Бүгү чүрттарның пролетарлыктары, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 153 (9228) | Воскресенье, 1973 чылдың июль 1 | 1925 чылда үндезилеттингеш. | Өртээ 2 коп.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунда, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АКШ-КА АЯН-ЧОРУУНУҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң керегүү эш Л. И. Брежневтиң Американың Каттышкан Штаттарынга аян-чоруунуң түңнелдерин чугаалажып көргеш, анаа оон болдунуң чүүде салыышкынын бедии-биле үнелевишаан, улуг принципиалдыг ужур-дузалыг болган улуг чугула болуушкун болган ол аян-чорукту политиктиг болгаш практиктиг түңнелдерни бүрүн доказу-биле чүүлдүг деп көргеш.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының Американың Каттышкан Штаттарынга аян-чоруунуң түңнелдери СЭКП-ниң XXIV съездиниң хүлээп алганы Тайбыңның программазының уре-түңнелдиниң болгаш боттуунуң чаа бадыткалы, тайбың кожа-келбээ догуннаарының ленинчи политиказының күштүүзүн болгаш амыдыралчызының чаа бүзүрелдиг көргүзүү болган.

1972 чылдың майда Москвага дээди деңнелге болган совет-америк чугаалажышкынналарның соонда эрткен үе болаа совет-америк харылзааларны өкижидер соруглга-биле шинчаарда кылдыгаан базымнарының шынныын болгаш чогуур өйүнде болганын бүгү-ле илергейн-биле бадыткаан. Москвага ужуражышкыны, анаа хүлээп алдынган «ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларның үндезинниер» деп документ болаа бүзүрешпес чоруктан дүшкүүрлүг чорукту чавырыылдырарынче, ийи чүрттүң аразында харылзааларны чогумчударынче болгаш кады ажылдажылгаже эрнилдениң эгелээни болуп демдеглеттингеш. Эш Л. И. Брежневтиң Президент Р. Никсон-биле амгы чугаалажышкынналарының түңнелиниң ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларның хөгжүдезинге чаа чаагай перспективалар ажыттыныш турар.

Чугаалажышкынналары чорутканы болгаш оларны чедиишкининг-биле досканы совет-америк харылзааларның чогумчалыг хөгжүүрүнге, бистан ийи чүрттүң аразынга бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдаңныганы быжыглаарыга эки үндезинии тургускан, ол оон-биле кады, дүнгүүр... ...ышкынын быжыглаарының, бүгү-нинтиниң тайбының болгаш улустарның аймак чоруун быжыглаарының хөрөнгө салыышкының кииргеш турар дээрин СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээнер.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында «Ядролуг дайынны чайладыр дугайында дугуржулганы» хуусаа чокка чарын ...ганы ядролуг дайынның үнүп келириниң кыжанын бичеледириниң болгаш кедиг... ...ээдиде бөрүн шуут чайладырыгын, делегейниң айыыл чо... ...чоруунуң боттуг магадылалының системазын тургузарының оруулга чугула базым болуп турар. Хүлээп ал... ...ынган дугуржулгаларны херек кылырынга боттандырары, ...ядролуг дайынны чайладырынче, чөрүдээлиг айтырыгларны чугаалажышкынналарның аргаларыг-биле шинтирлээринче углаган эргилдени херек кылырынга боттандырары бүгү ниити төрелгетенге ёзулуг-да төөгүдүг үлүг-дузалыг болур.

Вашингтонга ат... ...садынган «Стратеттиг шавар халдаашкын чепсегленишкининерин улам ынай кыыгаарлаар дугайында чугаалажышкынналарның кол принциптери» улуг рольду ойнаар ужуртлуг. 1972 чылдың майда Москвага чарлыгаан совет-америк дугуржулгаларының шугумун уламчылавышаан, ол документ болза стратеттиг шавар халдаашкын чепсегленишкининерин олардың санының-даа, олардың шынарының болбаазырадырының-даа талазы-биле оларны чүгле кыыгаарлаарынче углаган чүве эвес, харын сөөлүүредир... ...оларны кызырар талазы-биле хемчегларни алырынче ба... ...а углап турар.

«Атомнуг энергинны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында эртем-техниктиг ...кады ажылдажылга дугайында дугуржулга» боттуг ужур-дузалыг болуп турар, оон бирги чергенин сорулгазы — ...энергинның улуг эжыктыг чаа үнер дестерин ажыдап ...ылыры болур. Ийи күрүнеиниң ...ынзы-бүрү талаларга та... ...бың кады ажылдажылганы бүгү талалыг хөгжүдери, ...ланғыыг ийи чүрттүң аразынга садыг-экономиктиг харылзаа... ...арны хөгжүдериниң ажыттының турар чаа перспективалары совет-америк харылзааларның үргүлүг чогумчалыг болурунга идиглн бээр.

Эш Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң үезинде америк хөй-ниитинин... ...ң калбак болуктери бистиң улуска хамаарыштыр боттарының айыралчы сеткилин илередиин, совет-америк харылзаа... ...аларны улам ынай хөгжүдериниң чугулаазын бодлиг турарын көргүзүп турганын совет кижилер бедии-биле үнелеп турар.

Ы... ...ларга дайын соолундеги он чылдарның дургузунда совет-америк харылзааларга турган дүшкүүрлүг чорук де... ...ниң бүгү байдалынга багай салдарлыг болуп турган ...а, ам совет-америк харылзааларның өкижинри, күш дө... ...кыжанырындан азы кайы-бирээзинге удур, кайы-даа та... ...ың эвилелчилериниг удур болгаш өске-даа чүрттарга ...р күш хереглээриниден тыртынар деп хүлээлгеш бот... ...ынга ийи чүрттүң алганы, бүгү күрүнеларының эргелерни ...аш эрге-ажыттарын хүндүлээр дээр дугайында тала... ...ның тодаргайы-биле илереткен күзели өске-даа бүгү ...ттарның аразынга боттуг кады ажылдажырынга улуг ...аларны ажыдып турар.

Бөстнам талазы-биле парнж дугураулгазын шыңгыы сагыырының аргежок чугулазын чугаалажышкыннарының үезинде быжыглаан чорук таңбының быжыглаарының хөрөнгө бараан болур, мынчангаш ол болза Индий-Кытаттың бүгү улустары таңбың байдалга чүрттаар арганы алган турарынга идиглн бээр.

Европага айыыл чок чорук айтырыгларын чугаалажып көрүп турарының үезинде чүрттарның бот-боттарын билишкени, ылангғы ниити-европа төвүлел хураалын эң чоокку үеде эртирериниче ийи таланың чүткүүт ол дишке тайбыңны быжыглаан хандырар талазы-биле чугула ужур-дузалыг болур.

Чоокку Чөөн чүк месилдежишкининиң ол районнуң бүгү улустарының болгаш күрүнелериниң эргелерни база эргеажыктарын, падестин улустуң эрге-ажыктары-биле катай хандырар принциптерге үндезилээш, шын шинтирлээринче түткүлду кады кылган дыңнадыгда айтыкаңы боттуг чугула чүүл боол турар. Чугаалажышкынналар үезинде бо айтырыг талазы-биле совет турушту илереткен. Совет Эвилели Тайбыңның программазынга дүүштүр агрессияга таварышкан күрүнелериниң болгаш улустарның дүрүм ёзулаар эргелерни хүндүлеп көөрүнге үндезилээш, Чоокку Чөөн чүкте тайбың одаан уэуткаары принципиалдыг ужур-дузалыг деп көрүп турар. Чоокку Чөөн чүк айтырыгын шын шинтирлээринің үндезинии харанлы шеригнерни эжелеп алганы бүгү араб девискээрлериниң үндүрери болур.

1973 чылдың июньда бедик деңнелге совет-америк чугаалажышкынналарның түңнелдери чүгле ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың улустарының эрге-ажыктарынга эвес, харын-даа тайбынга мынжыыдыг бүгү улустарның эрге-ажыктарынга база дүгжүп турар.

Кандыг-даа нарын маргылдаалыг айтырыгларны оларның социал системаларында ылгалы хамаан чокка күрүнелерниң тайбың кожа-келбээ догуннап болурунуң принциптеринге үндезилээш, чугаалажышкынналары кылып турган шинтирлеп ап болурунуң аргалары барының база бир бадытмалы АКШ-ка эш Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң түңнелдери од боол турар.

Ийи күрүнеиниң боттарынга алгылаан бүгү хүлээгелерни шыңгыы болгаш чайгылыш чок күүселдиг совет-америк харылзааларны делегейге тайбынның доктаамал фактору болдурарынга, дүшкүүрлүг чорукту амты тедө таныртышкынының соксавазынга болгаш бот-боттарынга удурланышкак шинтилел системаларга хамаарыжып турар күрүнелерниң тайбынга мынжыыдыг, бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылгазын хамыладырынга идиг боол турар.

Күш ажыглаарындан ойталаарының болгаш ядролуг дайынның өөскүн үнерин болдурбазының шинтирлиг хемчегларын алырының талазы-биле ССРЭ биле АКШ-тың кады айыткан принциптеринге өске күрүнелерниң каттыжарынга белеп чорук чер бөмбүрээнин кырынга бүгү-нинтиниң айыыл чок чоруун болгаш быжыг тайбыңны хандырарынга оныа чугула херек болур хорээнге бүзүрелди совет тала илергейлеп турар.

Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруунуң түңнелдери, СЭКП-ниң XXIV съездиниң соонда өске социалистиг күрүнелер-биле кады бистиң чүрттүң боттандырын чорутканы даштыкы политика талазы-биле бүгү хемчегларын делегей бүдүмэл экижидерининиң хөрөнгө ээ чугула салыышкын боол турар.

Совет улус, акы-дуцма социалистиг чүрттар, делегейниң коммунистиг шимчээшкини, тайбынга мынжыыдыг болгаш дешилгелиг күштер совет-америк чугаалажышкынналарның түңнелдерин тайбыңның эрге-ажыктарынга, бүгү чүрттарның улус массаларының эрге-ажыктарынга таарышкан деп бедии-биле үнелеп көрүп турар.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели Совет Эвилели моон соңгаар-даа СЭКП-ниң XXIV съездиниң айыткан оруу-биле чайгылыш чок чоруурун медеглеп турар. Бистер боттарывыстың өөнүктериввс болган эвилелчилеривис — социалистиг дем каттыштырылгазының чүрттары-биле, харылзааларывысты моон соңгаар-даа улам быжыглаар бис. Бистер колониалдыг мәлчүгдеден хостагаан чүрттар-биле харылзааларны болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдүп, тайбың, национал хосталга, демократия, болгаш социализм дээш демисежип турар бүгү улустарга дузаламчы көргүзер апаар бис. Агрессиң империалистиг күштериниң кандыг-даа чимэвишкининиерине, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлырынга удур, «соок дайынныр батап эгелээри дээш, чепсегленишкинна эдере бүдүрери дээш кыядым турар бүгү кижилерге, улустар аразынга мөсилдежишкинни болгаш бүзүрежилге чок чорукту өөскүдерин орааллажып турарларга Совет Эвилели моон соңгаар-даа шинтирлиг ойтур шавышкынны бээр.

ССРЭ-ниң даштыкы политиказы бистиң бүгү улустарывыстың чаңгыс эвиге болгаш сырын каттыжышкынынга, оларның бистиң партиввс, оон девиччи Төп Комитединиң болгаш Совет чазакты чаңгыс эп-сеткилдиг деткиринге үндезилеттинии турар. Совет улус боттарының кызымаккай ажыл-ижи-биле өөрүшкүлүг, таңбынның болгаш улустарның аймак чок чоруунуң үндезинии улам быжыглап турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев биле Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидунуң ужуражыышкынының түңнелдериниң дугайында

СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Франция Республиканың Президенти Ж. Помпиду-биле ...ражыышкынының дугайында дыңнадыгны чугаалажып көргеш, ийи чүрттүң эрге-ажыктарын барымдаалаан болгаш Европага база бүгү делегейге-даа дүшкүүрлүг чорукту чавырыылдырарын улам быжыглаарынга ооң таарымчалыг түңнелдерин бүрүнү-биле түүлдүгүнүн турар.

Совет Эвилели биле Франциянын моон мурнунда, кыл-ган базымнарының шынныын болгушкуунар бүзүрелдин-биле бадыткаан турар. Олар боттарының аразынга тодаргай кады ажылдажылганы турускаш, боттарының бүжениишкининиерин политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг адырларга ийи таланың харылзааларын хөгжүдеринче, анчы-анчы социал тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-келбээ догуннаарының принциптерин чайгылыш чокка ажылдажырынга үндезилээш. Европага турттар аразының харылзааларының чаа системазын тургузарынче углаңдырган.

«ССРЭ биле Франциянын аразынга кады ажылдажыышкынналарның принциптеринге» болгаш политиктиг консультациялар дугайында «Советтер-франциз протоколга» үндезилээш, француз-совет харылзааларны улам быжыглаарынче ийи таланың дыңнадыгга плеретнен шинтирлиг чорук, а ол ышкаш 1974 чылдың эгезинде чаа бедик деңнелге совет-француз ужуражышкынны кылыр дугайында дугуржушкан чорук боттуг ужур-дузалыг.

ЛЕНИН ОРДЕННИГ БОЛГАШ ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕННИГ СЕРГО ОРДЖОНИКИДЗЕ АТТЫГ «ЗАПОРОЖСТАЛЬ» ЗАВОДТУҢ АЖЫЛЧЫННАРЫНГА, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫНГА, ПАРТИЯ, ПРОФЭВИЛЕЛ БОЛГАШ КОМСОМОЛ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНГА

Эргим эштер!

Улуг күш-ажылчы тиилелге—социалистиг хүлээгелерни чедиишкининиг күүсеткени болгаш беш чыл планывыл 1975 чылга айыткаңы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң, кан эвилдиреринің болгаш прокат бүдүреринің деңнелин чедип алганыңар-биле холбаштыр силерге СЭКП Төп Комитеди ванг байыр чедирип тур.

Бо чылдың беш айларында заводтуң коллективи планнан ажыр 28400 тонна шойну, 15400 тонна канны эвилдирген, 23400 тонна прокатты бүдүрүп үндүрген-дир. Ажылдың бедик техника-экономиктиг көргүзүглери база чедип алдынган.

Бо бүгү кайгамчыктыг чедиишкиннер дээрге социалистиг чарыштың улам калбартканынга, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларывыстың улуг организаччы болгаш политиктиг ажылынга, СЭКП ТК-ниң декабрь (1972 чылда) Пленумунуң шинтирлерин амыдыралга херек кырында боттандырары дээш бедик мергежиллиг болгаш харыысалгалыг чорукту коллективтиң көргүскенинге үндезилээн силерниң патриоттуг ажылыңарның түңнели-дир.

Бүдүрүлгенниг ажыктыг чоруун улгаттырарының кол угланышкынналары—чогаадыкчы чорукче, чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны ажыглаарынче, дериг-херээселдерни эде кылырынче болгаш чаартырының улуг программазын боттандырып, бүдүрүкчү күүлерни улгаттырарынче, продукциянын ылынарын экижидип, сортаментизин калбартырынче боттарыңарның кичээнгейлериңерни үргүлчү салып турарыңар эң-не үнелиг чорук ол-дур.

Заводтуң коллективи чедип алган чүүлдерниңге доктаавайн, чылдың ийиги чартыында планга немештир 15 муң тонна шойну, 10 муң тонна каңны болгаш 12,5 муң тонна прокатты бүдүрүп үндүрер чаа бедик хүлээлгени алганыңар СЭКП Төп Комитеди сеткил ханыышкыл-биле демдеглеп тур.

Ол бедик хүлээгелерни күүседириңге, беш чыл планының бүгү даалгаларын бистиң социалистиг Төрээн чүрттүстүн чаагай чоруу болгаш чечектелиишкиниң дээш хуусаадан эрте боттандырарынга чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерниг болурунарны эргим эштер, силерге күзеп тур бис.

Л. БРЕЖНЕВ,
Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары.

СЭКП ТК-НЫҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫ ЭШ ЛЕОНИД ИЛЬИЧ БРЕЖНЕВКЕ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ РАПОРТ

Ленин орденниг болгаш Октябрь Революциязы орденниг Серго Орджоникидзе аттыг «Запорожсталь» заводтуң коллективи СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шинтирлиг чыылының улус ажыл-агый планын чедишиннинг боттандырарын дээш демисешпишаан, болдунуң 1973 чылга алган социалистиг хүлээгелерин чедиишкининг күүсеткенинин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, эргим Леонид Ильич, Силерге, айыткаары ёөрүнчүг-дүр. Каңкы, прокатты бүдүрер хемчээлиниң талазы-биле, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарында-даа талазы-биле заводтуң коллективи 1975 чылдың контроль чурагайларының деңнелинде 1973 чылда чеде берген боол турар.

Заводтуң металлургтары социалистиг чарышты калбартып, чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны ажыглап тургаш, планнан ажыр 28,4 муң тонна шойну, 15,4 муң тонна каңны эвилдирген, 23,4 муң тонна прокатты кылганнар. Эрткен чылдың ве-ла үезинде турганы-биле деңзээрге, бүдүрүлгенниң немелде өзүлдези 7,1 хуу болган, ол бүгү күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күселі-биле чедип алдынган.

Беш айлар дургузунда планнан ажыр 5,6 миллион рубльдиг продукциязын сайгарган, 2 миллион хире рубльдиг планнан ажыг арыг орулгазын алган. Бир рубльдиң баразынныг продукциязынга чарыгдал 72,6 копеек болган. Ол-ла үе дургузунда демир руда чыг-эдин шей эвилдиреринге 10 муң тонналы, коксна—20 муң тонна хирени, прокат ныльар демирге —15 муң хире тоннаны, электри энергиязын—5 миллион киловатт-шаиты камнап алган.

Домна бүдүрүлгезиниң технологиязын сайзыраңгайжыдарының, агломераттың шынарын экижидериниң, улам сайзыраңгай тургузугуут хептерни амыглаарының, домна суугуларының анаа турар чоруун 13 хуу кызырганының, ийи ванналыг кан эвилдирер чаа агрегатты болгаш чаартып кылган слябинг станын эң кыска хуусаада ажыглаалга кииргенинин, прокат станнарының шак иштинде бүдүрүкчүлүүн улгаттырганының ачызында мурнунда алган социалистиг хүлээгелерни хуусаазындан эрте күүседир аргалыг болган.

«Запорожстальдың» коллективи СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң шинтиринге харыы кылдыр, боттарының курлавырларын санап көргеш, чыл төнчүзүнге чедир планга немештир 15 муң тонна шойну, 10 муң тонна каңны, 12,5 тонна прокатты бээр дээн.

Беш чылдың үшкү, шинтирлиг чылының болгаш ниитизибиле бүгү беш чыл планының даалгазын чедиишкининг күүседнр дээш бүгү күжүн бээр деп «Запорожстальдың» металлургтары, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге бүзүредип тур бис.

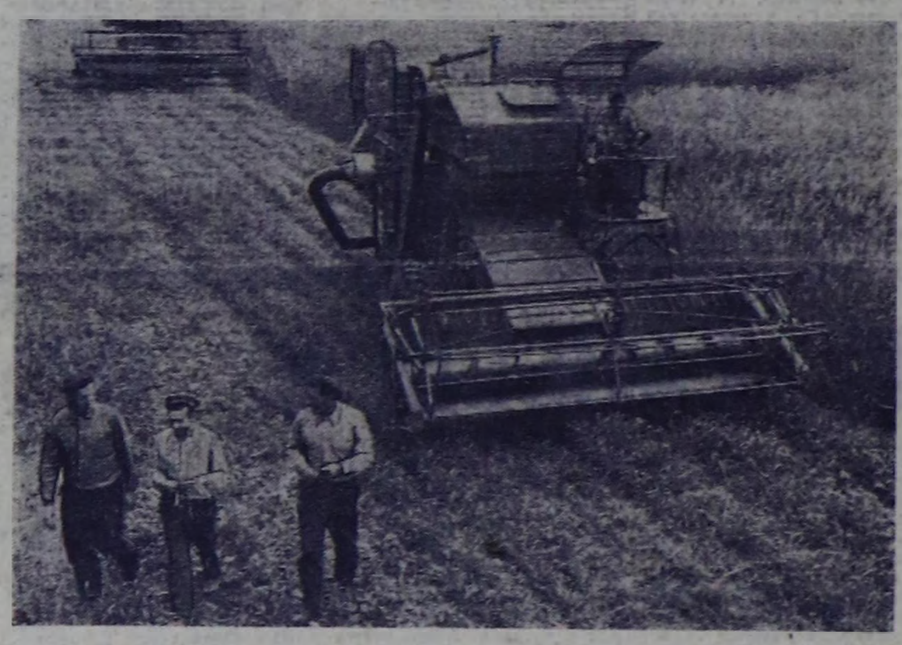
Серго Орджоникидзе аттыг «Запорожсталь» металлургия заводунуң директору Л. ЮПКО

Профэвилелиниң заводкомдаргазы В. ГАЛКО

Партком секретары А. ГЕРАСИМЕНКО

Комсомол комитединиң секретары А. КУРОЧКИН

КЫЙГЫРЫГНЫ ДЕТКИП ТУР БИС

СТАВРОПОЛЬ КРАЙ. Кочубей районнуң «Казьминский» колхозунуң механизаторлары Украинаның комбайнерлериниң кыйгырыын ийи-биле деткээнер. Ажаан алышкынны кыска хуусаада, чиңгирит чокка эртирер дээш ажыы-агыйның 37 комбайнарын шуптуун ыяк хынаар көрген, сывы чыдыкаи тараа кезер тускай хереккелдер-биле дерип кыгыдаан. Дыка хей машиналарда мажак чыыкчыларын тургускан. Механизатор бүргүү хүнүнүне 300 ажыт центнер тарааны бастырар деп шинтирлээн.

ЧУРУКТА: дөртүү бригаданың механизаторлары комбайнарын шөлдер чоогунче үндүрүп турлар. Мурнуку одургда (солагай талазындан оң талазынче) — комбайнерлер Александр Зайцев, Николай Маликов болган Василий Корнилов олар.

К. ТАРУСОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КЕЗИЛДЕЖЕ КИРГЕН

Бо хүннерде Таңды районнуң Шангавга машина-техниканың даажы чаа-ла шөлээн чыткан шынааны оттурупкан. Ол районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунуң сигсечилери июнь 29-тан эгелеп ында чайгаар үнген шыпаа сигнии кезип киришкен.

Оюн Багай-оол бригадирлээн ол бригадада сигеп кезер 4 машина, болгер 4 дырбаалы, ынча санны, кезе кушка болгаш сарват салыр тускай машиналы быжыглаан, механизаторларны четчелээн.

Сигенчилер Шангавдан 300 гектар ажыг черниң сигении ажаап алырлар.

СОВЕТ ТӨЛӨЭЛЕР

Июль 3-те Хельсинки хоорайга Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажыгга талазы-биле чөвүлел хуралдың бирги үе-чадаазы (даштыкы херектер министрлериниң деңнелинге) аажыттынар

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели анаа ССРЭ-ниң төлээлерин моон адаанда составтыг кылдыр бадылаан: А. А. Громыко — төлээлериниң баштыңы; И. Н. Земсков, А. Г. Ковалев болгаш В. Ф. Мальцев — төлээлериниң кежигүүнери. (СЭТА).

Нааадымга уткуштур

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫ НЕПТЕРЕДИР

ДУК БУДУРУЛГЕЗИН көрүдериниве, оон шыңарын экижидериниве болгаш чидирини эвээжедириве бир-ле күүш болза, хой кыргыдаанын механизастаары болур. Ол дээрге электрилиг хачы-биле хойну дурген кыргыры-дыр. Кыргыдаанын бо дешилгелиг, чаа аргазы бистиң республиканың ажылагыйларында чыл бүрүде улам-на пептерен турар.

Хойну электрилиг машина-биле дурген кыргырынын дешилгелиг аргазын пептередириниң бир аргазы дурген кыргыданың конкурузу болур. Ында конкурсту республиканың Кедээ ажыл-агый министерствозу, ВЛКСМ обкому, кедээ ажыл-агый болгаш белеткеддер ажылчыларының профэвилел обкому ам тос удаа эртирип турар. Тоску конкурс июнь 27—28 хүннеридо Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станцазының кыргызда пуктузунга арткен. Ацаа 7 районнан 13 команда киришкен. Хойну дурген кыргырынын аргазын шинээдип алган 41 кыргыкчы боттарының арга-мергежилин шенешкен. Оларның аразында каш-тыз улаштыр чемпион болуп келген В. Балтайс, Ч. Лакпаев, И. Житков болгаш өскелер-даа бар.

Эр болгаш хереженнер улустуң командалары үш кижи составтыг. Кижи бүргүү-де эр улус 7 хойну, а хереженнер — 5 хойну кыргыр ужурлуг. Маңаа кол чүве кыргыгырының дургени, кыргаанының база дүктүң шынары болур.

КОНКУРСТУҢ эгелээри чарлаттынган. Тускай белоткээн ороолдерде хойларны тус-туста үскүдеп каан. Кыргыкчыларның ажылдаар черлеринде электрилиг машиналарны белеткээн. Эрткен чылдың конкурузунга команда талазы-биле республика чемпионну болган Тандының дуржулга станцазының Иван Житковка баштаткан командазы бир дугаарында-ла туруштарын эдепкен. Оон даараазында — Бии-Хемниң «Кызыл тараачы» колхозунун, Эрзиннин, Тес-Хемниң командалары.

Кол судья коңганы хапкан. Кыргыкчылар ороолдон хойну үндүрүп алган, машиназын ажылдаткан, кыргыш эгелээн. Оларның ажылдан турарының авааңгыр-тудугуру кайгамчык. Улустуң кичээнгейи эрткен чылдың чемпионнарынче углаган.

Дуржулга станцазының хереженнер командазының киржикчизи Оюн Январмаа ажылдан турарында бичии-даа артык шимчээшкин чок. Элекгрилиг хачының оттурут бүргүү тодаргай санаттынган.

«Негейин» ушкун каапкан хой тура халып келирге, көрүкчүлер бир деминг адыш часкаптылар. Оюн Январмаа бодунуң баштайгы хойн хамыкты мурнай кыргып доосканы ол. Ынчалзажок чемпион Василиса Балтайс оон бичии соңнан доосса-даа, ийиги хойну хамыкты мурнан доостү. Ол дүрген кыргыданың мастери деп чүве кижи бүргүүнге тодаргай болду. Мурнап турган Оюн Январмаанын В. Балтайс ызырты арткеш, беш хойн хереженнерден мурнай доозупкан.

Ажылын дооскан командалар үнүп, оларның орнуга өскелери кээп-де тур. Кыргыданың команда талазы-биле ол солуун маргылдаазы барым-да беш шак хире үргүлчүлеп келген. Кыргыкчылар боттарының бедик мергежилдиин көргүскен.

СУДЬЯ КОЛЛЕГИЗЫ түңнелин санап үндүрген. Эр улустан бирги черни Бии-Хемниң «Өөк» совхозунуң командазы алган. Ол команданың кежигүүнери: Моозуш Алдын-оол, Михаил Дамдын, Александр Маады олар кыргыданың дешилгелиг аргазын эң-не дээре шинтээдин алганын көргүскен. Мынчангаш онаагдыг үлүгү— 21 хойну 3,06 секундада кыргып доосканы, алаа чогуур 300 балдан 276 балды алган. Ол командага эр улустуң республика чемпионуну деп атты тывыскан. Эрткен чылдың чемпионну — дуржулга станциязының командазы онаан 3,14 секундада доозуп, 271,8 балды алган, ийиги черни, «Улуг-Хая» совхозтуң командазы онаан 3,38 секундада күүседип, 255,1 балды алган, үшкү черни эзээн.

Хереженнерден дуржулга станциязының Василиса Балтайска удуртқан командазы 15 хойну кыргырынга ниитизи-биле 2,57 секунданы үндүрүп, 283,9 балды алган республика чемпионну адын хевээр арттырган. Ийиги черде — «Өөк» совхозтуң хереженнер командазы.

Маргылдаанын баштайгы хүнүнде анаа аныяк хойжуларының слёдун база арттырган болгаш аныяк-даа, хоочун-даа хойжулар ажылының дуржулгазын солуушкан.

Конкурстуң ийиги хүнүнде кыргыдаа талазы-биле хүннүн бирги черни дээш солуп маргылдаа болган. Анаа шуптуу 10 кыргымчы киришкен.

(Уланчыын 4-нү арныда).

Малчыннар Наадымынга уткуштур

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН

Тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының баштайгы чартымның планныг онаалдаларын Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң саанчылары хүүсәа бетинде ажыр күүседип, Наадымга чедиишкиниг ужуражып турарлар. Күрүшеге 2050 центнер сүттүг сазар тургаш, 2305 центнер чедирип, даалгазын 112,5 хүү боттандырган. Бир саар инектен Дөргүн фермазы чартык чылда 1139 килограмм сүттүг саап алган, эрткен чылдың бо үезинге деп-иээрге 95 килограмм хөй болганы ол.

Дөргүн сүт-баразан фермазының коллективи сүт саалдазын көвүдедир талазы-биле комсомолчу-аныяктарның фермаларының аразында социалистиг чарыштың эгелекчилери болган. Ынчангаш олар соглээн сөзүн күүседир дээш сүт саалдазын көвүдедир хемчегерин ап, саанчылар ортузунда социалистиг чарышты кадбартыпан. Оон ачызында социалистиг хүлээлгелер чедиишкиниг боттанып турар.

Чартык чылдың түнели-биле алырга, социалистиг чарыштың бирги черинде Монгуш Алдын-кыс чоруп, быжыглаан бир саар инээнден 1745 килограмм сүттүг саап алган. Ондар Дүктүг, Кара-Сал Долума ийиги. үшкү черлерни эглээп.

Х. ЮМБУУ.

ЧАА КАЖАА

№ 62 мехколоннаның Александр Есепчукка удурткан тудугжу бригадазы «Көк-Тей» совхозка 300 бат инек кирер кажааны тудуп берген.

Бо амгы үениң төлевилелиин ёзугаар ыялдынган республикада баштайгы кажаа болур. Инектиг саар, еуг ижер, мал чемя бээр, одек аштаар черлерин механизастап, автоматчыткан. Аттаар кинрериниң системазын эки дерип кылган. Инек кадарчыларының болгаш саанчыларның ажылдаарынга тларымчалыг байдалды тургускан.

«Тыва кодээ тудуг» треститиң мурнакчы бригадазы инек кажаазын эки шыпырлыг тудуп, мал ажылын хөгжүдериниң херээнге салыыпкынын кииргеннер.

М. ЯКУШЕВА.

ХООЧУН ХОЙЖУ

Октябрь Революциязы орденниг эдилекчизи Ондар Баяндоо Таңды районнуң «Тилелге» совхозунуң мурнакчы хойжуларының бирээзи. Ол мал ажылынга 21 чыл болган. Бо аразында төрээн совхозунга чеди мун хире хураганнарны өстүрүп берген, үш чүс тонна ажыг дүктү дужааган.

Бо чылыш кыш берге-даа эртее хойжунуң көргүзүглери бөгай эвес. Төрүүр чүс баш хойга онаштыр 90 хураганны мендп алган. Бир баш хойдан-на 3,3 килограмм дүк кыргып алыр хүлээлгезин күүседип шыдаар арга малчында бар.

Малчын өг-бүле алды уругну доруктуруп кижизиткен. Олар ада-иези ышкаш күш-ажылчы кижилер болуп өскен, улуг ажыл-агыйының янзы-бүрү алырларында чедиишкиниг ажылдап чоруурлар.

Л. ЗУБАРЕВА.

ЭКИ КӨРГҮЗҮҮГЛЕР

Чөөн-Хемчиктиң «Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыраа-Бажы салбырының малчыннары 6.609 хойну кыргааш, 14 тонна 800 кг дүктү күргүнеге садар ужурлуг. Бо хүннерде хой кыргылдазы салбырда кидин түлүк чоруп турар.

Хөөн баштай кыргыткан малчыннарның байдалын алырга, көргүзүглер бөгай эвес. Хойжу Монгуш Аракчаа 814 килограмм дүктү күргүнеге садар тургаш, бирги кыргылдада-ла 823 килограммны дужаган. Доңгак Намзын 694 килограмм дүктү бээр тургаш, 897 килограммны саткан.

Салбырның малчыннары Наадымга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр сорулганы салганнар.

К. МААДЫ.

МАКТАЛДЫГ

Белдеринде малдар дөлгөн Бедик баштыг Берт-ле-Дагны

Мерзимостар өстүрерзе Мергежээн-не хойжуларны Эътти, дүктү төрээн чүртке Элбекшидп бүдүрер дээш Сураа үнген малчыннарның Сууру болган Терентигни.

Мындыг одуругларны «Тес-Хем» совхозтуң кодээ культура бажыңының бот-тывынгыр артистери концерт программазында ырлажып турар. Шывап-ла Берт-Дагда сураглыг малчыннар хөй. Оларга № 1 хойжу бригаданың сураглыг хойжулары Александр Балбарович Карыма болгаш оон кадайы Тас Одай-Сүрүновна Доңгак хамааржыр.

Олар 1959 чылдың чазынында тудуг ажылындан колхоз бүдүрүлгезинде кол адыр болур хөй ажылынче шилчидер дугайында биллиришкинни кииргеннер. Колхоз баштаар черн оларның дилээн хаңдырган. Бир кодан хойну хүлээп алганнар.

Оларның ажыл-ишке кызымак чоруу удаазында илереп келген. Бир чыл ишканда ботторулга-чарылгалыг хойжу бригада тургустунган. Оон бригадири Александр Карыма болган.

Чоокта чаа оларның аалынга барып, амыр-мендизин айтырып, ажыл-ижи-биле таныштым. Мурнакчы ажылдыг өг-бүленiң көргүзүглери эки чорду. Олар тоску беш чылдың баштайгы пйи чылында 100 хойга онаштыр 92 хураганны, бир хойдан 2,4 кг дүктү кыргып алган болдулар. Сескн беш чылда болгаш тоску беш чылдың баштайгы пйи чылын катай алырга, Карымалар төрээн совхозунга 2446 баш аныяк хойну өстүргеш, күрүнеге 6522 кг дүктү дужаган болуп турар. Ол-ла үе дургузунда колхозка эттнн — 26.122, дүктүн—37.826 рубль орулгазын кииргеннер.

Кадарчылап эгелээн үезинден бээр оларның коданында малдың аарыг-аржыктан, ашчуттан хораар чоруу болбаан. Хойжу өг-бүле планныг онаалдаларын күүсетпейн бээр таварылга турбаан.

Тоску беш чылдың баштайгы беш айларында олар эки ажылдап, малдың баш санын хорамча чоң өстүрүп, 100 хойдан 95 хураганны камгалап алган. Чыл эгезинде аазаап созуп кайыралдыг ог-бүле ынчаар күүсеткен.

— Хой бүрүзүнден 2,5 кг дүк кыртыыр дээш планныг бис. Ол күүсеттинге бээр. Хоювус хүүгүнүң элбек, терең хөлчок-тур — деп, Александр Балбарович мээң сонуургаан айтырыымга чоргаар харыылады.

— Силерний-биле кожа одар-белчиирлиг, ховаш-турлаглыг, туржа-даа, чамдык хойжуларның түнелдерн чүге чер албас боор чүве? Оон чылдагааны чүде ирги?—дидим.

— Ында онаа чажыт чок. Бирээде, чамдык хойжулар оларны чөп ажыглап, малды, ылаңгыя кышкы үеде, туда кадарбас-тыр. Ийнде, сигеп-пирбиштп ыяк белеткеп албайн малды немелде болгаш минералдыг чемнер-биле аарып, доруктурбайн турарында. Оон ыдай кажаа-хорааны багай септеп, кургаг ядекти белеткеп албайн, малдың тарын боозадыгазын шын болгаш чогуур үезинде чорутпайн турарындан хамааржыр — деп, хоочун хойжу тайылбырлады.

— Бир кол чүве малдың чайгы семиртилгези дээр мен деп, бистиң чугаавыска Тас Одай-Сүрүновна миржи берди.— бистиң бригаданың малчыннарының кыштаглары шупту довуда болгай. Ынчангаш чамдык малчыннар дуран-биле хой «кадарып» өөренн берген боор чүве-дир. Оны пат-ла кайгаар кижидир мен. Хоюн ховуже, сүрүп үндүрүпкеш, дураннан орар боор-дур. Хойлар ховунуң чүм харын шыырдап, от баштап, чаржып хүнзээр ышкажыгай. Мал-биле үргүлчү кады чорбас болза, олар эки оттап-даа албастар. Арыы-доруп, бажсыраар чүве оон үнер. Оны черле болдурбас болза эки. Оон ыдай часкы үеде саргы-биле демиселди чорудары албан. Баш удур хемчегер аажок болза, малдан хөй дүк алдынмайн барып болур чүве болгай. Бистер саргыга удур хемчегерни эрте даара-ле эгелей бээр улус бис.

Александр Балбарович Карыма — Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны. Болүүн кижиниң хөй чылдарда үре-

түннелдиг, кызымак күш-ажылы ыяыг бедик ат-биле демдеглеттинген. «Күш-ажылчы ярес-маадырлыг чорук дээш» база Ленинүн юбилей медальдары оон хөрээн каастап чоруур. Хойжу ог-бүле — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары.

Олар тос урагларны өстүрүп, доруктурган хүндүлүг ада-не. Дорт уруу, оглу совхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турар. Олар база-ла адеиээп дег, ажыл-ишке кызымак, төлептиг. Оглу Сергей совхозтуң бир кодан тевезин кадарып тургаш, кыйгыртыышкын келирге шеригже хаанан. Аныяның ажылын оп класс дооскан Мария хүлээп алган.Ол ам теве кадарып турар. Оон күш-ажылчы коргузүглери эки. Мария бо чылын ВЛКСМ Тыва обкомунуң «Мурнакчы аныяк ажылчын» деп диплому болгаш ортектиг белек-биле шаңнаткан.

Карымаларның ог-бүлезн үүлю ажыл-ишкинге кызымак, аңаа төлептиг эвес, а амыдыран-чурттаалгазынга база үлегер-чижектиг. Оларның ог-бүле-силиг, культурлуг. Мурнакчыларның арга-дуржулгазын шинтээдин ап, боттарының политиктиг билиин доктаамал бедидер дээш «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуннарны, «Крестьянка», «Работница», «Советский экран» журналдарны доктаамал помчуп турарлар.

Ажыл-ишке, амыдыралчурттаалгага төлептиг не Тас Одай-Сүрүновна Доңгак чоокта чаа болуп эрткен соңгулдада район Советиниң депутадыига соңгуткан. Чаңгыс чер чурттугларының бедик идегелин ол бүзүредип шыдаар.

Карымаларның хоюнуң баш санын 500—800 чедиргеш, кыштаанга бир кажаазы, чурттаага бажыңны немей тударып совхозтуң дирекциязы планнаан. Ол тудугларны ам кылып турар. Оон ыдай оларның эдилерлиг кадатчо шилчип болурунуң аргазы бар апарганын барымдаалаан. Берт-Даг суурунуң ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг кудумчузунда дөрт өрээлдиг бажыңны совхоз дирекциязы хойжу өг-бүлеге хүлээдип бергеп.

Б. ДОЮНДУП.

Тес-Хем район.

САЯН ГЭС-ТИҢ ШАЛЫПЧЫ ТУДУГЖУЛАРЫ

Олар Саян ГЭС-тиң тудуунга ажылдаала үр болбаан. Шеригден халашкаш, боттарының мудели-биле аңаа келгенвер. Халашкан дайынчылар баштай «1-1-а» дээр блокту тударынга киришкенвер. Ажыл дыка берге болган. Бичии када дыштанып, күш кирип алыксаазы келир. Солдаттар бергелерге дүжүп бербээн. Армейжи дадыгыышкын ажылдың бергеэни ажып эрткен. Оларның бригадири база ындыг—тура-соруккур, ажыл-ишчи. Дуржулгалыг бригадир—тудугжу Петр Егорович Прокеки оолдарны хей-аът киирип, блокту хуусаа бетинде доозарыпче эвилелден тургаи. Ону кылып доозупкан соонда, аңаа бетонну кудуп эгелээр. Ол бетон суг дүвүүге кезээ мөңгеде чыдыр апаар. Ынчангаш аңаа чарык чер-даа, бичии даш холумаа-даа турбас ужурлуг.

Баштайгы үеде бригадага 13 кижи турган. Солдат оолдар Саянның сүүр-сүүр, кадыр чалымнарын чаза тепсип, шалыпкыш ажылдап турган. Хүнде-ле 20 дөрбелчин метр чалым хаяны бузуп, нормазын дыка ажыргылаар.

Ам олар 75 кижи апарган. Дорт звенога үстүп алганнар. Оларның хөй кезии—солдаттар. Бистиң эргип четпес делгем чуртувустуң кайы-даа булуңундан келген кижи ында бар. Грузиннерге, литваларга, орустарга, украиннерге, белоруестарга аңаа ужуражыш болур. Шуптуг—комсомолчулар, интернационалчы ог-бүле. Делегейде эң күштүг Саян-ГЭС-тиң тудуу баштайгы күш-ажылчы хүн кажан-даа утундурбас.

Чаа келген оолдар бүдүрүлге өөредилгезиниң курстарынга өөренип, ажылчын мергежилдерни шинтээдин ап, дуржулгалыг улуг кижилерниң сүмезин алганнар. Олар ам-даа өөренир, хойну биилп алыр бедик сорулганы мурнунда салгап. Орнбиле ында күш-ажылдың темпизин коштаазы—аныяк ажылчынарның кол хүлээгезн ол. Оолдарның аразындан ажылга киямаан, тура-соруктуг шалыпчылар үлереп келген. Оларның аттары бо-дур: Владимир Грищенко, Витаутас Карапинчус, Василий Паламарчук, Михаил Бураков, Джумбер Болоташвили, Владимир Матвеев.

Тудугжуларның улуг өг-бүдезинче аныяк кижилерни ленинчи комсомол чоруткан. Ол путёвка берген болгаш эки кижизиткен. Ындыг идегелге Саян ГЭС-тиң аныяк тудугжулары төлептиг.

А. БОДЮ.

ЧУРУКТАРДА: аныяк тудугжулар Владимир Грищенко, Джумбер Болоташвили, Василий Паламарчук; котлованның ишти хевирн.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотолары.

БЫЖЫГ ТАЙБЫҢЧЕ ОРУКТА

СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Каттышкан Штаттарга барган албан хуузунуң аян-чоруунга совет улустуң болгаш делегейниң хөй-ниитизиниң опаан турган улуг идегелдери долу хемчээлге бадыткаттынган. Вашингтонга, Кэмп-Дэвидке болгаш Сан-Клементеге июнь 18-тен 25-ке чедир эрткен чугаалажыышкыннарның түнелинде ядролуг дайынны болдурбазындан океанны шинчилээр кады ажылдажылгага чедир—эң-не янзы-бүрү таларга каш-даа, улам тода чугаалаар дээр болза; совет-америк чаа тос дугуржулгага ат салдынган.

Дээдп деңнелге ужуражыышкынның түнелинде улуг күрүнелериң аразынга тударежилгенин байдалы улам ынай быжыкканы база чугула ужур-дузалыг. Ол дээрге совет болгаш америк улустарның аразында найыралдың болгаш кады ажылдажылганың хогжүлдезин делегей тайбынының доктаамал фактору болдурар дугайында оларның чарлаан шинтпирлиг чоруун амыдралга боттандырары, оларны боттуг утка-биле долдурары чаагай тура-соруккa база тайбыңны быжыглаарының болгаш ажыктыг харылаалаларны калбартырының ниити эрге-ажыктарын медерел биилар чорукка үндезилеттинген бүзүрежилгедеп ол харын улуг чергелиг хамаарылгалыг болгай.

Ындыг таарымчалыг байдалды тургузары соксаал чок болгаш тудургу күжениишкиннерни негеп келген болгаш негеп-даа турар, чүге дээрге дүшкүүрлүг чорукту копкадырының удурланыкчыдары харылаалар акижиишкиниң дедир дорайтадыр дээр боттарының орлдажыышкынларын соксатпайн турар. Совет удуртукчуларниң болгаш АКШ-тың президентизиниң эрткен чылын Москвага болган ужуражыышкыны тайбынны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарыга, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрериң шеглээрнге болгаш янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң ажыл-ишчи кады ажылдажылгазын тургузарыга тугула салыышкын болу бээр орта, реаксылыг империалистиг болуктер Москва дугуржулгаларын хоозун чүве болдурарының орлдажыышкынларын кылып келгенн чажыт эвес. Оон туржук тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның идеяын бир янзы арталар-биле «соок дайынны» үргүлчүлээр дээнн кылдыр көргүзеринн оралдашкан ындыг «теоретиктер» безин Барыын түмже тыптып келгилээн. Ынчалзадаа ол болуктер делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң көшкашкынын мооңдаптап шыдаваннар. Ынчангаш Л. И. Брежнев биле Р. Никсонуң чугаалажыышкыннарынга ол документ эки ндиг болуру чигинниг чок. Шавар халдаашкынның стратегтиг чепсегленишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле чаа дугуржулгаларны чарарының үезинде талалар бот-бодунуң аймыл чок турар байдалының эргеажыктарын деңге хүлээп көөрүн база дорт азы доора-даа аргалары-биле чайгыс талалыг артык күштүг алыр дээр ораллажыышкыннар ССРЭниң болгаш АКШ-тың аразынга тайбыңның харылааларын быжыглаарынга канчап-даа таарышпас дээрзин хүлээп көөрүн удуртулга болдурар деп, «чугаалажыышкыннар дугайында кол принциптерде» тодаргай айытканы ынчангаш кончуг чугула. Кайы-кайызының аймыл чок чорууңга үндезин болур ол принцип ракета-ядролуг чепсекти шыпар талазы-биле сайзырангайжыдарын база кызыгаарлаар дугайында чугаа болу бээр. «Ол таварылгада оп-оп миллиард долларны болгаш рубльди тайбың сорулгаларга ажыглап болур ийик» деп «Юманите» айтып турар.

Ракета-ядролуг чепсек ССРЭ-ниң камгаланыр күүзүүнүң болгаш АКШ-тың шериг күжүнүң баазазы болуп турар. Шавар халдаашкынның стратегтиг чепсегленишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле чаа дугуржулгаларны чарарының үезинде талалар бот-бодунуң аймыл чок турар байдалының эргеажыктарын деңге хүлээп көөрүн база дорт азы доора-даа аргалары-биле чайгыс талалыг артык күштүг алыр дээр ораллажыышкыннар ССРЭниң болгаш АКШ-тың аразынга тайбыңның харылааларын быжыглаарынга канчап-даа таарышпас дээрзин хүлээп көөрүн удуртулга болдурар деп, «чугаалажыышкыннар дугайында кол принциптерде» тодаргай айытканы ынчангаш кончуг чугула. Кайы-кайызының аймыл чок чорууңга үндезин болур ол принцип ракета-ядролуг чепсекти шыпар талазы-биле сайзырангайжыдарын база кызыгаарлаар дугайында чугаа болу бээр. «Ол таварылгада оп-оп миллиард долларны болгаш рубльди тайбың сорулгаларга ажыглап болур ийик» деп «Юманите» айтып турар.

Ракета-ядролуг чепсек ССРЭ-ниң камгаланыр күүзүүнүң болгаш АКШ-тың шериг күжүнүң баазазы болуп турар. Шавар халдаашкынның стратегтиг чепсегленишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле чаа дугуржулгаларны чарарының үезинде талалар бот-бодунуң аймыл чок турар байдалының эргеажыктарын деңге хүлээп көөрүн база дорт азы доора-даа аргалары-биле чайгыс талалыг артык күштүг алыр дээр ораллажыышкыннар ССРЭниң болгаш АКШ-тың аразынга тайбыңның харылааларын быжыглаарынга канчап-даа таарышпас дээрзин хүлээп көөрүн удуртулга болдурар деп, «чугаалажыышкыннар дугайында кол принциптерде» тодаргай айытканы ынчангаш кончуг чугула. Кайы-кайызының аймыл чок чорууңга үндезин болур ол принцип ракета-ядролуг чепсекти шыпар талазы-биле сайзырангайжыдарын база кызыгаарлаар дугайында чугаа болу бээр. «Ол таварылгада оп-оп миллиард долларны болгаш рубльди тайбың сорулгаларга ажыглап болур ийик» деп «Юманите» айтып турар.

Ракета-ядролуг чепсек ССРЭ-ниң камгаланыр күүзүүнүң болгаш АКШ-тың шериг күжүнүң баазазы болуп турар. Шавар халдаашкынның стратегтиг чепсегленишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле чаа дугуржулгаларны чарарының үезинде талалар бот-бодунуң аймыл чок турар байдалының эргеажыктарын деңге хүлээп көөрүн база дорт азы доора-даа аргалары-биле чайгыс талалыг артык күштүг алыр дээр ораллажыышкыннар ССРЭниң болгаш АКШ-тың аразынга тайбыңның харылааларын быжыглаарынга канчап-даа таарышпас дээрзин хүлээп көөрүн удуртулга болдурар деп, «чугаалажыышкыннар дугайында кол принциптерде» тодаргай айытканы ынчангаш кончуг чугула. Кайы-кайызының аймыл чок чорууңга үндезин болур ол принцип ракета-ядролуг чепсекти шыпар талазы-биле сайзырангайжыдарын база кызыгаарлаар дугайында чугаа болу бээр. «Ол таварылгада оп-оп миллиард долларны болгаш рубльди тайбың сорулгаларга ажыглап болур ийик» деп «Юманите» айтып турар.

Ядролуг дайынны болдурбас дугайында Л. И. Брежневтиң болгаш Р. Никсонуң ат салган дугуржулгазын политиктиг хайгаракчылар амгы үеде делегей харылаалаларында эң чугула документ кылдыр тодаргайлап турар. Совет-америк харылаалаларда төөгүлүг чүүл болур ол дугуржулганы социалистиг дем каттыштырылгазының талазындан, ГФР-ниң, Японияның болгаш оске-даа чамдык капиталистиг чурттарның чазактарының талазындан таарымчалыг көрүп уткаан. Японияның премьер-министри К. Танаканың бодалы-биле алырга, ол дугуржулга «бүгү делегейге тайбыңны хандырарынга улуг депшилге болур».

Ындыг турбуже, барыын талада парлалганың реаксылыг органнарының чүвениң утказын сыр өскээр көргүзерин кызыдың турар. Шынында дугуржулганың алыс утказы чүл дээрге, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга ядролуг дайынның тыптып келирининң аргазын чок кылыры болгай. Оон ужурунда ийи чурт шериг талазы-биле чөрүлдежилгеден чайлаар, оларның харылааларынга айыылдыг чидигленишкинге болгаш ядролуг дайынга чедирип болгу дег ындыг байдалдарның тыптып келирин болдурбас деп дугурушнан болгай. Талаларның тус бүрүзүнүң болгаш оске күрүнелерниң аразынга ядролуг дайынның тыптып келирин болдурбазы база дугуржулганың сорулгазы болуп турар.

Бир-тээ тайбыңны быжыглаарының айтырыгларын Л. И. Брежнев биле Р. Никсоннуң чугаалажыышкыннарының кол үүлү болганда, дүшкүүрлүг чоруктуң хамыктың мурнунда Индий-Кыдатта болгаш Чоокку Чөөн чүкте туруп турар одагларын узутказарының айтырыын оларның чугаалашканы база билдингир. Вьетнамга дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дугайында дугуржулга чөрдынганынга боттарының сеткилп ханганын кады кылган дыңнадынга талалар илергейлээн.

Чоокку Чөөн чүкте байдал мурнуку хевээр шыңгыы сагыышсырапды хайыктырып турар. Ол девискээрге чаа чепсектиг чөрүлдээн болдурбазының эрге-ажыктары таавырыштыр тайбың шинтпирлээшкинни соңгаарладыышкын чок чедип алырып неген турар. Шак ындыг шинтпирлээшкинни Айыыл чок чорук Чөвүделиниң 1967 чылдың ноябрь 22-деги резолюциязының бүгү негелделерин күүседирнинге үндезыланып, парапль агрессияның уржугитарын узуткап, эжелекчилерниң шериглерин араб черлерден үндүрүп, палестин улустуң дүрүм езугаар эргелерин хүлээп көрүп тургаш харын чедип ап болур дээрээнге ССРЭ бүзүредигг. Чугаалажыышкыннарга ээлээп туруну дээш Совет Эвилелинге өөрүп четтиргенин илергейлевишаан, Ливанның «Ан-Нида» солуну ССРЭ мурнуку хевээр араб чурттарны быжыг болгаш шинтпирлиг деткип турар деп бижээн.

Чугаалажыышкыннар үезинде совет таланың барымдаалаан кол принциптери адгы туруштарын удуртулга болдуртан болгаш интернационалчы принциптер болган. Өске ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң чазактары-биле чугаалажыышкыннарга ангы талазы-биле туруштардан бичии-даа аткаарлавайн тургаш, ийи таланың эрге-ажыктарынга таарышкан шинтпирни үндүрүп болур-дур дээрзин Вашингтонга дээдп деңнелге ужуражыышкын база дагын бадыткаан.

Эрткен чылын бедик деңнелге Москвага болган ужуражыышкынның соонда эрткен чыл дургузуунда ийи талалыг совет-америк харылааларның экижээни көскү түнелдерни берип, садыг-экономиктиг харылааларны база чогумчуткан. Л. И. Брежневтиң чаа доозулган алп-чоруунуң үезинде ат салдынган чаа дугуржулгалар көдээ ажыдагыйның, транспорттуң, атомнуг энергиянын тайбың сорулгаларга ажыглаарының талазы-биле кады ажылдажылганы хаңыладыр арганы бээр. Даравындагы үш чыл дургузунда садыгажыышкынның ниити хемчээлин 2—3 миллиард доллар чедирер сорулга салдынган.

ССРЭ-ниң боттуг болгаш инициативачы политиказын совет улус! социалистиг чурттар, тайбыңнын болгаш деңнелгениң бүтүн талалакчылары бүрүн деткип турар.

С. ЛОСЕВ. (СЭТА).

ЧАЗАНЫКЧЫ

«Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны Дагба Калдар-оол Берт-Даг суурнуң тудуг-суурун кылчырыгга эвээш эвес үлүүн кирнрип, ак сеткилдиг ажылдап келген. Ол суурнуң бир аай кылдыр тутканн бажыңнарының хөй кезии ооң киржилгээн-биле тутгунгулаан. Ам бежен хар четколек назылыг ол тудугжу ук суурнуң мастерскаязында чазаныкчылап турар. Ооң ажылы-биле таныжар бодаан, мастерскаяга чеде бердим. Чажымдан тура-ла таныырым, ажыл-ишке түткүлдүг кижини бир дугаар көрген түве дег, ооң канчаар ажылдап турарын кичээнгейлиг сонуургадым.

Дагба Калдар-оол менче корүүп келгеш, эптеп-ээлдек мендилешкеп, рама чаваар дээп мяжын шыгаапшыгаан хаарылдалай берди. Чазанылгадан дээрбектелип үнген фонгуларынң чаагай чыды билдинип туру. Тудугжунуң чанында тургусман хоорулдаар, хаарылдаар, доораар, орумнээр станоктар ооң башкарылгаазын манап турганзыг-даа.

Суурнуң чопу Дагбаны хоочун тудугжу дээр болгай деп бодап сагыжымга кире дүштү. Ынчангаш тудугжу-биле чугаамнын эгезин ооң эгеледнм. Бо ажылчымны тергиин таныыр кижилеримиңң бирээзинге саналзымаа-даа, чогум кайы чылда тудуг тутчуп эгелээнин шуут билбес болдум.

— Мээң тудугжулаан үеммн эгези 1951 чыл болдур ийин деп, ол таваар чугаалап эгеледи. Ынчан мацаа Ленин аттыг колхоз тургустунду. Ол чылдың кыжынында Хараалыг болгаш. Терезтиг хөмберден ыяш кезип, чудуктар чонуп.. кызыл-ла ажылдаан мен — деп уламчылай-дыр. Суурну тутчуруна ол 22 чыл дургузуында күш-ажылчы үлүүн кирнрген-дир. Эш Дагба ол чылдарның хөй кезиинде чазанылга ажылдарын кы-

КҮШ-АЖЫЛЧЫ КИЖИЗИДИЛГЕНИ—КИЧЭЭНГЕЙГЕ

СЭКП Төп Комитединиң болган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1972 чылдың июнь 20-де үндүрген «Аныяктарның бүгү ниити ортумак өөредилгеже шилчилгезин доозары болган ниити биилгиниң школазын улам сайзыредыр дугайында» доктаалында школачыларның күш-ажылчы кижизидилгезин болган өөредилгезин экижидеринче улуг кичээнгейни салып, негелдени күштелдирген.

Өөреникчилерни күш-ажылга өөредирине болган кижизидерине таарымчалыг үе—чайгы дыштанылга. Школачыларның чайгы дыштанылгазын ниитилелге ажыктыг ажыл-иш-биле сыгыр холбап, солун болган ажыктыг кылдыр организастап эрттирип турар школа коллективтериниң саны көвүдеп турар. Бо чылын Кызыл хоорайның школаларында күш-ажылдың болган дыштанылганың лагерьлери, тудугжулар отрядтары ажылдап эгелээн. Көдээ черлерде өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадалары болган школаларның ыяш ажыл-агыйлары оолдар, уругларының дыштанылырына болган ажылишке өөрениринге көскү черни эзелеп турар. Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының саны 1972 чылда 34 турганындан 1973 чылда 40 чедир өскеп. Ол бригадаларда 782 га чер быжыглаттынган болган 3000 өөреникчилер ажылдап турар. Школаларның 14 ыяш ажыл-агыйларында 1130 га арта-арыглыг чер быжыглаттынган болган 600 хире өөреникчини аңаа ажылдадыры-биле хаара туткан.

Мурнуку чылдарда дег Тываның Элегестиң, Бора-Тайганың, Шеминиң, Чадаананың бүдүрүлге бригадаларында өөреникчилерниң ажылы болган дыштанылгазы эки организастаттынган. Бүдүрүлге бригадаларының чедиишкинин колхоз, совхозтарның, ажыл-агый черлериниң дегиишкининден, дузазындаан улуг хамааржыр. Оны эки биилп турар ажыл-агыйларның чижээнге Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачы» колхозун, Танды районнуң «Элегес» совхозун, Чоон-Хемчик районнуң «Большевик» болган Партияның XXII съездизин аттыг совхозтарын сеткил ханышкын-биле адап болур.

Школаларның ыяш ажыл-агыйларына Балгазынның, Шагаан-Арыгның, Чадаананың, Сарыг-Септиң ыяш ажыл-агый черлери улуг дузаны көргүзүп турар.

Республиканың школаларының бүдүрүлге бригадалары болган ыяш ажыл-агыйлары Бүгү-россияның өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадаларының болган школаларның ыяш ажыл-агыйының көрүлдезинге чыл бүрүле идепкейлиг киржип, багай эвес түнелдерни чедип алгыдаан. Оон бир хереглиг—1970—1971 чылдарда чарлаттынган көрүлдениң түнелеп-биле Балгазын школазының ыяш ажыл-агыйы Россия Федерациязынга он иниги черни алган школаларының санынга, а Элегес школазының бүдүрүлге бригадазы он үшүнү черни алган шилиндек бригадаларының аразынга кирип, шаңналдарны алганнар. 1972 чылдың көрүлдезинге Чоон-Хемчик районнуң школаларында бүдүрүлге бригадалары эки түнелдиг болуп, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Шилчилир ыяшы тугубиле шаңнаткан.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының болган школаларның ыяш ажыл-агыйының ажылында чамдык чедиишкиндер-биле чергелештир улуг четистерниң барын айтыры чугула. Республиканың чамдык ажыл-агыйларының удуртукчуларында өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының сагыш садбас, оон ажылын тоож көрбес чорук бар.

Чижээлээрге, Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозу, Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозу өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларын чогуур өйүүге көдээ ажыл-агый техниказы-биле хандырбаан болган бригада төптерин тударынга дузалаашпаан. Бии-Хем районнуң Аржаан ортумак школазында мынчага чедир бүдүрүлге бригадазы тургустунмаан. Бии-Хемниң Хадың, Сушь, Каа-Хемниң Кок-Хаак, Чоон-Хемчиктиң Бажың-Алаак школаларында тургустунгулаан ыяш ажыл-агыйлары бо чылын ажылын чаа-ла эгелеп бар чыда, ара соксаткан. Уругларның чайын кылыр ажылын баш удур дугуржуп, планнап албаннындан база олардың бүттарын ажылдаарынга баш удур бедеткевээнинден, чамдык бүдүрүлге бригадалары болган школаларның ыяш ажыл-агыйларының ажылы хонүйейн турар. Эзен хөй бүдүрүлге бригадаларының материал-техниктиг баазазы кошкак, культурлуг төптери чедир кылдынмаан болган санитар-гигиеналыг байдалы куду деңнелде.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының болган ыяш ажыл-агыйларының ажылында четистерни чайладыр дээш комсомол, профэвилер болган өске-даа хөй-ниити организацияларының болган дең эргелиг кады ажылдажылганы кылырының принциптеринге үндезилеп чорудуп турар дээш удурланышкынның өөредилгезинге, ажыл-херекчи

КИЖИНИҢ КАДЫКШЫЛЫ ДЭЭШ

Бистиң партиябыстың болгаш чазаабыстың чоңнуң чаагай чорууда сагыш салышкынының кескү илереашкинин болза чоңнуң социал-культура хереглелиниң күрүнеңиң хөй акша-хөреңгизин үндүрүп турары болур.

Кижиниң кадыкшылы, чаагай чуртталгазы бистиң Төрээн чуртувуста эң-не үнелиг. Озал-ондакка таварышкаш база ажылдаар шинээзин оскүнгаш ажылдан шыдавастаан хамаатылар дугайында сагыш салышкын улуг. Ону бистиң чуртта социал страхованиениң калбак хөгжүлдезинден көрүп болур.

Социал страхование болгаш социал хандырылга-биле чергелаштыр күрүнеңиң хууда страхованиезин болгаш хамаатыларның эт-хөреңгизиниң камгаладылгазын боттандырып турар. Бо ажыл Кызыл хоорайда база иептерээн. Республика пайызылалыңга эртекен чылын страхованиеге 15 муң ажылчы чон хаара туттунган турган. А бо чылдың май 1-де турганы-биле алырга, керээ чарганнарның саны 18 муң кижи четкен. Ынчангаш ажылдан турар чоңнуң 60 хуузу хууда страхованиеде хаара туттунган. Страхование ажпазын төлээри чылдың-на өзүп турар. Бир эвес 1970 чылды хууда страхование талазы-биле 132 муң рубльди төлөөн болза, 1972 чылда ол 436 муң рубль четкен. Оон иштинде холушкак страхованиениң керээзи төнгенин өзүтаар 365 муң рубльди төлеп берген.

Хоорайның курстрахование инспекциязында четчир санныг инспекторлар болгаш агентилер ажылдан турар. Эртиен юбилейлиг чылда бистиң коллективке төлевирлер чыырының, оон иштинде хууда страхование болгаш бажың иштиниң эт-хереселдерин база транспортту камгаладырының планнарын чедиишкинниг күүсеткен. Страхованиениң янзы-бүрүү хевирлериниң дугайын чоңга тайылбырларынга хоорайның курстрахование инспекциязының начальнигиниң оралакчызы Г. Ф. Сидорова, страхованиe агентилери Н. Е. Лубошников, К. А. Кокорин, Г. С. Демитрова олар болгаш оскелээ эштер идепкейлиг ажылдан келген. Партия, профсоюзтар организациялары-биле сырый харылзаалыг ажылдап, курстрахованиеге дуза чедирериниң чөвүлелдерин туруусканы ажылдыкка улуг идиг-ни берген.

Кызылдың будурүлгелеринде, албан организацияларында курстрахованиеге дуза чедирериниң 15 төвүлели бар. Оларның составында эң эки кижилер киргеи болгаш улуг ажылды кылып турар.

«Көдээ электротудуг» тудуг-монтаж эргелелинде ажылды эки тургускаңнындан бо чылдың январь 1-де турганы-биле алырга, ында ажылдан турарларның 48 хуузу, а эртекен 4 айларда 65 хуузу страхованиеде хаара туттунган. Коллективтиң хөй ажылчыннары хууда болгаш эт-хереселдер камгаладырының талазы-биле 2—3 керээлиг.

Кызылдың № 1, 2, 3, АТБ-леринде страхование кылдыртканнарның саны база өскен. Оон түнелиинде ында ажылдан турарларның 60—80 хуузу страхованиеде хаара туттунган. Агентилерниң болгаш төвүлелдерниң мында кирген үлүг бичe эвес. Пассажирлер АТБ-зинде. Кызылдың ЦЭС-зында, электростанциязында, «Тыва сентелге тудуг» трестиң Кызылда сентелге тудуг аргелелинде, Удут-Хем ыяш үлетвүр ажыл-агыйында болгаш өске-даа организацияларда хууда страхованиениң база эт-хереселдер камгаладырының бүгү хевирлерин ажыглап турор.

Кызылда холушкак страхованиe эң-не дүргеи темнилиг хөгжүп турар. Ажылдың бо хевири страхование түңүн төлеп бөөр талазы-биле 3 янзы харылзалгалыг. Оон үжүрү мындыг. Озал-ондакка таварышкаш ажыл кылыр аргазын чидиргени дээш, ол ышнаш страхование түңүн алыр үжүрүлүг кижи өлген таварылгада болгаш страхование керээзи доосту бергенде страхование түңүн ол кижиге долузу-биле төлеп бөөр. Кызылга сескн беш чылдың эгезинде амы-бот камгаладырының 6000 керээзи турган. Ам олар 18000 четкен. Азы хоорайның страхование кылдыртыр назылыг чурттакчыларының 49,5 хуузу болуп турар.

1972 чылда болгаш бо чылдың дөрт айларында амы-бот камгаладырының керээлери доозулганын барымдаалаан 1724 хамаатыга 365 муң рубль хемчээллиг долу түңүг төлеп берген. Керээлери доосту-ра чогуур түңүг алган оон-даа хөй түңге керээ чарын турарлар. Чижээ, «Тулуг безентери» комбинатта А. С. Петрова страхование керээзи доозулганы дүүгаар 500 рубльди алган болгаш оң-да дораан 1000 рубльге страхование кылдыртkан. Чума аварыңга удур станциянын ажылдакчызы С. В. Костромина база ол хире акшаны алган ынча түңге страхование кылдыртkан.

Ажылчы чоннарның эргеажының барымдаалаат, сөөлгу чылдарда холушкак страхованиениң дүрүмүнүг чамдык өскерилгелерни киирген. Керээ өзүтаар киирее чогуур төлевирни ортумаа-биле 3 пеpесекe көвүдеткен таварылгада страхование кылдыртkан кижиге озал-ондак үрнүүлүкан күш-ажыл кылыр аргазын оскүнганы дээш страхованиe түңүн ийи катап хөйнү төлеп бөөр; страхование кылдыртkан кижи кандыг-даа чыдагаанда өлген таварылгада оон кажан болганы хамаан чокка (шөөлүг эвес таварылгадан аңгыда) амы-бот камгаладылгазынга медицинаның таарыппас деп көөр түүлдери 59 тургамындан ам 31-ге чедир кызырылган. Страхование агентилери, инспекторлары, хөй-ниитин бо бүгүнү ажылы чоннарга тайылбырлаары чугула.

Бистиң ажылывыста четпестер чок эвес. Амы-бот камгаладыгазының хөй санныг керээлери хуусаа четпээнде соксан каар чоруктар бар. Чүл дээ ажылчынnар болгаш албан хаакчылар бир будурүлгелев, азы албан организациядав халажып үнгеи өске коллективке ажылдай бергеш ол дүгайын страхование ажылдакчыларынга дыңнатпайн турар. Ынчангаш страхование ара соксаар, хамаатылар материал талазы-биле котараалга бааа таварыжыр.

Озал-ондактан амы-бот камгаладыры довчут бөдүүн, оон дыдыыры эң-не аваан болгаш чылда чүгле чаңгыс катаң төлеп турар. Ынчалза-даа Кызыл хоорайга страхование кылдыртса чогуур намыңыг хамаатыларның чүгле 15,8 хуузу страхованиениң бо хевиринде хаара туттунган болуп турар. Оон ажыктыны дараазында саналар хереченлеп турар. Эрткен чылын хамаатыларга күш-ажыл кылыр аргазын оскүнганы дээш 36 муң рубльди, озулуг таварышкаштың талазы-биле 34 муң рубльди төлеп берген. Кан-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң ажылдакчызы Д. М. Ооржакка озал-ондакка таварышкаш күш-ажыл кылыр аргазын оскүнганы дээш 600 рубльди, түүлбү заводунуң ажылчынны Ш. Г. Матпага 600 рубльди, Г. Н. Апрынкинага оон страхование-биле камгалаткан иези өлген үжүрүлүг 1000 рубльди төлеп берген.

Үүлүг камгаладыры — страхованиениң кескү хевири. Чамдык ада-иелер үүлүгы 18 хар чедерге камгалаткан түңүг алыыр дээш страхованиe керээзин күзедилди-биле чарып турарлар. Страхованиени бо хевирни чонга тайылбырлаары курстрахование ажылдакчыларының чугула хереэ.

Беш чылдың шинтирээ чылында страхованиe төлевирлерни киирериниң планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээн социалистиг чарыш Кызыдың курстрахование инспекциязының ажылдакчыларының ортузунда хайнытып турар. Мурнувуста соруглаарны чедиишкиниг күүседирнин аргалары бистe бар.

М. КАШПЕВСКАЯ,
Кызыл хоорайның курстрахование инспекциязының начальнигы.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫ НЕПТЕРЕДИР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арнында). Эр улустан Бии-Хемниң төлээзи Михаил Алдын-оол 7 хойну кыргызырыңга 2,09 секундада чарыгдап, алаа чогуур 100 баллдан 97,6-ны алган республика чемпионуну атты чаалап алган. А хөреңгизиндеги — Б. Балтайс оолгадыг хоюн 2,29 секундада кыргып, 96,1 балды алган, чемпион адын хөвүр артырган. Дүргеи кыргыкчыларның зона талазы-биле Алтайның Барнаул хоорайга болуур маргылдаазынга Тывадан М. Алдын-оол биле В. Балтайс барын киржир.

Конкурстуң тиилекчилерин болган командаларны шилчиир кубоктар, бирги, ийиги, үшүнү чергенниң дипломнары болгаш акша-биле шаңналаан. Түс-түс тиилекчилерге базала шаңналарны тывыскылаан.

Түнеликкe хүрээ хаар чүве болза, ындыг конкурстуң массалыг болдурары чугула. Республиканың бүгү-де районнары хөй ажылдыг болгай. Ынчангаш район бүрүүзү харын-даа хөй хойлуг ажылагыйлар кыргыкчыларының командазын чоруткан турары чедип алыры күзенчиг. Ол чорук дүргеи кыргыыр аргазы нептередирээнге улуг роль үзүлдүр болур иймек.

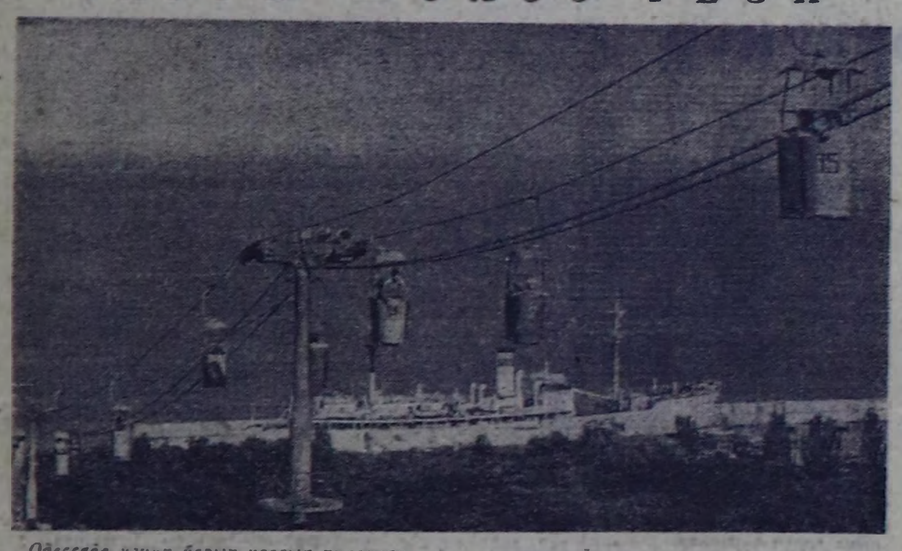
К. АРАКЧАА.

«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнден ируу) республика чемпионнары В. Балтайс биле М. Алдын-оолга лентаны эш В. Сувандинниң бағлап турары; аның кыргыкчылардан чемпион болган Р. Уйнукпанга («Өөк» совхоз) шаңналды ВЛКСМ обкомунуң ийиги секретары Г. Иргит тыпсып тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ЧАЙГЫ ШӨЛЭЭ ҮЕЗИ

Одессада узуну барык чартык километр хире чоом дежир аргамчыда алып каан бештайым орук ажылдап эгелээн. Ол Пролетар шөлүнден Отрада дээр пляжка чедир бир шак иштинде 500 кижини далай эриикке чедиргеш, ол хире санныг пассажирлерни дедир кодуруп үндүрер аргалыг.

Н. ПАВЛЕНКОНУҢ ФОТОЗУ.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАЪСТЫГ КЕЖЭЭ

Суурда гараан малчаларым
суларган дег,
Суурлуг чаъс үүктел чок
күдүл турду.
Чаңгыс ында чаглак
ыяхан ийи ижен
Садчыгаштыг эргий кыштап
базып чоргар.
Ийи чүрек ужурашкан,
билишкен-дир
Иниг холдар ону сөглеп,
тудушкан-дыр.
Чаъс туржук таварыжып
кээр бергелер-дээ
Чалыыларга шагдык болуп
кайыын шыдаар.

Б. СЕРЕН.

ШААЛААШ

Шагдын хемниг уруң фта,
Чалын хая таварыжыры,
Саарыг дыңын тыртып
чадааш,
Чалбаның чок, оортан
шуреаш.
Шагалаан ужар бөвүктелип
Шаалаш деп хем турегуштунган.
Чолдуг херек будуруш
дээш.
Чоңум меңи аъткарыпсе,
Чалын хая, чаъс-шуургап
Шаптык болуп моонтакпаа,
Чедер сорулум күүседир
дээш,
Сени дөзээдя, ынак хемим.

Н. КУУЛАР.

АГИТКУЛЬТБРИГАДА

Тес-Хем районнуң Культура бажыңының «Калдак-Хамар» аттыг 8 кижи составтыг, агиткультбригадазы бо хүннерде совхоз, колхозтарның хөй кыргын турар пунктуларын эргип, лекция, беседа кылып, концерт көргүзүп чоруп турар. Ол коллективти Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Кан-оол Баазан-оол удуртуп турар.

Бригаданың кежигүнү лектор Юшпеек Онзар делегей байдалының дугайында лекция номчуп, ылангыя СЭКП ГК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-та албанның аян-чоруун кылып чоразының дугайын ажыл-ишчилерге делгереңгейи-биле таныштырып турар.

Агиткультбригада «Ак-Эрик» колхозтуң Шара-Нуурга, «Берт-Даг» совхозтуң Ү. Шынаа садырынга кыргызга пунктуларынга чоразын. Ам «О-Шынаа» совхозтуң кыргызга пунктуларынче бааp деп белеткенип турар.

Көрүкчүлер Валентина Донгактың «Айлан кушкаш» деп ырны, Рая Тойбунуң татар танцы көүсеткенин улуг сонуургал-биле хүлээп ап турар.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

Эмчиниң сумези

БИЛИП АЛЫҢАР

Чазын болган чайын ижин-шөйүндүүнүң чиңиг аарыглары, чемден хораннавыр чорук көвүдээр. Чылыг үе дизенте-рия микробтарының көвүдээринге эң таварымчалыг. Ол микробтар, ымыраалар болган ижин-шөйүндү аарыглarының өске-даа тарадыкчылары ногаалларда база турар.

Аарыгны орай тодаралыр, озаллап эмнедир чоруктан чидиг дизентерия аарыы хоочурап, хөй чыл иштинде уламчылаар. Ылангыя 3 хар чедир назылыг уруглар ол аарыгга бо-да таварыжыр.

Дизентериядан хоочуран аараан чамдык кажилер боттарын кадык кылдыр санап, халлавыр тарадып чоруур. Дизентерияның ындыг чажыт тарадыкчылары көвей турда бо аарыгдан аарыыр чорук эвээжевес.

Ижин-шөйүндү чиик-даа аарыза (ылангыя үе-үелеп катаптан турар апараа) дизентерия тыштың болур. Ынчангаш эмчиге доп-дораан баарыы кижи бүрүзү утпаза чоруур.

Дизентериядан камгаланыр-да сагыыр түүлдер: холгу, ногаалларны, кат-чимисти эки чуур, хайындырбаан сүттү, сүт дамчыдылгазы чок черлерден сүтнү ишпес. Чазын, чайын арыт-шеверин сагыыс чорук аймылдыг.

Ижин тиви — халлавырлыг аар аарыг. Оон тарадыкчызы ижин тивинин микробу. Кижиниң организмиңге ол аасты дамчыштыр чиг сүт, хирлиг сүг, өске-даа чамдык продуктулар-биле чыпшынар.

Ынчангаш ында хүннерде хирлиг сүг хөлдөктериңге эштин болбас. Кадыкшылга ол аймылдыг. Арыг иштиг кирип, ыракче походтаарда кайы хамаан чок сүг ишпес дээш сүгну хайындырган термоска кудуп алыкар.

Чаа огуреппи, редиски, помидорну чиир мурнунда ыяп-ла чуур херек.

Ижин тивиниң аарып эртекен кижи үр үе иштинде аарыгның микробтарын ылган үндүрүп болур. Оон ужурунда хууда арыг-шеверни шыгыыны сагыыры чугула. Тускай аяксавага чемневир, арыглавыр черге киргеи соонда, чемневир мурнунда холгу ыяп-ла чуур херек.

Амгы үеде медицина ижин тивиниң аарааннарны антибиотиктер дээр дээштиг эмнер-биле эмнеп турар. Аарыгны чогуур өйүнде эмнетпес болза, аарыг-биле каданнап, ижиниден хан төктүп, оюлганнап болтур. Ынчангаш киземгейлиг болуп, аарыгның баштайгы демдектерин эскерген дораан эмчиге баар херек. Оон демдектерни мындыг: аарааң кижиниң шаа үстүр, сузаараар, шыгыннары сартыыр, эъди чоорту ишнир, бажы дыка аарыыр, үйту келбестээр, чемге хөөн чокталы бөөр.

Чемге хораннавыры кадыкшылга улуг когарал чедирип болур. Шыгы болгаш температурazы оларга таарымчалыг черлерге шыгжаан аъш-чем продуктуларынга аарыг тарадыр микробтар өөскөжүп токсиннер дээр хоралыг бүдүмелдерни ылган үндүрер. Эът, балык, баардан болгаш хайдан кылган баъ хайындырган колбаса, холодец, сүт ышкаш продуктуларга ындыг микробтар эң-не өөскүүчел. Ындыг продуктуларда кижи хораннаны берип болур.

Амгы үеде чемден хораннавыр чорукту баш удур чайлаарлыг аргалар бар. Ынчалза-даа оон айыылдыын ажылдакчызы С. В. Костромина база ол хире акшаны алган ынча түңге страхование кылдыртkан.

Ажылчы чоннарның эргеажының барымдаалаат, сөөлгу чылдарда холушкак страхованиениң дүрүмүнүг чамдык өскерилгелерни киирген. Керээ өзүтаар киирее чогуур төлевирни ортумаа-биле 3 пеpесекe көвүдеткен таварылгада страхование кылдыртkан кижиге олал-ондак үрнүүлүкан күш-ажыл кылыр аргазын оскүнганы дээш страхованиe түңүн ийи катап хөйнү төлеп бөөр; страхование кылдыртkан кижи кандыг-даа чыдагаанда өлген таварылгада оон кажан болганы хамаан чокка (шөөлүг эвес таварылгадан аңгыда) амы-бот камгаладылгазынга медицинаның таарыппас деп көөр түүлдери 59 тургамындан ам 31-ге чедир кызырылган. Страхование агентилери, инспекторлары, хөй-ниитин бо бүгүнү ажылы чоннарга тайылбырлаары чугула.

Бистиң ажылывыста четпестер чок эвес. Амы-бот камгаладыгазының хөй санныг керээлери хуусаа четпээнде соксан каар чоруктар бар. Чүл дээ ажылчынnар болгаш албан хаакчылар бир будурүлгелев, азы албан организациядав халажып үнгеи өске коллективке ажылдай бергеш ол дүгайын страхование ажылдакчыларынга дыңнатпайн турар. Ынчангаш страхование ара соксаар, хамаатылар материал талазы-биле котараалга бааа таварыжыр.

Озал-ондактан амы-бот камгаладыры довчут бөдүүн, оон дыдыыры эң-не аваан болгаш чылда чүгле чаңгыс катаң төлеп турар. Ынчалза-даа Кызыл хоорайга страхование кылдыртса чогуур намыңыг хамаатыларның чүгле 15,8 хуузу страхованиениң бо хевиринде хаара туттунган болуп турар. Оон ажыктыны дараазында саналар хереченлеп турар. Эрткен чылын хамаатыларга күш-ажыл кылыр аргазын оскүнганы дээш 36 муң рубльди, озулуг таварышкаштың талазы-биле 34 муң рубльди төлеп берген. Кан-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң ажылдакчызы Д. М. Ооржакка озал-ондакка таварышкаш күш-ажыл кылыр аргазын оскүнганы дээш 600 рубльди, түүлбү заводунуң ажылчынны Ш. Г. Матпага 600 рубльди, Г. Н. Апрынкинага оон страхование-биле камгалаткан иези өлген үжүрүлүг 1000 рубльди төлеп берген.

Үүлүг камгаладыры — страхованиениң кескү хевири. Чамдык ада-иелер үүлүгы 18 хар чедерге камгалаткан түңүг алыыр дээш страхованиe керээзин күзедилди-биле чарып турарлар. Страхованиени бо хевирни чонга тайылбырлаары курстрахование ажылдакчыларының чугула хереэ.

Беш чылдың шинтирээ чылында страхованиe төлевирлерни киирериниң планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээн социалистиг чарыш Кызыдың курстрахование инспекциязының ажылдакчыларының ортузунда хайнытып турар. Мурнувуста соруглаарны чедиишкиниг күүседирнин аргалары бистe бар.

М. КАШПЕВСКАЯ,
Кызыл хоорайның курстрахование инспекциязының начальнигы.

ЧҮҮЛДҮГ СҮМЕ

(Шоодуглуг чугаа)

Лекцияларны канчаар ынчап бижиирин, номнарны шилип, тып номчуурун, боткачаалын канчаар кылырын институттуң артемчэн башкылары айтып-да бергеи чүве болгай. Башкы институтуңга өөренип киргеш, каш ай-даа эртпээнде, бергелерге таварыжып эгеледим.

— Үстүкү курстуң студентилеринден арга-сүме айтырып, быжыг билиглерни чедип алырын ораладажып, чүүкүдүг өөреникпер — деп, оларның чагаанын база-да үзүпаа мен. «Оон өске чугаалаан чүүлдерин халбытыр кулактарымның арты-биле эртирип алганым ол чоор бе?— деп, бодумга каразындым-даа. Башкы болур дээш, шылгалдаар түүл. институтка өөренип кирип алган кижи кыспаска кайын боор. Баштайгы хүннерден эгелеп, бодумнуң мурнумга эвээш эвес соруглаарны салган мен.

Дүүн кичээлдер соонда «Найырал» кинотеатрже халып чорупкам — кино, концерт, телевизор дээнге дестүнер эвес мен. Оң-на халып бар чораан. Кызыл-оолга ужуражы бердим, ол — үшкү курстуң студентинин.

Чоокта чаа хостуг дүрбеш маргылдаазын көөр деп чеде бергеш, хүш боош, оон чаныңга барып олурупкан болган мен. Ынчан-на шору танывып алган бис.

— Не, кайы хире өөренип тур сен?— деп, ол меңнеп сонуургал айтырды.

— Чүгээр-де чорup тур мен — деп, студентилерниң ынак сестри-биле харылзап кагдым.

— Өөренирэ кайы хире берге-дир?— деп. Кызыл-оол ылаштыр айтырды...

— Берге болбайн канчаар — дёп, харылзаш кезек мыңчок болаңып туруп-туруп, шуптузун чугаалап эгеледим.

— Бо өөреникпе чылының ийиги чартынга шыдагала чүзаар ужуруг эртемнерни чүгле «дөрт», «бешке» харылзаар болаан мен. Оон ангыда тускай эртемнимниң азыйы-биле орус, совет, тыва, ааштыкы дээш, хөй-хөй чогаалчыларының романнарын тооҗуларын, шулуглелерин — шуптузуп номчуур деп болап алган кижи болгай мен.

— Эки-дир, эки-дир — деп, Кызыл-оол чугаамны үзе кирип, мени мактады.

— Эки чүвен кайда боор... Хайыу билип алыр ээм, шынап-ла... кыпып-да чоруурлур мен. Кино, концерт, спортчу оюнар база-ла кижиге чугула, ынчалза-даа оларны хүндүс-даа, кежаала көрүп турар болгаш, планымга киирбээн мен, а артканын кончуг тапкы планнап алган кижи болгай мен. Ынчан түүлмага-ла өөренир эртемнер, дужаар шылгалдаар, хөй-ниитиниң ажылы менээ шуут-ла күш четпестээр деп тур. Чүнү кылзымза эки ирги? Дузалажып көр!— ээм, оон ам чү хазирин маңнап тур мен. Ол меңче шала хүлүмзүрүп көргеш:

— Оо! Канчал оны билбес кижи боор сен, эжикейим. Шүлүүзүн планнап алыр керек. Кино, концертти база — деп чугаалады. Кызыл-оолнам садыынче базып кире бээрге, оон чугаалаан сестерни катаптап артып калдым: «Кино, концертти база»...

Чүүлдүг сүме болду. Моон соңгаар кино, концертти хүнүнү-не эвес, 3 айза үш-дөрт катап көрүп турардан башка...

М. ХАЙДЫП.

Мөренниң чурттакчы чону төрээн суурун чаагайжыдып ногаанчыдарынга биче эвес күштүг үндүрүп, олче кичээнгейни үлгандырып келген. Бир эвес «Мөрен» колхозтуң баштаар черн, көдээ Совет күүскому ол чүгүлээжылды удуртуп башкарган болза байдал амты мшкаш эвес болур турган иймек.

Төп кудумчуда кудук эртекен чылдан бээр ажылдавастаан, колхоз даргазы ону сеңгедиринден ойталаан. Кудумчуда тарымал маштар суттарынга колхоз автомашина бала чөпшээревээп. Суурнуң ону ижер суун безин ыракта Эрниг хемден барып алыр. Моон ужурундан тарымал ыяш кадып, олуртkан үңүш курган турар.

Колхозчуларның хууда малы, ылаңгыя өшкүлер болгаш бызаалар ыяштарны үрегеп, олуртkан үңүштерни будаг-дап турар. Хамаатыларның хууда малын хайгаарап, чурумчудар айтырыгны Мөрен көдээ Советтиң күүскому киржиңгейге албайн келгени

ХАРААДАНЧЫЫН

хараадапчыг, ону ам дарый шинтирээзи негеттинип келген.

Корук-чурумга хамаарышкап база бир айтырыг. Машина-техника ажыглалында чурум чок, тамдык чолаачы-механизатор кадрларда арагалаар чорук-биле демпсел коштак. Оон уламыдан тарымал ыяштар, кажаа херим үрей бастырар, ниитите хоралыг өске-даа үүлгедилер кылыр чоруктар бар. Чангыс чижек, Мынчээ Оттуң бо чылдың июнь 2-де «Беларусь» тракторну ээлирик башкарып чорааш, кудумчуда олуртkан ыяштың кыргый бастырып, кажаа херимни үрээн.

Бир эвес кижизиндилгени акжиктеп, бот-харылсалтаны бедиткен, кижилерден нетелдеп дыңыткан болаа Мөрендe чаагайжыдылга амгыыдам ыракта көрүштүт, ногаан үүштер хөлбеңнээн турар иймек.

А. ТАВА.

«телевидение»

ИЮЛЬ 1-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

11.00 — «Малышок». Уруглarга дамчыдылга. 11.15 — Фильмнерни — уруглarга. 11.30 — «Сыдысчыгаш». Уруглarга дамчыдылга.

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Өөнүт телекөргүзүг. «Музыкалыг киоск». 12.40—Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчыларынга. 13.40—«Дилээшкин». Тележурнал. 14.25 — Өөнүт телекөргүзүг. «Алдын эдээ дугайында тоол». Мультфильм. 14.55—15.05 — Чайсар. 15.05—Өөнүт телекөргүзүг. Болуктеп хемелээр талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. 15.40—Өөнүт телекөргүзүг. «Кино аян-чорукчуларның клубуң». 16.30—«Аныяк үнмер». Конкурс тиилекчилериниң концерти. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30— «Кинопанорама».

КЫЗЫЛДАН

19.55—«Үшкү хаан кайыы?». Ураң-чечен фильм.

МОСКВАДАН

21.20—Өөнүт телекөргүзүг. «Артдото». Эстрадтыг программа. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.00—23.50 — Өөнүт телекөргүзүг. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Арарат» (Ереван). 2-ги оюн.

ИЮЛЬ 2-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.15—Мультфильм. 19.25 — «Ажыл-чын марш». Телефильм. 19.55—«СЭКП-ниң XXIV съездиниң шинтирээзин — амыдыралга». Дамчыдылга. 20.20 — «Долгунец-хендир ажаалгазы». Телефильм. 20.30—Телемедээлер. 20.40 — «Адреэи — Кызылдың телестудиязы». Дамчыдылга. 21.40—Чараттар, реклама. 21.45—23.15 — «Максим Перепелица». Ураң-чечен фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сээн салым-чолуң дээш» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Адыр, мама!» 11.20, «Бедиин халымыр эрге дээш» 13.05, 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Константин Заслонов» 13.00, «Оскунгурган идегел» 15.00, 17.00, «Чүге дээ олар боттарынга ынактар» 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Семург» 9.00, 10.40, 12.20, «Доң Жуан Таллинде» 14.40, 16.30, 18.30, 20.20 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: Кызочымында 11.45, «Мыкда-зын хаялары ыржым» (2 серизязы катаң) 13.15, 16.30, 19.45 шактарда.

ИЮЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Доозазын чугаалавадыңар мышкажыл, Ферран» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Доң Жуан Таллинде» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30, шактарда.

«ВОСТОК»: «Бедиин халымыр эрге дээш» 11.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Крошаның ужураадары» 10.40, 12.30, «Сээн салым-чолуң дээш» 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Майның дүнеэн азы сутта хүшкен кыс». 15.00, «Чүге дээ олар боттарынга ынактар 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

АГААР

Бөгүн республикага онза өскерлиишкин чок агаар болур. Сонгу талакы районнарга дымыраан частаар. Агаарның температуразы даглыг черлерге 20—24 градус, артканнарынга ортумаа-биле 26—30 градус иишг болур.

Кызылга хүнүң ийиги чартынга будуттаар, улуг час чаар. Бөгүн найысылалга 27—30 градус иишр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 24-63, редакторуң орнайчыларының 35-24, пропаганда киржиниң 23-54, харылсалгалыг секретарьның 23-35, партийжи аныырал киржиниң 37-13, культура киржиниң 23-51, көдээ ажылгы киржиниң 21-47, үлетүр киржиниң 22-64, чагаа киржиниң 41-27, информация база совет гургузуг киржиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун кезбейн баргаза 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 кэтап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг 1774

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле ергелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00706

Бүгү чуртарның пролетарилери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 154 (9229) | Вторник, 1973 чылдың июль 3 | 1925 чылда үлегжиттиргенден | Өртээ 2 көп.

А. Н. Косыгин Австрия Республикаже чорупкан

Австрияның чазааның чалаачын ёзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин албанның аян-чорукун кылып, июль 2-де Москвадан Вена-же чорупкан.

Австрия Республикаже аян-чорук кылырынга А. Н. Косыгинни Туркмен ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы О. Н. Оразмухамедов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, даштыкы садыг министриниң бирги оралакчызы М. Р. Кузьмин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының дузалакчылары Б. Т. Бапазов болгаш Ю. В. Фирсов, ССРЭ-ниң ДХМ коллегиязының кежигүнү А. П. Бондаренко үдеп чорупкан.

Совет Эвилелиниң күргүне туктары-биле шиметтингеш Внуково аэродромга эш А. Н. Косыгинни эштер Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, К. Т. Мазуров, М. С. Соломенцев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, В. А. Кириллин, М. А. Лесечко, Б. Н. Новиков, И. Т. Новиков, З. Н. Нуриев, Л. В. Смирнов, Н. А. Тихонов, ССРЭ-ниң министрлеринден Б. П. Бугаев, Н. С. Патоличев, Н. А. Щелоков, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң херек эргелекчилери М. С. Смирнов, Моссовет күскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов болгаш өске-даа албан кижилери үдээн.

Үдээнериниң аразында Австрия Республиканың Совет Эвилелиниже херектерииге түр бүзүреттирген телээ Ф. Столберт турган.

(СӨТА).

* * *

ВЕНА. (СӨТА-ның тускай корр.). Австрия Республиканың Федералдыг чазаның чалаачын ёзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин болгаш оңу үдеп чоруур кижилер Австрия Республикага албан хуузунда аян-чорук кылып чеде берген.

Делегей аэропорту Швехарл Совет Эвилелиниң болгаш Австрияның күргүне туктарыбиле шиметтингеп.

А. Н. Косыгинни Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крейский, оралакчы канцлери Р. Хойлер, даштыкы херектер министриниң түлээлгезин күүсеэдип турээр В. Водак болгаш өске-даа албан кижилери уткаан.

Б. Крейский болгаш австрия күргүне ажылдакчылары Совет чазактың удуртукчуузунга, оңу үдеп чоруур кижилерге байыр чедирген.

Аэродромдан А. Н. Косыгин оон турээр черинче Б. Крейский-биле кады чорупкан.

ЭКИ ШЫНАРЛЫГ, ХӨЙ ДҮК ДЭЭШ!

Малдан хөй дүктү кыргын ап, күргүзе дужаары дээрге, часкы тарылга, күскү дүжүт ажаан аарыг-биле дөмей, тулуктуг-даа, харыысалгалыг-даа. Республиканың ажыл-агыйлары аңаа белеткелди организастыг чорутпаан. Колхоз, совхозтарда кыргылда пунктуларын эки дерип кылып, кыргылдага ажылдаар кижилерни тодаратпаан, ажылдааш чер бүрүзүн таарымчалыг кылдыр тургускан. Кыргылда үеэнде чоруттунар политиссалыг болгаш культура-чырымнышкын ажылдарывыл планнары чогаатпынган. Амгы үеде оныкгы бүрүзүнде ажыл хайыншкынныг чорун турар. Кыргылда баштай бодүүн дүктүг болгаш чартык бөдүүн дүктүг хөйларлыг Эрзин, Тес-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарга эгелээн. Бо чылын республиканга 881 муң ажыт хөй, 82 муң өшкү, 1,6 муң төе кыргылдага кирер ужурлуг. Өшкү болгаш төе кыргылданы доозулган.

Республиканың ажыл-агыйлары 2800 тонна дүктү күргүнеге дужаар планныг. Ол дээрге белен эвес соруда-дыр. Ынчангаш кыргылданы бедик темпилиг болгаш организастыг байдалга эртирер соруда-биле республиканың сайгарылга баазазы районнарның белеткелдер конторааларын дамчыштыр ажыл-агыйларны кыргылда агрегаттарынга хереглээр артык везектер, дүк пресстээр пос материалдар, чиңге сывырыңдаа демирлер-биле бүрүн хандырган. Ам колхоз, совхозтарның мурнунда чугула соруда — кыргылданы кыска хуусаада, тотуур ойүнде доозарының дугайында айтырыг турун келген. Ону тургустунган график ёзугаар чорудуп, грамм-даа дүктү черге кагбайн, ажылдың бүдүрүчүдүүн бедидип, социалистиг чарыны калбартып турган, салган соруланы күүседири болур.

Хойну хөлүн эртирер эрге азы орайтазы кыргырга, дүк хөй чилиргилиг апаар. Чижээ, өткен чылдарда Тес-Хем, Эрзин, Бай-Тайга районнарга хөй кыргыласкын кончуг эрте, а Танды, Бин-Хем районнарга орайтазы чорудуп турганывыс түүнелиинде чиңге-нарын дүктүг хөйларны август эгезинге чедир кыргып тургулаан ажыл-агыйлар бар.

Кыргаан дүктүң шынарынче кол ачызынгейни угландырып, ол-чаъска, довурак-доозунга борап, хирленгирбейн ажаал, кадагалаары—чугула айтырыг. Шынары чавыс продукцияны күргүнеге дужаарга үнезин муду, өртээ чиик болуурун бизинеп бис. Ынчалза-даа ындыг чижектер республиканың ажыл-агыйларында ам-даа бар болуп турар. Чижээ, Тес-Хем, Эрзин, Барыын-Хемчик, Өвүр районнарның дужаагаан дүгүнүн 60—72 хуузу ауа шынарлыг болуп турган. Багай шынарлыг дүк ажыл-агыйларга оруга шоолуг кинрбейн барганы билдинигир.

Дүктүң шынарын экижидери дээрге-ле, малдың уксаазын экижидери-дир. Ынчангаш Тывага хөй ажыдың хемчүдерин ынчаар чүрүмчүткен. Республиканың төп районнарында чиңге, мурнуу болгаш мурнуу-барыын районнарда бодүүн база чартык бөдүүн дүктүг хөйларны өстүрүп турар. 1972 чылда күргүнеге саткан дүктүң 21,5 хуузу чиңге азы нарын, 31,4 хуузу чартык нарын, 37,3 хуузу чартык бодүүн, 37,4 хуузу бодүүн дүктүг болгаш 0,9 хуузу мерзостар дүгү бооп турар. Моон алгаш көөрге, чартык бодүүн болгаш бодүүн дүк күргүнеге хөй кирип турар-дыр. Ниитизин-биле күргүнеге кирген дүктүң чүгле 37,5 хуузу эки шынарлыг болган. Эки шынарлыг дүктү «Өөк», «Элегээ», «УТКА 25 чылы» совхозтар, Каа-Хемниң «Октябрь 14 чылы» Таңдының «Революциянның чалбыжыңы» колхозтар болгаш оон-даа өске ажылагыйлар күргүнеге дужаан, малдан алыр продукциянның шынарын экижидер талазы-биле чамдык ажылларны чыл бүрүде кымын чорудуп турар.

Дүктүң шынарын экижидер дугайында айтырыгны ажыл-агыйларның удуртукчулары, түскай эртемниглер кичээнгейге албайн турар. Оон түүнелиинде күргүнеге куду шынарлыг дүк киргеи уламчылавышаан. Ажыл-агыйларда хөйларны бонитировкалап, класстарын тургускан соонда ол ажылды эчизинге чедирбейн, класс, дүк-чүзүн, эр-кыс аайы-биле чедир үснейн баар. Ынчангаш чамдык коданнарда ак, кара хөйлар хоюшпак, нарын, чартык нарын, чартык бодүүн база бодүүн дүктүг хөйлар чаңгыс коданда турун турар. Бо чорук дүктүң шынарын кудулаттыпшаан, холужүн болур. Ынчангаш коданнарны зоотехниктиг чурум-биле үснеп турар ужурлуг.

Кыргаан дүктүг класстаары—чугула ажыл. Чамдык ажыл-агыйларның удургукчулары ону чедир үнелеп көрбейн, дүк класстаарының курстарынче трактористерни, чолаачыларны болгаш мал ажылынга хамаарыжа чок өске-даа кижилерни чорудуп турары элдептиг. Классировщик кижи турум ажылдаар ужурлуг. Ажыл-агыйның оруглалыг болуру оон эки ажылындан хамаарыжыр. Кыргылда үеэнде дүктү холуштурбее херек. Ындыг таварылгаар колдуунда-ла дүктү прессеп турда болу бээр.

Ажаалдазы, чемгерилгези эки малдан хөй дүктү ап болтур. Багай кадаттың, ажаалданың түүнелиинде малдың дүгү үнчейн баар болгаш кезек черинге чиигезей бээр. Үстүүчел, дыралыычал дүк ынчаи тыптыр. Оон ында хойну кажаага үр тургуспаза чогуур. Үргүлчү кажаага турган малдың дүгү шынарын, оңун дыка чидирер.

Амгы үеде кыргылданы ажыл-агый бүрүзү электриниг агрегаттар-биле чорудуп турар. Ынчангаш хойну өдек кыргынга, бокту черге кыргырын болдурбас, дүктү холуштурбас херек. Оон ында дүктү эки ажаал алырының, хойну дүргеи кыргырының семинарларын, кыргыкчылар ортузунга чорудуп, ажылдың технологизин шын сагырынга оларны өөредир херек. Республиканың кыргыкчылар конкурузу чылдынга болуру чаңчыл болган. А ындыг конкурсту дүк ылгакчыларының ортузунга чүге чорудуп болбазыл, кыргыкчылар семинарын чүге организастап болбазыл? Бо талазы-биле айтырыгны республиканың Көлээ ажыл-агый министерствоау, Совхозтарның бүдүрүге каттыжылышкыны шиитпирлеп көрее, черле артык эвес.

Дүк пресстээр черлерге тускай кижилерни тургузар болгаш оларга зоотехниктиг сүмелерни чедирер болза эки. Кип бүрүзүнге адрести азы маркировканы доктаатпаан чурум ёзугаар шын бижиир ужурлуг. Мурнуку чылдарда чамдык ажылагыйлар ону шын эвес бижип турган. Маркировкада ында дүктү бир дутаар класстың дээн болза, херек кырында чартык нарын ийикпе холушпак дүк болгулаар фактылар илерээн. Ак күк биле бора дүктү салчай демдеглеп каар таварылгалар тургулаан. Чижээ, эрткен чылын Өвүр районнан чаңгыс килограмм-даа ак дүк киргбээн. Олар бора дүк деп бижээш, дужаап-ла тургаш. А херек кырында районнуң колхоз, совхозундан 40 ажыт тонна ак дүк киргеин фабрикага дужаагаан соонда тодаратпынган. Шынында ак дүктүң өртээ бора ондүүнден ораичок улуг болгай. Ынчалза-даа ажыл-агыйларның удургукчузары, түскай эртемниглери ону херекке албайн турары үстүнде чижектеп илдеп-дир.

Ам кол сорудга—үстүнде четпестерин узуткаш, күргүнеге эки шынарлыг дүктү дужаап, ажыл-агыйларның орулгазын улгаттырып, шиитпирлиг үшкү чылда алган хүлээлгезин күүседир дээш деминг болгаш организастыг ажылдары болур.

Ажыл-агыйларда партия, совет органнарының удуртулгазы-биле кыргылда пунктуларынга социалистиг чарыны калбартып, тиилекчилерин шаңнап-мактап, кижилериниң моральдыг болгаш материалдыг сонуургалын коткырып, хей-аът киирерп чугула. Ынчаи ажыл-ияң күргеи-бүзүн, салган соруга шаанынын күүсеттирер.

1973: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШИИТПИРЛИГ ЧЫЛЫ

УКРАИНЧИЛЕРНИ ДЕТКИП ТУР БИС

АЖААП АЛЫЫШКЫНГА ЫЯК БЕЛЕТКЕНИР

БҮГҮ-ЛЕ ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

Кызылдың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжылышкынының ажыл-ишчилери Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чүртүн бүгү механизаторларынга чалаачын таныжып көргеш, чүүдүгүнүн деткээн.

Амгы үеде каттыжылышкының септекчилериниң ортузунда тараа ажаар техниканың септелгезин кыска хуусаада эки шынарлыг чорудар дээш социалистиг чарыш калбарган. Коллектив август бирге чедир 60 комбайны септээр үүлээлгээн, бо түүнерде мастерскаяда оларны септеп турар. Кыдыңган техниканың шынары эки деп комиссия демдеглаан.

Тараа ажаан алыышкынының үезинде комбайнарның болгаш оске-даа техниканың үрелиишкин чокка бүдүрүкчүдүт ажылдаарын хандырарыбиле каттыжылышкын 3 авенону тургузар. Оларга дуржулгалыг механизаторларны бижылаар, эргежок чүгүлә артык кезектер, дериг-керекседдерн-биле хандырар. Звеновун кежигүннери ажыл-агыйларны кезип турган, үрелген техниканы чогуур үезинде септеп кылыр.

«Сельхозтехника» каттыжылышкыны тараа ажаан алышкынны эгелээрге механизастаттынган отрядты тургузар. Олар үш мундан эвээш гектараны ажаар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

* * *

СОРУЛГАЗЫН ТОДАРГАЙЛААН

Шагаан-Арыгның «Сельхозтехника» салыбырының ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары Украин ССР-ниң комбайнерлериниң кыйгырыын таныжын көргеш, ону деткип, боттарының сорулгаларын тодаргайлаан.

Салбырның септекчилери тараа ажаан алышкынынга киржир техниканы кампания эгелээже чедир 10 хонук бүрүнтаар доозарын шиитпирлээн. Ынчангаш бо түүнерде септекчилериниң аразында ажыл-иш ханышкынның чорун турар. Механизатор бүрүзү ажылды чүгле эки кылырын үүлээнген.

Ажаан алышкын үезинде техниктиг ажаалданы болгаш септелгени чорудар 2 звенону тургузары көрдүнген. Ол шыкаш салбырның мастерскаязынга дүн-хүн чок ажылдаар септекчилер бөлүүн тургузар. Олар тараа ажаан алышкынынга киржип турар техника үрелгенде ону эдилеп чокка дүрген кылыр сорулгалыг.

К. МААДЫ.

* * *

ДҮРГЕН, ШЫНАРЛЫГ СЕПТЭЭР

Чүртүүн бүгү механизаторлары ышкаш Чадаанының «Сельхозтехника» каттыжылышкынының ишчилери Украин ССР-ниң комбайнерлериниң чагаазын таныжып көргеш, комбайнарның септелгезин дүргеп, эки шынарлыг септээрин шиитпирлээн. Сөглээн сөзүн амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты механизаторлар калбарткан. Ол эки түүнелдерин берип турар.

Ажыл-ишчилер июнь айда 10 комбайнны септээр турган, 12 чедирген. Септелгего чаа мурнакчы аргаларны ажылдап турган, оон темпизин дүргеткен. Олар септелгедо бригада аргазын ажылдап турар.

Коллектив 53 комбайнны септээр ужурдуг. Ону дүргеп болгаш шынарлыг, кылырда күш-ажылды шын организастаарындан улуу-биле хамаажыр. Ынчангаш администрация олче кол кичээнгейни салып, күш-ажылдың сагыга чүрүмүн шыгыратпаан. Септелгени дүргедиринге совхозтардан дыка хамаарылгалыг болур. Ол кергээни «Алдан-Маадыр» совхозу, «Искра» колхозу эки күүседип турар.

Каттыжылышкында Т. Ховалыг, Д. Сат, М. Сарыглар болгаш оскелер-даа хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип, септээн машиналары шынарлыг болуп келген.

Ю. БАЙ-КАРА.

* * *

СЕПТЕЛГЕ ШАПКЫНЧААН

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозунуң механизаторлары ажаан алышкынга киржир техниканың септелгезин чогуур хуусаазында доозарын хүлээнгеннер. Ынчангаш бо түүнерде мастерскаяда ажыл шапкынчаан.

Ажыл-агый 14 комбайнны септээр тургаш, оон чартыын белениинин шугумувда тургускан. Септелгеде Х. Бичел, Л. Маадыр-оол, Ш. Шаалы эки ажылдап турар.

К. КОМБУ.

* * *

КОЛ-ЛА ЧҮВЕ — СЕПТЕЛГЕ

«Улуг-Хем» совхозтуң төвү — Көк-Чыраага, Арыг-Бажы салбырынга механизаторларының болгаш чолаачыларның хуралы болган. Олар ында үкрани комбайнерлериниң база Бии-Хем районнуң механизаторларының кыйгыры-биле танышканнар. Совхозтуң ажыл-ишчилери ону деткип, сиген кезилдезинге база бүсүү дужүт ажаан алышкынынга киржир бүгү техниканың септелгезин бедик шынарлыг чорудар деп шиитпирлээнивер.

Тараа ажаан алышкынының үезинде социалистиг чарышты улам калбартып, эки түүнелдерин көргүскен кижилерге моральдыг болгаш материалдыг деткипшкинни көргүзүп, комбайнарныңда. автомашиналарыңда-даа ынаа турар чорудун болдурбайн тургаш, тараанны тиилеринг чок, ээ кыска хуусаада ажаан алырын механизаторлар хүлээнип турганнар.

— Совхозка хөй чылда ажылдап келдим. Техникага ынак кижи Аген. Ынчангаш чылдың-на септелгени эки чорудуп, болумга быжыглаан комбайнымны үреливишкинге таварыштырып корбээн мен. Бий-хемчилерниң кыйгырымында шын бижээн-дир. Шынап-ла комбайнер кижи комбайнын, чолаачы кижи машиназын эки септеп албайн чыткаш, тараа ажаажыр кижи мен деп ховуже үнген ажыл чүл. Кол-ла түүне — септелге болгай. Ынчангаш эштерни деткип, комбайнын септелгезин эки шынарлыг кылып ап, аныяк оолдарга дузалаажыр мен — деп, хоочун механизатор Петр Кабанов хурал болуп турда чугаалаан.

Эрткен чылын хөй тараа ажаан алыр талазы-биле районга бирги черже үнгеш, «Москвич» деп чиик машинаны азыгет чок садыш алыр эргени-даа алдым. «1972 чылдың дужүт ажаалдазының шалычыгы» деп хөрек демээн-даа кададым. Бо чылыг база ынчаар ажылдаар мен.

Механизаторлар тараа ажаалдазынга киржир комбайнарны, автомашиналарны август 1-де септеп доозар сорулганы салып алганнар.

Л. ДАМБА.

Улуг-Хем район.

ПАРТДОКУМЕНТИЛЕР СОЛУУШКУНУ ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР

Эрзин районнуң партия организацияларының коммунистеринге партдокументилерни солууру бо чылдың апрель 20-де эгелээн. Бо чугула ажылды баштай «Мөрен» колхозта, Эрзин ортуман школазында партия эге организацияларынга (секретарьлары Д. С. Ондар, Г. Б. Чыдыт) чоруткан. Партдокументилерни солууру, СЭКП-ниң XXIV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның апрель (1972 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр чорудуп, маңаа кол кичээнгейни коммунистерниң ажыл-херек дээш харыысаазын болгаш инициативазын бедидеринче угландырып турар.

Баштайгы үеде районда партторганизациялардан, 61 коммунист чаа документилерни алган. Олардың аразында ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң ажгы-ажгы адырларында мурнакчылар эвээш эвес. Чижээ, «Мөрен» колхозта төрүүр 100 хөйга онааштыр бо чылын 106 хураганны алган, Тыва АССР-ниң алдарлыг хөймузу Орус Сандыкчапович Намдаа, районда эки ажылдыг херээженнер чөвүлелиниң даргазы Суме Сүруновна Каргат, Эрзин школазында эге класстар башкызы Зинаида Хүрен-ооловна Дажынмай, «Коммунизмче орук» колхозтуң үндезилекчилериниң бирээзи Кыргыс Шожулчап, партия райкомунуң хөөчүн ашыдакчызы Борис Мыңдырионович Маспыр дээш, оон-даа өскелерни оларга хамаарыштырып болур.

Партия документилерни солуурун районнуң партия эге организацияларында графин ёзугаар үргүлчүлеп турар.

А. АРАКЧАА.

Ниитиниң малынга *элбек чем дээш!*

СИГЕНЧИЛЕР АЪТТАНЫПКАН

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң ажыл-ишчилери 4000 тонна сиген, 400 тонна сенаж, 14 муң тонна силос белеткеп алыр үүлээлгелиг. Сиген ажаалдаашынга киржир техниканы ам бүрүн септеп доскан. Аңаа ажылдаар бригадаларны, звеноларны тодаратпаан.

Бөк-Чыраа салбырның 8 кижи составтыг бир звенозу сигенни хол-биле кезип эгелеп берген. Оңдар Төмүр-оолга удуртпаан механизастаттынган бригада база удаазы кезилдеже кирер. Ол бригаданың ажылдаар черин, аъш-чем хандырылгазын, дериглезин тодарадып, кыдыр ажылынын хемчээлин айтып берген.

Совхозтуң дирекция черн, партия комитези сигенчилер ортузунга социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган. Ону барымдаалап, бет хонуктуң дургузунда тиилекчи болуп келген звенога 40 рубльди болгаш вымпелди тыпсыр.

Л. ДАМБА.

Совхозта партком секретары.

БАШТАЙГЫ САРААТТАР

Каа-Хем районнуң ажыл-агыйлары сиген кезилдезинче эгелеп киришкен. Баштайгы сараатгар тургустунган.

Дүүнгү медээ-биле алырга, «Коммунизмче орук» колхозтуң Владимир Двоеглазовка удурткан мал чеми белеткээр механизастаттынган комплексниг бригадазы үш хүн дургузунда Саргалдың таттарынга 80 тонна сигенни сараатгаан.

Ол колхозтуң дараазында «Бурунгаар» совхоз, «Октябрь 14 чылы» колхоз база сиген кезип киришкен.

Малга бижыг чем-сууру белеткээр дээш чарыш эгелээн.

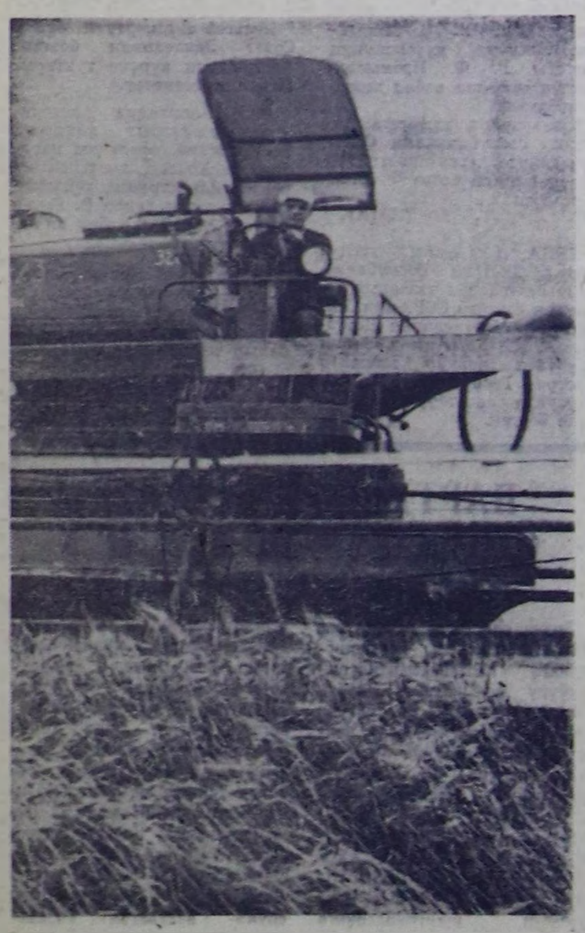
О. ИРГИТ.

ШУПТУЗУН АЖЫР САТКАН

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы чартында күргүнеге мал ажылының продукгуларын садарының планын Каа-Хем районнуң колхозтары хуусаа бетинде ажыр күүсеткен.

Ажыл-агыйлар күргүнеге 1330 тонна сүт садар планныг тургаш, ону 1463 тонна кылдыр тургаш, ону 1463 тонна кылдыр тургаш, ону 1463 тонна кылдыр

Ажаап алыышкын эгелээн

Крымның механизаторлары тараа культураларын ажаап ап эгелей берген. «Привольный» совхозтуң механизатовлары он черде агрегаттарны шөлдерже эң баштай үндүргеннер.

ЧУРУКТА: күзүн чамар арбайны ажаап ап турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АНЫЯК КОММУНИСТЕР-БИЛЕ АЖЫЛ

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партийжи хүрээлениң шынар составын эжиждеринде дугайында доктаамал сагыш салыры партия организацияларын быжыглаарынга, куш-ажылчы коллективтерде оларның башкарыкчы ролюн бедидеринге бир чугула чүүл болур. СӨКП-ниң XXIV съездизиниң бо талазы-биле айтыышкынын күүсетиишаан, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелеринде партком болгаш партия-эге организацияларының партияга чаа кирерлерни чаңгыстап хүлээп алырын шыңгыы барымдаалап, аныяк коммунистерниң кижизидеривиле кичээнгейни күштелдирип турар.

Эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги кварталында партия кежигүнүвүн кандидадынга 40 кижини хүлээп алган. Оларның барык 60 хуузу ажылчыннар. Од кижилерниң бүдүрүлгеге база хөй-ниитиинин ажылынга идепкейи өскен. Оларның хөй кезии социалистиг чарышка эгелекчилер болбушаан, мурнакчы идепкейниң көргүзүп келгеннер. Чижээ, Ак-Довурак АТБ-зинде Геннадий Зайцев беш чылды дөрт чылда күүседир деп социалистит хүлээлгени бир-ле дугаарында алгаш, бодунуң созулгаже эң болуп турар. Ында Александр Трунким, Владимир Дворков база өскелер-даа бүдүрүлгениң мурнакчылары болгаш идепкейлиг хөй-ниитичилер.

Хоорайзың партия организацияларының ажылчын ажыдыл төлээлекчилерин партияга кошкадыы хүлээп алырын шаан. Албан-хаакчыларны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны ажаа хүлээп алыр ажылче кичээнгейни кошкатпаан. Ынчангаш партия организациязы бодунуң хүрээлениинге эң төлептиг эштерин хүлээп ап турар. Арыглап фабриказының дүүнгү ажылчыннары, аныяк коммунистер —регулировщиктер Хомушку Кеж-оол, Агбан Малчын-оол олар Красноярскиге шистиг-териже, В. Старченко район эмделгезиниң эргелекчизинже, Ф. Галин рудник начальнигинже, В. Зазуля № 11 автобаазаның көл инженерижe, Г. Климов төп сеңгелге-механиктиг цехтиң начальнигинже ажылдап, удурлуп турар* коллективтериже ажылчылериниң хүндүткелин чедип алганнар.

Куш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижилерниң кижилериниң аргаалары болгаш хевирлери янзы-бүрү. Ол дээрге кадрларга бүгү тала-биле дузалаары, куш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнче болгаш социалистиг чарышче аныяк коммунистерни калбаа-биле хаара тудары, мерге-килдерни шиңгээдип алыры, куш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражылгалар, ажылчыннарга түс-түста дузаалары болур. Бо чылдың майда «Тыва даг-дүгү» комбинатка куш-ажылчы алдарниң кежээзин организастап эрттиргени ажыктыг болгаш солуң болган.

СӨКП-ниң Уставын болгаш Программазын өөренирде аныяк коммунистер хүлээлгелерни күүседиринге хууда бедик харыысалгалыг болуп, ону ынчаш медереп билирин педиш алырынче угландырып турар. Бо дугайында лекция, беседаларны партком болгаш партия организацияларының секретарлары чоруткылаан. Ылаңгыя «Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-нилериле болгаш партийжи удурлуганың принциптери» «СӨКП-ниң Уставы болгаш Программазы — партияның үе-үдүртүкчү документилери», «Партия билединиң төөгүзү» деп лекцияларны хөрүыскалгалыг чоруун коргуспушаан, Е. Пинигина, К. Эрнист, А. Радков, И. Застрожний, К. Хомушку М. Ильина болгаш-ның биинин бедидеп турар.

Хөй аныяк коммунистер пропагандистер, политинформаторлар, агитаторлар, инструкторлар болуп ажылдавышаан, комсомол оргуузунга масса-политиктиг ажылды калбарткан чорударынга идепкейлиг киришкин келген.

Партия хуралдарынга, парткомга аныяк коммунистерниң отчёттарын доктаамал дыңнап турар. Ол шынаш кандидат стажын эрткен турар эштерге кандидаттың карточказы-биле кады түрлүү кыдырааштыг бээр. Анаа ол кижиниң кандидат стажын эрткиже кылып келген дүүнгүтчүн ажылдарын, партийжи даалгаларны, шүлүт онаалдаларны күүсединиң үезирин, өөредилгезин болгаш өске-даа чугула чүүлдерни партия организациязының секретары демдеглеп бижиир. Ол-ла бүгүнүң күүсединиң хынаары-биле партком секретарылары, кежигүннерни инструкторлар, партия эге организацияларының секретарылары аныяк коммунистер-биле беседаны кылып турар.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң парткому аныяк коммунистерниң хуралын ай сайында эрттирип келгев. Анаа хүннүң чугула айтырыгларын, кызыгыя чоокта чаа «Коммунист — партияның идепкейлиг дайынчызы», «Коммунистиг бедик адын сагыыр», «Коммунист — партияның идейлиг дайынчызы» деп айтырыглар хуралдарны эрттирилээн. Идепкел бүгүүзүне аныяк коммунистерниң куш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазын дегеренгей коргүзүп турар.

Чоокта чаа «Коммунист — партияның идейлиг дайынчызы» деп темадыг хуралды эрттирипкес. Анда илеткелди партком секретары В. А. Бакулин кылган. Илеткел соонда партияның хоочун кежигүнү, Ада-чурттуң Улуг сайгарылының киржикчизи Л. К. Давыдов, Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы С. С. Тыдың-оол, тудугуң хоочун ажылчыны, партком кежигүнү, Ленин орденинiң эдилекчизи К. Х. Данзырык олар санал берип, чүве чугааланнар. Од хуралга аныяк коммунистерге партия билеттерин болгаш чаа хевирикеп кандидат карточкаларын тыыскан. Аныяк коммунистер партийжи билетти эң түрү, коммунистиң бедик адынга кажал-даа төлептиг болуруна дангыраглааннар.

Аныяк коммунистер-биле ажылда четпестер база бар. Чамдык партия организацияларының партия кежигүнүне кирип турар кижилериниң моралъ-политиктиг болгаш ажыл-херекчи ыңнарынче кичээнгей салбас чоруктар бар. Чижээ улеттүр будүрүлгелер комбинатында партия организациязының (секретазы Н. Л. Ковалев) Хертек Алдын-оолду СӨКП кежигүнүне кандидат кылдыр хүлээп ап турда оон кижиниң ажыл-херекчи байдалынче кичээнгей салбаан. Ол ынчаш комсомолду дамчыштыр партийжи хүрээленiң немеп, өстүрер ажыл биле ноолаан.

Аныяк коммунистерниң кижиндилгезиниң дугайында ажылды үлам күштелдирип, ону үениң негелдезинге дүүштүр тургузар хээш «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң парткому ам-даа күшеңиишкинниг ажылдаар апаар.

Д. ОДАН-ООЛ.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң парткомуң инструктору.

БУДУК-БҮРҮ БЕЛЕТКЕЛИНДЕ

«Ак-Туруг» совхозтуң төп салбырында комсомолчу Дамдын Хеймер-оолга удуртқан бригада Ак-Хаяда будук-бүрү белеткелинче эгелеп киргеп. Бригадада түс черде ортумак школаның өөренiкчилери 25 кижи хаара түттүнген. Олар баштайгы 3 хүн ажылдаан 14 тонна будук-бүрүнү белеткээннер.

Бүрүн, белеп болган будук-бүрүнү совхозтуң Чам-Тал, Терек девискээринде кыштагларынче түскей машина-биле чедирип турар. Бригада кежигүннери ам-даа 50 тонна хире будук-бүрүнү белеткээр дээш аразында чарыштыг ажылдап турар.

К. БОМБУ.

ХАРЫЛЗААЧЫЛАР

Кайза-даа харылзаа черлеринде ышкаш, Кызыл хоорайның харылзаа белдиринге эртенгинiң 7 шактан кежээ орайга чедир ажыл дыка хайнышкыныңг. Ылаңгыя маңаа почтачылар эртен эрте келгеш чагаа, бижик, солун, сеткүүлдү хамаарышкан адрестеринче тускайлап аайлаап, быжыглаткан участоктарынче хуруксуурактап үнүттерлер. Буянныг иштиг кылып турар почтачыларның ачызында кызылчылар хүннүң чаа парлаттынган солун, сеткүүлүн ажыл шагы эгелевээнде номчуп четтигин турарлар.

Найысылалдың чурттагга бажыннарындан аңгыда албан организация, үлетпүр бүдүүлге черлери хүн-бүрүде он-он корреспонденцияларны болгаш солун, сеткүүлдү база ап турар. Албан черлериңе бээр почтаны иргүлайында-ла харылзаа черинiң түскай машиналары-биле чедирер.

Сруринса Шарифуллovна Абубакирова харылзаа шүүлмүнге 20 чыл чыгам почтачылап турар. Оон соолгу 8 чылында корреспонденция чедирип ажылдап келген. Николай Иванович Наумов чиик машина-биле найысылалдың төвүнде албан организация черлеринге болгаш солунвар редакцияларынга почта чедирип турар.

Почтачының ажылдап турар коллективинде эш-оорү болгаш корреспонденция чедирип барып турар албан организация черлеринде кижилер оон дугайында чылыг сестерни чугаалап, ону кысказы-биле «Бистиң Сонечкавые» диңгирлер. Чонның ыңдыг улуг хүндүлелин Сруринса Шарифуллovна кызымаккай күш-ажылы-биле чедип алган.

Бистиң улуг Төрээн чүүлүвүска болуп эртикилээн байырлалдар: Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы, пролетариаттың баштынчызы Владимир Ильич Ленининiң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылы база ССРЭ-нiң тургустунганындан бээр чартык чүс чылының байырлалдарының бүдүүлүнде С. Ш. Абубакировaның кызымак, эки ажылдаанын үнелээн администрация черинiң байыр чедирген демдеглелдери оон күштелдирип турар. Ол дептерден почтачының ажылын үнелээн ыңдыг демдеглелдерни чүгле ол байырлалдарда эвес, оларның мурнунда болгаш соонда-даа үелерден хөйүү номчуп болур.

Сруринса Шарифуллovна ленининiң юбилей медалының эдилекчизи. Харылзааның чартык чүс чыл оюн таварыштыр юбилейжы хүндүлел бижик-биле база шаннаткан. Бистиң почтавыс Сруринса Абубакированың оглу Равиль Совет Армияның хүрээленнивде албан хүлээлгезин эрттирип турар. А уруу Фаина бо хүннерде ортумак школаны чедиишкинниг доосказ, бышкан билигниң аттестатын холда алган. Оназашкан ажылы, коллективтиң, хөй-ниитиниң эргежелин будүрерина тавырыштырып алганнар.

(СЭТА-ның корр.).

КИРЖИЛГЕЗИ ИДЕПКЕЙЖЭЭН

«Тээли» совхозтуң Найырал салбырында керээженнериниң ажыл-агый чорудулгазынга болгаш хөй-ниити ажылынга идепкейи бедээн. Чонның чүрттап турар черинiң аайы-биле политмассалыг болгаш кижизидилге ажылдарын калбартырынга ында он дөрт агитквартира улуг рольду ойнап турар.

Олар аразында чарыштыг, агитквартираларда ленинчи бүлүннарны, хөй-ниитиниң библиотекazын түргүзүп, өгбүле бүрүзү огороттуг болуур, үүгларның өөредилгезин болгаш кижизидилгезин күштелдирер талазы-биле болгаш өске-даа ажылдарны шудургу чоруткуп келген.

Ийиги кварталда оларның ажылчы түнелиишаан, салбырда керээженнериниң үран шевер ажылдар бөлгүмнериниң кылыгларының делгелгезин организастаан. Ында С. Шойгу-Белектиң, пенсионер Х. Кызыктың даараан кылыгларын эң эки деп үнелээн. Ол делгелгеге ниитизибиле 173 хире янзы-бүрү кылыглар, аргыглыг хөптер, чурук каасталгалар киргеп.

Агитквартиралар аразынга чарышка бирги черни «Дүжүт» деп агитквартира алган. Анаа хамаарыжың турар ог-бүлелер амыдырал-чуртталгының культураазын бедидеринче, бажың-балгадын арыг-шевер тургузарынче, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржиринче угланган ажылдарны чорудуп турар. Ылаңгыя С. Малчын, Х. Майгынак, М. Бичии-Үруг, Х. Сумба, Д. Бичии, Л. Салчак болгаш оон-даа өскелер ол ажылдарга идепкейлиг киржип келген.

Салбырда керээженнер төвүлелп агитквартираларга тематиктиг болгаш куш-ажылдың мурнакчыларынга тураскаткан кежээлерни, оларның ортузунга лекция, беседаларны доктаамал организастап турар. Чижээ, кижиниң куш-ажылынга тураскаткан кежээ, агитквартиралар концерттери солун болгаш утка-шыналыг болуп эрткилээн.

Д. ШАКТАР.

ХҮЛЭЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН

Тес-Хем районда «Чодураа» колхозка Долума Дошуевна Дөңгүр он ийи чыл дургузунда малчыннап келген. Ол бызаа ажаап-даа, саанчыкпадаа чораан. Долума Дөңгүр ам хөй кадарып турар.

— Мээң ажылым чиик эвес — деп, ол чугаалап турар.— Ынчалза-даа ажаа ымак мен. Хөй кадарып, ажаары меңээ чүгле билдингир эвес, а патла чаңчыгып калган ажылым чүве.

Долума Дөңгүр бедик көргүзүлгелерни чылдың-на чедип ап келген. Бо чылын чүс баштан ол-ла хире хураганны менди алган. Бир хойдан 3,5 килограмм дүктү кыргып, бодунуң хүлээлгезин күүсетиен. Мурнакчы хөйүнүң Ааевымга куш-ажылчы болзэ ол.

Эки ажылы дээш Хүндүлүг биминтер-биле ол хөй удаа шаңнаткан. Чаңгыс чер чурттуглары аңаа чоокта чаа улуг идегелди көргүзүп, район Совединиң депутадынга соңгаанвар.

ЧУРУКТА: Д. Д. ДӨҢГҮР.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ВИТАМИННЕР-БИЛЕ БАЙЫДЫП...

Латвияның ыяш ажыдакчылары республиканың комбикорм үлетпүрүүн будүрүдге черлеринче эрткен чылдың барык долу нормазын— ине бүрүүнү ыяштың 600 тонна витаминниг далганын бо чылдың алды айларының дургузунда чорудуп бергеннер. Комбикормларга үнелиг немелдени кылып үндүрерин цехтерни чаарты кылып, чаа техниканы ажыглаан эгелээнiниң ачызында улам көвүдеткен.

1973-74 чылдың үезинде мал чемнери белеткээрин болгаш мал кыштаглаашкынынга колхозтарның база совхозтарның белеткелин чогуур өйүнде эрттирер талазыбиле хемчеглер дугайында СӨКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-нiң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга боттуг ажыл-херекгери-биле харылзаар дээш ыяш ажыдакчыларны чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 400 тоннадан эвээш эвес витамин далганы белеткээр деп шинтирилээннер. Ол болза, республикада белеткеп кылып турар бүгү комбикормнарның онгу кезээн витаминнер-биле байлакшыдарынга чедер дээган-дыр.

Республиканың ыяш ажылагыйының ажыдакчылары малга быжыг чем-суурну тургузарынга дорту-биле киржип турар. Олар бо чылдың сиген кезиидезинге чедир барык адды муң тонна сенаж кирер ишкир бетоннаан оңгарларны кадып кылган болгаш малчыннарга дужаап бергеннер.

(СЭТА-ның корр.).

РИГА.

ТАЙЫЛБЫР КАЛБАРГАН

СӨКП ТК-ниң Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң АКШ-ка болгаш Францияга аян-чоруу ондур улуг үре-түннелдиг доозулганын, бүгү совет улус-биле бир дөмей Бай-Тайга районнуң ажыл-ишчилери чаагай сеткил ханыышкыл-биле үүлдүдүүнүп турар.

Л. И. Брежневтиң Америкага болгаш Францияга аян-чорууна хамаарыштыр районта 23 кезек черге митингилер болуп эртнеп. Анаа янгызы-биле 3 муң ажыг кижи кирипкеп. Чер кырынга быжыг тайбың дээш, келир үе дээш, дайын-халап турбазын дээш даштыкы политиканга чорутпунган шудургу ажылдың түңелинде совет-америк хөй талазыг чаа дугуржулгалар, ылаңгыя ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулганың чедип алганы—СӨКП-ниң, Совет чазактың ленинчи даштыкы политиказының база партияның XXIV съездизиниге хүлээп алдынган тайбыңның Программазының чайниалчак тиилелгези дээрээн митингилерге санал берген 75 кижи боттарының чугааларынга илереткеннер.

СӨКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң төөгүлүг аян-чорууның туралаткан Зэр-Хавак сүт-бараан фермазынга митинг солун болуп эрткен.

— Эш Леонид Ильич Брежнев АКШ-ка төөгүлүг аян-чорукту кылып чоруп турда, бистиң ферманың коллективи чартык чылда сүт сааллаашкынның планын 105 хуу күүсеткен. Бо дээрге бистиң тайбың куш-ажылчы ажыл-ишкинистиң түңелиндир. Чырык черге кезээде быжыг тайбыңныг тиилеп турарын күзээр бис. Эш Л. И. Брежневтиң аян-чорууның чаагай үре-түннелдиг болуп доозулганынга өөрүп турар бис—деп, ферманың партия организациязының секретары, мурнакчы сааңчы Ирина Сарыг-Тараа эш-оорүүнүң мурнуңдан чугаалаан.

Районнуң хөй санныг лекторлары, агитаторлары, политинформаторлары СӨКП ТК-ниң Чиңгине секретары эш Брежневтиң төөгүлүг аян-чорууның канчаар-даа ажаок ужур-дузазының дугайын ажыл-ишчилерге тайылбырлаары-биле пропаганда ажылын улам калбартып турар.

Эбилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

УКРАИНА: пөстер челээжи

Крымлеп хевирииң синтетиктиг чаа пөзү—«Беландаң» хөй болук платьелерни Киевте Роза Люксембург аттыг трикотаж фабриказы садыг четкизинче киирген. Од будүрүлгениң түскай эртемнигленниң кылганы ол материал —чаа чүүл болур. Фирманың цехтеринде янзы-бүрү аргытлыг болгаш өңнүг пөстерни будүрүп турар. «Беландаң» кылган костюмнер болгаш платьелер эдилээринге эптиг болгаш ханныг. Бо чылын 150 муң ыңдыг кылытларны будүрээр.

Янзы-бүрү синтетиктиг пөстерни ажыглаанны, будүрүлгениң болбаазыранган технологизын шиңгээдип алганы ассортиментиин хөй янзы болдурган. Чижээлээрге, ыңдыг пөстерден Киевтки тренотажчылары 40 ажыг өңнүг хевин будүрерина тавырыштырып алганнар.

(СЭТА-ның корр.).

КАЗАХСТАН: ховуда мал семиртир шөлдер

Карагапда областың мал ажыдыг совхозтары чуртуп мурнакчы ажыл-агыйларының чижээ-биле мал семиртириниң ажык шөлдерин тургузуп турарлар. Бо талазы-биле эгелекчилер Нурмы районнуң тос совхозу болган.

«Октябрьның 15 чылы» совхозтуң дөрт шөл-секциязында муң ажыг баш бодо малды тудуп турар. Суггазар чорталарны, хөлегелээр ыңыгларны кылгылаан, ыяш кормушкаларны тургускулаан. Кылымнал ходден сугну электрилиг сордурукчу-биле үндүрүп ап турар. Мал чеми соертүрүн болгаш үелеп бээрин база механизастаан.

Малдың түңде чыр чеминге сес калограмм сиген, дөрт килограмм концентраттыг чем кирип турар. Хонукта-ла бызаалардың немелде дөңгээн бир килограмм болуп турар. Бир эвес шөлтер одарга шөлээп өттүп турган болза, од хире ажык алдынмас. Ажык шөлге малды семиртирип оларны ажаар кижизерниң саның кылырар чагаалы база берген.

(СЭТА-ның корр.).

ЛИТВА: хөпээннер чок сиген шөлүү

Литвада «Батнява» совхозта сиген кезиидезиң эгелээнда бол, шөлдерде хөпээннер барык көзүлбес. Оон чалыдым илдең кеннп каан сигенин механизаторлар тускай шыгжамыр черинче соертү бергеш, оларны салгынпадырының аргаан-биле кургадып турар. Бо чылдың эгээр-бойдузуүүн таварымча чок болуп турарының байдалында ыңдыг арга эки дүжүттү чидириг чок ажаап ап, хоолүзүү эки мал чемнн белеткеп алыр арганы бээр.

Литвының көдээ ажыл-агыйны механизастарының болгаш электрижидериниң эртем-шинчилел институдуу ыңдыг шыгжамырның төлевилелин ажылдап кылган. Оду демир-бетон болгаш хырбалаашкылап каан ыяш конструкциялар-биле чыып эптээр, а хаваларын болгаш крышаларын шифер-биле шыпкан шиттер-биле кылыр. Чүдүрер-дүжүрер ажылдарны бүрүүлүбиле механизастаан.

Литвының көдээ ажыл-агый министерстволуңуң сүмелээнии ёзугаар ыңдыг янзы чем шыгжамырларын мал ажылының өске-даа ажыл-агыйларынга тургускулаар.

(СЭТА-ның корр.).

АРМЕНИЯ: станок будүрүкчүлериңде

Ереванның станок тудугуүн Дзержинский аттыг завод-ту чылдың эгээнилеп бээр беш чүс токарь агрегадын көдээге будүрүп үндүрген. Бо дээрге эрткен чылдың ол-ла үезинде белеткээнiниге деңнээргө барык будүн чартык катап хөй болуп турар. Амгы үеде ол будүрүлгеде көдээниң чагыргары оон будүрүп турар продукциязының 80 ажыг хуузун эдеп турар.

Будүрүлгениң партия организациязының инициативазын ёзугаар ыңда «көдээниң албаны» дээр болукту тургускан, ол болза агрегаттарны будүрүп турарының шыпаарын хайгаарап, оларны чогуур ойүнде соертүп чорударын ханыырып турар.

(СЭТА-ның корр.).

МОЛДАВИЯ: ажаап алыышкын шагы-биле

Ында «Дойнар», «Мугурел», «Даутарий» дээр ансамбльдер-ниң киржикчилери. Кишиневтиң, Белецтиң, Тираспольдуң театрлавы боттарының ажылын тараа ажаап алыышкынның шагы-биле хемчээп турарлар. Дүжүт ажаап алыышкынның түңүк үезинде олар республиканың бүгү булуннарынче чоругулаапкан. Хөвү турлаглары, клуптар, Культура бажыңнары олардың сценалары болуп берген. Ажаап алыышкында турарларга коргузуг кылырыбиле Молдаваның күрүвениң опера болгаш балет театры аныяктардан тускай күүседикчилерниң бригадазын тургускан. Олар совет композиторларның чогаалдарындан болгаш чоңнуң ырыларындан солун концерт программазын тургузуп, алган. (СЭТА-ның корр.).

ЧАА ТЕХНИКАНЫ БҮДҮРҮЛГЕГЕ

Планныг хүлээлгэни чедишкиннинг күүседиринге, ылаңгыя күш-амыдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидеринге чаа техниканы шиңгээдип алыры улуг ужур-дузалыг болур. Маңаа холбаштыр найысыялдың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи—алгы заводунда байдалды бижиир бодаадым.

Мында тус черииң, ылаңгыя заводтуң негелделеринге дүүштүр чаа техниканы шиңгээдир, чоп амыглаар талазыбиле чамдык хемчеглерни ботгандырып келген. Чимээ, кидис идиитерни кылырының баштайгы белеткелин, идиитерни даараарын, алгы-кештен болгаш пес-таавыдан быжарын, оларны эдэ-хөре шеерин бүрүн эвес-даа бол, механизастаан.

Чаа техниканы ажыглааныңың хире-шаа-биле бүдүрүп кылыр продукция элбээн, ооң шынары экижээн. Бүдүрүлгениң 1971—1975 чылдаода преспективтиг планын ёзугаар кол болгаш дузалал ажыл-чорудулгаларны барык 80 хуу механизастаары көрдүнген. Ооң уламындан завод кээп турар бүгү-ле дериглерни, механизминерни ажыглалга дарый шиңгээдир, оларны бүдүрүкчулүт болгаш камнаг эдилээр хемчеглерни ап турар.

Хөл-биле кылып турган ажылды «АВГ—8-2-0» маркалыг чаа пресс-биле солаан соонда продумция бүдүрери 2,5 катап көвүдээн. Хем идиитер улдуңнарын белетиээр «НПЕ» прессти «ПВГ—18-0» маркалыг чаа пресс-биле солаан соонда күш-амыдың бүдүрүкчүлүү 2 катап бедээн. Ол ышкаш чуп тырыыр эрги машинаны чаартнан соонда 1972 чылда 3, 5 муң эжеш кидис идиити бүдүрер аргалыг болган. Бо чылын үк машинаны улам чаартнанының соонда, баштайгы дөрт айларда 2,5 муң эжеш кидис идиити бүдүргенин.

Чаартыкчы саналдар заводта чылдан чылче көвүдээп турары өөрүнчүг. Бир эвес 1970 чылда чаартыкчы саналдарны шиңгээтиниинден бүдүрүлге 3 муң рубль олча-ажыктыг турган болза, 1972 чылда ол 4,2 муң рубль четнеп, а ол талазы-биле негелделеринден бүрүн хандырар аргалыг апаар.

Д. ЕНДАН.

Көскү агитацияның дээштии

ДЕРИИР, ШИМЭЭР, КААСТААР

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырырына чонну коммунистиг ёзуга кижилдеринге, үлетпүр бүдүрүлгеринден, колхоз-совхозтарның ажыл-ишчилерин тоскуу беш чылдың планныг онаалгаларын чедишкинниг күүседиринче эвилелдээринге көскү агитацияның ролю улуг. Ооң чижээн «Красноярстройтранс» трестиң Кызылда № 14 механизация эргелелинден көрүп болур. Бо эргелелде партия организациязы коллективке көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин шимеп кылыр талазы-биле ажылды эки чорудуп турар. Цехтерде чаартыкчыларның түскай бүлүңчүгаштарын дерип тургускан. Ында ең эки чогаадыкчы-чаартыкчыларның чүруктарын аскаш, оларның ажыктыг саналдарын биижээш делгээн. Ол ышкаш тудугмеханизадия ажылдарынга хамаарышкан дузалал дептержиттерин, журналдарны цехтер ээйы-биле белеткеп кылган. Үлаңгыя чаартыкчыларның тус-тус цехтерде канчаар ажыглаан турарын үк бүдүүлүгаштарда чүруктар тайылбырлап турар.

Көскү агитацияның өске хевирлерин ында база-ла билдилиг ажыглап турар. Цехтериң ай планын канчаар күүседип турарын көргүскен коргүзүт самбыраазын көскү черле аскан. Ай дургузунда кайы цехтин канчаар ажылдааның оон билип ап болур. Ажылчыннарны бүдүрүлге планын күүседиринче сорук кошпин турар стеңдилер, дозуңнар, плакаттар ышында хөй. «Механизатордар! Тоскуу беш чылдың планныг онаалгаларын үүсче бетинде күүседилилер!», «Тудугчулар! Чаа-чаа тудугларыңа көпер дээш эрсшудургу ажылдаалыңар!», «Тудугның шынарын экижидер, ооң бот-үнезин чимгидер дээш демисежиңер!», «Чаартыкчы санал — техниктиг дешпилгениң үнер дөзүн болгаш өске-даа лозун, плакаттарны чараптыр бижээш, көскү черлерде аскаңы кижиниң сеткил-сагыжын чайгаар-ла хаара туда бээр.

Бүдүрүлгеде кадр калдааның улуг инспектору Елизавета Михайловна Стахурловадан:

— Бүдүрүлге планын күүседиринге көскү агитацияның кандыг салдарны чедирип турарыл?—деп, айтырарымга, мынча диидир:

— Шынап-ла, көскү агитацияның ачы-дузазы улуг. Моон мурнунда чылдарда бо бүдүрүлге черинге көскү агитацияның талазы-биле ажыл чогуур деңнелге чедир тургустунмаан турган. Ооң ужурундан ажылчыннар оргузуунга чылдагаан чок ажыл шагы үзер, арагага хандыкшылдыг, кылыш-бүдүрүп турар ажылынга харыысалга чок, хөй-ниити ажылынга идепкей чок кижилер биске тургулаан. Аигы үеде бистинде байдал шуут өскерилген. Көскү агитация чүге план күүседиринге эвес, а харын бүдүрүлге коллективиниң ажылчыннарын төлептиг аажы-чаңга кижилеринге, кандыг-даа чүүлге камнаг болурунга, эш-өөрү-биле найыралдыг болурунга улуг дузаны чедирип турар. Бистеп политинформаторлар план ёзугаар ажылдап турар болгаш оларның тускай бөлүгүмүн база тургускан. Аңаа партиниң XXIV съездиниң шиитпирлерин, бистиң партияның болгаш чазактың тайбың дугайында моглаг-шылаг ток чорудун турар политиказын, чурттуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң мурнакчы дургузулгазын, чаартыкчы саналдарны ажылчын бүрүзүнге чедир пропагандалаарының дээштиг аргаларын болгаш өске-даа темаларга политиктиг информацияны канчаар чорударын өөренип турар. Бистинде цехтер аразында социалистиг чарыштың түңнелин ай саныпла үндүрүп, тиилекчи болган цехтерни, мурнакчы кижилерни шаңнап-мактап, материалдыг деткимчеңи көргүзүп турар бис. Ооң түңнелинде социалистиг чарыштың негелделерин, ай планын доктаамал күүседип турар апарган бис. Былтыгы бо чылдың май айның бүдүрүлге планын шуткулда циеги—182, токарь цеги—159, дарганнаар цех—131 хуу күүсеткен. Маңаа көскү агитацияның дээштиг болганы чугаажок — деп, ол чугаазын доозу.

Елизавета Михайловнаның чугаазы шын. Көскү агитацияны улам күүтелдирип, ону ёзудуг дээштиг чөпсек болдурар соруга-биле ында партия организациязы доктаамал кичээнгейни салып келгенинден механизация эргелели күрүне мурнунга планныг даалгаларын чедишкиннинг күүседип.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

ДӨРТЕН ДЫЛ КЫРЫНГА

Россия Федерациязының ном үндүрер черлериниң болгаш полиграфия комбинаттарының коллективтерн чаа өөредилге чылынга үткүштүр ниити тиражы 200 миллион экземпляр хире 559 аңгы аттыг өөредилге номнарын парлап үндүргөн.

Школачыларның чаа өөредилге номнарының идейлиг, артем болгаш методиктиг деңнелиниң, оң-баазын чурумалдыг каастаалгазының бедээнин демделгээр херек.

Ол ышкаш Тыва, Чуваш, Коми, Кабардин-Балкар, Мордва АССР-лериң, Краснодар крайның (Адыгей автономнуг областтың), Алтай крайның (Даг-Алтай областың) ном үндүрер черлерн болгаш полиграфия бүдүрүлгелери ботгарының чыл хүлээлгелерин күүседипкеп.

Ооң түңнелинде орус дылга болгаш Россияның улустарының өске-даа дөртен дылдарының кырынга өөредилге номнары парлаарының чыл планы бүрүнү-биле күүсеттинген.

Амгы үеде ол коллективтер 1974-75 өөредилге чылынга номнарны белеткээринче киришкеп болгаш 700 муң экземпляр шуут белеп.

(СЭТА).

МУРНАКЧЫ САДЫГЖЫЛАР

Кодээ ажыл-агыйның ажылдакчыларын, тускай эртемнигнерин чугула хереглелдиң барааннары-биле хандырары хереглел кооперациязының ажылдакчыларының чугула хүлээлгези болур.

Бо хүндүлүг болгаш харыысалгалыг херекке Чоон-Хемчик районда Чыраа-Бажы ажылчын кооперациязының коллективи эвээш эвес үлүг-хуузун киириштирип турар. Ажылчын кооперациязы май айда бараан саарылгазының планын 105,4 хуу күүсеткен.

Планныг онаалганы күүседирииге мурнакчы садыгжылар улуг салыышкының киргеннер. Оларга Хорум-Дагда Сарыглар Сүндүп, Чыраа-Бажында аъш-чем садындан Доңгак Даш-оол, Валентина Оюрлан болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

Хорүй-Даг суурда магазин эргелекчизи хоочун садыгжы Сарыглар Сүндүп 20 ажыг чылдың дургузунда мөөңнеп алган байдак дуржулгаазын күзелдин-биле аныяктарга дамчыдып берип турар. Ооң эргелекчилеп турар магазини бараан саарылгазының ай, квартал планын доктаамал ажыр күүседип келген. Мурнакчы садыгжының ажылының чажыды ооң шудургу, кызымаанда. Сүндүптүң ажылдап турары магазинде бараанларның ассортиментизи байлак, көрүштүг кылдыр делгээн. Хөй чылдарда ажылдап келген садыгжы суурнуң чурттакчыларының болгаш чоок-кавызында малчыннарның бараан талазы-биле негелдезин эки билир. Ыпчапгаш магазинге хереглекчилериниң сеткилге тааржыр чугула хереглелдиң барааннары үргүлүү бар болур.

Ыраккы одарларда, чайгагларда малчыннарның садыг хандырылгазын экижидерииге автолавкаларының ужур-дузазы улут.

Ондар Агбаан-оол Чыраа-Бажының ажылчын кооперациязында автолавкага чолаачы-садыгжылап ажылдаа-ла ам чеди чыл ашкан. Ол бодунуң дорт хүлээлгезин — бараан саарылгазының ай планын үргүлүү күүседип, автолавказының техниктиг ажаалдазын үргүлүү чорудуп турар. Бо чылдың эрткен беш айларында ажылчын кооперациязының автолавкалар аразында социалистиг чарыжынга Агбаан-оолдуң автолавказы бирги черни алган.

Мурнунда ажылчын кооперациязының мурнакчызы чолаачы-садыгжы Доңгак Даш-оол амгы үедо Чыраа-Бажында № 2 аъш-чем садында ажылдай бергеп. Эрткен беш айларның түңнелинде Даш-оол ажылчын кооперациязының магазинцерииниң аразында социалистиг чарышка бирги черни эелээн.

Ажылчын кооперациязының ажылдакчылары чартык чылдың планныг онаалгаларын чедишкиннинг доозуп турарлар.

К. САТ.

В. И. ЛЕНИН ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛДЫҢ НОРМА-ЧИЖЕКТЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Политиктиг литература парлаар чер «В. И. Ленин партийжи амыдыралдың норма-чижектериниң болгаш партийжи үдуртулганың принципгерииниң дугайында» деп чыыпды номну парлаан.

Чыыпдыда Владимир Ильич Ленииниң чүүлдери, чугаалары, чогаалдардан үзүндүлер киргилээн. Олар партийжи амыдыралдың боттуг ужур-дузазын, партийжи үдуртулганың принципгерин, ону боттандырарының ленинчи аргаларын болгаш негелделерин тодаргайлап-биле тайылбырлап турар.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ОРАН-ДЕЛЕГЕЙГЕ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

АКШ-ка болгаш Францияга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң түңнелдерии көөрде, ол дээрге төөгүде эң-не улуг болгаш тайбыңны бижиглаарынга ёзулуг кайгамчыктыг салымшкын деп делегейниң хөй-ниитизи чаңгыс үн-биле түүлдүгүнүп турар. Дыка хөй чурттарның сургулуг политиктиг, хөй-ниити ажылдакчылары болгаш солуннар-даа совет-америк болгаш совет-француз бедик деңнелге ужуражымшкынналарны калбаа-биде тайылбырлавышаан, СЭКП-ниң XXIV съездиниң ажылдап кылганы Тайбыңның программазын амыдыралда чайгылыш чок боттандырып турар Совет Эвилелиниң шынчы, принципиалдыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг дашгыкы политиказын онзалап демделгеп турарлар.

БОЛГАРИЯ. «Л. И. Брежневтиң АКШ-ка болгаш Францияга-даа аян-чоруу политиктиг бүгү байдалды моон соңгаар улам экижидерииге эң тваримчалыг саддарын чедирери чугаа чок—деп. БКП ТК-ның кежигүнү, болгар-совет найыралдың Бүгүулусчу комитединиң даргазының бирги оралакчызы Карло Луканов чугаалаан.—Ол аян-чорук—Совет Эвилелиниң боттандырып турары Тайбыңның программазын күүседири дээш шынчы, принципиалдыг демиселдиң база бир кезээ боон турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы ук программаны ажылдап кылырына болгаш хөрек кырынга боттандырып чорударында-даа СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң салышкыны канчаар-даа авиюк улут. Эш Л. И. Брежневтиң могаг-шылаг чок энергиязын, ССРЭ-ниң тайбыңга ынакшылдыг дашткы политиказын боттандырып чорударында оон чайгылыш чок, принципиалдыг чорууп болгар болгаш делегейниң өске-даа улустары белии-биле үнелеп көрүп турар».

ПОЛЬША. «Американың Каттышкан Штаттарының тайбың · кожа-хелбээ догуиналшкынның принциптерин хүлээп көрген чорую делегей ареназында күштериниң деңзигүүрүнүң тайбыңның болгаш социалнамның талазынче чайлып, байдалды экижип турарының дугайында хөрөчи болур-дур»—деп. «Литература» дээр неделя санында үнер солун бижээн.

ВЕНГРИЯ. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбыңның программазын боттандырарынга ССРЭ-ниң моон-даа соңгаар чайгылыш чок шиитпирлиниң чайынначак, боттуг бадыткалы ол болган — деп. Венгрияның «Непсабадшаг» солуну эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка болгаш Францияга аян-чоруунуң түңнеидерииге холбаштыр ынчаар бижип турар. Ол солун совет-француз харылзаалар дугайын бижээш, «барыын таланың дыка хөй күрүнелери социалистиг иүрүнелерии кыыш-кыдыглаар дээш буураашкынныг оралдажыышкыннарын кыыш турар үезинде-ле ССРЭ-биле болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле кады ажылдажылганы кылырының эргежок чугулазын Франция билгеп турган» деп, ук солун демделгээн. Совет Эвилели Францияны Барыын чүкте бодунуң дыка чугула чурту кылдыр корбүшаан турарын Л. И. Брежневтиң Францияга амгы бо аян-чоруу бадыткаан деп. солун уламчылап бижээн.

АКШ. «Нью-Йорк Таймс», «Вашингтон пост» болгаш өске-даа солуннар ядролуг дайынны болдурбазының дугайында совет-америк дугурдажулганың бүгү-ниитизиин тайбыңын быжыглаарынга улуг ужур-дузалыын онзалап демделгеп турар.

Бедик деңнелге совет-америк ужуражымшкын «деделгей байдалын экижидерииге болгаш бүгү-ниитизиин тайбыңын быжыглаарынга кижилерииң идегелии бижыглаан» деп, «Плейн дилер» солун бижээн. Совет америк харылзааларга эргижедирии бөлүүшкүнүнүң түңнелинде дүшкүүрлүг чорук шапкыны-биле чавырлып эгелээн болгаш ол болза херек кырында боттуг чүүл апарган деп, филадельфияның «Инквинг буллетин» солуну демделгээн. Үлетпүр-садыг эелериниң органы—«Джорнал оф комерс» солун америк-совет экономиктиг ылаштың садыг харылзаалаарының калбарары дүшкүүрлүг чорукту моон-даа соңгаар чавырыздырарының шынчы аргазы болур деп демделгээн.

ФРАНЦИЯ. Президент Ж. Помпидунуң Л. И. Брежнев-биле болгаш В. Брандт-биле бодунуң бесседаларының дугайын айтыкааны франциуз газактың хуралының дугайын Парижтиң солуннары бирги арыннарынга парлаан. Л. И. Брежневтиң Каттышкан Штаттардан келгеш, республиканың Президентиниң-биле кылган чугаалажышкыннары француз-совет кады ажылдажылганың ийи чуртка кайы хире ужур-дузалыын база катап бадыткаан деп, «Эко» солун бижээн. Ындыг кады ажылдажылга экономика-даа, садыг-даа азы өске-даа адырлар талазынга ийи таланың харылзааларын быжыглаарынга шынчы орук болур, чогумна ооң ужурунда ийи күрүне ажылдакчылары ужурашкан санында-ла бо талазы-биле чаа идигни кылырын орааладажып турарлар. Ол ийи чурт аразынга үргүлүүнүң консультациязын кылырын көрүп турар болганда, политика талазы-биле ол база шын боон турар.

«Совет-франциуз кады ажылдажылга ийи чурттуң политиказының кол-ла үүлү боон турарын Л. И. Брежневтиң францияга аян-чоруу бадыткаан» —деп, «Насьон» солун демделгээн. «Дофине-Либере», «Прогрэ» солуннарның демделеп турары-биле алырга, аймыл чок чорук болган кады ажылдажылга айтырыглаарының талазы-биле нииити-европа чөвүлел хуралының чедишкиннинг болдурунга ийи чурт бир дөмей үүткүдүг дээрзин онзалап демделгээн.

ЛИВАН. «Ан-нида» солуннуң бижээни: «Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруунуң түңнеидерии бүгү чурттарның бурунгаар дешпилгелиг кижилериниң күзел-үүткүдүүге ханызы-биле дүүшкен. ССРЭ биле АКШ-тың аразынга чарган дугуржугаларын быжыг тайбыңны болгаш улустарның хамаарышпас чоруун хандырарының оруунга ёзугаар-ла улуг базым болган.

«Совет Эвилели араб чурттарның чалбышшыг өөнүү боон келген болгаш моон-даа соңгаар ындыг болуруи араб улустар-даа, араб чурттарның удуртукчулары-даа боттарының дуржулгазындан көрүп турарлар»—деп. өске бир ливан «Ан-нахар» солун бижээн.

ШРИ ЛАНКА. «Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруу — ёзугаар-ла төөгүдүг болуушкун-дур деп чугаалаан болур. Ол СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы тайбыңның программазын амыдыралга боттандырарынга совет даштыкы политиканың шыларантай улут чедишкиннериниң хереченил-дир — деп, Шри Ланкиның коммунистиг партизазының Төп Комитединиң Чиигине секретары С. А. Викремасингхе медеглээн.— СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының АКШ-ка аян-чоруу тайбыңның болгаш дешпилгелиниң күштеринииң моон-даа соңгаар улам мөөңнежии, каттыжарынга идиг бээр, национал-хосталга дээш улустарның шимчээшкиннинге чаа-чаа чедишкиннерии чедии алырынга таарымчалыг байдалды тургузаар»

(СЭТА).

ЧӨПТҮГ ДЕМИСЕЛГЕ ДЕТКИМЧЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Намибия айтырыы Каттышкан Нациялар Организациязында база катап тургустунган. Чүгле Африка дишке эвес, харын бүгү кижи төрелгетенге. сагышсыранчыг ол айтырыгны чугаалажыры КНО-нуң колониализм узуткаар талазыбиле комитединге доозулган.

Намибияны Мурнуу Африка Республиканың сөөк-язы ылгаар үзелдиг ёзу-чурумы хөй чылдар дургузунда эжелеп келген. Мурнуу Африканың ол девискээрни чагырар эргежок КНО-нуң Кол Ассамблеязы 1966 чылда күш-тоқ болдурган.

Ынчанмыже Мурнуу Африка Республика Кол Ассамблеяның ол шиитпирии күүседириидеп өйтаалаан. Оон туржук, Намибияга сөөк-язы ылгаар үзелдиг чурумнарны веитерединг турар апарган.

Ам ук айтырыгны чугаалажып турда, сөөлүү үеде Намибияның амыдыралынга чугула өскерлиишкиннер болганы илерзов. Мурнуу Африка Республиканың үзге-чагырыгазы чонга удур дерани үүлгедиглерни кылып турзада, аңаа африканнарның удурланыышкыны кошкаардан туржук. харын организастыг национал-хосталгалыг шимчээшкин тургустунган.

Комитеттиң хуралынга хайгаараккы эргелит киришкен Мурнуу-Барыып Африканың улустуң организациязының төлээлекчизи Патусе Нора Аполус ынчаллыр медеглээн.

КНО-нуң колониализм узуткаар талазы-биле комитединге хайгааракчы төлээлиг турар эргени патриотчу ол организациязга тывысканы безин намиби улустуң мораль талазы-биле улуг тиилелгези боон турар.

Нора Аполус бодунуң чүртүнда дүржок эжелелди Намибияның улузунуң узуткаар деп бүрүн шиитпирлиин медеглээн. Түлолунга чедир тиилевээже демиселивисти сонсатпазыпсты силерге айтыкап тур бис деп, ол чугаалаан.

Чөвүлелдиң бодап турарын ёзугаар алырга, хоойлу-чурум барымдаалавайн Намибияны эжелеп турар чорук моон соңгаар туруп шыдавас деп чүвени дүүшүп көөр үе келген деп, КНО-нуң ол Чөвүлелиниң даргазы Поль Лусака чугаалаан.

Совет Эвилели Мурнуу Африканың сөөк-язы ылгаар үзелдигленнинг дерии даралыыдан Намибияны хостаары дээш туржуп келген болгаш туржуп-даа турар деп, колониализм узуткаар талазы-биле комитетте совет төлээлекчи И. Е. Карташов болуунуң чугаазынга айтыкап.

Намибияның ап дүргеи хосталырынче түткү салыры ССРЭ колониализмге удур туруштуг оске чүрттарбиле кады үргүлчүлээр деп, ол демделгээн.

ЧИЛИНИҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ ТК-ЗЫНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиге июнь 30-де үймээн болган. Ол үймээн бастырган. Чилиниң коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политиктиг комиссиязы ук үймээнии «Чилиниң чепсектиг күштеринге, хоойлу ёзугаар тургустунган чазаанга, улузунга болгаш хамаарышпас чоруунга удур өскерликчилерниң демисели» деп буруу шапкан.

Чүрттүң дайзыннары хамааты дайзының өөскүдерии кордап турган. Олар боттарының деминг сорулгазындан ойталавааннар деп, ТК-ның Политкомиссиязы Сантьягога чарлап үндүрген медеглелиге демделгээн.

Ол үймээн — ацгылаңган болуушкун эвес. Чилиге удур хоралакчы хөй-хөй үүгедиглерниң база бир кезии ол болган деп, документтиде оон ынай айыткан.

ТК-ның Политкомиссиязы моон соңгаар-даа серемчиледдит, сырый каттыжыышкының, реакцияның чимеиишкиннериниг удур халаадаа демисежии үүгериге белеп турарыпче Чилиниң бүгү ажылчын аңгызын болгаш улузун кыйгырган.

БАРЫЫН ҮЗЕЛДИГЛЕР ОЙТУР ШАПТЫРГАН

САНТЬЯГО. СЭТА-ның корресповдентизи Р. Кинзев дамчыткан:

Чилиң найысыялдың ажылчы чонну эртжен пятницада республиканың улусчу чазаан дёткиирииниг хөй муң кижилиг митингизии Төп Конституция шөлүгө кежээ эрттирген. Ол митинг Сантьягога реаксылыг күштериниң чепсектиг үймээн үндүрер оралдажыышкыныңың буурап дүшкеииниң соонда болган.

Чилиниң ажылчын аңгызы ажылчы чоннарның чаңгыс аай профтөвүүн кыйгырыны ёзугаар будүрүлге, албан черлерии бир хүн дургузунда эелеп алган. Ажылчын аңгы хоойлу ёзугаар чазаан, чили революциязының чаалап алышкыннарын туюлунга чедир кампаларынга белеиии көргүскен.

Чилиниң Президентиии Сальвадор Альенде митингге үүве чугаалаан. Төрээн чуртуң мурнунга боттарының хүлээлгезии үлегерлиг күүсеткеии дээш чүрттүң чепсектиг күштеринге болгаш адыгжылар корпузунга өөрүп четтиргении илергейлээн. Үймээнии канчаар артклеии ол тодаргайлап дыцнаткан.

Президентиниң дыцнатканы ёзугаар алырга, арге-дужаалыидан дүжүртүр ужурлуг турган, ийи дугаар механизастатгынган политүк майору Роберт Супер пятницада эртен поштуң чамдыгызыбиле үймээн үндүргеш, он хире танкыны Президент ордузунче баштап алган чорупкан. Үймээнчилер Президент ордузу «Ла-Монеданы» хүлээдии бээрии иегээш, ону камгалап турган адыгжыларның болгаш аңаа турган бүгү ажылдакчыларының шиитпирлиг удурланыышкынының соонда, ордуну база ооң чоогунда турар национал камгалал министерствозунуң болгаш здыгжылар корпузунуң кол эргелелиниң башкыларии боолаан. Үймээнчилер кудумчуларны база боолай берген. Ооң уламыидан материалдыг улуг когарадлар болган, 6 кижи өлүүркеп, олардың ара-ында даштыкы чуруттуң бир төлереиортёру бар. 32 кижи, олардың 18-и — аар балыыаткан.

Үймээн болганын дыцнаткан соонда бүгү чепсектиг күштериниң болгаш адыгжылар корпузунуң чазакты бүрүн деткип турар дугайында айтыкалдарын Президент дораан алган. Үймээнии базор хемчеглер доп-дораан алдырган, чазакка шыычы шериг кезээстерии хоорай төөрүнге чоруткан. Олардың кургаг чер шериглериниң кол командылакчызы, армия генералы К. Пратс баштаан (шериг-аагар болгаш шериг-далай күштериниң командылакчылары үймээн үезинде национал камгалал министерствозунуң бажыңында турган).

Үймээнчилерии реаксылыг бөлүктериниң чамдык адыгжылары деткээш, «Ла-Монеда» ордуиуң чоогунда бажыңнарның кырындан бооланшкыи чорудуп турган.

Үймээнчилериң баштыңы Роберто Супер туттурган, ынчаарга үймээнниң хөй-хөй хамааты өөскүдүкчүлери кезеемчеден чайлаарын орадажып, даштыкы чуруттарның элчин черлериидеи хоргадал дилеп турар. Оларның хөй нуруузу фашистиг «Патриа болгаш либертад» бөлүглежиишкиниң кежигүннери деп, Сальвадор Альенде дыцнаткан.

Ол хүнүң болуушкуннары — республиканың хоойлу ёзугаар чазаан дүжүреличе үгланган реакцияның хоралакчы ниити планнарының база бир кезии болган дюрзин Президент дөмделгээн. Найысыялдың ажылчы чонуиуң деткимче көргүскеннинге наңыбиле өөрүп четтиргении оң илергейлээн, серемчиледдит болуурунче, чаңгыс энти болгаш сагылга-чурумну быжыглаарынче чили улусту кыйгырган. Улустуң эрге-чагыргазы болгаш хоогуг эрге-шөлээ турда, чурт үндезин чаартыгалгаларны боттандырарын үргүлчүлээр деп, Президент медеглээн.

ПРЕЗИДЕНТ МАКАРИОСТУҢ ЧУГААЗЫ

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Кипрниң президентизи, архиепископ Макариос журналистербиле ужуражымшкынга чуртта байдалдың чидигленип турарының чыыдагааннарын тодаргайлап чугаалаан. Генерал Гривастың Кипрге хамаарыштыр кеминг планнары бар. Ону бадыткаар документилер республиканың чазаанда бар деп, ол медеглээн. «Ол планнар боттаныр болза, одаар хамаатты дайынны өөскүдерииге чайлаш чок чедирер ийик»— деп, ол чугаалаан. «Чазакка билдинген барымдаадарии ёзугаар алырга, ортулукка дүржок үүгедиглер кылырын үргүлчүлеп, күштелдирип магатчок»—деп, Макариос демделгээн. Чазаак чуруттуң эйыыл чок чорукта быжыглаар хемчеглерии алырын үргүлчүлеп турар деп, президент аңаа холбаштыр демделгээн. Ылаңгыя полиция нурлавырларының саиы-бырларын тургузары удаваа доостур деп, ол дыцнаткан.

«Кипр айтырыгын ковоптуцииига хамаарышкан чамдык талаларыиың дугайында ыыпкы чугаалажыышкынга деппилге тодаран кезе-даа, чуруг ииитиинии эргелел айтырыында улуг чорудулгалер ам-даа бар» деп, Макариос ооң ынай айыткан.

МАР. Найысыялдың чуруттакчылары сүт заводунуң продукциязын эки билир. Ол 1958 чылда хонунта-ла 30 тонна чедир сүттү болбаазырадып кылып турган болза, ам ооң будүрүкчү күчүзү — ийи катап улгаткан. Заводта ажылды шуптузуун механизация, автоматтар кужу-биле кылып турар апарган. Бир шанта-ла ында 5000 ажыг шил сүттү кудуп үндүрер, мороженое — доштуг-сүт кылыр цех ээлчегде 2400 килограмма соок сумсунну берип турар. Заводта уруглар аъш-чеми кылыр цех хонунта-ла 25 муң кезек янзы-бүрү сүт будуштуг чемнерни берип турар.

ЧУРУКТА: сүт заводунуң цехтериниң бирээзинде.

МОНЦАМЭ — СЭТА-ның фетозу.

Кижи болгаш хоойлу

ШЫН САГЫЫР ХЕРЕК

Совет Эвилелиниң хамаатызын шывзыктырар кол документ—паспорт. Ол алды хар четкен кижилерге паспортту байырлаладыг байдалга тыпсыры бисте чанчыл апарган. Ооң ужур-утказы улут: паспортту баштай ап турарлар бодунга чогуур эрге-хүлээлгени ап турар. Паспорт ыпдыг чугула домент болганда, ону эдилээриниң дутайында тускай дурумну күрүне хүлээп алган болгаш ону амдыралга боттандырарын милиция органнарынга дааскан.

Паспорт дугайында дурумну сагыыры бир кол негелдези—паспорт эдилекчизи ооң кижи болгаш үндүр бижидилгезин ыңгыы сагыыры болур. Ол дээрге күрүне ужур-утказы чорук. Ооң аттыында статистика органнары чоныун саныы доктаамал тодарадып, ооң шимчээшкинин хайгаарал турар. Бистиң халбак-делгем Төрээн чуртувустуң девискээринде тургузукчу ыш халбаган. Чер-черде улустуң кодээ-деп хоорайже, хоорайдан кодээже көжүп турары хөй. Шынчаган улустуң шимчээшкинин башнарарынга оларның долу үчёду улуг рольдуг.

Ооң-биле чергелештир кижи болгаш үндүр бижидиишкинниң аттыында кижилерниң тус-тузунда үчёдуи тургузуп, оларның дугайында чогуур тодарадыышкын кылыр. Ол ажылды адрес бюролары күүседип турар.

Бо үүлдерни барымдаалаш, паспорт дугайында дурум өзугаар хоорайга, хоорайга деннээн суурларга, кызытаар зоналында район топтөриктө 3 хонуктан ажыг хуусаалыг келген кижилер база ында чурттап турарлар бажының солуп алганда ыяпла кижи бижиттирип алган турар ужурлуг. Ол бижидиишкин демдеглелин ооң паспортунга кылыр.

Кижи бижидиишкин доктаамал болгаш түр хевирлиг. Доктаамал чурттаары-биле келген кижилер доктаамал кижи бижидер, а командировкалап, өөренип, шөлээлеп келгенвер болгаш кыска хуусаалыг паспорттуг кижилерни түр кижи бижидер.

Хоорайга чурттаары-биле келгенперни кижи бижидирде оларның чурттаар чери, кирип турар бажыңында анаа четпир 9 кв. метр чуртталга шөлү бар бе дээрэни барымдаалап коор. Ынчалза-даа паспорт дугайында дурумнүң 22 үүлүн өзугаар чуртталга шөлүүп хемчээлинден хамаарылга чокка ооң адаанда таварылгаларда келген кижилерни кижи бижидер:

аңаа ийикпе кадайы болган таварылгада бадылаашкын хереченилин барымдаалап:

күш-ажыл кылып шыдавас база пазылап кыраапнарны (эр кижи 60 хардан, хөрээжен кижи 55 хардан ашканда) уругларының чуртталга шөлүгүле;

назы четпээн уругларны база 18 хар четкен-даа болза өг-бүле чок кижилерни адазининиң чуртталга шөлүгүле, азы 18 хар четпээн кады торээн акызы, угбазы, дүмазы азы күш-ажыл кылып шыдавастар—оларны азырап турарларының чуртталга шөлүгүле.

Кижи бижидирде паспорт, бажың депгери болган келген дугайында хуудусту эккээр. Чамдык таварылгаларда чуртталга бажының ээлээриниң ордерин, бадылаашкын дугайында херечилелин дээш, оскедаа документилерни пегээр. Шериг албан-хүлээлгелиглер шериг үчёдунга киргеи дутаныында документизин база көргүзер.

Өске черже азы бажыңга барып чурттаары-биле кожуп чоруткан кижилер, шериг албанынга келдирткеннер болган шөлээзин казып шиитиргеннер үндүр бижидер ужурлуг. Үндүр бижиттейн өске черге чурттаары-биле келгепнерни кижи бижидер дээрэни хамаатылар эки угладып алыры чугула.

Паспорт дугайында дурумну сагыыры —паспоттуг хамаатыны кижиниң чайлышп чок сагыыр хүлээлгези болур. Бодунуң кол документизин—паспоттуң камныг эдилээри, ону чогуур үезинде алыры болгаш хуусаазы төнгенде солуур кижи болгаш үндүр бижидерниниң чурумун сагыыры чугула.

Паспоттчудулга чурумун шын сагыыры чүгле чоннуң шимчээшкинниин башнарарынга оларның долу үчёду улуг рольдуг.

Ооң-биле чергелештир кижи болгаш үндүр бижидиишкинниң ачызында кижилерниң тус-тузунда үчёдуи тургузуп, оларның дугайында чогуур тодарадыышкын кылыр. Ол ажылды адрес бюролары күүседип турар.

Бо үүлдерни барымдаалаш, паспорт дугайында дурум өзугаар хоорайга, хоорайга деннээн суурларга, кызытаар зоналында район топтөриктө 3 хонуктан ажыг хуусаалыг келген кижилер база ында чурттап турарлар бажының солуп алганда ыяпла кижи бижиттирип алган турар ужурлуг. Ол бижидиишкин демдеглелин ооң паспортунга кылыр.

Кижи бижидиишкин доктаамал болгаш түр хевирлиг. Доктаамал чурттаары-биле келгеи кижилер доктаамал кижи бижидер, а командировкалап, өөренип, шөлээлеп келгенвер болгаш кыска хуусаалыг паспорттуг кижилерни түр кижи бижидер.

Паспорт дугайында дурум өзугаар будурүлге албан-организация, черинге кижилерни ажылга хүлээп алырда олар кижи бижиттирген дугайында паспортувга ыяап-ла демдеглелдиг болганда күш-ажыл керээзин чарар. Ынчалза-даа бо чурумну чамдык удурткучулар амга чедир сагывайн турар. «Кызыл үлетчур тудуге өргелединиң начальниги эш Казанцев чыл эгезинден бээр кижи бижидилге чок 28 кижини ажылга хүлээп алганы илерээн. Ооң айыылдыг ургкуун бо чижектен көрүп болур. 1973 чылдың январьда Н. Кочуев деп кижини бижилге чок ажылга хүлээп алган иитти чуртталга черинге чурттадып каан. Оозу удаваанда иитти чурттапга черинең комендантызын олүрүп, аар кеи-керек үүлгеткен.

Паспорт дугайында дурумну үрээни дээш эш Казанцевти хоорккүскомпүн административтивтиг комиссиязы шынгыы доңгуткан.

Паспорт дугайында дурумну сагыыры—совет кижилериниң хамааты хүлээлгези болур.

В. ЗИНОВЬЕВА.
милицияның бичe лейтенантызы.

РЕЖИССЁР, АКТЁР, КӨРУКЧУ

Бистиң республикада улусчу театрлар болгаш шын коллективтери чыл келген тудум көвүдеп, тургузуп турар шиилерниң утка-шынары бүгү тала-биле бедип турары көрүүлелердеп-ле илдең. Ол чедиишкиннер хамыкты мурпай ооң режиссёрларындан улуу-биле хамаарыжыр.

Ам режиссёр деп кымыл, ол кандыг ажылдарны күүседип турар кижил дээн чергелиг айтырыгларга доктаап көрөөл.

Режиссёр — театр коллективиниң, киновуң, шин болгумперинин идейлиг, уран-чечен тускай арга-иертежилдиг кажаадакчызы, шиининң тургузукчу чогаадыкчызы, хөй талалыг тывызык органызакчы.

Драматург шинээпге болган болуушкуннарны, ында киржип турар кижилерниң чугаа-домаан, овур-хевирин, чорүлдээзин, харылзаазын, болган черин айтып каап үүлге ыомчуп болур чогаал болур. Ону үүлге театрга яазы-бүрү шимчээшкиннерни, туруштарны, үнненинң өскерлиишкиннерни, темпини, ритмни, гримнэн ажыглап тургаш, ажыы-чанның яазыязы хевирлерни артистерниң оюну дириизер болгай. Ону херек кырында амдыралчы кыдыр дириишгерип режиссёр база ойнакчы артист, турукчу, хөгжүмчү, чыдыкчы, шимелде-каастакчы театрга таарыштырып тургузаар.

Шин тургузукчуазынуң мурбунда ан-не кол сорулга—шиидө уэүндүде болуушкуннарны амгы үениң амыдыралы-биле холбаары, ыны, тодаргай амыдыралчы кылдыр тонга көргүзүп, уран үүлдүн чепсээ-биле оларны бүзүредири болур.

Тургузукчу режиссёр артист кижиниң шин болетклиниң үезиидө башкызы болурундан аңгыда, ооң өскедаа үеде культурлуг деиделии бедидер талаэы-биле доктаамал ажыл чорудар хүлээлгелиг. Улусчу театр, шин коллективтериниң киржикчилери калбак масса тоннуң амыдыралындан өөренип, оларның сагыш-сеткилинге эстетиктиг таалалды чедирер сорулгалыг.

Шииниң маадыры көрүкчүлерге канчлар-даа ажок кижизидикчи салдарны тедирер, билиии бедидер, уран чүүлге совуургалын хайныктырар, ажылыпга кызымаар мөдүрер болгай.

Артист сценага ойнап үнүп келгеш, бодунуң ойнап турар маадырының сагыш-сеткилин, ажыы-чанын, сорулгазын ол олчаан амыдыралчы дамчыдып, көрүкчүнүң сеткилин өөртүп, ооң кичээнгейин чаалап аптар болза, ынчан артистиң ойнаарынга чиик болгаш көрүкчүзүнүң буурелиин, чоргаараалыг чедиө аиказы ол. Ынчаи ойнакчы-биле көрүкчүлериниң арагында быжыг харылзаа тургустунуп келир. Кандыг-бир шиини көрүп олура, көрүкчү шиииив маадырларының болуушкуиун өөскүдүп турарын карак салбайн көрүп, магадап, болур, а ойнакчы ол үеде бодунуң килеиин идерелир дээш, столлуг чүдүруу биле шашса-даа арыында хүдүмаурулуг. Мага бодтуп туружу ыны эвес турар болза, көрүкчү ооң ыны эвес ойнап турарын эскерип каар болгаш залга каттырар, шимээргээр чоруктар ооң үлүп келир.

Кандыг чылдагаан биле? Кайдыг байдалды? Бир эвес ойнакчы бо айтырыгларга сеткилиниң хамыыидан, аңаа бүзүреп, ыны харыиы тыптар болза салган сорулгазын спевага күүседиптип болур.

Театр уран чүүлүн чоига улам иептерелир сорулгабиле бистиң хөөрү артистерливистиң арга-дүржүлгазын, сүмелин чыпт тургаш, көдээнин уран түүл ажылдакчыларынга дуралакчы кылдыр, тускай номну ажылдап кыларын амыдырал негеп келген. Оларны «Эгелеп чоруур шин тургузукчуларынга дуралакчы», «Овур-хевирин тургузары» деп ооң-даа өске аттар-биле адап болгай.

Тургузукчу режиссёрнуң үзел-бодалы шиинп чогаткан авторнуунга дүүшкеп, ону болуиуу дег үнелеп билген, аңаа хандыкпаан турар ужурлуг. Чүгле ынчан режиссёр шиинп тургузаар эргени алыр. Ол ышкаш режиссёр-биле ойнакчы кижи бодтарын эки биляшкеп турум, үре-түнелеп эки болур.

Ойнап турар кижи бодунуң ролюнуң маадырын бек салаазы дег билген турар. Ол чүл дээрге, маадырның дыштыкы овур-хевирн, көркем хеан, характерының көрүжү, эртем-билиги, инитилелде туружу, кандыг үеге чурттаи чорааны, түүү бодап чоруурү, сорулгазы дээш ооң-даа өске.

Бо-ла бүгү ойнакчының шын ойнаарынга ажыктыг болур.

Шииниң тургузукчу-режиссёру мээп херээм—үүлге шин тургузары, ооп оскези мекко хамаарышпас дээр болза, амыдыралдан чыдып калганы ол. Режиссёр шин тургузарындан аңгыда, артистерни кижизидер болгаш янзы-бүрү жанрларны — ташпыны, ырыны, шүлүктү, шүлүтелдерни, тоолларны, чечен-чугааларны тус-тусиин амыдыралынга дүүштүр сценалыдып, чонга бараалгадырын утпас херек. Репертуар белеткээри эң-не харымсалгалыг. Бо-ла бүгү ажылга тус черниң школазында дыл, литературэ багшыларының киржилгези, дуралакчызы, режиссёр кижиго, ойнакчы биле ажылдаарынга улуг идиглн бээр.

Амгы үениң школа программазында өөреникчилерни үран чүүлге хандыкпыыр, ооп чажыттарын билир кыдыр кижизидер талазы-биле үран чүүл удурткучузунуң, актёрнуң, режиссёрнуң мергежилиите өөредилгеии программазынга мону киирерии өөренип көрээ ажыктыг деп бодаар мен.

К. ОССУР.

Бот-тывынгыр коллективтерге

ОН ЧЫЛ БОЛГАНЫНГА

В. В. Николаева—Терешкованың космосче ужудуушкунунуң он чыл оонга холбаштыр ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозу почта блогун парлап үндүргеи, ол —үш өнүг маркадан тургустунган. оларда Валентина Владимировнаны космоста скафандр кедип алган, хөй-иилги ажылдакчызы болгаш бажыңында кыдыр чуруп парлаан. Маркалар-биле кожа—«Делегейде бирги хөрөжен космонавт В. В. Николаева-Терешкованың ужудуушкунунуң 10 чыл болганы» деп сөстерлиг купон бар.

Ол-ла үүлге холбаштыр чараш маркалыг почта открытказын база парлап үндүргеи.

(СЭТА).

ООҢ ХАРЫ—102

Кызылдың шериг комиссариадында соңгулда участогунга чораан, чер-чер Советтериниг соңгулда хүнүнде Кызыл хоорайның бо чылын 102 харлаан чурттакчызынга уҗураштым. Ол — Демьян Наумович Неофотовдур. Улусту мурнай келгеш, бир дугаарында бадылаанинарның бирээзи ол. Омак сергек, чазык-чаагай кырган. Бадылаар мурнунда «Төрээн чуртуи чечектелзин дээш, орандеделгей кырыпга моңге тайбың турауп дээш, бистиң Төрээн Коммунистиг партиивыс дээш бадылап тур мен»-деп, кырган бодунуң изиг күсалдерин сагыш-сеткилинин хамыыидан ынчаарда тугаалап турду.

Бо кырган 1872 чылда Белоруссияның Минск губерниязының Бобруйск хоорайга төрүттүнгеп. Ол—бүгү революцияларның болгаш дайынарның киржикчиаи. Аяның чылдарында хаанның шеринге үш чыл албан эрттирген. Ядыы ог-булеге төрүттүнгеп оол революсчу хөөнге кирип, Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының идепкейлиг киржикчизи болу бергеп.

Демьян Наумович Кызылга келгеш, 25 чыл чурттаан. Ол Рихард Зорге кудумчуиуң 128 дугаарлыг бажыңда чурттап турар, шаанда азырап алган уруум-биле кады чурттап орар мен оглуум деп чугаалады.

ЧУРУКТА: Кызылдың 102 харлыг дурттакчызы Д. Н. Неофотов.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧАА БАШКЫЛАР

Кызылда күрүеиниң башкы институдунуң филология факультединдо күрүне экзаменнери доозулган. Ортумак школаларга орус болгаш тыва дыл башкылаар эргени берип турар дипломну 36 аныяк кижи алган. Оларның арагында бүгү экзаменнерни чүгле «эки» болгаш «кончуг эки» демдектерге дужаагаи Светлана Байскылан, Галина Демдек, Светлана Бекеш, Мария Горохова, Галина Космогорова болгаи өскелер-даа бар.

Институттуң доозукчулары республиканың школаларынга ажылдаары-биле томуйладым, Чырыдыышкын министерствозунуң дужаалдарын алганнар. Чижээ, Галина Демдек Бай-Тайга районнуң Шуй ортумак школазынга, Зоя Оюн Өвүр районнуң Торгалыг школазынга, Мария Борбак — Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг, а Екатерина Тыртык-оол ол-ла районнуң Баян-Кол ортумак школазынга орус дыл башкылаар.

Филология факультединге күрүне экзаменнериниң комиссиязының даргазы, тыва дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң эртемден-секретары, филология эртемериниң кандидады Дорут-оол Айдын-оолович Монгуш мынча дээн:

— Бо чылгы доозукчуларның билии черле шыырактыр. Ылангыя эртемниг коммунизмге, педагогикага оларның харылзары материалды хаиы билири-биле, амыдыралчы утказы-биле овааланчак болду.

Келир үеник кижилерни — коммунизм тургузукчуларын кижизидер болгаш өөредир деп буянныг чаагай херекке чаа башкыларын улуг чедиишкиннерлиг болурунга бүзүреп турар бис.

(БИСТИҢ КОРР.).

ЧУРУКЧУНУҢ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Закавказьениң совет республикалары Армян ССР-ниң пайсылазы Ереванда уругларның чурук делгелгезинге 12 харлыг школачы Вагинак Элибекяниың чураап чуруктарының делгелгезин ажыктаи. Ында портреттер, натюрморттар, пейзажтар—30 ажыг чогаалды делген көргүскеи.

Оңнуг чуруктар аныяк чурукчуиуң сагыш-бодалын, черниң амыдыралын ооң көрүп билгенин илергейлеп турар.

Уругларның чуруктарының делгелгезин тургустунганындан бээр пйи чыл болган. Ол үеник дугузумда анаа тустус чурукчуларның чураан чуруктарын бек катаи делгеи көргүскеи. Делгелгениң залдарында келгеннер Чехословакияның, ГДР-ниң, Франциянын аныяк чурукчуларыныи чуруктарыиа ажылдары-биле база таныжар.

ЧУРУКТА: Ереваниың (Армян ССР) 12 харлыг школачызы Вагинак Элибекяниың ажылдап турары.

А. ЭКЭКЯНЯҢ фотозу. ПМА.

ЭМЧИЛЕР ӨӨРЕНГЕН

Новосибирскийиң, Красноярскиниң, Иркутскилиц эмчи институттарын дооскан 22 эмчи бир чыл хуусаалыг специализациияны өөреиип дооскан. Олар Кызылдың республика эмнелгеининге ажылдап турганнар.

Красноярскиниц эмчи институдунуң күрүне комиссиязы келгеш, специализацня артнен эмчилериң билиин хынап, шылган корген. Аныяк эмчилер боттарының тускай артомнериниң аайы-биле шыырак билиглиии көргүзүп, шылгалдаиы эки дужлагаиар.

Диплом алганнарның арагында терапевт Владимир Дорофеев, карак аарының эмчизи Галина Ооржак, думчук, кулак, боостаа аарыгларының эмчизи Людмила Дмитга, психиатр Владимир Иванпов болгаш өскелер-даа бар.

ХЕРЕКТИГ МЕРГЕЖИЛ

Кызылдың ураи чүүл училищезиниң клуб салбырын дыка хөй аныяктар дооскаи. Ону баштай дооскаиарның чамдызы Тывада сураглыг «Саяи» ансамблинде чедиишкиннинг ойнап турар, өскелери чурттуң культура институттарында өөредилгезин уламчылап турарлар.

Училищеде амгы үеде чугула херектиг мергежил — клубтар режиссёрларын белеткеп эгелээн. Оларның өөредилге программазында спеиарий тургузарын, шин артизиниң мергежили-биле доочу таныжарын, танцылар өөредирин болгаш клуб режиссёрунга өске-даа херектиг чүүлдерии киирглээн.

ЧУРТТУҢ ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ ЧАЛАП ТУР

Кызылда күрүеиниң башкы институду 1973 чылдың июль 12-ден эгелеп, чурттуң дээди өөредилге черлериигe 1973 чылда конкурстан дашкаар өөреиирлергe (үүлгe тыва национадлыг кижилерге) киреринии экзаменнерии чорудар.

Москва хоорайның дээди өөредилге черлери:

1. Москва университеди—тускай эртемнери: физика, химия; биология; психология.

2. Москвада дашткы дылдарның башкы институду — тускай эртемн: англи дыл.

3. Москваның экономика-статистика институду —тускай эртеми: статистика.

4. Москвада аъш-чем үлетпүрүүүң технологтуг институду — тускай эртеми: аъш-чем барааннарының үлетпүрүнүүүң экономиказы болгаш ону органнзастаары.

5. Москваның архитектура институду — тускай эртемн: архитектура.

6. Москваның технология институду — тускай эртемн: амыдырал хандырылгазының экономиказы болгаш ону органнзастаары.

7 Москваның ветеринарил академиязы — тускай эртемн: ветеринарил.

8. Москваның кодээ ажыл-агый академиязы —тускай эртеми: кодээ ажыл-агыйның экономиказы болгаш ону органнзастаары.

Ленинград хоорайның дээди өөредилгe черлери:

1. Ленинград университеди — тускай эртемнерa: математика; физика; журналистика.

Өске хоорайларның дээди өөредилгe черлери:

1. Алтайның политехниктиг институду — тускай эртемн: аъш-чем будурүлгезиниң машиналары болгаш аппараттары.

2. Воронежтиң технологтуг институду — тускай эртемнерн: хлеб бижырарының, макарон болгаш кондитер будурүлгезиниң технологпязы; ажыткы будурүлгезиниң технологпязы.

3. Воронежтиң инженер-тудуг институду — тускай эртеми: тудугну автоматчыдары болгаш комплекстиг механизастаары.

4. Ивановоиуң пос-таавы институду — тускай эртеми: даараимлга кылыгларының технологпязы.

5. Иркутск университеди — тускай эртемнерн: төөгү; правоведение; журналистика.

6. Иркутскиниң политехниктиг институду — тускай эртеми: экономиктиг информацияны механизатиг ажылдап кылырын организастаары.

7. Иркутскиниң улус ажыл-агый институду — тускай эртемнерн: сан-хоо болгаш кредит; бухгалтер үчёду.

8. Иркутскиниң медицина институду — тускай эртемнерн: санптария; стоматология.

9. Иркутскиниң кодээ ажыл-агый институду — тускай эртемнерн: кодээ ажыл-агыйның электрофикациязы; кодээ ажыл-агыйга бухгалтер үчёду.

10. Куйбышевтиң план институду — тускай эртемнерн: улус ажыл-агыйын планнаары; күш-ажылдың экономиказы.

11. Красноярскиниң медицина институду — тускай эртемнерн: эмнелге херээ; педиатрия.

12. Красноярскиниң башкы институду — тускай эртемнерн: дашткы дыл; күш-культура.

13. Сибирьиың технологтуг институду (Красноярск хоорайда) — тускай эртеми: ыяш ажыл-агыйы.

14. Красноярскиниң кодээ ажыл-агый институду — тускай эртемнерн: зоотехния; кодээ ажыл-агыйны механизастаары.

15. Новосибирскиниң инженер-тудуг институду — тускай эртемнерн: архитектура; үлетпүр болгаш хамааты тудуг.

16. Новосибирскидо харылзааның электротехниктиг институду — тускай эртемнерн: радио харылзаазы болгаш радио дамчыдылгазы; хөй каналдыг электрохарылзаа; харылзааның экономиказы болгаш ону органнзастаары.

17. Омскиниң кодээ ажыл-агый институду — тускай эртемнерн: агрохимия болгаш почвоведение; чер тургузулгазы.

18. Сибирьиың автомобиль-орук институду (Омск хоорайда)— тускай эртеми: автотранспорт.

19. Свердловскиниң улус ажыл-агый институду — тускай эртемнерн: садыглыг экономиказы; үлетпүр барааннарының товароведенизези болгаи оларны садыглаарын организастаары, аъш-чем бараанларының товароведенизези болгаи оларны садыглаарын организастаары; бухгалтер үчёду.

20. Уралдың политехниктиг институду (Свердловск хоорайда)— тускай эртемнерн: өөнүг металлдарның металлургизы; тудуг материалдарының, кылыгларының болгаи конструкцияларының үлетпүрүүүң механиктиг дериигези.

21. Томск университеди — тускай эртемнерн: политэкономия; орус дыл болгаи литература.

22. Томскиде эргелеи башкарылганын автоматчыткан системаларының болгаш радиоэлектроиикаиың институду — тускай эртемн: электроииуг приборлар.

23. Томскиниң медицина институду —тускай эртемнерн: эмнелге херээ; фармация.

24. Тюменьиың индустриалдыг институду — тускай эртеми — шеверлээр будурүлгезиниң химиктиг технологпязы болгаш дериигелери.

Билдириишкиннерни Кызылда күрүеиниң башкы институдунуң ректорунуң адынга чарлалдың парлаттынган хүнүиден эгелеп, 1973 чылдың июль 10-га чедир киирер.

Билдириишкиниг ыыдыг документилерни кожар:

1. Ортумак эртем дугайында документ (боду-биле).

2. Ажылдап азы өөреиип турар черииден характеристика.

3. № 286 майык бүугаар эвчи шыпзылгазы.

4. Бөрт чокка тыртырган, 3×4 см хемчээлиг дөрт чуруу.

5. Күш-ажыл дептериниң хоолгазы.

6. Автобиография.

7. Чурттап турар черииден шыпзылга.

Өөредилге черииге чедип келгеш, өөреиир дээн кижи паспортун, шериг биледин (курлавырда шериг албанныглар) азы келдириишкин херечилелин (шериге баар кижилер) боттары көргүзер.

Документилерни ыыдыг адресче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 40, башкы институду, хүлээп алышкын комиссиязы, № 105 өрөөл, телефон 55-20.

ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН КОМИССИЯЗЫ.

«Телевидение»

ИЮЛЬ 3-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00— «Сыидысчыгаш» 19.30 — Урутларга мультфильм. 19.35 — Телемедээлер. 20.20 — «Улусчу контроль». Дамчыдылга. 20.30—Киножурнал 20.40—Телемедээлер. 20.50—Чарлаалар, реклама. 20.55—«Топтуг дээрги «Р». Уран-чечен фильм. 22.25—23.00—«Танцы галереязы» Телефильм.

АЙААЛАР

Кызылдың аъаар станциязының дыннатканын өзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чаъс чаап, дииирээр. Соңгулдаа киискиниң дыка-даа ыяш болгаш ыяш садыының талазы-биле эргелелиинин типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—01039.

барыын утланыышкынның хаттың дургеви секундала 5—9 метр, дииирээшкин үезинде 10—14 метр чедир күштелир.

Аъаарның температураазы даглыг чөрлерге 18—22, өскелерииге 22—26, Кызылга 23—25 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИҢ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Доозаалыг чугаалавадыглар ышкажыл. Ферран» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дон Жуан Талайында» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бедиин халмыр эрге дээш» 11.30, 21.00, «Халдаашкынны хүлээп ап тур мен» 17.20, 19.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хүргүдбей» 9.00, 10.40, 12.40, «Сээк салымчолун дээш» 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Констаитии Заслопов» 15.00, «Ромео биле Джульета» (2 серизы катай) 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯҢЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киискизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киискизиниң 37-13, культура киискизиниң 23-54, колээ ажыл-агый киискизиниң 21-47, үлетпүр киискизиниң 22-64, чагаа киискизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киискизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солуи келбейн баргаиза 32-75 телефончe болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1775.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 155 (9230) | Среда, 1973 чылдың июль 4 | 1925 чылда үндезилеттингеи. | Өртээ 2 нап.

СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА

Чөөн-Хемчик районунуң «Сүт-Хөл» совхозунуң ажылчыннарының, механизаторларының болгаш тускай эртемниглериниң мал ажылынга бижыг чем суурлуу тургузар болгаш мал кыштаглаашкынынга белеткеңер талазы-биле республиканың көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларынга ыйгырыын СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу үүлдүг деп көрген, деткээн.

Ук ыйгырыгны бүгү-ле колхозтарга, совхозтарга, мал чеми белеткээр бригаделарга болгаш звеноларга калбаа-биле чүгаалажып көрүп хандырарын, малдың продуктулуун улам ынай бедидерин база баш саның өстүрерин чедип алыр деэш, малдың бижыг чем суурлуу тургузарының болгаш кыштаглаашкынга белеткедип чогуур үезинде чедиишкинниг чорударының хемчеглерин алырын: сеңаж салыры, витаминниг сигеен далганы кылыры, сигенни күштүг салгынадыышкын-биле кургадыры, бодүүн чемнерин пресстеэри деэш ышкаш, мал чеми белеткээриниң депшилеглиг аргаларын колхозтарга, совхозтарга калбаа-биле ажыглаарын; сөңгеи шөлдерни база одарларыны акижидериниң, хөй чылдарда ажыглаар культуразуг одарларны тургузарының талазы-биле төлевилеттингеи хемчеглерни күүседиргеи чедии алырын; мал кажаалары, чуртталга бажыңнарын, малчыннарның турлагларында будурүзүг база культура черлерни тутказ, ажыглалга киирерин болгаш сентээрни октябрь 1-ге чедир доозар чорукту хандырарын СЭКП обкомунуң бюрозу Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Совхозтарның будурүзүг каттыжышкынынга, СЭКП-ниң Кызыл хооркомунга, райкомнармига, хооррайкүүскомнарга хүлээттикеп.

Мал чеминерни белеткээриниң болгаш ыштаглаашкынга белеткелди үеткелиг чорударының планнарын колхоз база совхоз бүрүзүнге чугаа чок күүседир деэш социалистиг тарыныты деэштиг организастаарын СЭКП-ниң Кызыл хооркомунга болгаш райкомнарынга хүлээткеп.

НИИТИНИҢ МАЛЫНГА ЭЛБЕК ЧЕМ ДЭЭШ

«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыннарының, механизаторларының болгаш тускай эртемниглериниң республиканың көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларынга ыйгырыы

«Мал чеминиң белеткелин чогуур ейүнде чорудар болгаш колхозтарның база совхозтарның 1973—74 чылдарда мал кыштаглаашкынынга белеткелиннии талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын «Сүт-Хөл» совхозтуң ажыл-ишчилери сорук киришкин-биле уткаан.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрериң улам ынай көвүдеринде болгаш малдың баш саның өстүрериңде эң чугула чүве болза, мал ажылынга бижыг чем баазазын тургузары болгаш мал кыштаглаашкынынга чогуур үезинде белеткеңнер болур деп санап турар бис. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ол доктаалын амыдыралга боттандырарын чедип алырынче республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырбыстаан, бистер тоскү беш чылдың шинтирлиг үшкү чылында дараазында хүлээлгени алдывыс:

— шинтиниң малынга 1866 тонна сигенни, 7995 тонна силосту, 1630 тонна савакны, 100 тонна будук-бүрү чемни белеткээр;

— июльде 130 гектар черге чангыс чылыг сигеннерни тараап, оон 195 тонна ногаан массаны алыр;

314 гектар сиген шөлүнүң суггарылгазын июльдуң башкайгы он хонуунда доозар болгаш гектар бүрүзүнден 15 центнер сигенни алыр;

— 150 гектар суггаттыг сиген шөлдериңе куьлтур-техниктиг ажылдарны чорудар;

— сиген кезилдезиңге механизастаттынган ийи бригаданы база 25 звенону тургузар;

— малчын бүрүзү 10 тонна сигенни бодунуң күжү-биле белеткеп алыр. Бүгү мал чемин октябрь 1-ге чедир кыштагларга бүрүн чедирер.

—совхозтуң хөй-ниити организацияларының болгаш школаның өреникчилериниң күжү-биле совхозка 430 тонна сигенни белеткээр;

— мал чеми белеткеп турар бригаделарның болгаш звеноларның аразында социалистиг тарыныты деэштиг кылдыр организастаар болгаш оон түнелиниң 10 хонгаш-ла үндүрүн турар. Мал чеминиң белеткелинде мурнакчыларны моральдыг болгаш материалдыг шаннап мактаарының хемчеглерин калбаа-биле ажыглаар;

— 2400 баш хөй кирер 8 кажаанны, 300 баш инек кирер 2 кажаанны сентябрь 1-ге чедир ажыглалга киирер;

— мал кажааларын, малчыннар чурттаар бажыңнарны, кышкы турлагларда турар өске-даа будурүзүг база культура черлерин сентээриниң ийи бригаданы четчелеп тургузар болгаш ол ажылды октябрь 1-де бүрүн доозар.

Мал ажылын хөгжүдеринниң, оон чем баазазын тургузарының, мал кыштаглаашкынынга белеткел талазы-биле биетин алган социалистиг хүлээлгелеривис бо чылын чедиишкиниг күүсеттинер деэрзин республиканың бүгү ажыл-ишчилериниң шынзыдып тур бис.

КЫЙГЫРЫГНЫ «СҮТ-ХӨЛ» СОВХОЗТУҢ АЖЫЛЧЫННАРЫНЫҢ НИИТИ ХУРАЛЫНГА ХҮЛЭЭП АЛГАН.

Малчыннар Наадымынга уткуштур

ЭЛБЕК СҮТ

«Тиилелге» совхозтуң № 1 тер сүт-бараан фермазының коллективи Наадымга төлептинг белеткиг ужуражыры-биле бо хүннерде улам-на күжениишкиниг ажылдап турар. Малчыннарның Бүгүзавилел социалистиг чарыжынга кириишпээн, ферманың салчылары чамдык эки көргүзүглерин чедип алган. Оон тодаргай чилиже болза, ферма чартык чылда 360 тонна сүттүг күрүнеге садар турган, ону ажыр күүсеткени болур.

Фермада шинтизи-биле 353 баш инек бар, оон иштинде саан турары 255. Саанчылар 10 кижи, оларның түс бүрүзүнде 20 ажыг инек быжыглаттынган. Эрткен 1972 чылга бодаарга, бистиң фермавыста саанчыларның ажылдап турары-даа күжениишкиниг, мынчангаш сүттүг саалдазы-даа хөвүдээн.

Маадаа бир чүүлдү демдеглеп каары чугула. Бо кыжын бистиң «Тиилелге» совхозтуң Шамбалыг салбыры адгылаанып, ындыг аттыг тускайлаан совхоз апаарган болгай. Ол чаа ажыл-агыйны «шүү-сеңек» чок аттырбас ужуруглуг. Мынчангаш бо төп фермадан саар 200 баш инекти апрельде ол чаа совхозка үзүп берүвис. А сүт планы бистиң фермада оскерилгө чок, эрги хевээр артаан. Бир эвес ол инектер маңаа турган болза, ферманың саанчылары квартал планын түгле күүсеңдир эвес, харын-даа дыка хөй сүттү планнан артыкка күрүнеге садар турган-дыр.

Совхозтуң бир инектен сүт саап алыр планы 1700 литр чүве. Ынчаарга Александра Салчак, Ондар Норжунмаа, Ондар Кара-кыс, Ондар Чассыг деэн ышкаш мурнакчы саанчылар боттарында быжыглаан инек бүрүзүнден 2000 кг сүттүг саар бедиткен хүлээлгеаан алгаш, ферманың саанчыларын чарыпка кыйгырганнар. Оон түнелиниң саанчы бүрүзү-ле тоскү беш чылдың шинтирлиг үшкү чылында бодунга бедиткен хүлээлгени алган болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрериң база белеткээрин көвүделарын деэш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киргеи. Амгы үеде саанчыларның ажылының түнелиниң бистиң сорүүн турар.

Бистиң бо фермада чарыпты организастаанны багай эвес. Совхозтуң парткому фермага кескү агитациянны эки аайлап таарыштырарынга дузалаан. Түс-түс саанчыларның, ферманың, совхозтуң бо шинтирлиг үшкү чылда чедип алыр ужуруглуг планның онаалдазының сан-чурагайларын тараштыр бижээш, кызыл-будуңда аскылаан. Саанчыларның хүндө ажылының түнелиниң самбырага бижип турар. Ынчангаш саанчы бүрүзү бодунуң хүнде кайчаар ажылдаанын, чеже сүт саап алганын база чаржыы турар ажининң көргүзүү кандыг болганын дораан-на билип ап турар. Кандыг-бир чөптүг чылдагаан чок черге саалданы кудулаткан саанчы база-ла дораан илерей бээр. Ону партия организациязы хурал-суглаага тургузуп, чылдагаанның сайгарып, ону чайладырының хемчеглерин ап турар. Бо бүгүнүң түнелиниңде чарыштың дээштиң, ажык, көскүү чедип алдының турар.

Бирги чартык чылда саанчыларның социалистиг чарыжының мурнаку одурүнга Александра Салчак чоруп келген. Ол ам бозин бир инекке онаалтыр 1100 кг ажыг сүттүг саан, бодүүн чылда алган хүлээлгезинниң чартыындан ажыра бергеи.

Е. ПОСПЕЛОВ,
ферманың бригадири.

ЧУРУКТА: А. Салчак саалда аппарадында.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ТАЙБЫҢ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ КҮЖҮ БОЛГАШ АМЫДЫРАЛЧЫЗЫ

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң Американың Каттышкан Штаттарынга чоруулунуң, а ол ышкаш Франция Республиканың Президентиги-биле оон ужуражыышкынының түңнелдерин бүгү делегейниң кол киичээнгейинде турар. Совет улус, аңы-дуңма социалистиг чурттарның улустары, делегейниң коммунистиг шимчаашкыны, планетаның тайбыга маңаышылдыг болгаш дешилеглиг күштери СЭКП ТК-ниң Чиигине секретарының ажи-чоруктарының түңнелдерин бүгү чурттарның улус массаларының эрге-ажыктарынга таарышкан тайбының херээнге чаа салыышкын кылдыр көргеш, аңаа байыр чедирип база үүлдүгүүш турар.

СЭКП ТК-ниң Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруулунуң түңнелдерин көргеш, оон хууда салыышкынын бедии-биле үнелевишаан, принципиалдыг улуг ужур-дузалыг болгаш аажок чугула болуушкун болуп турар ол ажи-чоруктуң политиктиг болгаш практиктиг түңнелдерин бүрүн долузу-биле үүлдүг деп көрген.

ССРЭ-ниң Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң Франция Республиканың Президентиниң Ж. Помпиду-биле ужуражыышкынын дугайында дыңнадыгны чугаалашкаш, ийи чурттуң улустарының эрге-ажыктарынга таарышкан болгаш Европада база бүтү делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң кошкал бар чыдарын быжыглаарынга таарымчалыг ужур-дузалыг ол ажи-чоруктуң түңнелдерин чүмү-биле үүлдүг деп корген.

Эш Л. И. Брежневтиң ажи-чоруктарының түңнелдерин совет улус СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы, Тайбың программазының үр-түңнелдиниңиң болгаш ажыктыының чаа чыруктыланчак бадыткалы, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказының күжүнүн болгаш амыдыралчызының кайгамчыктыг бүдүрелдиги кыдыр көрүп турар, ол политиканың принциптерин ямзыбүрү социал системалардыг күрүнелер харылзааларының ниитиге улам-на хүлээп көрдүнгеи үндезинге болуп бар чыдар.

Бүгү делегейге быжыг тайбының хандырар болгаш коммунизмин тургузуп турар совет улуска аймыы чок идегелдиг байдалды тургузуп бээр талазы-биле СЭКП Топ Комитединиң, оон Политбюрозунуп, СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң күзел-сорунтуг, үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгаам Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларны база киириштир, делегей харылзааларынга үндезин эргилдеге чедирип келген.

«...Кайы-кайызынга бүзүрешпес чоруктан дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынче, чогуучалыг байдалды тургузырынче болгаш кады ажылдажылгаже үгданган эргилдеин кыдыры белеп эвес херек турган болбайн аан. Ону чедип алырынга шуургу чорук, политикага ыракшыл көөр чорук негеттингеп, аажок улуг чымыпты ажыл негеттингеп»—деп, америк телевидениеге бодунуң чугаазынга эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Москвага бедик деңнелге совет-америк чугаалажышкынпар соонда эрткен, чылдан бите ажыг уе ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларны кадыкшыдар сорулгабиле шинчи кылдыпган базымнарның ышкынын болган ой-шаанда болганын бүгү тодазы-биле бадыткаан. «ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларның үндезинерин» деп, ол уеде хүлээп алдынган документ бүзүрешпес чоруктан дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынче, чогуучалыг байдалды тургузырынче болгаш кады ажылдажылгаже эргилдеин болган. Эш Л. И. Брежневтиң Президент Р. Никсонбиле амгы чугаалажышкынынарының чөдинишкининг доозулганы совет-америк харылзааларны таарымчалыг хөгжүдеринге, ийи чурттуң аразында кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылганы быжыглаарынга эки үндезинин тургускан. Совет-америк чугаалажышкынынарының түңнелдерин дүшкүүрлүг чорукту кошкан бар чыдарын ханыладырынга, бүгү-ниити тайбыны быжыктырарынга улуг салымыкын болур.

Күштүг ажыглаарындан ойталаарының болгаш ядролуг дайынның тыптып келирин болдурбазының шинтирлиг хемчеглерин алырының талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың кады айытканы принциптеринге оске күрүнелериңиң каттыжып киреринге белеп чорууроран делегейге бүгү-ниити айыыл чок чорукту болгаш бижыг тайбыны хандырарынга оноза чугула херек болур деп, бүгү буурел-биле чугаалап болур.

Атомнуг энергияны тайбың соругаларга ажыглаар талазы-биле совет-америк дугуржулга, көдээ ажыл-агыйның, делегей океанын шинчилээринин, транспорттуң, харылзажылгаларның болгаш солчуушкуннарның талазы-биле ийи талалыг кадыы ажылдажылга дугайында дугуржулгалар, а ол ышкаш ийи чурттуң аразында садыг-экономиктиг харылзааларны хөгжүдеринин чаа перспективалары ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларны улам улууыбиле чогумчудары чигаанның чок.

Эш Л. И. Брежневтиң ажи-чоруунуң үезинде америк хөй ниитиниң калбак бөлүктерп совет улусту боттарының ыйыралгы ёзу-биле көрүп турарын база ийи чурттуң аразынга харылзааларны улам ынай хөгжүдеря кандыг рольду ойнаар хүлээлгелиниң билип турарын илередип турганының херечилери миллионмиллион кижилер болган. Эльбага ыйыралчы ужуражыышкын дугайын бистиң улузувус утпаан. «Соок дайынның» базырыктарын арыладыышаан, совет болгаш америк улустар бөгүн бөзө дагын ыйыралчы ёзу-биле ужуражып турардыр.

Совет-америк харылзааларның экижишкинин, ийи таланың тодазы-биле плереткеин бүгү күрүнелериң эргелерин болгаш эрге-ажыктарын хүндүлээринге күзелдин делегей байдалын үндезинибиле экижидериниң чугула чүүлү болуп, өске-даа бүгү чурттарның аразынга боттуг кады ажылдажылгага улут аргаларны ажыдып турар. Боттарынга алган бүгү хүлээлгелерин ийи күрүнеиниң кайызының-даа талазындан ылаңы-биле болгаш чайгылып чокка күүседир чорук совет-америк харылзааларны делегейниң тайбыцының доктаамал фактору болдурарының, дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырар талазы-биле амгы уеде болуп турар чорудулганың чайлаш чогуп хандырарының болгаш удурланышкак шинтилел системаларынга хамаржып турар күрүнелериниң тайбыцга ынакшылдыг, кайы-кайызынга ажыктыг кады ажылдажылгазын хаңыладырының баштайгы негелдеэн болуп турар.

Бистиң бөмбүректе «шинп. хайныгып турар черлер» амдаа туруп турар, мынчангаш тайбыцны болгаш айыыл чок чорукту баулур күзел турарларның сорулгазы — дайынның одагларын болгаш айыылдыг дүшкүүрлүг чорукту узуткаары болуп турар.

Совет-америк чугаалажышкынынарының үезинде Вьетнам талазы-биле париж дугуржулгазын дыңнаартан кандыг-даа холгаарлаашкын чокка шыгыызы-биле сагыырының эргежок чугулазын бадыткаанны тайбыцның херээн быжыглаарынга бараан болур, ол чорук Индий-Кытаттың бүгү улустары тайбың байдалга чурттаарының аргазын алган турарынга индигин бээр дээрзин делегейниң хөй-ниитизи демдеглеп турар.

Чоокку Чөөн чүкте мөсилдежиишкиннерни ол районнуң улустарының болгаш күрүнелериниң, оон иштинде падестин улустуң эргелерин болгаш эрге-ажыктарын ханыдырып турар принциптерге үндезилээш таарыштырып шинтирлээринче күзелдя совет-америк кады кылган дыңнадыгда бижээпи боттуг чугула чүүл болуп турар. Чугулазының болгаш Франциянын кылган базымнарының шинныын болуушкунарның чорудулгазы бүзүрелдин-биле бадыткаан, ол чүл дээрге олар боттуг кады ажылдажылганың харылзааларны тургузуп алгаш, боттарының күжениишкиннерин политика, экономика болгаш культура талазы-биле ийи таланың харылзааларын хөгжүдеринче, Европага улустар аразының харылзааларының чаа байдалын тургузарынче углааннар, ол болза янзы-бүрү социал системалыг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптеринге үндезилеттинген.

Ынчангаш СЭКП ТК-ниң Чиигине секретарының болгаш Франциянын Президентиниң амгы ужуражыышкынының түңнелдери ниити-европа чөвүлел хуралының ажылының чедиишкинниг болурунга боттуг рольду ойнаар дээрзи дүрүм ёзутаар чүүлдүг болур.

«ССРЭ-ниң болгаш Франциянын аразында кады ажылдажылганың принциптеринге» болгаш политиктиг консультациялар дугайында «Совет француз протоколга» үндезилээш француз-совет харылзааларны улам ынай быжыглаарынга ийи таланың шинтирлиип кады кылган дыңнадыгда илереткенин, база ол ышкаш, 1974 чылдың эгезинде дээш деңнелге чаа совет-француз ужуражыышкынпарны кылыр дугайында дугуржуушкун боттуг ужур-дузалыг болуп турар.

Совет-француз кады ажылдажылганың доктаамал быжыглып, хөгжүп турарын совет кижилер-даа, Франциянын кижилери-даа, Европаның өске-даа чурттарының улустарының болгаш күрүнелериниң, оон иштинде падестин улустуң эргелерин болгаш эрге-ажыктарын ханыдырып турар принциптерге үндезилээш таарыштырып шинтирлээринче күзелдя совет-америк кады кылган дыңнадыгда бижээпи боттуг чугула чүүл болуп турар. Чугулазының болгаш Франциянын кылган базымнарының шинныын болуушкунарның чорудулгазы бүзүрелдин-биле бадыткаан, ол чүл дээрге олар боттуг кады ажылдажылганың харылзааларны тургузуп алгаш, боттарының күжениишкиннерин политика, экономика болгаш культура талазы-биле ийи таланың харылзааларын хөгжүдеринче, Европага улустар аразының харылзааларының чаа байдалын тургузарынче углааннар, ол болза янзы-бүрү социал системалыг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптеринге үндезилеттинген.

Ынчангаш СЭКП ТК-ниң Чиигине секретарының болгаш Франциянын Президентиниң амгы ужуражыышкынының түңнелдерин ниити-европа чөвүлел хуралының ажылының чедиишкинниг болурунга боттуг рольду ойнаар дээрзи дүрүм ёзутаар чүүлдүг болур.

«ССРЭ-ниң болгаш Франциянын аразында кады ажылдажылганың принциптеринге» болгаш политиктиг консультациялар дугайында «Совет француз протоколга» үндезилээш француз-совет харылзааларны улам ынай быжыглаарынга ийи таланың шинтирлиип кады кылган дыңнадыгда илереткенин, база ол ышкаш, 1974 чылдың эгезинде дээш деңнелге чаа совет-француз ужуражыышкынпарны кылыр дугайында дугуржуушкун боттуг ужур-дузалыг болуп турар.

Совет-француз кады ажылдажылганың доктаамал быжыглып, хөгжүп турарын совет кижилер-даа, Франциянын калбак хөй-ниитизи-даа ханы сеткил ханыышкынын-биле көрүп турар.

Чөрүдээлиг айтырыгларны. олар кайдыг-даа ыарын болур болза, тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптерине үндезилээш, чугаалажышкынпарның аргазы-биле шинтирлээринге аргалар күрүнелерде бар болуп турар дээрзин делегейде болуушкунпарның чорудулгазы хереченип турар.

Эш Л. И. Брежневтиң АКШка болгаш Франциягa чорун чоруулунуң түңнелдери болгаш СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда бистиң чурттуң даштыкы политика талазы-биле боттандырган бүгү хемчеглери-даа делегейге харылзаларының боттуг хөгжүдеэнге өң чугула салымыкын болуп турар.

Советтер чуртунуң тайбының, улустарның хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунуң идеалдарын камгалап турар идепкейлиг, күзел-чүткүүлүг даштыкы политиказын бүгү чер бөмбүрээнин тайбыга ынакшылдыг күштерп улустар аразының бүгү байдалын улам ынай экижидериниң, бүгү-ниити тайбалдыы, аймыы чок чорукту быжыглаарының кол фактору кылдыг көрүп турар. Делегейниң ажылчы чон массалары, коммунистиг болгаш ажылчын партиялары, СЭКП-ниң марксисти-ленинчи, интернационалисчи политиказы-биле эдегелиг каттыштырып, ону детский турарын медеглевишээн, тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптерин бадыткаар чорук болгаш социал дешшиге, демократия болгаш социализм дээш демиселге мөөнден болзур хамаанчок, харындаа ол демиселге эң-не таарымчалыг байдалды тургузуп турар дээрзин демдеглеп турарлар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы орук-биле Совет Эвилели моон соңгаар-даа чайгылып чокка чоруур апаар дээрзин СЭКП ТК-ниң Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели медеглээннер. Бистиң өңнүктеривис болгаш эвилелчилеривис — социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле харылзааларының моон соңгаар-даа быжыглаар бис. Колониалдыг даралаадан хосталган чурттарбиле харылзаа холбаавысты хөгжүдер, тайбың, национал хосталга, демократия болгаш социализм дээш демиселжип турар бүгү улустарга дузалыг көргүзер бис. Агрессчи империалистиг күштерниң кандыг-даа чинзеиишкиннеринге удур, дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырарынга улурланып, «соок дайынны» катап өөскүдер, эдерес тепсеглепишкинни калбартыр деэш хөделеп турар бүгү улустарга дузалыг көргүзер бис. Агрессчи империалистиг күштерниң кандыг-даа чинзеиишкиннеринге удур, дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырарынга улурланып, «соок дайынны» катап өөскүдер, эдерес тепсеглепишкинни калбартыр деэш Бистиң өндүр улус улуузувустуң чаңгыс эптии болгаш сырый каттыжышкынны, Коммунистиг партиязы, оон ленинчи Төп Комитединиң болгаш Совет чазакты оон чаңгыс эп-сеткил-биле деткип турарынга —Совет Эвилелиниң ленинчи даштыкы политиказының бижыг болгаш идегелдиг үндезини бо-дур.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң тоогулуг шинтирлерни амыдыралга боттандырары деэш, беш чыл планының онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүсеңдир деэш эресиаадырлыг күш-ажыл, социалистиг чарыштың бүгү улусчу калбартышкыны — бо бүгү болза улустарның бижыг тайбыцының болгаш аймыы чок чоруунуң үндезинерин бижыглаарынга бүгү совет кижилерниң шинтирлиниң чайыпнанчак бадыткалы болур.

(ПРАВДАНЫҢ МУРНУКУ ЧҮҮЛУ).

Улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш!

АВСТРИЯНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНГЕ ЧОРААН

ВЕНА. (СЭТА-ниң тускай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин июль 2-де Австрияның федералдыг Президентиэн Ф. Йонаска ооң турар черп — Хофбург ордузунга барын ужуражыр чораан.

А. Н. Косыгин-биле кады адаа Туркмен ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы О. Н. Оразмухамедов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, даштыкы садыг министриниң бирги оралакчызы М. Р. Кузьмин, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Австрияда элчиин А. Б. Аристов олар база чорааннар.

Австрияның Президентизи биле Совет чазак баштыңының аразынга найыралды беседа болган.

СОВЕТ-АВСТРИ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ВЕНА. (СЭТА-ниң тускай корр.). Июль 2-де федералдыг канцлерниң албан хаар черинге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Австрияның федералдыг канцлери Б. Крайский-биле чугаалажышкынынары эгелээн.

Ажыт-чамыт чок, найыралдыг байдалга боолп эрткен чугаалажышкыннар үезинде Совет Эвилели биле Австрияның аразында харылзааларны хөгжүдүп, быжыглаарынга холбаштыкан айтырыгларны чугаалажып көрген.

Ол ышкаш делегеннин кайы-кайызынга сонуургалдыг амгы байдалының чамдык айтырыгларының талазы-биле санаалдыр солчуушкуну база болган.

Совет таладан чугаалажышкынга Туркмен ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы О. Н. Оразмухамедов, ССРЭниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, даштыкы садыг министриниң бирги оралакчызы М. Р. Кузьмин, ССРЭ-ниң Австрияда элчиин А. Б. Аристов болгаш албанның өске-даа кижилери киришкен.

Австри таладан чугаалажышкынга сан министри Х. Андрош, садыг, ус-тыныш болгаш үлетпүр министри И. Штарибахер, даштыкы херектер министриниң хүлээлгеазын күүседип турар В. Водак. Хосталганың австри партиязының даргазы Ф. Петер, өске-даа политиктиг болгаш күрүнө эжылдакчылары киришкеп.

А. А. ГРОМЫКО ХЕЛЬСИНКИДЕ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Европага ийыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ажытчызары-биле холбаштыр шида чедо берген СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко июль ийиде Финляндияның Президентизи Урхо Кекконенго барын ужуражыр чораан.

ХЕЛЬСИНКИ. СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Европага ийыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле чөвүлел хуралга киржири-биле шида барган даштыкы херектер министрлери: ГДР-ниң — О. Винцерниң, ПНР-ниң — С. Ольтовскийниң, ЧССР-ниң — Б. Хнеупектиң, РСР-ниң — Д. Маковескуның, ВНР-ниң — Я. Петериниң, БНР-ниң —П. Младеновтуң алдары дээш шайлалга тургускан.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Волгоград, Курган, Кустанай, Тюмень, Целиноград, Брянск, Чита, Гомель, Джамбул, Тургай, Чарджоу, Ташауз областарның болгаш Тыва АССР-ниң колхозчулары, совхозтар ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның специалистери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтирлерин амыдыралга боттандырар деэш Бүгү-эвилелиң социалистиг чарыжын калбартышаан, күрүнеге мал ажылының продуктуларын чылдың бирги чартыында садар талазы-биле улус ажылагый планын күүсеңдирген.

Ады киргеи областарның болгаш Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-ишчилери ам тоскү беш чылдың шинтирлиг үшкү чылының ийиги чартыының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хүүсаа бетинде күүсеңдир деэш чарыштыг улам калбартышаан, шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар.

(СЭТА).

Партийжи амыдырал

КОНТРОЛЬДААР ЭРГЕНИ ДОЛУ АЖЫГЛААР

В. И. Ленин администрация черинин ажыл-чорудулгазын контрольдаарымнын айтырыгларын улуг ужур-дузалыг кылдыр көруп чораан СЭКПнин XXIV съездизин администрацияның ажыл-чорудулгазынга партийжи контрольду сайзырадгайжыдарынче онза кичээнгейни салып, партия организацияларының контрольдаар эргезинин айтырыгларын улам калбартқан.

Съезд эрткенинин сөөлүнде Таңды районун партия эге организацияларының администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргезин долузу-биле ажыглаан эгелээн. «Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени комиссиялар канчаар боттандырып турарын удуртуп талазы-биле СЭКП Таңды райкомунун ажылынын дугайында» айтырыгны эрткен чылдың төнчүзүнде партия обкомунун бюрозунга тугаалашкан.

РАЙОНДА 27 партия эге организациязы бар. Оларның он дөртүнде 30 комиссияны тургускан, ында 116 коммунист ажылдап турар. СЭКП райкому, партком-нар, партия организацияларынын секретарлары администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле комиссияларынын составын, ыдаңгыларын, олардың дарганарын кичээнгейлиг шилип ап турар. Олар боттарынын бүдүрүлгезинин ажылында онзагай түүлдерни кандыр билириндеп ажылдын үретүнделп улуу-биле хамаарыжыр. Ынчангаш комиссияны специалист удуртур, оон кежигүннериве мергежилдиг ажылчыннар, бүдүрүлгенин мурнакчылары болгаш чаартыкчылары киргеп турарынче улуг кичээнгейни салган бис.

Комиссияларны бүдүрүлге черлериниң структуразынга дүүштүр тургузуп турар бис. Чижээ, «Тыва кобальт түзүү» эргелелинде 28 коммунистен тургустунган дөрт комиссия, хөдөө ажыл-агыйның дуржулга станциязында үш комиссияны тургускан. Улуг эвес коллективтерде 3—5 коммунистен тургустунган чагыс-чагыгы комиссияларны тургускулаан.

Бисте үлетпүрүнүн, көдөө ажыл-агыйның, тудугнун бүдүрүп турар продукциязының шынарын хынаарының талазы-биле, чиг-этти болгаш материалдарны каммыг хумагаап ажыглаарының талазы-биле, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын канчаар боттандырып турарын кайгаараарының талазы-биле болгаш эске-даа комиссиялар ажылдап турар. Олардың кайызы-даа парткомнун, партбюронун болгаш парторганизациялар секретарларының дөрт удуртулгазы-биле ажылдап турар. Комиссияларның ажылының планын кварталдап тургускаш, ону партком-нун, партбюронун хуралдарынга ийикпе азы партия хуралдарынга бадылап турар.

КӨДӨӨ ажыл-агыйның дуржүлга станциязында комиссиялар идепкейлиг ажылдап турар. Ында чер ажылының талазы-биле комиссияны участок агроному эш Пименов, мал ажылының — пенсионер зоотехник эш Куклин, тудуг болгаш механизациянның — дуржулгалыг човаачы эш Сиротин олар удуртуп турар. Комиссиялар бо чылдың бирги кварталында картофельдин болгаш сүт-бараан фермазының чем шыгжаар черлериңде мал чемнериниң кадагаламы, сүт саалдазы түге кудулап турарының чылдагаанын илередиринээ болгаш Хадын-Аксы фермазында малдың байдалының дугайында айтырыгларны хынаап көргүлээн.

Бо чылдың эгезинде станцияга сүт саалдазы эрткен чылгызынга деңнээргө алаан хожудап турган. Хадын-Аксы фермага кыштагдаашкын эң четпес эртип турган: хөй инектер арыпкан, мал чемин чогуур ой-шаанда сөөртпейн турган. Эш Куклин баштаан комиссия мал кыштагдаашкынында четпестерни хандыр өөренип көрген болгаш ону чайладырының талазы-биле тускай сүмени ажылдап кылган. Ол айтырыгны парткомнун хуралынга тугаалажып көрген. Хамыктың мурнунда мал чемнерин белеткеп баарынче кичээнгей салдынган, концентраттарны хаймыдырарын, малды чылыг суг-биле сугтарарын, мал чемин ой-шаанда сөөртүп экизээрин организастаан. Алдынган хемчеглер үре-түнделдиг болган. Саар бир инектен алыр сүт бирги квартализа ортумаа-биле 18 кг немешкен болгаш нигитизи-биле 440 кг четкен. Бирги кварталда сүт будүрери бүгү ажыл-агыйга 102,3 хүү болган, эът будүрери 106 хүү четкен. Ферма ажылхерек амгы үеде-даа эки чорүп турар.

БҮДҮРҮЛГЕГЕ партийжи салдарның күжү администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле комиссияларның ажылын партия организацияларының удуртуп билириндеп, контрольду боттуг, тодаргай сорулгалыг кылдыр тургузарындан улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш СЭКП райкому болгаш партия организацияларының ажылын хөлгаарлаар таварылгалар база тургулай бөөр. Олар партия комитеди ийикпе азы бюро боттуг түңнелдерин өөренип көргеш, чогуур шинтпирни үндүрген турарынга дузалаар сорулга-биле материалдарны белеткээр хүлээлгелиг болгай. Партийжи контроль дээрге командалаары, администрацияның ажыл-чорудулгазын ажаап-тежээри эвес, а оон ажылында бергелерни ажыл эртеринге, четпестерни чайладырынга боттуг дуза чедирери болур деп үвени билзе чогуур. Оон-биле кады эки организастаттынган партийжи контроль удуртукчунун боду хостуг шинтпирлээр эргезин кошкатканы ол эвес, харын ону демократтыг үндезинге быжыглаары болур.

СЭКП райкому, колхозтарда болгаш совхозтарда партком-нар СЭКП-нин XXIV съездизинин шинтпирлерин удуртулга болдурбушаан, администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле комиссиялээр бел чылдың сорулгаларын болгаш оон шинтпирлиг, үшкү чылдынын планнарын чедиишкинниг күүседиринге дузалаар дээш хемчеглерни ап чорудар.

Н. БОЛОТОВ,
СЭКП Таңды райкомунун ийиги секретары.

Төрээн чуртка эки шынарлыг хөй дүкту

Кыргылда изиг түлүк

Бо пунктуга хой кыргыырга өттүг. Ол суурдан ырак эвесте хемчеглеп ол чарында шыкта туруп турар. Уавн, бедик сарайның ишти дыка серинн. Ийи талазын дургаар наралар чоруткан. Бир нарага-ла ийи кыргыкчы ажылдаар. Хойну эккээр, үндүрер эжиктери мырыңай чанында. 24 хачылыг агрегат, электри-биле ажылдаар пресс, дүктү ылгай салыр өрээлдер, пресстээн дүк шыгжаар чер, учётчиктин денизин, класстакчынын четкилиг столу — шуптү мында. Чаъстыгда бир кодан хойну дээвинр адаанче киирип алыр арга база бар.

Тес-Хемде «Чодураа» колхозтун № 2 хойжу бригадазының кыргылда чөрүдүп турар пунктузунун ишити хевири ындыг болду.

Бичежек дурт-сынныг, хөлчөк шимченгир кижи — бригадир Соян Чикей пунктуда ажылды сонуургатты:

— Беш муң дөрт чүс чыгам хойну кыргыыр бис. Оон ангыда 580 өшкүвүс бар, өшкү бүрүзүнден 800 грамм дүк кыргып алдывыс—ол планнан чүс грамм хөй. Хой кыргылдазы база колдуунда адакталып келген: он бир коданның сезин доозуп-кан бис.

Пунктуга хүннүн-не үжен шаа кыргыкчы ажылдап турар. Олар колдуунда суурнун чурттакчылары: ялн-сад ажылдакчылары, шөлээде башкылар, дыштанылгага өөренгикчилер, пенсионерлер...

Учётчик бичии-даа ажыл чок орбас. Шевергин дүрүп каан дүк түткан бичии уруглар шуужуп-ла тур. Кыргыкчының адын адаап, дүктү денизинге салыптарга, Соян Чамыян дензи караан көргеш, дептеринге демдеглей шаап аар. Дүк класстакчызы Сергээ Тановтун столунун чанынга дүк овааланмас. Дүктү силгий тудупкаш, четкизинге чада салгаш, борбак-сарбак одектиг черлерин сывыра тырткаш, түскай шоодайже киир каапкан. Кезек дүктү ап алгаш, дыда тыртып, шинчилеп көргеш, дузалакчызынга чугаалаарга, оозу дүктү хамаарышкан клеткага аппарып каапкан. Кайы-бир өрээлге дүк көвүдеп кээрге, Белек-оолдун прези ажылдап-ла үнер.

1, 2, 3 деп саннар бижип каан бичии кызыл тукчугаштарны адагаштарда кадап каанын эскерип каап, оон үжүрүн билип алдым. Сөөлгү беш хонукта шылгараан кыргыкчыларның чанында ол туктарны быжыглаар чүве-дир. Бирги черни эвээш, акша-биле шаннаткан Чаштырбай Чикей боду хойжу кижи. Ол чүс хойдан 101 хураганны камгалап алган. Бо-ла пунктуга чоокта чаа хоюн кыргыткан. Бир хойга 3 килограмм дүк онаашкан. Ол сан планга дүгжүп турар. Өөске малчыннарның көргүзүү оон чавыс болуп турары харааданчыг. Ийнги черде — уруглар садының ажылдакчызы—Байыр Уванзай. Ол база дуржулгалыг, кызымак кыргыкчы. Беш хонуктуң түннели-биле үшкү черни — онгу класстың чы Рая Дензин алган болду.

Көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлериниң аразында бир онзагай лозун ылгалып турар: «Кыргыкчы болгаш хойжу! 100 грамм нарын дүктү чидирзинзе, 63,7 копеекти ышкынганың ол. Грамм дүк дээш демисежинер!». Хой бүрүзү эки шынарлыг кыргыттынган турзун дээш бо пунктуда ап турар хемчеглер өөредиглиг. Дүктүң шынарын хынаар беш кижи составтыг комиссия бар. Олар кыргыкчы бүрүзүнүң ажылын контрольдап турар. Оон ангыда хыналарының өске солуун хевирин ажыглаан. Кыргыттынган хой бүрүзүнге кыргыкчының даңзы өзугаар дугаарын тускай будук-биле бижип каар. Кыргыттынган коданны кажаадан үндүрерде, хой бүрүзүн хынап көөр, ында-мында дүк арттырып, багай шынарлыг кыргаан кижини дугаарын барымдаалап тып алгаш, шуптү улуска чарлап, дыннадыр болгаш ол-ла дораан чедир кылдыртыр. «Ынчыг хемчеглериңиң соонда кыргылданың шынарын күүдүлдыр кижи барык чок апарыптыр» деп, ол комиссияның кежигүннери чугаалаалыпар.

А. ДЕМБРЕЛЬ.
«Шынның» корр.

ЧАРЫШ КАЛБАРГАН

Бо чылын күрүнеге 95 тонна дүк дужаар планныг бис. А бирги чартык чылда 15 тонна дүк бистиң «Улуг-Хая» совхозтан кирер. Июнь 29-ка чедир 11 тонна дүктү саттывыс. Хойну колдуунда-ла совхозтуң Хайыракан салбырының Сенекте кыргылда пунктузунда кыргып турар. Чогум массалыг кыргылдаже эм-даа кирбээн бис. Ол хирезинде кыргыттынган хойлардан ортумаа-биле 2,2 кг дүк алдынып тур.

Сенектиң кыргылда пунктузунда таарымчалыг байдалдар тургустунган. Ында электрилиг 32 хачы бар. Ажылчыннарның чамдыктары хойну хол-биле кыргып турар. Пунктуда кызыл-булуң, столовая бар. Ажыл-ишчи кижилериниң ортузунда социалистиг чарыш калбарып, үүле-херектиң темпизи хүннүң-не бээп, организациязы экижип турар.

Д. ДАМБА.
Улуг-Хем район.

МУРНАКЧЫ КЫРГЫКЧЫЛАР

«Торгалыг» совхозтуң кыргылда пунктузуун эки дерип кылган. Пунктуда 62 кыргыкчы доктаамал ажылдап турар. Оон ыдай чаныкчы, септекчи, дүктү пресстээр, класстаар кижилер база бар.

Төп салбыр 17.550 хойну, 6.000 ажыг хураганны кыргыыр. Баштай коммунист Санчы Алдынның хоюн кыргаан. Көргүзүг эки болган.

Кыргылда пунктузунда кижилерге таарымчалыг бүгү байдалдар тургустунган. Нигинниң чемненилге чери ажылдап турар. Поварлар Доктугу Куулар, Допул Монгуш амданныг чемни белеткеп, кызымак ажылдап турарлар.

Бо чылын салбыр 42 тонна дүктү күрүнеге дужаар хүлээлгелиг. Кыргыкчылардың аразында Чечек Крылова, Күшкет Түлүш, Александра Куулар, Бичө Күскел-оол, Куулар Чолдай ышкаш мурнакчылар хөй.

Н. ДАМДЫН.
Өвүр район.

«ЧЫМЧАК АЛДЫН» ДЭЭШ

Бай-Тайга районнуң колхоз, совхозтарында 59.737 хой бар. Оларның 18.687-зи бо хүннерде кыргыттынган. Оон 22150 кг «чымчак алдын» алдынган.

Ылаңгыя хөй дүктү күрүнеге садар дээш хайныккан амыл «Кара-Хөл» колхозта шапкын темп-биле эгелээн. Ол колхоз нигитизи-биле 13557 хойну кыргыыр. Бо хүнге чедир барык 3445 хой кыргыттынган болгаш оон 3462 кг дүктү күрүнеге дужаагаан.

Колхозта үш кыргылда пунтузу бар. Олардан Хараган деп черде кыргылда пунктузу эки ажылдап турар. Ында Сергей Хертен удуртқан комсомолчу-аныяктар бригадазы 12 хачы-биле хүнде 352 хойну кыргып, хүн нормазын ажыр күүседип келген. Бо бригада кыргыкчылар аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болгаш колхоз баштаар черинин, база парткомнун шилчиир вымпели, өртектиг барааннар-биле шаңнаткан.

Аныяң кыргыкчылар Александр Курмап, Олег Сугмуноол, Мария Дажы хүнде 35—40 чедир хойну кыргып, эш-өөрүнге үлегер-чимээн көргүзүп турар. (Бистиң корр.).

РСДРП-НИҢ II СЪЕЗДИЗИНИҢ 70 ЧЫЛЫНГА

МОСКВА. ССРЭ-нин Улус ажыл-агыйының чедиишкиннер делгелгезинин Кол делгиир шөлүнге улуг делгелге ажыттынган. Делгелгени РСДРПнин II съездизинин 70 чыл болур оюнга тураскаатқан.

ЧУРУКТА: чоннуң чаа делгелгени көрүп турары. *Э. ЕВЗЕРИХИННИН фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).*

ШАЛЫПЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ

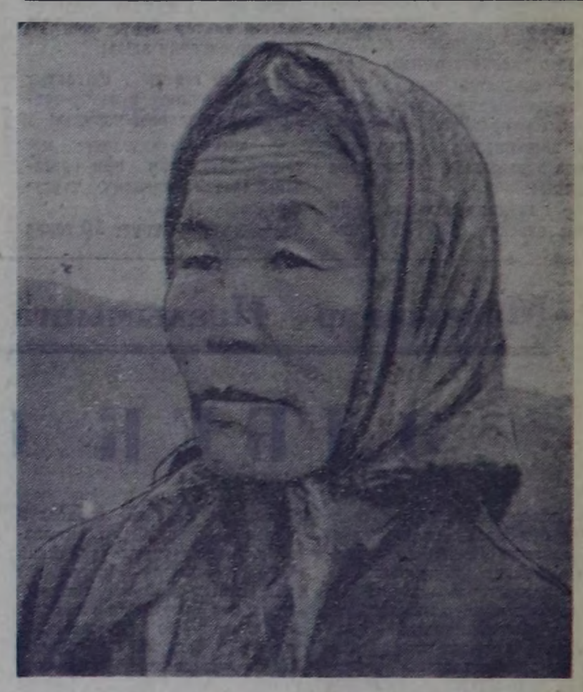
Тараапы шалыпкын болган чидирит чокка ажаан алыр деп украин комбайнерлерниң кыйгырыын Оренбурж-ьенің тараажылары калбаа-биле деткип харылаан.

«Мирный» колхозтуң механизаторлары чээрби комбайнның шуптузун хуусаа бетинде бүрүн белеткээн. Ушкан болгаш чавыс сыптыг тараапы шынарлыг ажаан алырын хандырар кылдыр агрегаттарны дерээн. Оларның агрегат бүрүзү тараа сыптарын көдүрер, долганыр «элетиг мотовилолуг. Тараа культураларын ийи дакпыр тавычалыг кылдыр кезеринге жатканарны белеткээн.

Ажыл-агыйларда дүжүт ажаан алырыцын темпилеринче боттанып шынарынче онза кичээнгейни салып турар. Чижээ, «Сарпинский» совхозтуң комбайнери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Чикризов дөрт комбайндан тургустунган бир звеноны баштаар болгаш экипировка-биле кады он—он беш хүн дургузунда үш муң ажыг гектар тараапы ажаан алыр дээн.

— Ажылдаарывысты комбайн — автомобиль—шаң — элеватор деп принципти ёзугаар ол шууттурулга тура дүшпейн ажылдаар ыыдыр организастаар бис, техниканы бүгүреддир белеткеп тур бис. Тараа төктүп болур дыгыктарны ыяк дутлаар бис. Эргежок чугула апаргадга, тараапы дүне-даа кезер, тавычаларны болдүрүп бастырар бис. Агрегаттарга кывар чүүл, суг кудуп бөөр, техниктиг ажаапда ажылдарын ыеапда шөлүнге ыылыр бис—деп, ол чугаалаан.

(СЭТА-ның корр).
Оренбург область.

Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозтуң Мерген сүт-бараан фермазының хоочун саанчызы Селенмаа Мартыйовна Лопсан түгле ол коллективте эвес, а районда сураглыг кижилериниң бирээзи. Ол аныяктарга бодунуң 20 ажыг чылдарда шинчээдип алган байлак дуржулгазын дамчыдып бербишаан, тоску беш чылдың шинтпирлиг чылында бир инектен-не 1850 литр сүтүг саап алырын хүлээлгеп ажылдап турар. Удавас болур республиканың малчыннар Наадыныңга ол база-ла чедиишкиннер-биле ужуражыр дээн турар.

ЧУРУКТА: Саанчы С. ЛОПСАН.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ССРЭ-НИҢ УЛУСТАРЫНЫҢ ЧАҢГЫС ЭВИНИҢ ЭКОНОМИКТИГ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинин эрткен чартык чүс чыл оруун национал айтырыг дугайында ленинчи өөредиг чырытнан, мынаарга ол өөредиг болза национадлар аразында харылзаларга хамаарыштыр СЭКП-нин политиказының теоретиктиг үндезини болуп турар. Бистиң чуртувуска национал айтырыын социалистиг ёзугга үндезилеп шинтпирлээринге эргежок чугула материал-техниктиг болгаш экономиктиг байдалдарны тургузары онза чугула ужур-дузалыг болур дээрзин бодунуң политиказын чорударда бистиң партиявыс кезээде барымдаалап келген. Ынчангаш, ол байдалдар чедиишкиннг тургустунган.

«Совет Эвилелинин экономиказы — ол дээрге, тус-тус республикаларның болгаш областарның экономикаларының чүгле аназа түңү эвес-тир. Ол дээрге, бүгү нацияларның болгаш бичө буурай улустарның экономиктиг эчис сорулгаларынга база эрге-ажыктарынга үндезилээш, шагда-ла тургустунган улус ажыл-агыйжы чаңгыс аай организмдир» деп, эш Л. И. Брежнев ССРЭ-нин 50 чылының дугайында илеткелинге онзалап демдеглээн.

Улус ажыл-агыйының шак ыыдыг чаңгыс аай комплексизин тургузары — социалистиг тургузуушкунүүн эң-не берге болгаш нарын сорулгаларының бирээзи. Ол өндүр-чазагай сорулганы Коммунистиг партиянын удуртулгазын ёзугаар бистиң чуртувустун бүгү улустарының каттышкан күжениишкиннери-биле чедиишкиннг шинтпирлээн.

* * *

Соңгаарладып болбас бирги сорулга болза, ССРЭ-нин республикаларының бүдүрүкчү күштериниң хогжүлдезинде деп эвес байдалдарны ленинчи национал политиканы чайгылыш чокка боттандырарының аргазы-биле чайладыры турган, мынаарга ол деп эвес байдалдар дээрге, Россиянын дүжүп баткан империязындан дамчып келген.

Национал республикаларны, а ол ышкаш областарны болгаш округтарны үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый талазы-биле сайзырагдай азы хожудангай деп ангылай көөр чылдагаан ам бүрүн чайгыттынган. Хаанныг Россияның шаанда эң-не хожудангай чораан кыдыг черлеринде совет национал республикалар тургустунган болгаш экономика база культура хогжүлдезинин эң бедик темпилери ында хандыртынган, мынаарга бо талазы-биле кайгамчык улуг роль-ду сайзырагдай республикаларның болгаш областарның, хамыктың мурнунда Россия Федерациязының ажылчы чоннарының чаагай сеткилдиг, акы-дүңмалышкы дузаламчызы ойнаан.

Совет Эвилелинин бүгү улустарының экономиктиг хогжүлдезинин ишити деңнээли чартык чүс чылдың дургузунда деп кылдыр сайзыраан. Чижээ, ССРЭ тургустунган сөөлүнде үеде чуртка үлетпүр бүдүрүлгезинин хемчээли ишитизи-биле 320 катап өскен, а ол-ла үенин дургузунда Белоруссияга үлетпүр бүдүрүлгезинин ишити хемчээли 340 катап, Казахстанга — 600 катап, Молдавияга — 530 катап, Арменияга — 520 катап, Киргизияга — 400 катап өскен боон турар. Экономиканың чүгле чаңгыс адырлыг хогжүүр чоруун бүгү эвилелдешкен республикаларда чайлаткан болгаш тус черниң бойдус-экономиктиг курлавырларын ажыглавышаан, улус ажыл-агый комплексилерин тургускан. Амгы үеде бүгү республикаларда хөй адырлыг: аар болгаш чиик үлетпүр база механизастаттынган көдээ ажыл-агый бар болуп турар.

ССРЭ-де сайзырагдай социалистиг ишитилелдиң материал-техниктиг базазының интернационалдыг бүдүжүн илертейлеп турар онзагай түүл болза — бүдүрүлге концентрациязының (мөөнелиишкиннинин) интернационалдыг бедик деңнээл-дир. Ол чорук эртем болгаш техниканың эң чаа чедиишкиннерин дээре ажыглаар, бүгү республикаларның, областарның херегелдерин хандырар арганы берип турар.

ССРЭ-нин чаңгыс аай улус ажыл-агый комплексизинин интернационалчы шак ыыдыг онзагай түүлдери коммунистиг тургузуушкунүүнүн үезинде улам бурүңгаар чедиишкиннинг хогжүп турар. ССРЭ-нин чаңгыс аай улус ажыл-агый комплексизи болза национал айтырыын шинтпирлээринин, совет улустуң интернационалдыг ишити чорууп хевирлеп тургузарының эң чугула материалдыг үндезинин болгаш. Бо бүгү төөгүүг чедиишкиннерге СЭКП даянымышаан, бистиң чуртувуста национал харылзаларының чаа айтырыгларын база сорулгаларын коммунистиг тургузуушкунүүн эрге-ажыынга дүүштүр шинтпирлеп турар.

* * *

Материалдыг бүдүрүлгенин хогжүлдези социал айтырыгларын шинтпирлээринин объективтиг (боттуг) аргаларын тургузуп бээр деп марксизм-ленинизм өөредип турар. Ол аргаларны хөделдирип ажыглаарынга экономиктиг боттуг байдалдар болгаш шинтилелдиң дешилгелиг күштерн эргежок чугула болур.

Амгы үенин бүдүрүлгезинин интернационалдыг бүдүшынарларын ажыглаарын болгаш улам мынай хогжүлдерин хандырар ужурлуг экономиктиг бойдалдарны бистиң чуртувуста шинтилиин социалистиг ынчаүүнүн кызыгаар чок тергиндезиниң ачызында хандырып турускан.

Экономиктиг шинтпирлиг бо байдалдың ачызында ССРЭ-нин улус ажыл-агый комплексизи коммунистиг тургузуушкунүүн үезинде бистиң чуртувустун социалистиг нацилларының болгаш бичө буурай улустарының улам мынай чөөкшулажыгырынче углаидыр чайгылыш чокка сайзырап турар.

Бистиң чуртувустун хогжүлдези моон соңгаар-даа бо угланыышкын-биле бурунгаар чоруурунун магадылаы — ол дээрге, совет шинтилелдиң социал тургузуу-дур. Совет улус амгы үеде социалистиг ангылардан болгаш социал бөлүктерден тургустунган, мынаарга бистиң чуртувустун социалистиг аңгылары болгаш социал бөлүктери өндүрчаагай эчис улуг сорулга-

БЕДИК КӨРГҮЗҮГ

ЧАРТЫК ЧЫЛ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИ ИЮЛЬ 1-ДЕ ХУУ-БИЛЕ

Районнар	Сүт	Эът	Дүн
Бай-Тайга	136,2	103,7	153,0
Моңгун-Тайга	—	114,1	230,0
Бармын-Хемчик	120,8	102,0	161,5
Өөгүр	118,3	109,4	144,7
Чөөн-Хемчик	118,9	105,4	170,5
Улуг-Хем	118,5	115,3	129,0
Танды	108,9	110,7	137,1
Бии-Хем	112,7	110,1	127,0
Тоджу	106,9	120,4	183,3
Кара-Хем	112,6	104,5	176,4
Тес-Хем	111,6	105,0	113,0
Эрзин	148,6	103,0	138,3
Кызыл хоорай Соведи	114,2	126,7	167,9
Республика нийтизи-биле 1972 чылдың июль 1-де турганы	106,8	108,0	140,0

МОСКВА. «Москватудуг-27» монтаж трезинин бүгү участ-твитарында тосну беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының планнарын хуусаа бетинде күүседири дээш социалистиг чарыш малбарган. Коллектив бо чылдың планын декабрь 28-те күүседирин хүлээнген. Чаршып турарларның мурнуку одуруунда комсомолчу-аныяктар бригадалары чоруп турар.

ЧУРУКТА: бригадирлер Алексей Фомичев биле Евгений Пупач (бетинде солагай таладан оң таламе). Артында тудугчулар Анна Меринова биле Евгений Апухтин.

В. КУЗЬМИН биле В. БУДАННЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы.)

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң трактористи Валентина Ховалыг чедип алганы тускай мергежилинге чоргаарланыр. Ол «маң аъттың» бүгү кезектерин эки билир. Чоонта чаа районга чер чардырарының маргылдаазы болуп эртнеп. Аңаа хөрээжен механизаторлардан Валя бирги черни ап, чедишкинниг болган.

ЧУРУКТА: тракторист Валентина Ховалыг.

А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.

УЛУСТУҢ ШЫНЧЫ ООЛДАРЫ

Шериг академияларын дооскаңнарга тураскааткан Кремльге хүлээп алышкын

СССР-ниң Камгалал министерствозу болгаш Совет Арминиянық база Шериг-Далай Флодунуң политиктиг Коллергелели июль 2-де шериг академияларын дооскаңнарга алдар кылдыр хүлээп алышкын кылган. Оларны дооскан командирлер политажылдакчылар, инженерлер-биле кады Кремльдиң Улуг ордузунга сураглыг совет шериг начальниктер, шеригниң доозу өөредилге черлериниң профессорлары болгаш башкылары база келгеннер. Олар өөредилге дооскан дорааи-на ырак-чоок гарнизоннарже, дайынчы корабльдер болгаш далай шеринниң турлагларынче ажылдап чоруптар аныяк офицерлерге нанг бәйыр чедиргеннер.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко хүлээп алышкынга үүре чугаалаан. Ол Чепсектиг Күштериниң өөрүшээнинден совет офицерлерге болгаш наймаалчы шеригилериниң офицерлеринге шериг академияларын дооскаңы-биле холбаштыр үүреткиниң хынызындан бәйыр чедиргеш, профессорларга болгаш башкыларга оларның улуг-чаагай ажыл-ижи дээш даңы өөрүп четтиргенинни илередикен.

Бөгүн силерниң өөредилгеге кызыгаакай болган чедишкинниг болганыңар дээш чогуур үнелээри илередип тур бис деп министр доозукчуларга чугаалаан. Шериг талазы-биле дээш эртем дугайында дипломунар силерниң алган эрттирериңерге чугула үүл боот турар. Ынчалза-даа чедип алган үүлүңерге доктаавайн, өөредилгеңер доозулган деп санавас ужурлуг силер. Шериг академиялары теоретиктиг билиндиерни улам ханыладып, практиктиг үүлдерни байлакшыдарынга бижиг үнзезинни берген. Ам силер үүгле алган эрттирип, өөренир болгаш өскелерни база бир академияга — боттарыларның дайынчы болган флотчу академияларге өөредир апаар силер. Боттарыларның дайынчылары ажылчы чоннар-биле деңге чоруп турарлар.

СЭКП ТК-ның апрель Пленумун делегейниң улустары улуг политиктиг ужур-дузалыг чугула болуушкун деп үнелеп көрүп турар болгаш бистиң улус ооң шинтпирии бүрүнү-биле деткип турар. Бүгү делегейге бижиг тайбыңны болгаш коммунизм тургузуп турар совет улуска идегелдиг айыыл чок чорупту хандырар дээш Политбюронуң кызыл чоруткан ажылын Пленум бүрүнү-биле чүүлдүг деп хүлээп көрген. Ол сорулгаларны күүседиргеге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң хүүда улуг салымчыныы Пленум онзадан демдеглээн. Апрель Пленумунуң шинтпирлерин күүседиргеге чугула үе-чада эш Л. И. Брежневтиң ГФР-ге, АКШ-ка болгаш Францияга аян-чоруу болган.

Пленум ооң-биле кады үр-гүлүү сеткиилделдиг боот, империализмниң агрессив, реакциялыг бөлүктериниң аныг-даа чимээнишкинниргеге ойтур шавышпышкын бөзүрге белеп болурунуң эргежок чугузазынче кичеңейгейн база утландырган. Партияның ол айтышпкынны бистерге — шериг кижилерге оңза улуг ужур-дузалыг боот турар.

Министр бодунуң чугаазынга офицер кадрларны кижиндерээнинң айтырыгларын онзалап айтыкан. Партийжи болуру—офицер кижиниң эң чугула шынарларының бирээзи деп ол демдеглээн.

Офицер кижи кандыг-даа херекти, бодунуң базым бүрүзүн болгаш эжиниң база харылаан турар кижилериниң-даа базым бүрүзүн Коммунистиг партияның, Совет күрүнеңиң болгаш совет улустуң эрге-ажыктары-биле хозбаштыр көөр ужуруут. Партийжи болуру — ол дюрге кандыг-даа суларгай болгаш бурукузатыг идеологияның плеровшкиниерииге удур болгаш аңаа эктеш чок болуру-дур.

Шериг академияларының доозукчуларынга СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бәйырлыг чагаазын министр номчуурга, адыш часкаашкыны дилмиттелип турган.

Профессор Н. Е. Жуковский аттыг шериг-агаар инженер академиязының доозукчузу капитан-инженер А. В. Киселев, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Төп Штабының К. Е. Ворошилов аттыг шериг академиязының доозукчузу полына шериг полковниги Чеслав Витт, Ф. Э. Дзержинский аттыг инженер академиязының начальниги Ф. П. Тонких олар хүлээп алышкынга үүре чугаалаан.

Шериг академияларының доозукчуларынга алдар болдурган хүлээп алышкын аныяк офицерлериниң бүгү амыдыралынга уттундурбас дыка солуун, улуг байырлал болган.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ТӨӨГҮДЕ ЧУГУЛА ҮЕ-ЧАДА

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чоокта чаа АКШ-ка болгаш Францияга албан хуузунда аян-чорук кылып чорааның төөгүдүг түңнелдерин калбаа-биле тайылбырлаарын делегейниң хөй-ниитизи болгаш парлаагазы үргүлүлеп, Л. И. Брежневтиң дээди деңнелге эрттирген чугаалажышкыннарының политиктиг, практиктиг түңнелдерин СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң үүлдүг деп көрген документилеринче улуг кичээнгей салып турар.

Социалистиг чурттарның парлаагазы делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырылдырарынга болгаш бүгү делегейге айыыл чок чорукту бижиглаарынга Л. И. Брежневтиң хүүда кииргеп улуг-хуузун ук документилерде бедик-биле тайылбырлап үнелээнин чаңгыс эң-сеткилдиг үүлдүгзүнүп турарын илергейлеп, ооң аян-чоруунуң чаагай улуг салдарлыын демдеглеп турар.

Ылаңгыя дээди деңнелдиг совет-америк чугаалажышкыннарның чедишкинниг доозулганы «совет-америк харылааларны чогумчалыг калбартырының ийи чурттуң кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылганы бижиглаарының үндезинин тургускаш, ооң-биле чергелептир бүгү-нииттайбыңны база улустарның айыыл чок чоруун бижиглаарының хөрөөнге үлүг-хуузу кииргеп» деп, ГДР-де үнүп турар «Дер Морген» солуң демдеглээн.

«СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айыткаңы тайбыңның политиказын ССРЭ-ниң чайгылыш чок, шудургу, чаартыкчы ёзулбиле боттандырып келгенин болгаш боттандырып турарын демдеглээш, Л. И. Брежневтиң аян-чоруктарының түңнелдерин совет удурукчуларның үндүргени чөрле шын» — деп, Италияның коммунистиг партиязының ТК-зының кежигүнү Серджо Сегре «Унита» солунга бижээн.

Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң түңнелдериниң түүлдүг деп үнелеткенин АКШ-ка болгаш Францияга болган чугаалажышкыннарның түңнелдеринге ооң улуг үлүг-хууну хууда кииргенинниң үнелеткенин херечилеп турар деп, Индияның «Патриот» солуну демдеглээн. «Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чораан аян-чоруунуң түңнелдериниң дугайында СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң документизинде ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулганы төөгүдүг деп шын үнелээн».

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле АКШ-тың президентизи Р. Никсонуң аразынга болган чугаалажышкыннарының түңнелдеринге мурнуку үүлүн тураскааткаш, ону Эквадорнуң коммунистиг партиязының төп органы «Пуэбло» солуң «Тайбыңның улуг тиилелгези» деп эгелиг кылдыр парлаан.

(СЭТА).

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле чөвүлел хураага Европаның болгаш есне-даа диптериниң улустары улуг идегелии салып, Европа дипке айыыл чок чоруптуң системазын тургузары дээрге, дайынга удур магадылал, бүгү

УЛУСТАРНЫҢ ИДЕГЕЛИ

талазы-биле кады ажылдажылганы кыырыының магадылалы кылдыр көрүп турар. Ол дугайын Европага айыыл чок чорун болгаш кады ажылдажылга талазы-биле дүүн Хельсинкиде ажыттынган чөвүлел хураалдың киржикчилери — даштыны херектериниң 35 министрлеринге чоруткан чагаазынга Тайбыңның Бүгү-делегей чөвүлелиниң Чиңгине секретары Рамеш Чандра мөөгүлээн.

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле Хельсинкиде июль үште ажыттынган нииттиевропа чөвүлел хуралының ужур-дузазын Финляндия Республиканың президентизин Урхо Кекконен бедии-биле үнелээн. Европага тайбыңны улам бижиглаарынга болгаш кады ажылдажылганы бижиглаарының принциптерин тодарадыр ужуруут деп ол чугаалаан.

БЕДИК ҮНЕЛЕЛ

Амгы үениң байдалынга нииттиевропа чөвүлел хуралы улуг ужур-дузалыг болур деп, У. Кекконен «Хельсингин саномат» солуннуң айтырыгларынга харылаан, демдеглээн.

Ам чугула шынарларының бирээзи деп ол демдеглээн.

МАР-НЫҢ УЛУСЧУ ХУРАЛЫНЫҢ СЕССИЯЗЫ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг хуралының сесси чыжының бирги сессиязы ажылдап эгелээн. Ооң ажылында МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал, МАРН-ның бөлүк-даа суларгай болгаш бурукузатыг идеологияның плеровшкиниерииге удур болгаш аңаа эктеш чок болуру-дур.

Шериг академияларының доозукчуларынга СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бәйырлыг чагаазын министр номчуурга, адыш часкаашкыны дилмиттелип турган.

Профессор Н. Е. Жуковский аттыг шериг-агаар инженер академиязының доозукчузу капитан-инженер А. В. Киселев, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Төп Штабының К. Е. Ворошилов аттыг шериг академиязының доозукчузу полына шериг полковниги Чеслав Витт, Ф. Э. Дзержинский аттыг инженер академиязының начальниги Ф. П. Тонких олар хүлээп алышкынга үүре чугаалаан.

Шериг академияларының доозукчуларынга алдар болдурган хүлээп алышкын аныяк офицерлериниң бүгү амыдыралынга уттундурбас дыка солуун, улуг байырлал болган.

(СЭТА).

СҮЛЧЭЭ КЫЛЫР ДЭЭН ОРАЛДАЖЫЫШКЫН БҮТПЕИН БАРГАН

БАГДАД. (СЭТА). Иракның Баас партиязының болгаш Революстуг командылал чөвүлелиниң кады кылган дыңнадыын Багдадка чарлап үндүргеп. Айыыл чок чоруктуң албан черииң кол директору Н. Кязарга баштаткан бир бөлүк сүлчээчилер Иракның камгалал министри Х. Шехабты болгаш ниитики херектер министри С. Гайданны оорлап аптар дээш, июнь 30-де оралдажыышкын кылган деп, ол дыңнадыгда чугаалаан. Сүлчээчилерни тудуп алыр дээш истеп-сүрүп турган үеде, олар боттарының планнарының бүтпестей бергенин билип каан. Х. Шехабты өлүргеп болгаш С. Гайданны бадыглаан. Сүлчээчилер шупту туттурган болгаш оларны судка бээр.

«Чурттуң дешилгелиг национал күштери боттарының хүрээлеңнерин сырый каттыштырарынче болгаш дем каттыштырып ажылдаарын ылап үндезинниг быжиглаарынче чүткүлүн утландырып турда, экономиктиг дешилгенин чедии алырынче база тайбыңны, быжыг турушту догуннаашкынны чуртка хандырарынче бүгү кур күштерни мобилизастап турган үеде од кеминг үүгедиглерин олар кылган» деп, кады кылган медеглелде демдеглээн.

ЧИЛИДЕ БОЛУУШКУННАР

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң Чепсектиг Күштериниң командылал черииң дыңнаткаңын ёзугаар алырга, чазакка удур үймээн үезинде чедип шериг кижи өлген деп турар. Ынчангаш беш хамаатты кижи-биле кады өлген кижилерниң нииттисаны 12 кижи боот турар. Чазакка удур үймээнге каттышкан шериг кижилерни шупту-ун тудуп хоруглаан.

Ооң-биле кады реакциялыг эргилдени белеткээринге «Патриа либертад» деп фашистиг организацияның дорт киржилгезин ында база бадыткап турар. Ол дугайын ук организацияның турган бажының полицияның чиндээлиниң үезинде тывылган материалдар чугаалап турар.

ПРЕЗИДЕНТ АТ САЛГАН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Р. Никсон бо чылдың августуң 15-ке чедир Каттышкан Штаттар Мурнуу-Чөөн Азияда дайын чорудулгаларынга болгаш баштайгы золчегде Камбоджаны бомбалаарынга акша тускайлаашкынын сокадыр деп айыткан хоойлуга ат салган. Ол саналды чазак албан черлеринге немедге акша тускайлаарының дугайында хоойлу төлевилелиниң эдилге кылдыр конгресстиң хүлээп алганы билдингир болгай.

Г. Никсон хоойлуга ат салыр үезинде бир эвес эргежок чугула апарза, Камбоджаны бомбалаарын үргүлүүлээр дугайында конгресстиң чешпээрелин айтырар апаарын медеглээн.

ҮНДЕЗИНИ

биле — коммунизминиң тургузуушкуну-биле, чаңгыс аай мировозарение-биле — марксизм-ленинизм-биле сырый каттышкан.

Чурттуң ыол бүдүрүкчү күжү болгаш амгы үе-чаданың аң-ие дешилгелиг аңгызы болур ажылчын аңгы совет ниитилелдиң мурнуку одуруунда чоруп турар. Эвилелдекен болгаш автономнуг бүгү республикаларда, национал областарда база округтарда ажылчын аңгының хөй санныг отрядтары тургустунган, олар бодунуң тургузукчу күш-ажылы-биле чурттуң янзы-бүрү районнарын чаңгыс аай бүдүн улус ажылагый организмни кылдыр каттыштырып, ССРЭ-ниң улус ажыл-агый комплексизин хогжүдеринге болгаш сайзырангайжыдарынга төлептиг үлүүн киирип турар. Ажылчын аңгы бодунуң алыс бүдүжүүнүн талазы-биле эң-ие интернационалчы аңгы болбушаан, бистиң чурттувустуң бүгү национаяларының база биче буурай улустарының улам сырый каттышкан, ооң-биле чергелептир бүгү-ниитайбыңны база улустарның айыыл чок чоруун бижиглаарының хөрөөнге үлүг-хуузу киирген» деп, ГДР-де үнүп турар «Дер Морген» солуң демдеглээн.

ССРЭ-де национаяар аразының экономиктиг харылааларының болза социалистиг бүдүрүлге харылааларының чарыбас тулуп келзин болуп турар.

Бистиң чурттувуста бүгү чоннуң социалистиг өнчүзүнүң харылааларының хамызыбиле интернационалчы шээрии онзалап демдеглээри эргежок чугула. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринге өнчүзүнүң национал-күрүпе аңгыланыышкыны ССРЭ-де чок болгаш турбас-даа ужурлуг. Чижээ, грузин азы орус, украин азы белорус социалистиг өнчү деп үүре турбас ужурлуг. Бистиң чурттувуста бүгү чоннуң социалистиг өнчүзү бар, ол өнчү болза интернационалчы ёзу-биле сырый каттышкан социалистиг национаяларның болгаш биче буурай улустарның өнчүзү-дүр. Бүгү чоннуң социалистиг өнчүзү болза, бүгү совет улустуң экономиктиг үндезин эрге-ажыктарывын база эчис сорулгаларының чаңгыс аай чоруун, совет социалистиг бүгү национаяларның, биче буурай улустарның дең эргезин илергейлеп турар.

Бүгү чоннуң өнчүзү — ол дээрге, бүгү совет улустуң социалистиг өнчүзү-дүр. ССРЭ-де бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринге социалистиг өнчүнчангаш интернационалчы болгаш бүгү националдарның ажылчы чоннарының төөгүде туруп көрбээн ниитп чоруун тургуспушаан, национал айтырыын шинтпирлээриниң экономиктиг үндезини болган.

Бистиң чурттувуста өнчү харылааларын улам ынай сайзырангайжыдар чорук совет улустарның чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжышкынын улам ынай быжыглаарының, ССРЭ-ниң бүгү национаяларының база биче буурай улустарының чоокшулажырының экономиктиг үндезини боот турарын айтыр херек.

Совет улустарның экономиктиг эрге-ажыктарывын ниитп чоруу ажыл-агый тургузуушкунунга демократтыг централизминиң ленинчи принцивинге үндезилээш, улус ажыл-агыйын планныг ёзубиле төөгүдүп удуртур херекте, онза тодаргай илереп турар. «Кижи төрелгетеннин ажыл-агый, политиктиг болгаш угаап-бодал бүгү амыдыралы капитализмниң үезинде улам-на интернационалчы тураар болганда, ол амыдыралды социализм бүрүнү-биле интернационалчыдыптар» деп, В. И. Ленин баш бурунгаар оттур биилп чугаалаан (Чогаалдарының долу чыыллазы, том 25, арыы 318).

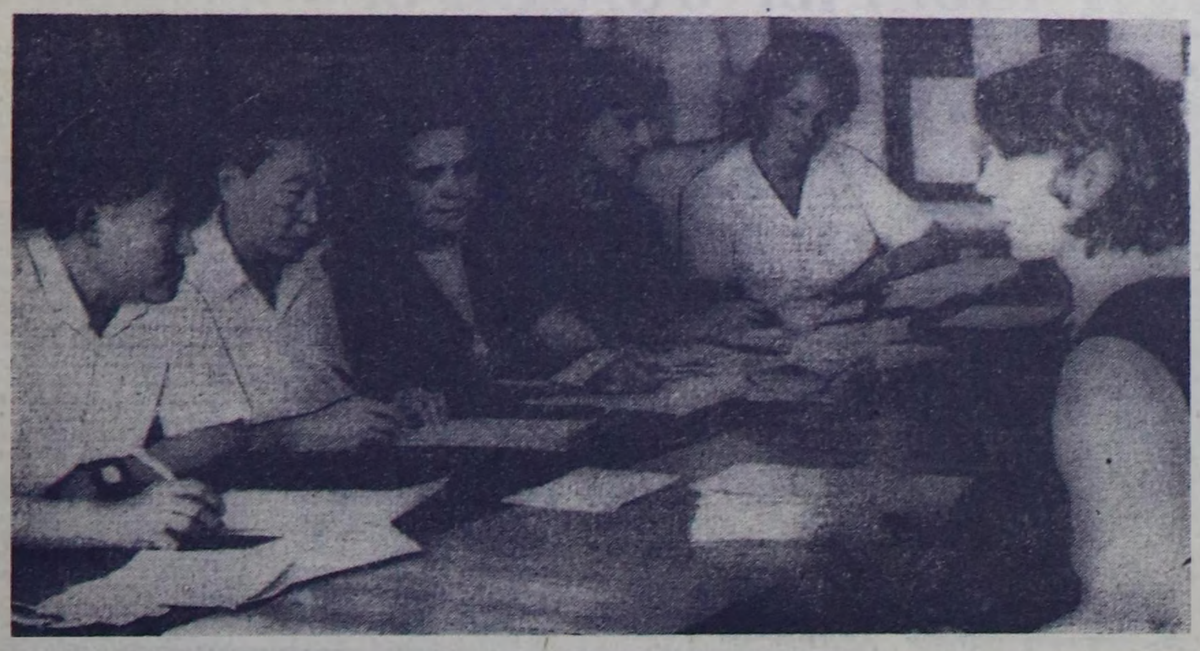
В. И. Ленинниң баш бурунгаар оттур көрүп айыткан бо номналы Совет Эвилелинде амыдыралга бүрүнү-биле боттаган. Бүдүрүлгениң интернационалдыг характеринге болгаш бүгү национал совет республикаларының, областарының, округтарының экономиктиг эрге-ажыктарының чаңгыс аай чоруунга дүүштүр улус ажыл-агыйының төөгүткен чаңгыс аай планнаашкының болгаш удуртулгазыны ССРЭ-де боттандырып турар. ССРЭ-ниң улус ажыл-агый планнары ханызы-биле интернационалчы характерлиг. Бистиң чурттувустуң улустарының амгы чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжышкының хандырган болгаш ам-даа хандырып турар политиктиг база ажыл-агый сорулгалары бөш чыл планнарының күүселдезиниң үезинде чедишкинниг ниитпирлеттинген.

Бистиң Совет социалистиг күрүнеевис бодунуң алыс бүдүжүнүң талазы-биле ёзулуг интернационалчы болгаш сайзырангай социалистиг ниитилелдиң тургузарының сорулгаларын чедишкинниг шинтпирлээриче эвилелдекен бүгү республикаларның күжениишкиннерин сырый каттыштыр угландырган. Совет күрүне ону чедип алырда демократтыг централизминиң ленинчи принцивин чайгылыш чокка удуртулга болдуруп келген. Централизмнин камгалавышаан, ёзулуг-да демократтыг централизмни камгалап турар бис... Ажыл-агыйның болгаш амыдыралдың байдалдары-биле, чурттакчы чонуңун онзагай национал составы-биле ылгалдыг болгаш автономиялыг областарның түс черде бот-эргелелин демократтыг централизм чайгзтпайн турар эвес, харын-даа ооң каймазын-даа эргежок чугула кылдыр пеген турар» деп, В. И. Ленин онзалап демдеглээн (том 24, арыы 144). Бистиң партиявыс ленинчи бо номналды амгы үениң байдалдарында чигеш-биле удуртулга болдурбушаан, ажылагыйга күрүнеңиң ниитп удуртулгазын, чурттуң экономиктиг эрге-ажыын эвилелдекен республика бүрүзүнүң инициативазын хогжүдери-биле, республика бүрүзүнүң национал-төөгүлүг онзагай түүлдерин илергейлээн эрге-ажыы-биле дүүштүр хозбаштырып турар. ССРЭ-ниң төскү бөш чыл планның күүселдиринге эвилелдекен бүгү республикалар боттуг үлүүе киирип турар. Партиянның XXIV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь (1972 ч.) Пленумунуң төөгүлүг шинтпирлерин ёзугаар хөй националдыг совет улус төскү беш чыл планының үшкү шинтпирлиг чылының ажыл-агый база политиктиг сорулгаларын чедишкинниг боттандырар дээш чүткүлдүг демисежип турар.

• • •

Национал айтырыкның талазы-биле СЭКП-ниң ленинчи политиказы националдар аразының харылааларының чаа хевирин тургускан, ол харылаалар болза ССРЭ-ниң бүгү националдарының пайыралынга, бот-боттарынга дузалажыр чоруунга, улам бижыкан чаңгыс эвинге үндезилеттинип тургустунган. Ажылчы чоннарның интернационалдыг киржизиглелгезинниң талазы-биле бистиң партиявыстың улуг ажыл-чорудулгазы националдар аразынга харылаалардың интернационалдыг чаа хевирин тургузарынга, сайзырадырынга улуг рольду ойнаан болгаш моон соңгаар-даа ойнаар.

Г. ХАРАХАШЬЯН,
экономика ертемнериниң доктору, профессор.

Кызылда күрүнеиң башкы институдунуң филология факультединде бо чылын дыка хөй кижи доосканнар. Олар ам республиканың аңгы-аңгы школаларынга орус болгаш тыва дыл башкылап ажылдаар.

1-ги чурукта: күрүне экзаменнинин комиссиязы педагогика эртеминге шылгалда хүлээп ап турары. *2-ги чурукта:* бөлүк доозукчулар —чаа башкылар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Культура амыдыралы

САМАГАЛДАЙДА

Тес-Хем районнуң төвү Самагалдай суур бодунуң «назынының» талазы-биле бистиң республикада эң хоочун суурларның бирээзи. Үндезилеттинип келгенинден бээр 200 чыл оюн ол бо чылын байырлап эрттирер деп турар болгай.

Дооразындан харап көрге, Торгу хөлүт Самагалдай. Топтавы-ла көрбээн кижи Довуракты дээр-де боор ол

— деп, улустуң ырында ырлап-даа турар ышкажыгай «Самагалдай» деп ырның тыптып келгени база-ла элээн чаш он-он чыдарның. харын-даа түс ажыг чылдарның мурнунда-даа болуру чадавас.

Самагалдайның «назызы» улуг-даа болза, ол бодунуң шапкын хогжүлдезин түгле Совет Тываның үезинде алган деп түвеин ооң чурттакчылары эки билирлер. Ында чыл бүрүде-ле чаа-чаа тудуглар немежип, чаартынып турар. Ооң бирээзинге районнуң эртекен айда ажыттынган Культура бажыңы хамаарыштырып болур. Чаа ажыттынган Культура бажыңында самагалдайжылар боттарының культурлуг дыштанылгазын эртирип эгелээн болгаш кайын-даа келген улуг ансамбльдерин ынек суурунче талап болурлар.

АЖЫДЫЫШКЫНГА ЧОРААН

Эрткен ыбилейлиг чылда Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» деп чаа совхоз тургустунганын билир бис. Ооң төвү — Ак-Туруг суурнуң чурттакчы чону хөй. Суурда келээ Культура бажыңы бичии, дыкпыш болганы-биле төвүнүң культурлуг дыштанылгазынга таарымчалдыг байдал тургустунмайн келген. Моңу өөренип көргеш, ийи чыл бурунгаар аңаа чаа Культура бажыңын тудуп эгелээн турган.

Июнь айның сөөлгү хонуктары — ак-туругжуларга байырлачыг байдалга эрткен. Чүге дээрге совхоз төвүнде чаа, 200 ажыг олуттуг Культура бажыңы ажыттынган. Ооң ажыдыышкынынга күрүнеиң «Саян» аттыг ырыткы ансамбли аалдап четкеш, солуп концертти бараалгатканнар.

«Моон мурнунда чылдарда Ак-Туругга келгеш, чүгле чайгы үеде ногаан театрга ойнаар турдувус. Ам чаа Культура бажыңы ажыттынганы чүгле ак-туругжуларга эвес, бистерге база байырлачыг-дыр»—деп, ансамбльниң артистери чугаалап турганнар.

АРТИСТЕР—ХЕМЧИК УНУНДА

Төп. дөрт районнарга болуп эрткен Тыва литература болгаш уран чүүл хүнеринниң соонда, республиканың хөгжүм-шинэ театрының артистери барыын районнарда ойнап чоруп турар. Степан Сарыг-оол биле Алексей Чыргал-ооллуң чогаадыкчы «Хүнүң ыраажылары» деп баштайгы тыва оперетта бодунуң оюнун Бай-Тайгадан эгелээн. Районнуң ажыышчилери хөгжүмнүг чогаадыы баргаң черлеринге чылыы-биле хүлээп ап, ында ойнап турар артистерге байыр чедирип турар.

А. Островскийниң «Дүмбей эжим» деп пиэсазинде ойнап чоруур бөлүк бодунуң маршрудун Улуг-Хемден эгелээнер. Олар ам Чөөн-Хемчиктиң суурларынга ойнаарын доозуп турар болгаш улаштыр Барыын-Хемчик, Бай-Тайгага аалдап баар. Үк шинде РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи М. Мунзук, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Х. Конгар, Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери В. Монгалбий, Б. Бады-Сагаан болгаш өскелер-даа ойнап чоруурлар.

(БИСТИҢ КОРР.).

Чуртувустуң чер болганында

ВЛАДИВОСТОКТА

КАШТАННАР

Өө-шык чедишпес, чылыг өөрээш болганда, Приморьеге каштаннар үнмес дээрэн бүгүдеге билдингир. Ынчалзада Владивостоктуң Русский кудумчузунда сесерликто чаңгыс каштан бедий берген турар. Кыш келирге, ону сагып човаңгыры-биле шуглап, довурак-биле хөөп каар, а час дужерге, шуглаан чазыптар.

Ол ыяштың төөгүзүү мындыг. 1961 чылда совет түристер Европаны долгандыр аян-чорук кылып чораан. Олар Францияга Версальдың хөй каштаннар үнүп турар орду парыгынга барганнар. Ынчан күс дужүлкел болгаш черде каштан чимистери эңдерик чыткылаар болган. Түристер турасказал кылдыр элээн каш тооруктарны ап алгылаан.

«Дальзаводтуң» мастери М. И. Шмаргун оон эккелгени каштан тооруун бажыңының чанынга тарып каан. Ол чап өзүмүү ажаап, сооктан камгалап келген. Ыяш улгадып кээрге, Шмаргун ону хоорайга белек кылдыр берген. Русский кудумчузувда сесерликке каштан ыяаар тыптып келген.

Кыаьы Тук проспектизинде база элээн каш каштанарны олуртаан. Оларны соок ышка счанчыктырып», шуглак чокка өстүрер деп бодап турар.

ВЛАДИВОСТОК.

• • •

ЕЛЕЦКИНИҢ

УГУЛЗАЛАРЫ

Елецкиниң уран кылыглар комбинадының хөрээжен мастерлериниң хол-биле аргаан чуга кружевалариның база бир сес хевирлериг шынарның демдээн тывыскап. Оларны кылган аргыкчы — шеверлер В. Григорьевага, А. Севрюковага, А. Прохоровага, З. Долгушеевага, П. Пальчиковага болгаш өскелерге-даа «Алдын холдуг мастер» деп аттарны тывыскаан.

Чаа кылыгларны аргаан удазыннарынга синтетиктиг волокно удазыннарын немептерге, олар оңза чараш болгулаан. Ол болза ында кружева аргыжчыларының чаартыкчы саналы-дыр.

Кружева аргыырының уран аргазы салгалдан салгал дамчып келген ол комбинатка кире бээрге, хоочун орус усшеверлериниң аразынга баргаваыг апаар. Ында үш эмүн ажыг салгакты мастерлер ажылдап турар. Ынчаарга кижи бүрүзү-ле хуузунда онза түүлдерлиг. Чамдыктарының аргыглары зөремчик дужактарын, соохтуң угулаалары, оскелериниң — чечектер болгаш сыыдыстар сагындырар. А бир чамдыктары янзы-бүрү хевирлерни каттыштырып тургаш аргыглаар.

Елецк кружевазының бир делгелгезинге келген кижилер оларны тоол-домакта хат-шуурганга домбөлеп-даа турган чери бар. Ол «шуурган» шеверлериниң ат-сураан бүгү делегейге тараткан. оларның кылыглары делегейниң дөртен хире делгелгелеринге болгаш ярмарказарынга шаңналдарны алган.

Елецк кружевазының ады-сураа аажок алгаан. Ынчаңгаш ам комбинатта чаа цехти тудуп турар. Орта программа-биле башкарар машиналарны тургузар. Ынчалзада чаңчыл болган уран кылыгларны шеверлер утпас хол-биле аргылда комбинатка кол черни эдеп артар.

ЛИПЕЦК.

• • •

БЕРЕНДЕЕВКА

СУУРДА МУЗЕЙ

А. Н. Островский бодуун «Харжыгаш» деп уран-чечен тоолунда болуушкуннарның бооп турар черни «хем ол чарыында Берендеевка суур» деп адаан. Автор ол суурну сагыш-биле бодап албаан. Ында суур херек кырында бар, ынчалза-даа ооң ады — Николо — Бережки. Островскийниң коданыдан пәи километр черде турар ол суур амгы үеде Щелыково дээр күрүнеиң камгаладыг черинин зоназында кирип турар. Островский ногаан хаңныңарга болгаш липаларга хүрээлеткен ол ыржым-шөлээн суурга бо-ла чедө бээр турган. Аңаа ооң өнүүг, чазаның-бызаңдаар ажыл талазы-биле башкылаы И. И. Соболев чурттап турган. Боду өөренген ол ураң-чевер кижиниң удуртулгазы-биле чогаалчы бижик бижидир столду боду кылып алган болгаш оозунга ажаак чортаарланыр чораан. Ол стол тураскаал бажында амга чедир турун турар.

А бажың боду кырыш, ирээниден бүстүп калган. Бүгү-авиилелдиң театр инитилелиниң баштаар черинин шиитпири-биле чоок-кавызында суурдан аңаа дөмей бажыңны тыпкаш, Николо — Бережкиже көжүрүп эккелген. Ам ол бажында этнография музейин ажыткан болгаш ында эрткен түү чылдың орта үезиндеги тараачыннарның ус-тывыш ылыгларын, бажың иштиинге дериг-херекседерин тыптан. Орта кёлгеннер малгаш савалары, хол-биле аргаан янзы-бүрү өөнүг пөстерни, шыбадан болгаш тоспа кылган кылыгларны, согаштарны, дырбаалтарны болгаш өске-даа эдилелдерни көрүп болур. Музейге ол түүлдерни чоок-кавы суурларның чурттакчылары — улуг драматургтуң бодунуң өлүм чок тоолунга Берендейлер деп адаан кижилериниң салгакчылары эккелгилээн.

КОСТРОМА.

• • •

ЭРГИ ОРУК

КЫЙЫЫНДА

ГОСТИНИЦА

Бир шагда Петербургче ортаал тергелериниң шуужуп турганы эрги шуудал оруу катап дирлип келген: Дубинтийда уттундурган ортаал бажыңын катап кылган соонда, ол туристерни хүндүлеп-биле хүлээп ап эгелээн.

Каас-чараш хөл эриинде тутқан эрги шагның ол бажыңы тудугжуларның кужениишкиниг-биле тергиин эки туристчи база кылдыр хуузаа берген. Машиналарны дамтын сери адаанга тургузуп каап, бажыңның таарымчалдыг өрөөлдериниг тап-биле тыптанып болур.

Амгы үеге чедир ээн турулаан өске-даа тудугларны база аян-чорукчуларның эргезинге берген.

Санап көөрге, республикада кандыг-бир чылдагаан-биле ажыглаттынмайн турар муң ажыг тудуглар бары илерээн. Оларның аразында чаа ортумак школалар тутпугнары-биле кагдынган эрги школа-даа, эмнери чаагайжыды тутпунган чаа суурларже көшкүлей берген, ында-мында хуторлар-даа, тоол-домактарда кирген. Хөй санныг хат болгаш суг дээрбелеридээ бар-ла. Оларда орук кыйының гостиницалары, столовзяларны, кафелерни тургузуп турар.

ВИЛЬНЮС.

• • •

КАЙГАМЧЫКТЫГ

ОЙМАК

Крымның камгалалдыг-аяның черлери дириг амытаннар-биле байлак. Ында хаванвар, Корсиканың муфлюнары, диниер болгаш адыглар белен бар. Арганың ол эмнерин хөөрө ында-ла амыр эвес: орта хөй ус-чак негеттинер. А камгалалдыг черге кээп турар совуургактарның ус-шагы элээп болгай.

— Амдан эгелээш, маңаа келгеннер арганың ол дириг амытаннары-биле группалыг ойнакка таныжып болур — деп, ажыл-агыйның директорунуң оралакчызы В. Г. Мишнев чугаалап турар.

—Алушта ындыңга бар ында орук оң төлажо эептер. Кадыр даглы өрү үнүп кээрге, хөнү ыяштар аразында кайгамчыктыг ойнак көстүп кээр. Ыяштарда аскан шаарай хааржактар иштинде дугуйларда диниер мыкыртылавып турар. Ооң кожазында кажаа иштинде кижиге көңгүс өөрепип калган ийи хүрек адыглар бар. Улуг чаагай эзирлер арганың ээлериниг дүште чок пайган олургулаар. А чашында кызымал тейже шиип мыйыстыг муфлон үнүп бар чыдар. Ооң ындыы чарыында хаванвар болгаш ниидер көстүп турган-даа.

(СЭТА-ның корр.).

АЛУШТА.

СПОРТ

МАРГЫЛДАА ЭГЕЛЭЭР

Тыва АССР-ниң баскетбол талазы-биле бирги чарı дээш маргылдаа бөгүн кайысылалдың № 15 школазының спорт шөлүнге 11 шанта ажыттынар. Маргылдаа июль 4—8 хүннеринде болур.

Баскетбол маргылдаазынга «Спартак», «Урожай» эки тура спорт инитилелериниң, «Динамо» спорт чөвүлелиниң шилиндек командалары киржир. Эр улустуң, херээженнерниң бешбеш командалары боттарының спортчу мергежилин шенеежир.

(БИСТИҢ КОРР.).

Хөл-шыдыраа

ПЕТРОПОЛИСКЕ БОЛУР

Делегейге хөл-шыдыраа талазы-биле бирги чер дээш маргылдаазының ийиги зона аразының ужураашкынының алаза нам удаа соңгаралаткаңының соонда Рио-де-Жанейродан ырак эвесте курорт бралы хоорай Петрополиске эрттирер деп үзе шиитпирээн. Ол маргылдааның байырлыг ажыдыышкыны июль 21-де болур, а шыдыраачыларның сөөлгү ойнаашкыннары — август ың 16-да төнер. Ленинградка ышкаш базала он сес шыдыраачы маргылдажыр. Ол маргылдаага совет гроссмейстерлер —Гелер, Керес, Полугаевский, Савон, Смыслов болгаш Штейн олар киржир. Дашпыкы шыдыраачылардан аңаа Портиш (Венгрия), Горт (Чехословакия), Решевский (АКШ) дээш ышкаш сураглыг гроссмейстерлер база киржир.

(СЭТА).

ЧЕМПИОННАР ИЛЕРЭЭН

Кавиаз дагларының эдектеринге ыяш незинчилериниң Бүгү-авилел маргылдаазы болган. Чурттуң Сөңгү болгаш Төп областарының, Уралдың болгаш Барыын база Чөөн Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүү, Украинаның зоналар аразынга болган маргылдааларының тиилекчилери аңаа барып киришкеннер. Черновицы областтың Сторожинецыда ыяш комбинадының төлээлекчизи Иван Билейчук бирги черни эзилээн. Ол ышкаш Иркутск областтың Укарск ыяш амыл-агый черинден Виктор Пешков биле «Рядянсын Карпаты» дээр ыяш комбинадындан Степан Супероян олар база-ла хүндүлелдиг демдээн алганнар.

Ыяш ужуруучуларынга тергиндээнер бо күзүн Румынияга болуур делегей маргылдаазынга барып киржир.

Адыгей автономнуг область.

Каменномостский суур.

(СЭТА-ның корр.).

(((телевидение)))

ИЮЛЬ 4-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30 — Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Медээлер. 13.45—Өңнүг телекөргүүл. «Дактарга». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. «Джуди айылында киргеи». 14.30—Школаларга. «Хүн, агаар, суг» 15.00—Коруукчуларның чагаалары ёзугаар музыкалыг программа. 15.50—«Ынаар болгулаа дег, болбас-даа дег». Кино тайылбыры. 16.25—Концерт. 16.50— «Делегей панорамазы». 17.20—Өңнүг телекөргүүл. Хөпөйлерниң телестатьязы. «Чамдыкмын-даа бол, шыны-биле». 18.00— «Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.45—Телемедээлер (орус дылга). 18.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.00 — «Михаил Иванович Калинин» деп документалдыг фильмниң баштайгы көргүүзү. 20.00—20.10—Чаңсар. 20.10—Өңнүг телекөргүүзүг. «Хөлетелер дүште чидер». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1 сериязы. 21.40— «Делегей панорамазы». 22.10—Өңнүг телекөргүүзүг. Белорус ССР-ниң күрүнеиң танцы ансамбліниң концерти. 23.00—23.30— «Үе». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээлеринге өзугаар, бөгүн республикага болгаш Кызылга ыңкар бүдүүтаар, чаъс чагбас. Барыын утланыышкынның хаттың дүргени секундага 5—9 метр чедер.

Агаарның температураазы даглыг черлерге 14—18, өскелеринге 22—26, Кызылга 23—25 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Доозазын чугаалавадынар ышкажыл, Ферран» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сээн салым-чолуң дээш» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Александр Невскийге» 11.30, «Доң Жуан Таланиде» 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ийбичи» 9.00, 10.40, 12.40, «Ооржум эриктер» 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Бедиин халыыр эрге дээш» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

„ИЗИГ ХАР“

Чаа кино

Ленинчи шаңналдың лауреады, чогаалчы Ю. Бондаревтиң «Изиг хар» деп роман-ыяга үндезилеп, режиссёр Г. Елизаровтуң тургускаңы «Изиг хар» деп уран-чечен фильм республиканың кинотеатрларынга удавас үнүп эгелээр.

.. Дайынның ийи дугаар чылы. Волганың эриктеринге кадыг-дошкун тулчуушкуннар бооп турар. 1942 чылдың ноябрьда совет дайынчылар шаар хаддаашкынче шилчээш. Сталинградче дөрт ай ажыг үе дургузунда шургуп келген Паулюстуң үш чүс үжен муң кижилиг немец-фашист бөлүүн бүзээлепиен. Гитлер кандыгда каржа-когараадан чалданмайн, бүзээлээшкинни үзе шаавар дээш, улуг күштерни ынаар октаан.

Бо кинода ол улуг тулчуушкынның чүгле бир кезээзинде бооп турар болуушкуннарны, чаңгыс батареяның совет солдаттарының болгаш офицерлериниң хуу-салымын көргүскен. Паулюска дузалаар дээш, калчаалыы-биле чүткүп турган фашист генерал Майнштейнниң танкыларынга удур батареяның дайынчыларының маадырлыг демисеяин ооң көөр бис.

Ынчалза-даа бо кино болза чүгле дайынчы тулчуушкун дугайын эвес, а харын совет кижилерниң, Волгада хоорайның эрес-дидим намгаланчыларының дугайын чугаалап турар.

Хоочун солдаттарның база дүүнгү шкөлөчыларның кырынче дайынның оттуг шуурганы диргелип келген. Долгандыр бүгү-ле чүүлдерни үрепбузуп турар ол тулчуушкун аныяк кижилерге амыдыралдың улуг шылгалдазы болган. Өлүи-чидимни караа-биле көрген аныяк оолдар чаңгыс хонукта-ла чурттаалгага дуржулгазы улгадып, улуг эрлер апаргылаанын кинода бүзүрелдии-биле көргүскен.

Ылаңгыя ооң туңнел кезээ кончуг хаңы утказыг болгаш күжениишкинниг. Тулчуушкун соолунде генерал Бессонов — дидим, шириин болгаш бодун туттунуп билир кижи — оптарга оңгул-чиңгил кыядыр үсперлеткен шөлге дириг артнан кижилер дилегзинип кылаштап чоруур. Хензиг черден дириг үнген Кузнецов, Уханов, Дроздовский суглларга таваржы бергеш: «Коля чүве— оларның танкыларын чөк кылырында...» деп сириазээш үнбиле тайылбырлап турда, ооң карактарында качыгдал илдең көстүп турар. Ол Кызыл Тук орденнерин дайынчыларга тывыспышаан: «Четтирдим.... Четтирдим...» деп катаптап турар.

Кинода лейтенант Дроздовский дайынга кижилерниң амы-тынын харыысалга чогубиле үнелевейн, хей черге солдатты өлүмче базарын албадап турар. Ынчаарга Кузнецов, генерал Бессонов болгаш өскелер-даа дайынны шыңгыы, шыны-биле көрүп турарлар.

— Бир эвес оларның ачалары, авалары, уруглары бар деп бодаар болзумза, оларны өлүмче чорударым бергедей бээр. А чорударым албан болгай — деп, Бессонов Шериг Чөвүлелиниң кежигүнү Веснинге чугаалап турар.

Ооң ол сестериниң хаңы утказын көрүкчү тода билип, кижилерниң, Төрээн чурттуң ады дээш, генерал Бессонов хөрек-чүрээнде кээргелингедээ алыспайн, өлүмче чорудуп турар солдаттарының, оларның дөргүл-төрелиниң мурнунга бурууаашка-даа доктаавайн, дайзынны дуй турар, чыяча шаавар дээш, бүгү чүүлдерни кылып турарын кинодан көөр бис.

Бо кино бисне дайынның чүгле кээргел чөп кадыг-дошкунун эвес, а бистиң солдаттарывыстың эрес-маадырлыын, карак кызылын, келир үеге бүзүрелдиин бадыткап турар. Мону көргеш, ынча хөй хамны төп, ындыг улуг өртек-биле чаалап алган тиилеягекиң, амгы хүннерниң, тайбыңның улуг үнелиин кижи чайгаар-па бодай бээр. «Оттуг-көстүг» дөртен чылдарның аныяк оолдарының болгаш ыыстарының чүнү дээш өлүмче чоруп турганының харыызын бо кино база катап берип турар: олар Төрээн чуртун камгалап турганнар.

Чогаалчы Ю. Бондарев мынча дээн:

— Мен маадырларымны хөрек кырында бар кижилерден биживээн мен. «Изиг хар» деп романга тайылбырда автор 2-ги гвардейжи армияның хөделиишкиннерин чижеглеп алган дээнин шын-на. Ынчаарга чижеглеп алыры дээрге 1942 чылдың төнчүзүнде Сталинградна болгаш ооң мурнуу-барыын талазынга белуушкуннарны шериг төвүүчүзү дег, документалдыг ёзугаар эдерди бижиир дээни эвес-ле болгай. Чижээ, армия командылакчызы Бессонов даштыны хевири-биле-даа, намдарында чүүлдери-биле-даа, аажы-чаңы-биле-даа 2-ги гвардейжи армияның ёзулуг командылакчызынга дөмейлешпес. А Кузнецов болза, мен бодаарымга, он сес харлыында кайынче чорутқан аныяк салгалдың төлээлекчизи болур.

Режиссёр Елизаров «Изиг харда» кол чүүлдү — дайынның болгаш маадырларның эрес-дидиминиң «изиг харын» тода, боттуу-биле көргүзүп шыдаан.

Б. ОНДАР.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Метиянкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-51, көзөө ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информизиа база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаваа 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1776.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үнүүрер чер. полиграфия болгаш ном сазыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Метиянкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—01041.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 156 (9231) | Четверг, 1973 чылдың июль 5 | 1925 чылда үндезилеттингеи. | Өртээ 2 кап.

МАЛ ЧЕМИН КУРЛАП АЛЫР

«Мал чемнерин белеткээрин чогуур үезинде чорудар болгаш колхозтар база совхозтарның 1973—74 чылдарда мал кыштаглаашкынынга белеткелиниң талазы-биле хемчегер дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитедиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чоокта чаа хүлээп алган. Ында мынчаар бижээн: «Чер-черде партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары партияның XXIV съездиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң Шлеңумнарының шиитпирлерин бөстандырбышаан, улус ажыл-агый планнарын база 1973 чылда мал ажыынның продукциязын будурер болгаш белеткээр талазы-биле социалистиг хүлээлтелерин чедиишкиниг күүседир, беш чылдың дараазындагы чылдарында мал ажыынын өдүрениге эргежок чугула байдалдарны тургузар талазы-биле кадаанның ажылшчыларын мобилизастаар дээш организавкы ажыды чорудуп турар».

Республиканың хөй-хөй ажыл-агыйлары мал чеминиң белеткелин организастыг, бедик темпилиг чорудуп келгеннер. Олар боттарының планныг онаалдаларын ажыр күүседип, социалистиг чарышка чаңгыс эвес удаа тиилээннер. Ындыг ажыл-агыйларга ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Элегес», «Саян», «УТКА 25 чылы», «Тиилелге» совхозтарны, Каа-Хемниң «Тиилелге», Бии-Хемниң «Кызыл тараачы» колхозтарын хамаарыштырып болур. Бо колхоз, совхозтар сиген ажаал алырының оранчок мурнунда-ла дүржүлгелиг механизаторларны быжыглап, ажыл планын чогаадып, мурнакчыларны шаңнап, мактаарын дутуржуп, сүмележип ап турарлар.

Сиген ажаалдазының технологиязын Көдээ ажыл-агыйның дүржүлга станциязы, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Элегес» совхозтар, Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук», «Тиилелге», «Ленинчи орук» колхозтарының чорудуп, чыл бүрүде четчир санныг мал чемин белеткеп ап, ниитиниң малын кыптап хүр менди ажырып келгеннер. Ол ажыл-агыйлар техника септелгезинче организастыг киргеннер. Ынчалза-даа сөөлгү хыналданы бәүгаар алгаш көөрге, чамдык колхоз, совхозтар сиген ажаалдазынга ажыддаар техника септелгезинче ам-даа кирбээн болуп турар. Оларның санынга Улуг-Хем районнуң «Найырал», «Күш-ажылдың хостуу», Жданов аттыг совхозтарын, «Х Улуг хураа» колхозун, Барыын-Хемчикте «Шекпээр», Чөөн-Хемчикте СЭКЦ-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтарны, Бии-Хемниң «Хадың», Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозтарын киирип болур. Оон-даа кулътураларны ажаал кылып ап турары четпес.

Сиген кезиндеам эрелээн. Витаминниг сиген далганы болгаш чайгаар үнген сигенгерден силос салыр оңгарларны белеткеп алырынга чедир эвээш үе арткан. Ынчавгаш бир дугаарында, колхоз, совхоз бүрүзү техника септелгезин шалыпкын чорудуп, силос болгаш сенаж оңгарларын кылып, сигенни салгынналдышкын-биле кургадыр машиналарны бап удур белеткеп азырга, ажылдың темпизи бедиир. Оон-биле чергелештир ап машиналарын, дырбаштарын септеп, ыяш болгаш демир айыырларны четчир санныг кылдыр кылып алыр херек.

Бүгү кыштың дургузунда ниитиниң малынга четчир болгаш артыкпылдыг мал чемнерин белеткеп албаска, кайы хире берге, дүвүренчиг аңаарын биштиң чамдык ажыд-агыйларывыстың удуртукчулары эрткен чылдарның дүржүлгезинден бпаңгыр. Ынчангаш ол четпестерин катаптавас сорулга-биле мал чемнерин белеткээр ажылче кандыг-даа соңгаарладымыкын чокка кирип, сиген ажаал алыышкынынга ажыддаар техниканың септелгезин дораан доозуп, колхоз, совхозтарга бригада, звено бүрүзүн четчелеп алыры негеттинип турар.

Республикада мал бажы эрткен чылга деңнээрге дыка өскен. Ынчангаш мал чемнерин хөйну белеткеп алыр сорулгалыг бис. Ону барымдаалаш, колхоз, совхозтарның удуртукчулары, тускай эртемниглери четчир санныг сигенни белеткеп алырының планнарын түргүзүп турар. Сигенчилерни техника-биле хандырып, оларның ажыддаар шөлдерин тодаралдың бээрге эргежок чугула. Ол-ышкаш кыйы хире хемчээлдиг сиген кезиндеам, белеткээрин айтыр ужурлуг. Сиген шөлдерин хайгаарал, шыналарны, одарларны аныжидип, ол черлерге суггатты чорударын кол инчээнгейге алза эки.

Сиген белеткелинде бир кол ажуа — бригада, отряд, звено удуртукчуларынга ук ажылдың технологиязын эки билир, шиитчеңгир болгаш организавкы кижилерни томуйлаары чугула.

Тываның кодээ ажыл-ишчилери тараазы болгаш чер ажылының өске-даа продуктуларын белеткээрин болгаш бүдүрерни көвүдедир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришпишаан, мал чеми болгаш тараа культураларының дүжүдүн бедидип, тарылга шөлдериниң структуразын улам сайзырадып, суггаттыг культурлуг одарларны тургузуп, мал чемнерни белеткээриниң мурнакчы технологиязын шиңгээдип ап турган, мал чеминиң быжыг баазазын тургузуп алыр талазы-биле бодаткеп хүлээлгени алганнар. Бо чылын республиканың чер ажылдакчылары 303 муң тонна тараазы ажаал алыр сорулгалыг. Күрүлеге 90 ажыг муң тонна тараазы дужаап, малды холукседлыг чемнер-биле хандырарын чедип алыр. Ол сорулганы амыдыралга боттандырар дээш тараа культураларының шөлүн 14,5 муң гектарга көлбөткеп. Арбай болган суланың тарылга шөлү 23 муң гектарга улгатkан. Мал чемни культураларның тарылгазы бала көвүдээн. Ынчангаш тараа-даа, мал чеми-даа культураларның, сигенинiң ажаалдазын эң кыска хуусавда чорудары негеттинип турар. Ол-ышкаш ону шыгжап, кадагалаарын эки организастаарынче сагын салза чогуур.

Бо чылын биштиң сорулгавыг улуг. Ажыл-агыйлар 15 муң тонна сенажты салыр, 1200 тонна витаминниг сиген далганы белеткээр, 39 муң тонна сигенни пресстээр, 20 муң тонна силос болгаш сенаж шыгжаар траншеяларын тудар.

Мал чеминиң шынарын эки-деригээ болгаш ооң будурулгезин көвүдедиргеге эки киржип, социалистиг чарышка тиилекчи болган районнарга СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун, вымпелин болгаш акша шаңналын тыпсыр. Ындыг шаңналдарны колхоз, совхозтар, бригадалар, звенолар чедип ап болур.

Мал чеминиң белеткелинге чүгле колхоз, совхозтарның ажыл-ишчилери эвес, а хоорайларның, ажылчын суурларның хөй санныг толээлери идепкейлиг киржир хүлээлгелиг. Ынчангаш чер-черде партия, совет органнар хыналданы холга ап, удуртулганы кошкатпайн тургап, мал чеминиң белеткелинче бүгү күштү мобилизастаары чугула. Ниитиниң малынга албек чемни курлап, белеткеп алыры ам хүнүүн чугула айтырыы болуп турар.

РОСТОВ ОБЛАСТЬ. XX партсъезд аттыг колхоз Азов районга тараа ажаал алыышкынын бир дугаарында эрелээн. Тараа ажаал алыр 35 комбайнар, оларның иштинде «Нива», «Колос» дээр чаа авды машиналар ында ажыдап турар. Гектар санындан-на 32 центнер тараазы ажаал алыр дээш шиитпирлээн.

Колхозтуң механизаторлары украин комбайнерлерниң ныйгырыынга харыы ындыг ажаал алыышкынны 12 ажыл хүнүнде чидириг чонга эрттирер дээш хүлээнгеннер.

ЧУРУКТА: колхозтуң хөвчүнарының бирээзин коммунистиг куш-ажылдың шалыпчыты чолаачы Н. Т. Москвич чаа дужуттуң тараазын хүлээп ап турары.

В. ТУРБИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

А. Н. КОСЫГИННИҢ АВСТРИЯДА ЧОРУП ТУРАРЫ

Найыралдыг байдалга

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Ында албанның аянчорууп кылын чеде берген ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин июль 3-те Национал Чөвүлелге (Австрияның парламентизинге) чораан.

Парламентиниң бирги даргазы А. Бенья болгаш чурттуң дээди хөөлүжудулга органының өске-даа удуртукчулары Совет чазактың баштының уткуп алганнар. А. Н. Косыгинге найыралдың австри-совет парламент бөлүүнүң удуртукчуларын таныштырган.

А. Бенья австри парламентарийлериниң өмүнээзинден хүндүлеп совет элчиниң биир чедирген. А. Н. Косыгинниң Австрияга аян-чорууп болгаш ооң Венага чугаалажышкыннары дүшкүүрлүг чорукту тавырылдырарынга болгаш Европага тайбыңны хандырарынга идиглиг болурунга идеген турарын ол илереткен.

А. Н. Косыгин ону чылыыбиле хүлээп ап турары дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен. Бистер совет кижилериниң эң эки күзелдерин ажеглеп бис деп ол чугаалаан. Совет Эвилели Австрияның доктаамал нейтралитедин хүндүлеп көрүп турарын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы демдеглээн. Аңгы үевиң совет-австри чугаалажышкынынар ийи чурттуң аразынга харылзаалларны улам калбартырынга ажыктыг үредүннелдя бээрингe идеген турарын ол илереткен.

Совет чазактың баштыңы парламентиниң бажыңын корген, хүралдаар аалга чораан.

Ооң соонда А. Н. Косыгин Вена хоорайның чагырга черинге баарга, ону Венаның бургомистри Ф. Славик уткуп алган. Хүндүлүг совет аалчыга австри найысыалдың муниципалитет кежигүнерин ол таныштырган.

А. Н. Косыгинге бүргомистр байыр чедирип турган. Вена болгаш ооң чоңдаа Совет Эвилели биле Австрияның аразынга найыралдыг харылзаалларны хөгжүдеринге идепкейлиг киржин турарын демдеглээн. Австри найысыалдың ССРЭ-ниң найысыалы—Москва-биле харылзаалары база калбарып, улам быжыглып турар.

А. Н. Косыгин харыы чугаазынга Австрияга ооң аянчорууның сорулгазы — совет-австри кадыг ажылдажылганы даавыладып, улам калбартырыы боон турарын дыңнаткан.

Бистер Австрия-биле бодуустуң харылзаалларывысты дыка эки деп көрүп турар бис дээрзин Совет чазактың баштыңы демдеглээн. Бистер 1955 чылдың күрүне керээзин белии-биле уеделеп-шаан, ону Австрия биле Совет Эвилелиниң аразынга харылзаалларның үндезинин кылдыр үнеделеп көрүп турар бис. Нейтралдыг Австрияга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң политиказы өскерлиш чок, доктаамал болурунга идеген болур силер деп, ол чугаалаан. А. Н. Косыгин түңнелиниде Венаның эрге-чыгыргаларынга болгаш чурттакчыларынга-даа совет-австри харылзааларны хөгжүдеринге улуг чедишкиннерин күзээн.

Хүндүлүг совет аалчы Вена хоорайның хүндүлүг аалчыларының «Алдын дептеринге» демдеглел бижээн.

Шала ораатадыр А. Н. Косыгин болгаш ону удап чоруур кижилер австри найысылдың төвүнге барып, пацистат эжелекчилерге удур тулчуушкуннарга маадырлыы-биле өлген хостактыг совет дайынчыларга турасказадды көргеи.

Ол турасказал — холдарында тук тутkан солдаттың овур-хевири — Европаның улустарын нацизмниң кулдавышындан хостаары дээш боттарының амы-тынын берген совет кижилериниң маадырлыг чоруун көргүзүп турар.

Совет чазактың баштыңы турасказадың баарынга: «Австрияны фашизмден хостаары дээш тулчуушкуннарга маадырлыы-биле өлген совет дайынчыларга мөңге алдар. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин» — деп бижиктиг чечекти салган.

Ол-ышкаш боттарының Төрээн чуртунуң хосталарзы дээш демиселге өлген австри хамаатыларының хөөрүнге ол база чечек салган.

Чечек салырының үезинде хүндүлүг таныйлыды чыскаагаи.

А. ТЮПАЕВ,
А. УРБАН.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

ВЕНА. (СЭТА). Июль 3-те СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Австрияның Коммунистиг партиязының удуртукчулары-биле ужуражкан.

Ужуражышкынга АКПниң Даргазы Ф. Мури, АКП ТК-ның Политбюро кежигүнери, ТК-ның секретарлары Э. Шарф, Г. Кальт болгаш АКП ТК-ның Политбюро кежигүнү Ф. Фюриберг олар киришкен.

Чүректиг ханызындан найыралдыг байдалда эрткен ужуражышкынга үезинде акыдуңма ийи партияның аразында харылзаалларның айтырыгларының талазы-биле саналгаи солушкан.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Июль 3-те ында федералдыг канцлериң албан черинге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин биле Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайскийниң чугаалажышкынгыларының үргүлчүлээн. Ийи чурттуң чазактарының баштыңнары делегейниң амгы байдалының айтырыгларының болгаш совет-австри кадыг ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле сапал-оналга солчуушкунун доозуп алганнар. Ажыт-чажыг чок найыралдыг байдалга боон арткен чугаалажышкынарга чугаалажыш корген хөй талалыг айтырыгларны кайы-даа таланың ханызы-биле билип турарын бадыткаан. Чугаалажышкынның р п ы п түңнелдериниң дугайында кадыы кылган дыңнадыгның парлаарын дугурушкан.

Чугаалажышкынынарга совет таладан Туркмен ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы О. И. Оразмухамедов, ССРЭ-ниң дашткы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, дашткы садыг министриниң бирги оралакчызы М. Р. Кузьмин, ССРЭниң Австрияда элчизин А. Б. Аристов болгаш албанның өске-даа кижилери киришкеннер.

Чугаалажышкынга австрия таладан: эртем болгаш шинчиледдер министри Г. Фиңберг, сан министри Х. Андрош, садыг, ус-тывыш болгаш үлетпүр министри И. Штарибахер болгаш өскелер-даа киришкеннер.

ДОКУМЕНТИЛЕРГЕ АТ САЛГАН

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-биле Австрияның аразында кадыг ажылдажылганы хөгжүдерин барымдаалаш, совет-австри документилерге ат салырының өзулалыга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайскиий, совет болгаш австри албан кижилери киришкеп.

ССРЭ биле Австрияның аразынга экономика, эртем-техника болгаш үлетпүр талазы-биле кадыг ажылдажылганы калбартырыңың ур хуусаалыг программазынга дашткы садыг министриниң бирги оралакчызы М. Р. Кузьмин, Австрияның садыг, ус-тывыш болгаш үлетпүр министри И. Штарибахер олар ат салган.

Ийи таланың 1973—1974 чылдарда культура болгаш эртем талазы-биле кадыг ажылдажылганың чаа программазынга ССРЭ-ниң Австрияда элчизин А. Б. Аристов база Австрияның эртем, шинчиледдер министри Г. Фиңберг ат салган.

ССРЭ биле Австрияның аразынга улустар аразының автомобильдиг аргыжылгазының дугайында дутуржулгага РСФСР-ниң автомобиль транспортунуң министри Е. Г. Трубицын база Австрияның садыг, ус-тывыш болгаш үлетпүр министри И. Штарибахер ат салган.

СОВЕТ ЭЛЧИН ЧЕРИНГЕ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

ВЕНА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайскийниң аддары дээш июль 3-те совет элчин черинге хүлээп алыышкын турган.

Парламентиниң бирги даргазы А. Бенья, министрлер, политиктиг партияларның удуртукчулары, оларның аразында Коммунистиг партияның даргазы Ф. Мури, парламентарийлер, садыг-үлетпүр болуктериниң төлөөлекчилери, хөй-ниитиниң көскү ажылдакчылары, Австри-совет ниитилелдиң президентизи профессор Г. Глязер, дашткы дипломаттыг толээчерниниң баштыңнары, журналистер ол хүлээп алыышкынга келген.

Аян-чорукка А. Н. Косыгинни үдеп чоруур албан кижилери. Австрияда элчин черинiң болгаш өске-даа совет албан черлериниң ажылдакчылары аалчыларның аразынга турган.

Аалчыларның мурнунга А. Н. Косыгин түве чугаалаан. Ооң чугаалааны болза:

Хүндүлүг даргы Федералдыг канцлер!

Хүндүлүг агайлар болгаш дээргилер!

Силерни, Австрийның политиктиг болгаш күрүне ажылдакчыларын, ооң хөй-ниитизиниң болгаш садыг-үлетпүр болуктериниң төлөөлекчилерин бо хүлээп алыышкынга көөр болгаш байыр чедирер ворушкулуг болдувус.

Силерниң ында одуруктуг турарыларны Совет Эвилели-биле чазагай кожа-хелбээ хылаалларны хөгжүдеринге Австрияда сонуургалдың болгаш ону ужур-дузалыг кылдыр көрүп турарының өөрүгүүг кылдыр үнелеп тур бис. Делегейниң дүшкүүрлүг чорууның кошкаашкынының байдалдарында тайбың кадыг ажыддажылганың ылаязы делегейдө улам-на хөй талалакчыларны таалап ап турар.

Ийи талалыг харылзаалар айтырыгларының бала Европада болгаш делегейде байдалдың талазы-биле Федералдыг Президент дээрги Ф. Йонас, Федералдыг канцлер дээрги Б. Крайскийге оларның-биле болган Австрияның чазаның кежигүнери-биле дүүн, бөгүн сапал-оналдарның ажыктыг солчуушкунун эрттирдинис. Бистиң чугаалажышкынарывыстың эрткен байдалынга, совет-австри кадыг ажылдажылганың хөй талаларынга, ооң перспективаларынга, а ол-ышкаш делегей харылзаалларын улам ыдай чогумчударының хөрөөге хамаарыштыр бистиң бодаалдарывыстың ниити чорууга сеткиливис хандыр.

Элээн кадыг совет-австри документилерге ат салышкыны бөгүн болду, ол документилер экономиканың, транспорттуң, культураның болгаш эртемниң талазынга бистиң харылзаалларывысты калбартырыга бараан болур. Ол бүгү дугуржуп алышкынар бистиң чурттарывыстың улустарының боттуг неделеринде дүжүп турар.

Канцлер Б. Крайский-биле бистиң беседаларывыстың үезинде Совет Эвилели биле Австрия ийи тала сонуургалдыг болуп, чогуур таарышкыл байдалдарыг турда, бүгү чүүлдер талазы-биле кадыг ажылдажылганы калбартырының немелде аргаларын дилеп тыварын дугуржуп алган бис.

Австрия-биле бистиң кадыг ажылдажылгавыс ийи чурттуң улустарынга бот-боттарын эки билчин, улус бүргүзүнүң национал культуразының эртинелери болган ужурунда саттынмас болгаш садыл алдынмас ындыг өртекүнелиг чүүлдерин бот-боттарынга таныштырар арганы бээр. Ам, кажан, эртемниң болган техниканың шапкын хөгжүдезинiң, амыдырал темпилериниң көстүп бөрбээн дургедээшкинiнiң чүс чылында, яңгы-бүгү напиялардың чогаадылгазы болгаш талантызы-биле, озарныя шыгаранган төлөөлекчилериниң гениң-биле тургустунган ындыг яңгылыг үнелиг чүүлдериң ужур-дузазын ойза сонуургал турарывыс маттоок болгай. Силериниң чурттуларның кайгамчык хоорайы Венага турарга ол дуганы киживиң сагыжынга чайгаар-ла кирип келир-дир. Европаның болгаш делегейниң өске-даа хоорайлары ыяпкап, Венаның магалыг чазагай көрүш-шинчилиг чоруу чагырыкчыларның хөөзүн күзели-биле тургустунган өвес, харыы ону күш-ажылдың, чогаадыктың болалтыя болгаш бедик культураның кижилери тургускан.

Ол бүгү болза улустарның санынган азы оларның эвлеп

(Төнчүзү 3-ну арында).

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

Л. И. Брежнев Ш. Д. Шарманы хүлээп алган

ССРЭ-ниң парламент болүүнүң чаламның ёзугаар Совет Эвилелиндө келген Индий национал конгресс партиниң даргазы доктор Шапкар Даял Шарманы СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев июль 3-те Кремльге хүлээп алган.

Аңаа болган беседа үезиндө делегейниң ийи талага сонуургалдыг боон турар чугула айтырыгларының талазы-биле сапал-оналга солчуп, совет-индий харылзаалларны моон соңгаар улам хөгжүдериниң айтырыгларын база чугаалажып көргеп.

Беседа хүндүткелдиг байдалга эрткен.

М. С. Соломенцев Улан-Удэде

УЛАН-УДЭ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнүң кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев Бурят АССР-ниң 50 чыл ойнуң байырлалынга киржир дээш Улан-Удэдө чеде берген.

Эш М. С. Соломенцевти аэродромга СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП Бурят обкомунуң бирги секретары А. У. Модоеов, Республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. С. Семенов, Бурят АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы И. Б. Шиваров, хоорайның партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчулары, ажылчы чонуң төлөөлекчилери уткаан.

Совет партия-чазак төлээлери Сирияда

САР-ның чазаанның болгаш Араб Социалистиг чаартылга партиязының чалаавын ёзугаар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленкога баштаткан совет партия-чазак төлээлери июль 3-те Москвадан Сирия Араб Республикажө чорупкан.

Төлээлериң составында киржип турарлар: СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң энергетика болгаш электрижидилге министри П. С. Непорожный. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дашткы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазының оралакчызы В. Ф. Мордвинов, ССРЭ-ниң САР-да элчизи И. А. Мухитдинов. Төлээлери СЭКП ТК-ның харымсалгалыг ажылдакчылары И. П. Помелов, В. П. Румянцев болгаш ССРЭ-ниң ДХМ Коллегиязының кежигүнү М. Д. Сытенко олар үдеп чоруур.

Сирияга барганының үезинде совет партия-чазак төлээлери Совет Эвилелиниң дашткы экономиктиг болгаш техниктиг дузалажылгазы-биле кылыр турар Ефраттың гидроэнергетиктиг тудуунда Евфрат хемниң суун бооруга холбашкан байырлалга киржир.

Партия-чазак төлээлерин элитер Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, В. Н. Пономарев болгаш өске-даа кижилер Внуково аэродромдан үдээннер.

(СЭТА).

Президентиге шайлалга

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Июль 3-те Австрияның Федералдыг Президентизи Ф. Йонас ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң алдары дээш, дүштеки шайлалга тургускан.

Ол шайлалгага А. Н. Косыгин-биле кадыг ону үдеп чоруур албанның кижилери база барганнар.

Австри таладан дүштеки шайлалгага Федералдыг канцлер Б. Крайский, садыг, ус-тывыш болгаш үлетпүр министри И. Штарибахер, политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары киришкеннер.

Дүштеки шайлалга үезинде Ф. Йонас биле А. Н. Косыгин олар найыралдың дашкаанын көдүргеннер.

Линцче чорупкан

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин июль 4-түң эртенинде Венадан Дунай эриндө улуг үлетпүр төөлөп болгаш порт хоорай Линцче чорупкан.

А. Н. Косыгин-биле кадыг Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский чорупкан.

Шилиттинген ном

Политиктиг ном парлаар тер «Партия тургузуушкунуунуң чугула айтырыгларының дугайында» деп номну парлап үндүргеп. Ында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң 1964 чылдан 1972 чылга чедир партия тургузуушкунуунуң чугула айтырыгларының талазы-биле чугаалаарын, түүлдерин долуу-биле азы доңчулап-даа киргилээн.

(СЭТА).

Советтер болгаш амыдырал

ЧАА КҮШ-БИЛЕ

Бистиң Мөңгүн-Тайга район Советиниң 40 депутат соңгуткан. Советтиң бирги организастыг сессиязы депутаттарның идепкейлиг кирмилгези-биле бедик деңнелге эртикен, аңаа ашыл-ишчи чугаалар болган.

Депутаттарның аразында «Малчын», «Мөген-Бүрен» колхозтарның мурнакчылары Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Б. М. Донгак, Күш-ажылдың Кызыл тугу орденниң эдиленчизи Х. И. Конгармап, малчын Д. Б. Иргит, чылгычы С. Ш. Монгуш, колхозтарның туснай эртемниглери Ч. Д.-Б. Иргит, Л. Ш. Донгак, районда ченнүң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны Т. Х. Опаш, мурнакчы садыгны Ч. Д. Маркыс, харылзаа черинин оператоозу Т. И. Демчик, хоочун тудугжу И. Ш. Шуугуур, ооук-септелге участогунуң ажылчыны Х. Ч. Саая олар болгаш өске-даа эштер бар.

Район Советиниң күүскому чаа соңгуткан депутаттарның моон соңгааргы ажылынга дуза болзун дээш чамдык чүүлдерни кылган. Депутат бүрүзүнге чаа папкаларны кылган. Демдеглел бижимир кыдыраашты, ручкаларны, «ССРЭ-де ажылычы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-хүлээлгелериниң дугайында» Хойлуну, өске-даа чугула материалдарны ол папкага сукнаш депутаттарга берген. Доктаамал комиссияларның болгаш депутат бөлүктериниң даргаларына, депутаттарга сумелерни машинага парлатмаш, депутаттарга үлээн. Депутаттарның хөрек демдектерин, шынзылгаларны бирги организастыг сессия үезинде байырлалдыг байдалга тывыскан.

Райкүүсномунуң харыысалгалыг ажылчылары депутаттар-биле беседалажып, олардың моон соңгааргы ажыл-чорудулгазынга ажыктыг арга-сүмелерни бергилээн. Райкүүском ам депутаттарның булуңун дерип кылыр, оларга өске-даа таарымчалыг байдалдарны тургузар.

Район Советиниң эрткен чыыжының, чамдык депутаттары сессияларга чылдагаан чөкка келбес, санал-оналя бербес чорукту тургап. Чамдык доктаамал комиссияларның болгаш депутат бөлүктериниң даргалары план чок ажылдап, олардың хуралдарын эвээш эрттирип турган. Моон чогуур түңнел үндүрген бис.

Ыңдыг четпестерни моон соңгаар болдурбазынче ниче-зүнгейни салып турар. Советтиң 8 доктаамал комиссиязының даргаларында организакчы арга-мергежилдиг шыырак депутаттар соңгутнан. Олардың аразында «Мөген-Бүрен» колхозтуң даргазы Х. М. Хертек, «Малчын» колхозтуң механиги Л. Ш. Донгак, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Б.-К. Ө. Салчак, Каргы көдээ Советиниң күүскомунуң даргазы К. Д. Чындын-оол олар болгаш өскелер-даа кирген. 6 депутат бөлүүнүң даргаларынга база харыысалгалыг ажылдакчылар, туснай эртемниглер, мурнакчы ажыл-ишчилер соңгутнан.

Бистиң депутаттарывыс райкүүсномбиле доктаамал харылзааны түдүп, соңгучуларның бедик идегелин ажыл-херек кырынга шынзыктырып шыдаар дээрзинге бүзүреливис улуг.

М. ОНДАР.
Мөңгүн-Тайга райкүүсномунуң секретары.

КОМБАЙННАР СЕПТЕЛГЕЗИ

Тараадаң Таңдының «Коммунизмниң херели» колхозунуң механизаторлары сигевге ажылдаар бүтүү техниканың септелгезин эртиен айның үшкү он хонуу төнүзүнде-ле доозушкан. Олар июнь 20-дең эгелеп чаа дүжүттүң тараазын ажаар комбайннар септелгезинче киргеннер.

Хову корабльдерниң септелгезинде Владимир Сластинов, Николай Монгуш, Кок-оол Самдан баштаан 20 кижи чаңгыс кижи дег организастыг ажылдап турар. Ажыл-агыйда чаа келген «СКТ-5» маркалыг комбайнарны чыып, эртээринге септекчилерни бижыглаан.

Бо хүннерде 4 комбайнны септекчилер бүрүн доозаан. Чаа дүжүттүң тараазын ажаар бүтүү техниканың септелгезин август 1-де бүрүн доозар дээш септекчилер аразында чарыштыг ажылдап турар.

С. ТАС-ООЛ.

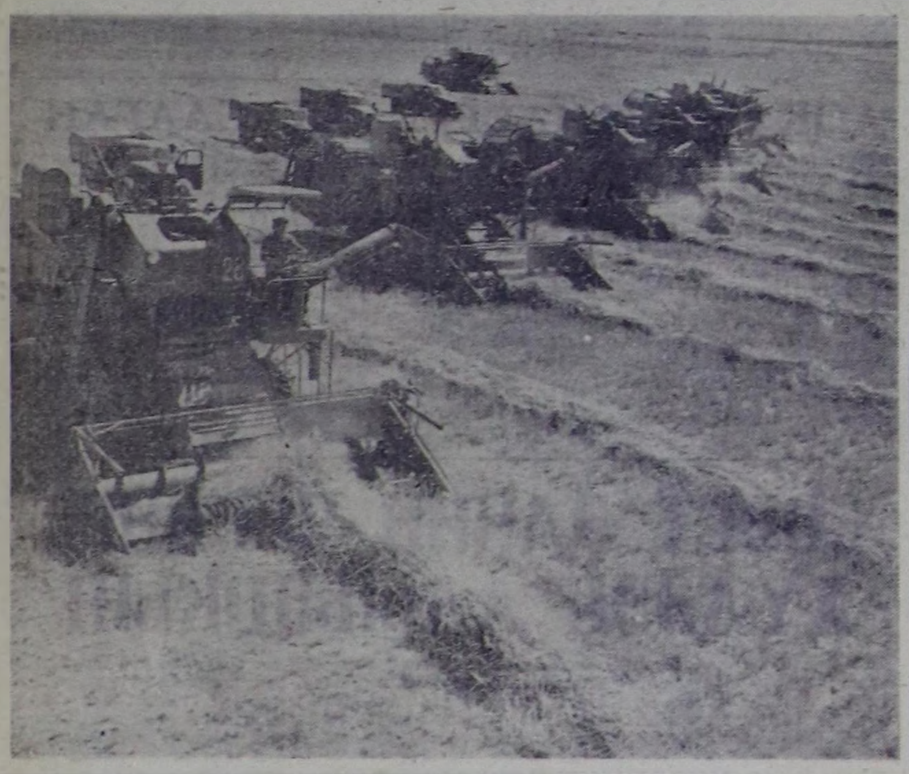
КАЗАХСТАНДА АЖААП АЛЫЫШКЫН

ЧИМКЕНТ ОБЛАСТЬ. Сарыгагач районда эң улуг дээн «Сырдарья» совхоз тараапы аңгылап ажаап ап эгелээн. Ында 27 муң гектар черниң тараазын ажаап алыр ужурлуг.

Украин ССР-ниң комбайнерлериниң кыйгырыынга харыы кылдыр ук ажыл-агыйның 143 механизаторлары шуптузу «Аңгыска чаңгыс сын-даа, саваңга борбак тараа-даа арттырбас» деп сорулга салып алган ажылдап турар.

ЧУРУКТА: арбайны аңгылап ажаап ап турары.

А. Идрисовтуң фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

«Билиг» нийтилелиниң Бай-Тайгада Шүй эге организациязы амгы үеде Совет чазактың иштики, даштыкы болгаш экономиктиг политиказын, бистиң чуртувустуң ажылчын аңгызының база колхозчу тараачыларының күш-ажылчы чаңчылдарынга казбак массаны кижизидеринде, бүгү колхозчуларны тоскуу бөш чыл планның чедишкинниг күүседириниже мобилизастаарын болгаш эргинин артымышкыларын ажып эртеринең оруктарын пропагандалаар талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп турар. Ол организацияның 27 кежигүнү партияның политиказын чон ортузунга идепкейлиг, дөптүг пропагандалап турар.

Колхозчуларның болгаш аныяктарның ортузунга политимассалыг ажылды күштелдиреринге, лекция, беседа, пропагандазының нептередиринге ортумак школаның башкылары база «Мурнакчы» колхозтуң түскай эртемниглери багай эвес киржип келген. Январь айдан бээр бүгүнге чедир эге организацияның лекторлары янзы-бүрү темаларга 64 лекцияны чонга номчаан. Ол лекцияларны 2844 кижи дыңнаан. Номчуттунган лекцияларның тематиказы янзы-бүрү. Делегей байдалы, өг-бүлеге уруглар кижизидилгези, көдээ ажылагый, партия болгаш чаңгыстың доктээл, шинтиреери дээш ышкаш темалар кол черни эзелеп турар.

Лекцияларның болуп турар черни чүгле кодээ Культура бажыңы эвес, а хойжу бригадалар, фермалар төптерв, агитквартиралар. Олар пропаганда ажылының одаглары болуу берген. Ажыл-агыйның одырларының айны-биле аңаа дүүшкен практикиг дузаны чедирип турар лекцияларны түскай эртемниглер боттары эртемге үндезилеп тургузуп, хүннүң чүгүде айтырыгларыбиле холбаштырып турары дыңнакчыларга дөштиг, өөредиглиг, сонуургачыг апарган. Ылаңгыя Демдек Мижит-оолдуң «Суггарылга системазының калбартырының чаа аргалары», механик Маадыр Хертектиң «Кодээ ажылагыйны механизастаары». Сергей Монгуштуң «Ногаа өстүрериниң аргалары», зоотехник Михаил Ичип-Хорлуунуң «Чуртка —хой, эки шынарлыг дүк» деп лекциялары бедик деңнелге эрткизээн.

Бо лекцияларны организастап чорударынга колхозта партия комитединиң секретары, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Хертек Чудукейевич Кудурумбай улуг дузаны чедирип келген. Партком агитаторларының үүгүшкүүнү, олардың чорудуп турары бүгү-ле ажылдарын доктаамал хынап, четпестерни чайладыр дээш чаачаа түүлдерни дилеп, тывар-ынче кол киче-зүнгейни угландырган.

«Билиг» нийтилелиниң эге организациязы өг-бүлеге уруглар кижизидилгезинче, коммунистиг моральче, күш-ажылче, шериг-патриоттуг кижизидилгеже кол киче-зүнгейни салып, «Педагогика болгаш коммунистиг кижизидилге» деп лекцияны тургускан. Ооң удурткучузу —Байыр Салчакович Чүлдүм. Ада-иелериниң университединде 18 лектор башкыларны доктаамал бижыглаан. Бо өөредилге чылында янзы-бүрү темаларга 17 лекция номчуттунган. Орта башкылап Доржу Адыг-оол, Сеңгә Салчак, Чедер-оол Салчак, Күске Салчак, Чүлдүм Байыр, Өшкү-Саар Хертек олар кижизидилгениң чугула айтырыгларын ада-иелерге билдингир, бөдүүн кылдыр тайылбырлап, оларның сонуургалын хандырып шыдааннар.

Адаиелер ортузунга уругларны канчаар кижизидер, өөредир, оларны чараш аажы-чаңга, күш-ажылга чаңчыктырарының дугайында пропаганда ажылы чоруп-даа турал, чедир кылдыңнаан түүлдер ам-даа бар. Бүгүнгиги өөредилгеэшиниң хоойлузун ам-даа чедир боттандырбаан. Кодээ Совет школа дирекциязының кошкак ажылының түңнелинде, чамдык өөренээ чогуур уруглар өглериңде, бажыңнарында олуруп турарлар.

Колхозта сарлык кадартызы Шини-Байырның Володя, пенсионер Седеңниң Толя, кадарчы Доржуның Мария дээш ышкаш уруглары чылдагаан чок черге өөредилгезин ара кагтаннар. Бо чижектер партияның XXIV съездизиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле бүгү-нийи ортумак өөредилгеже шилчиир дугаймында шинтиреп багай боттандырып, чон ортузунга ону туюлунга чедир пропагандалаваанын бадыткап турар-дыр. «Аныяк кижи бүрүзүнге ортумак эртемни бээр» деп бүгү чуртта калбарган кыйгырыгны Шүйнүң деңнеэринде көдээ Совет, колхозта комсомол комитеди болгаш өске-даа хөй-нийтиг организацияларының удурткучулары кичээнгейниң төвүнге албайн, бо талазы-биле масса-политиктиг ажылды четпес чорудуп турар. Ооң түңнелинде чамдык аныяктарның доктаамал ажыл кылбас, арага-дарыже хандыыр, шөл-содаа кылыр, оорсуук үүлгедир чоруктары амдаа бар.

«Билиг» нийтилелиниң Шүй эге организациязы медицина, атеизм, эртем-техниктиг дешпилге темаларынга ховар, кызыы утка-шынарлыг лекцияларны чорудуп турар. Эргинин артыышкынарын ажып эртеринге медицина эртемнериниң чечилгелерин, эртеминг атеизм кол черни эелээр ужурлуг.

Эге организация бодунуң ажылын квартал айы-биле планнап тура, темалыг кежээлерни, артем-теоретиктиг болгаш номчулга конференцияларын, айтырыг-харыы кежээлерин, күш-ажылдың дайынчы алдарның хоочуннары, колхоз будурүлгезиниң мурнакчылары-биле ужуражылгаларны эрттирерин колхозта, школада партия комитеттери, комсомол организациялары, херээженнер, клуб, библиотека төвүлелдери-биле дугуруштажып, баш удур белеткээш, бедик деңнелге эрттирер дээш шудургу ажылдап турар. Чогаалчы Салчак Токаның «Хайыраканчылар», «Чоннуң оглу» деп номнарынга номчулга конференциялары, «Кижиниң аас-кежиин чүдел?», «Кандыг кижини чараш дээрил?» деп диспуттар болгаш «Иениң чоргааралы», «Комсомолчу ырлар» деп темалыг кежээлер организастыг, хөй кижи киржикчилиг, солуун, бедик утка-шынарлыг эртken. Бо ажыктарны организастыг эртирериңе көдээ библиотека эргелекчизи Хүрең Солдук, херээженнер төвүлелиниң мурнакчылары-биле ужуражылгаларны эрт

СОВЕТ ЭЛЧИН ЧЕРИНГЕ ХҮЛЭЭП АЛЫШКЫН

(Төнчүүү. Эгези 1-ги арында)

турар девискээриниң хемчээлдеринден хамаарылга чокка, улус бүрүзүн бир дөмей хүндүлеп көөрүнге өөредип турар.

Хүндүлүг дээрги Федералдыг каанлер!

ССРЭ-ге Силериң сөөлгү аян-чоруулар 11 чыл мурнунда болганын билир бис. Совет чазактың чалаанын ёзугаар Совет Эвилелинге албаннын пайыралчы аян-чоруун кылып баарынга Силериң чоппээрешкевиңерии богун сеткил хапышкыыбиле хүлээп алдывыс, мынчангаш ол аян-чорук бистиң чурттарывыстың аразында харылзаалары хөгжүдеринге чаа базымнар-биле дөмдеглеттинер дээрининге бүүрөп турар бис.

Совет болган австрия улустарның аразында пайырал дээш!

Совет Эвилелиниң болган Австрия Республиканың аразында харылзаалар кандыгыл дээрге, бистериң аравыста кандыгдаа айтырыглар турбайн турар. Мынчангаш, бистиң эргевиске турган бүгү үеэш ол харылзааларны чугаалажырынга, оларны улам идепкейжидеринге, ол харылзааларны улам эки болган пайыралчы бүдүш кииреринге ажыглаан бис.

Богун ат салдынган дугуржулгалар бо талазы-биле бистерге ажыктыг дузаны чедирер.

Бистиң экономиктиг хөгжүлдевис кайы хире дүрген болганынга, Австрия амгы үениң индустриалдыг күрүнеэн кылдыр кайы хире дүрген хуула бергенинге Австрияга чоруп турган үеңерде бүзүрээр боор силер, ол чорук даарта оон-даа улуг чергелиг илергейлеттинин келир деп идегел салыр бодал менде тургустунун келди, Министрлер Чөвүлелиниң дээрги Даргазы! Мынчангаш шын кылып, бистиң чугаалажыышкынарывыстың кол кезиин экономиктиг айтырыгларны чугаалажырынга эрттирдивис. Ковчуг тодаргай чугаалажышкыннарны эрттирдивис, мынчангаш түңнелдер удавас чедип алдынар деп идегел бар, ол түңнелдер чаа экономиктиг арганарны болган ам бистиң улустарывыстың аразында туруп турар харылзаалар база бадыткаар апаар.

Бистиннде келгеннидер дээш Силерге база дагын өөрүп четтиргенивисти илередирин, мынчангаш Совет Эвилелиниң болган Австрия Республиканың улустарының аразында эки болган пайыралчы харылзаалары дээш бодумнуң күндагамны көдүрерин түңнелиндө күзөөн ийик мен.

• • •

А. Н. Косыгиниңиң болган Б. Крайскийниң чугааларын хүлээп алышкынга олурушканнар адыш часкаашкынары-биле уткаан.

Курск чоогунга тулчуушкуннуң 30 чылынга

УЛУГ ТИИЛЕЛГЕ

КУРСКИГЕ тулчуушкунпарның эгезинде бистиң чурттуң шериг-политиктиг байдалы дыка быжыккан турган. Улус ажыл-агыйын дайынның байдалынга таарыштыр тургузары 1942 чылдың ортаа үезинге чедир бүрүн доозулган. Шериг үлеп-пүрүнүң күүлерин чурттуң үөн талазынче көжүргеп болган оңу чүгле бүрүнү-биле катап тургускан эвес, харын дыка көвдеткен. Шывар талазы-биле чаа дайынчы техниканы фронт ап турган. 1943 чылдың төнчүзүнде чаалажып турган армияга 9580 танк болган боду чоруур артиллерия установкалары бар турган (1941 чылдың декабрында олар 1731 турган), 1941 чылда үгер-бооллар (50-ми миномёттарны, реактивтиг миномёттарны санаваска) 21983 турган болза, 1943 чылда — 98790, а самолёттар 2495 турганындан 8293 болу берген. Реактивтиг артиллерияны шуушгурулга-биле бүдүрүп турар апарганы 1942 чылдың күзүүнүпде-ле тускай мпромёт бригадаларын болган дивизияларын тургузар аргаы берген, оон бооллашкынының күүзүнүң талазы-биле чаңгыс-даа ындыг армия ыпчаарда делегейге турбаан.

Совет Армия 1943 чылдың чайынында гитлержи армияны кижи талазы-биле 1,2-катап, а дайынчы техника талазы-биле — барык ийи катап ажыг турган.

Гитлержи Германияга байдал оске турган. Кижилер болгаш дайынчы техника талазы-биле улуг чидирин оон моральдыг болгаш шеригтехника байдалын улуу-биле кошкаткан. Совет-герман фронтуга, ылаңгыя Сталинград чоогунга аштырышкыны фашистиг блокту дүндере силгиткеп. Германияның алдары оон эвилелчилериниң аразынга кошкаан.

Ынчалаа-даа Гитлер болган оон болүү дайынны амдаа чорудуп болур деп санап турган. Сталинград чоогунга болган Сонгу Кавказка аштырышкыннарының ажээнин негеп ап, стратегия талазыбиле инициативаны холунга база катап эжелээп, дайынны боттарынга ажыктыг кылдыр оскертип алырын олар кордап турган. Совет-герман фронтуга чайгы чаа шавар халдаашкынга фашистиг стратегтер идегел салып турган. Москва чоогунга боттарының аштырышкынынга бууруун оларның онаан тургапы орус «генерал Соок» чок болган ужурунда, олар чайны боттарының улуг эвилелчиэн кылдыр көрүп, аңаа улуг кордалды салып турганнар.

1943 чылдың чазынындана шавар халдаашкынга белеткелди олар эгелээн. Бүгүнниги мобилизацияны чарлап: 17-деп 50 харга чедир кижилерни шеригже мобилизастаан. Дайынчы техниканы, чепсегленишкинни бүдүрерин көвдеткен. Чаа «Тигр», «Пантера» дээр чаа кылын куяктыг танкылар, «Фердинанд» дээр үгер-бооллар тыптып келген.

Гитлержилерниң «Цитадель» дээр аттыг шавар халдаашкынының планы апрельде белеп болган турган. Шавар халдаашкынның ниити бодалы мындыг турган: Курск углапышкыпынче хары угда ийи удур согуушкуннар-биле Курск чоогунга турган совет шеригнерни бүзээлээп чок кылыр, оон соонда мурнуу-чоол чүкче согуушкун кылгап, Доп бассейнинде совет шеригнерни чылча шавары.

Ол тулчуушкунну чорудары-биле 50 дивизияны, оон иштинде 16 танк болгаш моторжуткан дивизияны аңаа мөөңнээп. Дайынның ол болүү ниитизи-биле 900 мун хире солдаттар болгаш офицерлер, 10 мун чедир үгер-бооллар болгаш минометтар, барык 2700 танк, 2 мун хире самолёт кылдыр санаттының турган. Барын-герман төөгүчү Центрниң бижип турарындан алырга, «Германияның болгаш мобилизастаан Европаның берип болур бүгү-ле чүүлдерин» Курск чунга моөңнээп турган.

БИСТИҢ командылалывыс дайынның бодалдарын чогуур өйүнде билип каапы, херек кырында байдалды барымдаалап, 1943 чылда дайын чорудулгазының эң-не ажыктыг планын ажылдап кылган. Курск дээрбээнге мурнунда-ла белеткеп каан камгалал черлеринге чүткүлдүг камгаланып турган, дайынның шаап-халдакчы болуктерин кошкаткап, оон соонда удур шавар халдаашкынны кылырынга таарымчалыг байдалды тургузар деп шиитпирлеттинген. Совет командылал дайынның шаапхалдакчы күштерин чылча шаварының эң-не шын аргазып шилип алган. Оон соолүнде болгулаан тулчуушкуннар ол шиитпиринп шынынып бадыткаан.

Дайынның согуушкуннарын Төп болгап Воронеж фронтуларының шеригнери өйтүр шавар ужурлуг турган. Оларның составынга 1,3 миллион кижи, 19300 үгер-боо болгап миномёт, 3300 ажыг самолёт бар турган. Дээди Кол командылалдың Ставказының стратегтиг күүлүг курланыры — Хову фронтуазытыныга база манап турган.

Июльдуң 1-де «Цитатель» дээр планның удуртукчуларын Гитлер бодунга кыйгыртып алгап, шавар халдаашкынны июльдуң 5-те эгелээр дээп шиитпирни чарлаан. Шавар халдаашкын дугайында шеригнерге оон дужаалында биженээн болза: «Солдаттар! Бөгүнден эгелээп, силер улуг шавар халдаашкынны эгелээр силер, оон түңнели дайынга шиитпирлиг ужур-дузалыг болуп болур. Совет шеригнерге бөгүн эртен таваржыр кайгамчык улуг согуушкун совет шеригнериниң дазылып туруудур силгинир ужурлуг».

Гитлержилер хеп-хепертен халдаашкын кылгап, совет шеригнерни дүвүредип шыдаваан. Кызыл Армияның командылалынга дайынның шавар халдаашкынының чүгле эгелээр хүнү эвес, харын база эгелээр шагы безин билдингир болу берген. Немецтерге чаа дайынчы техниканың: «тигрлериниң», «пантерадарның», «фердинандыларның» бар апарганы базала билдингир болу берген. Оон харазында июльдуң 5-те дацгаар эртен фашистериниң артиллерия бооллашкыннарының эгелээриниң 10 минута мурнуу чарында Воронеж болгап Төп фронтуларның шеригнери немец шеригнериниң шавар халдаашкынга белеткенин турган шеригнеринче артиллерия-биле күүлүг бооллашкыннарны эгелээн. Совет артиллерияның бооллашкынары гитлержилериниң аразынга улуг дүвүрээзинни болдурган, оларның шеринге улуг когаралды от таварыштырган. Мынчангаш дайынның шавар халдаашкыны ийи шак озаадап эгелээп.

ФАШИСТЕРНИҢ согуушкуннарының кол угланышкыларынга кадыдошкун тулчуушкуннар калбарган. Курск дээрбээниң сонгу талазынга гитлержилер июльдуң 10-да шавар халдаашкынны соксадыр ужурга таварышкан. Мурнуу талага улуг когаралдарга таваржып турган, совет шеригнериниң камгалал шугумунче олар 35 километр хире ханылап кире бээр аргалыг болганнар. Эң кол тулчуушкун маңаа июль 12-де эгелээп, Воронеж фронтуазының күштериниң удур шавар халдаашкынының үезинде Прохоровканың районунга чижеглээр чүве чок танкылар тулчуушкуннары болган. Ийи талаадан ол тулчуушкунга 1200 хире танк кириишкеп. Мынчангаш аңаа дайынны чылча шапкан.

Ол-ла хүн Курск дээрбээниң сонгу талазынга бистиң шеригнеривис немецтерниң Орёл болгулеливинге удур шавар халдаашкынны база эгелээн. Июльдуң 15-те Төп фронт база шавар халдаашкынче шилчээн. Мынаарта дайынның Харьков болгулеливинге удур Воронеж болгаш Хову фронтуларының шеригнери августуң 3-те удур шавар халдаашкынны эгелээн. Совет Армия 600 километр узун фронтуга шавар халдаашкынче кирген. Августуң 5-те бистиң шеригнеривис Орёл болгаш Белгород хоорайларны хостаан, а августуң 23-те Харьков хоорайны эң алганы-биле Курск дээрбээнге 50 хонук иштинде болган тулчуушкуннар доозулган.

Курск чоогунга тулчуушкуннарның үезинде Совет Армия дайынның 30 дивизиязын, оон иштинде танкының 7 дивизиязын чыгча шапкан. Дайынның ниити чидирээн чартык миллион кижи болган. Тулчуушкунге пөлдерге дайынның аңаа экелген дайынчы техниказы барык шуптузу чылча шаптырган.

Совет стратегия сезонунуг болуп турар дээр дугайында фашистиг пропагандаңың чулчуруу ынчаар буурап дүшкеп. Тулчуушкуннарның коргускени чүл дээрге, Совет Армия чүгле кыжын эвес, харын чайын-даа дайынны чедиишкинин-биле чылча шаап шыдаар болган.

Курск чоогунга аштырышкынның соонда, гитлержи командылал шаап халдаарының стратегиязындан шуут ойталаар болгаш бүгү совет-герман фронтуга камгалалче шилчиир ужурга таварышкан. Курск чоогунга болган тулчуушкуннар делегейниң ийиги дайынының тоогузүнге Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштеринин эрес-маадырлыг болгаш дайынчы мергежилдиг чорунуң чайынначак арыы болуп кирген. Ол тулчуушкун болза делегейниң ийиги дайынының ССРЭ-ге болгаш эвилелчилерге ажыктыг эргизде болуп демдеглеттинген.

Полковник
А. КОРКЕШИН.

«Советское военное обозрение» журналдың кол редакторы.

1943 чылдың июль 5-тен август 28-ке чедир Курск девискээрининге калбарган кайгамчык улуг тулчуушкун — Ада-чурттуң Улуг дайынының болгаш делегейниң ийиги дайынының эң чугула, шиитпирлиг болуушкуннарының бирээзи. Ийи таладан 4 миллион ажыг кижи киришкен шыгыы тулчуушкуннар бооп турда, немец-фашистиг эжелекчилериниң шилиндек кезектеринниң халдаашкынын доктаатказ, оон соонда чылча шапкан, Москва болгаш Сталинград чоогунга эжелээн дайындажыышкынының буруугаарларынга үндезин эргизде кылырын оон-биле доосхан.

Совет Армия согуушкуннарының күүзүн хүнүн-ле улам күштелдиргеш, дайынга үрелгей совет хоорайларны —Орёлду, Белгородту, Харьковту хостаан. Од тулчуушкуннарга эң дээре 30 немец дивизиязы, олар-биле катай чедиишкинин болган 4 танк дивизиязы чылча шапкан. Дайынның ниити когаралы 500 мун хире кижи, 1500 танк, 3 мун үгер-боо болгаш 3500 самолёт болган.

Курск тулчуушкуну бооп турган хүннер совет кижилериң сагыш-сеткилиндеи уттундурбас.

ЧУРУКТА: фашистерни үндүр сывырган соонда Курск (1943 чылда) мындыг турган. Курск катап тургустуганының соонда мындыг. О. СИЗОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Делегей бо хүннерде

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ АЖЫТТЫНГАН

◆ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хурал июль 3-те Шүүлганнар залы «Финляндияга» ажыттыган. Чөвүлел хуралдың даштыкы хереқтер министрлери деннелдиг эртип турар. Баштайгы үе-чадазы ол. Ында Европаның 33 күрүнеэнинин база АКШ биле Канаданың, ниитизи-биле 35 күрүнеңнин делегациялары киржип турар. Чөвүлел хуралга совет делегацияны ССРЭ-ниң даштыкы хереқтер министри А. А. Громыко баштап турар. Байырлыг хуралды Финляндияның даштыкы хереқтер министри А. Карьялайнен ажыткан. Ук чөвүлел хурал дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарынга, бүзүрелдиг бижыг туруштуг тайынны чедип алырынга болгаш хандырарынга кончуг чугула салыштыкынны киирер деп, ол демдеглээн. Чөвүлел хуралга шүүт сонуургалдыг бүгү чурттарның чазактарының төлээлери келген деп демдеглээш, олар дугурушкан сорулгаларны чедип алыр дээш коллективтиг ажылдаарынга беленин илергейлээн деп, министр база демдеглээн. Бистиң бо чөвүлел хуралывысты кады, онза ылавыладыг белеткээн бис деп, ол чугаалаан. Хельсинкиде ужуражышкын чедиишкинниг болур деп идегеп турарын министр илергейлеп чугаалаан.

Финляндия Республиканың президентизи У. К. Кекконен байыр чедирип чүве чугаалаан. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың төөгүлүг ужур-дузалыын ол демдеглээн. Мындыг чөвүлел хурал эрттирип турган таварыга бистиң диптиң төөгүзүнге турбаан деп, ол чугаалаан. Ден эргелиг, хүндүлежир чурумну барымдаалап тургап, бистериниң шуптувуска шуут сонуургалдыг бүгү чазактарның күжениишкинниг ажылды чорудуп келгенинин түңнели бо чөвүлел хурал болган. Ук чөвүлел хуралдың түңнелинде «эрткен үеден бээр бистиң дипке турган берге байдалдан ам-на чарлып болур арга бар апаар» деп идегеп турарын президент чугаалаан. Ындыгдаа бол чөвүлел хурал оон-даа улуг сорулгаларны чедип алыр ужурлуг. Европаның болгаш оон-биле чергелештир бүгү делегейниң келир үезинге хамаарышкан айтырыгларның талазы-биле деп каттыштырып ажылдаарынче боттарының кужениишкиннерин мөөңнеп болур кылдыр ажылдаарының арга. хевирлерин кады тывар оралдажышкынны Европаның чурттары кылыр ужурлуг деп, ол чугаалаан.

Түңнелинде У. К. Кекконен чөвүлел хуралдың киржикчилеринин ажылынга чедиишкининг болурун Финляндияның чазааның болгаш улузунуң өмүнээзинден күзээн.

Чөвүлел хуралдың хүндүлүг аалчызы, КНО-нуң чингине секретары Курт Вальдхайм байыр чедирип чүвө чугаалаан.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хурал үр сүмележилгелерни болгаш чугаалажышкынарны эрттиргенинин соонда боон турар деп, ол демдеглээн. Ынчанмыже бо чөвүлел хурал Европаның, бүгү делегей төөгүзүнге чаа болгаш идегенчиг үе-чаданың эгези боон турар. Улуг ажылды кылыр апаар. Чөвүлел хуралга киржип турар чурттарның даштыкы хереқтер министрлери мында турар болганда, ёзулуг депшилге чедип алдынар болгаш чаа Европа тургустунган турар дээр бүзүрелдиң калбаа-биле пептерээнинин барымдаазы ол боон турар деп, К. Вальдхайм чугаалаан.

Июль 3-те болган эртенги хуралга чөвүлел хуралдың киржикилери Хельсинкиге хөй талаларның сүмележилгелериниң түңнел кылдыр берген саналдарын үүлдүг деп көрген.

◆ХЕЛЬСИНКИ (СЭТА-ның тускай корр.). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ажыл-ишчи баштайгы хуралы болган. Ниити санал беришкиннери эгелей берген. Хуралды Герман Демократтыг Республиканың даштыкы хереқтер министри Отто Винцер даргалаан.

Баштай совет төлээлериниң удуртукчузу, ССРЭ-ниң даштыкы хереқтер министри А. А. Громыко сөс алган. Оон чугаазын чыылганнар улуг кичээнгейлиг дыңнаан болгаш алыт часкап уткаан.

ШАЙЛААЛГА ТУРГУСКАН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Финляндия Республиканың президентизи Урхо Калева Кекконен Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралга Хельсинкиде киржип турар европа күрүнеэринииң; АКШ-тың болгаш Канаданың даштыкы хереқтер министрлериге алдар кылдыр июль 3-те дүште шайлалга тургускан. Шайлалгага ССРЭ-нин даштыкы хереқтер министри А. А. Громыко киришкен.

ЧИЛИДЕН ДЫҢНАДЫГЛАР

САНТЬЯГО. (СЭТА) Чилиниң президентизи Сальвадор Альенде республиканың чазаан эде организастаар ажыл чорудар деп шиитпир үндүрген.

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилинин национал айыыл чок чорууның Дээди Чөвүлелинин хуралы Сантьягога болган. Июнь 29-та контрреволюстуг үймээн болганынга холбаштыр алдынган айыыл чок чорук хемчеглерин шериг адырларының командылакчылары республиканың президентизинге ол хуралдың үезинде дыннатканын ёзугаар алырга, чурттаа байдал ам бүрүнү-биле чогумчалыг болган.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БУР. Краснодар крайбизе домейлешкек — Бургас округ «Безостая-1», «Аврора» болгаш «Кавказ» деп кылыттас сорттарын тарып тургап, оон түңнелинде чаагай дүжүттүг болурун чедип алган. Ол сорттарны көдээ ажылагыйның эртем-шинчилелиниң Краснодар институдунга остурүп үндүрген.

ЧССР. Чурттуң көдээ ажылагыйы бо чылын ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң будуруп берген, тараа ажаап алыр 500 комбайны-биле катай 1,5 мун чаа-чаа машиналарны алган. Республиканың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының 70 хуузу дипломнуг тускай эртемнигler ийикке ортумак эртемнин тускай ооредилге черлерин доосхан.

РСР. Пьятра-Нямц хоорайда аммиак будурер завод баштайгы продукциязын будуруп үндүрген. Чаа будурулге чери азот ажындылыг 140 мун тонна чемиичидилгени чылда будуруп бээр күүлүг. Суук метанны болгаш агаарны тырый бастырып турган чеминчидилге будурер аргалыг кара чаңгыс завод чуртта ол болган.

(СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадыгларындан).

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корреспондентизи В. Шеховцовтуң дамчытканы: Нью-Йорктуң Гудзонда далай ортээлинге совет эртем-шинчилел судновзу «Академик Курчатов» эң баштай барып доктаагаш, океан шинчилелдериниң талазы-биле совет-америк кады ажылдажылганың төөгүзүнге чаа үе-чаданы ажыктан.

«Академик Курчатов» дээн судногга кады чорудар шинчилелдер бистиң чурттувуска совет удуртукчуңун чораан аян-чоруунун үезинде ат салган совет-америк дугуржулганы херек кырынга боттандырарының оруунга чугула базым болур. Совет болгаш америк эртемденнериниң кады чорудар ажылдары бистиң чурттарывыетын улустарының аразында найыралды, кады ажылдажылганы болгаш билчиишкинни улам быжыглаарынга дуза чедирер дээрзинге чигинииг чок» — деп, Колумбия университединиң президентизи доктор Вилям Акгилл совет эртемденнерге болгаш экипаж кежигүннеринге байыр чедирип турда, чугаалаан.

Л. И. Брежневтиң Каттышкан Штаттарга чораан аян-чоруунун үезинде ол дугуржулгага ат салган.

«Академик Курчатов» дээ судногга кады чорудар шинчилелдер бистиң чурттувуска совет удуртукчуңун чораан аян-чоруунун үезинде ат салган совет-америк дугуржулганы херек кырынга боттандырарының оруунга чугула базым болур. Совет болгаш америк эртемденнериниң кады чорудар ажылдары бистиң чурттарывыетын улустарының аразында найыралды, кады ажылдажылганы болгаш билчиишкинни улам быжыглаарынга дуза чедирер дээрзинге чигинииг чок» — деп, Колумбия университединиң президентизи доктор Вилям Акгилл совет эртемденнерге болгаш экипаж кежигүннеринге байыр чедирип турда, чугаалаан.

БЫЖЫГ ТАЙБЫҢНЫҢ ДИВИ

Европага айыыл чок чоруктун болгаш кады ажылдажылганың хөрээн бүрүнгээрладыр сорулгалыг чөвүлел хуралдың баштайгы үе-чадазының Хельсинкиге ажыттынганы чүүл-бүрүү чурттарның политиктиг болуктеринге. хөйниитизиниге болгаш парлалгазынга ажжок сонуургалчыг болган.

Ол чөвүлел хуралды делегейге күштер денгижүүрүнүн социализмге ажыктыг кылдыр өскерилгенининг ачызында эртирип болур арга бар болган деп, ону чыылдырары дээш ССРЭ-нин болгаш өске-даа социалистиг чурттарның демиселинин төөгүзүн тайылбырлаан. Фин «Пяйвян уутисет» солун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин ГФР-ге. АКШ-ка болгаш Францияга чораан аян-чорукгарының түңнелинде ССРЭ биле социалистиг чурттар делегейге быжыг тайбыны тургузары дээш шүүлүргү ажылды чорудуп турар деп бүзүрел чер болганда улам быжыккан деп, болгар «Работническо дело» солун бижээн.

«Делегейниң ийиги дайынының доозулганындан бээр эрткен үеним дүргузунда болган эң чугула ужуражышкын». «Делегейниң ийиги дайыны доозулган үеден бээр эң чугула болуушкун» деп, Хельсинкиде ажыттынган чөвүлел хуралды Барыын Берлининиң солуннары үнелээн. Чөвүлел хуралдың ажылдаар чүрүмүн айыткан документ «Чөөн. Барыын Европаның аразынга мырынай чаа харылзаалар тургустуларын төлевилээн, мынчангаш кайгамчык улуг чедиишкин болган» деп. «Таймс» солун бижээн.

(СЭТА).

СОМАЛИ ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Могадишоңуң Улусчу ордузуңуң чанында кончуг улуг шол. Найысылалдың ажылчы чоңуңуң массалыг митингилер. хуралдар эрттирер чери ол болу берген. Капиталистиг эвес оруктан хогжүп эгелээн чурттуң революстуг чазааның ботгандырып турар социал-экономиктиг чугула чаартылгаларын боттарының деткип турарын илергейлээр дээш, аңаа он-он мун чурттакчы база келир.

ЧУРУКТА: найысылалдың ажыллы чо- митингизи.

А. РАЧКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

КӨРҮЛДЕНИҢ СӨӨЛГҮ ЭЭЛЧЭЭ

ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга туразаалаткан кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң ангы-ангы жанрлар аайы-биле көрүлделери амга чедир үргүлчүлевишпан. Бот-тывынгыр уран чүүл, аянтания уран чүүл бригадалары дээш ескелээ адырлар аайы-биле көрүлделер биске организастыг эртикен. Зона болгаш Бүгү-россия көрүлделериниң лауреаттары деп бедик атты азыраавас база дипломнар-биле шаннаткан коллективтер, талантылыг эштер бистиң республикада дыка хой. Эриниҥ улусчу театры. Сагыныҥ бот-тывынгыр шин коллективи зона көрүлдезинче удавас аъттанар.

Бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң оюруунда чаа-чаа талантылар тыптып келгилеп. Кодээниң ажылынчылериниң культура хандырылгазын сайзыраҥгайжыдары көрүлделериниң эң кол соруглазы болуп берген. Фермаларга, хову тураскаларынга, бригада тептеринге овя, концерт көргүзүглериниҥ калбартынче улуг сагыш салдынган.

Кодээ ишчилериниң бүгү талалыг талантызын илередири болгаш оны улам сайзыратырынче көрүлде үгленген. Бот-тывынгыр чурукчуларының, уран-шевер сиилбикчилериниң база кодээниң кино болгаш чурук тыртыларынга сонуургалдыгларының ажылдарын база делгелгеге киириштирери көрүлдениҥ негелделериниде кирүнген. Ынчангаш аарта культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынга республика көрүлдезиниң соолгу эдилээ—бот-тывынгыр чурукчуларның, ураншевер сиилбикчилериниң, аарганыкчыларның кино болгаш чурук тыртыларынга сонуургалдыгларының кылган ажылдарының делгелгези ажыттынар. Ниитизи-биле сайгарын кеерге уран чүүлүн бо хевири республиканың клубтарында чогуур негелдете чедир сайзырааван. Оон уламыдаҥ республика делгелгезинге тыныда шүүлген байланыг боор, соолгу хүнерже соңгаарлаттынган. Үстүнде айыттынган болуктерге сонуургал аайы-биле каттыжышкынар культура албан черлеринде барык-ка организастаттынмайн турар деп чугаалаан болур. Соруглга чүл дээрге четкестерден чогуур түннелди үе-дүрериниҥ болур.

Сонуургал аайы-биле каттыжышкынар клуб ажылында чаа метод болганда оны болур-чогуурлу-биле иештердири ажылчы хөнварының эстетиктиг кижизидилгезинге чугула чүүл болур. Үстүнде айыткан чүүлдерни амыралгаа боттандырарын ниити күшбиле чер-черге чедип алган болза бо делгелгеге хей саанныг коллективтер, уран-шевер мастерлер киржип ийин.

Карудже арттыреринин түстүс оргкомитеттери бо талазыбиле ажыгче чогуур кичээнгей салбаны база илдең. Чонкун оргузунда уран мергежилгилер кайы хей. Оларның талантызын илерелип тывары, хейге баразы болдурары чугула.

Даарта ажыттынар республика делгелгеинде киржип турар коллективтер (Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды, Барыын-Хемчик дээш еске-даа райондар) боттарының кылган ажылдарын хире-чергези-биле аккелгилээн. Кайы коллективтиң канчаар ажылдап, көрүлдеге белеткелди канчаар чорутканы делгелгеден илереп бестүр.

Л. АРТЫНА,
Культура министерствозунуң уран чүүл талазы-биле улуг инспекторзу.

ЧЕМПИОННАР ӨГ-БҮЛЕЗИ

КЫРГЫЗ ССР. Сайботтал Мурсалимов он чедиҥ-ле харлыг тургаш чазарбы беш чыл мурнунда спортчу азырге аъттанган. 1952 чылда ДОСААФ-тың Бүгү-аныял маргылдаазынга дөвеп аъттар мунарының маргылдаазынга бирги черни ол алган. Оон соонда Сайботтал ССРЭниң чемпиону деп атты хей удаа ап, Римге болгаш Токионга болгулаан Олимпийжи оюнкарга чедишкинниг киргиккен. Оон-биле кады мынчан ССРЭ-ниң 1956 чылда аът мунарының чемпионзу кыс — Надя Огородникова база маргылдаага киржип турган. Ол чылын Надя дээш Мурсалимовтуң кадайы болган.

Ол чемпионнарының оглу Марат эрткен чылын ССРЭниң чемпионзу атты чедип алган. Ол аидыысында команда талазы-биле ыңдыг атты алган.

Сайботтал Мурсалимов ам республиканың шилиндек командазының улуг өөредикчиан. Оон «алдын курлавыр» деп адап турар өөредикчилери чүртүүн аныяктарының аът маргылдаазынга чедишкинниг киржип турар.

ЧУРУКТА: Мурсалимовтарның өг-бүлези селүүстеашкинде.

М. ШЛАФТЕЙНИНИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникази.

АЖЫКТЫГ СЕМИНАР

Республиканың башкылар билиҥ бедидер институдуң школаларда тыва дыл башкыларының семинарын организастап эрттирген. План ёзугаар орта 46 башкылар өөреним турда, черек кырында 64 кижи келген. 4—6 болгаш 9 дугаар классларга тыва дылдың база литератураның чаа программаларының дугайында таймылбырлыг лекцияларны семинарның киржикчилеринге башкы институдуңун башкылары Ш. Ч. Сат, К. Б. Март-оол, Д. С. Куулар, башкылар билиҥ бедидер институттуң ажылдакчылары М. Ч. Ооржак, С. Д. Ооржак олар номчуп, ажыктыг сүмелерни берген. География эртемнериниҥ кандидады К. О. Шактаржыктың «Тываның тоску беш чылда планнары» дээш лекциязы солун болган.

Дуржулгалыг башкылар С. М. Содунам, А. А. Алдынсол болгаш өскелер-даа чаа программаларның база өөредилгө номнарының сайгарылгазын кылып, оларны улам ыяжидер талазы-биле саналдарын бергилээн. Бо семинарга ылангыя Чөөн-Хемчик, Таңды райондардан башкылар хей келген, мынчаарга Тожудан чангыс-даа башкы маңнаа өөреникээни хомудавчыг болган.

Л. ТОРУГ-ООЛ,
Самагалдай школазының башкызы.

УРАЛДЫ АЖЫЛДЫР...

ЧЕЛЯБИНСК. (СЭТА-ның корр. М. Позднияев). Урал даан ашылдыр. Азиядан шуут-ла Европага чедир 180 километр орунту Челябинскиниҥ металлургия заводунуң, металлургиялың эртем-шинчилел институдунуң болгаш «Гипрозем» институттуң бир кезек ажылданчылары 8 хонуң иштинде маңнаан эрткеннер. Олар Челябинскиден Златаустуга чедир хүнүң-не 20 ажыг километр чедир даглыг оруктарны эртип турганнар.

Ол онзагай «марафон» чарыжының киржикчилери шуптузу дөртен ажып, дегүй берген иезиныг. Оларның аразында—кан хайындырыкчызы В. Зайков, төлевилел илдизининиң начальнигги Н. Степанов, электрик В. Бурмакин, инженерлер Н. Тищенко, Б. Филатов, улуг эртем ажылданчызы А. Пономаренко болгаш өскелер-даа бар.

Чаъстыг-берааның үелерде безин ёлар даг арттарынга торулбайн, маңнажып эртип турганнар. Походтуң киржикчилери шуптузу боттарының хар-назы аайы-биле ГТО чарыжының алдын демдектерин чаалап алганы ынчангаш таварыжа эвес.

ШЕВЕР КЫЛЫГЛАР

Тейлә аңчыда адыглар мөге-шыырак бир-эрге ыяш хирээлээриниве оргелажып, оны чарып, балдылар чидирил-дээ турғулаар. Сибирьде ол шевер дээш ниижилериҥ бирээзин Леонид Алексеевич Фоминскиниҥ чаазан дириг амытаннарын «Кежээ адыглар» деп адаар. Ону Тюмень областың көдээ бот-тывынгыр шевер чурукчуларының белгелгезинге оске адыглар-биле кады сонуургадып көргүскен.

Область төвүнге көдээ шеверлериҥ тус чүс адыг ажылдарын көргүзүлгеге белгеп, сонуургаткан.

(СЭТА-ның корр.).

ТЮМЕНЬ.

Национал спорт талазы-биле Сибирь болгаш Ыраакы Чөөн чүк улустарының чылын-на болур чанчыл болган спартакиадазынга киржири-биле Тыва АССР-ниң командазы түүн Хакас автономнуг областың төвү Абакан хоорайже ужуулуп чорупкан. Бо улуг маргылдаа июль 5—8 хүннеринде болур. Анда Якут, Бурят, Тыва АССРлерниң, Хакас, Даг-Алтай автономнуг областарының, Чита областың Агинск, Иркутск областың Усть-Ордә национал округтарының шилиндек командалары киржир. Олар тыва, бурят күрештерге, ча адарын-

СПОРТ

Шилиндек спортчулар чорупкан

га, якут халыкка, шөй кодуреринге мергежилгин болгаш күжүн шенежир.

Тыва АССР-ниң шилиндек командазының составында 25 спортчу кирип турар. Олар зона маргылдаазынга чедишкинниг киржири-биле хынамчалыг белеткеткен. Абаканче чорупкан спортчуларның арасында ССРЭ-ниң спорт мастерлери Федор Ондар, Юрий Монгуш, Ооржак Чалзамба, национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Александр Денисов, якут халыкка Якут АССРниң спорт мастери Василий Баклыков, хоочун мегелер Хомушку Биров, Куулар Даш-оол болгаш өскелер-даа бар.

Зона маргылдаазынга киржир Тываның шилиндек спортчуларын партия, комсомол, спорт организацияларының телээлери чылыы-биле үдеп, оларга спортчу чедишкиннерни күзээр.

Т. ХЕРТЕН.

КАЖАН ШИИТПИРЛЭЭРИЛ?

Барыын-Хемчик районнуң төвүнден 76 километр ыракта Кара-Суг дээр черде ажылчын суур бар. Ол суур Ак-Довуракты хоорай Советиниге хамааржыр. Мында ол четпес чүве — бо суурже Ак-Довуракты автобустары доктаамал чорбайн турары болур.

Хоорайның автобузу айыткан расписание ёзугаар ол суурга кежээ 7 шак 30 минутада келир ужуруг. Оон ол автобус суурга хонгаш, эртенгиниҥ 8 шак 30 минутада чорууру доктааттынган. Чолаачылар хомар түскай өрөөлдер-даа, столовая, магазин-даа бистиниде бар. Ындыг турбуже, маңаа келген автобустар хомар дээр ужурдаа чок. Чолаачы каш минута болгаш-ла келир караш дээр, келген изин, бургураан довурааа көстүп чыдып каар-дыр.

Доктаатткан шак-үениҥ ышкыры барымдаалавайн турарындан бистиҥ суурнуң Ак-Довурак чедер дээш улуг автобус ыяш орулдар машиналар дозар дээш орук дургаар маңан, от-көзүн бургурадыр одагламып, шак-шагыбиле сагыш аарып маңазы пат-ла чанчыл апарган болдур ийин. Шак мынчаар машина-балгат маңларга кыжып—соок, чайым — маңг, шылаанчыг, берге-ле-дир. Автобустуң маңнадарын чурумчудар талазы-биле боттуг, сагыш човаагыр дузаадан чедирзе тоогуур.

К. ЧАШ-ООЛ.
Кара-Суг суурнуң чурттакчызы.

«Даштарның дирилгени» деп М. Монгуштуң чуруу.

КАДЫК-ЧААГАЙ ЧУРТТАЛГА ДЭЭШ

Арагалаашкын-биле демиселдиҥ бир хевири—эзиртир суксун ижериниҥ чурумунга хамаарыштыр бо чылдың эгезинде «Шынга» милицияның полковниги С. Мартиросяннның чүүлүн «Труд» солундан чаъа парлап үндүрген. Аңаа хөлбаштыр бистиҥ солунувус хей-хей чагааларны алган болгаш ап турар. Оларның чамдыктарын солун арыннарынга парлаан-даа. Чагааларның кол утказы—арагалаашкынга болгаш алиеголизмге удур демиселди күштелдиреринче утланган.

Редакцияга келген болгаш солунга үнген чагаалар-биле персоналдыг пенсионер хөөчун юрист Александр Бюрбюевич ДАВААНЫ таныштырган, оларны түңнеп, бодунуң саналын бээрин диилээн бис. Ол күзелдии-биле чөпшээрешкен. Моон адаанда оок чүүлүн парладывыс.

«Силернин саналынар?» деп чүүл болгаш аңаа хамаарыштыр редакцияга келген чагаалар, шынап-ла, чугула айтырыгны көдүргеи. Эргинии артыышкыннарының болгаш чаа чанчылдарның-даа дугайын шыда чугаалаан турар.

Авторларның бижин турары-биле алырга, арагалаашкын эрте бурунгу-даа үеде, амгы-даа үеде хоралыг болуушкун. А оон болуп турар чылдагааны — ону эмин эрттир ижип, ынзар сундугуп, алкоголизмден аарый бээринге чедип турары болур. Арага дээрге аъш-чем аймаанын бир хевири-дир. Ынчангаш ону хорувайн садып турар.

Арагалаашкынның уржуунан болуп турар бүгү үүлгедиглериниҥ чылдагааны арагага деп санаан, ону чүге хорувазыл дээш хөөннер окта шын эвес. Хамык үжүр арагага эвес, а арагалаашкында. Арагалаашкын дээрге, салдынчак, мораль талазы-биле бүдүлган кижилериниҥ багай чанчылыыр. Ындыг кижилер ниитилел мурнунга, ог-бүлезиниҥ мурнунга хамаатыг хүлээлгезин шүүт үттүр. Ынчангаш база катап демдеглеп каайн: хамык үжүр арагада эвес, арагалаашкында, бак үүлгедиглерни арагачылар кылып турар.

Арагалаашкын ниитилелге хоралыг, ынчангаш аңаа удур демиселди күштелдирер талазы-биле партия болгаш чазак шиитпиргиг хемчегларын ап келген. Администратизтиг хемчеглер, алкоголизмден аарый турарларны эмнээри, хөй-ниитиниҥ хемчеглери хөөн арагачыларны кынчыктырбас хемчеглер човуттуруп турар. Ынчалза-даа ажылдап кылынган эки хемчеглер амыралга чедир боттанмайн турарын биижикчилер боттарының чагааларында демдеглеп турар. Ол база-ла чөп. Маңаа административтиг органнарның, медицина албан черлериниҥ, хөй-ниитиниҥ чаңгыс дегиниг ажылдаары негетпиниҥ турар.

Барыын-Хемчик районда «Бардык» совхозтуң Биижиктиг-Хая сүт-баразы ферматыным. «Тыва хг-дүгүү» комбинаттың энергия пегинин. Балгазында № 11 көлэ профтехучилищезиниҥ коллективтери. Бай-Тайганың Бай-Тал, Чөөн-Хемчиктиң Шеми көлэ Советтериниҥ эң үлегерлиг корум-чурумнуг болгаш күшажылчы коллектив, эң үлегерлиг сүүр дээш чарыштыг халбартыр дугайында кыйгырыллары республиканың өске-даа коллективтеринде, сүүрларында долу деткимчени алган болгаш ол дээш турүүн турары өөрүнчүг.

Эзиртир суксунну ижериниҥ культуразын бедидерин, корум-чурумну экижилерин хөй-биижикчилер сүмелеп, ону амгы күштүг турар хоойлуларга, эки чанчыларга түүштүр боттандырарының хемчеглериниҥ дугайында чугула саналдарны киирип турар.

Чолаачылар, трактористер, комбайнерлер, мотористер, машинистер, техника башкарар өске-даа кижилер арага ижилкеш, оваа-оңдак кылыр фактылар эвээш эвес.

Эзиртир суксунну ажыл шагында азы ажылдап турар үезе ишпес деп түвө билдингир. Хоойлу ёзугаар алырга, ажылга эзирик үнерни хоруур болгаш ыңдыг таварылгага ону ажыл шагы үскен деп саналр.

Ол ышкаш таныыллар, каларчылар, чүдүүкчүлер дээш оон-даа өскелер ажылдап турган үезинде арага «ижер чорук шүүт таварыштас.

Араганы кандыг-ла бир байырлалдарда, ог-бүле байырлалында азы эш-өөрү халдан келген чамдык таварылгада ижер боордан өске, аңаа-ла ижип турбазы билдингир.

Тыва улустуң чанчылында шаанда кижи чок апарганда хей эът дүүн, чем кылып, арага-дары ижип, дыка мыдыг дойлаашкын кылбас, көнчүү бодүүнү-биле эрттирер турган. Ам чамдык черлерде улус 2—3 хүн арагалап, мөчээн кижиниҥ 7 база 49 хонуу, бир чыл болганы дең сылдыглап, арагалап туруп бээр фактылар бар. Ол чоруктарны амгы үеде ким-даа деткивес үжүрлүг. Моон соңгаар сылдыглап арагалаар чорукту болдурбазының хемчеглерин таварыштыр көөру чугула.

Араганы ижип болбас черлерниҥ чижектерин 1972 чылдың июнь 19-та үнген РСФСРниҥ Дээди Советиниҥ Президиумунуң Чарлыында тодаргай айытқан. Ындыг турбуже, ам-даа чамдыкта чөнүүп дыштанылга черлериниҥ улус олурар сандайларында безин олурупкан, эзиртир суксунну чооглай бээр чоруктар эвээш эвес. Чер, суг, агаар транспорттарынга эзирик чоруур, чурум үреэр фактылар үстүнде айытқан Чарлыкты каржызыбиле үреэни ол.

Чамдык кижилер араганы боттары магазинден садып алган, хөй-ниитиниҥ чемненилге черлеринге, столоваяларга, шайлаэрактарга чажырып ижип шаптары черле таарышпас. Рестораннарны арагалаар черлер деп көрүп, аңаа эзиртир арагалаар чорук база шын эвес.

Үстүнде чүүлден аш көөрге, араганы чүгле хөй-ниити черлериниҥ ескерлерге культурлуу-биле ижип болур деп биижикчилериниҥ саналы конгуштын.

Удургур ажылдакчыларның боттарынга чагыртқан ажылдакчылары-биле эзиртир суксунну ижерин хөөйлу хорун турар. Ол ышкаш назы-харычетпес оглу азы уруу-биле төрелдериниҥ арага ижериниҥ культура болгаш мораль талазы-биле таарышпазын биижикчилериниҥ саналдап турары чүүлдүр.

Харысалгалыг чамдык ажылдакчылар чолаачызы-биле кады оруска чорааш арагалаар, оон түңнелинде оваа-оңдакка таварыжыр фактылар бар. Эрткен чылдың февральда бистиҥ республиканың Харылзаалың будурулге-техниктиг эргелелиниҥ улуг инженери Клабуков, инженер Головко олар Тес-Хем районга командировкалап чорааш, чолаачызы Власов биле оруккэ кады арагалаан. Оон уржуундан аар кемниг-керекти үүлгеткен.

Мынчаар чоруктарны биижикчилериниҥ бүрүү шаап турары көнчүү чөп.

Ол ышкаш арага ишпес кылыр эмнеткен-даа, арагадан өйталаан-даа кижилерге араганы албадап бээрин оралдажыр чоруктар эки сеткил эвес дээрзин хөй биижикчилер чөптүү-биле шүүмүүдеп биижээн.

«Амчы анчыны ыяктан-на таныыр» деп чугаалажыры ышкаш, арагачы арагачыны база-да шак ынчаар таныыр. Шүүт таныышпас боттары артында «төрел» болу бергилээн кады арагалап, мелеридир ишкеш, амдыкы «төреглиге» акша-төгеринь алыскан. Оон бак дерээнин киржикчээ болуп шүүдээн чоруур чоруктар бар. Араганы дүшкэн-на кижи-биле ижери эки чүвеге чедирбес.

Араганы чүү хирени ижерил деп айтырыгны хей авторлар биижип, янзы-бүрү саналдарны киирип турар.

Бо айтырыг арага ижерининь культурazынга хамаарышкан. Борта норманы дөрт-ле локтаадып болбас. Чүге дээрге, кижи бүрү бодунга таарышкан нормалыг болур.

Арагаже сундугар, оон нормазын ковудедир ижер чорук кижини эки чүвеге чедирбес. Материалдыг байдалынга болгаш аг-алдарынга-даа багай салдарлыг болуру маргылдаа чок.

Чамдык кижилер азыраң эзирик хирезинде безин, ам-даа ижерин оралдажыр чоруурy кончуг таарымча чок. Ындыг байдалда кижи капшытпыш температуразы дагыыр черлерге 12—17, оскелериите 18—22 градус чылыыр.

Кызылга булуттаар, эртев бичө чаъс чаар. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр, ол чоорту 10—14 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы 20—22 градус чылыг болур.

«телевидение»

ИЮЛЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30. — Дамчыдыгалдар программазы. 13.35—Медээлер. 13.45 — Өнүүг телекөргүзүг. «Лактарга». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. «Ынакшаан Кларисе». 14.30—Москванын концерт залдарыбиле. 15.25 — «Офирде—«Аныяк назын». Социалистиг Куп-ажылдың Мээдиры. Москванын электровакуумнуг приборлар заводунуң слесары Ю. Дьяконтуң парлаалга конференциязы. 16.25 — Уранчечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Телемедээлер. 18.15 — Телемедээлер (орус дылга). 18.25 — Чарлаллар, реклама.

МОСКВАДАН

18.30 — Амгы үеде спорттуң бет хевирлериниге СССРниҥ чемпионазы. 19.30—19.40 — Чапсар. 19.40—Өнүүг телекөргүзүг. «Хөлегелер дүште чидер». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги серия. 20.55 — «Федор Гладков». Чогаалчының төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болганынга. 21.25 — Улустуң ырларының аныяк күүседикчилериниҥ база улустуң хөөмүм херекселдериге айнаарларының Бүгү-эвилел конкурузунуң тиилекчилериниҥ түңнел концерти. 23.00—23.30— «Үе». Информастыг программа.

АГАЛАР

Бүгүн республикага булуттаар, биче чаъс чаар. Барыын уганыышкынының хаттың дүргени секундада 5—9 метр, барыын районнарга 10—14 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы дагыыр черлерге 13—17, оскелериите 18—22 градус чылыыр.

Кызылга булуттаар, эртев бичө чаъс чаар. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр, ол чоорту 10—14 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы 20—22 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Доозазының чугаалавадыңар ышкажыл, Ферран» 10.00, 11.45, 13.20, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тон аазар черде тоолайлар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Адмирал Нахимов» 11.30, «Дон Жуан Тазлинде» 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Салтан хаан дугайында тоол» 10.40, 12.40, 14.20, «Оожум эриктер» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: Кинофымында 15.30, «Кыстар дугайы» 17.00, «Эргимим эвес» 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Шетинкин-Бравченко кудумчузу, бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, барыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи аныырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет гургузут киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн бергээ 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 Чагыг № 1776.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниҥ Ном үнүтпер чер. полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниҥ типографазы. (Кызыл Шетинкин-Бравченко кудумчузу бажыы № 1), ТС—00840.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 157 (9232) | Пятница, 1973 чылдың июль 6 | 1925 чылда үндезилеттингеи. | Өртээ 2 коп.

НААДЫМГА УТКУШТУР

МАЛЧЫННАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы чартының өөрү районнуң малчыннары чедиишкинниг доозкан.

Районнуң ажыл-ишчилери күрүнеге эът садарының планын 109,4 хуу, сүттүүн — 118,3, дүктүүн — 144,7 хуу күүсеткен. Ажыл-агыйлар көрдүнген планнан ажыр 32 тонна эътти, 10,5 тонна сүттү, 24 тонна дүктү күрүнеге саткан.

«Торгалыг» совхозтуң малчыннары күрүнеге эът, сүт, дүк садар талазы-биле өске ажыл-агыйларнан мурнап турар.

Амгы үеде районнуң малчыннарының ортузунда үйнги чартык чылдың планның өнаалаларын хуусаа бетинде күүседир ээвээ чарыш калбарган.

Т. МОНГУШ,
райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальныгы.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Эрткен чартык чылда мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин Бай-Тайга районнуң ажыл-ишчилери хуусаа бетинде күүсеткен.

Район күрүнеге дүк садарының планы немелде хүлээлгелери-биле кады 153 хуу күүсеткен аазы 66 тонна дүктү күрүнеге берген. Сүт садар даалгазын 136,2 хуу боттандырып, 217 тоннаны дүжаагаи. Эът садар талазы-биле хүлээлгезин базала ажырган. Тодаргайларга, 491 тонна эътти садып, чартык чыл планын 103,7 хуу күүсеткен.

Күрүнеге эът, сүт, дүк садарының талазы-биле «Тээли» совхоз аки түннелдерни чедип алган.

К. МААДЫ.

КАЛБАРГАН ЧАРЫШ АЧЫЗЫНДА

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйлары республиканың малчыннар Наадымынга чедиишкинниг үжүражыр дээш чарышты калбартканыныг түннелинде күрүнеге эът, сүт, дүк садарының чартык чыл планнарын ажыр күүседир аргалыг болган. Район күрүнеге 970 тонна эът садар тургаш, 1114 тонна чедирген, 118 тонна дүк садар даалгазын 153 тонна кылдыр боттандыроган. Сүт садарының онаалгазын 118,5 хуу күүсеткен.

Чарыштың мурнуку олурузунда «УТКА 25 чылы» совхоз, «Х Улуг хурал» колхоз чоруп турар. Бо ажыл-агыйлар чартык чылда күрүнеге эът, сүт болгаш дүк садарының даалгаларын дыка ажырган.

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге салары үргүлүлеп турар.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

БАШТАЙГЫ САРААТТАР

Мал чеминиң белеткели Таңды районнуң «Элегесө» совхозунда эгелей берген. Төп салбырының механизаторлары суггаттыг черде тараай люцерниниң кезилдезинче кирген. Шида дөрт агрегат ажыддан турар. «Беларусь» тракторларның башкарыкчылары эптер Сарыг-оол, Николаев олар өскелерден дээре ажылдаан. Амгы үеде совхозтуң төп салбырында 200 гектар черниң люцерназы кестингеп.

Баштайгы хүнеерде Алдыы-оол Доңгакка удурткан звено деминг болгаш организастыг чоруун коргускен. Звенода бижыглаан механизмнер урелиишкин чок ажылдап турар.

Совхозтуң Чал-Кежиг салбырында суггаттыг шолдуң сигени эки үнген. Ооң кезилдезин механизастаттынган звено чорудуп турар. Мал чемни хойнуг белеткеп алыр дээш, сигеи кезер техниканы сеттеп дооскаш, чеже кижи ажыддарын тодараткан.

Сигеи ажаалдазынга механизастаттынган 6 звено ажылдаар. Олардың кылыр ажылдарын тус-тузунда хувааган. Звенолар аразынга социалистиг чарышты калбартыр болгаш ооң нетелделери-биле сигенчилерни танышгырган.

Сигеи кезилдезин хол-биле база чорудар, орта ажыддаар кижилер буга уннарында, таига эдектеринде сигеннн кезер.

«Элегесө» совхоз бо чылын 5800 тонна сигеи белеткээр хүлээлгелиг. Ону ажыр мүүсеидир дээш, совхозтуң сигенчилери күжениишкинниг ажылдап киришкен.

А. ХҮРЕШ-ООЛ.

ЭГЕЛЭЭН

Ниитиниң малына әлбек чемни белеткеп алыр соругланы Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» совхозунуң Кок-Чыраа салбырының ажыл-ишчилери саиган.

Сигеннн кезер, болер, сараттаар техниканы эки белеткээн. Сигенчилер бригаланың турлаанда ажыл-ишчилерге тазырымчалыг байдалды тургускан. Ниитиниң чемгерлээгени организастаан. Сигенчилерниң социалистиг хүлээлгелерин, чарыштың негелделерин чарапгыр биижээп, кескү черге аскан.

Салбыр бо чылын 1500 тонна сигеннн белеткээр планныг. Ону чөгүүр хүүсаазында белеткеп алыр ажыл калбаргап. Баштайгы хүнеерде Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Семен Игнатович Маковкин сиген кестирер онаалгазын 100—130 хуу күүсеиип, планнаган ээлээн.

О. ТАБАА.

ЭГЕЛЭЭН

Ниитиниң малына әлбек чемни белеткеп алыр соругланы Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» совхозунуң Кок-Чыраа салбырының ажыл-ишчилерге саланган.

Сигеннн кезер, болер, сараттаар техниканы эки белеткээн. Сигенчилер бригаланың турлаанда ажыл-ишчилерге тазырымчалыг байдалды тургускан. Ниитиниң чемгерлээгени организастаан. Сигенчилерниң социалистиг хүлээлгелерин, чарыштың негелделерин чарапгыр биижээп, кескү черге аскан.

Салбыр бо чылын 1500 тонна сигеннн белеткээр планныг. Ону чөгүүр хүүсаазында белеткеп алыр ажыл калбаргап. Баштайгы хүнеерде Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Семен Игнатович Маковкин сиген кестирер онаалгазын 100—130 хуу күүсеиип, планнаган ээлээн.

О. ТАБАА.

Сүт-хөлчүлерни деткээн

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕТПИШААН

Чаа кескен хову сигенн. Ооң бөжүг чыды думчукка кап турар. Ында-мында «Беларусь» тракторлар сиген кезер машиналар-биле сиген кестирген. Күргаан сигеннн дырбаштар сөөртken тракторлар болген, сараттаар турустскан черлерде октачылзар сигеннн орү октаан, кижи бүргүү бодунуң туружунда ажылдаан турар.

Он болза Кара-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунуң Хайырлыгда, Кызбак-Дагда, Кара-Сугда мал чемн белеткээр бригадаларының ажылдап турары-биле. Сигенчилерниң эрелиинде 6 «Беларусь», 3 бөлдүрүкчүүр, ийи грабльди болгаш өске-даа техниканы быжыглаан.

Боттарынга быжыглаан агрегаттарын ыяк белеткээш, механизаторлар Сергей Лаҥгы, Александр Мандынмаа, Дадар-оол Дегүс, Борис Далдан олар сигеннн кестирип чыгыпкен.

Мал чемниң белеткекчилерниң сонуургалын көдүрер соругла-биле социалистиг чарыштың негелделерин ажылдаш, кылгаш, шүүтүлгэ танышгырган. Чарыштың түннелин неделя санында үндүрер. Агрегат бүргүүнүң неделяда чүү кыдырын тускай график ёзугаар бадылаткаан. Бо бүгүнү чоокта чаа эрткен партия, профэвилел, комсомол болгаш администрацияның каттыкпан хүроолыга чугаалажып корген. Тиилекчи болган бригадага тыпсыр шилчиир ямнелди база акша шаҥналын доктаадып тургускан. Мурнактыларны көргүзүг самбырааынга киирер, хана солуга чыралар.

Сигенде хаара туттунган кижилерниң хүн бүрү ажылынын үчёдүн чорударын, агроном үчётчиктер Валерий Артына биле Николай Молоплинин харыылаар. Хову турлагларында аъш-чем хандырылгазын ажыктер соругла-биле аҥаа ажылдаар поварлары четчелкен. Бригадалар төптеринде телевизорларны тургускан, хостуг шахтарда ойнаар даалы, шыдыраа, шашки дээш ыяштан түүлдерни бала белеткээн.

Совхоз бо чылын 2450 тонна сигеи белеткеп өске-даа мал чемнин курлавырын тургузаар. Ам ажыл чаа эгелезедээл. 70 га черниң сигеннн кескеш, сараттаан. Республиканың малчыннарының Наадымына чедир сиген белеткээрининг 25 хуузун күүседир соругланы бурунгааржылар салган.

Бригадалар кывар-чаар материалдар-биле бүрүн хандыртыгган. Хайырлыгда эдикчи-техниктер Ортун Бичө-оол, Кара-Сугда Александр Сиркоки олар ажылдап турар.

Райониуң «Коммунизмче орук» колхозунда Владимир Михайлович Двоеглазовка удурткан механизастаттынган бригада Саргалдың шаттарында сиген белеткелинде ажылдап турар. Ында 24 кижи ийи звенога үстүп алган, аразында социалистиг чарыштыг. Ук звеноларда дөрт сиген кезер, ийи болер, үш сараттаар машина бар.

Бо ажыл-агыйларның механизаторлары Чоон-Хемчик районда «Сут-Хол» совхозтуң ажылчыннарының мал чемни белеткээр талазы-биле кыйгырыпын танышкаш, ону өскелиишаан, ажылдың темпизин улам дүргедеткен.

Д. ЕНДАН.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң фермазы иниек бүргүзүнден 2480 кг сүт саап алыр планныг. Июльдуң бирге чедир фермага ниитиий-биле саар иниек бүргүзүнге онаалтыр 1663 кг сүттү сагган. Ам безин чамдык саачылар, ылаҥгыя Г. Корсун, З. Реодько, Т. Семиранова олар бир иниектен-не 2 муң кг чедир сүттү саап алган. Фермаиың бүгү саачылары «Көк-Тей» совхозтуң саачылары-биле чарышка алган хүлээлгезин күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: Кара-Булуң фермазында сүттү чүдүрүп чорудуп турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

БУРЯТИЯЖЕ ЧОРУПКАН

Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың 50 чыл ойнуң байырлалынга киржири-биле Тыва АССР-ниң төлээлери бурунгу хүн Улан-Удэже чорупкан. Төлээлерниң составында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаҥмаа, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиинде партком селретары В. А. Бакулин, Таңдыда «Тиилелге» совхозтуң трактор-хову бригадазының бригадири Социалистиг Буян-ажылдың Маалыры В. О. Янчат олар кирип турар.

Н. В. Подгорный Болгарияда

СОФИЯ. СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный болгаш ону удээп кижилер Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш чазаның чалаанын ёзугаар июль 4-те БУР-нуң найысылалында алдаанның найыралдыг аян-чоруун ыяпып чеде берген.

Н. В. Подгорныйның Болгарияга аян-чоруунга ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы, Украина ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. С. Грушецкий, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. А. Тихонов, Коми АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. А. Безносов, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министриниң оралакчызы Н. И. Родионов олар үдеп чоруурлар.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күрүне туктары-биле шимээн Софияның аэродромунга Н. В. Подгорныйны БКП ТК-ниң Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Болгарияның Чер ажылдыг Улусчу Эвилелиниң секретары, Ада-чурт Фронтузунуң Национал Чөвүлелиниң Даргазы Г. Трайков, БКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, Болгария Улус Республиканың оске-даа партия болгаш күрүне ажылдакчылары уткуп алганнар. Уткаанныңарның ёразынга ССРЭ-ниң БУР-да элчизин В. Н. Базовский биле БУР-нуң ССРЭ-де элчизин Д. Жулев олар база турганнар.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күрүне гимнерин күүсеткен. Артиллерияның 21 удаа даштаашкыны диижиттелген. Н. В. Подгорный биле Т. Живков олар хүндүлүг таңнылдарның чыскаалын эргин көргеи.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы аэродромга баарга, ооң турар дээн черн — «Врана» ордузунче орук аайы-биле Софияның шөлдер болгаш кудумчуларынга бар чорда, болгар найысылалның ыян-мүн чүрттакчылары аңаа изиг байырны чедирип турганнар.

СОФИЯ. Июль 4-те «Врана» ордуга Н. В. Подгорныйны Софияда дипломаттыг төлээ черлериниң удуртукчулары биле таныштырган.

Хүнүң ийиги чартыында Н. В. Подгорный делегейниң коммунистиг болгаш ажыкчын шимчээшкинниниң шылгарлай ажыдакчызы, Совет Эвилелиниң шынчы өөнүү, болгар улустуң овдур улуг отау — Георгий Димитровтуң мавзолейинге чорааи.

Совет аалчылар Г. Димитровтуң мавзолейинге чечек салган. Хүндүткелдиг ёзугаага хүндүлел таңнылдың чыскаалган.

Болгар улус совет дайынчыларга өөрүп четтиргенин илередип, хостакчы Совет Армияга алдар кылдыр Хосталга парыгынга тураскаал тургускан. Н. В. Подгорный ол тураскаалга «Совет болгаш болгар улустарның хосталгазы дээш тулчуушкуннарга аны-тынын берген, маадырлыг совет дайынчыларга» деп бижилгелиг чечек салган.

Совет аалчылар фашизмге удур демисеелге аны-тынын оскүлеп болгар дайынчыларының тураскаазынга база чечен салган.

Чечектер салырының ёзугаазынга БКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүнге кандидат, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Дартазының бирги оралакчызы К. Тричков, БКП ТК-ниң Секретариат кежигүнү, БКП-ниң София хоорай комитединиң бирги секретары Г. Йорданов, София хоорайның Улусчу Чөвүлелиниң күүсекти комитединиң даргазы И. Панев, хой-ниитиниң толээлекчилери киришкен.

СОФИЯ. (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга алдар кылдыр БКП Төп Комитединде, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлеэди болгаш Министрлер Чөвүлели июль 4-те Съездилер бажынынга улуг хүлээп алышкын кылган.

Хүлээп алышкынга эштер Т. Живков, Г. Трайков, С. Тодоров, Болгарияның оске-даа партия болгаш күрүне ажылдакчылары, БУР-нуң хой-ниити организацияларының удуртукчулары, Софияда дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары киришкен.

Хүлээп алышкынга эштер Т. Живков, Г. Трайков, С. Тодоров, Болгарияның оске-даа партия болгаш күрүне ажылдакчылары, БУР-нуң хой-ниити организацияларының удуртукчулары. Софияда дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары киришкен.

Хүлээп алышкын хүндүткелдиг, аш хуузунда найыралдыг эрткен.

(СЭТА).

А. Н. Косыгинниң Австрияга чоруп турганы

ЛИНЦ. (СЭТА-ның тускай корр.). Австрияда албанның аян-чоруун кылып чоруп турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Үстүү Австрияның кол хоорайы — Дунай эриинде үлегүр төвү болгаш порт — Линцте июль 4-те чеде берген. Ооң-биле кады Австрияның федералдыг канцлери Б. Крайский, совет болгаш австри албан кижилери Линцте база чеде бергеннер.

А. Н. Косыгин совет даштыкы седыг организацияларыбиле хөй чыл дургузунда ажыл-керекчи харылзааларны тудуп келген «Фест-Альпине аг» дээр металлургия концерниниң заводтарынга барып чораан. Амгы үеде ол концерн ССРЭ-ниң Австрияда эң кол садыглажыр черн боолу турар.

«Фест-Альпине аг» концерниниң Кол директору Х. Коллер болгаш ооң оске-даа удуртукчулары Совет чазакның баштыңынга байыр чедиргеннер. Х. Коллер ол будурүлге черниң ажылының, ооң австри-совет экономиктиг кады ажылдажылгага киржилгезиниң дугайкы тайылбырлап чугаалаган.

А. Н. Косыгин, ону үдээн кижилер завод деиискээрни аргин, ээлээн каш цехтерни, ооң иштинде кислород-биле үрдүрүп турган, кан эзилдирип алыр цехти көргеннер. Совет аалчылар кала-даа бааргa, оларга ажылчыннар, инженерлер болгаш техниктер чүректиг хамыындан байырны чедирип турганнар.

Заводтарны оларның көргениниң соонда, концерниниң директизязы А. Н. Косыгиниң алдары дээш дүштеки шайлалга тургускан.

Дүштеки шайлалгага Б. Крайский биле А. Н. Косыгин олар найырал дугайында чүве чугаалаганнар. Европада амгы үеде политика талазы-биле таарымчалыг чорук Европаның күрүнелериниң, оларның аразында ССРЭ биле Австрияның аразынга улам сырый экономиктиг харылзааларны тударынга ажыктыг салдарын чедирер дээр дугайында барымдааны олар онзалап демдеглээннер. Венага совлуг хүнерде болган чугаалажышкынныңарга чогумна ол дугайын корген.

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин июль 4-те Венаның ордуларының бирээзинге Австри-совет ниитилелдиң кежигүнүнүң болгаш активчилери-биле ужурашкан. Ужуражышкынга Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский, австри улустуң аңгы-аңгы кезектериниң ол ниитилелдиң организацияларында каттышкан төлээлекчилери, сураглыг хөй-ниити ажылдакчылары, эртемденнер, үлетүрсадыг болуктериниң төлээлекчилери, парлалга ажылдакчылары болгаш оске-даа кижилер киришкен.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинни чыылганнар диижиттиг адыш часкаашкыны-биле утканнар.

Австри-совет ниитилелдиң президентизи профессор Гуго Глязер Совет чазак баштыңынга байыр чедиргеннер.

А. Н. Косыгин харыы сөс ап, чүве чугаалаан, совет-австри кады ажылдажылгага салышкынын киирип турар Австри-совет ниитилелдиң ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээн.

Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский-биле ооң чугаалажышкыннарының чогумчалыг боолу турарыныга сеткил ханышкынын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы илереткен. Австрия-биле харылзаа улам бижыксин дээш бүгү чүүлдү Совет чазак моон-даа соңгаар кызыр апарын ол демдеглээн.

ВЕНА. Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң алдары дээш бурунгу хүн хүлээп алышкын тургускан, чурттуң садыг үлетүр-болуктериниң төлээлекчилерин аңаа чалап кедиргеи.

СОВЕТ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ТӨЛЭЭЛЕРИ СИРИЯДА

ДАМАСК. (СЭТА-ның тускай корр.). Совет партия-чазак төлээлериниң удуртукчузу, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары А. П. Кириленко Араб социалистиг чаартылга партиязының Сириядa удуртулга черниң секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Баджбудж-биле ужурашкан. Найырадыг байдалга болган беседага Евфраттың гидроэнергетика комплексизин Сирияның тудуп тургузарынга Совет Эвилелиниң улуг дузаламчыны берип турарынга үүрегиң ханызындан өөрүп четтиргенин Баджбудж илергейлеп чугаалаан.

Үргүлчүлевишаан турар взраиль агрессиягa удур, эжелеткеи араб девискорни хостаары дээш араб чурттарның демиселин деткирипге ССРЭ-ниң туружун Баджбудж бедии-биле үнелээн.

Чуртта депшигелиг социал-экономиктиг чаартылгаларның оруунга найырадыг сирий улустуң чедиишкиннерин совет улус улут кичээнгейлиг соңуургап турар деп, А. П. Кириленко харыы созугге чугаалаан. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тудуп турар Евфраттың гидроэнергетика комплексизин Сирияның келир үеде күүү-күжүнүң үнер дээш болур деп бодуредиишин ол чугаалаан. А. П. Кириленко араб улустарның чөптүг демиселин деткирипге Совет Эвилелиниң бижыг болгаш чайгылыш чок ылаң турушкуун демдеглээн.

ДАМАСК. (СЭТА-ның тускай корр.). Совет партия-чазак төлээлериниң удуртукчузу, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары А. П. Кириленко биле Сирия Араб Республиканың Премьер-Министриниң оралакчызы, даштыкы хереглер министри Абдель Халим Халдамның аразынга ужуражышкын Дамаскыга болган.

Найырадыг беседа болган. Аңаа ийи талага сонуургап чыг айтырыгларның талазы-биле санал-оналды соңушкан. Араб социалистиг чаартылга партиязының Сирияда удуртулга черниң секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Баджбудж совет партия-чазак төлээлериниге алдар кылдыр дүштеки шайлалга тургускан.

Хүндүткелдиг болгаш найырадыг байдалга эрткен шайлалгага Мухаммед Баджбудж биле А. П. Кириленко чүве чугаалаганнар.

ДАМАСК. (СЭТА-ның тускай корр.). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары А. П. Кириленко башталаан, Дамаскыда чоруп турар совет партия-чазак төлээлери Сирияның найысылалының хоорай чоогуда суурунда пос аргыыр Хумасия комбинатка чораан.

1963 чылдың революциязының соонда национализастаган ол комбинат чурттуң эң улуг комбинады болу берген. Ында 4 муң хире кижи ажылдап турар. Хумасия продукциязын хөй-хөй чуртталга, ооң иштинде ССРЭ-ге, Венгрияга, Кубага садып турар.

Будурүлге черниң ажылчыннары совет аалчыларны өөрүп, хүндүлеп уткаан. Совет улуска чүректиг ханызындан байыр чедиришкиннерин А. П. Кириленкога пос аргыкчыларының өөнүүзүнден комбинаттың директору И. Дарвиш дамчыткан, араб улустарның чөптүг демиселиниге ооң чаагай дузаламчызы дээш ханызы-биле өөрүп четтиргенин илергейлеп чугаалаан.

А. П. Кириленко Сирияның пос аргыкчыларының өөрүшкүлүг хүлээп алышкынына дээш өөрүп четтиргенин чугаалаан, ооң ажыл-ижиниге улам чедиишкиннерниг болурун күзээн.

БУРЯТ АВТОНОМНУГ СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫ ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕН-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Бурят АССР-ниң ажылчы чоннарының коммунистиг тургузуушкунга чедип алган чедиишкиннери дээш база республиканың тургустунган хүнүнден бээр 50 чыл болган ойнга холбаштыр Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы Октябрь революциязы орден-биле шаҥнаалар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

МОСКВА, КРЕМЛЬ.
1973 чылдың июль 4.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Бурят обкомунга, Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң Президиумунга, Бурят АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Буряттыяның ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга алдарлыг хүн — Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың тургустунганының бежен чылы-биле болгаш ону Октябрь Революциязы орден-биле шаҥнаазынга холбаштыр изиг байыр чедирип тур.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы буряттарның салым-хуузун үнделиин-биле чаартып, хазынмыг Россияның оске-даа улустарынга ышкаш, оларны социал болгаш национал мөлчүгдеден хостаап, политик талазы-биле эрге-медел чок чорудуп узуткаан, хөй-хөй чүс чылдарның хожудагай чоруун ажыш эртеринге, күрүне, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун организастаарынга кыныгаар чок таарымчалыг байдалды тургускан.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чорааш, улуг орус улустуң болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң оске-даа улустарының аку-дүүмә ак сеткилдиг дузаламчызының ачызында Бурятия улуг болгаш алдарлыг төөгүлүг орукту эрткен. Республиканың ажылчы чоннары Совет эрге-чагырганы тургузары болгаш быжыглаары дээш демисеелге. Ада-чурттуң улуг дайынының үезинде дайзынны чылча шаварынга идепкейлиг киришкен. Шаанда Россияның хожудагай национал кыдыг-кыныгаары тургап чер ам Советтер чуртунуң чоон талазында экономиктиг улуг районнарының бирээзи болу берген. Республикада хөй адырлардыг үлетүүр тургустунган. Машина тудуушкуну болгаш прибор тудуушкуну, даг-руда, мыш-химиктиг, чиик болгаш аъш-чем үлетүүрлери шыпкын темп-биле хөгжүп турар. Улуг капитал тудуушкуну чоруп турар. Көдээ ажыл-агый эътти, сүттү, куш чуургазын, дүктү болгаш оске-даа продукцияны бүдүрериин болгаш күрүнеге садарын чыл кедеп туум-ла көвүдеп турар. Республиканың ажылчы чоннары тоску беш чыл планының даалгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш чедиишкиннинг демисеежин турар.

Буряттыяның чоонуң культуразы болгаш амыдыралы үнделиин-биле чаартынган. Ам Бурят АССР-ниң чону калбаа-биле бижик-билиглиг чер болу берген. Ында школаларның болгаш культура-чырыдымышкын албан черлериниң калбак четкизи тургустунган, он-он дээди өөредилге черлери болгаш техникумнар, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының филиалы бар, ажылчын адгының, национал интеллигенциязының хөй санныг кадрларын — эртемденнерин, инженерлерин болгаш техниктерин, көдээ ажыл-агыйның специалистерин, башкыларын болгаш эмчилерни белеткээн. Национал литература болгаш уран чүүл дыка сайзыраан. Республиканың ажылчы чоннарының материалдыг чаагай чоруу канчаар-даа ажоок көдүрүлген.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга Бурят АССР-ниң ажылчы чоннарының чедиишкиннерин — СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң тиилелгезиниң, социалистиг Ада-чурттуң дең эргелиг улустарының бузулбас интернационалчы пайыралтының болгаш аку-дүүмалышкы чоруунуң чайынаачак херечизи боолу турар.

Бурят АССР-ниң ажылчы чоннары партия организациязының удуртулгазы-биле чораап, экономиканы болгаш культураны улам көдүрери дээш моон соңгаар-даа чайгылыш чок демисеежир, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынга бузурелин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлеп тур.

Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республика делегерезин!

Бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының найыралының болгаш аас-кежиинин чөлегиниин Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делегерезин!

Совет улустуң коммунизмниң тиилелгезинге ленинчи орук-биле бүзурелдиг чаштап бар чоруур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делегерезин!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ
ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ
ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

ПАРТИЯ РАЙКОМУНУҢ БЮРОЗУНГА

Партияның Бай-Тайга райкомунуң бюрозунуң чоокта болган хуралынга «Кара-Хөл» колхозта партколунуң талазындан ында партия эге организацияларын болгаш партбөлүктерин удуртуп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо талазы-биле чамдык ажылдарны чорукканын аңаа илеткел кылган партком секретары эш Д. Д. Хертек демдеглээн.

Ажыл-агыйда партияның ийи эге организациязы, 4 партболук бар. Яңы-бүрү айтырыгларның талазы-биле оларның секретарьларының илеткелдерин партколга ап турар. Партия эге организацияларының кол кичээнгейни ажыл-херек дээш коммунистерниң харысалгазын болгаш идепкейлиг бедидеринче угландырып турар. Ажыл-агыйда Сукпактың партия организациязы (секретары Соян Белек), Даштыг-Хөлде партболук (организакчызы Хертек Сүрүн) организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды бедик деңнелде тургускан.

Бо организацияларда хураддар ой-шаанда эртип, оларга колхоз бүдүрүлгезинге, чон ортузунда идейполитиктиг ажылга холбашкан айтырыгларны чугаалашкы турар. Оларда коммунистер шупту партлыг даалгалыг.

Парткомнуң талазындан эге организацияларны болгаш партбөлүктерни удуртуп турарында чамдык четпестерни райкомнуң бюро хуралынга демдеглээн. Ылаңгыя чамдык партбөлүктерниң ажылынче кичээнгей кошкак. Чижээ, колхозчу тудугжуларда партболук (организакчызы Хертек Бадан-оол) коммунистерниң авангардчы ролюн бедидип шыдаваан, маңаа март, апрель айларда коммунистерниң хуралын безин арттырбээн, Тудуг ажылының планы чүгле 50—60 хуу күүсеттинип турар. Байдал бо хире дүвүренчиг турда, партком эш Х. Бадан-оолдуң илеткелин-даа албаан, оон негелде-даа кылбаан. Коммунистер-биле түс-тузунда ажых база кошкак тургустунган.

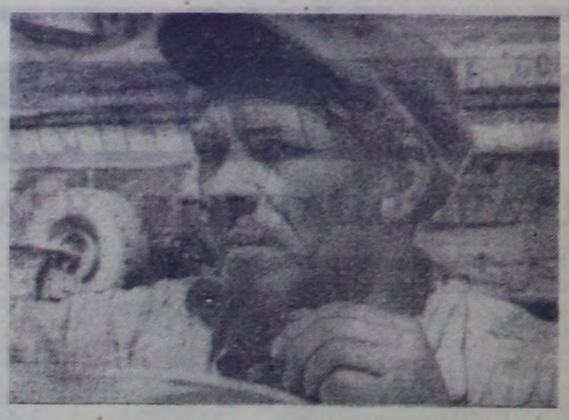
Парткомда-даа, эге организацияларда-даа шиитпирлиг-биле херек эвгелели четпес боон турарын, чамдык протоколдарны СЭКП райкомунче чогуур өйүнде чорутпаанын аңаа демдеглээн.

Бюрога чугаалашкан айтырыгга холбашкан четпестерни дарый чайладырывче парткомнуң кичээнгейни угландырган.

Хоорай-көдээге

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫНГА КИРЖИРИ—УЛУГ ШЫЛГАЛДА

Кызылдың «Травсселькозтехника» автобүдүрүлгезиниң коллективи тоску беш чылдың ийиги чылын күш-ажылчы чедишкиннер-биле дооскан. Бо чылдың адды айларында республиканың колхозтар, совхозтарынга көдээ ажыл-агыйның чаа техниказын болгаш өске-даа улус ажыл-агыйының чүгүдээ чүктерин чедирериниң планныг даалгаларын база хожудаашкынар чокка күүсеткен. Бо автобүдүрүлгениң коллективи беш чылдың шиитпирлиг чылында будүрүлге планнарын хуусаа бетинде күүседириндеп ацтыл, күскү дүжүт ажаап алырынга идепкейлиг киржир дээш, амыгаштап автомобильдерни, оларның хожуглырын селиписептеп, артык кезектерни четчелеп эгелээн.

Бистиң АТБ-ниң чоланачылары база септекчилерге бо чылдың август 1-ге чедир автомашинадарны чер ажылының продуктуларын сөөртүрүнге белеткеп доозар соруулга салганнар. Амгы үннерде септекчилерниң ортузунга социалистиг чарыштыг организастаап, дээре ажылдаан септекчи звеноларны шаңналмакталче киирип турар. Бүдүрүлгеде ниитизи-биле септелге кылыр 8 авено бар. Олардан В. Туевке удуртқан звено шалыпчы ажылдал. бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Машиналарның колкезектерин агрегат айы-биле адырып, септеп, үзеп-чаар арганы ажыглаап турар бис. Машиналарның кузовтарын бедидер болгаш чамдык чердерин чаартып солуурунга хереглээр демир болгаш дилеп ыяш аймаан баш буруугаар, чазын-на белеткеп алган бис. Чоокку үннерде Улуг-Хемниң ыяш үлетүүр ажыл-агыйындан 25 кубометр диилиг материалдарын база немей эккеп алдывыс. Оон ангыда тараа урарынга хереглээр улуг хөмүлдиг шоодайларны 1500 кезек чедир даарадып белеткээп. Тараа чүдүрген машиналарның кузовтарын шывар брезентилерни база четчелээп.

Ажаап алышкынның берге бачым шактарында машиналар үрели берээ, дүрген солуур кезектерни ажыглап, оларны тускай складта шыгжаан. Амдыызында ЗИЛ-130-ге салыр бир чаа шимчедикчи, беш кезек дамчыдылга коробказы, машинаның сонгу талазы оорказының 5 реакторлу болгаш өске-даа агрегаттар четчелеттингеп. Күскү дүжүт ажаап алырынга идепкейлиг киржир дээш, амдыгаштап автомобильдерни, оларның хожуглырын селиписептеп, артык кезектерни четчелеп эгелээн.

Бистиң АТБ-ниң чоланачылары база септекчилерге бо чылдың август 1-ге чедир автомашинадарны чер ажылының продуктуларын сөөртүрүнге белеткеп доозар соруулга салганнар. Амгы үннерде септекчилерниң ортузунга социалистиг чарыштыг организастаап, дээре ажылдаан септекчи звеноларны шаңналмакталче киирип турар. Бүдүрүлгеде ниитизи-биле септелге кылыр 8 авено бар. Олардан В. Туевке удуртқан звено шалыпчы ажылдал. бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Машиналарның колкезектерин агрегат айы-биле адырып, септеп, үзеп-чаар арганы ажыглаап турар бис. Машиналарның кузовтарын бедидер болгаш чамдык чердерин чаартып солуурунга хереглээр демир болгаш дилеп ыяш аймаан баш буруугаар, чазын-на белеткеп алган бис. Чоокку үннерде Улуг-Хемниң ыяш үлетүүр ажыл-агыйындан 25 кубометр диилиг материалдарын база немей эккеп алдывыс. Оон ангыда тараа урарынга хереглээр улуг хөмүлдиг шоодайларны 1500 кезек чедир даарадып белеткээп. Тараа чүдүрген машиналарның кузовтарын шывар брезентилерни база четчелээп.

Ажаап алышкынның берге бачым шактарында машиналар үрели берээ, дүрген солуур кезектерни ажыглап, оларны тускай складта шыгжаан. Амдыызында ЗИЛ-130-ге салыр бир чаа шимчедикчи, беш кезек дамчыдылга коробказы, машинаның сонгу талазы оорказының 5 реакторлу болгаш өске-даа агрегаттар четчелеттингеп. Күскү дүжүт ажаап алырынга идепкейлиг киржир дээш, амдыгаштап автомобильдерни, оларның хожуглырын селиписептеп, артык кезектерни четчелеп эгелээн.

Бистиң АТБ-ниң чоланачылары ол бедик даалгаларны боттандырар дээш ам-даа хөй-хөй түүлгелерни кылыр апаар. Аңаа будүрүлгениң бар арга-кураавырларын долузу-биле ажыглаар үжүрлүг бис. Чаа дүжүттүң тараазын дажыглаар чоланачыларның социалистиг чарыжының түңнелдерин он хонуктан үндүрүп чарыштың тиилекчилеринге болгаш кызымак ажылдаар чоланачыларга акша төлевирлиг шаңналдарны тыскырының, оларга моральдыг деткимчени көргүзериниң чугаазын коллектив кежигүннери чугаалап турар.

Дүжүт ажаажыр дээш чеде берген бистиң чоланачыларывысты колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, бригадирлери өөрүшкүлүг-биле хүлээп ап, оларның ажылынче сагыш салып, дуза-лаар дээрзинге бүрүн бүзүредиг бис.

Эрткен чылдың чаагай үнген дүжүдүн ажаажырынга бистиң чоланачыларывыс күшажылчы деминг үлүүн киргеңя билдингир болгай. Ынчан чоланачылар чарыштың негелдезинде доктаатынган чурум ёзугаар хүннүң-не ийи холчегиир ажылдап турган. Автомашина бүрүзү хонукта 12-13 шак ажылдап турган. Ол үеде 43 муң тонна тараазы, 19 муң тонна силос массазын болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязын сөөртөкен. Чоланачылардан коммунистер Г. Ричевскихтиң, А. Тюмкининиң, А. Буяновтуң, П. Алтуховтуң чоланачылар бригадалары организастыг болгаш күжениишкиниг ажылдаан. Бирги класстың чоланачызы А. Васильев эртнен күүн 1049 тонна тараа сөөртүр планныг турган. Ону ол күскү сезонда 1510 тонна чедир күүсеткен. Оон өскедаа хөй-хөй чоланачылар тергиин ажылдаан.

Дүжүт ажаажыр дээш чеде берген бистиң чоланачыларывысты колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, бригадирлери өөрүшкүлүг-биле хүлээп ап, оларның ажылынче сагыш салып, дуза-лаар дээрзинге бүрүн бүзүредиг бис.

Эрткен чылдың чаагай үнген дүжүдүн ажаажырынга бистиң чоланачыларывыс күшажылчы деминг үлүүн киргеңя билдингир болгай. Ынчан чоланачылар чарыштың негелдезинде доктаатынган чурум ёзугаар хүннүң-не ийи холчегиир ажылдап турган. Автомашина бүрүзү хонукта 12-13 шак ажылдап турган. Ол үеде 43 муң тонна тараазы, 19 муң тонна силос массазын болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязын сөөртөкен. Чоланачылардан коммунистер Г. Ричевскихтиң, А. Тюмкининиң, А. Буяновтуң, П. Алтуховтуң чоланачылар бригадалары организастыг болгаш күжениишкиниг ажылдаан. Бирги класстың чоланачызы А. Васильев эртнен күүн 1049 тонна тараа сөөртүр планныг турган. Ону ол күскү сезонда 1510 тонна чедир күүсеткен. Оон өскедаа хөй-хөй чоланачылар тергиин ажылдаан.

Дүжүт ажаажырынга киржип турган республиканың чоланачыларының чарыжының бистиң коллектив дээре иргүзүглерни чедип ап, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчимир Кызыл тугун ийи удаа алган. Бистиң мурнакчыларывыстың ажылынга Төрээн чурт бетин-биле үнелээн. 1972 чылдың дүжүдүн ажаап алырынга киржип турган. Оларның кайызы-даа бо чылдың сезонунда 1500 ажыг тонна тараазы сөөртүр соруулга салганнар. Боларның үлегерчижээн эдерээ, ол будүрүлгениң мурнакчы чоланачылары Петр Алтухов, Доржу Эренчин баштадыр 130 чоланачы Тандың районунуң шөлдериниң шалыпчы ажылдаарынга бедиткен хүлээгелерин алгылаан. Ол АТБ-ниң чоланачылары амгы үеде республиканың ажыл-агыйларынче машина-техника аймаан үдүрүп чедирерин шалыпкын үргүлчүлеп турарлар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

Бо чуруктарда Кызылда «Травсселькозтехника» автобүдүрүлгезиниң мурнакчы чоланачылары (солагай талдан) Василий Васильев биле Владимир Никулин эрткен чылдың дүжүдүн ажаажырынга идепкейлиг киржип, күжениишкиниг ажылдаанывар.

Аныяк чоланачы эш ВАСИЛЬЕВ (кырында чурук) «ЗИЛ-555» самосвалы-биле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң тараазын дүжүт шөлдериндеп шаңнарже, шаңнардан тараа хүлээп алыр пунктуларже хүнүүн-не соксаал чокка сөөртүп турган. Ол күскү сезонда 1049 тонна тараа сөөртүр хүлээнге алган, 1540 тонна тарааны чедирген.

В. НИКУЛИН (аданында) Тандыда Көдээ ажыл-агыйның дуржуугга станциязының шөлдериниң ажылдап күүсөөн, база 1500 ажыг тонна тараазы шаңнар, пунктуларже сөөртөкен.

Бо ийи шалыпчымың кайызы-даа тоскуу беш чылдың шиитпирлиг чылының дүжүдүн чидириг чокка ажаап алырынга киржир дээш, бедиткен хүлээгелерин алганнар. Оларның кайызы-даа бо чылдың сезонунда 1500 ажыг тонна тараазы сөөртүр соруулга салганнар. Боларның үлегерчижээн эдерээ, ол будүрүлгениң мурнакчы чоланачылары Петр Алтухов, Доржу Эренчин баштадыр 130 чоланачы Тандың районунуң шөлдериниң шалыпчы ажылдаарынга бедиткен хүлээгелерин алгылаан. Ол АТБ-ниң чоланачылары амгы үеде республиканың ажыл-агыйларынче машина-техника аймаан үдүрүп чедирерин шалыпкын үргүлчүлеп турарлар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

ТАНЫЖЫҢАР, ДАМЧАЙ-ДЫР

Чылдар эрткен тудум «Чаа оруқ» колхозтуң ажыл-агыйы улам хөгжүп, хөй адырлыг болуп, аңаа ажылдаар күш негеттинип турган. Ынчан аныяктарны хөй ажылынче хөйүбиле чорудуп эгелээн. Комсомолчу Дамдын-оол Дамчай база оларның санынга киргеп. Оон бээр алаан үр үе эрткен. Ол ам ажылынга мергежилдиг, дуржулгалыг малчыннарның бирээзи апарган.

Чоокта чаа Эрээнге чораап, колхоз баштаар черинин, даргазы Семен Сотпаевич Сакыы-Сүрүнден мурнакчылар дутайын айтырарынга өскелер-биле кады Дамдын-оол Дамчайны адаар болду. Оон дугайын чон чугаалажып, ажылышке, амыдырал-чуртталгага кызымаан эскерип каан.

Оны шаандан бээр аажок таныыр болгаш, ынчан ооңгыш-өөткилиивистя өөртүп, харын-даа каш дакпыр харысалгалыг болуруп сагындырып, даандырып турардыр.

Украинаның комбайнерлериниң чагазы-биле танышкын көрүп, оларның ол кыйгырыын чүректиң хамыдан хүлээп алгаш, бо күзүн шалыпчы ажыддаар талазы-биле бедиткен хүлээгелерни алдывыс. Ол хүлээгелевисте мындыг одуруглар бар. Беш чыдың бо шиитпирлиг чылының дүжүдүн сөөртүр 30 автопоезд-биле катай 130 автомашинаны колхозтарже, совхозтарже аткарар. Дөрт дугуйлуг 50 кожуунуң немей белеткээр.

Тараа сөөртүр машина бүрүзүн шиеыг-биле хандырар машиналарның кузовтарын хензиг-даа тиг чок болдурар. Кузовтарның ханаларын бедидер. Украин тараажыларның «шөлге чаңгыс-даа мажак, саванга чаңгыс борбак-даа тараа артгырбас!» деп кыйгырымын бир демниг деткээш, «сөөртүлгө үезинде борбак-даа тараа оскунмас, автотранспорт-биле ажылдаарын чаңгыс шак-даа үзүктелдирбес» деп кыйгырыг-биле ажылдаарын дутурушкан бис.

Автопарктың техниктиг белеткелиниң талазы-биле хөйниити көрүдээни чорударын, дүжүт ажаап алырынга белеткел планнарының күүселдерин хынажырын база организастаар бис. Автомобильдерни шын ажыглап, кожуглардыг ажылдаар арганы боттандырып турган, планнан ажыр 5 муң тонна тарааны, 5 муң тонна силос массазын, көдээ ажыл-агыйның оон өскеже-даа 2 муң тонна чүгүн сөөртүр. Дүжүт ажаап алыр үениң дургузунда оруктарга автотравспорттуң озал-оңдаан болдурбазын база чедип алыры чугула.

Чыдлар эрткен тудум «Чаа оруқ» колхозтуң ажыл-агыйы улам хөгжүп, хөй адырлыг болоп, аңаа ажылдаар күш негеттинип турган. Ынчан аныяктарны хөй ажылынче хөйүбиле чорудуп эгелээн. Комсомолчу Дамдын-оол Дамчай база оларның санынга киргеп. Оон бээр алаан үр үе эрткен. Ол ам ажылынга мергежилдиг, дуржулгалыг малчыннарның бирээзи апарган.

Чоокта чаа Эрээнге чораап, колхоз баштаар черинин, даргазы Семен Сотпаевич Сакыы-Сүрүнден мурнакчылар дутайын айтырарынга өскелер-биле кады Дамдын-оол Дамчайны адаар болду. Оон дугайын чон чугаалажып, ажылышке, амыдырал-чуртталгага кызымаан эскерип каан.

Оны шаандан бээр аажок таныыр болгаш, ынчан ооңгыш-өөткилиивистя өөртүп, харын-даа каш дакпыр харысалгалыг болуруп сагындырып, даандырып турардыр.

Украинаның комбайнерлериниң чагазы-биле танышкын көрүп, оларның ол кыйгырыын чүректиң хамыдан хүлээп алгаш, бо күзүн шалыпчы ажыддаар талазы-биле бедиткен хүлээгелерни алдывыс. Ол хүлээгелевисте мындыг одуруглар бар. Беш чыдың бо шиитпирлиг чылының дүжүдүн сөөртүр 30 автопоезд-биле катай 130 автомашинаны колхозтарже, совхозтарже аткарар. Дөрт дугуйлуг 50 кожуунуң немей белеткээр.

Тараа сөөртүр машина бүрүзүн шиеыг-биле хандырар машиналарның кузовтарын хензиг-даа тиг чок болдурар. Кузовтарның ханаларын бедидер. Украин тараажыларның «шөлге чаңгыс-даа мажак, саванга чаңгыс борбак-даа тараа артгырбас!» деп кыйгырымын бир демниг деткээш, «сөөртүлгө үезинде борбак-даа тараа оскунмас, автотранспорт-биле ажылдаарын чаңгыс шак-даа үзүктелдирбес» деп кыйгырыг-биле ажылдаарын дутурушкан бис.

Автопарктың техниктиг белеткелиниң талазы-биле хөйниити көрүдээни чорударын, дүжүт ажаап алырынга белеткел планнарының күүселдерин хынажырын база организастаар бис. Автомобильдерни шын ажыглап, кожуглардыг ажылдаар арганы боттандырып турган, планнан ажыр 5 муң тонна тарааны, 5 муң тонна силос массазын, көдээ ажыл-агыйның оон өскеже-даа 2 муң тонна чүгүн сөөртүр. Дүжүт ажаап алыр үениң дургузунда оруктарга автотравспорттуң озал-оңдаан болдурбазын база чедип алыры чугула.

Бистиң АТБ-ниң чоланачылары ол бедик даалгаларны боттандырар дээш ам-даа хөй-хөй түүлгелерни кылыр апаар. Аңаа будүрүлгениң бар арга-кураавырларын долузу-биле ажыглаар үжүрлүг бис. Чаа дүжүттүң тараазын дажыглаар чоланачылардың социалистиг чарыжының түңнелдерин он хонуктан үндүрүп чарыштың тиилекчилеринге болгаш кызымак ажылдаар чоланачыларга акша төлевирлиг шаңналдарны тыскырының, оларга моральдыг деткимчени көргүзериниң чугаазын коллектив кежигүннери чугаалап турар.

Дүжүт ажаажыр дээш чеде берген бистиң чоланачыларывысты колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, бригадирлери өөрүшкүлүг-биле хүлээп ап, оларның ажылынче сагыш салып, дуза-лаар дээрзинге бүрүн бүзүредиг бис.

Эрткен чылдың чаагай үнген дүжүдүн ажаажырынга бистиң чоланачыларывыс күшажылчы деминг үлүүн киргеңя билдингир болгай. Ынчан чоланачылар чарыштың негелдезинде доктаатынган чурум ёзугаар хүннүң-не ийи холчегиир ажылдап турган. Автомашина бүрүзү хонукта 12-13 шак ажылдап турган. Ол үеде 43 муң тонна тараазы, 19 муң тонна силос массазын болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязын сөөртөкен. Чоланачылардан коммунистер Г. Ричевскихтиң, А. Тюмкининиң, А. Буяновтуң, П. Алтуховтуң чоланачылар бригадалары организастыг болгаш күжениишкиниг ажылдаан. Бирги класстың чоланачызы А. Васильев эртнен күүн 1049 тонна тараа сөөртүр планныг турган. Ону ол күскү сезонда 1510 тонна чедир күүсеткен. Оон өскедаа хөй-хөй чоланачылар тергиин ажылдаан

Бөгүн — Бурят АССР бодунуң 50 чылын байырлап турар

УЛУСТАРНЫҢ АКЫ-ДУНМА ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

Б. С. СЕМЕНОВ,

Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы

Бурят улус алдын байырлалынын бүдүүзүнде — Бурят АССР улуг Эвилелдин чамылбас кезээ — деп, чоргаарал-биле чугаалап турадар. Хой национальдыг ССРЭ-ниң тургустунганының дараазындагы — 1923 чылда ол республика тывылган. РСФСР-ниң составынга кирген бо автономнуг республиканы тургускан чорук буряттарның амыдыралынга төөгүлүг түүл: оларның чуртунга төөгүге эң-не баштай Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың тургустунганы ол болган.

Хаанныг Россия уезинде үзүлдүр, бистиң бүгү челиишкиннеривистиң үндезини боол турар. Тайбың ажыл-ишти чылдарында-даа, эрткен дайынның уезинде-даа ол найырал улам быжыгып, канналган. Гитлержилерге үзүп тулчуушкуннар фронтуларынга бурят И. Баторов болгаш Бурятиядан барган орус С. Орешков олар Александр Матросовтуң маадырлыг чорүүн катаптааннар. Чөөн Саян чурттуг анчы Ж. Тулаев алдарлыг адыгжы-снайпер боол турган. Полковник В. Борсоев биле генерал И. Балдынов тулчуушкуннарга шылгарап, Совет Эвилелинин Маадырлары болганнар.

Амгы үеде Бурятияның ажылчыннары, колхозчулары болгаш интеллигенциязы СЭКП-нин XXIV съездизинин айыткан соруулгаларын күүседир дээш кызымаккай ажылдап, коммунистиг тургузуушкуунуң нинти херээнге боттарының салышкыныя киирип тураалар.

Хөвүдангай мал-чер ажылдыг турган Бурятия ССРЭ-нин бүгү улустарының аку-дунма дузаламчызының ачызында улуг хөгжүдүлиг, үлетпүрлүг болгаш коодээ ажыл-агыйлыг республика болу берген.

Амгы үеде республика хем судноларын, күчүүлүг автокранларны, электри моторларын, нарын болгаш часпас илавылгдыг приборларны, автоматчыдыгга херекседелдерин, сонга шилин, шифершывыгны, цементини, ыяш болгаш дилиг материалдарын, шөй болгаш канны, хеп чуур машиналарны, дүк бүдүштүг пөстерни, аргыглыг кылыгларны, бажың иштининг эт-севин, эът болгаш балык консерваларын бүдүрүп үндүрүп турар апарган. Бурятияның үлетпүр черлериниң кылган түүлдерин бистиң чурттуң барык бүгү республикаларывыча, крайларывыча, областарывыча чорудуп, дыка хөй даштыкы чурттарже үндүрүп турар апарган. Амгы үеде Бурят АССР-де үлетпүр продукциязының чылда кылып үндүрер нинти хемчээли бир миллиард үш чүс миллион рубль чеде берген.

Коодээ ажыл-агыйда үндезин чаартылгалар база болган. Коллективизациянын соонда эрткен чылдар коодээ черлерге механизастаттынган улуг ажыл-агыйларның улуг күштүүн херек кырында бадыткаан. Ам Бурят АССР-нин шөлдеринде 16 мун ажыг трактор (он беш ат күжүнге деннээрге), тараа ажаан аппар дөрт мун ажыг комбайн ажылдап турар. Колхозтар болгаш совхозтар нарын болгаш чартык-нарын үүктүг хойну өстүрүп турар. Эътжир болгаш сүттүр мал ажылын болгаш күш өстүрер ажылды дыка хөгжүткен.

Бурятияның коодээзи база-ла таныттынмас кылдыр чаартыгган. Чижээ. Баргузин айтыктың Карл Марке аттыг колхозунуң төвү — Баянголду ап көрээлинер. Ында 4000 хире мыйыстыг бода мал, 30 мун хой, 8000 гектар тарылга шөлү бар. Суурда — ортумак школа, эмнелге. Культура баларында барымдаалап көрген.

Июль 4-түң эртенги хуралынга БУР-нуң даштыкы херектер министри **Петр Младенов** даргалаан. ГДР-ниң даштыкы херектер министри **Отто Винцер** бир-ле дугаарында санал бергеш, соолгу үеде Европа күрүнелериниң аразында харылзааларга болган өскерлиишкиннерге доктааган. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында чоокта чаа чардынган дугуржулгаларның Европаның айыыл чок чоруун быжыглаарының херээнге чугула ужур-дузалыын ол онзалап демдеглээн. Бо төвүлел хуралда чедип алдынган бурунгаарлаашкыны быжыглаар, Европада дүшкүүрлүг чорукту улам ыңай кошкадырының херээнге идиг бээр түлөвилелиг деп ол чугаалаан.

Төвүлел хурал бодунуң таагай соруулгаларын күүседиринге, улустарның аңаа оваан турар идегелдерин боттандырарына дузалап болгу дег боттуг шиитпирлерни ажылдап кылырыңга ГДР киржир деп, О. Винцер чугаалаан.

Күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкыныңга ССРЭ-ниң, ПУР-нуң болгаш ГДР-ниң ГФР-биле керээлериниң, а ол ышкаш Барыын Берлин талазы-биле дөрт талалыг дугуржулганың болгаш Европага күрүнелер аразынга харылзааларның принциптериниң дугайында Кол декларацияның төлевилелин июль 4-те киирген. Декларацияның төлевилелин бо солунда парлаан.

Ю. ЦЕДЕНБАЛ УЛАН-УДЭДЕ КЕЛГЕН

УЛАН-УДЭ. (СЭТА). Бурят АССР-ниң 50 чылынның байырлалынга киржири-биле МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Төвүзелиниң Даргазы Ю. Цеденбал июль 4-тө ында келген. МАР-ның камгалал министри арми генералы Б. Дорж болгаш албанның өскө-даа кижилери оңу үдеп келген.

МАР-ның, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң күрүне туктарыбиле шимээн вокзалга Ю. Цеденбалды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Төвүзелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның секретары, СЭКП-ниң Бурят обкомунуң бирги секретары А. У. Модогоев, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. С. Семенов, Бурят АССР-ниң Министрлер Төвүзелиниң Даргазы Н. Б. Пивоваров болгаш албанның өскө-даа кижилери уткаан.

МАР-ның Иркутскиде консулу С. Цеденламба база уткаан.

Ол-ла хүн Ю. Цеденбал СЭКП-ниң Бурят обкомунга барып, автономнуг республиканың удуртукчулары-биле чугаалашкан.

Европаның айыыл чок чоруунуң үндезиннериниң болгаш Европага күрүнелер аразынга харылзаалар принциптериниң дугайында

КОЛ ДЕКЛАРАЦИЯ

төлевилел

I.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле төвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелер,

улустарны санап четпес когаралдарга болгаш качыгдалдарга таварыштырган делегейниң ийиги дайыны Европага эгелээн дээш үүвени бодаап,

улустарның аймыл чок чоруунга төөгүлүг харыысалганы медереп билбишаан, база Европаны дайынаырак үүлгеделерден камгалаар болгаш ону доктаамал быжыг тайбыңның девискээри болдурар дээш, боттарының күжениишкиннерин каттыштырар соруулгага хей-аът кирип,

Европа динке, база Чер ортузу далайның девискээри-биле катай алырга, Европаның чоок-кавызы девискээрлерге тайбыңны болгаш аймыл чок чорукту хандырарының бүгү-ниити тайбыңны камгалаарынга, быжыктырарынга ужур-дузалыын мында медереп билбишаал,

Европаның аймыл чок чоруун быжыглаары кандыг-даа күрүнеге ийикпе динке удур угланмаан деп үүвени барымдаалаан,

социал-политиктиг тургузугнуң ыяалдыы ийи талалыг, ниити европага хамаарышкан-даа үндезинниг кады ажылдажылга харылзааларын күрүнелер аразынга бүгү талалыг хөгжүдүнге шаптык болбас ужурлуг деп үүвеге ылап бүзүреп,

Европаның шериг-политиктиг бөлүглежиишкиннерге хуваатгыланганы чоорту ажып эртер арганы келир үеде бээр кылдыр ук динке күрүнелер аразынга харылзааларны чаартырын күзенчиг деп санаап,

Европага тайбың кады ажылдажылгавың идеяларын күрүнелер аразында харылзааларга, организациялар, кижилер аразынга харылзаалар тударда болгаш информациялар солчуруунга-даа амыдыралга моон соңгаар боттандырарынга база дуза чедирер күзелдя илертейлевишаан,

материалдыг болгаш утаан-бодал культуразының чүүл-бүрү адырларынга чедиишкиннер-биле бот-боттарын байытчыр арганы улустарга бээринче чүткүл салбышаан.

Каттышкан Нациялар Организациязының соруулгаларын болгаш принциптерин барымдаалап,

күрүнелер аразында харылзааларның чөпшээрежилгелиг болур принциптерин хүлээп алыры Европага айыыл чок чоруктуң, кады ажылдажылганың болгаш билчиишкиннин үндезиннерин быжыглаар деп үүвени бодавышаан,

оларның политиктиг, экономиктиг болгаш социал системаларындан хамаарылга чокка олар боттарының харылзааларына моон адаанда чүүлдерге хамаарышкан эң чугула принциптерни хүндүлеэрин база шыңгыы сагыырын хүндүткелдин-биле медеглеп тур:

— боттарының девискээрниге дээды эргени эдилевишаан, киржикчи күрүнелер бот-боттары-биле харылзааларын дең эргеге, хамаарышпас чорукка болгаш бүрүн эргелиг турарынга черле барымдаалаттынар өскө-даа эргелерни хүндүлээрниге үндезилей тургузарынга барымдаалаар деп бүрүн эргелиг болур:

— күш дөгээр чорукту ийикпе күш дөгеш кыжаныышкын кылырын ажыгланазы, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының харылзааларынга күш дөгээр чорукту ажыглаарындан ийикпе күш дөгеш кыжаныышкын кылырын ажыглаарындан КНО-нуң Уставын ёзуталаар ойталаар болгаш ооң-биле чергелештир европа улустарының амыдырадынга дайынны улустар аразының маргылдааларын шиитпирлээрининг аргазы болдурбазын үүлээнир;

— кызыгаарларыны үреп болбазы, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европада догуннаап турар кызыгаарларны амгы болгаш келир үеде үреп болбас деп көөр, бот-бодунга девискээр былаажыр кандыг-даа негелделер салбас база ол динтин девискээрниге чүгле ким-даа амгы кызыгаарларга халдевас болза, таймың камгалаттынган турар деп үүвени үүлээп көөр;

— бүлүң девискээрлиг турарны, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европага бүгү күрүнелериниң амгы кызыгаарларының аайы-биле оларның бүдүн девискээрлиг турарын чайгылыш чок үндүлээр болгаш сагыыр;

— маргылдааларны тайбың арга-биле таарыштырып шиитпирлээри, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш аймыл чок чоруун айыыла таварыштырбас кылдыр боттарының маргылдааларын тайбың аргалар-биле шиитпирлээр:

— иштики херектерин холгаарлашпазы, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер өскө күрүнелериниң иштики херектеринче холгаарлавас, оларның күрүне бүрүзү өскө күрүнелериниң политиктиг, экономика болгаш культура үндезиннерин хүндүлээр;

— кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларны хүндүлээри, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер шажын-чүдүлгелиг бүүреддерниң хостуг болуру-биле катай алырга, кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларны хүндүлээр;

— улустарның дең эргези болгаш боттарының салым-чолун боттары баш миннир эргелери, аңаа дүүштүр улус бүрүзү бодунуң чуртунуң экономиктиг, социал болгаш культура хөгжүдезин хандырарынга эртежок чугула деп бодунуң санаар ниитилел тургузуун тургузар болгаш эргелеп-башкарарының хевирин шилип алыр;

— күрүнелөр аразынга кады ажылдажылга, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш аймыл чок чоруун деткинр сорулганы барымдаалаап, бот-боттарының аразынга дем каттыштырып ажылдаар, экономика, социал, культура, эртем-техника болгаш садыг талаларыбиле боттарының харылзааларынга бүрүн деп эргелиг болур, холгаарлаашкын хылбас чурумга үндезилей боттандырар;

— делегей эргезиниң талазы-биле хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседир, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының улустар аразынга ийи талалыг ийикпе хей талалыг чурум ёзугаар алган хүлээлгелерин КНО-нуң Уставынга дүүштүр ак сеткилдиг күүседир;

бо принциптерни шуулгуун ажыглаавының түңнелинде тургустунар артык эргелерни бүгү киржикчи күрүнелерге хайдырар төлээде, бо принциптерниң кайызын-даа боттарының аразынга харылзааларның болгаш кады ажылдажылганың бүгү талаларынга бир дөмей хажык чокка ажыглаар **шиитпирлиин илергейлеп тур.**

II.

Үстүнде айыттынган принциптерни ажыглаары оларның аразынга чогумчалыг болгаш наймралдыг харылзааларны хөгжүдүнге идиглиг болурунга **бүзүредин илергейлевишаан,** ол принциптерни улам дээштиг болдурары-биле боттарының моон өдээзинда түүлдерни ылырынга белеңнин медеглеп тур:

— боттарының аразынга туруп кээш болур кандыг-даа маргылдааларны чугаалажыышкыннарның, холбаштырылганын, арбитражтың болгаш талаларның өскө-даа аргаларны шилип, чөпшээрешкенин ёзугаар чүгле тайбың ёзу-биле **шиитпирлээри;** кандыг-бир күрүнелер аразында амгы үеде боол турар маргылдааларны болдунар-ла кыска хуусаа иштинде шиитпирлеттинген болгаш чогуур хевир-биле таарыштырган турарынче күжениишкинни салыры;

— делегейде тайбыңга болгаш аймыл чок чорукка кыжаныышкынны болдуруп турар ходелиишкиннерни кылган кандыг-даа күрүнеге азы күрүнелерге политиктиг, шериг, экономиктиг азы өскө-даа хевирлиг дузаламчыны болгаш деткимчени кылырындан **ойталаары;**

— ниитининг эрге-ажыын барымдаалаан болгаш Европага тайбыңны, аймыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга холбашкан айтырыглар талазы-биле политиктиг консультацияларны, информациялар солчуруунга-даа амыдыралга моон соңгаар боттандырарынга база дуза чедирер күзелдя илертейлевишаан,

материалдыг болгаш утаан-бодал культуразының чүүл-бүрү адырларынга чедиишкиннер-биле бот-боттарын байытчыр арганы улустарга бээринче чүткүл салбышаан.

Каттышкан Нациялар Организациязының соруулгаларын болгаш принциптерин барымдаалап,

күрүнелер аразында харылзааларның чөпшээрежилгелиг болур принциптерин хүлээп алыры Европага айыыл чок чоруктуң, кады ажылдажылганың болгаш билчиишкиннин үндезиннерин быжыглаар деп үүвени бодавышаан,

оларның политиктиг, экономиктиг болгаш социал системаларындан хамаарылга чокка олар боттарының харылзааларына моон адаанда чүүлдерге хамаарышкан эң чугула принциптерни хүндүлээрин база шыңгыы сагыырын **хүндүткелдин-биле медеглеп тур:**

— боттарының девискээрниге дээды эргени эдилевишаан, киржикчи күрүнелер *бот-боттары*-биле харылзааларын дең эргеге, хамаарышпас чорукка болгаш бүрүн эргелиг турарынга черле барымдаалаттынар өскө-даа эргелерни хүндүлээрниге үндезилей тургузарынга барымдаалаар **деп бүрүн эргелиг болур:**

— **күш дөгээр чорукту ийикпе күш дөгеш кыжаныышкын кылырын ажыгланазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының харылзааларынга күш дөгээр чорукту ажыглаарындан ийикпе күш дөгеш кыжаныышкын кылырын ажыглаарындан КНО-нуң Уставын ёзуталаар ойталаар болгаш ооң-биле чергелештир европа улустарының амыдырадынга дайынны улустар аразының маргылдааларын шиитпирлээрининг аргазы болдурбазын үүлээнир;

— **кызыгаарларыны үреп болбазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европада догуннаап турар кызыгаарларны амгы болгаш келир үеде үреп болбас деп көөр, бот-бодунга девискээр былаажыр кандыг-даа негелделер салбас база ол динтин девискээрниге чүгле ким-даа амгы кызыгаарларга халдевас болза, таймың камгалаттынган турар деп үүвени үүлээп көөр;

— **бүлүң девискээрлиг турарны,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европага бүгү күрүнелериниң амгы кызыгаарларының аайы-биле оларның бүдүн девискээрлиг турарын чайгылыш чок үндүлээр болгаш сагыыр;

— **маргылдааларны тайбың арга-биле таарыштырып шиитпирлээри,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш аймыл чок чоруун деткинр сорулганы барымдаалаап, бот-боттарының аразынга дем каттыштырып ажылдаар, экономика, социал, культура, эртем-техника болгаш садыг талаларыбиле боттарының харылзааларынга бүрүн деп эргелиг болур, холгаарлаашкын хылбас чурумга үндезилей боттандырар;

— **делегей эргезиниң талазы-биле хүлээлгелерин** ак сеткилдиг күүседир, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының улустар аразынга ийи талалыг ийикпе хей талалыг чурум ёзугаар алган хүлээлгелерин КНО-нуң Уставынга дүүштүр ак сеткилдиг күүседир;

бо принциптерни шуулгуун ажыглаавының түңнелинде тургустунар артык эргелерни бүгү киржикчи күрүнелерге хайдырар төлээде, бо принциптерниң кайызын-даа боттарының аразынга харылзааларның болгаш кады ажылдажылганың бүгү талаларынга бир дөмей хажык чокка ажыглаар **шиитпирлиин илергейлеп тур.**

II.

Үстүнде айыттынган принциптерни ажыглаары оларның аразынга чогумчалыг болгаш наймралдыг харылзааларны хөгжүдүнге идиглиг болурунга **бүзүредин илергейлевишаан,** ол принциптерни улам дээштиг болдурары-биле боттарының моон өдээзинда түүлдерни ылырынга белеңнин медеглеп тур:

— боттарының аразынга туруп кээш болур кандыг-даа маргылдааларны чугаалажыышкыннарның, холбаштырылганын, арбитражтың болгаш талаларның өскө-даа аргаларны шилип, чөпшээрешкенин ёзугаар чүгле тайбың ёзу-биле **шиитпирлээри;** кандыг-бир күрүнелер аразында амгы үеде боол турар маргылдааларны болдунар-ла кыска хуусаа иштинде шиитпирлеттинген болгаш чогуур хевир-биле таарыштырган турарынче күжениишкинни салыры;

— делегейде тайбыңга болгаш аймыл чок чорукка кыжаныышкынны болдуруп турар ходелиишкиннерни кылган кандыг-даа күрүнеге азы күрүнелерге политиктиг, шериг, экономиктиг азы өскө-даа хевирлиг дузаламчыны болгаш деткимчени кылырындан **ойталаары;**

— ниитининг эрге-ажыын барымдаалаан болгаш Европага тайбыңны, аймыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга холбашкан айтырыглар талазы-биле политиктиг консультацияларны, информациялар солчуруунга-даа амыдыралга моон соңгаар боттандырарынга база дуза чедирер күзелдя илертейлевишаан,

материалдыг болгаш утаан-бодал культуразының чүүл-бүрү адырларынга чедиишкиннер-биле бот-боттарын байытчыр арганы улустарга бээринче чүткүл салбышаан.

Каттышкан Нациялар Организациязының соруулгаларын болгаш принциптерин барымдаалап,

күрүнелер аразында харылзааларның чөпшээрежилгелиг болур принциптерин хүлээп алыры Европага айыыл чок чоруктуң, кады ажылдажылганың болгаш билчиишкиннин үндезиннерин быжыглаар деп үүвени бодавышаан,

оларның политиктиг, экономиктиг болгаш социал системаларындан хамаарылга чокка олар боттарының харылзааларына моон адаанда чүүлдерге хамаарышкан эң чугула принциптерни хүндүлээрин база шыңгыы сагыырын **хүндүткелдин-биле медеглеп тур:**

— боттарының девискээрниге дээды эргени эдилевишаан, киржикчи күрүнелер *бот-боттары*-биле харылзааларын дең эргеге, хамаарышпас чорукка болгаш бүрүн эргелиг турарынга черле барымдаалаттынар өскө-даа эргелерни хүндүлээрниге үндезилей тургузарынга барымдаалаар **деп бүрүн эргелиг болур:**

— **күш дөгээр чорукту ийикпе күш дөгеш кыжаныышкын кылырын ажыгланазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының харылзааларынга күш дөгээр чорукту ажыглаарындан ийикпе күш дөгеш кыжаныышкын кылырын ажыглаарындан КНО-нуң Уставын ёзуталаар ойталаар болгаш ооң-биле чергелештир европа улустарының амыдырадынга дайынны улустар аразының маргылдааларын шиитпирлээрининг аргазы болдурбазын үүлээнир;

— **кызыгаарларыны үреп болбазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европада догуннаап турар кызыгаарларны амгы болгаш келир үеде үреп болбас деп көөр, бот-бодунга девискээр былаажыр кандыг-даа негелделер салбас база ол динтин девискээрниге чүгле ким-даа амгы кызыгаарларга халдевас болза, таймың камгалаттынган турар деп үүвени үүлээп көөр;

— **бүлүң девискээрлиг турарны,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европага бүгү күрүнелериниң амгы кызыгаарларының аайы-биле оларның бүдүн девискээрлиг турарын чайгылыш чок үндүлээр болгаш сагыыр;

— **маргылдааларны тайбың арга-биле таарыштырып шиитпирлээри,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш аймыл чок чоруун айыыла таварыштырбас кылдыр боттарының маргылдааларын тайбың аргалар-биле шиитпирлээр:

— **иштики херектерин холгаарлашпазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер өскө күрүнелериниң иштики херектеринче холгаарлавас, оларның күрүне бүрүзү өскө күрүнелериниң политиктиг, экономика болгаш культура үндезиннерин хүндүлээр;

— **кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларны хүндүлээри,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер шажын-чүдүлгелиг бүүреддерниң хостуг болуру-биле катай алырга, кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларны хүндүлээр;

— **улустарның дең эргези болгаш боттарының салым-чолун боттары баш миннир эргелери,** аңаа дүүштүр улус бүрүзү бодунуң чуртунуң экономиктиг, социал болгаш культура хөгжүдезин хандырарынга эртежок чугула деп бодунуң санаар ниитилел тургузуун тургузар болгаш эргелеп-башкарарының хевирин шилип алыр;

— **күрүнелөр аразынга кады ажылдажылга,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш аймыл чок чоруун деткинр сорулганы барымдаалаап, бот-боттарының аразынга дем каттыштырып ажылдаар, экономика, социал, культура, эртем-техника болгаш садыг талаларыбиле боттарының харылзааларынга бүрүн деп эргелиг болур, холгаарлаашкын хылбас чурумга үндезилей боттандырар;

— **делегей эргезиниң талазы-биле хүлээлгелерин** ак сеткилдиг күүседир, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының улустар аразынга ийи талалыг ийикпе хей талалыг чурум ёзугаар алган хүлээлгелерин КНО-нуң Уставынга дүүштүр ак сеткилдиг күүседир;

бо принциптерни шуулгуун ажыглаавының түңнелинде тургустунар артык эргелерни бүгү киржикчи күрүнелерге хайдырар төлээде, бо принциптерниң кайызын-даа боттарының аразынга харылзааларның болгаш кады ажылдажылганың бүгү талаларынга бир дөмей хажык чокка ажыглаар **шиитпирлиин илергейлеп тур.**

II.

Үстүнде айыттынган принциптерни ажыглаары оларның аразынга чогумчалыг болгаш наймралдыг харылзааларны хөгжүдүнге идиглиг болурунга **бүзүредин илергейлевишаан,** ол принциптерни улам дээштиг болдурары-биле боттарының моон өдээзинда түүлдерни ылырынга белеңнин медеглеп тур:

— боттарының аразынга туруп кээш болур кандыг-даа маргылдааларны чугаалажыышкыннарның, холбаштырылганын, арбитражтың болгаш талаларның өскө-даа аргаларны шилип, чөпшээрешкенин ёзугаар чүгле тайбың ёзу-биле **шиитпирлээри;** кандыг-бир күрүнелер аразында амгы үеде боол турар маргылдааларны болдунар-ла кыска хуусаа иштинде шиитпирлеттинген болгаш чогуур хевир-биле таарыштырган турарынче күжениишкинни салыры;

— делегейде тайбыңга болгаш аймыл чок чорукка кыжаныышкынны болдуруп турар ходелиишкиннерни кылган кандыг-даа күрүнеге азы күрүнелерге политиктиг, шериг, экономиктиг азы өскө-даа хевирлиг дузаламчыны болгаш деткимчени кылырындан **ойталаары;**

— ниитининг эрге-ажыын барымдаалаан болгаш Европага тайбыңны, аймыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга холбашкан айтырыглар талазы-биле политиктиг консультацияларны, информациялар солчуруунга-даа амыдыралга моон соңгаар боттандырарынга база дуза чедирер күзелдя илертейлевишаан,

материалдыг болгаш утаан-бодал культуразының чүүл-бүрү адырларынга чедиишкиннер-биле бот-боттарын байытчыр арганы улустарга бээринче чүткүл салбышаан.

Каттышкан Нациялар Организациязының соруулгаларын болгаш принциптерин барымдаалап,

күрүнелер аразында харылзааларның чөпшээрежилгелиг болур принциптерин хүлээп алыры Европага айыыл чок чоруктуң, кады ажылдажылганың болгаш билчиишкиннин үндезиннерин быжыглаар деп үүвени бодавышаан,

оларның политиктиг, экономиктиг болгаш социал системаларындан хамаарылга чокка олар боттарының харылзааларына моон адаанда чүүлдерге хамаарышкан эң чугула принциптерни хүндүлээрин база шыңгыы сагыырын **хүндүткелдин-биле медеглеп тур:**

— боттарының девискээрниге дээды эргени эдилевишаан, киржикчи күрүнелер *бот-боттары*-биле харылзааларын дең эргеге, хамаарышпас чорукка болгаш бүрүн эргелиг турарынга черле барымдаалаттынар өскө-даа эргелерни хүндүлээрниге үндезилей тургузарынга барымдаалаар **деп бүрүн эргелиг болур:**

— **күш дөгээр чорукту ийикпе күш дөгеш кыжаныышкын кылырын ажыгланазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының харылзааларынга күш дөгээр чорукту ажыглаарындан ийикпе күш дөгеш кыжаныышкын кылырын ажыглаарындан КНО-нуң Уставын ёзуталаар ойталаар болгаш ооң-биле чергелештир европа улустарының амыдырадынга дайынны улустар аразының маргылдааларын шиитпирлээрининг аргазы болдурбазын үүлээнир;

— **кызыгаарларыны үреп болбазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европада догуннаап турар кызыгаарларны амгы болгаш келир үеде үреп болбас деп көөр, бот-бодунга девискээр былаажыр кандыг-даа негелделер салбас база ол динтин девискээрниге чүгле ким-даа амгы кызыгаарларга халдевас болза, таймың камгалаттынган турар деп үүвени үүлээп көөр;

— **бүлүң девискээрлиг турарны,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европага бүгү күрүнелериниң амгы кызыгаарларының аайы-биле оларның бүдүн девискээрлиг турарын чайгылыш чок үндүлээр болгаш сагыыр;

— **маргылдааларны тайбың арга-биле таарыштырып шиитпирлээри,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш аймыл чок чоруун айыыла таварыштырбас кылдыр боттарының маргылдааларын тайбың аргалар-биле шиитпирлээр:

— **иштики херектерин холгаарлашпазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер өскө күрүнелериниң иштики херектеринче холгаарлавас, оларның күрүне бүрүзү өскө күрүнелериниң политиктиг, экономика болгаш культура үндезиннерин хүндүлээр;

— **кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларны хүндүлээри,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер шажын-чүдүлгелиг бүүреддерниң хостуг болуру-биле катай алырга, кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларны хүндүлээр;

— **улустарның дең эргези болгаш боттарының салым-чолун боттары баш миннир эргелери,** аңаа дүүштүр улус бүрүзү бодунуң чуртунуң экономиктиг, социал болгаш культура хөгжүдезин хандырарынга эртежок чугула деп бодунуң санаар ниитилел тургузуун тургузар болгаш эргелеп-башкарарының хевирин шилип алыр;

— **күрүнелөр аразынга кады ажылдажылга,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш аймыл чок чоруун деткинр сорулганы барымдаалаап, бот-боттарының аразынга дем каттыштырып ажылдаар, экономика, социал, культура, эртем-техника болгаш садыг талаларыбиле боттарының харылзааларынга бүрүн деп эргелиг болур, холгаарлаашкын хылбас чурумга үндезилей боттандырар;

— **делегей эргезиниң талазы-биле хүлээлгелерин** ак сеткилдиг күүседир, аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының улустар аразынга ийи талалыг ийикпе хей талалыг чурум ёзугаар алган хүлээлгелерин КНО-нуң Уставынга дүүштүр ак сеткилдиг күүседир;

бо принциптерни шуулгуун ажыглаавының түңнелинде тургустунар артык эргелерни бүгү киржикчи күрүнелерге хайдырар төлээде, бо принциптерниң кайызын-даа боттарының аразынга харылзааларның болгаш кады ажылдажылганың бүгү талаларынга бир дөмей хажык чокка ажыглаар **шиитпирлиин илергейлеп тур.**

III.

Олар Каттышкан Нациялар Организациязын доозу-биле деткип турарын **бадыткаашаан,** ол организациянның делегейге тайбыңны болгаш аймыл чок чорукту тургузарынга, делегей айтырыгларын шиитпирлээрининг, месилдежиишкиннерни баш улуг болдурбазынга болгаш делегейге кады ажылдажылганы хөгжүдүнге ролюн база аргаларын бедидер дээш, ооң Уставының негелделерин барымдаалап, оны быжыглаары дээш туржуру:

— Декларацияның киржикчилери күрүнелерниң күштүг боол турар ийи талалыг болгаш хей-даа талалыг керээлерде азы дугуржулгаларда боттарынга алган хүлээлгелеринге бо Кол декларацияда чүү-даа хамаарышпас деп үүвени медеглевишаан;

— бо Кол декларацияны Айыыл чок чорук Төвүзелиниге болгаш Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязынга, а ол ышкаш делегейниң бүгү күрүнелериниң чазактарынга база дыңнадырын Финляндияның чазаандан дилеп тур.

ССРЭ-НИҢ САНАЛЫ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле төвүлел хуралга ССРЭ-ниң төлээлери Европаның айыыл чок чоруунуң үндезиннериниң болгаш Европага күрүнелер аразынга харылзааларның принциптериниң дугайында Кол декларацияның төлевилелин июль 4-те киирген. Декларацияның төлевилелин бо солунда парлаан.

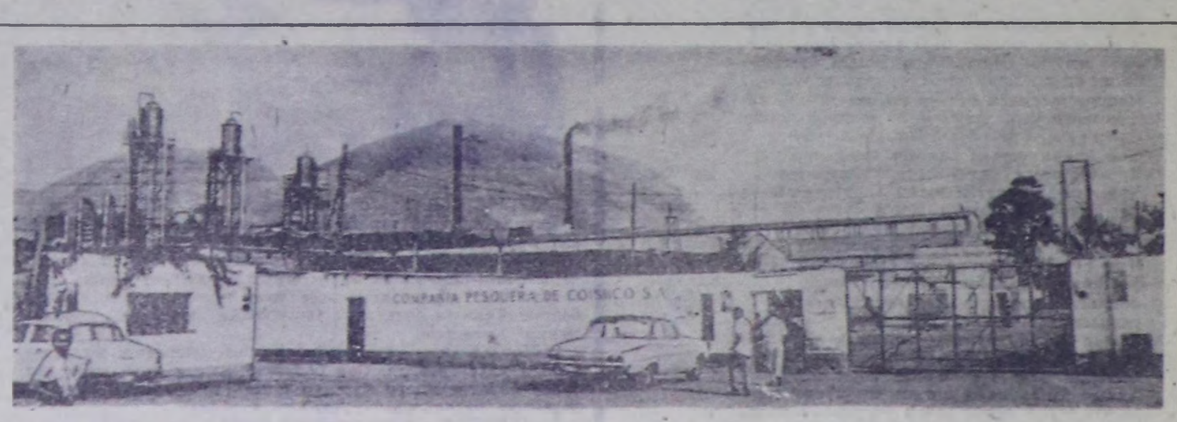
ХЕЛЬСИНКИДЕ ТӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). Июль 4—Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле төвүлел хуралдың ийиги хүнү болган. Ол төвүлел хурал ажыл-ишчи, боттуг байдалда, ол шуулганның мурнунда турар төөгүлүг соруулгаларның чугулазын медереп билириниң байдалында эртип турар. Ниитти чугаалажылганы ажыктан совет делегациязының башты, даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң июль үште чугаазында кодүргүүшкүнүт чугаалажып турар. Европаның айыыл чок чоруунуң болгаш кады ажылдажылгазының барымдаалаар кол чүүлдерин болгаш принциптерин чаңгыс ай болдурарының идеязы улуг соңгуургады болдугун. Ол идея Европаның айыыл чок чоруунуң үндезиннериниң болгаш Европага күрүнелер аразының харылзааларының принциптериниң дугайында совет делегациязының киирген Кол декларацияның төлевилелинде сиңиккен. Демделеп турарын ёзугаар алырга, төвүлел хуралда киржип турар оске чурттарның эрге-ажыктарын, болгаш оларның хөй талалыг сүмележиидгелер чоруп турган белеткел үе-чадазында-ла илереп келген боттуг санал-оналдарын ол декларацияда барымдаалап көрген.

Июль 4-түң эртенги хуралынга БУР-нуң даштыкы херектер министри **Петр Младенов** даргалаан. ГДР-ниң даштыкы херектер министри **Отто Винцер** бир-ле дугаарында санал бергеш, соолгу үеде Европа күрүнелериниң аразында харылзааларга болган өскерлиишкиннерге доктааган. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында чоокта чаа чардынган дугуржулгаларның Европаның айыыл чок чоруун быжыглаарының херээнге чугула ужур-дузалыын ол онзалап демдеглээн. Бо төвүлел хуралда чедип алдынган бурунгаарлаашкыны быжыглаар, Европада дүшкүүрлүг чорукту улам ыңай кошкадырының херээнге идиг бээр түлөвилелиг деп ол чугаалаан.

Төвүлел хурал бодунуң таагай соруулгаларын күүседиринге, улустарның аңаа оваан турар идегелдерин боттандырарынга дузалап болгу дег боттуг шиитпирлерни ажылдап кылырынга ГДР киржир деп, О. Винцер чугаалаан.

Күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкыныңга ССРЭ-ниң, ПУР-нуң болгаш ГДР-ниң ГФР-биле керээлериниң, а ол ышкаш Барыын Берлин талазы-биле дөрт талалыг дугуржулганың болгаш Европага күрүнелер аразынга харылзааларның принциптериниң дугайында Кол декларацияның төлевилелин июль 4-те киирген. Декларацияның төлевилелин бо солунда парлаан.

Перу чаңак даштыкы монополияларны улам кызыгаарлаар болгаш чурт иштининг улетпүр эзлериниң ажылын хынаарын чүштелиреринче угланган шиитпирни хүлээп алган. Перунуң дашкаар умдурер кол продукциязы — балык дагланын болгаш балык үзүн кылып турар будуруге черлерин күрүненин кылдыр хавырган.

Малга үнелиг чем болгаш чемишчидилгенин чиг-зди—базын даагамын кылыр талазы-биле чурт амгы үеде делегейде бирги черни эзлеп турар. Экономиканың ол адырын (100 завод болгаш 30 мун хире ажылчыннар) «Песна-Перу» дээр күрүне компаниязының эргезинче шилчидер ужуруут.

ЧУРУКТА: күрүненин кылдыр хавырган будуруге черн. Пренса Латина—СЭТА-ның фотозу.

Бөгүн — Бурят АССР бодунуң 50 чылын байырлап турар

Бурят чогаалчы П. ГАЛАНОВ «Дарима» деп тоожузунга эвээш эвес бергедерни көрүп эрткен аныяк хөрөжеч кижиниң амыдырал-чуртталгазын бижип көргүскен. Ол тоожудан үзүндүүн номчукчуларга бараалгадыр-дыр бис.

Бато фронтуже чоруп турда, Дарима он чедя харлыг турган. Ынчан Бато он дуваарга, а Дарима сес дугаарга өөренип чоруп тургулаан.

Чедя километр черде турар Ногаан-Хадың школазынче олар кады чоруп турган. Оон дедир чанарда база кады кээрлер. Орукка чоруп олурар ай, бес, сотупа, кат - дээш, чишки дег-ле чүве бүрүзүн соора көөр эвестер. Ынчан дөртен ийи чыл, ынчангаш аштанты-чудаңгызы аажок. Ылангыя күзүн кылаштажып чораашаш, казыл, чыыл, дайнап, ажырып чорда, оруктуң узуну-даа эскертинмес. А кыжын доңмас дээш, бот-боттарын четчиң, артижиш чораачораа, база-ла улавастар. Оон соонда час-даа дүшкен. Ол часты Дарима кажап-даа утпас.

Чүү, ынчаавр болганын эдерти чугаалап шыдавас мен. Чүгле ол чазын бистиң черге ховар болуур улут үер болганын сактыр-дыр мен. Чаңгыс-ла дүне хамык хемнерниң ожуу сөктүп баткан, мындыг. Олар ээт черлерге тырлып, бот-боттары баскылажып, динмиреп туруп бергеп. Дамырактар, хемчигештер болгаш хөпөр суу эрниң ажыл, ойматарны, шыктарны, шыналарны шыва ап, орук-чарыкты моондактай бергеп. Кижиниң деп хемчигеживис база-ла оскелерден чыда калбаан: дүне дажып-хөөрээш, ыяш көвүргүнү алгаш барган.

Дарима биле Бато школазынче барып шыдавастаан, ынчаарга орта оларның кайыам-даа улут-ла хомудаваан. Эртенин-не бажыңнарындан үнгеш, ийилээш хем кыдыыга хүнзеп турганнар. Дарима үерлээш сугга харын мырыңай амыраш тургап: Батобиле ол кажап-даа мындыг үр үеде кады чорбаан-на болгай.

Ол чылын Батопуң эът-хөлы чотчип, үнү безин чоонай бергеп. Елүлүг-ле эр болган. Даримадан өске-даа улус олу эскерип, билип турган. Ашактары шериг баргап, аныяк хөрөжиннер безин дорт сыныг, хоглуг ооллу соңуургаар, карак базар, чанығга эртинер апарган.

Чараш кыстарның чаңнап көрээнге, Батодан өске ооң болза, достүнмейн-не базар ийик. Шүчаарга оон бажы кыстар бодаар хире эвес турган.

Дайынның мырыңай эгезинде бир-ле дугаар багай модээ Бөгөчүн бажыңынга келген: ачазы Смоленск хоорайның чанынга олурткеп деп дыңнаптыңа олар алган. Оон эгелээп-ле ооң таныттынмас апарган. Оон хоглээр хамаан чок, хүлүмзүүрүп чораанындаа улус корбестээн. Чүгле үйилээп чораашаш, Даримага көрген боор оң.

Ол хүн олар база хемге келгеннер. Хат дээрге шуутла өттүр үрер. Ынчала-даа Дарима Батонуң чылыг куспаапта чораашаш, хаттың соогун-даа тоовааң.

— Тергиин-не-дир сен... Сен ыпкаш кижиге моөң соонда дүшпес боор мен—деп, Бато сагыжын ажыткан.

— Дүшпас боор мен деп чээ?—дээш, Дарима карактарын хөрө көрүпкеп.— Мендеп чарлып чоруур дээниң ол бе?

— Ам мендеп чүү-даа айтырба. Үш ай эртерге, ачазының өлгенинден бээр бир чыл болур. Билдиң бе? Бир чыл...

— Бато! Сен мендеп бир-ле чүвени чажырып тур сен.

— Школаны доозуп ал—деп, Бато көңгүс уг чок чугаалаан.— Бир кижиге ынакшый-даа бергей-ле сен. Ёаулуу-биле аан...

Оон ыдай база чугаалаарла бодаан боор, ынчалза-даа Дариманың чаш долган карактарын, корткан арның көрө каапкаш, Бато бодунуң «долгун болганынга эгенип калган. Оон уругнуң холун согприп алгаш, хамык салааларын одурту ошкаап, чиңге мойнунга эрнин дээскеш, орта ооңургаан. А Дарима ыыт чок туруп-туруп, хепертен ыглай-ла берген. Бато уругну чымра иуспаитап, чассытпышаап, сымыранган:

— Соора чугаалаттым. Ивча дээр деп бодаваан мен...

— Ыыттава!

Кейээ дүжүп, имиртиңней бергенин, дээрде сылдыстарның үнүп келгенин олар эскербээн.

Даартазында олар дүүн кежээ чанында олурган хадыңнарының дөзүнге бөөа катап дужуп келгеннер.

— Чаа, Дарима, мен-даа чоруптайн — дээш, Бато эктинде эрги дүүргезинниң баан эле тыртып алган.

Дарима хүлүмзүреш кылыпган.

— Чоруптайн деп бе? Кайваар? Олча-омактыг кээр сен шүве. Мен одагдан кыйыскаш, чем кылып каар мен. Ур болбас сен. Бато, сен ооллаа боолап билир сен бе?

Ол эктинден боозуп дүжүргеш, ургүже боргүн сунган.

— Өрү окта, көргей-ле сен.

Борт хадыңнар бажыңче бедип-бедип, дедир бадыңкан. Боо тог-ла дээн. Дарима күлаан дуй тудупкан: тараа октар борттуң даа ортузунче киргилей берген болган.

— Кежээликтей арт кырывга үне бээр мен. Оон станцияга четкеш, фронтуже хапканым ол эвеспе. Мен ачамның өжээнин негээр ужурлуг мен.

— А школаң? Каш хонгаш, суг сыыгай бээр-ле болгай.

— Школа маңаай аан.

— Авацииң дугайын бодадың бе? Дуңмаларыңга кым дузалаарыл?

— Аргастаны бээрлер ыйнаан. Ийи хонук эртиээнде, кыска-даа чугаалавас сен, көрдүң бе — дээш, Бато холун сунган.

Ооң ойнап-баштактанмайн турарын Дарима чүгле ам билип каап.

— Кайнаар-даа барбас сен. Хзуска барып соглээр мен!— дээш салып-ла берген.

Бато ону чыпшыр четкеш, холундан тудуп алган.

— Чоп маңнадың? Мен сени чөрле чер алыспас ышкажым кай.

— Мени сал!

Бато ургже кезе көргеш, чугаалаан:

— Байырлыг че, Дарима! Маөң диляэмни күүседир сен шүве! Мен сенче чагаа бижиир мен.

— Сени чоруптас мен!

— Чорудар сен.

Дарима ооллуң мойнундан куспактаныпкан.

— Сен менээ ыпак сен бе?

— Ывак мен. Ынчангаш харын фронтуже чоруурум бо-дур. Дайын төнерге, кады чурттаар бис.

— Ол кажан төнерил, мөчээн? Бис ам-даа кады чурттап болгай-ла бис.

— Чугаалаңым чоп. Мени маңаар сен бе?

— Оңу айтыргаш чоор сен.

— Хөй-ле уруглардыг болур бис. А башпайгызы ыяап-ла оол болур ужурлуг, билдиң бе?..

Олар арга кыдыыга доктаай бергеннер.

— Мындыг-ыыр — дээш, Бато чугаалаан. — Каплыг-даа чүве таваржы болур болгай. Сен шуут хостуг сен.

— Ол чүүл?

— Чугаалаанным ол эвеспе.

— Менче бижиир сен. Хүнаүң-не.

— Бижиир мен.

Бато уругнуң эктинге холун салгаш, аяар идипкен.

— Чаңа бер че.

Ол-ла дораан боду халын ыыдай болган. Ээлээн бар чыда, хая көрүп келген. Дарима демги-ле черинде турбушаап, оон бажының дүктери хатка эстеп турган.

— Хая көрүпме!— деп, ол алгырган.— Хая көрүнмес чоор!

— Болуйну камнаныр сен!

— Мен канчанмас-даа мен. Сен болуп харын оваартыныл чор...

БУРЯТ ЧОГААЛЧЫЛАР ШҮЛҮКТЕРИ

Дашп ДАМБАЕВ.

БАЙКАЛДЫҢ ЧАЛГЫГЛАРЫ

Хөлүгүр көк чалымче,
Көшкелеңген сайже
Хөй муң ак аът дывыржып тур.
Хааларже
Халчып турда,
Бууранаан чели
Булуттар-ла...
Эңмек хаяа шапкыланган
Эмдик чылгым —
Байкал чалгым!
Эңмек хаяа шапкыланган
Эмдик чылгым —
Байкал чалгым!
Быягыргыланып
Быядай дүжүп,
Агы, каңгы шырлай теп,
Айыпайдыр киштежип тур.
Моя даш ажыр шурап,
Мотагыже мевнир.
Бүзи черге кевирт кылдыр
Бүргүп калыр...
Эңмек хаяа шапкыланган
Байкал чалгым!
Ынчалза-даа дораан
Мөңгүн саарлыг,
Мөге түрлүг аътгар
Ыракпан-на бутка турүп,
Мөөп кел чоруур...
Экер-ле эр мунуп шыдаар!—
Эңмек хаяа шапкыланган
Эмдик чылгым —
Байкал чалгым!
Чүрзем дойлуп,
Шүүүм аңаа торуттүнер:
Алдгамга
Алган йорээл,
Шалба чайып
Чааржыктырар ээп-дир мен.
Хоглуг түрлүг
Көвүктелген,
Чагыртынмас
Чалгыларым!
Эңмек хаяа шапкылан-на.
Эмдик чылгым —
Байкал чалгым!

Дамба ЖАЛСАРАЕВ.

ОРУС ӨҢНҮҮМГЕ

Сазң ачаң Советтер дээш туячуушкунга
Чээрби чылда Анкарага ханың төкиен.
Дөртен үш чыл чаазында иизиң акыы
Воляга хеминиң эрнин орта тынын берген.
Төрелдешкен кижилерниң салыыы дег
Бөгүн шак ол хемнер база чайныпаяган —
Чонның кежиин чаалап берген чүрекперден
Чолдуң көңге чулазы хып, хереллденген.

Очулдурган Ю. КЮНЗЕГЕШ.

Чимит ЦЫДЕНДАМБАЕВ

ЧҮТКҮЛҮМ

Кайтамчык хөй чүүл-баазыы чечектер дээш,
Кандыг өңнер өртемчейден тыныбас дээр.
Шак бо бүгү өшперни чымп чурувуттар.
Салыыыг-ла чурукчулар турар-дыр ийик.
Ынчалзажок не кижи сетиил-чүрээн
Ындыг чараш, эргим, чылыг, тода кылдыр,
Олчаан сиилбип көргүзери парын-даа бол,
Оңу безин чогудар дээш кызыы чор мен.

МЕРГЕН УГААН

Саазынга бижиттиигеп одуруглар
Чайыыпалган сыддыстар дег чырыыын дээш,
Күжүр эр-даа бодалдарын сөске сиирер,
Хүннер артер—чүс-даа арын бижиттиинер.
Оон өске база бир-ле шүдүктүү бар.
Оңу улуус мерген угаан ээзи дижир.
Чүс-чүс ажыг арын боор дээп чогаалды ол,
Чүгле чаңгыс одурутта сыңырып каар.

Очулдурган Вл. СЕРЕН-ООЛ.

Вл. ПЕТОНОВ.

АК ОРУК

Аккыр өңнер сүтте болгаш харда-даа бар.
Ажыы-биле шолбан база ыыдыг өңнүг.
Эрте шагдан оорушкунуп демдээ болган
Эргим өң-даа мени кагбайн, кады чору.
Чашкы шаамдан сүттүг шайны партап өстүм.
Чажырбас мен, хаңымче ол шилчий берген.
Ижер суксун көвей-даа бол, сарыг шайга
Иен эмнин сорган ышкаш ынак чордум.
Чурттаганың кадыг-берге хүшеринде
Чуданны-даа сүттен ижип чордувус-ла.
Аас-кежик оорушкүзү демги сүттү
Ада иизээс харам чокка берип чорду.
Иевин-даа холу куруг орар эвес,
Иаңг сүдүн болган-на чок быштактай бээр.
Ээжитейин тарак-биле ыыгыткаштың
Эриннерге үетүрүп каап оргулаар бис...
«Аимдырал-чурттагаже кирип тур сен,
Аккыр оруун орукта»—деп аваа чагаап,
Аяк сүттү кудуп берген чырык хүнү
Аидыгаа дээр чүрөөм-биле кады чору.
Аккыр эзир болуп алгаш, шүүргедилип,
Айдың черин эргий ужуп чоруксаам каар.
Сагыжы ак өңнүктериңер ыйнаралы —
Чамбы-дииинең чөлеңгиижи болуп туру.

Очулдурган М. ДОРЖ.

Аас-кежиктиг чаштар

«Тыва кобальт» комбинаттың «Коңгажыгаш» аттыг уруглар садыңың бажыңының ашты безин көрүштүг. Ында олурткан ногаан ыыштарның бүрүзөри сагландайның, тараан хөй чүзүп чечектер кидинтүлүк өзүп келгилээн.

Бичии уруглар ойнаар дерт-херекселдер уруглар садының бүтүү-ле девискээринде тургулаар. Эртенгинин 7 шактан эгелээш бичиилерниң хоглуг үннери, чаптанчыг чараш ыры-шоору маңаа дыңмиреп-ле турар.

Мында 100 уругну дөрт бөлүкке үскеш, культурлуг, чаагай кижизидип турар. Өзээди бөлүктүң уругларын кижизидикчи Клавдия Ивановна Пашкова школага өөренип киреринге белеткеп турар. Бо бөлүкте уруглар шүүлтеп чогаалап, «Үжүглелди» саат чок номчуп-даа билирлер.

Уруглар садының өрээлдер санында хевистерни шеверип чадып каап чыдар. Хүндүскү чырыктың электролампочкаларын ында кылган. А уругларның ойнаарактары база хөй

Чаштарның аас-кежиктиг өзүлдези, кижизидилгези дээш Елена Тихоновна Иванова, Александра Петровна Колесникова, Александра Васильевна Романовская олар хөй чылдарда кызымаккай ажыддан келген. Оларны уругларның ада-иелери хүндүлеэр болгаш чоргаарланыр.

Уруглар садының аъш-чем хаядырылгазы эки. Дуржулгалыг повар Лилия Ивановна Жукова 6 чыл иштинде маңаа доктаамал ажылдап, чаштарга амданныг аъш-чемни кылып берип келген.

Ч. СОДУНАМ.

Ш. ЧАЛАЕВТИҢ ЫРЛАРЫ

«Аавр болгаш баргын улустарның 100 ырлары»—аныяк композитор Ширвани Чалаевтиң чаа ажылы. Ол Дагестанның даг чурттуг улустарының арте-бурунгу аялгаларын кадап оттурган. Ында ир бүрүү —кижиниң хуу-салымының бүгайында, амыдыралдың муңгаралдарының болгаш өөрүшкүлериниң бүгайында сагыш-сеткилди хөлзедип каар чүгле боон турар.

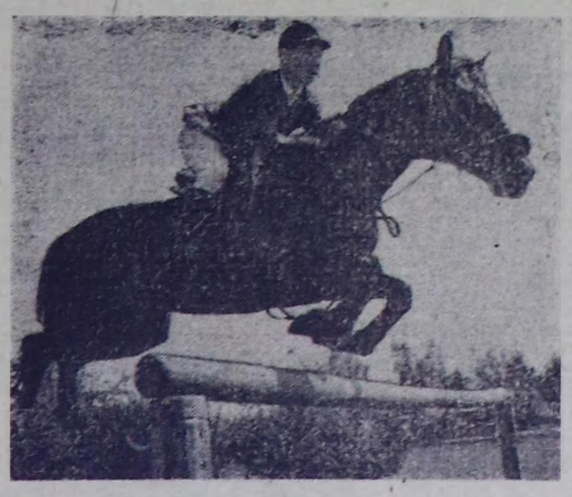
Ш. Чалаев—хөй-хөй улус чогаалдарның, ооң шагында ийи симфониялың болгаш «Даг чурттуг кижилер» деп опералың автору. Критиктерниң база бынчаңчылларның бедик үнелелиин алган «Лак улустуң 100 ырлары» деп бөлүк ырларны база ол туруускан. Оларны «Аялгаа» деп фирма грампластинкаларга бижээн.

— Дагестанның музыкалыг аас чогаалы — чогаадыкчы ажылга кижи үзүп төппес дамырак-тыр— деп. Ширвани Чалаев чугаалап турар. —Уттундурган чогаалдарны амыдыралче эгидип, оларга бистиң хүнгеривиске чоок аянарны киирерин бодумнуң соруглем деп корүп чоруур мен.

Аңгы үениң авторларының созүгелдеринге Чалаевтиң чогааткан аялгалары база-ла чонның ырларының алны-биле додунган. Дагестанның композиторларының чоокта чаа болган пленумунга чедишкинниң-биле күүседкен ооң «Хөрөжем холдарны ошкеп тур жең» деп кантаталы чогум-на ындыг болган. Ооң музыказы Расул Гамзатовтуң чогаалдарынга үндезилей бижиттинген.

М. АМАЕВ.

МАХАЧКАЛА. (СЭТА).

КЫРГЫС ССР. Сайботтал Мурсалимов төөрби беш чыл мурнунда он чедя харлыг оол турган бир-ле дугаарында ыт маргылдаазынга киржип эгелээн. Ол 1952 чылда ДОСААФ-тың Бүгү-эвилел маргылдаазынга аныяк аъттар чарыжынга киришкеш, бирги черип алган. Оон бээр-ле Сайботтал ССРЭ-ниң чаныс эвес удаа чемпиону боон, Ринге болгаш Токиога болгулаан Олимпийжи оюнларга чедишкинниг киришкен.

Сайботтал амгы үеде республиканың шилиидек командазының улуг тренери. Ооң бодунуң «алдын курлавыр» деп турар өөренгичилери чурттуп аныяктарының аът маргылдаазында чедишкинниг киржип турарлар.

ЧУРУКТА: С. Мурсалимовтуң өөренгичилериниң бирээзи — ССРЭ-ниң аныяктарының шилиидек командазынга кандидат МАЛИК АЙТКУЛОВ.

М. ШЛАФШТЕЙННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КРАСНОДАР КРАЙ. Бүгү-эвилелдик «Орлёнок» деп пионер лагеринде чурттуң бүгү-ле эвилелдешкен республикаларынга, крайларынга болгаш областарынга «Зарница» оюнуң тиилекчилерин 2500 аныяк армейжилер чыглааннар. Эң дээре дээн бир чүе аныяк армейжилер отрядтары боттарының спортчу-шериг мергежилдерин көргүзер, совет аныяктарының Бүгү-эвилел фестивалынга революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы аялдарның оруктары-биле Бүгү-эвилел походунга киришкенин сонуургадып чугаалаарлар.

Олар боттарының республикаларының болгаш областарының аныяк армейжи ат-алдарын камгалаарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) Лена Иванова (Латвя ССР), Евгений Мартынов (Литва ССР), Людмила Гагаринова (Киров область), Кульшаш Такеипова (Казах ССР), Юра Юрьев (Мурманск область), Наташа Стынгач (Молдав ССР).

Е. ШУЛЕПОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

УЕМЧЕГ АЛДЫНГАН

Сүт-Хөл эмнелгези— улуг эмнелгелериниң бирээзи. Оон бажыдың бус-биле чылыдар, беш салбырны болгаш чем кылыр черни хөөлөй дамчыштыр суг-биле хандырар кылдыр тургуспаан. Бо чорук ажылга дыка шаптыктыг болуп келген. Эмнелгеге чыда эмнедири-биле кедээден келген малчыннарны, ажылчыннарны хүлээп алырда, мында чүндурар болгай. Оон ангыда, эмнелгеде чыдып турар 100 ажыг кижиниң чемин хайындырарда, алк-сава чуурда, аарыг улустуң орун херекселин болгаш кедер хевин чуурда эмнелгенин 5 апты коруузунун 70 ажыг ирээлиниң талазын чуурда ыяап-ла ишиг суг хереглеттинер апаар.

Ынчангаш изиг суг дамчыдылгазының чогундан үстүнде ажылдар эрелгей чоруп. Чадаанадан, Кызылдан келгеп, санитария эмчилери арыг-шевер бөгөй дээш ажылдамчыларны штрафтап доңгудуп-ла турар. Республиканың Кадык камгалал министерствозунга бо четпестерни эдер талазы-биле айтырыг тургузуп, чылыг суг дамчыдар системаны эдс кылыр бүрүнниң дугайында дилег кылырга, акша-смета чок-тур, шыдажын көрүнер деп каар.

Моөң ужурунда эмнелгенин кол эмчизи О. Ш. Ондар ол бүгү талааларны өөренип көрүп, чогуур дузалы коллективке чедирерин Сүт-Хөл көдээ Советтиң күүскомундан болгаш совхозтуң дирекциязынан дилээн. Көдээ Советтиң күүскому бо айтырыгны сайгарып көргеш, чамдык хемчеглерин алган. «Сүт-Хөл» совхозтуң дирекциязы эмнелгениң беш салбырынга электри-биле суг чыыдар херекселдерин бербиппаан, оларны ажылдадыр кылдыр кыадырыл бээрин, эмнелгенип сүт-биле хандырарын шиитпирлээп.

Эмнелге чоокку хүннерде изиг суг болгаш сүт-биле четче хандыртыпар.

Д. ОНДАР.

Кызылда күрүненин педагогика институдун Бызыл-Уруг Түлүшевна Карнаванның 1968 чылда доосканының дугайында Ц № 199193 диплому читкен. Ону күш чок дең санаар.

* * *

Хандагайгы ортумак школазының 8-ки класын доосканы Дмитрий Монгушевич Шивит-оолдуң 935413 дугаарлыг херечилел-бижии читкен. Читкен ол херечилелди күш чок дең санаар.

ИЮЛЬДУҢ ЧАА КИНОЛАРЫ

«Мендээ база менди-чаагай» деп уран-чечен фильмни «Ленфильм» киностудиязы үндүрген. Оон кол маадыры колхозтуң күш ажаакчызы Александра Ермолюк. Быжыг мөзүлүг, аныяк чараш ол хөрөөженнин амыдыралынга арай эпчок чүүл тургустунар. Оон ашаа үш уругларыг калайын каггаш хоорайже чоруттар.

Александраның чурттап турар суурунга Бураков деп киши чедип келир. Ол күш ажаакчызынга ынакшып эгелээр. Тургустунуп келген байдалды билгеш, Александра хоорайже «дескен» ашаан сүрүп чоруттар. Оон ашаа Митька завозта таарымчалыг тургустунуп алган болур. Митька завозта ат-аларын бодаш, кадайы-биле көдээге кээп чурттай баар. Ынчалзажок оларның бажыңында өөрүшкү, ынакшыл чок. Мынчыг байдалга чурттаары бергезин Митька ажыы-биле чугаалаш, база-багай боруттар. А Александра биле Бураковтуң салым-чолу кандыг болурул? Бо айтырыгны көрүкчүлер силер үк киногу көргеш шиитпирлеп болур силер.

Хамаату байынның сураглыг маадыры Григорий Иванович Котовскийниң аныяк болгаш революсция үезинде чылларын көргүскен **«Сөөлгү гайдук»** деп кино үнүп эгелээр. Ол кинону «Молдовофильм» киностудиязы маадырның төрээн чери — Молдавияга тыртырган.

Котовский хоруглаалап дезип үнгеш, өжээн негекчилериниң — гайдуктарның дужиназын чыгаш, помещиктерниң турлагларынче халдап, оон аъш-чем, эт-сеттн хүнээгаш тарлачыннарга үлеп берип турар. Чоорту большевиктерниң салдары-биле ол ийи-чангыс кижиниң хаанныг арге-чагыргага үлүг демиселиниң ажык чогун биле бээр. Бо фильмниң сөөлүнде Г. Котовскийниң революстуг шеригнин командиря апарганын көөр бис.

Бүгү-ле чүвени алдырып арыг эвес ажыы-чаны, оп-мегези-биле кылып турар ог-бүлеге бир ооп олуп каар. Оон адазы хамык-ла тургустунуп келген бергедерни ажып эртерле, эрги бзу-биле садып ап турар. Адазының бак ажыызын ак сеткилиг, оңгу классчы — Зураб хейге долузу-биле ажылар. Ол хүнден эгелээш, ооллуң амыдыралынга шаптыктыг аар «чүгү» ардыр. Бо дугайында **«Миндаль частып турда»** деп «Грузия-фильм» киностудиязының чаа кинозунда чугаалап турар.

«Ленфильм» киностудиязы **«Долгандырыг»** деп чаа кинону үндүрген. Бо кино барыкла «Хүндүску сеанстыже ийи билет» деп фильмниң планчызы. Чаа кинона шагаа ажылдакчыларының бир өөт соонда петелге кылып турарын көргүскен. Шоолуг улуг авес болуушкунуң артында ыка шынгыы херек чаштың чыларын фильмле чугаалап турар.

Совет садыг флодунуң далайжыларының өрттенген паштыкы судпону камгалап алыр дээш эрес-маалыглыг чоруунун дугайында **«Бистиң иделеливистиң далайы»** деп делгем экранныг фильм көргүзүп турар. Оон сценарийин Э. Тополь, Г. Овчаренко олар чогаатканнар. Тургускан режиссеру — Г. Овчаренко. Фильмниң кол ролюнда Роман Громадский ойнап турар.

Аныяк кижилерниң мурнунга бо-ла таваржын кээр амыхүүнүн болгаш хамаату хүлээлгенин дугайында айтырыгларны, «Арменфильм» киностудиязының үндүргени **«Эзэп чанып келгени»** деп киноза чугаалап турарын база бо айна көрүп болур силер.

Июль айза совет фильмнерден ангыда, паштыкы ураначеден фильмнер база-ла хөйүбиле үнер. Оларга **«Феникс биле Отиния»** деп ийи сериялыг румын кино болгаш **«Ногаан хана»** деп перу фильмни хамаарыштырып болур.

Л. КАБАКОВА.

БАШТАЙГЫ ОЮННАР

Республиканың баскетбол талазы-биле бирги черин дээш маргылдаанның байырлыг ажыдыышкыны Кызылдың № 15 школазының спорт төлүүге болган. Анда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң чанында күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нурзет чүве чугаалап, маргылдаанның киржикчилеринге спортчу чедишкиннерлиг болурун күзээн.

Маргылдаанның тугун эртken чылын республика чемпиону болган, эр улустан «Динамо», хөрөжөн улустуң «Спартак» командаларының капитаннары көдүргеннер. Баштай хөрөжөн улустуң «Динамо» биле Кызылдың уругларның спорт школазының шилиидек командаларының оюну эгелээн. Уругларның спорт школазының баскетболистери маргылдаага эки белеткенгенин көргүзүп, удурланыкчыларын чиигги-биле удуп алган. «Спартактың» баскетболистери «Урожай» командаазын утказ.

Эр улустан «Динамо» командаазы «Урожайның» бирги командаазын. Кызылдың шилиидек командазының спортчулары «Урожайның» ийиги командазын чиигги-биле удуп алганнар.

Бистиң корр.

«телевидение»

ИЮЛЬ 6-ДА

МОСКВАДАН

13.30 — Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Медээлер. 13.45—Өөнүт телекөргүзүг. «Дактары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. «Джуди аймылда кирген». 14.30—«Шиитпирлиг ушкү чыл». Камчатка область Төрээн чуртка илеткеп тур. 15.15—Өөнүт телекөргүзүг. «Артлото». Эстрада программазы. 16.35—А. Корнейчук. «Платон Кречет». Харьковта күрүненин Т. Шевченко аттыг академиктиг театрының шинаи. 18.00 — «Ye». Информазстыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.45— «Акыы». Документалдыг фильм. 18.55—«Челээш». Дамчыдылга. 19.25 — Телемедээлер. 19.35 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.40—Өөнүт телекөргүзүг. «Хөлегелер дүште чидер». Хөй сериялыг уран-чечев телефильм. 3-кү серия. 20.50—Эртемнин болгаш культураның чугула айтырыглары. «Генетиктер биле малчыннарның авилели». 21.30—«Эр-хей-лер!». Аныяктарга спорт программазы. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага будуттаар, чамдык черлерге дииимраашкынныг бичe чаъс чаар. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 13—17, оскелерияге 19—23 градус чылыыр.

Кызылга будуттаар, дымыралы чаар. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы 20—22 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮЛЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Тенүмзе» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Катя болгаш крокодил» 10.00, «Ырлыым эриктер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сээн салым-чолуң дээш» 11.30, 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Эки бе, хензибей!» 9.00, 10.20, 12.40, 14.20, «Доозазын чугаалавадыдар шыкажыл. Ферран», 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Дон Жуан Таллинде» 15.00, 21.00, 17.00, 19.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баазын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуг 24-63, редакторлуг орлакчыларының 35-24, пропаганда-кылдырының 23-54, харылсаалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал кылдырының 37-13, культура кылдырының 23-54, кээп ажылагый кылдырының 21-47, үлегүр кылдырының 22-64, чагаа кылдырының 41-27, информацияа база совет тургузуг кылдырының 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефовче полгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 1777.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң гапографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу баазын № 1). ТС—00842.

Бүгү чуртаринин пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 158 (9233) | Суббота, 1973 чылдың июль 7 | 1925 чылда үнезилеттингеш. | Өртээ 2 кап.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

НИИТИНИҢ МАЛЫНГА ЭЛБЕК ЧЕМ ДЭЭШ, КЫШТАГЛААШКЫННЫ БҮРҮН БЕЛЕН УТКУУР

«Мал чемин белеткээрин чогуур ойүнде чарудар болгаш 1973—1974 чылдарның кышкы үезинде колхозтарның база совхозтарның мал кыштагласшкынынга белеткелинин талазы-биле хемчеглер дугайында» айтырыгны СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели чугааламын көрген болгаш чогуур доктаалды хүлээп алган.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, партияның Кызыл хооркому, райкомнары, республиканың совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының үлүө ажыл-агый планнарын база социалистиг хүлээлгелерни чедиишкиниг күүседнирче болгаш беш чылдың дараазындагы чылдарында мал ажылын улам инай көдүреринге аргежок чугула байдалларны тургузарынче көдээниң ажыл-ишчилерин мобилизастаар талазы-биле боттуг ажылдарны чорудуп турар деп, ук доктаалда айтып турар. Колхозтар болгаш совхозтар мал кыштагласшкынын чедиишкиниг эрттирген, малдың баш санын менди камгалап алган, эрткен чылдың ол үезинге дедиээргө, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдеткен, малдың баш санының өөрүлгезин хандырган.

Оон-биле чергелештир беш чылдың башгайы ийи чылдарының дургузунда мал ажылын хөгжүдүрининң чедип алдырган темпилерн күүз болуп туралын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн. Ол чорук хамыктың мурнунда республиканың ажыл-агыйларынга мал чеминиң чедишпезя-биле холбашкан.

Дыка хөй районнарның партия, совет болгаш көдээ ажылагый органнары мал ажылының чем базазының быжыглаарының курлавырларын база бодувар арталарын кошкак ажылдап турар. Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар мал чеми культураларны тарып өстүрериниң агротехникалының беник деңгелин чедип албаан, сиген шөлдериниң база одарларның продуктуларын белидерин кошкак чорудуп, сиген кезериниң болгаш өске-даа чемнерни белеткээринин таарымчалыг хуусаларын эртирип турарлар. Оон түңнелинде сөөлгү беш чылдың дургузунда суггаттыг сиген шөлдериниң дүжүттүү гектардан 10,2 центнер, чаңгыс чылдыг сигеннерни — 12, хөй чылдыг сигеннерни — 11,5, силос кылыр кукурузаны — 98, мал чеминге хереглээр тараанны — 9 центнер болган. Мал чеми белеткээрине деңшилгелиг технологияны колхозтарда болгаш совхозтарда оожум шингээлп турар. Эрткен чылын чүгле 6,2 мүң тонна сенажты, 300 тонна сиген дагланын белеткээн, 1300 тонна сигеннн күштүг салгынадышкын-биле курлаткан.

Мал чемнерни кадагалаары, ажыглаары, оон үчёду, ону малга бээр кылдыр белеткээри дыка хөй ажыл-агыйларда багай тургустунган, чемге минерадтыг холуушкун кылырын шоолуг ажыглавайн, малды суг-биле хандырарын үзүтелиниш турар. Чамдык ажыл-агыйларның түскай эртемниглерн мал ажылының айтырыгларын кошкак шиитпирлеп, зоотехниктиг үчёту ажылап тааршытырбайн, малды чемгеренн болгаш ажаарын организаставайн турар.

Мал кажааларының, мал чеми белеткээр цехтерниң тудуунун болгаш септелгезининң темпизи күду болуп турар чорук мал ажылында ажыл-херектиң байдалынга багай салдарны чедирип турар.

Бо чылын болгаш беш чылдың дараазында чылдарында мал ажылын хөгжүдүрининң талазы-биле партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының, колхозтарның база совхозтарның удуртукчуларының, түскай эртемниглерининң эң чугула соруглагазы болза, чем базазын улам ынай быжыглаары, ажыл-агый бүрүзүнге эки шынарлыг чемнернин курлавырын тургузары, мал ажылының фермаларын кышка чогуур үезинде белеткээри, эттиг, суттуг, дүктүг бүдүрерининң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле планнарны болгаш хүлээлгелерни албан күүседирн болур деп, доктаалда онзалап демдеглеп турар.

Моон аланда чүүлдерни боттандырарын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели СЭКП-нин Кызыл хоорбомунга болгаш райкомнарынга, хооррайсоветтер күүскомнарынга, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, республикада Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкынынга, Мелиорацна болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, Ыяш ажыл-агый эргелелиште болгаш «Скотопром» треске хүлээткен:

— 1973—74 чылдарның кышкы үезинде нинтининң малынга четчир санныг чемни белеткээр, 4.330 гектарга сиген шөлдерининн, одарларның үндезин акжыдылгезини чорудар, 1.621 гектарга хөй чылдарда ажыглаар культуралуг одарларны тургузарын доозар, сиген, сенаж, силос, сиген лалганын белеткээр талазы-биле планнарны ажыл-агый бүрүзү дүлүр база ажыр күүседткен турарынче онза киташгейнин салыр;

— күскү болгаш кышкы үеде мал одарладыры-биле тараа культураларынын немелде тарылгазын июль айда чорудар:

— тараалариның ажаалдазын өң-не хынамчылыг организастаар: одуруглар аразын ажыллап кылыр, бок үнүттер-биле болгаш хээктилер-биле демиселди чорудар, органиктиг болгаш минералдыг чемниччилгелерни шөлдерге төгер болгаш сиген кезер черлерге суггарылганы чорудар;

— сиген тараан шөлдерниң база өт-сигени терең үнген чоогаларның, хемнер үнарының, эзим оймактарының, орук чоогу черлерниң сигенин белеткээрни чогуур үезинде чорудар. Мал чемнге картофель сывын, ногаа аймаанын артынчыларын база ол ышкаш савапны, мякинапы, аъш-чем үлетпүрүнүн болгаш хөй-нинтининн чемненилге черлерининн ажыглаан продукцияларының артынчыларын ажыглаарын организастаар;

— Эрзин, Тес-Хем, Өвүр болгаш Бай-Тайга районнарның партия, Совет органнары Бин-Хем, Каа-Хем болгаш Таңды районнарның тараа шөлдерининн савапны прессташ, сооргун алырын организастаар;

— малны тургузу азыраар үеге чедир кыштагларга болгаш фермаларга мал чеминин четчир курлавырын тургузар соругага-биле сиген ажаап алышкыны-биле чергелештир, оон сооргулгезин организастаар болгаш белеткеттинген бүгү мал чеминин камгалал-хайгааралын хандырар;

— малны күзелдирп, кыштагладып турар үеге халдавырлыг аарыгларның тыптып кээрин болдурбазы-биле кыш ажырары-биле арттырган бүгү малның ветеринарлыг шинчилгезин 1973 чылдың ноябрь 1-де доозар, мал сүрег орүктарның, мал чемгерер черлерниң санитар байдалын экижидер..

Мал кажаларының, чем белеткээр цехтерниң, куулуктарның, сенаж болгаш силос шыгжаар черлерниң бо чылдың планында көрүлгеп тудуун болгаш септелгезин айткан хуусаазында (бо чылдың октябрь айдан орай эвес) доозарынче «Тыва көдээ тудуг» трест, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу, партия Кызыл хоорбому болгаш райкомнары, хооррайкүүскомнар, совхозтар дирекциялары, колхозтарның баштаар черлери чогуур киҥээнгейни салыр ужурлуг.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынын ажыглалга кирер объектилерни технологтуг болгаш өске-даа дерин-хереклелер-биле бүрүн четчелээр хүлээлгелиг.

Мал ажылынче аныяктарны чорударын, фермаларга аныяк кадрларны быжыглаарын дүргедедир талазы-биле чогуур хемчеглерни алырынын чугуласын доктаалда айыткан.

Мал чемин белеткээрининң болгаш кыштагласшкынга белеткел талазы-биле тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелининн Даргазының бирги оралакчызы эш В. Е. Серяковка баштаткан республика штабынын составын бадылаан, районнарга ыңдыг хевирлиг штабтарны тургузарын база колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге мал чеминиң белеткелининң талазы-биле хоорай, район организацияларының, үлетпүр бүдүрүлге коллективтериниң шеф дузалаччызын организастаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылырын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели СЭКП Кызыл хоорбомунга, райкомнарынга, хооррайкүүскомнарга даскан.

Нинтининң малынга быжыг чем-суурну тургузуп алырының болгаш кыштагласшкынга белеткелдиң эң-не дээштиг чүүлү болур социалистиг чарыштыг көдээниң ажыл-ишчилериниң ортузунга калбартырынче партия болгаш совет органнарның кичээнгейин күштелдирерин доктаалда айыткан.

Совет-болгар чугаалажыышкыннар

СОФИЯ. (СЭТА). БУР-нуң Күрүне Чөвүлелинге июль 5-те совет-болгар чугаалажышкыннар болган. Ийи таланың харылзаалларының айтырыгларын база делегей байдалының чогуур ойүү келген айтырыгларын ийи тала чугаалашкан.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединии Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный партияның XXIV съездиниин хүлээп алганы беш чыл планын совет улустуң бистин чуртувуста боттандырып, беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының онзалаларын күүседип, коммунизм тургузуп турарын чугаалаан.

Н. В. Подгорный СЭКП-ниң XXIV съездиниин хүлээп алганы Тайбыңның программазын боттандырарынче угланган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ажыл-чорудулгазын болгаш өөттерге дыннаткан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтин ГФР-ге, АКШ-ка болгаш Францияга барган аян-чоруктарының дугайын база чугаалаан, ядролуг лайынны болдурбас дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразында дугуржулганың онза ужур-дузалының ол демдеглээн.

БКП ТК-ниң Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков Совет күрүнениң тайбыңга ыяах заштыкы политиказының ленинчи принциптерин чайгылып чох боттандырарынче угланган СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтин ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээн. Леонид Ильич Брежневтиң ГФР-ге, АКШ-ка болгаш Францияга аян-чоруктарының түннелдериниң чугула ужур-дузалыың, делегейге дүшкүүрүг байдалды чавырыштырарынга, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга ол түннелдерниң чаагай салдар чедиргенин, чугаажок чедирерин Т. Живков демдеглээн.

Т. Живков чурттуң ажылчы чоннарының амыдырал деңнелин улам бедидеринче угланган Болгарияның Коммунистиг партиязының X съездиниин болгаш БКП ТК-ның декабрь (1972 чылда) пленумунуң шиитпирлериниң Болгарияда күүсеттинин, социалистиг тургузуушкунуң чорун турарын совет эштерге дыннаткан.

Чугаалажышкыннар найыралдыг, эш хуузунда билчиишкинниг, чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле сагыш-бодал бүрүн чаңгыс аай болган байдалга эрткен.

А. Н. КОСЫГИН МОСКВАДА ЧАНЫП КЕЛГЕН

Июль 5-те ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Москвада ээп чанып келген. Ол австри чазактың чалаанын ёзугаар Австрия Республикага албанның аян-чорууп кылып чораан.

А. Н. Косыгинни үдеп чораан кижилер: Туркмен ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы О. Н. Оразмухамедов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, даштыкы садыг министриниң бирги оралакчызы М. Р. Кузьмин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының дузалакчылары Б. Т. Бапаков, Ю. В. Фирсов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү А. П. Бондаренко олар база Москвада чанып келгенер.

Эштер Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, В. Э. Дымшиц, В. А. Кирилпин, М. А. Лесечко, В. Н. Новиков, И. Т. Новиков, З. Н. Нуриев, Л. В. Смирнов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Херектер эргелекчизи М. С. Смиртюков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Секретариадының эргелекчизи А. К. Горчаков, Моссовет күүскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов болгаш өске-даа албан кижилери А. Н. Косыгинни күрүне тухтарын аскан Внуково аэродромунга барып уткуп алганнар.

Австрия Республиканың Совет Эвилелинде херектерниг тур бузуреттирген Ф. Столберг уткаанларның аразынга база турган.

(СЭТА).

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Австрияга бодунуң албан ужурунда аян-чорууп доосканы, июль 5-те Төрээн чуртунче чаныпкан.

ССРЭ-ниң болгаш Австрияның күрүне туктарын аскан Швехат аэропортка А. Н. Косыгинни болгаш онуң үдеп чоруур кижилерни Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский, австри чазактың кежигүннери, ССРЭ-ниң Австрияда элчиин А. Б. Аристов, дипломаттыг төлээ черлериниң кежигүннери, журналистер үдээн.

А. Н. КОСЫГИННИҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

ВЕНА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин австри радиога болгаш телевидениеге интервью кылган. Ол Австрияга бодунуң аян-чоруунуң болгаш Федералдыг канцлер Б. Крайский-биле чугаалажышкыннарының түңнелдерин, а ол ышкаш өске-даа чамдык айтырыгларны тайылбырлап чугаалаан.

БАЙЫР ЧЕДИРГЕН

Чурттуң амыдыралында онза болуушкун — Евфрат хемниң уруң боганыбиле чергелештир Сирия Араб Республиканың Президентизи, Араб Социалистиг катап тургузуушкун партиязының Чиңгине секретары Хафез Аль-Асадка болгаш САР-ның Премьер-министри Махмуд Аль-Айюбка СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин байыр чедиргеп телеграмманы чоруткан.

Евфраттың суун долузу-биле ажыглаар дутайында сирий улустуң муң-муң чылдарда бодап чораан күзели боттанган. Евфратка гидроэнергетиктиг комплексти тудуп, ажыглалга киргени Сирия Араб Республиканың экономиктиг хөгжүлдезинге, оон экономиказын көдүрерине болгаш чурттуң ажылчы чоннарының амыдыралының деңнелин бедидеринге улуг идил болур деп телеграммада бижээн.

Бодунуң чуртунуң экономиктиг болгаш шериг күчүзүн быжыглаар алырынга, Иранльдың, сионизминиң болгаш Чоонку Чөөн үүлтө реакциянның империалистиг агрессизынга удур демисселиниге чедишкиннерлиг болурун сирий улуска күүзээн.

Евфраттың тудуунга тургустуган совет-сирий кады ажылдажылга Совет Эвилелиниң болгаш Сириянның аразында найыралды быжыглаарынга, делегейниҥ деңшилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштерин улам сырый каттыштырарынга улуг сакыпкын болганын телеграммада айыткан.

Н. В. Подгорныйга Г. Димитров орденин тывысканы

СОФИЯ. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный июль 5-то БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живковка ужуражыш, оон-биле чүрентиң ханызындан найыралдыг беседа кылган.

Оон соонда БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң залында Н. В. Подгорныйга болгаш ону үдеп кижилерге Болгарияның бедик шаңналдарын тыпсырының байырлыг бүзулалы болган.

БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Чарлыы-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга чурттуң дээди хавыяалы — Георгий Димитров орденин тывысканы.

Эш Тодор Живков чыылганнар адыш часкап турда Н. В. Подгорныйга орденни тывысканда, ону аян-дузалга бүзүу-биле куспактаан. Хүндүлүг совет далчыга чүрентиң ханызындан байыр чедиргеп, Т. Живков Болгарияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының пайыралын быжыглаарынга Н. В. Подгорныйның улуг салыпкынын онзалап демдеглээн. Ол ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазынга бистиң пинти улуг хереэвис—коммунизминиң тиилелгеен дээш ажылынга улуг-улуг чедишкиннерни күзээн.

Н. В. Подгорный Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, Болгарияның Күрүне Чөвүлелиниге болгаш чазаанга Болгарин Улус Республиканың орденнери-биле совет эштерин шаңнааны дээш чүрентиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен.

— Бо бедик ат-алдар дээрге хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының бүгү совет улустуң ачы-хавыяазын, бистиң чуртар аразынга найыралдыг харылзааларны быжыглаарының херээнге олардың улуг салыпкынын үнелеп киргенин от-дуп—деп, ол тутаалаан.

Совет Эвилелиниң Болгария-биле ачы-дүмбя найыралдыг харылзаазы тайбың болгаш социализм дээш оларның ниити демисселиниге амыдыралы эргежок чугула чүүл болу бергеп.

Өндүр-чаагай соруглаары — социалистиг интернационализминиң, коммунизминиң чырыткылыг идеалдарының тиилелгезин хандырар дээш совет кижилер бүгү чүүлдү кылырын Н. В. Подгорный болгар өөдүктерге бүзүреткен.

БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчылары Г. Трайков болгаш К. Тричков, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнери болгаш кежигүне кандидаттары, өске-даа кижилер болгаш шаңналарны тыпсырының бүзулалынга олурушкан.

БАЙЫРЛЫГ КОНЦЕРТ

СОФИЯ. (СЭТА). БУР-нуң ураң чүүл болгаш культура комитеди СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның Болгария Улус Республиказынга аян-чоруунга холбаштыр Софияның улусчу операзынга байырлыг концерт коргускен.

Концерт эгелээр мурнунда ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күрүне гимнерин күүсеткен.

Пловдивтин күрүне филармониязының симфониктиг оркестри. «Софияның ырлаачылары» ансамбль, күрүненин музыка училищезининң улустуң хөгжүм херекселериниң оркестри, Софияның театрларының эң шыырак ырлаачылары боттарының уранмергежилин көргускеннер. Болгарияның улусчу шеринин ансамбли совет ырлаачылагаша таарыштырган «Байырлалдың фантазиязын» база күүсеткен.

Концертке Н. В. Подгорный биле кады ону үдеп чоруур кижилер, БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Болгарияның чер ажылдыг улусчу Эвилелиниң секретары, Ала-чуртт фронтуаунуң Национал Чөвүлелиниң Даргазы Г. Трайков, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, чуртту өске-даа партия болгаш күрүне ажылдакчылары чорааннар.

Концерт улуг чедишкиниг эрткен.

СОВЕТ ТӨЛЭЭЛЕР СИРИЯДА

АС-САУРА. (СЭТА-ның тускай корр.). Ында чоруп турар совет партия-чазак төлээлериниң баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко июль бештин хүнүнүң ийнги партыында Евфраттың гидроэнергетика тудуунда ажындан турар совет ажылчыннар болгаш түскай эртемниглер-биле, ажылчы чоннар-биле ужурашкан. Оларныҥ-биле ол чылыг беседа кылып, оларның амыдыралы болгаш ажылжын сонуургаан. Евфрат хемниң суун боорунга чедишкиниҥ ажылдааны дээш ССРЭ-ниҥ Дээди Совединиҥ Президиумунуң Чарлыы-биле шаңнаткан дыка хөй специалистерге А. П. Кириленко байыр чедиргеп.

Совет төлээлер Евфрат эриннде тудуглаарының чаа хоорайын көргеп соонда Алеппо хоорайже ужудуп чорушкан.

Алеппонуң аэродромунга совет төлээлерни Алеппо можунуң губернатору Ахмед Исмаил, албанныц өске-даа кижилерн уткуп алганнар.

Төлээлерни аңаа өөрүшкүбиле, хүндүткелдиг уткуп алган.

М. С. СОЛОМЕНЦЕВ БУРЯТИЯДА

УЛАН-УДЭ. (СЭТА). Ында чоруп турар СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнүң кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев июль 5-те Бурят АССР-ниң көдээ ажыл-агый районнарынга барып чораан.

М. С. Соломенцев Бурятияның көдээ ажыл-агый институдунуң «Байкал» дээр өөреллиге ажыл-агыйынга болгаш «Иволгинск» дээр дуржулга-будурүлге ажыл-агыйынга баргаш, эртем ажылдакчылары болгаш селекционерлер-биле ужурашкан. Олар мал болгаш тараа ажыл-агыйының айтырыгларының талазы-биле ажылдап турарлар.

М. С. Соломенцев Селенга районнуң Ленин аттыг болгаш Тельмин аттыг колхозтарынга база чораан. М. С. Соломенцевти СЭКП-ниҥ Бурят обкомунуң бирги секретары А. У. Модогоев биле республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы В. Б. Саганов олар үдеп чорааннар.

КЫЗЫЛ-ТАСТЫ КЕЗЕ БЕРГЕН

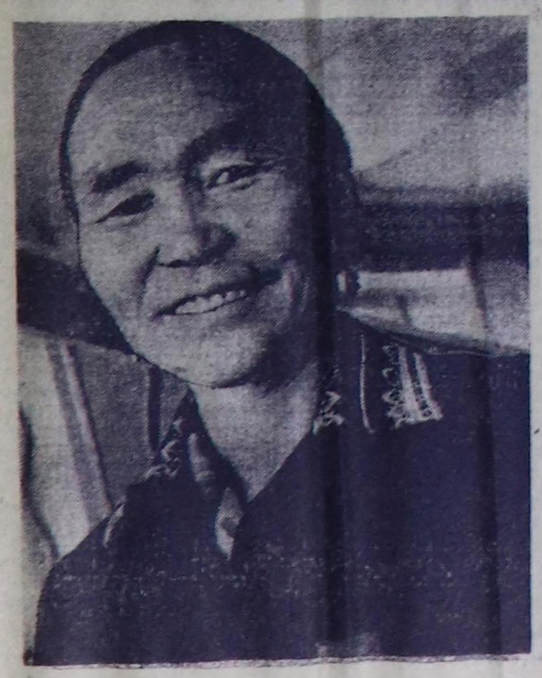
Украинада дүжүт ажаан алыр ажылдар хүннүң-не улам калбарып турар. Винницы, Днепропетровск болгаш Кировоград областарның ажыл-агыйларының чочак-тараазы быжа берген. Муң-муң жатжалар ажылдай берген. Крымның, Херсонның, Одесса, Донецк болгаш Запорожье областарның тараажылары кол ажыл-чем культуразы—кызыл-тасты кезип эгелээн.

Тараажылларга агаар-бойдус байдалы таарымча чөк. Үргүлүү чаъстар чоарга, безилде бергедеп турар. Механизаторлар аяс турар шак бүрүүн ажыглап турар. Көдээниң шевер ишчилери тараа тавычаларын аңдарар болгаш кургадыр нарын эвес механизмнерни белеткеп кылгаш.

Бо чылын тараа чидиргелерийге удур демисел идепкейжээн. Республиканың комбайнерлери сыпка чаңгыс-даа мажак артырбас, саваңга чаңгыс-даа тараа калбас дүүнүүт ажылдап турар. Олар боттарының сөзүн ыяк эдеп турар.

(СЭТА-ның корр).

КИЕВ.

. . .

Мөңгүн-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң хойжузу Бичиш Бора-ооловна Донгактың коданында амгы үеде үш чүс ажыг хой бар. Ол оон чайгы ажаалдазын, кададың эки чорудуп турар. Малчын бо чылын төрүүр чүс хойдан-на 90 хураанны ажаап алырын хүлээнген. Коданда хойлар ам-даа оолдап турар. Төрүүр чүс хойга онаашгыр 80 ажыг хураанны ол камгалап ап, өстүрген.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Б. Б. Донгак.

. . .

А. Мельниковтуң фотозу.

. . .

Россия Федерациязының көдээ ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXIV съездизининң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир дээш Бүгү-авилелдиң социалистиг чарыжынга кирижип, мал кыштагладыышкынын организастыг эрттирген болгаш мал болгаш нуш, чуурга болгаш дүк садар талазы-биле бирги чартык чылдың улус ажылагый планын чедиишкиниг күүсеткеннер. Күрүнеге 3,3 миллион тонна мал болгаш нуш, ъдин, 14,2 миллион тонна сүттү, 9,5 миллиард боробам нуш чуургазын, 144 муң тонна

МАЛЧЫННАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

ауктү сатнаан. Белеткел черлеринге эртнеп чылга бодаарга дыка хөй сүт, нуш чуургазы болгаш дүк дужааттынган.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары чылдың бирги чартыында мал ажылының продуктуларын белеткээриниң планын чедиишкиниг доозары-биле чергелештир маадың болгаш күштүг баш санын база дыка өстүрген.

Колхозчулар, совхозтар ажылчыннары, көдээ ажыл-агый специалистери, партия болгаш совет органнар бо чылын мал ажылының продуктуларын бүдүрүп, белеткээрин улам көвүдедир, дараазында чылда бо ажылды чедиишкиниг хөгжүдеринге эргежок чугула чүүлдерни тургузар талазы-биле улуг ажылды кылып чорудуп турар.

Эки кижилер дугайында

ТӨЛЕПТИГ

ЧУРУКТА: Мария Старцева Кызылдың зът комбинадынга хей чылдарда ажылдаан. Ол ам колбаса кылыр цехте бедик кергузүглериниг мурнакчыларның бирээзи. Колбаса бүдүрүп үндүрер үлүүк ол чамдык хүннерде 175—200 хуу чедир күүседип турар. Оон бүдүрген продукциязының шынары база бедик болуур. Мария Стэрцева цехте бедик хүлээлгелер ап, ону хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш төлептиг ажылдал турорларга санадып турар.

А. ЮРТАЕВТИҢ фотозу.

ГАЛИНА МИРНАЯ

Бо чурукта Галина Мирная Кызылдың пиво заводунда эзертлес суктуунар саналаар ажылды кылып турар. Ол шилдерже газировка кудаа херекселиниге камныг. Шилдер шуушурар технологтуг шугушну эртиен шилдерни каерге суксунбике долдунгаш, хааржактап чорудар цехче таваар чоруптар. Механизмнер үрелбес-ле бөөдә ааш минута дургузунда-ла сазын хей суксунну савалаптар. Галина Мирная ооварымчалыг ажылдап чамчыккан. Ынчангаш оон куш-ажылының бүдүрүкчүлүү бедик.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Септелгениң шынары дээш

Интервью

Украин комбайнерлериниң патриотчу эгелээшкини-биле база Бии-Хем районнуң механизаторларының кыйгырыы-биле холбаштыр Тандының тараалап ажыл-агыйларының бирээзи — «Революциянның чалбымжы» колхоштуң механизаторлары кандыг хемчегер ап турарының дугайын чугаалап бээрин «Шынның» корреспондентизи ол ажыл-агыйның көл инженери, колхоз баштаар черинниң даргазының ораалакчызы Николай Михайлович Суховтан дилээн.

— Дүжүт ажаан алышкынынга баш удур ыяк белеткевири ковчуг чугула. Ынчангаш украин комбайнерлериниң патриотчу эгелээшкини тараажы бүрүзүнүң сеткилсагыжынга чоок болган билдингир-дир. Кыйгырыгны бистиң колхоштуң механизаторлары чугаалажып көрген.

Тоску беш чылдың шинтирилиг үшкү чылында тараа культураларын 12650 гектарга тараан бис. Гектар черден 13,5 центнер дүжүттү алырын, күрүнеге 5000 тонна тараанны седарын хүлээнген бис.

— Силериниң ажыл-агыйда ажаан алышкын техниказының септелгези канчаар чоруп турарыл, Николай Михайлович?

— Колхоштуң механизаторлары бүгү техниканы бодунга септеп алырын шинтирилээн. Септелге кылыр кижилер четчир болган арга-дүржүлга-даа бар. Түгле артык кезектер негеттинип турар. Ажаан алышкын техниказының септелгезинче мында-ла кирген бис. Колхозта септээр үжүрлүг 33 комбайнның бежиин септеп доозкан. 13 жатканың 4-түлеп кыадыр септеттинген. Дүжүт ажаан алыр техниканың септелгезин август 1-ден орай эвес доозар үжүрлүг. Бо талазы-биле эң-не негелделиг түвө артык кезектер болуп турар. Ылаңгыя комбайнарның замчыдылга коробкалары, өзектер чок. Оон чагыын «Сельхозтехника» каттыжылышкынынга кирген бис. Ону амга чедир хандырып бербээн. Ук айтырыгны тодарадыры-биле «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжылышкынга чедип чордум. Хереглер кезектер чок болду. Септелгени дүргедедир, оон шынарын экижидер толээде, хамаарышкан черлер божо онзаа кичээнгей салып, ажыл-агыйларның артык кезектерге чагыгларын хандырары эргежок чугула. Оон башка үе маңаваа болгай.

Тараанның чидирини болдурбазы-биле комбайнарныңдаа, тараа соортур автомашиналарыны-даа ыяк сыскын, дуглаары эргежок чугула. Бо талазы-биле амдыгаштан сагыш салып тур бис.

— Силерниң шөлдерниерде тараанның үнүжү кандыгыл?

— Тараа эки үнүп чыдыр. Ылаңгыя сеолгу чаашкынынар соонда шөлдер элээн ол-шыгты алган. Ол-ла хевээр турар болза, планнаттынганывдан хей дүжүттү ап болур арга бар. Ажаан алышкынга колла чүве ол чугула кампанияны кыска хуусаада, организастыг, бедик деңнеелге эрттирери болдур. Бис ажаан алышкынны 20—25 ажыл хүнүнде доозар деп планнап тур бис.

— «Мал чемнерин белеткээри чогуур ойүнде чорудар болган колхозтарның база совхозтарның 1973—74 чылдар үезинде мал кыштаглаашкынынга белеткелининг талазы-биле хемчегер дугайында» СЭКП ТК-зы болган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң түскей доктаал үндүрген болгай. Бо талазы-биле колхозта кандыг хемчегер алдынганыл, Николай Михайлович!

— Бо айтырыгны база-ла чугаалажып көрген бис. Мал чемнинг белеткели ам хүнүнүң айтырыы болгай. Бистиң механизаторларывыс малдаа баш удур-да белеткенип турган чүве. Ам бисте 11 сенокосилканың 9-у, 6 трактор граблининг үжү белен кылдыр сеткеттинген. Көпээн база сараат салыр машиналар белеп. Бо чылын колхозчулар инитинниг малынга 3430 тонна сигенни, 12 муң тонна силосту белеткеп алыр планныг. Ону күүседири-биле мал чеми белеткээр 28 кижи составтыг ийи бригаданы тургускан. Оларда техниканы бижыглаан болгаш сиген кезер черлерни хуваагаан.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМ ПРИНЦИВИ

Совет республикаларның, бүзүлбас эвилели коммунизм тургузукчуларының хей национальдыг хүрээлелиниң тургузукчу күш-ажылының ачызында чылдың-на улам бижыгып турар. Ак-дуңма улустарның интернационалчы чаңгыс эвилелиниң социалистиг инитиледиг экономиказын, культуразын шапкын хөгжүдеринге эвилээр кайгамчык хей аргаларны ажыдып берип, чуртувустуң материалдыг чугула үндезиннерин, сангирээл күчүзүн бижыглаазай шериг организациязы Кызыл Армияның ылап тургустунганындан илерей көрүлген. Армия биле Флоттуң хөгжүдериниң, оларны башкарарының бүгү айтырыгларын шинтирилээр эрге Совет Социалистиг Республикалар Эвилелин тургузар дугайында Декларацииы, Керээни бүзүгаар тургустунган шериг болгаш далай хереглериниң талазы-биле инити-эвилел Улус Комиссарнадының хоорунга мөөнеттинген.

Совет Эвилелин үндезилеп чамгаларлы-биле катай инитиледиг амыдыралының бүгү талазында дең эргелерлиг болгаш дең харымсаалыг болган. Оларның баштарының национал күрүне амыдыралын хөгжүдеринге-биле чергелештир баштарының күзээлээн бүзүгаар эвилелиннең республикалар чыдыр, догуладан келген, өскерлиг бүрүн эргежок империалистиг эжелекчилерден ССРЭ-ниң бүгү шериг күчүзүнге камгалаткан, улам бижыккан.

Коммунистиг партия бүгү туруттун болгаш республика бүрүзүнүң ажыларын барымдаалап турган. Чепсектиг Күштерин хөгжүдеринин социалгаларын чогаалыкчы бүзүбиле шинтирилеп келген. Чээрби чылдарда УТКА-ның тургустунуушкунуунуң организастыг принципиин деевискээр айтыр барымдаалавар принцип турган. Ынчан оон мурнунда турганындан ораапчок хей национал шериг кезектерни тургустунуп келген. Олар национал шериг кадрларын белеткеп, кижизидер: чаа шериг мергежилиге хууда составын боредир; тус черниң чуртакчыларындан депшип үнген шериг кадрлары бар черлерге национал милиция полктарын, дивизияларын организастаар сфуртагалыг турган Партияның XII съездиин Совет Эвилелиниң улустарыныңы акы-дуңма пайыралынга, эң-сеткил каттыштырылгазынга, интернационализмге дүүштүр Кызыл Армияга кижизидилге ажылын күштелдирерин, республикаларның камгаланыр аргалыын бүрүн хандырарынга эргежок чугула бүгү хемчегерлерин алырын негээн. Ол кезектер өөредилге, кижизидилге ажылын солдаттарның төрээн дылынга чорудар база бир онза талалыг турган.

Социализм тиилээрт, ажылчыя ыяы биле тараачын чонуун эвилеп, улустарның пайдалы улам бижыгаргага, армия биле флоттуң хөгжүдеринге, национальдыг республикаларның социал-политиктиг үзелгелериниң, ангыланы национальдыг пайчымаанның аравынга акы-дуңма пайыралды хамаатыжынга тулалыг болган. Шериг тургузуушкунуунга интернационализм принципи телегейниң ийиги пайызының мурнуу чанында Чепсектиг Күштерин сайгыраңгайжыдырыга хөгжээн.

Коммунистиг партия шериг тургузуушкунуунуң кадрлар белеткээри-биле девискээр-ээйын барымдаалаарын дүүштүрер, толушкак системадан кадр белеткээрин барымдаалар системаже шилчиирин негээн. Ындыг апаарга национал шериг кезектерин тургузары бодунуң чогуур сорулазын чедип алырынга дүүштестей берген.

ВКП(б) ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң 1938 чылдың март 7-де доктаалын ёзугаар УТКА-ның национал кезектери, каттыжылышкынары, шериг үнелиглери болгаш школалары түс-түс девискээрлер аайын барымдаалавайн четчелеттинер, инити-эвилелдиң ылаңгыя эдегтургустунган. Анаа дүүштүр кезектерниң болгаш каттыжылышкынарының бантаатпыпар турунгары өскерилген. Шериг албанын эртиперинге национал республикаларның болгаш областарның хамаатыларын ССРЭ-ниң бүгү националдарының кижилерин-биле домей деп коор чуруум ёзугаар келдирип берип, ол доктаалда айытпан.

Армия болгаш Флот 1939 чылда Бүгү-иниттиниң шериг хүзээлгезинин дугайында хоойлуну ёзугаар политиктиг эки белеткелдиг, инити-эвилелдиң ылаңгыя бедик дайынчылар-сандр Македовскийдиң болгаш Наполеонның ады-алгы дылдарлыг кезектерден тургустунган армиялары ыяңгыс салым-чолга таварышпан. Хей националдыг австрия-венгр империяның армиязының дайынчы аргалыының чогенчин делегейниң бирги дайынындан кезүлгеп. Дайын шылгалдаларын фашистиг Германияның «эвилелчю» армиязы база түдүп шыдаваан. Ындыг салым-хууга амгы үеде америк империалызмнин Индий-Кытатта, Ланнам Сонгу болгаш Мурнуу Вьетнамда агрессиязы, оон чалча шериглери таварыжып турар.

«Нация чаңгыс аай күзедсонуургалдыг, тергиндегей раса турары» дээр ам-ыяктыг номналдар шериглериниң моральхөөнүн үр деткип шыдавас деп чүве эртиен дайындан тодаргай биилинген. Гитлерже армиянын чылча шапкытыганы расизминиң, национализминиң, кулдалчылыкшылының кижи коор хөөнү чок идеологиязын социалистиг идеологиязын, пролетарскы интернационализмниң эртиен чайынначак тиилелгези болган.

Бистиң чуртувустуң бүгү националдарының ангы таланы-биле чаңгыс эвилелиниң, улустарның пайдалыының Совет Армиязын, Флоттун составының кижизиттингени олааны чаңгыс аай дайынчы мозуут болгаш турар. Совет Чепсектиг Күштерин командылапчы болгаш анаа дайынчы составы пайрадыг ангыланнын, социал бодуктериниң, национальдың, улустарның толээлекчилериниң тургустуунуң турар.

Делегейге ленишилге, хөгжүдеринге бүрүнгаарлаарынга инитиледиг ужуу-дузалыг Совет Эвилелиниң, делегей социализминиң күүш-шидалы интернационализмниң түгүн канскинкеп, улам өзүп турар. Оон ачызында делегей байдалының экижип турарын совет кижилер, бистиң дашпыкы чуртталга өөнүктериниз бүрүн бүзүредиг демдеглеп турар. Бүгү-иниттиниң тайбыңы болгаш улустарның айыыл чок чорууп бижыттыварынга улам таваймчалыг байдалдар тургустунган деп. СЭКП ТК-ның апрель (1973 чыл) Пленумуу демдеглээн.

Делегейге бижыг тайбыңны тургузар дээш шүүлүрүү земиселди хр ле дургузунда амдаа чорудар аазап. Империалистерниң Чоокку Чээн чүктелге байлаалыының экижип турарын совет кижилер, бистиң дашпыкы чуртталга өөнүктериниз бүрүн бүзүредиг демдеглеп турар Бүгү-иниттиниң тайбыңы болгаш улустарның айыыл чок чорууп бижыттыварынга улам таваймчалыг байдалдар тургустунган деп. СЭКП ТК-ның апрель (1973 чыл) Пленумуу демдеглээн.

Делегейге бижыг тайбыңны тургузар дээш шүүлүрүү земиселди хр ле дургузунда амдаа чорудар аазап. Империалистерниң Чоокку Чээн чүктелге кайгамчык улуг аддаа.

П. ГРИГОРЕНКО,
«Билиг» инитилединиң эдегизүүр.

Будурулге болгаш техниктиг депшилге

ЗАВОДТА ЧААРТЫЛГАЛАР

Кызылдың алгы заводу Тываның хоочун будурулгелериниң бирээзи. Оон цехтери эрги хевир-биле тутунган ужурунда аналаа чаа хевириниң өлөөн каш механизмнерин, деридгелерин чергелештир тургузуптар арга чок болуп турар. Ынчалза-даа техниктиг депшилгениң негеделеринге дүүштүр ында чамдык өрээлдерни алгыдыр тудуп, таарыжыр аайынче чаа механизмнерни, станоктарны тургускулаан. Куш-ажылдың будурукчулуун бедидеринге ыңгыи бээр станоктар база бар.

Баштай маңаа экономиктиг ажыын бербейн турар станоктар, машиналар дугайын чугаалап көрейн. Заводтуң коллективи чылдан чылче куш-ажылдың будурукчулуун болган будурулгелиниң ажыктыын бедидериниң аргаларын тывырын, эртем-техниканың депшилгелиг аргаларын ажыглаарын орадлажып келген. 1972 чылда Москва чанында завод ПЧС-1 деп хевириниң дүк эрыглаар станогун ажыглаарын сүмелээн. Беш мун рубль эртектиг ол станокту садып алган, ол-ла чылдың бирги кварталында тургузуп ап, ажыглаарын орадлашкан. Оон экономиктиг ажык алыры мынчага чедир болдунмаан. Од чаа техниканы шингээдип алырыбиле сүме каткан заводтуң телээлерии чалаан. Ол специалистер эде тургузуп, дуза кадар дээш, өлөөн орадлашканнар. Чүү-даа бүтпээн. Станок хол-биле кылыр ажылдың эвээжедир сорулгалаарын эвээжедир хамаан чок, харын-даа куш-ажылдың будурукчулуун 2 катап кудулаткан. Хамык ужур —үк станоктуң бистин заводувуска таарышпас болганында.

Конструкциязы бистин заводка таарышпас болган оон өске-даа ажык-дужүү чок машиналар, станоктар бар.

Алгы заводунуң ажыкын удуртуп турар Красноярск эртелели боттуг, ажыктыг дуза чедирериниң база кичээнгей салбайн турар. Организастехниктиг хемчеглериниң планнарында заводту чеңеглээриниң талазы-биле шиитпирлиг болган дөштиг хемчеглер ажыттынмайн келген. Эртелдиг шингээдип алырын оралдажып турар бис. Чаа техниканы тургузуп ажыглалга кииргени дээш, акша төлевирлиг шаңналдарны берип келген.

АВГ-8 2—0 марканың пресстөөр станогун ажыглап эгелээрге, хол-биле кылыр ажыл өвээжээн. Ол пресстиң дузазы-биле продукция будурун ундурери 2,5 катап улгатkан. НПЕ дээр прессти ПВГ—18—0 дээр пресс-биле солаан. Аналдис идиктер кылыр чаа цехтиң төлевилел-смета документациязын белеткээрин доозар четкен. Ол цехти тударын бо чылдан эрежеер ужурлуг. Аналаа чарыгдаар 100 мун рубльди РСФСР-ниң Чиик үлетнур министерствозу ундурүп берген. Ол цех ажыглалга киирерге республиканың чонун кидис идик-биле долу хандырын шыдаар апаар бис. Хей санныг идик будурүп ундурерине хереглээр чиг-эт курлавыры-даа четчир. Алгы заводу амдыызында республиканың кидис идикке хереглелиниң үштүе 50 хуузун хандырып турар.

Чаартыкчылар, чогаадыкчыларның ажылдары будурулгениң ажыктын бедидерине улуг күш болуп турар. 1970 чылда чогаадыкчы саналдардан 3000 рубльдин, 1972 чылдагы саналдарны ажыглаанындан 4200 рубльдин экономиктиг ажыын алган. Бо чылдың чаартылгалары оон-даа дээре кергузүүдерни берген. Чогаадыкчыларның болган чаартыкчыларның саналдарын калбаабиле ажыглап турарындан кадыкшылга хоралыг болган дооэун ундурер, хол-биле кылыр ажыы-бүрү хевирнин аар база артык ажылчын күжү ундурер ажылдары каш катап эвээжээн.

Куш-ажылдың байдалын экижиерине, будурулгенин ажыктын бедидерине идигни бээр саналдарны киирип турар ажыл-ишчилерни моон соңгаар-даа деткип, оларнын-биле сырый харылзаалыг ажылдаар апаар бис.

Бо чылын чогаадыкчы саналдардан 5 мун рубльдин экономиктиг ажыын алырын планнаан. Эрткен беш айларда ажыглаан саналдардан 4100 рубльдин ажыын будурулге алган. Заводтуң деригдегиринге чаартылгалар кылырынга эң-не идепкейлиг киржип турар чогаадыкчыларга кидис идиктер цегинин мастери М. Казанцев, улуг электрик Ф. Пашинин хем идиктер цегинин слесары эш Попов болган өскелээ ажылчыннар хамаарыжыр.

Алгы заводунуң ажыл-ишчилери беш чылдың бо шиитпирлиг чылында бедик кергузүүлерлиг ажылдарын шиитпирлээн. Ынчангаш бо чылдың эгезинден бээр хем идиктер цегинин ажылчыннары планнан ажыр 6,5 мун эжеш идикти, кидис идик цеги 2,5 мун эжеш идикти белеткеп үндүрген. Ол ийи цехтин кайыын-даа күш-ажылдың будурукчулуун бедидеринин-даа, оруга алырынын-даа талазы-биле эрткен чылдың 6 айларынындан бедик кергузүүлерни чедип алган.

Завод коллективи айдан айже продукция будурүп ундурериниң хемчээлин өстүрген. Тоску беш чылдың планында айтыканын ёзугаар алыр болза, продукция сайгарарының талазы-биле 1974 чылдың үлүүнде чоруп орар. Бо бүгү чедишкиннер ажыл-ишчилерниң чогаадыкчы, чаартыкчы ажыл-ишинин түүнёлинде чедип алдынган. Партия организациязының, оон коммунистеринин улуг үлүү социалистиг чарыштыг доктаамал организастаарынче сагыш салыышкын. оон түүнелдери бедик кергузүүлерни өкеп турар.

Г. САФИУЛЛИН,
Кызылдың алгы заводунуң директору.

- БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТӨНЧҮЗҮНГЕ ЧЕДИР ЗАВОД КОЛ БОЛГАШ ДУЗАЛААР АЖЫЛДАРНЫ МЕХАНИЗАСТААРЫН 80 ХУУ ЧЕДИРЕР.
- ЭРТКЕН ЧЫЛЫН ЧОГААДЫКЧЫ САНАЛДАРНЫ АЖЫГЛААНЫНДАН 4200 РУБЛЬДИҢ ЭКОНОМИКТИГ АЖЫЫН АЛГАН.

НААДЫМГА УТКУШТУР

ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

Улуг-Хем районда «Найырал» совхоштуң Кара-Тал сүт-бараан фермазының коллективи малчыннарның Бүгү-эвилел чарыжынга киришпишаан, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының бирги чартыында улуг күжениишкин-биле ажылдаан.

Республиканың малчыннар Наадымынга телептиг белек-биле ужуражырынче чүткүвүшаан, фермаңың саанчылары инектеи саап алыр сүттү эрткен чылдың бо үезинге бодаарга, бо чылын дыка көвүдеткен. Ооң ачызы-биле ферма күрүнеге садар 200 тонна сүт планын 217 тонна кылдыр ажыр күүсеткен.

Фермага ниитизи-биле бир инекке онааштыр сагдынган сүт алды айлар дургузунда 878 кг болуп турда, мурнакчы саанчылар Д. Чечек бодунда быжыглаан инек бүргүзүнден 1333 кг, С. Даник-кыс 1062 кг, Н. Чолдак-ой, С. Санчап, Т. Шогжал, А. Анчимаа олар 900—1000 кг чедир сүттү саап ап, налбарган социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Ам сүт-бараан фермазы Булак-Аксында чайлаанда болган. Инектерни чүгле хүндүс эвес, дүне серииңде кадарарын база организастаан. Ынчангаш сүт улам-на элбеп турар.

Т. АРАНДОЛ,
Кара-Тал салбырының зоотехниги.

РЕСПУБЛИКА ЧЕМПИОНУ

Бо чылын хойку дүрген арга-биле кыргыырының маргылдаазынга «Өөк» совхоштуң хой кыргыкчызы Монгуш Алдын-ооп республика чемпиону болган. Ооң дүрген арга-биле хой кыргыырынга мергежээнин, дүргенин база кыргыырының шынарлыын көрүкчүлер магадаан.

ЧУРУКТА: М. Алдын-ооптуң хой кыргып турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ОН АЛДЫ ТОННАНЫ

«Саян» совхоштуң Сесерлиг салбырының хойжулары бо хүнүерде республиканың малчыннар Наадымынга чедиишкинниг ужуражыры-биле хой кыргылдазын организастыг болгаш шалыпкын чорудуп турар. Кодан-кодан хойлар Сесерлигде кыргылда пунктузунга хүннүң-не кээп турар. А кыргыттынган коданнарны чүткаш, чайгы одарларже дораан-на чорудуп турар.

Кыргылда пунктузунда 54 электрилиг хаанны тургускан. Оларның шуптузунда кыргыкчылар тургулаакан, аразында чарыштыг ажылдап турар. Ажыл хөлүг болган хайныышкынныг. Кижилерниң кылган ажылының түүнелии самбырага хүннүң-не бижип турар.

Кыргыкчыларның хүнде нормазы 56 кг дүк. В. Логулбай. Удумбара Сарыг-оол, В. Шагдыр, В. Дотпаа, М. Долбаа болгаш өскелер-даа норманы үргүлчү ажыр күүседип турар.

Кыргылдаңы эгелээнден бээр неделя бичии-ле ажыл турар хире-биле, пунктуда ажылды шын, таарыштыр организастаанының түүнелинде 16210 кг дүктү кыргаан, күрүнеге дужаган болган чартык чыл планын ажыр күүседипкен.

И. ТОЙБУ.

Украин комбайнерлерни деткип тур бис

СОВЕТ-АВСТРИ ДЫҢНАДЫГГА АТ САЛГАН

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Австри чазакгын Бельхаузплацта бажынынга ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин биле Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский совет-австри дыңнадыгга ат салган.

Ат салырының ёзулалынга А. Н. Косыгин болгаш оңу үлэән албан кижилери, Австрияның чазаанның министрлери, политика болгаш хөй-нимтин ажылдакчылары олурушкан.

Австрия Республиканың Федералдыг чазалның таваанын ёаугаар ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин 1973 чылдың июль 2-деп 5-ке чедир Австрияга албаннын аян-чоруун кылып чораан ян, совет-австри дыңнадыгга чугаалаан.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы болгаш оңу үлэән кижилер Венага болган Линцке чораан. Австрияның политиктиг, хөй-нимтин болгаш садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилери-биле ажыктыг ужуражылыкшынарны кылган. Австрияның чоңу хүндүлүг совет залчыны чыпсы-биле, чүректин ханызындан хүлээп алган.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгинни болгаш Австрияның Федералдыг канцлери доктор Б. Крайскийнин аразында ужуралхымшкынар болган ажыннын бесеналар болган.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгинни Австрия Республиканың Федералдыг Президентизи Ф. Йонас хүлээп алган болгаш оон-биле найыралчы бесеналы эртирген.

Австрияның чорудуп турары доктаамал нейтралитеттин политиказы Австрияның болгаш ССРЭ-нин аразынга чаагай кожа-хелбээ харылзааларны улам ынай ханылдырының хераанге болтуг салышкының киирип турар деп ийи тала айыткан. Ол политика Европага тайбыңның болгаш айыл чок чоруктуң чугула фактору апарган.

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежневтиң болган АКШ-тың Президентизи Р. Никсоннуң чоокта чаагы чугаалажышкынынарының түннелинде делегейнин ниити байдалын кадыкшыдырынга, тайбыныы болгаш айыыл чок чоруктуу быжыглаарынга салдынган чаа чугула салышкының талалар сеткил ханышкын-биле демдеглээн. Совет-америк бесеналар үезинде чедип алдынган дугуржулгалар тайбың кадыы ажылдажылганы хөгжүдериниң хераанге болгаш делегей байдалын экижидерине бараан болур деп олар санаан.

Европага айыыл чок чоруктуу болгаш кадыы ажылдажылганы быжыглаарының айтырыгларынче чугаалажышкынынарның киржиичилери оңаа кичээнгей салган. Оларның ниити бодалы-биле алырга, ССРЭ-нин болгаш ПУР-нуң ГФР-биле кереэлери, 1971 чылдың сентябрь 3-тегн дөрт талалыг дугуржулга, ГДР-нин болгаш ГФР-нин аразынга харылзааларның үнезининериниң дугайында кереэ, а оң ышкаш ЧССР-нин болгаш ГФР-нин аразында ат салыр кылдыр чоокта чаа белеттеттинген кереэ Европа күрүнелериниң аразында харылзааларны боттуу-биле экижидерине таарымчалыг байдалларны тургускан.

Европага айыыл чок чоруктуу болгаш кадыы ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле Европаның төөгүзүнге чаа этеги ажылдар сорулгалыг чөвүлел хуралдың эгелээнинге ийи тала байыр чедирген.

Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкиннери кайы-даа талаларның кызырарының болгаш оон-биле хелбээлыг хемчеглер дугайында ам болур чугаалажышкынынарны үлам ынай ханылдырының хераанге болтуг салышкының киирип турар деп ийи тала айыткан. Ол политика Европага тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң чугула фактору апарган.

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежневтиң болган АКШ-тың Президентизи Р. Никсоннуң чоокта чаагы чугаалажышкынынарының түннелинде делегейнин ниити байдалын кадыкшыдырынга, тайбыныы болгаш айыыл чок чоруктуу быжыглаарынга салдынган чаа чугула салышкының талалар сеткил ханышкын-биле демдеглээн. Совет-америк бесеналар үезинде чедип алдынган дугуржулгалар тайбың кадыы ажылдажылганы хөгжүдериниң хераанге болгаш делегей байдалын экижидерине бараан болур деп олар санаан.

Европага айыыл чок чоруктуу болгаш кадыы ажылдажылганы быжыглаарының айтырыгларынче чугаалажышкынынарның киржиичилери оңаа кичээнгей салган. Оларның ниити бодалы-биле алырга, ССРЭ-нин болгаш ПУР-нуң ГФР-биле кереэлери, 1971 чылдың сентябрь 3-тегн дөрт талалыг дугуржулга, ГДР-нин болгаш ГФР-нин аразынга харылзааларның үнезининериниң дугайында кереэ, а оң ышкаш ЧССР-нин болгаш ГФР-нин аразында ат салыр кылдыр чоокта чаа белеттеттинген кереэ Европа күрүнелериниң аразында харылзааларны боттуу-биле экижидерине таарымчалыг байдалларны тургускан.

Европага айыыл чок чоруктуу болгаш кадыы ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле Европаның төөгүзүнге чаа этеги ажылдар сорулгалыг чөвүлел хуралдың эгелээнинге ийи тала байыр чедирген.

Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкиннерни

ЭКИИ, ТЫВА

Делгем Сибирьниң хайыпмөөрээн кайгамчыктыг хемнинң, хамык шулукчулерге ырлаттырган, чоргаар Енисейниң бажыңга кээр аас-кежиктиг болуум. Каа-Хем биле Бии-Хем каттышкан. Улуг-Хемни үнделиләэш, ырлап батканы— совет кижилерниң найыралын сагындырар-ыр. «Мээң унумза чедип келген, мени сонуургап турар чүү кижи сен?» деп. Улуг-Хем айтырып-даа чыдар боор. Ам бодум ак-көк хемнин эриктеринге келген херээм дугайын таныштырайн.

Үш чыл бурунгаар Москвага «Современник» («Чеживис») деп ном үндүрер чер тургустунган. Мен оон национал литературалар талазы-биле редакциязының редакторлуу кижи мен. «Современник» коллуунда-да РСФСР-ниң крайларында, автономнуг республикаларында болгаш областарында, национал округтарында чуртталп, ажылдап турар чогаалчыларның ишкири. Чүгле үш чылдың иштинде бээди биистин ном үндүрер черивис орус болгаш өске-даа нациларның төлөөлериниң сураглыг чогаалларын ангыламгы сериялар-биле үндүртеп.

«Современник» болза национал авторларның чогаалларын орус дылче очулдурарының ажылынче онзагай кичээнгейни салып турар. Моон мурнунда чамдык очулдурукчулар түгле чогаалдың утказының очулгазын тазырыштыр редакторлап каап турганын шын эвес. деп санап турар бис. Биистин кол сорулгавыс— очулганы бедик уран-чечен болгаш утка-шынарлыг кылыры. Бо чорук национал чогаал орус дылга очулдуртуганының соонда делегей литературазынче, киреринге азы делегей ыяногунче делгем оруктуг алырынга кайчаар-даа аажок ужур-дүзелиг. Ынчангаш очулдурукчу бурузүнден чогаадыкчы дээш-биле ажылдаар дугайында негелде удаткан.

Биистин ном үндүрер черивистин азы безин амгы үеге дорт хамаарылгалыг. Ынчыг болганда, бегүнгү коммунистиг тургузуушкуда кижилерниң дүгайында номнарны хөйү-биле үндүрүп турар бис. Ол ышкаш биистин үндүрген номнарывыстың чүрүк-кааспалгазы болгаш карты көрүштүг, саазынналарының шынары эки боол турарын номчукчулар эскерген боор.

Бо чылдан эгелеп «Современникке» тыва чогаалчыларның номнары үнүп эгелээн. Оон баштайгызы — С. Токаның «Араттың сөзү» болур. Үш кезектиг чогаал чаңгыс улуг ном кылдыр үнген. Оны талантылыг, аныяк чогаалчы Г. Фролов редакторлаан. Амгы үеже С. Пүрбүнүң шулуктериниң чыындызы «Чуртталганың айлгазы» деп ат-биле үнер. Ол ышкаш С. Сарыг-оолдуң «Ангыр-оолдуң тоожузу» деп чогаалды база-ла чаңгыс улуг ном кылдыр үнер деп турар.

Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилели-биле биистиң ном үндүрер черивистиң харылзаазы быжыглап турар. Моон Тывага келген херээм база-ла бо ажыңды күштелдиреринче угланган. Келир чылын биститинге А. Даржаның «Демир оглу» деп чогаалды тускай ном кылдыр үнер. Оон очулгазын мөңгө даазырган чүве. Ынчангаш Тывага эрттирген каш хонуктарывыса автор-биле алган ажылдарым.

Чоокку чылдарда «Современникке» тыва чогаалчыларның кандыг номнары үнерин? Бо айтырыг талазы-биле СӨКП обкомунга, Чогаалчылар эвилелиниге чугаалаштыныс. Үстүнде алаан авторларымнан аңгыда, дараазында эптерниң чогаалдарын үндүрер дээш төлевилел план бар: Ю. Кюнсегештиң, О. Сувакпиттиң шулуктериниң чыындылары, М. Кенин-Лопсанның «Херээженнин чоргаараалы», К. Кузажының «Ырак булут» деп чогаалдары ында кирип турар.

Моон алгаш киөрге-ле, тыва чогаалдың мун-мун номчукчуларже оруун «Современник» деп ном үндүрер чер ажыңын турар деп чүве билдингир. Национал литератураларга болгаш аныяк авторларга делгем орукту бээри— «Современниктиң» кол сорулгазы. Оон күүсетпининң турары-даа ол.

Тывага келген каш хонуктарымда тараалап Тандыга база четтим. Моөң сагыш-сеткилимни ак-көк Тываның кайгамчык бойлуг чурумалы, ажыл-ишчи кижилери хөлзетти. Бо кайгамчык республикаже кайын-даа келген аалчы: «Экии, Тыва!» деп, чылыг сөзүн сөглеп келир дээримге бүзүрээр мен.

Н. ЕРШОВ.

СЕПТЕП ДООСКАН

Өөредилге чылының соолгу хүннери чоокшулаан турган чүве. Сесерлиг школазыв чаа өөредилге чылынга белеткээр дугайында айтырыгны башкылар чөвүзелиңге чугаалашкан соонда партия эге организациязының хуралынга база көрген.

Школа септелгези өөредилге доостуру-биле эгелээн. Школаның үредилг печкаларын чаарткан. Эң-не хөй үе-шак негеттинер штукатура септелгезин шалыпкын чорутткан. Ам школаның шупту класстарын чүтайлаан будаан. Парталарның, стол, сандайларның септелгезин бүрүн дооскан. Класс самбыралары база-ла уттундурбаан.

Ам бо хүннерде парталарны, столдарны түс-түе классетарда салгылаан. Школа чонының херилп база бүрүн септеттинген.

Сесерлиг школазы чаа өөредилге чылынга бүрүн белен.

Т. ИРГИТ.

Бии-Хем район.

АНЫЯКТАР ШУУЛГАНЫНГА УТКУШТУР

Аныяктарның болгаш студентилерниң Берлинге болур X Бүгү-делегей фестивалы чоокшулап келген.

Бистиң чурттуң будурулге, албан организация болгаш өөредилге черлеринде аңаа ыяк белетинеп турар.

Мосиваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң студентилер чөвүзелиниң кежигүннери аңаа дыка идеяжейлиг белетинеп турарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан): студентилер чөвүзелиниң кежигүннери МКУ-нуң студентилери болгаш аспирантылары Александр Гребеньков, Леонид Гамза, Михаил Шелгунов, Татьяна Мельникин болгаш Владимир Столяров.

В. БУДАН биле В. КУЗЬМИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БЕШ ИЙИСТЕР 2 ХАРЛААН

Гдаңьск чурттуг беш ийис поляк уруглар Ева, Агнешка, Адам, Петр болгаш Роман Рыхерттер—ийи харлаан. Чаштарга байыр чедирген хөй-хөй чагаалар, открыткалар бүдү диптерден келген.

Ада-иелериниң сагыш-човангыр доруктур азырап, медицина ажылдакчыларының доктаамал хайгаарал турарының ачызында ол уруглар кадык-шыырак өзүп турар. Олар ойнаарынга, тоол дыңнаарынга, чурук чуруурунга ынактар.

ЧУРУКТА: чаштарның чаа номнарны сонуургап олурары.

ЦАФ—ПМА-ның фотозу

БӨДҮҮН ИШЧИ

Даштында «Автолавка» деп сыяктыг фургон-машина Дус-Дагның делгем ховуларын малчыннарның аалдарын кезип чоруурун кижи бола көөр. Машина аал чоогунга чоруп орда, бичии уруглар өөрүшкүлүү ажоок чугаалажыр:

— Даздар үтөй хаалып олуур, чигир-конфета аккелген боор, чараш хөйлеңден база салып бээр сен аа, авай...

Шынап-ла, автолавка келгени ол. Малчыннар оон келир хүнүн эки билир, чүге дээрге автолавка садыгжызы графигин хажык чох сагып турар. Ам оон-биле танышып көрөөл.

Оон ады Даздар Күуларовна Дежик дээр. Ол болгунуң автолавказы-биле «Торгалыг» совхозтуң малчыннарын хандырып турар. Ырак-узак аалдыг малчыннарны бирги хереглелдин бараанналары-биле хандырып, оларның чагыын күүседип, бараан болуру база буянныг херек. Ол үүлени комсомолчу Даздар ам дөрт чыл иштинде булуруп келген. Быштың соогунга, чайның яжынге торулбайн, соруктуг ол уруг малчыннарның амыырал-чуртталгазы улам акжызын дээш кызып чоруур, оон бөгү оларның манагзыңыш орар аалчызы апарган. Кижи болгаш оон чаагай чоруу дээш амыр-дыжын бодавайн, чүткүлүг ажылдап чоруурларга чон чоргаарланыр, оларны хүндүлеэр.

Садыгжы Дежик садып алыкчыларынга өөлдек, оларның дилээнге дыңнангыр, чаган барааннарын тып күүсеңир дээш, бүгү хемчеглерин ап турар. Ол дээш ыраккы коданнарда малчыннар аңаа өөрүп четтириишкинин илередип турар.

Садыгжы хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, өскелерге үлегерлиг болуп турарының бир херечизи —бараан сагырылгазының планын доктаамал ажыр күүседип турары. Өөвүр райпозунун көргүүтүг самбыразында Даздар Дежиктин адынын ажужуна план күүселдези дээн одуругга 105—110 хуулу үргүлүү көрүп болур.

Комсомолчу Даздар бодунуң хүлээлгезин эки билир. Малчыннарны келип чорааш, оларга политинформацияны база кылып турар. Чонунга хүндүткелиг бо төлептиг бодуун ишчини коллективи район Советиниң депутадынга сонгааны таварылга эвес. Ол белик бүзүрелиг Даздар Дежик бадыткап шыдаар-даа.

Н. ДАМДЫН.

Өөвүр район.

Пионержи чай

„БАЙЛАКТА“

Чай дээрге бистиң школачыларывыстың дыштанылгазының эң хөглүг, магалыг үезин. Чайын эки дыштанып, кадыкшылыя быжыглап, агаар, сугга, хүнге чогуур дамдыышкынны алган уруглар чаа өөредилге чылында школаазынга соруктуг келир. Оон соонда бүдүн өөредилге чылында кончуг чүткүлдүг өөрүнүр. Чайгы үеде бистиң республикага хөй уруглар пионер лагерьлеринге дыштанып ап турар.

Таңды сыннарының эдээ чылдың бо үезинде кедергейле чараш. Мында арыг агаарны кижи тыныш хынмас, чиңгир ногаан эзимниң чуксуг, шөннезиг, шыксыг чаагай чыды кижини шуут сергедиптер.

Таңды эдээнде чурумалдыг чараш хөл Чагытайның чоогунда дөрт улуг лагерь ажылдап турар. Ынчангаш ол чоогунуң делгеминеринге, эзим электеринге пионержи горинуң откут үнү, барабавның даажы черле үзүктелбес. Пионерлерниң тааланчыг чараш ырлары эзимнерге чаңгыланып тура хүнзээр.

«Байлак»—кодээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң лагеря. Мында ам нийи үүс дөртен уруглар дыштанып турар. Бо лагерьниң тудугсуурун колхозтар болгаш совхозтар боттарының күжү-биле туткулаан. Оларны кылган шынары база эки.

Мында дыштанып турар уругларның кайызы-биле-даа ужурашкан:

— Кайы хире тур сиңер?— деп айтыраргa, аңаа харыы чаңгыс:

— Магалыг-ла-дыр. Лагерьге онза-ла-дыр—деп харыылаан, чүден хөглүг каттыржырлар.

Эртенги хүн алдын-сарыг херелдерни Чагытай хөлдүң кырынче чайынналдыр саарын, хөлбегер ногаан эзимнерини кырын шонуп үнүп келир.

Пионержи горн чаңгыланып үнүп. «Байлактың» дыштаныкчылары чыскаалыпкаш, түс-түс отрядтар аайы-биле лагерь баарында ажык шолче чоруптулар.

Спортчу хөглүг марштыг баянныст ойнап эгелээрге уруглар эртенги зарядказын кылып киритпер. Лагерьнин база бир омак-хөглүг, аас-кежиктиг хүнү ынчаар эгелеп. Уругларның каткы-хөглүг чугаалары, ыры-шоору диниттелип келир болду.

Бо лагерьде кижизидилге ажылы багай эвес тургустунган. Пионерниң улуг вожатыйы Вера Голощапова пионерлер-биле хүн бүрү хөй янзы, бедик идей-кижизилгелиг, солун утка-шынарлыг ажылды чорудуп турар. Маңаа кандыг солун ойннар, спортчу маргылдаалар болбас дээр. Уран ноичулгага, ырлаарынга, чурук туруурунга, чараш кылдыр танцылаарынга маргылдаалар каш-даа катап болган.

Чагытай хөлден балык сыырткыыштаарының, черниң узунун, бедиин халыырының спортчу маргылдаалары эң солун болгулаан. «Байлактың» пионерлери «Орлёнок» база «Металлург» лагерьлериниң пионерлерги-биле спортчу ужураажышкынналры организастап, солун концерттерни база көргүзүп, аалдажып турарлар.

Чоокта чаа «Байлак» лагерьниң пионерлери солун тоол ыларының хүнүн база организастаан. Ол ышкаш «хөглүг-каткы хүнүң» эрттиргеи.

Чагытай кыдыында «Байлак» лагерьнин пионерлери мынчаар дыштанып турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ЧУГУЛААЛАП КӨӨР

Күш-культураны болгаш спортту хөгжүдер талазы-биле чугула хемчеглерни ап турар болгай. Ынчала-даа бистиң «Коммунизмниң черелиг колхозта спорт ажылы чоруевайн турар. Спорт шөлү чок, чаңгыс-даа кижи ГТО-нуң нормазын дужаавааан.

Колхозта күш-культура ажылын удуртур, маргылдааларны функциастаар хемчеглерни азыр Лайлычы Дортуй-оол чүнү-даа кылбас, аныяктар кежеде кылырга тоовас.

Спорт ажылын чугулаза көрүп, ону экижидер хемчеглерни алыр үе келген.

Таңды район. С. БИЧЕ-ООЛ.

СПОРТЧУ ОЮННАР

РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, Совхозтар министерствозунуң коллегиялары, Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилелиниң Төп Комитеди, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитеди, «Урожай» эки тура спорт инитилелиниң Төп Чөвүзели 1973—1974 чылдарда Бүгү-россияның көдээ спортчу ойннарының ийиги маргылдааларын эрттирер дугайында доктаалды кады хүлээп алган, оон дүрүмнерин бадылаан.

Ол доктаалда үстүнде айтыкан министерстволарның, профэвилел болгаш спорт организацияларының көдээ черлерге күш-культураны болгаш спортту улам ынай сайзырадырының талазы-биле сорулгаларын тодаргай айтыкан.

Бүгү-россияның көдээ спортчу ойннарын эрттирер дугайында дүрүмүнге дүүштүр Тыва АССР-ге көдээ спортчу ойннарның маргылдааларын 1973—1974 чылдарда эрттирер талазы-биле негелдерни ажылдап кылган. ВЛКСМ Тыва обкомунуң бюрозу, республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы, Совхозтарның будурулге каттыжышкыны, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң, Көдээ ажыл-агый болгаш белеткел ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң база «Урожай» эки тура спорт инитилелиниң президиумнары көдээ спортчу ойннарның маргылдааларын эрттирер дугайында доктаалды кады хүлээп алган. Ук доктаалда ажыл-агый, комсомол, профэвилел болгаш күш-культура организацияларының соруглаларын тодаргайлап, чүнү кылырын айыткан. Көдээ спортчу ойннарны эрттирериниң кол соруглазы болза ГТО-нуң чаа комплекизин калбаа-биле пептерлири. маргылдаанын программазында киргең спорт хевирлерин сайзырадыры, күш-культура коллективтерин улам быжыглаары, көдээ аныяктарның аразынган спортка талантылыг кижилерни өстүреря болгаш илередири болур.

Көдээ спортчу ойннары баштай колхозтарга, совхозтарга, өөредилге черлеринге эртер, орта шылгарааннар районнар маргылдааларынга киржир. Түннел маргылдаа 1973 чылдың август 11—12 хүннеринде Кызылга болур, аңаа эң-не шилиндек 360 спортчу боттарының районнарының адын камгалаар. Көдээ спортчу ойннарның программазында чиик атлетика, күреш, ча адары, баг кагары, стол теннизи киргең. Спорттуң үстүнде адаан хевирлериңге бирги черлерни алган команда бүрүзүнге кубоктарны тыпсыр. Ниитий команда талазы-биле тиилекчи болган командага Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Ч. Лопсанчап аттыг кубокту бээр.

Көдээ спортчу ойннарның программазының ёзугаар маргылдаалар бистиң республиканың күш-культура коллективтеринде, районнарында эгелей берген. Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Бай-Тайга районнарда маргылдаалар массалыг эртип турар.

Апрель 6—8 хүннеринде көдээ спортчу ойннарының программазын ёзугаар хостуг хүрешке республиканың көдээ спортчуларының түңнел маргылдаазын Кызылга эрттиргеп. Анаа Тес-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарының мөгелери чедиишкининг хүрешкеп. Бо маргылдаага шилгараан шилиндек мөгелер 15 хонук белеткеңгеш, июнь 7—10 хүннеринде Хакас автономнуг областың Аскыз суурунга Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүп зона маргылдаазынга киришкен. АССР-лерден, крайлардан, областардан келген 19 командазан Тываның мөгелери тоску черни эзлээн. 48 килограмм чедир дензиге Кызылдың № 3 көдээ профессионал-техниктиг училищезиниң сурғуулу Анатолий Монгуш дюнаның чемпиону болган. Улуг-Хемниң мөгези Владимир Седип-оол (52 кг) ийиги. Кызылдың төлээзи Оюржак Чадамба (62 кг) үшкү черни ээлээн. Олар Россия Федерациязының бирги черн дээш Элиста хоорайга болур түңнел маргылдаага 1974 чылда киржир эргени алганнар.

Тыва АССР-ниң көдээ спорт ойннарының ийиги маргылдаалары коллективтерге, районнарга организастыг, хөй кижи киржикчилдит эртекп турзуп дээш боттуг хемчеглерни черчерде профэвилел, комсомол, спорт организациялары алыры негеттинип турар.

В. СЫРАТ,
республиканың «Урожай» эки тура спорт инитилелиниң даргазы.

«Изиг хүнде». А. Кривоножкинниң фотоэтюду.

ШЕВЕР ИШЧИЛЕРНИҢ КЫЛЫГЛАРЫ

РСФСР-ниң будурулге черлериниң будурул турар уран кылыгларының массалыг хевирлериниң белгелези июль 6-те ажыттынган. Россияның шевер ишчилериниң эң эки чогаалдарын Төп белгелге залынга эң баштай чыгаан. Россия Федерациязының дөрт чүс будурулге черик төлээлекчилээн 2000 чурукчу боттарының чогаадыг ажылдарын пайысылаже чоруткан.

Делгиирлерде — Палехтиң, Мстераның дозуулуг, шеверлик уран кылыглары, Хохломаның чурумал квастолгалары, Дымковога будурген ойнаварлар, Вологданың орнагыг, ак хар дег үзүлзалары, шилден, фарфордан болгаш керамикадан бүткен кмыслар, хевистер, хеп үлегер-майыктары.

Делгелгеде үлеттирүүң хүнбүрүде ажылдаттынып турар кылыглары-биле чергелештир уран-шевер тыбыш ажылдарының чоокку чылдарда хөгжүүр үгланышкынын илергейлээн чаа-чаа кылыг хевирлерин киирген.

Делгелгени ажыдарынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Даргазының орлакчызы В. И. Кочемасов киришкен.

(СЭТА-ның корр.).

«телевидение»

ИЮЛЬ 7-ДЕ

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгаалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10— Өөнүг телеөөргүүг. Мультфильмнер программазы. 12.40 — «Кадыкшылга». Эртем-кептередилгелиг программа. 13.10 — «Өөнүг телеөөргүүг. «Дириг амытаннар оранында». 14.10—14.20 — Чапсар. 14.20 — «Музыкалыг киоск». 14.50, «Бөгүн. — Делегейниң кооперация хүнү». 15.05—Өөнүг телеөөргүүг. ССРЭ-ниң болгаш Болгарияның чыынды командаларының уран гимнастика талазы-биле эң-не хуу ужурашылгазы. 16.05— «Англи дылдан очулга». Уран-чечен телефильм. 18.00—«Ye». Информастыг программа. 18.30— «Оперетта сонуургакгарынга» Москваның опера театрының болгаш Софияның күүгүнеңиң Степан Македонский аттыг театрының артистериниң ужурашылгазы. 19.15 — «Литература ужурашылгалары». К. Чуковский.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер. 20.15 —«Солдат неззэде белеп». Фильмконцерт. 21.10 — «Тываның неделязы». Информастыг программа. 21.25— Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.30 — Делегейниң улустарының чогаадылгазы. 22.00 — Өөнүг телеөөргүүг. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Торпедо» (Москва) — «Динамо» (Тбилиси) 23.15—00.15—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзинден бүгүаар алырга болгун республикага болгаш Кызылга булуттаар, чамдык черлерге биче чаъс чаар, дыңмирээр чадавас. Сонгу-барыын угланыышкынның хаттың дүгеин секундада 5—9 метр чедер.

Агаарның температураазы даглыг черлерге 14—18, өскелеривге 20—24, Кызылга 22—24 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Текумзе» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дээрги 420» (2 сериязы катай) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Төн азар черле тоолайлар» 11.30, 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ача садып алдым» 9.00, 10.40, 12.40, 14.20, «Доозазын чугаалавайынар ышкамып, Ферран» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Дон Жуан Таллинде» 15.00, 21.00, «Сээн салым-чолун дээш» 17.00, 19.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Бравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 24-63, редакторларның оралакчыларының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, промышленность секретарьның 23-35, өөрүйлээ ажылдыг кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 21-47, гласторуң кылдызының 22-64, чагаа кылдызының 41-27, информация база совет тергүүзүг кылдызының 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун нед еляда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 1777

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эртелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Бравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00845

Бүгү чуртаринең пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 159 (9234) | Воскресенье, 1973 чылдың июль 8 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

КЕЗИП ЭГЕЛЭЭН

Украинада чаа дүжүт ажаалдазы хүн келген түдүм улам калбарып турар. Винницк, Днепропетровск болгаш Кировоград областарының ажыл-агыйларында точак-тараа четчип бышкап. Оны муң-муң жатказар кезип киринкен. Крымның, Херсонщинавын, Одесса, Донецк болгаш Запорож областарның тараажылары түс черлериниң кол кодээ ажыл-агый культурazы болур ыяыл-тастың безилдезинче база киргеп.

Агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болзажок, механизаторлар бичии-ле аас хүн бүрүзүн долу ажыглап турарлар. Олар кестинген тараның сывын аңдарар болгаш курлаар тускай херекселдерни база чогаадып кылганнар.

Бо аажаан алышкының оңзагай чүвези болаа, тараның чидириглери-биле идепкейлиг демиселди чорудуп турарында. Республиканың бүгү комбайнерлери хооразында чаңгыс-даа мажак, тараа сывынга чаңгыс-даа баш кагбас деп кыйгырыгны хүлээп алгаш, боттарының ол сөзүн шыңгыы сагып турарлар. Комбайнарның септелгезин эки кылган, оларны чогуур культураларны ажаан алырынга белеп-биле эде таарыштырып ап болур.

(СЭТА-ның корр.).

Киев хоорай.

ПЛОВДИВКЕ ЧУРЕКТИҢ ханызындан ужуражыышкын

ПЛОВДИВ. (СЭТА-ның тускай корр.). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның албан хуузунда аянчуруу Болгария Улус Республикада ургулчулеп турар.

Н. В. Подгорный болгаш оңу үдеп чоруур кижилер Болгарианың улуг талаазы-биле ийиги хоорайы —Пловдивке июль 6-да чеде берген.

Совет аалчыларны аэродромга БКП-ниң Пловдив округ комитединиң бирги секретары Д. Вылчева, БКП-ниң Пловдив хооркомунун бирги секретары П. Георгиев, Улусчу Чөвүлелдиң Пловдив округ күүскомунун даргазы Д. Карамуков, Пловдивтиң Улусчу Чөвүлелиниң күүскомунун даргазы Д. Пармакян учкаан.

Н. В. Подгорный хүндүлел таныышылдарының начальнигиниң рапортун хүлээп алган ССРЭ-ниң болгаш БУР-ның бүрүне гимнерин күүсеткен.

Пловдивтиң аэродромга болгаш кудумчуларга турган он-он мун чурттакчылары Советтер чуртунуң төлээлеринге ак-ыдым өзүп-биле ийиг-ийиг байыр чедиргеш. «ССРЭ биле БУР-ның найыралы —кезээде мөңге!», «БКП—СЭКП: мөңге найырал!», «СЭКП-ге алдар!» — деп кыйгылар салган.

Н. В. Подгорный хостакчы — Совет Армиязы Хосталга кожаарда тураскаалга чечек салган.

БКП-ниң Пловдив округ комитединиң болгаш округтуң Улусчу Чөвүлели ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының дуъштеки шайлалга тургускан. Дуъштеки шайлалгага Д. Вылчева болгаш Н. В. Подгорный найыралдың йөрээлдиг кунзагаларын кадыргеп.

Аян-чорукка Н. В. Подгорныйны БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БКП ТК-ның секретары Б. Велчев, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, БУР-ның Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы К. Тричков, ССРЭ-ниң БУР-да элчиниң Д. Жулев, БУР-ның даштыкы харектер министри К. Несторов үдеп чораан.

ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

СОФИЯ (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный июль 6-да съездилер Бажыңынга БКП ТК-ның Бирги секретары, Болгар Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Т. Живковка алдар болдурган улуг хүлээп алышкынны тургускан. Ук хүлээп алышкынга совет таладан — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлакчызы, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. С. Грушецкий, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы Н. А. Тихонов, Коми АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң план-бюджет комиссиязының кежигүнү П. А. Безносов, ССРЭ-ниң даштыкы харектер министрликтиң орлакчызы Н. Н. Родионов, ССРЭ-ниң БУР-да элчиниң В. Н. Базовский, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының дузалакчызы В. В. Кортунов болгаш өске-даа албан кижилерни олурушкан.

Болгар таладан аңаа—БУР-ның Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы, Болгарианың чер ажылдыг улусчу Эвилелиниң секретары Ада-чурт фронтузунуң Национаа Чөвүлелиниң даргазы Г. Трайков, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев Бурят АССР-ниң 50 чыл ойнуң байырлалынга келген МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал-биле Улан-Удэге июль 6-да ужураштаан.

Чуректиң ханызындан найыралдыг эрткен бесседага СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП Бурят обкомунуң бирги секретары А. У. Модогоев, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. С. Семёнов болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Б. Пивоваров киришкен.

КОММУНИСТ—ПАРТИЯНЫҢ ИДЕПКЕЙЛИГ ДАЙЫНЧЫЗЫ

Бистер партия кежигүнүмүн адын бедик-ле, бедик база улам-на бедик көдурерин орлалдажып турар бис дээрин В. И. Ленин өөредип чораан. Ол ленинчи айтыышкынны амыдыралга хажык чокка күүсетпишаан, чер-черде партия организациялары бо талазы-биле күжениишкининг ажылды чорудуп турар. Оон түңнелинде партия кежигүнү бүрүзүнүң ажыл-херек дээш харыысалгазы база идепкейлиг дыка бедээн. Амгы үеде СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, тоску беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының онаалдазарын чедиишкининг күүседири дээш ажылдеректиң авангардында база-ла коммунистер чоруп турар. Оларның ындыг чижектерин ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңуң кайы-даа адырындан, коллектив бүрүзүндем коргузуп болур.

Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл тугу орденнериниң эдилекчизи Иван Симчитович Давзүрүн Тес-Хемде «Чодураа» колхозтуң хойжу бригадазын он үш чыл дургузунда удуртпушаан, күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүп, чыл бүрү бедик коргузүтлерни чедип ап келген. Бо чылын төрүүр чүе хойга онааштыр 108 хураганны өстүрүп, бир баш хой бүрүзүнден 3,6 кг дүктү кыргып алган. Иван Симчитович бригадазының кежигүннерин күш-ажылга сырый каттырбышаан, аныяк хойжуларга дуржулгазын дамчыдып бээринче улуг кичээнгейни салып турар. Оон ашкыда ол хой-ниитти талазы-биле улуг ажылды чорудуп, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, партия райкомунуң кежигүнү хүлээлгелерни база идепкейлиг күүседип келген.

Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы — «Тыва дагдуғу» комбинатты тургускурунга, Хемчиктиң кыдымына зон. курут турган черге чаа хоорай—Ак-Довуракты түдүп тургузарынга идепкейлиг киришкеннериниң бирээзи, сураглыг тудугжу, Ленин орденниг эдилекчизи коммунист Данзырык Калдар-оол болган. Оон удуртуп турар бригадазы «Беш чылды — 4—4,5 чылда күүседир» дээш чарыштың бирги эгелекчизи болган. Бригаданың кежигүннери тудуг ажылының янзы-бүрү мергежилгин шиңгээдип алган, бо чылдың бирги чартыында планын 105 хуу күүсеткен. Ында 22 тудугжу ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип турар. Оларның бүгү ажыл-херектериниң организакчызы болгаш эгелекчизи бригадир боон турар.

Бо дээрге улус ажыл-агыйының төрелдешкек эвес, аңгыяңгы адырларында ажылдап турар ийи коммунист-тир. Ынчалзажок оларның тура-соруун, ажыл-ажын шиитпирлер кереэ дээш бедик харыысалгалыг болурувче, боттарының биилиин, күжүн аңаа идепкейлиг киприштирериниче чүткүлү каттыштырып турар. Коммунист каяа-даа, кажан кезээде партияның медерелдиг болгаш идепкейлиг дайынчызы болур деп чүвениң үстүнде дег чаагай чижектерин үүшүү-биле коргузуп болур.

Даандырган ажыл-херек дээш база СЭКП Уставын хажык чокка сагыыры, партийжи даалгаларны ыяап-ла күүсеткен турары дээш коммунистерниң харыысалгазын бедидер, ажылга идепкейин күштелдирер талазы-биле чер-черде партия организациялары хой талалыг ажылды чорудуп турар. Ылаңгыя ол ажылдар партдокументтерни солуурунга белеткелдерниң база ону эрттирип турарының амгы үеэвиде оңаа күштелген. Кызыл хоорайның база Бай-Тайга, Өвүр, Улуг-Хем болгаш өске-даа районнарның партия организациялары коммунистерниң отчеттарын, информациялаарлыг дыннаар ажылдарны калбаа-биле практикалап, оларның киижи бүгүдээп-биле түс-түс ажылдаар хемчеглерни күштелдирип турар. Чижээ, СЭКП-ниң Бай-Тайга райкому коммунистиң идепкейлиг болгаш харыысалгазынга холбаштыр «Сээн партийжи даалгаң» деп тускай анкетаны дамчыштыр шинчиледип кылган. Ол болза партийжи даалгаларны күүседиргеге оларның харыысалгазын болгаш идепкейин тодарадырынга улуг ужур-дузалыг болган.

Партия организациязы бүрүзүнүң дайынчы арга-шинжээн, башкарыкчы ролю болгаш ат-алдары коммунистиң идепкейинден, ажылга харыысалгазындан, СЭКП Уставын сагып турарындан улуу-биле хамаарыжыр. Ынчалзажок партия кежигүнүнүң бедик адын толептиг эдилевес, идепкей чок, ажыл-херекти сагыш амыр көөр, харын-даа аморалдыг үүлгедиглер кылыр ийи-чангыс коммунистерниң ат-даа бары хараадапчыг. Оон барык-ла хой нуруузу арагалаашкынның уржуундан боон турар.

Чижээ, Барыын-Хемчикте, «Большевик», Таңдыда «Коммунизмниң херели» колхозтарда парторганизацияларның үчёдүнга турган К. Э. Монгуш, Д. Д. Оюн олар арагалаш, хоойлуудурумну каржызы-биле үрээш партиядан үндурткеп-пер. Кызылдың электри станциязынга ажылдап турган янзыяк А. Т. Сторожев дээрэн үргүлүү арагалаап, кижизиг моңу-шыпарын оскуунуп, барык-ла бир чыл хире ажылдаавын. Таңдыда № 585 механизированда ажылдап турар Ю. М. Сыч дээрэн ийи чыл хире кайы-даа партия организациязының үчёдүнга кирбейн, партиядан шуут хоорулган турган. Ынчангаш бо эштерни хамаарышкан партия организациялары бөзө-ла партиядан үндурер үзүрга таварышкан. Бо дег кижи шыдажыр аргажок чамдык чижектер оске-даа партия организацияларында бар.

Коммунистиң ажыл-херекке харыысалгазының, идепкейниң болгаш сагылга-чурумунуң, партийжи даалгазының дугайында социалогтуг шинчиледелерни Кызыл хоорайныңда, районнарның-даа партия организацияларының хой нуруузунда чорутпайн турар. Ындыг ажылдарны чорударынга, парторганизацияларның ажылының дүржулгазын шеперелдирип СЭКП райкомнарының чанында партийжи-организастыг ажылдың кабинеттерин улуг рольду ойнаар. Ынчалзажок партияның Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Бии-Хем болгаш өске-даа райкомнары ындыг кабинеттерни амдаа тургузуп ап ыыдаваан. Ынчангаш СЭКП райкомнары болгаш улуг-улуг парткомнар бо үстүнде айтырыгларже ынчээнгейни күштелдирип чогуур.

Организас-политиктиг чугула хемчег болур партдокументилерни солуурунга белеткелдерниң база ону эрттирип турары амгы үеде коммунистиң ажыл-херекке, хой-ниитти амыдыралынга харыысалгазын, ролюн болгаш идепкейни бедидер, сагылга-чурумну быыглаар талазы-биле хой түүлер ыылдынган болбайн алы. Ынчалзажок бо талазы-биле чедир чыллыымаан түүлер база бар. Чижээ, кылдынган ханы сайгарылгалап ап көөрге, бо чылдың бирги чартыында Эрлинде төрүүр чүе хойга онааштыр 100-тен хой хураган алган хой-жуларның аразында коммунистер эвээш болган. Бир эвес ол районуң ажыл-агыйларында парторганизациялар айтырыгныя бо талазынче сагыш салган болаа, байдал ындыг болбас иймс.

Бо чылдың баштайгы чартыы доозулганы-биле холбаштыр, тоску беш чылдың бирги чартыы база төнүп турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш шиитпирлиг бо чылдың планын чедиишкининг күүседир дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардынга туржуп, Төрээн чуртуун чаагай чоруу дээш улам күжениишкининг ажылдаары — коммунист бүрүзүнүң алдарының херээ.

ТҮҢНЕЛ ЭКИ

Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының бирги чартыында Таңды районнуң малчыннары эки түңнелдерни чедип алган. Район күрүнеге эът садарыныл планын 110,7 хуу, сүттүг—108,9, дүктүг — 137,1 хуу күүсеткен.

Малдың баш санын өстүрер, продуктулуг чорууны бедидер дээш кыымак ажылдап, бирги чартык чылда көскү чедиишкиниерниг болган 30 малчын республика Наадымынга киржир эргенн алган.

Наадымга киржир мурнакчыларның аразында хойжулардан кодээ ажыл-агый дуржулга станциязында Марта Монгуш, ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозта Ооржак Серен-Очур, саанчылардан «Элегес» совхозта Кара-кыс Дөмир-Хая, ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозта Галина Коргун болгаш өскелер-даа бар.

К. ИВАНОВ.

ПЛАНДАН АЖЫР

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң малчыннары республиканың малчыннар Наадымын күш-ажылчы чедиишкиниерниг ужуражып турарлар.

Ажыл-агый күрүнеге эът садарыныл даалгазын 127 хуу, сүттүг—134, дүктүг—113 хуу күүсеткен. Берлингеи пландан ажыр 36 тонна эът-тин, 50 тонна сүттүг, 21 тонна дүктү күрүнеге берген.

Амгы үеде ийиги чартык чылдың планын ажыр күүседир дээш чарыш малчыннар ортузунда калбарган.

О. КАРА-ДОҢГАК, совхоз директору.

КУБАНЬНЫҢ ТАРААЗЫ

Кубаньның оруктарында муң-муң автомашина шуужуп чорун турар. Бүгү-эвилел чарыкының агелекчилери тараазын күрүнеге массалыг садып турар. Крайның колхоз, совхозтары дүжүт ажаан алышкынының эгелээнинделе бээр күрүне шыңамырынга 50 муң тонна хире тараазы дужаарган.

(СЭТА-ның корр.).

КРАСНОДАР.

ЧОННУҢ ИДЕГЕЛИН ЭДИЛЭЭННЕР

Бо үш өөнүктер, аңгы-аңгы районнарда чурттап турар болза-даа, оларның соруулгазы чаңгыс—Төрээн чуртуна, Коммунистиг партиязына төлептиг бараан болуру. Донгак Бичиш Монгүн-Тайга районнуң «Малчын» колхозунда хойжулап ажылдап турар. Ол —Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады. Ынчаарга Мила Бижек Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда зоотехник. Ол база Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады. А Кеней Каракыс Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозта хойжу, база Дээди Советтин депутады. Олар Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязынга ужуражып келгеш, боттарының ажылының дүржулгазын солчуп, моон сонгаар канчаар ажылдарын мак дугуржуп алганнар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Дөргүнчүлериниң үлүг-хуузу

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүтбараан фермазының коллективи мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киришпишаан, сүт - саалдазын көвүдедир, күрүнеге сүт садарының планын ажыр күүседир дээш тоску беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының баштайгы чартыында кыымак ажылдаан. Чартык чылда кылган ажылдың түңнелин малчыннар Наадымының будүүзүнде үндүрдүвүс. Түңнелдер оорунчуг болган. алган хүлээлгелер күүсеттингеп.

Бистин фермавыс чартык чылда 276.480 кг сүттүг бүдүрер хүлээлгезин 284.700 кг кылдыр ажыр күүсеткен. азы ол — 102,9 хуу болган. Фермага шиитпир-биле бир ишекке онааштыр 1186 кг сүт саалган. а эрткен чылдың ол үезинде бир ишеккеи-не 1089 кг сүт алдынган турган чүве.

Чартык чылда күрүнеге садар судувус 205 тонна. Оны 240 тоннага күүсеттивис, азы 117 хуу болган. Бо шиити ажыл-херекке улуг салыышкынын киирген мурпакчы саанчыларны бүгү демдеглээря оорулчуг. Ондар Дүктүг бодунда быжыглаан ишектеринден шиитпир-биле 29 тонна сүт саап алыр турган, херек кырында 32 тонна ажыгны саалган. Оон бир ишекке онааштыр саалганы 1614 кг. Кара-сал Долума 24 тонна сүт саар планын 25 тонна чедирип. бир ишектен 1286 кг сүттү саалган. Ооржак Эртине ишек бүрүзүнден-не 1254, Монгүш Мамаа—1247 кг сүттү алган. А мен бодум хуудa 29 тонна сүт саап алыр планымны 36 тонна ажырып. бир ишекке онааштыр 1816 кг-ны сагдым. Бистиң фермавыста шупту 12 саалчы бар. Үстүнде ады үнген саанчылардан оскези ишек бүрүзүнден 923—1127 кг чедир сүттү саалган. Ынчангаш кижи бүрүзү бо чылын соруктуг ажылдаан.

Ферма ам Хондергейниң Кара-Сутда чайлаглап кожуп келген. Чайлагнын өзүп-сагеин эки. Ишектерниң суду хүн бүрү немежип турар апарган. Хүндө ишек бүрүзүнден ортумаа-биле 9—10 кг сүттү саап ап тур бис. Чедип алдынган коргузүлгелерни удам быжыглавышаан, шиитпирлиг чылдың ийиги чартыында оон-даа бедик түңнелдерни чедип алырынче түткүп тур бис.

М. АЛДЫН-КЫС, ферма эргелекчизи.

Ю. Цеденбал Улан-Удэде

УЛАН-УДЭ. (СЭТА). МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал Бурят АССР-ниң тургустунганының 50 чыл ойнуң байырлалынга таварыштыр Улан-Удэге келген. Коммунистиг партияның тургузукчузу болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинниң турасказалынга июль 6-да чечек салган.

Ю. Цеденбал-биле кады МАР-ның камгалал министри, армия генералы Б. Дорж болгаш өске-даа мөөл күрүне ажылдакчылары чораан.

Ю. Цеденбал болгаш оңу үдеп чоруур кижилер ол хүн Бурят АССР-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге чораан.

УЛАН-УДЭ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев Бурят АССР-ниң 50 чыл ойнуң байырлалынга келген МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал-биле Улан-Удэге июль 6-да ужураштаан.

Чуректиң ханызындан найыралдыг эрткен беседага СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП Бурят обкомунуң бирги секретары А. У. Модогоев, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. С. Семёнов болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Б. Пивоваров киришкен.

БУРЯТ АССР-НИҢ 50 ЧЫЛЫ

Буряттың бурунгу төөгүлүг черинде улуг байырлал боон турар. Оон чурттакчылары —буяттар, орустар, эвенкилер, өске-даа хой-хой националдарның төлээлекчилери — Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың тургустунганының 50 чыл ойнуң чаңгыс аяй ог-бүледе байырлап демдеглеп турар. Тураскаалдыг ол хүнге үткүштүр СЭКП обкомунуң болгаш Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң каттышкан байырлыг хуралы республиканың найысылалы — Улан-Удэге июль 6-да болган.

Опера болгаш театрының залынга партияның хоочун ажылдакчылары, үлетпүрүүн болгаш кодээ ажылагыйның мурнакчылары, эртем, культураның, совет база хой-ниитти организацияларының ажылдакчылары чыылган. Президиумда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал, СЭКП-ниң Бурят обкомунуң бюро кежигүннери, республиканың чазаанның удуртукчулары, хой-ниитизиниң төлээлектилери, РСФСР-ниң автономнуг республикаларындан, крайларындан болгаш областарындан барган төлээлерниң удуртукчулары база ында.

Хүрөлды СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП Бурят обкомунуң бирги секретары А. У. Модогоев ажыткап.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг хүлүүлүг президиумну улуг кодурлуушкуунуг сонгаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцевке сөс берген. Чыылганнар ону ияыг байыр чедирип үткаан. Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың 50 чыл ооңга болган ону дээди шаңнал — Октябрь революциязы орденибиле шаңнатканынга таварыштыр республиканың бүгү ажылачы чоңунга чыылган-парга түрөктиң хамыдыпдан ол ияыг байыр чедирген.

М. С. Соломенцев СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң байыр чедиргеп чагаазын номчуп ыыпкаткан. Россия Федерациязының Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели Бурят АССР-ге байыр чедиргеп чагаазын база чоруткан. Байыр чедиргеп чагаазы байырлыг хуралдың президиумунга М. С. Соломенцев дамчыдып берген.

Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың хөгжүп келген 50 чылының дургузунда эртken улуг оруу социалистиг тургузугнуң, бистиң чуртувустуң улустарының ак-ыдым хамыралдарының күштүү күштүүв бүзүрелдиг коргүскеп. Ленинчи партияның удуртулгазы-биле, оске улустарның болгаш хамыктың мурнунда орус улустуң ак-ыдым дуъаламчызы-биле Бурятия феодалзымдеп социализмче хөгжүлдениң капиталистиг үе-чадазып оюн эртикчи, кайгамчык улуг базымны кылган.

Социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга чедиишкиннер улустар аразынга таарымчалыг байдалдарны, быыглаг тайбыныы тургузары-биле эң сырый холбаалыг. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң толевилээни, бистиң партивыстың болгаш Совет күрүпенид чедиишкининг боттандырыш турары Тайбының программазы ол соруулга-биле дүжүп турар.

Тайбының программазын боттандырарынга партия ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң хуулы киргеп улуг улуг-хуузу СЭКП ТК-ның апрельде болган Пленумунуң доктаалында, партия организацияларының хуралдарынга, ажылчы чоннарның митингилеринге. СЭКП ТК-га кээп турар чагаалларда демдеглеттингеп.

Американың Каттышкан Штаттарының, Францияның болгаш Германияның Федеративтиг Республикаларының ажылчы чоннарының улуг чеҷиишкиннерин демдеглээш, М. С. Соломенцев Бурят АССР-ни Октябрь революциязы орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчуп дыңнаткан. Совет Буряттың ажылчы чоннарынга ияыг байыр чедиргеп.

Партияның область комитединиң, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш бүгү ажылчы чоңунуң омунээзинден СЭКП Бурят обкомунуң бирги секретары А. У. Модогоев СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дээди шаңнал дээш оорун четтиргеним илергейлээн. Партияның XXIV съездизиниң төөгүүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, тоску беш чылдың улуг планнарын күүседир дээш Буряттың ажылчы чоннары чогаадыкчы улуг күжениишкининг болгаш сорук киришкининг ажылдаар деп, ол медеглээн.

Оон соонда МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал Совет Буряттың 50 чыл ойнуң байырлалынга таварыштыр оон бүгү коммунистерниң, ажылчы чоннарынга түрөктиң ханызындан ияыг байыр чедиргеп.

СЭКП ТК-ның кежигүнү, партияның Иркутск обкомунуң бирги секретары Н. В. Банников, СЭКП ТК-ның кежигүнү, партияның Якут обкомунуң бирги секретары Г. И. Чиряев, Чита облкүүскомунуң даргазы Н. И. Дмитриев, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партияның Калмык обкомунуң бирги секретары Б. Б. Городовиков, СЭКП ТК-ның Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, Забайкалиеның шерег округунуң шеригдерининң командылакчызы, армия генералы П. А. Белик, Красноярск крайкүүскомунуң даргазы Н. Ф. Татарчук, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б.-К. Ш. Долчанмаа, Амур облкүүскомунуң даргазы В. А. Грек, партияның Даг-Алтай обкомунуң секретары Б. К. Алушкин хуралга байыр чедирип чүве чугаалааннар.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байыр чедиргеп чагаазын сорук киришкининг хүлээп алган. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Министрлер Чөвүлелиниң байыр чедиргеп чагаа база хүлээп алдынган.

* * *

Юбилей хуралының киржикчилери В. И. Ленинниң тураскаалынга ол хүн чечек салган.

(СЭТА).

СУГГАТ—ЧААГАЙ ДҮЖҮТТҮҢ ҮНДЕЗИНИ

Тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында Тываның тараажыларының мурнунда улуг соруглалар салдынган. Олар бо чылын гектар черден тараанын 12,5 центнер дүжүдүн өстүрүп алырын, оон бээр ниити чылдагын 303 мүң тонна чедирерин, күрүнеге 90 мүң тоннадан эвээш эвес тараанын садарын хүлээнген. Ынчангаш тараа аймаанын тарылга шөлүн эрткен чылга бодаарга, 14,5 мүң гага, суланыын база арбайнын 23 мүң гага калбарткан.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырының үндезини суггат дээрэн билдингир болгай. Бо чүгүла ажыл бистин республикада канчаар чоруп турарыл? Эрткен 1972 чылга бодаарга, республиканың ажыл-агыйларынга тарылга мурнунун часкы суггарылгазы бо чылын элээн органнастыг чоруттунган. Ол чорук эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, 10 мүң ганы хойну суггарарының аргазын берген.

Суггарылга системаларының (ССЭ) күжү-биле 50 км дурттуг эрги суггарылга бүгадарын катап тургускан. Оон түннелинде 2000 га черни чазын немей суггарар аргалыг болган.

Ындыг болзажок бистин республиканың ажыл-агыйлары суггатчыг черлерни бүрүү-биле шинтээдип албайн турарын айтыры чүгула. Оон кол чылдагаанларының бирээзи болза, суггарылга үезинде суггатчыларның чедишпейн турары, олардың күш-ажылының бүдүрүкчүлүүнүн коныгуг кудузу болур.

Республиканың ажыл-агыйларында суггарылганы чорудуп турарын аналиэтеп көөрге, суггатчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү эвлчег дургузунда 0,5—1 га азы бир суггатчы сезонда дөнгүпле 15—20 га черни суггарып турар болган. Суггатчыларның күш-ажылының шак мындыг кудуу бүдүрүкчүлүг чоруу хамыктың мурнунда суггатгын чорудулгазынга хөй күш үнери-биле, холдун күш-ажылының улуг чарыгдалы-биле тайылбырлаттынар. Суггатка үнген холдун күш-ажылының чарыгдалы көдээ ажыл-агый культураларын өстүреринге үнген бүгү чарыгдалдарның 15—30 хуузу болуп турар. Оны барымдаалаш, черни машина-биле суггарар суггарылга четкилериниң түдүүн бистин республикага сөөлгү чылдарның дургузунда кылып келген. Холдун зар күш-ажылын механизастары-биле 10 мүн ажыг гектар черни машина-биле суггарар суггарылга четкилерин республиканың колхозтарында болган совхозтарында түткулаан. Ындыг суггарылга системалары «Барлык», «Алдан-Маадыр», «Кара-Хаак», ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозтарда болгаш Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы», Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозтарда бар.

Сугну машина-биле чаштырары — көдээ ажыл-агый культураларын суггарарының зи-не перспективтиг аргазы. Сугну чаштырып суггарарда, нормаңы янзы-бүрү хемчээлдерге таарыштырып ап болур. Ынчан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү элээн каш катап беднир, суггарылга четкизиниң хемчээлиниң узуну кызырлыр, черге сугнуң чаштыдары база сингери бир дескн болур. Ол чорук үнүштүн дескн үнүп, деңге быжарынга идиглиг болур, суггат участоктарының чер кырын дескидээри негеттинмес. Ынчангаш экономиктиг улуг ажыкты бээр.

Сугну чаштырып турган чер суггарары ындыг артык шынарларлыг турбүже, 1972 чылда «Барлык», СЭКП-нин XXII съездиин аттыг, «Найырал» совхозтар суг чаштырып суггарган участоктардан кемерей куду дүжүт алган. Моон чылдагаанны чүдел? Кол чылдагаан болза, каш катап суггарарының чурумун сагывааның-да, азы үнүштерінің хөй үезинниң дазылдарының дөзүнге чедир суг четчири-биле симмээнинде-дир.

ДДА-100М деп суг чаштырар машина чаңгыс эрткенде, бир гектар черге 70 тонна хире сугну бээр болгаш хөрзүнүң кырын 4—5 сантиметр ол-шык болдурар. Ынчангаш ук машина ийи катап эртерге, херек кырында суг тараларның дазылынга чедир сиңмейн бээр болгаш хөрзүннүң кыры шарталыр нала бээр-дир. Хөрзүнге суг 15—20 см чедир хамыладыр сиңмейн турар болгаш дүжүт куду болур. Сугну хөрзүнге 15—20 см хандыр сиңирер төлээде, суггарылга участогунга машина-биле суг чаштырып суггарарда, норманы янзы-бүрү хемчээлдерге таарыштырып ап болур. Ынчан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү элээн каш катап беднир, суггарылга четкизиниң хемчээлиниң узуну кызырлыр, черге сугнуң чаштыдары база сингери бир дескн болур. Ол чорук үнүштүн дескн үнүп, деңге быжарынга идиглиг болур, суггат участоктарының чер кырын дескидээри негеттинмес. Ынчангаш экономиктиг улуг ажыкты бээр.

Сугну чаштырып турган чер суггарары ындыг артык шынарларлыг турбүже, 1972 чылда «Барлык», СЭКП-нин XXII съездиин аттыг, «Найырал» совхозтар суг чаштырып суггарган участоктардан кемерей куду дүжүт алган. Моон чылдагаанны чүдел? Кол чылдагаан болза, каш катап суггарарының чурумун сагывааның-да, азы үнүштерінің хөй үезинниң дазылдарының дөзүнге чедир суг четчири-биле симмээнинде-дир.

ДДА-100М деп суг чаштырар машина чаңгыс эрткенде, бир гектар черге 70 тонна хире сугну бээр болгаш хөрзүнүң кырын 4—5 сантиметр ол-шык болдурар. Ынчангаш ук машина ийи катап эртерге, херек кырында суг тараларның дазылынга чедир сиңмейн бээр болгаш хөрзүннүң кыры шарталыр нала бээр-дир. Хөрзүнге суг 15—20 см чедир хамыладыр сиңмейн турар болгаш дүжүт куду болур. Сугну хөрзүнге 15—20 см хандыр сиңирер төлээде, суггарылга участогунга машина-биле суг чаштырып суггарарда, норманы янзы-бүрү хемчээлдерге таарыштырып ап болур. Ынчан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү элээн каш катап беднир, суггарылга четкизиниң хемчээлиниң узуну кызырлыр, черге сугнуң чаштыдары база сингери бир дескн болур. Ол чорук үнүштүн дескн үнүп, деңге быжарынга идиглиг болур, суггат участоктарының чер кырын дескидээри негеттинмес. Ынчангаш экономиктиг улуг ажыкты бээр.

Сугну чаштырып суггарар үеде, суг чер кырынга хөлүктелип, агын чыдар апаарын болдурбас дээш, хөрзүннүң сугну сиңирип алыр аргалыын база барымдаалар ужурлуг. Ынчангаш сугнуң хөрзүнге сиңер үезин билир болуру эргежок чугула.

Бистин республиканың болуп суггатчылары Хакас Автономнуг область-ка чоокта чаа базып чораан болгаш машина-биле сугну чаштырып суггарарының дүржүзүгүн өөренип көргеннер. Хакасияның ажыл-агыйларының суггатчылары суг чаштырар агрегаттар-биле черни хөй катап суггарарынче онза кичээнгей салып, суг чаштырар машиналарның техниктиг ажаалдазын үргүлүү чорудуп турарын олар бүзүрел көрген. Ынчангаш хакас өнүүтер механизастаттынган суггарылганың дүзазы-биле чаагай дүжүттү ап турарлардыр.

Бистин республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында черни машина-биле суггарарының мурнадчылары бага бар. Чижээ, ДДА-100М деп машинаның башкарыкчылары: СЭКП-нин XXII съездиин аттыг совхозта Николай Күжүгет, «Барлык» совхозта Могдан-Хой Сарыг-оол, «Алдан-Маадыр» совхозта Алдын-оол Кызыл-оол, Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозта Кара-Сал Такпаш-оол болгаш «Кара-Хаак» совхозта эш Самороков олар тараа суггарар талазы-биле ажыл нормазын доктаамал 150—200 хуу күүседип турарлар.

Тарылга мурнунун база өзүүшкүн суггарылгазын «Суг-Хөл», «Алдан-Маадыр», «Күш-ажылдың хөстүү» совхозтарда болгаш «Большевик» колхозта багай эвес организастаган. Ол ажыл-агыйлар часкы суггатты суггаттыг бүгү шөлдерге чоруткам, тараларның өзүүшкүн суггарылгазынче организастыг киргеп.

Суг чаштырар машина азылдирген минералдыг чемиштиглиг үеде, суггарылга участогунга машина-биле суг чаштырып суггарарының дүржүзүгүн өөренип көргеннер. Хакасияның ажыл-агыйларының суггатчылары суг чаштырар агрегаттар-биле черни хөй катап суггарарынче онза кичээнгей салып, суг чаштырар машиналарның техниктиг ажаалдазын үргүлүү чорудуп турарын олар бүзүрел көрген. Ынчангаш хакас өнүүтер механизастаттынган суггарылганың дүзазы-биле чаагай дүжүттү ап турарлардыр.

Бистин республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында черни машина-биле суггарарының мурнадчылары бага бар. Чижээ, ДДА-100М деп машинаның башкарыкчылары: СЭКП-нин XXII съездиин аттыг совхозта Николай Күжүгет, «Барлык» совхозта Могдан-Хой Сарыг-оол, «Алдан-Маадыр» совхозта Алдын-оол Кызыл-оол, Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозта Кара-Сал Такпаш-оол болгаш «Кара-Хаак» совхозта эш Самороков олар тараа суггарар талазы-биле ажыл нормазын доктаамал 150—200 хуу күүседип турарлар.

Тарылга мурнунун база өзүүшкүн суггарылгазын «Суг-Хөл», «Алдан-Маадыр», «Күш-ажылдың хөстүү» совхозтарда болгаш «Большевик» колхозта багай эвес организастаган. Ол ажыл-агыйлар часкы суггатты суггаттыг бүгү шөлдерге чоруткам, тараларның өзүүшкүн суггарылгазынче организастыг киргеп.

Суг чаштырар машина азылдирген минералдыг чемиштиглиг үеде, суггарылга участогунга машина-биле суг чаштырып суггарарының дүржүзүгүн өөренип көргеннер. Хакасияның ажыл-агыйларының суггатчылары суг чаштырар агрегаттар-биле черни хөй катап суггарарынче онза кичээнгей салып, суг чаштырар машиналарның техниктиг ажаалдазын үргүлүү чорудуп турарын олар бүзүрел көрген. Ынчангаш хакас өнүүтер механизастаттынган суггарылганың дүзазы-биле чаагай дүжүттү ап турарлардыр.

Чаңгыс эвлчег дургузунда ол-ла суггат участогунга машинаны 5 катап эрттирерге, бир гага 350 тонна суг чаштынар, ол чорук хөрзүнче сугнун 20 см чедир хандыр сиңирин хандырар.

Сугну чаштырып суггарар үеде, суг чер кырынга хөлүктелип, агын чыдар апаарын болдурбас дээш, хөрзүннүң сугну сиңирип алыр аргалыын база барымдаалар ужурлуг. Ынчангаш сугнуң хөрзүнге сиңер үезин билир болуру эргежок чугула.

Бистин республиканың болуп суггатчылары Хакас Автономнуг область-ка чоокта чаа базып чораан болгаш машина-биле сугну

БӨГҮН — БАЛЫКЧЫНЫҢ ХҮНҮ

АЗАСТЫҢ БАЛЫКЧЫЛАРЫ

Тайганың калбак эзимнери-биле долгандыр кажаглаттынган Азас хөл чүгле Тожуда эвес, а бүгү Тывада бойдуе чурумалының талазы-биле эң чараш черлериниң бирээзи. Ол хөлде балык элбек. Амгы үеде ында Кызылдың балык заводунуң бир бригадазы ажылдап турар.

Дружуллалыг балыкчы А. Булатовка удурткан ук бригаданың кежигүннери боттарының байырлалы — Балыкчы хүнүн эки көргүзүглерниг демдеглеп турар. Тоску беш чыл дың шинтпирлиг чылының бирги чартында балык тударының планын бригада нинтизи-биле 120 хуу күүсеткен.

Каан хүннерде хемниң эриинге моторлуг хемелернин болгаш самолёттарның даажы үзүктелбес. Балыкчыларның тудуп савалаан балының самолёттарга чүдүреш. Кызылче чорудуп турар. Эки хүннерде самолёттар чартык шак болгаш-ла кээп турар.

Балыкчылар бригадазының кежигүннери А. Николаев, Д. Кол, Н. Бонин олар өскелерден бедик будурукчудуг ажылдап турарлар. Бо эштер чаа туткан балык ыңгжаар. нитинде доштуг түскей складты эрткен кыжын тудуп, ажыглалга киргеп.

ЧУРУКТА: Кызылдың балык заводунда балыкты кадырып турары.

А. КРИВОНОЖКИННИҢ фотозу.

ОКЕАННЫҢ ЭЭЛЕРИ

Далайларның болгаш океанларның могаг-шылаг билөөс ажыл-ишчилери, чүрттүн балык ажыл-агыйының хөй мун кижилиг коллективиниң төлээлекчилери — балыкчыларның, балык үлетпурунун ажылдакчыларының, судно сеттекчилериниң байырлалы — Балыкчының хүнүн бүгү чүрт чылдың-на демдеглеп эртирип турар. Тоску беш чылдың планында балыкчыларның мурнунда улуг соруллга салдынган. Беш чыл планының болгаш алдынган бедиткен хүлээлгелериниң канчаар боттанып турарын чугаалап бээрин СЭТА-ның корреспондентизи **ССРЭ-ниң балык ажыл-агыйының министри эш А. А. Ишкиятан дилээн.** Оон дыннатканы болза:

— Бистин адырывыста ажылдың кайы хире калбак хемчээлдиг чорун турарының дугайын тодарадыры-биле чамдык чижектерден чугаалап көрейн. Бистин балыкчыларывыс хүнүнүн-не 300 мун центнер балыкты тудуп турар. Балык үлетпурунун ажылдакчылары хонукта-ла 10 мун тонна хире балык продукциязын ажылдап кылып. 4 млн. кезек банкы балык консервазын бүгүрүп үнүрүп турар. Бистин будурулгелеривистен хүннүң-не чүрттүн янзы-бүрү булуннарынче 1200 вагон продукцияны чүдүрүп чорудуп турар. 1972 чылда нинтизи-биле далайлардан, океаннардан болгаш хем, хөлдерден 81 млн. центнер балыкты, оске-даа далай продукциязын тутган. Бо чылын 85—86 млн. центнерни тудары планда көрүнген.

Балык ажыл-агыйын моон ынай улам шапкын хөгжүдеринин талазы-биле улуг соруллга партиянын XXIV съездизинден айыткан. Балык продукциязын будурерин 47 хуу көвүдедир. оон ассортиментизин чоннүң негелдезинге хүүштүр калбартыр болгаш ук адырга күш-ажылдың будурукчулуун 2,7 катап бедилеп көрүнген.

Бистин адырның ажылдакчылары шинтпирлиг үшкү чылга планнан ажыр 240 мун тонна балыкты тударын хүлээнген. Ол хүлээлге чедиишкинниг боттанып турар. Чүрттүн балыкчылары боттарының байырлалын күш-ажылчы эки белектеглиг демдеглеп турарлар. Чылдың бирги чартыында балык тударының планы нинтизи-биле ажыр күүсеткинген. Тодаргайзарга, балык тударының планы июнь 16-да, балык продукциязын ажылдап кылыры июнь 20-де, а продукция сайгарарының планы чедип хонук бурунгаар хуусаа бетинде ажыр күүсеткинген.

Ыраккы Чөөн чүктүн, Соңгу чүттүн болгаш барының база Азов-Кара далай бассейниниң балыкчылары боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин эрестиг күүсеидип турарлар. Чүрттүн балык ажыл-агыйлыг колхозтары чартык чылдың планын ай бүрүнгаар ажыр 340 мун тонна балыкты болгаш балык продукциязын Төрээн чүртке берген, ол дээрге эрткен чылдың бирги чартыында бүгүрген продукцияның хемчээлиниң 11 хуу хөй бооп турар.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры капитан-директор М. И. Чуриковскийге удурткан «Ян Фабрициус» деп траулернин экипажы балыкчыларның аразында калбарган социалистиг чарыштың бирги одурунда чорун турар. «Заветы Ильича» колхозтуң Севастопольда «Атлантика» каттыжышкынның Донецкиниң балык комбинадында И. Б. Повиковка удурткан балык өстүвер бригаланың коллективтери боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеидип турарлар.

Бистин адырывыстың ажылдакчылары ынчаар чугаалажып тондурбээнивисте кыргылда пунктуазунуң ийи ужунда эжиктерден кыргыкчылар шууштур-ла үнүп эгеледнлер. Пунктудан болгаш чемненир черден ырак эвесте суглуг доскаар чанында тускайлап белеткээн черге кырганы ынчаар чугаалажып турар.

Ол хүн Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, мурнакчы малчын Монгуш Алдай-оолдуң болгаш Оюн Седип-оол, Оюн Хувапай оларның хоюн кыргаан. Эң хөй дүк депутаттың коданыпга онаашкан. Ол бир баш хөйдан-на 2,5 кг дүктү алган.

— Бо чылын кыштың кандыг аштынар?— деп, Оюн Хувапайдан айтырдывыс.

— Нинтизи-биле 585 баш хөй чүве бо, кыштың түгээр эрттилер. Ынчалза-даа төрүүр 100 башка онааштыр алган хураганым шоолуг эвес болган. Эрткен чылын сентябрь тоңчүледнр агарлаткаш, анаа арай кончуг бергедиглер. Чаш төл алырынга ол бүгү ылап-ла шаптыктады. Ынчаварын аргалыг-ла болза, аныяк хойну агарлаваска кышкы соокту эки эртер, оларның чаш төлү менди, дүгү элбек болур — деп, ол тугаалады. Оон ынай бо чылгы кыргылданың эрте дооступ турарына малчын көрүп турарын илереттн. Чүге дээрге кодан бүрүүн август тоңчүзүндеп сентябрь 15-ке чедир агарлаарының аргазы ам бар-дыр. Оон орайтаарга. Таңды район ышкаш серинп, тайга черге мал бергедей бээр дээрнин ол балыткады.

Кыргылда пунктузунда электриглиг агрегатка 48 хачы хүн бүрүзүнде соксаал чок ажылдап келген. Кыргылда эгелээнинден бээр бизекчи Оюн Маннай-оол, эдикчилер Оюн Сарыг-оол, Александр Васильев олар үргүлүү эки ажылдап келгеннер. Бо эштериниң кызымак ажылынын ачызында агрегат азы хачы үрелген тавариглга турбаан. Хүнде бир эдикиниге электриглиг 12 хачы онаажыр турда, олар пйилээн 48 хачыны соксаал чок ажылдадып, оон-биле кады хол хачыларын база хайгаарап, сезонпуг ишке бичө эвес үлүүн киргрепер.

Кызылда кодээ аңгыл-агыйтехникумунуң воотехния салбырының II курузунуң студентилери 22 кижи кыргылдашың эгелеңнден тоңчүзүнге чедир үнүп-ле 300 ажыг хойну кыргып, шудургу ажылданнар. Студент отряд дугаында колхозчулар чылыг сеспернн тугаалап турарлар. Олар эрткен күзүн агарлаашкынга база идепкейлиг киришкеннер.

Студентилер-биле кады 90 ажыг кижи кыргылдада киржип, беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының онаалдазын чедиишкининг күүседнр дээш шудургу ажылдап турар. А колхоз баштаар черинин оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускавын мактаар апаар. Ынчалза-даа кыргынчылар аразында чарыштыг организастаназы, хана солун, агитхуудус үндүрериниң хемчегдерин албаяны кончуг четпес. Колхозта партком болгаш комсомол организациязы маңаа хамаарыштыр чогуур үезинде боттуг хемчегдерни алыр турган.

Тоску беш чылдың шинтпирлиг, үшкү чылында кочетчулар Төрээн чүртке 61 тонна дүк дужаар хүлээлгелиг. Оон 21 тонназын чылдың баштайгы чартында киирер турган, хуусаа бетинде ол соруглазын күүседнпкеннер. Кыргылда пунктузунда дүк хүлээп алыр, ону прессте белетээр черде ак, кара, шокар аяы-биле эмгелей салган дүктер сараатталдыр бедип үне берген. Ажыл-агыйның хойжу бригадаларының бригадирлериниң: «күрүнеге дүк дужаар планывысты агарбиле кады күүседнптерпиниң аргазары бисте бар»—деп түрары ынанышты.

Пунктуга кыргытнан нодан бүрүүн суур адаанда хөй чүүр черге ийиги чүүлданы эртхеш, чүм оттуг, серинп чайлагларже чорун турар. Шапганның. Межегейниң. Элегестиң серинп чайлагларында ылаңгыя баштай кыргыттынган кодан хойларның күшденгелп удам немежип. семирип турар.

С. ТАС-ООЛ,
«Шынның» түскай корр.

СОВЕТ ТӨЛЭЭЛЕР СИРИЯДА

АЛЕППО. (СЭТА). Сирияда чорун турар совет партия-чазак төлээлериниң баштыны. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү. СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко июль 5-тин кежээзинде Алеппога Арабтың социалистиг чаартылга партиязының хөрөй комитединиң секретары Тарик Баккур-биле болгаш Алеппо мохунун губернатору Ахмед Исмаил-биле ужурашкан. Анаа найыралдың чылыг беседалы болган.

Сирий улус совет улустуң найыралдың болгаш ханы хүндүткелиин ёзүзүг-биле көрүп турар деп. Т. Баккур чугаалаан. Бистин найыралывыс оңза бижыг. ынчангаш ук найыралга хора чедирер деп империализмниң болгаш реакциянын бүгү димзенишкиннерн кезээде бүүрап дужер деп. ол онзалап шыйган.

Ол-ла хүн Алеппо мохунун губернатору Ахмед Исмаил совет-партия-чазак төлээлериниге алдар кыдыр шайлалга түргускан. анаа А. Исмаил биле А. П. Кириленко олар чугаалар солушканнар.

Тайбынны быжыглаары дээш үргүлчү демисежип келген болгаш. демисежип-даа турар база бүгү делегейде хостаалгалыг шинчээлекиннерни кезээде деткип. империалистиг күштерниң димзенишкиннериниге удур турүүп турар улустарга үргүлчү дуза-лажып турар совет улустуң төлээлеп келген силерниң делегацияның аян-чорүүнүг Алеппо чергаарланып турар деп. А. Исмаил чугаалаан.

Арабтарның чоптуг херээн деткип турар силерниң улузунарның. партиянарның болгаш чазаанарның туружуп Алеппонуң чурттакчылары бедин-биле үнелеп көрүп турар деп. ол уламчылаан. А Исмаилдин оон ынай чугаалаанны болза:

—Совет Эвилелиниң ол туружу делегейнин болуктеринге болгаш хөй-нинтизинге улуг салдарын чедирген. бистин чурттарывыстың экономиказының янзы-бүрү алырларынга үре-түнелдиг кады ажылдажылга-биле тодаргай бадыткаттынган. Ук кады ажылдажылганың түннели болза. Евфраттың кайтамчыктыг плотиназы болур.

Харыы сес алган А. П. Кириленко чылыг чаагай хүлээп алышкын дээш чүректин ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен.

— Сирий улус хамаарылгалыг чоруктуң кинчиниң ап. октаап. социалистиг угланышкынның оруун шилип албышаан. чырык чаагай чаа амыдыралды түзүп тургузуп турар-дыр. Чыыткылыг дежир ге дээш ол бодунун чер-чүрттүнүн бойдус байлаан чөп ажылгаарын ораалажып турар. Оон. тодаргай херечизи болза. Евфраттың плотиназын түзүп тургусканы болур. Ук кайгамчык чаагай гидротехниктиг комплекс Сирий Араб Республиканың бүгү хөгжүлезинге чугаажок улуг салдарын чедирер — деп. А. П. Кириленко онзалап демдеглээн.

ДАШТЫКЫДА

ЕВРОПАГА АЙЫЛ ЧОК ЧОРУК БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДА

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның түскай корр.). Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралга Польшаның, Болгарияның төлээлери культура талазы-биле кады ажылдажылганы, харылзаалларны болгаш информация солчуруп калбартыр айтырыгның талазы-биле кады кылган документ төлевиделин саналдап кирген. Ол документ төлевиделинде культура, өөредилге талазы-биле, информация солчурунга база албан черлевинин. организациаларның. кижилернин аразынга харылзаа тударынга хамаарышкан кады ажылдажылганың көзугланыышкыннарын айткан.

Бүрүнелер аразынга культура талазы-биле кады ажылдажылга, харылзаа тударын болгаш информация солчуру Европага. бүгү делегейге тайбынны быжыглаар арганы бээр үжүлүг. улустарның бот-боттарын угаан-бодал байлактары-биле байыдар соруглыг деп чүвени ук төлевилел барымдаалаан.

Ыңгыг кады ажылдажылга, харылзаалар болгаш солчуушкун улустарның амыдыралынга доктаамал фактор болган турар үжүлүг деп, документиде бүзүрел илергейлеттингеп.

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның түскай корр.). Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралга ЧССР-ниң төлээлери Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле Сумележилге комитедин түргузар дугайында шинтпир төлевиделин саналдап кирген. Ук комитет Европаның сонуургалдыг бүгү күрүнелериниң. АБШ-тың болгаш Канаданың төлээлекчилериниң түргустунган турар.

Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле хараалаштыр болгулаар нинти-европа чөвүлел хуралларын. че-ченин айы-биле саналдынал. информация солчуруп. эргежок чугула апарганда экеперттернин чөвүлел хуралларын чылдырарын. белеткээрин хандырары ол комитеттин сорулгазы болгап турар иймк деп. документиде айыткан.

КООПЕРАТОРЛАР БАЙЫРЛАЛЫ

Делегейниң кооператив шинчээшкинин янзы-бүрү чурттарның чүс-чүс миллион кижилерни — ажылчыннарын. тараачыннарын, албан-хаакчыларын. ус-тывыжучыларын болгаш шевер ажыл-ишчилерин. бажың аалери хераажеңнерин. студентилерин эвилелдештирип турар. Совет кооперативтер нинтилелдериниң кежигүннери 61 миллион ажыг кижи. Бистин чүртүвүо делегейниң 90 ажыг чүртүнүн кооператорлары-биле найырадыг. экономика болгаш садыг харылзааларын түзүп турар.

Июль 7—тайбын. демократия болгаш социал дешпилге дээш демиселге кооператорлар хүлээлениинин чангыс эвин илергейлээр. делегейниң кооперация хуну. Ол хүнге ук-кушгур Москвага июль 6-да Центросоюзтун. Роспотребсоюзтун болгаш Кооперативтер нинтилелдериниң Москва область эвилелиниң ажылдакчыларының байырлыг хуралы болган.

(СЭТА).

РУАНДАДА БОЛУУШКУННАР

НАЙРОБИ. (СЭТА). Руанда Республикага июль 5-те эртен шериг күүч-биле күрүне эргилдези болган. Кигали радиозунун дыннатканын ёзугаар алырга, чүртта эрге-чагырга Тайбынның болгаш чангыс эптин национал комитединин холунче шилчээн. Национал гвардиянын министри Ж. Хабьялиманга баштаткаш. эрге-чагырганы ап алган офицерлер хамааты чазакты дужуртken деп чарлаап, чүртка политиктиг ажыл чорударын бети дээрге-ле бир чыл дургузунда хоруглуг деп дыннатkан. Руанданың кудумчуларын шериг кезектериниң салбырлары танныылдап чорун турар, бүгү албан черлери дагдынган-даа бол, хоорайның байдалы тайбын хевээр.

ЧИЛИНИҢ ЧАЗААН ЭДЕОРГАНИЗАСТААН

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң Президентизи Сальвадор Альенде республиканың чазаанын чамдык кезээн чаартып эде организастаан. Иштики херектер министрингe социалист Кардос Брионести. национал камгалал. министрингe — социалист Клодомиро Альмейданы томуйлаан. күш-ажылдың болгаш социал хандырылганың министри коммунист Хорхе Голей. экономика. хөгжүлге болгаш чазыгылга министри — коммунист Хосе Кадемартори. көдээ ажыл-агый министри — социалист Эрнесто Торреальба. Даг-руда үлетпурунун министри — чөөн үзеллиг христианнар партиязының кежигүнү Педро Филипе Рамирес. чырыдыыышкынны —радикал Эдгардо Энрикес болган.

Чазакта өөн өскө эрге-хүлээдгелерни өөң мурнундагы министрлерге хевээр артгырып берген.

Чаа чазак ән чугула айтырыгларны шинтпирлээринин планнарын амыдыралга боттандырар деп. чазактың чаа министрлериниң дангыраак бөөвинин бөвулалынга президент Сальвадор Альенде демдеглеп чугаалаан. Президентиниң айытканын бөвулаар алырга. ол планның бол сорулгалары ылангыя чазактың политиктиг. экономиктиг болгаш административтиг эрге-чагырганы ылангыя чазактың политиктиг. экономиктиг болгаш административтиг эрге-чагырганы ап алган офицерлер хамаатты чазакты дужуртken деп чарлаап, чүртка политиктиг ажыл чорударын бети дээрге-ле бир чыл дургузунда хоруглуг деп дыннатkan. Руанданың кудумчуларын шериг кезектериниң салбырлары танныылдап чорун турар, бүгү албан черлери дагдынган-даа бол, хоорайның байдалы тайбын хевээр.

УРУГВАЙДА БАЙДАЛ

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Уругвайның президентизи Хуан Мария Бордаберри шериг кижилерниң чамдыктарының деткимчези-биле парламентини тарадып дужургеш, черек кырында бүгү эрге-чагырганы холгаарлап алган. Оон бээр бир неделя эрткен. Оон соонда тургустунган дүшкүүрүүг байдал чүртта хевээр артынышаан.

Уругвайның найысылыдан кээп турар дыңнадыглардан билдингенин ёзугаар элырга, күрүне баштыңы «күрүне чөвүлелин» тургузар сагыштыг. Ол «чөвүлел» парламентиниң хүлээлгезин күүсеидир болгаш чазактың ажылчорудулгазын контрольдаарын боттандырар. Оон составын чоокку хүнкерде чарлаан турар.

Чүрттүн чөөн үзеллиг күштерининң эвилели — калбак фронт болгаш буржуазтыг ан улуг удурланыкчы партия «Бланко» кады моделгел чарлап үндүргеп. Уругвайның ажылчы чонларының национал конвентизиниң президентиге хоруглаткан ажыл-чорудулгазының хостуг болуруп, конституция ёзугаар магадыладдарны катап тургузарын негеп турарын олар ол медегелде дыңнаткан.

Дыңнадыглардан алган көөрге, тургустунган байдалга хөөн чокталар чорук чепсектиг күштерде база илергейлеттининп турар. Офицерлерниң аразында ангыланымыкын тыптып келген.

Парламентини тараткавынга болгаш конституцияда айытkан магадыладдарны күш чок болдургавынга удурланыышкын илергейлели кылдыр ажылчын. албан-хаакчыларның чарлаан бүгү-нинти ажыл соксадышкынын чүртүн хөй-хой районнарында үргүлчүлеп турар. Эрге-чагырга черлерни ону соксадыр хемчегдерни ап турар. Солдаттар болгаш полиция ажылчыннары ажылдавастап турар заводтарны болгаш фабрикаларны эжелеп ап турар. Бүүрүлге черлерни тапкылар. бронетранспортёрлар бүүзелей берген.

Прибалтика чурттарының—Норвегияның. Исландияның тайбың талалакчыларының чанчыл болган шуулганы—Балтий далай неделязы июльдуң 8—15-те далай ортаазы Росток хоорайга (ГДР) болур. Улустар аразының шуулганы «Балтий далайны тайбың далай болдурган турар ужурлуг» деп доозулнуг эртер.

Бурунгу ол немец хоорайның байдалының улуучу эрге-чагырга чыдарының дургузунда чаартынганын 20 муң хире аалчы көөр, республикада социалистиг тургузуушкуннуң чорун турары-биле танылзар.

ЧУРУКТА: ГДР-ниң Балтикада эң улуг ортаазы Росток, республиканың суднозар тудуунуң төвү.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

КЫРГЫЛДА АДАКТАЛЫП ТУРДА...

Июньдуң сөөлгү хүнүндө «Коммунизминиң херели» колхозтуң төп кыргылда пунктузунга хап келириивиске дал дүүш турган. Пунктудан ырак эвесте аъш-чем кылыр бичии бажыңчыгаштың чанында серп адаанда чемненикчилерге таарыштыр салган ийи узун столдуң ол. бо талаларында кезек кижиге чедип чоруй.

— Үүле бүтсүн!— деп мендилештивис. Олурганнар.

— Чорук чогуузун. экии. экии!—дидилер.

Столдуң бажы талазында кыдыраш ажып, бир-ле чүвени тодаротканнар. ажылдап олурган эр. хереэжеп ийи кижи бистн сандайже олурарын чалаадылар.

Танылштывис. Колхозтуң № 1 хойжу бригадазының бригадири Шур-оол Сайын-Белекович Оюн биле мал эмчизи Дыртык Тайбыновна Саая олар болду. Ол-ла улустуң аразында колхозтуң № 1. 2 хойжу бригадаларының бригадирлери эштер О. Шаравии болган К. Селип-оол олар база бер.

Кыргылданың нинти байдалын совуургаш, бригадир О. Ш. Шаравии-биле чугаалажы бердивис.

— Бо хүнверде кыргылда адактадып келдиң. Ажылагыйның 24 мун ажыг хоюнун 20 муңу кыргыттынган. Арткан 6—7 хире коданны ийи-үш хүнден эрттирбес дооруптар бис — деп. ол чугаалады.

— Кайы үеден бээр кыргыш турарынар ол. шалыв-ла ажылдап турар-дыр силер. дүк-даа элбек ыйнаан. Оюн Шыраповнч — деп улам хамыадыывыс.

— Ак 25-ке хүн кыргыш суларывыс бо. июнь 5-тен эгелевивис. Бо чылын кодан хой бүргүзүнүң дүгүнүп хоорээни дыка эки-дир. Улуг хойга онааштыр коданнарның колдуу-ла дүктү 2,2 кг чедир алгылады. А тогду хойларның дүгү килограммдан бичии-ле ажар. Ынчангаш, байдал арай хиреліг-дир. Малчыннар Дүгер-оол Бүлдегер. Дадар-оол Мандал, Баян Санчы оларның кодан бүргүү-ле бир-бир тонналан ажыг дүктү күрүнеге дужаадылар. Бо чылын төрүүр 100 хойга онааштыр 104 хураган алган алдарлыг малчын Оюн Ла-Сүүнүң хөс амдыызында кыргыттынмаан. хөй дүк бээр шыырак коданнарның бирээзи ол чүве болгай — деп. бригадир чугаалады.

Бригадирлер-биле ынчаар чугаалажып тондурбээнивисте кыргылда пунктузунуң ийи ужунда эжиктерден кыргыкчылар шууштур-ла үнүп эгеледнлер. Пунктудан болгаш чемненир черден ырак эвесте суглуг доскаар чанында тускайлап белеткээн черге кырганы ынчаар чугаалажып турар деп.

— Бо чылын кыштың кандыг аштынар?— деп, Оюн Хувапайдан айтырдывыс.

— Нинтизи-биле 585 баш хөй чүве бо, кыштың түгээр эрттилер. Ынчалза-даа төрүүр 100 башка онааштыр алган хураганым шоолуг эвес болган. Эрткен чылын сентябрь тоңчүледнр агарлаткаш, анаа арай кончуг бергедиглер. Чаш төл алырынга ол бүгү ылап-ла шаптыктады. Ынчаварын аргалыг-ла болза, аныяк хойну агарлаваска кышкы соокту эки эртер, оларның чаш төлү менди, дүгү элбек болур — деп, ол тугаалады. Оон ынай бо чылгы кыргылданың эрте дооступ турарына малчын көрүп турарын илереттн. Чүге дээрге кодан бүрүүн август тоңчүзүндеп сентябрь 15-ке чедир агарлаарының аргазы ам бар-дыр. Оон орайтаарга. Таңды район ышкаш серинп, тайга черге мал бергедей бээр дээрнин ол балыткады.

Кыргылда пунктузунда электриглиг агрегатка 48 хачы хүн бүрүзүнде соксаал чок ажылдап келген. Кыргылда эгелээнинден бээр бизекчи Оюн Маннай-оол, эдикчилер Оюн Сарыг-оол, Александр Васильев олар үргүлүү эки ажылдап келгеннер. Бо эштериниң кызымак ажылынын ачызында агрегат азы хачы үрелген тавариглга турбаан. Хүнде бир эдикиниге электриглиг 12 хачы онаажыр турда, олар пйилээн 48 хачыны соксаал чок ажылдадып, оон-биле кады хол хачыларын база хайгаарап, сезонпуг ишке бичө эвес үлүүн киргрепер.

Кызылда көдээ аңгыл-агыйтехникумунуң воотехния салбырының II курузунуң студентилери 22 кижи кыргылдашың эгелеңнден тоңчүзүнге чедир үнүп-ле 300 ажыг хойну кыргып, шудургу ажылданнар. Студент отряд дугаында колхозчулар чылыг сеспернн тугаалап турарлар. Олар эрткен күзүн агарлаашкынга база идепкейлиг киришкеннер.

Студентилер-биле кады 90 ажыг кижи кыргылдада киржип, беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының онаалдазын чедиишкининг күүсеидир дээш шудургу ажылдап турар. А колхоз баштаар черинин оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускавын мактаар апаар. Ынчалза-даа кыргынчылар аразында чарыштыг организастаназы, хана солун, агитхуудус үндүрериниң хемчегдерин албаяны кончуг четпес. Колхозта партком болгаш комсомол организациязы маңаа хамаарыштыр чогуур үезинде боттуг хемчегдерни алыр турган.

Тоску беш чылдың шинтпирлиг, үшкү чылында кочетчулар Төрээн чүртке 61 тонна дүк дужаар хүлээлгелиг. Оон 21 тонназын чылдың баштайгы чартында киирер турган, хуусаа бетинде ол соруглазын күүседнпкеннер. Кыргылда пунктузунда дүк хүлээп алыр, ону прессте белетээр черде ак, кара, шокар аяы-биле эмгелей салган дүктер сараатталдыр бедип үне берген. Ажыл-агыйның хойжу бригадаларының бригадирлериниң: «күрүнеге дүк дужаар планывысты агарбиле кады күүседнптерпиниң аргазары бисте бар»—деп түрары ынанышты.

Пунктуга кыргытнан нодан бүрүүн суур адаанда хөй чүүр черге ийиги чүүлданы эртхеш, чүм оттуг, серинп чайлагларже чорун турар. Шапганның. Межегейниң. Элегестиң серинп чайлагларында ылаңгыя баштай кыргыттынган кодан хойларның күшденгелп удам немежип. семирип турар.

С. ТАС-ООЛ,
«Шынның» түскай корр.

ПАРКТЫҢ ДЕЛГЕЛГЕ ЗАЛЫНДА

Культураның болгаш ыштаныл-ганының Тастелю аттыг парыгының делгелге залын бо удаада республиканың бот-тывынгыр чурукчуларының, уран-шевер мастерлериниң ажылдары эдлей берген. ССРЭ-нин 50 чылынга тураскаатка-ган ук делгелгени эрткен пятницада ажыткан. Юбилейжи делгелгелериниң оргкомитединиң даргазы, Тыва АССР-нин культура министри М. С. Хомушку делгелгенин ажыдыышкынынга сес ап чүве чугаалаан. СЭКП Тыва обкомунун секретары Д. К-Х. Ооржак делгелгени ажыдып, кожааны үзе кезиптери билек, көрукчулер залче шуужупкан.

Тыва АССР-нин Чурукчулар авилелиниң баштаар черинин даргазы С. К. Ланзы юбилейге тураскаатка-ган делгелгеде кирип турар ажылдарга кыска тайылбырны кылган.

Бот-тывынгыр чурукчуларының баштайгы делгелгези каш чыл бурунгаар эрткен. Бо арада-зында кескү оскериглелер болганын эскерип болур. Делгелгенин киржикчилериниң болгаш-ында кирген ажылдарының саны оскен. Шупту 65 автор 390 ажыг ажылды делген салган. Республиканың, Кызыл-Хем, Бии-Хем, Таңды, Барын-Хемчик, Овур районнарының база Кызыл хоорайның телээлекчилери уран чурулга, тыттырган чуруктар, ыяштан, даштан, демирден чазап, оюп кылган ажылдарны, ол ышкаш, каастап даараан кылыгларны сонуургадып турар.

Делгелгенин организакчылары болгаш көрукчулер-дал авторларның өзүлдезин демдеглеп, чугаалажып тур. Таңдының төлээзи М. Ерохинниң «Кус», «Баштайгы хар» деп чураан чуруктарын сонуургалбилле көөр бис. Х. Барын-ооржун «Согаан, балам» деп натюрмоду база бир янзы аянның көстүп турар. Эш Ооржактың «Тыва кызы» деп ажылының чанында көрукчулер үр-ле доктаап, аразында маргылдаа-дал чоруда бээр. Үк ажыл кирукчулерниң сонуургалын таалап ап турары тодаргай.

Каа-Хемниң Сарыг-Септе чурттап турар А. Агафонов бо делгелгеде ангы-аңгы жанрның 57 ажылын киргең. Үк авторнуң кол ажылы — «Москва Кремли» деп будук кудар прибор.

Чураан ажылдарның аңгыда ыяштан, даштан шеверлеп кылган өүп орар уран-шевер мастерлериниң ажылдары солун. Барын-Хемчиктен О. Хертектиң «Шыдыраа», Овурден эш Эрес-ооллуң диринг айытаннар дүрүлерин маңаа хамаарыштырып болтур.

Каастап даараан кылыглар бо делгелгеге база бар. Өвүрден келген М. Ооржактың, шай, дуе хавы. Кызылдан В. Викторованың каастап даараан ажылдары черле көрүштүг.

Делгелгеде киргең ажылдарның дерттүң бирээ — фоточуруктар. Ынчалза-даа маңаа чүгле Кызыл хоорай киржип турар. Бирээ авторлар каичап барганыл деп айтырыг кижиниң сагыжынга кирип келир. Республиканың 12 районнарындан чүгле беш район бо делгелгеге киржип турар. Юбилейже тураскаатка-ган делгелгениң географиязы чүге кызыы болганы?

Бот-тывынгыр чурукчуларның делгелгези республиканың культура амыдыралынга бир бир чүгүлә болуушкун. Кызылчылар болгаш найысылалдың хей санныг ажылчылары делгелгени өөп эртпейн көрүп, сонуургап, санал-оналын-дал киирип турар.

Б. ДИРЧИН.

Салчак Тамба.

УСКУЛЕШКЕН УЕЛЕР

(РАССКАЗ)

I.

— По-ох! Уруум чаныс келгев-дир, ой. Олчаң кымыл уруум, шалбадаар чылгычы бе, саанчы бе?— деп. уруунуң уруу Сааранын эмнелгеге оол божуп алганын билир хиреде-ае, кыргап Буян, назыны ажыы берген болза-даа, чиик шынчеп, хөөгейлдер хөөмейлеп турган суургузун чүшкүрүп, пашта ажа хөөреп турган эътти аңдара каггылап, хонюте хоюг сарыг шайын стол кырынга эккеп салып, дүвүреп турган.

Эмчидеп үндүрүп эккелген бичии оолду орун кырынга салгаш, арныя ажыпканнар. Попугур чаактыг оол бодаар чүве-даа чок, удуп чыткан.

«Ток, ток» кылдыр ажыктың соктаашы, кожа бажыңнарның херээжен эдлери кирзе-керзи. Чолдугларның делгем бажыңы барык долган. Чылганнарның аразында кара чангыс эр хинди-кпиг кижи—дем чаа эмчидеп үндүрүп келген оол—оң-ла. Та канчап мынчаар айлашкан чүве: Чолдуг ашак тараа суптарын чоруй баргаш, күдээзи Хүлер-оол эмнелгеден Сваара биле чаш оглуң эккеп каан дораанга трактору-биле чер аңдарып чоруй баргаш, өске ашактар кандыг бир-ле херек ужурувда шнай-бээр чоруткулаан. Кадайлар боттарың базала ажыл чок кижилер эвес хиреде, ол хүн хостуг турганнар

— Хүлер-оол оглуңуң адын аздарда улуг дой кылыр ийнаан бо. Ынчаарда бажыңнарывыска хонмас боор бис аа, уруглар?— деп. Чолдугларның дужаш кожазы Чыкылаа шаажандан аартавышаан, өөрүүне карак базып каан, хөөреп олурган.

— Чугаажок — деп. Чолдугларның үстүнде кожазы Чыгсып аңаа каттышкан.

— Ындыг болдурам — деп, аданда кожазы Тойлу чугаазы улам быжыглап каан.

— Бодуңуң тура-соруу-биле ашакка баар, эмнелге черинге барып бижүүр—бо шагның аныяк нелеги дыка аас-кежиктиг хейлер-дирем —деп, Чыкылаа чугаазы бир өске үзүк хөрлээдеткен.

— Чогум таанда, бистиндаа мурнувуста, эрги Тыва үезинде хереежен кижини кандыг-даа тура-сорук деп чүве барымдаалавас, тудуп бериптер чүве дээни кай—деп, Чыгсын аңаа-ла чугаа үспес дээш ыңкап, эжинге улажып каан.

— Бис чүнү билир бис, Буян авай-ла эки билир ыйнаан бо.

— Шынаш-ла кандыг чораанып, ону чугаалап берген болзунараа аа?—дээш, Тойлу кырган Буянче коргеп.

— Ийет, ийет. Чүвениң ужун-кыдыын дыңнаан улустун үр-чар чугаазын чоорул, оон орнунга силерни канчаар ашакка бергенил, ону чугаалапсынарза-ла, хамык чүве билдинде бербес бе бо —дээш, Чыкылаа чугаазы улам өөскүдүп, кыргап Буяның чанынче тоокшуладыр олуруп алган.

— Эрткен-барган чүвени дыңнаашаа чоор силер, утаанын чавган шываанчы-дыр мен. Чүнү-даа чугаалап шыдавас мен—дээш, Буян чоруй берген.

Кыргап Буяндан сос үндүрүп аар дээш, кадайлар үр-ле чалыгаанар. Ынчалза-даа чапшын, чавыяп чадашкаш, чөгел төткеш, чаңарынга белеткеви бергеннер.

— Чаа, чанып барып аъш-чем кылыр-дыр ийин—дээш, Чыкылаа кадай хевин эде сыйбагылап туруп келген. Өске кадайлар база шимчеп-ип эгелээн.

— Болар шагның багын дыңнап алгаш, чогум чүнү канчаар дээн улус силер?!— деп. кырган Буян олурганнардан айтырган.

— Сонуургаарывыс ол-дур ийин—деп, Чыкылаа биеэзин чок, шала аяар чугаалаан.

— Солун эвес, болза канчаар силер?— деп, Буян айтырган.

— Домей-ле дыңнаар бис— деп, Тойлу чугаалангаш, аяккa шай кудуп алган.

— Мени кым-даа кудалаваан, ашакка аппарып бербээн — деп, Буян чугаазын эгелээн.— Мен-даа, уруглар ачазы хоокүй-даа — дургун улус бис. Бистиң алган, дүтээп куда болбаан.

Буянның чугаазы аңаа үзүктели хона берген. Ол кеж бажың сүйбагылап каан, бирде үүвени сактып ап орарында трактору-биле чер аңдарып чоруй баргаш, өске ашактар кандыг бир-ле херек ужурувда шнай-бээр чоруткулаан. Кадайлар боттарың базала ажыл чок кижилер эвес хиреде, ол хүн хостуг турганнар

— Ада-ае деп үүве билбес өскүс кижи мен. Улуг байның аалынга хой кадарып турдум. Бир-ле хүн хойларымны девээледип каашы, өгге чоокшулап келгеш, дынаарыгга. Дортай кожай биле Миртей Ловуң пиинің изиг-наинг чугаалажыры дыңналды. Оларның эзирии ялдеп, Өгүңү чыпшыр чанында чоол дытка төлеңиңмеш, дыңнаалап тур мен.

— Эрес кадарчымны сеңээ бербес мен, Миртейбей, кадайны тывар черидеп бодун тып ал!—деп, Дортай кожайның кадайы Долгайбан чанналы-дыр.

— Ловуң бисти кайын хомудалы бээр, кадай. Ойт, бо үүвенерни шимчедиңер—деп, Дортай чугаалавы-дыр.

— Аас белээзе моңгун эзер, чүгеңниг аът, амбын шары, быжаалыг саар янек, бежеи янчаа моңгун тутсупсумза бо кудагай кадарчызын хайырлаар ыйнаан бо. Ындыг бс, Дортай—деп, Миртей думчуттап чугаалай-дыр.

Аас белээзи хойну аазаарга янчаары ол ыйнаан, дораанна Долгайбанның хөңүү чазалы хона берди:

— Алыпар, алыпар, Ловуң. Кулдар кай бааp, тыпты бээр оларың — дей тыртып кагды.

— Кажаныл моң, кожай?— деп, Миртей улаштыр айтырды.

— Айның эгезинде, хүнүң чаазында. Чайның ортаа айның бир чаазда, кээп алыпар, Ловуң.

— Хойлар девээде-дир, кадарчы боду кайда чоор? — деп, Миртей айтырды

— Хойларының чанында боор ийин оң —деп, Долгайбан чугааланды.

— Демги бир; бо кодан чоогунга коступ келгээр оол бо урутну көгүдө бээр чадавас. Өскүс оол дээни кай, ындыг кижилерниң чаннар үүвеси чок. бистиң кадарчывыс база өскүс кижи болгай—деп, Дортай сезиктиг чугаалавын кагды.

— Баглаашта моңгун эзер, чүгеңниг аът көргеш, огго киреривдеп дидимейн тур боор—деп. Долгайбан бодунуң бодалын чугаалады.

Ыя каш сестен хамык чүве билдинди: мени, чээрби хар таа чедип чоруур уругну, бежеен хар ашкан метпек чиирткен Миртей Ловунга күшбиле кадай кылдыр аппарып бээр деп турар.

Өттүг чүве дег, моөн дүштүүм Чучак ол хүн хой кадарып чоруман черимге келбээн. Чүнү канчаарыл? «Айның эгезинде, хүнүң чазында»... Удавас-тыр.

Чүнү-даа канчаар аайын тыпшайн, девээлээн хойларның чоогунда ажыт черге ыглап хүнээзи мен.

Кежээ огге кирип кээримге кожайның калайы биеэзизи чок, эки көрүп:

— Аъш-чемден чи, шай суксуудан ишт. Буян. Моөн кадартымның ады бээпп эки ийин, артында Буян—дээш. Долгайбан изиг быдаа, ээт, оремелиг тараа экеп салгылады.

Кежээки чөл соонда кожайның калайы чаа кудус чатказ, меңээ орун салып берди. Мен ол аалга кадарчылап келгенимден бээр ындыг чүве турбаан. «Дүне демги ол мөгөк ламазы чедип кээр кылдыр болчажың кааннары тадавас» деп карадымы. Ынчалза-даа, экизи көргеп, лама келбээп, дүн тайбың эрткеп.

Даартазында дүъште кээримге, кожайның аалында таныырым, таныдазым кадайлар аңмежок болду. Олар торгу тонну бышкан, чамдыктары будуң-будуң кидистерни кезек-кезек кылдыр кескилээп, оларны сыраан, тудуштур даараан—хөлзеп-ле турлар.

— Оох, Буян келген бе? Сээң ог-оргеш догерип турбис. Бистеп чарлып чоруур, ашакка баар, аал-чурт эелээр апарган кижи-дир сеп ийин, Буян. Бистиң чанывыска чеже-ле кадарчы боол чоруур сен. Э-ой, ашак, иначе, хапа кылыр болган улуудуң чүге читкенил?—деп. Долгайбан ашаан чемелей-дир.

Ынчалза-даа ол хүн черге хой кадарып чорумда, Чучак келген. Аңаа хамык үүвени чугаалап берген мен. Айның экизин, хүнүүн чаазын маңаайн, арлы бээр дяшкен бис. Иштимде идегелдиң оду чыдып, хүннеп тураа-даа, улуска сезик бербес дюш, чүнү-даа ыыттаваан мен.

Ол хүн хой кадарып чораан:

Дуруг-даа бол, хая-даа бол,
Туттунмайн халый бээр мен.
Дургун-даа бол, кайгал-даа бол,
Туттунчу-ла бээр-ле мен— деп, бүдүү ырлагылап хүнээн мен.

Чучакты эки билир мен. Ол хоюшул-хорецги-даа чок, чаңгыс кула аътты кижи. Оозун Маңнаар Кула дээр чүве. Адыесги чок болгаш, утбазының оолде үнүп-кирип чоруур. Чучактың честеан — тараачын кижи. Чуржузу—ооң кол дузалакчызы. Чучак менден ийи хар улуг, ол хиреде-ле аңчы апарган.

Чучак ийи шола аттыг. Ол чолдаксымаар, делгем сынныг, мадагар боорга, чамдык улус ону Калбак-оол дээр, арны бижар-думаадан-на ынчап барган боор, арай шокарзымаар, ынчангаш ону Шокар-оол-даа дээр. Чучактың дугайында уругларның колмакырызын-даа дыңнаан мен. Олар:

Каа-Хемниң Калбак-оглу
Аңвай берген диведиве.
Хайыракан—копчуг аңы
Адыл алган диведиве.
Чодураанның Шокар—оглу
Чорук кыла берген дидп.
Шокар аңы — дырбактыгны
Союп алган орган дидп— дижирлер.

— Бо кавыга туруп болбас. Каа-Хем бажыңда Хаан тайгаже үүе бээр бис. Мээң даанным ында ийи малдан чурттап чоруур. Маңнаар Куланы Балыктыгда мээң бээ бир даайым бар, аңаа салып каар бис—деп. Чучак меңээ чугаалаан.

(Улапчылыг).

ЭРТЕМДЕННЕР БОЛГАШ ШКОЛА

Сөөлгү чылдарда бистиң чуртувуста эртемденнер ниити билиг школаларынче улуг ынчэнгейни салып турар алырган. Олар чүгле үстүкү класстарга өөредилге немнарын бижип турар эвес, харын-даа школаның хүн бүрү амыдыралынга база идепкейлиг киржип, уругларның чүүе билип алыксаар чөрүүн улам сайзырадып, келир үеде профессия шилип алырынга дузалажып турар.

— Бо ажыл-херек кырында наичаар боттанып турарыл?— деп, педагогика Эртемнериниң академиязының вице-президентизи Антонина Георгиевна Хрипковадан ПМА-ның корреспондентизи айтырган.

— Маңаа хамаарыштыр бүгүдеге билдингир апарган чамдык чижектерге доктаап болур — деп, ол харыылады.— Москваның күрүне университединде аныяк математиктер школазын айтып болур. Академик Андрей Николаевич Колмогоров ол школаны элээн каш чыл улаштыр удуртуп турар. Академик Михаил Алексеевич Лаврентьев Новосибирскиде база-ла шак-да ындыг школаны шефтеп турар. Бо эртемденнер өөреникчилериниң үүлө математика талазы-биле сайзыраанынче кичээнгей салып турар эвес, уругларны чараш, моолуг, кижизиг ажыы-чаңга кижизидеринге база-ла хей күжүн, хой үезин харам чокка берип турарлар.

Академик, физика эртемденни Исаак Константинович Кикоин болгаш төөгүчү, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Максим Павлович Ким олар школаларда база-ла шакла ындыг ажылдарны чорудуп турар. Саратовтуң педагогика институдунуң эртемденнери аныяк башкының москвоссньеде ажылдаар школазынга организастаан. Үстүкү класстарның башкы болур күзелдиг өөреникчилерни педагогика, психологии болгаш ниитилел эртемнериниң үндезиннери-биле таныштырар. Оларга орус-дылга, математикага болгаш физикага элээн нарын онаалгаларны берип турар.

— Ынчалза-даа эртемденнериниң көдээ школаларже кичээнгей салып турарынга мен холчаң өөрүп турар мен—деп, Антонина Георгиевна чугаазын уламчылады. Улетпүрлүг болгаш культуралуг төптерде чүртүп турар уруглар көдээ черлерде турар урутларга бодаарга профессия шилип алырда улуг бергедээшкинге таварышпас. Көдээ школаларның өөреникчилери эмчиниң-даа, дивчевер-металлургтуң-даа мергежилии чедип ап-ла турар харын. Ынчалза-даа көдээ уруглар черге ковчуг ынак. Школага олар биология, химия, зоология кичээлдерине, күш-ажылчы практикумнарга, факультативтиг кичээлдерге ханы билиглэрин ап, черге ынакшылып улам быжыглап турааллар. Ам-на бо таварылгада эртемденнериниң «киржилгези» аргежок чугула.

— Ол киржилге практика кырында канчаар боттанып турарыл?

— Бисте өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадалары көдээ урулларның мергежил шилип алырынга дузалы чедирер. Бистиң чуртувуста ындыг бригадалар эңмежок. Чүгле Краснодар крайның школаларында, Кубаньда олардың саны 506 четкен. Бригада бүрүзү бот-тускайлаң, болбазырадыш кылыр тускай черлиг күш-ажылчы коллектив болур. Өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадаларынга тускай машиналарны быжыглап, баштайгы удаада урезиннерни-безин берип турар. Уруглар бүгү ажылдарны үгле боттары кылыр. Бо таварылгада эртемденнер уруларга дорт-ла дузалажып киритпелер. Олар школачылар-биле кады школа чанында участоктарын дуржулга шолу кылдыр ажыглаан турар. Дыка хой чылдарда эртемденнериниң удуртулгазы-биле уруглар дуржулгаларны кылып, көдээ ажыл-агый кузуттураларының чаа сорттарын остүрүп үндүрүп турарлар. Эртемденнериниң болгаш школачыларның кады ажылдажылгазының түңнелин колхоз, совхозтар алыглап турар. Кубаньда өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадаларының хоомай чүве деп санаш болбас. Чамдык саннар бо: бригадаларда ниитизи-биле 30 муң гектар черни, 7919 гектар арга-арыгны быжыглаан. Өөреникчилер көдээ ажылагый культураларын-биле 952 дуржулганы кылып чоруткан болгаш 138 дуржулгаларының түңнелдерин колхоз, совхозтарның практиказынга ажыглаан.

— Чурттуң өске зоналарында бүдүрүлге бригадаларының байдалы кандыгыл?

— Ыраакы сонгу чүктү ап көрээл, Коми АССР-ниң Визинчиск көдээ школазында өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазы соок черге таарыжыр мал темп культураларының шенелдезиниң болгаш ону нептередириниң талазы-биле дуржулгаларны 10 чыл улаштыр чорудуп келген. Воронеж облазында Каменно-Степной ортумак школаның өөреникчилериниң кылган ажылларының түңнелин эртемденнер улуу-биле үнелээн. Ол школа Докучаев аттыг эртем-ишчилел институдубиле кожа турар. Эртемденнер уруларга хөрөүнүү, чемнинчидилгелерин, үүнүтерниң дүжүдүн аналиэтеп көөр талазы-биле опаалгаларны берип турар. Оон кол соруглазы чамдык чемнинчидилгени эртемге үндезилеп, чеп ажыглаарын организастаары болур.

— Оон аңгыда эртемденнер школачыларның мурнуга кандыг соруглаарны салып турарыл?

— Шинтипирлээр айтырыглар хөй. Оң-ла Камсино-Степной школазының өөреникчилери кыжын-даа, чайын-даа хей ажыктыг ажылдарны тыныш турар. Чайын шолге ажылдавар, кыжын класска болгаш лабораторинга ажылдаар: түңнелдерни аналиэтеп, чаа-чаа дуржулгаларны кылып, эргежок чугула литературадар-биле танышкыш турарлар. Кемерово областың Преображенск школазының будүрүлге бригадазының шолдеринге «алдын чаъс» деп сулвың сортун өстүртен. Ону чажарының норма-чижээн өөреникчилер боттары тургускан. Ам оларның ада-иелериниң ажылдап турары «Восход» колхоз од норма-чижекти хүлээп алган. Тюмень областының Карасульск школазы «Арбай дужудүнге фосфорлуг чемнинчидилгениң чижек-хемчөлинин салдары» деп эртемденнерниң бергең опаалгазының теория болгаш практика талазы-биле ажылдап кылган. Молдавияда профессор И. Т. Дикусарның «Химия—шолдерде» деп номун парлап үндүрткен... Эртемденнериниң школага сонуургалы эки түңнелдерин берип турар деп чүве моон тода билдингир-дир.

ПМА.

ЧАА ЭКИ ТУРА НИИТИЛЕЛ

Кызыдың Политактыг чыдыышкын бажыңынга «РСФСР-ниң автомобильге болгаш мотоциклге сонуургактарның» Бүгү-россия эки тура ниитилелиниң организастаар дугайында республиканың тургузукчу конференциязы болуп эртиен. «РСФСР-ниң автомобильге болгаш мотоциклге сонуургактарның» эки тура ниитилелиниң республикага тургузаар шинтипирлээр конференция хүлээп алган. Республиканың эки тура ниитилелиниң чөвүлелиң, ревизия комиссиязын соңгаан.

«РСФСР-ниң автомобильге болгаш мотоциклге сонуургактарның» «Бүгү-россия эки тура ниитилелиниң Тургузукчу конференциязынга киржир төлээлерни конференция соңгаан.

В. АНДРЕЕВ.

телевидение

ИЮЛЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

12.05 — Дамчыдылгалаар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Өөвүт телекөргүүт. Мультфильмнер программазы. 12.30 — «Бөгүн — Балыкчының хүнү». 12.45— Өөвүт телекөргүүт. «Бистиң байыр чедиришкинивисти хүлээп алыңар». Концерт. 13.30 — «Правда» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. Жуков телекөрүкчүлериниң айтырыгларынга харылаан тур. 14.15 — 14.25 — Чапсар. 14.25 — Ставрополь крайда Красногвардеек районнуң Культура бажыңының мр. танцы ансамблиниң концерти. 14.45 — Өөвүт телекөргүүт. «Кино аян-чоруктарының клуву». 15.45 — Совет Армилиң болгаш Флоттуң дайынчыларынга. 16.50 — А. Н. Островский — «Ажыы-чаңы тадырышпаан». Телешии. 18.00 — «Үе». Информастыг программа. 18.30—Өөвүт телекөргүүт. Концерт. 19.00—Буряд Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың 50 чылынга. Буряттыңы телеступлизиниң программазы.

КЫЗЫЛДАН

20.00 — Мультфильм. 20.10— Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

21.30 — Өөвүт телекөргүүт. «Музыкалыг ужуражыылгалар почтазы». 22.00—23.45— Өөвүт телекөргүүт. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Москва) —«Заря» (Ворошиловград).

ИЮЛЬ 9-ТА

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.15 — «Тоол канчаң келгенив». Телефильм. 19.40 — «Бистиң черивис». Телефильм. 20.30— Телемедээлер. 20.40 — Чарлалдар. Реклама. 20.45 — Уран-чечен фильм. 22.25— 23.15 — «Оренбурггуң күүгенниң орус улустуң хоруузу концерти». Фильм-концерт.

АЙГАЛАР

Бөгүн республикага булуттагылаар, чамдык черлерге чаажыкшы болур. Хаттың дүрген секундада 5—9 метр. Агаарның температураазы 18—23 градус чылыг.

Кызылга чаашкын чок. Агаарның температураазы — 22—24 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАПОВ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Семург» 10.00, «Текумзе» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мөңгүн хоорлар» 10.20, 12.10. «Дээрги 420» (2 сериязы катай) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: Кипочымынды 14.00, «Ыржым эриктер» 14.45, 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Александр Пархоменко» 9.00, 10.40, 12.40, 14.20, «Доозазың чугаалавадымар ышкажыл. Ферран» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Сээн сазым-чолуң дээш» 11.00, 15.00, 21.00, «Доң Жуан Талиниде» 13.00, 17.00, 19.00 шактарда.

ИЮЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Парижте испаннар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бичии эштикчи» 15.00, «Доозазың чугаалавадымар ышкажыл. Ферран» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Вертикал» 11.30, «Дээрги 420» (2 сериязы катай) 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Текумзе» 14.20, 16.30, 18.30, 20.30, «Харыгаш» 10.30, 12.20 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Тоол-лар черде тоолайдар» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Бистиң республиканың баскетболга бирги чери дээш маргылдаазының ооннары кидиң түлүк чорун турар. Маргылдааның үшкү хүнүнүң соонда, баскетболга республиканың эрткен чылгы чемпионнары эр улустан «Динамо», хереежен спортчулардан «Спартак» командаларының ойнакчылары чаңгыс-даа аштырышкын чок чорун орар.

Ол ийи командаларның баскетболистери үк маргылдаалларга эки белеткенгенин көргүзүп, бодунуң удурланыкчыларындан техника талазыбиле ылгалып турар. Маргылдаа бөгүн үламчылаар.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Бистиинге кажан келир ирги?

Самагалдайда Эрзин, Тес-Хем районнарының аңнырыштывыш ажыл-агыйы тургустунгавдан бээр 3 чыл эрткен.

Мурнунда чылдарда Эрзиниң аңнырыш-тывыш ажылдакчыларының аңчыларның аалдарып бажыңнарын келип чораан, дилгилерин, тарбагапнарның, диңгнерниң болгаш оске-даа үнелиг аңнарның кештерин чыып ап, сортуп, өртек-үнезин тодарадып, садып ап турган болгай.

Соолгу чылдарда Эрзиниң ажыл-агыйларының аңчыларын сезоннар үезинде керээни чарып, бедиткен хүлээдгелерин ап, бот-боттарын социалистиг чарышче кыйгыржыр чоруу мурнукузундан кудулаавын эскерип турар бис.

Бистиңде аңнаарынга кизи күзелдиглерни тодарадып, оларны боо-хөө, ок-чемээкбиле эки хандырар болза, олар хой олчалыг кээп, күрүнезинге аңнырып-тывыштаа хей орулганы киирип болур аргалыглар. Тес-Хемде Самагалдайның аңнырып-тывыш ажыл-агыйынга чыл санында чайгы сезонда сыын аднап, сыыя мыйызы дужаларының 20—30 санныг чоншоореди кбэп турар.

Ол чоншоореддиң 10—15 хирезин Эрзиниң аңчыларынга берип турарынче безин сагыш салбайн турар.

Бистиң районнуң аңчылары Самагалдай чедип, сыып аңнаарының чоншоореди алыр дээш бааргa, аңнырып-тывыш ажыл-агыйының удуртукчузу Тес-Хемниң аңчылары сыын олурун шыдавала, силерге бээр бис деп харыы бергеп. Ол организациниң ажылдакчылары Эрзинге кээп, аңчылар-биле харылааны тудуп, оларның организастыг аднаарынче сагыш салып, боттуг дузаны чедирери чугула.

И. ОЙДУП.
Эрзин суурунуң чурттакчызы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Коравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, пропаганда кылдазының 23-54, харылсаалгалыг секретарьның 23-35, партийжи эмгырыя кылдазының 37-13, культура кылдазының 23-54, көдээ ажылагый кылдазының 21-47, үлетпүр кылдазының 22-64, чагаа кылдазының 41-27, информацияга база совет тургузуу кылдазының 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-11. Солун келбейн бөрөнзө 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 2250.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле аргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Коравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00646.

Бүтү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 160 (9235) | Вторник, 1973 чылдың июль 10 | 1925 чыдда гидезидеттинген. | Өртээ 2 коп.

НАЙДЫМГА УТКУШТУР

РЕСПУБЛИКАНЫҢ РАЙОННАРЫНДА

БИИ-ХЕМ

Бии-Хемге районуң малчыннар назылыры болуп эртикен. Районуң малчыннары ниитиниң малының баш санын өстүрери-биле чергелештир, малдың продуктулуун бедидиишаан, чартык чыла күрүнеге эът, сүт, дүк садарының планнарын чедиишкинниг күүсеткеннер. Эртикен чылдың ол үезинге деннээрге, эът бүдүрери 1.300 тоннага, сүттүү — 586 тоннага көвүдээн.

«Саян» совхозтуң болгаш «Кызыл тараачын» колхозтуң малчыннары социалистиг чарышка тиилекчи болганнар. «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазы эң-не бедик көргүзүглүг чедип алган. Анаа чартык чылда саар ынек бүрүзүнге оналаштыр 1.395 кг сүттүг саап алган.

Сааңчылар Г. Хайдывай, А. Кочкина, Л. Романова, Т. Мартина, Г. Кара-кыс, Н. Донгак; бызаа ажаакчылары Б. Сургакчы, Е. Бичен, Е. Кол, хойжулар О. Дарый-оол, Н. Несак, И. Середкин олар чарышка шылгараан.

Социалистиг чарышка тиилекчи болган малчыннарны район назылымнга кызыл вымпелдер болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаан. Оларның эң дээрдеринге тураскаадың Куш-ажылчы алдарның түгүн база көдүргеи. Назылыга келген мал ажылының мурнакчыларынга районуң партия, совет организацияларының, үлетпүр бүдүрүлгелериниң төлээлекчилери байыр чедирген.

Спортчу байырлал база болган, анаа районуң хөй-хөй спортчулары киришкен. Бот-тывынгыр уран чүүлдүн кирижикчилериниң концертин малчыннар үлүг сонуургал-биле көргеи. Бистиң корр.

УЛУГ-ХЕМ

Шагаан-Арыг хемниң унунда чурумалдыг ээңге мал болган чер ажылының хөй-хөй мурнакчылары, партия, совет органнарның үдүртүкчүлери, шагаан-арыгжылар чыглып келген. Районуң малчыннар назылыры болуп турганы ол.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдедир дээш социалистиг чарышка бо шиитпирлиг чылдың бирги чартынында «УТКА 25 чылы» совхоз бедик көргүзүглерлиг болган. Ол ажыл-агыйга СЭКП райкомунуң болгаш райбүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун база акша шаңналын тывыскан. Совхозтуң төлээлекчилери тукту дииитиг аның часкаашкынының адаа-биле хүлээп алганнар.

Хойжу бригаларның социалистиг чарыжына бирги черни «УТКА 25 чылы» совхозтуң Шаравин Казыр-оол үдүрткен бригадазы ээлээн. Ол бригадага база-ла Кызыл тукту тывыскан.

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы сүт бүдүрүлгезин көвүдедирингге дээре түнелди коргускеп. Ол фермага бир инектен сүт саалдазы ортумаа-биле 1.112 кг болган. Фермаңың сааңчызы Тажи Суван-оол болурга быжыглаан инек бүрүзүнден бүдүн чартык мун литр сүттүү саап, чарышка тиилеп үнген.

Үстүнде айлыкан хойжу бригала болган сүт-бараан фермазы шилчиир Кызыл тукту база хүндүлел бижиктерни алган.

Социалистиг чарыштың мурнакчыларынга — хойжуларга, сааңчыларга, каларчыларга, бызаа ажаакчыларынга назылымның киржикчилери изиг байырны чедирген.

Мурнакчыларның арасында төрүүр 100 өшкүге оналаштыр 125 анайны алган Чанзан Соскармаа, 100 хойдан 115 хураган алган Андрей Содунам, сааңчы Тажи Суван-оол болган өскелер-даа бар. Оларга Кызыл вымпелдерни тыпсып, өртектиг чүүлдер-биле шаңнаан. А. ДОНГАК.

ЭРЗИН

Эрзинниң малчыннар назылыры Эрзин суурнуң стадионунга болуп эртикен. Районуң чүк бүрүзүнден хойжулар, янек каларчылары, сааңчылар болгаш кожалы чаржып турары Тес-Хем районнан аалчылар назылырга четкилеп келген.

Бирги чартык чыла мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планын районуң малчыннары ажыр күүсеткеп. Назылының киржикчилериниң мурнунга түве чүгаалаан. СЭКП райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш ол дугайын демдеглээн.

Алды айларның түнели-биле социалистиг чарышка бирги черни «Коммунизмче орук» колхоз ээлээн. Шилчиир Кызыл тукту тывысканда акша шаңналын ол колхозка тывыскан. Хойжу бригаларның чарыжына «Чаа-орук» колхозтуң Соян Сонам-оолга удуртқан бригадазы тиилеп үнген. Районуң күш-ажылчы алдар тугун ол бригадага тураскаадың көдүргеи.

Назылым хүнүнде стадионга янзы-бүрү назы-харлыг хөй мөгелерни база хүреттиргеп. Мынаарга аът чарыжы онаа соңун болган.

* * *

Малчыннарның район назылыннары Бай-Хаакка, Сарыг-Сепке, Чаданаага, Кызыл-Мажалыкка база болуп эртикен.

Бистиң корр.

Чөөн-Хемчик районуң «Чыраа-Бажы» совхозунда хөй кыргылдазы массалыы-биле чоруп турар. Совхозтуң бирги салбырында кыргылдага кирер 6795 баш хөй бар. Олардан 14 тонна дүктү кыргып алырын планнаан. Ам 12 тонна дүн алдынган.

Кыргылда пунктузунда Хаван Кара-Баштыговна Алдын биле Чүмей Кара-ооловна Куулар бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Олар кайызы-даа хүлээнген амылын эчизинге чедирбээнде амыравас, арга-дуржулгалыг ишчилер. Ам сетиилдиг кыргыкчылар социалистиг чарышка тиилекчи болуп, совхоз баштаар черинден наш удаа мактатканнар.

Мурнанчы ажылдыг кижилер электрилиг хачы-биле хүнде 35—40 баш хойну кыргып, өске эштеринге аштырбастай берген. Олар үргүлчү-ле 70—80 кг дүктү дужаап, ажыл нормазын ажыр күүседип келгеннер. Бөдүүн ишчилер бот-тарының күш-ажылчы чедиишкиннерин республиканың малчыннар Назылыңга бараалгадып турарлар.

ЧУРУКТАРДА: Х. К. АЛДЫН (үстүмде) биле Ч. К. КУУЛАР хөй кыргып турлар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР

«Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының малчыннары тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылынга мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киритпишаан, эки түнелдерни чедип алганнар. Ылангыя салбырның өшкү каларчыларының көргүзүү бедик. Чижээ, Шартанай Дадыл-оол төрүүр 100 өшкүге оналаштыр 123 анайны. Сат Чанчыы 121 анайны. Ортуң-оол Сандак 102 анайны, Василий Бурукей 100 анайны менди дорукторуп, чарышка мурнакчы болганнар. Шинчаңгаш олар ам республиканың малчыннар Назылымын төлептиг белек-биле үшкүп турарлар. Бо малчыннар ам өшкүлөни эки оттуг чайлагларга семиртип турар.

Н. ОКАН-ООЛ.

АВТОТРАНСПОРТЧУЛАРДА

Тываның автотранспорт эргелелиниң бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери бо чылдың бирги чартынында боттарының мурнунга салыңган планныг онаалдаларын күүседир дээш шүүлүргү ажылдаан түнелинде күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болган.

Алды айларда автотранспорт бүдүрүлгелери чүк сөөртүрүнүң онаалдазын 108,7 хуу. тонна-километр талдазыбиле планны 102,6 хуу, пассажирлер ажыырының даалгазын 105,2 хуу күүсеткен. Берингген даалгадан ажыр 263 мун тонна улус ажылагыйларының чүктерин сөөрткен. Эртикен чылдың бо үезинге деннээрге, чүк сөөртүрүнүң болгаш пассажирлер ажыырының даалгазы дыка көвүдээн.

Планныг онаалдаларын күүседир талазы-биле Кызылдың № 2, 3, Ак-Довуракты, Хову-Аксының автотранспорт бүдүрүлгелери кесиу чедиишкиннерлиг болган.

К. МААДЫ.

СОВЕТ-БОЛГАР КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш тазааның чалаачы ёзугаар СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүзү, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный 1973 чылдың июль 4-тен 8-не чедир Болгария Улус Республикага албанның найыралдыг аян-чоруун кылган.

Чер-ле болганга совет төлээлекчилерни чүректиг ханызындан үткүп-хүлээп ап турган чорук СЭКП биле БКП-ның аразында, Совет Эвилели биле Болгарияның улустарының аразында чаңгыс эптиң, ахы-дүмга найыралдың быжыын көргүскен.

Чүректиг ханызындан, бот-боттарын бижчириниң болгаш көргеп бүгү айтырыгларның талазы-биле долу чаңгыс турушту ылереткен чугаалажымышкынныр болган. Ол айтырыглар дээрге ийи чурт аразынга харылзаалардың айтырыглары боон турар.

Чугаалажымышкынныр үезинде болгар тала БКП-ниң X съездиниңиң айыткавы Болгарияның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планнарын амыдыралга боттандырыш, БКП ТК-ның декабрь (1972 ч.) пленумунуң шиитпирлерин күүседип турарының дугайында, күрүне база хөй-ниити органнарының ажыл-чорудулгаларының. БУР-нуң Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга изиг берип турар даштыкы политиктиг хемчеглериниң дугайын тодаргай дыңнаткан.

Партияның удуртулгазыбиле совет улустуң СЭКПниң XXIV съездизиниң соонда коммунизм тургузуушкунунга, СЭРЭ-ниң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарынга, совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш угаан-бодал хөгжүлдезинге, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазын улам идепкейжидеринге, социалистиг демократтиилиг болгаш совет хөөлүү-дүрүмүү сайзырангайжыдарынга чедиишкиннериниң, бүгү күрүне апарадыының ажылының дугайын совет тала чугаалап берген.

Коммунизм тургузуушкунунга совет улустуң чедиишкиннерин, СЭКП ТК-ниң болгаш Совет чазактың социализмниң хөрээ болгаш тайбың дээш, бүгү делегейге антиимпериалистиг демаселди деткимир дээш Тайбың программазын боттандырып чорудар талазы-биле делегейге идепкейлиг болгаш чайгылыл чок ажыл-чорудулгазын болгаш тала бедии-биле үнелээн. Совет күрүнениң ленинчи даштыкы политиказын боттандырып чорударынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң хүүда улуг салыышкының база демдеглээн.

Болгар-совет харылзааларга болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының кады ажылдажылгазынга хамаарыышкан калбак айтырыгларны, а оң ышкаш делегейниң амгы байдалының чамдык чугула айтырыгларын чугаалажыышкынныр үелиндэ талалар көргеп.

ССРЭ биле БУР-нуң аразында харылзаалар амгы үениң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиниңиниң кол-кол айтырыгларының талазы-биле, социализм база коммунизм тургузуушкунуунуң айтырыгларының талазы-биле ийи чурттуң партияларының база чаактарының туружунуң болгаш хөделиишкиннериниң долуу-биле дүжүп турарыбиле тайылбырлаттынарын талалар сеткил ханызышкынбиле демдеглээн.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шугуму-биле ийи болгаш хөй-даа талалыг экономиктиг кады ажылдажылганы ханыладыр, социалистиг экономиктиг таарыштырылганың комплекстиг программазын боттандырарының хөрээнге күжениишкинин идепкейжидер күзелин талалар илереткен.

Социалистиг күрүнелерниң болгаш бүгү дем каттыштырылгазының үндезин аргежыктарын ёзугаар социализм чурттарының аян-дүмалышкы эвилелин, чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжышкынын улам быжыглаарының чугулазын онзалап демдеглээн. Социалистиг дем каттыштырылгазының күрүнелериниң дугуруштуган политиказы, оларның экономиктиг сырый кады ажылдажылгазы социализмниң дёлегейге туруштарын чайгылыш чокка быжыглаарынга изиглиг болуур.

Социалистиг чурттарның чаңгыс эвин, делегейниң коммунистиг болгаш антиимпериалистиг күштерин сандарадыр дээш кылып турар боттарының ораладжыышкынына ең-не реакциялыг империалистиг бөлүктер-биле холбашкан Кытатта маочу бөлүктериниң антисоветтиг болгаш антисоциалистиг удуртулгазын ийи тала бүрүү шапкан.

Сөөлгү үеде социалистиг күрүнелериниң боттуг политиказының, тайбыңга ынакшылдыг болгаш шын бодал күштериниң деткимчезиниң түнелинде делегейниң дүшкүүрүг байдалын улам чавырылдыраарынга, күрүнелер аразынга харылзааларын экижидериниг изиг бээринин таарымчалыг чаартылгаларының тургустуушкынын, Европа дүпте политиктиг байдалдың үндезинин-биле өскерилгенин делегей айтырыгларын чугаалажып корүп турар үеде демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң Американың Каттыжкан Штаттарыңга аян-чоруу, а оң ышкаш оон Франция Республиканың президентизин-биле ужуражыышкыны тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының ленинчи политиказының күжүнүң болгаш амыдыралчы чоруунуң чаа бадыткалдыг хереглиин, бүгү-ниитиниң тайбының болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы быжыглаарының хереэнге улуг салыышкын болган. Ядролуг дайынны болдурбазының дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразынга чарганы хуусаа чок дугуржулга — ядролуг дайынның өскүп болурунуң кыжанныышкының эвээжедиринин база кедииведе барып уэуткаарының оруунга, делегейге айыыл чок чоруктуң боттуг магадылавының системазын тургузарынга чугула базым болган.

ССРЭ биле АКШ-тың ажылдап кылганы, күштү ажылгаарындан ойталаарының болгаш ядролуг дайының үүп келдирин болдурбаазы-биле шиитпирлиг хемчегерни алырының принципгерингге каттыжарынга өске күрүнелериниң белеп чоруучер кырынга бүгү-ниитиниң айыыл чок чоруун болгаш быжыг тайбыңны хандыраарынга онаа чугула херек болурунга идегелин Совет Эвилели биле Болгария Улус Республика илергейлеп турар.

Тайбыныы болгаш Европаның улустарының айыыл чок чоруун быжыглаарының, Европа дүпте дүшкүүрүг чоруктуң чавырылышкының ханыладырының оруу-биле моон-даа соңгаар чедиишкинниг буруңгаарлаарының аргаларын таарымчалыг ажылгаарының аргежок чугулазын талалар демдеглээн. Олар маңаа холбаштыр бедик деңгеэлге совет-барыын-герман чугаалажыышкының арнының улуг ужур-дузалыг боон турарын база демдеглээн. ГФР биле Чехословакияның аразынга чедип алдынган дужүржулгага сеткил ханыышкынны илергейлеп, ук дужүржулга оларның аразынга харылзаалары долузу-биле шиитпирлеп, а оң ышкаш ГФР-ниң оске-даа социалистиг чуртгар-биле харылзааларын чогумчударынга чаа аргаларны ажыдар деп көргеп.

Талалар ГДР биле ГФР-ниң аразынга харылзаалар үндезиннериниң дугайында керээниң күштүг боон эгелээнинии улуг ужур-дузазын демдеглээн, ол ийи герман күрүнени КНО-га киирип алыр деп турарынга байыр чедирген. Совет Эвилели биле Болгария социалистиг дем каттыштырылга чурттарының Европага аныыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хураалды белеткээриниң хереэнге чугула салыышкының демдеглеп турар.

Олар чөвүлел хураалдың ажылының эгелээнин үнелевишаан, оон чедиишкинниг болурунга өске-даа социалистиг чурттар-биле кады ийи кылырынга, дүшкүүрүг чорукту чавырылдырарынче, Европага кайы-кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылганы калбартырынче утланган күженишкинин үргүлүлээриге беленнин бадыткаан.

ССРЭ биле БУР Төп Европада чепсегленишкинниг кызырар дугайында эм болур чугаалажымышкынныр чугула ужур-дузалыг деп көрүп, ындыг чугаалажымышкынныры мык белеткеп, үре-түнелдиг эртиреги дээш туружуп турар. Чепсегленишкинниң кандыгдаа дужүрүшкүнү бүгү талаларның бир дең айыыл чок чоруун хандырарының принциптеринге үлегленлеттингеп турар ужурлуг.

Совет Эвилели биле Болгария Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында Кереэнин V түүнүн улуртулга болдурбушаан. Балканга тайбыңны болгаш айыыл чок чоруктуу быжыглаары дээш чайгылыш чок туружун турар Европаның ол районунга тайбың ёзуунун кады ажыллажылганы карбартырынга Болгария Улус Республиканың бот-тут салыышкының Совет Эвилели демдеглеп турар.

Вьетнам улустуң делегей байлалының ниитиин-биле чогумчалыг болурунга тутула үкүр-дузалыг тоогүзүг типлелгезин демдеглээп, ССРЭ биле БУР ВДР-ниң социализм тургузуушкунунга моон-даа соңгаар акы-дүмга дузалажыышкынын көргүзер, Париж дутуржулгазын чайгылыш чок күүседиринге, Индий-Кытатка тайбыңны тургузарынга изиг бээр шиитпирлиин талалар бадыткаан.

Талалар Чоокку Чөөн чүктө дүшкүүрүг чорукка сагыш човаашкының илередип, ол девискээрде, лайын одаан КНО-нуң Айыыл чок чорун Чөвүлелиниң сураглыг резолюциязынга үнделеглээп, дүргеп узуткаарының аргежок чугулазын демдеглээн.

Ядролуг чепсегленишкинниг-биле катай-хаара чепсегленишкинни делегейниң шыпкы контролю-биле бүгү-ниитиниң болгаш бүрүү-биле дужүрери дээш туружушаан, ССРЭ биле БУР, чепсегленишкинни дужүрериниң дугайында Бүтү-делегей конференциязынга херек кырында белеткел талазы-биле ажылды идепкейжидерни санаадап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның албан ужурунда аян-чоруу. оон БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков-биле чугаалажыышкынныр совет болгаш болгар улустар аразынга акыдүмга ёзуунуң пайыралыг улам быжыглаарынга изиг бээр шиитпирлиин талалар бадыткаан. ССРЭ биле БУР-нуң, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының эрге-ажыктарынга таарыыр дээрзинге бүзүрелии талалар илереткен.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневтиң Кубага баарының дугайында

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Куба Республиканың Революстуг чазааның Премьер-Министри эш Фидель Кастро Рустуң чалааның өөрүп четтириишкин-биле ачлээп алган болгаш оон Куба Республикага найыралдың аян-чоруу бо чылдың декабрьда — 1974 чылдың январьда болур.

Н. В. ПОДГОРНЫЙ МОСКВАДА ЧАНЫП КЕЛГЕН

СЭКП Төп Комитединиң Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның, Болгария Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш тазааның чалааның ёзугаар аян-чоруу доозулгаи. Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң болгаш тазааның чалааның ёзугаар ол аңаа чораан.

ССРЭ-ниң болгаш Болгарияның күрүне туктары-биле шиметтингеп София аэродромузуга И. В. Подгорныйны БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Болгарияның Чер-ажылдыг Улусчу эвилелиниң секретары, Ада-чурт фронтузунуң Национал чөвүлелиниң Даргазы Г. Трайков, БКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүзү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, Болгарияның партиязының болгаш күрүнезиниң оске-даа удуртукчулары үлээп. Удекчилериниң аразында ССРЭ-ниң БУР-да элчиин В. Н. Базовский биле БУР-нуң ССРЭ-де элчиин Д. Жулев олар база келген.

Совет аалчыларны үдээр дээш болгар пайысыладың хөй санныг чурттакчылары аэродромга келген.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күрүне гимнилерин күүсеткен. Н. В. Подгорный биле Т. Живков хүндүлел таныылыының тыскаалының баары-биле эрткен.

Совет аалчылар болгар опшуктер-биле чүректиг ханызындан байырлажып чарылган. «ИЛ-62» самолёт Москваже угландыр ужудупкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Н. В. Подгорный Софиядан Москвада ээп келген. Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Болгария Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш тазааның чалааның ёзугаар аян-чоруун ол кылып чораан.

Н. В. Подгорныйны үдеп чораан кижилер — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. С. Грушецкий, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. А. Тихонов, Коми АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. А. Безносов, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министриниң оралакчызы Н. Н. Родионов олар база Москвада ээп келген.

Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметтингеп Внуково аэродромга Н. В. Подгорныйны эштер Ю. В. Андропов, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары М. А. Яснов биле В. П. Рубен, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары А. П. Шитиков биле Я. С. Насриддинова, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң министрлери Б. П. Бугаев, И. А. Щелоков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, ССРЭ-ниң Дээди судунуң даргазы Л. Н. Смирнов, ССРЭ-ниң чиигине прокурору Р. А. Руденко, ССРЭ-ниң министрлериниң бирги оралакчылары В. В. Кузнецов, И. И. Якубовский, СЭКП ТК-ның кылдыс эргелекчизиниң бирги оралакчызы О. Б. Рахманин, «Известия» солунуң хөй редактору Л. Н. Толкунов болгаш албанның өске-даа кижилери утказаан.

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

Төскү беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының башгайгы чартыы доозулган. Ынчангаш коллектив бүрүзүнүң ылаган ажылының түңнелин үндүрүп, оң чедиишкиннигдаа база четпес-даа талаларын хандыр аналиэтеп, моон соңгааргы соруглаларны айыткан.

Чоокта чаа СЭКП Өөрү райкомунуң бюрозу мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир талазы-биле ажыл-агыйларның, хойжу бригаларның база сүт-бараан фермаларының аразынга бирги чартын чылда социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрген. Ажыл-агыйлар аразынга «Кызыл тук» колхоз (даргазы С. Оормак, партия организациязының секретары Д. Комбу, havaa Советтиң күүсөмүнүң даргазы Д. Дагбыш) алган. Ол ажыл-агыйга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун болгаш 300 рубльдиг акша шаңналын тывысканнар.

Хойжу бригадалар аразынга чарышка «Кызыл тук» колхозтуң Кок-Тейде хойжу бригадазы (бригадири Д. Очур) бедик көргүзүглерлиг болган. Ынчангаш ол бригадага СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун хевээр арттырган болгаш 75 рубльдиг шаңналын тывыскан.

Сүттү бүдүрер планын 137 хуу, а күрүнеге садарын 125 хуу күүсеткеш, база олла колхозтуң Чараш-Дыт сүт-бараан фермазы чарышка тиилекчи болуп, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир вымпели-биле шаңнатнан. Үстүнде чижектерден алыога бо чылдың бирги чартыында «Кызыл тук» колхозтуң ажыл-ишчилери эрвс-шүүргү амылдаан бүгү талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алганы тодаргай-дыр.

СЭКП Өөрү райкомунуң ола бюрозунга районнуң будурүлге коллективтериниң бирги чартык чылда чарыжының түңнелин үндүрген. Аңаа бирги черни районда тудугсептелге участогу (начальниги И. Түвекей, партия эге организациязының секретары С. Канчыыр-оол, профэвилелиниң местком даргазы О. Дыртый-оол) алган. Ол коллективке партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун база 150 рубльдиг акша шаңналын тывыскан.

НАЙЫРАЛЧЫ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ДАМАСК. (СЭТА). Сирияда совет элчин чери СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко баштаан совет партия-чазак делегациязының алары дээш хүлээп алыышкын тургускан.

Араб социалистиг чаартылга партиязының Сирия удуртулгазының секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Баджбуйж, Премьер-Министрниң оралакчызы, даштыкы хереглер министри Абдель Халим Хаддам, министрлер, депутаттыг национал фронтунуң Төп удуртулгазының, Араб социалистиг чаартылга партиязының удуртулгазының кежигүннери болгаш албанның оске-даа кижилери олурушкан.

А. П. Кириленко биле М. Дж. Баджбуйж олар чугаалар солушкан.

ДАМАСК. (СЭТА). Совет партия-чазак делегациязының башкыны, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко башкаан совет партия-чазак делегациязының алары дээш хүлээп алыышкын тургускан.

Араб социалистиг чаартылга партиязының Сирия удуртулгазының секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Баджбуйж, Премьер-Министрниң оралакчызы, даштыкы хереглер министри Абдель Халим Хаддам, министрлер, депутаттыг национал фронтунуң Төп удуртулгазының, Араб социалистиг чаартылга партиязының удуртулгазының кежигүннери болгаш албанның оске-даа кижилери олурушкан.

А. П. Кириленко биле М. Дж. Баджбуйж олар чугаалар солушкан.

ЧАРЫШ—ШИМЧЕДИКЧИ КҮШ

Социалистиг чарыш — күш-ажылды будурукчулуун бедиерине болган кижилерни күш-ажылды коммунистиг ёзулбиле коорунге кижизидеринге улуг ужур-дузалыг боон турар. Ынчангаш Кызылда түүйбу заводунун партия организациязы социалистиг чарышты канчаар организастап турарынын дугайын бижиир бодай-дыр мен.

Социалистиг чарышты партия организациязы, администрация болгаш профавиюл комитеди-биле кады «Социалистиг чарышты организастаарын улам ыдай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр организастап, оон иептеренгей дээштиг болурунче кол кичээнгейни салып турар. Заводтуң чылда планын, алган хүзээлгезин, чарыштың негелделерин, оон ай, квартала канчаар күүсеттиин турарын бижээш, коску черлерде аскылаап. Чүнү кылырын, чүнү кылын алганын, кымның канчалдыр ажылдап түүларын кижи бүрүзү оон бижип алыр. Чарыштың негелделерин, оон күүсеттиинип турарын чарышка кандыг бригада, звеноның тиилеп, чыдып каап турарын, коску агитацияны ажыглап, аңаа көргүзерге, бо чорук чарыштың дээштиин оон коску иептеренгей болурун хандырар боор-дур.

Бистин заводта бригадалар, звенолар боттарының аразында дөгере чарыштыг. Оон түннелдерин декада ажыы-биле база ай тоңчүзүнде үндүрүп турар бис. Социалистиг чарыштың түннелинде тиилекчи болган бригадаларга, звеноларга, түстүг кижилерге шилчиир кызыл туктарны, вымпелдерни, ортеткиг шаннадларны тыпсыры бистө чанчыл апарган. Эң дээре көргүзүлүг болган мурнакчыларны хүндүлел бижиктер-биле шаннап, Хүндүлел самбырызына оон чуруун азып, хүндүлел дептеринге ону кимр бижип, аас шаннаның чедирип турар бис. Бо чорук ажылчынарының моральдыг болгаш материалдыг сонуургалын бедиип, күш-ажылчы хей-аъдын улам кодуруп турары билдингир. Ынчангаш социалистиг чарыш бистө чыл келген түүлүн-ив улам иептереп, оон дээштиг улам калбарып турар. Бо чорук заводтуң чыл планын күүседириинге база планнан ажыр 700 мун түүйбүлүү будурериинге чүгүлә рольду ойнаар үжүрлүг.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришпишаан, тоску беш чылдың шилтиирлиг үшкү чылында алган социалистиг хүзээлгелерни күүседир дээш бистин заводтуң ажылчыннары эвээш эвес күш-ажылчы чедишкиннерни бо хүннерде чедип алган. Бирги чартык чылдың түннедлери—алган социалистиг хүзээлгелерин бистин ажылчыннарывыстың чедишкининг күүседип турарын көргүзүп турар.

Партийжи амыдырал

Завод түүйбу будурериниң планын 103.4 хуу күүсеткен, азы 323 мун түүйбүну планнан ажыр будурген. Эрткен чылдын бо үеэн-биле деңнээрге, 458 мун хей болуп турар. Продукциин сайгарар талазы-биле планын завод 102.7 хуу күүседип, 15 мун рубльдин продукциязын планнан ажыр берген.

Хөтөлчилер бригадазының аразынан социалистиг чарышка бирги черни Макшановтуң бригадазы алган. Черепановтуң бригадазы база-ла ол дардан чыда калбайн турар.

Эрткен беш айларның дургузунда Макшановтуң бригадазы бирги черни үш катаа, а Черепановтуң ийи катаа эдээн. Амгы үеде Черепановтуң бригадазы ай дургузунда мурнал чоруп турган. соолгу үш хонукта Макшановтуң бригадазындан озалай хоа берген.

Ол шыкаш Багроотуң хөтөлчилер бригадазы бени ай дургузунда үргүлүү бирги черни эдээп. 1 млн. 212 мүң түүйбүну хөтөзөп турган.

1 млн. 564 мунну сыгтап. А Звереванның бригадазы 1 млн. 239 мүң түүйбүну, а Анатолий Бычковтуң бригадазы 1 млн. 237 мүң түүйбүну бүдүрген.

Бригада бүрүзүнүң алган планының күүселелиниң канчаар чорун турарының дугайын хынап, ол дугайын партия, профавиюл организациялары көргүзүглер болгаш рекордтар самбырызына доктаамал көргүзүп турар. Коску агитацияның ол хевири бригада болгаш звено бүрүзүнүң көрүнчүү аларган.

Коллективтиң шүүлгезин кайы-бир ажылчын коммунистиг күш-ажылдың шалынчызы деп атты чедип алган болза, профавиюл комитединиң хуралы чыыдыргаш, ол атты анаа тынымр. Бо чылын 25 кижиге ол атты тыныскаа болган 23 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалынчызы деп атты ажыл-херээ-биле бадыткаан. Социалистиг чарышты мындыг янзылыг организастап турарывыстан бистин заводувус хоорайның мурнакчы будурукчуларының бирээзи болуп, чылдан чылче бедик көргүзүглерни чедип ап турар апарган.

Чедишкиннер-биле кады бистө четпестер, ам-даа кыжыр чүүлдер эвээш эвес. Чыл агезинде бистин завод Кызыл-Мажалыктың түүйбү заводун социалистиг чарышка кыйгырган. А бистин ажылчыннарывыс ол заводтуң бо хүннерде канчаар ажылдап турарының дугайында чүнү-даа биибес. Бо үеге чедир ийи заводтуң ажыл-чорудулгазының дугайын түннеп көргүзер көргүзүг самбырызы ам-даа кылдынмаан. Ийи заводтуң чарыжының түннелин ай, квартал аайы-биле түннеп, көргүзүп турар чүве болза, ол бистин ажылывысха улуг дузаны чедирер ийик.

Социалистиг чарышты организастаарынга кол чүүл болза, мурнакчы дүржүлгени иептерелири болур. А бистин заводта ону чедир кылбайн турар. Оон ыдай ажылчыннарның күш-ажылчы идепкейин бедиерине чугула чүүл оларның ажылдарынга тааржычалыг байдалды тургузары болгай. Моон мурнунда столовая дыштанныр хүннерде ажылдавас турган. Ажылды аңа тургусканывыс түүнделинде, столовая суббота болгаш воскресенье хүннеринде 9 шакка чедир ажылдаар апарган. Бо база-да ажылга ыңгыыр, ажылтыг болуп турар.

Бо хүннерге чедир бистин заводта бай тааржыр чер, библиотека, эмчи пунктувус чок. Ону чедип алыр дээш тускай хемчегларни ап турар бис. Заводтуң профавиюл комитеди дүнеки ээлчегге ажылдап турар кижилерни халас чемчерип турар. Доозуп-доваракты болгаш хөралыг газетларны эвээжедир хемчеглер, техниканың айыыл чок чоруу дээш, оске-даа ажылаар хайгааралда ажыглыган.

Бистиң коллективтиң мурнунда амгы хүннерде кол соруулга — чылдың ийиги чартыынга алган хүзээлгевисти күүседирип. Ону ажыр күүседип болур аргалар болгаш курдавырлар бистө бар.

Социалистиг чарышты улам дээштиг организастап, аңаа партийжи удуртулганы моон соңгаар ам-даа күштелдирер бис.

Л. ТУРМАНОВА,
партия эге организациязының секретары.

Николай Исаевич Петенев Сарыг-Септиң ажыдырая хандырылга комбинадының чазанылга цегинде ажылдап турар. Бешки разрядтың тергини дээш ол чазанылчызы будурүүлге онаалдазын үргүлчү ажыр күүседип, бедик шылыгларны будурүп турар. Ол ажылгыр кижини оон коллективи хундүлээр.

ЧУРУКТА: Н. И. ПЕТЕНЕВ.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЧУРУКТА: Кызылдың сүт заводунуң мурнакчы ажылчыны Дина Сухбеваның чалаң сүт кудар цехте ажылдап турары. Ол технологтуг дериглериниң дузазы-биле ээлчегге сүт савалаар үлүүн 175—200 хуу чедирип турар. Бо ажылчын будурүлгеде коммунистиг күш-ажылдың шалынчызы.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЗАВОДТУҢ ҮЛҮҮ

Тоску беш чылдың бо шилтиирлиг чылында Кызыл хоорайның сүт заводу хүзээл алган планнарын хуусаа бетимже күүседир дээш чылдың эгезинден бээр эки көргүзүглерни чедип ап келген. Будурүлгеде боттандырып турар техниктиг чаартылгалар, ажыглалга киргилээн технологтуг шугумнар күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедиерине дузалап турар. Заводтуң цехтерин ажылчын күжүбиле хандырары, ажылды шын организастаары база чедип алдынган.

Будурүлгениң ажыктыын бедиерине угланган шак ындыг хемчеглерни боттандырганының түннелинде бирги чартык чылда планнар, хүзээлгелер күүседизин багай эвес болган. Сүт заводунуң ажыл-ишчилери алды айларда 2 миллион 110 мүң рубльдиң продукциязын будурүп үндүрер сорулгалыг. Олар бо даалганы 2 млн. 288 мүң рубльге азы 108,4 хуу күүсеткен. Планнан ажыр 178 мүң рубльдиң продукциязын белеткээн. Эртьен чылдың бо үеэн-биле деңнээрге продукция будурериниң ниити өзүлдези 16 хуу болган.

Продукция сайгарылгазында база эки базымнар бар. Чартык чылда 2 млн. 110 мүң рубльдиң продукциязын сайгарар план 2 млн. 207 мүң рубльге күүсеттингеи. Планнаныңдан 91 мүң рубльдиң продукциязын ажыр саарган. 1972 чылдың алды айларыбиле деңнештир алырга, продукция сайгарылгазы 7 хуу өзүлделиг болган.

Цехтер аразының социалистиг чарыжынга организастыг болгаш идепкейлиг киржип турар сөргаг цеги ам-ыа будурүкчулуг ажылдаан. Ол цехтиң ажылчыннарындан чылдагаан чок ажыл шагы үскен чаңгыс-даа кижи чок болган. Ажылчын база инженер-техниктиг ажылдакчы бүрүзүнүң сагыш-бодалы күрүне планнарын ажыр күүседиринче угланган. Ол цехтиң бригадири Нина Игольникова чарышты дээштиг кыдыр организастап чыдаан. Ынчангаш 230 тонна бедик чымарлыг мал саржаа белеткээрининң планын олар 297 тонна кылдыр, азы 133 хуу күүсеткен.

Заводтуң цехтеринде сүт кудармының технологтуг шугумун тургузуп турар. Ол ажылды «Сибирьтехмонтажчының» Олег Гривенко удуртқан бригадазы шалыпкын боттандырып, ол шугумну июль айның тоңчүзүнде ажыглалга киргерип үлгээнген. Бо дериглге ажыглалга кире бээрге, чаңгыс шакта 6 мүң кезек доңгага сүт кудуп четтингиптер апаар.

Оон аңгыда ажыл-агыйлардан киргеи сүттү кудуп савалаар ишкир үш улуг савалы немей тургускан. Ол савалларга хары үзүн 18 тонна сүттү кудар.

Күш-ажылдың будурүкчулуг бедээн. Оон ачызында саржаг будурүлгери эрткен чылдың бирги чартыынын түннелиибиле деңнээрге 37 хуу өскен.

Т. ЧЕРНОВА,
Кызылдың сүт заводунуң директору.

КӨДҮРЛҮҮШКҮН

Колхозтар мичээ бут кырынга бижигшиг тургалак үе чүве... Бай-Тайгага сургакчылаар чораан, Тээли, Дээ-Терек, Бай-Тал, Кызыл-Даг, Шуй мичээр чоргулаарга районнуң географтыг байдалы шору биилдиве бээр турду. Зоотехник Ондар-оол-биле кады малчыннар колхозунарынга чорун хүнээш, кежээ Тээлиге чедип кээр сорулгалыг дедир ээп кел чораан бис.

— Ээр-Хавакта хой кадарчызының аалы бар. Оода аңаа чедип алза!—дээш, эжим шыгырт турупкан аъдының төрепчизин далдырадыр тепсевгиледи. Мээң аъдым база-ла турупкан.

— Хо-ог, хо-ог!— кыдыр мнаар-да бир черде ыт карангыны өттүр эргеги дыңнадым. Оче идегидиң чорун-ла кагдывыс. Ол-ла чораан, чаңгыс өгге чедип келдивис.

— Экии, Иргит! Сээң Калдараач мени таныш кагды, а эжимче тураласкан тур—деп, зоотехник чугаалады.

Өгге кирип кээривиске, имистелчеп деп чырып тур. Ол далдылап тургапы илдеп. Аныяк херээжен кижи кыпсы орган бир-ле чүвезин салып кагды. Ийи бичии оол орун кырында олурлар. Иргит боду балдызын туткаш, дашкаар үнду, кадай ыяш чээргенней берди...

Элээн орайтаан. Өгнүң ээзи санал катты:

— Аът-хөлү турупкан улус када мичээ зовуур сиңер, хонуглар. Мээң силерден айтырар дээн чүвем-даа бар. Чүүдүгүт бе?

Ол аалга хондувус. Кежээ чугаа-соот хей болган.

Бо чылдың апрель 11-де солун, сеткүүл болган чагаалар барбалывда долдур дыгыш алган көк шинельдиг почтальон соңгам баары-биле эрте хонду. Дораан-на почта хааржаанга бардым. «Шын» солуунуң бирги арнында «Ийи районнуң чарыштыг фермаларында» деп рубриканың адында «Ээр-Хавакта», «Бижиктиг Хандa» деп дужаашкак этедер чор. «Ээр-Хавакта» деп эгени номчуй бээримге, төөрби чыл бүрүнтаар зоотехник Ондар-оол-биле кадарчы Иргиттиң оонге хонган черивис ол болду. Солунда бижии турарды биле алырга, ында ам сүт-бараан фермазы бар, ол республиканың мурнакчы коллективтериниң санында кирип турар, «Ол черге ам бир барып көрзе» деп бодавдым.

Бай-Тайгалыг сургакчылаар шилиирлиг кармантаакаш, улустуң баштактавын аңдаары «чазактың сараалазын хомгелеңкеш, Тээли суурга хаддың чедип келдим. Район төвүнге каш-да минута болгаш, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак фермазынче хаптым. Чээрби чыл мурнунда эзен хову турган Ээр-Хавак ам сууржугаш апарып-тыр. Амгы үеним чүрттелге бажыннары, мал кажаалары кожа-кожа тургулапкан. Биеэ бир Ондар-оол биле кады чоруур үевисте Иргиттиң өөнүң иштин имистеддир чырыдын турган керосин лампазын ам Ильичиниң лампазы солаан. Ферма коллективин чайлаглаш кежеберген болза-да Ээр-Хавак суур яанныг чараш көстүп турду. Чээрби чыл мурнунда Иргиттиң эе'кана турганың тыш чададым. Черниң бүдүш-шинчизин көргүс чаартыгаан. Ынчангаш чаңгыс ог орну черни хамаан чок, оон улут-даа түүлү катаа сактыры берге болду.

Фермавыл чайлаа ам Хемчик хемиинг эриинде, Барыын-Хемчик-биле аргыжар улут оруктуң хажыныында, көвүрүг чанында турар. Бодавыже, ол черни чайдагга тааржыры ылаң деп көргеш, шилип алганы чугаажок. Саар инектерни хемнеп орт-даа, куду-даа кадарып одарадыр. Ферма ол черге майның 22-де кээп чайлаглаш турумчаан. Сагган сүттүң көвүдеп турарын ында партия эге организациязының секретары Сарыг-Тараа Хүреп-ооловна Иргит чугаалай-дыр.

— Чайлаглаш кожериивис мурнунда хүнде ортумаа-биле тос чүс килограммдан өрү, бир тонна чедир сүттү саап ап турдувус. Ам хүнде саап турар сүдүвүс ийи тонна ажыл тур.

Моон алгаш көөрге, ферма коллективи чайты оларны чөп ажылаан турары илдең. Сүт савалазын новуденир сорулга-биле хүндүзүнү кадаг одарадымыңкыныңга ангыда, дүне серинь үеде саар инектерни одарадырын база организастаан. Ынчангаш ортеңги-даа, кежээки-даа саалга элбек сүттү берип турар.

Сарыг-Тараа Хүреп-ооловна Иргит ферма нүүнүң күселиибиле хожуладгайларның сыбындан үнгеш, кавчаа мурнакчыларның одуруунче кире бергенинiң дугайын далаш чок, бодамчалыг мынчаар таймырлаан:

— Мен бодаарымга, кол чүүлдериниң бирээзи кижилерниң ажылга харыысалгазының бедиилиидир. Мал чеми белеткээрин ап көрээл. Мурнунда ону түгле ол талазыбиле ажыддаар бригаланың хөрээ кыдыр көрүп турган. Эрткен чылын мал чемнин, ыяштың сигенин белеткээрине ферма коллективи, оон кежигүннерн шүүт киргиккен. Оон түннелинде малдың бөдүүн чеми сигеп, савак база мал чеми тараа четчиңи-биле белеткеттингеи. Маңаа мал чемнин шын ажыглаш, шимнып чыргыдын турарывысты база немээр херек. Ынчангаш сагган сүдүвүс чайын-даа, кыжын-даа кызырыбас апарган. Бистиң түгээр диртин савазы бергеннивистиң бир кол түүлү — мал чемнинң четчиринде.

Секретарының чугаазы шын. «Инектиң сүдү — дылында» дээр болгай. Ол болза четчир чем дөрек дээш-дир. Ол чугаазы бистиң бо хүнеривисте мичээр чартыл алган: «Инектиң сүдү дылында, саанчының холунда». Бо база шын-дыр. Хей сүттү саан алырынга четчир чем, урен хол, организакчы чорук херек.

Ажыл-херек дугайын чугаалажып олурувуста, секретарь демги сестеринге мындыг немелдени киирди:

— Чарыш база ыдыг бээр болдур ийин. Бис Барыын-Хемчик районда «Бардык» совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазы-биле чарыштыг бис. Оон аңгыда ферманың түстүг саанчылары база аразынга чарыштыг.

Ферма бурунгаар шуураашкынны кылырынга түүн чүве ыдыг бергенил дээрзин ам түннеп болур. Ол дээрге четчир чем-суур, кыымакгай куш-ажыл болгаш чарыш.

Хой сан-чурагайлар шала чалгаарачыг дээр болгай. Ынчалза-даа ол чамдыкта эргежок чугула апаар. Сан-чурагайны дүүн кааи политика дээр ужуру-даа ында. Ээр-Хавак сүт-бараан фермазы мурнунда чыдарда хожудангай коллективтерини биразын турган. Ук ферма тоску беш чылдың шилтиирлиг үшкү чылында бурунгаар шуураашкынны кылганын саанчурагайның дузазы-биле көргүзүп болур. Бир эвес ферма эртнен чыдың беш айларында ниитизин-биле 129 тонна сүттү саап алган болза, бо чылын ону 174 тонна чедиртеп азы 45 тонна сүттү эртнен чыдгызындан хойну бүдүргеп. Ол ышкаш сүттү садары ковүзөөни оналаан демдеглээр херек. Чижээ, ферма 1972 чыдың беш айларында күүнеге 75 тонна сүттү сатказ турган, а бо чылдың беш айларында сатказ сүттүң хемчээли 120 тонна четпеен база 64 тонна сүт немей саттынган. Бо дээрге база улут шуураашкыны-дыр.

Оон-биле кады сүт бүдүрериндө чедип алдынган өскө-даа түүлдериң демдеглээри чугула. Чижээ, сүттүң баразының эртнен чылын 64,7 хуу турганындан 80 хуу үнүдир бедээн. Ылаңгыя сүттүң үскүрү көвүдээн. Ону чедип алганы дээш ферманың саанчылары немелде төлевирни алган.

Сүттү бүдүрериң болгаш күүнеге садарын көвүдедириңге мурнакчылар улут рольдуг болуп турар. Коммунист Мандыт Ыыра Монгушовна баштаан мурнакчы саанчылар Сайчак Серимбее, Реэа Биличей, Александра Биличей, Чечек Чанзан, Караш Сайчак, Бишим Доңгак, Бөрбаш Куулар, Сержин Күжүгет, Бады Иргит олар бо чылдың беш айларының дургузунда саан турар болдук инектеринден (оларның кайызында-даа 16 инекти быжытлаан) 12-ден 16 тонна 600 кг чедир сүттү саан алган. Ылаңгыя Мандыт Ыыра Монгушовна бодук инектеринден 16 тонна 619 кг сүттү саан алган, саанчылар аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Комсомолчу-аныяктар ряның Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының ажыл-ишчи чедишкининериниң бир үндезини болза, ук коллективте коммунистер кол өзек болуп турары. Ферма эргелекчизи Матпак Салчакович Норбу, партия эге организациязының секретары С. Х. Иргит, коммунист саанчылар Борбаш Куулар, Чылбак Хертек, Роза Биличей, Кыраш Сагды, Доңгак Биниш, Сагны Бады, Көк Салчак олар оске ап-сөөрүнге боттарының үлегер-чижээн көргүзүп турар. Партия эге организациязында 14 коммунист болгаш партия кежигүнүге 3 кандидат бактаан, коллективтиң кол өзээ боон турар.

Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының коллективиниң саанчылары кожазы Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң Бижиктиг-Хая фермазы-биле чаржып турар. Ээр-хавакчылар чарыштыг кожаларынга аалдап баргаш, ол районнуң саанчыларының Бижиктиг-Хаяга болуп эртнен чыыжынга киришкен. Ферманың коллективи кожаларынга көдүү бот-тывынгыр артистерниң концертин база көргүскеи.

Коллективтиң бодунда социалистиг чарышты боттуг организастаан, тодаргайларга, шилчиир чүүлүгаштарны болгаш акша шаңналдарны чарыштың тиилекчилеринге тыскыр, материалдыг болгаш моральдыг деткимчени көргүзүп турар. Оон ачызы-биле ферманың көргүзүү орулеп, ында ажыл-ишчилериниң материалдыг бейзелээ экижип, культурлуг деңнели бедип турар.

Ээр-Хавакчыларның чедишкининг ажыл-ишкин мактавышаан, оларның чедир шилтиирлиевейн турар чүүлдерин айытса чогуур. Эң четпес чүүл болза, фермада хей күш үнер ажылдарны, ылаңгыя инек саарын механизастаавааны болгур. Бо чорук күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедиерикте, будурүп турар продукциявыңың бот-үнезин чингеңиринге шаптыктап, харын ону вартадып турар. Фермада сүт будурери эрткен чылдың беш айларында бо чылгызындан ыракта куду турганың үстүнде чугаалаан болгай бис. Ынчалза-даа центнер сүттүң бот-үнези 30 рубль 25 копеек турган, а бо чылын ол 35 рубль 74 копеек кылдыр үлгады берген. Чүге? Продуктулуг махта чем бээрин көвүдеткеш, хей күш үнер ажылдарны: темгериилеңи, ажаалданы база саалданы механизастаавааны — үнген чаргылдалы дугаан шыдаваанындан будүрген продукциявың боттүвеш артканы ол. Ферманы механизастаарынче түгүл кошкак. Маңаа хамаарыштыр чаңгыс чижек. «УДС-3» деп «Курган сельхозмаш» заводка кылган ошкаа тургузулгаяын бо чылын чайлаглаашкын эгелээри билек, ферманың девискээрииде эжиктеп, ону тургусшаан.

Ферманың продукциязыг малының ужаазы экижээн (ыыда симменталь инектерни остүрүп турар), кижилериниң күш-ажылы идепкейи белээн үеде мал ажылың хөрүдеринiң амгы үедеги технологизазын боттандырары, ылаңгыя механизашиилы ажыглаары хөгжүлдеге, көдүрүүшкүнге улут идиглиг бээр. Бо дугайын совхозтуң дириктиэя черн (эм О. Ч. Кара-Доңгак), партия организациязы (партком секретары эм Х. Б. Биче-оол), мал ажылынын түскай эртемнилерни күн айтырыныдан кажан-даа дужүрбес ужурлуг.

С. ТАМБА,
«Шынның» түскай корр.

Малчыннар Наадымынга уткуштур

ЭРТЕНГИ СЕРИИНДЕ

Хойжу Дара шагда-ла, чайгы дан моңгүннелдир хаяалап олурда-ла, тура халаан. Кодан хоюн агы-кадыгыг, изиг оттуг одарже кадарып үнгеп.

Хойжу Дондуп Дара Инек-Даш чайлаанын үстүү думунда борбак тей кырынга харап олур. Ынчан аңаа чеде бердим. Ол тейниң артын-иштин долгандыр арбыя хоо чаптылып оттаан чор...

Хойжунуң чымыштыг нижибиле дөңнашкан баштайгы хүнүнден бээр сес чыыдар эрткеп. Бо арааында соок кыштың, когурумнуг часты, каан-халның изиг чайны чаңгыс эвес удаа мөргеп. Ынчалза-даа бодунга таварышкан бергелерни бижыг-турштуубиле ажып эртип келгеп.

— Хойнуң эки оттаар үези бо болдур ийин—деп, ол чугаалады.— Оон чаптылып оттаан хойларывыңа көргүдей-дир.— Эртенги болгаш кежээки серииниң ажыглаш, малды эки кадарар херек.

Мен ынчангаш дан хаяазында турар кижи мен. Кежээ база ниитер дүшкүже одарладыр. Хойларым аав семис болур.

— Чыл санында-ла малынарның баш санын өстүрүп, оон чаш төлүн онча-менди доруктуруп турар-дыр силер. Оон чажыды түде ирги?— деп, хойжудан айтырдым.

Дондуп Арапчаевич бодавмайн-даа чугаалады:

— Менде ыңдыг-ла улуг арга-дружулга-даа чок ийин. Ынчалзажок бо ажылдың алыс «сүүзүнүн» биле бердим. Малчын кижи овашкан ажыл-херээнге харысалгалыг, кызымак болур болза, чыл бүрүде эки түннелди чедип ап болур чүве-дир. Мээң ажыктан чажыдым ол. Оон оске билдинмес кандыг-даа чүве чок.

Хойжунуң ол бодалы төөптүг. Ол чыл санында-да бедик көргүзүглерни түгле кызымак күш-ажылының түннелинде чедип ап келген.

Бо чылгы көргүзүүнүң хүгайында ол мынча дээн:

— Кырый берген хойлар чүве. Ынчангаш кыштан база бөргедеп аптылар. А мен кызып-кылайып тургаш, боларның баш санын хоратпадым. Улгаткан хойлардан ынча хураган алыры белеп эвес болдур ийин. Маңаа мергежил херек апаар.

Оон соонда Дондуп Арапчаевич мээң айтырыышка мынча дээн:

— Республиканың малчыннар Наадымынга чыыдыр киржир кижи мен. Бо чылын база-ла ол эргени чедип алыр дээш кызып ажылдап тур мен.

Хүн бичеэ дүүш четкелек чорда, кадарчының хойлары деңээлиг арыгже кирип келди.

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу Дондуп Арапчаевич Дара бодунуң арес-шудургу күш-ажылы-биле шилтиирлиг малын мынчаар ажыктап, өстүрүп чоруур.

Х. ОЙДАП-ООЛ.

ЭКИ ОРГАНИЗАСТААН

Чөөп-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозу 1972 чылда күүнеге 31 тонна дук садар планын 102 хуугга күүседип, бир хойга оналаттыр ортумаа-биле 2,2 кг дуктуг кыргыш алган. Бо дээрге каш чылдар мурнунда турганыга деңнээрге, колхоз дук бүдүрер талазы-биле бурунгаар базыммы кылганы ол. Ажылагый 1973 чылда бар 4ргалаарын болгаш курлавырларын савап көрчеп, 33 тонна дуктуг күүнеге садарын хүзээлеп. Азы 11.343 баш хойнуң бирээзиндеп-не ортумаа-биле 2,5 кг дуктуг кыргыш алыры планнаттынган.

Колхозтуң төп кыргыда пунктузунда ажыл бо хүннерде хайнышкынныг. Май 12-ден июнь 30-ге чедир 7.233 баш хой кыргыттынган болгаш 11.500 кг дук алдынган. Бир башка онааштыр баштайгы «дүжүт» ортумаа-биле 1.590 грамм болган. Колхоз нарын дуктуг хойларның кыргыдазынче эгелеп кирбээн. Амдыгында бир башка онаашты хойжулар С. Монгуш, Х. Дазар-оол, О. Өнер-оол, О. Арыжык, О. Байыр-оол олар 2,1—2,5 кг чедир дуктуг кыргыш ап, хүзээлгелерин күүседип шыдаан. Кыргыдаңың эртнен аймада хойларны колдуунда аралап кыргыырын организастап келген.

Кыргыда пунктузунуң эрелекчиэи, Ийме кодээ Советиниң депутады Ондар Назыт-Доржу ажылды эки организастаарын чедип алган. Оон түннелинде ажыл-агый чартык чылда күүнеге 8 тонна дук дужаар планын 13.200 кг, азы 160 хуу күүседипкен.

Колхозтуң төп кыргыда пунктузунда электрижит 18 хачы ажыдаан турар. Ында мертежилдиг кыргыкчыларны тургускан. Дуржулгалыг кыргыкчы Ховаалыг Чигжит ажылдың баштайгы түүлүдеп-не мурнакчыларның одуруунга киргеш, 22 ажыл хүнүнде 372 баш хойдан 753 кг дуктуг эки шынарлыг кыргыш, ажыл төлевирниге 145 рубльди алган. Чарыштың ийиги черин эзлээн аныяк кыргыкчы Сат Күжегет ол-ла үеде 342 хойну кыргыш, 685 кг дуктуг дужаагаш, ажыл төлевирниге 137 рубльди алган.

Күш-ажылче кижилерни удам сорук кинрер дээш кыргыдлага ажыл төлевирни бедиткени ажыктыг болган.

О. АРАКЧАА.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯ ЧАНЫП КЕЛГЕН

СЭКП ТК-ның Политбюрозе кежигүнү, ССРЭ-нің таштыкы хереқтер министри А. А. Громыкоа баштаткан совет делегация июль 8-те Москвадан ээп чанып келген.

Делегация Европага айыыл-ок чорук болган кадыг ажылгажылга айтырыгларының төлээ-биле чөвүлел хуралга кижиин чораан.

М. С. Соломенцев Улан-Удэден үнүпкен

УЛАН-УДЭ. (СЭТА). Бурят АССР-ниң тургустунганының 50 чылының байырлалынга холбаштыр ында чорун турар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министерлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев республиканың ыйнлейинге алдар кылдыр Улан-Удэге ажыткан Буряд АССР-ниң Улус ажыл-агыйының чедишкининериниң делегезинге болган ужаар чүүл заводунга чораан. Автономнуг республиканың партия-ажыл-агый активиниле ол ужурашкан.

М. С. Соломенцев июль сеете Улан-Удэден чорупкан.

ТӨЛӨЭЛЕРНИҢ МОСКВАЖЕ ҮНҮПКЕНИ

ХАНОЙ. (СЭТА). ВАЧП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуанга болгаш ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаанның Премьер-Министри Фам Вай Донгка баштаткан Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаадың төлээлери СЭКП ТК-ның база ССРЭ-ниң чазаанның чалаанын ёзугаар албан ёзузунуң найырлачы ала-чоруун кыдыл. Ханойдан Совет Эвилелинче июль сеете ужудуп үнүпкен.

Төлээлериниң составында ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаанның Премьер-Министриниң оралакчызы Ле Тхань Нги, ВАЧП ТК-ның кежигүнү, ВДР-ниң ССРЭ-де элчини Во Тхук Донг, министр, ВДР-ниң Күрүнеэниң план комитединиң даргазының оралакчызы Нгуен Ван Кха, ВДР-ниң даштыкы хереқтер министриниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать, ВДР-ниң национал камгалал министриниң оралакчызы Чан Шам олар кирип турар.

Ханойнуң каастап-шимээ каан аэродромунга төлээлерни ВДР-ниң оралакчы президентизин Нгуен Лыонг Банг, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Национал хуралының доктаамал комитединиң даргазы Чыонг Тинь, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Премьер-Министриниң оралакчызы болгаш национал камгалалдың министри Во Нгуен Зиап, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү Ле Дык Тхо, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң премьер-министриниң оралакчызы болгаш даштыкы хереқтер министри Нгуен Зуй Чинь, болгаш ВДР-ниң оске-даа партия, күрүне амыдаанчылары, Мурнуу Вьетнам Республиканың ВДР-де түскай төлээ черинин баштыңы Нгуен Ван Тьеп, Ханойнуң ажылчы чоннарының хей санныг төлээлекчилери үдээп. Үлээнерниң аразынга ССРЭ-ниң ВДР-де хереглеңирге тур бүдүреттиргеп М. Г. Подольский, ВДР-ниң пайысылалында турар дипломаттыг корпустуң кежигүнөери бар болгаш.

А. А. ГРОМЫКОНУҢ ПАРЛАЛГАГА МЕДЕГЛЕЛИ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның түскай корр.). Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүдел хуралга совет төлээлернин баштыңы ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко парлалгага дараазында медеглелди кылган:

Европага айыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүдел хуралдың бирги үе-чалазы ооргулган. Бо чөвүдел хуралга төлөөлеттирген күрүнелер Европа дүптүн келир үези дээш чогуурду-биле бялын көргенин сеткил ханыышкын-биле демдеглеп турар бис.

Бо чөвүдел хуралга кириштирген 35 чурттарның даштыкы херектер министрлери шупту-зуу чогуур күрүнелернин түүлгэлерин илереткен болган чамдык таварылгаларда олар бөлүүр саналдарны киирги-лээн.

Совет Эвилелинин өөрүүзүнден Европага айыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылга талазы-биле сонгуургаш, ССРЭ-нин даштыкы херектер министрлеринин Европа күрүнелер аразынга харылзаалар-ның принциптерин дугайында Кол декларацияның төлевилелин киирген.

Герман Демократтыг Республиканың болгаш Венгр Улус Республиканың өөрүүзүнден экономиктыг болгаш эртем-техниктыг кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле саналларны киирген. Европага айыл чок чоруктуң үнделиннериниң болгаш Европа күрүнелер аразынга харылзаалар-ның принциптерининг дугайында Кол декларацияның төлевилелин киирген.

Польша Улус Республиканың болгаш Болгария Улус Республиканың өөрүүзүнден культурлуг кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле саналды киирген.

Чехословакия Социалистыг Республика чөвүдел хуралдың организастыг түүнелдеринге хамаарышкан саналды киирген.

Чөвүдел хуралдың бө үе-чалазынга-ла чөвүдел хуралдың мурнунда туруп турар кол-кол айтырыгларның талазы-биле санал-онаал солчуушкуну болган.

Пленарлыг хуралларга болгулаан санал-онаал солчуушкунунда ангыла. хуралдан аңгыда киржикчилерниң аразынга база-ла ажыктыг үжураажышкынналар болган.

Киирген саналларны, а ол ышкаш дараазында-лаа киир-тинер саналларны чөвүдел хуралдың ийиги үе-чалазынга ыяк чугаалажып көөрү чугула. Ол ийиги үе-чала нинтин-биле чөптээрежим турарын бодаглаар бо чылдың августуң 29-та таарыштырылга комитединиң ажылы-биле болгаш сентябрь 18-те чогуур комиссиялардың ажылы-биле эгелээр үжүрлүг. Ийиги үе-чалага чөвүдел хуралдың киржикчилери күрүнелерниң аразынга дугуруушкан түрүштары чөвүдел хуралдың түннел документилериниң төлевилелдеринге айыттынган турар үжүрлүг. Ол төлевилелдер Хельсинкиге үшкү үе-чадда хүлээп алынган турар үжүргүг. Совет Эвилели, өске бүгү чамдык күрүнелер-биле бир демей чөвүдел хуралды кандыг-даа чылдагаан чокка сонгаарлатпайн эртгиреринден чүткүп турар.

Чөвүдел хуралдың бүгү киржикчилери боттарының күрүнелериниң өөрүүзүнден чөвүдел хуралдың моон-даа сонгааргы ажылының чедиишкининг болугунга илиг кыдыр шинтпирлиин илереткеннер.

Делегейниң калбак чыыштарынга болгулаары ышкаш, чамдык айтырыглар талазы-биле аңгы-аңгы бодал-туруштарны илдереп-даа турган болза, чөвүдел хуралдың бирги үе-чалазының бүгү байдалы ажыл-херекчи болгаш тодаргай боон эртжен.

Чөвүдел хуралдың баштайгы үе-чалазының түннелдери оон мурнунда Хельсинкиге болган баштайгы консультациялардың сүмелери-биле катай ам болур ажылга болгаш Европага быжыг база чайгылыш чок тайбынче оруккa төөгүлүг чүүл болур шинтпирлерни белеткээринге быжыг үндезинниң салган турар үжүрлүг.

Бо таварылганы ажыглап алгаш, чөвүдел хуралдың ажылдарынга таарымчалыг байдалды тургускаңы дээш Финляндияның чазаанга өөрүп четтирнишкинни база катап илереп тур чен.

ДЕЛЕГЕЙ об хүннерде

ДЕЛЕГЕЙГЕ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Москвада Звилелдер башкынының Колонналыг залынга июль чедиде ажыттынган ийиги консультативтиг умуражышкынга киржирин-биле делегейниң 50 ажыг организацияларының болгаш 70 ажыг чурттарның төлээзиичилери чыыланган. Олар тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Бүгү-делегей конгрезинге холбаштыр түс-түс чурттарда ыядынган ажылдарның түүнелдерин көөр болгаш делегейниң ол зө чугула чыыжын белетиеп, эрттирери-биле моон сөңгаар кылыр ажылдарның хевирлерин болгаш аргаларын айтырлар.

Тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Бүгү-делегей конгрезинге дузалаарының Совет комитединиң даргазы М. В. Зимянин умуражылганы ажыткан,

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң даргазы Ромеш Чандра бодунуң чугаазында конгресстиң идеяларын бүгү диптериниң чурттарында улам-на калбаа-биле детиип турарын демдеглээн. Аңаа делегей байдалында улуг ажыктыг ажиишкиннерниң боон турары идиглиг. Р. Чандра зө ылаңгыя СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-на аян-чоруунуң болгаш ССРЭ биле АКШ-тың аразынга ат салган дугуржулгаларының чугула ужуруглаар тайбың дээш, ядралуг айбынның кыжакыышкынынга удур улустарның демиселиинге долузу-биле дугжуп турар деп ол медеглээн.

Ромеш Чандра Л. И. Брежневке «Улустар аразынга тайбыңны быжыглазары дээш» делегейниң Леминчи шаңналын тывысканы дээш аңаа изиг байыр чедирген. Ол шаңнал даарге, Л. И. Брежневтиң аанын улуг ачы-хавыязын, зө ылаңгыя СЭКП-ниң XXIV съездизининг хүлээп алганы Тайбың программазын, делегейниң бүгү улустары улам калбаа-биле детиип турар программаны боттандырып чорудар дээш өөң кылып турар ажылын үнелеп көргенининг хөречизи боон турар.

Консультативтиг умураашылышкынның ажылында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев киржип турар.

(СЭТА).

ХЕЛЬСИНКИГЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның түскай корр.). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко июль чедиде АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс-биле ужураашкан. Ниитиралдыг байдалга боон эрткен беседа үезинде Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүдел хуралдың ажылынга холбашкан болган өске-даа делегей айтырыгларын чугаалашканнар.

Он-ла хүн А. А. Громыко Испанияның даштыкы херектер министри Лопес Родону база хүлээп алган. Беседа үезинде ийи талага сонуургалдыг ээлээн хей айтырыг талазы-биле ажыт-чажыт чок, ажыктыг санал-онаал солчуушкуну болган.

ФКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ПОЛИТБЮРОЗУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Европага айыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылга дугайында чөвүдел хуралдың Хельсинкиге ажылдап турганы төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкун-дур. Ол чөвүдел хуралды чыылдырганы делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң ыка чавырыганы хереглиин турар. Ол даарге, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштериниң империализмге удур демиселиинин база үре-түннели боон турар. СЭКП-ниң XXIV съездизининг чүүлдүг деп хүлээп алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырары өнза улуг ужур-дузалыг. Ол программаны бүгү делегейде эң-не калбаа-биле детиип турар. Ол ышкаш ГФР-ниң, АКШ-тың болгаш Францияның удуртулчуларын-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаалажышкыннары база улуг ужур-дузалыг боон турар. Ол дугайында ФКП ТК-ның Политбюрозунуң Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүдел хуралдың ажыттынганынга холбаштыр кылган медеглелинде чугаалап турар.

Европага айыыл чок чоруктуң үндезиннериниң болгаш Европада күрүнелер аразынга харылзаалар принциптериниң дугайынга Кол декларациязының төлевилелин чөвүдел хуралга Совет Эвилелинин киргенин ФКП ТК-ның Политбюрозу беди-биле үнелеп турарын онза база айыткан.

Совет делегацияның Сирияга аян-чоруу доозулган

ДАМАСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко баштаан совет партия-чазак делегациязы Евфрат хемнин үнүн дугаларының байырлалынга холбашкан Сирияга аян-чоруун дооскан.

Делегация июль тоста Ливанче чорупкан.

Араб социалистиг чаартыга партиязының Сирия улуртулгазының секретарының ораалакчызы Мухаммед Джабер Баджбудж, Евфрат плотиназының херектериниң талазы-биле министр Мунир Ваннус, нефтинин, энергетиканың болгаш минералдыг курлавырлар министри Фаиз Насер олар совет делегацияны Дамаскының аэропортундан үдээнинер.

НГУЕН ЗУЙ ЧИНЬНИҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-ының Политбюрозунуң кежигүнү, ВДР-нин премьер-министрининг оралакчызы болгаш даштыкы херектер министри Нгуен Зуй Мянь Вьетнам Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлериниң Совет Эвилелинче албан ёзуунун, найыралчы аян-чоруу-биле холбаштыр Ханойда СЭТА-ның корреспондентизинге интервью берген.

АЙТЫРЫГ: Хүндүлүг эң министр, Силерниң бодап турарынар-биле адырга, ВДР-нин партия-чазак төлээлериниң Совет Эвилелинге аян-чорук кылып баарының үжүр-дузазы кандыгыл?

ХАРЫЫ: Вьетнам улус америк агрессиняга удур удурланышкын дайынын тиилелгелии-биле доосканының болгаш Париж дугуржулгазынга ат салганының соолуңде Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары эш Ле Зуанга база ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-нин Премьер-министри эш Фам Ван Донгка баштаткан Вьетнам Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлериниң Совет Эвилелинге аян-чорук кылып барын турары алдарлыг болгаш улуг үжүр-дузалыг.

Президент Хо Ши Минниң загыларын күүседип, вьетнам улустуң өнерелдиг сеткил-сагыжын илереткиннээн, америк агрессиняга удур демиселдиң үезинде, Төрээн чурттуң камгалаарының болгаш социализм тургузуушкунунуң хереэнге биске Совет Эвилелиниң чазаанның база улузунуң көргүскен деткимчезин, улуг болгаш үнелиг дузаламчызы дээш вьетнам улустуң сагыш-сеткилиниң ханыысындан өөрүп-четтиргенин төлээлер совет улуска дамчыдар.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының аразында, ВДР биле ССРЭ-нин аразында марксизм-ленининизмге болгаш пролетаржы интернационализмге үндезилеттингеп улуг найыралды, дайынчы эң-сеткил каттыштырылгазын болгаш акы-дүүма кады ажылдажылганың харылзааларын быжыглаарының база ханыладырының хереэнге бо аян-чоруук чугула салыышкынны киирери чиглиинг чок.

АЙТЫРЫГ: Совет Эвилели биле ВДР-ни акы-дүүма найыралдың, кады ажылдажылганың болгаш дайынчы эң-сеткил каттыштырылгазының быжыг харылзаалары холбаштырып турар болгай. ВДР-ге социализм тургузуушкунунуң чаа үе-чадазында ол харылзааларның улам хөгжүлдезин канчаар көрүп турар силер?

ХАРЫЫ: Вьетнамның болгаш Совет Эвилелиниң аразында ийи чурттуң улустарының үр үедеги революстуг демиселиинге шылгаттынган болгаш канаттынган найыралдың, кады ажылдажылганың база дайынчы эң-сеткил каттыштырылгазының харылзаалары чаа үе-чадада улам күштүү-биле сайзырап дээрэн чугаажок. Вьетнамга тайбының натап тургузанының соолуңде эш Л. И. Брежневтиң: «Дайынның хүннеринде ышкаш, тайбыңның хүннеринде бис база-ла силерниң-биле кады, чаңгыс одурутта турар бис. Вьетнамны деткинири— бистиң интернационалчы хүлээлгевис. Ол даарге бүгү социалистиг чурттарның нинти херээ-дир» деп сөстерин бистиң улузувус сеткил ханыышкын-биле сактып турар.

Амгы үеде Совет Эвилели өске акы-дүүма социалистиг чурттар-биле кады бистиң дайын балыгларын акыртириске, экономиканы натап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге дузалап, экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы калбартып, оон-биле Соңгу Вьетнамга социализм тургузуушкунунга таарымчалыг байдалды тургузар арганы берип турар. Ол чорук Вьетнам Демократтыг Республиканы бүгү вьетнам улустуң революстуг демиселиинин быжыг база зазазы кылдыр, социалистиг системаның Мурнуу-Чөөн Азияда идегелдиг туружу кылдыр хүүлдүрар арганы берип турар.

Бодунуң бүгү амыдыралының дургузунда вьетнам-совет найыралды быжыглаары дээш туружун чораан президент Хо Ши Минниң өөредиин эдербишаан, Вьетнамның партиязы, чазаа болгаш улуузу Вьетнам биле Совет Эвилелиниң аразында улуг найыралды, дайынчы эң-сеткил каттыштырылгазын чайгылыш чок быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге боттарының бүгү күштерин мурнукузу-биле бир демей салыырынга бүрүн шинтпирлиг.

Калбаа-биле деткип турар

Делегейге айыыл чок чорук болгаш чепсегленнишкинни дүмүрери дээш, тайбың, национал хамаарышпас чорук болгаш кады ажылдажылга дээш тайбыңче чүткүлдүг күштерниң Бүгү-делегей конгрезин бо чылдың мүзүнүнде эрттирер дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүдел-ининг Президиумунуң шиитпирин делегейниң хөй-ниитизи калбаа-биле детиип турар. Тайбың, айыыл чок чорук болгаш улустарның хамаарышпас чоруу дээш деммсежип турар политиктиг болгаш хөй-ниитизи күштериниң сырый маттыжарынга идиг бээринче чүткүвүшаан, эң-не янзы-бүрү организацияларның төлээлекчилери, янзы-бүрү политиктиг угланыышкынның кижилери Москвага Бүгү-делегей конгрезин эрттиреринiң идеязын чүүлдүг деп көрүп, оон ажылынга киржир күзел-чүткүлүн илергейлеп турарлар.

Тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Бүгү-делегей конгрезин детиириниң шимчээшкинин эң ылаңгыя амгы үеда, айыыл чок чоруң болгаш кады ажылдажылганың үндезинин салыр дээш күжениишкинниг амыдап турда, улам-на калбарып турар.

СОФИЯ. Тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Москвага болуур Бүгү-делегей конгрезин улустар аразынга быжыг тайбынны, айыыл чок чоруктуг болгаш кады ажылдажылганы тургузарының оруунга чаа чугула базым болдурунга болгар улус ханызы-биле бүзүрел турар деп, Болгарияның парламентилер аразының болуунун медеглелинде чугаалап турар. Бүгү делегейге тайбыны быжыглаары дээш ак сеткилдиг хөй миллион кижилерни моонниэринге ол конгресс күчүдүг идиг бээрин үк медеглелде демдеглээн. Болгарияның парламентилер аразының болуу конгрессти чыыр деп турарынга изиг байыр чедирип, оны белеткеп, эрттирер ажылга идепкейлиг киржириниге белеңнин илередип турар.

ПРАГА. Тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Бүгү-делегей конгрезинге болгаш орта Чехословакияның белеткелинге тураскаатқан семинар боол арткен. Бүгү-делегей конгрезинге белеткел талазы-биле Чехослова комитеттиң секретары, Тайбынның чех чөвүделининиң даргазы А. Стейскал аңаа илеткел кылган. ЧССР-ниң Национал фронтуунуң Төп Комитеди ол семинарны организастаан.

БЕРЛИН. Югославияның улусчу-хоталгалыг дайынының демиселчилериниң каттыжышкыннарының эвилели (СУБНОР) болгаш ГДР-де удурланышкынның антифашистиг шимчээшкинниң демиселилериниң Комитеди тайбынга ынакшылдыг күштериниң Москвага болуур Бүгү-делегей конгрези тайбынның, айыыл чок чоруктуг болгаш чепсегленнишкинни дүмүрериниң хереэнге чедиишкининг салыышкынын киирзин дээш бүгү-ле хемчеглер-биле идиг кылыр апаар. Ол дугайын үстүнде айыткан югослав организацияның төлээлериниң ГДР-ге чоокта чаа чораанының дугайынга дыннадыгга чугаалап турар.

ГАВАНА. Тайбынга ынакшылдыг күштериниң Бүгү-делегей конгрезин белеткеп, эрттирер талазы-биле куба комитетти тургускан.

Аңаа холбаштыр болган бэйырлыг хуралга Кубаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү. Улустарның тайбын болгаш суверенитет дээш шимчээшкининиң президентизи Хуан Маринельо чүве чугаалаан. Ол чер кырынга тайбынны быжыглаарынга үк чыыштын чугула ужур-дузалыын демдеглээн.

ЛОНДОН. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш англи комитеттин даргазы Г. Шаффер СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга Англияның хөй-ниитизи тайбынга ынакшылдыг күштериниң Москвага болуур Бүгү-делегей конгрезин ажыок сонуургап турарын чугаалаан.

Бетин-ле дээрге 100 кижиден тургустувар англи төлээлернин Москва конгрезинге баар составынга национал профэвилелдериниң, шажынчүдүлге болгаш политиктиг организацияларның төлээлекчилери, культурага ажылдакчылары кирер дээрзинге бүзүрелин ол илереткен. Ынчангаш аңаа баар англи төлээлер Англияга тайбын дээш шимчээшкин төөгүзүнде эң-не хей болур деп. Г. Шаффер демдеглээн.

(СЭТА).

СОВЕТ КОСМОНАВТАР АКШ-ЧЕ ЧОРУПКАН

«Союз»-«Аполлон» программаны ёзугаар башкарылгалыг корабльдерниң кады үжудуушкунун белеткээринде киржип турар болүк совет специалистер болгаш космонавтар июльдун 8-те Москвадан АКШ-че чорупканнар. Оон составында: ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү К. Д. Бушуев—совет талазын үжудуушкуннуң техниктиг директору, ССРЭ-нин үжудукчу-космонавтары В. А. Шаталов, А. С. Елисеев, А. А. Леонов, В. Н. Кубасов, А. В. Филипченко, Н. Н. Рукавишников, космонавтар В. А. Джанибеков, Б. Д. Андреев, Ю. В. Романенко, А. С. Иванченков, а ол ышкаш өске-даа совет инженердер.

Космос делегомин ССРЭ-биле АКШ-тың тайбың соруглаларга шинчилээр болгаш ажылгаар дугайында дугуржулганы ёзугаар олар ам болур үжудуушкунга белеткел талазы-биле ажыпты америк тала-биле кады үргүлчүлээр.

(СЭТА).

ПРЕЗИДЕНТ С. АЛЬЕНДЕНИҢ ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң президентизи С. Альенде аңаа даштыкы журналистерге парлалга конференциязынга чүве чугаалаан. Ол июль 29-та болган чорук ышкаш ындыг болуушкунну ам барын үзедиг идегеттер катап үүлгедип ыыдаваа даарзинге бүзүредин илереткен. Ынчан реакциялыг үзел-бодалдыг бөлүк черниг кижилер Улусчу чаңгыс эштиң чазаанга удур үймээн өскүдерин ораалдаш-

каны биидингир. Национал чепсектиг күштер-биле чазактың, Чилиниң армиязы-биле улузунуң аразынга месилдежиишкинни үндүрер дээш ракеталыг солуунарның хоралыг чүүлчүруушкуннарын президент бүрүү шапкан.

Оон-биле чергелештир Сальвадор Альенде хөөйлу ёзугаар сонгуган чазакты камгалаар төлээде, эргежок чугула арганы, ажылдажылга белеп турарын онзалап айыткан.

АНГЛИЯ. Британияның чазаанын португали колонизаторлар-биле холбашкы, кады ажылдап турарынга удурланганын илереткен массалыг чыскаал чурттуң эң-не улуг дээн он беш хоорайларынга боол арткилзон. Лондонга англи ажылчы чоннарның төлөөлекчилери Даунинг-стрит кудумчузунда премьер-министрниң ажылдаар бажыңынын чанынга чыылганнар. Оларның дамчыткан чагаазында Мозамбиктиң, Ангонаның болгаш Гвинеяның (Бисау) боттарының хосталгазы дээш демиселиин турар улустарынга удур Португалияның кадыг-дошкун хемчеглери болгаш колониалдыг дайыны англичанларның хей нуруузунуң удурланышкынын болгаш мадыгчыг эпчоксунуушкунун болдуруп турар деп айтып турар.

ЧУРУКТА: Лондонга болган тыскаал үезинде.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Эвилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

УЗБЕКИСТАН:
чалдай тараан

Узбекистанның Кара Маркс аттыг совхозунда Рашид Рузиевтиң комсомолчу-ёжыктар бригадазының тараа шөлдеринге комбайннар ажылдап турганындан бээр каш-ла конган. Ам ынарның ормуунда чер чарар агрегаттар ажылдап турар апарган. Олар тараа болур дүжүт бээр кукуруза тарыырынга хову хорааунун белеткеп турар. Суггат чок хөвүлардан ийи катап дүжүт ажаап алыр деп турар. Оон оң дүжүдун бо чылын ажаап алыр дээн.

Рузиевтиң бригадазы —кызыл-тастыг түскай чалдарга остүрүп алыр шенеддениң эгелекчизи. Үредиш чажар анаа «СУЗ-24» сеялкага механизаторлар тараан хөвец сыптарының дөстерин хөмер дериг тудуштур дүзээлап алган. Ам ынчалдыр тарып каан кызыл-тастың суггат хереглээри ону анаа агротехникага хереглээриндеги үш катап эвээжээн. Дүжүдү —оөң суггаттыгда бээр дүжүдү дег. Гектар бүрүзүнден алган дүжүт бежен центнер шилиндеп тараа болган.

Аныяк тараажылар суггат чок хөвүларынын бээр дүжүдүн үзүк чок болдурар деп шиитпирлээн. Олар кызылтастың дүжүдүн бөш-ле хүн ажаай тыртып алган. Оон тараа шөлдерин катап тарыырынга белеткей бергеп. Угаазылай савап көөрге, кукурузаны июльда тарып каарга, октябрьның эгезинде быжа бээр болган. Бир гектардан-на 35 центнерден эвээш эвес дүжүт ажаап алыр дээн. Оөң соонда хөвүларга үзүүн тарыыр кызыл-тас үрединиң чаштырыы каар.

Бригаданың ажылдап турарының дуржулгазын Узбекистанның Кашкадарья облазының тараажылары калбаа-биле ажыглай бергеп. Олар бо чылын 15 муң гектардан ийиги дүжүдүн ажаап алыр.

РСФСР:
динамочуларның сөзү

Метро вагоннарынга ажыглаар баа электри дериг-хереңсеңдерин Москвының «Динамо» заводу бүдүрүп үндүрүп эгелээн. Ону ажылчаарга чер шиитпиниң электричкаларының тижеөшкининга дүргедир. Оөң түңелиндеги хүннүң-не «тыпкыш» шак үезинде 200 муң чедир кижини немей сөөртүр арганлыг болур.

МОСКВА.

(СЭТА-ның корр.).

ЛИТВА: «Сигманың» белээ

Вильнюстуң «Сигма» дээр бүдүрүлгө маттыжышкынының чыл эгезинден бээр бир миллион рубль калбак херегледдиг кылыгларын бүдүрүп үндүрген.

— Каттыжышкынның коя-ла продукциязы саналганың нарын техникаазы боол турар. Ынчалзэ-даа калбак херегледдиң янзы-бүрү электри баралиннарын база хөйнү кылып турар — деп, оон чингиве директору А. Чуплинскас чугаалаар.

Каттыжышкынның алды бүдүрүлгө чери бо чылын улустуң калбак хереглелиниң баралиннарын артжеп чылдыындагы барык ийи катап хөйнү кылып үндүрер.

(СЭТА-ның корр).

ВИЛЬНЮС

МОЛДАВИЯ:
Чехословакиядан келген чаъс

Молдавияның Рыбницкий районунда «Октябрьның 50 чылы» колхозунуң ногаа шөлдерин тускай чагыг ёзугаар чаъстаашкын-биле суггарып эп турар апарган. Ында чехословак фирма «Сигманың» чигыны ёзугаар кылган дериг-хереңсеңдери-биле суггарылга системазын тургускаш, ажыглалда киргеп. Ол чаңгыс-ла шак шиитинде бир миллион литр суггу чаштырар аргалыг болгаш сезон дургузунда 500 гектар шөлдү каш удаа суггарып шыдаар.

Республиканың ажыл-агыйлары амгы үеде мадыг аргалыг 25 муң хире гектар шөлдү суггарып турар.

(СЭТА-ның корр).

КИШИНЕВ.

ГРУЗИЯ:
буга чок суггарылга

Грузияның чавыс шыналарында сиганның ийиги кезилдээ чорун турар. Ажылагыйлар носкон чөрлерни кошшөлдү суггарып турар.

Джандарның мал ажыдыг совхозунда суггарылганы мынчаар кылып турар. «Беларусь» деп тракторга бирезинге-де 480—600 метр узун дурттуг шлангыны тускай өскээге орнаан каан. Шлангыларны капрон удазындан кылган. Трактор суггарылга бутавынга келгеш, шлангының бир ужун сугже суккаш, суггарар дээн черниге чедир шөйүп чоруй баар. Шлангыдан суг дамчып эгелээр.

Мурнуудагы ышкаш суггу арык-буга дамчыштыр суггарылгага ажыглаанынга деңнээрге, шлангыдыг суггарылга алды катап делгем шөлдү суггарар арганы бээр. Бир гектарны суггарарынга чарыгдал беш рубльден бүдүн-чартык рубль чедир чыгтаар. Түр үениң суггарылга бутаарын, арыктарны казары азбан эвес апаар. Бо бүгү ажыглаан шөлүн дөрт хуу удаттырар арганы бээр.

(СЭТА-ның корр.).

ТБИЛИСИ.

Бо чуруктa Кызылдың № 2 ортумак школазының бо чылгы доозучулары (он талдан) Наташа ДОНГАК, Витя КУУЛАР, Витя САЛЧАК олар 10 классты 4—5 демдектерлиг доосканнар. Бо чурукту ол школаның доозучулары аттестаттарны ап, ойнап-хөглеп турда тыртыптырган.

О. ОХЕМЧИКТИН фотозу.

СТУДЕНТИЛЕРНИҢ ТУДУГЖУ ОТРЯДТАРЫ

Бистиң республиканың тудугларынга чурттуң ангы-дээдә болгаш ортумак өөредилге черлеринден мун студентилер, сургуулдар ажыддаар. Олар студентилериниң 29 тудугжу отрядтарынга үстүп алыр. Келир үениң эвээн специалистери 2500 мун рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын 52 ажыл хүнүнде кылырлар. Студентилер чурттаалга, үлегүр бүдүрүлгелер бажыңнарын, уруглар садтарын, клубтарны болгаш өске-даа объектилерни тударлар.

Амгы үеде Тывага Күйбишевтен эң-не хөй оолдар, кыстар чедип келген. Ол болза ол хоорайның университединиң, политехникти, ужар-чүүл, инженер-тудуг, эмчи институттарының студентилери-дир. Олар «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 62, 585 мекколониларының тудугларында ажылдап эгелээнинер.

Кызылдың өөредилге черлеринден бо чайын 300 кире ниж тудугларга ажыддаар.

Тоскы беш чылдың шинчилиг үшкү чылының планының онаалдаларын чедиишкинниг күүседирингe төлептиг үлүүн киирер дээш студентилер кызымак ажылдаар сорулганы салгаанар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

СОРУЛГАЛАРНЫ ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

Партияның XXIV съездизи 1975 чылга чедир ажыктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезин бистиң чуртка бүрүн боттандырарын шинчилээн

Улус өөредилге органнарының мурнунда салдынган ол улуг сорулганы амыдыралга, ажыл-херекке кандыг ажылыг күүседиринiң кол угланышкыннарын 1972 чылдың июнь 20-де үнген СӨКП Төп Комитединиң база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининг «Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезинче шилчилгени доозары болгаш ниити билиг школаларын улам хөгжүдер дүтаймда» доктаалында тодарадыг-биле айтыкан. Совет школаның мурнунда салдының турар кол сорулгаларны чедиишкиниг боттандырарынга башкыларның бедик мергежилги, үлегерлиг моаң-шынарлары улуг рольду ойнаар.

Школа дугайында доктаалда башкы кадрларның билиг мергежилин доктаамал бедидерин, өөредилге-хижизидилге ажылын эртемге үндезилеп билир кылдыр оларны ажыл-херектиң чаа хевирлеринге эдэ белеткээри улус өөредилге органнарындан негеп турар.

Чаа программаларның утка-шынарын, тургузуун база оон негелдеринiң билиг алдын ажыддаары башкыга амгы үеде берге.

Республиканың башкылар билиг бедидер институду школалар чаа программажыже киргенинiң эге хүннеринден эгелээп, башкыларны семинарлар, курстарга белеткээрин кичээнгейниң төвүнге алган.

Чүгле 1972 чылда семинарлар, курстарга 1815 башкылар, кижизидикчилер болгаш улус өөредилге органнарының ажылдакчылары чогуур белеткелди арткен.

1973 чылдың 6 айларының дургузунда 1000 ажыг башкыларны келир 1973—1974 өөредилге чылында чаа програма-биле ажылдаарынга белеткээн. Школа удуртукчуларын курстарга белеткээринiң улуг программазын, өөредилге планын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан. Ол план ёзугаар ай хуусаалыг курстарга орус, тыва дылдар болгаш төөгү, география эртемниг 58 директорлар тускай белеткелди бо чылын арткен.

Сөөлгү үйн чылда районнарның, Кызыл хоорайның улус өөредилге киллистерiнiң ажыдакчылары колдуу шупту Төп билиг бедидер институтка белеткелди арткен.

Орус школаларның эге класс башкыларын үш чыл улаштыр чайгы курстарга кээп тургаш, ону бо чайын чедиишкинниг доосканнар. Тыва эге класс башкыларындан арткен чылын 170, бо чылын — 110 кижи база ындыг курстарны дооскан. Ам колдуунда бүгү-ле категорияның башкылары билиг бедидерiниң 2 чыл хуусаалыг курстарында хаара туттунган. Ылаңгыя төөгү, күш-культура, эге класстар болгаш төрээн дыл башкылары чедиишкинниг өөренип турар.

Үстүнде ап чоруткан хемчеглер школада өөредилге-кижизидилгелиг ажылды билдилиг удуртурунга, башкылаашкынның арга-мергежилин сайгырадыр, шептеринге дөгүм боор турары тодаргай.

Келир өөредилге чылында тыва школаларның 6, орус школаларның 7 классары чаа программалар, өөредилге номнары-биле ажылдаар. Амгы үеде бүгү-ле эртемнерге хөрегээр өөредилге номнары, пособиелери үнгүлээн.

Чайгы курстарның кол сорулгазы — чаа программаларның утказын, оон тургустунган системазын, өөредилге номнарының кол негелделерин башкыларга таныштырары болур. Ынчангаш башкылар билиг бедидер институт чаа программа-биле ажылдаар орус, тыва дылдар, математика, физика, химия, география болгаш өске-даа эртемнерниң кабинеттерин дериң кылыры дээш ышкаш чаа-чаа, солуп айтырыгларны киирген.

План ёзугаар 600 хүре башкыларны өөредири көрдүнген. Ам бо хүнчерге 580 ажыг башкылар өөренип дооскан. Июль айда чамдык категорияның башкыларының курстары эгелээр. Бистиң республикадан математика, физика, химия, биология, географияның 40 ажыг башкылары Томск, Красноярск болгаш Абакан хоорайларда организастаан областар аразының курстарында өөренип турар. Районнарның улус өөредилге киллистерiн бо чайын курстарже башкылар чорударын эки организастаалын демдегээри чугула. Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнар база Кызыл хоорай курстарга башкылар белеткээр планын ажыр күүседкен.

Билиг бедидер институттуң кабинет эртелекчилери база методистери чайгы курстарның өөредилге планнарын тургузарынга бедик, харыысалгалыг боон, сүмелеп турар бүгү-де темаларны киирген. Өөредилге планнарында улус өөредилгезиниң экономиказы болгаш планнаашкыны, өөренikчилер организованнаашкыны, өөренikчилер ортузунга хөөлдуларүмнүг пропагандаларыг болгаш оон методиказы, санитар-гигиена база үрүтларның кадыкшылын камгалаары, өөредилгени чүрт-шинчилел материалдарынга үндезилей чорулары, башкыларның бот-өөредилгезин организастаары, школага эртемнер кабинеттерин дериң кылыры дээш ышкаш чаа-чаа, солуп айтырыгларны киирген.

Тыва школаның орус, тыва дылдар болгаш үстүкү класстарның тыва дыл, литература номнарының авторлары дыңнакчыларның мурнунга боттарының чогаадып тургускан номнарының дугайында чугаалап тура, оларда киирген материалларны кичээлдерге болгаш өөренikчилерiниң бот-тускайлаң ажылынга үеэнидо канчаар ажыглаарының дугайында тодаргай сүмелерни берген.

Курстарда турар башкыларның ниити культурлуг сонуургалын хандырар сорулгабиле республиканың пайысталы Кызыл хоорайның төөтүлүг черлерин көөрү-биле автобустуг экскурсиялары организастаан, ол ышкаш «Саяны» ансамбльдиң концерттер болгаш солуп кинолар план ёзугаар көргүскүлээн.

Республика школалары техникти херекселдер-биле четчир саннаг хандырыгнаан. Ынчалаа-даа янзы-бүрү үүлдерни башкыларның хөй кезии кичээлдерге ажыглавайн турар болгаш чамдык аппаратгарны ажылдап билбезинiң караазы-биле ада чыткылаары хынаддадан илереттингеп. Ынчангаш чайгы курстарның бүгү бөлүктеринге янзы-бүрү техникти херекселдерни канчаар ажыглаарының дугайында билиглерни башкыларга берген. Бо ажылды организастаан чорударынга башкылар билиг бедидер институттуң техникти херекселдер кабинединиң эргелекчиги В. Маношинаның кызымаккай ажылдаанын демдегтээр херек.

План ёзугаар киирген теоретиктиг-даа, практиктиг-даа материалдарны лекторлар бедик дедиелге, солуп эртергенин курстарның дыңнакчылары түнелеп хүралдарга боттарының саналдарынга айтыкан.

Чайгы курстарга алган билиглерни бот-өөредилге-биле байыдып, ажыл-херекке ыяш ажыттарының аргаларын сайгырадып, өөренikчилерге бижыг билигни бээр — башының ыдыктыг хүлээлгези.

М. ООРЖАК,

республиканың башкылар билиги бедидер институдунуң директору.

ЛЕКТОРЛАР СЕМИНАРЫ

Эрзин, Тес-Хем районнарында «Билиг» ниитилелиниң делегей байдалының дугайында лекция номчуур кежигүннериниң семинары Самагалдайга болуп эрткен.

Совет Эвилелиниң делегей байдалының, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниниң, амгы үе-чада экономиканың хөгжүдезининiң дугайында лекцияларны семинарның киржикчилери дыңнаан. Бо талазы-биле лекциялары СЭКП обкомунуң лекторлары И. П. Соболев, В. Ч. Очур, «Билиг» ниитилелиниң республикага организациязының баштаар черинiң харыысалгалыг секретары С. И. Шуклин олар номчаан.

Семинарның киржикчилери — лекторлар делегей байдалынга хамаарыштыр айтырыгларны улам хандыр билип алганнар.

• • •

Үстүнде ады кирген лекторлар Самагалдайның Культура бажыңынга, «Чодураа» колхозка, «Сельхозтехника» хаттыжышкынынга лекцияларны база номчаан.

ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ

Якут АССР-ге Башкирияның чечен чогаалының хүннеря доозулган. Якутияның найысталында хоорай паркының погаан театрынга башкир шүлүктүдер Вахит Исхаков, Катиба Кильябулатова, Ангам Атнабаев олар чыыттаннарга боктарының шүлүктерiн воомчуп таныштырган.

Башкирияның уруглуг шүлүкчүүзү.

ССРЭ-ниң күрүне шаңналының лауреады Мустай Каримге баштаткан чогаалыкчы төлээлер Вилюйның гидротудугжуларынга, Мирныйның алмаз тывыкчыларынга, Алдыы-Колыманың ниижилеринге барып чорааннар. Акы-дүнма республиканың төлээлери Якут АССР-ниң культуразы болгаш экономиказы-биле танышканнар.

ЯКУТСК Д. БУДЯКИН.

«ЧАЯН»—КАМАЗЧЫЛАРНЫҢ ААЛЧЫЗЫ

Набережные Челныда — Камада автомобиль заводунуң тудугжуларының хоорайында—Татарияның «Чаян» деп журналының шоодукту — чурукчуларының ажыдарынын делегтеген ажыттыган. «Чаян» — бистиң чуртта шоодугжуп журналдарывыңа эң хоочуннарының бирээзи. Ында дыка хөй чурукчулар ажылдап турар. Оларның хөй нуруузу «Шоодугт тайбың дээш демдеглер» деп делегей делгеттелеринге база Бүгү-авиаел делгеттелеринге чедиишкинниң-биле киржип турганнар.

Набережные Челнының делгеттелиндe 42 чурукчуларның 200 ажыг чуруктарын киирген.

КАЗАНЬ. Н. ХАРИТОНОВ.

Чурукчулар белээ

РСФСР-ниң урай чуруга фондузунуң Чечен-Ингушетия салбырының залынга туе черник чурукчуларының 35 ажылдарын ниити чон көөрүбиле дедеп тургускан. Чуруглардың, скульптураның, графиканың, үзелдиргенiң болгаш синлбирлиг уран чүүлдүң ол чогаалдарын колхозтуң Культура бажыңынга, даг чурттуг урутларның школа-интернадынга база «Сатурн» деп спорт лагеринге халас бээрин шинитпирлээн.

Белекке берген чогаалдарның аразында И. Латышевтиң «Шүшенскоеде бажыңчыгаш», С. Сухоруковтуң «Тараажы», Х. Ладаевтиң «Хевис аргыкчылар» деп чуруктары, мастерлер И. Бекичев, В. Маяков, Р. Мамилов олардың кылганы, Чечен-Ингушетияның мурнакчы скульптурлуг портреттери бар.

Г. НАСОНОВ.

Грозный.

ЧАА АРТИСТЕР

Е. Вахтангов аттыг күрүне театрының чанында Щукин аттыг театр үчлиңцезиниң дипломнарын алган 20 аныяк артистер — удмурт студиязының доозукчулары — Ижевскиде чаныш келген. Оларның дипломнуг ажылдары—«Ядамының кем чок», «Фома Гордеев», «Машенька» деп шиңнери Москваның клубтарында болгаш Культура ордуларында улус улуг сонуургал-биле көргүлээн. А «Машенька» деп шиңнин Вахтангов аттыг театрның кол сценазынга көргүскен. Ам ол шиңнер Удмуртияның хөгжүм-шин театрының репертуарынга кирер.

Бо аныяк артистер дээрге Москваның болгаш Ленинградтың театр талазы-биле өөредилге черлериниң чанында организастаан удмурт студияларның доозукчуларының дөрт дугаар бөлүү-дүр.

Ю. КЕДРОВ.

ИЖЕВСК.

ОЛЧА— «МОСКВИЧ»

РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының үшкү үндүрүлгезиниден бир билетти Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы Валерий Щетлов салыы алган. Оон бээр йөн ай хирэ үе эрткен, ол дугайында Щетлов уттупкан.

Валерий Степанович сеазынаар аразындан лотереязының биледин тып алган, таблица-биле шүүштүрүп, хынап көөрге, «Москвич-412» тевээзиг берген.

1973 чылдың эгезинден бээр кызылчылар акша-бараан лотереязының биледи-биле беш машинаны ойнап алган.

БИСТИҢ КОРР.

ШҮЛҮКТЕР ЧЫЫНДЫЛАРЫ

«Чүргэңерге шынчы болуңар» деп шүлүктер чыындызы дээш Геннадий Матюковскиниң чаңыс чуруттуларының — чогаалчыларның аразындан бир-ле дугаарында Марий АССР-ниң курупе шаңналын алган.

Үжен чыл дургузунда ыяш келген чогаадыкчы ажылынга үелиндe үндүрген ол он дөрт дугаар ному.

Марий чогаалчыларының чоокта чаа болуп эрткен дөрт-ку съездизинге Миклай Келасковтуң «Мээң чүргэм» болгаш «Одувуглар кыйгырыптура, Валентин Колуйбаның «Тоодугулуг аңнашкыны» болгаш «Эки сетки», республиканың үлүстүң шүлүкчүзү Семен Вишневскийниң «Бүгүргэр мен болгаш «Чалым назынның ырызы» деп чыындызы бедик үнелелди алгыдаан.

В. АЛЕКСЕЕВ.

ЙОШКАР-ОЛА.

Идепкейлиг киржир

Коми республиканың шин театрының коллективи Сонгу чүктүң шахтёрларынга, нефтьтыешкыларынга, химчилеринге болгаш ыяш белеткечилериниң эвээ-ле аалдан чөбе бергилээр. Максаковскиниң ыяш саладыр черинiң ажылчыннары-биле артистериниң чоокта чаа ужуражыгазы оныа үре-түнелээр дээш. Артистер хүндүс Сыколдуң ыяш саладыкчыларының ажыл-ижи-биле таныжып, а кежээ ажылчыннарга шин көргүскен.

Ийи коллектив аразында найырал дугайында чогаадыкчы дөгүрүлге чарган. Артистер Сыктыекарга ай самында-ла өөрэ-ыяштың ажыл-ишчилеринге театр түнүкө эртиирип турарын хүлээнген. Олар чоокку үеде ажылчын ажыы дугайында амгы үениң шинзин көргүзер болгаш Максаковскиниң клубунга культура университединiң организастаар. А ыяш саладыр черниң ажылчыннары боттарының клубунге бот-тыныгыр уран чүүл коллективин тургузарын, театрның чаа шилерiн чугаалажырынга идепкейлиг киржирим ышкыпырлээннер.

В. ЛЕБЕДЕВ.

СЫКТЫВКАР.

Спорт · Спорт

„ДИНАМО“—ЧЕМПИОН

Тыва АССР-ниң баскетболга бирги черге дээш маргылдааны Кызылдың № 15 школазының спорт площадкада дөрт хүн үргүлчүлээш доозулган. Маргылдааның баштайгы хүнүнден эгелээш, эртикен чылгы республика чемпионы «Динамо» спорт ниитилелиниң спортчулары боттарының удурланыкчыларын чиигн-биле удуп ап, техника-даа, чараш ойнаарывын-даа талазы-биле өскелерден ылгалып эгелээн.

—1973 чылда республика чемпиону деп бедик атты эдилээр эрге дээш түнелеп оюн «Динамо» биле Кызылдың пилиндек командаларының аразынга болган. Командаларның ойнакчыларының аразында республиканың пилиндек командазының кежигүннери хөй. Ол ийи команданың оюнун көргүчүзер сонуургап, магадааннар. Чидиг демселдиң түнелиннде «Динамо» спорт ниитилелиниң баскетболистери удуланыкчыларынга артыкшыл болгаш ыяш артык күштүүн көргүзүп, тиилекти болуп үнген. Ынчангаш оон-биле «Динамо» командазы эртикен чылгы чемпион адын база катап балыткаан, республиканың Күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчир кубогу биргн черниң диплому, тураскаадыг вымпелп-биле база катап шаңнаткан. Кызылдың пилиндек командазының спортчулары — ийнги, «Спартак» командазының ойнакчылары — үшкү черлерни эелээннер.

Херээжен улустуң аразынга Кызылда уругларның спорт школазының аныяк баскетболистери түнелеп оюнда эрткен чылгы республика чемпиону «Спартак» командазын уткаш, чемпионнаан. Үшкү черни «Урожай» эки түре спорт ниитилелиниң ойнакчылары алган.

Тиилекчилер ортектиг белектер, мактал бижиктер-биле шаңнатканнар.

БИСТИҢ КОРР.

телевидение

ИЮЛЬ 10-ДА

19.00 — «Аныяк ленинчилер». Уругларга дамчыдыкка. 19.30 — Мультфильм. 19.40 — Телемедээлер. 19.55 — «Олегниның ортулуктарында». Документалдыг фильм. 20.15 — «Кедээниң амыдыралы». Дамчыдыкта. 20.45 — «Моолга улусчу революциянның 52 чылы». Беседа. 20.55 — Документалдыг фильм. 21.05—Телемедээлер. 21.15—Чарлалдыр, реклама. 21.20—23.00—Уран-чечен фильм.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга одур буянтаар, чагбас. Барымтыг чүк улганышкынывыг хаттың дүргени се-кунлада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 21—25, артыннарынга 26—30 градус чылыг болур. Кызылга агаарның температуразы 28—30 градус чылыыр

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Парижте испаннар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эргинiң арта» 15.00, «Доозазын чугаалавадыпар ышкажыл, Ферран» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Семурге» 11.20, «Дээрги 420» 17.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Текумзе» 12.40, 14.20, 16.20, 18.20, 20.30, «Пущик Прагаже бар чор» 9.00, 10.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ыржым эрактер» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

Аңчы ыттар көрулдези

МОСКВА. «Лефортово» дээр культура болгаш дыштанылга парыгынга аңчы ыттарның чанчыл болган 45 дугаар делгеттези боон эрткен. Бо талазы-биле делгеттеге Эвилелде эң улуг болгаш делегейде база бирги черни эелеп турар. Бо сөөлгү делгеттеге он чеди янзы породаларның 1627 ыттарын делгеп, көргүскен. Оны чаа чуруум ёзугаар эрттирип, ыттарның уксаа салгазының, аян-шинчилиниң барымдаалап делгээн.

ЧУРУКТА: элита шынарлыг спаниел-ыттарның ог-бүлези (солагай талазындан оң талазынче): Чарли, оон кыс эвин—Альма, оон оглунуң оолдары Веста биле Дик олар.

А. ПУШКАРЕВ биле В. БУДАННЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникazы).

АРТИСТЕР–ХАКАСИЯДА

Тываның хөгжүм-шин театрының орус бөлүүнүң артистери драматург Александр Фредровуң «Кадыынар болгаш гусарлар» деп каттырынчыг шинзин Хакас автономнуг областың районнарында чедиишкинниг көргүзүп чоруп турар.

Шинниң кол рольдарын Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери Л. Котов, М. Рамазанова, артистер Б. Терехов, Г. Тюрин, З. Голубева олар ойнап, көрүүчүлерниң хүндүткелин чаалап алган.

Хакасияның көрүкчүлери Тываның артистерин чер болганга чылыы-биле хүлээп ап турар.

Театрның артистери шин көргүзерин ам-даа уламчылавышаан.

К. ИВАНОВ.

КОНЦЕРТТИ ЧОН СОНУУРГААН

РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Хензиг-оолга удуртkан Тываның күрүне филармониязының цирк-эстрада бөлүү Эрзин, Тес-Хем районнарга концерт көргүзүп чораан. Тес-Хемниң Самагалдай суурга, «Ак-Эрик», «Чодураа» колхозтарга, «Тес-Хем» совхозка цирк-эстрада бөлүү ойнаан. Кана-даа бээрге көрүкчүлер артистерниң көргүскен номерлерин сонуургап, диммиттиг адыш часкаашкыннары - биле үткүп турган.

Хоочун артистер К. Хензиг-оол, Д. Очурнун сывырындак хемнир кырлаарын, аныяктар Николай Чайбар, Өнер Байыр-оолдуң номерлерин, М.-Х. Монгуштуң ырларын көрүкчүлер сонуургаан.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының 35-24, пропаганда киллизининиң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизининиң 37-13, культура киллизининиң 23-54, кедээ амыдыралгый киллизининиң 21-47, үлетпүр киллизининиң 22-64, чагаа киллизининиң 41-27, информация база совет тургузуу киллизининиң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солуп келбейн барганда 32-75 телефонче золлаар.

Солун неделяда 6 каттап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫТ № 2251.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үнүтүрер чер. полиграфия болгаш ном салыының газазы-биле эргелекиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00748

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-чиң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 161 (9236) | Среда, 1973 чылдың июль 11 | 1925 чылда үндезилеттингең. | Өртээ 4 стр.

VIII делегей кинофестивалының киржикчилеринге, аалчыларынга

Москвага VIII делегей кинофестивалының ажыттынган хүнүнде кино уран чүүлүнүң ол бүгү делегей көрүүдезиниң киржикчилеринге болгаш аалчыларынга чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен.

«Кино уран чүүлүнүң гуманизми дээш, тайбың болгаш улустар аразынга найырал дээш!» деп, чаңчыл болган фестиваль кыйгырыы бистиң хүннеривисте, тайбың дем каттыштырып ажылдаарывыс чүткүл делегейге өскоок дайынның шаптыктыг дужамының улам нидеп ажың эртип турда, үениң байдалынга онза таарымчалыг чаңгыланып турар. Бүгү талалыг, ооң иштинде культура-даа талазы-биле харылзаалар тударын, солчуушкун кылырын бижыглаан болур чаа-чаа аргалар тыптып турар.

Кинематограф делегейге тайбыңны, чүүл-бүрү чурттарның киржилериниң аразынга билчишкинниг бижыглаарында улуг үлүг-хуузун киирип шыдаар. Кино уран чүүлү миллион-миллион киржилериң үгланынга болгаш түлдүчүрээнге саддар чедирер кайгамчык күштүг. Гуманизминиң болгаш социал дешпилгенниң, киживиң үгаан-бодал, аажы-чаң талазы-биле байыдырының улуг хераанге ол күштүг бараан болган турорга ойнучут чугула.

Чурукчунуң чоннарга улуска бараан бооп, херек кырында байдалды шинээр көргүзүп турда, бодунуң үеэниң төөгүлүг чаагай үүле-бүдүүрүн турарынга ол соруг киргеп турда, ооң таланытызы эң четче илереэр, өзер болгаш бижыгар.

Найыраадың болгаш хүндүлежиринниң чаагай идеяларын шингээген уран чүүлүнүң демократтыг чаагай чаңчылдарын калбартыр чогаадыкчы ажылга чаа-чаа иштерин Москва кинофестивалынга силерниң ужуражыышкыныңарның берген турарын күзээр-дир мен.

Чүүл-бүрү чурттарның уран чүүл ажылдакчыларының тургузуп турар, дешпилгелиг кинолары улустарның хүн бүрүдө ажыл-ижин, амыдырал-чурттаалгазын, оларның күзелчүткүлдерин, киживиниң төрелгетениң эң эки белеңир үеэн дээш оларның демисселин улам четче билип алырынга дуза чедирип турар. Совет кинематографистер чаа нияннел тургузукчуларының амыдырал-чурттаалгазының социалистиг хевирин, төөгүлүг ажыл-чорудулгазын, оларның бедик идеалдарын шынчы көргүзер чүткүдүг.

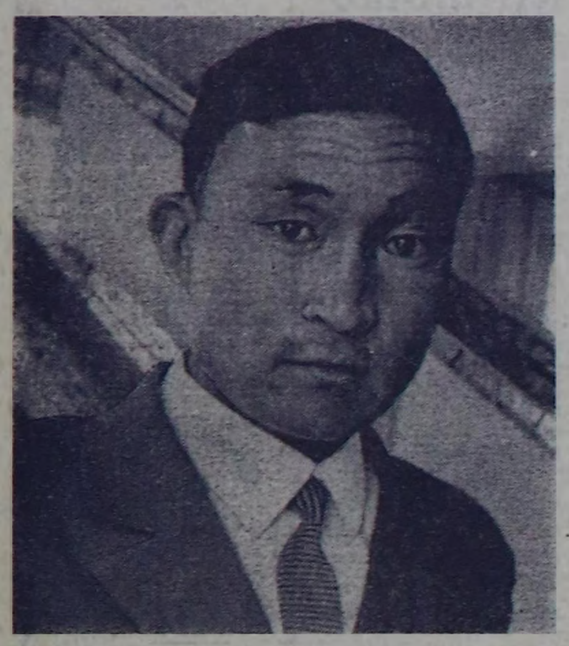
Бо фестиваль улустарның тайбынче болгаш дем каттыштырып ажылдаарынче ниити чүткүлүнге оларның культура харылзааларын улам калбартырынга дуза чедирер, чоок-шулажырынга дуза чедирер деп бүзүрелиг илергейлээрин чөпшээреп көрүнер.

Москваның делегей кинофестивалының бүгү киржикчилериниң чоғаадыкчы улуг чедишкинниг болурун чүректиң ан ханызындан күзедим.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. БРЕЖНЕВ.

Наадымга уткуштур

ДЕПУТАТ ХОЙЖУ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Сериң-оол Хертекович Эреге хой кадарын эгелээнивиден бээр чеди чыл четкен. Ниитиниң малының баш саавын өстүрер, ооң продуктуларын чорууп бедидер дээш кызымак ажылдан турарындан хойжуунуң көргүзүглери дурзулгалыг малчыннардан дудак чок болуп турар.

Эрткен ажыл-агый чылында Сериң-оол Эреге төрүүр түс бай хойдан-на 102 хураганны доруктуруп өстүргеп, бир баштан-на 2 килограмм 700 грамм дүктү кыргып алган. Бо түс черинең байдалынга багай эвес көргүзүг болуур.

Сериң-оол Эреге хой кадарын киргеп баштайгы чылынган эгелээш, мурнакчы малчыннарның дуржулгазын ажылынга ажыглап, зооветболгумге хойну, хураганны ажаан өстүрериниң, чемтерериниң аргаларын шиңгээдип алган. Ооң билип болгаш дуржулгазы чыл келгеш туда-на өзүп келген.

Чайгы үеде хоюнуң одарын шын таарыштырып тургаш, серииң, оттуг черлерге эки семиртиш ап турар. Семис малдың бээр продукциязы эки болгаш элбек болур. Оны Эреге барымдаалап, семиртилгеже кол кичээнгейни салып турар. Четчир санныг мал чемин белеткээри, эки шынарлыг кажааларны кылып алыры, хойларның, хураганнарның ажаалдазыныче, чемгерилгезинче, одарынче хүн бүрү сагыш салышкын болгаш хой малды өстүрериниче, продуктулуг чоруун бедидеринче угланган өске-даа хемчеглерни хойжу ап келген. Бо хемчеглер көргүзүглерни бедидеринге кол роль ойнаан.

Эрткен чылын Сериң-оол Эрегеге кыс хураганнарны хүлээдип берген, олар бо чылын бир дутаар төрээн. Сагыш човангыр ээлиниң ачызында олар хүр кыш ашкан. Ынчангаш чаш хураганнары колдуу менди болган. Малчын төрүүр чүс бап хойга опаашпыр 97 хураганы доруктуруп алган азы ооң коданында 310 хураган бар.

Амгы үеде хойжу Хемчик бажының серии тайгаларында чайлаглап турар.

Депутат Сериң-оол Эреге хой-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, солгукчуларбиле ужуражылгаларны эрттирип, оларның чагыгларын күүседир дээш улуг ажылды чорудуп турар. Ажыл-ишчи, эрес-кежээ хойжу ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадыдаа, малчын-даа хүлээгедеривин аки күүседип, чокунга маңнадып-даа турар.

Т. ХЕРТЕК.

Бай-Тайга район, «Бай-Тал» совхоз.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады С. Х. Эреге.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

САВНЧЫ

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чыл» совхозтуң Иштин-Хем сүт-бараан фермазының саавнчызы Суван-оол Түлүшовна Дажы 1952 чылдан бээр саавнчылап келген. Ол чыл бүрүде ажылынга мергежил, байлак дуржулгалыг мурнакчы кижилериниң арга-сүмезин ажыглап турган, мурнакчыларның одуруунда киргеп. Чүгле Иштин-Хемде эвес, харын-даа районда ат-сураа алдаржаан мурнакчы саавнчыларның бирээзи апарган. Суван-оол Түлүшовна 1972 чылда бир инекке опаашпыр 1875 литр сүттүг саап алган. Тоску беш чыл планның шиитиргиг чылын саавчы эң бедик көргүзүлер-биле доозар соруглаңы бодунуң муриунда салган. Саавчының салган соруглазы ажыл-ишбиле карышпайн келген. Бо чылдың эрткен алды айларында безин ипек бүрүзүлеп 1400 литр сүттүг саап ап, районда бирги черни алган.

Ооң ажылдап турар коллектив районда база мурнакчы ажылдыг фермаларның бирээзи. Бо чылдың бирги чартыында ферма сүт бүдүрериң болгаш ону күрүнеге садарының талазы-биле планнарын ажыр күүседкен.

Суван-оол Дажы ферма коллективиниң хөй-ниити ажылынга база идепкейлиг киржип келген. Инда депутат болгуунуң ажылын эки организастаан. Ферманың планныг соруглаларын күүседиринге идиг бээр, күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн бедидер талазы-биле санааларны үргүлүү киирип келген улустуң бирээзи.

Мурнакчы ажыл-ишчиниң район Совединиң депутадынга база катап соңгуп, чон улуг ишкелдиң көргүзкен.

«УТКА 25 чыл» совхозтуң мурнакчы саавнчызы Суван-оол Түлүшовна Дажы кызымакай күш-ажылы-биле республиканың малчыннар Наадымынга киржир эргенги чедял алган.

К. ХЕРТЕК.

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН АКЫ-ДУҢМА УТКУУШКУН

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының болгаш ВДР-ниң чазааның делегациязының Москвада келгени

Июль 9-тә Москваның Внуково аэродромчө баар кудумчуларының, шөлдери Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туңдары-биле, ақы-дуңма вьетнам улуска байыр чедирген сөстерлиг, оңнуг транспарантылар-биле шиметтинген. Совет найысылал маадырлыг вьетнам улустуң төлээлерин — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазааның чалааның ёзугаар албан хүүзүнде найыралдыг аян-чорук кылып келген, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының, ВДР-ниң чазааның делегациязын бл хүн иэлг хүндүткелдиг, чүректиң ханызындан өөрүшкүлүг үткаан. Делегацияны ВАҢП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуан болгаш ВАҢП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донг баштап келген.

Найысылалдың Внуково аэропорту, Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туңдары хөлбөнейндир кинскээн. Чеңсектиг көштерниң үш хевириниң төлээлекчилери: чадаг шериглер, ужудукчулар, далайжылар аэродромнуң ужудуушкун шөлүнге чыскаалган. Москваның заводтарының, тудугларының, албан чергелериниң төлээлекчилери, өөреникчи аныяктар — он-он муң кижи маадырлыг вьетнам улустуң төлээлекчилерин уткуур дээш аэродромга келген.

Төлээлерни уткуур дээш аэропортка баштай-ла эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, Н. В. Подгорный, К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлакчызы В. П. Рубен, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчылары Н. К. Байбаков, В. Н. Новиков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң министрлери Н. С. Патоличев, Б. П. Бугаев, Н. А. Щелоков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кежигүнү К. В. Русаков, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орлакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги орлакчызы, армия генералы В. Г. Куликов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орлакчызы Н. П. Фирюбин, ССРЭ-ниң ВДР-де элчизи И. С. Щербаков, СЭКП ТК-ның Киидис эргелекчизиниң бирги орлакчызы О. Б. Рахманин, өске-даа албан кижилери келген.

Уткаанларның аразынга ВАҢП ТК-ның кежигүнү, ВДР-ниң ССРЭ-де элчизи, делегацияның составында киргеп Во Тхук Донг, ВАҢП ТК-ның кежигүнү, ВДР-ниң күш-ажыл министри Нгуен Хыу Киеу, ССРЭ-де өске-даа дипломаттыг төлээ чергелериниң удуртукчулары, Москвада өөреним турар хөй-хөй вьетнам студентилер турган.

17 шакта тускай самолёт кээп хонупкаш, аэропорт бажыныче чорупкан. Эштер Ле Зуан, Фам Ван Донг, ВАҢП-тың болгаш ВДР-ниң чазааның өске-даа төлээлери чадылап дүжүп келген. Оларны чүректиң ханызындан байыр чедирип, совет удуртукчулар уткаан.

Пионерлер вьетнам аалчыларга боодал-боодал кызыл чечектерни түдүскан.

Эштер Ле Зуанга болгаш Фам Ван Донгка хүндүлел таңныылының начальныгга рапорт берген. Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнөөри чаңгыланган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин эштер Ле Зуан-биле болгаш Фам Ван Донг-биле кады совет дайынчыларның чыскаалын эргин эрткен.

Совет найысылалдың ажылчы чону маадырлыг вьетнам улустуң төлээлеринге иэлг байыр чедирген. Совет-вьетнам найыралга аддар, совет болгаш вьетнам удуртукчуларга, маадырлыг вьетнам улуска аддар болдурган йөрээлер чаңгыланып турган.

Вьетнам өңүктер аэропортка келген совет албан кижилери-биле мендилешкен. Хүндүлел таңныылдары хүндүткелдиг кылаш-биле эрткен.

Вьетнам болгаш совет эштер автомашиналарга олурупкаш, хоорайже чорупкан.

Найысылалдың күдүмчуларында чүүл келген муң-муң москвачылар вьетнам ақы-дуңмаларга иэлг байыр чедирген. Күдүмчуларда — вьетнам болгаш орус дылдарда байыр чедирген сөстерлиг транспарантылар. Оларда мынча дээш: «Маадырлыг вьетнам улустуң төлээлерине ақы-дуңма байыр!», «Совет болгаш вьетнам улустарның аразында буулубас ақы-дуңма найырал, даймчы эң-сеткил каттыштырылгазы делгерезинге!», «Париж дугуржулгазын шыңгыы күүседири дээш, бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш вьетнам улустуң чөптүг демисселин шиитиргиг деткип тур бис!», «Индий-Кыдаттың улустарынга тайбың, хосталга болгаш хамаарышпас чоруг!»

ВАҢП-тың болгаш ВДР-ниң чазааның делегация составында ВАҢП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазааның Премьер-Министриниң оралакчызы Ле Тхань Нги, министр, ВДР-ниң Күрүненниң план комитединиң даргазының оралакчызы Нгуен Ван Кха, даштыкы херектер министриниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать, ВДР-ниң национал камгалал министриниң оралакчызы Чан Шам олар Москвада чедип келген.

ЗАВОДТУҢ ЧЕДИШКИНИ

Кызыл доорайның балык заводунуң коллективи тоску беш чылдың үшкү чылында эрткен чылдан дудак чок дээре көргүзүглерни чедип ап турар. Балыкчы бригадалар аразында социалистиг чарыштыг организастаан. Ооң түнелдерин квартералдан үнүүрүп турар. Чыл эгезинден тура хожудан турар участоктарның ажылын экижидеринче кичээнгейни углаан. Заводтуң цехтеринге чаа механизмнерни, дерилгелерни немей тургускулаан. Ооң өскедаа организастыг демчеглер эки түнелдерни берген.

Бирги чартык чылда балык тударының планын заводтуң ажыл-ишчилери 100, 9 хуу, балык продукциязын сайгарарының планын 121 хуу күүсеткен. Бо заводта ниитизибиле 78 ажылчынныг аажок кап бригадалар бар. Бирги чартык чылдың социалистиг чарыжының түнелиниде Алексей Булатовтуң, Александр Николаевтиң балык тудар бригадалары болгаш Николай Лучёнконуң комплектиг бригадазы, Валерий Макаровтуң, Иван Коряковтуң звенолары бедик көргүзүглерни чедип алган.

Балык тывыжыйын ажылын боттандырар бо коллектив Красноярскиниң Ужурда балык өстүрер завод-биле харылзаа тудуп, Тываның хөлдеринге балыктар өстүрериниче чүгүлә сагыш салып турар. Янзы-бүрү хевирнин балыын өстүрериң Томскиниң биология болгаш биохимия эртем-шинчилел институту-биле база сырый харылзажып, ол институттуң ажылдакчыларының дузазы-биле эрткен чылның база бо чылдың майда Сүт-Хөлде үш миллион, Азаста 3 миллион 800 мун, Терех-Хөлде 2 миллион, Маны-Хөлде 6 млн, Шара-Хөлде 600 мун. байланы өстүрер дээш салган.

А. КАРПОВ,
Кызылдың балык заводунуң директору.

НАЙЫРАЛЧЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ДАМАСК. (СЭТА). Сириянның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Х. Багдаш-биле, СКП ТК-ның Политбюро кежигүнүери Ю. Фейсал, И. Бакри, Д. Нааме болгаш З. А. Самад-биле совет партия-чазак төлээлериниң баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның сокретары А. П. Кириленконуң ужуражыышкыны ук төлээлериниң Сирияга чоруп турган үезинде Дамаскыга болгал.

Ас-Саура хоорайда гидроэнергетика комплекизининң туулуңга Евфрат хемниң улуг боорунга таварыштыр САРның Араб соцпалистиг чаартызга партиязының удуртулга черинин болгаш чазааның чалааның ёзугаар байырлалга кириишкен совет партия-чазак төлээлериңе сирий эштер

• • •

ДАМАСК. (СЭТА-ның тускай корр.). Совет партия-чазак төлээлериниң Сирия Араб Республикага аян-чоруунуң доостурунуң мурнуу чарыында төлээлериниң баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко Дамаскының телевиденнезинге чүве чугаалаан.

А. П. Кириленко бүгү сирий улуска бистиң чуртуң ажылчы чоннарындан, совет удуртукчуладан болгаш бистиң Коммунистиг партиявыстың ТК-зының Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң мурнуудан иэлг байырны чедирген.

А. П. Кириленко Сирия Араб Республиканың удуртукчуларынга, АСЧП-ның Чиңгине секретары, Президент Хафез Асадка САР-га совет партия-чазак төлээлериниң кээрин болгаш сирий улус-биле кады Евфрат хемге улуг плотинаны тудуп доосканын демдеглээр кыдыр чалааны дээш өөрүп четтиришкинни илергейлээн.

Ас-Саура хоорайга болган митингиге бодунуң чугаазынга Президент Асадтың совет-сирий найыралды болгаш кады ажылдажылганы бедидибиле уеленнин, а ол ышкаш байыр чедирген.

Олар Компартияның ажыл-чорудулгазының чогуур өйү келген айтырыгларын, ооң организас болгаш идеологияга талазы-биле чаңгыс эвин бижыглаан турарын чугаалаан. Сирияның коммунистери Компартияның дешпилгелиг Национал фронтуда Араб социалистиг чаартызга партиязы-биле болгаш чурттуң өскедаа дешпилгелиг партиялары-биле кады Сирия Араб Республиканың национал хамаарышпас чоруун бижыглаар, израиль агрессиягa ойтур шавышкын бээр болгаш социал дешпилге оруу-биле Сирияның улам бурунгаалдаарын хандырар талазы-биле ук фронтуның соруглаларын боттандырарынче массаларны организастаар дээш чорудар ажылынче улуг кичээнгейни салып турар.

• • •

Евфратта суг энергетикалыг комплексти тудуп тургузарынга киришкен совет специалистерниң салыышкынын үнелээни биске өөрүнүүт деп ол чугаалаан.

Президент Асад-биле найыраадыг болгаш ажыг-чажыт чок беседалар үезинде советсирий харылзааларны улам хөгжүдериниң дыка хөй айтырыгларының талазы-биле эш-хуузунуң саналонал созлчуушкуну болуп, эң ылаңгыя Чоокку Чөөн чүктө байдалче онза кичээнгейни үгландырган деп, А. П. Кириленко демдеглээн. Делегацияның сирий черге кылган ужуражыышкыннары болгаш беседелары, ооң-биле кады ажылчыннар, тараачыннар болгаш хөй-ниитиниң төлээлекчилерибле ужуражыышкыннары совет-сирий найыралдың улуг чаагай идеялары ол чүртта кайы хире ханы сингиккен дээрзин тодаргайы-биле көөр арганы бергеп.

Совет кижилер Совет Эвилели биле Сирия Араб Республиканың аразында тургустунган ақы-дуңма бүзүнүң найыралын бедил-биле үнелеп турарын А. П. Кириленко чугаалаан. Ол найырал болза делегей социализминиң болгаш национал-хосталгалыг шимчөшкинниң чугула кезээ болоп турар. Совет-сирий күрүне харылзааларының чедишкинниг калбарары-биле чергелештирер СЭКП биле АСЧП-ның Компартияның база кирип турары Дешпилгелиг национал фронтуның өске-даа демократтыг партияларының аразында харылзаалың база хөгжүп турарын демдеглээри өөрүнүүт-дүр.

Израиль агрессиязының урыктарын улуткаарыныңе утланган эрес-дидим демисселди сирий улустуң чорудуп турарын Совет Эвилелиниң ажылы чоннары улут кичээнгей-биле хайгаарап турар деп А. П. Кириленко демдеглээн. Сирияның болгаш өске араб чуртларның улустары-биле бистиң эп-сеткил каттыштырылгавыс чайгылыш чок, чүге дээрге, ол хорук марксизм-ленинчи бүзүреге болгаш интернационализмниң принциптеринге үндезилеттингең, ону СЭКП болгаш Совет күрүне боттарының бүгү ажыл-чорудулгаларынга барымдаалап турар.

А. П. Кириленко бодунуң чугаазының түнелиниде сирий улуска боттарының ивыяк, улуг күштүг күрүнезин гудуп турузарынга, Сирияның мурнунда турар бүгү соруглаларны шиитиргээринге чаа-чаа тиилелгелерни чедип алырын күзээн.

РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылынга уткуштур

КЫЗЫЛГА КОНФЕРЕНЦИЯ

РСДРП-ниң II съездизиниң ажыттынган хүнүнден бээр бо чылдың июль 30-да 70 чыл болгур.

«Бистиң партиявыстың ол үеден бээр эрткен оруу-биле дээжижир орук төөгүде чок. Бистиң партиявыс улуг эвес чажыт организацция турган, коммунистиниң күчүлүг, сырый каттышкан, барык он беш миллион кижилиг хүрээлеңга — делегейде эң баштайгы социалистиг күрүнениң башкарыкчы партиязы болуу берген. Ажылчын ажгыявыс партиязы СЭКП коммунизмни тургузуп турар бүгү совет улустуң дайынчы авангарды болу берген» деп, «РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чыл ооңуң дугайында» СЭКП ТК-ның докгаалында ажыткан. Бистиң чуртувуска коммунистиг туружуушкунну удуртуруңга, тайбың дээш делегейдеги делегейдиң коммунистиг болгаш ажылчын шимчөшкинниң сырый каттыштырынга партияның дуржулгазын, төөгүзүн өөренири — партия организацияларының, бүгү коммунистиниң ажылының чарылбас кезээ.

СЭКП Тыва область комитеди РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чыл ооңга турасклаткан эртем-практиктиг конференцияны дүүн Политиктиг чырыдышкын бажыңынга эрттиргеп. Ооң ажылынга Тываның дыл, литература болгаш төөгү эртемшинчилел институду, республика төвүнүң партия, совет, профсоюзтар болгаш комсомол эктиви, эртем ажылдакчылары, өөредилге черлериниң башкылары, чогаалчылар, журналистер, уран чүүл ажылдакчылары киришкеп.

Конференцияны СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширпын ачыкаш, «РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылының дугайында» илеткелди кыскан.

«Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин чайгылыш чок сагыыр дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитиргелерин партияның область организациязының амыдыралга боттандырыр туружы» деп, партия обкомунуң партийжи-организастыг ажыл кылдыңының эргелекчизи эш В. И. Суровтуң;

«В. И. Ленин партияга кежигүн болурунуң дугайында» деп, партияның Кызыл хооркомувуң бирги секретары эш В. Б. Добромысловтуң;

«Республикага будурукчу күштерни хогжүдеринге коммунистиниң соруглазы» — деп, партия обкомунуң улетшур болгаш транспорт кылдыңының аргелекчизи эш А. И. Пожидаевтиң;

«Тывага РКП(б) райбюроларының ажыл-чорудулгазы болгаш ленинчи идеяларның иептерээнь» деп, партил обкомунуң лектору, төөгү эртемнериниң кандидады эш В. Ч. Отурнуң;

«Марксизм-ленинизмниң идеяларын пропагандалаары — идеология ажылының чугула участогу» деп, партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдыңының эргелекчизи эш Н. Л. Шиирпейнин;

Конференцияның киржикчилери аңаа болган санал, сүмелерин боттарының практиктиг ажыл-иженгө барымдаалаар деп бүзүрелиг партия обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширпын конференцияны хаай тура илергейлээн, республиканың ажылчы чоннарының ортузунга политиктиг-кижизидилге ажылын улам шудургу, чүткүдүг торударынче, марксизчи-ленинчи үзел-бодалга оларны кижизидеринче, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитиргелерин, беш чылдың болгаш ооң шиитиргелерин 1973 чылының планнарын, хүлээлгелерин күүседиринче оларның күженишкинниргеи угландырарынче конференцияның бүгү киржикчилерин кыйгырган.

УЖУДУУШКУННУ КАДЫ ЧОРУДАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Хьюстонда башкарылдалыг космос ужудуушкуннарының товүнге июль 9-та совет болгаш америк космонавтарның, эртемденнерниң, тускай эртемниглерниң ужуражыышкыны эгелээн. Космос кораблъдери «Союз» болгаш «Аполловуң» 1975 чылда планнаттынган ужудуушкунун кады кылырынга хоорбошкан айтырыгларны анаа чугаалажыр.

Келир үеде «Союз» экипаждарының кежигүннери болуурлар составтыг совет төлээлерин «Союз-Аполлон» программа бөлүгээр ужудуушкун төлевилелиниң совет талазын техниктиг директору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү К. Д. Бушуев баштап турар. Америк төлээлериниң составында космонавтылар Т. Стаффорд, Б. Брандт болгаш америк космонавтар бөлүүнүң командири Д. Слейтон олар бар.

Төлээлер кады кылыр ужудуушкунуң болгаш космос корабльдерин тудуштурарының база тудуштурулга механизмнериниң болгаш белдирлеринің тазаржырының техниктиг айтырыгларын тодаргайлаш чугаалажыр. «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдериниң кады кылыр ужудуушкуннарының болгаш космос корабльдерин тудуштурарының база тудуштурулга механизмнериниң болгаш белдирлеринің тазаржырының техниктиг айтырыгларын тодаргайлаш чугаалажыр. «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдериниң кады кылыр ужудуушкуннарының түнелдерин келир үеде космоска амы-тын камгалаар дээш чорутқан турун болуур ажылдарга база эртем шинчилелдерни кады чорударынга эң чугула деп үнелеп турар.

А. П. КИРИЛЕНКО ЛИВАНДА

БЕЙРУТ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко Дамаскыдан Бейрутта чеде берген.

Бейрутуң делегей аэропортунга А. П. Кириленкону болгаш ону үдеп чоруур кижилерни Ливан Республиканың даштыкы херектер министри Фуад Наффаа, Ливанның Компартиязының Чиңгине секретары Никола Шауш, дешпилгелиг өске-даа партияларның төлээлекчилери, парламент депутаттары, Ливанның албан кижилери утканн.

Аэродромга хүндүлел тынныкының чыскаалдыргап.

• • •

БЕЙРУТ. (СЭТА-ның тускай корр.) Бейрутта чорун турар. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко Ливан Республиканың Премьер-Министри Т. Сольх-биле июль 2-та ужурашкан. Ужуражыышкын үезинде оларның аразынга найыралдыг беседа болган.

А. П. Кириленко болгаш ону үдеп чоруур кижилер ол үүн Бейрутта Билдинмес солдаттың тураскаазынга чечек салган. А. П. Кириленко кежээ Ливанның национал музейинге чорааш.

НАЙЫРАЛЧЫ ХАРЫЛЗАА

Бөгүн — ака-дуңма моол улустуң амыдыралында төөгүлүг хүн. Улусчу революцияның тиилээн хүнүнден бээр 52 чылын демдеглеп турар. Ол революция чартык колониалдыг болган феодалдыг чуртка улуг октябрьның салдары-биле болган.

Ацгы талазы-биле бодунуң ажызы — Россияның пролетариадының үлегери эдербишаан, Моолдуң улус массалары революсчу демиселче кодураңгы үнгеш, 1921 чылде улуг тиилелгени чедип алган. Боттарының интернационалчы хүлээлгезинге шынчы, совет Россияның улустары моол улусче холуп сунуп, оларның революсчу чаалап алышкынныларын камгалап алырыга дузалааннар. 1924 чылда Моолду Моол Арат Республика кылдыр чарлаан.

Улусчу революция тиилээн соонда, бодунуң шылгаттынган башкылыкчылы МАРН-ның удуртулгазы-биле моол улус улуг болган алдарлыг оруктуг эртип, экономика база культура төгүлдезиниң бүгү адырларынга кайгамчык чедишкиннерни чедип алган. Кижини кижи дарлаар чорук үнделгени-биле улуктаттынган, ажылчын ажыы төрүттүүнүң, улусчу интеллигенция өскен.

Сөөлгү үеде улус ажылагайлыг перспективтиг план бүзүгаар төгүлүг турар. Кол ачызынгейни социалистиг индустриализацияже угландырган. Моолдуң үлетүүр чаа хөй-ной адырларлыг апарган. Чүрттү индустриализастаалының ачызында ажыы үеде үлетүүрүнү берип турар продукциязы шинги продукция бүдүрүшкүнүн 50 хуу ажыы турар. Ол дээрге социализмниң материал-техниктиг базазының тургузарынга моол улустуң улуг тиилелгелиг бешпезы-дыр.

Индустриалдыг базазыны тургузары-биле кады, Моол Арат Республика совет улустуң арга-дуржулгазынга болган дотпимчезинге дөмейээн, кодээ ажыл-агайга социалистиг төөрүлгелгезиңи боттандырган. Ол чорук моол улустуң буруузаар төгүлдезинге кажык оруктуг ажыккан. Сөөлгү чылдарда кодээ ажыл-агайның каттыжыышкынныларының мол фондузу 1,8 катап, а акша оруулгазы —3,3 катап өскен. Ол каттыжыышкынныер чуртка тараа болгаш мал продуктуларының кол хандырыкчылары апарган.

Кооперативтиг тургузугуның тиилээнинің түңнелинде арат-чуртталзыны үдезенин-биле төөр

УЛАМ ДЭЭШТИГ ОРГАНИЗАСТААР

Тоску беш чылдың шинчилиг үшкү чылында Улуг-Хем районунуң ажылчы чону бедиткен социалистиг хүлээлгени алган, улуг сорук киришкинниг ажылдап турар. Районунуң үлетпүр будурулге, түлүг, транспорт, салыг организациялары будурген продукциянын шынарын бедидер, оон бот-үнезин чигедир, түлүг черлери будурулге болгаш чүрттелга түлүгларының хүүсазының кызырар, транспортка сөөртүлгенин бот-үнезин чигедир, салыг черлери барган саарылгазының планын долдур күүседир болгаш чоңга ачы-дүза чедиреринин культуразын бедидер дээш улуг ажылдарны чоруп турар.

Партия, совет органнар-биле кады районда профэвилел организациялары база ол ажылга идепкейлиг киржип турар. Социалистиг чарыштыг калбарткыны болгаш ону бот-түг, тодаргай кылыр түрүскаары ажыл-ишчилерниң идепкейлин бедидип турар. Оон түнелинде Шагаан-Арыгның саржат заводу, автобудурулге чери, райпо, «УТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперациязы багай эвес ажылдап турар.

Саржат заводунда (директору эш Ножкина, профэвилел комитединиң даргазы эш Хисматулина) социалистиг чарыштыг коллективтиң ажыл-херээ-биле сырый холбаштыр организастаан. Администрация чери болгаш профэвилел комитеди ажылчыннарының ажылдаарынга таарымчалыг байдалды түргүзүп бээринче улуг кичээнгейни салып турар. Завод сүт болбазырадыр кылырының технологиязының дериг-херекселдери-биле бүрүн хангыртынган. ажылагыйлардан келген сүттү-саат чокка хүлээп ап, оон шынарының талазы-биле лаборатория анализин оперативтиг кылып турар. Техниканы озал-ондак чок - ажыглаар талазы-биле чогуур хемчегларни ап, ажылчыннарга сургаалзаны чоруткып турар. Оон түнелинде заводка кемдээшкинге таваржыр чорук болбаан. Пехтерни эде түлүп алгыткан болгаш хеп үштүр черни база дүштү (чылыг сүг-биле чунар) организастаан.

Үк будурулгеде аныяк специалист Т. Капустина болуунуң мастер хүлээлгезин эки күүседип, кызымак ажылдап турар. Эш Капустина сүттү болбазырадыр технологиязын шын сагып, күрүне стандартын хажыттаар дээш болуунуң билинип, мергежилин бүрүн бедидип турар. Заводтуң будурулгезинде продукциялары: саржагның, сметананы, сүттү, хоюг сүттү, таракты чоңнуң садып алтыры ковуктаан. Мастер ажылчыннарны холушкак мергежилги чедип алырынга база өөредип турар. Оон ангыда заводта З. Букашова, Г. Минченко, А. Светланова, Н. Буклова, Е. Балуева даап ышкаш хей чылда ажылдап келген бедик мергежилдиг ажылчыннар коллективтиң ниитү чедишкинин удап быжыглап, чаа-чаа түүлдерни будурулгеге шингээдип алырынга идепкейлиг киржип турар.

Шагаан-Арыгның автотранспорт будурулгезинде (директору Эш Данилов, профэвилел комитединиң даргазы эш Шабалин) чаа техниканы, таарымчалыг саналдарны будурулгеге шингээдип алырының талазы-биле чамдык хемчегларни боттандырган. Ажылга таарымчалыг байдалды түргүсканы-биле күш-ажылдың будурукчулуу бедип турар. Чолаачылар П. Бубенко, П. Пономарев, И. Молодых, В. Фурсов, моторист И. Даровских, электросварщик Г. Попов, слесарь К. Сорокин даап оон-даа өскелер будурулгениң мурнакчылары болуп турар. Чолаачы П. Путенко биле В. Пономарев үк будурулгеге 15 чылда кадыы ажылдап келгеннер. Олар амгы үеде Абаза станциязынан бензин сөөртүп, планның оналдазын доктаамал 120—130 хуу күүседип, чолаачыларның аразында калбарган социалистиг чарыштың каш удаа түлекчилери болган В. Пономарев район Советиниң депутады хүлээлгезин эки күүседип турар. Ол будурулгениң хоочун ажылакчызы К. Сорокин чаартыкчы саналдарны киирип, камнадыг чедип алырынга бодунуң үлүүн киирип турар.

Райпонуң магазиннериниң ниити чемненилге болгаш хлеб быжыраар черлериниң, складтар, транспорт, белеткел ажылакчыларының аразында база социалистиг чарыш калбарган. Райпонуң харыысалгалыг ажылдакчылары, профэвилелдиң активчилери социалистиг чарышты организастаарынга дүза коргүзеринге түс-түс коллективтерде быжыглаттынган. Чарыштың түнелиин ай, квартал санында үндүрүп, түлекчилерге шилчнир Кызыл туктарны, вымпелдерни, акша шанналарын тыңсын, мурнакчыларны хүндүлеп, коргүзүг самбыраларынга киирип, хүндүлеп бижиктер-биле шаннап турар.

Оон-биле чергелештир социалистиг чарышты районнуң чамдык коллективтеринде организастап турарында четпестер барын дейлеглээр херек. № 586 көжүп чоруур мехколонна коллективи (начальниги эш Крапивин, профэвилел комитединиң даргазы эш Хохлов) социалистиг чарышты четпес организастаанындан хүлээлгелер күүсеттинмейн турар, күш-ажылдың будурукчулуу буду, түлүг-септелге ажылдарының бот-үнезин аар. Түлүгчүлер ажыл шагын үзүттер чоруктар база бар. Ындыг болза-даа инженер-техниктиг ажылдакчылар хожуда турар участоктарже, бригаладарже кичээнгей салбайн турар. Ол организация мурнакчы дүржүлгени неперетрейн келген болгаш түлүгжүларның техниктиг өөредилгезин организаставаан. Администрация болгаш профэвилел комитеди ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның санал-шүгүмчүлелдерин өөренип көрбейн турар, кынчагаш будурулгезин эрге-леп башкарарынга оларның киржилгези кошкак.

Социалистиг чарыштың дээштиг болурунга коллективтиг керээ улуг үжүр-дүзалыг. Ындыг болза-даа, Шагаан-Арыгның автобудурулге чери ажылчыннар-биле коллективтиг керээни ёзу барымдаалап чарган. Администрацияның болгаш профэвилел комитединиң коллективтиг керээге көрүнген хүлээлгелерни кожу черлерде аспаанындан ажылчыннарга ол билдинмес. Автобудурулгеде автомашиналарның янзы-бүрү чылдагааннар-биле аназ турар чоруу хей, автопаркты ажыглаарының коэффициентизи чүгле 0,47 болган. Куш-ажылдың сагылга-чүрүмү коткак, чолаачыларның, гараж ажылчыннарының ажыгга кээп турарының контролин коткаткан. Ол коллективте ажылдакчыларның экономиктиг өөредилгезин организаставаан. Экономист эш Комлева чүгле медээлер чыырынга, статотчёттар кылырынга өйлешкен.

Райпо коллективи бо чылын белеткеп социалистиг хүлээлгелерни алза-даа, оларны күүседириниң организастыг хемчеглери ажылдап кылынмаан. Райпо баштаар черн болуунуң хуралынга (даргазы эш Абрамова, профком даргазы эш Наголкин) экономика айтырыгларын, кончуг ховар чүгаалажып турар. Ол коллективте күш-ажыл камгаланы багай түргүстүнган. Эрткен чылын озал-ондак болур чамдык товарылгалар түргүлээн.

«УТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперациязы (даргазы эш Г. Попов, профэвилел комитединиң даргазы эш А. Шавлак) бо чылдың коллективтиг керээзин чарбаан.

Ажыл-агый соруглаарын күүседириниг болгаш чоңнуң коммунистиг киржилгезинге социалистиг чарыштың политиин, ролин улам бедидер районнуң профэвилел организациязарынаан негеттинип турар.

Б. САВЫР.

Кижи болгаш бойдус

ХООРАЙ АГААРЫНЫҢ АРЫЫ ДЭЭШ

● Горький хоорайда 240 мун ажыг квартираларның одалгазын газ-биле хандырар кылдыр шилчиткен.

● Садтар, парктар, сесерликтер 20 мун гектар черни ээлеп турар.

Горький хоорайның ангыангы районнарында тургустунган 20 ажыг контрольшинчилел лабораторилары мындыг түнелдя үндүрген: агаарда сероводородтуң бустары чок болгаш сералыг газтың холукказы барык читкен...

Ол даэрге Волгада турар улуг үлетпүрлүг төптүң чүрттакчыларынга эргежок чүгүла чаа медээ болган. 10—15 чылдар мунунда заводтарның болгаш котельныяларның ыжы хоорайның чамдык квартал-дарының кырын шыва алып, сералыг газтың багай чыды кээп турган. Ам Горькийниң агаары холчок арыг апарган.

Хоорай Советиниң күүскому агаарны арыг чаагай болдурар дээш чамдык чүгүла хемчегларни ап чоруткан. Оларның бирээзи — 240 мун ажыг квартираларны (чүрттелга фондузунуң 85 хуузу) болгаш барык бүгү үлетпүр болгаш коммуналдыг котельныяларны газ-биле ажылдаар кылдыр шилчиткен.

Амгы үеде Горькийде чылыг бээр ийи электротөштүг алтыды түүп турар болгаш база бир чаа шак ындыг будурулгениң тудуу доостуң турар. Ол объектилерни ажыглалга киирген соонда сөөлгү микрокотельныялар узуткаттынар болгаш хоорайның агаары улам арыг апаар.

Бистиң чүртүвүстүң өске хоорайларында ышкаш, Горькийде база ыш аштаар керекседдер кылдынмаан чаа заводтарны болгаш фабрикаларны ажыглалга киирерин чөпшээревейн турар. Ам ажылдап турар будурулгелерни ол нелеглеге дүүштүр эде кылып турар. Хоорай болгаш район Советтериниң депутаттары оон күүседиэзин шыңгыы хынаалдага алган. Депутаттарның инициативазы-биле хоорайда улуг будурулгелерниң бирээзи —автозаводтуң ыш аштаар черин улгаттырып эде кылган. Автозаводчулар ыш аштаар эки шынарлыг шүүрлерни кылган. Хей-ниити контролерлар заводтуң бүгү тех-терининде суг хандырыгазының шынарын доктаамал хайтаарапга алган. Чоокта чаа хоорай Советиниң күүскомунуң шиитпирин өзүүлээр Бакунуң 26 комиссарлары аттыг заводунда углеводородтуг газ өртедир түскай сүүтүнү түүп кылган. Мурнунда ол газты аназ-ла дашкаар үндүр төп турган. «Красное Сормово» болгаш өске-даа үлетпүр будурулгелерде ыш арыглаар черлерни немей кылгылаан.

Хоорай Советиниң бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиязы идепкейлиг ажылдап турар. Оон составында 25 депутат бар. Олар амгы-анғы профессияның кижилери. Дөрген квадрат километр черни ээлеп турар погаан арыгны ниити хоорайның кадышкылга зоназы кылыр талазы-биле олар хей ажылдарны кылып чоруткан. Ам ында үш саматорий, чеди дыштанырга бажыны, ургуларның кадыкшылга лагерьлери ажылдап турар.

А чогум хоорай киттинде 20 мун гектар черде садтар, парктар, сесерликтер өзүп турар. Ногаанчыдылга талазы-биле тускай эргелеп база тургустунган. 600 ажыг гектар черге ыяш тарыыр. Оон ангыда чечек рассадазы өстүрер улуг теплица комбинадын база тудуп турар.

Хоорайның агаарын болгаш сугларны хирлендирер чүрттар-биле хоорай Советиниң күүскому шыңгыы демисели чорудуп турар.

Хоорай Соведи транспорт айтырышынче база чугула киччээнгейни салып келген. Чүрттелга бажыңнарлыг квартал-дарда хей шимчээшкиниг оруктарны өскээр көжүрген. Маңаа метрополитен тудуу улуг рольду ойнаар ужурлуг. Чоокку үеде оон тудуунуң төлевилелин чогаадып кылыр деп турар.

Бойдус камгалалының айтырыгларын чугаалажып көөрүге чүгле депутаттар эвес, харын-даа хоорайның чүрттакчы чону база идепкейлиг киржип турар. Хоорайны сайзыралдыр планының төлевилелин үлетпүр будурулгелер коллективтериниң хуралдарынга чугаалажып турда болгаш ону түс черниң парлалгазынга чырыткан соонда бистиг болгандыр турар бойдусту камгалаар, чүрттелга квартал-дарын чаагайжыдар болгаш ногаанчылдар, хоорайның кудумчуларынга болгаш шелдиниге даап-шимээнни эвээжедир талазы-биле чүрттакчы чондан ыка хей ажыктыг санаалонадар киргеп.

Хоорай Советиниң бойдус камгалалының айтырыгларын (агаар, арга-арыг, суг даэш оон-даа өске) бүгү талазы-биле шиитпирлеп турар. Эң ылангыя Волганың суун доктаамал арыг болдурарынче оназа кичээнгейни салып турар бис. Артемовск чавызаажының девискээринде ниити хоорайның арыглал черин тудуп турар. Хемче агыг киргеп суглар ону таварты эртер. Ол улуг будурулгенин бирги эзлчээнин тудуунга 60 миллион рубльди чарыглаар.

Каш чыл болгаш, Горькийниң чүрттакчы чонунуң саны будун чартык миллион чедер деп, статистика ажылдакчылары санап турар. Хоорайның үлетпүрү оон-даа улам өзерп чугаалаар.

А. СОНОЯОВ.

ажылчы чонунуң депутаттарының Горький хоорай Советиниң күүсинишүнүң даргазы.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ аян-чоруунуң дугайында делегейниң хей-ниитизиниң үнелели

● ТОКИО. (СЭТА). Ядролуг дайынны болдурбазының дугайында дугуржулганы ССРЭ биле АКШ ышкаш ындыг күчүлүг күрүнелериниң кылганы ёзулуг төөгүлүг ужур-дузалыг-дыр деп Хиросима хоорайның баштаар черинің даргазы С. Ямада чугаалаан.

Ындыг дугуржулганы кылганы ядролуг чепсекти бүгү талазы-биле хорутдаарынче улуг базым болур деп, ол СЭТА-ның корреспондентиниң-биле беседазынга чугаалаан. Совет-америк харылзаалларының акызозининиң бүгү делегейге тайбын херээнге чугулазын демдеглээн, С. Ямада мынчаар чугаалаан: «СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруу болгаш совет-америк чугаалажышкыннар эң бедик үнелелди алыр ужурлуг, чүге дээрге, оон түнелинде ийи чурт аразынга «соок дайынны» херек кырында соксаткан, делегей байдалының улам экижиринге чаа идиғни берген-дир».

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруунуң түнелинде тургустунган байдал бүгү делегейниң тайбыңын улам быжыглаарының херээнге чугаа чок таарымчалыг болуро деп, Хиросиманың хоорай чагыргазының даргазы чугаалаан.

● ЛОНДОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруу улуг ужур-дузалыг болуушкун. Ол делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чаныралдырарының оруунга эң кайгамчыктыг базымнарның бирээзи болган. Ону чедип алыры-биле Совет Эвилели долу шиитпирлиг деп, Англияның лейбористиг партиязының баштыңының орлалкчызы, парламент кежигүү Эдвард Шорт медеглээн.

● РИМ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентиниң Р. Никсон-биле чугаалажышкыннарының түнелдери бистиң үенин эң чугула болуушкуну, ол чугаалажышкыннар делегейниң төөгүлүг хөгжүлдезининг үшиин үндезини-биле чаартыкан деп, Италияның сураглыг хей-ниитии ажылдакчызы, төрелдешкен хоорайларның Бүгү-делегей каттыжышкынының президентизи Дж. Ла Пира медеглээн.

Делегейниң эң улуг ийи чуртунуң аразынга харылзаалларының экижизиири делегейниң политиктиг байдалының улам экижиирин болдурар болгаш оларның ниитилел тургузуу хамаан чокка күрүнелериниң тайбың ёзу-биле хөгжүп эгелээрининг үндезинин салып турар. Ядролуг дайынны болдурбазының дугайында дугуржулга күрүнелер аразынга харылзаалларның ниити байдалын түнелдиг-биле өскертип, делегейниң улустарын ядролуг дайынның айылынның болу бээрииден камгалап турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының аян-чоруунуң үезинде ат салдынган совет-америк дугуржулга ССРЭ биле АКШ-тың аразынга кады ажылдажылганы улам калбартырынче углаттаан. Ол бүгү-ниитиниң эрге-ажыктарынга таарыштыр Чөөн болган Барыын чүктер аразынга кады ажылдажылганы ниитизи-биле калбартырынга база-за идиғни бээр апаар деп, Ла Пира чугаалаан.

● ИСЛАМАБАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чугаалажышкыннарының түнелдери чүгле совет-америк харылзаалларны хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг эвес, харын-даа бүгү киижи төрелгетенниң эрге-ажыктарын барымдаадап турар деп Пакистанның чагырыкчы улусчу партиязындан Национал ассамблеяга депутат Фарук Али медеглээн.

Чехословакияның «Текстилана» комбинадында чаа материалды кылып тургускан. Ону дүктен, синтетиктиг удазындан болгаш торгудан хоюп турган кылыр. Ол чаа материал эки шынарлыг, дүрүмүп, сыйылбас болгаш чуурга база дыка багрыычал.

«Текстилананың» пос-таавызын үчүле Чехословакияда эвес, эске-даа чурттарда дыка сонуургап турар. Оон эң идепкейлиг садып алынчыларынга Совет Эвилели хамаарыкып турар.

ЧТК—СЭТА-НЫҢ ФОТОЗУ.

МОСКВА ОБЛАСТЬ. Клинниң химиктиг волокно кылыр комбинадының коллективи бо беш чылда күш-ажылдың будурукчулуун 30 хуу бедидер деп үлээзинген. Ийи чыл беш ай дургузунда күш-ажылдың будурукчулуу 23 хуу бөдээн. Комбинаттың дериг-херекселдерин чаартып, бедик будурукчулуг чаа машиналарны, чаа технологтуг шугуминарны ажыглалга киирип турар. Чыынчан удазыннар кылыр чүгле чаңгыс ТК-500 дээр чаа машиналарны ажыглап эгелээн чорун күш-ажылдың будурукчулуун будун-чартык катап бедиткен.

Бо чылдың беш айларының дургузунда Клинниң химиктери пос-таавычыларга пландан ашыр 200 тонна химиктиг удазынны берген.

Ниитиниң будурулгезининг улуг ажыктыг болуру дээш социалистиг чарыштың хевирлерин болгаш аргаларын сайзыраңгайыдарынче углангап улуг организакчы ажылды партия комитеди кылып турар. Мастерниң дузалакчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. С. Дерябинниң ажылдаар чер будурузунге будурулгениң ажыктыын бедидери дээш чаңгырынче кыйгырыын, коммунист А. Кузнянның тосну беш чыл планын үш чылда күүседир хүлээгени алганын партком чугаалажып көргеш, чүүлдүг деп санаан.

Удазын долгаар цехте боду чылар сандайларны ажыглап турар апарган.

ЧУРУКТА: удазын долгакчызы Л. Варламова боду шинчээр сандайда ажылдап тур.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ПРАГАГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

ПРАГА. (СЭТА). ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусак биле ЧССР-ниң чазаанның даргазы Л. Штроугал олар июль тоста ында албанның аян-чоруун кылып чедө берген АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерсти хүлээп алганнар. ЧТК агентилелдиң дыңнадып турары-биле алыр-га, беседа үеэнде чехословак-америк харылзаалларның айтырыгларын болгаш делегей байдалының ниити экижишкини-биле холбаштыр оларны моон соңгаар улам калбартырының аргаларын чугаалажып көрген. Ол-ла хүн ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупек болгаш АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс чехословак-америк консул дугуржулгазынга ат салганнар.

Дугуржулгага ат салган

ПРАГА. (СЭТА). ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупек болгаш Прагада албанның аян-чоруун кылып турар АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс июль тоста ЧССР-ниң ДХМ ордузунга чехословак-америк консул дугуржулгазынга ат салганнар. Ат салырының байырлыг ёзулалынга ЧССР-ниң сураглыг күрүне ажылдакчылары, Чехословакияның ДХМ-ниң харыысалгалыг ажылдакчылары, ЧССР-де АКШ-тың элчини А. Шерер, чехословак болгаш даштыкы журналистер олурушканнар.

Ат салышкынының соонда ЧССР-ниң даштыкы херектер министри болгаш АКШ-тың күрүне секретары чугаалар солушкаш, тайбың кожа-хелбеэ догуиаашкынның принциптеринге үндезилээш, ийи чурт аразынга харылзаалларның улам хөгжүп турарынга сеткил ханыышкынын илереткеннер.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ХАНОЙ. ВДР-де 1973 чылдың баштайгы алды айының дургузунда катап тургузуушкун ажылдарының түнелдерин үндүргеп. Көдээ кишилер улуг чедишкиннерни чедип алган. Оларның эрес-шудургу ажылдаанының түнелинде бо чылдың часкы дүжүү

ЧАА ЧАЗАК

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның чаа чазаанның тургустунганын Бейрутка чарлап дыңнаткан. Оон составында чурттуң политиктиг янзы-бүрү партияларының төлээлекчилери кирген.

Чазакты баштап турар Такиэддин Сольх бодунга сан министриниң хүлээлгезин база алган. Премьер-министрниң оралакчызының болгаш хей-ниитии ажылдарының министриниң олудун Фуад Госн, даштыкы херектер министриниң — Фуад Наффаа алган.

Сольхтуң чазаанның иштики херектер министри национал демисел фронтузунуң (Ливанның парламентизиниң чөөн үезлиг депутаттар каттыжышкынының) төлээлекчизи Бахидж Такиэддин болган.

БЕРЛИН. (СЭТА). Балтий далайның амгы неделязы делегейге болгаш ылангыя Европага эрткен чылдан бээр болган улуг оскерлиишкиннерни илергейлеп турар деп, Росстокка Балтий далай неделязының ажыттынганынга холбаштыр бодуунуң кыяган

МЕДЕГЛЕЛ

беседазынга ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер медеглээн. Ол оскерлиишкиннер боттарының эгезин бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынче, дүшкүүрлүг байдалды чавыралдырарынче угланган СЭКП-ниң XXIV съездиниң айыткаңы Тайбыңның программазын амыдыралга чедишкинниг боттандырып турар Совет Эвилелиниң, оон ленинчи партиязының күчүзүндеп алган деп, ол демдеглээн.

Соруглаларны айыткан

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Луис Корвалан пайысыладың партия активиниң аназ болган хуралынга чүве чугаалаш, реакциның идегеттериниң июнь 29-та кылган чепсектиг үймээн үндүрер оралдажышкынының соонда чуртта тургустунган иштики политиктиг байдалды тайыдырлаан болгаш амгы үеде чили коммунистериниң мурнунда турар кол-көл соруглаларын айыткан. Чилиниң социал-экономиктиг чаартышкынының программазы кадыг-донкун аңгы демиселиниң үезинде боттанып турарын Л. Корвалан демдеглээн. Ынчангаш ол ажылчы чоннарны быжыг серемчилелдиг боюп, хамаатты дайынны өскүтпес дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырынче кыйгырган.

ТАРАА КАМГАЛААТТЫНГАН

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтан ыштер Хеймерек. Бүчүкай оларның тараазы мал чаза базып, чип турарынга хараадаанының илереткен чагаалары люньның төнчүзүнде болгаш бо айның эгезинде бистиң сөлунуун адрезинге дараалаштыр келген Шанчыг оргузунда 300 гектар кызыл-тоотсуг үүп чыдары дыка экп. Ону Оймак фермазының инээ бүдүн ай иштинде чаза баскан деп, И. Бүчүкай бижээн.

Райкүүскомуун көдээ ажылагый эргелелиниң кол агроному эш Кончун-Караның редакциязынга дыңнатканы болза: Авторларның бижип турар фактылары хынаалдадып шын болуун бадыткаттынган. Сүт-бараан фермазы аңгы үеде чайлаанче киткен. Чоңнуң хууда малын палатчы Шүлүүр-оол, Сайлык, Шелтар-оол оларда хүлээткеп. Совхозтуң дирекциязы кадарчыларны бүүп хереседиг аяттар-биле наградырган.

Совхозтуң ниит салбырында ажылчы чоннуң шууда малын кадатта киирген. Ынчангаш соолгу үеде тарал шөлүүн мал чаза баспайн турар.

КАЗАХСТАН—АКШ: литература солчулгазы

Казахстанның Эртеммер академиязының эртемденнери делегейниң барык 70 чурттарының 700 аныг албан черлериниле номнар, журналдар болгаш реферат ажылдарының солчулгазын бөттандырып турар. Эртикен чылын олар 12 муң аныг эртем талазы-биле литератураларны даштыны өкнүтеринче чорутпан болгаш боттары 10 муң номнарны алган.

Сөөлгү чылдарда Казах ССР-ниң Эртеммер академиязы улуг-улуг капиталистиг күрүнелерниң, ылаңгыя АКШ-тың эртем организацияларыла-биле надыр ажылдажылганы улам калбарткан.

— Эртикен чылын бис барык бүдүн чартык муң төмнүг янзы-бүрү эртем талазы-биле литератураларны даштыныңче чорутпан болгаш бүдүн чартын муң аныг төмнүг литератураны Америкадан алган бис—деп, Казахстанның Эртеммер академиязының төп эртем библиотеказында даштыны литература илдизиниң эргелекчизи Анна Дубровина дыңнаткан.— Бо чылын кайы-даа таланың нам солчулгазы ийи муң төмчедер. Бистиң америк өкнүктеривис төвгү, геология болгаш Казахстанның экономиказының талазы-биле ажылдарга улуг сонуургалдыын илередип турарлар. Бо чылын Казахстанның эртемденнериниң ажылдарын Америкада 50 хире адрестерже чорузар. Казахстанга парлап үндүрген номнарны америк библиотекалар, тус-тус адырлар аайы-биле академиялар, эртем институттары, янзы-бүрү штаттарның университеттери ап турар. Вашингтонда Конгресс библиотеказы, Канадада Линда-Холл библиотеказы, Филадельфияда бойдус эртеминиң академиязы, Провиденс хоорайның математиктер институдунуң, Вашингтон, Принстон, Иллинойск, Мичиган, Гарвард болгаш АКШ-тың өске-даа университеттериниң библиотекалары Казахстанның Эртеммер академиязы-биле эртем талазы-биле литератураларның солчулгазын калбаа-биле бөттандырып турар.

Ростислав КВЯТКОВСКИЙ.

Алма-Ата.

ПМА-ның тускай корр.

Тыва АССР-ниң баскетболга бирги чери дээш болуп эртикен маргылдаазынга «Динамо» спорт институдунуң шилиндек командазының спортчулары чедишкининиг киржип, республиканың ийи даңгыр чемпионун атты чедип алган.

ЧУРУКТА: ол командаңың ойнакчылары. Турар уруу: (солагай талазындан) Ю. Рощин, Е. Калинин, Н. Корешников, А. Семенов; олурар уруу: С. Чемков, Ю. Пешков, В. Шорников, Б. Салчак.

В. ЧАДАМБАНЬҢ фотозу.

ТИИЛЕКЧИ КОМАНДА

Пионержи чай

ИЙИГИ СЕЗОН ЭГЕЛЭЭН

Культура болгаш дыштанылга парыгынче кирер эмин аксынга эмгежок ниижи чыглып келген. Оларның хой кезии орунка чоруурунга таарыштыр неттинген, чемоданнар тутпулаан бичии оолдар база уруглар.

Профзвилелдер обкомнарының Кок-Тейде болгаш Чагытай хөя кыдыында пионер лагерьлеринге бирги сезон төнген. Ам ийиги сезонда оларга барып дыштанып пионерлерни ада-иелери, дөргүл-төрелдери удээри-биле мында чыглып келген.

Улуг ала автобустар соңнуг-мурнуг нээп докпаагылап-ла тур. Тус-тус лагерьлерже баар уругларны пионер вожатыйлары онча-лап, олуттарын айтып берип туруар. Чиже, Кызылда башны институдунуң филология факультединиң үшкү курузун доскан Нина Волковикова биле Людмила Иродова нуруне садыының болгаш хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының профзвилел обкомунуң «Орлёнок». Наженда Дудкина биле Людмила Решетникова харыязаа, автомобиль транспорту болгаш чазаглыг оруктар ажылдакчыларының профзвилел обкомунуң В. Терешкова аттыг пионер лагерьлеринге вожатыйлап ажылдаазар.

Үр хуусаалыг дыштанылгаже чоруп турар школачыларның-даа, үдеп келген ада-иелериниң-даа, хуузун ап турар вожатыйларның болгаш кижилериниң-даа арынналары өөрүшкүлүг, омак-хевлүг.

Ынды болбас арга чок. Чүге дээрге уругларның үрде маңаан хуну келгени бө-дүр. Чайгы чылыг хүннерде, арыг агаарга, ак-көк сугларга дадыгып, чаа эш-өөру-биле танышып, ажыктыг болгаш солун дыштанырының үези келгени бө-дүр.

Пионержи чай уругулчулевишаан.

БИСТИҢ КОРР.

УСКУЛЕШКЕН УЕЛЕР

(РАССКАЗ)

Сайчак Тамба

(Уламчызы. Эгези № 159 «Шында»).

II.

Бир-ле кежээ чугаалашкан үевисте. Чучак арга ниитиндеп аңар кедээлиптеп үнүп келди. Мээң чанымга келгеш:

— Маннаар Куда бистиң маңап тур — дяди.

Мен хойларны болгеш, аалче үлүг сүрүп киириштим. Дортайларның хоюн сөөлгү катап кадарганым ол болган.

Аалдан элээп ырап алгаш, эзим ишти черге келгеш, дүн дүшкүже чаштың олурган бис. Анчы ижи болгаш, Чучактың төгерииң алганы ыяк. Чарылбас ажы—боозун чүктээп, паш-хымыжың, шайындузун таалыннаан. Кадырып каан ѣтти орну бичии болзун дээш, хоюдур сонтаап, хапта үруп алган. Дээш-бичии-даа бол, аяк чеми база бар. Меңээ болташ болзунга өй. элик кежи тоннарны экелгеп.

Дүн дүжеря билек. Каа-Хемниң өрү алзы орук-биле эвес, оон хажыызы-биле чоктап каан бис. Мөөн дывылап чыдар Дерзиг хемни чаагай чалбарып кептивис. Кызык-Дашка баргаш, бичии-ле болза, үлүска көстү бер часкан бис.

— Кызык-Дашта келгенивис бо. Оюн эртер орук чок чер. Сен маңаа, бо хадың дөгүнге, чаштып тур. Мен бүдүү баргаш, даап-шимээп кел чор бе, дыңнаалап көрейн — деп чагаап. Чучак ынаар карангы аргаже, күске кезээп моортай ышкаш, аяр чорун кагды. Үр-даа болбаанда үлүстар чугаалашканы дыңналы берди. Чүрээм шимирт кылынган. Сугда ыяш ышкаш сириңейнип тур мен. Чучак маңнап келгеш:

— Моон бичии ырай бөрээл. Кижилер чугаалажып кел чорлар—диди.

Улустуң арны көзүлбес-даа болза, оларны үнүнден танып турдувус. Бирээзи Долгайбанның кады төрээн акызы хаап Кертинээр, эжи оларның хөймер дуңмаазы дыңналаап чугаалыг Сүлдемчен.

— Кызык-Дашты әртип келдивис, ол. Маңаа чажыттыг чажып, таламаныс бар-даар бис. Демги көтээрде чүвелис үшүүп кел, хөрек шыгыдың аар-дыр — деп, Кертинээр хаалтай-дыр.

— Таалың дүжүрер — дүвектиниң аа, акый.

— Ажырбас, аныяк кижилер сен, дүрген көтээржиниң ужул.

— Орук дургаар хөрек шыгыдың чоруур болзувусса, үргам сугга бо дүне, серииң үеде чедип шыдавас-ла-дыр бис.

— Ол түң боор, мелегей. Дерзиг хайыраканны чаагай чалбарып келгеп алзывыссала, үгбан сугга дан бажы шара-херел, дан бажы сарыг-шокар турда чеде бээр бис.

Кертинээрниң аякта араганы харамдыгын ижип орары биске дыңналып турду.

Келген кижилер аңаа элээп болду. Бистер ышкы-чылым чорудувус. Аъттанган чорууда Кертинээр:

— Күжүр Долгай кажар-ла болдур ийин. Ядыы кадарчыын дыка улуг өртекке чедирер дээп ышкажы, ооп. Ядыы-даа болза, чаражы конгуг уруг болдур ийин. Кадайхөөгеттиг мээң безин чүрээм согга бээр чораан. Ам үш-ле хонгаш, куда дүжер. Че, ооп, чорун ораал — диди.

Бир эвес, оваарымча чок чораан, оларга үскүлежи берген болза, туттурар ийик бис.

Белбейге чедип кээп турувуста, дан чаа-ла чыгып, хектер адын эгелеп турган. Дунма арыгның иштинде хенизиг ак аланга чаңгыс аъдывыс өртеп алдывыс.

— Сен шайдан хайындыр. Өл ыяш оттулуп болбас, ыш үнер, дүрген кывар куртаг ыяш оттулар сен. Мен сад даайн — дээш, Чучак балдыын алгаш хемче чорупкан.

Кежээ хүн даг бажыңга олурар чоокшулап чорда, Чучактың даап каан салыңга түү-хөөвүсүү салып эгелединивис. Мен оон мурнунда хемге-даа, салга-даа олурун, хем кежии көрбээн мен. Ынчангаш коргуп турдум, ынчалзада-даа оомну Чучакка коргуспээн мен. Хеминиң таптыг-ла ортуузунга чорувуста, салывыс сугнап эгелеп. Чучак менче көргеш: «Кортпа, ажырбас, удавас уне бээр бисе» деп чагывышаан. дүрген-дүрген эжин чораан. Кирген черивистен элээп кудулап баткаш, ам-на барып үнүдүүс.

— Сен маңаа тур. Мен аъдывысты барып кемирип келийн — дээш, Чучак дораан-на салып хеминиң кыдыын өрү четкеш чонтаткан.

— Хүн ашкан-дыр. Дыка ур болбао сен—диди.

— Кортпа!— дээш, Чучак суу кылаңайның чыткан Каа-Хемче салып ижкеш кирипкен.

Мен шыяап-ла жортпайн, оорганаңыр кижимни маңап олурган мен. Кайы хире үе эрте бергенин билбээн мен. Карангы ижир болу бергенде, дыңнаарымга, бир-ле чүве-ле: «Бип-шик, бип-шик» кыныыр

болду. Ынчан чоруй аът быгырып кел чоруурун тодарай дыңнап каан мен. Канчангаш-ла көөрүмге. Чучактың боду чок, түгле аъды эштин кежии олур. «Сүгже дүже бергени ол-дуро»—кыдыр бодаап, черге олура кээп дүшкенимни бодум безин билбээн мен. Аът эрикке чоокшулап келгеш, кылаштай берген. көөрүмге. оон оорганында база бир чүве карарып

ге чедип келген бис. Анаа Салчак кожуунунуң бир сумузу турган. Тере-Хөлгө кедээда, аалга кирбейн, черге чаштыын чурттап турган бис. «Ивилер келдирер кижи мен» дээп, Чучак үш-даа хүн чоруп келген.

Бир-ле хүн Чучак элээп улгады берген кижи-биле кады, алды ивилиг бо чедип келди.

— Келген кижи бис-биле кады чоруур бе?—деп бүдүү айтырдым.

— Мээң даайым-дыр, ам-на чоруур бис.

— Үш-ле кижи-дир бис, чүге алды ивилиг чоруур бис?

— Бир чарыны үргүлүү эвес, элиштир-селиштир мунар чүве болбазынга—дээш, Чучак хүлүмзүрүп кагды.

Чарыларывыска аъттөвүр деп барганывыста, Чучактың даайы мээң чанымга чедип келгеш:

— Ивик мал деп чүвениң кежи бош боор чүве, үруум, эвенги тешпейн, кырынга аваа олуруп алыр чүве. Бо чүдуктан бедиктенип олурувут. Оон соонда ам эвенгилерни кижир чеп, деп кылдыр олуруп алгаш, авыа сула чоруур сен, үруум—деп, шынга сеткил-биле чагылы.

Сыы-тайгада чурттаан чоруур, кажан-даа көрбээн кижиниң мени эки көрүп турарын бодаап, Дортай биле Долгайбанның каш чыл иштинде мөөн канчаар дорамчылап келгенин база Миртей Ловуннуң бүжар-чүдөк дүрзүзүн сактып келгеш, кезек харлыга хона бердим.

— Канчап бардың, чүге ыглаарын ол?— деп. Чучак мыңдыг.

Караам чажы текту бергенин болум безин ажербээн болган мен.

Мунуп көрбээним мал менди-чаагай аъттандым. Демги акыйның чугаалаанын ышкаш, шынап-ла чыңдыргай бош кештинг мал болду. Ындыг-даа болза кичээнии, дедимин тудуп чорлум.

Бир-ле черге келгеш, мөөң мунуп чораан чарым сыырлактары чызырт-чызырт кынаын, соомда чоруур кижилерин мурнай берди. Оруктирнин билбезим, карангы азыммың ѣспинчин сүргей бооргa, соомже хыйлаңы ааран, хая көрүнгеш, ол-ла үумда чайлып бады бардым. Чингис кырынга дүшкеп болгаш, аарбадым. Дегийт-ле тура хаңгы кээрээге, мунуп чораан чарым ыраң ыңай боор хамаан чок, харыы мөөң тонумнуң ѣдээп дыка кызаңайның чыгаа тур ийин мон. Дүргеп-не чарымның чуларының дыңыңдан сегирип алгаш, чайлып батбаңымны көргүсеп шинчи чок тур мен.

— Мен чортуп орайн, соомдан чеде бээр силер—дээш, бюм маңаар чыырадып чоруй барды. Бодавыже, ол мени аңаа бичии сладзар дээш дүшкен кижи-дир кыдыр бодаан хире. Мөөң ивилеп чайлып батканым шак ыңчаар улуска көзүлбейн барган болбазыкпа.

(Уламчылыт).

Аалдап чораан

Берт-Даг суурда цирк келген дээп чарлалдар кудумчуларның кеску черлеринге асыңган. Чарлалга чеде бердим. РСФСР-нин алдарлыг, Тыва АССР-нин улустуң артизи Бүжүгет Хензиг-ооллуң көргүзүглериниң уранчыып чуруп каан чурук-тарын көрүп каап, сетиилге ханы болаалар кирип келдим. Тыва улустуң уран чүүлүнүң онзагай черин эзелеп бергеи цирк көргүзүүн 1946 чылда, бичемде-ле көрген кижи мен. Оон бээр тыва уран чүүлдүң алын төлептин-биле камгалап алдарлыткан цирк болуу бүгү делегейге сураг-жазын.

РСФСР-нин алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Күжүгет Хензиг-ооллуң төрээн Тывазынга ээп келгеш, ыска уеде организастап турустканы цирк-эстрада болуу шыпап-ла солун көргүзүглерииг белдү. Б. Хензиг-оол, Д. Очур, А. Хуурак оларның бо болуктү удургун, оны турустканы өөрүнчүг-дүр.

Бо белүкте Москванын цирк училищезин доскан аныяк артист Байыр-оол Өнермаа иэрын, берге мергежилдегерии солун кылыр көргүстү.

Үк белүкте база бир чаа жанр бар. Аракчаа Хертекпин клоун дээр хөглүг көргүзүүн мактап болур.

Цирк-эстрада болуу дириг амытаннар талазы-биле чамык ажылдарны кылза, боттарының программазын улам солун болдурзар арга бар деп, бүзүрээн мен. Белүктүң ниити кирижикчилеринге чоннуң көрүп четтиргенин илереттим. Цирк-эстрада болууңден чаа-чаа чогаалыкчы көргүзүглерии манап, чедишкиннерни күзедивис.

М. ТИРЧИН.

Тес-Хем район.

Агитбригадалар көрүлдези

Калмыкиянын агитбригадаларының көрүлдези бо чылын, мурнуларзын ышкаш, Элистага эвес, а район төвү — Приютное суурга болуп эртти. Оон программазынга конкурска бирер дугаардан ангыда, коллектив бүрүзүнүң районнуң ажыл-агыларының бирээзиниң фермазынга ийикпе, бригадазынга ыяап-ла көргүзер концерттерин база киирген.

Бот-тывынгыр артистер ол онаалданы тергиин экп күүседкен. Чүгле бо чылын республиканың агиткультбригадалары көдээниң 65 муң ажыг ажыл-ишчилеринге, оюн көргүскүлээн.

Элээп хөй коллективтер көрүлдениң тиилекчилери болган.

В. ПИНЧУК.

ЭЛИСТА.

телевидение

ИЮЛЬ 11-ДЕ

МОСКВАДАН

14.00—Дамчыштаалар программазы. 14.05 — Медээлер. 14.15 — Өнүүг телекөргүүг. «Дактарис» Хөй сериялыг уранчечен телефильм. «Аразылап олуу чиде берген». 15.00—«Делегей панорамазы». 15.30—А. Новиковтуң «Василий Теркин» деп оперетказы. 16.50—«Көдээде бачым ап». 17.00—«Кинопанорама». Москвада делегейниң 8-ки кинофестивалиниң ажыттынганының дугаймыда тускай үндүрүлге. 18.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.40— Өнүүг телекөргүүг. Чиик атлетикага СССР-ниң чемпионады. 19.15 — Өнүүг телекоргүүг. «Хөлегелер дүште чидер». Хөй сериялыг уранчечен телефильм. 4-кү серия. 20.30 —«Делегей панорамазы».

КЫЗЫЛДАН

21.00 — Телемедээлер. 21.15 —«Чарыш оду чалбыыштазын!» Дамчыштага. 21.35 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

22.00 — «Кинопанорама». Москвада делегейниң 8-ки кинофестивалиниң ажыттынганының дугаймыда тускай үндүрүлге. 23.00— «Үе». Информастыг программа. 23.30—01.15 —Өнүүг телекөргүүг. Футбол талазы-биле СССР-ниң күбегүү. ЦСКА—«Динамо» (Киев)

АЙГАЛАР

Бүгүн республикага болган Кызылга шокар будуттаар. чагбас. Барыын чүк улганыышкынның хаттыг дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарго 24—28, арткаңнарынга 30—34 градус чылыг болур.

Кызылга агаарның температуразы 32—34 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛААРДА

ИЮЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Парижте неваннар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мында дан халаларыг ыржым» (2 сериязы катай) 13.30, 16.40, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Семурт» 11.30, «Ээрги 420» (2 сериязы катай) 17.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Текүмее» 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 «Моңгун хоолайлар» 9.00, 10.40, 12.20 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: Киночымынды 15.30, «Моөн бичии оюнуум» 17.00, 19.00, «Үнү чок кижи болгаш ыңаккыл» 21.00 шактарда.

Маадырлыг мергежил

ДИДИМ КИЖИЛЕР

Ыяш бистиң чуртувустуң өгээртинмес байлаа. Ону удам остурүп, камгалап турарларның бирги одурүүнүң ыяш ажыл-агыйының ажылакчылары кирип турар. Олар ыяжын кескен девискээрлерге чаа ыяшты тарып, остурүп, хөй ажылдарны чорудуп турар. Ынчалза-даа ыяш байлаңга үлүг когаралды ерт чедирип турарын билир бис.

Өрттүң үнүп келир чылдагааны — колдуунда кижилерниң от-биле серемчилел чок болуп, черге олагланган. оозун өжүрбейн чорүй баар йиңке аазы таакпылаап, серенгизин. таакпызын өжүрбейн октаптар чоруктардан болуп турар.

Бистиң республиканың девискээриниң чартык кезиниң арга-ыяш шыва алган. Оон хөй кезии орук-чирик чок, чедеп берге черлерлө чаттылган. Ол хире девискээрге арга-ыяштың камгалалын чүгле ыяш ажыл-агыйының ажылакчылары хандырып шылавас кээрзи биликтиг. Ынчангаш часкы. чайгы, кускү уеде оларга улуг дузаны ужар-чүүл ажылакчылары чедирип турар.

Чылдың-на апрель 15-тен октябрь 15-ке чехир республиканың бүгү девискээри ужар чүүлдүң агаардан хайгааралында туруп турар. Оон ачызы-биле каяа-даа ѳрт үнер болза. олар дораан эскерип. ону өжүрер ээш шиитпирлиг хемчеглерни ала бээр. Шиитпирлиг хемчеглер... Ол кээрге арга-ыяшты өрттен камгалаар. хайгаараар пускай ужар чүүл албанында четчир санныг парашютистер болгаш десантычылар-дыр. Олар ерт үнген черже самолёттан парашют-биле халаап, азы вертолет-биле чедиптип алгаш, өрттү өжүрүп турар. Парашютистер болгаш десантычылар ерт өжүрер талазы-биле бүрүн дериг-херекселдиг болгаш дуржулгалыг кижилер болуп турар.

Өртке ээн-не айыылдыг ие — час болгаш күе болуп турар. Ол уеде ужар чүүл-биле ерт хайгааракчылары онза куженимишкиниг. дыштанып хүн-даа. байыр-наадым-даа дивейн ажылдап турар. Май 2-де ужулукчу-хайгаракчы Р. Халиков Таңды сыныын кыры-биле патрульдап ужудуп чораап. Тес-Хем девискээри Шивээлиг-Хем биле Хараалыг-Хем баштары тайгада ерт үнгенин эскерип каан. Болук парашютистерни ынаар октаан. Ерт үнген чер кадыр-берт-даа болза, парашютистер дораан-на улуг деминеле кирипкен. Ол арада ужулукчу-хайгаракчы Тес-Хемниң ыяш-ажыл-агыйының ажылакчыларынга чугаа дынналыгны дораан чедирген. Алган хемчеглерниң түннелиниде ерт-биле демисежир хайыынчылар совхоз ажылчыннарының киржилгези-биле онза айыылдыг тайга өртүн уластайн өжүргеп.

Арга-ыяшты өрттен камгалаар. хайгаараар ужар чүүл кезээнии ужудукчу-хайгааракчылары чүгле бо чазын дөртен ажыг орттуг тып. өжүргеп. Оларның эргелиниде АН-2 самолёттар болгаш МИ-1 вертолёттар бар. Республиканың бүгү девискээрин оперативтиг ѳрт отряд агаардан хайгаараап турар. Оларның хайгаарал-ының ачызында ээн тайгага үнер онза айыылдыг өрттү чогуур үезинде эскерип турарының хөй чижектерин коргузуп болур.

Июньда хайгааракчы самолёт Бии-Хем районнуң девискээринде Саян сыннарын эртип чораап, Хуг бажыңга, ээн тайгага ѳрт үнгенин эскерген. Беш кижи составтыг десант парашют-биле дүжүп баткаш, ол өрттү өжүргеп.

Самолётка аңы вертолётка олурушкаш, ерт барып өжүрүп турар кижилерниң албаны солун. тоолчургу. харын-даа аян-тээлээшкин-даа ышкаш сагындырар. Чүү боор, самолёттан өрттү эскерип каап. парашют-биле халаап. ону «өжүргеп чаңып келир... Шынында ындыг эвес.

Өрт өжүрер парашютист алган нарын белеткелдя эртер. Ерт өжүрериниң тактиказының база практиказынга өөренир. Аңаа хереглээр бичеелиг хемчеэлиг техниканы долузу-биле ажыглап билир. Оон иштинде частыр чүүлдерни ажыглап билири чугула чөрни база эзелеп турар. Парашюттан халыыр белеткел база пускай программалыг. Келир үеним парашютист-ерт өжүрүкчүзү 12 халыышкынны кылган соонда экзамен дужаар. Парашютист деп документ алган соонда ол бир чай дургузунда парашют-биле түгле ажык ойнак. шөлге дүжүп болур, а арга-ыяш кырынче халыыр эрге чок. Ындыг эргени ол түгле дараазында чылдың сезонунда, алыр. Парашютист-ерт өжүрүкчүзү арга-ыяш кырынче халыырда пускай хептиг болур.

Парашют-биле халыыры амыр эвес херек дээрнин демглевес аргажок. Чер кырынга тежек, улуг даш, шалбаатулаа дээш, чүү турбас, чүү таварышпас дээр. Иишпа Хүг бажыңга ерт болуп турда, знаа барып октаан десантының составынга парашютист Пастухов база чораан. Ол черге чаа-ла дүшкеш, парашютун чыыр каап көөрге, шыргай иштинден гончуг улуг даг-иргек бо үнүн келгеш, дөрт-беш базым черде ийи бут кырынга турункан турган. Пастухов доп-дораан дүүргезин эгнинден дүжүргеш, октай хаанкаш, мажыны базыпкан. Боо даажы ыынналбаан. Харын-даа чаган бөөп, алыг халлаваан: алгырыпкаш, аргаже бурт дээн.

Апрельниң төнчүзүнде арганың хайгаракчызы самолёт Улуг-Хем районнуң Ак-Тал суурдан ырак эвестө, арга кылынга тараа тарын турган трактористерниң чанындан ерт кыпкаш, ыяштарны дөмеп турганын тодаратқан. Парашюттуг десант октаар дээрге, ол уедө хатпын дүргенив сектордза 10 метр чедип турган. Самолёт Хову-Аксынга хонар үүрга таварыпкан. Десантычылар ында ыяш ажыл-агыйының ажылакчыларының ажылдарын шалгап көрүп, ол ерттү өжүргеп. Жданов аттыг совхозтуң трактористи Маадыр-оол Лакпага ерт үнүргенин дээш административтиг харыысалга хүлээткен.

Арга-ыяш камгалалының Красноярскиниң эргелелиниң Тывада белүүнүң хөй чылдар иштинде ажылдап, арга-ыяш ерт-биле маадырлыг демисежип турганы дээш парашют албанының инструктору А. Михайлов, парашютист Е. Мягков болгаш од эргелелиң Кызылда оперативтиг салбырының начальнигни Р. Халиков олар «Арга-ыяш байлаан камгалап. ону өстүргенил дээш» деп хөрек демдээ-биле шаннаткан.

Бо маадырлыг мергежилди шилип алган. чоннуң база бир байлаа — арга-ыяшты камгалаар дээш туржуп турарларның аразында Михаил Глазырин. Дээ-оол Салчак. Валерий Смолянский. Николай Куркучеков. Чорбаа Орнак. Владимир Магда оларга калы ажылдап турар ооруу чоргаарланып турар.

Ыяш бистиң чуртувустуң өгээртинмес байлаа. Ону удам остурүп, камгалап турарларның бирги одурүүнүң ыяш ажыл-агыйының ажылакчылары кирип турар. Олар ыяжын кескен девискээрлерге чаа ыяшты тарып, остурүп, хөй ажылдарны чорудуп турар. Ынчалза-даа ыяш байлаңга үлүг когаралды ерт чедирип турарын билир бис.

Өрттүң үнүп келир чылдагааны — колдуунда кижилерниң от-биле серемчилел чок болуп, черге олагланган. оозун өжүрбейн чорүй баар йиңке аазы таакпылаап, серенгизин. таакпызын өжүрбейн октаптар чоруктардан болуп турар.

Бистиң республиканың девискээриниң чартык кезиниң арга-ыяш шыва алган. Оон хөй кезии орук-чирик чок, чедеп берге черлерлө чаттылган. Ол хире девискээрге арга-ыяштың камгалалын чүгле ыяш ажыл-агыйының ажылакчылары хандырып шылавас кээрзи билликтиг. Ынчангаш часкы. чайгы, кускү уеде оларга улуг дузаны ужар-чүүл ажылакчылары чедирип турар.

Чылдың-на апрель 15-тен октябрь 15-ке чехир республиканың бүгү девискээри ужар чүүлдүң агаардан хайгаараалында туруп турар. Оон ачызы-биле каяа-даа ерт үнер болза. олар дораан эскерип. ону өжүрер ээш шиитпирлиг хемчеглерни ала бээр. Шиитпирлиг хемчеглер... Ол кээрге арга-ыяшты өрттен камгалаар. хайгаараар пускай ужар чүүл албанында четчир санныг парашютистер болгаш десантычылар-дыр. Олар ерт үнген черже самолёттан парашют-биле халаап, азы вертолет-биле онза айыылдыг тайга өртүн уластайн өжүргеп

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-чиң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 162 (9237) | Четверг, 1973 чылдың июль 12 | 1925 чылда үдезилеттингеи. | Өртээ 2 кон.

АЖААП АЛБЫШААН, КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ

Чурттуң ховуларында ажаап алышкын чоруп турар. Оон-биле кады тараажылар келир чылдың дүжүдүнүң дугайында база сагыштыг салып, хемчеглерни ап турар. Амгы үеде ажыл-агыйларда чайгы чер андырылгазын массалыг чорудуп турар, оңу дүжүттүң чаагай болурунуң магадылаазы дээр болгай.

ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, мынчага чедир андарган чер 12481 мун гектар болган, ол болза андарары-биле планнаан шөлдериниң 81 хуузу-дур.

Бо кергүзүг болза, өрткен чылдың ол-ла үезинде турганынга бодаарга куду болуп турар дээрбин демдеглээр херек. Россия Федерациязының ажыл-агыйларында чайгы чер андырылгазын 7979 мун гектарда, Украинада —1098 мун гектарда болган Казахстанда— 3170,7 мун гектарда андарган.

• • •

Рязанщинаның ажыл-агыйлары ажаап алышкынче киришкен. Дүжүт чаагай, хөйхөй ажыл-агыйлар аяган хулээлгелерин эге көруп турарлар. Чижэе, Милеслав район-ну ажыл-агыйлары 73,6 мун гектар черинң гектар бүрүзүнден-не 23 центнер тараапы алырын планнаан турган, а ам —27 центнер дээш демисежин турарлар. Рязанщинаның массалыг ажаап алышкынынга чээрби мун ажыг механизаторлар киржир. Оларга үзеттүр бүдүрүлгелериниң чүе-чүс ажылчыннары дузалаарлар.

Ажаап алышкын техниказы эки бөлөткөттингеп. Ол бүгү болза ажаап алышкынны 14—15 ажыл хүнүнде доозар арганы берип турар. Оон-биле кады бүгү тараапы шуптузун аңгылап ажаап алышкыныбиле чорудары шинтипрлеттингеп.

— Ажаап алышкынының хүнүнде 1000 тонна тараапы бастырар мен—деп «Сотницынский» совхозтуң комбайнери Федор Шишлин аазап турар. ол дугайында областың механизаторларынга чагаалымза ол бижээн,чагааны «Приокская правда» солунда парлаан.

Бо чылын рязанчыларның чурттуң тараа байгаанга киирер үдүү—чартык миллион тонна тараа болур.

(СЭТА).

1973: ТОСКУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШИНТИПРИНГ ЧЫЛЫ

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫ АЖЫРГАН

Кызылдың түүйбу заводунуң ажыг-шинчилери тоску беш чылдың бирги чартыын күн-ажылчы чедиишкиннериглиг доозкан. Түүйбу бүдүрүп үндүрериниң далгазы чартык чылда 9 миллион турган. Коллектив ол планны база күүсеткеп, планнаан ажыр 318 мун түүйбуну белеткээн. Ынчангаш ол завод продукция сайгарарының планын 103,1 хуу, продукциниы бүдүрүп үндүрериниң онаалдазын 103,3 хуу боттандырган.

Бригадалар аразында социалистиг чарышты ай санында организастап келгенинiң түнелинде Петр Черепановтуң, Алексеандр Макшановтуң бригадалары бедик көргүзүглерлиг ажылдаан. Ол ийи бригаданың аразында чарышты доктаамал калбарткан турган.

Шалыпчы ажылдан турар оон өске-даа бригадаларның ачызында эки шыпаглыг түүйбунуң саны эрткен чылдың бо үезинiң-биле дециээрге 452 мун кезекти хөйнү бүдүрүп үндүргеп.

Бо чуруктa чарышка биргi черни алган Александр Макшановтуң бригадазының кежигүннери.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

СОВЕТ-ВЬЕТНАМ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Вьетнамның Ажылчы чөнвар партиязының болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаның делегациязы-биле совет удуртуучуларының чугаалажышкыкынары июль 10-да Кремльде эгелээн. Ук делегацияга СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң чазаның чалаачын баатаар албанның пайыралчы аян-чоруун кылып Москвада келген.

Чугаалажышкыннарда совет талаадан — СЭКП ТК-ның Чиңгино секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң хаштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри А. А. Гречко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Н. Новиков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң хаштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даштыкы экономиктиг харылзаалар талаазы-биле күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрiниң оралакчызы Н. П. Фирюбин, ССРЭ-ниң ВДР-де элчизи И. С. Щербаков;

Вьетнам талаадан — Вьетнамның Ажылчы чөнвар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле Зуан, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаның Премьер-Министри Фам Ван Донг, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаның Премьер-Министрiниң оралакчызы Ле Тхань Нги, ВАЧП ТК-ның кежигүнү ВДР-ниң ССРЭ-де элчизи Во Тхук Донг, министр, ВДР-ниң Күрүненiң план комитединiң даргазының оралакчызы Нгуен Ван Кха, ВДР-ниң даштыкы херектер министрiниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать, ВДР-ниң национал камгалал министрiниң оралакчызы генерал-майор Чан Шам олар киржип турар.

Акы-дуңма пайыралдың, бүгү биличиишкининиң болгаш чүректиң ханызындан байдалга эрткен чугаалажышкыннар үезинде кайы-даа таланың сонуургап турары делегейниң чугула айтырыгларын, Вьетнам Демократтыг Республикага социализмниң тургузарының болгаш Вьетнам талаазы-биле Париж дутуржулгазын чайгыдыпы чок күүседиринiң эрге-ажыктарынга таарыштыр совет-вьетнам пайыралчы харылзааларны болгаш кады ажылдажыгланы улам ынаң кадбартырының база ханыладырының айтырыгларын чугаалашкан.

Чугаалажышкыннар үргүлүлеп турар.

(СЭТА).

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ, ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН БАЙДАЛГА

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң чазаа июль 10-да Кремльдиң Улуг ордузунга Вьетнамның Ажылчы чөнвар партиязының болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың ВАП ТК-ның Бирги секретары Лу Зуанга болгаш ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаның Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан төлээлериниң аддары дээш эртенги шайдалга тургускан.

Шайдалгага ВДР-ниң партия-чазак төлөөлериниң кежигүннери, өске-даа вьетнам эштер барганнар. Чыылганнарның аразынга МВР-ниң Революстуг түр чазаның ССРЭ-де элчизи Данг Куанг Минь база турган.

Совет талаадан эртенги шайдалга эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының даргалары, ССРЭ-ниң министрлери, СЭКП ТК-ның киллистер эргелекчилери, СЭКП ТК-ның аппаратының, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харысалгалыг ажылдакчылары, албанның өске-даа кижилери барган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев чыылганнарга чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Ле Зуан!
Хүндүлүг эш Фам Ван Донг!
Эргим өңнүктер!

Бистиң Коммунистиг партиявыстың өмүнээзинден, бүгү совет улустуң мурнундан совет кижилериниң шаг-шаандан тура-ла быжыг найыралчы харылзааны тудуп келгеш маадырлыг вьетнам улуска силерниң пүүрүңерде байыр чедирип тур бис

Шылгарактай марксизчи-ленинчи Хо Ши Минниң тургусканы Вьетнамның Ажылчы чөнвар партиязынга, революстуг ханы чаартылгаларны боттандырып чоруткан болгаш империалистиг агрессияның кадыг-лошкы чылдарында бүгү улустуң хамаарышпас чорук дээш демиселге кодурүп үндүргеш, эң берге шылгалдалар үезинде хосталганның база социализмниң түгүн алдарлы-биле тудуп эрткен партияга байыр чедирип тур бис. (Адыш часкаашкыны).

Бистер Хо Ши Минниң шынчы салгакчылары, бистиң Коммунистиг партияларывыстың ниити марксизчи-ленинчи идеаларының болгаш эчиге чаагай сорулгаларын дээш быжыг турушкыр демисечилер, бистиң улуг өңнүктеривис эштер Ле Зуанга, Фам Ван Донгка, өске-даа вьетнам удуртукчуларга изиг байыр чедирип тур бис. (Адыш часкаашкыны).

Эргим вьетнам эштер, силерниң-биле чаңгыс эвес удаа ужуражып турган болгай бис. Ынчалза-даа бо ужуражылга онза байдалдыг, түге дээрге, бо ужуражылга вьетнам улустуң шылгарактай чедиишкиннерни чедип алганы дайынның төнген соонда, бүгү планета кырынга чаа байдал тургустунуп, тайбыңче болган дүшкүүрлүг чорукту чаварыылдырарынче чүткулдуг оруу улам тодаргайы-биле кастып кээп турар үеде боон турар-дыр.

Бистер Вьетнамның ажылчы чөнвар партиязынга, бистиң бүгү вьетнам оңнүктеривиске төөгүдүг тиилелгези дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының омүнээзинден, совет улустуң өмүнээзинден изиг байыр чедирип тур бис! (Дыңнаттыр үр адыш часкаашкыны).

Совет кижилериниң сагышсеткилi кажан-кээде боттарының вьетнам акы-дуңмалары-биле кады, силерниң тайбың болган социализм дээш демиселиңерге бүгү талаалыг дузаламчыны болган деткимченик көргүзери дээрге, боттарывыстың интернационалчы хүлээлгевис деп санап келген болгаш ынчаар санап-даа турар бис. (Адыш часкаашкыны). Бистер партиявыс XXIII съездизинге-ле: «Вьетнам Демократтыг Республиканың бедидир киискидiп көдүргени социализмниң чыык херелян кым-даа, кажанда өжүрүп шыдавас»—деп, бүзүредиш-биле медеглээ бис. (Адыл часкаашкыны).

Бөгүн ол чырык херел бүгү делегейниң кырында ханы турар-дыр.

Вьетнамга дайын түлеп чаңгыс черниң девискээринiң болуушкыну эвес болгаш ындыг болбас-даа ужуралуг. Ол дыка хөй күрүнелерниң эргежыктарынга ханы салдарын чедирген. Оон уржуктары делегейниң бүгү политиказынга салдарын чедирген. Социалистиг күрүнеге удур дөрт агрессия болганының факт-барымдаазы-ла делегей байдалын экижиндиринче оруңка дыка улуг хемчээлдиг шаптыктаашкын боон турган. СЭКП-ниң XXIV съездизинiң хүлээп алганы Тайбының порграмчазының кол түүлдериниң бирээзи—Мурнуу-Чөөн Азияла дайын одаан узуткаары дээш демисел — социалистиг күрүнелериниң, амгы үениң бүгү-ле лешшилгелиг күштериниң ниити негелдези болу бергени таварылга эвес-тир.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвага дөрт чыл бурунгаар болган делегей чөвүлел хуралының кылган чугула түңнелiниң бөгүн сактыры чугула дээш болдаар мен. Ол түңнелде чугаалап турары болза: «Антиимпериалистиг күштериниң чаңгыс-аай хөделиишкиннериниң кол-ла иезээ база-ла мурнуузагының хевээр дайын айыылыңга удур, улустарны массалыг узуткары-биле кыманыышкынын үргүлүлеп турар делегейниң термоядролуг дайынының айыылыңга удур демисел, бүгү делегейге тайбың дээш демисел боон артыышаан».

Ол демиседдиң чарылбас иезээ Совет Эвилелиниң, акыдуңма бүгү социалистиг чурттарның талаазының Вьетнамны интернационалчы ёзу-биле деткиири ол боон турган. Вьетнамның өндүр улуг маадырлыг чоруу, оон тиилелгези — антиимпериалистиг күштериниң база улуг чедиишкинi, социал дениилге херээниң ниити чедиишкинiниv. (Адыш часкаашкыны).

Амгы үеде вьетнам эштериниң тиилелгези политиктиг чугула документивде— Париж дутуржулгазында быжыглаттынган. Вьетнам Демократтыг Республиканың мурнуда социалистиг тургузуушкынiнiv уламчылап хөгжүдер перспектива ажыттынган. Чүртту тайбың ёзу-биле катап каттыштырарынга таарымчалыг байдал тургустунуп турар.

Бистер Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаның туружу-биле эң-сеткил каттыштырбаанаа, Париж дутуржулгазын бүгү талаарының бүрүнү-биле, чайгылыш чокка үүседирiп дээш түрүжүп турар бис. Вьетнам талаазы-биле делегей конференциязының түңнел шиитпиринге бис чогум-на ол дээш ат салган бис.

Болдунуң ёзу-чурумуун кымга-даа албадап, сагыларын дээрге социалистиг чурттарга окта таварышпас чүүл-дүр. Революциянын даштыкыже неп-черетпес болгай. Бистер ынчалза-даа контрреволюцияны дашкаар тарадып үндүрериниге удур, улустарның ишкин херектеринге империалистиг холгараашкыннарга удур кажан-кээде шиитпирлиг демисежин келген бис. Улус бүрүзү ниитилеп тургузуун боду шилип алыр, болдунуң салым-хуузун боду шиитпирлээр бүрүзү эргенi алыпаар ужурлуг.

Оон эрге-ажыы дээш социалистиг чурттар түгүе амгы үениң эвес, а келир үениңдээ салгакчыларынга чаагай ыыдыралды бээр бижыг, чайгылыш чок тайбың дээш бүгү планета кырынга чаа байдал тургустунуп, тайбыңче болган дүшкүүрлүг чорукту чаварыылдырарынче чүткулдуг оруу улам тодаргайы-биле кастып кээп турар үеде боон турар-дыр.

Бистер Вьетнамның ажылчы чөнвар партиязынга, бистиң бүгү вьетнам оңнүктеривиске төөгүдүг тиилелгези дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының омүнээзинден, совет улустуң өмүнээзинден изиг байыр чедирип тур бис! (Дыңнаттыр үр адыш часкаашкыны).

Совет кижилериниң сагышсеткилi кажан-кээде боттарының вьетнам акы-дуңмалары-биле кады, силерниң тайбың болган социализм дээш демиселлиңерге бүгү талаалыг дузаламчыны болган деткимченик көргүзери дээрге, боттарывыстың интернационалчы хүлээлгевис деп санап келген болгаш ынчаар санап-даа турар бис. (Адыш часкаашкыны). Бистер партиявыс XXIII съездизинге-ле: «Вьетнам Демократтыг Республиканың бедидир киискидiп көдүргени социализмниң чыык херелян кым-даа, кажанда өжүрүп шыдавас»—деп, бүзүредиш-биле медеглээ бис. (Адыл часкаашкыны).

Бөгүн ол чырык херел бүгү делегейниң кырында ханы турар-дыр.

Вьетнамга дайын түлеп чаңгыс черниң девискээринiң болуушкыну эвес болгаш ындыг болбас-даа ужуралуг. Ол дыка хөй күрүнелерниң эргежыктарынга ханы салдарын чедирген. Оон уржуктары делегейниң бүгү политиказынга салдарын чедирген. Социалистиг күрүнеге удур дөрт агрессия болганының факт-барымдаазы-ла делегей байдалын экижиндиринче оруңка дыка улуг хемчээлдиг шаптыктаашкын боон турган. СЭКП-ниң XXIV съездизинiң хүлээп алганы Тайбының порграмчазының кол түүлдериниң бирээзи—ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даштыкы экономиктиг харылзаалар талаазы-биле күрүне комитединiң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрiниң оралакчызы Н. П. Фирюбин, ССРЭ-ниң ВДР-де элчизи И. С. Щербаков;

Вьетнам талаадан — Вьетнамның Ажылчы чөнвар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле Зуан, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаның Премьер-Министри Фам Ван Донг, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаның Премьер-Министрiниң оралакчызы Ле Тхань Нги, ВАЧП ТК-ның кежигүнү ВДР-ниң ССРЭ-де элчизи Во Тхук Донг, министр, ВДР-ниң Күрүненiң план комитединiң даргазының оралакчызы Нгуен Ван Кха, ВДР-ниң даштыкы херектер министрiниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать, ВДР-ниң национал камгалал министрiниң оралакчызы генерал-майор Чан Шам олар киржип турар.

Акы-дуңма пайыралдың, бүгү биличиишкининiң болгаш чүректиң ханызындан байдалга эрткен чугаалажышкыннар үезинде кайы-даа таланың сонуургап турары делегейниң чугула айтырыгларын, Вьетнам Демократтыг Республиканы социализмниң тургузарының болгаш Вьетнам талаазы-биле Париж дутуржулгазын чайгыдыпы чок күүседиринiң эрге-ажыктарынга таарыштыр совет-вьетнам пайыралчы харылзааларны болгаш кады ажылдажыгланы улам ынаң кадбартырының база ханыладырының айтырыгларын чугаалашкан.

Чугаалажышкыннар үргүлүлеп турар.

(СЭТА).

ЧҮС ХАЧЫНЫҢ АЯЛГАЗЫ

(РЕПОРТАЖ)

«УТКА 25 чылы» совхозтуң төвү Арыг-Узүү суур. Эрткен дүне кедек сынга чаап турган. Оон ужу-кыдыы тайга белинге база четтингикеп янзыныг. Агаар шала шыксымаар.

Чайты хүнүүң херелдерни хову-шөлдерже саарлып өгелээри билек «ажыл-агыйга саат болбайн көрүңер» дээнзиг, оожум хат хөгжегер ак туманнарны оон-моон бөлүп, Таңды-Ууланың сиртин ажыр сывырып тур. Ол туман бүлуттарны бирде-бирде көөрге, миллион-миллион тонна хевеп-даа шыкаш сагындырар...

Думчук ужунда төп кыргыда пунктузунда кижи-ле өндерик. Пунктунуң кырында кызыл тук кинескээн. «Арыгууүүкүдер, Төрээн чуртка 82 тонна бедик шыварлыг дүктү бергээлиңер!» дээн сөстердиг лозун кижиниң кичээнгейин хаара туда бээр.

Кыргыда этелевээ-даа бод, кижи бүрүзү хачыларын хынаап, туруштарын аштаап турлар. Хостуг үени ажыглап бир дөрт нижи хачыларны шенеп ажыллаткан, адырыш кылган турлар. Бо дээрге, Сергей Лобановка баштаткан тускай техниктер болду. Ол шыкаш Торлук Тюлюшке удурткан хачылар чидиишкилери база-ла ажылдаан турлар.

Совхозтуң № 2 хойжу бригазазының (бригадири Чашоол Монгуш) хойжуларының районнуң бүгү хойжуларынга кыйгырыыл аскан болду. Ол кыйгырыылга мындыг хүүлэлгелерни айыткан:

«Төрүүр чүс баш хойдан 95 хураганы, бир хойдан 3,6 килограмм дүктү алыр, мал кажааларын поябрь 1-ге чедир септээр. Малчын бүрүзү 5 тонна сигенни, 1 тонна буду-бүрүнү белеткээр. Бригададан 9 хойжу бо чылын класын бедидер».

Шак четкен. Хойнуң кажаалаш, кыргын эгелей берди. Электрилиг чүс хачының даап-шимээнiн тускай аялгазы тургузуун турар. Солунун кынчаар!

Пункт кыргыдага дыка таарыштыр кылдынган. Чадагай кажаадан хойларны чоорту серп адаанга кажаалаптар. Аңаа чаъс бээнiң коргунчуг эвес. Чогум кыргыыр үеде хойлар чиңге коридорга кээр. Оон ийи талазында хачылар болгаш хой кыргыыр черлер. Сгче хойну бичии хаалгажыраштардан үндүрүп алыр. Кыргында чоруп турар, дүктү дедилеп, прессеп турар черлер шупту бетоннаттынган. Хир-чам чок.

Совхозтуң кыргыкчылар командазы район конкурузунга бирги черни алган. Оон үүндүлеп бижиниң база мынзаскан болду. Оон чоогунда июнь 10-да «Шын» солунга үнген «Кыргыдавың чаз технологиязы» деп арынны хоолап каан тур.

Кыргыкчыларның көргүзүглерiн көрүп тур мен. Хүн бүрүнүң көргүзүглеринден Тамара Сарыккай, Оюн Чурукпан, Анчымаа Шивит-оол, Александр Намчан болган өскелер-даа хүнде-ле 30—40 хойларны кыргып турар болду. Пунктуда «Молния» деп дүрген үндүрүлгелиг хана солун үнүп турар. Дүүнгү хүнүүң бо солунунда мынчаар бижээн:

«Бөгүн 3 кодан хой кыргыттынган. Кыргыкчыларның аразындан Севен Монгуш 22 хойдан 64 килограмм, Александра Намчыл 12 хойдан 50 килограмм, Сайзан-оол Монгуш 17 хойдан 49 килограмм дүктү кыргаан, тиилээн. Тиилекчилерге дедиежиңер!».

Кыргында пунктузунуң эргелекчизи Василий Карпов мендээ келгеш чугаалай-дыр:

— Бо «Молнияда» шоолуг эвес көргүзүглер кирген чүве. Дүүн чаъс болгаш ажыл арай орте төнген. Ынчалза-даа чанчыл ёзугаар «Молнияның» ажыл соонда үндүргенiвис оль.

Ажыл кадын түлүк. Кыргыкчылар дүктерни дедилеткеш-ле чоруп турлар. Дедыны коорүме Севен деп фамилиялыг үш кыргыкчы бар болду. Оларның дугайында дүк хүлээп алыкчызы М. Санчый-оол чугаалай-дыр.

— Севеннериң өг-бүдези кыргылдада идепкейлиг киржип турарлар. Амдыы чаа бир хойдан 3,5 килограмм дүк хүлээткеп барган кыс —оларның уруу Светлана-дыр...

Дедилеттингеп дүк класстакчыларга баар. Бо харысалгалыг ажылда Г. Васильева, А. Сүтежик олар база-ла ак сеткилдиг ажылдап турар дээрбин билип алдым.

Сарайның бир ужунда дүктү удур прессеп турар болду.

Чүс хачының аялгазы чаңгыланган бо пунктуга хүндеде үш кодан хойну кыргып турар. Бо хүшнерге чедир 2 салбырның хоюн кыргып дооскан болгаш ам чүге 10 ажыг кодан арткан. Ынчангаш ук пунктуның ишчилери республиканың малчыннар Наадымын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуурлар.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТКАН

«1973 чылда тараа ажаап алышкынның база көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрiн хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаалынга болгаш украинчилерни база Бии-Хем районнуң механизаторларының кыйгырыынга харыы кылдыр эки ажылдаарын Улуг-Хемде «Ак-Туруг» совхозтуң механизаторлары хүлээпип турар.

Ынчангаш олар ам күскү хову ажылдарынга хереглээр техниканың септелгезин шалыпкын чорудуп, боттарының аразында социалистиг чарышты калбарты бергеннер.

Бо түнелерде ол чарыш бодунуң эки түнелiнiн берип турар. Ук ажыл-агый 14 комбайны септеер планныг. Ам 9 комбайн белеп болган. Техника септелгезинге Хайбан Бичеп, Холчук Баргына, Лопсан Маадыр-оол, Шойдак Шалзы олар эки киржип, хүн бүрүнүң ажыл нормазын ажыр күүседип турарлар.

К. КОМБУ.

ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ УЛУГ ТЕАТРЫНГА КОНЦЕРТ

Вьетнам Демократтыг Республиканың эштер Ле Зуан болгаш Фам Ван Донг баштаан партия-чазак төлөөлери уран чүүл мастерлериниң июль 10-да ССР Эвилелиниң Улуг театрынга болган концертиниге чораан.

Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктарыбиле шиметтиниген төп ложага вьетнам эштер-биле кады эштер Л. И. Брежнев, А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң культура министри Е. А. Фурцева, СЭКП ТК-ниң киллис эргелекчизиниң бирги орадакчызы О. Б. Рахманин, ССРЭ-ниң ВДР-де элчизи И. С. Щербаков, өске-даа алдын кижилери келгеп.

Концертке Москваның болгаш эвилелдештикеп республикаларның уран чүүл талазыбиле кол мастерлери киришкеп. Оон ажыттынарының бүгүзүнде ийи чурттуң күрүне гимнерин күүседкеп. Көрүктүлер тура адыш часкап, вьетнам болгаш совет удуртукчуларга түрептиң ханызындан байыр чедирген.

Концерт улуг чедиишкининг эрткен. Аңаа ССРЭ-ниң улустуң артистери М. Плисецкая, Л. Зыкина, РСФСР-ниң улустуң артистери Т. Милашкина, В. Атлантов, Т. Сорокин, Ю. Мазурок оларның, Улуг театрының оркестрiниң, Армян ССР-ниң күрүненiң танцы ансамблиниң, Сибирьниң күрүненiң Красноярск танцы ансамблиниң, Москвеның шериг округунуң, ыр болгаш танцы ансамблиниң, совет уран чүүлдүң кескү өскеда төлөөлекчилериниң көргүзүглерге болган. РСФСР-ниң алдарлыг артистери М. Эрмлер болгаш М. Банк дирижёрлаан, концертиниң режиссёру — РСФСР-ниң улустуң артизи Г. Анисимов.

(СЭТА).

(Уланчызы 3-гү арында).

Даарта Наадым ажыттынар

КЫРГЫКЧЫНЫҢ ТӨЛЕПТИГ ҮЛҮҮ

Тес-Хем районнуң «О. Шынаа» совхозунуң Ак-Чыраа салбырының ажылчыны Шончалай Бады чылдың-на сакманщиктээр, коргузүүлери дээреверниң бирээзи болур. Бо чазын 140 хураганны менди ажаап доруктырган. Электриляг хачы-биле хой кыргып турда, улус ону магадаар. Ам Шончалай Кызыл-Довурак пунктузунда хой кыргып турар. Өшкү кыргындазынга ол бирги черни аяган.

ЧУРУКТА: Ш. Бады кыргаан дүгүн дужаап тур.

А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотозу.

Хойжунуң белээ

«Кара-Хаак» совхозтуң хоочун малчыныңарының бирээзи Маныкай Көк-оолдуң чайлаа таварымчалыг ногаан шыкта. Чанында хемден малчыныңың хово четчири-биле суксуунаан, делгем девээлерге дыштангаш, ол чоок-кавыда одарларда чаптыла берген, таваар отталап чоруурлар.

Чоокта чаа малчын хөөн кыргызда пунктузунга сүрүн кээрге, кыргыкчылар хөй үелшак эрттирбейн кыргып кааткан. Чүге дээрге, малдың күш-денгели эки болгаш хөй дүгүнүң хөөрээни тергиин болган. М. Көк-оол бир баш койга оналаттыр 3,5 кг дүктү алганындан, Төрээн чуртка 2 тонна эки шыналыг дүктү берген. Төрүүр 100 хойга онаалтыр малчын бо ажыл-агый чылында 98 хураганны алган.

Маныкай Көк-оолдуң ажылынчы чедишкинниериниге кара-хаакчылар чоргаараанып турарлар. Совхозтуң хоочун малчыны коммунист Оюн Балган биле Маныкай Көк-оол аразында чарыштыг ажылдап келген. М. Көк-оол чаш төл болгаш дүк алыр талазы-биле салган соруглазын дыка ажыр күүсетпеен. Малчыныңарның республика Наадымынга ол бүгү чедишкиннер хойжунуң төлептиг белээ-дир.

З. БУРУННЕЙ.

ТАРАЛАРЫ САГЫШ ЧОВАНГЫР АЖААР

Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринде тараа аймааның тарылгазы доозулган. Тарааларның чаагай дужудуп өстүрүп алыр төлөөде, бок үнүштер-биле, хээкчилер-биле, үнүштүң аарыглары-биле демиселди чорудуп, кодаа ажылагый культураларының өзүп үнериниге таварымчалыг байдалларны тургузар херек.

Дыка хөй ажыл-агыйлар тарылганы доосказ дораан-на тарааларның чайгы ажаалдазынче киришкен. «УТКА 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Тиилелге», «Улуг-Хая» совхозтар, Тандыда «Революцияның чалбыыжы», Бий-Хемде «Кызыл тараачын», Каа-Хемде «Тиилелге», «Коммунизмче орук» болгаш «Ленинчи орук» колхозтар делгем шөлдерге үнүшкүн мурнунуң болгаш үнүп келген соовун кукурузаның илиртээшкинин чоруткан.

Одуруглар аразын болбаазырадыр культураларны тараан шөлдерге илиртээшкинин үнүшкүн мурнунда база үнүп келгенде чорудар чорук бок үнүштериниң хөй нуруузун узуткаар. Ол агротехниктиг арганы одуруглар аразын болбаазырадыры-биле чергелештир ажыглаарга, кукурузаның, картофельдиң, дазылчеминиң үнүжү аажок эки, шөлүг дыка арыг болур.

Одуруглар аразын болбаазырадыр шөлдерге бок үнүш-биле демиселдиң кол негелдези болза чогуур үезинде илиртээри болур. Ону 1—2 хонук озаадан чорудар болза, оон үре-түнелдиң барык-ла кезек кире кудулаар. Ынчангаш бок үнүштериниң өзүп үнерин доктаамал хайгаараа тургаш, илиртээшкинин чогуур ойунде, кыска хуусаада чорудар херек. Ону колхозтарның болгаш совхозтарның агрономнары, кукуруза, картофель база ногаа өстүрүп турар кижилер хайгаарап көрүп турар ужурлуг.

Дыка хөй ажыл-агыйлар тараалардың бок үнүштерин самолёттан хоран чүүлдер чаштырып тургаш, узуткаарынче киришкеннер. Ындыг арга-биле 70 муң гектар хире черге хоран химикаттарны чаштырган «УТКА 25 чылы» совхоз 4 муң га шөлге, «Тиилелге» совхоз — 5,3 муң га, «Саяа»—4 муң га, «Өөк» — —4 муң га, «Найырал—1,5 муң га, ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхоз—3,5 муң га шөлдерге хоран химикаттарны чаштырыпаан. «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг, «Тээли» совхозтар, Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы», Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хураа колхозтары одуруглар аразын болбаазырадырынче ам-даа кирбээн. Ол ажылды «Россия», «Кызыл тук», «Эдегес», «Ак-Туруг», «Шекпээр», «Тес-Хем» совхозтарда, Эрзин база Тес-Хем районнарның колхозтарында кончуг оожум чорудуп турар. Чоон-Хемчик районнуң совхозтары хоран химикаттарны самолёт-биле чаштырарынга төлөөр акпаны безин шилчитпээн.

Бок үнүштерин узуткаарының өске аргаларын Каа-Хем болгаш Таңды районнарның ажыл-агыйларында багай ажыглаан турар. Дыка хөй райкүскомнарның чанында докгаамал хөделиг турар көдээ ажыл-агый комиссияларының болгаш бок үнүштер-биле демисел чорударының хөй-ниити инспекцияларының ажылдап турары кошкак.

«Бок үнүштер-биле демиселди күштелдирер дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1962 чылда үндүрген Чарлыын четпес күүсединг турар. Оруктар болгаш бүтаар шаларында, хову турнагаларында, ногаа шөлдеринде үнген бок үнүштерни коспейн, шөлдериниң кыдыгларын андарын, болбаазыратпайн турар. Үстүнде айытkан Чарлыкты хамаадыр турарларга хамаарыштыр хемчет албайн турар. Бо талазы-биле ажыл Чоон-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга база Эрзин районнарда кончуг четпес.

Бүгү көдээ ажыл-агый культураларының чайгы ажаалдазының темпизин күштелдиреринин хемчеглерин районнарның көдээ ажыл-агый эргелелдери, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш түскай артемингилери дарый алыры эргежок чугаа. Тарааларның чайгы ажаалдазының ажылын колхоз база совхоз бүрүзүнге күштелдирери чугаа.

Үнүштерни камгалаары-биле кандыг хемчет алырын, шөлдерни болбаазырадыры-биле кайы участокка кандыг чөпсекти ажыглаарын агроном бүрүзү шын шинчилээн турар ужурлуг. Шөл бүрүзүн кичээнгейлиг харагалзаары эргежок чугаа.

Бо чугаа херекке үнүш камгалалының ставнаавының, районнарның күүрегээ инспекцияларының, суттарылга системаларының эргелелдериниң түскай артемингилерге идепкейлиг киржип, бүгү тараалар шөлдериниң суттарылга бугаараларының кыдыгларын бок үнүштен арыг турарын чедип алыр хүлээлгелиг.

Тарааларның чайгы ажаалдазын экижидерге, хээкчилерге, аарыглarга, бок үнүштерге удур демиселди чорудары—тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында бүгү культураларның чаагай дужудуп алырының магадылалы.

М. ХАЗБУЛАТОВ.

Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкынының начальнигиниң орлакчызы.

ҮРБҮН САЛБЫР: ХӨЙ ДҮКТҮ КҮРҮНЕГЕ

Чаа-Хөлдең эртемдеп аытаннаш, Үрбүнге 8 шак үезинде чеде бердивис. Суурда бо хүнверде эң-не хөлдүг чер — кыргызда пунктузу. Чугула кампания үезинде малчыныңар, кыргыкчылар болгаш удуртукчулар-даа уйгу-дыжын бодавайн турары илдең: хөөн маажаалаан, үндүр сүрген хойжулар, пунктуда дериг-керексел азийлап таварыштырган эдиктер, чаныкчы дээш, кижилер дээрге ында-мында мырыйай чай чок.

Кыргызда пунктузунда бүгү ажылды салбыр эргелекчиэн Ш. Сапчай-оол боду бөшкарып турар.

— Дүүн мыгап, савалаан дүктү саадал чок чедирер эвесие—деп, путёвкага ат салдырып келген чолаачыга ол чугаалады.

Келген херээвис дугайын дыңнааш, бистиң-биле чугаалажы берди.

— Кыргызда пунктузуун районда кымны-даа мурнай ажыддадыл эгелеливис. Июнь 20-де-ле кыргый берген бис. Эгелеңге дүк хөөрээйн турган, ам харын элээп шуудай берди. Шупту 35 кодан хой кыргыыр, ам 10 хире кодан арткан.

— Дужаар дүгүдер чежел? — деп оон айтырдым.

— Чылда 34 тонна дүк садар хүлээлгелиг бис. Чартык чылда 11 тоннаны күүрээге дужаар хүлээлгээнги ам 3 тоннага ажыр күүсединг алдыыс — деп, эргелекчи чугаалай-дыр.

Салбыр эргелекчизи-биле хөөрөжип турувуста, кыргызда пунктузунда Сат Күдеректиң коданын сүрүн кииргеш, кыргыш эгеледилер. Пунктуда электри-биле кыргыыр 20 хачы бар. Белен тургулаан кыргыкчылар чартык бөдүүн дүктүт хойларны чурук-суурыкташ чедип аппарып, стоя кирынга салгылаш, кыргып турлар. Серп иштп дицинтелип-ле үнген. Электриляг агрегаттың даажы, кыргыкчыларның аразында кыйгырыпкан чугаа-сооду, хойларның ыыт-шимээни чаңчыкпаан кудажка дувүренчиг.

— Бистиң шыырөк кыргыкчыларывыстың бирээзи бодур — дээш, эргелекчи бир хойну эптеп сүргей аңдарадүүдере каап, шалыпкын кыргыш турган аныяк кижиниң чанынга чедире берди.— Хүндө 60 кг дүк кыргыыр нормазын үргүлүү 80-ден күдулаттайн келген комсомолчу Николай Байыңаа боолеп. Ш. Сапчай-оол немеп кагды. Аныяк эр кыргаан хөөн на-даа чедирбейн доозушкаш, дараазында кыргыыр хойну алыр дээш чорупту.

База бир кыргыкчыга чеде бердивис Ону Шойдак Алан-ды дээр болду. Амга чедир ол комсомолчу кыргыкчылар аразында чарышка кымга-даа аштырбаан, үүнде 80-ден 120 кг чедир дүктү эки шыналыг кыргыш келген.

Кыргызданың темпизин дүргедедир дээш, пунктуда 45 хол хачыын база ажыглап, турар. Хоя-биле кыргыш турарларның аразында чарыштыг организастаан. Оон тиилекчизи Нээдылым Моол хүн үлүүн үргүлүү 110—120 хүү күүсединг турар.

Кыргызданы саадатпас дээш ында киржип турар кижиниң чемненилгезин эки организастаан. Көргүүзүг материалдары, лозун, плакатбиле кыргызда пунктузуун багай эвес дераэн.

Үрбүнүң хойжулары боттарының бүдүн чыл дургузында үүтүкүдүт ажылының түнелиин ам удавас үндүрер. Нээдылга олар төлептиг ужуражыр дээш кыргызданың темпизин бедидип турар.

О. НАМЧЫЛАК.

САРААТ ЧАНЫҢГА ЧУГАА

«Эдегес» совхозтуң Кулуун салбырының ажыл-ишчилери маадың быжыг чемсуурун тургузуун алыр ажылче кирге-ле үр болбаан. Олар сиген белеткелиң совхозтуң чоогунда чоруда берген. Ында Сергей Ондарга удурткан звено ажылдап турар. Ажыл шагы доостун, кежээки хүн чүгүргүшче кире бергенде, үк звеновуң ажылдап, сиген бөлүп турар черинге чеде бердивис. Олар бир сараатты салып доозуп турлар. Сараат кырынче сиген үндүр октаар хереклелдиг «Беларусь» айдедир «кылаштап», чай-хос чок ажылдап тур. Сиген дырбаажы сөөрткен ийи трактор-уун башкарыкчылары чоокавыда артып калган сигенни катап бөлдүргеш, ону чангыс черге чыып кагдылар. Ону демги «Беларусь» трактор шуптузуун өрү көдүргеш, сарааттың кырынче үндүре берди. Оон кырында турар акый бөлүү-биле келген сигенни аймырынга эптеп кончуг шашкап, дескилей салып эгеледи.

— Бо дээрге сараат эвес мышкажыл. Аңаа хөөзанчигештир ийин—деп, звено удурткужу Сергей Ондар шала хомудай аарак чугаалаан, чүвениң ужур-чөвүн уламтыр тайылбырлап кагды. Дүү турган сараатты көрүнер даап. Удут болгаш бедик кыдыр мөстүр. Мыя бо дилиндекти долгандыр сут агып чыдар чүве. Ол шала шаптыктады. Оон башка өске черге сарааттаар дээн улус бис. Маңаа кестингеп сигенни шин-биле бөлүп, бичии-даа болза, сараат кыдыр тургузуп кагдывыс.

— Кестингеп сиген хөй бе?

— Звээш ийин. 75 га черниң сигенин кестирип каан. Ону шуптузуун бөлүп кагдывыс.

— Суттаттыг чер бе бо?

— Ийе. Ынчалза-даа өлей эм-даа каш хонук үнген болза, эки турган чүве. Ам шала дужүткүр звейн-дир. Ынчалзада ажылывыс бо үш-дөрт хонук иштинде шору бүдүүгүр болду. Дем-нүүдүүс каттыштырып, ажылывыс темпизин кудулаттайн тургаш, 5 сараатты тургустувус.

Ону тоннаже шилчидер болза чеже болурул?

— 60—65 тонна черле бар. Оон кудулавас.

— Звеноңуң дериглеп кандыгыл?

Бистиң звенода 8 кижи бар. Үш волокуша, үш грабль ажыддап турар. Техника-биле чепсегленген, механизастаттынган звено болгай. Амдыызында машина-техникавыс үрелбээн, аңаа туруушкун болбаан. Чаа сеңтең, келген тракторлар кайын үрелир.

— Кымнар эки ажылдап турарыл?

— Беш-алды хонук ажылдап турар улус-тур бис. Ынчалзажок Сембий-оол Донгак, Виктор Барановту мактап болур. Бирээзи—хөөзээн сөөртүп, оскези—сиген бөлдүрүп ажылдап турар. Ажылгыр-даа, дынангыр-даа эрлер-дир.

Д. ШАНГЫР-ООЛ.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

СУГГАТТЫГ ШӨЛ

● ОДЕССА. Дүнай кыдыының ховузунда аң улуг хөлдерниң бирээзи — Сафьянидан Суворовонуң суггарылга системазынче суг хаагныг хөолайларны дамчыштыр агып эгелээн. Оон түңнелиинде Измаиль районнуң «Коммунизминиң херели» болгаш Суворов аттыг колхозтарының 1400 гектар хире кургаг черлиг шөлүг сугну аяган. Ам суг чашкаанаап, чер суггарар машиналар ажыддап эгелээн. Олар кукуруза болгаш ногаа культураларының шөлдерин суггарып турар. Одесса областтың ындыг суггаттыг черлери амгы үеде бир чүс муң гектар ажа берген.

* * *

ИДЕГЕЛДИГ ДУЗАЛАКЧЫЛАР

● КЫЗЫЛ. Көдээ ажыл-агыйның ушар чүүлү бо хүннерде Тыванның тараажыларынга дузалажып, шөлдериниң бок үнүштерин арыглаар эгелээн. Умдулукчулар үжен ийи ажыл-агыйларның чазын чажып тараан культураларының шөлдерин арыглаар. Олар ниитизи-биле 115 муң гектарның кызыл-тазын, арбайын, көк-тараазын арыглаар деп турар.

* * *

АЖЫГЛАЛДА КИРГЕН

● ПАНФИЛОВО. Волгоград областтың Панфилово дээр демир-орук станциязының чоогунда тараа шыгжамыры ажыглалда киргеп. Аңаа 72,4 муң тонна тарааны хүлээп ап болур. Ында күүчүлүг кургадылга агрегаттарын тургускан. Ол чер харын угда дөрт чүүн машиналарының чүүгүн хүлээп ап шыдаар аргалыг.

Волгоградчылар бо чылын тергиин дужуттуг өстүргеш, нуруңеге 3 миллиион 80 муң тонна тарааны бээрин шинтпирээн.

(СЭТА).

ПЛАНЫН АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

Мугур-Аксының тудуг-септелге участогунуң тудугжулары болгаш шеверлекчилери тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының баштайгы чартының бүдүрүлге планын 103 хуу күүсеткен. Олар бо ажыл-агый чылында ийи-ийи аал ишти чурттаар 6 бажынны кылыр тургаш, ам херек кырында оларның дөргүн ажыглалга киирген.

Ол ышкаш тудугжулар район төвү—Мугур-Аксы суурнуң электри четкизин эде кылыр ажылдарны кыска хуусаада бүрүн доозкан.

Чартык чылдың бүдүрүлге планнарын ажыр күүсединиге аныяк коммунист Саая Начын-оолдуң удуртканы тудугжуларның № 1 бригада, ол ышкаш комсомолчу-аныяктарның № 2 бригада (бригадири Иргит Мижит) өрткен чартык чылда ыка бүдүрүкчүлүг ажылдаанар.

Тудуг-септелге участогунуң ажылчыннарының ортузунда күш-ажылдың бедик сагыыргачуруму дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш, ажылдың шынары дээш социалистиг чарыш калбаран. Чартык чылдың түңнели-биле алырга, социалистиг чарыштың тиилекчилери хоочун тудугжу Андрей Доктугу, аныяк тудугжулар Метпаа Бара-оол, Борис Дамбаа, Линда Делгер-оол болганнар.

А. БЕГЗИ.

ПАРТИЯ ДУГАЙЫНДА ЧУГААЛАР

Политиктиг литератураның ном үндүрер чери ийи томнуг «Партия дугайында чугаалар» деп номну парлап үндүргеп.

Ол ийи номда СЭКП-ниң төөгүзүнге хамаарышкан уранчечен документалдыг чогаалдар кирген. Чогаалдарның кол-колу партиниң амыдыралында эрес-дидим чоруктарны көргүскен чогаалдар боон турар. Бирги номда большевизмниң тывылган үезинден эгелээш, партияны В. И. Ленинниң удуртуп турганы Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарынга чедир үени көргүзүп турар.

Ийи томнуң бирги номунда кирген чогаалдарның авторларының аразында—сураглыг совет чогаалчылар болгаш публицистер бар.

Номну массалыг тираж-биле парлаан.

(СЭТА).

Экономиктиг билиглерни—кижи бүрүзүнге

АМДЫГААШТАН БЕЛЕТКЕНИР

«Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП ТК-ниң докгаалын амыдырапга боттандырар соруглга-биле хоорайның партия организациялары чамдык боттуг ажылдарны болгаш хемчегларни ап чоруткан.

Эрткен өөредилге чылында хоорайга экономиктиг өөредилгениң системазынга 77 эге школа, экономиктиг билиглерниң үндезиниверин өөренир 40 политшкола, теоретиктиг 27 семинар ажыддап турган. Аңаа экономиканың теориязының болгаш практиказының дугайында айтырыгларны дыңнакчылар ханызы-биле өөренип эрткен. СЭКП Кызыл хооркомунуң чанында марксизм-ленинизмниң кежээки университединиң партия-дыкыл-агый активиниң факультединге 137 кижи боттарының экономиктиг билиин бедиткен. Улусчу университеттерге 478 кижи өөренип кыштаан. Бүдүрүлге, тудуг, транспорт, албан организациялар черлериниг коммунистиг күш-ажылдың 65 школазы ажыддап турган.

Экономиктиг өөредилгениң бүгү хевирлериниге ниитизи-биле 4 муң ажыг кижи хаара туттунган, ону 1971-72 өөредилге чылынга дедиэрге, бир муң хире кижи хөй болуп турар.

Эрткен өөредилге чылын Кызылдың түүйбүүнүң эвозугга тургустунган экономиктиг билиглериниг үндезиниверин өөренир политиктиг школа организастыг дооскан. Оон пропагандизи Светлана Дмитриевна Шейкина кичээлдерин амыдырал-биле холбап, солуун кылдыр эрттирип турганындан дыңнакчылар түүнел кичээлдерге бижиг билиглерни чедип алганын көргүскеннер.

Ол ышкаш заводтуң түскай эртемингилерге ажылчыныңарның мурнунга нэзы-бүрү темаларлыг кичээлдерин эрттиргилээн. Кол бухгалтер И. А. Епишкина «Кампалга чуруму — ажыл-агыйны социалистиг сөөк-биле эргелеп-башкарымның аргазы» деп темага кичээлди эрттирип турда, дыңнакчылар улуг-биле сонуургап, бо талазы-биле боттарының савал-ондалдарын кииргеннер. Олар заводта бүдүрүлгеге хереглээр материалдарны шын эвес ажыглап турарын, ылаңгыя элезинниң ажыл-агыйжы эвес чорук-биле те тотчегазынге шынгыы пугумчүлээннер. Оон соонда ол участоктарга автоденидерни турустурган.

«Продукциянық шинары» деп теманы өөренгеш, дыңнакчылар түүйбүүнүң шинарын экижидер талазы-биле чогум чүүл кылза экил төөрээн база чамдык ажылагыйжы савал-ондалын бергеннер. Администрация болган өске-даа хөй-ниити организациялары дыңнакчыларның сүметин дыңнап, оларны бүгү талаа-биле деткип келгенинин түңнелиинде коллективтиң ажыл-агыйы экижип, планын доктаамал ажыр күүсединг турар апарган.

№ 1 АТБ-де экономиктиг билиглериниг үндезиниверин өөренир политшколаны 47 дыңнакчы чедишкиннииг дооскан. Олар түңнел кичээлди ажык чугаалажышкын хевирингге эрттиргеннер. «Тоску беш чыл планы—СЭКП-ниң экономиктиг политиказының боттанышкыны» деп темалыг сөөлгү кичээлге дыңнакчылар өөренген чүүлдерин амыдырап-биле холбап, коллективтиң ажыл, амыдыралын чижекке ап, бижиг билиглерин шинчээдип алганын көргүскеннер.

Сан министерстволуунда теоретиктиг семинар кат чыл улаштыр хоорайга эки ажылы-биле өскелерге үзелгер-чиэктиг болуп келген. Бо чылын семинар «СЭКП-ниң амгы үе-чадада экономиктиг политиказы» деп темалыг курсту өөренген. Оон пропагандизи Николай Безродный ниитизи бүрүлгеге көргүүзүг хереклелдиң билдилиг ажыглап, дыңнакчыларга бижиг билиглерни бээр дээш болдунуп кужуп, билиин харам чок бөлүп келген. Ол ышкаш пропагандист Павел Кирдеевтиң удуртканы «СЭКП-ниң XXIV съездиниң эргелеп-башкарылганың күүрүне ниитизиниг ажылының арга-методларын сайгырангайжыдыр дугайында» деп темалыг курстуң дыңнакчылары өөредилге чылын организастыг дооскан.

Дыңнакчылар өөредилге чылының дургузунда марксизм-ленинизмниң классиктериниң чугула ажыддарын, партия, чазактың доктаалдарын, өөредилге программазында айытkынган темаларны болгаш өске-даа түүлдерни республиканың ажыл, амыдыралы-биле сырый холбап өөренгеннер. Ылаңгыя ССРЭниң 50 чылыга турааскаакган юбилейлиг хуралдың материалдарын өөренип турган. С. К. Токаның, М. К. Мевдуменің солуннарга үңгүлээн «Ленинчи национал политиказының тиилелгези», «Улуг найыралдың кежиин» деп түүлдерин ажыглаан. Оон ында дыңнакчылар республиканың ажыл-ишчилериниң 1973 чылда алган социалистиг күйзелгелерин кичээлдерге база сайгарып өөренгеннер. Пропагандистерниң кичээлдерге кинофильмиерни, диапозатиерни, схемаларны, таблицаларны болгаш өске-даа көргүүзүг хереклелдерни ажыглап келгенинден дыңнакчылар бижиг билиглерни чедип алганнар.

Экономиктиг өөредилге бүгүлгө планның күүсединиге улуг үжүр-дүзалыг болуп турар. Оон чижээн республикада харылзазының бүдүрүлгетехниктиг эргелелиниден көрүп болур. Эргелел 1972 чылда болгаш бо чылдың беш айларында планның бүгү көргүзүг талазы-биле күүсеткен. Ында социалистиг чарыш массалыг болгаш ёзулуг шинчеткен күш апарган. Хөй-кой дыңнакчылар тус-тусте социалистиг күлээлгелерни алганнар. Ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажыддакчылар экономиктиг билиглерин хандыр өөренип ап, онаашкан ажылдарынга бедик көргүзүглиг болуп, ажылында чедер-четпестерин анализтеп, харын-даа цехтиң, бригаданың, участоктуң ажыддарын безин сайгарып турдылар.

Оон түңнелиинде харылзаа эргелелиниң салбырларында бүдүрүлгенин корум-чүрүмүн үреэр чоруктар эрткен чылга децизорге, барык 2,5 катап кызырыпган. Экономиктиг николаар дыңнакчыларының хөй-ниити ажыддарынга кирижилгеэн көскүүр-биле идеокейиккээн.

Эрткен өөредилге чылы ниитизи-биле чедишкиннииг дооскан болза-даа, экономиктиг өөредилгенің организастарында болгаш удурткурунда чамдык четпестерниң бары илереэн.

Ынчангаш ол четпестерни келир өөредилге чылында болдурбээ дээш, СЭКП Кызыл хооркому чамдык хемчегларни алган. Эң кол чүве — кичээлдериниң идей-теоретиктиг дедиелин бедидериниң айтырыы болуп турар. Чамдык бүдүрүлге черлери өөренир ужуражыр программаны оскертип, экономика теориязыныың болгаш политиканың айтырыгларын оюп эрте бээр таварылгалар тургулаан. Ынчангаш оон орнунга коллективтиниң бүдүрүлге-ажылагый айтырыгларын өөренип турар. Ол дээрге үндезинибиле шын эвес. Ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин марксизм-ленинизмниң классиктериниң ажыл дарыын, СЭКП-ниң XXIV съездиниң материалдарын болгаш партия, чазактың чугула доктаалдарын хандыр өөренирибиле холбашкан турар ужурлуг. Оон соонда ол-ла бүгү өөренген түүлдерин коллективтиң мурнунга салдынган сорулгалар-биле холбаар ужурлуг. Үстүнде четпестерни катаптавас дээш, келир өөредилге чылында өөренир ужурлуг программаны туразы-биле чазыты бээр чорукту болдурбазын партия организациялары чедип алыр херек.

Келир өөредилге чылынга белеткел үезинде эртем-билиглиг, дуржулгалыг пропагандист кадрларны шинип алырынче кичээнгейни салыры чугула. Ынчангаш партия хооркомунуң пропаганда болгаш агитация кылдыын экономиктиг өөредилгениң ажыл-бүрү хевирлеринге ажылдаар пропагандистерге будуруглге черлериниң түскай эртемингилерни хөй-биле киирерин планнаан болгаш оларның өөредилгезин организастаарын көрдүнгеп. Ниитизи-биле 490 ажыг кижи бо өөредилге чылында экономиктиг өөредилгениң ажыл-бүрү хевирлеринге пропагандист болуп ажыддаарлар.

Эрткен өөредилге чылында чамдык будуруглге, тудуг, транспорт, албан организацияларының удурткучуларын ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин организастаарынче кичээнгейлиг кошкаткан турган. Ылаңгыя Үстүү-Енисей пароходствозунуң Кызылда ажыглаал участогунуң начальнигги эш Солдатов, «Электри тудуг» эргелелиниң начальнигги эш Спекторов, хоорайның харылзаа белдирининиң АТБ-зының начальнигги турган эш Гонтарь болгаш өскелер-даа экономиктиг өөредилгени организастаарын чугулаалап көрбейн, өске хөй-ниити организациялардың ажыын ыыдыр ону көрүп, боттары ол ажыдга киришкейн турганнар. Ынчангаш чаа өөредилге чылында ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин организастаарынче удурткучуларның кичээнгейин күштелдиреринче угланган түскай хемчегларни алган бис.

Бо талазы-биле Каа-Хем хомүр-даш разрезинин эгелекчи дорулуп турар бис. Ол коллектив 1972-1975 чылга чедир ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезининиң перспективтиг планын тургузуп алган. Бо чылын аңаа экономиктиг билиглериниң үндезиниерни өөренир 4 политшкола, «Экономиканың үндезиннери болгаш будуруглге-

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ, ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН БАЙДАЛГА

(Төнчүүт. Этеги 1-ги арында).

араб черлеринден үнген турар ужуралуут. КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүделиниң болган Кол Ассамблеязының тускай шинтипирлерин ёзуглаар Чоокку Чөөн чүктүн бүгү чурттарының болган улустарының акы-дуңма чоруун эдегелдиг камгалаттынзын дээш ол девискээрнин күрүнелериниң кызыгаарлары катап тургустуунган турар ужуруут.

Делегейниң аймыл чок чоруун быжыглаарыңга чедишкиннер ниити улуг эвес соруга — чер кырынга бижит тайбың дээш ам-даа улуг күш-биле, ам-даа бижит туруштуг демисежирип бистерге ойнап турар. Чогум-на ол болза, социалистиг күрүнелериниң бүгү улустарының амыдыралчы күзел-чүткүлүнге долуулубиле хамаарышкан дашпакы политиктиг ажыл-чорудулгазының озоо болуп турар.

Эштер!

Бистиң ужуражышкыныбыс Мурнуу-Чөөн Азиида байдалдың хөгжүлдезинге-даа, делегейниң ниити байдалының-даа хөгжүлдезинге холбаштыр алырга, эргилделит деп болур чүгула үеде боон турар-дыр. Бистер делегей аймдыралында боттуг буруңгаарлашкыннарны быжыглаарывче, оларны дедир эгилбес кылырывче чүткүп турар бис. Ол чорукка социалистиг күрүнелериниң сырый каттыжышкынының улам өзүлдези, делегей социалзиминиң национал каттыжышкынының күштери-биле быжыг эвилеп, коммунистиг база ажылчын партияларның, антиимперналистиг бүгү күштериниң чангыс эвин болган кадыг хөделимишкинин калбартыры улуг хемчелдирибиле идилиг болдур.

Вьетнам партия-чазак төлээлериниң аян-чоруун, бөгүн эгелээн чугаалажышкыннарны бо бүгү-биле холбаштыр мөөр болза, бистиң кады ажылдажылгавыстың хемчелин улам калбартыр, бистиң ниити революстут улуг чаалап алышкынывыс — делегейниң социалистиг системазын быжыглаарывга эки салыышкын деп ам бежин тодаргайы-биле чугаалап болурдур бис. (Адыш часкаашкыны).

Совет-вьетнам найыралдың дээштиг чоруу дайын хүннеринде бүзүреллин-биле бадытказтыган. Ам тайбың хүннерде боттарывыстың вьетнам эштериве-биле кады бистиң улустарының акы-дуңма чоруун улам быжыглаар шинтипирлиг бис. (Адыш часкаашкыны).

Бистер марксизм-ленининизмниң болган пролетаржы интернационализминиң шылгатынган принципгеринге үнделээн бистиң партияларның калбак, үре-түүнелдит база үргүлчүүнүң харылзазы дээш, хөй-шинти организацияларывыс дээштиг харылзаалары дээш, экономиктиг калбак кады ажылдажылга дээш туржуп турар бис. Дайынның үредээни экономиканы катап тургузар, ажылчы чонларның материалдыг чаагай чоруун кодурер, культураны болгаш эртем-билигни хөгжүдер талазы-биле өөнүктерниң хөй ажыл-ижин совет улус эки билип турар.

Вьетнам улустуң камгалалды быжыглаарынга, агрессияга удур демиселивге Совет Эвилели харам чок калбак дуламчызын хөй чыдарда көргүзүп келген. Бистер ол ышкаш ВДР-ниң экономиказын хөгжүдеринге база улууbиле идил кылган бис. Ынчавгаш ол бүгү бергеи дузаламчыны СЭКП-ниң Төп Комитединдиг болгаш Совет чазак эгитиннмес, халас кыддыр мөөр шинтипирни хүлээп алганы вьетнам улуска дыннадыры мөөрө өөрүшкүүт-дүр. (Үр адыш часкаашкыны). Вьетнам Демократтыг Республика бүгү социалистиг күрүнелериниң интернационалчы деткимчезинге даянмышаан, бодунуң мурнунда турар бүгү соруглаарны чедишкининг күүседиринге бүзүрээр-даа бис. (Адыш часкаашкыны).

Эштер, вьетнам-партия-чазак төлээлериниң мында аян-чоруунга холбаштыр бистиң сеткил - ханыышкынывыс ы с т ы илереткеш:

Маадырлыг вьетнам улус дээш!

Ооң дайынчы авангарды — Вьетнамның ажылчы чоннар партиязы дээш!

Вузулбас совет-вьетнам найырал дээш!

Бистиң эргим өөнүктеривис —эш Ле Зуанның, эш Фам Ван Донгтуң кадыкшылы дээш, вьетнам эштериниң шүтүзүнүң кадыкшылы дээш күндага көдүрелин чөпшээреп көрүүер! (Диниттиг, үргүлчүлдиг адыш часкаашкыны).

Дараазында Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле Зуан чүве чугаалаан.

Эш ЛЕ ЗУАННЫҢ чугаазы

Хүндүлүг эштер Брежнев, Подгорный, Косыгин!

Совет Эвилелиниң партия болгаш күрүне удуртукчузары!

Эргим эштер!

Бистиң делегациявысты эң изиг хүндүткелдиг болгаш найыралдыг хүлээп алганы дээш ийи-биле өөрүп четтиргенивисти Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаанын төлээлериниң өөнүүзинден Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, Совет чазакка база совет улуска илергейлээрин чөпшээреп көрүүнер. Бистиң чүртүвүстүң дутайында, бистиң улузувустуң революстут алдарлыг хөрээниң дутайында эш Л. И. Брежневтиң кайгамчыктыг состерин чугаалааны дээш өөрүп четтиргенивисти анаа илергейлээрин чөпшээреп көрүүнер. (Адыш часкаашкыннары).

Бүгү вьетнам улустуң изиг чүткүлүн болгаш Президент Хо Ши Минниң чагыында чугаалаан күзелин күүседир дээш бистиң делегациявыс америк империалистерге удур, төрөөн чүртүн хостаары болгаш социализмни тургузары дээш вьетнам улустуң демиселивге өндүр улуг тиилелгединге чүгула улуг-хуузун Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязының база хүндүлүг эш Л. И. Брежневке баштаткан ооң Төп Комитединиң, бүгү совет улустуң биске көргүскен хөй талалыг деткимчезин, улуг болгаш үнелиг дузаламчызы дээш вьетнам улустуң чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин, изиг найыралдыг сагыш-сеткилин илергейлээрининң аян-чоруун кылып, бистиң делегация Совет Эвилелиивде келген. (Үр адыш часкаашкыннары).

Эргим эштер!

«Ишкев суунуң үнген дозуп бода» дээр вьетнам үлегер домак бар. Вьетнам улустуң революстут хөрээниң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш совет улустуң эрткен барыл чартык чүс чыл дургузунда киирген чугула улуг-хуузун бөгүнь тиилелге-биле холбашкан өөрүшкүүт байдалга Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы база вьетнам улус катап-катап сактып демдеглеп тур. Вьетнам революция тыптып эгелеп турган башгайы хүннеринде эгелээн алдарлыг тиилелгелерге чедип алырының оруунга бистиң бүгү чүртүвүстүң чонунга, дайынчыларывга хамаарыштыр вьетнам улуска материалдыг чаа күш болгаш күүлүг моральдыг деткимчени болган. (Адыш часкаашкыннары). Ниити идеалдар аайы-биле эштериң болгаш алышкыларның дайынчы сырый каттыжышкынын ол деткимче биле дузаламчы чайынандыр илергейлеп турар.

Чүректиң ханызындан ниити-биле өөрүп четтиргеи сагыш-сеткилди болгаш ханы хүндүткелдя Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының, ВДР-ниң чазаанын, бүгү вьетнам улустуң өөнүзиндеп бөгүн, чүректиң ханызындан өөрүшкүлүт, байырладыг бо ойде база катап илергейлээрин мендо чөпшээреп көрүүнер. (Адыш часкаашкыннары).

Совет Эвилели — кижи төрелгетеннің төөгүзүнде чаа үүр үе-чаданы ажыктаан Октябрь революциязының төрөөн чүртү, делегей революциязының шылгараңгай үезинде үнүп, ам-даа бистиң төрээн чүртү ол, шинчилеп, ооң үзүрүнде ооң шүлүк чогаалы делегейде нептерээн.

В. И. Ленинниң өвүр-хевирин тургузар дээш орналдашкан баштайгы шүлүкчүлериниң бирээзи — Маяковский, мынчаңгыл ону ол шүлүк чогаалының бүгү күүзүү-биле көргүскеп.

Сэтиранын чепсээ-биле ол үр болгаш чаагай ажылдаң келген. Бодунуң киржип турганы «РОСТА-ның сонгалаарыга» бижип турган чогаалдарынга, ооң соонда ном болу берген сатириктиг шүлүктеринге ол мынчаар бижээн: «Мендо бо ном сес таланывыбиле аажок улуг ужур-утказлыг, ол болза хөй сөстер хереглевес темазарга шаарлаачак сөстерден бистиң дылывысты арыглап турар ажыл болур чүве...».

Маяковский бодунуң шиирлериден бодунуң театрын тургускан. Ол шиирлер ам-даа бистиң театрларывыстың сценаларында, янзы-бүрү чурттарның театрларында үнүп, амгы үениң репертуарын байлакшыдып турар.

Маяковскийниң ода-йөрээл чогаалдары чаа болгаш кайгамчык болуушкун болган. Пролетариаттың тургусканы делегем халдарга ооң үнү динмирел турган, ол үнүп сорук кинрикчи оду Днепрогэсугнуң турбиналарының кыры-биле ужугун эртип, Европаның болгаш Американың хоорайларынче нептереп, мурнуу чүк далайларының ортулуктарынга чедип, ырак Мексикага дыңналы бергеи.

Маяковскийниң улусчу чоруу чүдел? Ол болза, шүлүкчү болуп бызаа бөөрүнүң оруунга футтуризминиң чаңчылдарын ажып эртпеп, бүгү чонның амыдыралы-биле холбашкан шүлүк чогаалынын оруунга ооң кире бергени болур. Ол шүлүк чогаалы масеанын мурнунга бодаддарның кайгамчык улуг каналарын ажыдып турган. Харын-на ооң ужурунда Пушкининн, Лермонтовтуң, Некрасовтуң аттарының соонга Маяковскийни база бистиң чүрөөнивисте, ооң кады чурттан чоранны шүлүкчүлер биетер чүрөөнивисте кадагалап чоруур бис. Маяковский боду-даа, ооң демисели-даа, тогаал ажылында, ураи чүүдүүн эң дээре чагыгларынга ооң шынчызында — улусчу болгаш кижизиг чоруу — амгы-даа, келирдее үениң шүлүкчүлериге бүзүлүг үлегер болур ужуруут.

Маяковский бистиң улустуң чоргааралы болу берген. Школастың аразында улуг найыралдың, дайынчы сырый каттыжышкынының мөңге чечектелин быжыгарынче бүгү күжүн чайгылын чок салыр деп бүрүн шинтипирлиг. (Адыш часкаашкыннары).

Алышкылар болгаш эштер ужуражканда, чөрле мынды өөрүшкүлүг болур. Бо өйде мынды өөрүшкүлүг болур кундага көдүрелин санаалдаайн:

Совгу талага социалиам тургузарының хөрөнгө, Мурнуу талага хамаарышпас чоруктуң болгаш демократтының. Вьетнамны тайбың каттыштырарының хөрөөн тулуунга чедиргеринге вьетнам улустуң аалдарлыг тиилелгелери дээш!

Вьетнам болгаш совет улустарның аразында мөңге, бижыг, улуг найырал болгаш дайынчы сырый каттыжышкын дээш!

Акы-дуңма социалистиг чурттарның, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң марксизм-ленининиам, пролетаржы интернационализм принципгерин барымдаалаарынга үнделеттингеп сырый каттыжышкынды дээш!

Эш Леонид Ильич Брежневтиң аалдар-кадыы дээш!

Эштер Николай Викторович Подгорныйның, Алексей Николаевич Косыгининиң болгаш СЭКП-ниң Совет күрүнениң өске-даа удуртукчуларының аалдар-кадыы дээш!

Мында турар бүгү эштериниң аалдар-кадыы дээш! (Диниттиг ажыл часкаашкыннары).

• • •

Эртенги шайдалга чүректиң ханызындан акы-дуңма найыралдың байдалынга эрткен.

(СЭТА).

А. П. КИРИЛЕНКО ЛИВАНДА

БЕЙРУТ. (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары А. П. Кириленко республиканың Президентизи Сулейман Франжьенің чалаанын ёзугаар Президентиниң Бейрутта Баабда дээр ордузунга чораан. Анда А. П. Кириленко республиканың Президентизи-биле ужурашкан, анда ливан талдан Премьер-Министр Такиеддин Солых, дашпакы херектер министри Делфуад Наффаа; совет талаган ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү М. Д. Сытенко, ССРЭ-ниң Ливанда элчизи С. А. Азимов болгаш албанның оске-даа кижилери олурушкан.

Республиканың Президентизи-биле ужуражышкынның соонда хүндүүт совет аалчының алдары дээш найыралчы, шериг талазы-биле болгаш политиктиг эң чугула негелделерин тургулчу, аажок чөрүүн үреп турар. Вьетнам улус АКШ-тың болган Сайгон администрациязының ол бүгү чимзеннишкиннерине база үүлгедиглеринге удур шинтипирлиг демисежирип, Париж дугуржулгазын болган 1973 чылдың июнь 13-те кады кылган дыңнадыгны дажык чок, бүрүн күүседирин, МВР-ниң Революстут түр чазаанын 1973 чылдың июнь 29-та чарлап тургустунган саналынга харыы бээрин олардан негеп турар. Вьетнам улус бодунуң төөгүт демиселивге ылап-ла тиилеп үнер, бүгү делегейниң улустарының күзели ыңдыг, төөгү хөгжүдезинниң чайгылыын чок утказвышкыны ыңдыг (Адыш часкаашкыннары).

Америк империалистерге удур төрөөн чуртун камгалаары дээш авос болгаш камбоджа улустарның удурланышкын дайынынга улут тиилелгелеринге вьетнам улус нинг байыр чедирип тур. Вьетнам улус Вьетнам дугуржулгазын хажык чок күүседирин АКШ-тан болган Вьетнам администрациязының ол бүгү чимзеннишкиннерине база үүлгедиглеринге удур шинтипирлиг демисежирип, Париж дугуржулгазын болган 1973 чылдың июнь 13-те кады кылган дыңнадыгны дажык чок, бүрүн күүседирин, МВР-ниң Революстут түр чазаанын 1973 чылдың июнь 29-та чарлап тургустунган саналынга харыы бээрин олардан негеп турар. Вьетнам улус бодунуң төөгүт демиселивге ылап-ла тиилеп үнер, бүгү делегейниң улустарының күзели ыңдыг, төөгү хөгжүдезинниң чайгылыын чок утказвышкыны ыңдыг (Адыш часкаашкыннары).

Марксизм-ленининизмниң идеяларынга сорук киргеп, 250 миллион кижилиг совет улус бодупуң ыңгыгаар чок чогаадыкчы аргаларлыының болгаш күштериниң ачызында уе-шагның өндүр улут чаачаа чедишкиннерин чайлаан чок чедип алыр, Совет Эвилелиниң төөгүлүг ролюн улам бедик кодурер, бүгү диптерде акы-дуңмаларының болгаш өөнүктериниң күзелдеринге харыы кыддыр бүгү делегейниң улустарының революстут демиселивниң хөрөөнге шылгарангай үлүг-хуузу киирер деп, вьетвам улус ханы бүзүрелдиг. (Адыш часкаашкыннары).

Эргим эштер!

Төөгүден биладынгеп бүгүне колониалдыг даймнарның өң дошкунуунга вьетнам улус бүгү делегейде акы-дуңмаларының болгаш өөнүктериниң дузаламчызы-биле чаачаа үнилелге чедип алган болгай. АКШ болгаш өскедаа чурттар мурнуу-вьетнам чонның хамаарышпас чоруун. бүрүн эргеэнн. чангыс эштер, бүдүн девискээрлиг болгаш боду башкартынар эргелиг туралын бүрүнү-биле хүндүлөөр деп, Вьетнамга дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дугуржулгазында айытказ. Ынчаарга бо чылдың март 29-та америк эжелекчи терилеринің өң сөөлгү кезээ Мурнуу Вьетнамдан үнүп чоруур ужурга таварышкан.

Төөгүлүг ол тиилелге вьетнам улуска таарымчалыг байдалды тургузуп берген, үр тайбыңны камгалаар болгаш бижыглаар, Соңгу талага социализмни тудуп тургузар, Мурнуу талага хамаарышпас чоруктуң, демократтының хөрөөн тулуунга чедирер база Вьетнамны тайбың каттыштырарын чедип алыры дээш лемиселдя уламчылларының кайгамчыктыг перспективазын ооң мурнунга ажыдып берген.

ВДР-ниң чазаа болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстут түр чазаа эрткен беш ажыг айларның дургузында Париж дугуржулгазын хажык чок күүседип турда, АКШ болгаш Сайгон администрациязы ооң Мурнуу, Соңгу-даа Вьетнамга хамаарышпас чоруун болгаш бүрүн эргеэнн, чангыс эштер, бүдүн девискээрлиг болгаш боду башкартынар эргелиг туралын бүрүнү-биле хүндүлөөр деп, Вьетнамга дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дугуржулгазында айытказ. Ынчаарга бо чылдың март 29-та америк эжелекчи терилеринің өң сөөлгү кезээ Мурнуу Вьетнамдан үнүп чоруур ужурга таварышкан.

Төөгүлүг ол тиилелге вьетнам улуска таарымчалыг байдалды тургузуп берген, үр тайбыңны камгалаар болгаш бижыглаар, Соңгу талага социализмни тудуп тургузар, Мурнуу талага хамаарышпас чоруктуң, демократтының хөрөөн тулуунга чедирер база Вьетнамны тайбың каттыштырарын чедип алыры дээш лемиселдя уламчылларының кайгамчыктыг перспективазын ооң мурнунга ажыдып берген.

ВДР-ниң чазаа болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстут түр чазаа эрткен беш ажыг айларның дургузында Париж дугуржулгазын хажык чок күүседип турда, АКШ болгаш Сайгон администрациязы ооң Мурнуу, Соңгу-даа Вьетнамга хамаарышпас чоруун болгаш бүрүн эргеэнн, чангыс эштер, бүдүн девискээрлиг болгаш боду башкартынар эргелиг туралын бүрүнү-биле хүндүлөөр деп, Вьетнамга дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дугуржулгазында айытказ. Ынчаарга бо чылдың март 29-та америк эжелекчи терилеринің өң сөөлгү кезээ Мурнуу Вьетнамдан үнүп чоруур ужурга таварышкан.

Төөгүлүг ол тиилелге вьетнам улуска таарымчалыг байдалды тургузуп берген, үр тайбыңны камгалаар болгаш бижыглаар, Соңгу талага социализмни тудуп тургузар, Мурнуу талага хамаарышпас чоруктуң, демократтының хөрөөн тулуунга чедирер база Вьетнамны тайбың каттыштырарын чедип алыры дээш лемиселдя уламчылларының кайгамчыктыг перспективазын ооң мурнунга ажыдып берген.

ВДР-ниң чазаа болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстут түр чазаа эрткен беш ажыг айларның дургузында Париж дугуржулгазын хажык чок күүседип турда, АКШ болгаш Сайгон администрациязы ооң Мурнуу, Соңгу-даа Вьетнамга хамаа-

Эш Л. И. БРЕЖНЕВКЕ ЧҮВЕ ЧУГААЛААН

Эш Леонид Ильич Брежневтиң аалдар-кадыы дээш!

Эштер Николай Викторович Подгорныйның, Алексей Николаевич Косыгининиң болгаш СЭКП-ниң, Совет күрүнениң өске-даа удуртукчуларының аалдар-кадыы дээш!

Мында турар бүгү эштериниң аалдар-кадыы дээш! (Диниттиг ажыл часкаашкыннары).

• • •

Эртенги шайдалга чүректиң ханызындан акы-дуңма найыралдың байдалынга эрткен. (СЭТА).

А. П. КИРИЛЕНКО ЛИВАНДА

БЕЙРУТ. (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары А. П. Кириленко республиканың Президентизи Сулейман Франжьенің чалаанын ёзугаар Президентиниң Бейрутта Баабда дээр ордузунга чораан. Анда А. П. Кириленко республиканың Президентизи-биле ужурашкан, анда ливан талдан Премьер-Министр Такиеддин Солых, дашпакы херектер министри Делфуад Наффаа; совет талаган ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү М. Д. Сытенко, ССРЭ-ниң Ливанда элчизи С. А. Азимов болгаш албанның оске-даа кижилери олурушкан.

Республиканың Президентизи-биле ужуражышкынның соонда хүндүүт совет аалчының алдары дээш найыралчы, шериг талазы-биле болгаш политиктиг эң чугула негелделерин тургулчу, аажок чөрүүн үреп турар. Вьетнам улус Вьетнам дугуржулгазын хажык чок күүседирин АКШ-тан болган Вьетнам администрациязының ол бүгү чимзеннишкиннерине база үүлгедиглеринге удур шинтипирлиг демисежирип, Париж дугуржулгазын болган 1973 чылдың июнь 13-те кады кылган дыңнадыгны дажык чок, бүрүн күүседирин, МВР-ниң Революстут түр чазаанын 1973 чылдың июнь 29-та чарлап тургустунган саналынга харыы бээрин олардан негеп турар. Вьетнам улус бодунуң төөгүт демиселивге ылап-ла тиилеп үнер, бүгү делегейниң улустарының күзели ыңдыг, төөгү хөгжүдезинниң чайгылыын чок утказвышкыны ыңдыг (Адыш часкаашкыннары).

Америк империалистерге удур төрөөн чуртун камгалаары дээш авос болгаш камбоджа улустарның удурланышкын дайынынга улут тиилелгелеринге вьетнам улус нинг байыр чедирип тур

УЗБЕК ШЕВЕРЛЕРНИҢ КЫЛЫГЛАРЫ

Дой-довуратан кылган савалар, каастап сыраан, металлдан шуткаан кылыглар, аргаан хевистер, алдын удаын-биле утулдалап даараан кажы хеп, довурлак бөрттер кылары, ыяштыг утулдаан каастай кезерң, чазанылга кылыглары дээш узбек ус-шеверлериң кылбас-ла чүвелиг чок. Оларның од уран чүүлү буруң шагдан бөөр сайгырап келген. Шеверлериң уран мергежилиг салгалдан салгалче дамчып келген. Хой аймаксоок улустарның культуразы сайгыраан, чоокшулашкан бастың бо үевисте узбек национал улусчу уран чүүлдү удам савазырадырынга таарымчалыг байдалдар республикада тургустунган. Каасталга-шимелде уран чүүлүңүн он үш тускай школазын республикада ажыткан; мында бедик мергежилдиг мастерлер авыяктарны өөредип турар.

Буруң шагда тудуп тургускан кода-хоорайлар, бажың-балгат-биле республика байлак. Оон чилээнге бурунгу Самаркандыны болгаш өскелээ чүүлдерни чараш өнүүт будуктар-биле будаан.

Ясли-садтың иштинде өөредилерде хүннүң алдын-сагала хереглери арыг шала кырынга чайынналып чыпар. Чаштарның омак-хөглүүн чүү дээр, оларның кеткен ишк-хеви база-ла арыг-силиг. Тускай шкафта ең-балзын ойнаарактарны чыскаай салып каан.

Ак халат кеткен кижи бичии чаштарны чыскаараан тур. Ол — бо ясли-садта кижизидикчи Сиренмаа Оюн-ооловна Соян-дыр.

Кайнаар чоруурунга белеткенип турарын сонуургаарывыскаш:

— Бөгүн ангаар магалыгдыр. Сууруусс чанында арыгже киирип, экскурсиялаарывыс ол. Оон кол соруглазы болза болганыдыр бойдус-биле бичии чүүлүн сайгырадып хөгжүдер-де чүс-чүс чылдарда кайы районга кандыг янзының ус-шевер ажылдары колдап турганын база кичээнгейге ап турар. Узбекстериң кайы шагдан бөөр мергежин келген ажыдарының бирээзи—дой-довуратан сава кылыры болгай. Ынчаарга Хорезмниң, Самаркандының, Гиждуванның, Шахрисябтың—янзы-бүрү районнарының ындыг сава белеткээриниң аргалары ботдоруннан ылгалдыг. Дой-довуратан хөй янзы кылыглар белеткээри оң сайгыраан чер—Ристам. Ол хоорайда ам чылдала бир миллион рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүрер улуг заводту тудуп эгелээн.

Эр кижиниң чарылбас эдилелия бижек чораан. Бижек сураглаан кижилер шаанда-ла Чустаже аъттаныштар турган. Анаа моңгуң-биле каастаан национал бижек согар мастерлер кайы шагдан бөөр сураглаан турган. Ам мында бижек будурер завод ажылдай берген. Ол бижектерни арыг кандан кылыр. Оларны национал'аян-биле каастап турар—оларның тудазый сөөктен, мыйыстан, а хынын хөмдең угулзалар-биле сырып, чесбиле каастап кылып турар.

А Бухара хоорай бурун шагдан бөөр алдынган сыраан кылыглар-биле сурагжып келген. Ам-даа Бухара алдын удазыннар-биле каастаан дөвүрзактарны, курларны, өскелээ хептерни будурүп турар. Шаанда ындыг ажылды чүгле эр кижилер кылыр турган, ам ол талазы-биле бүгү республикада сурагжаан хереженчи мастерлер бар.

Намаганга. Маргиланга аргып кылган торгу нөстерниң сураа чүгле Узбекистанга эвес, өске күрүнелерге безин алгаан турган. Ол хоорайлар ам-даа республиканың торгу бүдүрер төптери болуп артпышаан. Челээш өнүүг атласхаан деп чүге чиик торгуну ол хоорайларда кылып турар. Ол узбек торгуну делегейниң 30 чүртүмче үндүр салып турар.

Эрте бурун шагдагы, сөөлгү үеде үттүндуруп бар чыткан мергежилдерни катап хөгжүдер талазы-биле ажыл калбаргаш. Эрткен чүс чылды сөөлүүредир честен шуткаан кылыглар кылыр ус-дарганнарның саны эвээжээн, ол хевир шуут үттүндуруп бар чыткан. Ам Коканд, Хива, Каршы, Ташкент хоорайларның пионерлер бажыңнарында тускай болгумнерни ажыткан. Дуржулгалыг мастерлер пионерлерге ук ажылдың аргаларын айтып берип, национал утулзаларның хевирлерин өөредип турар.

Хевис аргыры дээрге уебектериң чанчыккан мергежили. Ол ажыл эрги чанчылдар ёзугаар болган амты үениң негелделерин ёзугаардаа хөгжүп турар. Самаркавд, Бухара, Кашкадарья областтарда хевис аргырының ёзулуг ховар мастерлери бар. Шахрисяб, Каршы, Ургут, Хива хоорайларда мастерлер амгы үениң бажыңнарының иштинге таарыштыр янзыбүрү утулзалардыг хевистерни кылып турар, оларның ажыдарынга чоннуң сонуургалы улуг.

Каасталга уран чүүлү дээрге национал культураның өң үнелиг артинелериниң бирээзи. Шынап-ла, ол уран чүүлге кайы-даа улустарның национал аян-бүдүжү, оон мерген утааны, сагыш-сеткили эң тодазы-биле илереэр.

Вахид ЗАХИДОВ,
Узбек ССР-ниң Эртемнер академиязының академиги,
Уран чүүл билигчилериниң Хамза аттыг институдунуң директору.

ЧОЛДУГ ЧАШТАР

Ногаан бүрүлери сырынга аазар сылырашкан, чайгы-наиг хүнде бодунуң серини хөлегезин ол-бо чүкче чадыпкан таарымал ыяштар бүргээн бажың сүрүнүң ортузунда. Тес-Хемниң «Чодураа» колхозунда уругларның ясли-сады бо-ла болгай. Оон иштин-даштының арыг-силиг-даа аажок. Уруглар ойнаарынга таарыштыр тускай кылган чайганыр черни, мунар зытчыганшы, кырлар узун ыыш болгаш өскелээ чүүлдерни чараш өнүүт будуктар-биле будаан.

Ясли-садтың иштинде өөредилерде хүннүң алдын-сагала хереглери арыг шала кырынга чайынналып чыпар. Чаштарның омак-хөглүүн чүү дээр, оларның кеткен ишк-хеви база-ла арыг-силиг. Тускай шкафта ең-балзын ойнаарактарны чыскаай салып каан.

Ак халат кеткен кижи бичии чаштарны чыскаараан тур. Ол — бо ясли-садта кижизидикчи Сиренмаа Оюн-ооловна Соян-дыр.

Кайнаар чоруурунга белеткенип турарын сонуургаарывыскаш:

— Бөгүн ангаар магалыгдыр. Сууруусс чанында арыгже киирип, экскурсиялаарывыс ол. Оон кол соруглазы болза болганыдыр бойдус-биле бичии чаштарны таныштырып, ыяштарның, чадан ыяштарның аттарын барымдаалап тургаш, кысса домактарны чогаадыры болур. Мында үнүп турар ыяштарны мынаа-ла өөренип, оон чуруктарын бедик көргеннер болгай. Ам херек кырынга барып, оларның-биле база батап танышарывыс ол.

Шак мынаг экскурсиялар чаштарның чогаадыкчы өзугделинге ажыктыг. Бичии уруглар ясли-садка тура хөйиу көрүп, биляп, өөренип алыр. Баштай чүве ыыттавас порук уруглар чоорту чанчыгып, өөрү-биле демей апаар деп, кижизидикчиниң чугаалап турары черле чөптүг. Оон ашкыда бичии чаштарны бойлуска хандыкшылга кижизиери бистиң чугула соруглавыс.

Ясли-садтың эргелекчизи Ирэдың эртемнер Долида Максимовна Ламбың, кижизидикчи башкылар Орүүгу Кара-кыс, Сояң Сиренмаа болгаш өскелер-даа колхозта малчыннарның болгаш өске-даа колхозчуларның ажы-төлүн чараш ажыл-чанга. биляглерниң баштайгы эге үндезиннерине, коммунистиг ёзуга шын кижилер чугула херекке боттарының улуг улуг-хуузун киирип келгеннер.

Чыргаланды 8 чыл школазының белеткел класынга 13 биче чаштар школаның эжиин бир-де дугаар ажыдып, белеткел класынга барып өөренип болду.

Ясли-садтың кижизидикчилери ада-иелер-биле харылсаалыг. Ада-иелерден малчын Оюн Биляенмаа, эмчи Маскыр Анай, колхозтуң инженери Владимир Кызыл-оол деэш өскелер-даа уругларының кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып, боттарының активчи чоруун көргүзүп келгенин билип алган бис.

Бо ясли-садта кадыкшылдың, хереженнериниң бала ада-иелерге булунгарны эки кылдыр дерээн.

Ясли-садта өзүп доругуп турар бичии чаштарны мынчаар кижизидип, өөредип турары ада-ие бүрүзүнге өөрүнчүг. «Чодураанын» чолдуг чаштары шак мынчаар өзүп доругуп орарлар.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЛАГЕРЬЖИ ЧАЙ

Таңды-Уланың тайгазының аразында чараш чурумалдыг Чагытай хөлдүң деэмискээринде пионер лагерьлери хөй. Ында пионержи чай республиканың чер-черден дыштанып келген уругларының эгезинде. Хостуг тактарында чамдык уруглар арыг агаарга селгүүстеп, гербарийлер чыып, хөлге эштин, мага хандыр ыыштанып турарлар. Өскелери лагерь чанында ногаан аяннарда бомбүктеп, латтынып, баскетбол ойнап, шыдыраалап, шашкилеп ойнаар чанчылдыглар.

Лагерьлериниң уруглары бот-боттарынче аалдажып, концерт көргүзүп, янзы-бүрү айтырыгларга харылзар екскурсиялар организастап турарлар. Чамдыкта номнаан номнарының-даа дугайын чугаалажы бээрлер.

Ол ышкаш волейболга, баскетболга, футболга, шыдыраага, шашкиге лагерьлер аразында эш-хуузунуң маргылдааларын уругулуг эртирип турар. Чоокта чаа бирги сезонның доозулганынга тураскаатказн футбол маргылдаазы «Орлёнок» лагерьге болган.

Бо лагерь бодунуң спортчу чанчылдары-биле алдаржып турар. Спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң отрядтар аразында болган спартакиадага бирги отрядтың командазы чемпион болган. Кызылда уруглариың спорт школазының командазы-биле лагерьниң футболистери ужуражкан. Оюн лагерьжилериниң тиилелгези-биле 3:1 санга доозулган. Ол ышкаш кожазында «Байлак» лагерьниң футболистер командазы-биле эш хуузунуң ужуражылгазы база солун эрткен. Анаа «Орлёнок-туң» вратары Володя Ковалёв, халдакчылары Володя Соловьев, Саша Терентьев, камгалакчылары Слава Глухенко, Валера Куулар, Сергей Козулин олар аваангыр чараш ойнаан, командазын тиилелгеге чедирген. Бо лагерьниң болдары чүгле футбол ойнаары-биле кызыгаарланмайн, спорттуң өске хевирлери — чиик атлетика, бокс, хүреш маргылдааларынга уругулуг киржип турар.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

КӨРУКЧҮЛЕРГЕ

Июль 12, 14 хүннеринде Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының ногаан театрынга РСФСР-ниң алдаркыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Кужугет Хензиг-оолдуң удуртулгазы-биле көрүне филармониязының эстрада-циркизи болуунуң улуг концерти болур. Ук концерттен Д. Очурнуң чиңге демир кырынга танцылаарын, А. Хууракгың жонглер оюнун, В. Байыр-оолдуң турникке гимнастика көргүзүглерин, А. Хертектиң хөглүг баштайгыларын, М-Х. Монгуштуң совет композиторларының ырларын күүседирин болгаш өзие-даа номерлерни сонуургап көрө силер.

Концерт кежээниниң 8 шакта эгелээр. Касса эртенгиниң 10 шактан эгелеп паркта ажыдап турар.

ТЫВАНЫҢ КҮРҮНЕ ФИЛАРМОНИЯЗЫ.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

ТИИЛЕЛГЕЛЕР, АШТЫРЫЫШКЫННАР

Спорттуң национал хевирлериниң Сибирьниң болгаш Ыракка Чөөн чүктүң улустарының Спартакиадазы ака-дүнма Хакасияның төөгү Абакан хоорайының «Тудугжу» стадионунга июль 6—7—8 хүннеринде болуп эрткен. Анаа Тыва, Якут АССР-лерниң, Даг-Алтай, Хакас автономнуг областарның, Агинск болгаш Усть-Орда национал округтарының шилиидек командаларының киришкен. Үш хүн үргулчүлээн чидиг демиселге 105 спортчу, оларның иштинден СССР-ниң 12 спорт мастерлери, спорттуң национал хевирлериниң РСФСР-ниң 3 спорт мастери болгаш спорт мастериниң 3 кандидат маргышкаанар.

Ол удаа болган спартакиадага Бурятия биле Якутия бөш-бөш катап бирги черни алган, а бистиң командавыс—ийиги черден өрүлеп көрбээн. Бо удаазында эң шыырак команда — Бурят АССР-ниң командазы республиканың 50 чыл оюнуң байырлалын холбаштыр кезбээн болган чамдык командалар долу эвес составы-биле киришкен. Ынчангаш бистиң спортчуларывыска ниити бирги чер даэш демисээжип болурунуң аргазы турган..

ТЫВА ХҮРЕШ

Бистиң мөгелеривис бирги хүнде-ле боттарының онаталарын чиигы-биле октагылап, көрүкчүлериниң сонуургалын чаалап алганнар. Ийиги хүнде база-ла шылгаран, өске мөгелерден хүш-даа, арга-даа талазы-биле артыын көргүзүп, хей-аътыг эрес хүрешкеннер. Ылаңгыя Юрий Монгуш бодунуң онаа үш мөгени октазырынга чүгле 1 минута ажыглаан, а Даш-оол Куулар 5 мөгени 3 минута 12 секундада октаан. Бистиң деэш айны-биле 4 мөгевистен чүгле чаңгыс Найдан-оол Доспан хакас мөге Владимир Ивимешевке тепкиргеш, октаткан. Ынчалза-даа ол өске үш мөгени арыг каттап, бирги черже үнген. Бистиң мөгелеривио Юрий Монгуш (56 кг), Хүлер-оол Шожал (64 кг), Даш-оол Куулар (72), Найдан-оол Доспан (72 кг-дан өрү) спорттуң национал хевирлериниң Сибирьниң болгаш Ыракка Чөөн түк улустарының спартакиадазының чемпионнары болганнар, а командовыс бирги черни алган.

БУРЯТ ХҮРЕШ

Баштайгы салыгда-ла бистиң мөгелеривис — ССРЭ-ниң спорт мастерлери Федор Ондар, Чадамба Ооржак, бирги разрядчылар Киров Хомушку, Семен Бедарев олар шупту октадып, биске дувүренчиг байдалды эргүзүшканнар. Бистер эптеривис деэш сагыш аарып, улам тура-соруктуг хүрежиниң сүмелеп турдувус, а олар боттары кандыг ирганы хереглеп, канчаар хүрежиниң дугуржуп алганнар. Кижи бүрүзү тус-тус республикаларының, областарының болгаш округтарының шылгаттынган мөгелеринден олардың артык сан алыры берге деп үүве биладингир.

Бистиң ооларывыс ийиги эзлчегин эки эгелезе-даа, ниитизи-биле чер алдайн баргаш. Түңнелиниде Федор Ондар бирги, Чадамба Ооржак үшкү, Семен Бедарев дөртку, Киров Хомушку бешки черни эзлээнер. А команда талазы-биле чүгле дөртку черге багаш чаа адары тывалариың ынак оюну деп чүве билдингир.

Абаканга болуп эрткен спартакиадага бистиң чажылаарывыс боттарының ёзулуг спортчу мергежилин көргүзүп, команда талазы-биле бирги черни алыр аргалыг болганнар. Бурят ёзу-биле болгаш делегей дуруму-биле чаа адарынга Анатолий Фунтиков, Евгений Тутатчиков, Ранса Тутатчикова бедик түңнелдерни көргүзүп, бистиң команданы бирги черже үндүргеннер.

ЯКУТ ХАЛЫШТАР

Үш хүн болган үш хевирниң якут халыштарынга чидир демисел колдуунда-ла якут болгаш тыва спортчуларның аразында болган. Тиилелгежө чүткүүдүг тура-соруунуң болгаш бедик мергежилдиг техниканың талазыбиле Николай Санников, Анатолий Горохов (кайызы-даа якуттар) дораан-на мыгалып, кымнардан артык мырак халып эгелээннер. Бистиң чаңгыс чер чуртуувус, РСФСР-ниң спорт мастери Александр Денисов база-ла бодунуң үдурланыкчыларындан чыдып калбайн, кызымак халып үшкү черни алыр аргалыг болган. Ниитизи-биле Якутия 351,82, Тыва 339,40, Хакасия 332,92 санны ап, түстузунда шанналдыг черлерни эзлээннер.

ШОЙ КӨДУРЕРИ

Спорттуң бо хевирл —солун болгаш көрүштүг хевирлериниң бирээзи. Маңаа маргылдаа база-ла эки эрткен. Нём пудтуң шойларын үш янзы хевир-биле көдүрүп, күжүн болгаш техниказын көргүзер талазы-биле якут болган Усть-Ордының спортчулары кымга-даа аштырбаанвар. Бистикиден Иван Крошка биле Анатолий Михайлов үшкү черлерни ап, бистиң командавыстың үшкү черни азырын быжыглаавар.

НИИТИ ТҮННЕЛДЕР

Үш хүн үргулчүлээн дүшкүүрлүг маргылдаалар төптеп. Түс-тус хевирлерге базынын түңнелдерни үндүргеп. Бөш хевирниң үжүне Якутия тиилеп, спартакиаданың алды дакпыр чемпионну болган. Бистиң командавыс нём хевирге бирги черни ап, нём дугаар черни алганнар. Тиилекчилерни шилчап чоруур кубок болгаш бирги, ийиги, үшкү черлерниң дипломнарыбиле шаннаан. Түс-тус хевирлерге чемпионок болганнарга бирги черниң дипломнарын болгаш өртектиг белектерни тывыскан.

Спартакиадының түлган чемпионун үндүрер чанчыл болган маргылдаа—тыва болгаш бурят хүрештерге болган. Маңаа бистиң мөгевис Хүлер-оол Шожал биле Хакас мөге Виктор Попов шүтүлүп. Сибирьниң болгаш Ыракка Чөөн чүктүң улустарының спартакиадазының тыва болгаш бурят хүрештерге түлган чемпионнары деп хүндүдүг атты алганнар. Чараш деэш дээш тургускан тускай шаннаалы Даг-Алтайның төлээзи В. Белеекоп (72) кг алган. Ол ышкаш тиилелгеже чүткүүл дээш, эң аныяк спортчу дээш, эң эки аргаларны ажыглаары дээш, тус-тус шаннаалдарны Хакасияның хөй-ниити организациялары, солун, телевидение черлери тургускан. Эң эки спортчу чедишкини дээш «Ленин чолы» солунуң тускай шаннаалын бистиң команданың кежигүнү Ранса Тутатчикова тывыскан.

СПАРТАКИАДАГА ЧҮҮ ИЛЕРЭЭНИЛ?

Оңу спорттуң национал хевирлериниң деп адааны таварылга эвес. Ынчангаш түстүс национал республикалар, областар болгаш округтар бодунуң спортчу арнын долу көргүзер турган. Бо талазыбиле чамдык четпестер бистиң командага бар болган. Од чүл дизе, тыва хүреш мөге салыкчылары чок артып турган. Ол дугайы өске командаларның төлээлери бистиң чөптүү-биле шүтүмчүлээнер. Зона маргылдаазынга киржир мөгелерни тускай чаа содак-шудаа-биле, чаңгыс аай никтер-биле хандырарары чугула.

Ниитизи-биле бистиң спортчуларывыстың белеткели болгаш техниказы кошкак, адыгжыларының ча-согуну шынар чок, оларның-биле доктаамал ажыл чорутпайн, дуржулгалыг эки тренерлер-биле хандырбайн келгени билдингир болган. Бо талазы-биле республиканың Күш-культура болгаш спорт комитединиң чогуур түнелдэн үндүрер болаа эки.

Хакасияның Күш-культура болгаш спорт комитединиң он бирги спартакиаданы бедик деңнелге болгаш организастыг эрттирегенинге бүгү спортчулар өөрүп четтиргенин илередип, келир чылдан эгелеп спартакиаданың программазынга хакас хүрешти кирерини чүүлдүгүнүп дескээн. Он пиигги спартакиаданы Тываның Совет Эвилелиниг каттышкынының 30 чыл оюнга тураскаадып, 1974 чылдың июль айда Кызылга эрттирерин дугуруушкан.

О. СУВАКПИТ.

ЧУРУКТАРДА: үстүнде — тыва хүрешке деэш аайыбиле спартакиаданың чемпионнары: (солагай талазындан) Н. Доспан, Д. Куулар, Х. Шожал, Ю. Монгуш олардыр. Хереэжеп спортчулар аразынга ча адарынга бирги черни алган Ранса Тутатчикова (адаанда).

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

Чаа кинону көрүнер

ЧЕЛОВЕК НА СВОЕМ МЕСТЕ

Амгы үеде кадазае колхозчу амыдыралды көргүскен «Бодунуң туружунда кижи» деп делгем эмгенниг, уран-чечен фильмни «Мосфильм» киностудиязы үндүрген. Оон тургускан режиссёру—Алексей Сахаров. Көл рольдарда Владимир Меңшов, Анастасия Вертинская, Армен Джигарханян ойнап турарлар.

«Телевидение»

ИЮЛЬ 12-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдыгалар программазы. 13.35 — Медээлер. 13.45 — Өөнүг телекөргүзүг. «Дактары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. «Кларенстиң чаныш келгени». 14.30 — Өөнүг телекөргүзүг. «Ыраажы болгаш ыры». 15.10 — Өөнүг телекөргүзүг. Футбол талазы-биле СССР-ниң кубогу. ЦСКА—«Динамо». (Киев). 2-ги оюн. Бижидилге. 16.00 — «Аймылдыг эртиек». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия. 18.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Медээлер.

МОСКВАДАН

18.40 — Өөнүг телекөргүзүг. Чиик атлетика талазы-биле СССР-ниң чемпионады. 19.25 —Өөнүг телекөргүзүг. «Хелелер дүъште чидер». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 5-ки серия.

КЫЗЫЛДАН

20.30 — «Сайн кырында кежээ». Дамчыдылга. 21.00—Телемедээлер. 21.10—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.15— «Кижи болгаш хоойлуг». Дамчыдылганы юридиктиг эртемнериниң доктору А. Безуглов чорудар. 21.45— «Литературалыг ужуражылгалар». К. Чуковский. 22.30—Көрүкчүлериниң чагааларын ёзугаар музыкалыг программа. 23.00—23.30— «Ye». Информастыг программа.

Аглаар

Бөгүн республиканы будуттагылаар, бичии чаашкын чаар, дыкмирээр. Агаарның температуразы 28—32 градус иэлиг. Кызылга булуттагылаар. Шоолуг эвес чаашкын болур. Агаарның температуразы 28—30 градус чедир изиир.

Кино

ИЮЛЬ 12-ДЕ

НАЙЫРАЛ: «Совет Эвилели — бистер бис» 13.20, «Бодунуң туружунда кижи» 9.30, 11.25, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Текүмзе» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чапайның эзирлери» 11.30, «Доозалы чугаалавадыңар ышкажыл, Ферран» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Паршкте неаннар» 16.30, 18.30, 20.30, «Бежелээн дээрден» 10.30, 12.20, 14.20 шактарда.

ЧАҢГЫ КИНОТЕАТРГА: «Вертикаль» 15.00, «Дээрги 420» (2 сериязы катай) 17.00, 20.00 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, пропаганда киллизининиң 23-54, харылсаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизининиң 37-13, культура киллизининиң 23-54, кодээ ажылагый киллизининиң 21-47, үлетпүр киллизининиң 22-64, чагаа киллизининиң 41-27, информацияның база совет тургузуг киллизининиң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 2253

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сатыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00722

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 163 (9238) | Пятница, 1973 чылдың июль 13 | 1325 чылда гидеазетпиккен. | Өртээ 2 ном.

НААДЫМ

КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ БАЙЫР

ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛАВЫШААН, КҮЖЕНИИШКИННИГ АЖЫЛДААР

СЭКП-ниң XXIV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин аммыдырадга боттандырар, тоску беш чыл планының шиитпиргинге ушку чылында мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң базо белеткээрин көвүдедир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киришкинээн, Тывanың малчыннары бо чылдың башгайы чартыында шудургу ажылдаанар. Чылдың чартыы доозугаан. Кыйган ажыл-ишти түнээриниң хүнү келгени бо. Бөгүн — малчыннарның, мал ажылында ширкин турар бүгү кижилериниң өөрүшкүлүг бараалының хүнү. Республиканың малчыннары боттарының байырлалын чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле үтүүруу чаагай чаңчыл болуу бергеи. Былырғы бо чылның мааданыга белеткеэдинг хүнүнүң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрүүшүнүүнүң байдалынга эртеен. СЭКП-ниң тайбыга ынакшыдыг, мерген үеэшкүг политиказын. СЭКП ТК-ның Чиргизе секретары Л. И. Брежневтиң ГФР-же, АКШ-че, Францияже аян-чоруунуң чайынналчак үреэшкинин биштиң малчыннарывыс ынак-биле деткип, улам улуг соруг кыраашкын-биле ажылдап, Төрээн чуртунуң күч-шыдалын бижыглаарынга, биштиң чуртувуска коммунизмниң түргузарының херээжене боттарының үлүг-хуузун ширеринче түтүүп турарлар.

«1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң көвүдедирин хөөн мал ажылының ажыдаачыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң болгаш ВЦСПС-ниң депутаалыг үндезилекчиниң, республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының дээштиг социалистиг чарышты калбартканы, мал ажылының продукциязын бүдүрериниң база бүгүнээ садарының планын чыдыг башгайы чартыында дыка ажыр күүседкен, ниитиниң малының баш санын көвүдеткен. Чартык чыл планын республика ниитизи-биле сүттү 114 хуу, этти—109,8 хуу, дүктү—146,6 хуу күүсеткен.

Чартын чылдың бо түңнелдери болза партия, совет, профсоюзтар болгаш кедээ ажыл-агый организациялары, партия эге организацияларының күжениишкиннг, организациялыг болган политмассалыг ажылының, социалистиг чарышты дээштиг база массалыг кылдыр организастаанының түңнели-дир.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң база бүгүнээ садарын көвүдедир дээш чарышка бедик көргүзүглерни Улуг-Хем, Тандың, Чөөн-Хемчик районнарының ажыл-агыйлары чедип алган. Чижээ, Улуг-Хем район чартык чылда бүгүнээ сүт садарының планын 118,6, эттиэ— 115,3, дүктү —129 хуу, Тандың район сүттү 108,9, эттиэ—110,7, дүктү — 137,1 хуу. Чөөн-Хемчик район сүттү—118,9, эттиэ—105,4, дүктү—170,5 хуу күүсеткен., ооскe районнардан мурнап турар.

Түс-түс ажыл-агыйлардан мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң база белеткээрин көвүдедир талазы-биле «УТКА 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Алдан-Маадыр» совхозтар. Бай-Тайганың «Мурнакчы», Кызыл хоорай Советиниң «Тере-Хөл» колхозтары, Кедээ ажыл-агыйның дүржулга станциязы социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип алган.

Социалистиг чарышты дээштиг, массалыг организастап, ооң түңнелин удаа-дараа үндүрүп, мурнакчыларның аргадуржулгазын нептередип, чон ортузунга политиканыкшидилгелиг, организакчы ажылды партия организациялары үениң иеглелдезинин деңнелинге тургускан черлерге ажылдың үре-түңнелдин бедик болганын үстүнде ажыл-агыйларның чижээ төдаргай көргүзүп турар. Моон төдаргай чижээ кылдыр ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозту көргүзүп болур. Ол совхозтуң парткому ажыл-агыйның салбырларының, фермаларының, бригадаларының аразынга чарыштың дээштиг болуруун хандырып, чарыштыр чорудулгазын хайгаарап, илереттинген четпестерни коллективтерниң хуралдарынга чугаалажып көөрүн организастап, мурнакчы дуржулганы нептередип турар. Совхозтуң республикада ат-сураглыг Кара-Булуң фермазы «Кок-Тей» совхозтуң мурнакчы фермазы-биле чарыштыг салгаш, ооң нерээнин чарып алган. А партком чарыштыг фермаларның ажылының түңнелин квартал саныда үндүрүп турар.

Чартык чылда боттарынга алган социалистиг хүлээгелерин күүседир, ниитиниң малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш шудургу ажылдаш, чарышка шыларап үнген мурнакчы малчыннарның аттарын өөрүшкүлүг байырлалдың хүнүнде адаар үжуруг бис. «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжулары чыл бүрүзе-де хөй-дан хураган алыр талазы-биле республика рекордун тургузуп келгеннер. Олар бо чылын база-ла ыдыг болган. Ооржак Лама-Сүрүң төрүүр 100 хойга онаалтыр 140 хураганы мендн дорукторуун, мурнунда чылдарда бодуунуң чаңгыс чер чурттугларының тургускан рекордарын дыка эжиктеткен. Республиканың чартык чылда 19 хойжу төрүүр 100 хойга онаалтыр 114-тен 140 чедир хураганы мендн дорукторган.

Элбек сүттүң эдээрн салынчыларның көргүзүглери бо чартык чылда эрткен чылдарның ол үезиндеи база ыракта бедик болган. Мурнакчы салынчыларның дадазызын ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң салынчылары мурнукчу чылдарда ышкаш баштап туреарлар. Ол болза алды айлар дургузунда саар инек бүрүзүнге онаалтыр 2523 кг сүттү саглаан, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутазы Зинаида Реодько, 2606 кг сүттү саглаан Галина Коразун олар-дыр. «Кок-Тей» совхозтуң салынчызы Валентина Долганнне инек бүрүзүнден 2604 кг, Тамара Колобеевская — 2511 кг сүттү саглаан.

Шак мындыг түс-түс мурнакчыларны адап четпес хөй. Шудургу күш-ажылым-биле ниитиниң малының баш санын көвүдеткен. Чартык чыл планын республика ниитизи-биле сүттү 114 хуу, эттиэ—109,8 хуу, дүктү—146,6 хуу күүсеткен.

Чартын чылдың бо түңнелдери болза партия, совет, профсоюзтар болгаш кедээ ажыл-агый организациялары, партия эге организацияларының күжениишкиннг, организациялыг болган политмассалыг ажылының, социалистиг чарышты дээштиг база массалыг кылдыр организастаанының түңнели-дир.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң база бүгүнээ садарын көвүдедир дээш чарышка бедик көргүзүглерни Улуг-Хем, Тандың, Чөөн-Хемчик районнарының ажыл-агыйлары чедип алган. Чижээ, Улуг-Хем район чартык чылда бүгүнээ сүт садарының планын 118,6, эттиэ— 115,3, дүктү —129 хуу, Тандың район сүттү 108,9, эттиэ—110,7, дүктү — 137,1 хуу. Чөөн-Хемчик район сүттү—118,9, эттиэ—105,4, дүктү—170,5 хуу күүсеткен., ооскe районнардан мурнап турар.

Түс-түс ажыл-агыйлардан мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң база белеткээрин көвүдедир талазы-биле «УТКА 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Алдан-Маадыр» совхозтар. Бай-Тайганың «Мурнакчы», Кызыл хоорай Советиниң «Тере-Хөл» колхозтары, Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип алган.

Социалистиг чарышты дээштиг, массалыг организастап, ооң түңнелин удаа-дараа үндүрүп, мурнакчыларның аргадуржулгазын нептередип, чон ортузунга политиканыкшидилгелиг, организакчы ажылды партия организациялары үениң иеглелдезинин деңнелинге тургускан черлерге ажылдың үре-түңнелдин бедик болганын үстүнде ажыл-агыйларның чижээ төдаргай көргүзүп турар. Моон төдаргай чижээ кылдыр ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозту көргүзүп болур. Ол совхозтуң парткому ажыл-агыйның салбырларының, фермаларының, бригадаларының аразынга чарыштың дээштиг болуруун хандырып, чарыштыр чорудулгазын хайгаарап, илереттинген четпестерни коллективтерниң хуралдарынга чугаалажып көөрүн организастап, мурнакчы дуржулганы нептередип турар. Совхозтуң республикада ат-сураглыг Кара-Булуң фермазы «Кок-Тей» совхозтуң мурнакчы фермазы-биле чарыштыг салгаш, ооң нерээнин чарып алган. А партком чарыштыг фермаларның ажылының түңнелин квартал саныда үндүрүп турар.

Чартык чылда боттарынга алган социалистиг хүлээгелерин күүседир, ниитиниң малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш шудургу ажылдаш, чарышка шыларап үнген мурнакчы малчыннарның аттарын өөрүшкүлүг байырлалдың хүнүнде адаар үжуруг бис. «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжулары чыл бүрүзе-де хөй-дан хураган алыр талазы-биле республика рекордун тургузуп келгеннер. Олар бо чылын база-ла ыдыг болган. Ооржак Лама-Сүрүң төрүүр 100 хойга онаалтыр 140 хураганы мендн дорукторуун, мурнунда чылдарда бодуунуң чаңгыс чер чурттугларының тургускан рекордарын дыка эжиктеткен. Республиканың чартык чылда 19 хойжу төрүүр 100 хойга онаалтыр 114-тен 140 чедир хураганы мендн дорукторган.

Элбек сүттүң эдээрн салынчыларның көргүзүглерни бо чартык чылда эрткен чылдарның ол үезиндеи база ыракта бедик болган. Мурнакчы салынчыларның дадазызын ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң салынчылары мурнукчу чылдарда ышкаш баштап туреарлар. Ол болза алды айлар дургузунда саар инек бүрүзүнге онаалтыр 2523 кг сүттү саглаан, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутазы Зинаида Реодько, 2606 кг сүттү саглаан Галина Коразун олар-дыр. «Кок-Тей» совхозтуң салынчызы Валентина Долганнне инек бүрүзүнден 2604 кг, Тамара Колобеевская — 2511 кг сүттү саглаан.

Шак мындыг түс-түс мурнакчыларны адап четпес хөй. Шудургу күш-ажылым-биле ниитиниң малының баш санын көвүдеткен. Чартык чыл планын республика ниитизи-биле сүттү 114 хуу, эттиэ—109,8 хуу, дүктү—146,6 хуу күүсеткен. Бо көргүзүглер 1972 чылдың ол үезинде дыка ажыр күүседкен, Төрээн чуртка эки шыларлыг хөй дүктү бээри, малдың чайгы семиртиргенин чедиишкиннг чорудары, чайның эдээн ооң-сагеннинг таарымчалыг байдалдарын ажыглап тургаш, эт, сүт бүдүрериниң планнарын күүседири, ниитиниң малынга бижыг чем-суурлуу тургузар дээш, мал чемининг белеткелин шалыпкыл, организастыг чоруткаш, малга эдээн чемин курлавырлап алыры-дыр. Партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый организары, колхозтарының база совхозтарының удуртукчулары, пускай эртеминиглери үстүнде айыттынган социалистиг соруглаарының чедиишкиннг ниитилээринче кодээниң бүгү ажыл-ишчилерин мобилизастээр, чылдың башгайы чартыының дуржулгазынга даянмышаан, социалистиг чарышты улам-на калбартыр, ону дээштиг, массалыг болдурар хүлээгелиг.

Чылдың башгайы чартыында боттарының болдунар ажыларын, күралыгларын бүрүү-биле ажыглап шыдаваан, ирай хоомай ажылдаан черлерни айытпайн барып болбас. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң база белеткээрин көвүдедир талазы-биле Өвүр, Тоожу, Моңгун-Тайга, Каа-Хем, Бай-Хем районнар хожудан турар. Ынчангаш ук районнарның удуртукчулары башгайы чартык чылдың түңнелдеринден чогуур аналитти кылып, моон соңгаар ажылхереқти экижидеринин дээштиг, боттуг хемчегларин ап чорудары эргежок тугула.

Шиитпирлиг 1973 чылдың бирги чартыында республика ниитизи-биле мал ажылының продуктуларын бүдүрүнеге садарының планныг онаалдаларын: сүттү — 114,0 хуу, эттиэ — 109,8 хуу, дүктү — 146,6 хуу күүсеткек. Бо көргүзүглер 1972 чылдың ол үезинде дыка бедик болган.

Мурнуку одуругда

Тандының «Тилелге» совхозунда сиген кезидезинче киришкен. Сиген кезидезинге доктаамал ажылдаар ийи звенону тургускаш, четчир сонгын техника-биле хандырган, мында ниитизи-биле 18 кижи ажылдап турар.

Бо хүнниерде 450 га черниң сигени кестиинген, ооң иштинде 370 га сиген болдүнген болгаш 82 тонна эки шынарлыг сигенни сараттап тургускан. Башгайгы хүннерде сиген кестирикчизи трактурист Ооржак Элир-оол биле сараттакчы Николай Моңгуш кызымак ажылдап, сигенчилерниң мурнуку одуруунда чоруп турар.

* * *

Ук совхоз бо чылын 14500 баш хой кыргыыр тургаш, 10800 хойну кыргаш, ооң 36 тонна дүктү алган.

Кыргылда пунктузун ажылдаарынга таарымчалыг кылдыр тургускан. Кыргылдада 74 кижи киржип турар. Кыргыкчылардан Тюлюш Ортун-оол, Екатерина Моңгуш олар хүн нормазын доктаамал 100—105 хуу күүседип, эки ажылдап турарлар. «Тилелге» совхоз чартык чылда дүк планын 127,9 хуу күүседип, Наадымга чедиишкиннг ужуражып турар.

Д. ДАРДАШ.

Күш-ажылчы белек

Малчыннарның республика Наадымын Улуг-Хем районунуң «Найырал» совхозунуң Кара-Тал сүт-бараан фермазының коллективин күш-ажылчы чедиишкиннер-биле утказаан.

Сүт бүдүрерин бөвүдеткенинин ачызында фермаңың саанчылары чартык чылда нурунеге 200 тонна сүт садар планын 217 тонна кылдыр ажыр күүсеткен.

Ферманың чартын чылда саглаан сүдү инек бүрүзүнге онаалтыр ортумаа-биле 878 килограмм болган, а мурнакчы саанчы Хаваа Чечек бижыглаан инектериниң бирээзинден-не ортумаа-биле 1338 литр сүттү саап алган.

К. МААДЫ.

Бо чурукта республиканың малчыннар Наадымының киржиичилери солагай талаадан Тес-Хем районда «Чөдураа» колхозтуң хойжу бригадазының бригадири, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутазы, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Туи ордендериниң эзелекчизи Иван Данзурун, «Тере-Хөл» колхозтуң хойжузу Севилбаа Чимис, Моңгун-Тайга районда «Малчын» колхозтуң сарлык кадарчызы, Тыва АССР-ниң алдаолыг малчыны Домгак Очуо, ол-ла колхозта ешку кадарчызы Бады-Очуо Дүмей-оол, ол колхозта мал эмчизи Доспан Дайынчы.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ТАЙБЫҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫЛГАРАҢГАЙ САЛЫЫШКЫНЫ ДЭЭШ

«УЛУСТАР АРАЗЫНГА ТАЙБЫҢНЫ БЫЖЫГЛААРЫ ДЭЭШ» ДЕЛЕГЕЙНИҢ ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛЫН СЭКП ТК-НЫҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫ Л. И. БРЕЖНЕВКЕ ТЫВЫСКАНЫ

Тайбыныңы хамгаалары болган быжыглаары дээш демисеелге ыыгаргайгай ачы-хавыязы дээш СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневко «Улустар арасынга тайбыдыны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналын тывыскан. Леонид Ильич Брежневке ол шаңналды тыпсырыгның байырлыг хүралы июль 11-де Кремльниң Улуг ордузунга болган.

Партия, совет, хөй-ниитиг организацияларының төлээлекчилери, шийгылал заводтарының, фабрикаларының болган тудугларының ажыкчыларының, Москва чоогунуң нөдөө ажыл-агыйының ажыл-ишчилери, эртемниң болгаш культураның иөскү ажылдаачыларының, Совет Чепсектиг Күштериниң төлээлекчилеринг ордунуң аазында чыглып келгеи.

Ол-ла аанда — ВДР-ниң Совет Эвилелиниң албаның пайыралчы аян-чоруун кылып келген партия-чазак делегацизының кежигүннери, социалистиг чурттарның ССРЭ-де элчилнери. Дашты аалчылар — тайбыңга ынакшылыг күштериң делегей конгрезиниң белеткээр талазы-биле делегейниң консультативтиг улуражыышкынының киржикчилери, «Улустар арасынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналының лауреаттары олуруп турган.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны чыыганнар диңмиттинг, үргүлчүлелиг адыш часкаашкыны-биле утказаан. Олардың-биле кады президиумда олуттарны Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Ле Зуан, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаавыл Премьер-Министрининг оралакчызы Ле Тхань Нги олар база эзелекеп.

Президиум столунда — «Улустар арасынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналдар комитединиң дергазы Д. В. Скобельцын, комитеттиң кежигүнери Н. Н. Блохин, Г. Трайков, Н. В. Томский, Р. Гуттузо, М. Вире-Туоминен. База-ла ында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының дергалары, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүзелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның, СЭКП-ниң Москва хоорай болгаш область комитеттериниң харыысалгалыг ажылдакчылары, министерстволарның болгаш кол эрелелдеринин удуртукчулары, хөй-ниитиниң төлөлекчилери.

«Улустар арасынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналзын СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Брежневке тыпсырыгга тураскааткан байырлыг хүралды делегейниң Ленинчи шаңналдар комитединиң дергазы академик Д. В. Скобельцын ажыктаан. Комитеттиң болгаш залы оттурганы бүгү кижилериниң өмүзээнден беиик шаңнал-биле холбаштыр Леонид Ильич Брежневке чүректиң ханызындан ол байыр чедирген.

Эш Л. И. Брежневке делегейниң Ленинчи шаңналын тыпсыр дугайында дыңнадыгны совет кижилер, бүгү дешилегелиг кижи төрелгетеп чалгай сеткил ханыышкынбиле уткаан деп, комитет дергазы чугаалаан. Бүгү чурттарда болгаш бүгү диптерде миллион-миллион кижилер эш Леонид Ильич Брежневти тайбың болгаш социал дешилге дээш, улустарның аас-кежии дээш эрес-шудургу демисеечи-кылдыр эки билир. Эң-не янзы-бүрү чурттарның күрүне болгаш хөйвинстиг ажыддакчылары, бодуу кажилери эш Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан боттарының байырын болгаш чаагай күзээшкиннерин дамчыдып турар.

Чүректиң ханызындан ол чылыг сөстерде, янзы-бүрү национаддарның, чүүл-бүрү политиктиг үзел-бодаддарның болгаш бүзүреалдерин кижилеринин ол сөстериңде Силерниң боттуг, ыракшыл көрүштүг, чайтылыш чонга аажок күзел-чүткүлдүг болгаш шиитпирлиг чорудуп турар политиказарны — улустар арасынга тайбыдыны, кады ажылдажыганың болгаш найырелдың политиказын бедик-биле үнелээн чорук илерхейлеттинин турар.

Ада-чуртуң Улуг дайынының чылдарында болгаш дайын соонгары үеде эш Л. И. Брежневтиң ачы-хавыязын тодаргайлап көргүспүшээн, оратор ооң ыңай мынча дээн:

— СЭКП-ниң XXIV съездиниң ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң көдүргеен Тайбыныңы программазы делегейниң тайбының болгаш айыыл чок чорууң хандырарының тодаргай оруктарын айтып турар. Ол болза кыска үеде бүгү чурттарда эң калбак нептереэн болгаш деткимчеин алган, амты үеде делегей харылзааларының тургузукчу чүүлү апарган. Делегей болуушкуннарының хөгжүдеэнинге ооң боттуг салдары илергей болу бергеи. Амыдунма социалистиг чурттарның удуртур ажылдакчылары-биле харылзажылгаларны боттандырар дугайында Леонид Ильич Брежневтиң чөрүдүп турар ажылының ужурлуазын онзалап демдеглексей-дир мен. Ол харылзажылгалар бузурабас эвилелдиң болгаш социалистиг эп-сеткил каттыштырылгазының бездирлери-биле каттышкан чурттарның болгаш улустарның сырый каттыжымышкының чырыткыланчак көргүзүү болуп турар.

Агрессияны шиитпирлеп оттур шаварынче утланган шүгүмүүн делегейниң өйү келгеи айтырыгларын политика талазы-биле таарыштыр шиитпирлээринче утланган боттуг базымнар-биле совет даштыкы политиказын дүжүүшкүүү тайбың кожа-хелбээ догуиаашкынының принцивин янзы-бүрү социал тургузулгуг күрүнелер харылзаларының норма-чижээ кылдыр улам калбаа-биле хүлээп көөрүнге, делегейниң бүгү байдалын кадыкшыдарынга идиг берип турар. Ынчангаш делегейниң амгы харылзаларының кандыг-даа талазын көре бээр болзувусса, ол харылзааларда кандыг-даа боттуг оскерлиишкиннериниң дугайында чугаа болу бээр болза,— Вьетнамга империалистиг агрессияны сөөлгенинден, Европада байдалды чогумучтукшынында, совет-америк харылзааларда чаа үеваанның эгезинивден, чеңгелеишкиннерин әидере бүдүрериң шеглээр талазы-биле хемчегларден — ол-ла бүгүдең эш Л. И. Брежневтиң хүүда уулуг салышкының тодаргай көрүн турар бис.

Делегейниң дүшкүүрлүг чорууң кошкадырының болгаш кайы-кайызынга ажыктыг кадыг ажыдажылганы таарыштыр тургузарының оруунга оиза чугула болуушкуннар болза, Американың Каттышкан Штаттарының, Францияның, а ооң элээн мурнуу чарыында Германияның Федеративтиг Республиказының удуртукчулары-биле эш Л. И. Брежневтиң чоокта чаагы чугаалажышкынында болган.

Ядролуг дайынны болдурбас дугайында совет-америк хүүсаа чок дугуржулгага ат салганы бүгү делегейге сагыш-сеткилдиң чаагай хамыпшкинии хайыктырган. Ол болза ядролуг дайынның кыканышкынын чавырар болгаш кедээинде барын ол кыканышкынны чайладырының оруунга чугула базым-дыр. Дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга чедип алынган чедиишкиннер келир үениң салгакчыларынга улам-на илереллиг, делегей гайынының үнезинин турган турар кылдыр чугаалап болур мев.

Ынчалзажок ат салдынган дугуржулгаларны болгаш дуттуруушкуннарны херек кылгаш, Европада ниитилеп-биле хүлээгелиг, ооң-биле кады Европа черинге ажыл-агый, культура, спорт, туристиг харылзаалар, ооң иштинде Европаның Чер-ажылының улус-чу чөвүзелиниң даргазы, БҮР-нуң Күрүне чөвүзелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Ада-чурт фронтуунуң Национал Чөвүзелиниң Даргазы, делегейниң Ленинчи шаңналының лауреады Георгий Трайков байыр чедирип чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң чечектелиишкиннинге болгаш ондур чаагай болурунга бүрүү-биле бараан болган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының идеалдарынга, ооң революсчу демиссеинге, ооң интернационализминге чайгылыш чок шынчы, Совет Эвилелиниң шынчы оглу Силерге бо шаңналды тыпсын турары Силерниң шуут бодунарга хүндүткелдиң байырын болгаш өөрүп четтириишкинии илередиринге эки аргаиы биске берип турар-дыр деп, ол чугаалаан.

Тайбың дээш демисел боттарының амыдыралының соруглаы болуп чоруур кижилер Силерни шаңнаан чорукту келир үе тайбың болур деп идегел-биле холбаштырып турары билдингир. Ооң ындыг болуп турары дээрге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет чазактың ниити кижи төрелдиг

(Уланчыыы 2-ге арында).

ТАЙБЫН ХЕРЭЭНГЕ ШЫЛГАРАҢГАЙ САЛЫЫШКЫНЫ ДЭЭШ

(Эгээн 1-ги арымда)

ретенний идеалдарныың — тайбынның, кады ажылдажылганың болгаш улустар араазына айыыл чок чорудуң тилелгезин дээш чайгылыш чок ленинчи политиказаан база демиселин Силернии бодунарда сиңнитирип турарынарда-дыр.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизиниң бадылаазы Тайбынның программазын ажылдап кылырынга Силерниң киирген улуг салыышкыңнарыңы, СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң ажылынга Силерниң киирген үлүүнерии, тайбыңның ленинчи программазын амыдыралга боттандырар талазы-биле идепкейлиг болгаш чайгылыш чокка ажылдап турганыңарны бис бедии-биле болгаш ак сетклиишис-биле үнелеп турар бис.

Бөгүн болгар кижи бүрүзүңүң чүрээ эргим эш Брежнев Силерге, совет акы-дүңмаларга эң-не ынакшылдын бодалы-билэ долган, Силер болза социалистиг дем каттыштырылгазының сырый каттыжышкынын бижыглаарыңыңы, шил ышкаш арыг болгар-совет найыралдың чечектелиишкинииниң хөрээ дээш бүтүү чүвени харам чокка болгаш чаагай сеткил-биле кылыр турар Силер, ынчаарга болгар-совет найырал дээрге бистиң үдүскә үениг кол негелдези, чаа амыдыралды тургузаарының хөрээ болуп турар болгай.

Эш Н. В. Подгорныйның чоокта чаа Болгарияга доозулган аян-чоруу акы-дүңмалышкы чоруктуң, чогаадыкчы мөңге болгаш амыдыралчы болгар-совет найырадың чаа чайыынавчак көргүзүү болгаш.

Эрткен чылдың төнчүзүнде эш Тодор Живковтуң баштааны болгар партия-чазак делегациязының Совет Эвилелинге аян-чоруу ол найырадың ёзулуг чайынавчак чедиишкиии, бистиң акы-дүңма харылзажылгаларывыстың болгаш кады ажылдажылгавыстың үлүм ханылаанының көскү илертейлэмишии болган, ол чорук ам социалистиг интернационализмниң боттанышкынының кайгамчык үлегер-чижээ болуп турар.

Чүгаазының төнчүзүнде Г. Трайков мынча дээн:

Болгар улустуң улуг болгаш чаагай сетклидиг өңүүү, улустар араазына тайбың база найырал дээш чайгылыш чок демиселчи эш Брежнев, Силерге, кадык-чаагай болуруп, совет улустуң аас-кежии дээш, тайбыңның херээниң болгаш социализмниң идеалдарының өңдүр улуг тилелгези дээш демиселге чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерни ажыдар тургузуг — коммунизмге дээш демисежии турар. Келир үениң төөгүде чижеглел чок тургузуушкуның баштап турар бистиң партиязыс, партияга кызыган чок бүүзелдиг бистиң үлүзүвүс ол тургузуушкуну боттарының хоздары-биле боттандырбышаан, делегейниң бүтү кижилериниг идеелдиг, быжыг тайбың дээш дайынга болгаш агрессияга удур чайгылыш чок туржун турар дээн үүве черле билдингир.

Чөптүт тәйбыцны болгаш тайбыга ынак политиканы боттарының тайылбырлаарыңа-совет кижилер бистиң башкывыс болгаш башкывыс, бистиң партиявыстың база күүневистиң үндезилекчизи —Владимир Ильич Ленининиң ады-биле бүрүн холбаштырып турар, ол шынап-ла ындыг болуур ужурлуг-даа. Кижи төрелгетениин төөгүзүнге күрүненин даштыкы политиказын чоруларының практиказын эртемниг коммунизмниң теориязы-биле эң башкы чогум-на Ленин дүүштүргөн.

Лениннің өөреникчилери болгаш салгакчылары бистерниң делегейге кезээде удурлулга болдуруп турар болгаш моон соңгаар-даа удурлулга болдурарывыс социалистиг утланышкынының принциптери биле методтары чогум-на ол ленинчи бодалдарның, ленинчи ажыл-херектиң канналышкыныңнан төрүттүүген.

Совет даштыкы политиканың принциптери бөгүн бүтү делегейге билдингир. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының акы-дүңма чаңгыс эвин быжыглаарының политиказы, национал болгаш социал хоспалга дээш демисел чорудуп турар улустар-биле эвилеэди быжыглаарының политиказы, үязыбүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-келбээ догуннаашкынының политиказы, агрессияга удур шинтпирлиг демисел чорудар политика ол. Идепкейлиг болгаш ак сетклидиг диполматияның, бодунга алган хүлээлгелерин хажык чок күүсединиринии политиказы ол. Ындыг политика социализмниң эрге-ажыктарынга, бүтү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүр, оларның амыдыралга чугула алыс сорулгаларынга болгаш херегледериие эң четче дүгжүр.

Бистиң партиявыстың XXIV съездизи улуг Ленининиң чаңгыларын боттандырбышаан, реализстиг, амыдыралдың көргүскенин ёзугаар алырга, үре-түңнелдиг Тайбың программазын чарлаан үндүрген. Ол программа чер-делегейниң аттаар делгеминиң кезээде арыг турарын, үтер-боолариың кезээде ыыттавастай бээрин, ынчаарга ракеталарның тайбың ажыл-ишке ажыглаттынарын, ядро энергиязының эгээртинмес күжүн чүгле тайбың тургузуушкунга, буянныг-чаагай үүде бүдүрериие, ажылчы чоннарны аас-кежиктиг болдурарының сорулгаларынга бараан болдурарын чедип алыр — чаагай чүткүлге сорук кирген. Бистиң Тайбың программазын ажылчын, тараачыннар, тайбың ажыл-ыш кылып турар бүтү кижилер ынчанган ажок үнелеп, үндүлеп, олар улам күштүг болгаш улам дээштиг детким турар.

Коммунистер дайын болгаш тайбын-биле холбашкан айтырыларны шинтпирлэрииге улус массаларының, оларның политиктиг партияларының база организацияларының ажыл-ишчи ёзу-биле кирижирии дээш, делегей политиказында оларның хамаажылга чок хайгаракчылар эвес, харын идепкейлиг-күш болган турары дээш кезээде туржун келген. Делегейге дүшкүүрлүг байдалды хевээр арттыраарынга соңгургалдыглар-ла улус массаларының үнүн дыңнаар хөдөү чок. Харын мындыг база болур: тайбыга ынак политиканы чорудуп турар чазактарга хөйниитиниң алдары, ооң идепкейлиг демисели дуза чедирип шыдаар.

Көскү ажылдакчыларның — тайбыга ынак хөй-ниитиниң төлөөлекчилериниң мында турарын ажыглаап, делегейниң айыыл чок чорук дээш демиселге хөй-ниитиниң киржилгезиниң чайгылыш чок калбарып турарынга Совет Эвилелиниң бүгү талаа-биле байыр чедирип турарын дэмдеглекээр-дир мен. Тайбыга ынак күштериниң бо чылын Москага чыылдырар бүгү делегей конгреси хөй-ниитиниң тайбыны камгалаар шинчээшкиниинииң төөгүзүнге туруп көрбээн чүүл болур.

Москаның Киев районунуң № 72 ортумак школазының башкызы, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы **З. А. Малахова** сес алган.

Лауреат демдекте улуг Лениннің овур-хевирии сиилбээн. Ол дыка ханы уткалыгдыр.

Бодунуң тургустунуң келгенинии баштайгы үүннериинии эгелээш, улустар араазына тайбыны болгаш найырадың быжыглаарының принцинии салган Совет күрүнеииң тайбыга ынакшылдыг даштыкы политиказының үндезинин Владимир Ильич Ленин салган.

Ол политиказы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, ооң Төп Комитеди чайгылыш чок быжыг турушту боттандырып турар.

Эргим Леонид Ильич, Силерге делегейниң Ленинчи шаңналын тывысканы — ол дээрге тайбыңның ленинчи политиказының бүгү делегейге ажок улут ат-алдарлыының илерели. Совет Эвилелиниң даштыкы политиктиг угланышкынын бүгү чурттарның ажылчы чоннарының калбак массадарының чүүлдүтүнүп турарының илерели-дир.

Акы-дүңма социалистиг чурттарның араазында найырадың хүн бүрүде быжыглап, ханылап кел чыдарын бис көрүп турар-дыр бис. Улустарның империализмге удур, хосталга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демиселди калбарып, улам күштелип турар. Аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң кады ажылдажылгазы чедиишкиннии-биле хөгжүп орар.

Москачылар, бүгү совет улус-биле бир домей, бистиң партиявыстың болгаш ооң Төп Комитединиң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазын бүрүү-биле чүүлдүтүүнүп база дээш турар болганывнарда, Силерге эш Брежнев делегенииң улустары онза өөрүп четтириишкинии илерейлеп турарлар. Силер бодуңар хүүнарда, бодунарның моғаг чок эвергиянар-биле, бодунарның быжыг турушту үар-биле, Совет Эвилелиниң даштыкы политиказының үндезии болур быжыг принциптерге шынчынар-биле тайбыңның дүшкүүрдүг чорукту чавырылдырар херээнии, национал хамаарышпас чоруктуң херээнии тилелгезинге ажок улут салыышкынны киирген сиилер.

Бис ам тайбыга ынакшылдыг күштерии Москвага болур Бүтү-делегей конгреезинге белеткенип турар бис. Делегей харылзааларында чаа чогумчалыг байдал, ону чедип алырына Силерниң хүүда ачы-хавыяаңар ам улут чергелиг болган болгай, эш Брежнев, бо конгресске кажангызындан-даа бүзүрелдиг белеткеңир артаны биске берген, ук конгресс бодунуң утка-шынарынын болгаш хемчээлиниң-даа талазы-биле тайбың хамгалаарының шинчээшкиниинии төөгүзүнге туруп көрбээн чүүл болур.

Москаның Киев районунуң № 72 ортумак школазының башкызы, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы **З. А. Малахова** сес алган.

Лауреат демдекте улуг Лениннің овур-хевирии сиилбээн. Ол дыка ханы уткалыгдыр.

Бодунуң тургустунуң келгенинии баштайгы үүннериинии эгелээш, улустар араазына тайбыны болгаш найырадың быжыглаарының принцинии салган Совет күрүнеииң тайбыга ынакшылдыг даштыкы политиказының үндезинии Владимир Ильич Ленин салган.

Ол политиказы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, ооң Төп Комитеди чайгылыш чок быжыг турушту боттандырып турар.

Эргим Леонид Ильич, Силерге делегейниң Ленинчи шаңналын тывысканы — ол дээрге тайбыңның ленинчи политиказының бүгү делегейге ажок улут ат-алдарлыының илерели. Совет Эвилелиниң даштыкы политиктиг угланышкынын бүгү чурттарның ажылчы чоннарының калбак массадарының чүүлдүтүнүп турарының илерели-дир.

Акы-дүңма социалистиг чурттарның араазында найырадың хүн бүрүде быжыглап, ханылап кел чыдарын бис көрүп турар-дыр бис. Улустарның империализмге удур, хосталга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демиселди калбарып, улам күштелип турар. Аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң кады ажылдажылгазы чедиишкиннии-биле хөгжүп орар.

Москачылар, бүгү совет улус-биле бир домей, бистиң партиявыстың болгаш ооң Төп Комитединиң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазын бүрүү-биле чүүлдүтүнүп база дээш турар болганывнарда, Силерге эш Брежнев делегенииң улустары онза өөрүп четтириишкинии илерейлеп турарлар. Силер бодуңар хүүнарда, бодунарның моғаг чок эвергиянар-биле, бодунарның быжыг турушту үар-биле, Совет Эвилелини

Эът, сүт, дүктүң элбекишиткен ЭРЕС-КЕЖЭЭ МАЛЧЫННАРГА АЛДАР, МАКТАЛ!

МАЛ АЗЫРААРГА — БАЙЫЫР

Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозунуң ажылчылары тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында мал ажылының продуктулавырын бүдүрериң болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле Бүтүү-эвилелдиң сопиалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, боттарының мурнунга салдынган сорулгаларны күүседип келгенивер. Шинтпирлиг чылдың бирги чартыы эртиен болгаш богун республиканың малчыннарының Наадымы болуп турардыр. Күш-ажылдың бо улуг байырлалынга киржип тура, кылдынган ажылдарны түнеп, моон соңгаргы сорулгаларны шинтпирлээри чугула.

Совхозтуң экономиказының кол адыры — мал ажылы. Совхозта үш салбырның шупту-зунда хой бар, а ооң ийи-инде мыйыстыг бода мал болгаш бирээзинде хаванвар база кирип турар. Ынчалаалаа бисте кол адыр—хой ажылы боон турар. Бир тээ кол адыр хой ажылы болганда, совхозтуң орулгазын база-ла ол адыр берип турар. Эртиен чылын хойдан 145 мун рубль орулганы алыр аргалыг турган бис. Ынчалза-даа ооске адырлар карылгалыг боон келгенинiң уламынган, ары орулгавыс 64 мунга доктаалган, тодаргайларга, совхозтуң киирип ап турар орулгазының 75 хуузун хой ажылы берген.

Хойжуларның мурнунда оң кол сорулга — ооң чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыры. Мал бажын өстүрериниң талазы-биле ажыл бисте багай эвес чорун турар. Совхозта хой саны 32 мун четкен.

Салбырлар аразында калбарган чарышка Иштин-Хем салбыры (эргелекчизи Ак-оол Монгуш) бүтүү көргүзүглер талазы-биле тиилекчи боон турар. Чаш малды камгалап алырының талазы-биле шинтпирлиг чылдың мурнакчылары илерээн. Аңаа үшкү салбырның хойжулары Шоюн Новза, Доржу Эренчин оларны хамаарыштырып болур. Бо хойжулар төрүүр үүс хойга онааштыр 101 хураганы алганнар. Ол ышкаш бирги салбырның хойжулары база-ла багай эвес көргүзүглерниг болгулаан. Үк салбырдан төрүүр үүс баш хойга онааштыр Ховалыг Санчы 99, Монгуш Чаш-оол 97, Хавакчык Тюлюш 95 хураганны түс-түзүнде алганнар.

Бистиң совхоз бо чылын немелде хүлээлге-биле катай 82 тонна бедик шынарлыг үктү күрүнеге садар планныг. Ооң иштинден 8,4 тонна дүктү чартык чылда дужаар тургаш, ол хүлээлгевисти 15,1 тонна кылдыр күүсеттивис. Хойжулар Даржай Бегзи 574 хоюндан 15,4 центнер дүк дужаар тургаш, 18,4 центнер, Бойлу Седен 521 хоюндан 15,1 центнер дүк планның 15,6 центнер кылдыр күүсеткеннер. Ол ышкаш хойжулар Д. Хураган-оол, С. Доржу олар база-ла планның ажырганнар.

Кыргызда бо хүннерде уламчылавышаан. Ам кыргын турар хойларның дүгү эки хөөрээн. Бедик шынарлыг боон турар. Төп кыргызда пунктузунда электрилиг 100 чаңыда кыргыкчылар ажылдап, ниитизи-биле бо ажылда 140 кижи хаара түттүнган. А. Шивит-оол, А. Намчан, Т. Сайзан-оол болгаш өскелерде үлегер-чижээн көргүзүп турар. Кыргылданы июль 20-ниң бетинде доозар болгаш күрүнеге үүк садар планныстыг үзе сапажыр бис.

Бо чылын күрүнеге 810 тонна сүт садар хүлээлгелиг бис. Ооң иштинде 351 тоннаны бирги чартык чылда садар.

Бо хүннерде совхозта 5000 баш хаван бар. Ооң 2000 хирезин күрүнеге дужаар дээш азырап турар бис. Хаван азыраарынга чарыгдал хөй үнүп турар-даа болза, ол адыр биске орулганы берип турар. Ол ышкаш күрүнеге садар эттиң 35—40 хуузун хаванданап турар бис. Ынчангаш бо адырже база-ла улуг кичээнгейни салып турар бис. Бо ажылда мурнакчылар база хөй. Оларга В. Трегубов, Л. Топоева, К. Байыр-оол болгаш өскелерниң хамаарыштырып болур.

Чайлаглаашкының эки организастаарындан малдың күш-шыдалы, ооң продуктулуг чоруу хамаажыр болгай. Кыргызда соонда төөр малдың чуулазын арттиргеш, чечек шыпкан, сериин тайгаларже малчыннар көжүп турар. Амгы үеде бистиң чамдык малчыннарывыс Оңгун, Бестиг-Кежик, Эзим-Адаа, Ак-Хем дээш ышкаш кайгамчыктыг эки одарларда малын семиртип турар.

«Мал чемнерин белеткээрин чогүүр үезинде чорудар болгаш колхозтар база совхозтарның 1973—74 чылдарда мал кыштаглаашкыянга белеткелиниң талазы-биле хемчегдер дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдели хүлээп алган болгай. Борта хамаарыштыр чугаалазы дээрге-ле — бистиң моон соңгаргы сорулгаларывыстың дугайында чугаалаары ол болур.

Мал чемни белеткээринге эргежок чугула техниканы ой-шаанда белеткээш, июль 1-ден эгелеп ол ажылче кирживис. Ук ажылче бирги. үшкү салбырлар баштай киргөн болгаш бистиң совхозта хой. Оларга чоргаарларыр бис.

Иштин-Хем сүт-бараан фермазының саанчылары районда бедик көргүзүгнү чедип алганнар. Чижээлээрге, саанчы Тажы Суван-оол шинтпирлиг чылда бир инекке онааштыр 1600 килограмм сүттү саап хүлээлгелиг тургаш, алды айларда-ла 1500 литрни сагган. Чартык чыл түңнелдерин үндүрүп тургаш, бо мурнакчы саанчыга алдар кылдыр, Күш-ажылчы алдарның түгүн совхоз товүнге көдүргөн. Ол ышкаш ол-ла фермаңың саанчызы Валентина Чооду чылда бир инектен 1500 килограмм сүттү саап тургаш, чартык чылда 1298 литрни сагганы база-ла мактанчыг.

Шинтпирлиг чылда бистиң совхоз күрүнеге 847 тонна эттиг садар ужурлуг. Ооң иштинден 192 тоннаны алды айларда садары көрдүнгөн. Херек кырында чартык чылда саткапывыс 439,8 тонна болуп турар. Моон соңгаар садар малдың күш-шыдалы эжижип, семирип келир болгай. Ынчангада эът талазыбиле арткан хүлээлгевисти хуусаа бетинде-ле чайлыг күүседиптеривистиң аргалары бар.

Тожуда эки одар-белчиирлиг, суттаттыг черлер хөй. Оларның бирээзинге Үеттүү-Булуң хамааржыр. Ында «Тоора-Хем» совхозтуң инек малын одарладып, семиртип турар. Малчын Кол Шой-Сюрюнүнүң өг-бүлези ол ынчаар чээрби чыл дургузуида ниитиниң малын ажаап, кадарып келген. Өг-бүлениң эр, херээжен ээлериниң кайызы-даа Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп хүндүлүг аттың эдилекчилери.

Өгнүң эр ээзи —Кол Шой-Сюрюнүү даштындан көөрге моге-шыырак, ажыл-ишке, арыг агаарга додуккан кара-хүрең шырайлыг, хүлүмзүруп чоруур чаңныг, чугаакыр кижи чүве. Ооң бажының дүгү, чаак салы моңгүнелчек ак апарганындан бээр безин эдээн чылдар эрткен. Ынчалза-даа ажылгыры, чиик, кашпагайы кайгамчык. Чалгаа, шүүшеп, олуттай кижилер кырган-биле кады ажылдап тургаш, ооң үлегер-чижээн эдерип, ажыл-ишке сундулуг, амыдырал-чурттал-гаанынга төлептиг апаргылаан фактылар бар.

Часкы үелерде малдың ажаалдазынче кол кичээнгейни углапдырып, ооң төлүн мөңги ап, эки өстүрүп турарлар. Келир кышка белеткелди ол эртежик-ле эгелей бээр. Өдектi болүп, кыштаанга септелгеши чорудуп, сиген шолдерин аштап, арыглап каар. Чайын мал чемни белеткеп, семиртилгеши эки чорударынче сагыш салыр. Хоочун малчыннар ажылын ынчаар кылып ап чаңчыккан. Кол Шой-Сюрюн биле Кол Санчатмаа — мал ажылынга бердинген кижилер. Ынчангаш оларның харысалга чок, ажаалда-хайгаралды кошкатканы чергелиг үүлдер кажан-даа болуп көрбээн.

Олар чыл бүрүде совхозтуң эътким угланышкынның инектерин 120—130 баштыг малдап, оларның чаш төлүн чидириг чок ап келгеннер. Чаңгыс фермага ажылдап келген чээрби чылдарының дургузуида 1400 ажыг баш инекти совхозунга өстүрүп бергеннер.

Эрткен чылын олар чаңгыс баш-даа хоратпайн, инектерин хүр кыш ажырган. Малдың семиртилгези эки болган. Чаазын төрээн 83 ниээнден 83 бызааны мендi алган. Ам-даа 20 ажыг инек немей төрүүр.

Дуржулгалыг малчын 20 тонна күргаг өдекти болүп алган. Ам сиген кезип, белеткеп алырынче кирипкен. Совхоз ону сигенчи звеноңуң удуртукчузунга томуйлаан.

Кол Шой-Сюрюн хой-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг. Аңаа көдээ Советиниң болгаш Тоолу район Советиниң депутадынга каш удаа сонгудуп келген. Бо чылдың июнь 17-де болган чер-чер Советтериниң сонгулдазында район Советиниң депутадынга катап сонгуткан. Ам сеткилдиг күш-ажылы, хой-ниитинчи чоруу дээш девизчи юбилейлиг медаль-биле шаңнаткан.

Алдарлыг малчын өг-бүле республиканың малчыннар Наадымын күш-ажылчы чедишкиннерлиг үтүнүүшаан, малдың семиртилгезин эки чорударын, четчир чемни белеткеп алырын, чурттаар бажының, мал кажааларын сеткээрин хүлээнип турар.

А. ДОРЖУ.

АЛДАРЛЫГ МАЛЧЫННАР

ШУДУРГУ АЖЫЛДААР

Төргөн совхозум —«Көк-Тейдең хуш ажаан турар мен. Ам дөрт чыл болдум. Ооң мурнунда инкубаторга операторлап турдум. Бо ажылды чамдык улус хүндүлевес болгулаар. «Чер оттап, ырап чоруй баар эвес, кажаалап каан куш азыраарда чүү бооре дижирлер-даа тургулаар. Шынында ындыг эвес. Ылангыя кыжын дыка берге: кажааны дуглап каар, агаар чаңгыс аай турбас, ооң түңнелинде дагаа аарыыр, арыл-баксыраар. Ынчангаш оларны үргүлүү хайгаараары, ажаары чугула.

Нина Ивановна Казанцева-биле кады алды дугаар кажалда ажылдап турар мен. Эжим ажылыңга кылымак кижи. Бистиң хайгаралывыста шупту аныяк дагаалар. Ниити саны 8500 хире. Оларны зоотехниктиң тургусканы рацион ёзугаар чемгерип турар бис. Чамдыкта чем үзүктели бээр таварыга тургулаан. Чоорту эжижип келди. Дагаалар колдуунда-да кызыл-ас, чарбазы, минералдыг болгаш витаминниг чемнер, тыртып каан балык эъди чип турар.

Чылда бир дагаадан 170 чуурга алыры совхозтуң планында көрдүнгөн. Мээң хүлээлгем: 185 чуурганы алыры. Эртиен июнь айда ажаап турарым ниити дагаадан 192 мун чуурганы алдым. Ай саныңда бир дагаа 18—21 чуурганы берип турар. Ол сан-түңну ёзугаар алыр болза, чылда алган хүлээлгем шүүсеттинe бээр. Республиканың малчыннар Наадымынга куш-ажылчы ындыг көргүзүглерлиг ужураштым.

В. ОКАНЬКИНА,
куш ажаакчызы, Кызыл хоорай Советиниң депутады.

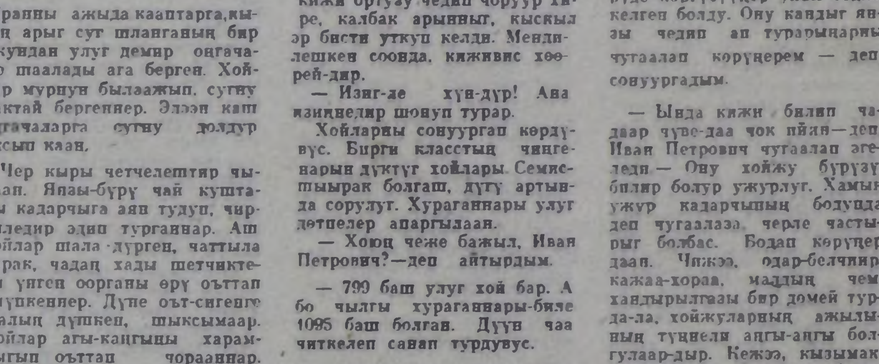
ИВАН ПЕТРОВИЧ ХОЙЖУ ИВАН ПЕТРОВИЧ

Иван Петрович отту хонуп келген. Ол эптиле сыгыр-дан бажында туруп чаңчыптың калган. Тура халаап, үгээнден үнүп келген. Даңның херели чөөн чүктен, чайлаг кедээзинде кара хадылар артындан, чаа-ла чырып кел чораан. Ынаар дан шолбаны чыруткыланып турган. Агаар сериин, шыксымаар. Чүксүг хадыпың, чүңгаксыг дүктүң чыды думчукка хап турар. Чыткан хойлар ээзиниче көрүп келгеннер. Чамдыктары чыткан черинден тургаш, чем дилээп хевирлиг эткилеп, хойжуже удур кылашташкылаар-даа.

Кранны ажыда кааптарга, кылаң арыг сүт шланганың бир ужундан улуг демир оңгачажо таалады ага берген. Хойлар мурнун былаажып, сүтүү пактай бергеннер. Ээзээн каш оңгачаларга сүтүү долдур аксып каан.

Чер кыры четчелептир чыраан. Япазы-бүрү чай куштары кадарчыга аян тудуп, чиртиледир эдип турганнар. Аш хойлар шала дүрген, чаттыла аарак, чадаң хады шетчиктерп үнген оорганы өрү оттап үшүпкеннер. Дүне от-сигенге шалың дүшкеп, шыксымаар. Хойлар агы-кацгыны харамдыгып оттап чорааннар.

Иван Петрович дөшпер-дорууның кырында чоргаар шинчилиг чындыйтыр олурупкан, адаанда шолде тараабиле хой аразында бараадап чортуп олурган. Бот-бодунга дөмейлешкен шак ындыг чайгы эртеннер хойжу Сафоновтуң амыдыралынга та чеже удаа болган. Ол ону мырыңай эскербес апарган. Чүге дээрге ол оон амыдыралы-дыр. Бодап көрүнер даан, 28 чыл дургузунда хой малдап келген кижи-дир Дуржулгалыг малченко биске чугаалаан чүве

чып деп хөөрем чок чугаалап болур...

Тандыда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң мурнакчы хойжузу Иван Сафоновтуң чайлаанга баарыбиле хаптывыс. Орук шолде тараа аразында бүлдиртшес чиктi өрү дыйланайпып өскээп. Кедээр оорга кырында хадылар барааны карарып көстүр. «Оорганы ажыр хадыткаш, элээн доңгайып бады баарыңга, ол бедик дөстек көстүп кээр. Иван Петровичниң «өргээнi» ында эвеспее деп, колхозта парторганизация секретары Никита Петрович Кононенко биске чугаалаан чүве болган. Ынчалза-даа ажылгыры, чиик, кашпагайы кайгамчык. Чалгаа, шүүшеп, олуттай кижилер кырган-биле кады ажылдап тургаш, ооң үлегер-чижээн эдерип, ажыл-ишке сундулуг, амыдырал-чурттал-гаанынга төлептиг апаргылаан фактылар бар.

Часкы үелерде малдың ажаалдазынче кол кичээнгейни углапдырып, ооң төлүн мөңги ап, эки өстүрүп турарлар. Келир кышка белеткелди ол эртежик-ле эгелей бээр. Өдектi болүп, кыштаанга септелгеши чорудуп, сиген шолдерин аштап, арыглап каар. Чайын мал чемни белеткеп, семиртилгеши эки чорударынче сагыш салыр. Хоочун малчыннар ажылын ынчаар кылып ап чаңчыккан. Кол Шой-Сюрюн биле Кол Санчатмаа — мал ажылынга бердинген кижилер. Ынчангаш оларның харысалга чок, ажаалда-хайгаралды кошкатканы чергелиг үүлдер кажан-даа болуп көрбээн.

Олар чыл бүрүде совхозтуң эътким угланышкынның инектерин 120—130 баштыг малдап, оларның чаш төлүн чидириг чок ап келгеннер. Чаңгыс фермага ажылдап келген чээрби чылдарының дургузунда 1400 ажыг баш инекти совхозунга өстүрүп бергеннер.

Эрткен чылын олар чаңгыс баш-даа хоратпайн, инектерин хүр кыш ажырган. Малдың семиртилгези эки болган. Чаазын төрээн 83 ниээнден 83 бызааны мендi алган. Ам-даа 20 ажыг инек немей төрүүр.

Дуржулгалыг малчын 20 тонна күргаг өдекти болүп алган. Ам сиген кезип, белеткеп алырынче кирипкен. Совхоз ону сигенчи звеноңуң удуртукчузунга томуйлаан.

Кол Шой-Сюрюн хой-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг. Аңаа көдээ Советиниң болгаш Тоолу район Советиниң депутадынга каш удаа сонгудуп келген. Бо чылдың июнь 17-де болган чер-чер Советтериниң сонгулдазында район Советиниң депутадынга катап сонгуткан. Ам сеткилдиг күш-ажылы, хой-ниитинчи чоруу дээш девизчи юбилейлиг медаль-биле шаңнаткан.

Алдарлыг малчын өг-бүле республиканың малчыннар Наадымын күш-ажылчы чедишкиннерлиг үтүнүүшаан, малдың семиртилгезин эки чорударын, четчир чемни белеткеп алырын, чурттаар бажының, мал кажааларын сеткээрин хүлээнип турар.

А. ДОРЖУ.

Оларны чаңгыс хураганныг оске хойларга чагыыртырар, алзыр херек. Ол мырыңай нарын мергежил болгай. Оон эңгыда, чамдык хойлар өштүг чүве дег, оглуң хозар болгулаар. Ону база алзыр апаар.

— Хой малдаарынга барыкла үжен чыл чоокшулай бергөн-дир силер, Иван Петрович. Бо аразында чыл бүрүде көргүзүүлер улам бедик келген болду. Ону кандыг янзы чедип ап турарыңарны чугаалап көрүңерем — деп, сонуургадым.

— Ында кижи билип чадаар чүве-даа чок пийн—деп. Иван Петрович чугаалап эгеледи.— Ону хойжу бүрүзү билир болур ужурлуг. Хамык ужур кадарчыңың бодунда деп чугаалаза, черле частырыг болбас. Бодап көрүңер даап. Чижээ, одар-белчиир, кажаа-хораа, маддың чем хандырылгазы бир домей турда-ла, хойжуларның ажылының түңнели аңгы-аңгы болгулаар-дыр. Кежээ, кызымак малчынның көргүзүү бедик болур. Чүге дээрге ол бодунуң дыжын харамнанмайн, үргүлүү малы дээш бут кырынга турар. Ооң оъдун, суун шын таарыштырып кадарар. Ховуже аңаа-ла сүрүп каапп, бараанын көрүп олурар болза, мал деңгиир боор бе? Мал дээрге адыгүүзүп ышкажыл. Ону ээзи кижи шын одарладып кадарар херек. Ынчан мал эки деңгиир, семиирнир. А чайын эки семирип алган малга кыш-даа коргунчуг медереп билирп.

Ийет, хоочун хойжунуң ол түңнели-биле чөпшээрешпес арга чок. Кежээ кижи кандыг-даа ажылга мактадыр чаалап алыр болгай. Ылаңгыя мал ажылынга шудургу кижи-ле шыдажыр хөөрэп шын.

ООН БИСТИҢ чугаавыс ээлчеглиг кадат дугайынче шилчий бээрге, Иван Петрович олурда, мынча диди:

— Бистиң бо чөргө ээлчеглиг кадатты баштай эгелээнiвiстиң бирээзи кижи мен. Ээлчеглиг кадат малчынның ажылынга багай салдар чедирер байтыгай, харыңдаа улуг ажыкты берип турар-дыр. Ону мээң көргүзүглерим безин хереченлеп турар. Бо коданны Иван Тимофеевич Шипулин-биле ээлчежип кадарып тур бис. Ол мээң-биле ийи чыл ажылдап келди. Боду кызымак-даа кижи-дир. Ийи малчын кайызы-даа кежээ, сагыш-сеткили тааржыр болаа экп. Үш хонгашла солчуп турар бис. Сураан дыңнаарга, оске черлерде хойжулар ээлчеглиг кадатче амдаа шоолуг шилчиээн болгулаар-дыр. Хевирiп бодаарга, олар бо арганың алыс утказын эки билбейн турар хире. Мен хууда кадарчы бүрүзү ээлчеглиг ажылче киржин деп сүмелээр мындыг мен. Ол конччуг-ла ажыктыг чүве. Ону маңаа тайылбырлаап канчаар мен. Олар боттары-да көрө бээрлер.

— Силерниң колхозтуң малчыннарының ортузунда чарыштың канчаар организастаанын?— деп, Иван Петровичиден айтырдым.

— Тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында бистиң колхозтуң малчыннарының ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Кижи бүрүзү бот-боттарының аразында чарыштыг. Мен колхозтуң база бир шыырак хойжузу Геннадий Бажинин чарышка киiтырган кижи мен. Аравыста аргыжып, ажыл-хөжулувусту хынажып, бот-бодувуска арга-сүмени бержин турар бис. Ол эжимниң түңнели—100 хойдан 117 хураган. Черле ынчаш, бистиң колхозтуң хойжулары бо шинтпирлиг чылда багай эвес ажылдаан. Колхозка ниитпанбиле 100 хойга онааштыр 104 хураган алдынган чорду. Бо дээрге чарыштың ачызы-ла болгай.

Колхозтуң малчыннары Наадымга төлептиг балык-биле ужуражып турарын-даа, күрүнеге садар план планныг ажыр күүседир дээш бүгү-ле үүлдерни кылып, хойжун чайгы семиртилгезин организастаанын-даа Иван Петрович Сафонов биске сонуургатты.

Төрүүр 100 хойга онааштыр 137 хураган! Бо шынап-ла магалыт-дыр. Ындыг түңнелдер чыл бүрүде улам-на кеавүлеп турар болууш.

К. АРАКЧАА.

«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: И. П. Сафонов хойларының чанында.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

БАР АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛААШ

Бистиң «Кызыл тараачып» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери республиканың малчыннар Наадымын күш-ажылчы чедишкиннер-биле үткүп турар. Аңаа саанчыларның, бызаа ажаакчыларының, кадарчыларның киирген үлүү бичче эвес.

Коллектив шинтпирлиг чылдың бирги чартыында сүт бүдүрер болгаш күрүнеге садарының планын күүседириниң эки үндезинин тургускан. Кышкы үеде инектериниң чеми четчип, хүр кыптааннар. Ам инектеривис үш коданда, оларның ийи коданы Кавылыг болгаш Доруг-Аскыр деп черлерде чайлап турар. Беш түс үжен ажыг инектен хүнде-ле 5 тонна 300 грамм хире сүттү саап ап турар бис.

Чартык чылда ферма бир саар инектен-не 1300 кг сүт саап социалистиг хүлээлгезин 1395 кг кылдыр күүсеткен, азы эрткен чылдың ол үезиниге деңнээрге 110 кг сүттү хөйнү сагдывыс. Күрүнеге ол үениң иштинде 379 тонна сүт садар планывысты 560 тонпага күүсеттивис. Фермада бызаалар хөй, оларның хонукта ортумак деңзизи беш айларда бир башка онааштыр 625 грамм болган. Мурнакчы бызаа ажаакчылары Күжүгет Сургакчы, Екатерина Бичел, Салчак Кымыскаяк олар бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар.

Саанчылар ортузунда социалистиг чарышты бисте база организастап, эки көргүзүглерни чедип алганы дээш шаңнал-мактадыр тыпсып турар. Чартык чылда мен бир саар инекке онааштыр 1784 кг сүттү саап, фермада саанчы эштерим ортузунда дээре көргүзүглүг болдум. Бистиң дуржулгалыг мурнакчы саанчыларывыс А. Захарова 1730 кг, А. Кочкина 1690 кг сүттү бир саар инекке онааштыр саап алганнар.

Ферманың саанчылары, бызаа ажаакчылары, кадарчылары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтпирлерин күүседир дээш демиселге боттарының бүгү күжүн, энергиязын бээрлер. Бо хүннерде бистиң ферманың коллективи шинтпирлиг чылда сүт бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле планныг онаалданы чедишкиннiг күүседир дээш «Саяно» совхозтуң Оок сүт-бараан фермазы-биле чарыштыг ажылдап турар.

Г. ХАЙДЫВАЙ,
саанчы.

Торгу, маңның чадып иван дег чайлагларда.
Төс-ла чүзүн малдар оъттаан байлак Тывам.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазының төнчүзү

(Эгези 2-ги арында).

дээн. Бистин ады кылган ажылывыс ниити-европа чөвүлел хуралын чылдырар арганыг ыңдыг таарымчалыг байзалды Европага турустаан. Бистиң чаңгыс эвилистиг бижиглээри — делегей харылзаалариның бүгү талазында бурунгаарлаарыңга чугула чүүл боон турарынга бүзүрээр бис. Ынчангаш бистер ам социалистиг чурттарының моон-даа соңгаар улам сыйгый каттыжарынче утпаган тодаргай хемчегларни ажыдап кыйын турар бис.

Од ышкаш эрткен чыдларның чаңчылыш ёзугаар национал хостелганың күштерибиле болган хостаанга соонда боттарының хамаарышпас чорук база экономиктиг, социал хөгжүдээн дээш демисемиш турар Азияның, Африканың аныяк күрүнелери-биле харылзааны хөгжүдеринче улуг ынчаттай салып турар бис.

Амгы үениң эң чугула сорулгаларының бирээни Чоокку Чөөн чүктө агрессия одаан өжүрери болур деп көрүп турээр бис. Ол улуг девискээрде агрессорлар, авантюристер айыылдыг частыышкыныл чери кылырынга моон соңгаар эртежин турун болбас. Агрессияга таварышкан араб улустарның эргелерин долуу-биле хандырган. Израильдиң шеритлерин эжелеп алганы бүгү черлериндеп үндүрген турар ужурлуг. Чоокку Чөөн чүктө бүгү чурттарынга тайбыңды, айыыл чок чорукту болгаш күрүне кызыгаарларын магадылаан хандырган турар ужурлуг. Бисче хамаарыштыр алырга, моон-даа соңгаар чогум-на кыйлыг утланыышкынны барымдаалаар бис.

Бистер латин-америк күрүнелер-биле, хамыктың мурнуңда тайбың болгаш улустарның хостуг болур чорук дээш демисеминиң турар чурттар-биле найыралыг харылзаалариы быжыглаарынга чаа-чаа базымнарын кылыры чугула деп санап турар бис.

Социализм чурттарының улустары-биле кады Азияның, Африканың, Латин Америкизының күрүнелериниң улустары делегей харылзаалыгарга чугула кезек, доктаамал күш-боот турарын эки биилеп, база кезээде утпайн турар бис. Бистер оларның-биле дыка хөй чүүлдерни кылган-даа бис. Ынчангаш бистиң кады чоруур оруувус моон-даа соңгаар харыышпас боор деп бүзүреп турар бис. Совет Эвилели оларның-биле бистиң кады ажылдажылгавысты быжыглап, калбартырынга эргежок чугула бүгү хемчегларни алырынга белен.

Бистер чоокку үе дургузунда АКШ, Франция, ГФР, Япония-биле болгаш еске-даа капиталистиг чурттар-биле харылзааларны калбартырыбиле эвээш эвес ажылды ыыр ужурлуг бис. Чугаа болза, оларның-биле бистиң аравыска харылзааларның экижээнин узаам быжыглаарының, тайбың кожа-хелбээ догшинаарының принципгерииго үндезилээш, кады ажылдажылганы улам ханыладырының база калбартырының чаа-чаа ажыктыг хемчегларин алырының дугайында боон турар. Хамыктың мурнупда күштүг боон эгелээн бүгү керээлерни болгаш дугуржулгаларны хөрек кырында күүседири дээш ажылдаар апаарывыс биилиңгир болбайн ап. Чогум утказы-биле алырга, оон үндезинин-даа, негелдээн-даа ында хары үгда айттынган-дыр.

Европага чогум-ва бирги чергенинг хөрөө чүл дээрге, чедишкинниг эгелээн ниити-европа чөвүлел хуралының ажылыга чедишкинниг доозары боон турар. Бистер оон ажылын кандыг-даа чылдаган чокка, эң кыска хугсаада доозан турар ужурлуг деп санап турар бис. Хельсинкиге акы-дүжма чүттарбиле дугуруушкан соонда Совет Эвилелиниң киргенг: «Европага айыыл чок чорукту болгаш Европада күрүнелер аразында харылзааларның принципгерииң дугайында Кол декларациянын» төлевилели, а ол ышкаш бистиң эвилелчилеривистиң база өөнүктериистиң бистиңбиле дугуруушкан киргенг саналдары-даа. Европаны быжыг тайбыңның дээш кылыр төөгүлүг сорулганы херек кырында боттандырарының боттуг чүүлдери болурунга бүзүреп турар бис.

Ол ышкаш чепсегленишкинниң дужүреринге

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-чиң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 164 (9239) | Суббота, 1973 чылдың июль 14 | 1925 чылда үндезилеттингеп. | Өртээ 2 кез.

ВДР-НИҢ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ТӨЛӨЭЛЕРИНГЕ АЛДАР КЫЛДЫР КРЕМЛЬГЕ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа июль 12-де Кремльдиң Улуг ордузунга Вьетнам Ажылчы чоннар партиязының болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаның ВАП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуанның база ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаның Премьер-министри Фам Ван Донгтуң башталгы төлээлерингe алдар болдурган хүлээп алдымнарын кылган.

Хүлээп алымнарга ВДР-ниң партия-чазак төлээлериниң кежигүнери, эске-даа вьетнам эштер келгенивес.

Совет талаадан эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлаакчылары, СЭКП ТК-ның кежигүнери, кежигүште кандидаттары, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнери, министерстволарның болгаш төп алдан черлерининг улуттукчулары, совет хөй-ниитиниң төлээлекчилери. Москваның будурулгелериниң мурнакчылары, эртемниң болгаш культураның сураглыг ажылдакчылары, шериг начальниктери, СЭКП ТК-ның аппаратының, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылдакчылары хүлээп алымшкынга чоорааннар.

Адучылар аразынга ССРЭ-де дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, совет болган даштыкы журналистер база турган.

Хүлээп алымшкын эгелээр мурнунда Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң гимнилери күүсеткен.

Хүлээп алымшкын акылдырманың, чүректиң ханызындан байдалга эрткен.

Вьетнам Ажылчы чоннар партиязының болгаш ВДР-ниң чазаанның төлээлериниң Москвадан чорупканы

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазаанның ёзугаар ССРЭ-де албанның аян-чоруун кылып турар Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының база ВДР-ниң чазаанның төлээлери июль 13-те Москвадан Ленинградче чорупкан. Төлээлерни ВАП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуан болгаш ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаанның Премьер-министри Фам Ван Донг олар баштап чоруур.

ВДР-ниң партия-чазак төлээлери-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң ВДР-де элчиниң И. С. Щербаков болгаш албанның эске-даа кижилери Ленинградче чорупкан.

Ленинградче ВДР-ниң төлээлериниң кежигүнери — ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаанның Премьер-министриниң орлаакчызы Ле Тхань Нги, ВАП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-де ВДР-ниң элчиниң Во Тхук Донг, министр, ВДР-ниң Күрүнениң план комитединиң даргазының орлаакчызы Нгуен Ван Кха, ВДР-ниң даштыкы херектер министриниң орлаакчызы Нгуен Ко Тхать, ВДР-ниң национал камгалал министриниң орлаакчызы генерал-майор Чан Шам, делегацияны үдээп эске-даа кижилер чорупканнар.

Вьетнам өөнүктериниң чоруптар хүнүнде — июль 13-те Москваның күдүмчулаарынга болгаш шөлдериге ВДР-ниң база ССРЭ-ниң күрүне туктарын аскан. Вьетнам улуска байыр чедирген кыйгырыгларны бижээн.

Внуково аэродромунга чедир орукту дургаар ажык машинага чораан СЭКП ТК-ның Чингиге секретары Л. И. Брежневке, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге, эштер Ле Зуанга болгаш Фам Ван Донгка наңысыладыы он-он муң ажылчы чоннары байыр чедирип турганнар.

Внуково аэродромунга Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктарын аскан. Чепсектиг күштериниң үш хевирлерек чадаг шеригларының үжүүктуларының, дылайжыларының төлээлекчилеринден хүлүүлүг таныжылы чыскаалаган.

Аэропортка төлээлерни эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлаакчызы В. П. Рубен, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлаакчылары Н. К. Байбаков, В. Н. Новиков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң министрлери Н. С. Патоличев, Б. П. Бугаев, Е. А. Фурцева, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кежигүнү К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның билис эргелекчилериниң бирги орлаакчызы О. Б. Рахманин, албанның эске-даа кижилери барып үдээн.

Үдээнчер аразынга ССРЭ-де турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, ВДР-ниң ССРЭ-де элчиниң черининг дипломаттыг ажылдакчылары, Москвада өөренип турар вьетнам студентилер база турган.

СЭКП ОБКОМУНДА, ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ, ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДЕ БОЛГАШ ВЛКСМ ОБКОМУНДА

1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын база белеткээри дээш мал ажылының ажылдакчыларының республика социалистиг чарыжының түнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң каттыжыкан хуралынга чугаалаксыл көргеш, дараазында районнарны, колхозтарны, совхозтарны, сүт-бараан фермаларын, хойжу бригадаларны чарыштың тиилекчилин деп саналаш, оларга шаналарны тыпсырын шийтиргеэн.

Чартык чылда сүт садарының планын 118,9 хуу, эштинин—105,4 хуу, дүктүүн — 170,5 хуу күүсеткен Чөөн-Хемчик районну СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Кызыл тугу-биле шаналаарынга киирер.

Чартык чылда күрүнеге сүт садарының планын 118,5 хуу, эштинин — 115,3 хуу, дүктүүн— 129,0 хуу күүсеткен Улуг-Хем районга СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң Хүндүлел бижиктери-биле шаналаар.

Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының комсомолчу-аныяктарының төп фермазын ВЛКСМ обкомунуң Кызыл тугу-биле шаналаар.

Чарыштың бирги черлерин алган, «Революциянның чалбыжыы» колхозтуң хойжу бригадазынга, Чөөн-Хемчик районга «Октябрь 50 чылы» колхозтуң хойжу бригадазынга (бригадири К. Ш. Монгуш), «Алдан-Маадыр» совхозтуң ийи хойжу бригадазынга (бригадирлери С. А. Ооржак, О. Д. Монгуш) түс бүрүзүнде 600 рубльдиң акча шаналазын тыпсыр.

Чарышка ийиги черлерни алган, «Чаа орук» колхозтуң хойжу бригадазын (бригадири А. С. Соян), «Чодураа» колхозтуң хойжу бригадазын (бригадири И. С. Даңзуруп), «Элегес» совхозтуң хойжу бригадазын (бригадири М. Г. Кокутенко), «УТКА 25 чылы» совхозтуң хойжу бригадазын (бригадири Б. Д. Шаравии), ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң хойжу бригадазын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң Хүндүлел бижиктери-биле шаналаашаан, түс бүрүзүнге 600 рубльдиң акча шаналазын тыпсыр.

Чарышка үшкү черлерни алган «Ак-Эрик» колхозтуң (бригадири Т. Ч. Түмен), Эрзин районнуң «Коммунизмче оруу» колхозунуң (бригадири Д. С. Нүрсет), «Мөрен» колхозтуң (бригадири А. Т. Моң), «Кызыл тук» колхозтуң (бригадири Д. К. Очур), «Элегес» совхозтуң (бригадири В. М. Бутаев) хойжу бригадаларын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң Хүндүлел бижиктери-биле шаналаашаан, түс бүрүзүнге 600 рубльдиң акча шаналазын тыпсыр.

«Чаа оруу» колхозта комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазын ВЛКСМ обкомунуң Кызыл тугу-биле шаналаар.

* * *

Республиканың малчыннарының социалистиг чарыжынга тиилекчи болган 10 кижиге «Москвич» деп чиик автомобильдерни, 35 кижиге — мотоциклдерни, элчээ токка садып алырының талоннарын тывыскан. Дээре малчыннардан 40 кижиниң УАЧД-го баарының, 30 кижиниң — санаторий, дыштанылга бажыңнарынче баарының база туристтеп чоруурунуң путевкаларыбиле шаналаашаан. 52 малчынга өртектиг белектерни база берген.

Малчыннар Наадымынга тураскааткан байырлыг хурал

ЧААЛАП АЛГАН ТУРУШТАРНЫ БЫЖЫГЛАВЫШААН, ЧАА-ЧАА БАЗЫМНАРЖЕ

Республика наңысылады — Кызыл хоорай байырлал шинчи кирип шиметтингеп. Малчыннарны алган-бөрээген ложупларны ол-бо кудумчуларда аскылаан. Бүгү чүүдүг малчыннарның чанчыл болган байырлалы — Наадымга белеткээн. Эвбек эттинг, сүттүүн, дүктүг эзлерни кызылчылар өөрүшкү-биле уткаан. Тываның яңы-бүрү будунарындан келген эң мурнакчы хойжулар, инек кадарчылары, саанчылар, ивижилер, чылгычылар, хаван болган күш ажаакчылары каас-шинек кыдыр кеттинижкен, Кызылдың кудумчуларынга чоруп турген.

Июльдуң 13. Хүндүскүүдүн дөрт шак. Кызылда Политиктиг чырыдышкын бажыңының делгем залын чыыланнар доллур олурупкан. Ол болза социалистиг чарыштың тиилекчилери болгаш районнардан келген малчыннар, республиканың база районнарның партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының удуртукчулары-дыр. Оларның аразында—чаржыл турар кожавыс Хакасиядан төлээлер база бар.

Малчыннар Наадымынга тураскааткан байырлыг хуралды СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин ажыктаан.

Хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын улуг көдүрүүшүнүн-биле соңгаан.

Байырлыг хуралга «1972 чылдың дөртку кварталында болгаш 1973 чылдың бирги чартында малчыннарның социалистиг чарыжының түнелдериниң база чылдың ийиги чартында сорулгаларының дүтайында» илеткелди Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлаакчызы В. Е. Серяков кыйган.

— Бүгү совет улус амгы үеде идепкейлиг күш-ажылчы болган политиктиг ажыл-чорудулгага хаара туттунган. Ажыл-ишчи бүрүзүнүң ажылхерээ болгаш бодалдары СЭКП-ниң XXIV съездиниң төөгүдүг шиитпирлерин бөстандырарынче утпаган — деп Наадымның байырлыг хуралынга илеткелиниң эгезинде ол чугаалаан. Бо чыл болза беш чылга шиитпирлиг, чүгүлү чыл болур, чүге дээрге, тоску беш чылдың түнелдерин оон улуу-биле хамаарыжыр деп чүвени барымдаалаан. Тываның ажылчы чоннары бедиткен социалистиг хүлээлгени алганын, оларны болгаш күрүне планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү республикада социалистиг чарыштың кавбарынын илеткелчи айыткан. Ол бүгүнүн түнелинде багай эвес көргүүлер чедип алдынган.

Республиканың үлегүрү, тудуг, транспорт болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылдакчылары күжениишкинниг ажылдаан.

Тываның көдээ ажыл-ишчилери мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрүп база садарын көвүдедир дээш канчаар-даа аажок күжениишкинниг ажылдаанын эш Серяков бодунуң илеткелиниг онзалаң демдеглээн.

— Республиканың малчыннар Наадымның «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир дээш мал ажылдакчыларының Бүгүэвилел социалистиг чарыжын калбартыр талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң докладының түнелдерин үндүрерибиле холбаштыр чорудун турар—деп, ол үламчылап чугаалаан. Үстүнде адаанывыс доктаалга үндезилээш, социалистиг чарыштың дээштиг кылдыр калбарткаш, республиканың колхозтары болгаш совхозтары мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын дыка көвүдеткен. Ынчангаш Бүгүроссияның социалистиг чарыжынга Чөөн Сибирьнең крайларынын, областтарынын аразынга тиилекчи болгаш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шиитпир Кызыл тугу-биле бистиң Тыва АССР бо чылдың I кварталында шаналаканын билир болгаш бис.

Ол бедик шаннал колхозчуларны болгаш совхозтарның ажылчыннарын чаа-чаа ажыл-херектерже улам соруг киирген. Бо чылдың алды айларында мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планын бүгү районнар чедиишкинниг күүсеткен. Ол-ла үеде никтиин-биле республика сүт садар планын 114 хуу, эштин — 109,8 хуу, дүктүү — 146,6 хуу күүсеткев. Эът, сүт бүдүрери эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге алзаң көвүдээн.

Мал ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынын түнелдерин үндүртеш, анда Чөөн-Хемчиктиң малчыннары бирги черни алганын, Улуг-Хем, Тандың, Эрзин районнар болгаш Кызыл хоорай Советиниң ажылчыларының бедик көргүзүлгелерин чедип алганын, ол районнарны шаңчилир Кызыл туктар, I—II—III чергениң дипломнары-биле болгаш акча шаналдарынга киирген.

ЧУРУКТА: республиканың малчыннар Наадымының байырлыг хуралы амыттынып турда. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үнн-оол Бавун-оол баштаан мурнакчывар хуралдың залынче шиячилир туктарны киирип кел чоруурун.

С. ФЕОКТИСТОВ биче О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Ынчалзажок бистиң ажылхерээвисте чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар, четпестер хөй болган курлавырларны четче ажылгаш шыдаайн турар бис дээрзин эш Серяков болдунуң илеткелиниг демдеглээн. Мал ажылының талазы-биле көргүзүглер беш чыл планында көрдүгеннивеен хожудан турар. Ылаңгыя малдың чаш төлүн камгалап алырының байдалы, колхозтарда болгаш совхозтарда инектериниң баш санының кызырылганы, малдың өлүр, хораар чоруунуң хөй бооп турары дүвүренчит.

Барыын-Хемчик, Өвүр, Тожу, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары төрүүр 100 инекке оваштыр эвээш быжааны алган, Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Бии-Хем, Тожу, Каа-Хем районнарның колхозтарында болгаш совхозтарында төрүүр 100 хойга оваштыр алган хураганның саны эвээжээн. Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Тожу районнарда малдың баш саны шролуг өспейн турар. Чамдык районнарда малдың өлүр, хораар чоруу хөй болуп артышаан.

Бо чылдың бирги чартында Каа-Хем, Өвүр, Тожу районнарның ажыл-агыйлары сүт бүдүрериниң деңнелиин кудулаткан, Тес-Хем, Өвүр районнарда эът бүдүрериниң хемчээли эвээжээн.

«Бурунгаар», «Тыва», «Шамбалыг» «Кызыл тук» совхозтарда, Каа-Хемниң «Ленинчи орук», Өвүрүнүң «Коммунизмче орук», Бай-Тайганың «Кара-Хөл» колхозтарда малдың продуктулуун бедидериниг кошкак кичээнгей салып келген. Ынчангаш оларның чамдыктары эът садар, а оскелери сүт садар планнарын күүсетпээни дыка четпес.

Күрүнеге дүк садар талазыбиле хөй үүлдүг кылыр апаарын, бо талазы-биле байдал беш чылда кордүгеннивеен четпейн турарын илеткелчи айыткаш, «Тыва АССР-ге хой ажылын улам ынай хогжудер дугайында» РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докладында улуг чугула хемчелерни айытканың дыңнаткан. 1980 чылда хой өшкүүнүң баш санын 1 миллион 820 муң чедирерин, дүк бүдүрерин 4175 тонна, хой эдыын — 25,3 муң тонна чедирерин, малчыннарны бүрүнү-биле суурларга чурттадырын чедип алырын ол доктаалда айыткан. Бо дээрге берге болгаш ларышсалгалыг сорулга.

Илеткелчи көдээ ажыл-агый талазы-биле республиканың мурнунда туруп турар соңгаарладып болбас ап чугула сорулгаларга доктааган. Хамыктың мурнунда хой кыргылдазын бедик деңнелге чорудуп, дүк садар талазы-биле күрүне планын күүседирип, малга четчир санныг чем курлавырын тургузары, дүжүт ажаан алымшкынынга бүгү талалыг белеткелди шалыпкын доозары эргежок чугула боон турар. Партия, совет, профсоюзтар болгаш ажылагый органнары хүннүң бо чугула айтырыгларын кичээнгейниң төвүнге тургузуп, олче ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаар ужурлуг.

Тываның экономиказын быжыглаар база культурazын хөгжүдер дугайында сайын салышкынны дээш СЭКП Төп Комитединге, Совет чазакка өөрүп четтириишкинин илергейлевишаан, ийи орденниг Совет Тываның ажылчы чоннары тоску беш чылдың шиитпирлиг чылы — 1973 чылдың социалистиг хүлээлгелерин күүседирингe бүгү күжүн бээр деп бүдүрелин илергейлээнин эш Серяков илеткелиниң түнелинде чугаалаан.

(Уланчызы 2-ги арында).

ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ, ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ—КОММУНИЗМЧЕ!

РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылынга тураскааткан, Москвага байырлыг хурал

Коммунистер, бүгү совет кижилер, бистин даштыкыда оңдуктериве РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чыл оюн калбаа-биле болгаш байырлалыы-биле демдеглеп турар, ол съездиге Россияның ажылчын ангыының революсчу партиязын, чаа девириниң партиязын, ондур улуг ленинчи партияны тургускан.

Москва хоорайның партия, совет, хөй-ниитиг организацияларының болгаш ажылчы чоннарның төлээлекчилериниң июльдуң 13-те Кремльдиң Улуг ордузунга болган байырлыг хуралын ол улуг болуушкунга тураскаатканын.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны чылгаанар диимитиг, ур үзүлбес алыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Оларның-биле кады президиумга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Даргазының орлаакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының даргалары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлаакчылары, партияның хоочун кежигүннери, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның, СЭКП-ниң Москва хоорай болгаш область комитетлериниң харыысалгалыг ажылдакчылары, хөй-ниитиниң төлээлекчилери турган.

Байырлыг хуралды СЭКП ТК-ның Чингиге секретары эш Л. И. Брежнев эге чугаа-биле ажыктаан.

Эш Л. И. Брежневтиң түңнел чугааларын диимитиг алыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Залга Совет Эвилелиниң күрүне гимнизи диимиреп үнген.

Илеткел кылыры-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш **М. А. Сусловна** сөстүг эш Л. И. Брежнев берген.

Эш М. А. Сусловтуң илеткелин чыылганнар улуг киче-энгей-биле дыңнаан, адыш часкаашкыннары-биле удаа-дараа үзе кирип турган.

Байырлыг хуралды хагдыраан деп чарлаан. Оон киржикчилери бүт кырынга тургулап келген, партийжи гимн «Интернационалды» ырлап күүсеткеннер.

(СЭТА).

* * *

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазы болгаш эш М. А. Сусловтуң илеткели дараазынга солунга парлаттынар.

Ленинградта чеде берген

ЛЕНИНГРАД, июль 13. Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле Зуанга болгаш ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаанның Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан төлээлер бүгүн Ленинградта чеде берген.

Акы-дүнма чүрттүн делегациязы-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлаакчызы Н. П. Фирюбин, ВДР-де ССРЭ-ниң элчиниң И. С. Щербаков олар-ныңа келген.

ВДР-ниң, РСФСР-ниң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шиметтингеп аэропортка келген делегацияны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, партия Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП Ленинград хоорком-унуң бирги секретары Б. Н. Аристов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Левсоветтиң күүскомунуң даргазы В. И. Казаков болгаш албанның эске-даа кижилери уткаан.

ССРЭ — ВДР: АКЫ-ДУНМАЛЫШКЫ ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ БЫЖЫГЫП ТУРАР

Москваның ажылчы чоннарының И. А. Лихачев аттыг заводка болган митингизи

Москвадың И. А. Лихачёв аттыг, алдыр-сурагныг автозаводунуң коллективи ВДР-ниң эштер Ле Зуан болгаш Фам Ван Донгну баштаан партия-чавак төлээлерин — эң эргим аалчыларын акы-дунма найыралдыг уткаан. Вьетнам онзуктер июль 12-де дехтерге барган. Будурулге черинде ажылчыннары-биле болгаш удуртукчулары-биле чугаалашкан.

Анаа совет-вьетнам найыралдың хөй-муң кижилиг митингизи болган. Митингини ВДР-ниң партия-чазак төлээлери-биле Москвадың ажылчы чонунуң ужуражышкынынга турасказаткан. Митингиге найысылалдың хөй-хөй будурулге черлериниң, тудугларының ажылчыннары, өөреникчи аныяктары, интеллигенциязының төлээлекчилери келген.

Эштер Ле Зуанны, Фам Ван Донгну, ВДР-ниң партия-чазак төлээлериниң кежигүнерин чыылганнар ур алыш часкан уткаан. Индирде — СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП МХК-ниң бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орадакчызы К. Т. Мазуров, СЭКП ТК-ниң секретары В. И. Долгих, СЭКП ТК-ниң Киллес эргелекчиниң бирги орадакчызы О. Б. Рахманин, ВЛКСМ ТК-ниң бирги секретары Е. М. Тяжельников, ССРЭ-ниң дашкы херектер министрининг орадакчызы Н. П. Фирюбин, ВЦСПС-тиң секретары П. Т. Пименов, ССРЭ-ниң ВДР-де элчизин И. С. Щербаков, албанның оске-даа кижилери.

Митингиге Мурнуу Вьетнам Республиканың ССРЭ-де элчизин Данг Куанг Минь база чорааан.

СЭКП МХК-ниң болгаш Моссоветтиң күскомунуң даскаанда даргаар митингини СЭКП ТК-ниң кежигүнү, Моссоветтиң күскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов ажыткан.

Лихачёв аттыг автозаводтуң дарган-штамповщиктер бригадазы К. Н. Малинге сес бээрге, эргим аалчыларга ажылчын ангының болгаш И. А. Лихачёв аттыг автомобиль заводунуң коллективиниң өөрүшкүнүнден ижик байыр чедиргей. Социализмге тургузарының оруунче кирипкей удус тиилеттирбес деп чүвени Вьетнамның ажылчы чону бүгү делегейге бууседиптиг көргүзүкей. Бистиң ленинчи партиявыс, чазаавыс болгаш Советтер чуртунуң ажылчы чоннары берге айыышкыл бүгү дургузугда вьетнам улусчуларга кадыг тургуп келген болгаш аңаа дуза чедирип турган.

Вьетнам-биле эң-сеткил каттыштырарынче болгаш аңаа деткимче көргүзериниче СЭКП кезээде кол кичээнгейин салып келген. СЭКП Төп Комитединиң, ТК-ниң Политбюрозунуң үре-түнелдиг, шудургу ажыл-чорудулгазы, бижиг тайбынны база идегелдиг айыл чок чорукту хандырарынга СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң хүүда киирген удут удут-хуузу делегейге дүшкүүрлүг байдалды чымчадырынга чедирер түнелдиг болган деп, К. Н. Малин демдеглээн.

Совет-вьетнам найыралынитилелиниң өөрүшкүнүнден төлээлерге. Нинтилелдиң баштаар черинде даргазы ССРЭ-ниң үжудукчу-космонавтызы Г. С. Титов байыр чедиргей. Вьетнам улустуң демисели-биле эң-сеткил каттыштырылгазың хүн бүрүде илерейлээри, аңаа хүн бүрүде деткимче, дузаламчы көргүзери совет кижи бүрүзүнүң күш-ажылчы болгаш ниитилелге хамаарышкан ажыл-чорудулгазының чарылбас кезээ болу бергей. Бистиң ленинчи партиявыс, бистиң улуг Төрээн чуртувус вьетнам улустуң мурнуунга бөстарының идыктыг интернационалчы хүзөлгезин ол-ла бүгү чылдарның дургузунда идыктыы-биле күүседип келген болгаш күүседип-даа турар деп чүвени бистер, совет кижилер чорааарланып турар бис.

Совет Эвилелиниң эң маспалыг хөй-ниити организациязарының бирээзи болгаш бодунуң хүрөөлеринде миллион-миллиондуг совет кижилерин эвилелиптирип турар советвьетнам найыралынитилелиниң маадырлыг вьетнам улустуң демисели-биле эң-сеткил каттыштырарынның шимчээшкинниге идепкейлиг киржип келген деп, Г. С. Титов демдеглээн.

Митингиге Москвадың М. В. Ломоносов аттыг күрүве университединиң студентизи Н. Карзанова маадырлыг вьетнам улуска ыяк байыр чедиргей. Демисежин турар вьетнам улуска совет ынак-сагыш-сеткилин, хүндүлүг шиитпирлиг үшкү чылында ажылчы чоннарының өөрүшкүнүнден Вьетнам Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлериниң чүректиң ханызындан изиг байырлы чедиргей. Ол төлээлерниң Совет Эвилелиниң аян-чоруу бистиң чурттарывыстың болгаш партияларывыстың арагадында туруп турар акы-дунмалышкы найыралды болгаш сырый каттыжыышкынывыс Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң амыдыралчы эрге-ажыктарынга долузу-биле дугжүп турар.

Бөгүн бис Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязынга, ооң Төп Комитединге, ооң удургукчуларынга хаңы хүндүлелдиң сөзүн база катап соглээр бис. Марксизм-ленинизмниң тиилеттирбес өөредии-биле чепсегленген, эш Хо Ши Минниң чагыттарынга шыңчы вьетнам коммунистериниң партиязы дайынның каршадыг-берге чылдарында массачонну удуртуп баштавышаан, ВДР-ниң социализминиң, хосталганың болгаш тайбыцының күүдүлүг шиитпирин боддурган.

Совет кижилер кезээде ботгарының вьетнам акы-дунмаларыбиле кады турган деп, СЭКП Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев июльдуң 10-да бодунуң чугаазында демдеглээн. Вьетнамның тайбың, социализм даэш демиселинге бүгү таланың деткимчелиг болган дузаламчызын көргүзериң совет улус бодунуң интернационалчы хүзөлгезин кылдыр санап келген болгаш санап-даа турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизамның пролетаржы интернационализми болза, вьетнам улустуң чөптүг херээн деткиири-биле ийи съездиже чугула документилерин хүлээп алганында илерец турар. Совет Эвилелиң социалистиг аскеда чурттарбиле кады ВДР-ге политиктиг, дипломаттыг болгаш материалдыг деткимчени доктаамал көргүзүп, империалистиг агрессияга удур шиитпирлиби-биле туржуп келген, пролетаржы интернационализм шиңа база илерец турар.

Вьетнамда дайынны соксадыр болгаш тайбыцны катап тургузар дугайында парижда дугуржулгазынга ат салганынга совет кижилер изиг байырлы чедиргеш турганнар деп, В. В. Гришин уламчылаан.

Ооң-биле кады бис болза, бистиң вьетнам онзуктеривисбиле бир дөмей, Париж дугуржулгазын күүседири даэш демиселдиң оруунга ам-даа чиик эвес орукту эртер апаар дээрзин билип турар бис.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүзөлөп алдыгаан, коммунистиг тургузуулукшуунуң чаа чадазының программазын совет кижилер амыдыралга камчаар боттандырып турарының дугайын В.В. Гришин ооң ынай чугаалаан.

Делегей амыдыралывыс эрткен үеде эң чугула бокшуушкыннарының бирээзи болза, маадырлыг вьетнам улустуң, социализмниң болгаш тайбыцның бүгү күштеринин империалистиг агрессияны тиилээри болур, ол болза Вьетнамга дайынны соксадырынга чедиргеп.

Социализминиң интернационалчы туруштарын быжыглаарынга, делегей байдалын өскижидиргеге бо чылдың дургузунда СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң Германияның Федеративтиг Республикаазынга аянчоруу болгаш совет-герман дуржулгазы чарганы, эш Л. И. Брежневтиң Франциянның Президентизив-биле чугаалажыышкыннары — оңаа ужур-дузалыг болгулаан.

Чоокта чаа дээди деңнелге болган совет-америк чугаалажыышкыннарыны делегейниң хөй-ниитизин шылгаракчай болуушкун кылдыр чөптүүбиле адап турарлар. СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң болгаш АКШ-тың Президентизиниң ат салганы дугуржулгалар, хамыктың мурнунда ядролуг дайынны чайладыр дугайында дугуржулга төөгүлүг ужурдузалыг болуп, совет-америк харылзаалларга шынар талазы-биле чаа чада кылдыр демделгеттинип турар. Анчы талазы-биле принципиалдыг турушку быжыг-биле болгаш чайгылыг чогу-биле камгалыышаан, Совет Эвилели болза совет-америк харылзааларның, эң-сеткил хөй-ниитизин, экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны хөгжүдүрүнүң оруубиле улам шинай бурунгаарладырын чедип алыр дээш идепкейлиг ажылдаан турар.

СЭКП ТК-ниң Политбюрозу, ССРЭ-ниң Даэди Советиниң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааан аян-чоруунуң түнелдерин чугаалажып көргеш, барымдаалаар принципиг болур улуг ужур-дузалыг болгаш кайгамчык улуг болуушкун боол турар ол аян-чоруктуң политиктиг, практиктиг түнелдерин бүрүнү-биле түүлдүг деп көргеш болгай. Бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааан аян-чоруунуң ынчалдыр үнелеткенин чаңгыс эп-сеткилдиг түүлдүгүнүп турар.

Совет улус бүгү-ниити тайбыныц болгаш айыыл чок чорукту хандырарынга, бистиң чуртувустуң даштыкы политиктиг углавышкыннын боттандырарынга эш Л. И. Брежневтиң хууда киирген кайгамчык улуг үлүг-хуувун бедип-биле үнелеп турар. Эш Л. И. Брежневти «Улустар аразынга тайбыцны быжыглаары даэш» делегейниң Ленинчи паналы-биле панаанынга болгаш аңаа ук шаңналды тывысканынга сеткил ханганын совет улус илергейлеп турар. Тайбыцның хөрээ болгаш коммунимниң улуг идеяларының тиилелгези даэш ажыл-чорудулгазынга Леонид Ильич Брежневтиң чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун күзеп тур бис деп, В. В. Гришин демдеглээн.

Эштер Ле Зуанга болгаш Фам Ван Донгка, ВДР-ниң партия-чазак төлээлериниң бүгү кежигүннериниг болгаш оларның нүүрүнде бүгү вьетнам улуска чүректиң ханызындан изиг байыр чедиргеш, бистиң төлээлериввис силерге вьетнам улустуң

НААДЫМ • ЧАРЫШ • НААДЫМ • ЧАРЫШ

ЧАРТЫК ЧЫЛДА ЧАРЫЖЫН ТҮҢНЭЭН ПЛАНДАН АЖЫР

«Кок-Тей» совхозтун Кок-Тей сүт-бараан фермазы биле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң сүт-бараан фермазы бот-боттарын нуш-ажылчы чарышка ыяшырышкаш, керээ чарганы билдинмишир болгай. Чарышкан фермаларның төлээлери Наадым хүннеринде ушуралшаш, боттарының канчаар ажылдаанын чугаалаанын көргем. Чылдың ийиги чартыында улашна күжениишкинниг ажылдазырын дугуруушкам.

КАЙЫЗЫНГА-ДАА ӨӨРҮШКҮ

«Кок-Тей» совхозтуң сүт-бараан фермазының коллективи чыл эгезинде хүлээлге алган, ону чедимишкинниг бот-тандыраар сорулганы салган. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң сүт-бараан фермазының коллективи-биле социалистиг чарыш дүтайында чарган керээде ону айыткан. Кол-кол хүлээлгелер мынлыг: «Шиктиргиниг үшкү чылдың бирги чартыында 4060 центнер сүт бүдүрер, 205 центнер эът садар, бир инектен чылда 2800 литр сүттү саар, 100 инекке онаштыр 90 бызаны камгалап алыр, малдың конукта немелде денизинин 600 граммдан кудулатпас».

Ийи совхозтуң ийи фермазы бедиткен хүлээлгелерин алган, күш-ажылчы чарышты эгелээн болгай. Оон бээр алды ай билиртпейн эрте берди. Бистиң фермавыстың саанчылары база-ла чамдык өөрүнүүр түннелдерин чедип алган.

Кок-тейжилер бирги чартык чылда сүт бүдүрер хүлээлгезин 4425 центнер кылдыр күүсеткен. Ол дээрге планнан 365 центнер хөй. Бүдүнеге 2821 центнер сүттү сапкан. Ады планда айыткавышкылаң 471 центнер хөй. Бо сан-түнер деминиг, коллективтиг күш-ажылдың түннелинде чедип алдынган. Ниитиинин малының ажаалдазын, чемгерилгезин экижидип, саанчы-даа, кадарчы-даа кижиниң ажылга тарыысалгазын бедиткенинин ачызы ол-дур.

Фермага ниитизи-биле эрткен чылдың бо үезинде бир инектен 1288 литр сүт саап алган болза, ол кергүзүүр бо чылын 1351 литр болган. А бызаның немелде денизин конукта 308 грамм турган болза, 1973 чылдың бирги чартыында 536 грамм четкен. Социалистиг чарыштың кереззинде чамдык нетелдерин кок-тейжилер ынчаар күүсеткен.

Ынчаарга малды ажаап, чемтерин, саап турар кижилерниң—саанчыларның коргузүлеринге доктаап көрээли. Кок-Тей фермазында Кара-Булуңнуң фермазында ышкаш, республикада ат-сураглыг апарган мурнакчылар хөй. Чижээ, Валентина Долганина. Бистиң чарыкывыс ам-даа үргүлүвеннивей. Чарышка кымның-даа тиилээри—кайы-кайызынга өөрүшкү. Амгыыында кара-булуңчулар бистиң мурнап турар. Бис оларның кызыты чедер дээш кызыдып ажылдап турар бис. Оны чыл түннели коргузе бээр. А кол-ла чүве бот-боловустуң ара-дүржүлгавысты солчуп турарывыс болур.

Үстүнде айытканым өөрүнүүр сан-чыгаайлар бо Наадымга бистиң фермаңың коллективиниң белээ ол.

Кара-Булуңда чаржып турар оннуктеривистиң малчыннар байырлалынга бистиннге залап келирин манап түр бис.

Н. ПИЧУГИН,
Кок-Тей фермазының эргелекчизи.

КӨК-ТЕЙ: чартык чылда сүт бүдүрер планы 421 тонна, ону — 442,5 тонна кылдыр күүсеткен. Чартык чылда мурунгге сүт садар планы 345 тонна, күүсеткени —381 тонна. Чартын чылда фермага бир инектен саггаи сүт 1351 кг. Эң аззре саанчы В. Долганина бир инектен 1900 кг сүттү саггаи.

«1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрериң база белетизээрин көвүдедирип дээш мал ажылының алдындакчыларының Бүгүзавилел социалистиг чарышның калбартыр дүтайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалның амыдырала боттандырары-биле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң сүт-бараан фермазының коллективиниң чарышче киришкен. Бистиң фермавыс биле «Кок-Тей» совхозтуң Кок-Тей фермазының араазында социалистиг чарышты организастаар айтырыгны «Шын» солун редакциязы көдүрүп үндүрген. Ол ядеп биске шынап-да солун болган. Бо ийи ферма инекниң уксаазының-даа, сүттүүнүн-даа, база бүдүрүш, күрүнеге садыш турар сүдүнүң хемчээлиниң-даа талазы-биле республикада шырак дээш фермалар болгай. Бозарның араазында чарыш чедре солуп болур ужурлуг. Редакциянын үндүрген он сананың Кара-Булуң фермазының саанчылары үүлдүг деп деткээн. Ийи фермаңың араазында бо чарыш аваа-ла ёзу барымдаалаан, сес кырында хоозун чүве эвес-тир. Бир-ле ийи ферменің араазында чарыштың арбитри болганда, чарыштың кергээнниң төлевилелиги аймактан кызырынга редакция биске дүжээлеп. Ол төлевилелдә ийи ферманың төлээлекчилериниң каттышкан хуралынга чугаалажып көргеш, чогуур адырга-газалганы киирбишаан, анаа боттарының аттарын салып бижиглээн.

Ынчангаш ам чарыштың чартык тыс түннелиң үндүрер уе келгени бо. Ийи фермаңың төлээлекчилери эрткен бирги квартанда бот-боттарынга баржып, удур-дедир хымалыгланы кылган. Маңаа демдеглеп каар солун чүве болза, чарышка кымның тиилээни эвес. Чөрле ынчаш, кайы-бир тала тиилелчи болуру алдан. Ынчаарга хамык ужур чүдел дээрге, бот-боттарының ара-дүржүлгазын чүве эвес-тир. Бир-ле ийи ферменің араазында чарыштың арбитри болганда, чарыштың кергээнниң төлевилелиги аймактан кызырынга редакция биске дүжээлеп. Ол төлевилелдә ийи фермаңың төлээлекчилериниң каттышкан хуралынга чугаалажып көргеш, чогуур адырга-газалганы киирбишаан, анаа боттарының аттарын салып бижиглээн.

Ынчангаш ам чарыштың чартык тыс түннелиң үндүрер уе келгени бо. Ийи фермаңың төлээлекчилери эрткен бирги квартанда бот-боттарынга баржып, удур-дедир хымалыгланы кылган. Маңаа демдеглеп каар солун чүве болза, чарышка кымның тиилээни эвес. Чөрле ынчаш, кайы-бир тала тиилелчи болуру алдан. Ынчаарга хамык ужур чүдел дээрге, бот-боттарының ара-дүржүлгазын солчуру, хымалда үезинде кайы-бир таладан илерээн четпес түүдүг чайладырының хемчеглерин кады чугаалажып көөру, кайы-кайызының-да ниити кедүрлүүшкүнүн чедип алыры болур. Чарыштың чогум-на бо талазы бистиң улуу-биле сонуургадып турар. Ниити кергүзүт талазы-

КАРА-БУЛУҢ: чартык чылда сүт бүдүрер планы 344 тонна, күүсеткени — 400 тонна. Чартык чылда сүт садар планы 314 тонна, сатканы — 371 тонна. Чартык чылда ферма бир инектен 1700 кг сүттү саап алган. Эң аззре саанчы Г. Көрсун бир инектен 2000 кг сүттү сапган.

рөөр болгай. Наадым хүннеринде ааждап чеде бергеш, оларның ажылгын сонуургап көөр бис.

Кара-Булуң фермазы чартык чылда 3075 центнер сүттү бүдүрерин хүлээлгеп. Ону социалистиг чарыштың керээзинде бижээн чүве. А херек кырында 4003 центнерни бүдүргеп, ааз планнан ашканы 928 центнер. Чылда бир инекке онаштыр фермага ниитизи-биле 2800 кг сүттү саап алыры чарыштың керээзинде көрдүнген. Ынчаарга алды айнар дүргүзүүнда бир инектен саап алган сүт барык-ла 1700 кг чыгап турар. Чартык чылда күрүнеге сүт садар планывыс 2766 центнер. А күүсеткенивис 3712 центнер, ааз 946 центнерни планнан ажыр дужаадывыс. Бистиң мурнакчы саанчыларывыс З. Реодько, Г. Коргун, Т. Семиранова, Т. Оюн олар эрткен чылдың бо үезинде бир инекке онаштыр 1500—1650 кг сүттү саап алган турган болза, ам олар бир инектен-не 1800—2000 кг сүттү сапган. Фермага сүт саалдазы эрткен чылдымнан ыракта элбээн. Чижээ, ферма эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, бо чылың алды айларында бир инектен барык 400 кг сүттү хөйнү саап алган.

Бистиң фермавыстың саанчылары республиканың малчыннар Наадымын ыяшыт кергүзүүлериг үткүп турарлар. Бис бо кергүзүүнү социалистиг чарыштың ачызында чедип алдывыс. Биртээ чарыш салган болганда, кижи бүргүү-не эки ажылдарын ораалажыр болгай. Оон ынай, берген сөскө ээ болур деп чүве бар. Чарыштың керээзинге ат салып, хүлээлге алганда, ону күүсетири албан болур дээрзин медерел билир чорук саанчы бүргүүнүң харысалгазын бедиткен.

Чайгы үеде инектен саап алыр сүттү элбедири-биле дүнеки кадатты база ажыглап турар бис. Ам инекти ферманга эвес, а оларга саар кылыр тургускан. Бистиң бо артавысты кок-тейжилер ажыглаары күзеңнит.

М. МАХМУДОВ,
Кара-Булуң фермазының эргелекчизи.

ЧУРУКТА: фермаңың мурнакчы саанчызы Галина Коргун.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛУР

Республиканың малчыннар Наадымынга төлептиг уткуулгалыр дээш бистиң «Барлык» совхозтуң малчыннары госкү беш чылдың шиктиргиниг үшкү чылының башгайгы чартыында шынап-ла шудургу ажылдааннар. Хойнуларывыздаа, саанчыларывыздаа оргузунда хүлээлгени күүседир, бедик көргүзүүлерни чедип алган кижилер эвээш эвес. Оларның аразында социалистиг чарыш канбарган.

Мен бодум мал ажылынга 13 чыл ажыш тур мен. Бо араазында элээн арга-дүржүлгалыг-даа апардым. Беш чылдың шиктиргиниг чылында онаа күжениишкинниг ажылдадым. Ынчанмас болза хоржок. Бистер, хойжулар, кижи бүргүү аравыста чарыштыг болгай бис.

Көргүзүүм бо чылын эрткен чылдымнан бедик болду. Чижээ, 1972 чылда төрүүр 100 хойга онаштыр 91 хураган, хой бүргүүнден 2,9 кг дүк алган мен, а бо чылын 100 хойдан 90 хураган, алырын хүлээгеш, 101 хураган алдым. Хойларым нарын дүжүүт. Ынчангаш бам бүргүүге онаштыр 3 кг дүктү алган мен. Хүлээлгем күүсеткиниг. Хойларны кыргыткаш, эки оттуг черлерже чайлагладым семиртири-биле кожуткен мен.

Чарыштыг болганда, удурдедир хынажыр, бот-болдунга дүзалажыр ышар чүве-дир. Мени сагбырның аныяк хойжузу Бора Борбак-оол чарыштче кыйгырган. Ону хүлээп алган мен. Чартык чыл хүргүзүнда оон ажылыга кам удаа барып, ажылын сонуургап көргүледим. Борбак-оол төрүүр 100 хойга онаштыр 80 хураган алган. Тогду хойлар болганда, ол база-ла багай эвес көргүзүүт. Мен ында арга-сүмени берип, дузалап турар мен. Чарыштың алыс утказы черле ыяшыт болгай.

М. ТӨГҮС-ООЛ,
«Барлык» совхозтуң хойжузу.

Ийи катап

Эрзин районнуң чайлагларында чыгы мал шөлээн оттап чоруур. Ынчаарга ында хөй аксыр чылгының арааныдан эң-не хойуң көрүп кажыларга, ону «Чаа орук» колхозтуң дээре чыгыстычыы Ынналай Бады-Хөө өөрүшкүүт көрүп турар.

Бо чыгычы чыдын эки кергүүтелгир болур, бо чылын ооң чыгызы ийи катап ковүдээн.

(БИСТИҢ КОРР.).

ТӨЛЕПТИГ УТКААН

Тес-Хемде «Чодураа» колхозтуң ажыл-ишчилери Тываның малчыннар Наадымынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражып турар.

Колхоз бо чылдың бирги чартыында күрүнеге эът садарын 102 хуу, дүктү 138, сүттү 125 хуу күүсеткен. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг аттың эдилекчизи Хараал-Тей фермазының саанчылары болган кадарчылары чартык чыл планывыдан он тонна хөй сүттү күрүнеге сапкан.

Наадымга киржир эрге дээш саанчыларның аразынга калбарган чарышка Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Адыяа Хавак шылгаран, алды айларда бир инектен-не 900 килограмм сүттү сапган. Ол ышкаш саанчы Маңырын Ырзет ажылынга бедик көргүзүттү чедип алган.

Бистиң ол фермавыс ам Хөл-Өөжүнде дайлап турар. Ферма чайлаглавайн турда, хүнде бир инек 5—6 кг сүттү берип турган болза, амгы үеле 9—10 кг сүттү берип турар ышаргай. Кадарчылар Үккей Хавак-оол, Эртине Серен-оол инектерни дүне база-ла одарладып, кадарып турар.

Хойжу бригаларының таварыжынга бир дутаар хойжу бригада (бригадири И. С. Данзурун) тиилеп, чүс хойга онаштыр 97 хураганны, башгай кыргаан хойларның бирээзинден-не 2,6 кг дүктү алган.

Хойжуларның чарыжынга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны М. Д. Сувандий тиилекчи болуп, чүс хойга онаштыр 108 хураганны алган. № 1 бригадада мурнакчы хойжузар Б. Сырат, О. Данзурун болгаш үш дугаар хойжу бригаданың хойжузу Д. Серен олар чүс хойга онаштыр 102—105 хураганны ап, чарыштың мурнакчылары болганнар.

Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң ажылчыннарының болгаш тускай эртемнигленнирниң малга бижиг чем-суурлуг тургузар база мал кыштаглаашкыныңга белеткеир талазы-биле Тываның кодээ ажыл-агыйының бүтү ажылдакчыларынга үндүрген ыяшыгырының бистиң колхозтуң кежигүннери таныышкаш, бо талазы-биле тодаргай хемчегни ажылдап кылган. Сигеп белеткээр 3 звенону тургускан. Анаа ажылдаар он сес аътты болгаш тракторнуң сигеп иезер машиналарын бүрүн септээн. Агар хонуузунда хоюу бригалазында чедирген.

Колхоз бо чылын суттаттыг черлерни чөп ажыглавры-биле 400 гектар сигеп шөлүн суттарган. 150 гектар черде хой чылдыг сигеннерни тараан. Колхоз бодунга үрезин участотун тургузар сорулгабиле 20 гектар люцернаны эки хөрзүнүүр участокта чашчемнэн белеткээр дээш кыштаглар чанында сигеп тарылгазын чоруда берген.

Мал кыштагларашкынынга амдыгаатпан белеткеңир дугайын малчыннарның хураалынга чугаалаашкан. Малчын өг-бүле бүргүү 10—15 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээлгеп. Колхозтуң бүтү белеткээр сигеннинң 30 хуузун малчыннар боттары кылыр.

Бистиң колхозтуң ажылышчилери бо чылын 2056 тонна сигенни белеткээр. Бо чугула ажылды чорударының планның түргускан болган сигеп белеткекчилериниң материалдыг сонуургалын бедиңерикче утпаган тускай хемчегни ажылдап кылган. Сигеп кезилдезинче киреринин бүтү белеткелин доозкаш, ону ам дораан эгелээр бис.

Т. УЙНУК-ООЛ,
«Чодураа» колхозтуң баштаар черинин даргазы.

СОРУК КИРИИШКИН

Тоску беш чылдың шиктиргиниг үшкү чылында бистиң ферма социалистиг хүзээлгелерни күүседир талазы-биле баштайгы хере базымнарны кылган деп чугаалап болур.

Бо чылдың башнайгы чартыында план ёзугаар 170 тонна сүттү саап алыр ужурлуг бис. Саанчыларның, кадарчыларның болгаш ферманың эске-даа ажылдакчыларының кызымаккай күш-ажылының түннелинде 225 тонна сүттү бүдүрүүвүс.

Сүттү бүдүрериниң планы ажыр күүсеткинин турар болганда, ону садары база чедишкинниг чорун турар. Тодаргайлаарга, ферма чартык чылда 145 тонна сүт садар планны 195 тонна кылдыр ажыр күүсеткен.

Сүттү бүдүрериниң болгаш садарының талазы-биле планның онаалдаларының чедишкинниг күүсеттинин турарының чыдыгаанын боттарывыс тодаргай көрө бердивис. Мурнунда чыдарда бистиң ферма бөдүүн болгаш чулуктуг база тараа аймаа мал чемнерин-биле четче хандыртынмайн турган. Эртнен чыын совхозтуң мал чемн белеткээр бригадазының болгаш бистиң фермаңың ажыл-ишчилериниң ниити күжениишкинниби-биле фермаңың саар болгаш азырал малынга четчир чемсуурлуг белеткеп алган бис. Оон эки түннелин айлап үндүрүп турар. Чарыштың тиилекчилеринге, тодаргайларга, бирги болгаш ийиги черни алган саанчыларга ышнаалдерни акша шаңналыбиле кады тыыскып турар. Оон аңгыда бистиң фермаңың коллективи кожавыс Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазы-биле база чаржып турар. Бижиктиг-хаяжыларны кызымак ажылышчилер деп билир бис. Олар-биле чарыш кижилерни чайгаар-ла өөрү көдүрүп турарар.

Бистиң ферма ам чайлагда. Сүт саалдазы элбээн. Бисте 168 инекти саап турар. Олар ортумаа-биле хүнде 4,7—1,8 тонна сүттү берип турар. Бо дээрге багай эвес көргүзүттүр.

Малдың чаш төлүн камгалап алыринче улуг кичээнгейни салып турар бис. Бо чылын фермада 146 инек төрөөн, оон 140 бызаны доруттуруп алган. Бызаа ажаакчылары Х. Иргит биле Д. Иргит олар ээ кызымак ажылдап турарлар.

Үстүнде каш чурагайдан көөрге, бистиң ферма бедикче тепкиништер саваң базып үнүп орар-дыр. Ол көдүрүлүшкүнүү, сорук кириишкинни, хей-аътты кошкатпас ужурдуг бис.

Бөгүн бистиң республиканың малчыннарының улуг байырлалы — Наадым. Ол байырлалга чедишкиннинг ужуражыр дээш малчыннар кыштың соогунда-даа, чайның ниитизе-даа шудургу, кызымак ажылдап келгенер. Байырлалывыс моорзан келди. Республиканың бүтү малчыннары-биле кады ээрхавакчылар хей-аътты, омак-хөгүүг байырлап тур бис.

Ы. МАНДЫТ,
«Таалга» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының саанчызы.

Партшйжи ИНФОРМАЦИЯ

ПАРТКОМНУҢ ОТЧЕДУН—БЮРОГА

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозунга «Улуг-Хая» совхозта парткомнуң ажылынның дугайында оон секретары эш М. Х. Дапыктың иштелкелин дыңнаан. Партком болгаш партия эге организациялары совхозтуң ажыл-ишчилериниң күжүн планныг сорулгаларны күүседиринче мобилизастаар, партийжи политиктиг ажылды калбартыр талазы-биле чамдык хемчегдерни алганын ада демдеглээн. Оон түннелинде совхозтуң ажыл-ишчилери мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле чартык чылда планныг сорулгаларын күүсеткен.

Ынчангаш бо чылдың бирги чартыында күрүнеге эът садарын 102 хуу, дүктү 138, сүттү 125 хуу күүсеткен. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг аттың эдилекчизи Хараал-Тей фермазының саанчылары болгаш кадарчылары чартык чыл планывыдан он тонна хөй сүттү күрүнеге сапкан.

Наадымга киржир эрге дээш саанчыларның аразынга калбарган чарышка Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Адыяа Хавак шылгаран, алды айларда бир инектен-не 900 килограмм сүттү сапган. Ол ышкаш саанчы Маңырын Ырзет ажылынга бедик көргүзүттү чедип алган.

Бистиң ол фермавыс ам Хөл-Өөжүнде дайлап турар. Ферма чайлаглавайн турда, хүнде бир инек 5—6 кг сүттү берип турган болза, амгы үеле 9—10 кг сүттү берип турар ышаргай. Кадарчылар Үккей Хавак-оол, Эртине Серен-оол инектерни дүне база-ла одарладып, кадарып турар.

Хойжу бригаларының таварыжынга бир дутаар хойжу бригада (бригадири И. С. Данзурун) тиилеп, чүс хойга онаштыр 97 хураганны, башгай кыргаан хойларның бирээзинден-не 2,6 кг дүктү алган.

Хойжуларның чарыжынга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны М. Д. Сувандий тиилекчи болуп, чүс хойга онаштыр 108 хураганны алган. № 1 бригадада мурнакчы хойжузар Б. Сырат, О. Данзурун болгаш үш дугаар хойжу бригаданың хойжузу Д. Серен олар чүс хойга онаштыр 102—105 хураганны ап, чарыштың мурнакчылары болганнар.

Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң ажылчыннарының болгаш тускай эртемнигленнирниң малга бижиг чем-суурлуг тургузар база мал кыштаглаашкыныңга белеткеир талазы-биле Тываның кодээ ажыл-агыйының бүтү ажылдакчыларынга үндүрген ыяшыгырының бистиң колхозтуң кежигүннери таныышкаш, бо талазы-биле тодаргай хемчегни ажылдап кылган. Сигеп белеткээр 3 звенону тургускан. Анаа ажылдаар он сес аътты болгаш тракторнуң сигеп иезер машиналарын бүрүн септээн. Агар хонуузунда хоюу бригалазында чедирген.

Колхоз бо чылын суттаттыг черлерни чөп ажыглавры-биле 400 гектар сигеп шөлүн суттарган. 150 гектар черде хой чылдыг сигеннерни тараан. Колхоз бодунга үрезин участотун тургузар сорулгабиле 20 гектар люцернаны эки хөрзүнүүр участокта чашчемнэн белеткээр дээш кыштаглар чанында сигеп тарылгазын чоруда берген.

Мал кыштагларашкынынга амдыгаатпан белеткеңир дугайын малчыннарның хураалынга чугаалаашкан. Малчын өг-бүле бүргүү 10—15 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээлгеп. Колхозтуң бүтү белеткээр сигеннинң 30 хуузун малчыннар боттары кылыр.

Бистиң колхозтуң ажылышчилери бо чылын 2056 тонна сигенни белеткээр. Бо чугула ажылды чорударының планның түргускан болгаш сигеп белеткекчилериниң материалдыг сонуургалын бедиңерикче утпаган тускай хемчегни ажылдап кылган. Сигеп кезилдезинче киреринин бүтү белеткелин доозкаш, ону ам дораан эгелээр бис.

Т. УЙНУК-ООЛ,
«Чодураа» колхозтуң баштаар черинин даргазы.

Айыткыгган четпестерни дүргеп чайладырынче, партийжи, организаакчы болгаш политиктиг ажылдың дедиелге тургузуп шыдаваанын биорга айыткан. Ажылагыйда малдың өлүп, хораар чорун хөй, чүс баш төрүүр малга онаштыр чаш төлүү районнуң ээже ажыл-агыйларынга төөштө алган. Чижээ, төрүүр 100 хойга онаштыр бо чылын чүгле 56 хураган алдынган.

Совхозта малчыннарның аразында партия кежигүннерни эвээш. 98 малчынның чүгле 26-зы коммунист. Оон-биле кады мында парторганизациялар мурнакчы малчыннарны, механизаторларны, ээжедаа ажылчыннарны партиягашилии кирип, алырынче ооскак кичээнгей салып турар. Ол ышкаш парткомнуң талазындан совхозта хөй-ниити организацияларынга удуртулганның дедиелин бедидээнин, оларда ажылдап турар коммунистерден негелде ам-даа коштак дээрзин биорга демдеглекчин.

УЛАМ КҮШТЕЛДИРИП ТУРАР

Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтуң парткому (секретары Х. Ч. Кудуруккай) амгы үеде колдозчулар ортузунга партийжи-политиктиг ажылды улам калбартып, ыланғыя СЭКП ТК-ның Чөвүлелиниң секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка, Франциягга, ашчоруктарынга холбашкан документилерни ханызы-биле тайылбырлаарынче кичээнгейни күштелдиргеп.

Бо ажылга шеңге бүтү хөтөрзээры, пропагандистери, политинформаторларны хаара түтпээн. Олар колхоз төвүнге, фермаларга, бригадаларга лекция, беседаларны калбартып турар. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка, Франциягга аян-чоруунуң түңнелдерингге холбаттырган колхозчу ишчилериң хуралдары төп суурга, Чаңгыс-Тереңге хойжуларга, хой кыргыыр пунктуга бедик кедүрүүшкүнүүт эртикээн.

Колхозтуң ажыл-ишчилери тайбыңның херээн боттарының күш-ажылы-биле быжыглаар дээш салыышкының кирери-биле улам эрес-шудургу ажылдап турар. Ажылагый бо чылдың бирги чартында мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар планны эът-тиин — 101,2 хуу, дүктүүн — 126 хуу, сүттүүн — 200 хуу күүсеткен. Чылдың ийиги чартында олөр оон-даа эки ажылдарын хүлээнип турар.

КОММУНИСТИН ИДЕПКЕЙИН БЕДИДЕР ДЭЭШ

Кызыл-садыгда партия эге организациязы (секретары Л. М. Козлова) коммунистерниң ажылга харысалгазын, идепкейин бедидер база партийжи сагыыра-чурумнуң быжыглаар талазы-биле доктаамал ажылды чорудуп турар. Ол сорулга-биле Уставчы негелдерин күүсеткен турарының дугайында коммунистерниң отчеттарын, дыңнадыгларын кежигүннериң ниити болгаш партбюроның хуралдарынга ап келген.

Чижээ, тоокта чаа эрткен партия хуралынга коммунистер Т. Ю. Спрыгина биле Б. Г. Степанчук олардың дыңнадыгларын алган. Адаа боттарының бо эштериниң Уставчы негелдерин күүсеткен турарынга холбаштыр коммунистер тодаргай сэйгемиялганы кылып, эштерингге чамдык савалдарны, сүмелерни берген.

ДЕЛЕГЕЙГЕ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

СЭКП ТК-ның Чөвүлелиниң секретары Л. И. Брежневтиң Американың Каттышкан Штаттарынга чоруун аян-чоруунуң түңнелдерин чаагай сеткилдиг бүтү кижилер ниити күзелдин-биле түүдүгүзүүп турар. Ол төөгүлүг чугула болуушкунга документалдыг өөнүг, долу хемчеглиг «Делегейге тайбың дээш» деп кинону туресказаткан. Ол кинону июль 10-да Кремльдиң Съездилер ордузунга Москваның VIII делегей кинофестивалының ажыттынганынга таварыштыр эң баштай көргүскен.

Ол чаа кино Леонид Ильич Брежневтиң АКШ-ка чоруун аян-чоруунуң делегейге улуг ужур-дузазын делегейге дүткүүлүг байлалды чавырылдырарынга, тайбың болгаш кады ажылдажылганың хөрээге оон киирген үлүгхуузун тодаргай, бүтүрелдиг көргүзүп турар.

Кинода АКШ-тың президентин Р. Никсон-биле чугаалажымышкыннарны болгаш беседаларны, чүртүүн политиктиг, күрүне ажылдакчыларыбиле, үлетүүр, садыг бөлүктериниң болгаш хөй-ниитизиниң төлөөлекчилери-биле ужуражымышкыннарны көргүскен. Совет алчымы Каттышкан Штаттарның чонунуң ниити күндүткелдиг, өөрүп уткаанын көргүзүп турар кинокөргүзүүлер аажок сонуургаттыг.

«Ядролуг дайынны болдурбас дугайында дугуржулгага», «Шавар халдаашкынның стратегтиг эпсегелеңнишкинии улам кызыгаарлаар талазы-биле чугаалажымышкынар чорударының кол принциптериниң дугайында дугуржулгага», кады кылган совет-америк дыңнадыгга болгаш ийи чүртүүн аразында харылзаалларны калбартырының таарымчалыг чаа-чаа принциптерин тургузуп берип турар есеп-даа докумевталгаларга ат салганын көрүүлер экранда көргеп.

Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоруун аян-чоруунуң дугайында кинорессказ СЭКП-ниң XXIV съездизиниң задыладыны Тайбыныңың программазының амыдырала ужур-дузалыг улуг күштүүн, миллионмиллион кижилерниң ниити күзелдин-биле детпип турарыны Совет Эвилелиниң тайбыгга ынак даштыкы политиказының дээштиин тодаргай болгаш бүтүрелдиг көргүзүп турар.

«Делегейге тайбың дээш» деп кинону документалдыг киноларның Төп студиязы тургускан. Оон авторлары—кино тыртпырыкчылары В. Киселёв, А. Истомин, И. Филатов, монтажын режиссёр И. Сеткина тургускан.

(СЭТА).

РСДРП-НИҢ II СЪЕЗДИЗИНИҢ 70 ЧЫЛЫНГА

Чаа хевирниң пролетар партиязының, большевиктер партиязының улуг ленинчи партияның тыптып тургустунганы РСФСР-ниң II съездизиниң 70 чылы чоокшулап орар. Бо кайтамчыктыг хүнүң бүдүүзүнде СЭТА-ның корреспондентизи Марксизм-ленинизм институдунуң Төп партия архивиниге чорааш, анда кадагалаттынып чыдар ленинчи автографтарның болгаш төөгүлүг ол съездиниң оскө-даа материалдарының дугайын чугаалап бээрин Марксизм-ленинизм институдунуң директорунуң орулакчызы, Төп партия архивиниң кижизе эргелекчизи А. А. СОЛОВЬЕВТАН дилээн.

— Төп партия архиви дээрге, К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң документилерин, а ол ышкаш үнелиг төөгү-партийжи документилерни кадагалаан бистиң чүртүвүстө кара чаңгыс болгаш делегейде эң улуг шыгжамыр чер болур—деп, А. А. Соловьев домдеглээн.

— Төөгү-партийжи документилер секциязы — кадагалап турар материалдарының хемчээлиниң талазы-биле бистеэн улуг чер. Ында төп албан черлериниң, партия организациязының болгаш оон суроглуг ажылдакчыларының хүүда архивиниң 300 фондулары бар.

В. И. Ленин дириг турда-ла, партия Төп Комитединиң хүдээп алганы хемчеглериниң болгаш В. И. Ленинниң дорт айтышкынының ачызында пролетариаттың улуг баштыңчыларының түгле литературлуг документилерин бистеэ база кадагалаттынып чыдар. Маркс-Энгельс-Ленинчи парлалга организациялар сураглап тып, Москвага чыгаш, боттарывыска болгаш келир үениң салгакчыларынга кадагалап бээр аргалыг болган бис. Ол бүгү шыгжаттынган материалдар Россияга марксизмниң тарап нептерээнин, В. И. Ленинниң ажыдап кылгавы идей-политиктиг болгаш организастыг принциптериниң болшевиктер партиязының канчалдыр тургустунганын чугаалап турар.

Россияга эртемниг социализмниң идеяларын нептерерин үлүг роль ойнаан бир дугаар марксисчи орус организация болур «Күш-ажылды хостаары» деп бедуктүү (1883—1903 чылдар), Россияда ам тургустунган, шак мындыг социал-демократтыг ажылчын партияны тургузуп чыдавас турган иймек—деп, В. И. Ленинниң тутаан сөзүнде ол документилер тодаргай болгаш кайгамчык күштүү-биле балыткан турар.

Бистиң төөгү-партийжи документилер секциязында № 34 фонд шинчээчилерге төөгү талазы-биле канчаар-даа ажыктыг үнелиг болуп турар. РСДРП-ниң II съездизиниң материалдарын ында барык бүрүүзү-биле шыгжаттынган. Оларның аразында — съездиге белеткээн документилериниң эң баштайгы ол-ла боттары: В. И. Ленинниң бижээн партияның Программазының болгаш Уставының тезевилелдери, ораторларның саналдарының тексти, айтырыглар, саналдар киргеп бижиктер, съездиниң протоколдары болгаш съездиниң оон-даа оскө документилери бар.

А. А. Соловьев ол фондудан чамдык материалдарны көргүскүдеп-даа. Ында ниитизи-биле яжы-бүрү 125 түүл кадагалаттынып чыдар. В. И. Ленинниң хол-биле бижээн түүдерин чурукка хоорадап тыртыргап, ол фондуда делгээн. Оларның ёзугуп боттарын үр хуусаада үредирбейн кадагалап арттырар дээш, В. И. Ленинниң фондузунда оңаагай температурадыг, тускай сейфтерде шыгжап каан. Аргажок херек апарган таварылгада дээрден башка, оон оскө таварылгада аңаа кым-даа дегбес.

РСДРП-ниң II съездизиниң № 34 фондузунда оскө бүгү материалдары биеэги ол-ла боттары ол. Оларны яжы-бүрү хемчээлдиг калбак саазынарда, молдуунда-ла өөренирлер кыдыраалтарының арыннарында будук-биле-даа карандаштар-биле-даа бижигилээн. Оон бээр чедеп чыл эртсе-даа, ол документилер шоолуг-ла балалбаан. Ораторларның айтырыг, саналдар киргилээн бижиктериниде секретарлар «хүлээп алган», «хүлээп албаан» деп бижигилеп каан.

РСДРП-ниң II съездизиниң библиография талазы-биле шагда-ла ховар болу берген. протоколдарының баштайгы долу үндүрүлгээн институт архивинде кадагалаттынып чыдар. Ону парлалга партия Төп Комитеди белеткээн болгаш 1904 чылда Женевага орус дыл кырында тажыдыбже үндүрген. Ону чугаа саазында бичии-бичии үжүктербиле парлаан. Оон хемчээли улуг эвес болганындан, чажыт байдалга кадагалаарынга дыка таарымчалыг. Номнуң картының шала адаанда таңма баазын каан. Ол дээрге, «Протоколдарның» бо аклемдээры РСДРП ТК-ның Женевада библиотеказының-дыр дээрзин херечилеп турар.

В. И. Ленин II съездиниң протоколдарын бүрүнү-биле хынамчалыг кылганын бедиңгээ. Ол дугайын «Бир базым бурунгаар, ийи базым аткаар» деп сураглыг ажылында база бижип каан.

РСДРП-ниң II съездизиниң үезинде Россияга чаа хевирниң революсчу пролетар партиязы тургустунган туруп болур бе, Россияның ажылчын шимчээшкинин чөтүм ыяпкыр орук-биле чоруур ужурлуг-дур деп, чугула политиктиг айтырыг шинчилеттинип турган. Партияның идейлиг, тактиктиг болгаш организастыг принциптери дээш Ленинниң эртем чок демисеэш чорааның кадагалаттынып чыдар материалдар бүзүреткиг көргүзүп турар.

Владимир Ильичиниң моттаг-шылаг чок ажыл-чорудузагын көргүзүп турар ол документилериниң аразында оон бодунуң бижээн түүдери, чугаалары база улуг ужур-дузалыг боолу турар. Чижээлээрге, оларның аразында мындыг түүдер бар: «РСДРП-ниң эдилетиг II съездизиниң Программазы», «РСДРП-ниң II съездизиниң хуралдарының дугайында демдеглел», съездиниң төскү хуралынга партияның программазының дугайында айтырыг талазы-биле чугаазы, программа комиссиязының ажылының дугайында, Уставтың бир дугаар параграфының талазы-биле саналдар дугайында демдеглелиг. резолюциялар-ла өөренирлер болгаш оон-даа оскө. Ол бүгү документилерде Ильичиниң кедир үеже өттүр көргөн бодалдары, съездиниң киржикчилериниң саналдарынга өткүт, тодаргай харылары илереттинген.

Чижээлээрге, партияга коллективтиг удуртулганың эргежок чугулазын демдеглевишаан. Уставтың бир дугаар параграфының талазы-биле саналдар дугайында демдеглелиге мынча деп бижээн: «Хереглиг алыс утказы—ТК-ның күжүнде болгаш эрге-чыгыргазында, партияның туруштуунда болгаш арыынга дээрзин база дагыл натаптап тур мен».

Партия Уставының чугаалажып турда, Владимир Ильич бодунуң чугаазынга мынча дээн: «Бистиң сорулгавыс — бистиң партияның туруштуун, чаңгылыш чок чорууң кампалаары. Бистер партия нежингүнүүң адын болгаш ужур-дузазын бедиск-ле, бодик база улам-на бедик көдүрерин ораалдажыр ужурлуг бис».

Партия Төп Комитеди бо бүгү чылдарда партийжи ажыдыралдың ленинчи организастыг принциптерин болгаш норма-чижектерин чайгылыш чок удуртулга болдуруп келген. СЭКП хүрээлениң улам ынай бижиглаарының херээнде, коммунистерниң идепкейин болгаш сагылга-чурумуун бедидерингө амгы үеде турган чоруп турар партийжи документилер солуушкуну база аңаа чагыртқан. Бүгү партия организацияларының ажыл-чорудулгазын ажыктедиргө ол дузаалаар ужурлуун партия ТК-ның май (1972 чыл) Пленумунуң доктаалында демдеглээн.

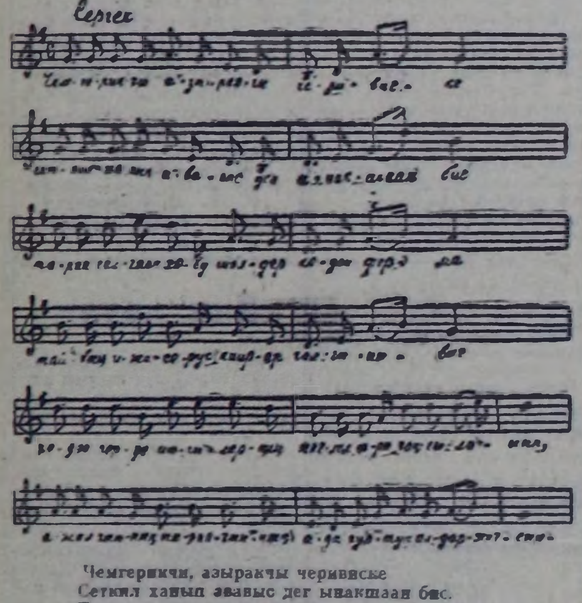
«...Кижи төрелгеден чедеэ бедикче кадүрүзе, коммунистиг хөгжүдүнүң үнген дозузи Ленинниң — улуг бодалчының болгаш революционериниң маадырлыг ооруглевириниң турар дээрзин ол кезээде сактып чорууре—деп, В. И. Ленинниң төрүттүнген күүнүден бээр 100 чыл ойнаш турасхаткан. Москвага болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиргизиң секретары Л. И. Брежнев илеткелиниң чугаалаан.

Чаа хевирниң партия билетиниң бир дугаар номерин В. И. Ленинниң адынга кырынга долдуруп бижээш, ону бистиң институтка кадагалаарыбыло дамчыдып бергеним, ол ышкаш Владимир Ильичиниң овур-хевирин партбилетте чуруп көргүскеш: «Партия—бистиң үениң уламы, алдары болгаш ырыс-шүүрү» деп. оон кайгамчыктыг сестерни бижээни ленинизмге кызыгаар чок шынны чорукту көргүзүп турар.

В. КНЯЗЕВ.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ ЫРЫ

Созу В. СЕРЕН-ООЛДУУ. Аянгазы Р. КЕНДЕНБИЛЬДИИ.

Чемгериктиң, азыракчы черивиске
Сеткил ханып эвакыс дег ынакшаан бис.
Тараа чалгаан хову-шөлдөр, кодан, ферма
Тайбың ижи—сорук кижер чалгынывыс.
Көдээ черде ишчилериң
Хөтөлөл ыры чаңгыланып,
Ажылчынның, тараачынның,
Ала-чуртуң алдаржытсын!
Сагаан сүтке—сеткилиивис арыы дөмей,
Чарган шөлдер—шыдалывыс күштүүн сөглээр.
Чаш мал болгаш дүжүт ажаан, хөй дүк кыргын.
Шалып ишке чарын салган маадырлар бис.
Кожумаа
Үлүг-хуувус элбекшилиг чанаан турар.
Үе безин бистеэ соңнаш ужугун ор.
Чырык хаяа —коммунизм оттарынга
Шырайывыс хүлер ышкаш сагындырар.
Көдээ черде ишчилериң
Ажылчынның, тараачынның
Хөтөлөл ыры чаңгыланып,
Ажылчывыл, тараачынның
Ала-чуртуң алдаржытсын!

(Төнчүзү. Эгези №№ 159, 161 «Шында).

Чүчактың дээйи Ортуң Орайның аалы үш өг. Орай боду, оон кады төрээн дунмазы Саадак, кадайының акызы Чогдур. Оларның чадырлеры Хаан тайгазының меңгилиг тейиниге турганвар. «Чайын чылый бээрге, түге хем чорже чайлаглап дүшпес улус боор?» деп кайгап турган мен. Ынчалза-даа каш хонгаш, ини малдыг улус чайның иэнп келген тудум-на түге тайгалаары дам бээрыл деп чүвеин улустуң арааныда чугаазындан биилп алган мен. Сөөк-маастыг ишпик черге турар болза, ини мал аарый бээр түвө-дир. Яжы-бүрү хан сорар сөөк, маас, ымыраа ышкаш амытанвар хаймынавас, харлыг, дөштүг черге турарга ини малга көптүг таарыжыр.

Барганымның баштайгы дээредиде таарыжып чадап пат турдум. Чадыр ишпинин херекселдери хем улузувуунга көңгүс дөмейлештирлес, пажын безин азып алгаш, чем кылыр. Алтара-хааржак, орун, улгүүрге, чышкын даор түве-даа чок, дөжекширтек-даа чатпас. Кижи бүрүзү боду дөжеинр дөжектиг, шүтланыр тоннуг — бо-ла. Аъш-чемни ижин-чинги база бир янзы. Шайны хайындырган, зөнп салып каарга, кижилер аяктарын тутказп, оон-моон туруп, барып кутказп, ниже бээр. Аяк чеми—далган, тараа деп түвеинин сураа-даа чок. Кол чеми—ан ъзын. Оны колдуунда-ла шиитеп чиир. Хайындырары база бир янзы: дуглеп өттүнү дузу ыяап-ла четпес, эътти чымчадыр хамаан чок, эки быжыр хайындырбээ.

Тайга улузунуң кайыралыы мырыңай кайтамчык. Бир аңчы улуг ан алып каан болза, ол кавыда турар аалдарның улузу шупту үлежип чиир. Чамдыкта мындыг-даа болгулаар: аңны аткаш, аъдан чадырга кирип каан чыдар. Туралыг-ла кижи оорган ээрти кескеш, шиитеп чиир, кижилерге оны үлеп бээр деп түве-даа турбас. Шак ынчаар хөй улус дойлап кээрге, чоон аңның аъдын безин удавас төөүп каар. Олчаны чооглаарындан оралдаазынга азы пөрүктензинээ, кара шоруң-на...

Чолдуглардың чоон үнүүт ыяы «хог-хог» кылдыр ээрге бергеп.

— Ой, халак. Бо кырганның чугаазы төөмзөөде, эрлерниң кайы бирээзи чеже келгенин ол-дур—деп. Тойлу кадай хомудап чугаалангаш, олурган черивлеп тура халаан.

— Хөй кадарыл турар уруунуң аалынга чораан Деспислдей-дир. Чаның бар чор боор, аңаакайын бичии кижизи көөр дээш, дужүп чыдары ол ышкаан—деп. кадайларның бирээзи өөрүн оожукпургеп.

— Чаа, чугаалаарны уламчыдап көрүнер — деп. Чыпсың кадай Буяндан дилээн.

— Ой, уруглар, мен чугаамны оңаа эрттир шөйүп тудуп бердим ышкаш. Мен бо шагның аныяк аваларының маталыг чаагай, тежээдиг бижүп ап турарын көргеш, шаанда шагда не кижилерниң бөкүүп төрүүрү кандыг чоравыыл деп чүвеин оон-биле деннеп чугаалаар бодаан кижи болгай мен. Харалаан, угаан чанган болгаш, өскүзөр баар кижи-дир мен яйын—дээш. Буян кезек ыыт чок баргаш, дырыышкактарлыг арның сүйбааш, чугаазын уламчылаан:

— Чүчанка баргаш, чазыя хар агыш турар үеде бөжүүр ужурдут апарган мен. Кадазының белеткениң турары азыкок. Кодан, тоорту, элик кежи тооргаанарны бүдүү белеткеп ап турарын каш-даа көргеп мен. Бөөм куугп өлүк садыл чораап. пес-таавы экизүүге, кадам оңу ол дораавна шыгжапкан. Ындыг болаалаа бөжүүр чер дээрге хатсоок оон-моон оттүр үрүп турар чадыр ишти болдур эвеспе.

Мен баштайгы оглум Чуваруштуң чиик бөжаан мен. Оолдуң хинив кадам кескеп. Ынчалза-даа уруг сыртыы саадаап. барып бир хонуун чыгыы хилиичектеңгеп мен. Сөөлүүде дыңнаарымга, бистиң аалывыстан элээп ыракка турган тудуткү кадайны бөөм чалап келгеш, уруг сыртыын чалаып каапкан болган. Аңыс-бодум аныяк болгаш үр болбайн дыңнай бергеп мен.

Оон ээлеөөн, бир каш чыл ыяшкыже барып чөлүнүң чыгыы бөжүүр турдум. Хөй уруг-дарыг төрүп турар дээш. бөөм, кадам мени чемелээрдеп турнуук, харын мактаар турганнар.

Ынчалза-даа тайга туртуг улустуң уруг-дарыгны өстүрери амгы шагның улузуга коргунчут кылдыр сагындырар болдур ийин. Алгы-быткакбиле ораадып, кызыл ъъдын чалар отка дөгедип өзер—тайга туртуг улустуң ажытолду ыяды.

Кеште мырыңай ээдеп: уругларны тоннарга азы чадыг алгыларга ораагаш, оон үштүнмас кылдыр тараап, ини ыяргыга арта каап каар боор түве. Оларның ыглап-сыктаарын ким-даа тоовас. Боттары безин чаданып тораан улус көш үезинде уругларның бажыланырын кайын тоор. Коштап каан уруглар аңдарып дужүп-даа чоруур-ла. Бир-ле кижи дүже халаап, иштинде уругларлыг шарыгны база катап ини кырынга арта каап каар—бо-ла. Ам бичии уругларга хайындырып борып турар ак быдаа, быштак хоюг кадык, чимирлеп каан сүт, хайындырып бээр кургаг чямис, ол бир чылымлыг хоюг түве сүт ышкаш аъш-чем ана тоолга түве-биле дөмей-дир ийин.

Чүчак-даа, меа-даа ини малдыг улустка бактатпайн, көчүлатпайн, дүгеп ижикен бис. Чүчак аңнаар, дес-пес эрес боорга, улус аңаа эки. Мен чажыыдап турда кадарчының кара ажылын кылып өскен болгаш, кылыр ажылга кызыыак мен. Ылаңгыя хөп даарээрынга черле шору турдум.

— Аалындан дуртунаш үнгенин Дортайбанның кезекке база дүшкен болдур мен ийин—дээш. Буян, чугаазын ыяпчаар дооскан:— Чүчак Изиг-Аржаан улузунга аңнап бериң турган. Бир-ле хүн аржаанныл турар улуска ъът чедирип келирзиве, маңнындан газырым үе дыңналды. Кезек болганда оон Дортай биле Долгайбан үнүп келдилер. Ашак-кадайның пайызы-даа кыраан. Дортай мырыңай арай боорда кылаштаар—аскак, а Долгайбан оон бичии-ле дээре.

Танывааннары ол ышкаш алы та кайчаары ол, мевчедээ, Чүчакче-даа аас ашпаанвар. Сөөлүүде дыңнаарымга. Дортайларның хөреңгизин халыгаш, аңны улусна үлеп бергеп чораан. Мээң кадарым тоорээн малымның хереңгисаалы чөнге баргаш-дыр кылдыр бодаан, өөрөөк мен.

Буян чугаазын аңаа доозашкаш, кадайларже «че чүнү кылып олур силер, дыңнаксаан чүвеңерни чугаалап бериңе» дээнзи көргеп.

Трактор мотору датпаан. Кадайлар баяжыдын уруккуурук үнүп эгелээн.

— Чашпаяамның ачазының «Беларузунун» даажы-ла-дыр—деп, Буян шуваганчы чугаалаан. Сааранын арны өөрөөдээ. сүрөөдээп-даа ышкаш, долгайбайдыр кыза бергеш, оглунуң чанында баргаш.

ДЕЛГЕЛГЕ АЖЫТТЫНГАН

Дүүн, наймысылда Культураның болгаш дыштавыганың Гастелло аттыг парыгының делгеже залында республика чурукчуларының малчынвар Навдымынга болгаш удавас болур Тываның хөрөжелиперииың VII съездизиниге бараалгаткан делгелгези ажыттынган. Оон ажыдымышкымнга СЭКП ТК-ның Пропаганда болгаш агитация кылдазының инструктору А. А. Дмитриев, СЭКП обкомунуң секретары Д. К-Х. Ооржак, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдазының эргелекчизи Н. Д. Ширипей, Тыва АССР-ниң Культура министри М. С. Хомушку болгаш өскелер-даа киришкен.

Ажыттынып турар делгелгеге хамаарыштыр Тыва АССР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштавр черинин даргазы, РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу С. К. Ланзы үүре чугаалаанының соонда, делгелгениң кожаазын СЭКП обкомунуң секретары Д. К-Х. Ооржак үүе кезеги билек, чон чурукчуларныя солуп ажыддары-биле танышкын эгелээн.

Чаа ажыттынган делгелгеге ураң чуруктарның 58, графиканың 40, ыяштан болгаш чөвар-даштан сиилбин кылган 63 янзы-бүрү темалыг ажыддары кирип турар. Мында киргеп ажылдарның 60 хуузу иөөң мурнунда делгелгелерге кирбээн, чаа болуп турар.

Республиканың ат-сураглыг чурукчулары В. Демпиниң «Черинин портреди», С. Ланзының «Теве-Хая», Я. Салчактың «Чечек» (портрет), Т. Левартовскаяның «Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үрүүе Кандан» дээш чергелиг чуруктарындан аңчыда, аныяк чурукчуларның дыка хөй ажылдары делгелгеге киргеп. Аңаа С. Сарыг-соодуң «Тоолчу», «Арт кырында», «Мөңгүн-Тайга», Д. Май-оолдуң «Барлык бажы» болгаш оскө-даа сес ажылдары, Ю. Десвтиң «Арат» дээш ышкаш хөй-хөй ажылдарны хамаарыштырып болур.

Делгелгеде ураң чуруга талазы-биле РСФСР-ниң Күүне шаңналының лауреаттары Х. Тойбухаа, Х. Миннит-Доржу, Р. Аракчаа, Б. Байыңды оларның болгаш аныяк сиилбиичилерниң ажылдары киргилээн. Ол ышкаш графика талазы-биле М. Петров, Л. Спрягин дээш, оскө-даа чурукчуларның ажылдарын ук делгелгеден сонуургап болур силер.

БИСТИҢ КОРР.

МАРГЫЛДАА-КОНКУРС

«Элегес» совхозатуң тайга талазынче чоруткан оруктан ырак эвесте, люцерна тарып каан хавак кырынга, сарыг өөнүүг күчүдүг экскаватор кестүп келген. Оон чанынга районнардан, ажыл-агыйлардан келгилээн улустар доктаап, маргылдаа-конкурстуң эгелээрин маңнап тургулаан. Оларның аразында судьялар, механизатор-мелиораторлар болгаш оскө-даа кижилер бар.

Экскаваторлу хөделдиришкеш, баштай шеңелде казыышкын кылып, оон ажылчын кезектеринин хыналадаын чоруттулар. Ол аразында маргылдаа-конкурстуң киржикчилери дугаар туда каапты.

Мен хостуг үени ажыглаш. «Тыва суг тудуг» трестиниң кол механиги Николай Семенович Жихарев-биле чугаалажы бердим. Сонуургаан айтырыгга ол мындыг харыы берди:

— Республиканың механизатор-мелиораторлар ы н ы н маргылдаазын ам ийи удаа эрттирип турарывыс бо. Бирги-зи Чадаанага эрткен чылын болган түве. Ук маргылдааны республиканың «Тыва суг тудуг» трези. ВЛКСМ Тыва обкому, көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профсоюзулел обкому организастап турар.

— Мында кайы организациялардың командалары киржип турарыл, Николай Семенович?

— Дөрт команда бар. Тодаргайлаарга, Кызыл-Мажалыктың № 1, Кызылдың № 2, Сарыг-Сепгиң № 3 КМК-ларынан болгаш бистиң трестиң бот-орулга-чарылгалыг механизация участогундан келгилээн механизаторлар киржип турар.

— Команда бүрүзүнден кай кижи киржирин?

— Үш-даа, дөрт-даа кижи киржир хевирлиг-дир. Түге дээрге чамдык организациялар бүдүн команда чоруткаан.

Чугаалажып турар аравыста мартылдаа эгелей берди. Экскаватор машинистериниң конкурузун республиканың арткен чылгы чемпиону, Кызылдың төлээзи Владимир Александрович Бекасов баштай бир дугаар болгаш эгелээн. А бульдозеристерниң (тракторларга кожуп алган, чер казарынга азы орук кылырынга хереглээр херексел) маргылдаазы база ол-ла үеде аңгы-аңгы черлерге эгелей бергеп.

Чемпионнуң ажылдап турарының бүзүреткиг коичуг. Экскаваторнуң бүтүү механизмнери оон ажылчын холдарынга. сагыш-сеткилинге чагыртып турганзыг, хажык чок ажылдап, чаа казып эгелээн каналдың эриктеринче довуракты үндүр октап, туруушкун чок чоруп тур.

Дуржулгалыг механизаторнуң чедишкининг болурунга ынчан оон ажылын көрүп турган кижилер бүзүреп турдулар. Владимир Александровичиниң ынчаар ажылдаарында чөп. Чемпион адын канчап ана-ла демисел чок ышкынар боор!

Маргылдаа-конкурстуң негелделери мынды: механизаторнуң теоретиктиг биилиин, ажылдың аргаларын болгаш машинаның ажылчын кезектерин башкарып биларин, бедик бүдүрүмчүлүг ажылдан шыдаарын хынап, участокка күүсеткен ажылының шынарын үнелээри болур. Ол бергө болгаш нарын негеадө. Түге дээрге механизатор-мелиоратор кижи айытказп ажылды үгаан-биле бодап, карак-биле шын хемчээп туруп күүседир апаар. Техниканы бичии-ле шын эвес башкарыптар болза, частырыг чайгаар-ла болуу бээр. Тодаргайлаарга, бульдозеристер кижи болза, чижээ, кападдың кайы-бир эриин чавыядыптар, азы бедиддиптер, чок-ла болза, оон дүвүн ханыладыптар. Экскаваторщик бөга ындыг: каскан бугазының унуп алгыдыптар ийикке, азы бир черге ханы, осмезинге кыдыра устуна бээр. Ынчангаш киржээгейлиг болуру албан.

«Элегес» совхозатуң девискээринге республиканың механизатор-мелиораторлары ы н ы н маргылдаазы ийи хүн үргүлчүлээн.

Оон түңнелинде экскаватор машинистериниң Кызылдың төлээзи В. А. Бекасов тиилектчи болуп, республиканың ийи дакпыр чемпиону болган Ийиги черни Сарыг-Сепгиң келген С. Н. Илкижеков ээлээн. Бульдозеристерден Кызыл чуртуг Евгений Завьялов, скрепер машинистеринден Кызыл-Мажалыктың төлээзи Көк-оол Монгуш олар чемпионнар болган. Маргылдаанның улуг назылыг киржикчиси, скрепер машинизи Иван Иванович Жирков ийиги черни алган. Хоочун механизатор «Үш-Белдир» курортунче баар халас путевка-биле шаннаткан. ВЛКСМ Тыва обкомунуң «Елочка» деп дыштаныла бажыңыңче баар путевкалын Иван Арапгаев аныяк механизатор-мелиораторлар н ы ң аразында чемпионнаан, чаалап алган.

Ук маргылдааны организастап эрттиргеп эки болза-даа, чамдык четпестерни чугаалаары артык эвес. Бирээде, аныяк механизаторлар коддуунда чок болган. Ийиде, республика ужур-дузалыг маргылдаага хөп команданы киирештирип, ону шыңаржыдып ап болурунуң аргазы турбуже, түге дерг команда киришкеви кончуг четпес. Ындыг янзылыг маргылдаалар чер казар техниканың ажылдаар арга-методарын, чурумнарын биилп алырынга дузаалаар түве болганда, сургаттыг черлерни ажыглап турар ажыл-агыйларның удуртукчуларын, төлээлерин олче түге чалап болбас деп? Бо айтырыгларны келир чылын бүгүн шиитирлээр херек.

Ш. ДОРЖУ.
«Шынның» түскай корр.

Салчак Таңба.

УСКУЛЕШКЕН УЕЛЕР

(РАССКАЗ)

болза. ол кавыда турар аалдарның улузу шупту үлежип чиир. Чамдыкта мындыг-даа болгулаар: аңны аткаш, аъдан чадырга кирип каан чыдар. Туралыг-ла кижи оорган ээрти кескеш, шиитеп чиир, кижилерге оны үлеп бээр деп түве-даа турбас. Шак ынчаар хөй улус дойлап кээрге, чоон аңның аъдя безин удавас төөүп каар. Олчаны чооглаарындан оралдаазынга азы пөрүктензинээ, кара шоруң-на...

Чолдуглардың чоон үнүүт ыяы «хог-хог» кылдыр ээрге бергеп.

— Ой, халак. Бо кырганның чугаазы төөмзөөде, эрлерниң кайы бирээзи чеже келгенин ол-дур—деп. Тойлу кадай хомудап чугаалангаш, олурган черивлеп тура халаан.

— Хөй кадарыл турар уруунуң аалынга чораан Деспислдей-дир. Чаның бар чор боор, аңаакайын бичии кижизи көөр дээш, дужүп чыдары ол ышкаан—деп. кадайларның бирээзи өөрүн оожукпургеп.

— Чаа, чугааларны уламчыдап көрүнер — деп. Чыпсың кадай Буяндан дилээн.

— Ой, уруглар, мен чугаамны оңаа эрттир шөйүп тудуп бердим ышкаш. Мен бо шагның аныяк аваларының маталыг чаагай, тежээдиг бижүп ап турарын көргеш, шаанда шагда не кижилерниң бөкүүп төрүүрү кандыг чоравыыл деп чүвеин оон-биле деннеп чугаалаар бодаан кижи болгай мен. Харалаан, угаан чанган болгаш, өскүзөр баар кижи-дир мен яйын—дээш. Буян кезек ыыт чок баргаш, дырыышкактарлыг арның сүйбааш, чугаазын уламчылаан:

— Чүчанка баргаш, чазыя хар агыш турар үеде бөжүүр ужурдут апарган мен. Кадазының белеткениң турары азыкок. Кодан, тоорту, элик кежи тооргаанарны бүдүү белеткеп ап турарын каш-даа көргеп мен. Бөөм куугп өлүк садыл чораап. пес-таавы экизүүге, кадам оңу ол дораавна шыгжапкан. Ындыг болаалаа бөжүүр чер дээрге хатсоок оон-моон оттүр үрүп турар чадыр ишти болдур эвеспе.

Мен баштайгы оглум Чуваруштуң чиик бөжаан мен. Оолдуң хинив кадам кескеп. Ынчалза-даа уруг сыртыы саадаап. барып бир хонуун чыгыы хилиичектеңгеп мен. Сөөлүүде дыңнаарымга, бистиң аалывыстан элээп ыракка турган тудуткү кадайны бөөм чалап келгеш, уруг сыртыын чалаып каапкан болган. Аңыс-бодум аныяк болгаш үр болбайн дыңнай бергеп мен.

Оон ээлеөөн, бир каш чыл ыяшкыже барып чөлүнүң чыгыы бөжүүр турдум. Хөй уруг-дарыг төрүп турар дээш. бөөм, кадам мени чемелээрдеп турнуук, харын мактаар турганнар.

Ынчалза-даа тайга туртуг улустуң уруг-дарыгны өстүрери амгы шагның улузуга коргунчут кылдыр сагындырар болдур ийин. Алгы-быткакбиле ораадып, кызыл ъъдын чалар отка дөгедип өзер—тайга туртуг улустуң ажытолду ыяды.

Кеште мырыңай ээдеп: уругларны тоннарга азы чадыг алгыларга ораагаш, оон үштүнмас кылдыр тараап, ини ыяргыга арта каап каар боор түве. Оларның ыглап-сыктаарын ким-даа тоовас. Боттары безин чаданып тораан улус көш үезинде уругларның бажыланырын кайын тоор. Коштап каан уруглар аңдарып дужүп-даа чоруур-ла. Бир-ле кижи дүже халаап, иштинде уругларлыг шарыгны база катап ини кырынга арта каап каар—бо-ла. Ам бичии уругларга хайындырып борып турар ак быдаа, быштак хоюг кадык, чимирлеп каан сүт, хайындырып бээр кургаг чямис, ол бир чылымлыг хоюг түве сүт ышкаш аъш-чем ана тоолга түве-биле дөмей-дир ийин.

Чүчак-даа, меа-даа ини малдыг улустка бактатпайн, көчүлатпайн, дүгеп ижикен бис. Чүчак аңнаар, дес-пес эрес боорга, улус аңаа эки. Мен чажыыдап турда кадарчының кара ажылын кылып өскен болгаш, кылыр ажылга кызыыак мен. Ылаңгыя хөп даарээрынга черле шору турдум.

— Аалындан дуртунаш үнгенин Дортайбанның кезекке база дүшкен болдур мен ийин—дээш. Буян, чугаазын ыяпчаар дооскан:— Чүчак Изиг-Аржаан улузунга аңнап бериң турган. Бир-ле хүн аржаанныл турар улуска ъът чедирип келирзиве, маңнындан газырым үе дыңналды. Кезек болганда оон Дортай биле Долгайбан үнүп келдилер. Ашак-кадайның пайызы-даа кыраан. Дортай мырыңай арай боорда кылаштаар—аскак, а Долгайбан оон бичии-ле дээре.

Танывааннары ол ышкаш алы та кайчаары ол, мевчедээ, Чүчакче-даа аас ашпаанвар. Сөөлүүде дыңнаарымга. Дортайларның хөреңгизин халыгаш, аңны улусна үлеп бергеп чораан. Мээң кадарым тоорээн малымның хереңгисаалы чөнге баргаш-дыр кылдыр бодаан, өөрөөк мен.

Буян чугаазын аңаа доозашкаш, кадайларже «че чүнү кылып олур силер, дыңнаксаан чүвеңерни чугаалап бериңе» дээнзи көргеп.

Трактор мотору датпаан. Кадайлар баяжыдын уруккуурук үнүп эгелээн.

— Чашпаяамның ачазының «Беларузунун» даажы-ла-дыр—деп, Буян шуваганчы чугаалаан. Сааранын арны өөрөөдээ. сүрөөдээп-даа ышкаш, долгайбайдыр кыза бергеш, оглунуң чанында баргаш.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 14-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

10.30 — Уругларга фильм. «Бүзүреэр арга чок шын». 11.40 —«Малышок». Уругларга дамчыдылга.

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы, 12.05 — Медээлер. 12.10—Өөнүг телекөргүзүг. Уругларга. «Ураң хөлдер». 12.40—«Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 13.10—Өөнүг телекөргүзүг. Чиик атлетика талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. 13.55—14.05 — Чаңсар. 14.05—Ураң чүүлдүң «Ак дүнелер» деп фестивалының түңнел концерти. 14.45 — Өөнүг телекөргүзүг. «Австрия: бот-боттарын биилчир болгаш кады ажыглажыыра». Делегей программазы. Дамчыдылганы Төп телевидениениң болгаш Бүгүүзилел радиозуунуң политиктиг тайылбырлакчызы В. Шрагин чорудар. 15.15—Ураң чүүлдүң «Ак дүнелер» деп фестивалының түңнел концерти. 18.00 «Үе». Информастыг программа. 18.30—18.40 —Чаңсар. 18.40—Өөнүг телекөргүзүг. «13 сандай». Хемчеглериң телетеатры. 19.40— «Дилээшкин». Дамчыдылганы С. Смирнов чорудар. 20.25 — Дамчыдылгалар программазы.

КЫЗЫЛДАН

20.30—Төлемедээлер. 20.45— «Эки не». Телефильм. 21.10 — «Тываның неделязы». Информастыг программа. 21.25 — Чарлаалдар, реклама. 21.30 — «Ыр-даа дөмей-ле». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

22.00—Өөнүг телекөргүзүг. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Спартак»—«Шахтер». 00.00—00.30— «Үе». Информастыг программа.

АЙТАЛАР

Бүгүн республикага болгаш Кызылга эдир булуттаар, чамдык черлерге чаъс чаап, дыңмирээр. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Аңгарның температуразы даглыг районнарга 24—28, арткаларынга 30—34 градус чылыг болуур. Кызылга 31—33 градус чедир ишпир.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КӨРУКЧҮЛЕРГЕ

Июль 14-те Культураның болгаш дыштавыганың Гастелло аттыг парыгының ыяшкан театрынга РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Кужугет Хензиг-сооңуң удуртулгазы-биле күүне филармониязының эстрада-циркн белүүнүң улуг концерти боюур. Ук концерттен Д. Очурнуң чиигге демир кырынга таңцылазырын, А. Хууранның моңгулер оюнун, В. Байыр-сооңуң турнирнин гимнастика көргүзүглерин, А. Хертектиң хөгжүг баштантаныгларын, М-Х. Монгуштуң сөвет композиторларның ыяларын күүседирии болгаш оскө-даа номерлерни сонуургал көөр силер.

Концерт кежээкиниң 8 шакта эгелээр.

Касса эртемнинин 10 шактан эгелеп парита ажылдап турар.

ТЫВАНЫҢ КҮҮНЕ ФИЛАРМОНИЯЗЫ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бодунуң туружунда кижи» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Өскө ат» 15.00, «Парижте, испаннар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Текумзе» 11.30, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оожургал чок чуртталчы» 16.20, 18.20, «Сылерге ынак чорудум» 9.00, 10.40, 12.20, 14.20, «Аас-кежиниче орук» 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Семург» 15.00, «Доозазын чугаалавадыңар ышкажыл. Ферран» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Т

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 165 (9240) | Воскресенье, 1973 чылдың июль 15 | 1925 чылда үндезилеттингеН. | Өртээ 2 коп.

ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ, ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ КОММУНИЗМЧЕ

РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылынга тураскаатkан, Москвага байырлыг хурал

Коммунистер, бүгү совет кижилер, бистиң даштыкыда өңнүктериве РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чыл оюн калбаа-биле болгаш байырлалдыы-биле демдеглеп турар, ол съездиге Россияның ажылчын аңгызының революсчу партиязын, чаа хевирнин партиязын, өндүр улуг ленинчи партияны тургускан.

Москва хоорайның партия, совет, хөй-ниити организацияларының болгаш ажылчы чоннарның төлээлекчилериниң июльдуң 13-те Кремльдиң Улуг ордузунга болган байырлыг хуралын ол улуг болуушкунга тураскаатkан.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов оларны чыыларынар дыннитпиттиг, ур үзүлбес алыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Байырлыг хуралды СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев өге чугаа-биле ажыткан.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИН ЧУГААЗЫ

Эргим эштер!

Бо хүннерде бистиң партиявыс, а оон-биле кады — бүгү совет улус, бүгү делегейде бистиң өңнүктеривис болгаш чаңгыс бодалдыгларывыс Россияның Социал-демократтыг ажылчын партиязының ийиги съездизиниң 70 чыл оюн демдеглеп турар.

Революцияның болгаш социализмниң тиилелгези дээш партияның өндүр улуг демиселиниң төөгүзүнге ол съездиниң шылгарангай ролю, кысказы-биле чугаадаар чүве болза, анда большевиктер партиязын — бистиң алдарлыг ленинчи партиявысты үндезилеп тургускалы-биле тодараттынып турар. (Үргүлүүлеңдиг адыш часкаашкыны).

Бөгүн, ол аажок ырак, оон-биле кады, биске кончуг чоок болуп турар эрткен үеже хая көрүнүп көргеш, бистиң партиявысты тургускан болгаш, ону бүгү-ле ажоонзирек пдегеттерге алыспайн, беш чыдыг баррикадаларын дамчыштыр — он чеди чыдын февральга, он чеди чыдын февралдан — улуг Октябрьның тиилелгезинге чедирип келген Ленинниң болгаш оон соратниктериниң ажыл-херээн магадавас аргажок.

Чүс чыдың эгезинде Ленинниң бодунун: «Бис сырый каттыжып алгаш, кадыр болгаш берго оруктап, холхолувустан быжыг туттунчуп алган чорун орар бис. Бистиң бүгү чүктерден дайзынвар бүзээлээп болгаш бис барык кезээде оларның боолаашкынларының адаа-биле чоруур апаар-дыр бис» деп чугаалаан сөстерин бо-хүн сагынмас аргажок-тур. Ийет, ол дээрге ёзулуг дидим болгаш принципиалдыг кижилер-дир, ол болза карак-кызыл. аар ажыл-даа, полицейжилериин истеп сүрүүшкүү-даа коргудуп шыдаваан кижилер-дир, ол дээрге күш-ажылчы чоннуң аас-кежиктиг болурун чүден-даа бедик кылдыр көрүп хорлаи кижилер-дир,— чүгле ыдыг кижилер бистиң чурттуң коммунистериниң, баштайгы ленинчи салгалы —эрес-маадырлыг чоруктуң кылып шыдаар. (Адыш часкаашкыны).

Ленин болгаш оон-биле кады тулчуп чорааш, тиилээн кижилер болза бистерге, социализм болгаш коммунизм тургузуучулуунуун үеэнинч сазы-ленининзиге шынчы чорууның ачызында бистиң партиявыс бо бүгүнү чедип алган.

СЭКП Ленининиң үеэниден бээр революсчу теориязының ханызы-биле шинчээдип, чогаадыкчы ёзу-биле сайзырадып база янзы-бүрү дайзыннардан ону камгалап келген болгаш үениң чугула сорулгаларын шинчилээринге ону чедамчелиг кылдап турар. Теориязы ындыг янзылыг көөрү бистиң дүрүм ёзулаар чоргаарларывыс улуг тиилелгелерни чедип алырын хандырган. Ону чогум-на ындыг янзылыг көөрү бистерге моон соңгаар-даа улуг чедимишкиннерни бээр!

Эштер! Ийи чыл бичии ажып турар үениң мурнунда партиявың XXIV съездизин шинтпирлерин хүлээп алган, оларның шынныын амыдырад бадыткаан.

Бистиң экономикавыстың ажыктыг чоруун бедидер, оон үндезиннге ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелин бедидер талазы-биле съездиниң ачызындан кылган угланышкынны чедимишкиннер бөттанып турар. Съезд эрткен үениң соонда Төрээн чуртувустуң экономиказы, күчүзү улам өскен. Совет ниитилелдиң политики харылзаалары, Коммунистиг партияны, оон ТК-зын долгандыр ажылдың чоннарның сырый каттыжышкынны улам быжыкан. (Үргүлүүлеңдиг адыш часкаашкыны).

СЭКП-ниң делегей политиказының чедимишкиннери шынап-ла магалыг. Партияның XXIV съездизиниң ажылдап кылган угланышкынның бөттанышкыны бүгү делегей байдалын экижедиринге чаагай салдарны чедирип турар. Бистиң социалистиг күрүшкинниң делегей ареназынга салдары болгаш алдар-адыы улам-на үлгадып турар Совет Эвилели-биле өске-даа социалистиг чурттарның аразында ажылдың харылзааларны ханыладырып, коммунистиг болгаш антиимпериалистиг бүгү бүштеринең чаңгыс эвиз быжыглаарын бистиң политикавыс хандырып турар.

Тайбынның совет программазының боттанышкыны чаа дайынның өскүн келир айнылдарын чайладып, улустарның ёзулуг-даа тайбың хөгжүдезин хандырып турар.

Боттарывыстың угланышкынывыска долу бүзүрелдиг болгаш бистер моов соңгаардаа тайбыңның хөрээн, улустарның хостагзавының болгаш айнын чок чоруунуң херээ дээш шинтпирлиг туржүр бис.

Дүрүм ёзугаар чоргаарларывыс бо бүгү бурунгаарлаашкыннарны демдеглеп тура, бисти бо бедиктерге чедирип келген оруктуң эге бажы РСДРП-ниң II съездиван, анаа хүлээп алдынган бистиң партиявыстың бирги ленинчи Программазы болур дээрзин бистер кажан-даа утпас бис... Ол Программа, Октябрь революциязының соонда партияның VIII съездизинге хүлээп алганы ийиги Программа-биле бир дөмей долузу-биле күүсеттингеп. СЭКП-ниң үшкү Программазы — бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарының программазы чайгылын чок боттанып турарын бистиң амгы чедимишкиннеривис көргүзүп турар. (Үргүлүүлеңдиг адыш часкаашкыны).

Чырык перспективалар — коммунизмниң перспективазары бистиң мурнувусте ажыттынган. Боттарывыстың күжүвүске бүзүрелдиг бис. Ажылчын аңы, күш-ажылчы бүгү кижи төрелгеген бистиң талавыста.

Ленининң эгелээн хөрээ тиилээр!

(Диимиттиг, үргүлүүлеңдиг адыш часкаашкыны).

Эштер! Москва хоорайның партия, совет, хөй-ниити организацияларының болгаш ажылчы чоннарның төлээлекчилериниң Россияның Социал-демократтыг Ажылчын партиязының II съездизиниң 70 чыл оюнга тураскаатkан байырлыг хуралын ажыттынгаң деп чарладым. (Үргүлүүлеңдиг адыш часкаашкыны).

Эш Л. И. Брежневтиң үнелел сөстерин чымыганнар диимиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаанар.

Эш Л. И. Брежнев иletkел кылыры-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслованы сөс берген.

МАЛЧЫННАРГА ТУРАСКААТКАН

Л. И. БРЕЖНЕВ ХАФЕЗ ИСМАИЛДЫ ХҮЛЭЭП АЛГАН

Июль 13-те СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Египет Араб Республиканың Президентизиниң национал аймак чок чорук айтырыгларының талазы-биле чөвүлекчиси Хафез Исмаилды хүлээп алган.

Найырадыг байдалга беседа үезинде совет-египет харылзаалар-ның, а ол ышкаш делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле самалонал солушкан. Эң ылаңгыя Чоокку Чоон чүкте амгы байдалче онза кичээнгей салып, ол девискээрнин айтырыын ыынчыг ёзу-биле шинтпирлээринин чугуласын айыткан. Совет Эвилели моон мурнундагы ышкаш, база-ла араб улустарның израиль агрессиязга удур, хамаарышпас чорук болгаш социал дешилге дээш демиселин бүгү хемчеғбиле деткинир апаарын илерегйлээн.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң ЕАР-да элчизин В. М. Виноградов, СЭКП ТК-ның харысалгалыг ажылдакчызы Е. М. Самотейкин, а ол ышкаш ЕАР-ның Совет Эвилелиндө элчизин Я. Абдель Кадер, ЕАР-ның ДХМ-ниң чөвүлекчи-толээлекчизин Абдельхади Махлуф, ЕАР-ның ССРЭ-де элчизин чөвүлекчи-толээлекчизин Тахер Шаит олар беседага киришпишиннер.

Ынчан СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин малчыннарның, мал ажылынга киржип турар бүгү кижилерниң өөрүшкүлүг байырлалы — Наадымга келгеннерге болгаш бирги чартык чылда социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнарга байыр чедирген. Ол ышкаш партияның XXIV съездизинин шинтпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, беш чыдың шинтпирлиг, үшкү чылын чедимишкинниг ажыл-ишкиже ноозар дээш ам-даа кызымаккай ажылдаарынче Наадымның киржикчилерин ол кыйырган.

Оон соонда ие-чурттуң келир өйү Ленинчи комсомолдуң салгакчылары — кызыл-кыыстар галстуктарлыг пионерлер мурнакчыларга дириг чечектерни тутсуру-биле шолче манналар үнүп келгеннер. Ол өйде «Тайбың», «Күш-ажыл», «Хосталга», «Дең эрге», «Ак-ыы-дүмалышку чорук», «Аас-кежик» деп бижиктерлиг улуг шарлар дээрже база катап үжүп үнүпкен.

Чартык чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилериниң болгаш Наадымның бүгү киржикчилериниң тураскаатkан театржыткан көргүзүүнү диктор:

Кадарчыга чаагай алдар!
Саанчыга чаагай алдар!
Хоймуларга алдар, хүндү!
Байлаавыстың үнер дөзүн даргамнашкан
Малчыннарның шүптүзүүнга мактал, алдар!—

деп чылыг сөстер-биле доосказ. Анаа харыы кылдыр чүс-чүс кижилерниң үзүктел чоп алыш часкаашкыны Наадымның киржикчилериниң сеткил-сагыжынга үттүндүргазы-биле артып калган.

Малчыннарга байыр үдүп турда, ак-көк дээрже «Күш-ажылга алдар!», «СЭКП-ге алдар!» деп бижиктиг улуг шаарлар үзүп үнүп, чылгаган чүс-чүс кижилерниң чаңгыс ап-сеткилин илередип турган. Тываның алдар-аттыг малчыннарын олуртказ машиналар хүндүлүг индирнин мурнунга чыскаалыпкан.

Малчыннарга турасказаткан республика Наадымынга киржип келген мал ажылының ажылакчылары болгаш найысылалдың чурттакчылары «Хүреш» стадионунуң олуттарын долдуп эзелепкеннер. Чугаа-соот, ыршоор, хөглүг аялгалар дыңнаттелип, байыр-наадымны улам-на сорук бирип турду. Кайнаар-даа көөрге, байырланчыг шырай чайнаан кижилер-ле, кижилер. Олар эрес, шүүлүргү ажыл-херээ-биле партияның XXIV съездизинин шинтпирлерин амыдыралга боттандырар дээш туржүп турарлар. Ындыгларны көргеш, кымнын-даа сеткил-сагыжы өөрүшкү-биле долуп келир.

Таптыг-ла бир шак ажып турда, «Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының марыжының» аллагы стадионга чаңгыланып үнүп. Чыылганнарның изиг адыш часкаашкыннары оон-биле холужа берди.

Социалистиг чарыш салгаш,
Сорук шүүтүг шүглүп үнген,
Малчын чаңу чылгып келгеш,
Магаданчыг байырлап тур

—деп, диктордуң өткүт, хоюг үнү кижи бүрүзүнүң чүрээнче дамчып тургулаан. Ол үеде лозун, плакаттар-биле шинчеттингеп, кырынга байырлалдыы-биле шинчек кеттингеп, өөрүшкүүг болган чоргаар кижилер сөөрткен чиик машиналар стадионче эзеленнир шинчеп үнүттерге, аяа байыр чедиришкинниң алыш часкаашкыннары диктордан эштедө...

Ол хөлүре, бо чылдың бирги чартыының түнелинде социалистиг чарыштың тиилекчилери — районнарның, колхозтарның, совхозтарның, сүт-бараан фермаларының, малчын бригадаларның төлээлери, мурнакчылары болгаш түс-туста шылгараан малчыннар-дыр.

Оларның аразында мал ажылының продуктуларын бүдүрериң база күүнеге салдарын көөдүлеп дээш чарышка бедик көргүзүүлерни чедип алган Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды районнарның төлээлери база бар. Ол ышкаш республиканың сураглыг малчыннары, социалистиг чарыштың тиилекчилери «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу Ооржак Лама-Сүрүң, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыннары. «Элегес» совхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үдүк-оол Бавун-оол, «Алдан-Маадыр» совхозтуң малчыны Ооржак Доржу, Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң кадарчызы Иван Сафонов, Эрзинде «Коммунизмче орук» колхозтуң чылгычызы Ынаалай Бадыхөө база Каа-Хемде «Ленинчи орук» колхозтуң кадарчызы Кан-оол Хертек, Улуг-Хемде «УТБА 25 чылы» совхозта хаван ажаакчызы Клавдия Байыр-оол, «Кок-Тей» совхозта күш ажаакчызы Раиса Бояркина, «Улуг-Хая» совхозта инек кадарчызы Николай Кара-оол болгаш өскелерлээ чылган чоннуң байыр чедирийшкиннерин боттарының күш-ажылчы чоруу-биле чедип алганнар. Оларның кижи бүгүделинге тураскаатkан чылыг сөстерниг шүлүктерин диктолар орус, тыва дылдарга улуг чоргаарап-биле чугаалап турганнар.

Берган черге хүндүткелдиг малчыннарга байыр үдүп турда, ак-көк дээрже «Күш-ажылга алдар!», «СЭКП-ге алдар!» деп бижиктиг улуг шаарлар үзүп үнүп, чылгаган чүс-чүс кижилерниң чаңгыс ап-сеткилин илередип турган. Тываның алдар-аттыг малчыннарын олуртказ машиналар хүндүлүг индирнин мурнунга чыскаалыпкан.

Ынчан СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин малчыннарның, мал ажылынга киржип турар бүгү кижилерниң өөрүшкүлүг байырлалы — Наадымга келгеннерге болгаш бирги чартык чылда социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнарга байыр чедирген. Ол ышкаш партияның XXIV съездизинин шинтпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, беш чыдың шинтпирлиг, үшкү чылын чедимишкинниг ажыл-ишкиже ноозар дээш ам-даа кызымаккай ажылдаарынче Наадымның киржикчилерин ол кыйырган.

Оон соонда ие-чурттуң келир өйү Ленинчи комсомолдуң салгакчылары — кызыл-кыыстар галстуктарлыг пионерлер мурнакчыларга дириг чечектерни тутсуру-биле шолче манналар үнүп келгеннер. Ол өйде «Тайбың», «Күш-ажыл», «Хосталга», «Дең эрге», «Ак-ыы-дүмалышку чорук», «Аас-кежик» деп бижиктерлиг улуг шарлар дээрже база катап үжүп үнүпкен.

Чартык чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилериниң болгаш Наадымның бүгү киржикчилериниң тураскаатkан театржыткан көргүзүүнү диктор:

Кадарчыга чаагай алдар!
Саанчыга чаагай алдар!
Хоймуларга алдар, хүндү!
Байлаавыстың үнер дөзүн даргамнашкан
Малчыннарның шүптүзүүнга мактал, алдар!—

деп чылыг сөстер-биле доосказ. Анаа харыы кылдыр чүс-чүс кижилерниң үзүктел чоп алыш часкаашкыны Наадымның киржикчилериниң сеткил-сагыжынга үттүндүргазы-биле артып калган.

РСДРП-НИҢ ИЙИГИ СЪЕЗДИЗИ БОЛГАШ ООҢ БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙГЕ ТӨӨГҮЛҮГ УЖУР-ДУЗАЗЫ

ЭШ М. А. СУСЛОВТУҢ ИЛЕТКЕЛИНИҢ ДОПЧУЛАЛЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының байлак болгаш маадырлыг төөгүзүнде ажылчын болгаш бүгү революсчу-хостагдыг нымчээшкининиң хөглүүлдезинге эртпиделиг үе-чадаалар болур болуушкуннар бар. РСДРП-ниң 70 чыл мурнунда болган II съездиван чогум-на харын ындыг болуушкуннарга хамаарыжыр деп, илеткелчи чугаалаан. Шак ол кайгамчыктыг хүннү чедип демдеглевишпеан, улуг Ленининиң олүм чок ге-нийинче, Владимир Ильич ёзулуг революсчу партияны тургузаар дээш демиселдиң маалбарты берген үеже дагыланган көөр апаар бис. XX чүс чылдың эгезинде ол ыыжча деп оттуг көрүүшкүнүг медеглээн: Биске революсчуларның организациязын бериңер, ынчан Россияны чаартыптар бис! Ындыг организация тургустуган-даа. СЭКП ТК-ның бо чылдың апрель 4-тен доктаалында ойлаазын демдеглээнин ёзугаар алырга, РСДРП-ниң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазы чүл дээрге, марксичи революсчу организацияларны каттыштырарының херээн аңаа доосканы болгаш В. И. Ленининиң ажылдоо кылганы идей-политиктиг база организастыг принциптерге Россияның ажылчын аңгызының партиязын тургускаяы болур.

Чаа хевирнин пролетаржы партиязы, большевиктерниң партиязы, ленинчи улуг партия ынчалдыр тыптып келген. Ажылчын аңгыга турган бүгү-ле эң дээре, чырыткылыг болгаш маадырлыг үүлдер, ол-ла аңгының эң-не эрес-шүдүргү, чоннуң херээнге кызыгаар чок бердинген оолдары, революциянның эң дидим дайынчылары ол партияның хүрээлеңинге каттышкан.

В. И. Ленин чогаадыкчы марксизминиң болгаш делегейниң бүгү ажылчын шимчээшкининиң дуржулгаашын эртем ёзугу-биле, түнээринин быжыг баазазынга революсчуларның партиязын тургускан, чаа хевирнин партиязының теоретиктиг, политиктиг болгаш организастыг үндезиннерин күзел-соруктуг ажылдап кылган, ол үндезиннерни чаа төөгүлүг байдалдарга таарыштыр соксаал чок хөглүктеп болгаш байыткан. Маркстың болгаш Энгельстиң херээнниң база өөрединиң шынчы улам-чылакчызы партияның дайынчы, революсчу характерин камгалап ап, пролетариаттың идея талазы-биле дайзынапырынга, буржуаз болгаш бичебуржуазытыг идеологияга, барыын болгаш «чөөн» үзелдиг реформизмге удур кадыгдошкун сегиржин алышпкынгарга демисежип турган, ажылчын шимчээшкининиң партияның удуртур ролюн байытпкаан. Большевик партияны тургускалы болган бызыгаары — Россияның болгаш делегейниң ажылчын аңгызының мурнунга, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының мурнунга Ленининиң эң чугула ачы-хавыяазы болган.

Ленинчи идеяларга болгаш революсчу чаңчылдарга киржиттингеп партия төөгүзүт өндүр улуг оруктуң эрткен. Пролетаржы революсчуларның улуг эвес күрөлеңиннден ол партия коммунистериниң күүлүг болгаш сырый каттышкан, делегейде баштайгы социалистиг күрүшкинниң базында турар миллион-миллион кежигүнүг партиязы апарган.

Бодунуң алдарлыг төөгүзүнүң чедип чылдарының дургузунда бистиң партиявыс делегейде чаңгыс-даа политиктиг организацияда чок шак ындыг чедишкиннерни чедип алган деп, эш М. А. Суслов онзалап демдеглээн. Чүгле бистиң чуртувустуң хевирнинчиин эскерткен эвес, харын делегей төөгүзүнүң чорудулгазын үндезинин-биле эргилдирген шак ындыг чаартылгаларны ол партияның удуртулгазы-биле боттандырган.

Илеткелчи оон ынай эрткен чүс чылдың төөгүзүнде болгаш XX чүс чылдың эгезинде төөгүлүг байдалды. Россия делегей империализминиң чөрүдээлериниң белдир пунктузу болу берген болгаш оон эң кошкак звеновзу апарган ынчаардагы делегейниң эң боттуг чөрүдээлерин тодарадып көргускен.

Революцияны белетээриниң болгаш ону боттандыарының шуут өндүр улуг сорулгазы Россияның пролетариадының мурнунга турун келген. Оон-биле кады Ленин бистиң чуртувуска демократтыг революцияның тиилелгези социалистиг революцияның эгези болур; ол революция Европада ажылчын шимчээшкининиң хөглүктүнүп сегиржин алышпкынгарга болгаш Аазының чурттарында национал-хосталгалыг шимчээшкининиерге күчүлүг илитин бээр деп оттуг көргеп.

Мынчангаш Россия пролетариадының революсчу демисели делегейге эң чугула ужур-дузалыг болу бергеп.

Чаа үе-чаданың келгени-биле холбаштыр эрги, ирии-чыдаан янгыдел тургузуун революсчу ёзу-биле дужүреривге болгаш чаа янгыделды тургузарынга пролетариатты шуут белеткээринин сорулгазы бирги черге кодурлуп келген. Ынчаларга ындыг сорулгаларны шинтпирлээри ажылчын аңгының чайгылын чок революсчу партиялың тургусшаан, ол партияның оппортунизминиң туружунче уламна чугулуу киргилей бергилээн.

II Интернационалдың партияларындан үндезинн-биле ыяалың турар чаа хевирнин партиязы ажылчын аңгыга империализмниң байдалдарында эргежок чугула, социал революцияның болгаш пролетариат диктатуразының партиязы херек дээрзин Россияның болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң удуртукчуларының аразынга бир-ле дугаарында билгеп болгаш эртем талазы-биле буянеткен кижи Ленин болгаш. Ленин Россияга ындыг партияны тургузарының сорулгазын теория талазы-биле тургузуп база практика талазы-биле шинтпирлеп шыдаан.

Чаа хевирнин пролетаржы партиязын тургузарының мурнунда Ленин аажок улуг теоретиктиг болгаш практиктиг ажылды чоруткан.

В. И. Ленин эрткен чүс чылдың 90 чылдарының ортаүеэнинде-ле Маркстың болгаш Энгельстиң соонда эң ыыгарангай революсчу бодалчы болуп үнген, оон ге-нийиндиг үгааны шинтилел болуушкунарының адыс будужүнче хынылап киргиишаан, марксичи ноөредиги чаа үениң опза байдалдарынга таарыштыр чогаадыкчы ёзу-биле хөглүтүшаан, ол ноөредиги бүрүнгаарлаткан. Ленин бодунуң баштайгы чогаалдарынга-ла пролетариаттың гегемониязының болгаш тараачыннар-биле оон эвилелиниң марксичи идеязын хөглүткөн, буржуаз-демократтыг революцияга ажылчын аңгының удуртур ролюнуң дугайында ноөредиглиг үндезилээн. Оон соонда, Маркстың болгаш Энгельстиң идеязын чогаадыкчы ёзу-биле чаа төөгүлүг байдалдарга таарыштыр хөглүтүшаан. Владимир Ильич партия дугайында пролетариаттың демиселиниг оон төөгүлүг эргежок чугулазының болгаш ролюнуң дугайында ноөредиглиг. партияның организастыг принциптерин, идейлиг үндезиннерин, стратегиязын, тактиказын базым санында ажылдап кылган.

1893 чылда Ленин «Петербургка чеде бергеш, наймыладдың быдаргай марксичи болгумнерин болгаш бөлүктерин каттыштырып кирикпкенн белдингир болгаш. Оон түнелинде аңаа 1895 чылда «Ажылчын аңгының хостаар дээш демиселдиң эвилели» тургустунган. Антиреволюсчу угланышкынларга удур демиселге тургустунган «Демиселдиң эвилели» Ленининп удуртулгазы-биле Россияга революстуг пролетаржы партияның ёзулуг эгези болган.

Петербургтуң «Демисел эвилелиниң» ажыл-чорудулгазы чуртуң үлетпүүлүг чамдык төптеринге ол ыяалыг эвилелдеринң тыптып келиринге идиг берген.

Оларның инициативазы болгаш оларның төлээлекчилериниң киржилгээ-биле 1898 чылда Минскиге I съезд болуп, Россияның Социал-демократтыг ажылчын партиязының (РСДРП-ниң) тургустунганың ол чарлаан. Ынчалзакок Ленининиң болгаш оон шолдулгеге турган эң чоок соратниктериниң киржилгээн чокка эрткен ук съезд партияның программазын болгаш уставын хогаадып база социал-демократтыг шимчээшкининиң аңгыланчак чорууп ажып эртип шыдаавын.

Идея болгаш организация талазы-биле сырый каттышкан чаңгыс аай партиянын тургузары келир үениң сорулгазы боон артыышаан турган деп, илеткелчи уламчылаан, Ленин хөй чылдар дургузунда шолулгениң, чажыт байдалдың болгаш эмиграциянын аар-бергеге байдалдарынга тура чаа хевирнин партиязын тургузарының талазы-биле канчаар-даа ажаок улуг ажыл-чорудулганы боттандырган. Ынчаарлыгы кара чаңгыс шын план Россияның революсчу марксистерин сырый каттыштырарының болгаш чүртүн кол рабочиннарында бодунун агентилеринин калбак четкиннп тургускан чажыт политиктиг солуннун деткимчези-биле оларны керек кырында чаңгыс аай пролетаржы партия кылдыр каттыштырарының планын ол ийип үндүрген.

Тургузукчу болгаш идея талазы-биле сорук киприкчин, оппес идеал болуп келген болгаш шак ындыг солун «Искра» апаргаң.

1903 чылдың июль 30-дең август 23-ке чедир үргүлүүлээн РСДРП-ниң ийиги съездиан партияны тургузаар талазы-биле ленинчи «Искраның» ажыл-чорудулгазын быжыглаан болгаш ону ленинчи принциптерниң быжыг үзделининге тургускан. Съезд революсчу марксистерниң оппортунистерни ашкан тиилелгезин быжыглавышаан, делегей реформизминиң болгаш Россияга оон соонда меньшевиктерниң тывылдырганы бүгү-ле идеяларны чыча шашкан.

Ийиги съезд бистиң партиявысты марксичи-ленинчи программа-биле, помещиктаанныг тургузуну, оон соонда капиталлызмиң дүжүрери, пролетариаттың диктатуразын туругзары дээш демиселдиң программазы-биле чеңселээн. Ленин ук программаны, чүүнүдээ мурнунда, оон мурнунда турган социал-демократтыг программалардан аңгыда, пролетариаттың диктатуразын анитилелдиң социалистиг таартылгазының чеңсел кылдыр көргеп негелдеви кииргени дээш бедии-биле үнелээн.

Бүгү ажылчы чоннарны дараалдан хостаар талазы-биле бодунуң төөгүлүг сорулгазын боттандырары дээш пролетариаттың демиселиниң партиявың удуртукчу ролюнуң чугулазын РСДРП-ниң программазында онзалап демдеглээн.

Ажылчын аңгы бүгү ажылчы чоннарның болгаш дараткаанныңарның кара чаңгыс болган чогуур удуртукчузу болур дугайында чүүлдү Ленин үндезилээн, чүге дээрге капитализмниң хөглүдээн-биле пролетариаттың болгаш пролетаржы эвес ажылчы массаларның байдалының аразында тереддеш, чоок харылзаа-тыптып келир, ынчангаш ажылчын аңгы оларны бодунуң талазынче киирип, чүге-буржуаз-демократтыг эвес, харын социалистиг революсчуларның үеэнинче удуртулгазын хандырып турар.

Тайбынның совет программазының боттанышкыны чаа дайынның өскүн келир айнылдарын чайладып, улустарның ёзулуг-даа тайбың хөгжүдезин хандырып турар.

Боттарывыстың угланышкынывыска долу бүзүрелдиг болгаш бистер моов соңгаардаа тайбыңның хөрээн, улустарның хостагзавының болгаш айнын чок чоруунуң херээ дээш шинтпирлиг туржүр бис.

Дүрүм ёзугаар чоргаарларывыс бо бүгү бурунгаарлаашкыннарны демдеглеп тура, бисти бо бедиктерге чедирип келген оруктуң эге бажы РСДРП-ниң II съездиван, анаа хүлээп алдынган бистиң партиявыстың бирги ленинчи Программазы болур дээрзин бистер кажан-даа утпас бис... Ол Программа, Октябрь революциязының соонда партияның VIII съездизинге хүлээп алганы ийиги Программа-биле бир дөмей долузу-биле күүсеттингеп. СЭКП-ниң үшкү Программазы — бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарының программазы чайгылын чок боттанып турарын бистиң амгы чедимишкиннеривис көргүзүп турар. (Үргүлүүлеңдиг адыш часкаашкыны).

Чырык перспективалар — коммунизмниң перспективазары бистиң мурнувусте ажыттынган. Боттарывыстың күжүвүске бүзүрелдиг бис. Ажылчын аңы, күш-ажылчы бүгү кижи төрелгеген бистиң талавыста.

Ленининиң эгелээн хөрээ тиилээр!

(Диимиттиг, үргүлүүлеңдиг адыш часкаашкыны).

Эштер! Москва хоорайның партия, совет, хөй-ниити организацияларының болгаш ажылчы чоннарның төлээлекчилериниң Россияның Социал-демократтыг Ажылчын партиязының II съездизиниң 70 чыл оюнга тураскаатkан байырлыг хуралын ажыттынгаң деп чарладым. (Үргүлүүлеңдиг адыш часкаашкыны).

Эш Л. И. Брежневтиң үнелел сөстерин чымыганнар диимиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаанар.

Эш Л. И. Брежнев иletkел кылыры-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслованы сөс берген.

(Улаңчызы 2-ги орныда).

ЭШ М. А. СУСЛОВТУҢ ИЛЕТКЕЛИНИҢ ДОПЧУЛАЛЫ

(Башталгы. Эгеэн 1-ги арында).

чиларнаң оруктуу халбаа-биле амыдыы турган. Ынчангаш Уставтың бирги параграфының дугайында маргылдаалар, В. И. Ленининиң бижээни ёзугаар: «Буржуаз-интеллигент индивидуализмниң талаакчылары пролетарлы организациянның болган сагыыга-чүрүмүүн толаакчылары-биле удур таварыжып келгеннер».

«Экономистерниң» болган бүдүүчылаарының дузазы-биле Мартов бодунуң тодаргаан күштүг бодуруп шүлчээнин. II съездиге хүлээп алган ленинчи Уставтың ужур-утказынга ол канчап-даа дүүшпес болган, ынчангаш партия организацияларының хей кезии аңаа шиитпирлип-биле удурлажып, РСДРП-ниҢ III съездээнге Уставтың бирги параграфында Мартовтуң тедээдүшкүн ленинчи тодаргадыгбиле солаан.

СъездиҢ дүлээп алганы партииниҢ Уставы шиитпирлээнбиле ЛенининиҢ ажылдан кылган организастыг принциптериниҢ үндезилеттингени. Ленинчи Уставтың кол принцибиин — демократтыг централизмниҢ принцибиве — II съезд партииниҢ хоолдуузу болдурган. Оон бааР-ла демократтыг централизм «марксизм-ленинчи партиялардың организастыг түргузуунуң үндезин принцибиин аңаргаан.

Ынчангаш партииниҢ организастыг түргузуунуң айтырыгларынга-даа, партииниҢ программаларынга, стратегиязының болгаш тактиказының айтырыгларынга-даа база ол шынаан партиялың удуртур организациязының тодаргаан күш-ажыл-биле удуртур таварыжы келгеннер.

Большевик партия — ам Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязы бодунуң тоогузут хөгжүдүлгезиниҢ үр болган алдарлыг оруун эртнеэ чораан. Доктаамал демисело бодунуң идейлиг чөпсээн тогладыкчы ёзугбиле хөгжүдүп, бүтүн ажыл-чорудулгазын сайгарыпгайжыдыр болган ажыл-ижи-биле удурлажып, ажылчын ангының революшчу-чаартыкчы ажыл-чорудулгазын удуртуруга байлак дуржулгазы чыгып алган. Партия демиселдиҢ ажыы болган ажык эвес, парламентиҢ болган парламенттеден дашкаар, тейбин болгаш бөө-чөпсээнги хөөнрелиҢ эң байлак дүүшкүдезим амыдыылыкаан, массаларны революциже бэлдааруының эң-не ажыы-бүрү методтарын болгаш арганарын долдуу-биле шиңгээп алган, тодаргай үе-байдалдарда ол хөөнрелиҢ эң-не ажыы дүүшкүргээнин чайлаан чоска чедип ап келгеН.

Октябрьның тиилелгези революшкынның белетээриниҢ болган чорударының, бистиҢ чуртувуска пролетариат диктатуразының тургузарының болган биыкылаарының үезинде бистиҢ партиязыстың ажылчорудулгазы болза ленинчи политиктыг стратегиязың, ам тактиканың үлегер болган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы — ол дээрге Москвартинга удуртнан ЛенининиҢ пролетариардың улуг национал болгаш интернационалчы маадырлыг чорууболган. Октябрь кижи төрелгетөөнүн тоогузуңге чаа үеэн ажыктаан.

Коммунистиг партияның дайынчы арга-шинээзинин болгаш организастыг чорууның бедик, оон массалар-биле сырый харылзаалыы. Ленинин долгандыр каттышкан болгаш оон идеяларынга инжиэттингеН удурткучуларлан эгелээп, анаа кежигүнмерге чедир бүтүү коммунистерниң кымыгаар чок бердингени болгаш маадырлыг чорууба бүтүү түүлдер болза хамааты дайынның чылдарында шиитпиккинин контрреволюциязының болгаш дашткыының интервентилериң совет улустуң тиилеэнинiң эң чугула үнер доозу болган.

Социалистиг революциянның тиилээнi-биле холбаштыр ажылчын ангының мурнунга улуг тургузуучу сорулгалар үнген. 1919 чылда РКП (б)-ниҢ VIII съездиниҢ партииниҢ чаа, иижи Программазы үлегер алыр аргазы берген күштүг болгаш бижыг чоруктуң үнгеН дестөрүн бистиҢ партиязыска чогум-на харын партия дугайында девижиң ортодогу сакыннкеп. Чаа хевирииҢ партиязының ленинчи принциптери — ол дээрге бүтүү делегейниҢ революстуг шимчээшкинниҢге ЛенининиҢ арттырыпгы бергеН кайгамчык улуг байлаа-дыр.

Ажылчын ангы бодунуң тоогузут сорулгазын чүгле марксизм-ленинчи партииниҢ удуртулгазы-биле күүсеглеп дээш, ленинчи партиязың бүтүү дүржулгазы дадагалзаа чокка коргускен деп, илеткелчи оон ыңай чугаалаан. Бистиң партиявыстың бүтүү дүржулгазы, шиитпиккинин сайгарыпгайжыдыр болган ажыл-чорудулгазының ханылаадыр болгаш хөгжүдеринге болгаш оларның политиктыг, а оон соонда эконоМиктыг болгаш культуруут деп эргезинин тургустуларынга чедингеН. Совет улустарының пайырлының тоогузут үре-түңнелдерге Совет Социалистиг Республикалар ЭвилелиниҢ 50 чылын демдеглеп турар үеэвисте бүтүү делегейниҢ мурнунга коргустүгеен.

Партия ажылчы чоннарның культуразының бүтүү-ниити көдүрүүшкүүз, социалистиг идеологиниҢ бадытжаттының тургустуларының шынаан шидыг социал айтырыгның шиитпирлээн, культура революциязының ленинчи идеяларын амыдырапга боттандырган.

ОСРЭ-ге социализмниң тургусканы дээрге, ажылчын ангының бүтүү совет улустуң бүтүү-делегейге тоогузут чаа эрес-маадырлыг чоруу-дур, ол дээрге, ленинчи партиниҢ удуртуучу ажыл-чорудулгазының, бүлүт тиилелгези-дир. Тиилээн социализм делегейниҢ улам шинээ хөгжүдээнинге улам күүлүт салдарны чедирип турар апаргаан.

Совет улустуң амыдыралынга Коммунистиг партииниҢ ондур улуг ролю, делегей тоогузунуң чорудулгазынга оон салдары Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында онза күштүү-биле илерээн. Коммунистиг партияның тугунуң аданга болгаш удуртулгазы-биле сырый каттышкан совет улус немец-фашистиг аг-шеригээрни чыгча шапкан. Төрээн чуртувуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алган, хөгжүдениҢ социалистиг оруун камгалап алган болгаш быжыглаан, фашистиг күдээнгээн хөй улустарны хостаан болгаН делегей сайзырапгы камгалап алган.

Немец-фашистиг эжеделкээрни болгаН япон империалистерни чыгча шапканың түңнелинде делегей ареазында күштүниҢ деңзигүүрү өскерилген. Европаның болгаш Азиның алаан хаш чурттарында тиилелгелиг революциялариың өөскүүрүнге таарымалыг байдалдар тургустунган, империализмниң колониалдыг системазы бууран дүжүп эгелээн. Бодунуң интернационалчы хүзөлгезинге шынчы СЭКП бодунуң ыяш политиказы-биле делегейниҢ революстуг чорудулгазының, ырлаттың үндезилээр болгаН коммунизмче оруктуң төрөл шидээ бедидеп болуп турар.

Партия ажылчы чоннарның культуразының бүтүү-ниити көдүрүүшкүүз, социалистиг идеологиниҢ бадытжаттының тургустуларын шынаан шидыг социал айтырыгны шиитпирлээн, культура революциязының ленинчи идеяларын амыдырапга боттандырган.

ОСРЭ-ге социализмниң тургусканы дээрге, ажылчын ангының бүтүү совет улустуң бүтүү-делегейге тоогузут чаа эрес-маадырлыг чоруу-дур, ол дээрге, ленинчи партиниҢ удуртуучу ажыл-чорудулгавының, бүлүт тиилелгези-дир. Тиилээн социализм делегейниҢ улам шинээ хөгжүдээнинге улам күүлүт салдарны чедирип турар апаргаан.

Совет улустуң амыдыралынга Коммунистиг партииниҢ ондур улуг ролю, делегей тоогузунуң чорудулгазынга оон салдары Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында онза күштүү-биле илерээн. Коммунистиг партияның тугунуң аданга болгаН удуртулгазы-биле сырый каттышкан совет улус немец-фашистиг аг-шеригээрни чыгча шапкан. Төрээн чуртувуң хосталгазын болгаН хамаарышпас чоруун камгалап алган, хөгжүдениҢ социалистиг оруун камгалап алган болгаН быжыглаан, фашистиг күдээнгээн хөй улустарны хостаан болгаН делегей сайзырапгы камгалап алган.

Немец-фашистиг эжеделкээрни болгаН япон империалистерни чыгча шапканың түңнелинде делегей ареазында күштүниҢ деңзигүүрү өскерилген. Европаның болгаш Азиның алаан хаш чурттарында тиилелгелиг революциялариың өөскүүрүнге таарымалыг байдалдар тургустунган, империализмниң колониалдыг системазы бууран дүжүп эгелээн. Бодунуң интернационалчы хүзөлгезинге шынчы СЭКП бодунуң ыяш политиказы-биле делегейниҢ революстуг чорудулгазының, ырлаттың үндезилээр болгаН коммунизмче оруктуң төрөл шидээ бедидеп болуп турар.

Дайынның тиилелгелиг доозуганының соонда партияга баштаткан совет улустуң күженишкиннериң улус ажылагайның катаң тургузарынче болгаН улам ыңай хөгжүдеринче үлегадыртаН турган. Чуртуң таварышкан бергелери шынаа-да канчаар-даа ажөк улуг болган, ынчалза-даа оларны ажыы эрткен.

Совет улустуң тургузуучу күженишкиннери сайзырапгай социализмниң тургузуушкунунга улам ыңай илерге йлетингеН, социализм чаа ниитилеп тургузуунуң социал болгаш төөгүүтүү ужур-дузазын, капиталисттен оон артык күштерни эң-не долузуубиле көргүзүп, боттандырып турар.

Коммунистиг партияның бүтүү ажыл-чорудулгазының, оон бодунуң адында илергейлеттингеН дээш эчис сорулгазы болза коммунизмниң тургузазы-дыр.

II съездиниҢ 70 чыл юбилейинге чедир бистиҢ чуртувус ол эчис сорулгазже оруктуң дыка хей кезиин эрткен. СЭКП-ниҢ чаа Программазында айытканы коммунизмниң материал-техниктиг болгаш культуразының, ооң моралының болгаш коммунистиг идеологиязының бүтүү талаалыг сайзырапгы негеө турар. Партияның ёзугбиле төөгүүтүү ачы-хавыяазы болза кижилериниҢ, совет патриоттарының болгаН интернационалчыларның, чаа ниитилеп тургузуучуларның, коммунистиг ниитилелче шилчип киреринiң чаа, ырлаттың сорулгаларын шиитпирлеп турар төөгү талазы-биле байдал тургустуун турар-дыр.

Коммунизмниң материал-техниктиг болгаш культуразының, ооң моралының болгаН ниитилеп тургузуунуң сорулгаларын практиканы кырынга шиитпирлеп турар.

СЭКП-ниҢ башталгазы-биле Совет ЭвилелиниҢ эрткен оруу дээрге кижи төрелгеНиниҢ төөгүүтүү хөгжүдезиниҢ кол оруу-дур, ол оруктуу Маркс, Энгельс, Ленин эртем ёзугаар тодаратКан болгаН. Ынчангаш СЭКП-ге башталкан совет улус социал-төөгүүтүү оруу-биле чоруп, социалистиг ниитилеп тургузарының болгаН организастарының, ооң коммунистиг ниитилелче шилчип киреринiң чаа, ырлаттың сорулгаларын шиитпирлеп турар төөгү талазы-биле байдал тургустуун турар-дыр.

Коммунизм дугайында марксизм-ленинчи өөредиглиң чогладыкчы хөгжүдер, коммунизмниң тургузарының дүрүм ёзугаар болуруң теория талазы-биле үндезилээр болгаН коммунизмче оруктуу төрөл кырынга иээор деп, ооң идейлиг, организациялыг болгаН аддарлыг төөгүүтүү сорулга бистиҢ партиявыстың үлүүге база катап оваажкан.

Амгы үе-чадада коммунистиг тургузуушкунуңуң эртемге үндезилеттингеН шугумуң партииниҢ болгаН совет улустуң амыдыралында шыл гаралдыг болуушкун болганы СЭКП-ниҢ XXIV съездиниң ажылдаН кылган.

Съезд бүдүрүлгенiң дүргеН өстүрериңге үндезилээп будуруглге, бүтүү ниитилеп харылзааларың сайзырапгайжыдарың база организастап турар. Партияның ондур чаагай чеҢнишкиннерiң болза ажылчын ангының, колхозчулардың, интеллигенциянның чөпсээ-гылың чок сырый каттышкыышкының, совет улустуң тоокпулаажышкының болгаН ажы-дуңма кады ажылдажылгазы, оларның бүзүлбес найырлының быжыкканы, кижилериниң чаа төөгүүтүү ниитилешкек чоруу — совет улустуң тургустуунга деп бүрүн барымдаа-биле санаан болгаш, ол болза бистиң ниитиледнiң социал-политиктыг болгаш идейлиг чаңгыс эвиин чайгыневечаң илереливдир.

Совет күрүвеңи улам ыңай быжыглаар болгаш бистиң ниитиледнiң бүтүү политиктыг организациязын сайзырапгайжыдар талазы-биле партия хөй талаалыг ажылды чоруун-дур. Ол ажыл-чорудулгада кол утланыышкын болза чуртту эргелеп-башкарыңга инициативтиг киржиннче миллион-миллион чаа кижилерни хамаатыңдары, социалистиг демократтыны улам ыңай хөгжүдерiң. Советтерниң, профсоюзтарның, комсомол болгаН массалыг өскелерiниң ол өөң ыңай чугаалаан. Бодунуң характериниң, эчис болгаш амгы сорулгаларының талазы-биле ыңыыны пролетаржы партия болуур бистиң партиявыс бүтүү ажылчы оннарының арга-ажыктарын кезээде чайгыныш чок ыңгылап келгеН. Коммунизмниң тугунуң адаанга бүтүү ажылдарының болгаш социал бөлүктериң сырый каттыжышкының хандырганы, чуртка боттанган хаңы социал-экономиктыг чаартыларлар болза ам СЭКП бүтүү совет улустуң үндезин аргажыктарын илергейлеп турарын көргүүп турар.

Амгы үеде ыштики болгаш даштыкы сорулгаларның хемчээлiниң канчаар-даа ажөк улгатканыңдан болгаш нарыядаанындан партияның удуртукчу роли өскен.

Бистиң партиянның ат-алдарын улуг Ленин кезээде камгалап чораан болгаш оны бүтүү тала-биле бедидеринче кыйгырып чораан. РСДРПниҢ II съездизиниге чүве чугаалап туре, Ленин партияның хүрээлеңiниң арыг чорууп ыдыктыы-биле сагыыпсыз, партия кежигүнүүнүң адын болгаш ужур-дузазын улам-на улам бедик кодуреринге негеө. Партияның кежигүү - бүрүзү партия дээш, а партия бодунуң кежигүн бүрүзү дээш карыысалгалыг болур ужурлуг деп, Ленин чугаалаан.

Амгы үениң байдалдарынга коммунист ниже даарге, бедик политиктиг медереттиг, партияның хөрөө дээш харыысалгалыг медереп билир, коммунизмниң улуг идеалдарының бүрүн тиилелгеен дээш туржуп турар революстуг демисселиг-дир. Чүве тоол көрбес, идеежей-дээ, идеи-даа чок чорук ленинчи партияның, ажыл-чорудулгазының адынга ынчаң-даа таарышпас. Амгы үеде партия документтерниң содуп турары-биле холбаштыр коммунистерниң политиктиг болгаш бүдүрүлгеге идеежейн удам бедип турар.

Коммунистиг партия, ЛенининиҢ чугаалааны-биле алырга, бистиң үениң утказы, алдар-адың, болгаш ырлыкчуур болур. Ол чорук ук бедик үнелээшкинге төлеттиг болур дээш бүтүү түүлдерни кылырын биеке хүзөлгелiрiп келген болгаш хүзөлээп-даа турар. Оны боттандырарга марксизм-ленинизмниң принциптеринге моон соңгаар-даа тулуурга чедир шынчы болуру, партияның күрээлеңiниң чаңгыс эвиин болгаш сырый каттыжышкының камгалавы, ажылчы чоннарның назбак масселары-биле харылзаалары быжыглаары, чоннуң мурнунга бедик харыысалгалыг болур чоруктуң көшкаашаары, партийзин амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазының ленинчи принциптери, интернационализмниң принциптери каавак шеңгерээшкинниң алгаН.

Ленин, бистиң партиявыс революстуг дуржулганы болгаш революстуг теорияны шиңгээдип алырыгга аныяк компартияларга канчаар-даа ажөк улуг дузаны көргүзеңнеН. В. И. ЛенининиҢ дорт удуртулгазы-биле коммунистиг шимчээшкинниң теориязы, стратегиязын болгаш тактиказын, компартияларның тургузуушкунуңуң болгаш ажыл-чорудулгазының идей-политиктиг база организастыг принциптерин ажылдаН кылган, чаа, марксизм-ленинчи хевирiниң амыдыңма коммунистиг партияларның улам ыңайгы өөрүлеңiниң болгаш быжыглыышкының таарымчалыг байдалдары тургустунган. Амгы үениң коммунистиг шимчээшкинниң идей-политиктиг үндезиниң ыңгыар салдыныган.

Ленин оон аңгыда коммунистиг партияларны тургузарының болгаш быжыглаашкының эң чаа дуржулганың түңнээн болгаш чаа хевирiниң партиязының дугайында бодуңуя өөрединиң байыткаН. Большевизмниң принциптериниң утка-шынарын хамыатаан болгаш кадбарган. «Большевизмниң тактиказы бүтүдеге үлегер-чижек болтур—деп, Ленин айыткаН.

Коммунистиг партиялар большевизмниң принциптерин, револючу-чаартыкчы ажыл-чорудулганың дуржулганың шиңгээдип алырын улуг ужур-дузалыг деп санаан келгеН. Ленинизмни шиңгээдип алыр чорук партияның револючу чаймычы шиитпирлiг, ангының шантпирлиг, оскелерниң алышкынналырынга белеткеңдiң чугула негеөзинге болуур деп, компартияларның документтилериңде каш удаа онзагаан демлеглээдi.

Ленинчи идеяларга шынчыдыын ажыында коммунистиг шимчээшкинниң амгы үеде делегейниң ээ-не улус салдарыг, организациялыг политиктиг күжү боон оскен.

Ажылчын ангының револючу авангардын организастарының ленинчи принциптерин ёзугаар марксчы партиялар шуулу удуртурга болдуруп турар, ук принциптерин кайы-даа чуртту тоогүүт чанчылдарын болгаН национал онзагай чоруктарын барымдаалап, чогладыкчы ёзугбиле улам ыңай байытканы болгаш көргүткеН.

Партия дугайында ленинчи өөредиг амыдыралга ээ-не янзы-бүрү опортунистер болгаН ревизионистер-биле демисселго боттанып турар. Партия дугайында ЛенининиҢ өөредин интернационалчы шынарыг боон шыдавас, В. И. ЛенининиҢ ажылдаН кылганы партийни амыдыралдың организастыг принциптерин болгаш норма-чижектери чүгле Россияның онзагай байдалдарын көргүүп турар, ынчангаш амгы үениң амыдыралынга хамаарыштыр эргижирээн болгаш ажыктаттыныш шыдавас деп, бистиң идея талазы-биле дайзынарывыс ынчаар шынаыдарын орадаажып турар. Фитнер, Гародя болгаш олар ышташ ёскө-даа ревизионистер компартияларның ужур-дузазын бичеледирип, оларның идейлиг, организастыг чаңгыс эвиин база эрге-чагырга дээш ажылчын ангының демисселиге болгаш социализм тургузуушкунуңга удуртукчу ролюн чок кылырын күзеп турарлар.

Амыдыралга шылгатпыгаН партия дугайында ленинчи өөредиглиң камгаларын, хөгжүдерин болгаш улам-на балыткаарын СЭКП бүтүү-ле маркспчи-ленинчи партиялар-биле кады бодуңуя дээдз интернационалчы хүзөлгелеп деп санаан турар.

ЛенининиҢ интернационалчы чагыларынга шынчы СЭКП марксизм-ленинизмниң үнелеңнинге делегейниҢ коммунистиг шимчээшкинниҢ политиктиг болгаш идейлиг сырый каттыжышкының дээш хажык чок демисселiң турар. ДелегейниҢ коммунистиг шимчээшкинниҢ чаңгыс эвиин бижыгаарынга ол 1969 чылда Москвага болгаН коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чөвүлел хуралының үезинде улуг салыныкының кииргеН, ол ышкаш ооң соонда ук чөвүлел хуралдың шиитпирлерин амыдырапга боттандырар талазы-биле докгаамал, үре-түңнелдиг күжөнниикиннерди кылып келгеН.

Делегей коммунизмниҢ хүрээлеңiниң сырый каттыжышкының бынаканың ам корүү тур бис, ол чоруң бүтүү революстуг күштериниҢ, туруттарының күштелириниҢ идиг боон турар деп, илеткелчи уламчылаан. СЭКП-ниҢ болгаш өскедаа марксизм-ленинчи партияларның интернационалчы шүтүмүнга шүүт удуралыышкак чүве болза, массаларның чарылдырыңы национализмге, шовинизмге политиказы боон турар.

Маочу удуртукчулаар марксизм-ленинизмдеН ойталап, пролетаржы интернационализмниң принциптеридеН ойталап, СЭКП-ге, Совет Эвилелиниге, социалистиг дем каттыштырылгазынга болгаш делегейниҢ бүтүү коммунистиг шимчээшкинниҢге удур түүлегеңiшкиниң кылып, социализмниң делегейге туруттарын кошкадыр сорулга-биле кандыг-даа реакциялыг ёзуурумарны болгаш күштерни деткеп турар. Ынчалза-даа КУР-ның амгы удуртукчуларының ындыг үзел-бодаадарны ынап-ла бууран дүжериңге чиглиннар черле турбас. СЭКПниҢ болгаш Совет күрүвеңиниҢ Кыдат талазы-биле политиказы кандыгыл дээрге, ол маонзыге удур шиитпиранг идей-политиктиг демисселiң чоруттуштаан, күрүнелер арасының чогумчалыг харылзаалары дээш туржуп турары болур.

СЭКП-ниҢ XXIV съездизиниҢ тодаратканы, ОСРЭ-ге сайзырааган социализмниң хөгжүдери дээш, совет кижилерниҢ чаагай чоруун улам улуу-биле модурери дээш демисел болза бистиң партияның болгаш улустуң национал сорулгаларын болгаН интернационалчы хүзөлгезинiң чаңгыс эвиин чоруун хандыраарының амгы үениң байдалында чугула чүүлү боон-дур.

СЭКП-ге башталкан совет улустуң тургузуучу ажыл-чорудулгазы делегейниҢ революстуг хөгжүдези-биле шуут тудуш боон, делегейге империализмниң буурап дүжериң болгаН социализмниң тиилелгезин улам чоокшуладып турар. Делегей пролетариатының чаяан тургусканы социализмниң делегей системазы амгы үениң хөгжүдезиниң ам шиитпирлиг фактору болуп бергеН. Колониалдыг молчуудеддің империалистиг системазы моңгеза-биле бууран дүжүкен. Социалистиг перспективалардаже уланган социал политиктиг шаавышкинни кыягаН хамаарышпас аныяк күрүнелер улам ковүдеп турир. Капитал чуртгарында ам-ны демисели улам калбарып, оларның күрүне-монополистиг тергиидээшкинниҢ бүтүү системазының удур демисели улам тодазы-биле көстүп турар апаргаан. Бүтүү чер бомбаразының кырыкы, либералный, демократтыг, паңновая хамаарышпас чорудулга болгаН социализмниҢ күштери өөүп, СЭКП-ниҢ база Совет күрүвеңиниҢ даштыкы политиказы аңаа идиг боон турар.

Бистиң даштыкы политиказының даарге аңгы талазы-биле социалистиг политика боон турар. Ол бистиң чуртка коммунистиг тургузуушкунга, социалистиг дем каттыштырылгазының чуртгарының ак-дуңма ёзуузуңуң чаңгыс эвиин бижыглаарынга, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинге дуза чедирерiнге, тейбинiң база улустарның эйнын чок чорууң болгаш аңгы-аңгы социал тургузуулуг күрүнелерiнiң тайбың ёзугбиле кожахелбээ догуннаарынга тавармалыг даштыкы байдалдарын тургузарынче уламчылаан.

Социалистиг дем каттыштырылгазының чуртгарының улустарының ак-дуңма ёзуузуңуң өөүлелiн СЭКП дайын соолдуңуң эң улуг чедишкинiн деп санаан турар. Чогум-па ол эчидел дээш демисселге СЭКП ёзугуут интернационалчы политиканы чорудуп, социалистиг дем каттыштырылгазының чуртгарының экономиктиг таарыштырылгазын хөгжүдер талазы-биле күжеңнишкинiң улгатгырып, амыдыралга ботталгаН ленинчи нормачижектерни чогладыкчы ёзугбиле улам хөгжүткөни, амыдыралга боттанылгаНи, партия биле улустуң бууздбас чаңгыс эвиин бистиң улам чедишкиннерiниг болурувустуң үлегiнiң боон турар деп, эш М. А. Суслов түңнелинде чугладаан.

(Эш М. А. Сусловтуң илеткелiн чыылганнар кичээгейлиг ыңгаан болгаш алыш часташкыларыр удаа-дараа дыңналып турган.

«Интернационалдың» нрлаңы-биле баймдыг хурал доозулган).

НАЙЫРАЛДЫҢ МИТИНГИЗИ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Вьетнам Демократтыг Республиканың эштер Ле Зуанга болгаш **Фам Ван Донгга** баштаткан партия-чазак төлээлери июль 13-те Киров заводка чорааннар. Анаа совет-вьетнам найыралдың митингизи болган.

Маадырлыг вьетнам улустуң төлөөлекчилерин чыылганнар хинимиттиг адыш часкаашкыны-биле утпааннар. Иштирге эштер **А. Н. Косыгин, Г. В. Романов, К. Ф. Катушев.** Ленинградтың партия болгаш совет организацияларының харысалгалыг ажылданчылары үнүп келгеннер.

СЭКП-ниң Ленинград хооркомунуң бирги секретары **В. И. Ариетов** митингни ажыткан.

Митингиге Киров заводтуң токары, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Б. М. Воробьев,** академик Крылов аттыг төп эртем-шинчилел институдунуң директору, Ленинчи шаңналдың лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **А. И. Опесепский,** нарын болган техниктиг шевнел кылыр Э. Тельман аттыг комбинаттың ажылчыны **Зинаида Куптаева** олар митингиниң агезинде совет химиклерниң мурнундан вьетнам өңнүктерге, олардың ыяшүүлэ бүгү маадырлыг вьетнам улуска байыр чедирип, эң-сеткил каттыштырылганын илереткеннер.

Даваазында СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары **Г. В. Романов** чүве чугаалаан. Ленинградчылар дуза-азаарын боттарының улуг, интернационалчы харэ-сыдыр көрүп турарын онзалап демдеглээн.

Тайбыңны быжыглаарынга Совет Эвилезиниң улуг салыышкынын демдеглээн СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежневтиң сөөлгү үеде элээн наш чурттарга барып, бедик деңгеелге кылган чугаалажылышкынарын ол айтыган. Ленинградчылар Леовид Ильичиге төлептиг шаңналды тывысканынга чүрээниң канында байыр чедирбишаан. СЭКП ТК-ниң Чингине секретарынга чер кымыга быжыг тайбың дээш улуг ажылажынга чаа-чаа чедиишкиннерни күзеп турар деп ол чугаалаан.

Даразында СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүнге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **А. Н. Косыгинге** сөс бергер. Эп А. Н. Косыгин империалистиг колониазаторларга удур эң аар-бергe демиселге вьетнам улустуң шыдажыг эртиш, тиилелгени чедип алганын болгаш Совет Эвилелиниң даштыкы политиказының айтырыгларының талазы-биле делгереңгей чүве чугаалаан.

Оон соонда Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары **Ле Зуанга** сөс бергөв. Ол ленинградчыларның социализмниң база ноймунилгинниң хереэнге кыыгаражок бердинээнин демдеглээп, оларга ноон-даа соцгаар улуг чедиишкиннерни күзээп. Түвелиңде Ле Зуан ленинградчыларга, «Вьетнам болгаш совет улустар аразында мөңге болгаш бузулбас, улуг найырал база дайынчы эң-сеткил каттыштырылганы делгереэнге»— деп, бижип каан выпелди белекке тывыскан.

Митингиниң түңнелинде ВАЧП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазааның Премьер-Министри **Фам Ван Донг** чүве чугаалаан. совет улуска ыяш байыр чедирип, вьетнам болгаш совет улустуң кады чедип алган улуг тиилелгеэнин онзалап демдеглээн.

Митинг үезинде адыш часкаашкынчары удаа-дараа чаңгыланып турган.

Бо чурукта «Тыва кобальт» комбинаттың мурнакчылары-биле танылжаалынар: Сат Оюмаа биле Бузур-оол Сендеш тускай эртемниг металлургтар. Олар комбинаттың төп лабораториязында химиктиг аналитер кылырынга бедик мергежилдиин көргүзүп, макталдарны ап турарлар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

«Запорожьеде «Запорожсталь» аттыг металлургия заводунуң ажылчыннары Металлург хүнүнге төлептиг ужурашырының социалистиг чарышын каабартканнар.

Бо чурукта мартен цегииниң мастери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Г. К. Пометун (солагай талазында) мартен печказының кан эзилдиричизи В. П. Борзуновтуң эзлчеглиг шой эзилдиришкинин шалыпчы күүсетнени дээш изиг байыр чедирип турары. Оон ажылдап турар цегинде № 1 мартен суугузу чыл эгезинден планга немей 4.000 хире тонна металлды эзилдиргеп.

А. КРАСОВСКИЙНИҢ фотозу.

БӨГҮН — МЕТАЛЛУРГ ХҮНҮ

Бурунгаарлаашкын

Бистиң чуртувустуң бүгү улустарының экономиказын болгаш культурazын долгун хөгжүдер талазы-биле партия болгаш чазаптың ап чорудуп турар хемчегleриниң беттакып турарының тодаргай чижээн бистиң республиканың хөгжүдезинден көрүп болур. Тываның өңүг металлургиязының баштайгызы — Хову-Аксының кобальт комбинадын ашыглаалга киирггенден бээр чүгле үш чыл эртикен. Орус, тыва, хакас, украин болгаш чурттуң өске-даа нацияларының төлээлекчилери тутнан бо улуг комбинаттың будурулге технологиязы кайы-даа хире карын болзашкын, кыска хуусаның дургузунда эдиктирилге ажылдарын доозуп, кобальт металлдың концентрадын Төрээн чуртна бөрге бергени Хову-Аксының ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылданчыларының улуг чедиишкини болур.

Ынчангаш металлургтарывыс бүгү күүнү болгаш энергиязын күрүме планын ажыр күүседиринче угландырып турарлар. Беш чылдың шиитпирлиг чылының планын декабрь 28-те ажыр күүседирин комбинаттың коллективи хүлээнген.

Эртикен чартык чылда капитал тудугга көрдүнген хөрөнгилерни шиңгээдип алыры 122,1 хуу күүсеттингеп ийиптe азы 1.7 млн. рубльди шиңгээдип алган. Тудуг-монтаж ажылдарының планы база-ла ажыр күүсеттингеп. Ындыг болзашкын комбинаттың ийл будурер продукциязы — кобальт концентрадын ажылдап кылырында элээн хомудаашкыннар ам-даа бар. Рудада кобальтының үлүг-хуузунуң эвээш бөөп турары база өске-даа организас-техниктиг чамдык четпестер өңүг металлдың концентрадын будурүп үндүрерин көвүдедиринге шаптын чедирип турар. Телевилелде көрдүнгеп күүнү чедип алыр дээш комбинаттың лагыларының, металлургтарының, энергетиктерин, химиктерин бөлдүнар-ла хемчегleрни ап турар. Рудазында кобальт металлдың үлүг-хуузу арбын сөөлгү талакы рудниктиң бирги эдиктирилге дүрген ажыглалга киирггенииң ачызында инити ашыя эмнип эгелээн.

Бо хүн — Совет металлургтарының байырлалын таварыштыр комбинаттың мурнакчыларының ажыл-иишиниң дүгайын чугаалаар апаар. Будурүлгени чиг-эт-биле хандырып турар дагмыларның ажылыдан эгелеп көрейн. Комбинаттың хоочун ажылчыны А. Шадринге болгаш база дуржулгалыг дагмы Г. Хорошиловка удуртнан бригадалар дат ажылын чаа технология ёзугаар чорударының аргаларын дүрген шиңгээдип алган. Ылаңгыя шахтаны ыяш-биле авес, а бетин чаштырып турган быныгларр арганы ажыглап эгелээн соонда күш-ажылдың будурүкчүлүү эртикен чылда турганыдан 15 хуу өскен болгаш руда тывыжы көвүдээн. Сөөлгү талакы рудниити ажыглап эгелээн соонда рудада металлдың үлүг-хуузу база-ла көвүдээн, өөң ачызында сөөлгү айларның будурүлге планы күүсеттинип турар.

Чүгле бистиң чуртувуста эвес, а делегейде карын технологиялыг будурүлгелерниң бирээзи болур бо комбинаттың технологтуг ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдар талазы-биле чаартычыдаар болгаш чогаадыкчылар улуг ажылдарны боттандырып келген болгаш боттандырып-даа турар. Аңаа хамаарыштыр элээн наш чижектерни көргүзүп болур. Инженер-металлургтар М. Л. Поляков, Д. Б. Бузур-оол, В. П. Самойлов, Д. С. Монгуш олар өңүг металлды рудадан аңгылап алырының чаа аргазын чогаадып ныланнаар. Оон чылда ажыттыы миллион-миллион рубльбиле санаттынар. Амгы үеде комбинат бо эштерниң чогаатканы чаа аргазын ёзугаар ажылдаарынчо доозуу-биле шилчээн. Оөң ачызында кобальт концентрадының ботүнөзи барык үш катап чигээн.

1972—1973 чылдарда киирген саналдардан эштер А. Ефименко, А. Мальцев оларның саналы — 12,8 муң рубльдиң. В. Соломотов, В. Филимонов, А. Бабкининиң саналы 14,7 муң рубльдиң. О. Иваньковтуң саналы 9 муң рубльдиң камналгазын берген. Бо хевирлиг чижектерни моондаа хөйүү чугаалаан болур.

Бо чылдың чүгле бирги чартыынга безики 81 чогаадыкчы, чаартыкчы саналга киргеп. оларның 56-зы шиңгээттингеп болгаш оон 445 муң рубльдиң камналгазы алдынган.

Аныяк будурүлгениң мурнакчыларының саны доктаамал өзүп турар. Дагмылар эштер Н. Монгуш, В. Васильевский, А. Герашенко, Н. Кучугетов, металлургтар Г. Бялик, У. Ушаков, Д. Лопсан, Е. Иванова, слесарьлар А. Сырейшиков, Н. Сосиал, электриктер А. Кондаков, С. Чанзан-оол болгаш оон-даа өскелериниң зии ажылын бөгүн чугаалаары өөрүнчүг.

Бистиң металлургтарывыс беш чылдың шиитпирлиг чылының планын ажыр күүседиринге доозу бүзүрелдиглер.

А. ВАҢЖА,
комбинаттың директору.

ЧЕР ИШТИНИҢ СЫЛДЫЗЫ

1949 чыл. Гришаның амыдыралынга шилгалдалыг-даа, кажыдалдыг-даа чыл болган. 10 харлыг Грита Хорошиловтарның өг-бүлезинге күш-ажылдан халбактаның шыдаар кара чаңгыс чөлеңгинжи ол апарган. Холунда бир хар четпээн чаш төлдүг иезинин ийи караа көзүбестей берген. 35 хар четпээн не караа көзүбес болгаш, колхозка ажылдаар аргазы чок апарган. Аваазының болгаш чаш оол дуңмаанының келир үеэм оон эгиннеринге кээп онаашкан. Гриша школазын ара каггаш, колхозка ажылдап кирипкеп.

Кадыг-бергени көрген ак сеткилдиг кижилер Гришаны кээрген, херек апарганда чыглыг холдарын суварындан чажам дишпезинге, ооп улам чоргаарланып, кадыг-бижыгга доругуп, кажараксап, миннип орган.

Болган-на чок мактангылаар эш-өөрүнүң чамдыктарының адазары хөрек сыңмас орден-хевиялыг, чамдыктары колдуктаашты-даа фронтудан эп келгилээн. А Гришаның адазының олуг, дириг-даа бнлдинмес. Аваазындан чеже катап, айтырар боор, чөгел төнген, «өзүң келгеш, биле бээр сең, эрестиним» дээш, бажының суун иже бээр боорга, аваазын кээргээр апаргав.

Григорий Хорошилов колхозунга 1958 чылга чедир ажылдаан, колхоз баштаар черинин янзы-бүрү шаңналмакталдарын ап, боду ышкаш колхозчу кыс Шура-биле салым-чолун кадып, өг-бүлени тудуп алган, бир чыл болганда сөглеттинмес аас-кежин — ийис оолдарлыг болганнар. Амыдырал ооң мурнунга харысалгалыг болгаш нарын айтырыгларны салып, чурттаазының бир янзы кылдыр оскертип, ажылчын аңгының одуруунга туржур күзелин төрүттүнүргеп. Ынчангаш ооң өг-бүлеэн 1959 чылда Хакас автономнуг областың Богград районунуң Кара-Суг деп черге коргулачун, чиик тывар рудниктинге көжүп келгеп. «Чогум-на ол рудниктиң шахтёру болуп киргенинден бээр, ажылчын кижиниң арыг дериниң Төрээн чуртка кандыг үнелиниң билгеп мен» —деп, Григорий Хорошилов чугаалап орар. Ол рудниктиң курлавыры төнгүже, тодаргайлаарга 1964 чылга чедир доктаамал ажылдап, шахтёрнуң аар-бергe-даа, чамдыкта айымылдыг-даа ажылы-биле өнүктешкенин ол чоргаарал-биле сактып хөөрээр.

Ол-ла чылын Хорошиловтар Тыва металлургииның баштайгызы — «Тыва кобальтыга» ажылдаары-биле улут Сенинии ажыл Танды-Ууганың адрезинде суурнутташка көжүп келгеп. Григорий Хорошилов баштай комбинаттың тудуунга бызаңчылар бригадирлеп, боду 5-ки разрядтың бызаңчызы болуп ажылдап турган.

1968 чылда комбинат ажыглалга киире бээрге, ооң Кара-Суг рудниингинге мергежээн шахтёрнуң хөлдары даг иштининң эртинезин ыяшларынга чогум-на үнелиг апарган. Григорий Хорошиловка комбинаттың дирекция черн улут бүзүредин көргүзүп, ону 8 кижи нөжигүннүг шахтёрлар бригадазының бригадиринге томуйлаан.

Амгы ёзу-биле дериттингеп чырык чаагай, ийи өрээлдиг квартирага Тываның алдарлыг дагжызы Григорий Иванович Хорошилов-биле оон амыдыралчы оруктарынче утпаанган чугаанын адактаалын орда:

— Силерниң ийистериңерниң өскени-даа хөлчок, эрлер болган боор аа, Григорий Иванович?—деп, оон айтырдым.

— Саша биле Юра бо чылын 8-ки классче шилчидилер. Ам Чагытайда «Металлург» деп пионер лагеринде дыштанып турарлар. Кайызы-даа күш-культурага ынактар — дээш, өг-бүленнң альбомун мээң мурнумга экеп салып берди. Кижи ылгаштырар аргажок, бир хеппе кудун каан дег дөмей оолдар чуруктан менче хүлүмзүрүп орлар...

Кижи бодунуң күш-ажылыбиле чараш, оон-биле амыдыралды каастажып, чонунга бараан болуп, чонның үндүтүкелин чаалап ап чоруур. Ындыгларның бирээзи кобальт комбинадының тергинин чырык полбаннарының бирээзи, Тыва АССР-ниң алдарлыг дагжызы Г. М. Хорошилов ол. Оөң хары үжен дөрт, ажыл стажы тээрби ажыг чыл.

Чоокта чаа болуп эрткен чер-чер Советтериниң сонгулдаларынга Григорий Иванович Хорошиловту Танды район Соведининң депутадынга сонгукчулар бир үн-биле сонгаан.

— Амыдыралынарга бергелерни тиилеп, чедиишкиннерни удаа-дараа чедип ап, ону быжыглаарынга силерге чүү эң-не чөлеңгиниш болуп чораапыл, - Григорий Иванович?— деп оон айтырдым.

— Кижилерниң мөнээ бүзүрели, эш-өөрүмүнүң деткимчеэ база күзел-соруум, оон кадында бо турар «кады кыраанын»— дээш, чанывыска одурган Александра Тимофеевнаже хүлүмзүревишаан көрдү. М. ДОРЖУ.

МЕТАЛЛУРГТАРНЫҢ КУЛЬТУРА ОРДУЗУ

ШИЙТПИРЛИГ ҮШКҮ ЧЫЛДА УЛУГ ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ!

(НААДЫМ КИРЖИКЧИЛЕРИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ)

Эргим эштер!

Республиканың малчыннарының чанчыл болган Наадымы оожагай үеде болуп эртип турар-дыр. Бистиң чуртувус болза чедиишкиннив-биле күүсеттинип турар тоску беш чылдың ийиги чартыынче кирипкеп. СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев Американың Каттышкан Штаттарынче болгаш Франшяже аян-чорук кылып чораан келген, оон үрегүлелиниң бүгү совет улус болгаш делегейниң бүгү депшилгелиг хөй-нияттыг бүгү ниити тайбыңны хандырарының херээнге төөгүдүг базым кылдыр изин-биле деткип көрүп турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы ленинчи иштика болгаш даштыкы политиканың шылгаранган чедиишкиннерниң сорук киргеп бүгү совет улус тоску беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш улут патриотту көдүрүүшкүн-биле демисежип турар.

Бистиң республиканың ажылчы чоннары тоску беш чылдың баштайгы чартыында чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы чартыының планы үлетпүр продукциязын сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле 104,2 хуу, күш-ажылдың будурүкчүлүүнүң талазы-биле 102,8 хуу күүсеттингеп. Бо чылын республикага тудуг материалдарын, калбак хереглелдиң барааннарын 1972 чылдың ол үезиндээзинден дыка хөйнү будурген.

Мал ажылының продукциязын будурерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедири дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарышка идекпейлиг киришпишаан, республиканың көдээ ажылагайының ажыл-ишчилери мал ажылының продуктуларын садарының чартык чыл планын эътти—109,8 хуу, сүттү — 114 хуу, дүктү — 146,6 хуу күүсеткен. бо болза эрткен чылдың ол үезиниң деңгеелинден элээн ажыг турар.

Ол түңнелдер совхозтар ажылчыннарының, колхозчуларның, көдээ ажыл-агайның бүгү ишчилериниң карак кызыл күш-ажылы-биле чедип алдынган.

Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды районнарның ажылчы чоннары, күрүнениң көдээ ажыл-агай дуржулга станциязы, «ҮТКА 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Алдан-Маадыр» совхозтар, Бай-Тайганың «Мурнакчы», Кызыл хоорай Соведининң «Тере-Хөл», Каа-Хемниң «Тиилелге» колхозтары, «Революцияның чалбыжы» колхозтуң (бригадирэ К. Д. Сырат), «Алдан-Маадыр» совхозтуң (бригадири С. А. Ооржак) мурнакчы хойжу бригадалары. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң (эргелекчизи М. М. Махмутов), «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем (эргелекчизи Ш. Т. Чымба), «Тиилелге» колхозтуң Мойналык (эргелекчизи А. К. Дawaa) сүт-бараан фермалары болгаш өскелер-даа социалистиг чарышка дээре түңнелдерни чедип алган.

Планнарны болгаш алган үүлээлгелерни күүседир дээш демиселге мурнакчы хойжуларның, саанчыларның, кадарчыларның база мал ажылының өске-даа ажылдакчыларының хүрээлеңи өскен. Тос ай дургузунда 15 саанчы инек бүрүзүнден 2000-дан 2600 кг чедир сүттү, 100 хойжу төрүүр чүс хойга онааштыр 100-тен 140 чедир хураганны алган.

Ооң-биле чергелештир эрткен тос айларның социалистиг чарыжының түңнелдери бисте ажыглаттынмаан улуг курлавырлар барын көргүзүп турар. Бодап көрүңер даан эштер. Хөй-хөй фермаларның болгаш хойжу бригадаларның байдалы бир дөмей турбуже, мурнакчылар-биле чергелештир, малдың чаш төлүн, немелде деңзинин эвээштп ап, инектен эвээш сүттү саап, хойдан эвээш дүктү кырган ап турар кижилер бар болуп турар-дыр.

Оны чүнүн-биле тайылбырлаарыл?

Куду көргүзүглерлиг болуп турар кижилер мурнакчылар шынжып ынчаар кылып ажылдавайн, чаа аргаларны болгаш курлавырларны ажыттавайн, болдуртан шаа-биле кызыгаарлаттынып, эрткен чылгы эрги аргалары-биле ажылдап турарында-дыр.

Ынчангаш, бистер бодунуң күш-ажылдың түңнелдерин шүгүмчүлелчи ёзу-биле үнелеп көөрүнче, четпестерни дидим-биле илередиринче, оларны чогуур үезинде чайладырынче болгаш көдээ ажыл-агый продукциязын будурерин улам шинай көвүдедиринче бар курлавырларны бүрүн ажыглаарынче бүгү малчыннарны кыйгырып тур бис. Тараа, эт, сүт, дүк будурериниң темпилериниң өзүлдезин дүргедедири-биле, малдың баш санын өстурерин дүргедедири-биле, көдээ ажыл-агый будурүлгезиниң бүгү адырларының экономиктиг үретүңнелдиин база культуразын бедидери-биле ам-даа хөй чүүлдерни кылыры негеттинип турар. Мурнакчы эртемнин болгаш практиканың чедиишкиннерин калбаа-биле шиңгээдиргеп үндүрүп турар. Бирги чартык чылдың чарыжының түңнелинде тиилекчилерниң бирээзинге электри болгаш газокаңнакчы Түлүш Чечек-оол саналган.

Аныяк оол комбинаттың тудуунуң баштайгы хүннеринден эгелеп каңнакчылаан, цехтерге нарын деталдарны тургузуп эптеп, ажыглалга киирериңге төлептиг үлүг киргеп. Комбинаттың күүсеткен комиссиязынга дужаап турда ооң күүсеткени дуңзаалал ажылдары бедик үнелелди алган.

Төлептиг ажыл-ижи-биле аныяктар коллективиниң хүидүткелин чедип алган бистиң бо металлург эживис Хову-Аксының суур Соведининң депутадынга соңгуткан.

О. КАЛДАР-ООЛ,
инженер-металлург.

Эргим эштер! Бүгү улустуң социалистиг чарыжынга амдаа идепкейлиг киржиринче көдээниң бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырып тур бис. Чарыш чок ажылдап турар кижи бодунуң күш-ажылын өскелерниң күш-ажылы-биле деңнештирип көөр аргазы чок, бодунуң кожаларының ажылынын дээре аргадуржулгазын ажыглаар аргазы чок болуп турарын амыдырал бадыткаан. «Деңнел чокта күзел чок, күзел чокта күш чок» деп, чонның үлегер чугаазы бар болгай. Кожазы-биле азы мөргежил талазы-биле өңпүү-биле чаржыры дээрге күш-ажылга эң дээре көргүзүглерни чедип алырының, тоску беш чылдың онаалдаларын күүседиринiң аң-не үре-түңнелдиг түүлү-биле чепсегленирн ол-дур.

Эргим эштер! Чылдың ийиги чартында бистиң мурнувуста беш чылдың үшкү чылының социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле харысалгалыг сорулгалар туруп турар. Ол сорулгаларны бистиң республиканың көдээ ажылагайының бүгү ажыл-ишчилери алдарлыы-биле күүседип шыдаар дээрзинге быжыг бүзүреливисти илередип тур бис, ол болза, көдээнин ажыл-ишчилери бистерниң дугайывыста СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединиң болгаш Совет чазаптың хүн бүрүде сагыш салыышкынывыга эң дээре күш-ажылчы харыы болур.

Совет чонның чаагай амыдыралының дугайында могаг-шылаг чок сагыш салыышкыны дээш, чер кырында быжыг тайбыцны хандырып турар мерген угаанныг ленинчи дөштыкы политиказы дээш СЭКП ТК-га, Совет чазакка чүрөктүң хөпүзында дээш бүгү күштенивисти болгаш аргаларывысты бээрин төрээн Коммунистиг партияга, Совет чазакка бүзүредип тур бис.

ТЫВА АССР-НИҢ МАЛЧЫННАРЫНЫҢ
РЕСПУБЛИКА НААДЫМЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИ.

Тываның металлургтарының сууру — Хову-Аксының турар чери бойдус чурумалының талазы-биле бистиң республикада ховар дээн чараш чер. Долгандыр тайга, сыннар-биле хүрээлеттинген делгем шынаанып кедзэ талазында Элегее хем агып баткан. Оон үстүнде ийи ажык оймакта ийи суур бар. Эрги, чаа ийи суурнуң чаазын өг черниң чурттакчылары хоорайжыгаш деп адаарлар. Ол ышнап-ла амгы үениң хоорай хевирлиг ажылчын суурну кылдыр өзүп сайзыраан.

Комбинаттың тудуун чаа эгелеп турар үеде аңаа наш-ла бажың турган. Оон бээр он хире чыл эрткен. Ынчан аңаа руда эргелелиниң конторазы, ийи общежитие турган ийи-ийи каът үш бажың колдап костүр чүве, а тудугжуларның хөй кезии эрги суурга чурттап, албан черлери болгаш культура амыдыралдың организациялары база-ла аңаа турган.

Даг эдээ ийнн куду шөйлүп баткан чаа суур бо хүннерде ёзулуг хоорайжыгаш шинчилиг көстүр: кол кудумчуларын асфальтылаан, кежээ дужуп, иимиртиңнээрге ак-көк оттуг электри сайгылгааннары бүгү суурну чырыда бээр, чурттакчы чонның «Ногаан зоны» деп адап алганы дыштанылга парыгынга база-ла сайгылгааннар хып хонар. Даш тудуглар көвүдээн: үш каът бедик бажында ортумак школа, ийи каът даш бажыңнарда эмнелге чери, амыдырал хандырылга комбинады дээп оон-даа өске организациялар ажылдап турар. Ажылчыннарның хөй кезии ийи-ийи каът чаңгыс ай хевирлиг бажыңнарда чурттап турар. Ол бажыңнарны бүе-биле чылдыр болгаш шаңг, сооң суглуг.

Хову-Аксының чаа суурунуң чурттакчыларының амыдыралының чыл келген тудуш удам экижин орарының дугайында хөй чүүлдү чугаалап болур. Суурнуң чурттакчылары телевизорларлыг — Москванын болгаш Кызылдың дамчыдылгаларын көрүп турарлар...

Культура амыдыралдың, коммунал болгаш чурттаалга тудуу ам-даа калбарып турар. Тудуг эргелелиниң болгаш комбинаттың тудугжулары чартык чылдың тудуг-монтаж ажылдарының планын орайчок ажыр күүсеткен. Ниитпээбиле чартык чылда 1020 дорбелчин-метр чурттаалга шөлүн ажыглаага киирер турган, 2120 дорбелчин-метрни дуйзазаган. Каймызынга-даа 12 өг-бүле чурттаар 4 бажыңче чурттакчылар көжүп киргеп. Чыл төнчүзүнге чедир ындыг 6 бажың ажыглаага кирер. Каймызынга-даа 48 өг-бүле чурттаар 2 даш бажың туттунуп турар. Дагжыларының администратиптиг — амыдырал хандырылга конторазы, ногаа өстүрер чер, 140 орунлуг уруглар сады болгаш оон-даа өске объектилер келир чылдан бээр ажыглаага киирер.

Металлургтар байырлалын таварыштыр Хову-Аксының чурттакчылары эки белекти алган — 500 олуттуг, спорт залдыг, библиотекалыг болгаш оон-даа өске дузаалал черлерлиг Культура ордузу ажыглалга киргеп.

ЧУРУКТА: металлургтарның чаа ажыглалга киргеп Культура ордузунуң даштыкы көрүнүри.

С. МААДЫ.
Авторуңуң фотозу.

Малчыннар Наадымынга тураскаатkан спортчу маргылдаалар

АЪТ ЧАРЫЖЫ

Байыр-наадым хүннеринде Кызыл ипподромду магадан хамаас каас-чараш кыдыр шиметтинген, хөгжүм үнү чаңгыланган челер, маңнаар аъттар чарыжы көөр дээш чедип келген кызыкчыларга, аалчыларга байыр чедирген.

Тыва АССР-ниң коданы ажыл-агый министриниң оралакчызы, маргылдаанның кол судьязы И. М. Сувандия эрткен чылгы Наадымда кайы-кайы районнарның төлээлекчилери тинилокчи болганыв. Амгы маргылдаада кымнар киржип турарын чыылганнарга доңчу таныштырган.

Салгын-хатка туктар киискидя туткулап алган үш аътыг кижи баштаан парадтыскаал доосту бээри-билеп аңгы-аңгы хемчээлдиг дистанцияларга челер, маңнаар аъттарның чарыжы эгелээн.

— Аъдың аскын тыртпа! Хак-ла! Дүрген-дүрген!—деэш кыйгылар аът мунукчуларын хей-аът киирип, оон-моон чаңгыланып-ла үнүп.

Бирги дистанция 1800 метр хемчээлдиг. Аңаа 3—5 харлыг орус болган орлов уксаавың аъттары чарышкан. Бирги черни Николай Дыртый-оолдуң мунганы «Спутник» деп аъдың алыры эгезинде-ле билдинип берген. Ол аът финишке чедир мурнунче өске аъттарны кинрбейн, 2 мин. 12 секунда уени коргускеш, бирги черни эалээн. Ийиги черни Каа-Хем районнуң «Кызыл туң» совхозунуң «Дракон» деп аъды алган. Оң мунукчуу — Владимир Монгуш, уези — 2 мин. 13 секунда. 2400 метр дистанцияга киришкен аъттардан Дуржулга станциязының төлэээн Виктор Сыраттың мунганы «Мудрый» деп толаалыг аъды эртип келген. Оон коргузүү — 2 мин. 53,4 секунда. Ол дистанцияга ийиги черни Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозтан келген Николай Салчактың мунганы «Гнедко» деп аъды эалээн, үшкү дистанция —3600 метр. Аңаа алды болгаш оон улуг харлыг аътарны чарыштырган. Солуп маргылдаа чиик торгелиг аът башкарган Владимир Пастуховтуң (Каа-Хемниң «Коммунизмче орук» колхоз) тинилегези-билө доозулган. Оон «Сынок» деп аъды үк дистанцияны 5 мин. 41 секунда эрткен. Ийиги черни «Элегес» совхозтуң төлээзи Георгий Михайловтуң башкарганы «Бубенчик» деп аъды алган.

3600 метр дистанцияга маңнаар аъттарның чарыжынга Владимир Оюнның мунган (Дуржулга станциязы) аъды мурнаан. Оон үезин 4 мин. 17 секунда болган.

Тергеге кошкан үш аътың маргылдаазы көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара тутkан. Ол солуң маргылдаа «Элегес» совхозтуң төлээзи Георгий Михайловтуң башкарганы аъттарының тинилегези-биле доозулган.

Аът чарыжының маргылдаазы хой кижиниң тыгган болгаш организастыг байдалга эрткен. Маргылдаанның тинилокчилеринге тус-тус шаңналдарны тывыскылаан.

Ш. ДОРЖУ.

Солагай талакы чурукта: аът чарыжының үези.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

МӨГЕЛЕР ХҮРЕЖИ

Кызыл хоорайның «Хүреш» стадионунга республиканың малчыннар Наадымынга тураскаатkан аныяк болгаш улуг мөгелерниң хүрежи байылалдың киржикчилериниң сонуургалын хаара тутkан. Хөлүг тааланчыг тыва аялганы ойнаан үрер хөгжүмнүң үделгези-биле стадионнуң индиринче үглай баштай 32 аныяк, оларның соон дарый 64 улуг мөгелер девип, самнап үнүпкен.

Ол мөгелериниң аразында республика маргылдааларынга каш удаа шүглүп чораан хоочун мөге Сүүр-оол Ондар, Валерий Араптан, Ооржак Апыш-оол болгаш өске-даа сураглыг мөгелер, зона маргылдааларының чемпионнары бар турган.

Дидим-дидим сегиржил алышкынналарның үезинде мурнунда болуп эрткилээн маргылдааларга каш удаа хүрежип, республиканың адын камгалап, тинилекчи-даа болуп, чамдыкта үжүүрлежип келген Ооржак Апыш-оол биле Валерий Араптанның, өскелериннээ аразынга болгулаан хүрештер солуң болгулаан.

Республиканың районнарындан база хоорайлар, сүүрларындан бо улуг маргылдаага келгеннерден кым-на шүглүр база кайызы үжүүрлежир ирги деп айтырыг стадионда малчын, саанчы, чылгычы, авижи, сарлыкчы, ажылчын бүрүзүнүң сагыш-сеткилин хайыктырган. Хүреш оюннары төнер чоокшулап орда, улуг мөгелерден үшкү, дөртку черни алырлар тодарап келген. Ол чергениң тинилекчилеринге Кызылдың педагогика институдунуң бирги курузунуң студентизи Виктор Ховалыг биле Кызылдың автошколазының курсантызы Санчы Кертик-оол болуп үнгеннер. Хүрежиштиннер үезинде Сүүр-оол Ондар, Куулар Даш-оол, Валерий Араптан, Василий Базыр-Тараа, Владимир Донгак болгаш оон-даа өске-даа мөгелер эвээнгир, мерген, чараш, шалыпкын хүрешкеннер.

64 улуг мөгеден Улан-Удэ хоорайда харылзаа техникумунуң дөртку курузунуң студуулу, ам Өвүр районнуң Хандагайтыда практика эртирип ажыдап турар Шагдыр Бараоол шүглүп үнгеш, бо маргылдааның чемпиону атты чаалап алган. Каа-Хем районда тудугжу Владимир Кенден ийиги черже үнүп, үжүүрлешкен.

Стадионда хамык көрүкчүлер аныяк мөгелерниң хүрежин көөрүнче база кичээнгейин үглаан. Тываның хоочун мөгелериниң төлептиг үлегерчизээн эдерип, малчыннар Наадымынга тураскаатkан бо солуң, хөглүг оюннарга киржип турар аныяктардан Таңды районда «Тинилегеэ» совхозтуң ажылчыны Александр Оюн шүүлген. Өвүр районнуң аныяк мөгези Алексей Куулар маңаа үжүүрлешкен.

О. ХЕМЧИК.

ЧУРУКТА: хүреш үези.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

КҮЗЕЛ БҮДЕР

Кызылда күрүнениң башкы институдунда чуртталың ажыл-бүрү дээди өөредилге черлеринге конкурстан дашкаар өөренирин күзээн аныяктар чыглып келген. Дүүн, июль 13-те, баштайгы экзаменнер эгелээн.

«Конкурстан дашкаар өөренири» дээрге шилеп алган институдунга чогуур шынзылгалыг четкеш, шуут-ла өөренин кирер дээш ол-дур. Ынчаарга ол шынзылганы алырда, күзедиг кижилер маңаа, Кызылга, дөмей-ле конкурс эртер. Чүге дээрге өөреникчээр улустуң саны хөй, а өөренир черлер эвээш болгай. Чижээ, дээди өөредилге черлеринге бо чылын бистиң республикага чүс ажыг өөренир чер берген турда, 530 ажыг аныяк оскен билдиришкин киирген. Ынчангаш бир чер дээш ортумаа-биле беш кижи боттарының билиглерин шенеп, маргышаар ужурлуг-дур.

Ынчалза-даа аңгы-аңгы өөредилге черлеринче, ылаңгыя тус-тус тускай эртемнер аайы-биле киргеп билдиришкиннерниң саны эвээштир, көвейлиг болгулаан. Дыка хөй аныяктар тудуг, кодаа ажыл-агый, автотранспорт, эмчи талазы-биле эртем чедип алыксаң турары мактанчыг херек болбайн аан. Красноярскиниң, Томскиниң эмчи институттарынче, Новосибирскиниң инженер-тудуг, Сибирьпиң (Омскиде) автоорук институттарынче эң-не хөй кижилер киржээн турар. Оларга конкурстуң улуг болуру илдең. А Алтайның, Иркутскиниң политехниктиг институттары ышкаш дээди өөредилге черлеринче билдиришкиннер эвээш киргилээн.

«Күзээнин чедип алыр» дижир болгай. Каш чыл ажыл стажтуг азы школаларны чаа дооскан оолдар болгаш кыстар дээди эртем чедип алгаш, Төрээн чуртунга, чонунга бараан болуур дээн мааг күзелиниң эниингө шынаа-ла чедер. Бүтүү чүве оларның билиниң деңнелиндеи, туруштуурдан, кызымаандан хамаажыр.

Б. ОНДАР.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10— Өөвүр телекөргүзүг. Ургларга. «Салгын-сырын». Мультфильм. 12.20— «Музыкалыг киноскоп». 12.50—ССРЭ-ниң Кара металлургия министри И. П. Казанецтиң чугаазы. 13.03—«Бистиң байырывысты хүлээп ап көрүпер». Металлургтарга конверт. 13.35—ССРЭ-ниң Өөвүр металлургия министри П. Ф. Ломако-биле беседа. 13.50—14.00—Чапсар. 14.00—Совет Армияның болгаш Флоттуң лайынчыларынга. 14.20—Өөвүр телекөргүзүг. «Кино аян-чоруктарның клуву». 15.30— Өөвүр телекөргүзүг. Эстрада ырларының «Алдын орфей» деп делегейниң тоску фестивалынган. 16.10— «Правда» солунның политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуков телекөргүкчүлерниң чугааларынга харыылап тур. 16.55 — Өөвүр телекөргүзүг. «Ярмарка соолгуде» деп уранчечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 18.00—«Ут». Информастыг программа. 18.30—18.40 — Чапсар. 18.40— Делегей конкурстарының лауреады В. Кастельский ойнап тур. 19.00—Өөвүр телекөргүзүг. Футбол талазы-биле СССРэ-ниң чемпионады. «Торпеда»—ЦСКА

КЫЗЫЛДАН

21.00—«Оолдары тулчуушкунче чоруп турлар». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

22.30—Делегейниң улустарының чогаадыкчы ажылдары. 23.00—23.30— «Ут». Информастыг программа.

ИЮЛЬ 16-ДА

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.45—«Тоол канчаар чедип келгенив?» Телефильм. 19.10—«Кижи болгаш хоойлу». Дамчыдылга. 19.35— «Кирбелер — олум!» Документалдыг фильм. 19.55—Телемедээлер. 20.05—Чарлаалар, реклама. 20.10— 22.40— «Мындаагыларның адыютантызы». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары.

АЙТАЛАР

Төгүн республиканың шөкар булуттаар, даглыг черлерге дынмирээшкиннинг чаазытаар. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр. Дүне даглыг черлерге 5—9, артканнарынга 12—16 градус чылыг, хүндүс даг черлерге 12—16, өскелеринге 24—28 градус чылыг болур. Кызылга шөкар булуттаар, бичe чаазытаар, дүне 13—15, а хүндүс 30—32 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бодунуң туружунда кижи» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Трембита» 11.20, 13.10, «Парижте испаннар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Текумзе» 13.00, 15.00, «Шынчы чоруп» (2 сериязы катай) 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Каникут куюнуң чажыды» 9.00, 10.40, 12.30, «Оожургал чок чуруттакчы» 14.30, «Аас-кежиннче оруп» 16.20, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Семург» 10.30, 12.15, «Дооразыг тутаалавадыңар мшкяжыл, Ферран» 14.16, 18.00, «Чечек болгаш даш» (2 сериязы катай) 20.00 шактарда.

ИЮЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Кара Тажы» 9.30, 11.25, 13.30, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оожургал чок чуруттакчы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Төрээн чуртундан мракта» 11.30, «Парижте испаннар» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чирк парады» 10.30, 12.30, «Бодунуң туружунда кижи» 14.20, 16.30, 18.30, 10.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА»: «Текумзе» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

Шынның конкурузунга

ХҮНГЕ УТКУШТУР...

(Лириктиг новелла)

МОСКВАГА көдээ ажыл-агый академиязын дооскан, дөргүл-төрелдеримден хайыы, ырак-даа болза, Тываның бир бай булуңу — Ужарлыг-Хемниң улунда «Күш-ажылга алдаро» колхозтуң кол зоотехниги болуп ажылдаа-ла каш-ла хонган.

Дүүн район бадып, малчыннар Наадымынга киржип чорудувус. Бо колхозта хоочуп-даа, аныяк-даа мөгелер арбын-дыр.

Бодум хостуг хүрешке ынак, ол дээш «аарып» чоруур болгаш академияның чыынды командазының кежигүнү болуп, изиг сегиржил алышкынналарга хей удаа киржип, оң-оорумнуң башкыларымның болгаш көрүкчүлерниң макталдарын ап чордум. Мындаа, Тывайче ээп чаныптарым мурнунда, улуг маргылдаага киржип, онаглариымны тинилээп, «спорт мастериниг кандидат» атты чедип алдым.

Дүүн хүрешкен алдан дөрт мөгениң аразынга чирик дуглаш, чүгле үш кижи ажылдым. Ынчалза-даа аңаа хомудавадым. Тыва хүрешти сонуургап өссүмзе-даа, оон нарын аргаларын шоолуг билбес-тир мен. Хүн чаңгыс бо эвес.

Чаруштырган аъттар эвээш-даа болза, бо колхозтуң хувала аъды бараап бербейн келдим ийик. Мында аъттар колхозта бар ирги бе? Чүгүрүк аътты чылгычы Амыр-оолдуң аъды дижир торду. Ол Амыр-оол деп чылгычы Үгер-Уляның ачазы эвес ирги бе?!

Монгуш Шаварович (колхозувус даргазы) мени Наадымга киржип, Кызыл киреп малчыннар-биле кады сургакчылавышаан, хүрешкеш кээп көрүнер деп чүү боор? Бажып-барып Кызылга хүрежири аас-кежик-ле-дир. Оода келир чылын туттур чүвемни. Элээп арга-хоргалар-даа өөренип ап четтиппкей эртикмен. Че, ам панчаар, «Чемпион»-даа болгай-ла мен. Ынчалза-даа «Мөгениң майын кадарык» дижир болгай.

* * *

КЕЗЕК-ДЫТ фермазында Наадымга баар мурнакчы саанчы Шолбанмаа даарта суурга келген турар ужурлуг. Оңу эккээря-биле машина чорудар дээрге, дугуйдары дежик болган. Ырак овес ферма-ла болгай. Аът кадарчызынга баргаш, бир хөлгедеп бер дээр-дир ийин дээп, конторадан хей-аъттыым кончуг базып үнүптүм.

Аът кадарчызы Кара-оолдуң доңеп-шилгиэн бажыңының чанында бажып саваа туру. Инда-хаая-даа ажылдаар болза, оон дертпиндеп дээктиг сарыг сыдым дүжер овес. Аъттанып чартыында мыйыс хоолактыг кижиниң база-ла дергилеп ап-тыр. Доңеп-шилгиниң ол-бо шынчилеп тура, Кара-оолдуң чанында чедип келгенин эскербейн балып-тыр мен.

— Экии, дарга?—деэш оон чоон үнүнден хая корүүп келдим.

— Экии, чылгычы. Силерниң доңеп-шилгиэриң сонуурган тур мен ийик. Ынчалза-даа аңаа хомудавадым. Тыва хүрешти сонуурган өссүмзе-даа, оон нарын аргаларын шоолуг билбес-тир мен. Хүн чаңгыс бо эвес.

Чаруштырган аъттар эвээш-даа болза, бо колхозтуң хувала аъды бараап бербейн келдим ийик. Мында аъттар колхозта бар ирги бе? Чүгүрүк өссүмзе-даа, оон нарын аргаларын шоолуг билбес-тир мен. Хүн чаңгыс бо эвес.

Чаруштырган аъттар эвээш-даа болза, бо колхозтуң хувала аъды бараап бербейн келдим ийик. Мында аъттар колхозта бар ирги бе? Чүгүрүк аътты чылгычы Амыр-оолдуң аъды дижир торду. Ол Амыр-оол деп чылгычы Үгер-Уляның ачазы эвес ирги бе?!

Монгуш Шаварович (колхозувус даргазы) мени Наадымга киржип, Кызыл киреп малчыннар-биле кады сургакчылавышаан, хүрешкеш кээп көрүнер деп чүү боор? Бажып-барып Кызылга хүрежири аас-кежик-ле-дир. Оода келир чылын туттур чүвемни. Элээп арга-хоргалар-даа өөренип ап четтиппкей эртикмен. Че, ам панчаар, «Чемпион»-даа болгай-ла мен. Ынчалза-даа «Мөгениң майын кадарык» дижир болгай.

* * *

КЕЗЕК-ДЫТ фермазында Наадымга баар мурнакчы саанчы Шолбанмаа даарта суурга келген турар ужурлуг. Оңу эккээря-биле машина чорудар дээрге, дугуйдары дежик болган. Ырак овес ферма-ла болгай. Аът кадарчызынга баргаш, бир хөлгедеп бер дээр-дир ийин дээп, конторадан хей-аъттыым кончуг базып үнүптүм.

Аът кадарчызы Кара-оолдуң доңеп-шилгиэн бажыңының чанында бажып саваа туру. Инда-хаая-даа ажылдаар болза, оон дертпиндеп дээктиг сарыг сыдым дүжер овес. Аъттанып чартыында мыйыс хоолактыг кижиниң база-ла дергилеп ап-тыр. Доңеп-шилгиниң ол-бо шынчилеп тура, Кара-оолдуң чанында чедип келгенин эскербейн балып-тыр мен.

— Экии, дарга?—деэш оон чоон үнүнден хая корүүп келдим.

— Экии, чылгычы. Силерниң доңеп-шилгиэриң сонуурган тур мен ийик. Ынчалза-даа аңаа хомудавадым. Тыва хүрешти сонуурган өссүмзе-даа, оон нарын аргаларын шоолуг билбес-тир мен. Хүн чаңгыс бо эвес.

Чаруштырган аъттар эвээш-даа болза, бо колхозтуң хувала аъды бараап бербейн келдим ийик. Мында аъттар колхозта бар ирги бе? Чүгүрүк

Бүгү туттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 166 (9241) | Вторник, 1973 чылдың июль 17 | 1925 чылда үнелеп чыдыктынган. | Өртээ 2 хуп.

КӨСКҮ АГИТАЦИЯНЫ—БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ

Ажылчы чонуң ортузунга масса-политиктиг болгаш идейнижилиг-ажылгалыг ажылды чорударынга көскү агитация улуг реяьду ойнаар. Ол партия организацияларының дайынчы дузалаачызы.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтыкшыны экономиктиг болгаш социал-политиктиг сөрүлгени амыдыралга боттандырарынга, ажылчы чоннарның коммунистиг нижилизидилгезинге көскү агитацияны республиканың колхоз, совхозтарында, бүдүрүлге транспорт, тудуг болгаш албан организация чергелери база дээштиг ажыглап турар. Оөң көскү чижээн Чеди-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң парткомуунуң ажыл-чорудулгазындан көрүп болуур.

Совхозтуң контеразынче ийе бээрге, ажыл-агыйның күш-ажылчы базынарын, республиканың, районунуң мурнунда 1973 чылда салдынган чугула сөрүлгеларның сан-чурагайларын биижип аскан. Төп болгаш Бора-Тайга салбырының социалистиг чарыжының түңнелдерин үргүлчү дедиштирип биижип турар стенд база бар. Оон ыңай партия, профсоюзтар болгаш комсомол организацияларының база солуннарның түскай булуңнарын тургускан. Совхозта партком (секретары Ч. Ондар) сезонныг ажылдар үезинде хана солуннарны, агитхуудустарны, «Молнияларны», «Комсомолчу прожекторларны» доктаамал үндүрерин чедип ап турар. Масса-политиктиг ажылга, ылаңгыя социалистиг чарышты организастап чорударынга көскү агитацияны ол ажыл-агыйның партия организациязы дээштиг ажыглап турар.

Оөң түңнелиниде ажыл-агый планның онаалдаларын болгаш хүлээлгелерин бирги чартык чылда багай эвес күүсетпеен. Ажыл-агыйга эки көргүзүглерни чедип алырынга организастыг болгаш масса-политиктиг ажылды, оөң иштинде көскү агитацияны чөгүүр деңнеге тургускары улуг салдарны чедирген.

Республиканың күш-ажылчы амыдыралының чарыкбас кезээ—социалистиг чарыш апарган. Ол ажыл-ишчилерниң күш-ажылчы болгаш хөй-ниитиктиг идепкейин улам бедидип турар. Чарышты дээштиг болгаш көскү, нептеренгей организастаарынга көскү агитация улуг умур-дузалыг. Оөң ынзы-бүрү хевирлерин канчаар ажыглап турарын үстүнде чижектен кысказы-биле көрдүвүс.

Кызыл хоорайда чамдык партия организациялары көскү агитацияны база багай эвес ажыглап турар. Бо ажылды пассажирлер АТБ-зинде, аэропортта, № 2 АТБ-де болгаш өскелээ черлерде эки тургускан. Ылаңгыя беш чылдың шиитпиргиниң үшкү чылының күш-ажылчы базынарын, мурнакчыларның арга-дурумулгазын илереткен стендилерни, плакаттарны, диаграммаларны барык-ла коллектив бүрүзүнде аскан. Ол ышкаш Күш-ажылчы алдарның тутуш чарышка тиилеечи болган коллективие азы амыл-ниичиг тускаашын кодурерин дыка хөй черлерге доктаамал организастап турар.

Чарыштың күжү—оөң массазында, калбак нептеренгей болурунда, хүлээлгелерни канчаар күүседип турарын үргүлчү хынаарында болгаш деңнээринде. Маңаа көскү агитацияны болуур чөгүүру-биле ажыглаар херек. Ынчаар болза-даа хүлээлгелерниң күүсеедезин көргүзүг самбыраларынга биилиринче, мурнакчыларны Хүндүлеп самбыразынга ой-шаанда киирериниче, хана парлалгазын үндүрериниче доктаамал ниитизгейни салбайн турар чамдык партия организациялары бисте ам-даа бар. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Хөндергей салбырында хүндүлеп, көргүзүг самбыраларны чек, ажыл-ишчилерниң мурнунда амгы үеде турар төлөргей сөрүлгаларны көскү агитацияны дамчыштыр ажыл-ишчиерге тайылбырап чедирбейн турар.

Бистиң мурнувуста саадынган сөрүлгаларын, оларның күүсеедезинниң дугайында медээлерни көскү агитацияны дамчыштыр киижи бүрүзүнүң биляен турарын партия организациялары чедип аяар ужуруур. Ынчангаш оны бедик идейлиг, эчис сөрүлгалыг, биядингир болгаш чарашпас чүрүп биижири чугула. Үлетпүр, бүдүрүлге, район, хоорай, суур бүрүзүн көскү агитация-биле чаңгыс аай комплексилиг деринниң планын амыдаап кылгаш, оны амыдыралга боттандырар херек. Оөң ынзы-бүрү хевирлери—лозунгнар, плакаттар, трансларантылар, стендилер болгаш долгелгекер, хүндүлеп, көргүзүг самбыралары киижилерге улуг мобилизиктиг салдарны чедирип, оларның политиктиг болгаш күш-ажылчы кодурлүүшүнүң хайныктырган турар ужуруур.

Беш чылдың шиитпиргиниң үшкү, чылының бирги чартыы үезүлген. Бистиң республиканың ажылчы чоннары бүгү үлүстүң социалистиг чарышынга идепкейлиг киришип, чаа-чаа чедиишиннерни чедип ап турар. Ылаңгыя кедээниң ажыл-ишчилери чылдың бирги чартыында күрүнеге мал ажылының продуктуларын садар талазы-биле улус ажыл-агый планын күүседип, республиканы Наадымынга төлептиг ушурашкан. Ам чылдың ийиги чартыының планның онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хүүсеа бетинде күүседир дээш чарышты улам кайбартпаазын, шалыпчы ёзу-биле ажыдап турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпиргелерин, беш чылдың сөрүлгаларын, оларның күүсеедезинниң чөрүп турарын ажылчы чонга көскү агитацияның дузазы-биле тайылбырап чедиргеи турарын улам күштедирери чугула.

Ылаңгыя сезонныг чугула ажылдар—хөй кыргыдазының, мал чеминериниң белетеклиниң, дүмүт аажал алдыышкынының үелериниде көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин дөмүзу-биле ажыглаар херек. Оларның эки бөлүктиттинген, чуруттуунган болгаш таарыштыр дериттинген турарын чедип алыры—партия организацияларының чугула сөрүлгазы.

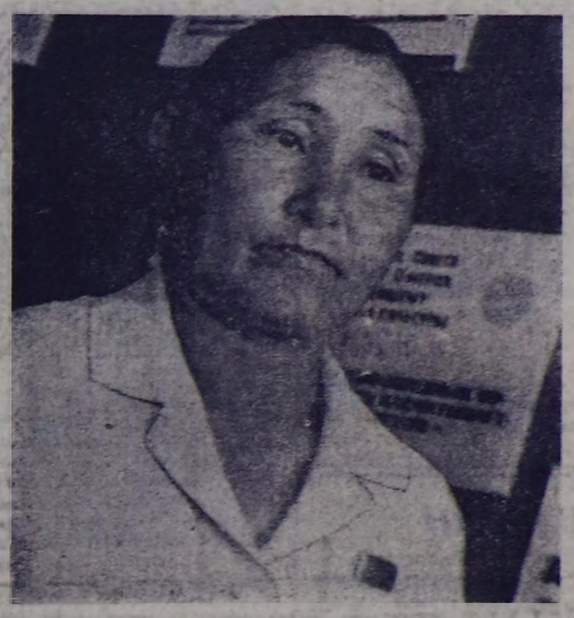
Коммунистиг тургузуушкунның улуг сөрүлгаларын күүседиринге масса-политиктиг ажылдың, ол ышкаш көскү агитацияның дээштиин улам бедидеринче партия организацияларының дөмтаамал ниитизгейни сайыр ужуруур.

ТЫВА—ХАКАСИЯ

1973 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧАРТЫЫНДА ТЫВА АССР БИЛЕ ХАКАС АВТОНОМНУГ ОБЛАСТЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

	Тыва АССР		Хакасия	
	План күүсеедезиниң хүүзү	1972 чылга үдүр 1973 чылда хүүзү	План күүсеедезиниң хүүзү	1972 чылга үдүр 1973 чылда хүүзү
ҮЛЕТПҮР				
Продукцияның сайгарганы	104,2	105,7	102,2	115,6
Күш-ажылдың бүдүрүмчүлүү	102,8	105,2	100,1	109
ТУДУГ				
Бүгү үнер дестер заавы-биле капитал салыышкыны	90,3	102,2	98	101,4
Нийти кылыр ажылдың хемчээли	99,4	103,4	106	106,5
Күш-ажылдың бүдүрүмчүлүү	102,6 (5 айның түңнели-биле)	106,4	26	105
ТРАНСПОРТ				
Нийти ажыглаадың автотранспорту-биле чүк сөөртүү (тонна километр-биле)	102,6	112,9	99,5	109,3
АМЫДЫРАЛ-ХАНДЫРЫЛГА				
Чөвүнүң амыдырал-хандырылгазынга ачы-дуза чедирери	109,5	113,8	105,5	108,6
Оөң иштинде көдээ черлерге	107,0	118,4	104,8	121,7
САДЫГ				
Үүрмектеп садар барган саарылгазы	100,2	105,0	99,5	104,4

	Тыва АССР		Хакасия	
	План күүсеедезиниң хүүзү	1972 чылга үдүр 1973 чылда хүүзү	План күүсеедезиниң хүүзү	1972 чылга үдүр 1973 чылда хүүзү
Кадре ажыл-агый продукцияларын садары (планга немелдебиле кады)				
Эт	103,8	103,9	115	110
Сүт	114,0	107,7	95	97
Чүүрга	—	—	110	112
Дүк	146,6	100,8	—	—
Мал ажыдыышыл продуктузуу				
Бир ийектен сагган сүт (кг)	981	108,2	1078	92
Чыл планынга үдүр сагганы (хүү-биле)	51,2	—		
Бир дагаадан азган чүүрга (саны)	94	114,6	113	105
Чыл планынга үдүр агганы (хүү-биле)	55,3	—		
Хонуута немелде деңги (кг)	263	100,0	304	97
Мыйыстыг бода мал	89	93,7	125	109,6
Хавай	32	97,0	40	102,6
Хой				
Организастыг чемнинчилелгени төкмени (муң тонна)	50,7	104,2	649,1	114,7

«Сүт-Хөл» совхозтуң Киров салбырында хөйлү, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң репутады Дөөс Наскытовна Монтуш төскү беш чылдың шиитпиргиниң чылында күженикшиниг ажылдап турар. Бо чылын ол төрүүр чүс хойга онзаштыр 97 хураганны камгалап алган. Хөй бүрүзүндөн 2 кг аңыг дүктү кыргып алырын хүлээнген болгаш кыргылдага амгы үеде белеткениг турар. Малчынның ег-бүлези чайгы үеде 15 тонна адентү белерин, 10 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээнген.

ЧУРУНТА: Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Д. Н. Монгуш.

Фотозу А. МЕЛЬНИКОВТУУ.

КЫРГЫЗ ССР. Жаныбек Самсиев (солагай талада) болгаш Сабыр Зекрачунов уктуг малчыннар. Оларның ада-өгбелери хөй малдап чораан. Өөнүктер ийи чыл бурунгаар ортуман эртемни чедип алган, хөөчүн салгадың эстафетазын хүлээп алгаш, бедик даглыг Нарын областың Тогуз-Тороо районунда боттарының «Биримдиг» колхозунга хойжулай бергеннер.

Аныяк малчыннар 1973 чылда багай эвес түңнелдерлиг болган: төрүүр чүс хойдан Жаныбек 130, Сабыр—129 хураганны алган. Социалистиг чарышка Жаныбек тиилеечи деп санатканн.

Аныяк малчынмарның амыдыралынга чөөнта чаа улуг болуушкун болган — оларны СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алган.

Н. ЖИГАНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ВДР-НИҢ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ТӨЛӨӨЛЕРИ ЛЕНИНГРАДТА

ЛЕНИНГРАД (СЭТА-ның корр.). ВАҢП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуанга болгаш ВАҢП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазаанын Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан партия-чазак төлөөлери Ленинградка үш хүн аалдап, аян-чорук кылган. Ленинградтың ажылчыларын, ол ажу-дунма чурт-биле таанар найыралдыг, ленинградчылар оон үдуртукчуларын ыяш хүндүткел-биле, найыралдыг үткүп турар. ВДР-ге бээр машиналарны, приборларны, халай өртөөлерингге, электростанцияларга ажыглаар деригларын Ленинградта бүдүрүп, чаа-чаа заводтарның, оларны электри күжү-биле хандырарының, хөмүр-даш тывыкының, металлургия комбинаттарын чаартырының төлевилелдерин тургузуп турар. Хоорайның өөредилге черлери Вьетнам Демократтыг Республиканың улус ажыл-агыйының түскай артемниглерин белеткеп берип турар.

ВДР-ниң партия-чазак төлөөлери Кронштадтка чораан. Анаа вьетнам өөнүктер-биле кады эштер А. Н. Косыгин, Г. В. Романов, К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП Ленинград хооркомунуң бирги секретары Б. И. Аристов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Ленинград область Советиниң күүскомунуң даргазы А. Н. Шибалов, Ленинградтың шериг округунуң шериглериниң командылакчызы, генерал-полковник А. И. Грибков, өскелээ алдан кижилери барган.

Малчылар шериг-далай музейинге далайжы алыр хоорай-шивээзиниң төөгүзү-биле, Совет Төрээн чуртуң кызыгаарын камгалап турар Кронштадт далайжыларының маадырлыг чоруктары-биле танышкан.

Вьетнам болгаш совет эштер оон соонда «Киров» крейсерге барган. Ийи хакпыр Кызыл Тук орденниг Балтиканың хоочун крайсеринин офицерлери болгаш далайжылары маадырлыг вьетнамның төлөөлекчилерин чүректин ханызындан өөрүшкү, хүндүткелдиг үткээн. Бүгү шериг далайжыларының кан-кадык чуруттаарын болгаш чеминшкиннерлиг болурун күзээн.

Вьетнам Демократтыг Республиканың төлөөлери Петродворецке чораан. Ленинградтың хоорай чоогунуң ол кайгамчык чараш суурунуң көнчүү сөлүн орду-парыгы, уран чүүлүүн хөй-хөй чогаалдарын чыгаан делгелгелери мактал-сураглыг.

СЭКП Ленинград область комитеди болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Ленинград хоорай Советиниң күүскому июль 16-да ВДР-ниң партия-чазак төлөөлерининге алдар кылдыр дүштеки шайлалга тургускан.

Шайлалгага эштер А. Н. Косыгин, Г. В. Романов, К. Ф. Катушев, СЭКП Ленинград область болгаш хоорай комитеттериниң секретарьлары, бюро кежигүннери, удуртукчу партия, совет ажылдакчылары киришкен.

Шайлалга чүректин ханызынан акы-дүнма найыралдыг байдалга эртикен, анаа эштер Г. В. Романов болгаш Фам Ван Донг найыралдыг чугааларын чугаалаан.

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Вьетнам Демократтыг Республиканың партия-чазак төлөөлери июльдуң 16-да Ленинградтан Будапештиже чоруткан. Төлөөлер бистин чуртувуска СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың чалгынын ёзугаар албан хуузунда аян-чорук кылып чоруп турган.

Хоорайның кудумчулары, аэропорт ВДР-ниң, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң күрүне туктары-биле, вьетнам болгаш орус дылдар кырында байыр чедирген лозуннар, трансларантылар-биле шиметтингеп. Муң-муң ленинградчылар аргын аалчыларны үдээр дээш, кудумчуларга үлүп келген.

Партия-чазак төлөөлерин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев болгаш өске-даа албан кижилер Москваже үзе келген.

(СЭТА).

МОСКВАДА КЕЛГЕН

ВДР-ниң партия-чазак төлөөлери-биле кады Ленинградка чораан, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев болгаш өске-даа албан кижилер Москваже үзе келген.

(СЭТА).

ОРГАНИЗАСТЫГ АЖЫЛ ТҮҢНЕЛДИГ

Шиитпиргиниң үшкү чылдың бирги чартыын дөзүп тура, Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң амыл-ишчилери күш-ажылын түңнеп, мөөн сөңгаргы сөрүлгаларын чугаалашкан.

Колхоз баштаар чери социалистиг чарышты зөргөн чылдарга бодаарга дээштиг организастап, оөң түңнелин дөмтаамал үндүрүп, мурнакчыларны илередип келгени кижи бүрүзүнге улуг салдарны чедирген. Хүлээнген ажылы дээш колхозчу бүрүзүнүң харыысалгазы бедээн. Оларның материалдыг болгаш моральдыг сонуургалын деткип байдалдының айтыш, ол хуралга тайбың дээш демиселивдиң дыка хөй сураглыг ажылдакчылары олургының демдеглээн. Солуннар анда Ле Зуанның, Р. Чандраның, Р. Гуттуэонуң, Д. В. Сюбельцынның болгаш өскелерниң-даа чугааларын база биижип турар. Польшаның «Трибуна люду» солуну Л. И. Брежневке делегейниң ленинчи шаңналын тывысканы ооң тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш демиселге оча-хавыяазын үнелеп коргенинең хереглиг болуры деп бижээн.

Дыка хөй чурттарның сураглыг политиктиг болгаш хөй-ниитиг ажылдакчылары ол бедик шаңнал Совет күрүнеэнин тайбыңче түңүдүүр политиканы ажыктан ажыглаш, амыдырала бөгүнгидиргиниң, дүшкүүрлүг торукту чавырыдырарының херээнге Л. И. Брежневтиң канчаар-даа ажок улуг салыышкынын үнелөөн ол дээрэнге айтып турар.

СОФИЯ. «Улустар аразында тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң ленинчи шаңналын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке байырлыг байдалга тывысканы Л. И. Брежневке ооң тайбыңның болгаш улустар аразында кадыг ажылдажылганың херээнге улуг салыышкынны дээш өөрүп четтиринишкинни илередирнин бир хевири болган деп. Болгарын Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орадакчызы П. Танчев СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседезинге чугаалаан.

Делегейниң киижилер СЭКП-ниң XXIV съездизиниң күүсеп алган Тайбың программазын Л. И. Брежневтиң ады-биле хомбашканың айтып турар деп, ол чугаалаан. Ол программаны боттандырарын дээш Л. И. Брежневтиң дидим чогаадыкчы ажылы, делегей айтырыгларын шиитпиргээринге ооң улуг энергилы болгаш ленинчи стилин ону бүгү-ниитиниң улуг үнелелинге чедирген. Боюнга, Вашингтонга болгаш Парижже тайбың ажы-чорукчар үезинде чедип алган түңнелдерин төөгүлүг ужуур-дузалыг боор турар. Ол ажы-чорукчар бүгү үлүстеривиң күзел турарын ажыктан ажыглаан.

ГАВАНА. Куба улус болгаш Кубаның коммунистери СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневке «Улустар аразында тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң ленинчи шаңналын тывысканы-биле хомбашкаларын айтып турар деп, ол СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседезинге чугаалаан. Л. И. Брежневке тайбыңның ленинчи шаңналын тывысканы Ленинниң партиязының үндүлеттинин тургустугунан хүнүнден бээр ооң тайбың болган социализм дээш демиселге кызыл келген күжениишкинниң база демдеглээн ол болур.

ТОКИО. Японияның социалистиг партиязының эң хоотун ажылдакчыларының бирээзи, парламент депутады С. Ханью СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке делегейниң ленинчи шаңналын тывысканынга дыка сеткилим хевээн деп чугаалаан. Тайбың дээш болуунун чүткүлдүг ажыл-ижи-биле Л. И. Брежнев делегейниң тайбың күзээр бедүүн киижилериниң улус хүндүткелин чедип алган деп, ол чугаалаан.

(СЭТА).

НЕФТЬ ТЫВЫЖЫН УЛГАТТЫРАР

Тюмень области Правдининиң нефть байлактыг черинде нефтинии газ-биле үндүрүп алыр аргаиы ажыглап эгелээн. Анаа ажыглаар деригларын америк «Камко» болгаш «Причард» фирмалар бүдүрүп берген. Ол фактыны тайылырлап бээрин Тюменьиин нефть-газ тывыжының кол эргелелиниң кол инженери Ф. Г. Аржановтан СЭТА-ның корреспондентизи П. Рябов дилээн. Ол мынча дээн:

— Компрессорлуг газлифт-биле нефть үндүрүп алыр аргаиы ажыглаары бистиң тывыш черлеринге улуг ужур-дузалыг. Нефть үндүрүп алыр мөөнөөр болгаш арыглаар ажылдарны механнаастаарга, ширинин агаар-бөөлүстүг соңгу черлерге тыаыш ажылынга бараан болур киижилер санын эвээжедир, нефть скважиналарының бээр нефтиин ковудедир аргаиы база бээр. Тывыштыг бүрүнү-биле газлифтиниг болдурарга капсырлаштыр тыптыр газты ажыглаар аргаиы база бээр. Ол газ Правдининиң нефть байлактыг черинден Сургут ГРЭС-иниче чылдың-на 700 миллион кубометр көмүрөлиг дамчыттынар.

Газлифтиниг комплектиг баштайгы он-он скважиназы ажылдай бергеи. Ада-чуртка бүдүрген болгаш америк будүүлүг автоматтыкан системаларны ажыглалга киирерге нефть тывыжын улам улгаттырар аргаиы боор.

ТЮМЕНЬ.

ТАЙБЫҢ ХЕРЭЭНГЕ САЛЫЫШКЫН

СОРУК КИИРГЕН

«1972—73 чыдларның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажыддакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделиниң болгаш ВЦСПС-тин докталы районнуң хөйжулаларынга, саанчыларынга, кадарчыларынга таныштырып, оларның оруузунга социалистиг чарыштыг калбартырының дугайында хемчегларни чоруткан бис. Колхоз-совхозтарның удуртукчуларының киҥээнгейин кыштаглаашкынны эки эртиперинче, ниитиниң малын кыштан хур-менги ажырарынче утландырган. Чамдык ажылагыйларга мал чемин немей берип, оон курлавырын тургузуп алыры-биле ооскe районнаадан саваҥны, сигенни салып ап турган. Ынчап турган мал чемин четчир кылдыр белеткеп алган бис.

Бистин районга кыштаглаашкын эки болган. Мал бажының хораар чоруу шоолуг болбаан. Чаш бызаа, хураган, анай хорамча чок өзүп, доруккан. Оны эрткен чартык чылдың түннелдери годаргай көргүзүп турар. Күруне мурнунга алган планныг онаалдарывысты чедиишкинниг күүсеттивис. Чижээ, шинтпирлиг үшкү чылдың баштайгы чартыныда 1117 тонна сүттү, 974 тонна этти, 116,3 тонна хуккуу күруне садар планныг. Эрткен алды айның түннелдери бо: күруне 1327,7 тонна сүттү сактаан, планны 118,8 хуу күүсеттивис. Ынчаҥаш эрткен чылдың бо үези-биле деннээрге күруне сүт садарын 9,3 хуу улгатыргаан.

Сүттү бүдүрери болгай оны садарын районнуң колхоз, совхозтары бо шинтпирлиг үшкү чылда дыка көвүдеткен. Бо талазы-биле «Большевик» совхозтуң ажыл-ишчилери эрес-шүдүргү ажылдааннар. Ажыл-агый сүт садар планын ийи катап ажыр бүтүндүрген. Оң совхозтуң Арыт-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи чартык чыл түннелдери-биле районнуң сүт-бараан фермаларының аразынга калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчип чоруур Кызыл тугун алган. Ферманың коллективи (бригадири Калдар-оол Иргит) бир инектен-не 1094 литр сүттүг саган. Эрткен чылын ол көргүзүг 570 литр турган. Олар сүттү бүдүрерин ийи катап улгатыргаан. Партияның XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының коллективи эрткен чылдың бирги чартыныда 1055 литр сүттү бир инектен саан алган болза, бо чылын ол көргүзүг 1190 литрге четкен.

Ниити районга хамаарыштыр бир инектен саан алган сүт 759 литр болган. Ол эрткен чылдың баштайгы чартыныга бодаарга 191 литр хөй. Амгы үеде районнуң ажыл-агыйларының саар-даа, семиртир-даа коданнары өттүг-суглуг, көктүг-шыктыг чайлагларда туруп турар. Оон ачызында сүт дыка элбек апарган. Ынчаҥаш хүнде 12 тонна сүттү күрүнеге дүжээп тур бис.

Район 974 тонна эът садар планын 1026 тонна кылыр, азы 105,4 хуу күүсеткен. Эътти күрүнеге садар хүлээлгелерин «Алдан-Маадыр» совхоз 122,9, Партияның XXII съездизи аттыг совхоз 121, «Сүт-Хөл» совхоз 110,5, «Искра» колхоз 108 хуу күүседип, ооскe ажыл-агыйлардан мурнакчы болган. Эът садары эрткен чылдың бо үези-биле деннээрге районга 3,5 хуу көвүдээн.

Аймгы үеде районда хөй кыргылдазы чоруп турар. Район чартык чылда күрүнеге 116,3 тонна дүк садар планын 163,3 тонна чылымр бүтүндүрген. Оны совхозтар — 147, а колхозтар —150 хуу күүсеткеннер.

Ниити дерекке улуг салыышкынын киирген күш-ажылдың шалыпчыларын — СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделиниң чоокта чаа хүлээп алган докталында кедээ школаларның өредилгекижизидилгелиг ажылын экижидер, оларның материал-техниктиг баазазын быжыглап, башкыларга болгаш өөренникчилерге таарымчалыг байдалды тургузар дээш ап чорудар хемчеглерни тодаргайы-биле айыткан. Ук докталга бүгү ниитиниң киҥээнгейин база катап кедээ школаларже угландырып, келир өредилге чылынга школаларны, интернаттарны болгаш ооскe-даа уруглар албан черлерин чогуур ойунде база эки шынарлыг белеткээринче улус өредилге органнарын, башкылар коллективтерин кыйгырып турары таварылга эвес. Партия, совет болгаш ооскe-даа хөй-ниити организацияларының удуртулгазы-биле бистиң республиканың школаларында болгаш уруглар албан черлеринде чаа өредилге чылынга белеткел ажылдары бо хүннерде хайныышкынныг чоруп турар.

1973—1974 өредилге чылында тыва школаларның 6-гы класстары орус болгаш тыва дылдарга, математиканга, орус школаларның 7 класстары орус дылга болгаш математиканга чаа өредилге планы болгаш программазы-биле өөренир. Чаа программа-биле ажылдаар 600 хире башкыларның чогуур белеткелин республиканың башкылар биилии бедидер институду июнь, июль айларда организастап эрттирген.

1973 чылдың планында чамдык өрги школаларны болгаш интернаттарны алгыдары, чаа бажыңнарны тудары көрдүнген. Алдан-Маадырның болгаш Солчурнуң школалары бо чылын каймы-даа 320 олуттуг чаа школалыг болур. Нарынның, Кара-Хаакгын, Баян-Таланың школаларын спортчу залдыг, делгем класстарлыг кылдыр алгыды тудуп турар. Оон түннелинде ниитизи-биле школаларга 1120 чаа олут немежир.

Чөөн-Хемчик районнуң Сүт-Хөлде, Улуг-Хемниң Хайыракканда болгаш Хендергеде, Бии-Хемниң Хадында кайызы-даа 50 оруннуг интернаттарны тудуп кылып турар.

Одаар чүүл белеткээринин, ону школалarже сөөртүрүнүң талазы-биле элээп ажылдар кылдынган. Амгы үеде 38815 кубометр ыяш белеткеттинген, азы ол ниити планның 80 хуузу боон турар. Белеткеттинген ыяштан 23752 кубометрни школалар даштында дүжүрген. Одаар ыяш белеткели Улуг-Хем, Бии-Хем болгаш Өвүр районнарның школаларында багай өвес болган. Улуг-Хем районнуң школалары болгаш уруглар албан черлери план ёзугаар 3000 кубометр ыяшты долузу-биле белеткээн болгаш боттарының девискээринде дүжүрүп алганнар.

Оон-биле чергелештир школаларның болгаш уруглар албан черлериниң чаа өредилге чылынга белеткелинде улуг четпестер барын айтыры чүгүле. Республиканың школаларында хөмүр-даш сөөртүлгели хөжүдан турар. План ёзугаар 19017 тонна хөмүр-даш белеткээр турган болза, школалар чанында чүгле 8930 тоннаны дүжүргеп. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Монгун-Тайга, Кыа-Хем, Тандының районнарында одаар чүүлдүң белеткелинче болгаш сөөртүлгезинче чогуур киҥээнгей салдыммайн турарын дүвүрээзин-биле демдеглевес арга чок. Чижээ, Монгун-Тайга районда 1400 кубометр одаар ыяштан чүгле 420 кубометр белеткеттинген болгаш 630 тонна хөмүр-даштан 55-ле тонна дүжүртүнген, а Тандының школаларында 1275, Барыын-Хемчиктe 1050, Кыа-Хемде 1863 кубометр ыяш амдаа чедир белеткеттинмээн.

Чөөн-Хемчик, Өвүр, Эраин, Бии-Хем, Танды районнарда школаларга хамаарышкан тудуглар оожум туттунуп турар. Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүделиниң 1973 чылдың апрель 12-де дүлөп алганы «Республиканың школаларын болгаш уруглар албан черлерин 1973—1974 чаа өредилге чылынга белеткээри» деп докталында ажылчы хөнчар депутаттарының Кызыл хөрээ болгаш районнар Советтериниң күүсекчи комитеттерин школа тудугларын чаа өредилге чылының бетинде ажыглалга киирериниң талазы-биле чогуур хемчеглерни ап, ажылды дүргедирин даскан турган. Ынчалза-даа үстүнде адаттынган районнарда бо талазы-биле эжижишкин болбайн турары дүвүренчиг.

Чаа өредилге чылының эгелээринге чедир чүгле ай ажыг уе арткан. Августуң 15-ке чедир хөй-ниитиниң, ада-иелериң школаларны шефке ап турар колхоз, совхозтарның болгаш бүдүрүлге черлериниң, башкылар коллективтериниң күжүн мөөнөп тургаш, школаларны болгаш уруглар албан черлерин долузу-биле белеткээри райкүүскомнарның база Кызыл хөөрүүскомнуң улус өредилге киҥистеринден негеттиниң турар.

Н. КОНГАР,
Тыва АССР-ниң чырыдыышкынын министриниң орлаакчызы.

ХУУСАА ЧООКШУЛААН

КОЛХОЗТУҢ ШИЛ ЗАВОДУ

ТАРАА КЕЗИЛДЕЗИ КАЛБАРГАН

Чөөн-Хемчик райнуусномунуң кедзэ ажыл-агый эргелелиниң начальниги.

ИНФОРМАЦИЯЛАР

ШЕФ-БИЛЕ

Тес-Хем районнуң колхоз, совхозтарында малга эки шынарлыг четчир санныг чемсуурну кыска хуусада белеткээр ажыл бо хүннерде улам хайныккан. Ылаҥгыя «Чодураа» колхозта бо ажыл эки тургустунган. Агар деп черде Василий Аралди удуртукан аныяктарның № 1 механизастаттынган бригадазы бо хүнерде 12 сараат сигенни белеткээш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Колхоз, совхозтарның мал чеми белеткээр ажылынга шеф дузазын көргүзери-биле Самагалдай суурнуң будурүлге, албан организация, школа коллективтери болгаш ооскe-даа хөй-ниитиниң организацияларының туе-туе колхоз, совхозтарже үнүпкеш, ол хүн ниитизи-биле 150 ажыг кижи 15 тонна ажыг будукбүрүнү белеткээн.

Ылаҥгыя районнуң ийи колхозунуң, ийи совхозунуң сигенн белеткээр ажылынга райпо, харылзаа салбыры, орук тудуг участогу, ыяш ажылагый черидепкейлиг киржип эгелээн. Ол коллективтерден чүгле ыяш ажыл-агый черн «Тес-Хем» совхозка 150 тонна сигенни белеткеп бээрин хүлээнген.

Ниитизи-биле районнуң хөй-ниити организацияларының ажыл-агыйларга 390 тонна сигенни шеф күжү-биле халаска белеткеп бээр. Шак мындыг ажылады эрткен чылын база организастап турган болгаш ол эки түннелди көргүскен.

Сиген шөлдеринде болгаш кыргылда пунктуларында ажылдап турар ажыл-ишчилерге солун программалыг концерт-биле аалдаашкынны Культура бажыңының агитбригадазы бо хүннерде кылып эгелээн. Ону Кан-оол Базан-оол биле Валентина Донгак удуртуп турар.

Ш. КОЧАГА.

СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

Тараа кезери калбарын тузар. Украинаның мурнуу талазының, Молдавияның, Сөңгү Казахстанның, Ортоо Азия биле Закавказьенің ажыл-агыйлары тараазын массалыг ажаан ап турар. Поволжьеның төп-кара хөрзүннүг, Волга-Вятка болган эске-даа девискээрлерниң чер ажыл-ишчилери тараазын кезе берген.

ССРЭ-ниң Төп чизе эргелелиниң баштайгы түннелинде дыннатканын ёзугаар алырга, июль госта кескен тараа болган тараа-бобы культуралары (кукуруза чокка) 6429 мун гектар болган.

РСФСР-ниң ажыл-агыйларының кескени 3074 мун, Украинаның — 1148, Казахстанның—722, Узбекистанның—697 мун гектар.

Чурттуң Кубань болган эске-даа девискээрлериниң механизаторлары тарааны тавычалай кезин турган ажыг ажаан алыр арганы калбаз-биле ажыглап турар. Тараажылар тургустунган байдалга дүүштүр үе-шактыг халас эртирбес, тарааны чидириг чок ажаан алыр дээш шудургу ажылдап турар. Чурттуң мурнуу талазының хөй-хөй ажыл-агыйларының дүжүүзү чаагай болган.

Кескен шелдүң 57 хуузу—3682 мун гектарның тараазын бастырган.

(СЭТА-ның корр.).

РОВНО ОБЛАСТЫҢ (Украин ССР) «Коммунизмниң херели» кодзу ажыл-агыйартелиниң тудуп аяганы шил сава кылыр заводу чыдың дургузунда 100 миллион лааза будурүл үндүрер аргалыг. Ол амгы үениң механизастаттынган будурүлге чери ук черниң консерва заводун болгаш ножазында кодаз ажыл-агыйартельдериниң консерва заводтарының шил савага хереглелин долузу-биле хандырар.

«Коммунизмниң херели» шил сава болгаш туулбу кылырындан аңгыда асфальтбетон заводтуг болгаш үнүш үзүү кылыр заводтуг ажыл-агыйбооп турар.

Беш муң гектар черлиг ол артель 9,5 миллион рубль орулганы ап турар. Ол беш чылдың төнчүзүнде 12 миллион рубль чедер. Колхозтуң заводтары орулганың чартык кезиин киирип турар.

ЧУРУКТА: Ровно области «Коммунизмниң херели» колхозтуң шил заводунуң цеги.

Б. КРИШТУЛДУҢ фотозу. ПМА.

ПРОПАГАНДИСТ

ОЧЕРК

Пропагандист — ол дээрге түгле бедик, хүндүлүг ат эвес, харын партияның, улустуң мурнунга ыдыктыг хүлээлге, өндүр харыысалга. Ол — кижилерниң угаан-медерелинге марксисчилениичи үзел-бодалды хевирлээринге, оларны коммунистиг мөзүг-шынарларга кижизидеринге бүтүү-ле күжүн, билигчаяанын берип чоруур кижи. Буянныг хөрөөнге ылап бердинген, аңаа кезээде шынчы пропагандист бүтүдеан ол берге чымыжы дээп, кандыдаа өртек-долуг негевейн, ооң үре-түннелдери чаагай болган тудум, аңаа сеткил ханып, ону бодунга оң-не бедик шаңнал кылдыр үнелеп билир. Шак ындыг кижилер билиин, байлак арга-дүржулгазын өскелерден кажанда-даа артыкка көрбейн, ынчалза-даа үениң болуушкунарында бүгү-ле чаа түүлдерни дүүнгүр эскерип, ону хамыкты мурнай сегирип алгаш, дыңнакчыларның түректеринге тода, чедингир дылбиле дамчыдып бээринче далажырлар. Ынчангаш пропагандист бодунуң бүгү-ле эки үлегер-чижөө-биле кезээде-ле орукка, ооң мурнуку одуруунга чоруп, чоннуң аңаа сагыл четтирткени — идеологтуг фронтунуң дайынчызы деп сурагжаан адынга төлептиг болууру дээш, түткүл чоруурунуң ужуру-даа ында.

Пропагандистиң албан-хүлээлгезинге холбашкан бүгүдеге билдингир ниити кирилдеден бо түүлдү эгелеп турары база-ла таварылга эвес. Идеологтуг фронтунуң дайынчылары шаап халдавайн турар шак ындыг болуң ам чуртта чок. Бир эвес Тываның эң ырак, кыдыг-кызыгаар ораны — Мөңгүн-Тайгага келгеш, үр чылдарда партия өоредилгезиниң системазынга чедишкининг пропагандистеп келген Борис Данзыдан азы комсомол өоредилгезинге «аныяксаан», хоочуп пропагандист Хертек Адыгдан, чок-ла болза аныяк пропагандист Моңгуш Тадар-ооддан: «Пропагандист болуруниче силерни түү албадапкан ирги?»—деп айтырар болзувусса, олар барык-ла чаңгыс аай: «Партияга, чонга бараан болурунуң күзели» деп, доп-чу, тодаргай харыылаарлер ийик.

Ам ындыгларның бирээзи-биле силерни таныштырайн.

...Марксизам-ленинизмниң үндезинниериң өөренир ортумак чергенниң школазының түннел кичээли чоруур турган. Чартыктан хөй кезии коммунистер болуп турар 17 дыңнакчының база олардан харыының хүлээп алырынга белен, узун-шилгедек дурт-сынныг, ак арын-шырайлыг, ам-даа аныяк пропагандистиң бүгү-ле кичээнгейи эгелээп шылгалдаже уланган. Баштайгы харыылар-даа эгеледи. Айтырыгларны дыңнакчылар Майя Опаш, Марта Салчак, Октябрь Намчыл олар чиик ажыл эртиш, немелде айтырыгларга база-ла эки харыылап, зачёттарыны алдылар.

— Дараазында кымыл?— дээш, пропагандист олурганнарже эргилдир көрдү. Даштындан көөрге, 60 хар чоок-шулай берген, районда одаага айтырыын харыылап турар Кыргыс Шомбул туруп келгеш, «Абстрактылыг бодааштыкын» деп айтырыгны амгы эртем-техниктиг дешилгениң чедишкиннери-биле биллдилиг холбап, «Төөгүге ийи-чаңгыс кижилериң ролюнүң дугайын» чугаалаашаа, делегейге сураггаан элээн каш шылгаравгай бодалчыларның ажыл-чорудулгазын чижекке ап, ынчалза-даа төөгүге шиитпирлиг рольду улус массалар ойнаар дээрзин янзы-бүрү революцияларның чорудулгалары болгаш түннелдери-биле бадыткап көргүскеш, адактың сөөлүнде; «Совет улустуң коммунизмче бар чоруурун» деп айтырыгны ССРЭ-ниң 50 чылының дүтайында Л. И. Брежневтиң илеткелинде теоретиктиг болгаш практиктиг сорулгалар-биле дүүзаалап харыылады. Опаашкан болган немелде айтырыгларга харыылар долу болгаш бүүредиг болду. Арткан дыңнакчылар база өөредилге программазын черле багай эвес шингээдип алганын көргүзүп, келир өөредилге чылында эртемниг коммунизмниң үндезинниерин өөренирде даянып курлавыр биллиглерни ап шыдааны илдең болдулар. Дыңнакчыларның аразында өөредилге чылын чедишкининг доозары-биле чергелештир, онаашкан болган хөй-нинти ажылдарынга ак сеткилдиг, идепкейлиглеринниң саны база эвээш эвес. Оларның аразында Тыва АССР-ниң садының болган нинтиниң чемненилгезинниң алдарлыг ажылдакчызы, Мугур-Аксында үлетпур бараанарының магазинининң эргелекчизи Чанзан Дарый, ооң өөнүң ээзи, кады садыглап турары—Салчак Мөңгүн-оол, бухгалтер Майя Опаш, Ламажык Көшкендей, ажаалга кассазының алыдакчызы, район төвүнде дээре ажылдыларының бирээзинге санадып турар № 5 агитквартираның даргазы Майя Успун болган өскелер-даа бар.

ЗАЧЁТТАРНЫ хүлээп алыры доозулган, келир өөредилге чылында кандыг программаны, өөредилге ногун болган дузаалал түүлдерни база көргүзүр материалдарын ажыглаарын дыңнакчыларга айтып, чагып-сургаан соонда, пропагандист Ондар Чамыянович Маспый-оол-биле кабинетке ийилээ артывыс.

— Партия өөредилгезиниң бо чыгы программазы чедишкининг шинээзинп алдынгавын түннел кичээлге харыылар бүүредиг бадыткады. Мен аңаа хөреч болдум. Аксыларның үре-түннелдиг, дыңнакчыларынарның билии хаавы, быжыг болганының кол-да чылдагааны үүде ирги?—деп, пропагандистен айтырдым.

— Хамык-да чүве өөредилгеня организастыг эгелээринден болгаш шак-ла мынчаар бедик организастыг доозарыдан хамаржыр. Келир чылын база бо-ла дыңнакчыларымбиле кичээлден үргүлчүлээр болганымда, оларның чүктешкизин чаа-чаа чүүлдер-биле базым, шак бүрүзүнде. немей долдурарын пропагандистен амыдырап иеген келген. Оон-биле чергелештир марксизмленининиамниң класстиктериниң чогаалдарын бирги ээлчегде пропагандист боду эки шинээдип ап, ону дыңнакчыларга чедингир дыл-биле тайылбырлап, үениң байдалынга таарыштыр угаадыры — чугула сорулга болуп арткан. Сөөлгү чылдарда дыңнакчыларның политиктиг номнарбиле ажылдаарын күштелдирген мен. Чаа тема бүрүзүн бөгүнгү амыдырал-биле, харын-даа тус-тус дыңнакчыларның эртем-мергежилиниң зайы-биле холбап, оларга хамаарышкан чижектерни солуп, сеткүүлдерден, ажыл-агыйларның, бүдүрүлелерниң янзы-бүрү адырларында чедишкиннерден тып, көргүзөрин дыңнакчылардан иеген турар мен. Ындыг арга аңаала шээжилеп өөренир чоруктан кижилерни чайладып, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдадып чаңчыктырарынга дыка идиглиг — деп, пропагандист бодунуң бодалын хөгжүтпээн олур.

— Дыңнакчыларның билининиң деңнелдиг кичээлден дашкаар еске кандыг арга-биле бедик турарын канчаар билип ап болуруп?—деп айтырарымга, ол кижи бүрүзүнүң кандыг-кандыг чагыгаларлаарын, кино, лекцияже барып, ноо номчуп турарын үргүлчү айтырып, хынап турар кижи болду.

— Бодунарның чагыгаларынар чүл, Ондар Чамыянович?

— Оларның чүгле долу эвес дацызын адап болур мен — дээш, ол салаа базып санады.— «Политическое самообразование», «Коммунист», «Партийная жизнь», «Советы депутатов трудящихся», «Новое время» деп сеткүүлдер, тетрадьтар болгаш үнүп турар солунналар бар ийин — диндир.

ОНДАР Чамыянович райкүүскомнуң секретары кол албан-хүлээлгезинден аңгыда, партийжи, хөй-нинтичи даалгаларлыг. Эртем чылын ол райкүүскомнуң чанында партия эге организациязының секретарынга соңгуткан болган ында партия, профэвилел, комсомол организацияларының, херээженнер болүүнүң болган хана парлалгазының ажылынга удуртулганы көскүзү-биле экижиттикеп. Ол — районда «Билигге нинтилеминиң баштаар черинең кежигүнү, лектору болбушаан, партия-совет активиниң школазының дыңнакчыларынга, ажылчы чоннарның хуралдарынга совет тургузуг талазы-биле шынарлыг илеткелдерни кылып, чурттакчы чонга хөй, солун лекцияларны номчуп, республика солуннарынга районнуң амыдыралын чырыдып турар чүүлдерни бижип, фото-чуруктарны болгаш репортажтарны үндүрүп, тус черниң радиозунга, ада-иелер хуралдарынга чүве чугаалап, школаларга кичээлдерге олуржуп, башкылар-биле арга-сүмелерни солчуп, дыштанылга кежээлеринге, диспуттарга, номчулга конференцияларынга, ужуражылгаларга үргүлчүнүң аалчызы болуп, бо-ла чедип кээп, киришкен турары чаңчыл апарган кижи.

Чоокта чаа эртикен соңгуудала Мөңгүн-Тайганың чонү тус черниң совет эрге-чагырга органнарынга боттарының эң дээре оолларын болгаш кыстарын бир эп-сеткил-биле бадылаан. Оларның аразында ажылчы чоннар депутаттарының район Советинге депутат кылдыр ийи удаа соңгудуп турар Ондар Чамыянович Маспый-оол — бистин очерглвистиң маадыры база бар.

С. МОЛДУРГА.

Дуржулга станциязы бо хүннерде 220 га черниң сигенин кестирген, 150 тонна сараатты тургузуп алган. Ниитизи-биле 26 тракторну, 32 кижини сиген кезилдезинче киирген.

«Шамбалыг» совхозтуң сигенчилери 120 га черниң сигенин кестиргеш, баштай кургаан 30 тонна сигенни сараттаан.

Таңдының ажыл-агыйлары ниитизи-биле 781 га черниң сигенин кестирген, 298 тонна сигенни сараттап алган.

* * *

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунда мал чеми белеткээрниң механизастаттынган ийиги бригадазы сиген кезилдезинче киргенден бээр ийи неделя четкен. Ында сигенни кестирил, белдүрүп, сараттап турар. Механизаторлар хүн бүрүмүң ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар. Ооң түңнелинде 50 ажыг тонна кургаан сигенни сараттап алган.

Трактор-биле сиген тырый тыртып турар Миндирьк Мумбуртуң, дырбааш-биле сиген белдүрүүчүзү Владимир Торбастаев болгаш оон-даа өскелер үе бригадада ажыл-иштиң мурнакчылары болуп турарлар.

ТИИЛЕКЧИЛЕР ИЛЕРЭЭН

Тес-Хем районнуң кодаз ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжының чартык чыл түңнелдерин СЭКП райкому болгаш райкүүском үндүрген.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кириштишаан, районнуң ажыл-агыйлары чылдың бирги чартыында күрүмеге садар мал ажылының продуктуларын: эттии — 105, сүттү —111,6, дуктуну— 113 хуу күүсетмен.

Ажыл-агыйлар аразында чарышка «Тес-Хем» совхоз тиилээш, СЭКП райкомуун, райкүүскомнуң шиячиир Кызыл тугу-биле база натап шаңнаткан. Ук совхоз мал ажылының продуктуларын күрүмеге садарын күүсетпишаан, малдың баш санын өстүрүмүн бүгү чүзүн ажыл-биле ажыр күүсетмен.

МУРНАКЧЫЛАР

«Коммунизмче орун» колхозтуң хойжузу Оормак Сарыг чүс хойга онаштыр 99 хураганны өстүрүп алган болгаш бир хойдан-на 2 килограмм 310 грамм дуктуң кыргаан. «Кызыл тук» колхозтуң хойжузу Оормак Севек —хой ажылынга ийиги класстың мастери болган, ол төрүүр чүс хойдан 100 хураганны алган. Дүк будурел планын база-ла күүседип турар. Эртикен чайын бодунуң күшү-биле 27 тонна сигенни белеткеп алган, ам бо чылын база-ла оон эвээш эвести белетнээр деп хүлээнген.

«Торгалыг» совхозта инек кадарчызы Болат-оол Туң 100 инекке онаштыр 100 быжааны камгалап алган. Быжаа бүргузунден хонукта 800-900 грамм немелде деңзини ап турар.

Шак ындыг эске-даа мурнакчылар Өвүр районда хөй.

КЫРГЫЛДА КИДИН-ТҮЛҮК

Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхозтуң хойжулары бирги чартык чылды күш-ажылчы чедишкиннер-биле дооскан.

Баян-Колда кыргылда пункт-тузунда 40 хачылыг агрегат бедик будурунчулуг ажылдап келгем. Кыргылдада 80 хире кижи хаара туттунган.

Колхоз бо хүнге чедир 6752 хойну кыргааш, оон 131 центнер дуктуң алган. Күрүнеге бирги чартык чыда 60 центнер дуктуң садар тургаш, 130 центнерни садып, хүлээлгезин ийиден хөй катап ажыр күүсетмен.

Хойжуларның иштинден Бай-кара Санчай-оол, Андрей Содунам, Даваа Очур олар бир хойга онаштыр 2,6—2,8 кг дуктуң кыргааш, социалистиг чарыштың тиилекчилери болган.

Кыргынчылардан Сидер Зникпен, Лора Чүлдүм олар хол хачыгы-биле хүнде 36 килограмм дук кыргыыр нормазын 60-дан 70 кг чедир күүсеп турар. Машина-биле Геннадий Мандын-оол хүн нормазын 140—150 хуу күүсеп, кыргынчылар ортузунда чарышка бирги черни эзлээн.

ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

Бө чылдың сентябрь 4-те Алма-Ата хоорайга Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының ээлчеглиг V конференциязы болур. Конференцияның киржикчилери чечен чогаал болгаш уран чүүлүн хөгжүлдезинге хамаарышкан чүгула айтырыгларны чугаалаштыышаан, дүржүлга солчур. африка-азия улустарының империализмге болгаш колониализмге үлүг национал хосталга, тайбын болгаш социал депшилге дээш демисилиге литераторларның сайыышкынын улам калбартыр хемчеглерни алыр.

Үк конференцияга Азия, Африка чурттарының литераторларынган аңгыда социалистиг чурттарның чечен чогаал төлээлекчилери, Европаның болгаш Американың бүрүнгаар кешилгелиг чогаалчылары киржир. Конференцияның чамдык делегаттары Ереванга болуп шулукчулер симпозиумунга киржир.

15 чыл мурнунда Ташкентке бирги конференция эрткен. Оон соонда Каирге, Бейрутка, Делиге эрткилээн конференциялар Африка-азия улустарының дээре чогаалчыларының чангыс эви быжыглып турарын хереглээн. Оларга чаа аныяк күштер, чогаадыкчы организациялар немежип турар.

Бистин чурттувустун чогаалчылары — литература шимчээшкинниг киржил келген. Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчылары-биле харылзааларның Совет комитеди Москвада турар, оон аңгыда Ортаа Азияда болгаш Закавказьеде республика комитеттери база тургустунгулаан. Үк комитеттер дыштыкы өнүктериниң чогаалдарын очуллурар, тарадып нептередир талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар.

Азия, Африка чурттарының чогаалчылары делегейде бооп турар болуушкуннарны улуг сонуургал-биле көрүп турарын билир бис. Индокитайның улустарының маадырлыг демисилин деткип турар ханы утка-шынарлыг чогаалларны олар хөйү-биле бижигилээн. Израиль эжелекчилерниң кеминг үүлгедиглерин сойгаап, Гвинеяның, Анголының болгаш Мозамбиктиң патриоттарының шынчыг демисилин боттарының чогаалларында тозаргай көргүзүп турар. Африка-азия чурттарының чогаалчыларының ажылдарын делегейниң аңгы-аңгы дылдарынче очуллургулаан болгаш номчукчуларның сонуургалын чаалап алган.

Квартал санында үнер «Лотос» деп чечен чогаал журналын Азия болгаш Африка чурттарының Ассоциациязы англи, француз, араб дылдарда парлап турар. Шак ыңдыг журналды үндуруп эгелээни чугула болуушкун деп санаттынар. Журналга чогаалларны, публицистика материалдарын, эртем үүлдерин парлап турар. журналдың арынарынга ол-бо чурттарның болгаш улустарның культуразынга, эң чугула болуушкуннарга хамаарышкан материалларны база бижип турары солун. Ам ол журналдың редколлегиязы конференцияга тавармыштар тускай номерни белеткеп турар. Оон капсырылгазында Совет Казахстанның экономика, эртем, литература болгаш чечен чогаалының дугайында тускай материалды киирген. Ынчангаш конференцияның киржикчилери ээлчеглиг шүүлган эртер республика-биле таныжарлар.

Чыл бүрү тыпсыр «Лотос» деп шанналды доктаатканы чугула ужур-дузалыг. Ону эң дээре чогаалдарны бижээннерге тыпсып турар. Вьетнам чогаалчы То Хоай, ангола шулукчу Агостинью Нето, палестин шулукчу Махмуд Дервиш, Мурнуу Африкадан Алекс Ла Гума, узбек шулукчу Зульфия, моол чогаалчы Сономин Удвал дээш өскелерде «Лотос» шанналдың лауреаттары болганнар.

Ийи диттиң чогаалчылары Аяма-Ата шүүлганынга идепкейлиг белеткенип турар. Совет чогаалчыларның бө талазы-биле салыышкыны улуг. Чурттуп чогаадыкчы эвилелдери, эртем-шинчилел институттары, ном үндүрер черлер конференцияга белеткелде хаара туттунган. Чогаалчыларның ажылдарын очуллуруп парлаарынче улуг кичээнгей салдынган. Моон мурнунда Делиге эрткен IV конференциядан бээр эрткен үш чылда бистин ном үндүрер черлеривис африка-азия чогаалчыларының 400 хире аттыг номнарын 10 миллион кезек кылдыр парлап үндүрген.

Азия, Африка чурттарының V конференциязы бө чылдың октябрьда Москвага болур тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Делегей конгрезиниң будүүзүнде эртер. Шак бө чугула болуушкунга Азияның болгаш Африканың чогаалчылары боттарының салыышкынын киирери чугаажок.

Советтер чурттуңун литераторлары аалчыларны манап турар.

Георгий МАРКОВ,
ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииниң бирги секретаеы.

(ПМА).

МУРНАКЧЫ ЗВЕНОЧУ

КАЗАХ ССР. Алма-Ата областың ажыл-агыйлары садка остүрер чеспек-каттың массалыы-биле ажаап ап эгелээн. «Ала-Тау» совхоз оон кайгамчыктыг чаагай дүжүдүн остүрген. Бө чылын ол ажыл-агый 225 тонна амданныг катты садар.

Гулнияс Омарованың (чурукта) звеноза ап бедик дүжүттү алыр. Мурнакчы звеночуну чаңгыс суур чурттуглары чоокта чаа болган совгуада үезинде Каенелеп район Советиниң депутадынга сонгуп алганнар.

Ф. САЛЬНИКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

АЖЫЛ-ИШЧИ КОНКУРС

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозка база Туран школаларының будүрүлге бригадазынга республиканың школачыларының — аныяк механизаторларның, саанчы кыстарның болгаш ооларның, кыргыкчыларның иишги конкурзузу болуп эрткен. Анаа барык бүгү районнарда школаларның үстүкү классчылары чыылган.

Белтейгиг хүнде найыралың байырлалы болган. Анаа школачылар бот-боттары таныжып, байыр чедиржип, чечектер түдүшкан соонда, ойнотогаа эгелээн. Орус, тыва кырлар ырлаарынга, танцылаарынга шыгараан өөренекчилер тускай шанналдарны алыылаан.

Даартазында коя үүл — ажыл-ишчи конкурс эгелээн. Арыг ак-кок даар, чайгы чыгык хүн школачыларның сеткил-сагыжын улам өөртүп, соок киирип турган. «Школага өөренир, хову-шөлге ажылдаар» деп кыйгырыгбиле эрткен ол конкурстуң түүгүн Туран школаларының будүүлге бригадазының кежигүннери көдүрген. Туранның № 1 школазының директору Н. В. Селина өөренекчилерге байыр чедирбишаан, чедиишкиннериг болурун күзээн.

Трактордарның күчүлүг даап-шимээнга киннирер, доктаал-доозунну доолдурур, чавар шөлче үнүшкен. Оларны аныяк ооллар болгаш кыстар мергежилдя-биле башкарып чорааан. Анаазыннарның денмески андырган кара ширикгери далаазыннар дег шайлуп, хүнге кыланайнып чыткылаан.

Дүүш эртип чорда, кылган ажылдың түүнелин үндүрген. Чер чарарының талазы-биле республика чемпиону деп атты Туранның № 1 школазының онгу классчылары Михаил Иусов биле Людмила Доронина оларга тывыскан. Аныяк механизаторларның эрткен чылгы конкурзузунга Миша база шаннаткан кижи болду, а Люда ынчан чемпионнаашы. Донта-Ростов хоорайның чоогунга болган аныяк механизаторларның Бүгү-россия маргылдаазынга барып киришкен кижи-дир.

Ийиги черни Каа-Хемниң Бүрен-Хем школазының өөренекчизи Александр Перевозчиков биле Таңдының Элегестен келген Людмила Пушнина, а үшкү черни Элегестиң төлээлекчизи Борис Трубников биле Чөөн-Хемчиктиң Чалана школазының өөренекчизи Надежда Ланзык олар алган. Тиилекчилерни дипломнар, хүндүлүг бижиктер болган эртектиг белектер-биле шаннаан.

«Кызыл тараачын» колхозтуң Туранда сүт-бараан фермазынга саанчы кыстарның болгаш ооллардың конкурузу болган. Маргылдаа-инекти машина-биле саарының, саалга аппарадының тургузуун билириниң талазы-биле болгулаан. Ооллар болгаш кыстар аппаратты адырып, эртен, инекти саарынга белеткээр база арыг-шеверник дүүмнерин билирин көргүзер үүрлүг. Орта Чадаананың № 1 школазының онгу класзының өөренекчизи Сергей Сангы-Бадыраа тиилекчи болган. Сергей саанчының мергежилин бодунуң аваазындан — сураглыг саанчы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Мария Шоочаевнадан өөренип алган. Сергей чеди харлыынган-на аваазынга дүзалажып эгелээн. Ам ол ийи чайын улаштыр фермада саанчылап турар. Ийиги черни Сарыг-Сеттен келген Виктор Орустук, а үшкү черни — Улуг-Хемде Арыг-Бажы школазының сески классчызы Чечек Дугаржап эгелээн.

Ол-ла хүн колхозтуң кыргылда пунктузунга аныяк кыргыкчыларның конкурузун эрттирген. Үругларның мергежилдиин, аваангыр-түдүнгүрүн чыылган чон магадал болган соңуургал-биле көргөн. Сарыг-Сеттиң № 2 школазының өөренекчизи Роза Салчак өске өөрүүн соонда кыргын кирзе-даа, оларны мурнай доозупкан. Бир хойну кыргырынга ол чеди-ле минутаны чарыгдаан болган ажылды кылганының шынары бедик болган. Чемпионнуң кожаазын оон эктин ажыр каап, бирги чергениң диплому болган хол шагы-биле таныаан. Ийиги, үшкү черлерни Эрзиден келген Виктор Ламажаа, Бай-Тайганың Бай-Тал школазының өөренекчизи Елена Хертек олар алганнар.

Аныяк ажыл-ишчилерниң конкурузунуң түүнелинде байырлалдыг шүүүм чыскаалы болган. Конкурстуң тиилекчилери боттарының аш-өөрүнүн мурнунга хүндүлелдин даэскинниин кылган.

Бө конкурсту организастаарынга болгаш эртгирериниге ВЛКСМ-нии Бии-Хем райкомунуң бирги секретары К. Хелин-ооллуң. «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы С. Донгуччиттиң, райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый аргелелиниң кол инженери А. Струковтуң, школа директору Н. Селинаның киирген үлүүн белии-биле үнелеп, демдеглексеп турар бис.

М. ФИЛИМОНОВА,
республиканың аныяк натуралистер станциязының директору.

БУДУК-БҮРҮ БЕЛЕТКЕЛИ

«Ак-Туруг» совхозтуң төп салбырында будуи-бүрү белетизэрин комсомолчу Дамдын Хеймер-ооллга удуртнан бригада чорудуп турар. Үк бригаданың кежигүннери колдуунда-ла школачылар. Өөреникчилер чайгы дыштанылгазының үезинде күш-амылчы дадыгыышкынны ап, төрээн совхозунга 60 тонна будук-бүрү белетизэр планныг. Ол ажылды шарлап, хадың үнген Ак-Хая деп черде чорудуп турар.

Күш-амылды организастаамы эки. Ам 15 тонна будук-бүрү белетиттинген. Ону чоланачы Кызыл-оол Бегзи Чаш-Талда, Чиңге-Ховуда кыштагларже сөөртүп, чедирип турар.

Будуи-бүрү белеткелинде Юра Опуйлаа, Игорь Дорта эки ажылдап, социалистиг чарышка тиилекчи болуп турар.

К. КОМБУ.

Улуг-Хем район.

ДЕЛЕГЕЙ дө хүннерде

СЭКП-НИҢ ТӨЛЭЭЛЕРИ ЧЕДЕ БЕРГЕН

БАГДАД. (СЭТА). Иракның Араб социалистиг чаартылга партиязының удуртулга черииниң чалааның бүүгаар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Ш. Р. Рашидовка баштаткан СЭКП төлээлери Багдадта чеде берген.

Төлээлер Ирак Республикаының национал байырлалынга киржир.

АЛБАН ХУУЗУНДА АЯН-ЧОРУК

БЕЛГРАД. (СЭТА). СФЮРнуң Күүсекчи эвилел вечезинин даргазының оралакчызы, даштыкы хереқтер талазы-биле эвилел секретары М. Минчиниң чалааның бүүгаар Югославияга Египеттиң даштыкы хереқтер министри М. Х. Эз-Зайят албан хуузунда аян-чорук кылып чораан.

Делегейде дүшкүүрлүг байдалдың чымчап, күрүнелер аразынга кады ажылдажылганың калбарып турары чижектиг илереп турар өскерлиишкиннерге ийи таланың сеткили ханган деп, югослав-египет дыңналдыга чугаалаан.

Чоокку Чөөн чүктө байдалды Айыыл чок чорук Чөвүделиниң чугаалажып турарын, ол девискээрде тургустунган кризисти узуткаарынче угланган Айыыл чок чорук Чөвүделиниң шинтпирин болган КНО-нуң өске-даа шинтпирлерин амыдыралга боттандырарындан Израильдин ойталаанын бүрүү шапканын дыңнадыгда чүүлдүг деп үнелеэн. Айыыл чок чорук Чөвүделиниң шинтпирлериниң Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны тургузарынга чедирер түүнелдиг, болурунга талрыычалыг байдалдар амгы үеде бар деп, бүзүрелиинин министрлер илергейлээн.

ВЬЕТНАМ-СОВЕТ НАЙЫРАЛ БЫЖЫГАР

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-нин партия-чазак төлээлериниң ССРЭ-де аян-чоруунун дугайында дыңнадыглар ВДР-нин солуннарын долдур парлаттынып турар. «Нян зян» болгаш «Куан дой нян зан» Вьетнамның төлээлерин Лихачёв аттыг автомобиль заводунга чоннуң изиг хүндүткелдиг болгаш чүректиң ханызынган найыралдыг хүлээп алганын, анаа митинг болганын дыңнаткан.

«Вьетнамның үнү» радио аян-чорукту чоруп турарынче бодунуң дамчыдылгаларынга кол киичээнгейни салып турар.

Республиканың ажылчы чоннары аян-чорукту ажыр турарын улуг киичээнгейлиг болгаш бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүүшкүнүнүг сонуургап турар. СЭТА-ның корреспондентилери бө хүннерде республиканың эң эки кодээ ажылдагый кооперативтериниң бирээзи, Ханой чоогунда Чедиргелиг чораан. Ол кооперативтиң ажыл-ишчилери ССРЭ-де колхоз тургузуушкунунуң дүржилгазын, күш-ажылды организастап турарын ыяк өөренип көргеш, кооперативин сайзырангай хөй адырыг ажылагый болдуруп алган.

Кооперативтиң даргазының оралакчызы, ВДР-нин Национал хуралының депутады Буй Тхи Фук мынча дээн: эжелекчилерге удур, Төрээн чурттуң камгалаары дээш бистин удурланыышкын лайынын чорудуп турган үевисте Совет Эвилели биске улуг деткимчени көргүскен. Бүгү талалыг, дээштиг ол дузалажчы хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш бистин улузувустуң демисилиге чедип алган улуг тиилелгезиниге киирер чугула улуг-хуу болу берген. Амгы үе-чадага бистиң алыс күзел, сорулгаларывысты бүрүнү-биле деткип турары дээш СЭКП-ге, Совет чазакка болгаш ССРЭ-нин улузунга бистер, вьетнамчылар, чүректиң ханызынган өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис».

ПРЕЗИДЕНТ ХАЛАЖЫ БЕРГЕН

БУЗНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның президентизи Эктор Кампора халажы берген. Ораланчы президентиден халажыр дей бергенин Висенте Солане Лима база медеглээн. Халажыр дугайында ол ийи медеглелди чугаалажып көөрүбиле Национал конгрессие (парламентиге) дамчыдып берген.

Президент тургаш, шеригнимилерге 1955 чылда дуңмуттинген Хуан Доминго Перонну президент кылдыр соңгуп ап болур арганы аргентинан улуска бээр нүүлдүн барымдаалаашы, президент хуузагелгеден халажыр шинтпирни үндүрген мен деп, Эктор Кампора дыңнаткан. Перон сеилгу 18 чыл дургузунда дашпаны чурттарга чоруп турган.

Март 11-де бүгү-нииги соңгуда болган. Аңаа Хуан Доминго Перонның кандидатуразын депшидер чөпшээреди чагырга черлерни оон талаачылыларынга бербээн. Ам Перонну Аргентинаның президентизинге соңгуп болур арга бар деп, Э. Кампора оон ыңай дыңнаткан.

Хөйүү өзугаар президент соңгулдазын моон соңгаар 40 хүн эртеңде эгелеп болур.

Сомали Демократтыг Республиканың пайысылалы — Могадишоның чурттаачылары совет тырттырган чуруктарның, почта маркаларының болгаш класталга уран чүүлүнүң кылыгларының делгелгезин аажок сонуургап танышкан. Хөй санныг көргүзүтээр оларны ССРЭ-нин улустарының амыдыралы, чаагай чанчылдары, ажыл-ижи-биле таныштырган.

ЧУРУКТА: совет делгелгеде.

А. РАЧКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Г. Гусактың чугаазы

ПРАГА. (СЭТА). Мурнуу-Моравиянның Стражница хоорайынга чехословак авиахтар фестивалынга ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусак чүве чугаалаан.

Амгы үеде делегей байдалында онзалаш демдеглээр чүве хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының күүшыдалының улгадып, революстуг, демократтыг болгаш тайбыңга ынак шинчээшкинниң калбарып турары болур. Делегейниң хөй-ниитизи социалистиг болгаш капиталистиг күрүнелериниң араазынга тайбың кожа-хелбээ догуннаарының айтырыгларывыче вол киичээнгейни салып турар. Делегейге тайбыңны камгалап алырының айтыры моон мурнундаазындан бүзүрелдиг, перспективалыг апаргаш. СЭКП-ниң Совет Эвилелиниң эң Л. И. Брежневтиң хууда идепкейлиг болгаш тайгылып чок туруштут политиказын бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп, детиир тур бис. Чехословакияның даштыкы политиказы дүшкүүрлүг байдалды делегейге чавырылдырарынга, капиталистиг чуртар-биле харылзаалаарга боттуг айтырыгларны шинтпирлээринге бүгү хемчеглер-биле дуза чедирип турар деп, Г. Гусак демдеглээн.

Үлгады берген пазылыг болгаш аныяк кижи бүгудези бистиң улустарывыстың, социалистиг төрөл чурттуң улам чечектелиринге улуг-хуузуун ак сеткилдиг ажылакки-биле киирер дээримге бүзүрелдиг мен деп, Г. Гусак чугаалаан.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КАҢ КҮЧҮЗҮ

Үлегшүрүүң бир адыры — металлургияның төскү беш чылда, оон үшкү, шинтпирлиг чылында ажылының дугайында чугаалап бээрин СЭТА-ның корреспондентизи ССРЭ-ниң кара металлургия министри И. П. Казанцевтен дилээн.

— Бистиң чуртка коммунизминиң материал-техниктиг базазының тургузарынга кара металлургияның ролю улуг— деп, ол чугаалаан.— Моон үжүрунда бө адырга болган улуг болуушкун бүрүзү солуурзалды хайныктырар болгаш кижилериниң кичээнгейин ол хаара тудуп турар.

Чоокта чаа Карагандының металлургия комбинадынга «1700» дээр стан ажыглалга киирген. Оон-биле холбаштыр СЭКП Төп Комитеди металлургтарга, будүгжуларга, монтажниктерге, ол чугула сорулганы шинтпирлээринге ыалыычы күш-ажылы-биле киришкен бүгү кижилерге байырлыг чагааны чоруткан. Июньүң төнчүзүнде оске бир улуг күчүзүт агрегат— «3600» дээр стан ажыглалга киирген. ол — Жданов хоорайның «Азовсталь» заводта. Баштайгы чартык чылда 33 ажыт пехти болгаш агрегатты ажыглалга киирген болгаш чаартканы. Амгы беш чылда совет кара металлургия бодунуң хөгжүлдезинге чаа улуг базымны кыдыр. Бө адырның ханчаар хөгжүп турарының көргүзүү болур кан эвилдиринишкини бө чылын 131 миллион тонна болган, бо — улуг чурагай-дыр. Оны совет металлургтарның улуг тиилелгези деп санаар бис.

Бистиң чуртувуста металлургия цехтерин болгаш агрегаттарын тудары, ажылдап турар будүрүлгелерни чаартыр ажыл талыышкын чоруп турар.

Оон-биле каңы бө адырга ажыл-херектиң чеднишкинни чүгле будүрүлгениң хемчээлин көөдегидиринден эвес, харын база металлконструкциялардың тургузуун үнделиниибиле болбаазырангайжыдарындан, оон шынарын бедидериниден үзүү-биле хамааржыр. «Амгы байдалда, бүгү улус ажыл-агыйынга ажыктының барымдаалап көөр болза, эки чүве дээрге —ол барык кезээде хөй база дээни оль— деп, партияның XXIV съездиинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эң Л. И. Брежнев чугаалаан. Ол состер бистиң адырывысча бүрүнү-биле хамааржыр.

Бистиң продукциямыстың сортун эжиидери болгаш оон шынарын бедидери дээрге, машина тудуушкунунга болгаш металл ажылдап кылыышкынынга прокаттың 20 хуузун камнап алырынга чедирип болур. Өскедаа таланың түүлдериниге камнадга кылгаш, металл чарыгдалын кызырып ап болур.

Продукциянның шынарын эжиидери, будүрүлгениң ажыктының бедидери — варын, хөй планныг чорудулга. Ол болза продукциинны будүрүп үндүрүп турар цехтерге чүгле болур эвес, харын база руда тывыжындан эгелээш, металлургия шуушту-рулгазының бүгү звеноларынга хамааржыр.

Дешпилгелиг демир-руда чиг-один— концентратты болгаш скатыштерни будүрери дүрген өөрү турар. Металл эвилдиринин дешпилгелиг аргаларын нептередип турар. Домна суугуларының будүрүкчүлүүн бедидер, продукциянның бот-үнезин чиигидир арганы берип турар хемчеглер өлдынып турар. Кан эвилдиринин хөрээнге мартен суугуларын тударындан ам ойталаан бис. Амгы үеде күчүлерниң немелде өзүлдези болза чүгле кислород конвертерлериниң болгаш электросуугуларының күселя-биле болдунуп турар. Кандың шынарын улгаттырып турар бис. Ынчангаш ынчаар шынарын улгаттырган металлдан кылыгның үрелиг чокка ажыыдаар үезин 1,5—2 катап узаар.

Сорттуг шынар талазы-биле экижидеринче угланышкын прокат будүрүлгезинде база чорун турар. Бир эвес белей прокатты будүрүп үндүрериин беш чылда 29 хуу өстүрер кылдыр планнаан турган болза, калбак-демир прокатты будүрери 37 хуу өзер.

Металлургия будүрүлгезиниң бүгү чадаларынга хол шынар болуп турар чүве—агрегаттарның күчүзүн көөдегидири, эң-не дешпилгелиг технологтуг схемаларны ажыглаары, автоматчыдылганы калбаа-биле нептередири болуп турар. Бо айтырыг талазы-биле министерство болза СЭКП ТК-ның «Кара металлургияда технологтуг чорудулгаларны автоматчыдар талазы-биле ажыддарның чорудулгазының дугайында» деп доктаалын удуртукка болгуруп турар.

Адырның мурнунда турун турар сорулгаларны чеднишкинниг шинтпирлээр дээр болза, боттуг организас-техниктиг хемчеглерни массалыг социалистиг чарыш-биле холбаары чүгле улуг чеднишкиннерге чедирип болур. Чарыш болза металлургия будүрүлгезиниң ажыктыны бедидерининиң, продукция будүрериниң бүзүрелдиг көөдегидиринин, оон ассортиментизин калбартырының болгаш шынарын бедидеринин эң чугула курлавырларының бирээзи болу берген.

Мындыг чижек. Социалистиг чарышка хүзээдедериниң чеднишкинниг күүсеглиг, күчүлүг ажылдың будүрүкчүлүүн бедидерин чедип алырының, кан эвилдиринин болгаш прокат будүрериниң 1975 чылдагы дециелии чедип алганы дээш, «Запорожсталь» металлургия заводунуң ажылчыларынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга болгаш албан-хаакчыларынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев байыр чедирип чагаа бижээн. Бо кайгамчыктыг коллектив болза, беш чыл-дың шинтпирлиг, үшкү чылының планын хуусаа бетинде күүседирер дээш социалистиг чарышты уламчылап, улам калбартышаан, немелде 15 муң тонна шойну, 10 муң тонна канны, 12,5 тонна прокатты будүрерин хүзээген.

Кара металлургияның ажыышчилери эң чугула продукциянны будүрер талазы-биле тартык чыл планын чеднишкинниг күүсеткеннер. Олар ам тоску беш чылдың программазын, СЭКП-ниң XXIV съездиинниң шинтпирлери-биле тодаратгынган сорулгаларны чеднишкинниг шинтпирлээринге бүрүн шинтпирлиг-лиг.

Малчын

Комсомолчу Дүкар-оол Маскыр-оол Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунга 5 чыл ажылдаан. Минчала-даа оон күш-ажылчы чеднишкиннери улуг. Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин, деннечи өбилейлиг медаль болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Бүш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук» деп хөрек демдээ аныяк малчынның талептиг ажыл-херээн хереқилеп турар.

Ол ам Улуг-Хем район Советиниң депутадынга ийи удаа дешпиттирген. ВЛКСМ Тыва обкомунуң кежигүнү. Бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 96 хураганны менди доруктуруп алган.

О. НАМЧЫЛАК.

КАДРЛАР НЕМЕШКЕН

Совет садыгның ажыыл үеинің негелдезинге дүүштүр тургузарынга түскай эртемниг кижилер, массалыг мергежилдиң ажылдакчылары кол рольду ойнаар. Ону бистиң республикага шинтпирлеринге Тыва респотребсоюзтуң Кызылда садыг-кооператив училищезин чогуур үлүүн киприп, садыгның, ниитининг чеменилгезининг мергежилдиг кадрларын белеткеп турар.

Бистиң республиканың кайы-даа булуңунга ук училищениң доозукчулары-биле ужуражып болур. Чылдың-на училище дыка хой садыгжыларны, хлеб быжырыкчыларын, поварларны хереглеп кооперациязынга белеткеп берип турар. Эрткен хүнде рде Кызылда садыг-кооператив училищезин эдлегелиг доозукчуларын күш-ажылчы делгем оруккче удаан.

Бо чылын садыг-кооператив училищезинге 108 кижи садыгжы, 54 кулинар, 21 хлеб быжырыкчызы деп мергежилдиң документтерин холга алган.

Садыг сургуулдары ниитизи-биле дерт болукке үстүп алгаш, чыл дургузуида өөренип келгеннер. Училищениң башкылары ажылдаарынга чугула билиглерин сургуулдарга берген. Ынчангаш өөреникчилер теоретиктиг билиглерни шингээдип алыры-биле чергелештир хереглел кооперациязының аъш-чем болгаш үлетпүр бараанналрынга ажылдаарының техниказы-биле таныжып, үш айлыг практиканы райполларга эрттиргеннер.

Сургуулдарның практиказын эрттиреринге Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Мөңгүн-Тайга, Эрзин районнарының хереглекчилер ниитилелдери тааржымалыг, эки байдалды тургускан.

Училищеге культура болгаш музыка бараанналрының касса аппараттарының, магазинner дерит-хереккелдериниң, хлеб быжырарының түскай лабораторизи болгаш шериг база хамааты камгалалының хөрээн өөренирининг кабинеттери ажылдап турган.

Садыгның эге билиин сургуулдар хандыр шиңгээдип алырына бо бүгү таарымчалыг байдалдар болур. Өөредилге чылының дургузуида «Хөглүглериниң болгаш тывыгырларның клубунуң» оюнарын янзы-бүрү темаларга эрттирип, солуп диспуттарны, ужуражылгаларны каш удаа организастаан. Училищениң башкылары сургуулдарынга бижыг билиглерни берип, бедик деңнелдиг өөредилгени чедип алган. Аныяк специалист Елизавета Даргат удурлуп турган бөлүүнүң эки өөредилгезин чедип алгаш, училищениң бөлүктер аразынга калбарган социалистиг чарыжының тиилекчизи болуп үнген. Доозукчуларның күрүне экзаменнерине башкы Шумбуу Ооржактың удурткан ийи дугаар бөлүүнүң сургуулдары бижыг билигни, бот-идепкейлиин көргүскен.

Бо өөренип эрткен чылының дургузуида кончуг эки өөредилгеи-биле шылгараан болгаш доозарының күрүне экзаменнерин үтле «5» деңдек-биле дужааганы дээш Роза Кара-Салга. Галина Сендашка, Бижек-оол Саяга мактадың түскай документтерин тывыскан.

Өөреникчилерниң практиктиг өөредилгезиниң талазы-биле четпеетер бар. Маңаа сургуулдарның эң ылаңгыя бүдүрүлге практиказының теориязы үеиниң негелдезинден чыдып каап турар.

Оон ынай сургуулдарның үш айлыг практиказының үезинде хереглекчилерниң Сүт-Хөл, Бай-Тайга, Каа-Хем

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 167 (9242) | Среда, 1973 чылдың июль 18 | 1925 чылда үндезилеттингеш. | Өртээ 2 коп.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактыг чалаачыл ёзугаар Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Ле Зуанга болгаш ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ния чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан ВАЧП-ниң база ВДР чазааның төлээлери Совет Эвилелиниг албан хуузунда ажы-чорук кылып, 1973 чылдың июль 9-тан 16-га чедир чоруп турган.

Вьетнам төлээлер ССРЭ-ге чоруп турган үезинде Москваның Лихачёв аттыг заводунга, Ленинградка ажы-чорук кылып чорааш, анаа хоорайның төөгү талазы-биле турасказалдыг черлерни көрүп таныжаан. Ленинградтың чамдык үеэлтүр будуругелерине база чорааш.

Москвага болгаш Ленинградка төлээлерниң хүрээлелгези-биле митингилер болган, ук кижилерге Л. И. Брежневке баштаткан Төп Комитединиң удурлугазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылтыын шиңгээнин, ажылчыл болган коммунистиг ишкинчилиниң кедүрүлүшкүзү тайбыңнал база социал дешилгелиниң херээжең улам тиилелеримге болуруунуң боттуг белеткелдерин тургузуп берип турар деп, совет болгаш вьетнам удурткулуг саналын. Империалистиг эжелекти дайынга удур демселеге вьетнам улустуң тиилелгези Парижде дугуржулгазынга ат салдыңгандай тодаргай кларел кагылгеш, ук тиилелге Азинга болган бүгү делегейге айыыл чок чоруукту, тайбыңны бижыглаарынга чүгүлээ ролдуг боор турар.

ВАЧП болгаш ВДР-ниң чазаа СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиңгээлерин ёзугаар тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарывге, В. И. Ленинниң төлевилел ажыткаңы янзы-бүрү янгылаел тургузулгуг күрүнелерииң ораазында тайбың кожахелбөө догуунаашкының принциптерин боттандырарывге, хамаарышпас чорук, хосталга болгаш социал дешилге дээш демисевин турар улустарны идепкейлиг деткимчилеп турланган Совет Эвилелиниң ажыл-чорудулгазын деткип турар.

ССРЭ-ниң, ПУР-ну болгаш ГДР-ниң ГФР-биле ат салганы чогуур документилерде илередтингеп, ам Европада догуунаң турар күрүне кызыгаарларына, ооң иштинде Герман Демократтыг Республика биле Германия Федеративтиг Республиказының кызыгаарларына дээш болбас чүрүмүү улустар аразының эргелиниг дүүштүр бүрүнү-биле күзээн көөрү Европага база бүгү делегейге тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту камгалаарының хезинге бүрүнгаарлаарының кончуг чүгүлээ базыны болуп-деп, ийи тала санаан.

Айыыл чок чорук болгаш халды ажыдажыга айтыжыглаарын чүгаалажыр талазы-биле бодунуң ажылын эгелээн ниити-европа чөвүлел хүралы фашизмге удур делегей дамнының түңнелдеринге быжыглаалар база ол дииле тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга таарымчалыг үндезинериин немей тургузуп бээр сорулгалыг деп ийи тала санаан.

Азинның, Африканың болгаш Латий Америкамың улустарының империализмге, колониализмге болгаш неоколониализмге удур база хамаарышпас, хостуг чорук, демократия, социал дешилге дээш демисевин совет болгаш вьетнам делегация шиңгээлерин-биле деткип турар.

Ийи таланың бодап турарыбиле адырга, амыр үезинде байлалында социалистиг чүрттар аразында сырый каттыжылыкының болгаш кады ажылдажылганы бүгү хемчег-биле быжыглаары, социалистиг система-биле национал хосталга дээш түржүп турар күштөрлериниң эвилелии быжыглаары, марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге үндезилээри, коммунистиг шимээжиниң улам сырый каттыштырары онза чүгүлээ үжүр-дүзаалыг. Амгы үениң тайбыңче чүткүлдүг бүгү-ле антиимпериалистиг күштериң сырый каттыштырарының хезээнге боттарының салыышкының улам улгаттырарын СЭКП биле ВАП мелеткеп турар.

III.

Совет болгаш вьетнам партия-чазак төлээлери ССРЭ биле ВДР-ниң аразында харылзааларны бүгү талазы-биле чугаалажып көргеш, ээ чугаа бүгү үүлдер—политиктиг экономиктиг, идеологтуг харылзаалар, а ол шыкаш камгалал-даа талазы-биле советвьетнам найырадың база ажыдыкма кады ажылдажылганың совсаал чокка ыре-түңнелиг хөгжүлдээнин удурлаштыр хөгжүлдээнин удурлаштырын-биле демделеп турар. Совет Эвилели-биле ВДРниң аразында бүгү үүлдер талазы-биле харылзааларны улам хөгжүлдүнүң чоокку болгаш келир үелеги сорулгаларын ийи тала база чугаалажып көрген.

Ийи тала мыңчаар дугуруушкан:

— СЭКП биле ВАЧП аразында ажы-дыка харылзаалардың чүгүлээ-бүрү деннелдерге ажыдыгарын, ийи талага сонгуулгалдыг айтырыглар дугаанында консультациялары база сагыал-оваал солчуушкунун кылырын;

— экономика, эртем болгаш техника талазы-биле вьетнам национал кадрларны белеткевишкан, ВДР-ниң социалистиг экономиказын катап тургузар база улам хөгжүдер, вьетнам улустуң материалдыг чаагай чоруун нөдүрер сорулга-биле ийи чурт аразында экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганы улам хамыладыгырга идиг кылырын;

— ийи чурттуң эртем болгаш культура албан черлериниң аразында, ол шыкаш хөө-биле организацияларының-даа аразында харылзаалары кабартырыгга идиг боор, социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң дурукулгазы-биле солчуруп дугуруун турар.

ВДР-ниң партия-чазак төлээлериниң Совет Эвилелиниг аяа-чоруунуң үезинде улус ажыл-агыйын катап тургузарыгга болгаш хөгжүдеринге Вьетнам Демократтыг Республиканың Совет Эвилелиниң көрүзер дузаламчыларынга дугаа-

(Уламчыны 3-гү арымда).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыжыының алдыгы сессиязы болуунуң ажыглыг июльдуң 17-де Кремльдиң Улуг ордузунга эгелээн. Эртенгиниң 10 шакта ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының хуралдаар залынга ССРЭниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң хуралы ажыттынган. Эштер: **А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, Б. Н. Пономарев, Д. Ф. Устинов** оларны депутаттар үргүлүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Сессиялар аразында мөчээн депутаттар Д. А. Белягурин, Б. Н. Гришин, И. С. Конев, А. Н. Туполев оларның бүт кырынга туруп ёзулаларын даргалакчы — Националдар Совединиң даргазы депутат **Я. С. Насриддинова** санаадаан.

Ооң соонда чаа сонгуткан депутаттарның бүрүн эргелиг хынаашының дугайында Мандат комиссиязының даргазының илеткелин дыңнаан.

Депутаттар сессияның дараазында хүн айтырыын бир үн-биле бадылаан:

1. ССРЭ-де улус өөредилгезиниң байдалының дугайы болгаш ниити орутмак, профессионал-техниктиг, түскэй орутмак болгаш дээди өөредилгезин улам ынай сайзыраңгайдырыңыр талазы-биле хемчегларниң дугайы.

2. ССР Эвилелиниң улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужуулгазының Үндезинериниң төлевилелиниң дугайы.

3. Күрүнеэниң нотариадының дугайында ССРЭ-ниң Хоойлузунуң төлевилелиниң дугайы.

Ооң соонда сессианың ажылының чүрүмүн бадылаан.

Эвилелдиң Содэкке ажыл-агый талазы-биле комиссиязының даргазы депутат Г. С. Золотухинни ССРЭ-ниң белеткелдер министрине төмүйлаанынга холбаштыр ону комиссиязың даргазы хүлээдегзидеп хостаан. Эвилелдиң Совединиң депутаттар төлөлекчилериниң чөвүлелиниң саналыы ёзугаар кадаа ажыл-агый талазы-биле комиссиязың даргазында СЭКП Ростов обкомунуң бирги секретары депутат **И. А. Бондаренкону** сонгаан.

Июль 17-де хүндүскүүнүү 12 шакта ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кремльдиң Улуг ордузунда хуралдаар залынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыжының адыгы сессиязынга Эвилелдиң Соведи-биле Националдар Совединиң катыышкан хүрээлээн эгелээн.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. В. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев** оларны депутаттар болгаш аалчылар бүт кырынга туруп алгаш, дииметтинг, үргүлүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң даргазы депутат Я. С. Насриддинова ийи палатаның катттыкан хуралы ажыктан.

«Чуртка улус өөредилгезиниң байдалының болгаш ону улам ынай сайзыраңгайдырарының талазы-биле хемчегler дугайында» база ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужулгага Үндезинериниң төлевилелиниң дугайында хоойлузунуң Үндезинериниң төлевилелиниң дугайында» илеткелди (СЭКП ТКның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы депутат **К. Т. Мазуров** киргеш,

(СЭТА).

СОВЕТ-ВЬЕТНАМ КАДЫ КЫЛГАН МЕДЕГЛЕЛ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Июльдуң 16-да Кремльге өөредилгезиниң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы болган. Хуралды И. В. Подгорный даргалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыжының июль 17-де ажыттынар адыгы сессиязының хүн айтырыының болгаш оон ажыглыының чүрүмүнүү дугайында айтырыглаарны Президиумга чугаалажыын Чөвүлелиниң болгаш ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумуну база чугаалажын болгаш оон ажыглыының чүрүмүнүү дугайында айтырыглаарны Президиумга чугаалажыын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хүлээн алгаш, Президиум Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң сессиязын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының уйлус өөредилгезин, эртем болгаш культура талазы-биле комиссиязыларынга, хоойлузар савааларының комиссиязыларына болгаш аныяктар хөрээниң талазы-биле комиссиягa салбалын киирип келирин-биле дамчыдып берген турган.

Үндезинериниң парлап чарлаттынган төлевилелиниң хөөнната улуг сеткил хамыышкыны-биле уткаан, ажыктың чоннарның халбак соңгуургалыг ол хайнистырган болган опу хөй черлерде чугаалажып көрген. Төлевилелди чугаалажып көөрүнге өөредилге, албан черлериниң болгаш бүдүргүгелериниң коллективтери, хөй-ниити органиазациялары, Советтериниң депутаттары болгаш хөй хамаатылар киришкилээн.

Хөй-ниитиниң савааларынга үндезилээн, комиссиялар Үндезинериниң төлевилелиниң талазы-биле, түңнеодыр болгаш төлевилелге чамдык эдилгелерин база чазалгаларны киирглээн дээр дугайында улус өөредилгезиниң, эртемниң болгаш культураның талазы-биле комиссияларының даргалары З. Воостун болгаш П. Н. Федосеевтаң дыңнадыгларын Президиум хүлээп алган. Ол ажыктарның үезинде эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң, ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының, эртем-шинчилел албан черлериниң кадрлаң соңгуургалыг ол чайнистырган болган опу хөй черлерде чугаалажып көрген. Төлевилелди чугаалажып көөрүнге өөредилге, албан черлериниң болгаш бүдүргүгелериниң коллективтери, хөй-ниити органиазациялары, Советтериниң депутаттары болгаш хөй хамаатылар киришкилээн.

Хөй-ниитиниң савааларынга үндезилээн, комиссиялар Үндезинериниң төлевилелиниң талазы-биле, түңнеодыр болгаш төлевилелге чамдык эдилгелерин база чазалгаларны киирглээн дээр дугайында улус өөредилгезиниң, эртемниң болгаш культураның талазы-биле комиссияларының даргалары З. Воостун болгаш П. Н. Федосеевтаң дыңнадыгларын Президиум хүлээп алган. Ол ажыктарның үезинде эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң, ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының, эртем-шинчилел албан черлериниң кадрлаң соңгуургалыг болгаш ведомстволарындан, эртем-шинчилел албан черлеринден кирген савааларны болгаш

КОММУНИСТЕР МУРНУКУ ОДУРУГДА

ҮЕНИ МУРНАП

ЧОРУП ОРАРЛАР

«Тыва тудуг» трестиң бажың таваа кылыр тудуг эргелелиниң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүдүг шинтпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, тоскы беш чылдың шинтпирииг үшкү чылының бирги чартыныңың планыг оналаадазын ажыр күүсеткен.

Социалистиг чарышты бригадалар, түс-түс кижилер аразында дээштиг болгаш эки организастаамының түңнелинде эргелеадың ажылчыннары эрткен алды айларда керээ ёзугаар 848 муң рубльдиң ажылын кылып чорудар хүлээлгезин 1164 муң рубль чедирип, планның 1372 хуу чедирген. Эргелел бодунуң күжү-биле кылыр хүлээлгезин база мраката ажыр күүсеткен. Күш-ажылдың будуруқчулуу эрткен чылдың бо үезинде деминээрге 10 ажыг хуу өскен.

Ол бүгү күш-ажылчы чеднишкинии бажың таваа кылыр тудуг эргелелиниң коллективи социалистиг чарышты дээштиг организастап, оон түңнелин ай самында үндүруп, тиилекчилерин шаңнап, мактап тургаш чедип алган. Күш-ажылдың будуруқчулуун өстүрериие холушкак мергежилдиг тудугжуларны хөйү-биле белеткээнии улуг идигии берген. Бир эвес 1972 чылдың бо үезинге чедир коллективке 75 холушкак мергежилдиг тудугжуларны белеткеп үндүрген болза, бо чылдың оң-ла үезинде 115 иязы-бүрү мергежилдиг тудугжуларны белеткээн.

Эргелелдиң бригадалар аразында калбарган социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда Иван Егорович Пыжьяноптун удуртканы тудугжуларның комплекстиг бригадазы чоруп, эрткен алды айларда 72 муң рубльдиң тудуг ажылдары кылыр хүлээлгезин 128,9 муң рубляые күүсеткен.

Амгы үеде ол бригаданың ажылчыннары үеии мурнап, сентябрь айның үлүүиге кииришкир ажылдап турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: үеии мурнаан тудугжуларның бригадири И. Е. Пыжьянов ажыл үезинде (үстүнде); бажың таваа кылыр тудуг эргелелиниң эки ажылдыг кадынакчызы А. П. Васильев (адаанда). Авторлуң фотолары.

Кызылдың будуруглелери беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының бирги чартыныңың түңнелдерин үндүргеш, моон соңгаарғы соруглаларны айтып турар. Кызылда «Трансельхозтехниканың» автотранспорт будуруглелиниң коллективи улус ажыл-агый чүүктерии сөөргүрүүнүн планың күүседир талазы-биле бедик көргүзүглерии чедип алган. Чижээ, коллективтиң чолаачылары 31 муң тонна чүүктү сөөртүр тургаш, оиу 53,5 муң тонна чедирген. Пландан ажыр 22,5 муң тонианы сөөрткен болгаш оиу ниитизи-биле 172,5 хуу күүсеткен. Тонна -километр талазы-биле чартык чыл оналаадазы 100 хуу күүсеттинген.

Коллектив ыиды бедик көргүзүглерии чедип алырынга ында парторгаиизацииның организаакчы ажылы, авангардчы роль дээштиг салдарны чедирген. Хамыктың мурнунда ында партия организациязы коммунистерии будуруглелиниң харысалгалыг участоктарынга таарыштыр тургускаш, олардан негелдеии күштедиргеи. Ында үчёттә турар 31 коммунистиң 75 хуузу шүүт-ла материалдыг будуругледе хаара туттунган, чолаачылап, слесарьлап база инженерлеп ажылдап турарлар.

Тоскы беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының баштайгы хүннеринден эгелээп коммунистер күш-ажылга бедик идепкейии, шудургу чорууи, үлегер-чижээн көргүзүп эгелээн. Олар бедиткеи хүлээлгеии ап, эвээш чарыгдалды, акша-хөреңгини үндүрүп турган, бедик көргүзүглерии чедип алырынче, коммунистиг ёзу-биле шалыпчы ажылдарынче коллективти кыйгырып турганнар. Коммунистер, ылаигыя чолаачылар сөглээн сөзүи быжы-биле эдлеп турарын бо чылдың баштайгы чартыныңың ажылынын түңнелдери көргүскеи. Оларның аразында план күүсетпейн турар чаигыс-даа кижи чок.

СЭКП-ниң XXIV съездизинге партия ТК-ның Отчет илеткелинде эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде ыиды сестерии бо будуруглелиии коммунистери эки билир: «Бир эвес сен коммунист болзуңза, сээи хүлээлгеи бергелериии мурнунга торудбас, хожудангай сагыш-сеткилге алыспас, а партияның медеррелдиг болгаш идепкейлиг зайынчызы болур үжүрлүг сен». Будуруглелиниң коллективинде коммунистер барык шупүзүү партия кежигүнүнүн бедик адын бүзүреп, ажылдап турарлар.

Чолаачы коммунист бергелерге төрүүш дивейн, ыракузак берге оруктарга амыр-дыжын бодаиайн чоруп тургаш, боттарының планнарын база хүлээлгелерин ажыр күүсеидип келгеннер. Кайы хире бедик көдүрүүшкүнүүг, канчаар ажылдап турарының дугайын оларның чамдыктары мынчаар чугаалап турар.

Чолаачы Г. А. Рябчевскиң: — Бригадавыска бердинген онаалданы алдарлыы-биле күүсеткен бис. Ажыл-херектиң болгаш баштайгы саналгаларның көргүскени-биле алырга, мен бодум болгаш бистиң бүгү бригадавыс чыл планның 10 айларда күүседип болур. Бригаданың кежигүн бүрүүг Абаканче бир удаа чоруур хире кывар-чаар чүүлдү камнап алыр аргалыг.

Коммунист чолаачы И. М. Демин: — Херек апарганда кандыг-даа уеде оруккa чоруур апаар, чамдыкта дыштаныр хүннерде бегин бодунуң машиназын ырак оруккa чоруурунга белеткээр ужур турул каар болгай. Чүге дизе ажылдың чедиишкини машинаның техниктиг байдалындан улуу-биле хамаарыр. Бисте партия кежигүнү чолаачылар күш-ажылга ирес-шудургу чорууи көргүзүп, мурнакчылар болуп турары көрүнчүүг.

— Бистер коммунистер болганывыста кажан-даа ниитти ажыл-херектиң дугайын, ылаигыя бригада база колонна, будуруглее черинин план күүсеглезининиң дугайын бодаар апаар бис — деп, эш Л. А. Лиссин чугаалап турар. Ол болза ында кижи бүрүзүнүн дең-дескн ажылындан бүрүн хамаарыжыр.

Бо даарге ажыл-херектиң коммунистерии харысалгалыы-биле көрүп, оларның бедик идейлиин бадыткап турар-дыр. Чүүк сөөртүрүнүн алды айлар планың он үш коммунист дыка ажыр күүседип, шак-үеии ораичок мурнап турар. Чижээ, чолаачылар Л. А. Лиссин, А. Неумывальченко, А. И. Сидоров планың 151—152 хуу чедир күүседип, бо чылдың августайның күселинде ажылдап турар. Эштер Г. А. Рябчевскиx, В. Т. Сорокин олар ам сентябрьның планың күүсеидикеи, А. В. Казанцев, А. М. Казанцев, М. С. Оспиов, В. А. Жаворонков, И. М. Демин олар октябрь айның планың күүсеидин турар. Эш В. Б. Мизеев анты уеде ноябрьның планың, а чолаачылар И. И. Шожин, П. И. Благодатных бо чылдың планнаг онаалдаларың күүседир чоокшулай берген.

Ынчалдакок бир эвес автобудуруглелиниң дирекциязы, партия организациязы бар курлавырларны болгаш машина бүрүүн азыктыг кылдыр ажыглаар талазы-биле дээштиг хемчегларии аваи болза, будуруглечи көргүзүглер оонзаа бедик болур иижик. Ылаигыя дыка ур уеде инженер-техниктиг ажылын дең-дескн болуруи чедип ап шыдаваан. Бо чүгүла участокту В. И. Медведев удуртуп турар. Ылаигыя автомашиналарның техниктиг хандырылгазы бегай, чамдык машиналарны сөөртүрүнге, оруккa белеткээринге хий уе-шактыг эрттирип, оларның чамдыктары ажыл чок амаа турар чоруу план күүселдезинге багай салдарны чедирип турар. Оң ышкаш кожуулгаларны база багай ажыглап турар.

Будуругледе хоочун, дуржулгалыг чолаачылар колдуунда эки ажылдап турар

СОВЕТ-ВЬЕТНАМ КАДЫ КЫЛГАН МЕДЕГЛЕЛ

(Төгүүзү. Эгээл 1-ги арыында). ...ында принципиалдыг дутурулга чедип алдыгган. Совет Эвилели ВДР-де Совет Эвилелинин дузазы-биле тургусван улус ажыл-агыйнын тудуглар...ны патап тургузарынга, а ол ...ынкап үлетпүрүнүн чаа-чаа бүдүрүдгелерин, оларнын-биле кады Соңгу Вьетнамнын сопиалистиг индустриализдациялынын хөгжүүрүнге дузаалыг гидроэнергетиктиг тудугларны кылырынга дузаларынга белеинн совет тала илереткен. Совет Эвилели 1974 чылда ВДР-ге ажыл-бүрү үлетүр болгаш модэо ажыл-агый дериг-херешелдерин, транспорт чүүлдерин, калбак херегелдиниц баралнарын чонгун негелдезин хандырарынын болгаш улус ажыл-агыйын катап тургузарынын аргежок чугулалын барымдаалап зорудуп бээр.

СЭКП ТК болгаш Совет чазак Вьетнам улуска дуза чедиринин айтырынга бодунун чайгылыш чок интернационалчы туружун барымдаалаап база дайынга үреэген улус ажыл-агыйын катап тургузары-биле холбашкан сорулгаларынын Вьетнам Демократтыг Республикага чугулаазын көргеш. ВДР-ге Совет Эвилелинин моол мурнуулагы чылдарда экономиктиг хөгжүдде сорулгалыга берип турган чөлилерин төлевес халас дулаламчы кылдыр санаар шиитпирин бөга хүлээп алган. Талалар чогуур документиге ат салган.

Вьетнам тала ол эп-найыралдыг ёзулуг шиитпирин дээш Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязынын Төп Комитединге болгаш Совет чазакка изиг өөрүп четтиринин илередив, ол шиитпир вьетнам улуска сорук кинрин чи улуг фактор боол, оларнын СЭКП-ге, Совет чазакка болгаш ажы-дунма совет улуска хады өөрүп четтиргенин илеретиен. Аян-чорук үезинде принципиалдыг дугуржуушкун-биле Совет Эвилелинин көргүзер дузаламчызы Вьетнам Демократтыг Республикага социализмнин моон соңгаар тудуп тургузарынга чугула ролдуу ойнаар дээн вьетнам партия-чазак делегациязы санап турар.

* * *

ВДР-нин партия-чазак делегациязынын Совет Эвилелинге аян-чоруу болгаш чугаалажыышкынарынын түңнелдери СЭКП биле ВАЧП-ни, ССРЭ биле ВДР-нин араазында бүзүлбас найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам быжыглап, калбартырынга чаа чугула үе-чада болгуруп ийи тала илерелип турар.

Вьетнамнын Ажылчы чоннар партиязынын Төп Комитединин болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканын чазаанын өмүнээзинден эштер Ле Зуан биле Фам Ван Донг олар Совет Эвилелинин партия-чазак толилерин Вьетнам Демократтыг Республикага албанның ужурунда аянчорук кылып келирин чалаавынар. Ол чалалганы өөрүп четтиришкин-биле хүлээп алган. Аян-чорукту кажан кылыр үезин моон соңгаар дугуржуп алыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының доктаамал комиссияларында

Июнь 18-да Эвилелдиң Совединин болгаш Националдар Совединиң план-бюджет, көдээ ажыл-агый талазы-биле, бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиялары ажыл планның ёзугаар эвилчелиг дурал эрткирген.

Комиссиялар, кежигүнү депутаттар чурттуң ажыл-агыйын иегжүдеринин тоску беш чыл планын күүседири-биле, Палаталар комиссияларының контроль албан-хүлээлгелериниң күүселдези-биле, ССРЭ-ниң хөөйлу-дурумнерин болгаш Дээди Соведиттиң өске-даа шиитпирлерин боттандырып турарыбиле холбашкан чугула айтырыглары чугаалажып көргенер.

Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң план-бюджет комиссиялары каттышкан хураага улус ажыл-агыйынга материалдыг курлавырларны камгалалыг чаргыдаарын хандырар талазы-биле беш чыл планының даалгаларының күүсеттинип турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Материал-техниктиг хандырыла талазы-биле комитединиң илеткелинин база депутаттарының белеткел бөлүүнүң удуртукчузу — Эвилелдиң Совединиң план-бюджет комиссиязының даргазынын оралакызы В. Г. Ломоносовтуң дыңнадыгының талазы-биле санал-онаа солушкан.

Комиссиялар ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң кииргилээн материалдарын аналиэтеп көргеш, ниити-эвилелдиң чамдык план органнарының саналдарын дыңнаан. Ол ышкаш элээн каш үлетүр бүдүрүлге, организация черлериниң талазы-биле депутаттарнын кииргилээни боттуг сан-түңнерин хураага база чугаалажып көргеш.

СЭКП-ниң XXIV съездизининг Директиваларын ёзугаар айыттынган беш чыл планының онаалдаларын күүседир талазы-биле улуг ажылдың түңнелинде улус ажыл-агыйның материалдыг курлавырларыны ажыглаары улам тавырымчалыг апарган болгаш беш чыл планының онаалдаларының канчаар күүсеттинип турарының дугайында айтырыгны чугаалажып көрүү-биле киирген. ССРЭ-ниң Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунун министерствозунуң, «Союзсельхозтехниканың», өске-даа төө албан черлериниң удуртукчулары көдээ ажыл-агыйны механизастаар талазы-биле улус ажыл-агыйының планын боттандырар дээш министерстволарның, ведомстволарның кылып чорутқан ажылының дугайын комиссияларга дыңнаткан. Депутаттарның белеткел бөлүүнүң удуртукчузу С. И. Манякинниң дыңнадыын көргеш, киирген материалдарны ыяк чугаалажып, элээн хөй боттуг саналдарын комиссия кежигүннери кииргеянер.

Палаталарның кадык камгалал болгаш социал хандырыла талазы-биле комиссияларының хуралынга — хөмүр-даш үлетпүрүнде ажылчыннарның кадыкшылын камгалаар дугайында хөөйлуну канчаар боттандырып турарының дугайында айтырыгны көргеп. Комиссия даргазы — депутаттарның белеткел бөлүүнүң удуртукчузу Б. Салиевның, ССРЭ-ниң хөмүр-даш үлетпүрү болгаш Кадык камгалал министерстволарының илеткелдериниң соонда бо айтырыгны комиссияга шыңгысыз-биле чугаалажып көргеп. Депутаттар шахтёрларның кадыкшылын экижидерине угланган боттуг чугула хемчегларын ажылдап кылганнар.

Чурттуң иштики сут девискээрлеринге балык курлавырын камгалаар болгаш арбыдадыр дугайында хөөйлужудулганы сагып турарын Эвилелдиң Соведининг болгаш Националдар Совединиң бойдус камгалаар талазы-биле комиссиязының хуралынга чугаалашкан. Ол хуралдың эрттиреринин мурнуунда чер-черге ажыл-херектиг байдалын өөренип көөр улуг ажылны чорутқан. И. А. Ибрагимовка баштатқан. белеткел ажылны чорудар бөлүк депутаттар тус-тус республикаларның, крайларның болгаш областарның аайы-биле хөй материалдарны киирген. ССРЭ-ниң Балык ажыл-агыйы болгаш Көдээ ажыл-агыйы министерстволарының илеткелдерин база дыңнаан. Комиссиялар ССРЭ-ге балык курлавырларын камгалаар ажылды экижидерин эргежок чугула демдеглээн, чурттуң балык курлавырын улгаттырар, балык курлавырын камгалаар дугайында барымдаалаттынын турар хөөйлужудулганы сайырацгайыдар саналдарны телевилээн.

Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң Мандат комиссияларының хуралдары база болган, анаа үнген депутаттарның орнунга соңгуткан депутаттарның эргелерин хынап көргеп.

Комиссияларның хуралдарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакызы В. П. Рубен, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының Даргалары А. П. Шитиков, Я. С. Насриддинова, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң хөй-хөй министерстволарының, ведомстволарының удуртукчулары, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң аппарадының харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

(СЭТА).

Бо хүнерде

Конгресске уткуштур

ДЕЛИ. СЭТА-ның корреспондентиан А. АРХИПОВ дамчыткан:

Индияның хөй-ниитизэ тайбыңга ынак нүүтөринин Москвага болур бүгү делегей конгрезинге белетиенирин делегрендей калбарткан. Ону башкарыкчы индий национал конгресс партияның Бүгү-индий комитединиң чиргине секретары Чандраджид Ядавка баштаткан Бүгү-индий национал белеткел комитеди удуртуп турар. Белеткел комитеди ниитилелдин түүлбүрүү хүрээлеңнериниң 200 ажыг төлөөлекчизин — политиктиг, хөй-ниитизиин көскү ажылдакчыларын, бүгү штаттарның парламентилериниң, хоойлужудулга хуралдарының кежигүннерин. Коммунистиг партияның база ИНК партияның удуртукчу ажылдакчыларын, профэвилелдер, аныяктар ажылдакчыларын эвилелдештирип турар. Белеткел комитединиң шиитпирин ёзугаар август-сентябрьда чурттуң бүгү штаттарынга конференциялар болур. Тайбыңга ынак нүүтөринин Москвага болур бүгү делегей конгрезинге баар индий делегациязының кежигүннерин аңаа соңгуур. Ол ажылдарны тайбың нүүтөринин национал конференциязы доозар.

Кадык камгалалынга

ВАШИНГТОН (СЭТА-ның корр.). СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааның болгаш ССРЭ биле АКШ-тың удуртукчуларының дээди дээнелге үжуражышкынының түңнелинде совет-америк харылзаалардың шиитпир-биле эжиждээни ажыктыг дем каттыштырын ажылдаарының боттуг хөй-хөй талаларын калбартыр арганы ийи чуртта берип турар.

Кадык камгалалының талазы-биле совет-америк кады ажылдажылганы улам калбартыры кайгамчык перспективаларлыг дээп, АКШ-тың кадык камгалал, чырыдымшкын болган социал хандырыла министри Каспар Уайнбержер СЭТА-ның корреспондентизиниг чугаалаан. Дем каттыштырынын ажылдаарының калбартқан программазынга 1972 чылдың мартта Москвага ат салганының соонда ийи чурттуң болуп эртемденнери чүрек-дамыр болгаш рак аарыгларын шинчилээр, эмнээр база долгандыр турар бойдусту камгалаар талазы-биле ылаавыладыг планнарны белеткээн.

Эртемденнерин болгаш тускай эртемниглерин, эмнер аймаан, информэциязын калбаа-биле солчуруп ол программада айыткан. Эмнелге черлериниг болгаш лабораторияларга шинчилел ажылдарын кады чорударга кадык камгалалының талазы-биле чугула айтырыгларны шиитпирээринге ажыглаар барымдаалары баарын ажыктыг болуур деп, министр оон ыңай чугаалаан.

БЕРЛИН. Тайбының болгаш аныяктар найыралының туктары ол хоорайга удавас кииский бээр. Герман-Демократтыг Республиканың найысылалы X Бүгү-делегей фестивалын эрттиреринге белетиенип турар. Кудумчулар, төлдер байыралдыг шинчи кинр шиметтинген.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ЧАЗАЛГАНЫ ЧҮҮЛДҮГ ДЕП КӨРГЕН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Бо сан-хөө чылында даштыкы күрүнелерге экономика дузалажылыр көргүзер акшаландырышкынар дугайында хоойлуга сенат кежигүнү К. Крейгтиң киирер дээп саналдаан чазалгазы бар. Лаоска, Камбоджага болгаш Таиландыга «даштыкы күрүнелерниң чепсектиг күштерининг шеригжиттикен ийикпе кезик-чаидык чергелин-биле шеригжиттикен кандыг-даа хемчеглер алыр ажыл чорударын Каттышкан Штаттарының шүүт азы сылдаглаашкынынг акшаландырарын хоруур» дээп ол чазалгада айыткан. Чазалганың авторуун чугаалап турарын ёзугаар алырга, ук чазалга августың 15-тен ыңай Камбоджаны бомбалаарынга Сайгонунуң шеригжиттикен күштерин ажыглаар арганы Каттышкан Штаттарга бербес угланышкыныг. Америк конгресстин сенадының даштыкы керектер комиссиязы ол чазалганы чүүлдүг деп көргеп.

Каттышкан Штаттар августың 15-тен ыңай Камбоджаны бомбалаарынга Сайгонунуң шеригжиттикен күштерин ажыглаар арганы Каттышкан Штаттарга бербес угланышкыныг. Америк конгресстин сенадының даштыкы керектер комиссиязы ол чазалганы чүүлдүг деп көргеп.

Ам-даа чөрчүп үревишаан

ХАНОЙ. (СЭТА). Парлалганың хосталга агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, сайгон шеригжиттикен Вьетнам талазы-биле париж дугуржулгазын чөрчүп үрээрин үргүлчүлеп турар. Сайгон шеригжиттикенниң салбырлары соолгу неделянын дургузунда ужар түүлге, танкыларга болгаш аар артиллерияга детклидип алган, Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанын контролюнда турар хөй-хөй мурнуу-вьетнам можуларнын девискээрлерин ажелеп алыксаан оралдажышкынарны чаңгыс эвес удаа кылып келген. Ындыг оралдажышкыннар ортаа штаттың чаидык девискээрлеринге, Сайгонунуң соңгу талазынга болган Меконг хеминн унунга болган. Патриотчу күштерин кезектери биле сайгон администрациязының шеригжиттикен кезектериниң аразынга дайылдажышкынынар. Сайгондан 170 километр мурнуубарының талада Тионгтхиен можуга болган. МВР-ниң Революстуг түр чазаанын контрольдап турар девискээрлеринче сайгон шеригжиттикенниң хамдазы дугайында дыңнадыглар Сайгондан соңгу талада Биньзыонг можудан база кээп турар.

Ийи таланың каттышкан шериг комиссиязында МВР-ниң Революстуг түр чазаанын делегациязының төлөөлекчизи Мурнуу Вьетнамга улустар аразынын контроль болгаш хайгаарал комиссиязының даргазынга дыңнадыг чоруткаш, мурнуу-вьетнам Куангнам, Митхо можуларда боол турар дайылдажышкынналрның чылдагааннарын илап хынап көөрүн негээн, анаа соолгу үеде сайгон администрациязының буруузу-биле үржүктүг дайылдажышкынналр база болган деп айыткан.

Ол дайылдажышкынналрның чылдагаанналрын улустар аразының контроль болгаш хайгаарал комиссиязының төлөөлекчилериниң хынап көөрүн сайгон администрациязы амыгаа чедир боогдап турар деп, МВР-ниң Революстуг түр чазаанын делегациязының төлөөлекчизи оон ыңай база айыткан. Ындыг болганда сайгон талазы Вьетнамга хамаарышкан пафик дугуржулгазын чөрчүп үреп турар үүлгедиглериниң акчыларын чажырар оралдажышкынны ажегээр кылып турар деп дыңнадыгда демдеглээн.

Аалчыларны манап турар

БЕРЛИН. (СЭТА). Аныяктарның болгаш студентилериниң X Бүгү-делегей фестивалының ажыттынарынга чедир үр эвес үе артқан. Ынчан Берлин стадионнуң ногаан төлүнге 140 чурттарның төлөөлери үнер. ГДР-нин найысылалы байыр шинчи кинр шиметтинген. Чер кырының бет дивин көргүскен беш бүрүүлүг чечек — фестивальдың демдээн чер болганынга көрүп болуур. Берлинниң кудумчуларында түме-сая чечектерни олуруткан. Фестивальдың киржикчилери чурттаар черлерде чаа-чаа чечектерни тараан.

ГДР-ниң күрүнө туктарын, делегейниң ажылчын шимчээшкининиң кызыл туктарын бүдүрүлге, албан черлериниң болгаш чурттагланың бажыңнарында аскыдаан, кииский турар. Чоокку күннерде Берлиниге кээп эгелээр аныяктарга—бүгү диптериң чалыы назыынын төлөөлекчилериниге делегейниң дыка хөй дылдарынга бижээн транспарантылар байыр чедирип турар. Найысылалдың ажылчы чоннарының, иланглыя Хостут немеп аныяктар эвилелиниң кежигүннериниң чедиишкиннериниң дугайын, оларның боттарының үүлгелгелерин күүсеткенниниң дугайын, делгиирлер болгаш плакаттар көргүзүп турар.

Чаа-чаа кварталдарны, майгын хоорайларны, метронуң чаа шугумун, он-он кафелерин, чемпионир черлерни кылган.

Фестивальды радиога болгаш телевидениеге калбаа-биле чырыдар.

Фестивальдың найысылалы аалчыларны манап турар.

Америк хамаатыга шаңнал

Америк хамааты Барл Брэнхоллга совет Кызыл Крестин дээди шаңналы—«Хүндүлел демдээ» июль 16-да тывыскан. Оон алы-биле холбашкан —хүндүлүк болгаш калбаа-биле сураглыг төөгү бар. Хамаатыы дайынның чылларында Петроградтың хөй уругларын Уралга чедире бээрге, олар Кожчактың эжелээн девискээринге берге байдалга таварышкан. Анаа турган 800 хире уругну америк Кызыл Крестиң төлөөлекчилери камгалаар дээш боттарының хайгааралынга хүлээп алган. Оларга дуза чедиргенинге болгаш уругларны Петроградка эгиидип бээргинге америк хамааты Б. Брэнхолл идепкейлиг киришкен.

Оон бээр бежен ажыг чыл арткан. «Петроградтың уруглар колониязының шаанга дүрүктүруп каан уругларын чорааннар ам Барл Брэнхолдбиле ужураажыр дээш Кызыл Крест ниитилелиниң баштаазынын күүскомунга келгеп. ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык Ай ниитилелдериниң эвилелиниң күүскомунун даргазы Н. В. Троян аалчыга ол шаналды тыпсып тура, ийи чурттуң ук ниитилелдериниң найыралдыг харылзаалары, ажыңнынчы дем каттыштырып ажылдаары улам быжыглар деп бүзүрелдиин илергейлээн.

(СЭТА).

Чаа чөңгээ

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң реакциялыг идегеттери чаа чөңгээлиг үүлгединишкинни кылган. «Патриа и либертад» дээр фашистиг организациянын болгаш «Ролланда матуе» дээр национал партиянын чепсегленген отрядтарының терроржулары Винья-дель Мар хоорайга вице-адмирал Немаэль Уэрттин хуула бажыныңче болгаш элээн каш саанныг шериг-далай офицерлериниң өг-бүлелери-биле кады чурттаан турар хөй кааът ийи бажыныңче частыр үүлдерни кирер октаан. Оон түңнелинде бажыннар улуг каража-когарала таварышкан.

Чили чазак шериг-далай күштериниң төлөөлекчилериниче халлаашкынны ыяк истеп эгелээн.

КОЛОНИЗАТОРЛАРНЫҢ ҮҮЛГЕДИГЛЕРИН СОКСАДЫР

ЛОНДОН. (СЭТА). Чайык чаъстаа тураа-даа, муң-муң кижилер Португалияның эжелекчи шеригжиттиниң Мозамбикте масслыы-биле чөп кырып турарынга болгаш Португалияның премьер-министри Каэтанунуң Англияда аян-чорук кылып баргынга удурлавышкынны медеглээр дээш кудумчуларже үнгеп. Англияның найысылалынга ындыг улуг чыскаал бо чоокта болбаан.

Чыскаалдың эң көскү дозуңнары «Португалияның фашистиг ёзу-чуруму-биле сүүлээлежирин соксадыр!», «Каэтану, чаңа бер!»—деп негеэдилер болган.

Каэтанунуң Англияда баргыны Португалияның фашистиг ёзу-чуруумун консерваторлар чазаанын деткип турарын хереглеп турар деп, машина тудутчуларының профэвилел күүскомунуң кежигүнү Боб-Райт демдеглээн.

ҮЕ-ЧАДАЛАРЫ

ге, төдаргайлаарга социалистиг бүдүрүлге харылзааларының болгаш оон-биле холбашкан социализм дүрүмнериниң болгаш принципиринин үндезининге хөгжүү эгелээни ол болур. Социализм — кыска үеде эрте бээр үе-чада эвес, харын боду хуузунда чадаларлыг төөгү талазы-биле ...ур үргүлчүлелдиг үе-чада болурдур.

Сайзырацгай социалистиг ниитилелдиң тургустунарының үе-чадазы болза социализм чадазының эге бөөлгези кээзин хаара тудуп турар. Шинчилге үезинде доозулганыылап эгелээш, ол үе-чада болза сайзырацгай социалистиг ниитилелдиң туттунуп тургустунары-биле доостур.

Социализмниң үндезининг дүрүмнерин тургузуп алыры социализмниң чадазын ажыдып эгелээр болзажок, ол болза социализмниң коммунизм боол шилчип киргени ол болур байтыгай, харын сайзырацгай социализм болганы ол боол-даа шыдавас. Ниитилел социализмниң үндезининерин тургускаш, шилчилге үезин дамчып эрте бергең турар дүштэ, социализм чүгле тиилээн боор турбушк, ам-даа быжыкпаан турар-ла болгай: социал-экономиктиг талага үзүткаттырган, ынчанмыже идей-политиктиг кавыда боттарының бүгү турушгарын доозазын чидириитпээн, чылга бердирген мөлчүкчү ангыларның ажык болгаш чажыт үдурланышкыны ынчан амдаа үзүлбээн турар.

Социалистиг чаа ниитилел чүгле чап-чаа хевирижин тургустунган, оон үндезининери чүгле тургустунуп келген, олар оон улам быжыгар үжурлуг, социализм бодунун дайзыннарын ниитилел амыралының бүгү кавыларывга ам-даа тиилеп үнер ужурлуг дээп чүвенин тайлымыыле, социализмниң бүрүн тиилегеэн чедип алдынаан дээрезинде пролетариат диктатуразы бүгү улустуң эргечагыргазы кылдыр чүгле чоорту хуудар апаар-дыр. Ынчанмыже бодунун ишкин дайзыннарын, оларның урыжук-салдарын социализмниң бүрүн ажып тиилээр чоруу социал-ангылар харылзааларының хөгжүдезинде чугула кызыгаар боол турзажок, боду чайгаар ам-даа сайзырацгай социализм боол шыдавас, сайзырацгай социализм болурда, бүдүрүкчү күштериниң болган ниитилел харылзааларының бүгү системазының хөгжүдезининиң канчаар-даа аажок бедик деңнели. бүдүрүлгенин од-бо адырларының хожудай боор чоруун чайладып, шагшагдан салгалын келген дистропорциялары (дүүшпес чоруктарны) үзүткап, чогумна социализмге мөзүржүүр дүрүмнериниң болгаш принциптериниң хөделиишкининиң долу чаагайы, оон бүгү-де: материалдыг, социал-политиктиг, үгаан-бодал талаларының аайлажып таарышпаа хөгжүдези болур.

Сайзырацгай социалистиг ниитилелдиң онаалаңыр шынар демдектери болза социализмниң артык күштеринин бүгү тала-биле илереп үнери, ажыл-агыйның социалистиг системазы-биле эртем-техниктиг революциянның чедиишкиннеринде шүүт тутчуп каттыжары, социализмниң объективтиг дүрүмнериниң болгаш принциптериниң хөделиишкининиң долу чаагайы, оон бүгү-де: материалдыг, социал-политиктиг, үгаан-бодал талаларының аайлажып таарышпаа хөгжүдези болур.

Ол үе-чадада социалистиг ниитилелдиң янзы-бүрү талаларының аайлажып таарышкан хөгжүдези дээрге төрүлдээлер, бергелер болгаш кызыы чөлер, ниитипирлеттинмээн айтырыглар турбас даапын черле ол эвес-тир. Сайзырацгай социализм ол айтырыларны улам-на чедиишкиннинг шиитпирлээр арганы берип турар, үгге дээе ниитилел үк үе-чадада оңу ниитипирээр эргежок чугула бүгү-де чепсектерлиг.

Бистиң чуртувуска экономиктың биргиниң чадазы, социализм колдуунда боттанган» турган 30 чылдарның ийиги чартынында эгелээш, сайзырацгай социализмниң үе-чадазынче ССРЭ-ниң киргенинин дугайында түңнелди СЭКП-ниң XXIV съездизининг кыпганы 70 чылдарның эгезинге чедир совет ниитилелге кандыг өскерилгелерниң болганын көрүп көрээд.

Ниитилел хөгжүдезининг үндезинин болза материалдыг бүдүрүлге болур. Эрткен оон чылдарның дургузунда бистиң ниитилелливистиң бүдүрүкчү күштери хемчээп четпес өскен. Чижээ, 1940 чылдың-биле деңнээрге, ниитилелдиң каттышкан продуктузунуң бүдүрүлгези 8,5 катап улгатқан, национал орулга 9 катаптан ажыр өскен, бүдүрүлгениң кол фондузары 8 катаптан ажыр өскен. Бөгүн Совет Эвилели күүседир хөй адыралыг индустриалдыг, социалистиг улуг недво ажыл-агыйлыг, мергежээн кадрларлыг; совет экономика мурнакчы артемге даянып, эртем-техниктиг революциянның эң чаа чедиишкиннерин бүдүрүлгеге улам-на калбаабиле вептерединп шиңгээтпеннинг күсели-биле хөгжүп турар. ССРЭ-ниң экономиказы социалистиг өске чурттарның экономиказы-биле улам-на сырый кооперастажыш, интеграстажыш алган хөгжүп турар.

Совет ниитилелдиң бүдүрүмчү күштериниң дүргеп өөрүдээн болгаш бедик деңнели социалистиг бүдүрүлге харылзааларының социалистиг ниитилелдиң бүгү экономиктиг системазының хөгжүдезинге болгаш сайзырацгайжыгазына идиг боол турар. Ажыл-агый реформазы ада база дыка дөгүм боол турар. Сайзырацгай социалистиг ниитилел дээрге ниитилелдиң күш-ажылының эң ве улуг камналгазы, ниитилелдиң, күш-ажылчы коллективтериниң болгаш тус-тус ажыл-ишчилериниң эргежыктарының шын холбажылгазын хандырып, социалисте мөзүжээн экономиктиг дүрүмнериниң болгаш принциптериниң, биргиг ээлчегде «ишки бүрүзүнден — шыдаар шаа-биле, кижи бүрүзүге — кылган шаа-биле» деп принципти бүрүн илереэрин хандырып турар эки ажылдаар ажыл-агыйны механизм болгай. Ындыг болбасна бүдүрүлге чедиишкиннинг хөгжүү, ынчангаш харын ажылчы чоннарның ээүп турар материалдыг болгаш угаан-бодал херегледдерин улуу-биле хандырары болдунмас.

Социал-политиктиг, социалыгтыыр кавыында болгаш совет ниитилелдиң тургузуунда илергей бурунгаарлаашкынар болгулаан. 30 чылдарның төнчүүнде бистиң чуртувуска ажылчыннар, 20 хуузу колхозчу тараачыннар, чонның оон артқан кезээ — албан-хаакчылар болгаш интеллигенция апарган.

Ажылчы чоннарның социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эви дыка экижээн; нацияларның болгаш улус чоннарның херек ыяшында дең чоруунга, чечектелиишкининге болгаш чоонашулажылгаашка үндезилээш, социалистиг интернационализмниң суурунга кижилерниң төөгү талазы-биле чаа ниитижилгеэн — совет улус тургустунуп мандаан. Бир эвес шилчилге үезинде мөлчүкчү ангыларны чыгча базар үүргезин чедиишкининг күүседип турган пролетариат диктатуразының күрүнеэн бодунуң төөгүдүг хүлээлгезин күүседип дооспушаан турган болза, 60 чылдарны сөөлүүредир ол күрүне Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бодунуң күженишкиннерин социалистиг демократияны улам-на бүгү талалыг кавбартырынче, хамаатыларның хосталгаларын болгаш эргелерин хандырарынче утланырын турар ниити улусчу күрүне болу берген.

Угаан-бодал кавызынга улуг өскерилгелер база болган. 30 чылдарның төнчүүнде-ле Совет Эвилелинге культура революциязының чаалап алышкынынары илергей косқу апарган: бижик билбес чорук узуткаттынган, социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирлиг культура хөгжөн, социализмге бердингең интеллигенция хевирлеттиниң тургустунуп келген турган. Ынчаарга ам ажылчы чонның үүлгэ ийи хуузу дээш болгаш ортумак эртеминг апарган, совет эртем делегей бедиктеринче шылгарап үнген, хөй национал совет литература болгаш ураң үүлэ чедиишкининг хөгжүп турар, совет ниитилелдиң угаан-бодал амыдыралы чаа шынар шинчилелиг апарган-дыр.

Бистиң чуртувустуң алдархүндүзү, делегей хөгжүдезининг херектериниг оон салдары өзүп, быжыга берген. Совет Эвилелиниң, социалистиг дем-каттыштырылганы и м н өске-даа чуруттарының тайбыңга ынакпылыг даштыкы политиказы делегей байдалында маңнайлыг чаагай деп-шилгелериниң эң чугула фактору болу берген. ССРЭ-ниң бистиң социалистиг тургузуувустуң алыс бүдүүжиден эвс ап үнген ленинчи даштыкы политиктиг угланышкыны бүгү улустарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга таарыжып турар.

* * *

Ам бистиң чуртувус социалистиг ниитилелдиң бүгү тала-биле сайзырацгайжымарының, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының сорулгаларын шиитпирлеп турар болгай. Социализмниң сайзырацгайжыгазы болза коммунизмче орукта эң чугула бедик ол.

А. БУТЕНКО,
философия эртемниниң доктору, профессор.

АМДАН БЕЛЕТКЕНИР

Аңныыр сезонунга уткуштур

Тыва республиканың аңныыр-тывыш болгаш белеткел организациялары тывыш ажылын организастаарынга болгаш ону хөгжүдеринге чылдың-на 100 муң рубльди чарыглап турар. Аңныыр-тывыш девискээрлеринге чаа оруктарны, көшпаларны кылып, аңчылар чурттаар бажыңнарны тудуп, эрги бажыңчыгаштарны сеткип, ан кежи арыглап бозбаазырадыр дериглегерни чедирип белеткээр болгаш оон өске-даа ажылдарны организастаарынга база эвээш эвес чарыгдалдарны үндүрүп турар.

Бо чылдың бирги чартыгының сай-түңнерин өзүтаар алырга, аңныыр-тывыш сезонунга белеткел багай эвес байлалдыг. Амгы үеде күрүнеңиң аңныыр-тывыш эртелелиниң ажыл-агыйларында, респотребсоюзтуң шугумунда 600 хире аңчылар ховар, чурттаар бажыңнар түттүнгүлаан. Районнарда тургускай аңныыр-тывыш ажыл-агыйларында эрги бригадаларны оларның олча-тывызы ажыглаар машина-техника-биле база хандырган. Ырак тайгасыннар чедип, алырынга вертолеттарны база ажыглап турар.

Аңчы кижиниң ажыл-ижинге сагыш салышкын, ону өзүк-чемзек, дериг-хереңеделдербиле чепсектерге сөөлгү чылдарда элээн экижээн. Ол бүгү сагыш салышкынныр аңчыларның олча-омактыг келирингe улуг идиглиг болуп келген. Тываның аңчылары эрткен 28 чылларның дургузунда 13 миллион ажыг рубльдиң үнелиг олуң күрүнеге дужаагаан. Оон иштинде 130 муң хире ёвш болгаш 8 миллион дивин кежи бар.

Эрткен 1972 чылдың аңныыр сезону агаар-бойдустуң болгаш аңныыр тывылының талазы-биле Тываның аңчыларынга бергелерин таварлаштырган. Тайга-сыннарда аңнарлап ыланчыя дивин коймуг ховар болган. Оон түнелинде ан кежи садып алырының планының күүселдези түгле 57,1 хуу болган. Ол планны респотребсоюзтуң организациялары 63,0 хуу, аңныыр-тывыш ажыл-агыйының эргелели 47,4 хуу күүсеткен. Респотребсоюзтуң ан өстүрер ажыл-агыйы күрүнеге 330 муң рубльдиң өлүүн дужаагаш, чыл планын 101 хуу күүсединиң чедип алган.

Күрүне планының күүсеттинмейн баргавының ужуру болза аңныыр-тывыш ажылын шын организаставаан, белеткелдүрген аңнарының кежтерин күрүнеге дужаар арга чок болганыйдан колдуунда хуу кижилерге аар-даа, чиик-даа өртектерге саткылап турганы хөйү-биле илереэв.

Чамдык районнарда белеткел организацияларының кереэ чарыш алгаш, үр үеде аңнаар тус-тус кижилерге болгаш бригадаларга чурттаар бажыңнарны таарымчалыг кылдыр тудуп бээринче багай сагыш салганын база демдеглээр ужурлуг бис. Ол шыкаш тайгада аңчыларының бажыңнарынга радиону азы приемниктерни киирип бээри база болдунмайн турар.

Үр хуусаалыг аңнаар соруулар чедимче чок болган. Эрткен чылдың сезонунда хар улуг, агаар-бойдустуң байдалы берге турза-даа Сыстыг-Хемде күрүвенин аңныыр-тывыш ажыл-агыйы планын 100,3 хуу күүсеткен.

Ам тус-тус аңчыларның агаар-бойдустуң байдалы багай, хар-чам улуг-даа чылдарда хөй тывыштыг кээп турарының чамдык чижектери-биле танышып көрээлиңер.

Каа-Хем районда коопаныыр ажыл-агыйының аңчылары Петр, Павел, Аким Болчүгов алышкылар сезон бүргүзүндe олчалыг кээрлер. Олар ноолу ажыглаарынче мөөнүзээр хүзээлгелиг. Хамыктың мурнунда бо чайты хүнзерле ан кежин аштап арыглаар болгаш ону хүзээп алыр материал-техниктиг баазаларны тургузуп, тайга-сыннарга аңчылар ховар бажыңчыгаштарны немей тудуп, эргилерин чаарты септеп чурумчудары, аңнар тударынга ажыглаар янзы-бүрү хевирлиг дериг-хереңеделдерни четчелеп, боочепсекти, өөк-чемзекти, ажыңчем аймаан, аът-ноолу, транспортту баш удур белеткээри чугула. Аңнаашкынче үнер мурнунда тайгаларже үңүп, тывыш ажылының баштайгы шенелде хайгаарал чорудары албан. Чер-черге аңчыларның слётгарын, хуралдарын эртирип, анаа эрткен чылдың түңнелдерин үндүрүп, планнар, хүзээлгелериниң күүсеттинмээнииң чылдагааннарын, тодарадыр херек.

Республиканың мурнакчы аңчыларының дуржулгазын бүгү аңчыларга чедирип, хөй олчалыг келирининг талазы-биле чарышты бригадалар, аңчылар ортузунга калбартырын, оон түнелдерин доктаамал үндүрерин боттандырып, мактаа-шаңналдарны бээрин бо чылын улам эжиндерп чугула.

Районнарда көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш оон шынарын хынаарын боттандырар күрүне инспекциялары аңныыр ажылын доктаамал хынап, белеткел пунктуларының ажылдакчыларынга өдүк хүзээп алыр талазы-биле боттуг дузаны чедирип, аңныыр тывыш организациялары-биле сырый харылзаалыг ажылдаарын аргежок чугула.

М. МАРКИН.
көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарын хынаарының талазы-биле Тыва АССР-де күрүне инспекторуу.

ЧҮТКҮЛДҮГ ЭМЧИ...

Ф. В. Хөвалыг Чадана хөрөйда район эмнелгезининг иштинги аарыглар эмчизи. Фаина Борбай-оолovна аарыг кижилерге кичээнгейлиг, аарыгны шын танып илереди дээш бүгү билинип, күүгүн харамнанмайн ажылдап турар, чүтүлдүг эмчи деп, оон дугайында чон чыыр состерни чугаалап турар. Он хамаарышкан ажылынга кызымал болуру-биле кады коллективтиң хөй-нимити ажылдарынга база идепкейлиг кирип турар.

ЧУРУКТА: Фаина Хөвалыг.
А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.

САГЛЫ КЫЗЫ

Сазрыглап бадып чыдар
Сагыш хемге
Чараш уруг эртем эрте
суглан келир.
Чалгыглар аа амыраан дег
кылыннажыр,
Салгын эстеп, кара чазытты
сүйбап ойнаар.
Шак ол кыстың үр-де
топтап оруксаам кээр,
Шаанга кижир-ле сеткил-
хераам хөлзең дойлур.
Хүрен арны хүдүмзүреп
коступ кээрге,
Күжүр чүрээм ынчыннал-
лып, удам сетпар.
Бодганчок-ла бодалымга
чуруп чоруур
Күзелимнин ыры болган
чаражымның
Бодум чаагаар сеглеп келир
ынакшылын
Хүннүң чаагай акызынде
ынналг бээр мен.
Өөүр чарык чайгалардан
чыып алган
Чеҗээш өөнүг чечектерим
сунарымга,
— Четтердим! — дээш, чүрээң орта тудар боор сен:
Өлчей кежиим чүден күштүг кыптыгар боор.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Кижи болгаш оон херээ

ӨӨРҮШКҮ БОЗАГАДАН ЭГЕЛЭЭР

Оңу кым-даа албадаваан, харын-даа чамдык эштери чавай-сургазары оралдажып турганнар. Чигзиниишкиннер база-ла эвээш эвес турган, чүге дээрге боду архитекторлуг колхоз азы совхоз чуртта барык чок. Кеҗээ суурларның перспективтиг чаартылга тудуун улуг институттар планнаар практика бар. Ынчаарга Дүн Наумович 1965 чылда Эстонияның «Кайюс» колхозунга архитектордан ажыглаан кирген.

...Бажың иштинин эт-севин чудурген машиналар дөн черде тутканы хөй каът бажыңче шүүжүп-чоруп-ла тур. Ол чаа бажың ырактан-на чиик шиник кылдыр көстүр: оон кирер хаактеринден деңгем чадалар дистинин баткаш, эштээ суглуг улуг бассейнге чедирип чедир. Бажыңны түүйбу, даш, мыш болгаш өске-даа тудуг материалдары-биле аралаштыр тутканы, ынчангаш ол чиик шыкаш кылдыр сагындырар, чоогумда чаглыып чоруткан ажык ойматар, сырый эримнер-биле кончуг-ла таарыжы берген.

Тудуу доозулган чуртталга бажыңы очу чогаадып шыйган кижиге улуг шылгалда: чурттакчыларга ол таарымчалыг бедлыы кайдыгы дээрэн дораан билдинде бээр. Хоорайда чурттап, ажылдап орар архитектор оңу ол дораан дыннап четтинбес, а мында кады чурттап, орар колхозчулар ол дугайын дораан чугаалап чедип келирлер болгай. Бо бүгү бодаалар Павлович-ниң сеткилин ыыглуруп турган. колхоз даргазы Лембит Арроның чедип келгенин безин эскербээн.

— Чүл мон, дүвүрексеп тур сен бе? — деп, даргага баштактаптап.

— Ийе, улуска таарымчалыг чок болза хай болганы ол.

— Ол чүү дээрин ол. Колхозтуларывыстың өөрүшкүлиннайын көрдеп. Өөрүшкү болагадан эгелээр деп чүве ол тур. Ырак хуторлардан бо хире хей ег-бүлээни колхоз төнүнче көжүрүп алыр деп чүве эвээ айтырыг эвес, архитектор. Чаа хевирлиг аңган улусувуска барып байыр чедирип келгиң — дээш, колхоз даргазы архитекторун шүүт үзеле алгаш чорупкан.

Колхозтуларның өөрүшкүзү шынал-ла деңнээр чүве чок шыкаш кылдыр сагындырган. Четтирбивис дээш кижи бурузу хол тудар, артында-ла салаалар ырлыглыг апарган. Кеш-кеш ыяш-шаңнар, ыяш-шаңнар, ыяш-шаңнар... Ынчангаш ол ыяш-шаңнарны шүүтүзүп эргээш, даштыгаа үнүп келгенвер.

— Дараазында улуг бажыңны моон бир янзы кылдыр төлевилеп чогаатсымза кандыг ирги — деп, демги өөрүшкүге алыскай архитектор даргазынган айтырган.

— Ынчаймайн канчаар. Ийнс уруг дег дөмей бажыңнарны биске лерээ чүү боор. Чонувуска таарымчалыг, эптиг болгаш хей чылдарда ажыглаттынар бажыңнарга тудуглар биске херек болгай. Л фермавыс төлевилети кайы хире апаазы.

— Дооступ тур. Дүшш соонда ону баштаар черинин хуразынга чугаалажып болур бис.

...Колхоз баштай архитектор кижи хүлээп ап турда өске ажыл-агыйларның удуртукчуларынга база-ла чигзиниң турган. Чангыс кижи чүге күш чедерил, шалының безин эгидип берип шыдаар бе дээш оон-даа өске айтырыглар-ла хей турган. Каш чыл эрткенде ол айтырыглар шүүт дыңналбас апарган, харын-даа дуржулга солчуру, чаа чүвеге өөренип алыры-биле ажыл-агыйлардан аалчылар үзүктелбес кээр апарган.

Келген аалчыларга «Кайюс» колхозтуң баштаар черинин даргазы Лембит Арро мынчаар чугаалаар:

— Колхозтуң архитекторлуг болуру каас-кож чүве эвес-тир. Ол дээрге үениң негелдезин апарган. Келген кижи-ле архитекторнуң чылда шалыңы кайы хире ирги деп айтырар боор чүве. Ол хей айтырыг. Санап көрээлинер бистер тудугга чылда-ла 400 муң ажыг рубльди чарыгдап турар бис. Бир объектиниң төлевилезин кылдыртырывыска 4—5 муң рубль боор, а архитекторувустуң шалыңы чылда 3 муң хире рубль, оон безин бир муң рубль камматтынар, а тудар объектилеривис он—он беш ажа боор-де болгай. Хамык ужур мында эвес, бистиң архитекторувус төлевилелдә дүрген болгаш шынарлыг кылып турар.

Бо колхозтуң үлегерин Эстонияның өске-даа ажыл-агыйлары эдерген. Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында ажылдап турар архитекторларның саны өскен. Ол дээрге көдээниң социал хөгжүдезинде чаа чүүлдерниң бирээзи болуур.

В. ДОРОШЕНКО.
(СЭТА).

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЗА КАНДЫГЫЛ?

Чоннуң культурлуг ыыытаныылгазынга хоюбашкан чүүлдерни «Шынның» арыннарынга удаа-тараа парлап турарын кончуг сонуургап номчуур кижи мен. Бо чылдың июнь бирле үнген «Шын» солунга Николай Шишигинниң «Шыдыраа клубунга чүү керегил?» деп чүүлүн номчуп көргеш, ону деткип, бодумнуң саналым илередикселп тур мен.

Николай Шишигинниң өйнээн чүүлү черле шын, чүге дээрге шоочалыг шыдыраа клубунга ким баар боор. Чоннуң ортузунга хамыктың мурнунда аңнык өскенниң аразынга, масса-политиктиг ажылны үргүлүү чоруун турар бир харыысалгалыг кижиниң Кызылдың шыдыраа клубунга тургузары чугула.

Кызылда Культураның болгаш ыыытанылганың Гастелло аттыг парктың ыыытаныкчыларга бараалгадыр турар ыр-шоору кончуг эвээш болгаш чалгаарачыг боон турар. Ырак-узак черлерден келгилээн туристерниң салыр ыннгыг айтырыы бар: «Тывалариың хөөмей-сыгыды кайда чүвел?» Шынап-ла, Кызыл болза бистиң өзүп орар чараш хоорайывыс-ла болгай, оон кара чангыс парыгынга тыва ырлар, сыгыт, хөөмей, картыраадан биске — келген ырак чурттуг эш-өөрге кезек-кезектеп салып берип турза, уран чүүлүн белээ-ле болур ыйнаан!

Монгуш КЕНИН-ЛОПСАН.

Спорт комитединиң кичээнгейинге

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитиргелеривде совет кижиниң күш-дамыр кижизидилгезин экижидерин чугулаалап айыткан. Ынчангаш күш-культурага болгаш спорт шимчешкинин ажылчы чонунуң моральдыг болгаш утаан-бодал моозукунуң хевирелтиниң-тургустунарынга, оон бүгү талалыг сайгарылынга база-за бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга идиг берип дээш ону улам чидай хөгжүдер, массалыг болдурар талазы-биле хемчеглерни ап турар.

Бистиң «Ак-Тургут» совхозта күш-культура болгаш спорт ажылы кандыгыл? Спорт шөлү мында дериттинмээн. ГТО-ның нормаларын шүүт дужаавайн турар. Чаңгы үеде кандыг-даа спортчу маргылдаалар болбас апарган. Аныяктар хостуг үе-шагында түгле волейбол ойнаардан башка чүү-даа кылбайн турар. Суурда бег кагары, канык алары шүүт үттүндүрген. Ынчангаш совхозтуң спорт комитеди, комсомол организациязы чоруур хемчегерни алыры чугула.

К. КОМБУ.

Бойдуста кандыг-даа будумелдер бар болгулаар. Моңу шаанда улус «Дээрден дүшнен даш» дижир чүве ийин.
М. САРЫГ-ООЛДУҢ фото-этюду.

ЭРТЕМНИҢ МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

Сонгу полюстуң доң бөргүнүң кырында ыржым-шыпшыны моторларның даан-шимээни үрел, цолар үзүр чүүлүнүң демдээн чугаан үш машиналар география карталарында нерилиннарның тудушкан черлеринiң чоогунга хонупкаларындан бээр 25 чылдар эрткен. Ынчан Арктика институдунуң болук эртемденнери орта келгеп. Олар хонган черинин үгшинн ылавылап хынаап, чээрби-де минута эрткен соонда геофизиктиг хайгааралларже кирипкен.

Бедик широталарның «Север» деп экспедицияларының дузазы-биле Арктиканың чажыттарынче эртемнин хаддаанкыныңың чаа чалазы ынчаар эгелээн.

Чыл бүрүве, час болургала, болук эртемденнер болгаш түскай эртемнигler олуртқан самолёттар агаарже көлүртүгеп. Доштуг океанның делгемнеринче талыгытпнар. Бустуучал доштар кырынга олар бойдустуң болуушкуннарын хайгаарап, «Сонгу полюс» деп станцияларның хоорайжыгаштарын үндезилеп, автоматтыг керекседерни тургузуп турар. Ол үдуудуушкуннар Арктикага частын аппас хүннери үнүп кээринден эгелээп, поляр дүнеңиннің карадыңы хүшкүже уламчылап кээр.

Амгы үеде Арктикада «Север—25» деп байырлал дужаарлыг экспедиция ажылдап турар. Оон-биле холбаштыр СЭТА-ның корреспондентизи Арктиканың болгаш Антарктиканың эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы, биидигир поляр шинчээчиин Б. А. Крутских-биле чугаалашкан.

— Эртем шинчилелдериниң хемчеглиниң талазы-биле «Север» деп экспедицияларга дең-нежир чүве Арктиканың тогузунде чок — деп, эртемден чугаалаан.— Доң кырынга ажылдар барык-ла чыл бүрүве географтыг ажыңышкынарны кылып турар. Олар Сонгу Доштуг океанның бойдузунуң болгаш физиктиг онза чүүлдериниң дугайында биспнң биилгелеривиске бүдүүр эргилдени кылган.

Сонгу Доштуг океанның чедери берге черлерни шинчилээриниң талазы-биле совет эртемденнериниң болгаш ужудукчулариың ажылдап кылган мырынай чаа методун экспедициялар боттарының ажылынга ажыглаар. Көжүп чоруур доштар кырынга эртемденнериң улуг эвес болуктерин аппарып чедирериң ол метод көрүп турар.

Экспедицияларның киржикчилери поляр бассейниниң дүүнде ийи километр хире бедик, суг адаанын сыныларын терең суглуг онгарларны болгаш чоогаларны ажыктыглаан. Сибирьниң сонгу эриктеринде ортудуктардан Канаданың эриктеринге чедир шөйүлген суг адаанда Ломоносов сынын шинчилээни болза бистиң чүс чылдың эң улуг географтыг ажыдыышкынныарының бирээзи болур. Эртемденнерниң ажылдары Доштуг океанның терең черлериниң шыныг картазын делегейге бир-ле дузазырында тургузар арганы бергеп.

Экспедицияар поляр далайында суглуг болгаш доштарның гидрологтуг хөөлүзүлерин, атмосфераның болгаш океанның бот-боттарынга хамаарылгазын ажыктаан. Арктиканың терең черлериниң доң тывыгларының аванган өске кайда-даа чок, онза ширит ажытарнар хөйү-биле тывыгаан.

Делегей практиказында бирле дугаарында далайлар шинчилээрикте автоматтыг гидрометеорологиң станцияларын калбаа-биле ажыглап эгелээн. Оларның берген мөзөлерн Арктиканың бедик широталарында көжүп чоруур доштарның болгаш агаарның дугайында массалыг информацияның эң чугузда болгаш кара чангыс үвер дөзү болуп турар.

Бүгү шинчилелдериниң программазы Заполярьеның улус ажыл-агыйының практиктиг негелдезери-биле, бүдүүр-ла улуг суг оруу далай оруунга ажиндириишкиннерге хүзээларыбиле эң сырый холбашкан дээрэн В. А. Крутских демдеглээн.

25 чылдар дургузунда бедик широталарның «Север» деп экспедицияларынга 6000 хире эртемденнер болгаш ужудукчулар киржикен. Бо чылын Арктиканың биилингир хөөчүн шинээчилери Н. И. Блинов, И. П. Романов, М. Я. Затонский оларга баштаткан «Север—25» деп экспедицияның ажылдакчылары океанның болгаш атмосфераның бот-боттарынга хамаарылгазының идепкейлиг теориң шинчидээр талазы-биле комплекстиг программазы күүсединиче киржикен.

Н. КОНСТАНТИНОВ.
ЛЕНИНГРАД.

Телевидение

МОСКВАДАН

15.10—Польшаның телевидениезиниң программазы. 18.00—«Ye». Информастыг программа. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязында.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.40—«Болгу-даа дег, бөлбөс-даа дег». Кино таймылбыры.

КЫЗЫЛДАН

19.40—Телемедээлер. 19.55—Чарлаллар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—«Профессор». Уранчечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 21.00—«Делегей панорамазы». 21.30—«Эр-хейлер!» Аныяктарга спортчу программа. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязында.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзи бүгүтаар алырга, бүгүн республикага болгаш Кызылга эдир бүдүүтаар, чамдык черлерге чаъс чаагай диимирзор. Барыын чүк утпаныышкынны хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 18—22, артканнарында 25—29 градус чыдыг болур. Кызылга агаарның температуразы 27—29 градус изиир.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кара тажы» 9.30, 11.25, 13.30, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночымыды 11.30 «Оожургаа чок чурттакчы» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хогжүннүң үнери» (2 сериязы катай) 14.40, 17.35, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оолдар» 9.00, 10.40, «Бодунуң туружунда кижи» 12.30, 14.20, 16.30, 20.30, «Совет Эвилели — бистер бис» 18.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Доозалын доволдурушкыны» 15.00, «Парижже испанныр» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 24-63, редакторуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи аныырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетчүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет туружуут киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун кезбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Кор. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫГ № 2268.

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң Ном үнүрер чер, полиграфия болгаш ном сатыынын талазы-биле ергелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00655.

Бүрү чыртарның пролетарийлери, бириккиңер!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 168 (9243) | Четверг, 1973 чылдың июль 19 | 1925 чылда газеттиттинген. | Өртээ 2 шк.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ АЛДАРЛЫГ СААНЧЫЗЫ

Кострома областың Галичида «За мир» колхозтуң саанчызы Н. Ф. Андреева беш чылдың үшүү чылының планныг ажаалдаларын күүседипкен. Ол бодунуң саап турар болуп инектеринден 140 мүң килограмм сүттү сагган. Алдарлыг колхозчунуң күш-ажылчы биографиязынга ол болуушкун ооң ажылдап турары Богородск фермазының малчыннарының чедип алган тиилелгези-биле нарсырлашпан. Эртнен чылдың дөртүү кварталында болгаш бо чылдың бирги чартында ферма коллективи инек бүрүзүндеи 2391 килограмм сүттү сагган. Ол дээрге хүлээлгеде кордунгенинден барып бир центнер хой болганы ол.

Богородчуларның чедимишкини дүрүм ёзугаар болган. Ук саажыдылга ажыын эки тургускынындан малдың продуктуузуг чоруу чылдың-на озуп турар. Мал чемин шын белеткеп билмеи, ону камныг чарыгдаары база улуг роль дуг. А ферма да ээ-не кол чүве чүл дээрге саанчыларның бымыт найыралы болур. Бо коллективте хоочун ажылчыннар аныяктарга алгаш, дииимитиг, үргүлчүлеиг алыш часкаашкыны-биле уткаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадлар Совединиң Даргазы депутат Я. С. Насриддинова ийи палатаның каттыскан хуралын ажыктаан.

«Чуртта улус өөредилгезиниң байдалының болгаш ону улам ыңай сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглерниң дугайында база улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулга Үндезиннериниң төлевилелиниң дугайында» илеткелди СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат К. Т. Мазуров кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин сески чыыжынын алдыгы сессиязы

Июль 17-де хүндүскүнүн 12 шакта ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кремльдин Улуг ордузунда хуралдаар залынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыыжының алдыгы сессиязынга Эвилелдиң Соведи биле Национадлар Совединиң каттыскан хуралы эгелээн.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. В. Устинов, В. И. Далгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны депутаттар болгаш залчылар бүт кырынга туруп алгаш, дииимитиг, үргүлчүлеиг алыш часкаашкыны-биле уткаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадлар Совединиң Даргазы депутат Я. С. Насриддинова ийи палатаның каттыскан хуралын ажыктаан.

«Чуртта улус өөредилгезиниң байдалының болгаш ону улам ыңай сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглерниң дугайында база улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулга Үндезиннериниң төлевилелиниң дугайында» илеткелди СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат К. Т. Мазуров кылган.

Чуртта улус өөредилгезиниң байдалының болгаш ону улам ыңай сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглерниң дугайында база улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулга Үндезиннериниң төлевилелиниң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат К. Т. МАЗУРОВТУҢ илеткели

Эштер депутаттар! ССРЭ-ниң Дээди Совединиң амгы сессиязы бистиң бүгү чурттуусту хаара тутkан политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүргүүшкүнүвүс үелиндэ болуп эртип турар. Ол көдүргүүшкүн дээрге ажылчы чонналрың политиктиг медерелиниң канчаар-даа ажоок бедик деңгээге өскенинден тодаргай хөречиэн-дир. Партиялың XXIV съездизиниң шиитпирлеринге күүседир дээш коммунизм тургузуушкунуның бүгү участокторунга совет кижилериниң чедип эп турар чедиишкиннери ол көдүргүүшкүнүвүс болдурган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап дыганы даштыкы политиканы талазы-биле утпаныышкынның амыдыралга боттанып турарын совет кижилер сеткил ханыы демдеглеп турар. ССРЭ-ниң даштыкы политиказы — совет улустарның база бүгү делегейниң ажылчы чонналрының болгаш деңнелгелиг күштеринең эрге-ажылынга дүжүп турар аңгы политиказы болур. Ол политиканы совет кижилерниң тургузуктуг күш-ажылының тайбың байдалдарын хандырып, делегейге социализмниң туруштарын болгаш социалистиг кады ажылажылга чуртталының ажыдуңма чаңгыс эвил. кады ажылдажылгазын быжыглаарынга бараан болуп, ажылчы болган национал-хосталгалыг шимээшкинни моон ыңай улам хөгжүдеринге дүжүлүп турар болгаш улустарның тайбының, ажыыл чок чоруун хандырарынче утпинган.

СЭКП ТК-ниң апрель Пленумунуң соонда СЭКП ТК-ның Чинги-биле секретары эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чөрээны принципиалдыг үжүр-дүзелиг канчаар-даа ажоок улуг болуушкун болган. СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чөрээнииң түңнелдеринге чугаалажып кәргеш, оон хууда салыышкының бедип-биле үнелевишаан, ук аяк-чоруктуң политиктиг болгаш практиктиг түңнелдерин долузу-биле бүрүн дескээн. Ол үнелелди бүгү совет кижилер база-ла бир үнбиле деткип турар. Олар СЭКП Төп Комитединиң, бистиң партиявыстың Чинги-ни секретарының моган чок, уре-түнелдиг ажыл-чорудулгазының изии-биле деткип, чонунга болгаш тайбыны быжыглаарының хөрээнге бердингенинии, коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге бердингенинии үлегер-чижээн оон көрүп турарлар. «Улустар аразының тайбыны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналын эп Л. И. Брежневке тывысканы СЭКП ТК-ны долгандыр бистиң чонувустуң улам, сырый катыышканының чыртыкталган байырлалы болгай. **(Үргүлчүлеиг алыш часкаашкыны).**

СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң соонда СЭКП ТК-ның Чинги-ни секретары эш Л. И. Брежневтиң ГФР-ге болгаш Францияга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Н. В. Подгорныйның Болгарияга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгиниң Австрияга, СЭКП ТК-ның секретары эш А. П. Кириленконың баштаткан делегациялың Сирияга болгаш Ливанга албанның аяк-чоруун кылыш чорааны, Европага айыыл чок чоруктуң айтырыгларының болгаш кадыы ажылдажылганың талазы-биле Хельсинкиге чедиишкинниг эгелээн хуралга ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри эш А. А. Громыконуң СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың даасканың ёзугаар кийген чугаалажыышкыннар — бо бүгү бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң даштыкы политиказының, ыңай утпаныышкынның чайгылыш чок, дес-дараазыг ботпандырарына улуг ыянган бергеи.

Коммунизм тургузуушкунуңга таарымчалыг даштыкы байдалдарны тургуспушаан, бистиң партилвис совет улустарны СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айыткан орүү-биле бүзүредиг аңнаа чыдар. 1973 чылдың эрткен алды айларында улус ажыл-агыйының планының күүседелдиниң түңнелдери болза экономика болгаш культураның бүгү салаларында чедиишкиннерниң дугайын, СЭКП ТК-ның кыйгырыын ёзугаар кажарган бүгү улустуң социалистиг чарыжының дээштиг боот туралрын бүзүредиг хөречиэлен турар. Продукция бүдүрүп ундуруниң планын бүгү үлеттүр министерстволары, эвилелдешкен республикаларның бүгү министерстволары ажыр күүсеткен. Пландан ажыр 4,6 млрд. рубльдиг продукцияны бүдүргеп. Эрткен чылдың оң үеэ-биле деңнээргө, үлеттүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли 7 хуу оскеп. Колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилери көдөө ажыл-агый культураларының дужүткүрүп, ниитиниг малының продуктулуг чоруун бердилер дээш күжениишкиннг ажылдап турар. Часты таарыга чуртка эки эрткен, мал ажызының продуктуларын садыл алырының чартык чыл планы ажыр күүсеттинген. Беш чылдың шиитпирлиг үшүү чылының ооналдазыны ажыр күүсеттирип, колхозчу таварычыннар, күш-ажылчы интеллигенция долу бүзүредилгеге **(Үргүлчүлеиг алыш часкаашкыны).**

Культура хөгжүдези бистиң планывыстың чарылбас хөлээ апаргап. «Эртемнин, техниканың болгаш культураның бедик чедиишкиннери чокта, амгы үениң өөредилгези токта, коммунизмни бодаары бедик бергеч деп ленинчи айтыышкынны эдербишаан, бистиң партивис ниитилелдиң үлаан-бодал амыдыралын хөгжүдеринче улуг ынчаңгайын салып келген болгаш салып-даа турар. Оон удуртулгазы-биле кижи төрелгезиниң төөгүүнде бир-ле дугаарында культура революциязы боттанган, коммунизмниң улуг идеаларынга үнделилеттинген эң дешпилелиг, ёзулуг демократтыг өөредилгө системазы тургустунган.

Совет Эвилели шагдаа калбаа-биле бижикбидиглиг апаргап. Амгы үеде улус ажыл-агыйында ажылдап турар ажылчы чонналрының 72 хуузу үндө болгаш ортумак (толу болгаш толу емнинде) артемин чедип алган. Бистиң чуртувуста дээди эртемниг 7 миллион 700 мүң специалистер болгаш ортумак түүкий эртемниг 11 миллион 300 мүң кижи ажылдап турар. ССРЭ-ниң бүгү республикаларының болгаш культура талазы-биле кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ол дээрге Коммунистиг партияның политиказының тиилелгезинде, бистиң чонувустуң өөредилгө болгаш культура талазы-биле кайгамчык чедиишкиннерининг чайын нанчак хөрөчиэн болган.

Бистиң чуртувуста тургустунган улус өөредилгезиниң системазы өзүп олурар салгалдың өөредилгезиниң болгаш коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле соругалары, ниитилел амыдыралының бүгү адырларында бедик мергежилдиг ажылчыннарны болгаш түкий эртемнигларны белеткээр соругалары чедиишкиннг боттандырып турар. Оон-биле чергелештир сайзыраңгай сопиализм болгаш эртем-техниктиг революция үезинде бүгү ниитилелдиң, хамаатыг кижи бүрүзүнүң культурлуг болгаш эртем деңнелинге негелде доктаамал бедирер ужуглуг деп чүвени өөредип кәөргү эргежок чугула. Ынчаңгаш бистиң партиявыс болгаш күрүневис улус өөредилгезиниң бүгү адырларында идеолоттуг ажылдың күженишкиннерин онза чугула соругага деп санап турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизи чуртта улус өөредилгезиниң улам ыңай хөгжүдүзиниң болгаш ону сайзыраңгайжыдарының оруктарын тодаргайкан. Съезд тоску бөш чылда улус өөредилгезин хөгжүдеринің талазы-биле тодаргай соругаларны салгап:

аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгезин доозар, өөредилгениң шынарын бедидер;

улус ажыл-агыйының бүгү адырларында 9 миллионнан эвээш эвес бедик мергежилдиг ажылчыннарны белеткээр;

дээди болгаш ортумак эртемниг барык 9 миллион специалистерни белеткеп үзүрер, бүдүрүлгенниң дүргеи хөгжүдүлгиг адырларында болгаш хандырыгга черлеринге ажылдаар эртем-техниканың чаа болгаш перспективтиг угланыышкынналрының талазы-биле кадрлар белеткээрин улам калбартыр;

улус аңыл-агыйының болгаш культураның бүгү адырларында ажыдап турар кадрларның мергежилиг моон соңгаар доктаамал бедирерин калбаа-биле организастаар. Партиявың эң чорудун турар хемчеглерге амыдыралда чайгылыш чок боттаныш турар.

Бүгү-ниити ортумак билигни боттандырар талазы-биле чугула балыннар кыллынган.

Амгы беш чылдың ийи чартык чылының дургузунда 10 миллионнан аныяктар бүгү-ниити ортумак билигни чедип алган.

Оң-ла үениң дургузунда дээди өөредилге черлеринге 2 миллион 100 мүң хире инженерлерни, эмчилерни, башкыларны, агрономнарны, экономистерни болгаш бедик мергежилдиг өске-даа специалистерни улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга сагыыдалары-биле белеткеп үндүргеп. Ортумак артемниг 2 миллион 350 мүң специалистерни белеткээн.

Бистең профессионал-техниктиг билигниң системазы ажылчыннар белеткээриниң кол төөгү апаргап. Беш чылдың баштайгы ийи чылында улус ажыл-агыйынга 3 миллион 500 мүң бедик мергежилдиг ажылчыннарны белеткеп бергеп. Бо чылын 1 миллион 900 мүң бедик мергежилдиг ажылчыннарны белеткээр.

Социализм үезинде культура-ны тургузуушкуну — планныг ажыл-чорудулга болур. Партия Төп Комитединиң болгаш Совет чазак оон хөгжүдүнүн удуртуушкун. партиялың XXIV съездизиниң соонда чамдык доктаалдарны хүлээп алган: «Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгезин доозар болгаш ниити бүгү школаларны улам ыңай хөгжүдер дугайында», «Профессионал-техниктиг өөредилге системазын улам ыңай сайзыраңгайжыдар дугайында», «Чуртта улус өөредилгезиниң улам ыңай сайзыраңгайжыдар хемчеглер дугайында». Чөөлүг база СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эш Л. И. Брежневтиң инициативазы-биле «Кедээниң ниити билиг школаларының ажылдаар байдалын улам ыңай экижилер хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Оң документилерде улус өөредилгезиниң, оон бүгү кежигүүнүң комплекстиг хөгжүдээниниң болгаш сайзыраңгайжыдарының калбак программалыг тодаргай.

ССРЭ-ниң чазаа хүлээп алдынган шиитпирлерге дүүшүр чиитә, профессионал-түскай ортумак болгаш дээди билигниң улам ыңай хөгжүдүнүе угланган чамдык тодаргай хемчеглерни боттандырып чорутkан. Ылангыя будурүлгениң чаа адыртарыя бедик мергежилдиг специалистерниң белеткелиң калбартыр, школаларның өөредилге-материалдыг база-зының быжыглаар, студентилерниң, ортумак түскай өөредилге черлериниң болгаш техниктиг училищелерниң сургуулиларының материалдыг болгаш амыдырал-чурттарга байдалын ажыктаар талазы-биле хемчеглер алдынган. Башкыларның болгаш өөредилге-кижизидилге албан черлериниң башкы ажылдакчыларының тәмдык категорияларының малын төлевирин өскүрген.

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезиннериниң төлевилелдерин (силерни чугаалажып көрүп дээш кииргеп) хүлээп алган. Партиявыстың XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырарының оруунга чаа чүүлдер алырын бистиң партиявыс съездизиниң шиитпирлерин боттандырарының оруунга чаа чүүлдерни, а ол ышкаш тогуур эдилелерни кииргилээн.

ССРЭ Конституциязында ажыктаан ССРЭ хамаатыларының өөревир эргези улус өөредилгезиниң талазы-биле совет хоойлужудуганың буянбае үндезини болур.

Ол эргени хандырары дээрге сес чыл школаның хемчээлинге ыяап-ла ниити өөредилге болгаш аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезин боттандырары, профессионал-техниктиг, түскай ортумак болгаш дээди өөредилгени калбаа-биле хандырары. школа назыны четпээннериниң болгаш школадан дашкаар албан черлериниң четкизин калбартырыы. өөредилгениң бүгү хевирлериниң халас болуру, күрүне стипендиязының болгаш сургуулдарга бала студентилерге өске-даа материалдыг дуза-ламчының системазы, ажылчы чонналрының будурүлге өөредилгезиниң болгаш мергежил бедидерининг түүл-бүрү хевирлерин организастаары ол болур.

Чугаалажып көөрү-биле киирген Хоойлу төлевилелиниң-де айыткан ССРЭ-де улус өөредилгезиниң кол-кол принципиериниң көрүп турар түүлдери:

— сөөк-язы болгаш надиональ хамаарылгазы, эр-хөрөөжени, шажын-чүдүлгези,» өөрү-хөрөңгези болгаш сопиал байдалы хамаан чомка бүгү хамаатылар эртем-биликтиг чедип алырынга дең эргелиг бүгү бичии болгаш элээн уругларның өөренири албан;

— өөренир дылын хостуу биле шилип алыр; төрөөн дылга азы ССРЭ-ниң өске улусунуң дылы-биле өөренир эргелиг.

Ол ленинчи дүрүмүү амыдырапга боттандырары янаын школаның төөгүзүнде ыңай-ла ынчаңгаш ооң хөгжүдүнүң ынчаңгаш ооң хөгжүдүнүң ынчаңгаш ооң хөгжүдүнүң

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сески чыыжының алдыгы сессиязы

Депутат К. Т. МАЗУРОВТУҢ илеткелиниң төнчүзү

(Төстүгүр. Эгээи 1-ги ярында). — Дээди, ог-будеге дуза алаары-биле чөргээлиптир, школа иазы четпээнгери эргеже үдеелиет-типтеп программа ёзугаар кажиидаи турарлар. Улус өөредилгезиниң дутайында хоойлу төлевиледиилеже школа иазы четпээп угуулар кижиидилгеи-ээнге күш-ажыктыг коллектив-тер, кадбак хей-ниити идеокейлиг киржээри эргежок чүгула деп айтып, улус өөредилгезиниң болгаш кадык камгалалыны органнарыныц угуулар-ны кижиидери база олар-ның кадыкшылын камгалаары дээш харыысалгазын бедидип турар.

Совет эрге-чагыргавыц чыдарында бистиң ниити билигтиниң өөредилге школазы ал-дарлыг орукту эрткеп. Ол совет кижилериниң хей-хей сак-такчыларынга билигни бергеп, амыдыралга, коммунизмниц идеалдары дээш демисе-ле белеткеп үвдүргеп.

Оргумак эртем-билигиг аныяктарныц саны чыл келгеп тудум-на улам ковудеп турар. Сески классты доос-каннарныц 86 ажыг хуузу өөредилгени 1972 чылда орту-мак школага, а ол ышкаш ор-тумак эртемни бээр өске-даа өөредилге төлевиледиилеп угуулаштыг кичээлдерни улам-чыдаашын чугаалаарга-ла биледингир-дир. Од — бистиң чүртке бүгү-ниитиниң орту-мак өөредилгезиң чидиг-лиг ажыл-ырының орууига улуг чедиишки-ни болур.

Өзуп олурар салгакчыларныц өөредилгезиниң бүгү кижиидилгезинии бүгү хе-рээн удам экижиидере, эң ылаңгыя школа аңыл-ыының бүгү үлэа дуржулгалыг шпар-гап. Оон-биле кады «Кедээ-ниң ниити билиг школазыныц ажыддаар байдалын удам экижиидер хемчегер дугайында» СЭКП ТК-ныц болгаи ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында хой-хой кедээ школаларныц өөредилге-кижиидилгеиг ажыл-ыының деңнели амыы үениң негелдере-риидеп амдыгыпдза тожу-дап, оларныц өөредилге-чеп-рикалдыг суурун экижиитсе чогуурун демдеглеэп. Чамдык республикаларда, крайларда болгаи областарда школа ту-дуун оожум болгаи четпее хемчээлдиг кылып турар, чер-ле болганда уругларны шко-лажее сөөртүп чедиреии-ге таарыштырбаан.

Кедээ ниити билит школазыныц үргүлчүнүң кичээ-гейии салып үжүрлүг. Кедээ школага өөредилгеии сайзы-рангайжыдарывыц, школа-ларныц чаа телевизел ёзугаар башкыларын, сургуулдарга интернаттарны, башкыларга кедээге социал-политиктиг хогжудениц, соругаларын күүседириие, экономиктиг болгаи культурлуг тургу-зуушкыга, хоорай-биле хо-дээниц араазында боттуг ылгалды ажыыт эртеринге үүгүр ужүр-дузалыг болур.

Бистиң чүртте пионерлер ордулары болгаи башкынары, уруглар библиотекалары, спортчу, уран чүүл, музыка школалары, пионер лагерьле-ри болгаи оон-даа өске уруг-дарыиг школадаи дашкаар ыдыыг албаи чөрлериниң кал-бак четкиси тургустунган. Школадаи дашкаар албаи чөр-лериниң ажыыынга Ленинчи комсомолдуң ролю өнза үдүг. Оң ёзуп олурар салгакчылар-ны коммунистиг ёзугга кижии-дер талазы-биле хей талазы ажыддарны партииныц чорударынга үнелеп четтинмес дузаны көргүзүп турар. Чүүлларны бүгү талазыг хөгжүдериие болгаи кижиидери-ниие од албаи чөрлериниң улам-на ёзуп орар ролюн ба-рымдаалаап, школадаи дашкаар албаи чөрлериниң ду-гайында туска белүүгү Хоойлу төлевиледиилеже киирге-ен.

Ниитилел будуруглеииниң ажыктыыл, күш-ажыддың бүдүрүкчүүнүң, улус ажыл-агыйының техниктиг чаарты чепсегелеиниишкинии бедидерии-ниң талазы-биле партииныц ажыддап кылган казбак про-граммазы амгы үениң ажыл-чыныыц, профессионал бе-летке-леириие, билигтериинц болгаи ниити культуразыныц деңелиигге бедик негелдерии-ниң салып турар. Ам барык 3 миллион оолдар, кыстар өөренип турар профессионал-техниктиг училищелерге бол-гаш школаларга аныяк ажыкчыынарны белеткээри ол ёзуп турар негелдерге эң доза тааржып.

Ажыкчыи аңдыны долдуруп четчелээриниң үнделии школазы болур профессионал-техниктиг өөредилге чөрлериниң ужур-дузазы Хоойлу төлевиледиилеже тодаргайлаттынган. Моон-биле кады профтехучи-лищеииц коп угланылышкыны аныяктарга мергежилдиг профессионал болгаи доосхан ор-тумак эртемни бээр профтех-училищелерии бүгү хемчеег-биле кадбартыры болур.

Ам чүртте өөредилгениц 3—4 чыл хуузалыг 1300 чы-гаи, ортумак черээниц чечүлге-лер ажыыдап турар. Өөре-дилге черээниц, таа хевирге аныяктарныи-даа, күш-ажыкчы-лыг коллективтерии-даа ара-ында хүзээи көргүшүнүү болгаи ат-алдарны чедип ал-ган. Чыыдылыышкын ажыддакчылары партиига, оон Төп Комитединге, Совет чазакка, ол шиитпирии хүлээп алыр дугайында санал үндүрген эш Л. И. Брежневтиц бодунга түрөктиц ханыы-лаан өөруп четтиргении илередип, ону долузу-биле бөттандыраринче бүгү күш-терии салып ээп бүүдүрии турар бис.

Өөредилгени сайзырангайжыдары ажыддап турар ажыктарныц өөредилгезиниң систе-маазын улам хогжудере-биле база холбаалыг. «Аныяк ажыл-ишчи бүрүзүиге —ор-тумак эртем» дээш аныяктарныц массалыг шамчоонниин калбартыр талазы-биле профсоюзтар, комсомол органнарлыларныц, улус өөредилге органнарыныц, улус өөредилге организациялыг, улус өөредилге чарлаттырыи. Шүүт-ла будуруглеииниц бөттарыига кедээки школаларны, оларныц сайбырангайжыдары организастаар талазы-биле ажыл чоруп турар.

Өөредилгениц ажыктыг чо-руун бедидериниц дугайын ил-еткеедге улуг чөрии хөлөөп. Оз болза биргн хөлчеедге бепкылааишкыныц утээлии сай-ырангайжыдары болгаи бөөк-ы кадрларныц ажыл-ишчи мергежилии бедидеров-биле, а ол ышкаи школа иазыиы чет-ээи уруглариың хей-ниити кижиидилгелии, школадаи дашкаар уруглар албаи чөр-лериниң системазыи кол-бар-тып хогжудере-биле холбаа-кан. Оң сорулга-биле совет башкылар болгаи методистер эртемдениериин удуг дуза-лажчыны-биле эртемиии, тех-никаиын болгаи сопиал дең-нелгеиниц сайзыралыныц амгы үедеги деңелиигге ха-рыылап турар программалары болгаи өөредилге ном-нарын чаартып тургузар та-лазы-биле эргежок чугула ажыдды кылгаинар. Партиаиың XXIV съездээи ажыктар-тыиың өөредилгеииниц база кижиидилгезииииц бүгү хе-рээ чаа сайгалга коммунистиг бүүдүрелии болгаи моральды социалистиг Төрөэи чүртүүнү-хыыг-аар чок бөрдиигеи ко-рукту хевирлөрүнге бөрээи болгуу ужуруг дээрени оиза-лаи шыйгап деп, илеткеечи улам-чыдаап.

Бир эвес школаның ажылы чүүле өөреиикчилериң эр-темперииии үндезиииериң шиитпөөии азыры-биле, күш-ажыддың маидыг-бир эргаларыига өөредири-биле өйлежжир болза, таа совет кижи-ниң утаап-бодал мөөү-шыыр-ыың темирлөрииите ёаудуг ужуриишкии чедип ал шыдаг-ыс бис. Таа кижиииц кол-лоп шыиарары болза күш-ажыыта медерелдиг, чогаа-лыкчы идеиейиг болуру, бе-дик идеийии болгаи культур-луу, чалбыыштыг патриот-тиямы, пролетарлыг интерна-ционализмге шыичыы, бүр-жуза идеологиига эртем чо-гуу, эрииии артыыышкыла-ры-биле демисежири, харыы-салгаиы болгаи сарыдга-ту-румиу медерел билири болур.

Партиаиың айтыышкыныи-рыың эдөрбишаап, совет баш-кылар өөредилгелериниң мар-сисчи-ленинчи үзел-бодалын болгаи коммунистиг хамсы-чаның хевирлөрүнии кичээл-гейиии төвүүге тудуп, ныыш-мак ажыддап турар.

ССРЭ-ниң улустарының ма-шиналар араазында харылаа-жыырының дыыы ыыдыр эки тура-биле шилип алганы орус дыдың өөреиирии эежиидер хемчегер адрыыыш турар. Бо айтырыг бүгү өөреиикчилерии бөттарыиың, төрөөи дыыдарыи-биле чөргелеттир эки тура-биле орус дыдың өөреиип турар иацвоваи школаларга ол-эа чугула болуп турар.

Школаларыиың үстүкү класстарында эге шериг өөредилге-дииишкиииг ажыктыыи чериг-патриотиот кужуриидилгеиге күүстелиг-лериииге идат болган. Ле-ииичи музейлериии, совет улустуг революсчуу, дайынчы болгаи күш-ажыкчы аддарыың музейлериии, интернацио-иалчы пайыраадың клубтары-ың турғузар талазы-биле өө-реиикчилериин бөт-тыыыпшыр чогаадыкчы ажыды калбак-биле хөгжүп турар.

Дыка хей хоорайларда че-дииишкиииг ажыктап турар күш-ажыкчы өөредилгеиии школалар ара-ында төөтериин утуг ажыктөгейге ажыы чугу-да. Оларны будуруглеринив күжү-биле тургузып турары дүүрүм эдөрбишаап, оларда ажыы-бүрү тускай эртемнер аайы-биле ажыы-бүрү мастерская-зарны тургускулаап, а ин-структор ажыыныи база-бу-дуруглеринив дуржулгалыг ажыкчыиарыи киирииишпиии турар.

Коммунистиг хөжүүдилгеии-ии ол кол сорулгазы болгаи совет кижилиив мөөү-ыыыы-ыыы бүгү талазы-биле сайзы-радыры болур дең, партиа бистиң өөредилге турар. Школаза ол сорулгазы эртемниг өөредилгеии хей-ниитиие ажыктыг күш-ажыыи-биле, урутлаарыи спортка, уран чүүлдүң янзы-бүрүү хевирлөрүнге, техниктиг чогаадыгтага, ээдээ ажыл-агыйге дуржулга кыыырыига, турааите хей янзы ажыл-чорудузазы-биле холбаатынгылыг бөттөндүрыи турар.

Школаар коллективтери идеи-кижиидилгелиг ажыл-дың деңелиив удам бедидер дээш кызымак ажыддап турар деп, эң М. А. Прокофьев демдеглээн. Ынчазарга поли-тиктиг талазы-биле ииоодуу ки-жиитиимээп, боттарыиың ажыл-херээи болгаи чүүлдер-гелии арай хамаан чок ээор, ниитилеле болуи шыи ап чорун бибее чамдык аныяк кижилериив бар болуп турары харааданчыг. СЭКП ТК-ныц Чиигине секретары эш Л. И. Брежиев 1967 чылдың февраль-да ВЛКСМ-ТК-ныц пленумунга чүве чугаалап тур-гаи, мынча дээп: «Бистиң сорулгавыс — аныяк кижи бү-рүзүү дээш, оон ышкаш бүзүрелии дээш, оон аймактарга идеи-кейлиг турумч дээш демисе-жири болгуур.

Школаларныи ажыл-чорудулгазының чедиишкиииг болуру, турғустуган сорулгаларны шиитпирлөрииив хей янзы арагалары бар болза-да, башкы кижиден бүрүзүү-ниң-биле хамаарыкгы деп, илеткеечи улаа чыылаан. Бистиң чүртүүн школазыидарында үш миллион ажыг башкылар болгаи өске-даа ажыддакчылар карак кылыл ажыддап турар. Партиа болгаи Совет күрүүе башкыларының күш-ажыылының ниитилеел-политик-тиг үжүр-дузазын көдүрер, оларның материалдыг байдал-ын экижиидер дээш, бүгү-де болдуглар чүүлдерии кылып ажыл-ишкин кеӭээде партиа утаап-башкарып келгеп. Со-вет школазының эге үндезиие-рии В. И. Ленин тургускан. СЭКП Төп Комитединиц, чер-чериид партиа комитеттери-ниң болгаи организациялары-вың хаиыы-биле ' оорении корбейи турары школа херээ-ниң ыыдыг принципиалдыг айтырыы турбаан болгаи ам-даа чок. Аныяк салгалдың кижиидилгезии болгаи өөре-дилгезии одаргэ бүзүрээнии-ге совет башкылар чоргаарлаа-ыыы турар.

Башкы ажыддакчылар ал-дарлыг ажыл-херектериите Коммунистиг партия болгаи совет улус чоргаарлыын бо-лур аныяктарның салгалы өстүрер дээш, бөттарының ху-лээлгеаи алдарлы-биле күүсе-седнр, чырыдыышкын херээи-ге бөттарының күжелиишки-киивеии улгатыырар зөрээи совет башкыларыиы өмүлээ-ниидеп илеткеени депутаттарга, СЭКП Төп Комитединге. Совет чазакка айыткаан.

(Үргулчүледдиг адыш чөс-каапкыны).

* * *

Даразында ССРЭ-ниң чы-рыдыышкын министри дер-тат М. А. Прокофьев «ССРЭ-ниң ниити ортумак өөредилге-ниң байдалының болгаи ону улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле хемчегер дугайында» илеткеп кылган.

ССРЭ-ДЕ НИИТИ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ БАЙДАЛЫНЫҢ БОЛГАШ ОНУ УЛАМ ЫҢАЙ САЙЗЫРАНГАЙЖЫДАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХЕМЧЕГЕР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң чырыдыышкын министри депутат М. А. ПРОКОФЬЕВТИҢ илеткелиниң допчулалы

Хоойгүүдүлгэ Үндезиие-рииің телевизел болза ССРЭ-де улус өөредилгеиииң ал-дарлыг чедиишкиииерии бы-жыглап, социалистиг ни-ителеддиг хогжудениие дуг-жуп турар оон чаа үе-тадаы-ын бөттуу-биле илередип тур-гаи деп, министр дең-дегээп. Бо документ болза Коммунис-тиг партиаиың болгаи Совет чазактың совет кижилериң культурлыг база эртем-би-лииии удам кодүүрииче уг-ланган политиказының то-даргай илереии боон турар.

СЭКП-ниң XXIV съездээи амгы беш чылда аныяктарын бүгү-ниити ортумак өө-редилгезиие бүрүнү-биле шилиирииииц сорулгазын то-дарадып, ниити билиг шко-лазарының өөредилге-матери-алдыг баазазын удам быжыг-лаар, школаларны хей-ниити-леп, ажыктарны хей-ниити-лээр, школаларны хөй-ниити-лээр-биле өөредилгениц база кижиидилгезиниц шыиарын чаа чадаже кодүрер хемчегерии алыры даскаи. Совет школа ол сорулгаларны күүседир дээш кызымак ажыддап турар.

Ортумак эртем чедип ап турар аныяк кижилериң саны чыл бүрүде өзуп кел чыдар. Бо чылын беш миллион хяре кижилер сес чыл школалары-ны доосхан. Сес чыл мур-ууида бир дугаар класска кирген 100 уругтаи бүрүзүү-зии-не 90 ниижи чогуур уе-тиилге сес чыл школазын доос-кан.

Ортумак школаларның чет-кииа кадбак хогжүүлгеи ал-гаап дең, илеткеечи уламчы-лаан. Сөөлгү чеди чылдарның дургузуида олзарның саны 15 муига өскөи болгаи амгы үеде 46,7 муң ортумак школа-лар бар. Амыдыраачe кирип турар аныяк кижилериң 70 хуудан хөйү долу ортумак эртемни чедип ап турар.

Бистиң чүртүвуска бодуу-ның эртем-биливи сес чыл школазының демчөөл-биле кызыгаарлап болбас дээрии совет кижилер эки биливр дең, эң Прокофьев чугаалаан. 1972 чылда сес чыл школазы доосханнарының 90 хуу хирези ортумак эртем бээр ияы-бүрү өөредилге чөрлериие школаларга чедип ал-ган.

Ниитилел будуруглеииниц ажыктыыл, күш-ажыддың бүдүрүкчүүнүң, улус ажыл-агыйының техниктиг чаарты чепсегелеиниишкиииң бедидерии-ниң талазы-биле партииның ажыддап кылган казбак про-граммазы амгы үеиин ажыл-чыныыц, профессионал бе-летке-леириие, билигтериинц болгаи ниити культурazыныц деңелиигге бедик негелдерии-ниң салып турар. Ам барык 3 миллион оолдар, кыстар өөренип турар профессионал-техниктиг училищелерге бол-гаш школаларга аныяк ажыкчыынарны белеткээри ол ёзуп турар негелдерге эң доза тааржып.

Ажыкчыи аңдыны долдуруп четчелээриниң үнделии школазы болур профессионал-техниктиг өөредилге чөрлериниң ужур-дузазы Хоойлу төлевиледиилеже тодаргайлаттынган. Моон-биле кады профтехучи-лищеииц коп угланылышкыны аныяктарга мергежилдиг профессионал болгаи доосхан ор-тумак эртемни бээр профтех-училищелерии бүгү хемчегер-биле кадбартыры болур.

Ам чүртте өөредилгениц 3—4 чыл хуузалыг 1300 чы-гаи, ортумак черээниц чечүлге-лер ажыыдап турар. Өөре-дилге черээниц, таа хевирге аныяктарныи-даа, күш-ажыкчы-лыг коллективтерии-даа ара-ында хүзээи көргүшүнүү болгаи ат-алдарны чедип ал-ган. Чыыдылыышкын ажыддакчылары партиига, оон Төп Комитединге, Совет чазакка, ол шиитпирии хүлээп алыр дугайында санал үндүрген эш Л. И. Брежиевтиц бодунга түрөктиц ханыы-лаан өөруп четтиргении илередип, ону долузу-биле бөттандыраринче бүгү күш-терии салып ээп бүүдүрии турар бис.

Өөредилгени сайзырангай-жыдары ажыддап турар ажы-ыктарныц өөредилгезиниң сис-темазын улам хогжүдере-биле база холбаалыг. «Аныяк ажыл-ишчи бүрүзүиге —ор-тумак эртем» дээш аныяк-тарның массалыг шамчоонниин калбартыр талазы-биле профсоюзтар, комсомол органнарлыларның, улус өөредилге организациялыг, улус өөредилге чарлаттырыи. Шүүт-ла будуруглеииниц бөттарыига кедээки школаларны, оларныц сайбырангайжыдары организастаар талазы-биле ажыл чоруп турар.

Өөредилгениц ажыктыг чо-руун бедидериниц дугайын ил-еткеедге улуг чөрии хөлөөп. Оз болза биргн хөлчеедге бепкылааишкыныц утээлии сай-ырангайжыдары болгаи бөөк-ы кадрларныц ажыл-ишчи мергежилии бедидеров-биле, а ол ышкаи школа иазыиы чет-ээи уруглариың хей-ниити кижиидилгелии, школадаи дашкаар уруглар албаи чөр-лериниң системазыи кол-бар-тып хогжудере-биле холбаа-кан. Оң сорулга-биле совет башкылар болгаи методистер эртемдениериин удуг дуза-лажчыны-биле эртемиии, тех-никаиын болгаи сопиал дең-нелгеиниц сайзыралыныц амгы үедеги деңелиигге ха-рыылап турар программалары болгаи өөредилге ном-нарын чаартып тургузар та-лазы-биле эргежок чугула ажыдды кылгаинар. Партиаиың XXIV съездээи ажыктар-тыиың өөредилгеииниц база кижиидилгезииииц бүгү хе-рээ чаа сайгалга коммунистиг бүүдүрелии болгаи моральды социалистиг Төрөэи чүртүүнү-хыыг-аар чок бөрдиигеи ко-рукту хевирлөрүнге бөрээи болгуу ужуруг дээрени оиза-лаи шыйгап деп, илеткеечи улам-чыдаап.

Бир эвес школаның ажылы чүүле өөреиикчилериң эр-темперииии үндезиииериң шиитпөөии азыры-биле, күш-ажыддың маидыг-бир эргаларыига өөредири-биле өйлежжир болза, таа совет кижи-ниң утаап-бодал мөөү-шыыр-ыың темирлөрииите ёаудуг ужуриишкии чедип ал шыдаг-ыс бис. Таа кижиииц кол-лоп шыиарары болза күш-ажыыта медерелдиг, чогаа-лыкчы идеиейиг болуру, бе-дик идеийии болгаи культур-луу, чалбыыштыг патриот-тиямы, пролетарлыг интерна-ционализмге шыичыы, бүр-жуза идеологиига эртем чо-гуу, эрииии артыыышкыла-ры-биле демисежири, харыы-салгаиы болгаи сарыдга-ту-румиу медерел билири болур.

Партиаиың айтыышкыныи-рыың эдөрбишаап, совет баш-кылар өөредилгелериниң мар-сисчи-ленинчи үзел-бодалын болгаи коммунистиг хамсы-чаның хевирлөрүнии кичээл-гейиии төвүүге тудуп, ныыш-мак ажыддап турар.

ССРЭ-ниң улустарының ма-шиналар араазында харылаа-жыырының дыыы ыыдыр эки тура-биле шилип алганы орус дыдың өөреиирии эежиидер хемчегер адрыыыш турар. Бо айтырыг бүгү өөреиикчилерии бөттарыиың, төрөөи дыыдарыи-биле чөргелеттир эки тура-биле орус дыдың өөреиип турар иацвоваи школаларга ол-эа чугула болуп турар.

Школаларыиың үстүкү класстарында эге шериг өөредилге-дииишкиииг ажыктыыи чериг-патриотиот кужуриидилгеиге күүстелиг-лериииге идат болган. Ле-ииичи музейлериии, совет улустуг революсчуу, дайынчы болгаи күш-ажыкчы аддарыың музейлериии, интернацио-иалчы пайыраадың клубтары-ың турғузар талазы-биле өө-реиикчилериин бөт-тыыыпшыр чогаадыкчы ажыды калбак-биле хөгжүп турар.

Дыка хей хоорайларда че-дииишкиииг ажыктап турар күш-ажыкчы өөредилгеиии школалар ара-ында төөтериин утуг ажыктөгейге ажыы чугу-да. Оларны будуруглеринив күжү-биле тургузып турары дүүрүм эдөрбишаап, оларда ажыы-бүрү тускай эртемнер аайы-биле ажыы-бүрү мастерская-зарны тургускулаап, а ин-структор ажыыныи база-бу-дуруглеринив дуржулгалыг ажыкчыиарыи киирииишпиии турар.

Коммунистиг хөжүүдилгеии-ии ол кол сорулгазы болгаи совет киижиив мөөү-ыыыы-ыыы бүгү талазы-биле сайзы-радыры болур дең, партиа бистиң өөредилге турар. Школаза ол сорулгазы эртемниг өөредилгеии хей-ниитиие ажыктыг күш-ажыыи-биле, урутлаарыи спортка, уран чүүлдүң янзы-бүрүү хевирлөрүнге, техниктиг чогаадыгтага, ээдээ ажыл-агыйге дуржулга кыыырыига, туранте хей янзы ажыл-чорудузазы-биле холбаатынгылыг бөттөндүрыи турар.

Школаар коллективтери идеи-кижиидилгелиг ажыл-дың деңелиив удам бедидер дээш кызымак ажыддап тур-гаи деп, эң М. А. Прокофьев демдеглээн. Ынчазарга поли-тиктиг талазы-биле ииоодуу киижиитиимээп, боттарыиың ажыл-херээи болгаи чүүлдер-гелии арай хамаан чок ээор, ниитилеле болуи шыи ап чорун бибее чамдык аныяк киижилериив бар болуп турары харааданчыг. СЭКП ТК-ныц Чиигине секретары эш Л. И. Брежиев 1967 чылдың февраль-да ВЛКСМ-ТК-ныц пленумунга чүве чугаалап тур-гаи, мынча дээп: «Бистиң сорулгавыс — аныяк киижи бү-рүзүү дээш, оон ышкаш бүзүрелии дээш, оон аймактарга идеи-кейлиг турумч дээш демисе-жири болгуур.

Школаларыиың ажыл-чорудулгазының чедиишкиииг болуру, турғустуган сорулгаларны шиитпирлөрииив хей янзы арагалары бар болза-да, башкы киижиден бүрүзүү-ниң-биле хамаарыкгы деп, илеткеечи улаа чыылаан. Бистиң чүртүүн школазыидарында үш миллион ажыг башкылар болгаи өске-даа ажыддакчылар карак кылыл ажыддап турар. Партиа болгаи Совет күрүүе башкыларының күш-ажыылының ниитилеел-политик-тиг үжүр-дузазын көдүрер, оларның материалдыг байдал-ын экижиидер дээш, бүгү-де болдуглар чүүлдерии кылып ажыл-ишкин кеӭээде партиа утаап-башкарып келгеп. Со-вет школазының эге үндезиие-рии В. И. Ленин тургускан. СЭКП Төп Комитединиц, чер-чериид партиа комитеттери-ниң болгаи организациялары-вың хаиыы-биле ' оорении корбейи турары школа херээ-ниң ыыдыг принципиалдыг айтырыы турбаан болгаи ам-даа чок. Аныяк салгалдың кижиидилгезии болгаи өөре-дилгезии одаргэ бүзүрээнии-ге совет башкылар чоргаарлаа-ыыы турар.

Башкы ажыддакчылар ал-дарлыг ажыл-херектериите Коммунистиг партия болгаи совет улус чоргаарлыын бо-лур аныяктарның салгалы өстүрер дээш, бөттарының ху-лээлгеаи алдарлы-биле күүсе-седнр, чырыдыышкын херээи-ге бөттарының күжелиишки-киивеии улгатыырар зөрээи совет башкыларыиы өмүлээ-ниидеп илеткеени депутаттарга, СЭКП Төп Комитединге. Совет чазакка айыткаан.

(Үргулчүледдиг адыш чөс-каапкыны).

* * *

«ССРЭ-де профессионал-техниктиг өөредилгениң байдалының болгаш ону улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле хемчегер дугайында» илеткеядн ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле күрүне комитединиң даргазы депутат А. А. Булгаков кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыжтиниң алдыгы сессиязы

ССРЭ-ДЕ ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ БАЙДАЛЫНЫҢ БОЛГАШ ОНУ УЛАМ ЫҢАЙ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле күруне комитединиң даргазы депутат А. А. БУЛГАКОВТУҢ илеткелиниң дөпчулалы

Бистиң улугузус СӘКП ТК-ныи болган Совет чазаитың чайгылыш чок чорудуп турар ленинчи дашгыкы политиктиг угланымышкынын чаңгыс эп-сеткил-биле деткип турар дээрбиз А. А. Булгаков чугаалаан. Тайбынның совет программазы бүгү-ниити алдар хүндүзү, тайбыига инакшылдыг кижи төрелгетениин хөлү үлээп көрүүшкүүи чедип алган.

Бүгү-ниити тайбыны болган улустарның аймыл чок чорууи хандырыига СӘКП ТК-ныи Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодуиун хүүзүнде аажок улуг салыышкынын бедик үдезәнинии төречизи болза, «Улустар араызыига тайбыны быжыглаар дээш» делегейниин Ленинчи шаңналыын эш Л. И. Брежневке тыысканы болган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бо сессиязыига ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы эш К. Т. Мазуровтуң илеткелиите чуртта улус өөредилгезиниин турар байдалын болур-чогууру-биле аналиатаан, оиу улам сайзырангайжыдар талазы-биле хемчеглерни тайылбырлаан. Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилеликтиң болган эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазының Үндезиннериниң төлевилелиидe иитгилелдиг социал-политиктиг болган экономиктиг хөгжүдезиниң база бир эргежок чугула негелдези болза чаа кижиниң, коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузуи хевирлеп кижизидер болур деп демдеглээн. ССРЭ-ниң Дээди Соведиите чугаалажып көөрү-биле Үндезиннериниң төлевилелиниң бүгү-ниити детки хевирлеп чугаалап болур.

Социалнам тургузуушкуиуның бүгү үе-чадаларында ажылчың ажгы кол тургузукчу иүш болуп келген болгаш артыш-даа турар. Партия биле чазак ажылчың ажгының хүрээлениң көвүлелир тугаиарыи, ажылчың ажгының хүрээлениң көвүдедир дугаиында доктаамал сагыиты салыи турар.

Аныктарның иштинден улус ажыл-агыйының бүгү адырларыига мергежилдиг ажылчыиарны эй-шаанда болгаш план ёзугаар белеткээр деп харысалгаиныг сорулгаиы профессионал-техниктиг өөредилгениң күруне системазыига дааскан.

Бистиң чуртувуска боттаган экономиктиг болгаш социал-политиктиг хаиы чаартылгалар иитгилелдиг кол бүдүрүкчү күжү — ажылчыиарның культура-техниктиг деңелиите үдезин өскерилгелерни болдурган. Техиикаиың болгаш технологиядың сайзырангайжаиы, бүдүрүгеиің механизациязы болган автоматчыдыгазы ажылчыиарның күш-ажылының уткашыиарын улуу-биле өскертип, оларның профессионал белеткелиниң деңелиите чаа-чаа бедик негелделерни салып турар. Эртем-техниктиг деп-шилге ажылчыиарның болгаш тараачыиарның күш-ажылын техниктиг, инженерниң болгаш агрономуың күш-ажылы-биле улам-на чоокшулаштырып турар.

Профессионал-техиик т и г школага кижизиттиргеиерниң иштинден бүдүрүлгеиің эвээш эвес мурнакчылары болган чаартыкчылары, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреаттары, Социалнетиг Күш-ажылдың Маадырлары деп шиик үнген.

Күш-ажылдың кижилери — 31 миллион ажыг совет ажылчыиларга амыдыралче пүтёвкаиы берген профтехөөредилге системазының хөгжүдезиниң бүгү аддарлыг оруун — фабрика-завод өөредилгезиниң башгайгы школадарын, ус-тывыш училшелерин, профтехучилшелерин улуг ыиакшыл болгаш чылыы-биле сактып чоруурар.

Бүгү совет улус-биле кады профессионал-техниктиг өөредилгениң ажыддакчылары тоску беш чыл планының дазнагларын күүседир дээш идепкейлиг ажылдап турар. Бо беш чылдың ийи чылдарының дургузунда 3,5 миллион ажыг мергежилдиг ажылчыиарны улус ажыл-агыйынга ажылдаар кылдыр чоруткан, ол болза бүгү сески беш чылда доозукчуларның чартык кезиниден ажыг болганы ол дээрзин илеткелчи дыңнаткан. Бо чылын 1817 муң ажылчыиарны белеткээр. Аныктарның иштинден 9 миллиондан эвээш эвес мергежилдиг ажылчыиарны улус ажыл-агыйының бүгү адырларыига белеткеп бээр дугайында партияның XXIV съездиниииң шиитпирлери күүсеттиигеи турар дээрзиите чигаашкыг чок.

Бөгүи чуртта 5700 профессионал-техниктиг училшелер бар, оларда 2,6 миллион ажыг оолдар, кыстар 1100 профессияларны шиигээдип ап турар. Ынчалза-даа системада мергежилдиг ажылчыиарны белеткээриниң хемчөлдери ам-даа четпес.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң директиваларын барымдаалаап, чыл мурнунда СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдели «Профессионал-техниктиг өөредилгеиь улам ыиай сайзырангайжыдар дугайында» доктаалды хүлээп алган. Эртем-техниктиг революциязы иеген турар. Харын-даа тускай эртемниглерни белеткээри бап удур эртем ёзугаар көөрүиге болган улус ажыл-агыйының бүгү адырларын үр хуусаалыг планнаарывыя негелдезиите дүүшкен турар ужурлуг.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, партия болган чазактың 1972 чылдың июль 18-те үнген доктаалынга бедик мергежилдиг тускай эртемниглерни белеткээр, ооң иштинде 703 муң дээди эртемниглер бар.

Дээди школада 366 муң ажыг профессор башкы, эртем ажылакчылары, а орта-мак тускай өөредилге черлеринде 285 муң кижи ажылдап турар. Бүгү эвилел болган автономнуг республикаларда дээди өөредилге черлеринде база техникумнарның калбак четкизинде боттарының иациональ кадрларын белеткеп турар деп илеткелчи демдеглээн. Ол ыиакаи дээди өөредилге черлеринде бүгү иациональдарның төлээлекчилери өөренип турар.

Совет иитгилелдиң идейполитиктиг чаңгыс эвииің үезинде, совет улустуң коммунизм дээш шудургу күш-ажылының үезинде бистиң студентилеривис өөревип болгаш кижизиттиниң турар. Совет студентилер — бистиң иитгилелдиң эң идепкейлиг кежигүннери. Оларның хөй кезии профэвилел кежигүннери. 95 хуузу комсомол кежигүннери, муң ажыг студентилер — чер-чер Советтериниң болгаш республикаларның Дээди Советтериниң депутаттары. Студентилерниң чартык миллион тудугжу отрядтары каникулдар үезинде улус ажыл-агыйынга чогуур үлүүи база кииришп турар.

Коммунизмниң хөрээнге студентилериниң бердингеиин, оларның коммунистиг медерелиниң болгаш политиктиг идепкейиниң өскенииің лугайын В. П. Елютин ооң ыиай чугаалаан. 1971 чылдың октябрьда болган Бүгү-эвилелдиң студентилер слёду ол бүгүиүң илереливиң күштүг көргүзүү болган.

Студент аныктарның чогаадыкчы ооҥдезиниң бүгү тала-биле деткиирин болгаш өөредилгеии эртем ажылы-биле улам ыиай холбаарын, башкылаашкыиның шыиарын үргүлүү сайзырангайжыдарын коммунистиг тургузуушкуиуның хөмчөлиниң калбарганы, амгы үеиин эртем-техниктиг революциязы иеген турар. Харын-даа тускай эртемниглерни белеткээри бап удур эртем ёзугаар көөрүиге болган улус ажыл-агыйының бүгү адырларыига база ол ышкаш ооң соцгаарги бот-чогаадыкчы ажылдаарында дуза болур, ол бүгүже утланган ажылдарны кызымак чорудуп турар. Ол сорулга-биле чаа факультеттер болгаш дээди өөредилге черлери ажыттыиып, эртем болгаш техниканың негелделиин ёзугаар чамдык дээди өөредилге черлери кадрлар белеткээр ажыл-агыйының уг-шиин өскертип турар.

Тускай эртемниглерни белеткээриниң шыиарын экижидериите углаган хемчегглер дугайында илеткелчи тодаргай доктааган. Ол хемчегглериң ең чугулазы болза, башкылаашкыиның методун сайзырангайжыдары болур деп, министр чугаалаан. Өөредилге-кижизидилгеии ажыл-чугулганы эртемге үндезилеп организастаарының, педагогиканың болгаш улус үлүүзу өөредириииң психологиязының маргылдаалыг айтырыглаарының эртем сайгарылгазын чорударының, өөредилге планнарын болгаш программаларын экижидериииң, өөредилге чорудулгазыига техниктиг хереклерии калбаа-биле ажыглаарының айтырыглары — дээди болгаш тускай ортумак школаның мурнуида тургустунган чугула айтырыглар ол болуп турар.

Дээди болгаш тускай ортумак өөредилгени улам ыиай сайзырангайжыдары, эртем болгаш техниканың чаа адырларыига дүүштүр тускай эртемниглер белеткээриниң темпизиниң база перспективазының өскеии, доозукчуларның белеткелиниң шыиарын мергежилдер аайы-биле экижиде-риниң дөштүг хемчегглерин алыры өөредилге черлериниң материалдыг баазазың шиитпирлиг быжыглаарын иеген турар. Амгы үеиин эртем-техниказының негелдезиите дүүштүр эртем-өөредилге дериг-херкселдерин дериң тургузарыига дээди болгаш тускай ортумак школага дуза көргүзерин үлетшүр бүдүрүлге министерстволарындан болгаш ажыл-агый организацияларындан дилеп тур бис. Улус өөредилгезиниң бүгү четкизиите өөредилгениң техниктиг хереклерииниң, өөредилгеиің болгаш эртемдериглериің үлетшүр бүдүрүлгезиниң тускай ядырын тургузарының айтырыы чайлаш чок апарган. База ол ышкаш өөредилге хереклерин, ядырларыига база ол ышкаш ооң соцгаарги бот-чогаадыкчы ажылдаарыига дуза болур, ол бүгүже утланган ажылдарны кызымак чорудуп турар. Ол сорулга-биле чаа факультеттер болгаш дээди өөредилге черлери ажыттыиып, эртем болгаш техниканың негелделиин ёзугаар чамдык дээди өөредилге черлери кадрлар белеткээр ажыл-чорудулгазының уг-шиин өскертип турар.

Тускай эртемниглерни белеткээриниң шыиарын экижидериите углаган хемчегглер дугайында илеткелчи тодаргай доктааган. Ол хемчегглериң ең чугулазы болза, башкылаашкыиның методун сайзырангайжыдары болур деп, министр чугаалаан. Өөредилге-кижизидилгеии ажыл-чорудулгазы эртемге үндезилеп организастаарының, педагогиканың болгаш улус үлүүзу өөредириииң психологиязының маргылдаалыг айтырыглаарының эртем сайгарылгазын чорударының, өөредилге планнарын болгаш программаларын экижидериииң, өөредилге чорудулгазыига техниктиг хереклерии калбаа-биле ажыглаарының айтырыглары — дээди болгаш тускай ортумак школаның мурнуида тургустунган чугула айтырыглар ол болуп турар.

Дээди болгаш тускай ортумак өөредилгеии улам ыиай сайзырангайжыдары, эртем болгаш техниканың чаа адырларыига дүүштүр тускай эртемниглер белеткээриниң темпизиниң база перспективазының өскеии, доозукчуларның белеткелиниң шыиарын мергежилдер аайы-биле экижиде-риниң дөштүг хемчегглерин алыры өөредилге черлериниң материалдыг баазазың шиитпирлиг быжыглаарын иеген турар. Амгы үеиин эртем-техниказының негелдезиите дүүштүр эртем-өөредилге дериг-херкселдерин дериң тургузарыига дээди болгаш тускай ортумак школага дуза көргүзерин үлетшүр бүдүрүлге министерстволарындан болгаш ажыл-агый организацияларындан дилеп тур бис. Улус өөредилгезиниң бүгү четкизиите өөредилгеиің техниктиг хереклерииниң, өөредилгеиің болгаш эртемдериглериің үлетшүр бүдүрүлгезиниң тускай ядырын тургузарының айтырыы чайлаш чок апарган. База ол ышкаш өөредилге хереклерин,

илеткелиниң допчулалы

өөредилге номнарын, өөредилге фильминерин бүдүрер тускай фирмаларыига специалистериниң онза улуг ролюн демдеглеишээн, специалистерни ажыглаарын экижидериниң эргежок чугулазының дугайында эш Мазуровтуң илеткелиите айтыкан самаадарны дээди болгаш тускай ортумак өөредилгеиің ажылдакчыларын бүрүи детки-ип турар деп, министр чугаалаан.

Техникумнарны хөгжүдеринге, ортумак тускай эртемниг кадрларны белеткээрин сайзырангайжыдарыига улуг кичээнгейни ол салган. Амгы бүдүрүлгеге олар биче специалистер, а элээн таварыглаларда бедик мергежилдиг ажылчыиар болуп, чугула рольду ойнап турарлар. Чуртта ортумак эртемни чедип ап турар бүгү кижилериниң 20 хуузу техникумнарның доозукчулары болуп турар. Мынчангаш техникумнар ортумак өөредилгеде уткалы-биле алырга дең эргелиг өөредилге черн болуп турар, чырыдышкының чер-чер органнарының чамдык ажылдакчылары сески классты дооскан соонда школачыларның техникумнарже өөревип кирерии саададырын орааижып турары шын эвес.

Техникумнарның болгаш училшелериниң хөй нуруузу эргеимде турар адырлар министерстволары болгаш ведомстволар аныктарының өөредилгезиниң болгаш кижизидилгезин хандырыгы дег амгы материалдыг баазазың оларга тургузар дугаймында сагыш салышкыиыи улуу-биле салыр ужурлуг.

В. И. Ленин коммунизмниң тургузарын чаа кижиии хевирлээри-биле «бүгү талазыбиле болбаазырангай болгаш бүгү талазы-биле белеткелдиг кижилерии» кижизидер болгаш өөредири-биле тудуш холбаалга экономиктиг болгаш социал-политиктиг айтырыгны аиаа шиитпирлээр сорулга кылдыр көрүп чораан. Ооң ужурунда бо ленинчи принциптерни аныктарның кайы хире хандыр шиигээдиг алырындан ажыл-херектиг чедиишкиии хамаарыжыр.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтышкыиларын база «Иитилел эртемнерии улам ыиай хөгжүдер болгаш коммунистиг тургузуушкуига оларның ролюи бедидер талазы-биле х е м ч е г л е р и ң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын күүсетпишаан, дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлери аныктарның маркисчи-ленинчи өөредилгезин болгаш идейлиг дадыгызын экижидер талазы-биле хемчегглерииң делгеренгей, комплекизин чорудуп турар. Иитилел эртемнериниң кафедраларының ажылы сайзырангайжыр, политик а-кижизидилгеиг ажылдың ең-не ажыктыг хевирлерии ажыглап турар. Студентилериниң хөй-иитн-политиктиг практиказы калбаа-биле иеитерен турар. Бистиң партиявыстың мөөиеп алганы идеологтуг ажылдың кзичаар-даа ажжок улуг дүржулгазын ажыгзавышаан, дээди болгаш тускай ортумак школа өөредилгеиің болгаш кижизидилгеиің чаңгыс аай болуруи күүтелдивер, келир үеиин специалистерииге бистиң идейлиг салдарывыстың түңнеддерии улам быжыг, коммунистиг тургузуушкуиуның сорулгаларын чогаадыкчы шиитпирлээриите мурнакчы революстуг теория-биле оларны чепсегээн турғун дээш ажылдап турар.

Өөредилге черлериите кижизидилгеиг бүгү ажыл-чорудулганың чарлынмас кезии болза, күш-культураны болгаш спортту массатыг хөгжүдери, а ол ышкаш сургуул аныктарның материал-амыдырал байдалдарын бүгү хемчег-биле экижидери болуп турар. Дээди өөредилге черлериите болгаш техникумнарга иитн турттаар бажыннарны тудар, чемненилгеии, медицинна хандырылгазын экижидер болгаш спорт-кадыкшылга баазазың калбартыр талазы-биле ам-даа хөй чүвени кылыр ужурлуг.

Студентилериниң Бүгү-эвилел слёдунга бодуиуң чугаазынга эш Л. И. Брежнев бистиң профессор-башкы составывысты иитилелдиң алдын фондузу дээш болгай деп, министр чугаалаан. Чогум-на харын башкылар, оларның эртем болгаш идейлиг деңеливи, оларның эрес-маадырлыг күш-ажылы чогаадыкчы специалистерни белеткээр болгаш эртем шинчилелдерии хөгжүдер талазы-биле өөредилге черлериниң бүгү ажыл-чорудулгазының чедишкиии тодарадып турар. Башкылар составы-биле ажыкты башкы бүрүзү медереддиг ажыл-чорудулганың болгаш чогаадыкчы бот-тускайлаң ажылдың ёзулуг органнак-чызы болган турарынче, студент аныктарның биидиглиг кижизидикчиин болурунче утландырып турар.

Илеткелчи мөлиион ажыг специалистериниң мергежилиз бедидериите дээди өөредилге черлериниң ролюи, бүдүрүлгени сайзырангайжыдарыига дээди өөредилге черлериниң кадрлар белеткеп бериир турар дугайын чугаалаан. Профтехөөредилге черлериниң четкизи чоокшу чылдарда орапчок улгадыр ужурлуг деп, ол бадыткаан. Чүгле бо беш чылда безин 840 муң өөреиичи турар чаа өөредилге черлерин тудар дээн. Улус ажыл-агыйының ажылчын кадрлар белеткедин ап турар адырларының күсеии-биле чаа-чаа училшелерии тудуп турғузарыига болгаш ажылдап турарларын удгаттыраарыига эргежок чугула хөреигиие күрүне чылдыи-на үндүрүп берип турар. Ынчаныже ол капитал салыышкыинарын аажок четпес шиитгээдип ап турар.

Мергежилдиг ажылчыи кадрларны белеткээриниң шыиарын бедидериниң, профтехучилшелериниң четкизин калбартыриың хөрээиге үүгүмчүледдиг кылган деп чугаалаан. Министерство болгаш школаның адрезиите үүгүмчүледдиг кылган деп чугаалаан. Министерство болгаш дээди база тускай ортумак өөредилге черлериң удуртур талазы-биле өске-даа организар оортан чогуур түңнелдерии кылыр.

Хоойлужудулганың Үндезиннериниң мында көрүп турар төлевилелиниң бүгү удыртуи чугаалажып көрүп турар чыдыг-биле өөредилге черлериниң болгаш техникумнарның ажылын экижидер дугайында үнелиг санаалдарын кииргеи, сүмелерии болгаш кузээшкиниерии айыткан, бис оларны кичээнгейлиг көрүп, практиктиг ажыл-чорудулгаыска барымдаалаар апаар бис.

Коммунистиг тургузуушкуиуң ондур чамгай планнарын боттандырары хамыктың мурнунда ол дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чайгылыш чок туржуп турары тайбынды, өске-даа улустар-биле тайбың кады ажылдажылганы иеген турар деп чүвени совет кижилер быжыы-биле биилп турар.

Дээди болгаш тускай ортумак школаның совет студентилериниң, башкыларының болгаш ажылдакчыларының хөй миллиои армиязы бүгүниити тайбынды болгаш чайыл чок чорукту хандырар талазы-биле СЭКП ТК-ныи, эш Л. И. Брежневтиң хуузуида чаа улус салыышкыиын ниин-биле чүүлдүгүиүп, бегин-биле үнелеп, чайгылыш чок улгадып турар алдар-хүндүзү болгаш тайбынга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетениің хөлү үлээп көрүүшкүиүи бистиң Төрээн чуртувуска чаалап бергеи ленинчи ташгыкы политиктиг угланыышкыиды чаңгыс эп-сеткил-биле деткип турар.

Чуртгун совет дээди болгаш тускай ортумак школазы бистиң улуг үевиске төлептиг эиижек специалистериниң чаа отрядтарын белеткээр болгаш коммунистиг кижизидилгеиниң талазы-биле бодунга хамсыкалгыг сорулгаларыг алдарлыы-биле күүседир дээрии дээди өөредилге черлериниң болгаш техникумнарның профессорларының, башкыларының, ажылдакчыларының эмүүжээнинден СЭКП Төп Комитединге, чазакка, силерге, эштер депутаттар, бүгүдериие мендер чөпшээреп көрүүлер деп. В. П. Елютин илеткелиниң түңнелиите чугаалаан. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыинары).

Эвилелдиң Совединиң болгаш Напиоиалдар Совединиң бирги каттышкан хуралы ооң-биле доозулган.

• • •

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы бодуиуң ажылын дүүн үргүлчүлээн.

Бөгүн—Владимир Маяковскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 80 чыл болган

МАЯКОВСКИЙ ТЫВА ЧОГААЛДА

В. В. Маяковскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр бөгүн 80 чыл оң болган. Алдарлыг совет шулукчүнүң ол байырлалын биштинг чуртувуста калбаа-биле демдеглеп турар. Совет болгаш даштыкы чогаалчыларның ужуражышкынынары, литературалыг номчулгалар эрткилээр.

Бо чылын Москвага Маяковскийниң музей-бажыңы ажыттынар. Анаа оон демдеглел дептержиттерии, совет шулук чогаалының бүрүн эрелиг төлээзиниң АКШ-ка болгаш өске-даа чуртталга чоруп турганының дугайын чугаалап турар документтерни делгээр. Шулукчүнүң 3000 хонукта чуртап келген өрээлин оон диниг чораан үезиндээн ышкаш кылдыр тургускан. Бижик бижиг стол, номнар, «Комсомольская правда» солуннуң корреспондентизиниң шынзылгабижии болгаш стол кырында В. И. Ленининиң портрет-чуруу В. В. Маяковскийниң чогаалдыкчы ажыл кылып турган черин тодаргай коргузер. Ол өрээлге шулукчү бөгүнүн «Владимир Ильич Ленин» деп шулуглелин бижээн. Ол шулуглелин хол-биле бижээн арыннарын база музейге делгээр.

ЧУРУКТА: В. В. Маяковский. Москва, 1929 чыл. Чурукту А. Тимерин тырттырган.

А. КОВТУННҮҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникназы).

В. МАЯКОВСКИЙ

Владимир Ильич

Революциялардың көшкезин
Эрес-маадырлар
Эдерекидир тө соннас.
Маадыр бар деп тоолдар
Интеллигентичи хөп-тур.
Маадырлар чок деп билзе-даа,
Ильичиге алдар тудуп,
Мактап, ырлакавас
Маажым сеткил турар деп бе?
Мээ чокта бүттүн дүжүү чок.
Мээ чокка хол
Чүү-даа кылбас.
Бажы чок делегей
Чүк-чүкче
Маажыктаып турган.
Үш-дөрт чүктен чуртту
үтлээш,
Үлежир дээш,
Үнчү дайын чоруп турда,
Ленин

Өртемчейниң
Өндүр улуг угааны бооп,
Өзүп келген.
Оорган хамык диптер
Орталаныш,
Айтырыглар тодараан.
Ай-баш чок,
Адаанашкак
Делегейдер!
Дендии тода
Дескилептир билдинген.
Бирлээн —
Дептир чыгаа шөртегер.
Өскези —
Тендии дивес хая ышкаш —
Өргүн чонуун өндүр чуртту,
Шырак,

Шынгаппарлыг — даг-ла!
Атеа — часпас,
Ажыр, ара шыгаавас бис.
Кымны даялаарын билир
бис!

Кыминың сеглп
Кырлап эртерин
Буттар билир,
Буруваа-даа.
Ыглаңнаарлар, чигзинерлер
Ырап чорзун—сөнзәр болзун!
Өлүүнүг таъс
Өргүүр дээнин
Хоолдар билир,
Кошкап кынмас.
Чонвуң чолу
Чогуваан черлер санай
Бо ат
Хөрээнүң ортезиндир чип.
Бомба дег частый,
Хөме дүжүп тур:
Ленин!
Ленин!
Ленин!
Шүүүм —
Юбилярны таладыр
Чүг челбиип авес.
Мен
Ленинге
Өртемчейниң бүзүрелин.
Мээн
Идегелимни
Алган тур мен.
Алдарлыг
РКП-ниң беш адыр
сыңдыстарлыг
Элбек улуг даярн
Чүрек-сеткилимден
ырлавазымга.
Шулукчү болган дүжүк чок
мен.

1920 чыл.

Совет үениң ап дээре шулукчүзү Владимир Владимирович Маяковскийниң шулуктерин оон боду диниг турдала, ССРЭ-ниң болгаш даштыкының улустарының дылдарынче очулдура берген. Бистинг республикага улуг шулукчүнүң чогаалдарын үжен чыдарының төнчүзүнде оон доочу намдары-биле хады үзүндүлеп очулдуруп эгелээн.

Кижилерниң
чулчуушкуудан,
ажыл-иштен
Кижиниң төрээн
чазы ышкаш
Ада-чуртуң —
республикамны
Алган-йөрээн
ырлап тур мен—

деп, уттундурбас одуругларны мен ынчаарда-ла Тывага совет литературазының пропагандистериниң бирээзи А. Очурбанактың очулгазынган шээжилеп алган мен. Оон аъай сөөлзүрелир, дайын чыдарында, «Совет паспорт дугайында» шулук» деп чогаал бүрүнү-биле очулдуртуна берген. Совет Эвилелиниң составында бистин республикавыс каттыжа берген өөрүшкүлүг үнненде:

Номчулар,
адааргадар,
мен—

Совет Эвилелиниң хамаатызы мен— деп, В. В. Маяковскийниң чоргаарланган сөстерин араттар тускай плакаттан сеткил ханышкын-биле номчуп турганнар.

Маяковский — орус шулук чогаалының дылын канчаарда-даа алжок байыдып, оны чаартканы, чогаалдарының тургузуу дыка нарын шулукчү. Оон чогаалдарын очулдурары дыка берге. Ынчалза-даа тыва чогаалчылар шулукчүнүң «Владимир Ильич», «Эш Ленин-биле чугаалажышкыны», «Өндерө хуралдааннар», «Америкаанвар элдептиниң туры», «Кузнецстрой болгаш Кузнецкиниң кижилериниң дугайында чугаа», «Кызыл бөртүгеш дугайында тоол», «Левый марш» деп ышкаш чогаалдарын очулдургулаан. «Шулуктер» деп номга парлап үнүргеп. Оон аңгыда, тыва дылга Маяковскийниң «Кым болуруд?» «Чүнү эки дээрил, чүнү багай дээрил?», «Аът-от» деп урутларга таарыштыр бижээн чогаалдары: «Эки-дир», «Владимир Ильич Ленин» деп улуг шулугжелдери парлаттынгылаан.

В. Маяковскийниң чогаалдарын очулдурар ажыдга С. Сарыг-оол, С. Пюрбю, Л. Чадамба, С. Сүрүн-оол, М. Кенин-Лопсан болгаш өске-даа шулукчүлер киржип келген. Ылангыя «Эки-дир» деп шугуглелдя үр болгаш кызымак, шудургу ажыттаан. М. Кенин-Лопсан багай эвес очулдурганын онзалап демдеглээр апаар. Мен хүүнде «Владимир Ильич Ленин» деп шугуглелдя очулдурган мен.

Улуг орус шулукчүлер А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Н. А. Некрасов оларга-биле чергелептир В. В. Маяковскийниң чогаалдары тыва дылче эң-не хөй очулдуртуган шулукчү бооп турар. Тыва шулук чогаалының хөгжүлдезинге орус классиктиг чогаалдарның, ылангыя А. С. Пушкинниң чогаал ажылының бүянныг чаагай салдарының дугайында айтыргы бистин критиктеривис төларгайы-биле тутаалап турар. Ынчаарга тыва литератураның нанн хөгжүлдезинге, оон иштинде шулук чогаалының тематиказын алтыдарынга, оон уран-чечен арганарын чаартырынга болгаш идейлиг деннелиндиривис кежип, фонвуң сагыш-сеткилин бодувуң дөзүтиг сөстүг чогаалдары-биле хайныктырып, улустуң хей-аът кииреп чоруп турган» — деп, критик Д. С. Куулар демдегзевишаан, оон башгайгыла шулуктери («Эртенгинин ыры», «Өлүмү чок», «Ас-кежик», «Чалыы назынның кыязы», «Октябрьга йөрээл») чадалай бижиттингенин айтыкан. «Ол арганы автор В. Маяковскийдең үлегерлеп алган болгаш ону тыва дылдың онзагай талаларынга таарыштыр ажыглаанын көөр бис.

Ленин—
шүүлгенимерин шүүлгеним.
Ленин—
маадырларның маадыры.

Бо одуругларда сөс бүрүзүн дыңзыды, тода адаар кыздыр бижээнинден оларның уткалы үгаан. сагышка сиңиричел...» («Чонга бараан болган» деп Д. Куулариың үүлүүн көр).

С. Пюрбөнүң чогаадыкчы ажылында улуг шулукчүнүң салдары чүгле хевир эдергенинде эвес, харын чогаалдың тематиктиг үгланыышкынында, идейлиг утказында база илереттинин турар. Чижек кыдыр чогаалчының сөөлгү чылдарда бижээн «Үем болгаш үе-чергем дугайында» деп Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналын тывыскан шугуглелин адап болур.

Хоочун шулукчү С. Сарыг-оолдуң «Мен—Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп шүүлүүн ады, оон идейлиг утланыышкынны — даштыны хевир-тургузуу Маяковскийниңнге дөмейлешпес-даа болза—улуг шулукчүнүң «Совет паспорт дугайында» шулуглелиниң» төрүттүнүп, үндезилеттингенин ким-даа дораан эскерип каар. Шулукчү С. Сүрүн-оол тыва шулуктуг рифмалап бижилиринің теориязын үндезилээрин орадажыл, бодувуң чогаалыкчы практиказынга:

Хову кужу матпадак
Хостуг ырын салгалак...—

деп ышкаш шорт чедимчелиг чижектерни ажыглап турар. Бо талазы-биле шулукчүлерниң арагында «анафора биле рифманы ылгаар херек» деп янзылыг маргылдаа-даа турган. Ол маргылдаа болуп тыва шулуктуң туругзуузун сайзырадгайжыдарының чугула ужур-дузалыының дугайында бодунарынче шулукчүлерни албадап турар. Тыва шулуктуң тургузуузун шинчилээн ажылдар (С. Пюрбөнүң, Б. Хөвенмейниң, А. Төгүй-оолдуң чүүлдеринден өске) барык чок боон турарының харазаныда, С. Сүрүн-оолдуң тургускан бо чугула айтырыны ам-даа чогуузу-биле шинчилеттинмээн. Литература шинчээчилерни олче бижээнгейни салыры чугула.

М. Кенин-Лопсанның «Оттук» деп шугуглелии, «Орус дылды өөреннәер», «Ийи чадыр» болгаш өске-даа чамдык шулуктерии номчуурга, В. В. Маяковскийниң чогаалдарын очулдурун турган. оон дурзургазынга даянганы тодаргай билдиинин көөр.

Мөчээн шулукчү Б. Д. Хөвенмей болувуң шулуктерииң партийжи, публицистиктиг аяны-биле, теманы шилип алгаш, ону уран-чечен ажыдап кыпыры-биле маяковскийжи чанчылдарны салган алган. Ону шулукчүнүң «Дириглерден артык дириг», «Октябрь», «Ыянт партия бисте барда» чижектит чогаалдарының сайгарылгазындан тодарадып ап болур. (Хамык үжүр ёзу барымдаалап, чадаладыр бижии каарында эвес-ле болгай!) Черле ынчаш В. В. Маяковскийниң чогаадыкчы ажылының ханы салдары бистинг доочун шулукчүлеривистең эгелээн. чогаадыкчы аныяктарга чедир барык-ла кижи бүрүзүнде бар төрээн Л. Чадамба, С. Тамба, К. Кудажы, О. Сувакпит, А. Даржаа, С. Моллурга, М. Өлчей-оол, Е. Танова, М. Доржу, Э. Кечил-оол, А. Даржай болгаш өскелериниң-даа чогаалдарындан арбыны-биле чажегден көргүзүп болур.

Маяковскийниң чогаалдары бүгү совет улустуң алдын эртинези болу берген. Шулукчүнүң ады, оон алган-йөрээн чораапы Коммунистиг партияның, Улуг Ленининиң, Октябрьның, Совет күрүнениң аттары ышкаш, делегейниң бүгү дептериинде алдаржаан. Ынчавгаш Пушкининиң, Горькийниң, Маяковскийниң ачылыг сөлдары-биле, бодувуң үлузунуң аас чогаалының байлаанга даянган, чоокта чаа төрүттүзүе-даа, чеминишининг хөгжүп турар тыва литератураның төлөлекчилериниң мурнунда бүгү делегейге үжүр-дузалыг апарган орус болгаш совет литератураның эгээртинмес чагай байлаан өөренир, шинчилээр болгаш төрөөн чонувта калбаа-биле таныштырар, хүндүлүг сорулга түрүп турар.

Юрий КЮНЗЕГЕШ.

ШУЛУКЧҮНҮҢ ШҮЛҮГЛЕЛИН ОЧУЛДУРГАНЫМ

Кара чажымдан улустуң ырларын, кожамыктарын дыңнап өскен болгаш оларның аянды-биле бижиттингеи чогаалдарын номчуурумга, мөнээ дыка билдингир, доктаттынгыр турган. Школага орус дылды болгаш орус чогаалды өөренип турган, Владимир Маяковскийниң май чыскаалының дугайында шулуктерин шээжилеп алган, чогум үткаяын билбес турган мен. Оон соонда шулукчүнүң алдон каш шулуктерин номчуурумга, сөс-домаанын нарыны, домак тургузуунуң бергеи-кончуг ышкаш сагындырган.

Эки аъттың чүгүрүү ырак
черге көстүр,
Эки эриин угааны калыт-
бергээ көстүр.

Бо үлегер чугаанын үтказы кончуг ханы. Мен бодаарымга, Владимир Маяковскийниң шулук чогаалы Ада-чуртуң Улуг дайынының үезинде Тыванын чонувна күштүг чепсек болуп көстүп келген. Ам арай алдак-онак сактып олур мен. 1941 чылын «Шын» солуннуң редакциязы парлап үндүрген, Василий Демининиң чурааны «Кызыл Шеригге 10.000 хаакты бөрээлиңер!» деп плакатты Чадаана хоорайның кудумчуларынга бир кезек элээди оолдар асчып турган бис. Оон одуругларын дораан доктаалып алгылаан бис, мен оларны ам-даа катаптап болур мен. «Хаак-биле шылгараңгай кайгамчык халдыш-эстедип өөрен, ажым! Чаа дайынның айыылдарынга чаа өөренгенин херек апаар». Ол одуругларның адаанда В. Маяковский деп атты бижип каан, чогум кым очулдурганын айтпаан ышкаш чораан. Ынчалдыр Владимир Владимирович Маяковскийниң шулуктерин төрээн дылымга номчуп танышкан мен. Моонна Маяковскийниң шулуктери ядыының калыг-берге үезинде Тыванын чонунга күш киирер кыйгы боон чангыланы бергени илдең.

База бир немең каар чүүл болза, сургакчы кижи дег, ол плакаттың сумуларга тарай турганы, уран-төвер кижилерниң күжүн бир черге моонгеп турганы-дыр. Хөндергей чүртүүр, алыс болу сураглыг ажы болгаш төвер Ламажапты найысылал хоорай — Кызылдыва ол-ла кыжын шулукчүнүң одуруглары чалап экжелген. Ол акый дайын чылдарында ыяш заводунга хаак кылып, мурнакчы ажылчын болуп шылгараан чүве.

Ленинградка өөренип турган, Владимир Маяковскийниң чогаалдарын чилиинге киир таныжып, улуг артемченнериниң оон чогаалдарының дугайында лекцияларын дыңнап, номнарын номчуп танышканым соонда, чүвениң ааны билдинге берген. Михаил Ломоносовтуң, Александр Пушкининиң, Николай Некрасовтуң, Александр Блоктуң, Владимир Маяковскийниң чүртүп, ажыллап турган черлерните, оларның музейлеринге ядыы-ла баар апарган мен.

Бир эртен удуп-оттуп чыдарымга, Владимир Маяковскийниң шулуктерин радио дамчыштыр дамчыдып турган. Оруктуң ак хаанының мамбай сандайга саазан турганы Кышкы орду үеиче октуг-боолуг кызыл гвардейжилериниң шаап хаалганы артист номчукчу шөлээп болган соңгу номчаанын кедергей сонуургаан, ол сураглыг шулукчүнүң чогаалдарын тыва дылче очулдурар деп семей берген мен.

Кандыг-бир чүве кылырда баш удур чардаттынмас, будуу кылыр чаныг кижи мен. Тыванын Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинин даргазы турган Олег Карламович Саган-оолга бир папка ишти очулгамны тутсуп бээримге, мениве дыка-ла кайгаар болган. Тантыг-ла чедн ай эртип чорда, хамык шулукчулер, чогаалчыларны даргавыс келдирти берген. Чыглып келзивис. Мээн очулгам чугаалаатты. Ынчан эш-өөр чамдык саналдарын кииргеннер.

Бир чыл ажыр ол-ла очулгамны катап-катап кылып, бир чамдык очулгаларнын сөстомаан улам чидиг кылдыр хөөрлап ажылдаан мен.

Чогаалчы башкыларымның, чогаалчы эш-өөрүмүнүң өртектиг саналдарын өөренип көрөш, Владимир Маяковскийниң аттыг-чарлыг шулуглелиниң хоомай кыдыгнан очулгалын база бир чыл ажыр кылгаш, Тыванын Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинге көргүскен мен. Бистинг шулукчүлеривисе мээн очулгамны эки деп үнелээнер. Ону Сергей Бакизович Пюрбю редакторлаан. Владимир Маяковскийниң «Эки-ле-дир!» деп чеген сөстүг, ханы уткалы шугуглелин ынчалдыр очулдурган мен. Ук очулга түскай ном кылдыр үнген болгаш чөп база школачылар дыка сонуургап номчуп турары өөрүнчүг.

Маяковскийниң чогаалларын чүге очулдура берген мен? Хамыктың мурнунда Маяковскийниң чогаалдары мени бодувуң совет чуртувуң дайынны кымы база өнүүр кымыл деп үвени ыяк кылдыр ылгап алырынга өөредип кижизиткен, ынчангаштын оон ангы демиселин өзээнге дээр аңе-чаа илередип турар күштүг чогаалдарынга ала-чайгаар ынакшаан болгаш очулдура бергеним-даа ол. Орус дылды билбес кырган туржук, ону чегей билир дыяк кижи безин бодувуң төрээн дылывыза очулдуруп каан чогаалды номчаан, кончуг дүрген утказын билип алтар болгай. Мен бодаарымга, очулганың ажыкүзазы кончуг улуг болгаш салдарлыг.

Монгуш КЕНИН-ЛОПСАН.

БЕДИК ШАҢНАЛ

Совет органнарга үр чылдарда үре-түннелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлаанывыг-биле холбаштыр Тес-Хем районнуң ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл-Чыраа кодаа Советиниң күүскомунун даргазы Өлзай Еваковна МААДЫНЫ Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңналаан.

БЕРЛИНЧЕ, МОСКВАЖЕ

Бо чылдың июль 28-тө ГДР-ниң нанысылалы Берлинге болуп эртер аныяктарның болгаш студентилериниң X Бүгүделегей фестивалынга киржирп-биле бистинг республиканың төлөөлери Кызылдан аъттанып канвар.

Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхозтуң кол инженери Валерий Айысы, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң салчызы Тамара Семиранова, Кызыл-Мажалыкта «Межрайгаз» конторазының слесары Владимир Еромаев, Кызылдың № 48 дугуг эргелелиндө шеверлекчи Наталья Монгуш, ВЛКСМ Каа-Хем райкомунуң бирги секретары Михаил Сымчаа олар Тываның аныяктарының мурнундан совет аныяктар төлөөлери-биле, кады ол фестивалга киржирлер.

Ол ышкаш Бүгү-эвилелдиң комсомолчу-аныяктарының «Адаларның революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы оруу-биле» деп VI слёту Москва хоорайга ажыттынар. Анаа бистинг республикадан тос кижи киржир. Слёттуң киржикчилериниң арагында Совет Эвилелиниң Маадыры Чүргүүл-оол Хомушку, ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары Елзава Пала, революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы аддарның республика штабының даргазы Семен Хисамиденов, Эрзиде «Чаа орук» колхозтуң комсомол организациязының секретары Чаш-оол Шулуу, «Тыва даг-дүгү» комбинатта паначакчы Ким-оол Монгуш, Кызылда күрүненнің башкы инструктудунуң студентизи Елизавета Чүлдүм болгаш Кызылдың № 1, № 11 школаларының өөредикчилери Татьяна Гашина, Владимир Ижин, Сарыг-Септиң № 2 школазының өөредикчизи Артур Ананды олар ол слётка киржири-биле чорупканнар.

С. КУУЛАР.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 19-ТА

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдыктаалар программазы. 13.35—Медээлер. 13.45—Өөнүг телекөргүүл. «Дактари». Хөй сериалыг уран-чечен толефильм. «Улуг аңнаашкын». «Джунглиң өжүүн негазынында». 15.15—«ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттары чугаалаан түр». 15.30 — «Эртекеи чыдарының киноленталары». «Хуулгазынның». Уран-чечен фильм. 16.10 — «Кубаиның казактар хорунун концерттериниг ужуражылгалар». 17.20—«Шулукчүлер Маяковский дугайында». В. В. Маяковскийниң төрүттүнгенинден бээр 80 чыл болганынга.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер. 18.15—Бичимзерге физика. «Суук лаптар дугайында». 18.30—Телемедээлер. 18.40 — Чарлалдар. реклама.

МОСКВАДАН

18.45—Документтадыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Надя Рушева». 19.45—РСДРП-ниң II съездиниң 70 чылынга. В. И. Ленининиң музейинден репортаж.

МОСКВАДАН

20.45—Өөнүг телекөргүүл. «Холегелер дал дүшше чиде». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 6-гы серия. 22.00—Өөнүг телекөргүүл. «Оперетта совуургаларта». 22.30—«Ye». Информастыг программа. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязында. 23.00—01.00—Аныяктарның байырлалдыг манифестациязы. «Ленининиң болгаш партияның хөрөнге шынчы бис».

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 19-ТА

НАЙЫРАЛ: «Карз тажы» 9.30, 11.25, 13.30, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бодувуң туружунда кижи» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: Кино чыныды 11.30, «Эрвя гармошказынга бичии реквием» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кино чыныды 10.30, «А мында дам хаяалары ыржыгы» (2 сериязы катай) 12.40, 16.25, 19.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Төрөөн чурттан ырakка» 15.00, «Оожургал чок чурттакчы» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

СИМФОНИКТИГ МУЗЫКА ХҮННЕРИ

Совгу Осетиада симфониктиг музыканың хүннери эгелээн. Орджоникидзе хоорайга болган баштайгы концертти үш композиторларның — Социалистиг Куш-ажылдың Маадырларының—Дмитрий Шостаковичиниң, Тихон Хрениковтуң болган Арам Хачатурянның чогаадыкчы ажылынга тураскаатказн.

Дирижёр Павел Ялыхка удуртурган симфониктиг оркестр Хачатурянның «Спартак» деп балетке музыказындан үзүндүлерни, Шостаковичиниң байырлалдыг кириидеаллагазын, Хрениковтуң ийи симфониязындан ийи кезекти күүсеткен.

Оон дараазында концерт культураның болгаш дыштанылганың Коста Хетагуров аттыг парыгында болган. Симфониктиг музыкага ынакшылдыглар Бетховенниң, Вагнерниң, Мендельсонуң чогаалдарыны дыңнаавнар.

Музыкалыг байырлал РСФСР-ниң, Азербайджанның, Арменияның болгаш Молдавияның композиторларының чогаалдарын күүседири-биле доозулган. Түнвел концертерге Совгу Кавказтың улустарының аялгалары база чаңгыланып тургулаи.

Москва. Украин ССР-ниң Тернопольск • облазының Залещици районунуң культура башкыңының «Днестр» деп бат-тывынгыр улусчу этнографтыг ыры болгаш танцы ансамбліниң репертуары янзы-бүрү.

Оон киржикчилери — аныяк тудугжулар, тараажылар, студентилер, шиелачылар.

Зиновий Кравчуктуң удуртканы коллектив республика фестивальдарының лауреады. Оон киржикчилери эвилелдешкен республикаларның бат-тывынгыр ансамбльдериниң найысылалга болган карулда конкурузунга киришпеннер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Щетинкин-Бравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң эрелакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизимиң 23-54, көдээ ажылгый киллизиниң 21-47, таетпур киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузут киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫГ № 2259.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Бравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00659

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 169 (9244) | Пятница, 1973 чылдың июль 20 | 1925 чылда үдезиледиттингеш. | Өртээ 2 кеп.

ХЕРЭЭЖЕННЕРНИҢ РЕСПУБЛИКА СЪЕЗДИЗИНИҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ БАЙЫР!

Бөгүн—республиканың херээженнериниң чедиги съездизи ажыттынар

Бо чурукта—үлетпүрүүн болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чамдык мурнакчылары кирген. Артында одуругда, солагай талазындан оң талаже—Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтуң тудугжузу С. Б. Монгуш, Кызылда даараныла фабриказының даараныкчызы А. А. Канагорова, агрохимия лабораториязында агроном Е. Т. Ленских; мурнуку одуругда, солагай талазындан—«Көк-Тей» совхозтуң мурнакчы саанчызы В. А. Долганина, «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжузу Х. Х. Балакай, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң болгаш республиканың тергиин саанчызы З. С. Ресолько.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыжының алдыгы сессиязы

КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ УЛАМ ЫҢАЙГЫ КӨДҮРЛҮҮШКҮНҮНЧЕ

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНИҢ ХУРАЛЫ

Июль 17-де хүнүң ийиги чартында Кремльге Палаталарның хуралдаар залынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң ийиги хуралы болган.

Депутаттар эштер А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, Б. Н. Пономарёв, Д. Ф. Устинов оларны үр адыш часкан уткаан.

Хуралды Националдар Совединиң даргазы, депутат Я. С. Насриддинова даргаалап эрттирген. Чуртта улус өөредилгезиниң байдалыжыг болгаш ону улам ыңай сайзырадыр талазы-биле хемчеглер дугайында база ССР Эвилелдиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында Хоойлужудулга Үндезинниериниң телевилелиниң дугайында айтырыгларны хуралга чугаалажырын уламчылаан.

Эдериниң илеткел кылырыбиле Националдар Совединиң улус өөредилгезиниң, эртем болгаш культура талазы-биле комиссиязының даргазы депутат П. Н. Федосеевке сөс берген.

Бодунуң тургустуларының болгаш ажыктүрүнүң оруун чартык чүү чылдан ажыг үе дургузунда эрткен совет школа делегейдеги ёзулуг улусчу, ан мурнакчы школа боон турар деп, улус өөредилгезиниң, эртем болгаш культура талазы-биле комиссиязының, хоойлужудулгалар саналдар комиссиязының база аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиязының омуюзаниден депутат П. Н. Федосеев чугаалаан. ССРЭ-ге аныяктарның өгө, чеди болгаш сес чыл школазын доозар бүгү-ниитиң өөредилгезин шын дүштүр боттандырган, ортумак эртем доозар бүгү-ниитиң өөредилгезинче шилчиир сорулга турганы. Ам чуртта 181 муң ажыг ниитиң эртем школазы ажыдап, оларда 49 миллион ажыг кижи өөренип турар. Профессионал-техниктиг, ортумак туска болгаш дээди өөредилгэ ажок кадарган. Ам 5709 профтехучилищеде, 5 муң ажыг дээди өөредилге черн болгаш техникумнар бар, оларда 11,7 миллион ажыг кижи ажылдың профессиязының үнделиннерин хары утпа өөренип ап, дээди болгаш туска ортумак эртемниг болурун чедип ап турар.

Үргүлүг билиглер чедип алыры совет кижиниң амыралтының кол талазы болуп берген. Өөренир ажылды болгаш бот-өөредилгени сомсаал чок чорударының тугулазын партияның XXIV съездизиниң эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Бистиң үевисте бүгү адырлар ажок дүрген хогжүп турар, ынчангаш кижиниң аныяк чорааш чедип алган эртем-билиг — үүле билиглерни үргүлүг ухгаттырары негелтинер база боон турар». Ол сорулганы шиитирлээриниң улусчу университеттериниң, коммунистиг күш-ажыл школаларының сайзырангай кадбак четкиси болгаш бот-өөредилгениң өске-даа хевирлери чугула рольдуг.

«Кодээ бот-өөредилге школаларының ажылдаар байдалын улам экижидер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң болуунуң Тайбың программазын амыдыралга боттандырар талазы-биле канчаар-даа ажок улус бот-туг ажылының түннелинде болган кажан-даа турбаан күш-ажыктың болган политиктиг кодуруүшкүнүнүң үезинде боон турар-дыр деп, ол дейдегээн.

Бүгү совет улус-биле бир дәмей, Казахстанның ажылчы чонвары бистиң партияның тайбыңче чүткүдүг ленинчи даштыны политиканы чүүлдүгзүнүп, леткил турар. Леонид Ильич Брежневке делегейниң Ленинчи шиитилээн тывысконының дугайында медээ Совет Казахстанның кыш-кызыгаар чок делгемининге дорзан-на иептерей берген.

Республиканың ажылчыннары, колхозчулары, интеллигенциязы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң бистиң чуртувус экономиказын болгаш культуразын улам кодурер талазы-биле төөгүлүг шиитирлерин амыдыралга боттандырар дээш кызымаккай ажылдан турар. Эртем-техниктиг революция үезинде дээди болгаш ортумак туска өөредилгени хогжүдүп, улам сайзырангайжыдары онза улуг ужур-дузалыг деп, оратор демделгээн. Сөөлгү сес чыл дургузунда Казахстанда 800 муң олуттуг ниити билиг школаларын, 100 муң ажыг комплекстиг профтехучилищелери, он-он дээди өөредилге черлерин болгаш техникумнарны түдүп тургускан ол чугаалаан.

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга телевилелиин бистер эң-не кичээнгейли-биле танышнаш, ол дээрге, күрүнеге база хөй-ниитиге улуг ужур-дузалыг документ-дир деп көрген бис деп, чогаалчы Кыргыс ССР-ниң Кинематографистер эвилелиниң баштаар черинин бирги секретары депутат Ч. А. Айтматов чугаалаан. Эртем-техниктиг революция амыдыралга хамыдап киргеш, билиглерни чедип алырының айтырыын шуут чаа ёзу-биле тургузуп келген үеде Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чогуур үезинде, шыларангай үгааныбиле углап-баштап турарын чаа хоойлу төлевилели база катап хереченил турар-дыр. Кезинде барып улуг сайзырангай чоруктуң дөрт оруу анаа школаның эргинин таварып эртер аналр. Чеченчидин чугаалаар болза, ракеталар школа ажиндел космосче талыйын үнүп турар-дыр. Бойдустуң чажыттарын тодарадыр эртемденнер школа партазындан доругуун эгелээр. Келир үениң мастери болгаш инженери-даа —ажылчын кижи бодунуң баштайгы базымын школа сандайындан эгелээр. Школага өөредилге-биле, чанчыгышкын-биле дөрт хол-базазы чок ниитилелдиң ындыг адырлары чеже чок-тур.

Бистиң улус өөредилгезиниң системазы хогжүдениң чаа орууже кирген деп оратор демделгээн. Чуртта бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгеан дооступ турар. Үениң негелдезин-даа, эртем-техниктиг революцияның-даа негелдезин ындыг.

Азербайджан ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы депутат И. А. Ибрагимов сөс алган.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң Американың Каттыжкан Штаттарынга, Германияның Федеративтиг Республиказынга болгаш Франциянга аян-чорууның түннелдерин совет улус, акы-дүүма социалистиг чурттарның улустары, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар, чер бөмбүрзээнин тайбыңга ынакшыдыг күштери бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп, байыр чедирип турар төөгүдүг хүнүмде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң алдыгы сессиязы эртип турар-дыр деп, ол чугаалаан. Тайбыңның болгаш улустарның айыл чок чоруу ыяп хөрээнге канчаар-даа ажок улуг салыышкынны киргеп ол төөгүдүг ани-чорук СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алган Тайбың программазының боттуунуң бадыткалы күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуунаашкынының ленинчи политиказының күжүнүң болгаш амыдыралчылының бүзүредиг хереченил боон турар.

Бо сессияда ССРЭ-де өөредилгениң бүгү хевирлерин улам сайзырангайжыдарының хемчеглериниң талазы-биле эң чугула айтырыгны чугаалажып турар-дыр деп, оратор ончалап демделгээн. Азербайджанда улус өөредилгезиниң технологиялыышкыныың дугайын коргузуп турар сан-түннелдерни чижекке киргеш, республиканга орус дылды өөренирилиг байдалын улам сайзырангайжыдар дугайында, өөренекчилерге түр ажылгаары-биле бәер өөредилге номнарының фондуларын школаларга тургузар дугайында айтырыгны тургускан.

Каувастыг политехниктиг институдуның ректору депутат М. А. Мартинайтис Литва ССР-де бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезин чедишкининг боттандырыл турарын бодунуң саналынга чугаалаан. Аңгы үеде бистерде буржуаз Литваның бүгү гимназиялырынга турган өөренекчилерден хөй санныг башкылар ажарган бис деп ол дыңнаткан. Аңгы үеде чылдың-на, буржуазтыг тергиндердиң үезинде 20 чылының дургузунда белеткээниден, ийи катап хөй специалистерни өөредип үндүрүп турар ажарган.

Студентилер кижизидилгезин дээди өөредилге черлериниң немчээли-биле кызыгаарлап болбазын М. А. Мартинайтис онзалап чугаалаан. Ынчангаш дээди өөредилге черлериниң бүдүрүлгебиле харылзаазын улам мактыр херек.

Татар АССР Совет эрге-лыгыранның чылдарында мурнакчы социалистиг индустрияның республиказы болу берген деп, Татарияның хөм кылыглар каттыжышкынының фабриказының алыычыны деп-утат А. Я. Валеева чугаалаан. Совет Эвилелиниң 60 улустарының төлөзолекчилери ында Каманың улуг автомобиль заводун тудуп турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде база дыка улуг чаартылгалар болган. Бо бүгү чуртту үнделиин-биле чаартыш, кижилерни таныштынмас ыяштыр өстүрген. Аңгы үеде республиканың улус ажыл-агыында ажылдан турар барык 200 муң специалистерниң 70 муңу—үндезин националдың төлөзолекчилери боон турарын айытказ, А. Я. Валеева аңгы үениң эртем-техниктиг деп-шилгези өөредилгениң дедеедин дыка бедидерин негеп турарын бодунуң ажылдан турар чериниң чижээ-биле көргүзүп чугаалаан.

Ыңдыг түрбүже 7—8 класс, харын мырыңай эге школа доозуп алганынга бээнң пөгүл чоруур кижилер база бар. Онзелап көөр назы-хар байзалын барымдаалап турган, белүглеп алган профессиялар бүрүзүнге, разряд-бүрүзүнге онаалтыр ниитиң эртем-билиглиг турарының бетики чижек-хемчээлин төлевилээп, мергежил разрядтарын, коммунистиг күш-ажылдың шалычызы деп чүүдүлүг атты тыспырының дугайында айтырыгны шиитирлөрни ниитиң эртемнит деңнеделеп хамаарыжыглыг кылдыр тургузары чүүлдүг болур ийик.

Совет күрүнеңиң тайбың шавар халдаашкынын чон делегейниң хамык бүлүүзарында магадап чугаалаышкын турар. Чуртка улус өөредилгезин улам хөгжүлдер дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң улус өөредилгезиниң, эртемниң болгаш культураның талазы-биле комиссиязының даргазы депутат А. Э. Восс чугаалаан.

Эвилелдиң Совединиң улус өөредилгезиниң, эртемниң болгаш культураның талазы-биле комиссиязының хоолу дүрүмнер саналлаар комиссиязының база аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиязының омуюзаниден депутат А. Э. Восс эртем-техниктиг революцияның болгаш социал деп-шилгениң байдалдарында ажылчы чонгарның ниити болгаш профессионал-техниктиг өөредилгезиниң деңнеделиге негелделер улам өзүп турарын демделгээн. «Кижиниң туска билиглери, бедик профессионалдыг белеткели, ниити культуразы ажылдакчыларвыс улам хөй калбак кезектериниң чедишкининг ажылдаарының албан болуп негелдеин болуп бар чыдаре деп, партияның XXIV съездизиниг ССКП ТК-ның Отчёт илеткелиниге эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Өөредилгенин утказын дажаалыр база өзүп орар сал-

(Уланчызы 2-ги арында).

ЭВИЛЕЛДИҢ СОВЕДИНИҢ ХУРАЛЫ

Июль 18-те эртенгиниң 10 шакта ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының Кремльде хуралдаар залынга Эвилелдиң Совединиң ийиги хуралы эгелээн.

Эштер Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны депутаттар үргүлүдедиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Хуралды Эвилелдиң Совединиң Даргазы депутат А. П. Шитиков даргалаан.

Сессияның хүн чуруумунуң бирги чанаш ийиги айтырыгларының талазы-биле эдерипти илеткедиң үе хуралга Эвилелдиң Совединиң улус өөредилгезиниң, эртемниң болгаш культураның талазы-биле комиссиязының даргазы депутат А. Э. Восс кылган.

Эвилелдиң Совединиң улус

ЧАЯАКЧЫ ИШЧИЛЕР

ССРЭ-ниң улустарының ажы-дүүма өг-бүлезинде Совет Тыва кыска хуусаа иштиңде кестүп көрбээни-биле чаартыныл сайзыраан. Совет Тыва кыска хуусаада социал, экономика болгаш культура хөгжүдезиниң талазы-биле бурунгаар эң херии базыны кылган. Тыва араттарның оолдары болгаш кыстары эртем ажылдакчылары болгаш инженерлер, үжудукчулар болгаш эмчилер, мергежилиг мал болгаш чер ажылының мастерлери болуу берген, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хөгүлүг шиитирлерин амыдыралга боттандырары дээш чедишкининг ажылдан турарлар.

Тоску беш чылдың шиитирлиг үшкү чылының бирги кварталында чарышка Тываның малчыннары Чөөн-Сибирь талазы-биле зонага бирги черни алжап, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шиитирлиг Кыаны тугу-биле шаңнаткаан. Бо чылдың бирги чартыныда мал ажылының продуктулары: эттиг салгарының планы 109,8 хуу, сүттүг—114 хуу, дүктүг —146 хуу күүсеттинген. Малдың баш саны база өзүп турар.

Республиканың ажыл-ишчилериниң кайгамчык улуг чедишкининериниг бистиң аваларывыс болгаш үгбадарывыс, дунмаларывыс болгаш уругларывыс база улуг үзүт-хүүзүн киргеннер.

Бөгүн, Тываның херээженнериниң VII съездиан болуп эртер үеде, улус ажыл-агыныда херээженнериниң киришпейн турар чери чок деп чоргаарал-биле демделген болур. Бистиң республиканың херээжен чону бистиң чуртувустуң бүгү херээженнери ышкаш, күрүнеңиң болгаш хөй-ниитиниң ажыл-херээн эргелеп-башкарарыгга идепкейлиг киржип, ажыл-агый болгаш хөй-ниитиң организациялырының, культура болгаш эртем албан черлериниң удурткулары, башкылар, эмчилер, эртемденнер, янзы-бүрү адырларның түскай эртемнигдери. Дээди болгаш чер-чер Советтериниң депутаттары болуп ажылдан турарлар.

Республикада бүгү ажылдан турар кижилериң 44 хуузу херээженнер, а ажыл-агыныда чамдык адырларында олар колдан ажылдан турар. Чижээ, ниитиниң чеменнеле черинде ажылдан турарларның 57,5 хуузу, кадык камгалалында—83,7 хуузу, харылзаада—61,1 хуузу, садыгда —63 хуузу, эргелеп-башкарар ажылда —50 хуузу, чырыышкынада болгаш культурада—53,2 хуузу херээженнер болуп турар.

Оон-биле кады республиканың көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде ажылдан турарларының 40 хуузу херээженнер, саанчыларның барык 100 хуузу, быжаа ажаакчыларының 80 хуузу, хойжуларының 57 хуузу база херээженнер болуп турарын демделгээр херек.

Республикада ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда кайгамчык экн түннелдерни чедип ап турар чүс-чүс херээженнерни адап болур. Оларга Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Маадыр-оол Үрүле Кандаевы, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта бо чыдың баштайгы чартында бир саар иңнейден 2623 кг сүттүг алган Зинаида Реодьюну, «Көк-Тей» совхозтуң саанчыазы Валентина Долганнаны, «Элегес» совхозтуң хойжузу Долаан Сагдыры, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу Оюржак Лама-Сүрүнү болгаш оон-даа өске хөй-хөй малчыннарны улуг чоргаарал-биле адап болур.

Бисте кайгамчык бедик көргүзүтлүг ажыдан, бүдүрүлге, чурттагы, культура, эмнелге болгаш өске-даа черлерниң эртем албан черлериниң удурткулары, башкылар, эмчилер, эртемденнер, янзы-бүрү адырларның түскай эртемнигдери. Дээди болгаш чер-чер Советтериниң депутаттары болуп ажылдан турарлар.

Республикада бүгү ажылдан турар кижилериң 44 хуузу херээженнер, а ажыл-агыныда чамдык адырларында олар колдан ажылдан турар. Чижээ, ниитиниң чеменнеле черинде ажылдан турарларның 57,5 хуузу, кадык камгалалында—83,7 хуузу, харылзаада—61,1 хуузу, садыгда —63 хуузу, эргелеп-башкарар ажылда —50 хуузу, чырыышкынада болгаш культурада—53,2 хуузу херээженнер болуп турар.

Оон-биле кады республиканың көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде ажылдан турарларының 40 хуузу херээженнер, саанчыларның барык 100 хуузу, быжаа ажаакчыларының 80 хуузу, хойжуларының 57 хуузу база херээженнер болуп турарын демделгээр херек.

Республикада ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда кайгамчык экн түннелдерни чедип ап турар чүс-чүс херээженнерни адап болур. Оларга Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Маадыр-оол Үрүле Кандаевы, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта бо чыдың баштайгы чартында бир саар иңнейден 2623 кг сүттүг алган Зинаида Реодьюну, «Көк-Тей» совхозтуң саанчыазы Валентина Долганнаны, «Элегес» совхозтуң хойжузу Долаан Сагдыры, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу Оюржак Лама-Сүрүнү болгаш оон-даа өске хөй-хөй малчыннарны улуг чоргаарал-биле адап болур.

Бисте кайгамчык бедик көргүзүтлүг ажыдап, бүдүрүлге, чурттагы, культура, эмнелге болгаш өске-даа черлер

ССРЭ-ниң Дээди Соведининң сески чыыжынын алдыгы сессиязы

КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ УЛАМ ЫНАЙГЫ КӨДҮРЛҮҮШКҮНҮНЧЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арнида).

ғамчыларны өөредириниң болгаш кижизидеринің шынарын бедидер талазы-биле сеелгү чылдарда кылдыгаш улуг ажылга оратор доктаагаш. Ажылчы чонларның калбак массаларының өөредилгезинде, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга ажылдаар мергежилдиг ажылчыларны болгаш специалистерни белеткеп турарында чедиишкиннерни көргүскөн чурагайларны ол адаан. «Кедээниң ниити билиг школазының ажылының байдалдарын улам ынай кижизидер талазыбиле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң инициативазы-биле СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалы онза чугула ужур-дузалыг. Кедээ школаны быжыглаар болгаш хогжүдер талазы-биле калбак программа ында төлевилеттингеп.

Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкеп республикаларның Хообүжүдүлга Үндезиннериниң - талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Соведиңге көөр кыдыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кииреп келген төлевилелиң тодаргайлап көргүскүшаан, ол Хообүлу төлевилелиндо ССРЭде улус өөредилгезиниң демократтыг привилегияларын бүжыглаттыган, ниити ортумак, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгаш дээди өөредилгеңиң хой сорулгалары тодаргайлаттынган деп, оратор онзалап демдеглээн. Хамаатыларның эртем-билиг чедип алыр эргезиниң дугайында, өөредилгеңиң бүгү хемчеглериниң хадас болурувуң дугайында эң чугула үүлдер ында илергейлеттингеп.

Профессионал-техниктиг өөредилге дугайында чугула үүлдер Үндезиннер төлевилелиндо киргеп. Профессионал-техниктиг өөредилге черлери ажылчын ажтының төлептиг салгалын кижизидиң белеткээриниң үндезин школазы болур деп, үүлдериниң бирээзинге айтып турар.

Дээди болгаш тускай ортумак эртемниг специалистерни белеткээриге бедик негелдеер турза чогуурун Үндезиннер төлевилели көрүп турар. Совет специалист маркасечи-ленинчи теорияны шингээдип алган, ханы теоретиктиг болгаш профессионал белеткелдиг, мораль талазы-биле бедик шынарлалыг болур ужурлуг. Теоретиктиг болгаш тускай белеткелдиң эртежок чугула үүлдүлеги болаз дээди өөредилге черлериниң доозукчуларының стажировкалаары, эчизиге чолдор специализация чедип алыры болур. Дээди өөредилгениң ол хевирин хообүжүдүп быжыглаан.

Үндезиннер төлевилелиң чугаалажыгыга хой-хой совет хамаатылар, бүгү республикаларның өөредилге черлериниң, күрүне организацияның болгаш хой-ниити организацияларының коллективтери киришкен деп, иметкелчы дыңнаткан. Чамдык черлерге төлевиледдя Советтериниң сессияларында, мүүсконарның, доктаамал комиссияларның хураддарыгга көрүп турган. Төлееледдя чугаалажыш турган чорук бистиң ниитилелиң калбак демократчызын, күрүне айтырыгларын шинтирлээриге ажылчы чонварның ажжок улуг сонуургалдыгы, совет кижилериң политиктиг идепкейиниң бедик деңгелдиин база дагыл көргүскеп.

Ажылчы чонуң өөредилеэинге улуг дузалыг улусту университеттер, янзы-бүрү лекторийлер, курстар, коммунистиг күш-ажыл школалары, политиктиг болгаш эртем билиглериң нептередиринің ескө-дээ хевирлери көргүзүп турар. Амгы үеде үүле улусчу университеттерде бөөнн 6,5 миллион кижи өөренип турар. Ооң-биле холбаштыр Үндезиннер төлевилели көрүп турар. Совет специалист маркасечи-ленинчи теорияны шингээдип алган, ханы теоретиктиг болгаш профессионал белеткелдиг, мораль талазы-биле бедик шынарлалыг болур ужурлуг. Теоретиктиг болгаш тускай белеткелдиң эртежок чугула үүлдүлеги болаз дээди өөредилге черлериниң доозукчуларының стажировкалаары, эчизиге чолдор специализация чедип алыры болур. Дээди өөредилгениң ол хевирин хообүжүдүп быжыглаан.

Эдериичи илеткелдиң соонда сессияның хүн чурумунуң бирги болгаш ийиги айтырыгларының талазы-биле санал бөөнишкиннерни Эвилелдиң Совединге эгелээн.

Индирде — Белорусс ССРниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы депутат Ф. А. Сурганов. Партияның XXIV съездизиниң хүлээп алганы. Тайбыңның программазының болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалы-биле ажжок улуг үре-түңнелдиг ажылы дээш партияның Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозунга, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң болгунга Белорусс ССРниң ажылчы чонвары бүгү совет кижилер-биле бир демей, чүректиң хынызындан өөрүп четтиргенин илергейлеп турар деп, ол чугаалаан.

Чаа кижизин кижизидер коммунистиг тургузуушкунның кол сорулгаларының бирээзи. Кижилерниң культуразының, эртем-билииниң, ниитилел медереминиң, ишкы бышкаа билииниң бедик деңгели чоокта коммунизм болдувар арга чок дээрзинге дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизинге эш Л. И. Брежневтиң сестерин депутат сагыдырган.

Белоруссия шагда-ла калбак-биле үжүк-бижиктиг республика апарган. Амгы үеде республиканың хоорай будүүргезинде ажылдап турар чонунуң дөрттүң үш кезии болгаш көдээ чонуң дең иезинден хөй дээди болгаш ортумак эртемниг. Белоруссияның үш чүрттакчы бүгүзинүң-не бирээзи өөредилгениң янзы-бүрү хевирлериниде хазара түттүнгаан.

Бо талазы-биле чедиишкиннер дээрге социализмниң артык күштериниң бүгүреллиг бадыткалы, совет кижиниң бүгү талалыг сайзыралының дугайында Коммунистиг партияның ажжок улуг салгал салыыпкыныңың хереглиндир деп, Ф. А. Сурганов чугаалаан. Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкеп республикаларның Хообүжүдүлга Үндезиннериниң төүүл болгаш үүлдериниң демократтыг принциптериниң бирээзи болза урулары болгаш аныяктарны кижизидер талазы-биле школаның, ог-бүүлениң болгаш хой-ниитиниң кады ажылдары болуур дээрзинге депутат чугаалаан. Школачыларның үгаан болгаш күш-ажыл талазы-биле сайзыралтын шын дүүштүүрениң, оларны бүгү талалыг кижизидериниң айтырыныче депутат кичээнгейни утаан. Дээди өөредилге черлериниң башкыларының эртем талазыбиле белеткели ышкаш, ындыг чугула айтырыгның дугайында база ол чугаалаан, ол болза амгы үениң эртем-техниктиг революциязының үезинде биргө чергениң үжүрдүзелыг айтырыг болуп турар..

— Бистиң партияның тайбың чогаадыкчы программазының коммунистиг тургузуушкунуң программазының чугула тудуш кезээ болза улус өөредилгезиниң системазын улам ынай хогжүдүр болуур—деп. Челябинскиде В. И. Ленин аттыг трактор заводунуң директору депутат Г. В. Зайченко чугаалаан. Бо сессияда улус өөредилгезиниң айтырыгларын чугаалажып көрүп турары совет аныяктарның кижизидилгезинче болгаш өөредилгезинче партияның болгаш чазактың улус кичээнгейни салып турарын база хереглеп турадыр.

Чурттуң социал болгаш ниитилел амыдыралында болуп турар чоруудушкуннарны Челябинскиде В. И. Ленин аттыг трактор заводунуң күш-ажылчы коллективиниң ажыл-чорудулгазының тодаргай чижөндеп көрүп болур. Ооң турүп турарының баштайгы чыдарында ацаа ортумак эртемниг ажылчын хереглиндир, кадрлар белеткээрин шинчалдыр көөрү бодунуң ажыктының бүзүредип көргүскеп, бистиң чүртүвүстүң дээди өөредилге черлерин делгем болгаш үүлдүрү талалыг ханы билиглерлиг тускай эртемниглерни белеткеп турары-биле мактадып турар. Ол чаагай чөнчыл, шинчаагаш ону бүгү аргалар-биле калбартыр хереглиндир. Аспирантурага кирер студентилерге, оларның билиглериң үнелеп көөрүнге салыр нетелдерни база бедиткеп турар ужуралуг.

В. А. Амбарцумян улус өөредилгезиниң дугайында хообүжүдүлга үндезиннериниң чугаалажып көөрү-биле киирген төлевилелиң бо чугаалажылыкшынның киирип турар чаагаалгалары-биле катай бадылаар деп саналдаан.

Бистиң школаларывыстың күүседип турар хүлээлгелери нарын болгаш хөй талалыг. Ооң ажыл-чорудулгазында тергиин чугула рольдуг бир тала бала бар—өзүл олурар салгакчыларның идей-политиктиг кижизидилгези ол деп, СЭКП Ульяновск обкомунуң бирги секретары, депутат А. А. Скочилов демдеглээн.

Оратор Ульяновск областтың школаларында коммунистиг кижизидилгениң дуржулгазының чугаалаан. В. И. Ленинниң, аныяктарга ооң чагыгларың өөренирив бүгү өөредилге-кижизидилге ажылы-биле сырый холбаалыг болгаш уругларның онза-хар байдалын барымдап турган чорудар болза чогуур деп бодаалды чаңгыс эвес удаа чугаалап чорааан И. К. Крупскаяның сүмелерин башкылар ында удуртулга болдуруп турар. Школаларда ленинчи өөредилер, музейлер, белгүмнер, Ульяновскиниң өг-бүлезининг амыдыралы-биле холбашкан черлерге баар походтар — бо бүгү элээн уругларны бедик культуралыг ажжы-чаңга кижизидер аргазы болып турар.

В. И. Ленинниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының үлегер-чижектерине аныяктарны кижизидериниң айтырыгы дээш өөредилге черлериниң студентилериниң, техникумнарның база профтехучилищелериниң сургуулдарының ортузунга чорудар идей-кижизидилге ажылының чаңгыс аай планының чүгүлә хезин бооп, ында бактаап турар. ССРЭ-ниң педагогика эртемнериниң академизиниң өөреникчилерин олум чок ленинчи үлегер-чижекке, ооң өндүр улус өөредиңге кижизидер ажылдың дуржулгазын тунеп тайылбырлаар талазы-биле эртем ажылының тускай төөүн тургузан турза чогуур деп сенеп турар бис деп, оратор чугаалаан.

Индирде — «Казчестудуго трестиң (Казах ССР) шеверлел тудугжуларының комплекстиг бригадазының бригадири, депутат В. С. Горбова. ССКП-ниң XXIV съездиниң идеяларының болгаш шинтирлеринің чаартыкчы улуг күүжү совет ниитилел амыдыралының бүгү талаларында билдиңнип турар, коступ көрбээн күш-ажылчы, политиктиг кадрулгуушкуннуң үезинде ССРЭ-ниң Дээди Соведининг бо сессизы эртип турар-дыр деп, ол чугаалаан. СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң болгаш СЭКП ТКның Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневтиң делегейге дүшкүүрүүр байдалды чавырылдыдар талазы-биле, бүгү делегейге быжыг тайбың дээш ажыл-чорудулгазы чаа-чаа чаагай үүле будүреринче совет улусту сорук кииреп турар деп, ол ооң ында, чугаалаан. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаалында тургустуушган чугууда хөй-хөй айтырыгларны тодаргайлап, бодувуң чугаазында тайылбырлаат. В. С. Горбова оларны партияның аныяктарже сагыш салыр турарының база бир хереглели кылдыр билип турар мен дээн. Оратор Казахстанда улус өөредилгезинге болгаш өөредилге черлерин тударына хөй хөреңгени үндүрүп турарының факт, чурагайларын чугаалаан. Кедээ школаларның өөреникчилерин профессия аайы-биле чогуур углавышкынның болдуруп турар талазы-биле улус ажыл-агыйының чугула, улут ажыдың республикада чорудуп турар деп, ол демдеглээн.

Ленинградтың болгаш областың партия, совет организацияларының аныяктарны өөредил, кижизидерининг айтырыныче улут кичээнгейни салып келген деп ажылчы чонвар депутаттарының Ленинград область Соведининг күүскомунуң даргазы депутат А. П. Шибалов чугаалаан. Орткөн чылын школалардан өөредилгезин ара каар уругларның саны дыка авзаажаан; ийи чылчыларның саны кудулаан, өөредилгезин уламчылаар ажылчын аныяктарның саны кавгаазы.

Сеска классты доосканнар ниитил билигнин ортумак школаларыңга тускай ортумак өөредилге черлеринге, ПТУларга кежээки болгаш заочное школаларга ынаи-ла өөренген турарын чедип ап турар бис деп оратор чугаалаан. Ол сорулганы чедип алыры-биле өөредилге черлериниң четкизин улам калбартыр, оларның материалдыг суурун быжыглаар, кижизидилге ажылының дедиелин бедидер хемчеглерни ажылдап кылган.

Эртем-техниктиг революциянның үезинде үлетүр бүдүрүлге черлери, совхозтар болгаш колхозтар эң болбаазырангай техника болгаш дериг-херекседер-биле чепсегленген үеде ниити билигнин дедиели болгаш профессионаадыг белеткел онза улуг ужур-дузалыг апарган. Ленинградтың болгаш областың-даа хөгжүлдези чыдыышкын, профессионалдыг утланышкын болгаш белеткел ажылчын ангының төлептиг салгалын белеткеэрин шыңгызы-биле иеген турар. Ол сорулганы шинтирлээри сес чыл болгаш ортумак школаларның өөреникчилериниң профессионалдыг утланышкының дыка тодаргай болдурарын, а ол ышкаш сес чыл школаларның доозукчуларын ортумак өөредилге черлериниге, хамыктың мурнуида ПТУларже өөредип чорударын тодаргай планнаарын иеген турар.

Оон-биле Эвилелдиң Соведининг хуралы доозугган.

* * *

1940 шакта Кремльге ССРЭниң Дээди Соведининг Палаталарының хуралдаар залында ССРЭ-ниң Дээди Соведининг Национаддар Соведининг үшкү хуралы эгелээн.

Эштер А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, Б. Н. Пономарев, Д. Ф. Устинов оларны депутаттар үргүлчүллелдиг адыш часкаапкыны-биле утказаннар.

Национаддар Соведининг даргазының ораанчызы депутат Н. С. Тихонов хуралды даргалаан.

Чуртта улус өөредилгезиниң байдалының болгаш оны улам ынай сайзырангайгайдар талазы-биле хемчеглер дугайында база ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкеп республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хообүлу төлевилелиниң дугайында айтырыгларны хуралга чугаалажып көөрүн үргүлчүлээн.

СЭКП-ниң Якут обкомунуң секретары, депутат Г. И. Чиряев бир дугаарында сананы бергеп. Партия, бүгү совет улус СЭКП ТК-ның апрель (1973 ч.) Пленумунуң шинтирлеп, партияның XXIV съездизинің ажылдап кылганы тайбың программазының боттандырып чорударынга чайгыдыш чок, туруттуг чоруктуң чаңгыс эң-сеткилдиг деткиң, бистиң партияның Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң тайбың дээш могаг чок, хөй талалыг ажылчорудулгазын эң-не бедик-биле үнелеп көрүп турар деп ол чугаалаан. Леонид Ильичиниң бүгү делегейге тайбыңны бижыглаарынга хууда салыышкыны—коммунистиг тургузуушкуннуң хереэзинге, бурунгаар дешилгелиг бүгү кижи төрелгетениниң эрге-ажыктарынга барааң болурувуң үлегер-чижээ бооп турар.

Бөгүн бо сессинга улус өөредилгезиниң айтырыын чугаалажып көрүп турары дээргө, ону онзалап көргени ол-дур деп оратор учламчылап чугаалаан.

Совет улус өөредилге болгаш культура дениезиниң талазы-биле делегейде, ең мурнакчы апарган. Ону республика, край болгаш область ооң-биле кады Якутиянын-даа чижээзинден тодаргай көрүп болур. Ол Улуг Октябрьга чедир кайы хире караңгы-бүдүүлүк, хожудаңгай турганы кымгаада билдингир. Чонвуң бир муң кижизиниң ниитинден чүгле чеди хире кижи бижик билир турду. Амгы үениң Якутиязы—бүгү чону бижикбилиглиг республика болу берген. Ажылчы чонварның үштүң ийи кезээ дээди болгаш ортумак эртемниг апарган.

Г. И. Чиряев совет бижилерниң аразынга харылзажыгрының дылы апарган орус дылды өөрениривче Якутияның школаларында улуг сонуургалды демдеглээн.

Республиканың чыдыышкын министри депутат Т. Лашкарашвили Грузин ССР-ниң улус өөредилгезинің чижээ-биле СЭКП-ниң XXIV съездизинің культура талазыбиле ниитирнің канчаар күүсеттинип турарын чугаалаан. Дөрт—он класстарның башкыларының 96 хуузу дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг бооп турар. Республикада бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчилге чедиишкиннер чоруп турар. Партияның болгаш улустуң мурнунга хүлээлгени школа күүсетсин дээр болза чыдыышкын ажылдакчылары боттарының билиин үргүлчү бедидер, бодувуң ажылынга мергежилин улгаттырар ужурлут.

Кежээки школаларга болгаш дээди өөредилге черлериниң өөренип турар ажылчын аныяктарга таарымчалыг байлалды тургузарының дугайын депутат чугаалаан. Ол бо талазы-биле улус өөредилгезиниң дугайында хообүлу төлевилелиниге бүдүрүлге, албан черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының аныяк ооллар, кыстарның ажылдавышаан эртембилиг чедип алыры дээш харылсалгазының дугайында тускай үүлдү киирерин саналдаан. Ол аныяк салгакчыларның интернационалчы кижизидилгезиниң дугайын онзалап айыткан.

ССРЭ-ниң Композиторлар Эвилелиниң баштаар черинин секретары, депутат Д. Б. Кабалевский улустуң бүгү культуразынга ажжок улуг ужурдузалыг үүлүче — аныяктарның эстетиктиг кижизидилгезиниче кичээнгейни утландырган. Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкеп республикаларның хообүлужудулгазының мында чугаалажып турар Үндезиннериниң төлевилелиндө эстетиктиг кижизидилгени ниитил билиг школаларывыңың болгаш профтехучилищелериниң кол сорулгаларывың саныңда киирген деп, ол чугаалаан. Дыка хөй республикаларда болгаш хоорайларда эстетиктиг кижизидилге талазыбиле чөвүлелдерни тургускуулаан, оларны педагогиканың, культуранын, уран түүдүүн көскү ажылдакчылары удуртуп турар дээрзин оратор демдеглээн. Чурукчуларның, композиторларның, чогаалчыларның эвилелдери школаларга хөй болгаш аки дузаалап турар апарган.

Школада эстетиктиг кижизидилге амдыымалда эң-не кошкак чүүл болуп турарын демдеглээн, ССРЭ-ниң Чыдыышкын министерствозу ол бүгү ажыдың хогжүдериниң 10 чыл планын хүлээп алган дээрзин оратор сагыылыргаан. Ол планда чуртуң школаларын музыка болгаш чурузга уран чүүлүүнүң мергежилдиг башкылары-биле хандырарын, ол эртемнер талазы-биле кабинеттерни дериирин, программаларны база өөредилге помнарын тургузарын көрүп турар.

Молдав ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, депутат Г. Е. Еремей техниктиг дешилге кушажылчы кижи бүргүзүүң билиглериге болгаш мергежилине доктаамал бедии орар негелдени салып турар деп демдеглээн. Көдээ черлерде улус өөредилгезиниң сорулгаларына деятерецгейи-биле доктаагаш. Соолгу ийи бөлүкчыдарда Молдавиниың суурларында 332 муң өөреникчилер олурар школа бажыңнары туттунган деп, ол чугаалаан. Оларның 75 хуузу колхозтарның болгаш совхозтарның хөрецгизинің күсели-биле туткан. Көдээге школа назывы четпээн уруглар албан черлериниң четкизин хогжүдеринче база улус кичээнгейни салып турар. Оратор чугула үүлдү—эртем-билиг чедип алган молдав аныяктарның көдээ черлерге ажылдаары-биле кээп черлерге ажылдаарын-биле кээп турарын демдеглээн.

Тускай ортумак өөредилге черлериниң чаа хевири болза совхоз—техникумнар апарган, олардан көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң эки командирлери үүлүп турар. Амгы үеде дээди өөредилге черлериниң специализациязы бүгү чурттуң хемчээли-биле шинтирлеттинер ужурлуг деп, Г. И. Еремей чугаалаан. Чижээ, Кишиневтуң дээди өөредилге черлери виноград болгаш ногаа талазы-биле тускай эртемниглерни чүгле Молдавияга эвес, харын өске республикаларга база белеткеп болгаш эртик.

Армян ССР-ниң Ереван хоорайда № 119 ортумак школаның директору депутат Т. Е. Шамамян сессияга көөрү-биле киирген хообүлу төлевилелиниң чыдыышкын ажылдакчыларының бүгүнү-биле үүлдүгүнүң, ССРЭ-ге улус өөредилгезиниң экижидер арганы бээр чугула социал-политиктиг документ кылдыр көрүп турарын демдеглээн. Республикада тускай ортумак өөредилгениң шапкын хогжүн турарын ол дыңнаткан.

Өөреникчилерниң чүктешкизинің аары ам-даа чугула айтырыг болуп артып турарын, өөредилгениң утказы болгаш методтарын эртем-техниктиг чедиишкиннерден чыдып каан турарын оратор демдеглээн.

Партияның ленинчи национал политиказының ачызында, акы-дуңма совет улустарның дузаламчызы-биле Туркменияның ажылчы чонвары чүс-чүс чылдарда чыдып калган чоруктан кыска хуусаада үүлүтүнгөн деп, Туркмен ССРниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, депутат Б. Ф. Бурашников демдеглээн. Амгы үеде Туркменистан—бүгү чону бижик билиглиг чер апарган. Республиканың школаларында, училищелеринде, техникумнарында болгаш дээди өөредилге черлеринде 814 муң кижи—оон чүрттакчыларындан бирык үш кижиниң-не бирээзи—өөренип турар.

Республикада улус өөредилгезиниң улам ынай чедиишкинин көдээ школаларның чедиишкининден көдүүнда хамааржыр дээрзин оратор демдеглээн. Амгы үеде оларда бүгү өөреникчилерниң 60 хире хуузу өөренип турар. Соолгу чеди чылдарда көдээ черлерде 130 муң өөреникчилер олурар чаа школалар туттунган. Ам көдээниң үш школачыларының бирээзи-де чаа школа кичээлдеп турар. Ырактузак одарларга культурлуг төптерим тудары чугула соруулга болуп турар.

Ханг агаар-бойдустуг черлерге таарыштыр школаларның болгаш оске-дээ бажыңнарның тускай төлевилелдерин ажылдап кылырының дугайында саналды Б. Ф. Бурашников киирген.

Аныяктарның интернационалчы кижизидилгезинде дуржулганың дугайын Эстонияның КП ТК-аының секретары, депутат В. И. Вяльяс чугаалаан. Школа политикадан дашкаар, ангыларның демисилиндеп дашкаар турбаан болгаш туруп шыдавас-даа. Улус өөредилгезиниң дугайында хообүлужудулга үндезиннериниң төлевилелиндө школаның кол сорулгазын — ооң орар салгалга марксисчи-ленинчи үзел-бодалды хевиртээрин, оларны интернационализмнин, совет патриотизмниң сөзүзүнга, Ада-чурттуң камгалаарынга белеп болурунга кижизидерин — тодаргайлаан деп, депутат демдеглээн.

Эстониянын партия болгаш совет органнары өөредилгенин болгаш кижизидилгенин чаңгыс аай чоруун улам хавдырар, школачыларның интернационалчы кижизидилгезин боттандырар талазы-биле алган хемчеглерни алган.

Калмык АССР-ниң Өлзаты школазының башкызы депутат В. И. Смирнова улус өөредилгезиниң дугайында хообүлужудулганың төлевилелиниң Үндезиннериниң улуг ужур-дузалыын демдеглээн, совет школаның хой талалыг практиказының, башкылаашкынның байлак дуржулгазының эң үшелиг үүлдерин хообүлуга үндезилел быжыглаарының чугулазын айыткан.

Амгы үеде ол автономнуг республиканың дөрт дээди болгаш 13 тускай ортумак өөредилге черлеринде 35 муң ажыт студентилер өөренип турар. Бистиң 10 муң чүрттакчы санында-ла 350 студент онаажып турар. Республиканың бир муң кижизинге-де 694 дээди, дооспаан дээди болгаш ортумак эртемниг кижи онаажып турар. Бо бүгү—Совет Эвилелиниң бүгү улустарының экономиказының болгаш культуразының хогжүлдезиниң дугайында ленинчи сагыш салыышкынның хереэзин-дир деп ол түүнелинде онзалап демдеглээн.

Бурят АССР-ниң Улан-Удэ хоорайның республика эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи депутат А. П. Жалсараев база-ла шаандакы кыдыгыызгаар, хожудаңгай чораан черлериниң улус өөредилгезиниң болгаш чырыдыышкынының, эртемниниң болгаш культуразының хогжүлдезинге чедиишкиннер дугайын чугаалаан. Амгы үеде Бурятияда бүгү-ниитиниң сес чыл өөредилгезин дооскаш, бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчиринге таарымчалыг байдалдарны тургузуун турар. Ам республикада чүрттакчылык чер шуптузу ниити билиг школалыг апарган.

Марий АССР-ниң Советский районунуң «Рассвет» колхозунуң даргазы депутат В. Г. Новиков ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкеп республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хообүлужудулганың Үндезиннериниң төлевилелиниң, көдээ школаны удам ынай хогжүдериниң дугайында партияның болгаш чаазактың доктаалын Марий АССР-ниң ажылчы чонвары улуг сорук киришкиннит үткүп-хүлээп алганын чугаалаан.

Чогаалчы, депутат Н. Л. Иркаев (Мордва АССР) СЭКП-ниң XXIV съездизинин соонда республиканың амыдыралынга болган улуг чаартызгалар дугайын чугаалаан. ССРЭ-ге улус өөредилгезин хогжүдер дугайында партияның айтыышкыннарын күүседиринче уланган ажаан дөй боттуг саналдарын киирген. Түүнелинде ол ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкеп республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хообүлуаунуң төлевилелиң бадылаар деп саналдаан.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининг сессиязы ажылын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

КҮШ-АЖЫЛДЫ, МЕРГЕЖИЛДИ — БЕШ ЧЫЛГА

«Чурттаалгага хереэженнерниң деп эвес байдалының артышкылларын бүрүнү-биле чайлатпан, аас-кежиктиг ие болур чорукту иннтиниң күш-ажылынга болган хейниттиниң ажыл-чорудулгазынга, эртем, уран чүүл ажылдарынга уламы-на идепкейлиг болган чогаадыкчы ёзу-биле киржиргеге холбаштырарының бүгү-ле социал-чурттаалга байдалдарын турғускан турар ужурлуга.

(Совет Эвилелдиниң Коммунистиг партиязының Программазындан).

СОРУК КИРИИШКИН-БИЛЕ

Каа-Хем районнуң хереэженнери кодзо ажыл-агый продукциялярын бүдүрериң көвүдедирип дээш бүтү улустуң социалистиг чарыжынга киржип турар. Хей-хей коллективтер болган бүдүрүлге чердери база колхозтар болган совхозтар эки көргүзүглерин чедип алган. Район бо чылдың биргн чартынында кодзо ажыл-агый продуктуларын күүнеге садар планын күүсеткен. Ылаңгыя «Тиилелге», «Коммунизмче орук» колхозтар күүнеге эът садарын дыка көвүдеткен.

«Тиилелге» биле «Октябрь 14 чылы» колхозтар сүттү бүдүрериң болгаш садарын эрткен чылдың бо үеинде турганы-биле дециэорте олар адаан айны-биле 342 болган 115 центнер көвүдеткен.

Районнуң экономикалыг болган культурazының хөгжүлеринге бистиң районнуң хереэженнериниң киирген үлүг улуг. Районнуң улус ажылагыйының ядаы-бүрүе адырларында ажылдап тураларының 49 хуусу хереэженнер, оон иштинде 300 кижи мал ажылынга. Сеанчылар: «Бүрен» совхозта Евгения Коробейникова, Зинаида Өшкү-Саар, Екатерина Певзина, «Тиилелге» колхозта Нина Русских, Анна Даваалай, Полина Килина, «Коммунизмче орук» колхозта Наталья Санчат-оол, «Кызыл тук» совхозта Оюн Нанчат, «Октябрь 14 чылы» колхозта Сарс Адыяа, «Бурунгаар» совхозта Анай-Бевыр, Анашний Лакпа, «Бүрен» совхозта хойжулар Санчат Дамба, Сипилиннаа Балган-оол, Аскак Селенмаа, олар төрүүр чүс хойга онаштыр 90-дан 105 чедир хураганнарны камгалап алганнар.

Тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында онаалдаларны хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыныты будүрүлге коллективтери калбертнан. Бо чылдың башгайы чартынының түңнелин-биле алырга, планныг онаалдаларны күүседири багай эвес чорун турар. Ылаңгыя 958 дугаар мехколонна болган райпо коллективтери эки ажылдаан. Үлетпүр продукциязың сайгараринің ажыл-чорудулгазынга, аграпневер эвес, ие урутларының кижизидилгезинче кичөнгей салбас чамдык иелериң бар болуп турары харааданчыг. Чижээ, Көк-Хаак суурда «Коммунизмче орук» колхозта сеанчылап турар үш уругнуң иези Г. Спиринаның бажыңы арыг-пневер эвес, ие урутларының кижизидилгезинче кичөнгей салбай турар. «Совет Тыва» совхозта Александра Таравай уругларын кижизидер хамаан чок, бозу үргүлүү арагалый турар. Оон уруу-биле улуг оглу кем-керек үүлгөжеш шинттиргеп. Оон ыдай мехколоннада ажыддап турар З. Бычкова, Бүрен-Аксында чурттап турар Тожу Орушпай, Сарыг-Септе П. Борисова болган оон аске-даа уругларының кижизидилгезинче салыш салбас иелер бар болуп турар.

Ынчангаш чер-черде хереэженнер чөвүлелдерн уруглар кижизидилгезинче улуг кижизидилгезинче салыры чугула болуп турар.

Эрткен чылын районнуң хереэженнери ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг хүрээлегелериг ажылдап турган болгаш ажыл-агый база культура тургузуушкунунуң талазы-биле эвээш эвес чедишкиннерлиг болган. Бо чылын хереэженнер чөвүлелдери болган түс-түс хереэженнер аразында социалистиг чарыштыг ажылдап тураалар.

Ажылчы чонну кижизидерининг бир чугула хевири болза политиктиг өөредилге болур. Бо чылын районга 17 эге болган 12 ортумак политшколалар ажылдап турар. Оларда хереэжен чон хейүбиле өөренип, билиин бедидип турарын демдеглээр херек.

Хереэженнер чөвүлелдериниң аразынга калбарган социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген. «Тиилелге» колхозта, «Совет Тыва» совхозта «Кызыл тук» база «Бүрен» совхозтарда болган Дерөит-Аксында хереэженнер чөвүлелдерн эки ажылдыг деп саватгынган.

Бистиң районнуң хереэженнери тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң хереэнге бөгтарының улуг үлүг-хуузун киирер дээш моон соңгаар-даа улам күжениишкинниг ажылдаарлар.

С. МААДЫ,
СЭКП райкомунуң хереэженнер өртүзүнге ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

«Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы адаа айларда сүт сааддазын эрткен чылдың ол үези-биле дециэорте, ийи катап көвүдеткен. Биргн чартык чылда күүнеге 100 тонна сүт садар турган, ону 184 тонна кылдыр күүсеткен. Үк ферма районнуң фермалар аразында социалистиг чарыжының биргн черин алган, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң болган райүүскоммуң шилчимир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Ферманың 8 саанчызы 200 иректи саап турар. Оларның аразында А. Иргит, К. Чылбак, Б. Кара-Сал шыкаш кызымак саанчылар районда болгаш республикада бедин сураг-жып эгелээн. Мурнакчыларның биргн одуруунда Иргит Анай Бүрбүевна чорун турар. Эрткен чылдың адаа айларында бир иректе онаштыр 600 литр сүттү ол саган болза, бо чылдың адаа айларында 1140 литр сүттү саган.

ЧУРУКТА: Шеми кодзо Советиниң депутады, мурнакчы саанчы Анай Иргит.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

САГЛЫЖЫЛАРНЫҢ САЛЫЫШКЫНЫ

Тываның ырак черлериниң бирээзи Өвүрүң Саглыда «Кызыл тук» колхозта хереэженнер чөвүлели ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуң хөгжүдер херекже улуг-хуузун киирип турар. Хереэженнер чөвүлелиниң удуртулгазы-биле агитквартиралярда өөредилге организастаттынган, лекциялар номчуп, беседаларны база чорудуп турар. Оон ыдай хереэженнериниң уе-шевер кылыгларының делгелгези органиастаттынып турар.

Чөвүдел малчыннарның чурттаалгазының культуразын бедидеринче улуг киржиргейин салып келген. Бажыңнарның, оглериниң иштин чаартып культуржудары дожтаамал чорун турар.

Колхоз тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының биргн чартынының планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Маңаа колхозчу хереэженнериниң үлүг киргени чугаажок. Колхоз мал ажылының продуктуларын күүнеге садарын мынчаар күүсеткен: эът садарының — 112,8 хуу, сүттүң — 128,8 хуу, дүктүң — 125,4 хуу.

Колхозтуң тудуг бригадазында хереэжен тудугчуларның шеверлекчилер звеноузуның ажылы база көскү черни ээлеп турар. Звено бо чылдың биргн чартынында тудуг ажылының планын ажыр күүсеткен.

Саглының хереэженнери бот-тывынгыр уран чүүлдү хөгжүдериниң хереэнге база мнак. Уран чүүл коллективи ССРЭ-ниң 50 чыл болганынга турескаатқан көрүлдеге киришкеп, шилиндектериниң бирээзи болган. Бот-тывынгыр артистериниң шин болуу Улан-Удэ хоорайга барып ойнаар эргени чедип алган болгаш бо хүннерде күженнишкинниг белетеңнип турар.

С. МОНГУШ,
хереэжен тудугчуларның шеверлекчилер звеноузуның удуртукчузу, делегат.

ХАВЫЯАЛЫГ ХОЙЖУ

Дүктеп кылган хүреп хөйленнинің хереэнде Маадыр-нениң алдын сылдызын база оон-биле кожа Ленин орденин кадап алган, чавыс дурт-сыныг үгбай-биле республика найысылалынга ужуражы берген бис. Хавыяалыг хойжу үгбай бодунуң ажыл-хереэнинң дугайында ылдык чокка чугаалап олурду.

«Барлык» совхозтуң Хөнделең салбыры хей ажылын сайырадып турар чер. Серен Успуновна биле ог-бүленнің эр ээзи Хомушку Канчыырович Уурташтар ында хойжулар. Олар хей ажылынга бешин 17 чыл ажыр ажылдаан. Серен үгбай ол үениң дургузунда төрээн совхозунга чаңгыс эвес кодан хойну өстүрүп, каш-даа тонна дүктү бүдүрүп берген. Хомушку Уурташ дузалакчы кадарчы хереглевейн чоруур, чүге дээрге, өөнүң хереэжен ээзи Серен Успуновна кылган ажылынга кызымак, бүзүреллиг. Ол хойжудан келген чылдарының дургузунда хей уругларны өстүрүп, дузалакчы кадарчы хүлээлгезин ылаптыг күүседнп келген.

— 1956 чылдан бээр үргүлчү төрүүр хой малдан келдивис. Мал азырап чаңчыгып каарга, эдчеглиг төлөө үезинде бешин кижиниң хей кадарын чоруткаазы келир-дир—деп, Серен Уурташ чугаалап орар.

— Ам коданыларда чеже хой барыл, Серен Успуновна?—деп, оон айтырдым. Ында-мында ак дүктер көскүленнээн бажының дүгүн эде сүббаат, тавлар харылай-дыр:

— Улуг хой 370 баш чүве. А оон иштинде чүгле төрүүрү 310 баш ийип. Бөдүүн дүктүг хой-ла болгай. Түс чернин хою болгаш чыл ажары чиик, кыпка шыдамны кончуг. Дүгү мериное хойнуудан эвээш ийин. Бис бир хойга онаалтыр 1 килограмм 300 грамм дүк кыргып алыр деп хүлээнип алган улус бис. Херек кырында кыргымырывыска азы бир башка онаалтыр 1 килограмм 800 грамм болду.

— Төрүүр чүс хойга онаалтыр чеже хураган алдыңар?

— Бо чылын ол талазы-биле черле шору болдувус. Төрүүр чүс хойга онаалтыр 101 хураганны менди доруктургаш, үзүп бердивис. Барык-ла бир шырак дээн кодан бистен үстүнген. Бо хоювус дөртку удаа хураганнаан, ейүнде хой чүве. Дуржулгадан адаш көөрге, кандыг-даа уксаның хою 6—7 удаадан ажыр оолдаарга шүглүп каар боор-дур. Дүгү хыралып, хураганы база көпкак апаар, сүт-ду өглүп төттурбастай боор...

Бодунуң хереэнниң мастери болу бергеп үгбайның чугаазы солуп бодду. Аныяктарга оон байлак дуржулгазы ёзулуг школа. Кайгамчыгыг күш-ажылы дээш Серен Успуновна Уурташ чазактың бедик хавыязы Ленин ордени-биле шаңнаткан, кызымаккай не оң уругну төрээн болгаш кижизиткени дээш Маадыр не деп чаагай аттың эдилекчиин болу бергеп.

— Хөнделеңниң Чайлаг Кара-Суг мал одарлыдырынга дыка таарыжыр чер болгай. Ында кежүп чеде берге-де каш-да хонуп тур бис. Бистиң совхозтуң директизы, салбырның удуртукчулары, тускай эртемнигнери бистериниң хандырылыысче сагыш салып келген. Удуртур житер мнчаар кичөнгей салып турда, кижиниң ажылдаарынга дыка таарымчалыг, хол-даа туттунгур болур-дур—деп, хойжу Маадыр не беседавыстың төнчүзүнде чугаалай-дыр. Бистиң алдарлыг төлептиг хереэжен шпчилериниствиң бирээзи бо-дур.

О. НАМЧЫЛАК.

ИЕ БОЛГАШ ТӨРЭЭН ЧЕРГЕ

Хилиң ышнаш мара баштыг,
Хинни тудуш ийис кызым.
Аныыр арны, хөюг караа
Арыг чүрээ—ынакшылым.
Эргеленчиг ийистерим
Эптиг-демниг өзүп ораар.
Алыс чедер соруглазын
Ада-чурту айтып турар.
Күшүрлериң чолу дээштиң
Күжүм, дыжым өргүп чөр
мен.
Назы чедип угаан киргеш,
Авазынга улам чассыр.
Аяс дээрде алдын хүн дег,
Аныяк чаш ийистерим,
Ие болгаш төрээн черге
Идегелдиг белээм силер.
Уругларым мурнуңарга
Ужураашл хей чөн эртеп.
Чонның оруун часпайн
базып.
Чоргаараанаып чассып
чоргар.

З. НАМЗЫРАЙ.

ӨӨРҮШКҮНҮҢ ЧЫЛЫГ СӨСТЕРИ

Бистиң чыткан өрээлиистиң эжин анар ажыттынган өөнда ак халаттыг, улуг дурт-сыныг аныяк уруг кирип келген, аарыг улус-биле мендилешкен:

— Ам надынар байдалы ындыг-дыр, кырган?—деп, мээң кожам Ондар иректен ол айтырды.

—Силерниң ачыларда мөңгө кап-кадык болдум, эмчи. Ажылым-даа мени манай берген боор. Харын кажан чанар дээш мен, уруум?— деп, кырган сергек харылады.

Эмчи ону хынамчалыг шинчи көргеш:—Кадыкшылыңар шынап-ла эккижээн-дир, ылаңгыя ханыңар балышкыны көңгүс аваа апарган. Ам даарта чанып болур силер—деп, эмчи ээлдем чугаалады.

— Силерге улуу-биле өөрүп четтирдим, Чечек Түлүшовна.

Ындыг чылыг сөстерни Сүт-Хөл эмнелгезиниң иштп аарыглар эмчизи Чечек Түлүшовна Сагаан-оол хей удаа дынналп, аңаа сеткил-сагыжы өөрүп чоруур.

Өөреникчи чылдарында-да эмчи болурун ол күзеп чораан. Кажан Чаа-Хөл ортумак школазын дооскаш, эмчи институдунче киреринің шылгалдаларын чедишкининг дужаатан соонда, оон күзелинче оруунуң базымнары эгелээн. Студент чылдар биледиртпейн эртсе-даа, аныяк кызы амыдыралдың хей-хей бергелеринге өөредип каан. 1968 чылда Красноярскиниң эмчи институдун эки өөредилге-биле дооскаш, баштайгы ажылышчи базымны ол Улуг-Хемниң Баян-Көлга медпункт эргелекчизи болуп эгелээн.

Чаа дооскан аныяк эмчи баштайгы чылдарда бергелерге таваржып турган. Аарыгны дүрген шын тодарадыр алырының парын, берге айтырыгларны аныяк эмчиден хей үешактың, түткүлдүг ажылды иеген турган. Ынчалза-даа оон ажылынга ханы ынаа, чүткүлү, чедип алган эртем-биліиин амыдырал-биле холбап биліири, кызымаккай чоруу, аарыг кижилер-биле чугаалажып биліири, арга-дурумчалыг эмчилериниң ажыктыг сүмелери—ол бүгү бергелерни ажыл артынынге дузалаан.

Сагаан-оол Сүт-Аксынга арга-дурумчулгазы элдэп өскен эмчи болуп чедип келген. Ам үш чыл дургузунда ол чонунга бүлиниг ажыл-хереэ-биле бараан болуп келген. Амгы хүнинерде Чечек Түлүшовна эмнелгеде иштп аарыглар салбырының эргелекчизи болуп ажылдап турар. Ол эмнелгеде чыдар кижилериң хүндүткелин бодунуң эдилекчилеп, хүндүлээчел чоруу-биле чедип алган. Ол ышкаш ырак-узак черлерде чурттап турар малчыннар эмчини бола чалап келир, ынчан ол кажан-даа чажам дивес, ынаар далаш-биле хаптар.

Шынап-да Чечек Түлүшовна совхозтуң фермаларынга, малчын бригадаларынга, хову турлагларынга бо-ла чеде бээр. Барган-ла черинге кижилериң кадыкшылын шинчээн, оон медицина айтырыгларына хамаарыкпан лекция, беседаларны кылып бээри чаңчыл апарган. Чоокку хүнинерде ол рак, гастрит, өкпе, чүрек, ижин-шөйүнду, өөр болгаш өске-даа аарыглар дугайында лекция, беседаларны чонга номчаан. Ол кижи бүрүзүнүң күзенчиг аалчымы.

Ажылдап турар коллективинге ол база-ла мактадыг. Оон эргелекчилеп турары иштп аарыглар салбыры чонунуң культуразы, арыг-шеверн, кадыкшылы дээш социалистиг чарышка тиилекчи болган. Ол салбыр коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп атты чедип алган. Аныяк эмчи коллективинде эки ажылдыг агитатор, политинформатор, пропагандист. Ол эмчи колдеятпанине Совет Эвилелинде болгаш даштыкыда болуушкуннарны делгереңгей чугаалап берип келген. Ылаңгыя чоокта чаа СЭКП ТК-ниң Чиңгиве секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка болган Франциязга ани-чоруунуң дугайында оон кылган беседазы солуп болган.

Эмчи Сагаан-оол хей-иштпиниң ажылдарынга идепкейлиг киржип келген. Суурда агитквартираның, Культура бажыңының бот-тывынгыр уран чүүл болгумүнге доктаамал киржип турар. Оон дугайында чылыг сөстерни эмнелгениң демдеглел дептеринден номчуп болур. Эмчиге өөрүп четтиргенин илереткен хамаатыларның бирээзи мынчаар бижээн: «...Хенертен дегдиржп аараан мен. Чогум эмнелге черинге канчаар эккелгенин биибее болдум. Ам кап-кадык кыдыр сегидим. Мени эмнеп, аарыгдан амы-тынымны камгалаан эмчилерге, сестраларга, санитаркаларга өөрүп четтиргенимни илереттим. Ылаңгыя кол эмчи Чечек Түлүшовна Сагаан-оолдуң буянныг ачы-дузазын кажан-даа утпас мен. Аңаа ажыл-ишчи чедишкиннерни күзедим.

А. МОНГУШ,
«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны».

Оң ышкаш Кызыл-Тайгадан, Бора-Тайгадан, Ак-Даштан кээп эмнеткеш, хоочураан аарыглардан сөглеп үнген Т. Каклаанак, О. Чимит-Серен. А. Ооржак болгаш өскелердаа Сагаан-оол эмчиге өөрүшкүзүн илереткеп, чонунуң кадыкшылы дээш ам-даа эрестиг ажылдаарын аңаа күзеп турар. Оларга кым-даа каттыжар апаар.

Аккыр хадат хөлүнү сөглээн.

Арны чазык, чонга эргим,
Эмчиивиске душсуңарза,
Экилежип хүндүленер.

О. БОРАШ.

ҮЛҮҮН КИИРИП ТУРАР

Даараныпга комбинадың Кызылде хей санныг хереэжен ажыл-ишчилерни хаара тутқан улуг коллективтериң бирээзи. Бисте 240 ажыг хереэженнер ажылдап турар. Оларның ортузунга масса-политиктиг болгаш киржиидилге ажылын хереэженнер чөвүлели тускай план ёзугаар чорудуп келген.

Комбинатка хей-иштпиниң янзы-бүрү ажылдарын чорударынга хереэженнер идепкейлиг киржип турар. Маңаа хереэженнер чөвүлелиниң кежигүннери Валентина Беленкова, Федосия Микачева оларның идепкейлиг ажылын демдеглеп болур. Беленкова коллективте ада-иелериниң школада өөренип турар уругларының өөредилгезинге ажылын харылаар. Ол бо ажылды ак сеткилдиг күүседип, школачыларның өөредилгезин көргүскен стендилерни кылып, ылаңгыя эң эки өөренген уругларның фото-чурүктарын тыртгыргаш, азып турар. Микачева амыдырал хандырылга секторуң эки удуртуп келген. Ол эки ажылдаан болгаш төрээн хүнү таварышкан кижилерни тускай «Мозаиказарга» чырыдып, оларга байыр чедиргишкиннерни байырлалы, даараан кылыглар, бижыргаан чемнер делгелгези дээш өске-даа массалыг хемчегларни эдээп кап чыдар дүргузунда улаштыр организастап келген. Оон сорулгазы чаңгыс — хереэжен чонунуң амыдырал-чурттаалгага культуразын бедидери, хей-иштп сонуургалды өстүрери.

Тос кижи составтыг хереэженнер чөвүлели совхоз төвүн 12 агитквартирага хуваалган. Иштп ажылды партком, ажылчын комитеди болгаш өске-даа организациялярның удуртулгазы-биле хей-иштпиге даянмышаан чорудуп турар. Чайгы хүннерде ажыл шала көпкан кыйны бергеңге айытпайн барып болбас. Сууру чаагай-кыдыгазыпче сагыш салыры черле чугула. Хереэженнерниң культуразын амыдырал-чурттаалгазы, сагылга-түрүмү дээш айтырыгларже база доктаамал кичөнгей салыры күзенчиг. Хей-иштпиниң корум-чурумун бижыгдаар хереэже хереэженнерниң киржиргезин калбартыр сорулгабиле агитквартиралар аразында чарышка бо талазы-биле тускай негелдеш ышап-ла күүседир кылдыр киирзе ханды-гыла деп санал бар.

Тываның тараалаң булуңу—«Тиилелгенин» бүгү ажыл-ишчилери-биле бир домей совхозтуң хереэжен фонду тоску беш чылдың үшкү чылында күш-ажылчы бедик көргүзүглер дээш моон соңгаар-даа улам соруктуг ажылдаар дээрзинге бүзүрел улуг.

Б. ДИРЧИН,
«Шынның» тускай корр.

„ТИИЛЕЛГЕНИҢ“ ИШЧИЛЕРИ

Ийи дакпыр орденниг ак-көк Тывавыстың найысылалы Кызыл бо хүннерде база катап хайымнат, өөрүшкү-хөглүг, байырлал шинчи кире берген. Бөгүн маңаа Тываның хереэженнериниң VII съездизи ажыттынар. Менги баштыг Мөңгүн-Тайганың, эзимкаскак бүргээн Тожунуң, хову-шөлдер шыпкан Эрзин-Тестиң, тараалаң Тандының эрес-кежээ хереэженнериниң төлөэлекчилери — малчыннар, саанчылар, бызаа ажаакчылары, эмчилер, башкылар, садыгжылар Кызылда чыглып келгеп.

Хереэженнер съездизп ажыттынар мурнунда, кашы хонук бурунгаар Тандының «Тиилелге» совхозка барып, мурнакчы ишчилер-биле ужураашкан бис. Совхозта барык 400 ажыг хереэженнер ажылагыйның энгы-ангы адырларында хаара туттунган, арга-күжүн хөйнүң хереэнге бараан болдурганнар.

«Амыдыралдың каастакчылары дижириис хереэжен чон үлүгүн катчып, күжүн салбас ындыг адыр бисте чок» деп совхозта хереэженер чөвүлелиниң даргазы Оолак Сарыг-ооловна Тумайның чугаалап олурары кончуг ыяш. Чаарби ажыг хойжу коданнарда дузалакчы кадарчылар — хереэженнер. Совхозтуң ийи сүт-бараан фермаларында 70 ажыг хереэженнер ажылдап турар. Сезонныг ажылдар үезинде хойжу турлагларынга, шаңнарга ажылдаар кижилерниң хей кезиин база-ла хереэженнер.

Бөгүнгү съездиге «Тиилелгенин» төлөэлекчилери боол, мурнакчы сакманщик, эки повар Седип Бопуун, ажылчын Ондар Хорлуу (агитквартира даргазы) болгаш чөвүлелдиң даргазы Тумай Оолак олар келгеннер.

Күр чер суурнуң хевирнишкинин чыл келген тудум чаартының, хөгжүп, сайгарап олурар. Шагда ийи-бир кудумчуулуг улуг эвес суурда ам даап бажыннарлыг улуг тудуглар беэин көстүп келген. Новая деп чаа кудумчу база немешкен. Оон-биле чергедештир кижиларниң амыдыралы чагайжып, хөйнүң, иштпиниң хереэнге оларның сорук киришкин ижин, үлүг-хуузу көскү апарган.

Кызыдың эмчи училищезиниң баштайгы чылдарла доозукчуларының бирээзи Алевтина Анай-ооловна Денинмаа бо суурга хей чылдар дургузунда ажылдап, чурттап келген. Ам ыслн эргелекчилеп ажылдап турар. Совхозтуң хей-иштпичи, мурнакчы хереэженнериниң бирээзи Алевтина Анай-ооловна хереэженнер чөвүлелиниң база элээп кап чыл ажылдап турар. Бичии чаштарның культурлуг чараш аажы-чаңга кижизиттиниң өзүп доругары, төлептиг кижи болуру дээш ясли коллективиниң эки удуртуп башкарганы мантанчыг. Хереэженнерни культурлуг амыдырал-чурттаалга дээш чарышче хаара тудар, культурамассалыг хемчегler организастап чорударынга киришпитирер талазы-биле эвээш эвес ажылдарны чорудуп турар. Бодунун-даа, өскелерниң-даа уругларын төлептиг кижилер кылдыр кижизидип турар. Ол чоокта эрткен сонгуулдага Күр чер кожаа Советиниң депутадынга сонгуткан.

Чеди уругларның иези, мурнакчы малчын Ондар Сүлүкааның дугайында бөгүн чүгле мактал-биле чугаалажыр бис. Ажы-төлүн төлептиг салгал кылдыр кижизиттишаан, иштпиниң малын карак кызыл ажаап кадагалап турары-биле ол чонунга мактадыг. Саанчылар Клара Монгуш, Салчак Александра, Ондар Кара-кыс, малчын Куулар Седип, бызаа ажаакчылары Монгуш Чечекмаа, Монгуш Ирина дээш он-он мурнакчы, эрес-кежээ төлептиглерниң аттарын совхозта чоргаарал-биле алап турар.

Мурнакчы саанчы Кара-кыс Шыыраповна Ондар-биле таныыльар.— Сеткилимге таарыжыр ажылды бодум шилип алганым ол чүве—деп ол чугаалап олурар. — Авам маңаа саанчылап турда солуучу саанчылап эгелээн мен. Ынчан чаа-ла он сеспен турдум. Авам пенсиняже үнерге оон инектерин хүлээп алдым...

Аваазының хереэн уруу, адазының ажылын оглу уламчылап, салгал дамчып ажылдап чоруур малчыннарны, саанчыларны кана-даа эскерер бис. Кара-кыс Шыырановна ындыгларның бирээзи. Изиг күзел, мергежилиниге бердингени ону кезээде сорук киирип чоруур. «Саанчының ажылы кадыг-берге болбайн аан. Салаалар бешин кадыг апаар чүве болгай» деп саанчы чугаалап олурду. Шаг-үе олчаан турар эвес, амыдырал хүн келген тудум бурунгаарлап хөгжүп олурар. Кара-кыс ам 22 иректе механиктиг саалда аппарады-биле шаңма четпейн саай шаап алыр апарган.

Шилип алган ажылынга хаяы бердингеп чоруң, аңаа хандыкпыл, ол дээш чоргаарал, хөйге оон үжүр-дүзазын биліири үстүнде адаалывыс саанчының мөзүү-шынарында онзагай түүлдер болу бергеп. Оон чурттап олурары культурлуг, өскелерге үлегерлиг. № 7 агитквартираны оон бажыңында организастап тургускан. Боду оон даргазы. Тускай булуңну ында дерээн. Хуралдар, чыыштар, бот-тывынгыр уран чүүл концерттери, делгелгелер дээш кандыг солуп ажылдарны хереэженнер чөвүлели Кара-кыс шыкаш активчилериниң дузаазы-биле организастап чорутпайн келдя дээр.

Эрткен кыжын агитквартиралар концертинге суурнуң хереэженнери эң-не идепкейлиг киришкен. Ондар Кара-кыс саанчы кижи болгаш ажылы чымыштыг-даа болза, иштпиниң хереэнден черле чажам дивес кижи болду. Идепкейлиг ажылчынны көдээ Совет депутадынга база сонгаан.

«Тиилелгенин» хереэженнер чөвүлелинде эки чаңчыл бар. Кудумчу байырлалы, ыяы-бүрү оюннар байырлалы, даараан кылыглар, бижыргаан чемнер делгелгези дээш өске-даа массалыг хемчегlерни эдээп кап чыдар дүргузунда улаштыр организастап келген. Оон сорулгазы чаңгыс — хереэжен чонунуң амыдырал-чурттаалгага культуразын бедидери, хей-иштпи сонуургалды өстүрери.

Б. ДИРЧИН,
«Шынның» тускай корр.

Делегей бо хүннерде

НЕВАНЫҢ ЭРИИНДЕ

Бо чылдың июль тайчузүнде Ленинградта өлүк ордузунга аннар кежиниң әәлчеглиг делгелге-садыы болур. Нева хемниң эриинге ан-өлүк садыы делегейде сурагыг апарган. Делгелге-садытда кирген кештериниң ассортиментизи хөй, шынары эки. Оон киржикчилери ССРЭ-ниң дашкаар үндүр садып турар өлүк кештериниң барык шуптузуун садып ап болур.

Бүгү әвилелдиң «Союзпушнина» каттыжышкынының Ленинград салбырының эргелекчизи Леонид Жуковтуң чугаалааны болза:

— 1931 чылдың марта Бүгү әвилелдиң «Союзпушнина» каттыжышкыны Ленинградка бодунуп эң баштайгы улуг хемчээлдиг делгелгезин организастап эрттирген. Ада-чурттуң Улуг дайынының эгелээр мурнунда ниитизя-биле он чеди делгелге-садыг болган. Ол болуп турган делгелге садыг дайын соолунде 1947 чылдың июльдан эгелеп катап тургустунган. 1964 чылдан эгелээш өлүктүң делгелге-садыын Ленинградка чылда үш катап: январьда, июльда болган октябрьда эрттирип турар апарган.

Дайын соолундеги болгулаан делгелге-садыгларга 10—15 чурттардан садып алыкчылар келген. Ам ордуга 20—25 күрүнелерниң төлээлери ужуражыр. Ол дээрге бир-ле дугаарында Англия, АКШ, ГФР, скандинав чурттары, Италия, Франция, Швейцария, Голландия, Япония-дыр.

Өлүк ордузунга чылдың-на 4 миллион хире каракуль, ондатра, киши, норка, дилги, ондатра, күдең, енот кештерии — шупту 55 хевириниң өлүүнүң делгелге-садыын эрттирип турар. Эрткен чылын делгелге-садыгга 75 муң киш кежи, 700 муң хире сибирьнин диинлери, норканың 650—700 муң саныыг 15 янзы өнүүт кештери, бир миллион каракуль кежи кирген. Чекпе, енот, кырза, дырбактыг кештери улуг сонуургалды болдурган.

Даштыкыдан келир өлүк фермаларының төлээлери бистиң ажнарывыс кештерин, оон сорттап ылгап каанын, күрүне стандартын сагаанын бедиибиле үнелээрлер. Ынчангаш дыка хөй даштыкы коммерсантылар өлүк кештерин баш үдур көрбейн-даа, хереглээн кештерин телефон дамчыштыр магыып ап турар.

О. КУЛЕШ.

(ПМА).

СЭКП-ниң төлээлери Иракта

БАГДАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Ш. Р. Рашидов Иракның политиктиг кол үш партиязының — Араб социалистиг чаартылга партиязының, Иракның Коммунистиг партиязының болгаш Курдистанның демократтыг партиязының удуртукчуларыбиле Багдадка найыралдыг ужуражышкын кылган.

Июль 16-да болгаш 17-де эрткен беседаларга партиялар аразынга дем каттыштырып ажылдаарының айтырыгларын чугаалашкан. Совет Эвилели биле Ирак Республиканың аразында найыралдыг харылзааларны калбартырының эргежок чугаазын демделээн.

Араб социалистиг чаартылга партиязын республиканың баштыңы болдурган 1958 чылдың июль революциязының 14 чыл оюнуң болган 1968 чылдың июль 17-нин болуушкуннарының 5 чыл оюнуң байырлалдарында СЭКП-нин төлээлери киржип турар.

Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааныың дугайында

ТОКИО. (СЭТА). Япон-совет найыралдың парламентиге каттыжышкынының президентизи, либерал-демократтыг партиядан парламент депутады Хирохидэ Исида болган ол каттыжышкынының чингине секретары, социалистиг партиядан парламент депутады Хироити Цудзихара СЭКП ТК-ның Чингине секретары эт Л. И. Брежневке телеграмма чоруткан.

«Дээди деңнелдиг совет-америк чугаалажышкынынар үезинде силерниң күжениишкиниерниерни болгаш Силерниң чедип алган түңнелдеринерни шынап-ла магадап тур бис.

Бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының эрге-ажыктары дээш моон соңгаар-даа күжениишкиниер салыр болгаш бүгү кижи төрелгетениң чаагай амыдырал деңнелин бедидеринин база чечектелириниң хөрээнге улам улуг улуг-хуулу киирер деп силерге идеген тур бис» — деп, ол чагавда айыткан.

МЕДЕГЛЕЛ

БЕРЛИН. (СЭТА). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажыла талазы-биле чөвүлел хуралдың келир үечадазын чедиишкинниг эртирериниге Герман Демократтыг Республика чогуур үлүгхуузун киирер. Хельсинкиге болган ниитн-европа чөвүлел хуралының, баштайгы үе-чадазының түңнелдериниң талазы-биле ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш ГДР-нин Министрлер Чөвүлели ол чөвүлел хуралдың келир үечадазының түңнелдерин Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң быжырымчалыг дугуржуглуг политиказының чедиишкинин деп үнелээн. ГСЧП ТК-ның Политбюрозу болгаш ГДР-нин чазаа ылангыя «Европаның айыыл чок чоруунуң үнезиниериниң болгаш Европага күрүнелер аразынга харылзаалар принциптериниң дугайында Кол декларациязының» совет төлевилелиин эң чугула ужурдузалыг кылдыр үнелеп турар деп, медеглелде чугаалаан. Ол Декларацияны чүүлдүг деп көөрү келир үеде Европага тайбынны быжыглаарынга болгаш эң хөй янзы-бүрү талаарлыг кылдыр үре-түңнелиг дем каттыштырып ажылдаарының үндезинин ылап тургузарынга бедик чергелиябиле дуза чедирер ийик деп, медеглелде демделээн.

БКП ТК-ның пленуму

СОФИЯ. (СЭТА). БКП ТК-ның пленуму Софияда ажыттынган. БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков делегей байдалының чамдык айтырыгларының дугайында илеткел кылган.

Пленумуң ажылынга партияның ТК-зының кежигүннериниден болгаш кежигүнүге кандидаттардан ангыла, Болгарияның чер ажылдыг улусчу эвилелиниң Төп контрольревизия комиссиязының кежигүннери, Доктазмал чыжының кежигүннери, министрлер, министрлерниң орлакчылары, хөй-ниитн организацияларының база чогаадыкчы эвилелдериниң удуртукчулары, элчиннер, БКП ТК-ның, Министрлер Чөвүлелиниң, Күрүне Чөвүлелиниң, Даштыкы хереглер министерствозунуң, Даштыкы садыг министерствозунуң удуртукчу ажылдакчылары, массалыг информация чергелериниң төлээлекчилери база киржип турар.

АФГАНИСТАНДА БОЛУУШКУННАР

●КАБУЛ (СЭТА). Июль 17-де Кабул радиозун дамчыштыр Афганистанның премьер-министри Мухаммед Сардар Дауд чүве чугаалаан, чуртка хаан ёзу-чурумун узуткаан болгаш Афганистанны республика кылдыр чарлаан деп дыннаткан. Эрге-чагырганы чаа ёзу-чурумнуң холга алганының түңнелинде чуртка чаартылгалар чорудар, ук чаартылгаларны сөөлзүредир чарлаар деп, Дауд чугаалаан.

Афганистанның даштыкы политиказы кана-даа каттышпас үндезининг болур, ынчангаш бистиң чуртувус кандыгдаа шериг эвилелиниге каттышпас деп, ол медеглээн. Афганистанның даштыкы политиказы национал күзел-бодалдарга дүүштүр тургустунган болгаш тайбыңны деткиринче чүткүлдүг болурун хамыктан бедик үнелээр деп, ол чугаалаан. Ынчангаш болганда, Афганистанның политиказының барымдаалаар эң чугула принциви—тайбың болгаш делегейниң бүгү чурттары-биле наймыал болур деп, С. Дауд медеглээн.

Ол политиканы чорударда ыраккы азы чоокку, улуг азы бяче-бүурай кандыг-даа чурттуң ийикпе улусту дора көөр чорук турбас ужурлуг. Афганистанның улустуңун күзелбодалдарын барымдаалаан бистиң политикавыс ынчыг—деп, С. Дауд медеглээн.

●ПАРИЖ. (СЭТА). Парижто келген дыңналгаларны ёзугаар алырга, Кабулдуң байдалы тайбың хевээр, шериглер найысылалдың кол кудумчуларын контролдап турар. Чазак бажыңнарының чанында танкылар тургулап алган. Аэропорт хаданган болгаш ону шериглер таннылдап турар. Хоорайда шериг негелдезинге чагыртыр байдал тургустунган. Кабул радиозу чонну бажыңнарынга турарынче кыйгырган деп, Франс Пресс агентилел дыннаткан.

●РИМ. (СЭТА). Афганистанның хааны Захир Шах ам Италияда чорун турар, ол анда Лондондан чеде берген деп, Афганистанның Италияда элчин чери дадыткаан.

●ДЕЛИ. (СЭТА). Афган найысылалда амыдырал чаагайлыг турар деп, Кабул радиозу дыннаткан. Чаа тургустунган республика эрге-чагыргазы чуртту чедиишкининг удуртуп турар. «Армия, авыяк офицерлер чер болганның байдалын контролдап, хүлээлгезин күүседип турар» деп, радио дамчыдыптазынга чугаалаан.

Кабул радиозунуң дыңнаткавын ёзугаар алырга, Сардар Мухаммед Дауду Афганистан Республиканың президенттиин кылдыр чарлаан. Даштыкы хереглер болгаш камгалал министерстволарын база ол баштаар деп, ынналадыгда чугаалаан.

Кабулдуң байдалы тайбың. Хоорай транспорту ажылдап турар. Хоорайның телефон четкизин, телеграфты амдыызында ажылдатпайн турар, барыын чүктүң чамдык элчин чергелиң шериглер таныыладып турар.

ВДР-ни Англия хүлээп көрген

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның чазаа Вьетнам Демократтыг Республиказы хүлээп көргевин чарлаан. Ийи чуртуң аразынга дипломаттыг харылзаалар тургузар дугайында чугаалажышкынынарны дипломаттыг шүүлтүлер дамчыштыр эрттирген турар деп, парламентиге дыңналдың чарлаан.

ХОЙЖУЛАРЖЕ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

Мойынкум—Казахстанның каракуль өстүрер кыдыр тускайжыттынып турар, хөй амыдыг деңгем девискээри. Делегей ярмарказыларынга Мойынкумнуң малчынары чылдың-на 150 муң хире каракуль хураган кежин киирип турар.

Совхоз төптеринден ыракка тура, хойжулар боттарын «улуг-аалдан» хоорулган кыдыр бедавас. Одарларга көмөр магазиннер, автоклубтар, идик-хеп, радиоприёмниктер септеп чоруур мастерская, даарнылганың, арыглаарының ательелери иээп турар. Хойжулар чаа киноларны көрүп, чаа солунналарны үргүлүг номчуп, көмөр библиотекалардан номнар ап турар, чаа нөстюм, платье даарадып тыртып алыр аргалыг.

Районда хойжуларны эмнелге талазыбиле хандырар амылды база эки тазрыштыр тургускан. Ында аалы эмнелге чери болгаш фельдшер-акушер пунктузу амылдап турар.

Область төвүнүң болгаш найысылалдар театрларының артистери оларга барып турар. Районнуң национал ыр болгаш танцы ансамбли «Аксуннар» («Ак комагарлар») үргүлүг аалдап келир. Оон 25 кижилиг коллективи чылдың-на 120—130 концертти чонга көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: Мойынкумнуң культура бажыңының национал ыр болгаш танцы ансамбліниң Казах ССР-де «Айдарлин» совхозтуң хойжуларынга көргүзүглери.

(И. БУДНЕВИЧИНИҢ фотозу. ПМА).

УРАН ЧОГААДЫЛГА ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Тываның херааженнериниң VII съездизинге тураскаатканулусчу кааспалга уран чүүлүнүң делгелгези Кызылга Политиктиг чырыдышкын бажынында ажыттынган. Ында Кызылдың, республиканың районнарының хераажен уран-шеверлериниң 800 ажыг ажылдарын көрүкчүлерге бараалгадып келгээн.

Делгелгеде тыва национал сиилбилге уран чүүлүнүң хевирлериниң ажылдары—чонар-даштан кылган ан-мен дүрзүлери, узанылга херекселдери—моңгун баскыштырлыг чүгеннер, бижек, янзы-бүрү үгүлзлер-биле хаазлеп кааспаан төрепче, деспелер, бүрүн дериглиг ойнаарак өглер, ширтектер, уран-шеверниң кижилериниң даарааны хөй янзы ийик-хеп, аргыглыг чүүлдер, уран чуруулга жаирының кылыглары даяш эдилелдиң янзы-бүрү хереклелери бар. Ол ышкаш фотографияның ажылдарын дыка хөй херааженнер чөвүлелдери делгелгеде киирген.

Уран-шеверлерниң делгелгеде киирген ажылдарын кызылчылар болгаш найысылалдың аалчылары, херааженнер съездизиниң делегаттары үлүг сонуургал-биле көрүп турар. Эң дээре ажылдарны, мастерлерниң дипломнар, Хүндүлел бижиктери, белектер-биле шаннаар.

М. ДҮЛҮШ.

ЗОНА МАРГЫЛДААЗЫ БӨГҮН ЭГЕЛЭЭР

«Хөм мячиктиң» шаңналы дээш 1961—62 чылдарда төрүттүнген болдарның РСФСР-ниң ийиги зоналыын шүүлде маргылдаазы бөгүн бистиң республиканың найысылалы Кызыл хоорайның Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга эгелээр. Ук маргылдааны эрттиреринің чурумун кысказыбиле тайылбырлап бээрин бистиң корреспондентывис Кызылда уругларның спорт школазының директору, ол маргылдаанның судьязы Вячеслав Степанович Хопровтан дилээн. Ол дугайында кыска интервюну паралдывыс.

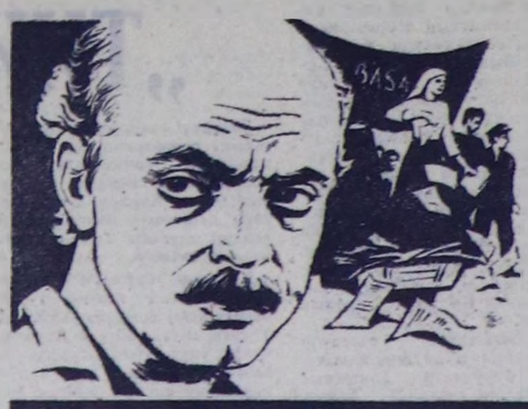
— Вячеслав Степанович болуп эртер маргылдааның кол сорулгазы кандыгыл?

— «Хөм мячиктиң» шаңналы дээш чыл бүрүде чорудар школачыларның бо маргылдаазының үжүр-дүзазы улуг. Бирле дугаарында, футбол спортун школачылар-даа, улуг-даа улустуң аразынга нептередип, сайзырадыр, оны массалыг болдурарынга улуг идигни берип турарын демделээри чугула. Ийинде, бедик мергежилдиг футболистерни белеткээринге канчаар-даа аажок улуг салдарны чедирип турар. Ким билбес бээр, Совет Эвилелиниң футболга шилиндек командазының ойнакчылары улуг спортче баштайгы базымнарын «хөм мячиктен» эгелээн болгай. Кызылга бир-ле дугаар болуп эртер бо зона маргылдаазы бистиң республикага футбол спортун нептередириниге улуг идигни бээри чугаажок.

— Байы-кайы черлерден келген командалар киржир ирги?

— Ук маргылдаага Алтай крайның, Иркутск, Кемерово, Курган, Новосибирск, Омск, Томск, Челябинск, Тюмень областтарның болгаш Тыва АССР-ниң шилиндек командаларының өзүп орар аныяк футболистери киржир. Эрткен чылын бо зонага Кемерово областың футболистери чемпион болган. Бо чылын олар база багай эвес белеткенген. Үстүнде адаанывыс 10 команданы ийи болүкке чарган. Бистиң республиканың аныяк футболистери яйиги болүкке ойнаар. Маргылдаа июльдуң 20-ден 29-ка чедир тургулчулаар.

«УГААНДАН УТТУНДУРБАС»

ЗАРУБКИ НА ПАМЯТЬ

«Молдава-фильм» киностудиязы «Угаандан уттундурбас» деп делгем экраныыг, уран-чечен фильмни үндүрген. Ында чажыт ажылдап турар коммунистерниң удуртулгазыбиле молдав чонуун Бессарабияны Совет Эвилелиниге каттыштырар дээш демисеяның дугайында чугаалап турар.

Сценарийни Василий Худяков чогаалткан. Тургускан режиссерлары—Н. Гибу, М. Израилев.

Чаа кино республиканың киноэкраннарынга удавас үнүп эгелээр. Ук фильмни көөрүнче далажыныр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 20-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдыгаалар программазы. 13.35 — Медээлер. 13.45 — Өөнүт телекөргүзүг. «Дактарым». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. «Арзылаң оолдарының ужураалдары». 14.30—Өөнүт телекөргүзүг. Хенэнгилериниң телетеатры. «13 таңдай». 15.25—Аныяктарның байырлыг манифестациязы. «Ленининиң болгаш партиязының хөрээнге ышкы бис».

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер. 18.15—«Вильнюс». Документалдыг фильм. 18.25—Телемедээлер. 18.35—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.40—Улуг совет шүлүүчү В. В. Маяковскийниң төрүттүнгенинден бир 80 чыл болганынга турускаткан кежээ. 20.40—Өөнүт телекөргүзүг. «Холегелер дал дүштө козулбейн баар». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 7-ги серия.

КЫЗЫЛДАН

21.45—«Беш чылга—шалыпчы күш-ажылды». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

22.10—«Москваның концерт залдары-биле». Музыка тайыгбыры. 23.00—23.30—«Ү». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Төлептиг өглүле» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Семург» 10.00, «Бодуңун туружунда кижи» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Адам биле Хева» 11.30, «Амыдыралче эглип келгеним» (2 серилзы катай) 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киноочымында 9.00, «Талыгырда — Барыын чүүте» 10.40, 12.30, «Кара тажы» 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Эрин гармошказынга бичии ревизем» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

Стратосфераже ужудуушкун

Совет ужудукчу-шенекчилер Аза-чурт авиациязының төөгүзүнге база бир кайгамчыктыг ярынны ажытканнар.

Артем Иванович Микоян аттыг дүржулга-конструктор бюрозунуң чогаалдыг кылганы Е-266 деп самолётка Совет Эвилелиниң Маадыры П. М. Остапенко 243,5 секундада ужен километр бедикче ужудуп үнген. Ол дээрге делегейде эң улуг чедиишкин-дир.

П. М. Остапенко биле кады ол-ла самолётка хары угла ужудуп үнген ужудукчу-шенекчи Б. А. Орлов 169,8 секундада 20 километр бедикче ужуткан. Ужудуушкуннуң чамдык үелеринде самолёттуң кедурлур дүргени секундада 320 метр чедип турган.

Армавирде авиациянын дээди шериг училищезинин (мурнунда оон доозукчузу) инструктору Петр Максимович Остапенко шенекчилер школазын дооскандан бээр элээн ур апарган. Дыка хөй чаа самолёттарга шенелде ужудуушкуннарны кылган. Чижээлээрге, сураглыг МИГ-21 деп самолётка шенелде ужудуушкунну чедиишкинниг чоруткан. Оон биографиязында дыка хөй чаа-чаа чедиишкинер демделеттинген. П. М. Остапенко ам делегейниң беш удаа рекордсмени болган.

Борис Антонович Орлов бир-ле дугаарында делегей рекордун тургускан. Ол база-ла шенекчилер школазын дооскан. Сураглыг ужудукчу Совет Эвилелиниң Маадыры С. Н. Анохин Борис Антонович Орловту ол школага өөренир дугайын саналдаан. Ам Б. А. Орлов дүржулгалыг мастер-шенекчи, делегей рекордсмени апарган.

СЭТА-ның корр.

МОСКВА.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

1973-74 өөредилге чылында Ак-Довурак хоорайның № 41 профессионал-техниктиг училищезин дараазында мергежилдерге өөренирин күзээн аныяктарны чалап тур:

1. Электрослесарьлар.
2. Үлетпүр дериг херекселдериниң слесарь-септекчилери.
3. Автомашиналар септээр слесарьлар.
4. Газоэлектроканнакчылар.
5. Сантехник-слесарьлар.

Өөренир хуусаазы 2 чыл. Анаа сес класс дооскан, 16 хардан өрү назылыгларны хүлээп алыр. Училищени дооскан соонда тускай мергежилди чедип алган ол кижилер «Тыва даг-дүгү» комбинатка ажылдаар.

Сургууулдарның өөренип турган үезинде ниити чуртталга чери-биле болгаш идик-хеп-биле хандырбышаан, халаска чемгерер. Училищениң бодунда 8-тен 10 чедир класстарлыг кежээки школа база бар. Бүдүрүлге практиказы эртип турган үезинде сургууулдарның ажылдап алган акшазындан 33 хуу төлевирни бээр.

Училищеге өөренип турганының чылдарын ниити ажыл стажыңга киир санаар. Училищени кончуг эки демдектерлиг дооскаңнарыны ажыл стажын барымдаалавайн, күрүнеден долу хандырылгалыг техникумнарже өөредип чорудар.

Тускай мергежилдериниң аайы-биле училищеге техниктиг болгүмнер база ажылдаар. Ол ышкаш анаа бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмү болгаш спорт залынга спортчу секциялар ажылдаар.

Училищеге киреринң күзээннер спорт хептиг, триколуг, тапочкалыг келир болгаш карандаш, демир-үжүк, шугумнуг келир.

Училищенин директорунун адынга киирер билдиришкинге кожар документилер:

1. Төрүттүнгенининң дугайында херечилел азы паспорт.
2. Школа дооскаңының дугайында херечилел.
3. Шериг биледи азы киир бижээн херечилел.
4. Автобиография.
5. Сөөлгү ажылдап турган азы өөренип турган черинден характеристика.

3×4 хемчээлдиг 6 фоточурук.

Өөренирин күзээннер Ак-Довурак хоорай, № 41 училищеге үстүнде бижээнивис бүгү документилерни дужаар.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизининиң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизининиң 37-13, культура киллизининиң 23-54, кодээ ажылагый киллизининиң 21-47, үлетүүр киллизининиң 22-64, чагаа киллизининиң 41-27, информацина база совет тургузуг киллизининиң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаңда 32-75 телефонче золгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫГ № 2260.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС 00860.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңдар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 170 (9245) | Суббота, 1973 чылдың июль 21 | 1925 чылда үнелезилеттинген | Өртээ 2 көп.

МӨРЕН БОЛГАШ ХАЙЫРАКАН СУУГЛАРНЫҢ ХЕРЭЭЖЕННЕР ЧӨВҮЛЕЛДЕРИН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Херээженнер оргузунга организакчы болгаш политикжи-зидилгелиг улут ажыл чорутканы база оларның күжүн ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседирингә эвилелдиин дээш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Эрзин районунуң Мөрен суурда херээженнер чөвүлелиин (даргазы С. С. Даргат);

Чөөн-Хемчик районунуң Хайыракан суурда херээженнер Чөвүлелиин (даргазы Л. Дамба-Даржаа).

Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1973 чылдың июль 19.

ССРЭ-ниң Дээди Соединиң сески чыыжының алдыгы сессиязы

СОВЕТ УЛУСТУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУ ДЭЭШ

Бистиң чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органының сессиязы совет хөй-янгының кичээңгейлиг хаара тутушаан. ССРЭ-ниң Дээди Соведи совет улустуң амыдыралының дыка чугула талаларының айтырыглары, совет тургузугның ёзулугледе-мократизминиң дугайын, партияның салым турары: бүгүлө түүдү кижиниң эргежыныга, кижиниң чаагай чоруунга деп сорулгазын амыдыралга чайгылып чок боттандырын, туразының дугайында айтырыгларны чугаалажып көргеш.

Июль 19-та эртевгинин 10 шакта Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының хураддаар залынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң ушкү хуралы эгелээн.

Эштер Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны депутаттар үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыныбиле утпааннар.

Эвилелдиң Совединиң Даргазының оралакчызы депутат Б. Е. Патон хуралды даргалаан.

Чурттың улус өөредилгезиниң байдалының болгаш ону улам ынай сайзырангайжыдар хемчеглер дугайында база ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында Хоойлужудулга Үндезинниериниң төлевилелиниң дугайы—бөсселиниң чугаалажыр башкы айтырыгының талазы-биле санал чугаалажырын үргүлчүлээн.

Бо айтырыглар талазы-биле санал-оналл берген депутаттар: ВЛКСМ ТК-ниң бирги секретары Е. М. Тяжельников, Туркмен ССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы А. М. Клычев, СЭКП-ниң Приморье крайкомунуң бирги секретары В. П. Ломакин, ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струев, Ростов областның Орел районунуң XX партсъезд аттыг колхозунуң даргазы П. Ф. Костенко, Дагестан АССР-ниң Чогаалчылаар эвилелиниң баштаар черинин даргазы Р. Г. Гамзатов, Башкир АССР-ниң Салават районунда Аркаульдуң ортумак школазының башкызы Х. С. Искандарова, Кыргыс ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи К. Г. Караксеев.

Эвилелдиң Совединиң хуралдарынга шупту 18 кижи санал берген деп, хурал даргазы дыңнаткаш, санал бээрин соксадыр деп санал кынрген. Ол санал хүлээп алдынган.

Эвилелдиң Соведи сессиязының чугаалажыр бирги болгаш ийнги айтырыының талазы-биле санал чугаалажырын оон-биле доосхан.

* * *

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Кремльдиң Улуг ордузунуң хураддаар залынга 15 шакта Эвилелдиң Соведи биле Национаддар Совединиң катышкан ийнги хуралы болган.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарёв, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны депутаттар болгаш аалчылар дициптиттинүр адыш часкаан уткаан.

Палаталарның каттышкан хуралын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы депутат А. П. Щитиков ажыткан.

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң байдалының база ниити ортумак, профессионал-техниктиг, түскай ортумак болгаш дээди өөредилгени улам сайзырангайжыдар талазы-биле хемчеглер база ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезинниериниң төлевилелиниң дугайы—бөсселиниң чугаалажыр башкы айтырыгының талазы-биле санал чугаалажырын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ийи Палатазынга доозулган деп, ол дыңнаткан.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат К. Т. Мазуров Палаталарның каттышкан хуралынга түннел сөзүн чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Соведи болгаш Национаддар Соведи чуртта улуо өөредилгезиниң байдалының база ону улам ынай төгүдер, сайзырангайжыдар хемчеглериниң болгаш ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында Хоойлужудулга Үндезинниериниң төлевилелиниң дугайында айтырыгларны үргүлчүлээн деп, Б. Е. Патон чугаалаан.

Улус өөредилгезиниң ролюн бедидиринче, бистиң чурттувустуң улус ажыл-агыйының болгаш культурazының бүгү адырларынга бедик мергежилдиг ажылчын кадрлар база түскай эртемнелер белеткеп бээрин экижидиринче сагыш салган Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турарын санал берген депутаттар чугаалаан деп, оратор оон ынай чугаалаан. Улус өөредилгезиниң системазын улам хөгжүдер болгаш сайзырангайжыдар талазы-биле чуртка СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда чайгылып чок боттандырып турар боттуг бүгү хемчеглерни олар база түүлүг деп көрген.

Школаның чаңгыс аай, күш-ажылчы, политиктиг, ленинчи принциптери амыдыралга боттарының өндүр улуг күштүүн бүрүнү-биле бүзүредип көргүскен, оларны херек кырынга боттандырары кайгамчык улуг чедиишкиннерлиг болур түңнелди биске берген болгаш келир үеде улам улуг чедиишкиннерлиг болур арганы база чугаа чок бээр. Ол принциптерни, бистиң өөредилго системазыңыр социалистиг чаагай чаңчылдарын моон соңгаар база хумагалап, быжыглаар, оларны амгы үениң байдалынга таарыштыр ажыглап тургап үргүлчүү байдыр болзувусса чогуур деп үүвенин санал берген депутаттар демдеглээн.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның партия организацияларының, Дээди Советтериниң, Министрлер Чөвүлелдериниң, чер-чер Советтериниң, улус өөредилгезиниң органнарының, өөредилге-кижизидилге черлериниң, бүдүрүлге коллективтериниң, хөй-ниити организацияларының өөредилгени улам хөгжүдер, өөредилге-кижизидилге ажылының деңнелиин бедидер, өөредилге черлериниң материалдыг базазын быжыглаар, коммунистиг тургузуушкунунуң практиказы-биле өөредилге, кижизидилгениң харылзаазын быжыглаар талазы-биле улуг, үре-түнелдиг ажылды чорудуп турарын депутаттар чугаалаан.

Өзүп олурар салгакчыларны коммунистиг ёзуга кижизидиринге бистиң чурттувустуң улустарының кады чедип алган дуржугазының улуу болгаш хөй талалыг саналовал чугаалашкаңындан көзүлген.

Оон ынай Эвилелдиң Совединиң болгаш Национаддар Совединиң депутаттарының база Комиссияларының сессияга чугаалаан чугула санал, сатындырыгларын боттандырганын тодаргайлап чугаалаан. К. Т. Мазуров оларның шупту түүн чазан база чогуур министерстволар болгаш ведомстволар кичээнгейлиг чугаалажыр көргеп деп медеглээн.

Чазактың киргеши ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайын-да хоойлужудулга Үндезинниериниң төлевилелин Комиссияларының эдериичи илеткелдеринде база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң санал бергеп депутаттары бүрүн чаңгыс эп-сеткилдии-биле чүүлдүг деп көргеп. Оон-биле тергелештир Хоойлу төлевилелинге чамдык немелдеер киирерин санал бергеннер чугаалаан. Хоойлу төлевилелинге чамдык немелдеерни киирерин илеткелдиң түннел соңгаре саналдаан.

Хоойлу төлевилелиин эргечагырганың дээди органы—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң хүлээп алганы Коммунистиг партияның улус өөредилгезиниң талазы-биле төлевилээн сорулгаларын чедиишкиннигг боттандырарының чугаа фактору болур, бистиң чурттувустуң аныяк салгалын идеи талазы-биле улам дадыктырарына, ону коммунистиг ёзуга кижизидиринің бүгү херээнге дуза чедирер деп, К. Т. Мазуров чугаалаан.

«ССРЭ-де улус өөредилгезиниң байдалының болгаш ниити ортумак, профессионал-техниктиг, ортумак тускай болгаш дээди өөредилгени улам ынай сайзырангайжыдар хемчеглер дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Докладының хүлээп алырын чугаалажып эгелээрин хурал даргазы саналдаан.

Сессия ол Докладты бир үн-биле хүлээп алган.

Оон-соонда «ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезинниериң бадылаар дугайында» Хоойлу төлевилелин бадылаашкынга киирген. Депутаттар ону туспуг Палаталар аайы-биле бадылаан.

Дээди Совет «ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезинниериң бадылаар дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузун хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Соведи хүн чурумунуң дараазында айтырыын чугаалажып эгелээн.

ССРЭ-ниң юстиция министри, депутат В. И. Теребилов «Күрүне нотариадының» дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлу төлевилелиниң дугайында илеткел кылган.

Национаддар Совединиң Хоойлужудулга саналдаар комиссиязының даргазы депутат И. Г. Кэбин чугаалажыр үшкү айтырыг талазы-биле эдериичи илеткел кылган.

Эвилелдиң Совединиң болгаш Национаддар Совединиң хоойлужудулга саналдаар комиссиялары ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеши «Күрүне нотариадының дугайында» ССРЭ-ниң хоойлу төлевилелиин чугаалажып көргеш, боттарының үндүрген түңнелин ССРЭ-ниң Дээди Совединиге киирген деп, И. Г. Кэбин чугаалаан. Комиссиялар Хоойлу төлевилелин ниитилеп-биле түүлдүг деп көргеп болгаш ону хүлээп алырын түүлдүг, үсниг байдалынга чогумчалыг деп саналаан.

Күрүне нотариадын организастаарының кол принциптеринин дугайында ниити-эвилелдиң бөштайы күрүне актызы 1926 чылда хүлээп алдынган болгай. Бистиң чурттувустуң социал-экономиктиг болгаш культура амыдыралынга ол үениң дургүзүнда улуг өскерлиишкиннер болган, чоңнуң чаагай амыдырал деңнели орнучок бедикп. Совет күрүнөниң өске чурттар-биле экономика, культура, эртем харылзаалары калбарган. Ындыг болганда совет юстиция органнарының системазында көскү черни эдеп турар күрүне нотариадының ужур-дузазы болгаш ролю бедип турар.

Күрүненн болгаш ажылагыйны эргелеп башкарарын сайзырангайжыдар юстиция органнарының ажыл-чорудулгазын экижидер талазы-биле чугула ажылдарны Коммунистиг партия, Совет күрүне сөөлгү чылдарда чорутткан. Ол бүгүнүң үлгамыдан бистиң чурттувустуң ынгы үеде экономика болгаш ниитилел хөгжүлдезиниң деңнелинге дүгжүр, күрүне нотариадының дугайында чаа ниити-эвилел хоойлузун үндүрери эргежок чугула апарган.

Совет ниитилелдиң ажылагый болгаш социал-культура амыдыралының хереглеерин база бистиң күрүнөвисин садыг-экономика, эртем, культура харылаааларының улустар аразынга калбарып турарын барымдаалап тургап, ол Хоойлу төлевилелин белеткээн. Күрүне нотариадын организастаарын болгаш оон ажыл-чорудулгазын улам сайзырангайжыдарынче, хоойлудүрүм сагырын быжыглаарынче ону угландырган.

Чаа Хоойлу күрүне нотариадының дугайында эвилеерүүпублика хоойлужудулгазын сайзырангайжыдарының үндезини боон турар. Ол Хоойлуну барымдаалап, ону улам сайзырадып тургап, чогуур республика хоойлуларын бүгү эвилелдешкен республикаларга хүлээп алыр деп турар.

Ол Хоойлу төлевилелинде бүгү чурттуң хемчээлинге дүүштүр күрүне нотариадын организастаары-биле болгаш оон ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан харылаааларны чаңгыс аай кылдыр таарыштырарын хандырар кол дүрүмнерни киирген. Күрүне нотариадының эң чугула принциптерин болгаш демократтыг кол чурумун бадыткап, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтипирлеринге дүүштүр күүседир сорулгаларны тодаргайлап айытткан.

Хереченлеп-бадыткаар ажылын күүседип турар күрүне органы бүрүзүнүң эрге-хүлээлгезин төлевилелде ылавылап айытткан, хереченлеп-бадыткаар барымдаалар бээрининң кол чурумун, черни болгаш хуусааларын, оларга хамаарыштыр хомудал киирериниң чурумун база доктаатткан.

Совет Эвилелиң Коммунистиг партияның XXIV съездизиниң төлевилеп айытканы Тайбыңмың программазын чедиишкиннинг боттандырып турар деп, И. Г. Кэбин оон ынай чугаалаан. Совет Эвилелиң ака-дуңма социалистиг дамтыкы чурттар-биле бүгү талалыг харылаааар тударын чайгылып чок калбартып, сайзырангайжыдып турар. Капиталдыг дараалдан хостаагаң чурттар-биле Совет Эвилелиниң харылаалары калбарын, быжыглып турар. Янзыбүрү социал тургузуулар күрүнелер-биле тайбың кожалелбээ догуннаарының ленинчи принциптерин барымдаалаш, Совет Эвилели капиталистиг хөй-хөй күрүнелер-биле улустар аразының дугуржулгаларын сөөлгү чылдарда чарып алган, оларда хереченлеп-бадыткаар хүлээлгеге хамаарышкан түүлдер бар.

Совет күрүнөниң экономикага, эртем, культурага хамаарышкан, өске чурттар-биле кады ажылдажылгазы калбарып турда, совет нотариаттың мурнунга чаа-чаа сорулгалар тургустунуп турар, ол сорулгаларны Хоойлу төлевилелинде илергейлеп айытткан.

Эвилелдиң Совединиң болгаш Национаддар Совединиң хоойлужудулга саналдаар комиссиялары ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеши «Күрүне нотариадының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлу төлевилелин түүлдүг деп көргеш, ук төлевилелге элээн хөй немелде тодарадыгларны киирген. Хамыктың мурнунда эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнарындан, депутаттардан, министерстволардан болгаш ведомстволардан киргеп санал-оналларны барымдаалап тургаш, ол немелде тодарадыгларны киирген.

Комиссиялар эвилелдешкен республикаларга күрүне нотариадының дугайында дүрүмнерни эвес, харын хоойлузарының хүлээп алырын Хоойлу төлевилелиниң ийи дугаар чүүлдүнге эйыткан турарын шуут негеп турар деп, ажылчы чоннар депутаттарының Москва область Советиниң күүскомунуң даргазы депутат Н. Т. Козлов санал бергеш чугаалаан. Партия болгаш күрүне улус ажыл-агыйын төңчүдүлгелиг удуртурун хоойлудар, доктаалдар дамчыштыр болгаш өске-даа эрге-актыларын дамчыштыр боттандырып эргелеп-башкарар ажылдың демократтыг үндезинниерин хөгжүдүп турар.

Күрүне нотариадының дугайында хоойлунуң ылавылалдыг тургустунган төлевилели хамааты хоойлужудулгага болган өскерлиишкиннерни болгаш хереченлеп-бадыткаар ажыл практиказын барымдаалаш, ылангыя өнүү-хөреңги салгаарынга, чоннуң сан-хөөге хамаарыштыр кылыр ажыл-ижиниң талазы-биле нотариат органнарының шинтипирлээр айтырыгларын улам көвүдедир деп айытнан. Совет нотариаттың улустар аразынга ажыл-чорудулгазын ууратгырар эргени берип турарын хоойлунуң чаа болгаш чугула келээ боон турар.

Чоп-биле хамыктан чоок харылаза тудуп турар, оон нөгээде-хереглеедерин ыяк бирир ажылчы чоннар депутаттарының хоорай, көдээ, суур Советтериниң күүскомнарының хереченлеп-бадыткаар ажыл кылыр хүлээлгелерин улгаттырганы черле шын. Боттарынга онаашкан сорулгаларны ылаштыг, эрге талазы-биле ыяк үндезинниг күүседип, совет хоойлужудулганы шыңгыы сагырын юстиция органнарыны-биле кады чедип ап болур арганы, оларга ол бээр деп, оратор медеглээн. Совет нотариатты удуртурун ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдерин, ажылчы чоннар депутаттарының край, область, округ, район база хоорай Советтериниң күүсөкчи комитеттерин боттанырар факт барымдаалаар принцип болур ужур-дузалыг. Советтериниң эрге, хүлээлгелерин улам улгаттырар дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтипирлерин ямыдыралга чайгылып чок боттанырып турарын ол хереченлеп турар деп, депутат демдеглээн.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң даргазы депутат Л. Н. Смирнов бистиң чурттувустуң ажыл-агый хөгжүдезиндең. Совет күрүненин дыштыкы экономиктиг харылзааларының калбарышкынынан, хамаатыларның чаагай байдалының озулдезиндең, чоннуң ниити биилиг деңнелиниң бедиишкининден хамаарыштыр нотариат органнарының ажыл-чорудулгазының хемчээн улам өзүп, ол ажыл-чорудулганың характери нарыылап кел чыдар деп чугаалаан. Ол дугайында мындыг-даа чүүлдер хереченлеп турар. Нотариат органнарының 1965 чылда бүдүргөн херектериниң саны 14 миллион, 1970 чылда—15 миллион, 1972 чылда—16 ажыг миллион болган. Нотариат органнарының кылган ажылдарының хемчээлиниң дугайын ораторлуң көргүскен өске-даа фактылары база тодаргай чугаалаан турар болган. Чижээлээрге, 1971—1972 өөредилге чылында чурттуң дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниге барык 9 миллион кижи өөренип турган. Оларның кижи бүрүзү липломнарның хоолгаларын нотариатка хереченлеп алыр ужурлуг болган.

ССРЭ-ниң дашткы херектер министриниң оралакчызы депутат Н. И.Родионов мынча дээн:

— «Күрүне нотариадын организастаарының кол принциптериниң дугайында» ССРЭ-ниң Төп Күүсөкчи Комитединин болгаш Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң доктаалын хүлээп алган үеден бээр өрткен чылдар Совет күрүненин халбак хөгжээн делегей харылзаалары шоолуг эвес турган үе болган. Шынчаргаш 1926 чылдың доктаалы Совет күрүне нотариадының ажыл-чорудулгавының делегей талаларын чүүле улуг эвес хемчээлге барымдаалап көөр арганыг болган. Оон бээр барык 50 чыл артиеп. Ол үениң дүргузунда ака-дуңма социалистиг күрүнелерниң дем каттыштырыгазы тыштын келген болгаш ол дээрге амгы үениң күүдүг күжү болу берген, ол күрүнелер-биле бүгү талалыг харылаааар сокпаал чок хамылап болгаш сайзырангайжыы орар.

Совет Эвилелиниң болгаш делегейниң бүгү дүнтеринин хөй-хөй күрүнелериниң аразында харылаааларда таарымчалыг өскерлиишкиннер болтулаан. Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка болгаш ГФР-ге чоокта чаа ажы-чоруктары, Францияның Президентиниң Ж. Помпиду-биле оон ужураашкынныры улуг болгаш үр үеде ужур-дузалыг болуушкуннар болу бергеп. Эш Л. И. Брежневтиң чугаалажышкынынарының түңнелдерин делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының херээже, бүгү кижи төрелгетениниң эргежижиктарынга шинтипирлиг салышкын кыдыр бүгү делегейже ынчалдыр үнелеп турар. Делегей харылзааларының бүгү системазынга аажок улуг боттуг салдарны чедирип турар ол чугаалажышкынынарның алыжындан төөгүлүг ужур-дузалыың делегейниң хөй-ниитизи бодун-биле үнелээн.

Бүгү делегейге быжыг тайбыңны болгаш совет улуска идегелдиг айыл чок чорукту хандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның, оон Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң күзел-соруктуг ажыл-чорудулгазы делегей харылзааларынга үнелезин эргилдеге, делегей байдалын чогумчударынга болгаш дашткы күрүнелер-биле Совет Эвилелиниң бүгү талалыг харылзааларын улам ынай калбартырынга таарышкан байдалды тургузарынга чедирип келгеп деп, оратор онаалап демдеглээн. Эш Л. И. Брежневтиң делегейге мотаг чок ажыл-чорудулгазы «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» Ленинчи шаңнал-биле демдеглеттинген.

Тайбың Программазын боттандырып турар чорук хөй-хөй күрүнелер-биле Совет Эвилелиниң садыг-экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культурлуг харылзааларын улам калбартырынга чедирип келгеп. Дашткыже командировкалаткан совет специалистериниң саны көвүдээн, ССРЭ-де өөренип турар дашткы студентилериниң саны өскен, эртем кадрларын солчуру илепкейжээн, туристчи поездилериниң болгаш оон-даа өскелериниң саны көвүдээн. Ол бүгү чүүлдер болза дашткының болгаш ССРЭ-ниң черчер организларының аразында харылзааларны эрге-хөөйлу ёзугаар таарыштырарының дугайында, а ол ышкаш ССРЭ-ниң дашткында хамаатыларының эргелериң-бакамгалаар дугайында айтырыгны кедүрүп келгеп. Бо талазы-биле чугула ажылдарны совет нотариат органнары боттандырар хүлээлгелиг.

«Күрүне нотариадының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузуун бадылаар дугайында саналдарны Н. Н. Родионов деткээн.

«Күрүне нотариадының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузуун төлевилелин чугаалажыры оон-биле доозулган. Хоойлу төлевилелиң Палаталар ийи аңгы бадылаар кылдыр тургускан.

«Күрүне нотариадының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузуун депутаттар чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

«Күрүне нотариадының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузуун күштүг болуп киреринин чурумунуң дугайында доктаалды ССРЭ-ниң Дээди Соведи хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткелди ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары депутат М. П. Георгадзе кылган.

Чогуур хоойлуларны болгаш доктаалдарны хүлээп албышаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын депутаттар чаңгыс үн-биле бадылаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сесиң чыыжының алдыгы сессиязы оон-биле ажылын хоосхан.

(СЭТА).

Херээженнерниң VII республика съездизи

Дүүв Кызылда Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга Тыванын херээженнериниң VII съездизи болуп эртеен. Съездиниң депегаттарының аразында Кызылдың, Ак-Довуракның болгаш Хөөү-Аксының бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, тудугжулары; Монгун-Тайганың, Өвүрнүң, Бай-Тайганың, Эрзиниң, Тес-Хемниң, Чөөн-Хемчиктиң малчыннары база Тандының, Каа-Хемниң, Бии-Хемниң, Улуг-Хемниң тараажылары; Тожуның, Тере-Хөлдүң ажыл-ишкилери болгаш интеллигенциянын хөй санныг төлөөлекчилери бар. Ол даарга СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтипирлерин болгаш тоску беш чылдың шинтипирлиг, ушкү чылының онаалдаларын чедиишкиннинг күүседир даазы демиселдиң мурнукү одурүүнда чоруп турар эрес-кежээ херээжен ишчилер, аваллар, утбалар болгаш дунмалар-дыр.

Оон-биле кады съездиниң ажылынга ака-дуңма Моол Арат Республиканың Тыва биле кожа аймактарынган, Красноярск крайдан, Таймыр, Эвенк национал округтардан, Хакас автономнуг областтан аалчылар база киришкен.

Республика херээженнериниң VII съездизин СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин ажыткан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын съездиниң хүндүлүг президиумунга оон кирижикчилери аажок улуг кодурлуушкун-биле сонгаан.

Тыва АССР-ниң херээженнериниң VII съездизинге дараазында айтырыгларны чугаалашкан:

1. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтипирлерин күүседиринге, республиканың ажыл-агый болгаш культура-тургузуушкунунга херээженнериң ролюн улам белдирер дугайы.

2. Мандат комиссиязының илеткели.

3. Республиканың херээженнер чөвүлелин сонгуур дугайы.

Бирги айтырыгның талазы-биле илеткелди Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, Республиканың херээженнер Чөвүлелиниң даргазы оон Б. Ш. Долчаңмаа кылган.

Кызыл хоорайның школаларындан школьнерлерниң чедирген байырын съездиниң кирижикчилери чүректиг ханыышкан динмитпиг адыш часкаашкыннары-биле үткүп, үүлээп алган.

Бирги айтырыгның талазы-биле илеткелге холбаштыр СЭКП Таңды райкомунуң секретары эш Т. Түлүш, Улуг-Хемниң Терлиг-Хая суурда херээженнер чөвүлелиниң даргазы эш В. Гречишева, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Монгун-Тайгада «Малчын» болхозтуң хойжуулу эш Бичө-оол Дыртыына, Кадык камгалал министерствозунуң кол гинекологу Т. Зверева, партия, совет органнарының хоочун ажылдакчызы эш Х. А. Тона болгаш оон-даа өскелер санал берген.

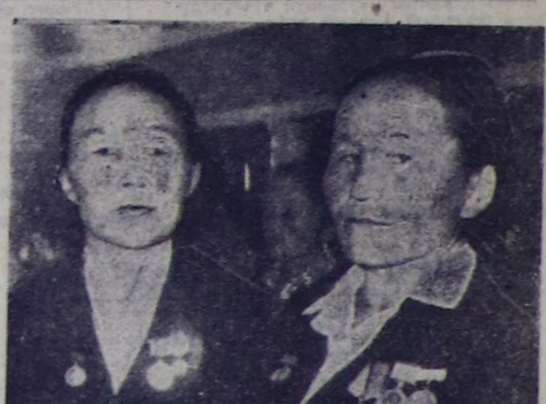
Мандат комиссиязының илеткелин СЭКП обкомунуң херээженнер оргузунга ажыл чорудар секторунуң эргелекчизи эш Ш. Ш. Шыырап съездиге кылган, ону бир үн-биле балыглаан.

Республиканың херээженнер чөвүлелиниң чаа составын съезд сонгаан.

Республиканың бүгү херээженнериге съездиниң кирижикчилериниң кыйгырыын аңаа бир үн-биле хүлээп алган.

Чуруктарда: Тыванын херээженнериниң съездизинин кирижикчилери:

үстүнде чурукта, МАР-ның Убса-Нур аймактан келген делегацияның кежигүннери, солагай таладан—аймакта туберкулёзка удур диспансерниң кол эмчизи **Д. Оюнбилэг,** моол-совет найырал ниитилелиниң секретары **Б. Жинемаа. Ортузунда чурукта:** Красноярск крайдан келген төлээлер, солагай таладан — Хакас областың «Коммунизмче орук» совхозтуң саанчызы **М. П. Ташдандинова,** Хакас область күүскомунуң килдис эргелекчизи **В. С. Адресова; адаанда чурукта:** съездиниң делегаттары РСФСР-ниң күрүне шаңналының лауреады, даш чонукчузу, уран-шевер мастер **Р. Аракчаа** биле «Бурунгаар» совхозта бызаа ажаакчызы **Б. Анай.**

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ШЫЛГАТТЫНГАН МЕТОД

Партийжи амыдырал

Владимир Ильич Ленин принципиалдыг ёзу-биле кызган шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди партияның иезу-шынарының, ооң политиктиг, быжыкан чоруунуң демдээ кылдыр санаа чораан. В. И. Ленин партияның күжүнүң бир үнер деңгээ дидим шүгүмчүлелде болгаш бот-шүгүмчүлелде, частырыгларны илередип база оларны айтыышкында ында адырында болур деп көрүп чораан.

Бистиң партиянывыс шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди бодунуң хүрөлеңнеринге болгаш масса-биле харылзаалыг быжыглаарының күчүлүг чепсэ кылдыр ажыглап, ооң бүгү революшчуг ажылчорудулгазының улам сайзыраңгайыдыы иелеп. СЭКП-ниң Программазында шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди партийжи амыдыралдың хоойлузу кылдыр көрүп турар. Оларны хөгжүдеринде эргежок чүгүлээ СЭКП-ниң XXIV съездизи база катап онзалап демдеглээн. «Партийжи шинтирээрни чүгаалажыл көөрүнде, ажылдан кылырыңга болгаш боттандырарыңга бүгү коммунистерниң идепкейлиг киржилгезин партия организациязы бүрүзүнге хандырары, четпестерни эдеринип болгаш ажыл-херекти жижилеринде шылгаттывган методу болур принципиалдыг шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыры чүгула боош турар» деп, ооң Резолюциязында бижээн.

Коммунистер шүгүмчүлелни болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыр, четпестерни дидим-биле илередир болгаш оларны чайладырын чедип ялыр, класс-ноя, коллектив болдун тогдунар, хүүда эргежок сүрер чорукка удур демнежир, шүгүмчүлел кызырының бүгү орайдажыышкыннарынга шилитпирлиг өйтүр пазылыкшыны бээр, партияга болгаш күрүвеге хоре чедирер бүгү хөделиишкиннерге удур түрүкүр болгаш оларның дугайын партия организацияларынга мырыңай СЭКП ТК-га чедир дыңнадып бээр хүүлелгелиг деп, СЭКП Устазында айтып турар.

ШҮГҮМЧҮЛЕЛ янзы-бүрү туруп болур. Ынаыг болгаш ол канаа-даа партийжи болур ужурлуг. Ол шүгүмчүлелге коллектив, эш-оол, партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының, инитилел-политиктиг амыдыралды болгаш совет кижилериниң чүрттаалазын эжижилериниң орайдажыышкыны сииликкен турар ужурлуг. Ол болза четпестерни чайладырымның оруктарын айтыр болгаш бүгү-ле чаа, дешпилгелиг түүлге оруктар ажыдын бээр ужурлуг.

СЭКП-ниң Тес-Хем райкому сөөлгү чылдарда шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынче кичээнгейни үлеп, коммунистериниң шүгүмчүлелдерин болгаш саналдарын амыдыралды бот-төдүрерин шалыпкыга иөөр апарган. Сөөлгү чылдарда районда мал ажылы кошкак хөгжүп, ооң баш саны болгаш продуктулуг оожум өөүп турганы тодаргай болгай. Район мал ажылынын продукциязын күрүнеге садарының планын чыл санында-ла күүсетпейн келген.

Эрткен чылдың ноябрьда болган СЭКП райкомунуң VIII пленумунга ол айтырыгны эдээн хандыр чүгаалажып көргөн. СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүсөмүнүң адрезинге ажыл-агыйның ол чүгүлэ адырын кошкак удуртуп турары дээш чөөтүг шүгүмчүлелдер болган. Ылаңгыя СЭКП райкомунуң нежигүнү, «Чодураа» колхозтуң сүреглиг хойжузу И. С. Данзурун республиканың мурвакчы колхозтарының болгаш совхозтарының ажылының мурвакчы дуржулгазын райондар конучуг бөгей иештередип турар дээрзин айыткан.

Райкомнуң бюрозу шүгүмчүлелди ханы аналиэтеп көрген, четпестерни чайладырының чедип ялыр, класс-ноя, коллектив болдун тогдунар, хүүда эргежок сүрер чорукка удур демнежир, шүгүмчүлел кызырының бүгү орайдажыышкыннарынга шилитпирлиг өйтүр пазылыкшыны бээр, партияга болгаш күрүвеге хоре чедирер бүгү хөделиишкиннерге удур түрүкүр болгаш оларның дугайын партия организацияларынга мырыңай СЭКП ТК-га чедир дыңнадып бээр хүүлелгелиг деп, СЭКП Устазында айтып турар.

ШҮГҮМЧҮЛЕЛ янзы-бүрү туруп болур. Ынаыг болгаш ол канаа-даа партийжи болур ужурлуг. Ол шүгүмчүлелге коллектив, эш-оол, партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының, инитилел-политиктиг амыдыралды болгаш совет кижилериниң чүрттаалазын эжижилериниң орайдажыышкыны сииликкен турар

Бистиң партиянывыс шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди бодунуң хүрөлеңнеринге болгаш масса-биле харылзаалыг быжыглаарының күчүлүг чепсэ кылдыр ажыглап, ооң бүгү революшчуг ажылчорудулгазының улам сайзыраңгайыдыы иелеп. СЭКП-ниң Программазында шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди партийжи амыдыралдың хоойлузу кылдыр көрүп турар. Оларны хөгжүдеринде эргежок чүгүлээ СЭКП-ниң XXIV съездизи база катап онзалап демдеглээн. «Партийжи шинтирээрни чүгаалажыл көөрүнде, ажылдан кылырыңга болгаш боттандырарыңга бүгү коммунистериниң идепкейлиг киржилгезин партия организацияларының бүрүзүнге хандырары, четпестерни эдеринип болгаш ажыл-херекти жижилеринде шылгаттывган методу болур принципиалдыг шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыры чүгула боош турар» деп, ооң Резолюциязында бижээн.

Коммунистер шүгүмчүлелни болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыр, четпестерни дидим-биле илередир болгаш оларны чайладырын

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыыжының алдыгы сессиязы

„КҮРҮНЕ НОТАРИАДЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА“ ССРЭ ХООЙЛУЗУНУҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң юстиция министри депутат В. И. ТЕРЕБИЛОВТУҢ илеткелиниң допчулалы

«Күрүне нотариадының дугайында» Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң хоойлузунуң төлевилели ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чугаалажыл иевәрү-биле киирип туреп-дыр деп, министр чугаалаан.

Совет күрүне демократиязы чайгылыш чокка боттандырып, эрге-шелээ магадылалын чогумчалыг боттандырып турар. Амгы бо, тоску беш чылдың шинтпирлиг чылы — 1973 чылда бистер шуптувус, СЭКП-ниң XXIV съездиниң ажыдап кылганы бистиң чуртуң экономиктиг болгаш социал-культурлуг хөгжүлдезиниң программазының амыдыралда чедиишкинниг боттанышкыны, демократияның улам хөгжүлдезиң болгаш хоойлузүрүмүң улам быжыскаңы сеткил ханышкын-биле демделеп турар бис.

Чуртуң бүгү талазы-биле хөгжүлдезинче утланган соруглары бүгү шинтилелдиң эрге-ажыктарын ажылчы кижи бүрүзү-биле, эрге-ажыктары-биле холбаштырып чорудуп турарын онзалап демдетларын чугула.

«Эң-не дээре болгаш демократтыг дээн буржуаз республикаларга безин чоокшулавас, кажан-даа туруп көрбээн демократтыг эргелерни болгаш хостуг чорукту чонның эң-не хей кезиинин ажыглаар боттуг аргаларын» Совет эрге-чагырга берип туар деп, В. И. Ленин демдеглээн. (37-ги том, арын 499).

Социализм үезинде шинтилелдиң болгаш тус-тус кижилерниң эрге-ажыктарын холбаштырары дээрге, хамаатыларның хууда эргелерин болгаш хостуг чорууп күрүнениң талазындан ыяк камгалаары ол болур. Ынчаарга хамаату бүрүзү, коллектиг бүрүзү шинтилелдиң эрге-ажыктарын база сагыыр, Совет эрге-чагырганың хоойлуларын болгаш айтыышкынынарын шыңгыы барымдаалар ужурлуг.

Л. И. Брежнев 1970 чылдың июнь 12-де соцүкчулар мурнунга чүве чугаалаан, «совет хамаатызы бүрүзү оон амыдыралы болгаш кадыкшылыда, оон эт-хөреңгизи, оон эргелери-даа, оон төлептиг болгаш чыргалдыг чорууда күрүнениң идегелдиг камгалалында турарынга бүзүрээр ужурлуг» — деп, демдеглээн.

Хамаатыларның эргелерин камгалаарының магадылалының биргээн, оларның дүрүм ёзугаар эрге-ажыктарын күрүнениң эрге-ажыктары-биле холбаштырарын хандырганы дээрге-ле Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарын-да-ла нотариатты тургусканы ол болган.

1922 чылдың октябрь 4-те РСФСР-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлели баштайгы «Күрүне нотариадының дугайында дүрүмнү» хүлээп алган. Ол шинтпир-биле күрүне аппарадының түскай кезээ болур нотариатты үндезилеп тургускан.

Амгы үеде ССРЭ-де күрүнениң 2356 нотариат конторазы ажылдап турар. ССРЭ-де нотариат конторалары чылдың-на 16 миллион ажыг нотариат херектерин бүдүрүп турары нотариат контораларының шинтпирлеп турары «йтырыглары кайы хире хей болгаш чүүл-бүрү, нотариустуң ачы-дузазы кайы хире улуг болгаш чугулал деп чүвени хереглеп турар. Ол дээрге 30 миллионнан эвээш эвес совет хамаатыларның боттуг эрге-ажыныга хамаарышкан түүлдер-дир.

Нотариат ажылының кол чүүлү чүл, азы өскээр чугаалаарга, оон кылыр ажылы кандыгыл?

Бүгү хамаатылар боттарының конституция ёзугаар эргелерин ажыглаан, дүн-бүрүде бот-боттарының аразынга азы күрүне ийикше хей-нинти организацияларының-биле-даа холбашкан чүүл-бүрү айтырыгларны тодаредыр ужурга таварыжыр.

Ынчыг янзылыг харылзааларны дүрүм ёзугаар керээни чарып азы оон-даа өскелиниң албан ужурунда демдеглээшкинин кылып турган будурер.

ССРЭ-ниң ТКК-зы болган УКЧ-зя «Күрүне нотариадын организастаарының кол-кол принциптериниң дугайында» доктаалды 1926 чылдың май айда-ла хүлээп алганын В. И. Теребилов чугаалаан. Ол доктаалды хүлээп алган үеден бир эртекен 47 чыл дургузунда Совет күрүне бурунгаар улуг базымны кылган, совет кижилериниң күжү-биле ССРЭ-де бурунгаар хөгжүдели социалистиг нинтилелдиң турган. Ол ышкаш экономиканы быжыглаар, нинтилел харылзааларын болгаш совет демократияны хөгжүдер талазы-биле дыка улуг ажылды кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Соведи сөөлгү үеде элээп хөй чугула хоойлуларны хүлээп алган. Нотариат дутайында чаа кол Хоойлуну хүлээп алыр үе база келген-дир. Ол совет нотариат улам ажыктыг ажылдаарынга оон ажыл-чорудулгазының йитпилел амыдыралының амгы байдалынга таазырыкан болурунга эргежок чугула.

Илеткелде 32 чүүл кирип турар дөрт кезектен тургустунган күрүне нотариадының дугайынды Хоойлунуң төлевилелин тодарадайн-биле таныстырлаан.

Бирги кезекте нинти дүрүм күрүне нотариадының сорулгаларын айыткан; оон ажыл-чорудулгазын организастаарының хоойлужудулгазы; күрүне нотариадын удуртур органнар, а ол ышкаш оон ажыл-чорудулгазының кол-кол принциптерин кирип турар.

Хоойлу төлевилелиниң ийиги кезээнде күрүнениң нотариат конторазының, ажылчы чонвар депутаттарының хоорай, суур, кодро Соведиттериниң күүсекчи комитеттериниң болгаш консул албан черлериниң нотариалдыг ажылын күүседир талазы-биле хүлээлгелерин тодаракан.

Төлевилелдиң үшкү кезээнде нотариалдыг херек будуреринин кол-кол чурумнарын айыткан. Ол дүрүмну ёзугаар кандыг-даа нотариалдыг конторага нотариустуң бүгү херектерин бүдүрүп болур. Чүгле хоойлуда дортуубиле айтып каан чамдык онза таварылгаларда нотариус херээн тускай нотариус конторазынга азы түс черде ажылчы чонвар депутаттарының Совединиң күүсекчи комитединге кылып болур.

Нотариаттың ажылын бистиң күрүнениң даштыкы политиктиг ажылы-биле база холбажып турар деп, илеткелде демдеглээн.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң хүлээп алганы Тайбың программазын боттандырып турарының айтырыгларын чугаалашкан СЭКП ТК-ниң апрель (1973 ч.) Пленумунуң шинтпирлериниде Совет Эвилелиниң кайы-даа талага ажыктыг даштыкы экономиктиг харылзаалары, ол оруунда чаа-чаа аргаларны долузу-биле ажыглаары тайбыңны быжыглаарынга иделиг боош, бистиң улустуң эрге-ажыктарынга таарыжып турарын айыткан.

ЭДЧ-ниң чуртталары-биле кадыг ажылдажыгларның кыдыг хевирлерин сайзырадгайкыларны чугула ужур-дузалыг. Ол амгы үе-чадада социалистиг экономиктиг таарыштырылганың аргаларын эң долузу-биле ажыглаарын иеген турар.

Капиталистиг чуртталар-биле кайы-кайыкынга-даа ажыктыг харылзааларның чаа хевирлерине база-ла улуг аргалар бар. Оон үлегер-чижээ болза Франция-биле, АКШ-биле садыг-экономиктиг кадыг ажылдажылга, ССРЭ биле Германияның Федеративтиг Республиказының аразынга дутуржулга дээш оон-даа өскүүлер болур.

Даштыкы-биле экономиктиг болгаш өске-даа харылзааларның калбарганы-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң нотариат контораларынга даштыкыже күүтүг кылдыр нотариаттың шинзидар документилериниң саны чыл келген тудум-на улам көвүдеп турар. Кай-да чыл мурнунда 9 чуртталга күүтүг кылдыр шынзыткан 6 муң хире документилерни чыл дургузунда кылып турган болза, чүгле эрткен чылын безин 72 чуртталга күүтүг 70 муң ажыг документилерни нотариат шуту-му-биле шынзыткан.

Бистиң чурт даштыкы-биле экономика база эртем талазы-биле кадыг ажылдажылганың улам калбарарынын үезинде хөгжүп турарын барымдаалаш, киирген төлевилелде күрүне нотариадының дутайында хоойлуну даштыкы кижилерге болгаш хамаату эргези чок кижилерге канчаар ажыглаарын көргеп тускай (IV) кезекти база киирген.

Даштыкы бүдүрүге болгаш организация черлери (юридиктиг кижилер) бистиң чуртуң күрүнениң нотариатгыг конторазының ачызын көөр эртелиг дээрги нотариат дутайында нинти-эвилел хоойлузунда бир-де дутаарында айыткан.

ССР Эвилелиниң, эвилелдешкен республикаларның хоойлуларында көрдүнген азы ССРЭ-ниң киирип турар делегей нөрээлериниде болгаш дуржулгаларында айыткан хемчээл болгаш хевирлер ёзугаар совет нотариустар даштыкы эргенин норма-чижектерин ажыглаар болуруң төлевилелде база көргеп.

Даштыкы хамаатыларга болгаш юридиктиг кижилерге хамаарыштыр - нотариалдыг практиканы хоойлу ёзугаар боттандырар чорук өске күрүнелер-биле тайбың сорулгалыг харылзааларны бижыдаарының нинти политиказынга немелде салышкын болур деп болган турар бис.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң хоойлу саналдаар комиссияларының сүмелээнин ёзугаар белеткээн бо төлевилелди кыдырынга депутаттар, практиктиг ажылдакчылар, эртемденюристер киришкен деп, министр чугаалаан. Төлевилелди ажылдап кылырда нотариат дутайында бистиң совет хоойлуну, а ол ышкаш социалистиг чуртталарның хоойлуларын болгаш делегей практиказын кичээнгейлиг өөренип, аналиэтээн. Хоойлуңуң төлевилелин эвилелдешкен республикаларже, министерстволар болгаш ведомстволарже көөрү-биле чоруткан тургаш.

Киирттингеи эдилтелерни болгаш саналдарны кичээнгейлиг өөренип киргеш, төлевилелди оларны ёзугаар кылып тургускан.

Күрүне нотариадының дугайында киирген төлевилелди нинти-эвилел хоойлу кыдыр белеткээн болгаш ында үндезилээш, нотариат дутайында өске-даа эвилел болгаш республика ужур-дузалыг хоойлуларны чурумчудуп, улам сайзырадыр ужурлуг.

Күрүне нотариадының дугайында ССРЭ Хоойлузу 1974 чылдың январь 1-ден эгелеп күүтүг болурун ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң бо дугайында доктаалының төлевилелинде айыткан. Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, чаа хоойлуну ажыглаарынга күрүнениң чогуур органнарының белеткел ажылдарын кыдып четтингиптерине ол хуусаа четчир ужурлуг.

«Күрүне нотариадының дугайында» Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Хоойлузуң үлээп алыр чорук хамаату эргелерин барымдаалаарынга социалистиг хоойлуну ажыглаарынга улуг роль-дуг боош, совет демократияны улам хөгжүдеринге чаа салышкынны киирер, СЭКП-ниң XXIV съездиниң чуртуң мурнунга салган сорулгаларын чедиишкинниг ажыдарынга идиглиг дээрзинге идегелин плеткелчи тушпелинде илергейлээн. (Үргулчуледдиг адыш часкаашкыны).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫКТАРЫН БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары депутат М. П. ГЕОРГАДЗЕНИҢ илеткелиниң допчулалы

Эртиен үениң дургузунда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму СЭКП-ниң XXIV съездиниң директиваларын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң шинтпирлерин боттандырар талазы-биле ажылды уламчылавышаан, күрүне, ажыл-агый болгаш социал-культура туругзуушкунуңуң айтырыгларының талазы-биле ажоок каш Чарлыкты үлээп алган. Ол Чарлыктар чонвуң амыдырал деңнелиниң улам ынайгы көдүрүүшкүнүң хандырарынче, совет хоойлужудулганы болбаазырангайыдарынче, социалистиг хоойлу дүрүмну болгаш эрге-чугуруму-биле быжыглаарынче утланган. ССРЭ-ниң Конституциязынга дүүштүр ол Чарлыктарны Дээди Советке чугаалажыры-биле киирип турар.

1972 чылдың сентябрь 20-де депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында үлээп алган. Ол болга Советтериниң бүгү эвелогайлыг, нинти эрге-ажыктарга болгаш эчис сорулгаларга каанналып быжыккан чүе ажыг пландарының база бир-че бүүрей улустарының бузулбас чаңгыс эки болгаш акыдүңмалыкы чоруу туруштуг. ССР Эвилелиниң туруштуганының 50 чылының хүнүнден бээр 100 чылынга, Совет Эвилелиниң 50 чылынга холбаштырган документилерде улам ынай чогаадыкчы байдалдыг хөгжүткен. СЭКП социалистиг тургузуушкунуңуң, делегейниң амгы үениң революстуг шимчээшкинниниң дуржулгазын ханызы-биле нинтилештирип, марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзуу-биле байлакшыткан.

ПАРТИЯНЫҢ II съездиниге туругскан большевиктерниң партиязы бүгү делегейниң коммунистиг болган ажылчын шимчээшкининиң хөгжүлдезинге ажоок улуг салдарны чедиргей. Ам коммунистиг шимчээшкин амгы үениң эң организастыг, политиктиг болгаш салдар чедирикчи күжү болу берген. Ол шимчээшкин делегейниң социалистиг системазының шуут салдары-биле хөгжүп база бажыгып турар.

Ленинчи өөредигниң интернационалчы ужур-дузазын айытпышаан, эш Л. И. Брежнев мынчаар демдеглээн «Массаларның баштынчызы, даа нинтилелдиң удуртукчу күжү болур партия дутайында, СЭКП-ниң дуржулгазында хыватгынган болгаш бадыткаттыган ленинчи идеялар, партия туругзуунуң ленинчи принциптери амгы үеде түгде СЭКП-ниң эвес, харын ону-дунма бүгү коммунистиг партияларының байлаа боош турар».

Ленинчи партия бүгү чуртталарның революстуг марксисчи-ленинчи үлегер-чижээк болуп берген. Партияның теоретиктиг ажыл-чорудулгазын, принципиалдыг политиказын, буржуаз идеологияга барымдаалган «чөөн» үеелдиг оппортунистерге удур чайгылыш чок демиселин марксисчи-ленинчи ону-дунма партияларның чүүлдүгүнүп база деткип турар. Партия дутайында ленинчи өөредиг болза революстуг марксизминиң эртинезинге ажоок улуг салышкыны болуп турарын база бүгү чуртталарның пролетарийлериниң амгы демиселининиң эң тугула негеделери ышда сиңниккен дээрзин коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртукчуларының боттарының чугааларынга үргүлчү онзалап демдеглеп турар.

Марксизм-ленинизмниң теоризиязының болгаш практиказының бир үндезин номналы — партия дутайында ленинчи өөредигни долгандыр амгы үеде идеологтуг чидиг демисел чоруп турар. Демократты централизминиң принципчерине оппортунистер шынгыы халдаашкыннарны кылып турар. Делегейниң коммунистиг шимчээшкиниң партияга удур, садарадыкчы бүгү идегеттерге ойтур шавышкынны берип келген. Чехословакиягга барыын үеелдиг идегеттерниң бууразы, Гародиниң ревизионисчи үүлгедигилерин француз коммунистерниң шынгыы буруу шапканы, Венесуэлага Петковтуң компартияга удур бөлүүнүү буурааны, Италияның компартиязының «Минифесто» деп, садарадыкчы бөлүктүң буурап дүшкени, Э. Фишер биле Ф. Мареккe баштаткан бөрыын үеелдиг оппортунистерниң австрия коммунистерниң чаңгыс эп-сеткилдиг буруу шапканы ол дугайын чугаалап турар.

Марксизм-ленинизмниң ырыг чоруу дээш база ону ынай-бүрү аргалар-биле хажыдарынга удур демисел—делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң сырый каттышкынынга эргежок чугула негедде болур.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның 1957, 1960, 1969 чылдарда эрткилээн Делегей чөвүлел хуралдары партия дутайында ленинчи өөредигни улам байлакшыткан. Партия тургузуунуң ленинчи принциптериниң интернационалчы ужур-дузазы, практиктиг ажыл-чорудулгага оларны шынгыы сагыырының эргежок чугулазы хөгжүп турарын барымдаалаш, кинирген төлевилелде күрүне нотариадының дутайында хоойлуну даштыкы кижилерге болгаш хамаату эргези чок кижилерге канчаар ажыглаарын көргеп тускай (IV) кезекти база киирген.

Даштыкы бүдүрүге болгаш организация черлери (юридиктиг кижилер) бистиң чуртуң күрүнениң нотариатгыг конторазының ачызын көөр эртелиг дээрги нотариат дутайында нинти-эвилел хоойлузунда бир-де дутаарында айыткан.

ССР Эвилелиниң, эвилелдешкен республикаларның хоойлуларында көрдүнген азы ССРЭ-ниң киирип турар делегей нөрээлериниде болгаш дуржулгаларында айыткан хемчээл болгаш хевирлер ёзугаар совет нотариустар даштыкы эргенин норма-чижектерин ажыглаар болуруң төлевилелде база көргеп.

Даштыкы хамаатыларга болгаш юридиктиг кижилерге хамаарыштыр - нотариалдыг практиканы хоойлу ёзугаар боттандырар чорук өске күрүнелер-биле тайбың сорулгалыг харылзааларны бижыдаарының нинти политиказынга немелде салышкын болур деп болган турар бис.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң хоойлу саналдаар комиссияларының сүмелээнин ёзугаар белеткээн бо төлевилелди кыдырынга депутаттар, практиктиг ажылдакчылар, эртемденюристер киришкен деп, министр чугаалаан. Төлевилелди ажылдап кылырда нотариат дутайында бистиң совет хоойлуну, а ол ышкаш социалистиг чуртталарның хоойлуларын болгаш делегей практиказын кичээнгейлиг өөренип, аналиэтээн. Хоойлуңуң төлевилелин эвилелдешкен республикаларже, министерстволар болгаш ведомстволарже көөрү-биле чоруткан тургаш.

Киирттингеи эдилтелерни болгаш саналдарны кичээнгейлиг өөренип киргеш, төлевилелди оларны ёзугаар кылып тургускан.

Күрүне нотариадының дугайында киирген төлевилелди нинти-эвилел хоойлу кыдыр белеткээн болгаш ында үндезилээш, нотариат дутайында өске-даа эвилел болгаш республика ужур-дузалыг хоойлуларны чурумчудуп, улам сайзырадыр ужурлуг.

Күрүне нотариадының дугайында ССРЭ Хоойлузу 1974 чылдың январь 1-ден эгелеп күүтүг болурун ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң бо дугайында доктаалының төлевилелинде айыткан. Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, чаа хоойлуну ажыглаарынга күрүнениң чогуур органнарының белеткел ажылдарын кыдып четтингиптерине ол хуусаа четчир ужурлуг.

«Күрүне нотариадының дугайында» Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Хоойлузуң үлээп алыр чорук хамаату эргелерин барымдаалаарынга социалистиг хоойлуну ажыглаарынга улуг роль-дуг боош, совет демократияны улам хөгжүдеринге чаа салышкынны киирер, СЭКП-ниң XXIV съездиниң чуртуң мурнунга салган сорулгаларын чедиишкинниг ажыдарынга идиглиг дээрзинге идегелин плеткелчи туңнелинде илергейлээн. (Үргулчуледдиг адыш часкаашкыны).

ОН ХОНУКТУҢ ТҮҢНЕЛИ

Тожунуң шынааларында, арга-арыглар иштинде, хемнер уннарында сиген чаагай үнген. Ылаңгыя кол-кол сиген чезер черлер боттарының нотаан шуглаан ядаарадып чыдар.

«Тоора-Хем» совхоз бо чылын малга 31300 центнер сиген, 16000 центнер силосту, 300 ажыг центнер будук-бүрүң болгаш өске-даа чемнерни белеткээр планныг. Ынча хире чемни белеткеп алыры берге болгаш харыысалгалыг ажыл. Амгы үеде 18 бригада шынаа, нюдерниң чаагай сиген кезээ, ажаап алырынче киришкен.

Совхоз директизязы, партком болгаш ажылчын комитединиң шинтпирлеринде. Улуг Октябрьның 50 чылынга, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга, Совет Эвилелиниң 50 чылынга холбаштырган документилерде улам ынай чогаадыкчы байдалдыг хөгжүткен. СЭКП социалистиг тургузуушкунуңуң, делегейниң амгы үениң революстуг шимчээшкининиң дуржулгазын ханызы-биле нинтилештирип, марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзуу-биле байлакшыткан.

ПАРТИЯНЫҢ II съездиниге туругскан большевиктерниң партиязы бүгү делегейниң коммунистиг болган ажылчын шимчээшкининиң хөгжүлдезинге ажоок улуг салдарны чедиргей. Ам коммунистиг шимчээшкин амгы үениң эң организастыг, политиктиг болгаш салдар чедиргей күжү болу берген. Ол шимчээшкин делегейниң социалистиг системазының шуут салдары-биле хөгжүп база бажыгып турар.

Ленинчи өөредигниң интернационалчы ужур-дузазын айытпышаан, эш Л. И. Брежнев мынчаар демдеглээн «Массаларның баштынчызы, даа нинтилелдиң удуртукчу күжү болур партия дутайында, СЭКП-ниң дуржулгазында хыватгынган болгаш бадыткаттыган ленинчи идеялар, партия туругзуунуң ленинчи принциптери амгы үеде түгде СЭКП-ниң эвес, харын ону-дунма бүгү коммунистиг партияларының байлаа боош турар».

Ленинчи партия бүгү чуртталарның революстуг марксисчи-ленинчи үлегер-чижээк болуп берген. Партияның теоретиктиг ажыл-чорудулгазын, принципиалдыг политиказын, буржуаз идеологияга барымдаалган «чөөн» үеелдиг оппортунистерге удур чайгылыш чок демиселин марксисчи-ленинчи ону-дунма партияларның чүүлдүгүнүп база деткип турар. Партия дутайында ленинчи өөредиг болза революстуг марксизминиң эртинезинге ажоок улуг салышкыны болуп турарын база бүгү чуртталарның пролетарийлериниң амгы демиселининиң эң тугула негеделери ышда сиңниккен дээрзин коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртукчуларының боттарының чугааларынга үргүлчү онзалап демдеглеп турар.

Марксизм-ленинизмниң теоризиязының болгаш практиказының бир үндезин номналы — партия дутайында ленинчи өөредигни долгандыр амгы үеде идеологтуг чидиг демисел чоруп турар. Демократты централизминиң принципчерине оппортунистер шынгыы халдаашкыннарны кылып турар. Делегейниң коммунистиг шимчээшкиниң партияга удур, садарадыкчы бүгү идегеттерге ойтур шавышкынны берип келген. Чехословакиягга барыын үеелдиг идегеттерниң бууразы, Гародиниң ревизионисчи үүлгедигилерин француз коммунистерниң шынгыы буруу шапканы, Венесуэлага Петковтуң компартияга удур бөлүүнүү буурааны, Италияның компартиязының «Минифесто» деп, садарадыкчы бөлүктүң буурап дүшкени, Э. Фишер биле Ф. Мареккe баштаткан бөрыын үеелдиг оппортунистерниң австрия коммунистерниң чаңгыс эп-сеткилдиг буруу шапканы ол дугайын чугаалап турар.

Марксизм-ленинизмниң ырыг чоруу дээш база ону ынай-бүрү аргалар-биле хажыдарынга удур демисел—делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң сырый каттышкынынга эргежок чугула негедде болур.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның 1957, 1960, 1969 чылдарда эрткилээн Делегей чөвүлел хуралдары партия дутайында ленинчи өөредигни улам байлакшыткан. Партия тургузуунуң ленинчи принциптериниң интернационалчы ужур-дузазы, практиктиг ажыл-чорудулгага оларны шынгыы сагыырының эргежок чугулазы хөгжүп турарын барымдаалаш, кинирген төлевилелде күрүне нотариадының дутайында хоойлуну даштыкы кижилерге болгаш хамаату эргези чок кижилерге канчаар ажыглаарын көргеп тускай (IV) кезекти база киирген.

Даштыкы бүдүрүге болгаш организация черлери (юридиктиг кижилер) бистиң чуртуң күрүнениң нотариатгыг конторазының ачызын көөр эртелиг дээрги нотариат дутайында нинти-эвилел хоойлузунда бир-де дутаарында айыткан.

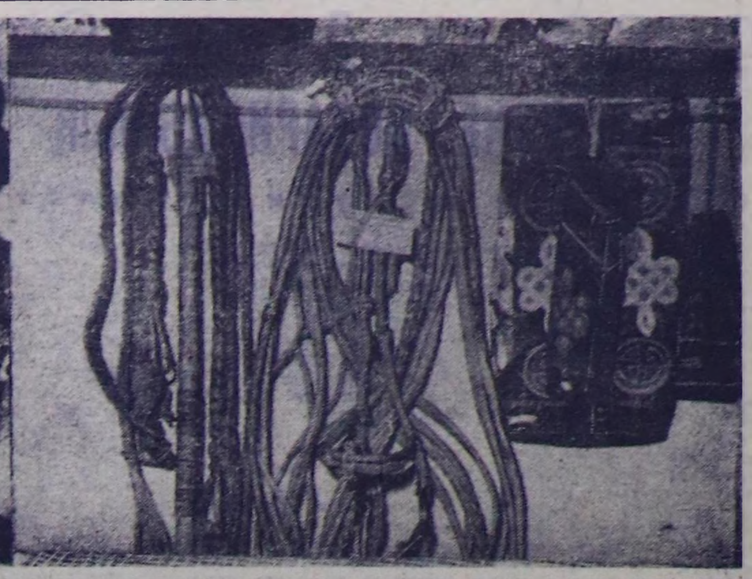
ССР Эвилелиниң, эвилелдешкен республикаларның хоойлуларында көрдүнген азы ССРЭ-ниң киирип турар делегей нөрээлериниде болгаш дуржулгаларында айыткан хемчээл болгаш хевирлер ёзугаар совет нотариустар даштыкы эргенин норма-чижектерин ажыглаар болуруң төлевилелде база көргеп.

Даштыкы хамаатыларга болгаш юридиктиг кижилерге хамаарыштыр - нотариалдыг практиканы хоойлу ёзугаар боттандырар Совет Эвилелиниң нотариат конторазының даштыкыже күүтүг кылдыр нотариаттың шинзидар документилериниң саны чыл келген тудум-на улам көвүдеп турар. Кай-да чыл мурнунда 9 чуртталга күүтүг кылдыр шынзыткан 6 муң хире документилерни чыл дургузунда кылып турган болза, чүгле эрткен чылын безин 72 чуртталга күүтүг 70 муң ажыг документилерни нотариат шуту-му-биле шынзыткан.

Бистиң чурт даштыкы-биле экономика база эртем талазы-биле кадыг ажылдажылганың улам калбарарынын үезинде

УРАН ХОЛДАР-БИЛЕ

БЕДИК ШАҢНАЛ-БИЛЕ, ЭШТЕР!

Хөрээженнерниң Коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле хой чылдарда идепкейлиг ажылы дээш **Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле** моон аттаанда эштерни шаннаан:

Блан Иргитовна ДАМБА — Бай-Тайга районнуң Шуй суурда хөрээженнер чөвүлелиниң даргазыны.

Өшкү-Саар Даптаановна ИРГИТ — Өвүр районнуң Саглы суурда хөрээженнер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы.

Өпей Оюнаровна КУУЛАР — Барыын-Хемчик районнуң Шекпээр суурда хөрээженнер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы.

Дөспи Санаевна ОНДАР — СЭКП Улут-Хем райкомунуң хөрээженнер ортузунга ажыл чорудар киллизиниң өргелекчизи.

Мария Семёновна СИМАКОВА — республика эмнелгезинде хөрээженнер чөвүлелиниң даргазы.

Оолак Сарыг-ооловна ТУМАЙ — Таңды районнуң Күрчер суурда хөрээженнер чөвүлелиниң даргазы.

Ольга Афанасьевна УСПЕНСКАЯ — республиканың хөрээженнер чөвүлелиниң кежигүнү.

Севил Сюрюновна ЮМБУУ — республиканың хөрээженнер чөвүлелиниң секретары.

Тываның хөрээженнериниң VII съездизинге турускаалткан каасталга уран чүүлүнүң делгелгези Политиктиг чыры-ышкын бажыңында ажыттынганын бижээн болгай бис. Бо удаада делгелгеде киирген чамдык ажылдар дугайында бодалдарны номчукчуга чедирер күзел-биле бо чүүлдү бижээн.

Хөрээжен ус-шеверлериниң сагыгыр-тывытыр бодалындан төрүттүнген сюжеттерни, оларның алдын холдарының уран-мергенин магадаан сестерни делгелге залдарынга-даа, - найысылалдың кудумчуларынга ужурашкан, «совлгу медээлер» солушкан кижилерниң чүгаазындан-даа дыннап болур.

Шынап-ла уран кылыгларның бо делгелгези моон мурнунда болуп турган делгелгелерден хөй ажылдарны кииргени-биле, сынлибилге уран чүүлүнүң янзы-бүрү жанрларының байлаа-биле, ол ышкаш ажылдарны күүсеткенининг мергени-биле тода ылгалдыг болганын демделевес аргажок. Делгелгеде республиканың бүгү районнары, Кызыл хоорай (Күнгүргүг суурбиле катай) 650 хире кижиниң 800 ажыг (сөөлүүрешкен) ажылдарын киирген.

Политчырыдыышкын бажыныңын биче залынга кирелеле, арга-арыг, ан-мен-биле байлак Тожу районнуң уран-шевер мастерлериниң кылыгларын таныжар. Каасталга уран чүүлүнүң дыка хөй хевирлерин бистиң республикада бедик деңнелде сайзыраанын делгелге көргүзүптер. Хамыктың мурнунда тываларның чанчыл болган сынлибилге уран чүүлүн көрээлинер. Иднк, национал хеп даараары, аг иштинии чамдык әдилелдерин кылыры-биле тыва хөрээженнер дыка мергежээнин делгелгеде киргеп ажыл бүрүзүнден бүзүрел көрүп болур.

Эрзин районнуң, Улуг-Хемнин, Барыын-Хемчиктин экспонаттарының арасында хураган кежинден даараан тыва тоннар, каас-чараш, үгүлзалар-биле шимээн дерлик тоннар, улуг-биче кижилерге идиктер, амгы хеп аянынга таарыштыр кылган тончугаштар мастерлерниң шеверин, бедик мергежилгиин хереченнээр болду.

Национал аян-бүдүштү долу илереттиргээн, уран-шеверибиле онза ылгалып турар ажылдарны бай-тайгажылар әкпелген. Чижээ, 64 харлыг пенсионер Хертек Кызык диван шывыын, оон артынга азар хевисти, диван баарынга чадар ширекти ёзулуг уран шевер арга-биле кылган. Хевисте чураан ийи арзыланны көргеп кижи бүгүдези ол дүрзүлерниң Бай-Тайгада онза сайзырап хөгжээн сынлбияге уран чүүлү — чонар-даштан кылган дүрзүлерге мөзүлежин әскерип каар. Чүл ол? Тавырылга бе? Чок. Ёзулуг улусчу уран чүүл янзы-бүрү хевирлерге безин чүүлдеш чүүлдерлиг болуруи баштай бодаарга бот-бодунаан ылгалдыг жанрлардан безин көрүп болурлур. Хертек Кызыктың ажылы көрүкчүлерниң улуг үнелелин алган.

Ол-ла Бай-Тайгада Шимик Успун-оол тыва үгүлзалар-биле каастаан кызыл дежектиг шывыгны, суг-чинчи-биле шимээн сыртыкты тергиин шевер кылгаи.

Тыва хөрээженнер түгле каастап, сырырыныя, ядыкхеп даараарының мастерлери әвес, олар чаңчыл болганын ёзугаар әр кижилерниң кылып чорааны узанылга, дарганнаар, чазаныр ажылдарны база Федиишкиниит шингээлип алганын делгелгеде киирген экспонаттар чугаалап турар. Маңаа РСФСР-ниң Күрүне шаннылының лауреады Раиса Аракчаанын (Кызыл) чонар-даштан кылган биче скульптураларын чортаарал-биле адаар бис. Раиса Ажиевна болдунуң мерген талантызыбиле бүгү улустуң хүлээп көрүүшкүнүн чалап алган болгаш тыва уран чүүлдүн понаттарының арасында хураган кежинден даараан тыва тоннар, каас-чараш, үгүлзалар-биле шимээн дерлик тоннар, улуг-биче кижилерге идиктер, амгы хеп аянынга таарыштыр кылган тончугаштар мастерлерниң шеверин, бедик мергежилгиин хереченнээр болду.

Национал аян-бүдүштү долу илереттиргээн, уран-шеверибиле онза ылгалып турар ажылдарны бай-тайгажылар әкпелген. Чижээ, 64 харлыг пенсионер Хертек Кызык диван шывыын, оон артынга азар хевисти, диван баарынга чадар ширекти ёзулуг уран шевер арга-биле кылган. Хевисте чураан ийи арзыланны көргеп кижи бүгүдези ол дүрзүлерниң Бай-Тайгада онза сайзырап хөгжээн сынлбияге уран чүүлү — чонар-даштан кылган дүрзүлерге мөзүлежин әскерип каар. Чүл ол? Тавырылга бе? Чок. Ёзулуг улусчу уран чүүл янзы-бүрү хевирлерге безин чүүлдеш чүүлдерлиг болуруи баштай бодаарга бот-бодунаан ылгалдыг жанрлардан безин көрүп болурлур. Хертек Кызыктың ажылы көрүкчүлерниң улуг үнелелин алган.

Ол-ла Бай-Тайгада Шимик Успун-оол тыва үгүлзалар-биле каастаан кызыл дежектиг шывыгны, суг-чинчи-биле шимээн сыртыкты тергиин шевер кылгаи.

Тыва хөрээженнер түгле каастап, сырырыныя, ядыкхеп даараарының мастерлери әвес, олар чаңчыл болганын ёзугаар әр кижилерниң кылып чорааны узанылга, дарганнаар, чазаныр ажылдарны база Федиишкиниит шингээлип алганын делгелгеде киирген экспонаттар чугаалап турар. Маңаа РСФСР-ниң Күрүне шаннылының лауреады Раиса Аракчаанын (Кызыл) чонар-даштан кылган биче скульптураларын чортаарал-биле адаар бис. Раиса Ажиевна болдунуң мерген талантызыбиле бүгү улустуң хүлээп көрүүшкүнүн чалап алган болгаш тыва уран чүүлдүн

хөгжүлдезинге чайыннанчак арынны киир бижээн.

А Эрзинниң, Өвүрнүң уран-шевер хөрээженнери мөңгүн баскыыштарлыг чүгеннерни, бижектерни, әзер-чонактыг кылганын көөрге, хөрээжен кижиниң шевергин салаалары, оккур угааны болгаш чымчак сеткил деттеннинден ол әдилелдер улам уран, нарын болган.

Тываның бүгү районнарында аргыла уран чүүлү чедиишкиниит сайзыраанын, нептерээнин дораан әскерип болур. Барык район бүрүзү аргыглыг кылыгларны делгээн. Улуг, биче кижилерге хеп, аржыылдар, моөн ораалар, шывыглар даңш аргыглыг кандыг кылыгларны чок дээр!

Бо делгелгеде уран чуруланың скульптураның ажылдары, ыяштан кылган чүүлдер элбек. Бил-Хемпин экспозициязында Ф. Дзержинскийниң портредин ыяшта сиилбээни Тожунуң төлээлериниң далыылдардан (черле ыяштан) кылган чүүлдери, Барыын-Хемчикте Н. Ильюшинаның инкрустациялап кылган пейзажы, кыстың бажы (ыяшка сааннаң хырбалап кылган) утка-шынарының, уран аргазының-даа талазы-биле профессионал чогаалдарга чоок. А ырлакый Моңгун-Тайгада башкы Артаа Чечек 2 акварель чуруктуу делгелгеде киирген. Будук өннерин таарыштырып алганы, чуруккучуун холдунуң үжүүнүн «быжы» оон бо талазы-биле улам мергежин болурунга идегелди берип турар.

Бистин хөрээженнеривистиң делгелгеде киирген ажылдарының аразында турускаалдыг белек кылдыр садыл ап болгу дег. шеверғин, күүседикчиниң чогаадыл бодап алганын ёзугаар ол-ла олчаан катаптаары берге ёзулуг уран чүүлүнүң кылыгларының әвээтәвес. Ыяштан, чонар-даштан сиилбээн кылыгларны, хевистерни (уран арга-биле каастап даараан, үгүлзалап хөөлээн) болгаш каастаганын, әдилелиниң әт-хереселдерин кым сагыр чок, бир тывыкта ышкаш, «кодан чылгы хөй берген, кодур аскыр туруп калган дег» чораан. Биеэги, кыдыынга безин тожектер көзүлбейн турган арга-озумнор ам төнер чыгаан. Ылаңгыя Каргы хемниң бажында Мешпек-Бут, Карацгы-Арга, Элик-Арга, улуг-биле Сутлуг-Ховулар, Хөлчүктүг-Хову, Чал-Ыят ам шуут шаарарын, хүн оттүр көстүп турар апарган.

Мөгеп-Бүрепниң Үстүү-Ыймааты, Алдыы-Ыймааты хемчигештериниң аргалары база-ла төнер чыгаан. Бо-ла хемнериниң арга-озумнор, каскактарында тожек-ле тожек, чурум-чыскаал чок кескенинден будук-садык, шида-мында хөлзөнпер дег, ажыглал чок өндее берген ирин-чыдын чыдар. Доктаатынган чуруумну барымдаалавайн кескеп ол тожектер бир-ийи метр чедип турар. База-ла төжек-ле тожек... Будун-будун аргакаскактарның шуут-ла оок-делик орну арткылаап. Түмен бойдусту, бистиң бүрүпепиң, боттарывыстың-на байлаавысты ынчалдыр кара-туразында төтчеглеп ажыглаарга болур бе? Хол-биле тудуп ап турган кадыргыларның чамдык хемнердо ийи-чаңгыс байланнары, чамдыктарында шуутла сурал артып калган. Хаячадымнардан хереп алгая тургулаар те-чүүмелар, аргар-кошкаралар ам көзүлбестээн. Канчап барганнары ол? Балык-байлаң, ан-мең болза, тоол шагда дег, чер ишти кире бербес, даар-дээлер ортынче үлүгга бербес чүве болгай. Ажыы-биле чугаалаарга, хоойлу-дүрүмнү каржызыбиле хажыдып турган, боттарывыстың-на чазыыл тогуруус-биле тотчеглеп төдүп турганывыс ол-дур!

Ынчаларга Каргы, Мөгеп-Бүрен, Аспатының байлак, каасчараш бойдусу чырык чер кырывдан ынчалдыр шуутла чидө берген даар болза, окта шын әвес. Ол хемнер ам-даа бойдустуң овур-хевирии салбаан, кижиниң эстетиктиг сагыш-сеткилин чыра тыртып, кыңчыктырар аргажок чараш хевир-дүрүзү ам-даа бар болдур әвеспе! Ынчаңгаш соруга чүл даарге, бойдустуң ажык байлаан камгалап-хумагалаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тускай Чарлыынга даныш алган, оске бүгү хемнер ышкаш, Моңгун-Тайганың бо хемнериниң арга-ыяжын, ан-менин, балык-байлаңның онзалаң камгалаарында, карак огу дег камгалаарында деп билип турар мен. Чүге дээрге, тус черниң эрге-чагырганының ылаңгыл лесниктер Иргит Допчун-оол, Сергей Успунуң харыысалта-хайгаарал чогун ажыглап алган, ийи-чаңгыс алыскакчискектериниң бойдустуң ажык байлаан төтчеглеп турары чажыт әвес. Ол байтыгай Моңгун-Тайганың ажык, ылбек байлаан хуу-өөнүүрек хөөнү-биле амы-хуузуунда-ла ажыглаары-биле чамдык хамаатылар —Кызыл хоорайдан, республиканың өске-даа булуңнарындан «дижинге тедир» чепсегленнирген, машина-балгаттыг, майгын-таалыңныг, моторлуг хемелерин, ланчы болуг кыш-чай чок төтчеглекчилерни хөөн байладыг «залдап» кээп турары база чажыт әвес! Ол туразында төтчеглекчилерниң чаңгызын безин өлеродип, хоойлу ёзугаар хорутпан торгаан турганын бет-алды чылдарның дургузунда көрбээн мен. Төтчеглекчилерни, туразында ажылаар кижилерни томаартыштар эргелер бисте бар. Бистиң районда административтиг органнар-даа, райкүүскомнуң ажнысыр егери-даа бар. Ол хире-ле бойдустуң ол ажык байлаан төтчеглеп турар кижилер-биле шыңгыы демисселдиг Моңгун-Тайга районнуң мынчага даар чоруттунмайн келгенин база боттуубило чорувайн турарын, харын-даа райкүүскомнуң хуралынга азы район, Каргы, Мөгеп-Бүрен кодээ Советтерниң сессияларында чугаалаштайн турарын кижи кайгаар, соткилдиң ханызындан хомудаар!

Моңгун-Тайга — бойдустан бүткен будужу онзагай чараш-даа, байлак-даа оран. Ынчыг болганда ол бар Байлакты — арга-ыяштыг, ан-меңнии, балык-байлакты база-ла онзалаң камгалаарын амыдырал шыңгыызы-биле негеп турар.

А. БЕГЗИ.

Чаа өөредилге чылынга белеп

Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык ортуман школазының коллективи өөредилге чылы доостуру билек чаа өөредилге чылынга үткүштүр белеткел ажылынче киргеп. Школаның техниктиг ажылчыннары № 1, 2, 3 корпустарның, столовоюның, интернаттарның, мастерскаяның болгаш школа чанының херимнерин септеп, чугайлаан. Школаның класстарын шуптуун чугайлаан, будаан. Парталарның, стол, сандайларының септелгезин бүрүн доозаш, будаш, түс-түс класстарга салгылаан.

Ак-Довурак хоорайда профессионал-техниктиг училищениң Иван Крупенниковка удуртказ монтажниктер бригадазы школа котельнаязының капитал септелгезин июль 15-те доозаш, хүзээнин берген.

Келир чылдың одалгаазынга хереглээр 130 кубометр ыяш, 78 тонна хөмүр-дашты школа девискээринде эккеп дүмүрген.

О. АКААЖЫК.

Чагааның изи-биле

ХЕМЧЭЭН АЛГАН

Эрткен айда бистиң солуннуң редакциязынга Улуг-Хем районнуң Арыг-Үзүү суурундан К. Куулардың чагаазы келген. Ында бижээнин:

Бистиң суурнуң Тайбың кулумчузунда хой кижи чурттакчылыг бажың бар. Оон девискээринде бок овоалаттына бергеп, арыг-шевер сагыйлай турарынга таарыныпаның автор илереткен.

Арыг-Үзүү кодаа Советтиң күүскомунуң бистиң чоруткан бижиивиске харыылааны:

Авторнуң бижип турар фактыларын хынаан. Ол бүгү ыын болуп бадыткаттынган. Ажылчын комитединиң болгаш суурда хөрээженнер чөвүлелиниң каттышкан хуралынга ук бажыңның чурттакчыларын олуруштурганы, шүүтүмчүлелдиг чагааны чугаалашкан. Бо айның төнчүзүнге чедир ук бажыңның септелгезин кылгаш, бүгү квартираларны чугайлап арыглаарын ол хуралга шиитпирлээн. Тус бажыңның бүгү-де квартираларының болгаш херим девискээринин арыг-шеверин көрүп турар харыысалталыг кижилерни хөрээженнер чөвүлелинден болгаш участок эмнелгезинден бижыглаан.

ЭРТЕМДЕННЕР—МУЗЕЙГЕ

Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинин төөгү килдизинге ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Саян-Тыва экспедициязы ховар материалдарны берген. Төөгү эртемниң кандидады С. Н. Астахов баштаан болук чер кырынга каш-каш үс чылдарда чаштып чыткылаан кижи көжээлерни, бижимелдиг даштарны болгаш сыын-мыйтак, ан-куш чуруктарлыг хаяларның калбак булундуларын әкпелгеп. Оларның нинти саны 35 болду.

Ол ышкаш Саян-Тыванның археологтуг экспедициязының Иргит Самбууга удуртказ дөрт дугаар отряды беш чыл иштинде казып турганы улуг хорумнар—бурунгу чевеглерден тыпкылаан эт-сеп аймаан музейге база дужаагап. Оларның нинти саны—221.

Кам чыл болгаш тургустунар Саян далайның суу хөме алы бээр черлерден эртемденнериниң тыпкылаан бо материалдары болза, бистиң бурунгу өгбелеривистиң әдилеп чораан эт-херекселдери болгулаар. Оларның аразында янзы-бүрү чинчилер, демир бижек, хүлер шивегей, каасталгага хереглеп чораан чер хавааның азыглары, демирден сомнап ыыглаан эзенгилер болгаш тараа кадыырлары, хүлер күзүнгүлер, ыяш согунарның демир молдуруктары, токарлап каастаан мыйыс дыргак, хүлер хылыштар... Бо кончуг ховар чүүлдерни тыпкылаан черлер—Ортаа-Хем, Демир-Сут, Чинге деп черде хорум чевеглер болуп турар.

Музейнин эртем ажылдакчызы Елена Байкара археолог эртемденнериниң әккеп берген ховар даан белектерни төөгү галында бир тускай делгелге кылдыр дерип кылган. Өске артканнарын фондуда шыгжап кадагалаан. Бистиң музейниң ажылдакчылары Москва болгаш Ленинградтың эртемденнерниң улуг өөрүп четтиргенин илереткеннер.

В. ЧАЛБАА,
музейниң ажылдакчызы.

«Телевидение»

ИЮЛЬ 21-ДЕ

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10—Өөнүт телекөргүзүт. Мультфильм. 12.40—Өөнүт телекөргүзүт. «Колокольчик» театр. «Хараачыгай чүүгүн дугайын ырлааның». 13.00 — «Кадыкшылга» программазының почтазы». 13.30 — Өөнүт телекөргүзүт. «Дириг амытаннар оранында». 14.30—Школачыларга. «Аныяк армейжилер маршта». «Бүгү-эвилелдиң «Зарница» деп иперлг-спортчу оюнунуң түңнелиниң дугайында репортаж. 15.00 — Л. Н. Толстой — «Анна Каренина». Фильм-шкиж. 18.00 — «Ус». Информастыг программа. 18.30 — 18.40 — Чапсар. 18.40—Өөнүт телекөргүзүт. Башкыраның күүсединиң улусчу танцы ансамблиниң концерти. 19.00 —«Кинопанорама». Москвада делегейнин сескн кино фестивалиниң дугайында тускай үнелүүлге.

КЫЗЫЛДАН

20.00 — Телемедээлер. 20.15 — «Михаил Светлов». Документалдыг фильм. 20.35—«Любитель» фотоклуб». Дамчыдылга. 20.55— «Ажылдаар черн — океан». Документалдыг фильм. 21.05 — «Тываның неделязы». Информастыг программа. 21.20 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.25 — Л. П. Брежневтиң АКШ-че аян-чоруунуң дугайында документалдыг фильм. 22.15 — Өөнүт телекөргүзүт. Балет артистериниң II делегей конкурузунуң лауреаттарының концерти. 23.00 — 23.30 — «Ус». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮЛЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Толептиг ог-бүле» 10.06, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дүне сылдыстар» 15.00, 18.40, 20.30; «Совет Эвилели —бистер бис» 16.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бодунуң туружуида кижи» 11.30, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бичии дургун» 9.00, 10.40, 12.20; «Кара таңма» 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Дириг суг» 16.00, 18.00; «Кашмирге ынакшыл» (2 сериялы катай) 20.00 шакта.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалталыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, кодээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информацияга база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫГ № 2261.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле әргелелиниң типографиязы. (Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00864

Бүгү чуртталарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 171 (9246) | воскресенье, 1973 чылдың июль 22 | 1925 чылда үнделип эгелээн. | Өртээ 2 аян.

ДАЙЫНЧЫ ЖАНР

Бот-тывынгыр ураи чүүл ашы-ажыы малдарга чарлып турар. Оон ап-не дээштиг болгаш дайынчы хевири — агитация ураи чүүл бригадалары болур. Агитбригадалар деп адап турарывыс, хөй эвес кижи составтыг, тускай сценарий ёзугаар тургустунган, программазы хүнүң чугула айтырыгларынга хамаарышкан ол коллективтер бистиң республикада база көвүдээн. Оон ниитизи сээн 120 чедип турар болгаш ында 1250 ажыт таланытылыг кижилер хаара туттунган.

Агитбригадаларның республика көрүндези чедиишкинниг эрткен. Анда Таңды, Мөңгүн-Тайга районнардан ангыда, шупту районнарның агитбригадалары кирипшкен. Ол көрүндеге Чөөн-Хемчикте «Чырая-Бажы» совхозтуң «Дамырак» болгаш Туранның Культура бажыңының «Колос» аттыг агитбригадазы тиилекчи болган. Ол-ла агитбригадалар Красноярск хоорайга болган зона көрүндезинге кирипшкеш, база-ла улуг чедиишкиннерни чедип алган. «Дамырак» ук көрүндениң лауреады боор, удаваа Москвага болуур Бүгү-россияның көрүндезинге кирижир эргеин бүзүредилги-биле чаалап алган, а «Колос» зона көрүндезинниң дипломчу-биле шаңнаткан.

Республика көрүндезинге моон мурнунда ат-сураглыг турган чаа, чогаадыкчы ёзүг-биле ажыдап турар агитбригадалар хөйү-биле илерээн. Оон чижээге Сарыг-Септиң «Романтиктер», Саглының «Кеге-Буга», Нарының «Чеҗеш», Тоора-Хемниң «Чойган» дээш ышкаш агитбригадаларны хамаарыштырып болур.

Улуг-Хем, Бай-Тайга районнардан келген болгаш оон-даа оске чамдык агитбригадаларның белеткели кошкак болган. Оон кол-ла чылдагааны — агитбригаданың программазының анаа эстрада концерти ышкаш чүгле ыр, танцы, уран номчулга колдаан боон турары. Чамдык агитбригадаларда таланытылыг кижилер бар-даа болза, оларның оонуңда тускай утпалыышкынныг, кандыг-бир темага хамаарышкан сценарий чок боон турар. Бо бүгүнү өөренип көргеш, Культура министерствозунуң шугуму-биле Тываның семинарны эрттирип, «Часны хову турлаанда» деп программаны ында агитбригада тургускан. Мынчаар янзыдыг практиктиг луамы чүгле чаңгыс суурга эвес, ылаңгыя кошкак ажыдыгы черлерге удаа-дараа эрттирерин республиканың Улусчу чогаадылга башкыры холга алыр ужурлуг.

Моон мурнунда ат-сураглыг турган «Чадаган», «Хомус» (Өвүр), «Мажалык» (Барыын-Хемчик), «Хүүлүмзүүр» (Эрзин) дээш ышкаш агитбригадаларның ажылы шала сулаңгай турар. Бо агитбригадалар район көрүндезинге колхоз, совхозтар төптеринден келген коллективтерге аштыргаш, республика көрүндезинге кирипшээн. Оон чылдагааны ук агитбригадалар чогаадыкчы ёзүлдени албайн, удуртулгазы болгаш программазының шынары кошкаан турарында.

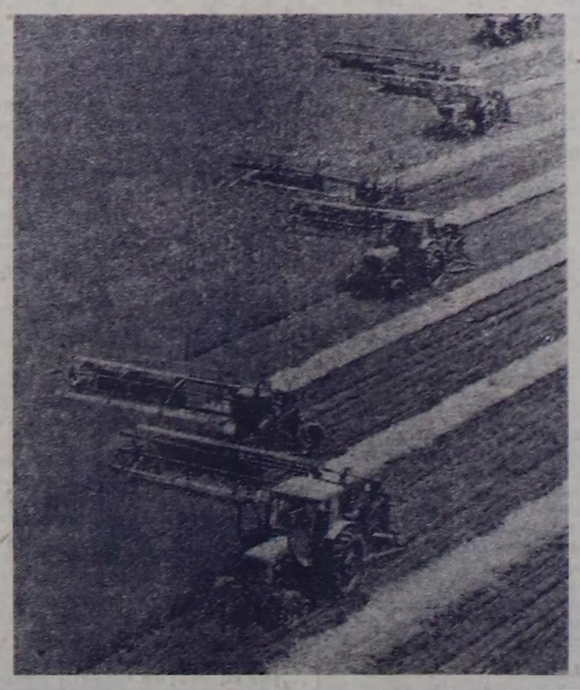
Чай — агитбригадаларның чайлагларга, кыргылга пунктуларынга, хову турлагларынга, сигенчилерге аалдап баарының таарымчалыг үези. Анда көрүзер оюнуң программазын чапсар үезинде ажыг шөлге ойнаптар кыдыр таарыштырга эки. Концерттиң сценарийнин кыргыдаже аны мал чеминиң белеткелинче угландыр, тус черниң ажыл-амыдыралын долгузу-биле хаара туткан, ыры-хөгжүмнүг номпозиция, көргүзүг кылдыр-даа тургузуп болур. Ол ышкаш агитбригадалар улусчу театрлар, шин коллективтеринден ангыланнайн, ында ажыдап турар режиссёрларның дузазы-биле театржыткан көргүзүглерни белеткээш, ажыл-ишчилерин улам соруг киирер ужурлуг. Шак мындыг театржыткан көргүзүг-биле Шагаан-Арыгның «Улуг-Хемниң отчугаштары» деп агитбригадазының көдээ ишчилерге аалдаашкыннары солуп болган.

Дыка хөй ажыл-агыйларда малчыннарның чайлаглары чаңгыс черде, ойлааш эвес тургулаар. Ындыг чайлагларның төвүнге аалдап четтеш, шала ырак кадарчыларны чарлап алгаш, иогаан хевис дег «сценага» Самагалдайның «Калдак-Хамар» аттыг агитбригадазы ойнап чоруп турарын мактаар ужурлуг. Сее кижи составтыг ук коллектив автоклубуун кеттинер, будуттунар, белеткенир өрээл кылып алгаш, ажык шөлдерге оюнун көргүзүп турар.

Ажыл-иштиң хайныышкынныг үезинде уран чүүлдүң ап дээштиг болгаш дайынчы жанры — агитация уран чүүл бригадалары көдээ ишчилерже доктаамал үнүүшүнүнер кылыр турбуже, чамдык черлерде ажыл ойжум темпиде. Чайлагларже, бригадаларже үнүүшүнүң кылырымга машина-техниканы айтырыы көдээ клубтарга, Культура бажыңнарынга бергедээшкиннерни таварыштырып турар. Районнарның культура бажыңнарында автоклубтар хөй. Харын-даа Чадаанада, Бай-Хаакта, Шагаан-Арыгда йөн-йөн автоклубтар бар. Ындыг турбуже автоклубтар доктаамал ажылдавас, чогаачыларның солчур чоруунуң уламы-биле техника үрелиишкиннерге таваржып, халас турар чоруктарны дарый чайладыр керек. Маңаа чижек кылдыр Улуг-Хем районну ап көрээлиннер. Районнуң Культура бажыңының йөн автоклуву деңге ажылдавайн келген. Ол автоклубтарда чүгле чаңгыс чогаачы алий-селий ажылдап турар. Ук районнуң Арыг-Узүү суурда агитбригада чүгээр эки ажыдап турза-даа, «чадаг улус кана чедер боор» хөөнче шилчип бар чыдар.

Агитбригадалар — ажыл-ишчилерниң хей-аът кииришчини, музейчиг ааличызы. Ынчангаш оон репертуарын шын шилип, солуп сценарийнин тургузары агитбригаданың ат-алдарын болгаш хүндүткелин чайгаар-ла бедидер. Көдээ клубтар болгаш культура бажыңнарының чанында агитбригадаларның программазының шынарын, оларның машина-техника-биле хандырылгазын, кайы черлерге ойнаарының графигин көдээ Соведиттер, партия комитеттери база организациялары хынап, удуртуп ужурлуг.

Агитбригадаларның репертуарын байдары хүнүң чугула айтырыы апарган. Республикашың Улусчу чогаадылга бажыңы бо талазы-биле кезек үеде конкурстарны-даа чарлап турган. Ынчалзажок оон улуг-ла түңнел чок болган. Агитбригадаларга таарыжыр эки сценарийлер эвээш. Ол ышкаш Улусчу чогаадылга бажыңының чоруткан сценарийлеры көдээниң амыдыралының негелдезин хандырбайн турар. Ынчангаш оң эки сценарийлер дээш конкурстарны сезонныг ажылдарның аайы-биле баш бурунгаар чарлап, чогаалчыларга, журналистерге чагыдары чугула. Оон ангыда ол сценарийлерни боттарының ажылынга ажыглап билир кылдыр агитбригадаларның удуртукчуларының семинарларын удаа-дараа эрттирери ажыктыг. Бо талазы-биле Культура министерствозу, Улусчу чогаадылга бажыңы болгаш өске-даа аңаа хамаарыштыг организациялар боттуг ажылдарны чорудар үе келген.

План күүсеттинген

«Тыва даг-дүтүг» комбинаттың даг-дүтүг арыглаар фабриказының цехтериниң болгаш эзлчеглериниң коллективтери тоску беш чылдың шиитпиринг үшкү чылының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты дээштиг организастап турган, эрткен алды айларның планныг онаалдазын ажыр күүсеткен.

Фабрика эрткен алды айларның дургузунда 4559,7 мун рубльдиң сорттуг даг-дүтүн бүдүргеш, планын 107,9 хуу, а даг-дүтүг арыгларының талазы-биле даалгазын 108,7 хуу боттанды ырган. Оон-биле чергелештир күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг база орапчок бедик сорттуг руда болбаазырадыр цехтиң эзлчеглер аразында калбарган социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Деспи Дүктен-оолдуң удуртканы № 4 эзлчегиниң ажылчыларыр чоруп, июль айда барааның продукция бүдүрериниң планын 105,9 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 40 тонна сорттуг даг-дүтүн Төрээн чуртка берген. Ол эзлчегиниң ажыл-ишчилери бо хүнүмде июль айның бүдүрүлге планын база күүседир чыгай берген.

(Бистиң корр.).

Республикада мал чеминиң белеткели

(ИЮЛЬДА МЕДЭЭ-БИЛЕ)

РАЙОННАР:	Бөдүүн чемнер белеткелиниң планын күүсеткен хуузу.
Бай-Тайга	—
Мөңгүн-Тайга	—
Барыын-Хемчик	0,1
Өвүр	—
Чөөн-Хемчик	1,7
Улуг-Хем	4,6
Таңды	2,5
Бии-Хем	5,3
Тожу	2,9
Каа-Хем	5,2
Тес-Хем	1,8
Эрзин	1,4
Кызыл хоорай Соведи	0,5
Республика ниитизи-биле	2,6
1972 чылдың июль 17-дө турганы	1,8

КРАСНОДАР КРАЙ. Беш чылдың эң шиитпиринг чылының даалгаларын күүседир дээш улуг харысалганы Кубаньның тараажылары эки билип, тараа ажаап алышкынын чедиишкиниг чорудуп турарлар.

«Газырский» совхозтуң механизаторлары 9200 гектар черден күзүн чажып, тараан кызыл-тасты бүрүмү-биле ажаап алыр ужурлуг. Тараа кезер 45 машина болгаш 96 комбайн ол соруланы күүседир дээш үзүк-соксаал чок ажылдап турар. 80 автомобиль тараа сөөртүп турар. Гектар санындан-на ортумаабиле 40 центнер дүжүттүг ап турар.

ЧУРУКТА: совхозтуң 4-кү салбырында тарааны ажаап ап турары.

Е. ШУЛЕПОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЛЕНИННИҢ БОЛГАШ ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ БИС!

Комсомолчуларның болгаш аныяктарның Москвага байырлал манифестациязы

Совет Эвилелиниң комсомолчуларының болгаш аныяктарының байырлал манифестациязы «Ленинниң болгаш партиявың херээнге шынчы бис!» деп кыйгырыг-биле июль 19-та Москвага «Динамо» стадионунга болган. Москвадың болгаш Ленинградтың, бистиң чүртүвүстүң бүгү эвиледдешкен республикаларының, крайларының болгаш областарының төлээлекчилери — муңмуң ооллар, кыстар аңаа киришкеп.

Эптер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, Б. Н. Пономарев, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны дингиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннарыр, байыр чедирген бир демнег кыйгыларбиле уткаан.

Аалчылар индирлеринде— СЭКП ТК-ның кежигүннери, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бистиң чүртүвүстүң күрүне эрге-чагыргазының дээди органының алдыгы сессиязының ажылынга киришкен депутаттары, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, напысылалдың партия, совет болгаш хөй-ниитиг организацияларының төлээлекчилери, даштыкы аалчылар.

19.00. Кремльдиң Спасск суурганының шактарының кагышкыны стадионга чаңгыланып келген.

Совёт аныяктарның байырлал манифестациязын ВЛКСМ ТК-ның бюрозунуң даасканың ёзугаар ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников ажыткан.

«Тук марыжы» чаңгыланы берген. ВЛКСМ-ниң, Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг пионер организациязының, орденнерлиг комсомол организацияларының туктарын стадион шөлүнге киирип келген.

Совет аныяктар төлээлекчилериниң байырлыг чыскаалын бөлүк тук тудукчулары ажыткан. Оларның соо-биле ажылчын аңгының, аныяк салгакчыларның төлээлекчилериниң колонназы эрткен, ол дээрге беш чылдың мурнакчылары, Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы бүгү 124 тудуунуң төлээлекчилеридир; колхозчу тараачыннарның аныяк төлээлекчилери— шөлдериниң болгаш фермаларының шалыпчылары, тараа дээш тулчуушкунуңуң мурнакчылары эртип турган.

Заводтарның болгаш шөлдериниң аныяк маадырларын ПТУ сургуулдарының, студентилериниң, пионерлериниң болгаш школачыларның байырлал колонналары солаан. Аныяк патриоттар—совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлери-биле комсомолчуларның болгаш аныяктарның поход киржикчилериниң VI Бүгү-эвилел слёдунуң киржикчилери байырлыг маршбиле эрткен.

Аныяк дайынчылар — Чепсектиг Күштериниң янзы-бүрү хевирлериниң төлээлекчилери дайынчы туктарның адаа-биле кижи магадап хөнмас чараш чыскаал-биле эрткен; янзы-бүрү диптериниң стадионнарынга болган спортчу шөлдериниң бистиң чүртүвүстү алдаржыткан спортчулар чыскаалдыг чорун турган. Янзы-бүрү чүрттарның ооллар, кыстары —совет өөредилге черлериниң өөренип турар аныяктар интернационалчы колоннада. «Делегейниң онгу фестивалының марыжы» деп бир-ле дугаарында күүсеткен аялга-биле аныяктарның болгаш студентилериниң X делегей фестивалынга белеткелдиң чугула чепсээ болган.

Комсомол улуг Ленинниң адын алган төөгүлүг хүнден бээр 1974 чылдың июль 12-де 50 чыл болур. Ол бүгү чылдарның дургузунда Ленинниң адын комсомол алдарлыы-биле, чоргаарадыг болгаш төлептиг адилеп келдя. Ленинчи чагыларга, Коммунистиг партияның идеалдарынга бодуунуң шынчылыын ол сөзүү болгаш ажыл-херээ-биле бадыткап турар.

Фестивалдың кол түңнели чүл дээрге, бистиң бүгү республикаларывыстың аныяктары дайынчы аңы-дүңма ёзуузун улам быжыглап, комсомолчуларның, бүгү ооллар, кыстарның төрээн Коммунистиг партиязын болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң долгандыр бүзүлбас сырый каттыжышкынын бүгү күш-биле көргүскени болуур деп. Е. М. Тяжельников онаалап демдеглээн.

Ленин, партия—ол сөстер комсомолчу, пионер бүрүзүнүң, оол, кыс бүрүзүнүң үрээнге ан-не эргим үнелиг болгаш кажан кезээде чоок. Ленинчи угаанның ондур улуг күжү, наңы ленинчи чүректиң согушкуну бистиң төрээн Коммунистиг партиязыстың магалыг чаагай ажылхеректеринде чурттап турар, ол болза, совет кижилериниң материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидер, удустар аразында тайбынны болгаш байыралды быжыглаар талазы-биле СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединиң Политбюрозунуң кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң могаг чок ажыл-чорудулгазында чырыткылаңдыр сиңиишкен.

Революсчу, коммунистиг кижиндилгенниң баштайгы школазын Ленинчи комсомолдуң

(Төнчүзү 3-кү арыында).

СОВЕТ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ТӨЛЭЭЛЕРИ КУБАДА

Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Революстуг чазаанның чалаанның ёзугаар СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгихке башталган совет партия-чазак төлээлери Куба Республиканың революстуг байырлалынга — Монкада казарманы штурмиваанының 20 чыл ооңуң байырлалынга киржир дээш июль 19-та Москвадан Гаванаже чорупкан.

Делегациянның составында СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы Н. М. Матчанов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министрииниң оралакчызы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Куба Республикада элчиниң Н. П. Толубеев кирген.

Аэродромга төлээлерни СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кылдыстер аргелекчилериниң оралакчылары И. П. Ястребов, Г. Х. Шахназаров, А. А. Шилин, ССРЭ-ниң Даштыкы хереглер министерствозунуң кол секретары Ю. Н. Черняков, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ССРЭ-ниң ДХМ-ниң харысалгалыг ажылдакчылары удээп.

Удээнниң аразында Куба Республиканың ССРЭ-де элчиниң Северо Агирре дель Кристо турган.

ГАВАНА. (СЭТА). Төлээлерни Гавананың аэропортунга Кубаның Компартиязының ТК-зынын ийиги секретары, Революстуг чазаанның Премьер-Министрииниң бирги оралакчызы Рауль Кастро, Кубаның КП ТК-зының Секретариат кежигүнү, Премьер-Министрииниң оралакчызы Карлос Рафаэль Родригес болган айбаннып өске-даа кижилери уткаан.

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Садыг болгаш хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң мурнакчылары, хөй-ниитизиниң төлээлекчилери Садыг ажылдакчыларының хүнүң уткаан байырлыг хуралга июль 20-де Москвада Ф. Э. Дзержинский аттыг төп клубка чыыланган.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг хүндүлүг президиумну чыыланнаар улуг кедирлүүшкүнүнү сонгаан.

Президиумда — ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струев, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи Я. И. Кабков, ВЦСПС-тиң секретары А. П. Бирюкова, СЭКП ТК-ның, министерстволарының болгаш ведомстволарының харысалгалыг ажылдакчылары, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары.

Күрүне садының болгаш хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зының даргазы А. Г. Шалаурова илеткел кылган.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниге байыр чедирген чагаазын чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

(СЭТА-ның корр.).

Тыванның херээженнериниң VII съездизи

ХЕРЭЭЖЕННЕРНИҢ ТУРГУЗУКЧУ ИЖИН—БЕШ ЧЫЛГА

Политиктиг чырыдыышкын бажыңының улуг ажыы. Республиканың херээженнериниң чедиргі съездизинге оон делегаттары — ат-сураглыг хоочуннар, бүдүрүлгениң мурнакчылары, херээженнер чөвүлелдериниң активчилери болгаш хүндүлүг аалчылар чыглып келген. Чүгле бодуунуң ог-бүлезининиң эвес, харын төрээн суурунуң, колхозунуң, совхозунуң, хоорайының кедирлүг үези, чаагай чоруу дээш кезээде сагыш човап, ол дээш билиин, күжүн харам чокка бараан болдурган херээжен ишчилерниң салыышкыны улуг.

«СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге, республиканың ажылагый болгаш культура тургузуушкунунга херээженнериниң ролюн улам бедидер дугаанында» Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, республиканың херээженнер чөвүлелиниң ажылынга доктааган. Республикада 364 чөвүлел болгаш бөлүк ажылдан турар. Сес чүс хире агитквартиралар херээженнер ортузунга янзы-бүрү хевирнин ажылдарын чорударының төвү апаргылаан. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Эрзин, Таңды, Өвүр районнарда херээженнер ортузунга ажылды багай эвес организастап турар. Ылаңгыя Эрзиниң херээженнер чөвүлелдеринде бот-тывынгыр ураи чүүлде, агитквартиралар ажылынга болган ёске-даа боттанылгазынга өөрүп, чоргаарланып турарлар.

Республиканың ниитилел бүдүрүлгезинде ажылдап турарларның 55 хуузу херээженнер. Көдээ ажыл-агында, ылаңгыя мал ажылында, тудугда, улус чырыдыышкынында, кадык камгалалында, садыгда, амыдырал хандырылгазында херээжен ишчилерниң киржилгези кончуг улуг. Хөйге биилингир ат-сураглыг хоочуннарның — Хертек Амырбитовна Тока, Монгуш Часкым, Анна Аранчаа, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Маадыр-оо Үрүле Кандан болган мурнакчы саанчылар Галина Корауп, Зинаида Реодько, хөйжулар Ооржак Лама-Сүрүн, Долаан Сагдыр, тудугжулар Екатерина Краснобаева, Мария Сафонова ышкаш мастерлерниң аттары бүгү республикага биилингир.

Илеткелчи херээженнер чөвүлелдериниң ажылынга доктааган. Республикада 364 чөвүлел болгаш бөлүк ажылдан турар. Сес чүс хире агитквартиралар херээженнер ортузунга янзы-бүрү хевирнин ажылдарын чорударының төвү апаргылаан. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Эрзин, Таңды, Өвүр районнарда херээженнер ортузунга ажылды багай эвес организастап турар. Ылаңгыя Эрзиниң херээженнер чөвүлелдеринде бот-тывынгыр ураи чүүлде, агитквартиралар ажылынга болган ёске-даа чүүлдерге киржилге эки тургустунганын илеткелчи демдеглээн.

Съездиге чугаалашкан айтырыг талазы-биле саналгонал солчулгазынга хөй кижи киришкен. Тараалаң Таңдының күш-ажылчы херээженнериниң изиг байырын СЭКП райкомунуң секретары Т. С. Түлүш съездиниң делегаттарынга чедирбишаан, көдээ ишчилерниң чедиишкиннеринге доктааган. Тоску беш чылдың чартыы эртип турар. Бо хуусаада таңдыжылар багай эвес ажылдаан. Ылаңгыя херээженнер колдап ажылдап турар районнуң сүт-бараан фермалары оңза чедиишкиннинг ажылдаан. Балгазын суурнуң херээженнер чөвүлели ажылын онза идепкейжитткеп.

Ырак чер Мөңгүн-Тайгадан келген делегат, Тыва АССРниң алдарлыг малчыны Дыртыына Биче-оолдуң саналы солуп. Ол—тос уругларын иезим. Уруг-дарыын кижизидерп-биле чергелештир ниитининг малын хөй чылдар дургузунда азырап, өстүрүп, чонунуң мактаалын чедип алган. «Шагда болза тыва херээженнер от кыдыындан ыраак болгай, ам магалын көрбес бе, чалгынныг чүве дег апаргап улус-тур бис» деп, ол магадаашкынын илереткеп.

Улуг-Хем районнуң ажылчилери тоску беш чылдың үшкү чылының бирги чартыын чедиишкиннинг доозкынын билир бис. Кызыл туктуг улуг-хемчилерниң күш-ажылчы чедиишкиннеринде херээженнериниң салган үлүг база улуг деп съездиге санал бергеп делегат СЭКП, райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар киллизиниң эргелекчизи Д. С. Ондар демдеглээн. Районнуң херээженнер чөвүлелиниң ажылында көскү черни малчыннарның культурлуг амырал-чурттал газы эдей бергеп. Бо ажылды эки организастап, дүрзүлгени тарадың пентерединиң-биле чер-черге семинарларны эрттирип турар. Оны чорударда фермалар болгаш малчыннар аайы-биле бөдүктээп. Үстүнде айтырыгны СЭКП райкомунуң бюрозунга чугаалаачын көрген болгаш тускай хемчегларын чорудары-биле бадылаан.

Тывага херээженнер шимчээшкинниниң идепкейлиг киржикчизи, персоналдыг пенсионер Х. А. Тока индирге үнүп көрге, съездиниң киржикчилерге ону үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны-биле утказан. Бир чыл болгаш Тыва Совет Эвилелиниң хөй национал улустарының чангыс эп-сеткилдиг ог-бүлезинге каттышкынының 30 чылын байырлаар. Ол үеним дүргузунда бүгү республиканың, оон херээжен чонунуң арын-шырайы канчаар чаартыныын ол чугаалаан.

Социалистиг Совет Тываның амгы амыдыралының дугайында чылыг сөстерин эрткен чылын республикага кээп чораан даштыкы журналистер бижээнин эш Тока чижектер киирип турган чугаалаан. Чижээ, каш он чыл бурунгаар херээжок деп адаттыыры чораан кижилер ам ажыл-агыйның мурнакчылары, күрүне, хөй-ниитиг ажылдакчылары болганын магадап, бөгүнгү тыва херээженнин Ленин орденниң эдилекчизи. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады К. Хомушкунуң, Тыва АССР-ниң Президентизин Б. Долчанмаанын күүрүнде чоруп турарын Англияның «Морнинг стар» солунунуң корреспондентизин У. Коллин бижээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы улус ооредилгезинниң дугайында чугуза айтырыгны чугаалашкан. Чаа бадылаан хоойлужулганын Үндезлинерниге дүүштүр ажылдазы — чугула соруга. Республиканың чонунуң 40 хире хуузу уругларга онаалкын турар бистиң Тывага улус ооредилгезинин, чаа салгалды төлептиг чаңгылдарга кижилдерниниң айтырыглары херээженнер чөвүлелдиниң кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг дээрзин эш Тока онзалап демдеглээн.

Агитквартираларның тывылган черн — Бай-Тайганың Кызыл-Дагда херээженнер чөвүлелиниң даргазы М. С. Хертек чартык чылда районнуң ажыл-ишчилериниң чедиишкиннерин дыңнатпышаан, херээженнер болгаш чурттакчы чон ортузунга масса-политиктиг ажылды агитквартираларны дамчыштыр чорударының дуржулгазын делегаттарга сонуургаткан.

Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгезиниң төвү ажылын суурда херээженнер чөвүлелиниң даргазы Валентина Гречишева ажылчынарның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш ук чөвүлелдиң кылып турар чүүлдерин чугаалаан. Кыска хуусаада суурда 8 чыл школаның, клубту туткан, ам уруглар садының түдүүнда субботниктерни, воскресниктерни үргүлчү организастап турар.

Республикада эки ажылдыг чөвүлелдерниң бирээзи— Эрзиниң «Морен» колхозта чөвүлелдиң ажылының дуржулгазын делегат Мамаз Белчээ чугаалаарга, съездиниң киржикчилерни улуг сонуургал-биле дыңнаан. Кадык камгалал министерствозунуң кол акушер-гинекологу Т. М. Зверева херээженнер болгаш, чаш камгалалының дугайында чугаалаан.

Красноярск крайкомунуң, крайүүскомнуң өөрүнээзинден Тываның херээженнеринге байырлыг адрести крайдан келген төлээлерниң удуртукчузу, крайүүскомнуң килдис эргелекчизи Т. И. Гудкова президиумга дамчыдып бергеш, коммунистиг тургузуушкунга чедиишкиннерлиг болуруп съездиниң делегаттарын дамчыштыр республиканың херээженнеринге күзээн. Тайгалыг Эвенкияның, харлыг Таймырның, Красноярск крайның эрес-кежээ херээженнериниң тыва өөнүктеринге белектерни дамчыткан.

Хүннзэректиг Хакасияның херээженнериниң кожаларынга дамчыткан чылыг сөстерин областан келген делегацияның удуртукчузу, Хакас облүүскомунуң килдис эргелекчизи В. С. Адресова съездиниң делегаттарынга чугаалаан.

Съездиниң адресинге Абакан хоорайның, Хакасияның, Аскиз, Боград районнарының партия, совет органнарындан телеграммалар келгеп.

Аңы-дүңма МАР-ның Завхан аймактың төлээлериниң удуртукчузу эш Чагаа байыр чедирип чүве чугаалаан.

Тываның херээженнеринге кыйгырыгны съездиден хүлээп алган.

Республиканың херээженнер чөвүлелиниң чаа составын сонгаан. Чаа составтың баштайгы организастыг хуралы болган. Чөвүлелдиң даргазынга эш Б. Ш. Долчанмаа база катап сонгуткан.

Б. ДИРЧИН,
М. ТҮЛҮШ.

Найырал бажыңынга

Июль 19-та Москвага Найырал бажыңынга совет-америк харылзаалар институдунуң баштаар чериниң хуралы болган. Хуралды СЭКП ТКның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааның түңнелдеринге турас-каатткан.

Хөй-ниитиниң совет-америк харылзаалар институдунда каттышкан төлээлекчилерни эш Л. И. Брежневтиң АКШка чорааның түңнелдеринге изиг байыр чедирип тур деп, хуралдың киржикчилери демдеглээн.

Эш Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чорааны төөгүлүг ужур-дузалыг болгаш СЭКПниң XXIV съездизиниң төлевилээни Тайбынның программазының амыдырал куштуунуң, чогумчалыының бяза бир бадыткалы боон турар деп хуралга үлүргеи доктаалда демдеглээн.

(СЭТА).

ШИИТПИРЛИГ ЧЫЛДЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМЫ

1973 чылдың бирги чартыында Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезининиң дугайында

Республиканың Статистика эргелелининиң дыңнадыы

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары партийның XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш социалистиг чарыштыг калбартканының үүнелиинде бо чылдың бирги чартыында экономиканың болгаш культура тургузуушкунуунуң бүгү адырларынга эки көргүзүглерин чедип алган.

Эртемнинг болгаш мурнакчы дүрүлгениң чедиишкинниерин бүдүрүлгеге пептередир талазы-биле элээн ажылдар кылдынган. Ооң ачызында үлетпүр продукциязының өзүлдезинин 89 хуузу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринден чедип алдынган. Чаа техвологиинны шингээдиринин, бүдүрүлге чорудулгазын механизастаарының болгаш автоматчыдарының талазы-биле чартык чыл планы күүсеттингси.

Эрткен чартык чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдези дараазында көргүзүглер-биле тодаратгынар:

ҮЛЕТПҮР

Үлетпүр продукциязын сайгарарының чартык чыл планы хуусаа бетинде күүсеттинген. Тыва даг-дүгү болгаш эът комбинаттары, тараа продуктулар эргелелининиң бүдүрүлгелери пландан ажыр хөй продукцияны берген.

Эрткен чылдың ол үезинге дөңнээрге үлетпүр продукциязын бүдүрери 6 хуу өскен. Үлетпүрүнүң кол-кол адырларында продукция бүдүрериниң өзүлдезин көргүзээрге:

Ыяш болгаш ыяш ажылдан кылыр үлетпүр 4 хуу.

Металл ажылдан кылыры 2 хуу.

Тудуг материалдарының үлетпүрү 7 хуу.

Аъш-чем үлетпүрү 9 хуу.

Полиграфия 2 хуу.

Бирги чартык чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планы ажыр күүсеттинген. Бир кижиге оналаттыр продукция ажылдан кылыры эрткен чылдың ол үезинге дөңнээрге 5 хуу өскен.

Сайгарылганын чартык чыл планын күүсеткенинин, бүдүрүлгениң ниити өзүлдезининиң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле тус-тус коллективтериниң көргүзүглери:

	Сайгарылга планын күүсеткен хуузу	Эрткен чылдың ол үезинге дөңнээрге (хуу-биле)	
		ниити өзүлдезе	күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн
Шилден чагыргалыг үлетпүр	101	104	105
оон иштинде:			
Даг-дүгү комбинат	111	116	117
Каа-Хем разрези	106	97	102
«Тудуг кезектери» комбинат	87	95	92
Ак-Довуракпың УБК-зы	106	102	104
Республика чагыргалыг үлетпүр	106	106	105
оон иштинде:			
Эът комбинады	108	110	107
Сүт комбинады	99,4	106	96
Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели	105	112	114
Кызылдың хлеб заводу	100,6	105	107
Чадаананың —«—	100	100,7	97
Ак-Довуракпың —«—	100	100,3	102
Хову-Аксының —«—	106	109	109
Бай-Хаакпың —«—	84	—	—
Пиво заводу	100,1	90	89
Тараа продуктулар эргелели	119	101	107
Кызылдың тараа пунктузу	124	103	115
Чадаананың —«—	105	120	100,1
Балык заводу	121	118	108
Респотребсоюзтуң промкомбинады	105	106	115
Типография	100,9	102	103
Даараныпга комбинады	100,9	92	96
Алты заводу	111	100,2	103
Караа четпестерниң комбинады	108	111	100,3
Тудуг материалдарының каттыжыышкыны	106	106	109
Кызылдың туүйбу заводу	103	105	107
Кызыл-Мажалыктың—«—	114	108	115
«Тыва көдээ тудуг» трест	123	117	114
Шуурмактың ыяш пунктузу	131	143	121
Туранның —«—	112	93	102
Ыяш ажыл-агый эргелели	104	111	104
«Тыва септелге-тудуг» трестиң тудуг заводу	93	102	106
Улуг-Хемниң ыяш ажыл-агыйы	105	99	102
Автосептелге заводу	100,6	100	99,4
Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны	98	105	99

Бирги чартык чылда үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин бүдүргенин дараазында чурагайзар-биле тодаратгынар:

	Чартык чылда бүдүргени	Эрткен чартык чылга дөңнээрге (хуу-биле)
Электроэнергия млн. квт.-шак	70	83
Хөмүр-даш—муң тонна	278	96
Туүйбу—млн. көвек	14,3	104
Чугай—тонна	1400	122
Демир-бетон кылыглар—муң кубометр	17,6	118
Сорттуг даг-дүгү—муң тонна	23,7	119
Мебель—муң рубль	421	88
Тудуг болгаш одаар ниити сөөртүлгези—муң кубометр	150,4	94
оон иштинде тудуг ыяшы —«—	128	94
тудуг материалдары —«—	62,8	94
Хөм идик—муң эжеш	36,9	106
Кидис идик —«—	35,6	107
Даараныпга кылыглары—муң рубль	572	102
Эът (I категорияның субпродуктулары-биле кады)—тонна	3030	111
Колбаса кылыглары—тонна	592	105
Мал үзүү—тонна	293	138
Чалаң сүт продукциязы—тонна	6101	94
Талган—тонна	6637	125
Хлеб, будочка кылыглары—тонна	8946	108
Кондитер кылыглары—тонна	414	121
Дус—тонна	5509	105
Тутказ балык—тонна	106	118
Пиво—муң декалитр	67	62
Эзиртпес суксун—муң декалитр	51	102

Бирги чартык чылда планнан ажыр 5 млн. квт-шак электроэнергияны, 16 муң тонна хөмүр-даштыг, 1903 тонна сорттуг даг-дүгүн, 6,9 муң эжеш хөм идикти, 73 тонна мал үзүүн, 34 тонна кондитер кылыгларын ажылдан кылган.

Эрткен чылдың ол үезинге дөңнээрге 1973 чылдың бирги чартыында 537 муң көзек тудуг туүйбузун, 3776 тонна сорттуг даг-дүгүн, 2,4 муң эжеш кидис идикти, 30 тонна колбаса кылыгларын, 80 тонна мал үзүүн, 1345 тонна даллоонуны, 73 тонна кондитер кылыгларын хөйнү бүдүргеп.

Бараанныг продукциянын бот-үнезин чиигедириниң планын республика үлетпүрү күүсеттизе. Хову-Аксының болгаш Тудуг кезектериниң комбинаттары акша-хөреңгилерни хөйнү чарыдаазы.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери часкы хову ажылдарын чедиишкиниг чоруткан. 1973 чылда тараа культураларын чаштырарының планын колхозтар болгаш совхозтар («Скотопром» трестиң совхозтарын кириштир) 100,2 хуу, ооң иштинде аъш-чемниң кол культурazы—кызыл-тасты — 104,8 хуу күүсеткен.

Бүгү көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлү 370,2 муң гектар болган 1972 чылга дөңнээрге 2,6 хуу көвүдээн, ооң иштинде суггаттыг черлерге — 6,5 хуу калбаргап. Сорттуг үрезиннерни чаштырган черлериниң үлүг-хуузу 1972 чылда 67 хуу турганындан 1973 чылда 69 хуу төнкен.

Амгы үеде тараалардың чайгы ажаалдазын чорудуп турар. Июльдуң 1-де медээ-биле алырга, 85,4 муң га тараа шөлдерээге гербицидтерни чаштырган, ол болза эрткен чылдынындан 2,5 муң га хөй. Колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдерээге 125,6 муң тонна органиктиг чоомчукталтаан төнкен, азы эрткен чылдың ол үезиндээнден 19 хуу хөй. 1974 чылда тараа чаштырары-биле 88,4 муң га черни ашдырып курукторган.

Мал чемин белеткээр ажыл эгелээн.

1973 чылдың июль 1-де байдал-биле алырга, 1972 чылдың июль 1-де турган 1924 чиигедип алган тракторга удур 1997 чиигедип алган эталон трактор республиканың ховуларында ажылдап турар. Чиигедип алган ашдырыгаже шилчидеррге, бүгү трактор ажылдары 746,0 муң гектар болган, азы эрткен чылдың ол үезиндээнден 9 хуу хөй.

Тракторлар септелгезиниң планын 1973 чылдың июль 1-де 100,1 хуу күүсеткен.

Колхозтар болгаш совхозтар дүжүт ажаан алышкынын чорударының белеткел ажылдарынче киришкен: тараа комбайнарын септээриниң планы 1973 чылдың июль 1-де 19 хуу, чүк автомобильдериниң—80 хуу күүсеттингеп.

Колхозтарның болгаш совхозтарның мал ажыл-ыының продуктуларын бүдүргени мындыг болган:

	Июль 1-де		1973 чылда 1972 чылга удур хуузу
	1972 ч.	1973 ч.	
Эът кон дөңнээ-биле — муң тонна	3,3	3,2	97,0
Эът дирлг дөңнээ-биле—муң тонна	6,0	6,3	105,0
Сүт—муң тонна	13,9	14,9	107,4
Дүк—тонна	838	720	85,8
Чүүрга—млн. борбак	5,2	6,7	129,4

1973 чылдың баштайгы чартыында, 1972 чылдың ол үезинбиле дөңнээрге, республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга саар бир инектен ортумаа-биле алган сүт 6 хуу, бир дагаадан чүүрга—15 хуу көвүдээн. Бир бап хойдаа ортумак кыргызда элээн кудулаан.

Колхозтарга база совхозтарга малдың бап санының ескерилгези мындыг янзы болган: (муң бап)

	Июль 1-де		1973 чылда 1972 чылга удур хуузу
	1972 ч.	1973 ч.	
Мыйыстыг бода мал	116,2	119,3	102,7
Ооң иштинде:			
саар инек	38,2	38,5	100,9
Хаван	15,7	16,3	104,4
Хой, ешкү	1275,9	1293,8	101,4
Чыгы	32,2	32,1	99,5
Төве	1,5	1,6	106,4
Ири	10,1	10,3	102,2

1972 чылдың июль 1-де турганы-биле дөңнээрге, 1973 чылдың июль 1-де мыйыстыг бода малдың саны 3,1, хаванныы —0,6, хой, өшкүүүү — 17,9, төвениң — 0,1, ниинни — 0,2 муң башка өскен.

Мал ажылының продуктуларын ажыл-агыйларның бүгү категорияларындан күрүнениң садыл алганы:

	Июль 1-де		1973 чылда 1972 чылга удур хуузу
	1972 ч.	1973 ч.	
Мал болгаш куш (ноң дөңнээ-биле) муң тонна	5,1	5,2	102
Мал болгаш куш (дирлг дөңнээ-биле) муң тонна	8,5	8,8	103,5
Сүт—муң тонна	11,4	12,3	107,9
Дүк—тонна	972	979	100,7

Мал ажылының продуктуларын садыл алырының чартык чыл планын: эът — 10, сүттүү — 14, дүктүү—47 хуу ажыр күүсеткен.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазы быжыккан. Чылдың баштайгы чартыында 1000 баш мыйыстыг бода мал, 8000 баш хой кирер кажааларны тутказ. 188 га суггаттыг черни ажыглалга киирген, 12000 га одарны сугнуг болдурар талазы-биле ажылды чоруткан, кургадыры негеттинип турар 400 гектар черге культура-техниктиг ажылдарны боттандырган.

Чартык чылда тракторлар болгаш минералдыг чемишчидилге чорудуп бээринин планы күүсеттинген.

1973 чылдың июльдуң 1-ге чедир республиканың көдээ ажыл-агыйынга 358 тракторну, 130 чүк автомобилин, 52 тараа комбайнын чорудуп берген.

1973 чылдың июль 1-ге чедир республиканың көдээ ажыл-агыйы 6756 тонна минералдыг чемишчидилгени алган, ол эрткен чылдың ол үезиндээнинден 789 тонна хөй.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА

Ниити ажыглалдың транспорттуу-биле чүк сөөртүлгеп бирги чартык чылда—109 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың бо үезинин-биле дүүштүр алырга, чүк сөөртүлгеп 12 хуу өскен. 1973 чылдың бирги чартыында 14,3 млн. пассажирни чедирген, ону планга удур алырга 105 хуу болган.

Агаар транспорту-биле пассажирлер аргыштырары бо чылдың январьдан июнь айга чедир 91 хуу, чүк сөөртүлгези 105 хуу күүсеттинген.

Харылзаанның бүдүрүлге-техниктиг эргелели доктаатгынган тариф планын ёзугаар орулга алырын 102 хуу, харылзаа продукциязының талазы-биле планны 101 хуу күүсеткен. Ону эрткен чылдың бо үези-биле дөңнээрге тарифтиг орулга алыры 5 хуу, продукция бүдүрериниң хемчээли 4 хуу өскен. Хоорайның телефон-биле чагыглар хүзээн алырының планы ажыр күүсеттинген.

КАПИТАЛ ТУДУГ

1973 чылдың бирги чартыында ниити өртээ 15,9 миллион рубль түннүг кол фондуларны ажыглалынга киирген. Капитал салыышкыннарны бүгү үнер дөстерден Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйынга ажыглаары 32,3 млн. рубль болган, эрткен чылдың бо үези-биле дөңнээрге өзүлде 2,2 хуу четкен.

1973 чылдың бирги чартыында капитал салыышкыннарының болгаш кол фондуларны ажыглалга киирериниң талазы-биле план күүсеттинмээн.

РСФСР-ниң министерстволарының болгаш эргелелдериниң тудугларының талазы-биле план 104,3 хуу күүсеттинээдээ. тудут-монтаж ажылдары кылырының планы чедир күүсеттинмээн. Чер-чер Советтериниң тудугларын тударының планы 99,7 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдынынга бодаарга өзүлде 14,4 хуу болган. Күрүнениң тудут-монтаж ажылдары кылыр организацияларынга 1972 чылдың бирги чартынынга дөңнээрге, керээ ёзугаар тудугларын кылырының хемчээли 3,6 хуу оскен. Бирги чартык чылдың планы 0,6 хуу чедир күүсеттинмээн.

Республиканың тудуг трестериниң планының күүселдеэзи болгаш керээ ёзугаар тудуг кылырының ниити хемчээлиниң өзүлдезиниң дааразында көргускен:

	Чартык чыл планының күүселдезининиң хуузу	Эрткен чылдың ол үезинге дөңнээрге (хуу-биле)
«Тыва тудуг» трест	102,3	107,5
«Тыва көдээ тудуг» трест	101,0	106,0
«Тыва септелге-тудуг» трест	100,2	99,9
«Тыва сүт-тудуг» трест	95	112,7

Эрткен чылдың бирги чартыы-биле дөңнээрге тудугда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 6,4 хуу өскен.

Чамдык тудуг организациялары чартык чылда тудуг кылырының, кол фондуларны болгаш бүдүрүлге күчүлерин шингээдип алырының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринин планнарын күүсетпээн. Тудутну кылырының хуусаазы узап турар.

ЧОННУҢ МАТЕРИАЛДЫГ БАЙДАЛЫНЫҢ БОЛГАШ КУЛЬТУРЛУГ ДӨҢНЕЛИНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

1973 чылдың бирги чартык чылында улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга ажылдап турганнарның саны эрткен чылдың ол-ла үеэн-биле дөңнээрге 2 хуу көвүдээн.

Ажылдап турар бир кижиниң айда ортумак ажыл төлевири 130 рубль болган ийикпе, ооң эрткең чылдың бирги чартыында турганы-биле дөңнээрге 2 хуу өскен.

1973 чылда республиканың ажаалга кассаларында чоннуң акша шыгжамыры элээн улгатkан. Бо чылдың июль 1-ге чедир акша шыгжатканнарның саны 57,1 муң кижи болган, шыгжамырның артынчыаы 28,4 млн. рубль. Эрткен чылдың бирги чартынында акша шыгжатканнарның саны 3,5 кижиге өскен, а шыгжамырның артканы 4,3 млн. рубль.

Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы (ниитининң чемненилгези-биле кады) 80,2 млн. рубль болган ийикпе 1972 чылдың бирги чартыынбиле дөңнээрге 5 хуу көвүдээн.

Республиканың кол-кол садыг организацияларының 1973 чылдың бирги чыртынында үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын мынчаалдыр күүсеткен:

	Херек кырында млн. рубль	План күүселдезин (хуу-биле)
Республика ниитизин-биле ооң иштинде:	80,2	100,2
Респотребсоюз	41,5	100,6
Садыг министерствозу	31,6	99,6
«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга киллизи	4,8	98,0
Аптека эргелели	0,6	110
Союзпечать	0,5	107

Садыг министерствозу, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга киллизи, совхозтарының будүрүлге наттыжышкынны бирги чартык чылда үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын күүсеттизе.

Тус черниң үлетпүр будүрүлгелери садыг организацияларынга чоннуң калбак хереглел барааннарын бээринин планын 87 хуу күүсеткен.

Чуртталга тудуунга күрүнениң капитал салыышкыннары (колхозтарны кириштир алырга) 1973 чылдың бирги чартынында 108 хуу шингээттинген болгаш эрткен чылдың ол-ла үеэн-биле дөңнээрге 8 хуу өскен, чер-чер Советтериниң организацияларының капитал салыышкыннарыны 103 хуу шингээткен, эрткен чылдың бирги чартынында өзүлде 18 хуу болган.

1973 чылдың бирги чартык чылынның дургузунда күрүне, кооператив организацияларының болгаш колхозтар ниитизинбиле 36,6 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн тудуп алган.

Ниити чуртталга шөлүнүң күрүне планы сан-хөөжүдүлгениң бүгү күсели-биле 96 хуу күүсеттинген, 1972 чылдың бирги чартык чылдаазы-биле дөңнээрге 6975 дөрбелчин метр чуртталга шөлү хөй туттунган азы 23 хуу болган.

Чер-чер Советтериниң организацияларының чуртталга шөлүн ажыглалга киирер күрүне планын бирги чартык чылда 83 хуу күүсеткен, эрткен чылдыы-биле дөңнээрге ажыглалга киирилде 44 хуу көвүдээн.

Культура амыдырал тудуушкунунга капитал салыышкыны бирги чартык чылда 2,8 млн. рубль болган.

Амыдырал хандырылганың чонга ачы-дуза чедирериниң ниити хемчээли эрткен чылдың ол-ла үеэнбиле дөңнээрге 14 хуу өскен, ооң иштинде көдээге —18 хуу көвүдээн. 1973 чылдың бирги чартык чыл планы 109 хуу күүсеттинген.

Чоннуң амыдырал хандырылга планнының күүселдезин болгаш 1972 чылдың бирги чартык чылы-биле дөңнээрге, ооң хемчээлиниң өскериишкинниң дараазында сан-түнерлеп көрүп болур:

	1973 ч. бирги чартынында ачы-дузаа чедирерин (муң рубль).	План күүселдезининиң хуузу	Эрткен чылдың ол үезинге дөңнээрге (хуу-биле)
Тыва АССР ниитизи-биле	1683	110	114
Хоорайга	1014	111	111
Көдээге	669	107	118
Чоннуң амыдырал хандырылга министерстволар	1110	102	106
Хоорайга	563	104	101
Көдээге	547	100,9	109
Коммунал ажыл-агый министерствозу	363	142	151
Хоорайга	342	133	131
Көдээге	71	208	263

Чыридыышкын улам бурунгаар хөгжүлдези алган. 1973 чылда 3089 аныяк оолдар, кыстар бишкек биилгиниң аттестадын алганнар, оларның иштиндеп 1047 кижи бүдүрүлтеге ажылдавышаан, школаны доосказ. Сес чыл школазын 5722 кижи, ооң иштинде 1492 кижи кежээки (эзлчеглиг) ниити биилг школаларынга сес классты доосказ.

Республиканың дээди болгаш түскай ортумак өөредилге черлери бо чылын 1083 аныяк специалистерни бэлеткеп үндүрер, оларның иштиндеп 788 кижи бүдүрүлтеге ажылдавышаан доозар.

Эмнелге албан черлериниң четкизи, эмнелге черлеринде орунналрның саны улам-на калбарып турар.

Школа назыны четпээн уругларга албан черлеривиле болгаш мөссалыг библиотекаларының четкизи өзүп турар.

ТЫВА АССР-ниң СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

Шилден болгаш бетондан

«Тыва кобальт» комбинаттың цехтериниң шимээнниг ажылдап турары дыштанып, ыяартаан кобальт холуусазының чыды кээп турду. А ооң чоогунда хектер аян тутказ ногаан эмнинің мырыңай чанында 100 олуттуг диштиг столованың болгаш аъш-чем магазининиң чаа тудугларын бедип уже бергеп.

Ол тудугларда Тыва АССР-де сураглыг тудугжу Монге Иргит Орукчаевичтиниң бригадазы хайныышкынныг ажылдап турда чеде бердинис. Адаккы каттың хавазын сазыры барык дөзүлгеп болду.

— Чер шинчээшкинниве удур курлаглың бетонун кудар оналубкины кылын тур бис—деп, алдарлыг тудугжу чугаалай-дыр. — Арматураға керектиг демирлерни боттарывыс белеткеп алдывыс.

Шынап-ла, тудуг чанында арматураның кыдырык улуг демирлери аай-аай шарыглыг чыдырлар Тудугну туүйбу-биле ылгып турар, ооң курлавыры база элбек.

Үстүнден коорге келир үениң аъш-чем магазининиң бүгү ороллдери адынга ышкаш илден. Иргит Орукаевич айтып тайылбырлап берди:

— Маңаа түскай соодукчулар турар.

Бо улуг зал, садыгжылар ораалы болур. Моозунга аъш-чемниң курлавырын кадагалаар.

Шуптузу шилден болгаш бетондан бүткеп, аажок чараш магазин болур — деп, сорушкудут хүлүмзүреп турду.

Тоску беш чылдың шимтирлиг үшкү чылының башдайгы чартынның тудуг планын эш Моңгенин бригадазы 120 хуу күүсеткен. Бригаданың чамдык тудугжулары шөллээп, чайгы бот ореднледе барганы-биле амгы хүннерде сес-ле кижи ажылдап турааш, будүрүкчүлүүн бичии-даа кудулаттайн, эки шынарлыг тудуп турар. Соолгу хүннерде 25 кубометр туүйбу хананы салганнар.

Хой мергежилдиг тудугжулар—Виктор Чымба, Хертек Эвилел, Ховалыг Тадар-оол болгаш өскелер-даа. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу эш Моңгенин бригадазы өрткен айларда бежен беш муң рубльдин тудут ажылдарын күүседип, үүрмектеп-ховулгаар цехтин бажыңын шевердекизилерге дужаганнар.

— Четпестер база ковей — деп, алдарлыг тудугжу хомудан медеглээн: — Дилген шайбиле хандырылга бакшыраан, опалубкага хереглээр маныларны хой удаа ажыглап келгени-биле, шуут самдыран алаан. Маналарны хол-биле чоюун турар бис.

О. КОРОДА.

Бо чурукта республика типографиязының парлаар цехиниң ажылчыны Тамара Ивановна Филиппова. Ол ам Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга иденкейлиг киржип, хүнде продукция будуруп үндүрер үлүүн 125—130 хуу күүседип турар. Ооң башкарганы парлаар машинязындан оңнуг чуруктарлыг, бижимелдерлиг ама-ама саазынар дараалаштыр үшүн турар. Уран чурулгалыг, чараш каасталгалырлыг, продукцияны ооң бедик шынар-биле парладып турарын цехтин бригадири үнелеп мактаар.

Тамара Филиппова 1953 чылдан эгелеп Красноярск хоорайның типографиязынга ажылдап, «Красноярский рабочий» солунну парлап үндүрериниге үлүүн киприп турган. Кызылга 1967 чылдан ажылдап эгелээн. Типографияда коммунистиг куш-ажылдың шалынчызы.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Дөгүн — Садгыг ажылдакчыларының хүнү

САДЫГ КУЛЬТУРАЗЫН БЕДИДЕР

САДЫГ ажылдакчызының хүнүн Тываның кооператорлары тоску беш чылдың шинтирлиг, үшкү чылының планнарын болгаш аңаа алган социалистиг хүлээлгелерин долузубиле күүседип, планнаан ажыр 270 муң рубль хөй болуп турар. Бо чылын капитал тудуу база эрээн эжиккээн. Тес-Хем болгаш Эрзин райполарының пекарнияларын алгытпкан.

Тоску беш чылдың ийи чартык чылының дургузунда кооперацияның үүрмектеп бараан садарының, белеткелдиг болгаш бүдүрүлге талазы-биле планнарды болгаш социалистиг хүлээлгелерин долузубиле күүседтингенин күзел ханышкыны-биле айытпкан болур. Кооперацияның ажылдакчыларының болгаш коллективтериниң хөй кезии бо шинтирлиг чылды база организастыг, эки күжениишкинниң эгелээн. Оон ачызында республиканың кооперация ажылдакчыларының күжениишкинниг ажылының ачызында чедип алдынган. Бистиң янзы-бүрү мергежилдиг кадрларывыс озуп, бедик дуржулганы чедип ап турарын үре-түнеледиг ажыл-ишти хереченип турар. Садыгның, шинтининг чемненилгезининг, белеткелдиң, транспорттуң, тудугнуң болгаш оске-даа адырларның мурнакчылары бисте хөй. Бии-Хем райпозунуң универмаг садыгжызы Күш-ажылчы Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Т. Шагарина, Чөөн-Хемчик райпозунуң магазин эргелекчизи З. Шадрина, Барыын-Хемчик райпозунуң аъш-чем бараанар магазинининг эргелекчизи В. Ооржак ышкап садыгжыларга садып алыкчылар, өөрүп четтиришкинни илередип турар. Үстүнде адаан садыгжылар садыгның эки организакчылары болуп, садып алыкчыларның хереглелиин докгаамал өөренип, оларны чылыг сеткил-биле хүлээп ап, сонуургаан бараанарны шилип, сүмелеп, садыгның чаа аргаларын нептередир дээш боттарының биилинп, чогаадыкчы чоруун көргүзүп, бедик дуржулганы өөрүнге дамчыдып турар үлегерлиг кижилер. Оларның соруктуг ажыл-ишининг ачызында ажылдап, удуртуп турар магазиннери бараан саарылгазының планын доктаамал ажыр күүседип турар. Ол магазиннерниң билдиришкиннер, саналдар дептеринде кегелде хомудал шуут чок, харын түгле мактал илереткен демдегделдерни номчуп болур.

Таңды райпозуның столовая эргелекчизи М. Пашкевич кооперацияның хоочун ажылдакчызы. Дуржулталыг организакчы район төвүнде шинтининг чемненилге черин үлеп берилг, чоңга культурлуг бараан болур чер кылдыр ажылдаарын чедип алган. Бүдүрүлгенин ажылын эки бүлир болгаш оны шын организастап, аъш-чемниң ассортиментизин доктаамал калбартып, оон шынарын экижидип, кижилерниң сеткил-сагыжынга өөрүнчүг байдалды ында тургускан. Столованың санитарлыг байдалы эки. Оон ажылдакчылары эң-найыралдыг, чаңгыс демпинг ажылдап турар. Бо бүгү эш Паткевичиниң бодунуң ажыл-ишчи эки моозу-шынарындан хамааржып келген. Столованың чем-ажыы эки шыварлыг, ында культурлуг хандырылга бар болганда план база үргүлүг күүсеттинип турар.

★ Республиканың хереглекчилер кооперациязының системазында 4800 кижи ажылдап турар.

★ Респотребсоюз бо чылдың бирги чартыында бараан саарылгазының планын 101,4 хуу, шинтининг чемненилгезининг —102,8 хуу күүсеткен.

★ Чартык чылда хереглекчилер кооперациязы 1 миллион 600 муң рубльдиң орулгазын алган.

Шинтининг чемненилгезинде үлегерлиг черге Чөөн-Хемчик райпозунуң улуг поварлары В. Букина биле Е. Грачева оларның ажылдап турары столовая база хамааржыр.

ХЕРЕГЛЕКЧИЛЕР кооперациязының хөй хевирлиг адырларында күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көрүп, боттарының билинип, күжүн харам чок берип, чоңга төлептин-биле бараан болуп турарларыла маңаа шуптузуун адаары берге дээрзи билдингир, ынчалза-даа бо байырлал хүнүнде моон адаанда эштерни база катап демдеглеп айтыры артык эвес. Каа-Хем райпозунуң столовазында повар Анна Чолбакай, Тожунуң коопациязы ажыл-агыйының ишкизи Ак Балдан, респотребсоюзтуң ном салының килдис эргелекчизи Лидия Прилукова, Чөөн-Хемчик райпозунуң чолаачы-садыгжызы Виктор Ростовцев, Барыын-Хемчик райпозунуң садыгжылары Монгуш Бараноол биле Монгуш Дегежик, Бай-Тайга райпозунуң белеткелдер конторазының склад эргелекчизи Сергей Артына дээш өскелер-даа хөй чылдар дургузунда бедик медерелдиг, карак-кызыл ажылдан келген.

Амгы үеде республиканың хереглекчилер кооперациязының системазында социалистиг чарышка 4000 ажыг янзы-бүрү мергежилдиң ажылдакчылары хаара туттунган, а оон дээди хевири — күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр шимчээшкинде бир муң ажыг кижи киржип турар. Чоннуң садыг хандырылгазының хөрөөнге бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш база хөй чылдарда хереглекчилер кооперациязының системазына үре-түнеледиг ажылдааны дээш бистиң 22 ажылдакчывыс орденнер болгаш медальдар-биле, 17 кижи Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан. Кооперацияның 22 ажылдакчыларына Тыва АССР-ниң садыгның болгаш шинтининг чемненилгезининг пропукцизын саарарының, Тес-Хем райпозу биле «Өөк» совхозта рабкооп хлеб бышырар планнарын күүсеттээн.

Чамдык хереглекчилер шинтилелдери доктаатказ орулга планын күүсеттээн болгаш харын-даа өре-шиирени көвүдеткеп, шинтининг чемненилгезинде болгаш оске-даа адырларда чидириглерни хөй-ну болдурган.

БИСТИҢ хереглекчилер шинтилелдеривистиң садыг талазы-биле кол четпес чүүлү — чоннуң бараан хереглелин эки өөренип көрбейн турары. Оон чылдагааны-биле садып турар барааннары чаңгыс ай болуп, улустуң хереглевес барааннары мөөнежип, чүгүлә хереглелдиң барааннары четпейн баарында. Ол ышкаш база бир четпес чүве — магазиннерниң, ларёктарның, столовыялларның ажылдаар шагын чурттакчы чоннуң амыдырал, негелделинге дүүштүр доктаадып тургузаанында. Хой-хой магазиннер янзы-бүрү чылдагаан-биле үр үе дургузунда хагдынган турары кооперацияга улуг когараалды чедирип турар.

Бисте планнаашкын ажылы ам-даа четпес тургустунган. Хереглекчилер шинтилелдери бүдүрүлге бүрүзүнге план онаарда оларның тус-тус байдалын, ону күүседирининг аргаларын өөренмейн турар. Оон чылдагааны-биле чамдык бүдүрүлгелер планын күүседип шыдаавайн турар, а чамдыктары планын чиик күүседип турар.

Садыг культуразы ам-даа куду болуп артпышаан. Садып алыкчыларга кичээнгей чок, каржы, мегелээр чоруктар болганчок-ла таваржып турар.

Магазиннерге куду шынарлыг азы үрелген барааннар кинрер чүүлдер база бар. Тус черге бүдүргеп бараан продукциязын чедир садыглавайн турар. Кат, моогу, ногаа аймаан чедир белеткеп ап шыдаавайн турар бис. Оон чылдагааны-биле ногаа, картофель, согуна аймаан оске край, областтардан сөөртүр ужурга таваржып турар.

Бо болгаш оске-даа четпестерни респотребсоюзтуң чоокта чаа болуп эрткен төвүлел хуралынга бүгү талалыг түнеп чугаалашкап, оларны чайладырының аргаларын айытпкан делегеттиг шинтирин хүлээп алган.

Бистиң республиканың кооператорларының мурнунда улут болгаш нарын сорулгалар турун турар. Кедээниң чурттакчы чонунуң бүгү-ле бараан талазы-биле хереглелин узуктел чок болгаш долузу-биле хандырары, садыг культуразын улам бедидери, садыгга депшиттелиг, чаа аргаларны шингээдип амыры — бистиң соцгаарлаттынмас хүлээлгевис. Оны долузу-биле чедип ап, СЭКП-ниң XXIV съездизининиң шинтирлерини амыдыралга боттандырып, республиканың экономиказын болгаш культуразын бедидеринге боттарывыстың үлүүзүстү киирер дээш моон соңгаар улам шудургу ажылдаар ужурлут бис.

Ю. КАТКОВ,
респотребсоюзтуң баштаар черинин даргазы.

ЛЕНИННИҢ БОЛГАШ ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ БИС

(Төнчүзү. Эгези 1-гиларында).

хүрээлеңинге эрткенивисерге чоргаарланып турар бис, эргим Леонид Ильич. Ынчаргаш комсомолчу, дайынчы, эрестиг чалыы назыныңарның хүннеринде бодуңарның комсомолчу эштериңер-биле кады ленинчи күзээшкинниң социалистиг шынныг херек болдурган силер.

Эң аар-берге шылгалдаларның хүннеринде миллион-миллион коммунистер, комсомолчулар, Кызыл Армиянның дайынчылары-биле бир дөмей, Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга баштайгы хүндеп эгелээн, тинилелгениң селюдунга чедир чоруп турган силер. Дайын соондагы үеде хой күжүңерни болгаш энергияңарны улус ажылагыйын катап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге берип, күр-чержи комсомолчуларыңы күш-ажылчы маадырлыг чоруккче сорук киирип турган силер.

Л. И. Брежневке Тайбынның ленинчи делегей шаңналын тывысканывыга Ленинчи комсомолдуң бүгү совет аныяктарның өөрүнээзинден ВЛКСМ ТК-ныц бирги секретары чүректиң хөнүүлүнден ниити байыр чедиргеш, оон кан-калык чурттаарын, ажакы берге болгаш чаагай ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун өйээп күүзээн.

Бөгүн, бистиң партиявыс, планетаның бүгү коммунистери РСДРП-ниң ийиги съездизининиң 70 чыл оюн демдеглеп турда, Ленинчи комсомол, совет аныяктар революстуг ленинчи тукка кезээде шынчы болур, ленинчи ёзу-биле өөренир, ажылдаар болгаш демисел чорудар бис деп, төрээн партиязынга, ленинчи Төп Комитетке айытпкан.

Стадионга чыылганнар дингиттиг адыш часкап, деминг «Ура!»-биле ол сөстерни харыылаан. 70 чылдарның аныяктары коммунизмге өөренир ленинчи чагыны, моон сонгаар-даа ыдыктыы-биле күүседиринге белеңнип ленинчи Төп Комитетке айытпкаан.

Манифестацияның киржикчилери Ленинниң мавзолейинге болгаш Биледимнең солдаттың хоорүнге алдар гирлиндаларын салырын даасказ төлөөлөрин байырлалдыг хөгжүм-биле Кызыл полче үдеп чоруткан.

Стадионга «Партия — баштыңчывыс» деп ырның аялгазы чаңгыланып турган. СЭКП-ниң XXIV съездизининиң хүлээп алганы Тайбыңның программаазын амыдыралга боттандырарынга чедиишкиннерни көргүскен шимелделиг машиналар шөлге көстүп келген. Совет чурттуң оолдар, кыстары СЭКП ТК-ның, оон Төп Комитединиң даштыкы политиказын бүрүнү-биле чүүлдүт деп көргенин, кыныгаар чок деткип турарын илергейлээн.

«Улустар аразынга тайбыны бижыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналы — дээди шаңнал-биле эш Л. И. Брежневтиң шаңнаткынга аныяктар манифестациязының киржикчилери шаг бүйыр чедиргеп.

Өткүт аныяк үннер «Байыр чедирдивис!» деп кыйгылар салган.

Бүгүде шупту тукчугаштарын чайыш, байыр чедирип турган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, оон ленинчи Төп Комитединге алдар болдурган йөрээлер чаңгыланган. Партиниң болгаш чазактың удуртукчуларынга пионерлер чечектерни тудускан.

Өөрүүчүт байырлал өйү келген. Алдар эстафетазын хоочун салгалдардан аныяктарга дамчыдып бергенин коргүскенин ол болган. Марс шөлүнде моңге оттан кывыскан чыриткылыг «Аврора» крейсерниң түгүн туткан машина стадионга чедип келген.

Чыриткы биле тукту «Аврора» крейсерниң дайынчы лалайжылар отрядының командири А. С. Неволин, Октябрь революциязының киржикчизи, Советтерниң I съездизининиң делегады В. П. Виноградов болгаш оске-даа хоочупнар үдеп келген. Кремль хаданазының чанында моңге оттан кывыскан чыриткылыг болгаш рейхстаг кырында 1945 чылдың майда кииситкен дайынчы тукту тутка бронетранспортёр көстүп келген. Тукту штурмчуун маадырларының бирээзи, Совет Эвилелиниң Маадыры, полковник К. Я. Самсонов тудуп чораан. Оон соонда Магниткаңын баштайгы тудугжуларының комсомолчуларының тудуп турган, алдар-сураглыг домназының чалбыжыннан кывыскан чыриткылыг база метротудугтуңуп, Барыын Сибирь, Магнитка тудугунуң төөгүлүг, күш-ажылчы алдар шыпкан туктары-биле бүргеткен автомобиль көстүп келген. Чыриткыны болгаш туктарны аныяктар байырлалынга Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Н. А. Феномено, А. М. Дёмкин, В. А. Ерёмин чедирип келген. Аныяктар байырлалының одуң ол чыриткылардан кывыскан.

Шөлде — беш чылдарның болгаш күш-ажылдың маадырлары. Олар беш чылдың шинтирлиг чылында тургускан Кызыл туктарны социалистиг чарыштың тинилекчилери — аң эки 112 комсомолчу-аныяктар коллективтериниң төлөвлекчилерине тыскан. Чурттуң аныяктарының төлөвлекчилериниң коочун салгалдарның өөрүнээзинден Москваның Фрунзе аттыг фабриказының пес аргыкчылы, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. С. Ивановникова байыр чедирген.

Оон соонда Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, беш чылдарның алдар-сураглыг шалыпчылары Москваның профессионал-техниктиг учалилелериниң дооскаанарга чагыгларын бергеп.

Ленинчи комсомолдуң, совет аныяктарның, аныяк пионерлериниң өөрүнээзинден ВЛКСМ ТК-ның бюро кежигүвү, «Уралмаш» бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылчыны Павел Машаракин В. И. Ленинниң чагыгларынга, Коммунистиг партиянып хереэнге совет аныяктарның шынчылыынын даңгыраан чугаалаан. Манифестацияның киржикчилери даңгыраткын сөстерин наттаптаан.

Чыылганнар шупту «Интернационалды» сорук киришкинниг ырлаан.

Оон соонда байырлалдың көргүзүглер кезээ эгелээн. Спортчулар мергежилин көргүскен.

Берлинче делегейнин аныяктарының болгаш студентилериниң X фестивалынга чедирер чыриткыны кывыскан. ВЛКСМ-ниң үндүлел демдээ-биле шаңнаткан, Олимпий оюнларының үш дакпыр чемпиону, чедиң дакпыр делегей чемпиону Александр Медведь ол чыриткыны кывыскан. Чыриткыны ГДР-ниң пайысылалыга чедирер мото-эстафета демократтыг аныяктар гимнин ойнаан хөгжүм аллагаанга үдеткеш, оруккче үнүшкеп.

«Улуг Ленинге алдар!», «Коммунизм тургузукчуу — улуг совет улуска алдар!», «Ленинчи комсомолга алдар!» деп кыйгырыглардыг доозуваар стадионга чаңгыланган.

(СЭТА-ның корр.).

УРУГЛАР МАГАЗИНИ

Орус дылче очуддурарга «Детский мир» дээр. Бо атты ким билбес, ким дыңнаваан дээн. Ол — бистиң найысылалывыста уругларга хереглеттивер бараанналрның Кызылда универмагы-дыр. Чаңчаа төрүттүнген уругларның чергелеринден эгелээш, оглоды уругларның кедер идик-хевин болгаш ойнаарактарын ол магазиндеп садып ап болур.

Садып алыкчыларның күзелдээ-биле киреп, бүгү хевирлиг бараанналрын садар бо универмагтың коллективибиле силерни танышгырып көрейн. «Детский мирдең» хереглээшиннерни апкаш, садыгжыга «четтирдим» дигеш, чоруй баар силер, а соолуңде сактып келгеш, «кандыг эки, ээлдек-эвилең, культурлуг садыгжылар меңээ бараан саткан чоор» деп, сеткилиңер өөрүп, оларны сактып олурар болгай силер.

Универмагта 47 садыгжы ажылдап турар. Оларның ылгалыр бир онза чүүлү — хөй кезии аныяктар. А кайда-ла аныяктар ажылдап турарыл — ында ажыл бөлө бир янзы хайгыгып турар. 27 комсомолчу ажыл-ишчи үеден көргүзүп, аныяк садыгжы адын төлептиг эдилеп турар.

Комсорг Наташа Попованың удуртқан ойнаарактар салонунуң садыгжылары ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип келген.

План күүседлеринге хамаарыштыр каш сөс. Универмагта салоннар барааннар аайы-биле аңгылаттынган төлөөде, киидистериниң план күүселдезин чаа бараан киирилдезиндеи код хамааржыр. Бир эвес садыг бааззынга чаа барааннар келбес болза, магазинниң чогуур салоонуңга ол база чок болур. Чиңгелээрге, ойнаарактар салоонуңга чаа, солуң ойнаарактар саттыс болза, орулга база кирбес болгай.

Ойнаарактар салону удуг, бичө эң хөй садып алыкчылыг чер. Ол дээрге эң хүндүлүг-даа, чаптаңчыг-даа, негелделиг-даа кижилер. Оларга бараан болуру белен эвес херек, ынчалза-даа комсомолчу-аныяктар бригадазы ол хүлээлгезин эки күүседип келгеп.

— Бо коллективти мен чаа удуртуп эгелээн мен. Аныяк садыгжылар меңээ коочуг таарыштыг,—деп, универмаг директору Мария Степановна Медведь чугаалады — Шупту тускай белеткелдиг, эки мергежилдиг. 13 садыгжы коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп, 4 кижи мергежил талазы-биле эң эки садыгжы деп аттарның эдилекчилери. Оларның ишкинде Нина Баеваны, Тамара Калзанпыдаа адап болур. Кайызын ол дээр Аныяктар шупту нинтя ортумак эртемнит-даа болаа, тускай мергежилдп бедидер дээш оваа чүткүлдүг. Бо чылын үш садыгжы садыг техникумуун доозкан, алдыымында өөренип турар. Салоннарда бригадалар кежигүнү бүрүлү садыгжы, кассир, контролёр хүлээлгезин күүседип билир болгаш бот-боттарын солчуп ажылдап турары база чактанчыг диди.

Универмаг коллективи садыгның чаа, депшилгелиг хевиривче шилчээн. Ол дээрге садып алыкчы бүрүлү бараанны боду хостуг шилип алыры. Оон ачызында садып алыкчы өлчег манап, шак эрттирип турбас. Бараан саарылгазын лургедедип, чоңга ачы-дуза чедиреринден ажыжидер сорулга-биле делгелге-садыгны универмаг база организастап турар.

— Эрткен ййиги кварталдың түнеели-биле эң эки көргүзүгүнү идиктер садар салоонуң бригадазы чедип ап, шилчиир вымпелди база катап чаалап алган. Ол бригаданы баштай Валентина Ивановна Войтенко удуртуп турган. Оон организакчы эки шынарын үнелеп көргеш, администратор кылдыр депшиткен бис—деп, директор тайылбырлады. —Ам ону комсомолчу Зоя Ашак-оол баштап турар. Аныяк кыс универмагка үш чыл чедир ажылдап турар дуржулгалыг садыгжы. Бригаданың составы чедиң кижи. Аразында эптиг, бот-боттарынга бүзүрежиг, деминг ажылдап, садып алыкчыларның макталын чедип ап турар кыстар.

Мария Степановна бистерни оске-даа мурнакчы садыгжылары-биле таныштырды. Оларның бирээзи Лилия Хайдың болду. Лилия Хайдың Кызыл садыгның шугумунга үр чыл ажылдап, үргүлчү мурнакчыларның одуруунга кирип келген. Ону кызылчылар эки таныыр-даа. Садып алыкчыларга эптиг-ээлдек, кандыг барааның оларга бараалгазырын эки билир.

Хайдың коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы адын ол ёзулуг тедептиг эдилеп чоруур.

Уруглар садының коллективи Кызыл-садыгның мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ону түгле план күүселдези-биле үнелээр эвес. Чоокта чаа болуп эрткен республиканың малчыннар Наадымын эки кандырганы дээш, Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң мактаныга четкен база аңаа херечи. Универмагтың ажылдакчылары социалистиг чарышка шупту киржип, оон дээди хевири — күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр шимчээшкинде 19 кижи хаара туттунган. Мергежил аайы-биле эң эки ат дээп 28 кижи туржуп турар.

Уруглар бараан болуп турарларның дутайында чугаа чорудуп тургаш, садыгжыларның чедиишкининг ажылын хандырып турар дузалакчы ажылчыннарны ыыттавайн эртип болбас. Ийиги кварталдың түнеели-биле Н. Л. Сорокина, Е. М. Вершанская болгаш Г. Н. Орехова оларга «Эң эки ажылчын» атты тывысканы таварылга эвес. Ол дээрге магазинниң дузалакчы ажылчыннары ак сеткилдиг күш-ажылын көргүзүп турарын база бадыткап турар.

«Детский мирге» киргеп кижи оон ааларын, бараан делгиирлерин чогаадыкчы ёзу-биле каастап кылганын, оон садыгжыларының бедик культуралыг ажылын магадавайн барбас. Күш-ажылдың болгаш хандырылганың бедик культуралыг бүдүрүлгези дээш туркуц турар бо коллектив сагыш сорулгазын чедип алыр талалыгже быжыг бүзүредиг.

О. ИРГИТ.

СЭТА: идиктер садыглаар салоонуң садыгжылар бригадазы (оң талазындан): бригадир Зоя Ашак-оол, садыгжылар Надя Тарасова, Галя Беликова, Валя Эсмонтова, Вера Батюрова. Адаанда чуруктa: коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Лилия Хайдыптың садып алыкчыларга бараан садып турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ДАШТЫКЫДА ЧАА ЧҮҮЛДЕР

Совет-швед керээ

Бүгү-эвилел каттыжыышкыны «Улетпур машиналарының импорту» биле «А. Юнсон» каттыжыышкында бактаап турар швед «КМВ» фирманың аразынга июль 20-де улуг керээ чаргап. Ол керээни ёзугаар 1975—1976 чылдарда Швеция Усть-Илимнин целлюлоза комбинадынга ажыглаар түү-түү дериглерин Совет Эвилелинге бүдүрүп бээр.

Керээге «Улетпур машиналарының импорту» каттыжыышкынын даргазы Н. И. Мельников болгаш «КМВ» фирманың президентизи Е. Смедман ат салган.

Швециянын Совет Эвилелинде херектерингe түр бүзүреттинген төлөө Л. Вестерберг ат салырынга киришкен. (СЭТА).

Кады кылыр ужудуушкунга белеткел

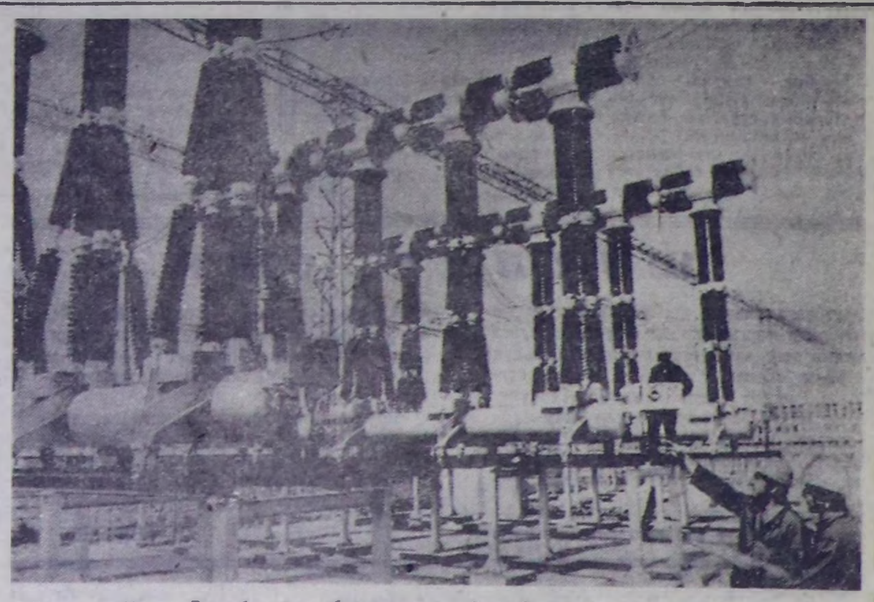
НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр). «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдерин чер чоогунуң октаргай делгеминге ужудуп тургаш тудуштуруп, кады ужудуушкун кылыры — октаргайга совет-америк шенелде кылыры-биле холбашкан айтырыгларны ажыл-ишчи ёзу-биле чугаалажыры космоска башкарылдадыг ужудуушкуннар кылырының Хьюстонда төвүнге ййи неделя дургузунда үргүлчүдеп келген. Ужудуушкунга киржир космонавтылар база инженерлер болгаш тускай эртемниглер состаттыг совет болгаш америк төлөөлер ол айтырыгларыны чугаалажырынга киришкен. Октаргай делгемни шинчилээр болгаш тайбын сорулгаларга ажыглаар талазы-биле дем каттыштырып ажылдаар дугайында 1972 чылдың майда Москвага чарган дугуржулгага дүүштүр ол шенелдеин кады кылырынга белеткелди чорудуп турар.

Тускай эртемниглериниң болгаш космонавтыларның ужуражыышкыны эң баштайгы индыг совет-америк ужуражыышкын болган. Кады кылыр ужудуушкунга белеткелдиң тодаргай бир үе-чадазы эгелээн деп чүвеин ол хереченип турар.

Совет космонавтылар болуу Алексей Леонов биле Валерий Кубасов — кол «Союз» корабльдиң эң баштайгы экипажы, Анатолий Филипченко биле Николай Рукавишников — солуккчу корабльдиң баштайгы экипажы. Америк космонавтыларны Томас Стаффорд болгаш Вэнс Бранд база америк космонавтылар болуунуң 12 чыл дургузунда командири турган Дональд Слейтон төлөөлеп турар.

Америк тускай эртемниглерниң бодап турарын ёзугаар алырга, келир шенелде бүгү кижи төрелгетенге ажыктыг совет-америк шинчилелдерге оонза болуушкун болур. Совет болгаш америк тускай эртемниглериниң амгы ужуражыышкынын америк парлаага «октаргай делгеминге турасказалдыг ужуражыышкын кылырынга» белеткелдиң оруунда ажок чүгүлә үе-чада деп үнелеп турар.

«Союз» болгаш «Аполлон» деп космос корабльдериниң келир үеде экипажтарының чугаалажырын бо чылдың ноябрьда Совет Эвилелиниң Сылдыс хоорайжыгажынга уламчылаар деп, ужуражыышкыныңың киржикчилери дугуруушкан.

Болгария Улус Республикада боягаш Балканыда-даа эң улуг «Мизия» (чурунта) деп хүлээп алыкчы станция ажыглаада киргеп. Ол ССРЭ—Болгария аразында электри энергия дамчыдар шугумбиле барган токту хүлээп алгаш, тус-тус черлерже чорудар. Ол станцияны ССРЭ биле ГДР-ниң техниктиг дузаламчызыбиле тудуп тургускан.

БТА-СЭТА-ның фотозу.

«ШЫННЫҢ» ААЛЧЫЗЫ

САНАЛ-ОНАЛЫҢАРНЫ МАНАВЫШААН

Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииң органы «Улуг-Хем» деп чечен чогаал альманагының эдлеглиг 32 дугаары «Шын» солунда аалдан келген. Удавас номчукчулар холуна кирер бо альманахта кирген чогаалдарның жанр талазы-биле байлаа болгаш утка-шынарының талазы-биле бедик деңгелдии өөрүнүг болуп турар. Ынчалза-даа номчукчуларның тус-тус чогаалдарны номчуп көргеш, ында чедер-четпес таланарны илереткен ханы сайгарылгалыг чүүлдерин редакция улуг идегел-биле маннаар дпаар.

Үе болгаш кижилер, оларның бот-боттарының аразында удур-дедир каастажылгазы, ажыы-биле чугаалаарга, бердинген үениң дургузунда кижилер кандыг ажыл-херектерни бүдүрүп четтигинкенил база кылза чогуур чүү артканнын бо-ла түңнеп чугаалажыр чаңчылдыг бис. Ол бистиң ажыл-иживиске улуг ужур-дүзалыг.

Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииң даргазы Олег Сувакпиттиң «Үе болгаш чогаалчы» деп эге чүүл-биле альманахтың арынарны ажыттынар. Ында бистиң чогаалчыларывыстың тоску беш чылдың шинтпирлиг, үшкү чылында кандыг чогаалдарны бижип, номчукчуларга бараан болганын болгаш амгы үеде кандыг чогаалдарны бижип турарын тодаргайы-биле 'айтып, четпестерни эдериниң аргаларын айыткан.

Бисте аалдап келген бо альманахта парлаттынган чогаалдар «Шүлүктер, шүлүглелдер», «Чечен чугаалар, тоожулар, очерктер», «Критика болгаш библиография» деп дөрт бөлүкке чарлып турар.

Чуртум улуг, чоюм хөй сөөк, чүрээ чаңгыс.

Шуптузу-ла чөлеңгижим— ажы-дүңмам.

Өскележип, адаанвашпас — найыралдыг,

Өңнүк, төрел дээди күш боюп төрүттүнген — деп,

хөөрүп шүлүкчү Степан Сарыг-оол «Өөрүшкүнүң ырында» бижип турар. Шынап-ла бистиң ячзы-бүрү нацня улуғувустуң өскелеппес чаңгыс тей болганы, оларның үзелбодалының чазагайы кижилерни хей-аът кирип, оларга малгын-чакпа, ужар чүг болуп турарын сураглыг шүлүкчү чиге сөглеп турар.

Кижилерниң күш-ажылыл, оларның төрээн бойдузунга доогун уран мергежил-биле каракка кестүп келир ыяыдыр Юрий Кюзегештиң «Ужар болгаш кижилер» деп шүлүүнде бижээн. Ол шүлүктү солунда база парладывыс.

Чогаалчы Алдын-оол Даржаа «Ажылчын дугайында ыр» деп улуг хемчээлдиг шүлүглелиниң ийиги кезээ-биле номчукчуларны өөртүр. Ук чогаалдың бирги кезээ 31-ги альманахта парлаттынганын билир бис.

Номчукчуларга билдингир аныяк шүлүкчүлер Салчак Молдурга, Экер-оол Кечил-оол, Владимир Серен-оол, Александр Даржай, Виктор Саган-оол, Саая Таспай, Зоя Намзырай оларның соон ыяыртыр Сарыг-оол Куулар, Аракчаа Ондар, Чап Чүлдүм, Көжелдей Монгуш, Майнак Саая, Бичен-оол Тоюндуп оларның бо альманахта идепкейлиг киржип турары мактанчыг.

Оон-биле чергелештир чогаалга суидулуг Батый Кенеш, Мандыйчы Чкалов, Ранса Яндара, Зоя Донгак оларның шорту бижиттинген шүлүктерин альманахта парлаанны өзүп орар аныяк авторларже кичээнгей салып турарының бир тодаргай хереглзи болур.

«Чечен чугаалар», «Тоожулар» деп бөлүктен Кызыл-Эник Кудажының «Хайгаараалым хайырлалдары» деп бөлүк чечен чугааларын (оларның бирээзин солунда парладывыс), Монгуш Кенин-Лопсанның «Илеткелчи» деп чечен чугаазын, Монгуш Доржупуң «Чылбыга-Кадай» деп бичии тоожузун болгаш Монгуш Өлчей-оолдуң «Хөөрээриниң чугаалаарыпын» уланчызы дээш өске-даа авторларның чогаалдарын номчуп болур.

Үениң маадырларының ажыл-ижии алдаржыктан очерктерин Олег Сувакпит, Хөвеңмей Ойдан-оол, Алексей Чараш-оол бижээнзер.

Критика болгаш библиографияга сонуургалдытлар Чыргал-оол Серен-оолдуң «Херек кырында амыдыралдың чугулазы», Майнак Саазының, Ю. Кюзегештиң «Өзөр. Ынакшыл. Ажыл» деп шүлүктериниң өөлгү чыындызын сайгарган чүүлү-биле таныжарлар.

Альманахтың бо дугаары каш-ла хонгаш, номчукчулар холунга кирер. Ында кирип турар чогаалдар дугайында силерниң санал-онаалыңарны маңаа тур бис, эргим номчукчулар.

ЧОГААЛЧЫ БОЛГАШ ҮЕ

ЧОГААЛЧЫ болгаш ге. Бистер боттарывыстың бүгү-ле чогаадыкчы ажылывыс-биле бистиң үениске тудуш өзүп келген болганывыста, үениң судалының соңгуушкун бүрүзүнге чогаалларывыс-биле харылзаар ужурлуг бис. Ол чүл дээрге чогаалчы бүрүзү үения-биле чурттап, ажылдап, чогаадып билир-дир. Бистер чаа аажы-чанчылдарның хевирлеттинеринге, коммунистиг үзел-бодалга кижини кижилеринге үлүүвүстү киирер ужурлуг бис. Оон башка чогаалчы болганының дүжүү-даа чок. Чогаалчы үени чүгле чырыдарыбиле эвес, а харын ону чогаатчыры, сайзыратчыры болгаш түргүсчуру-биле, оон амыдыралынга хол тутчуп идепкейлиг киржири-биле партилйың дайынчы дузалакчызы болуп турар.

Бистиң тыва чечен чогаалывыс, хөй национал совет литератураның база бир чырыбас кезээ болбушаан, чаа кижини—хаяы социал-экономиктиг чаартылгаларның киржикчизин кижилер херекке бүрүн чагыртып, бодувун өзүүдегининиң талазы-биле бедик деңгелдии өөрүнүг болуп турар. Ынчалза-даа номчукчуларның тус-тус чогаалдарны номчуп көргеш, ында чедер-четпес талаларны илереткен ханы сайгарылгалыг чүүлдерин редакция улуг идегел-биле маннаар дпаар.

Үе болгаш кижилер, оларның бот-боттарының аразында удур-дедир каастажылгазы, ажыы-биле чугаалаарга, бердинген үениң дургузунда кижилер кандыг ажыл-херектерни бүдүрүп четтигинкенил база кылза чогуур чүү артканнын бо-ла түңнеп чугаалажыр чаңчылдыг бис. Ол бистиң ажыл-иживиске улуг ужур-дүзалыг.

Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииң даргазы Олег Сувакпиттиң «Үе болгаш чогаалчы» деп эге чүүл-биле альманахтың арынарны ажыттынар. Ында бистиң чогаалчыларывыстың тоску беш чылдың шинтпирлиг, үшкү чылында кандыг чогаалдарны бижип, номчукчуларга бараан болганын болгаш амгы үеде кандыг чогаалдарны бижип турарын тодаргайы-биле 'айтып, четпестерни эдериниң аргаларын айыткан.

Бисте аалдап келген бо альманахта парлаттынган чогаалдар «Шүлүктер, шүлүглелдер», «Чечен чугаалар, тоожулар, очерктер», «Критика болгаш библиография» деп дөрт бөлүкке чарлып турар.

Чуртум улуг, чоюм хөй сөөк, чүрээ чаңгыс.

Шуптузу-ла чөлеңгижим— ажы-дүңмам.

Өскележип, адаанвашпас — найыралдыг,

Өңнүк, төрел дээди күш боюп төрүттүнген — деп,

хөөрүп шүлүкчү Степан Сарыг-оол «Өөрүшкүнүң ырында» бижип турар. Шынап-ла бистиң ячзы-бүрү нацня улуғувустуң өскелеппес чаңгыс тей болганы, оларның үзелбодалының чазагайы кижилерни хей-аът кирип, оларга малгын-чакпа, ужар чүг болуп турарын сураглыг шүлүкчү чиге сөглеп турар.

Кижилерниң күш-ажылыл, оларның төрээн бойдузунга доогун уран мергежил-биле каракка кестүп келир ыяыдыр Юрий Кюзегештиң «Ужар болгаш кижилер» деп шүлүүнде бижээн. Ол шүлүктү солунда база парладывыс.

Чогаалчы Алдын-оол Даржаа «Ажылчын дугайында ыр» деп улуг хемчээлдиг шүлүглелиниң ийиги кезээ-биле номчукчуларны өөртүр. Ук чогаалдың бирги кезээ 31-ги альманахта парлаттынганын билир бис.

Номчукчуларга билдингир аныяк шүлүкчүлер Салчак Молдурга, Экер-оол Кечил-оол, Владимир Серен-оол, Александр Даржай, Виктор Саган-оол, Саая Таспай, Зоя Намзырай оларның соон ыяыртыр Сарыг-оол Куулар, Аракчаа Ондар, Чап Чүлдүм, Көжелдей Монгуш, Майнак Саая, Бичен-оол Тоюндуп оларның бо альманахта идепкейлиг киржип турары мактанчыг.

Оон-биле чергелештир чогаалга суидулуг Батый Кенеш, Мандыйчы Чкалов, Ранса Яндара, Зоя Донгак оларның шорту бижиттинген шүлүктерин альманахта парлаанны өзүп орар аныяк авторларже кичээнгей салып турарының бир тодаргай хереглзи болур.

«Чечен чугаалар», «Тоожулар» деп бөлүктен Кызыл-Эник Кудажының «Хайгаараалым хайырлалдары» деп бөлүк чечен чугааларын (оларның бирээзин солунда парладывыс), Монгуш Кенин-Лопсанның «Илеткелчи» деп чечен чугаазын, Монгуш Доржупуң «Чылбыга-Кадай» деп бичии тоожузун болгаш Монгуш Өлчей-оолдуң «Хөөрээриниң чугаалаарыпын» уланчызы дээш өске-даа авторларның чогаалдарын номчуп болур.

Үениң маадырларының ажыл-ижии алдаржыктан очерктерин Олег Сувакпит, Хөвеңмей Ойдан-оол, Алексей Чараш-оол бижээнзер.

Критика болгаш библиографияга сонуургалдытлар Чыргал-оол Серен-оолдуң «Херек кырында амыдыралдың чугулазы», Майнак Саазының, Ю. Кюзегештиң «Өзөр. Ынакшыл. Ажыл» деп шүлүктериниң өөлгү чыындызын сайгарган чүүлү-биле таныжарлар.

Альманахтың бо дугаары каш-ла хонгаш, номчукчулар холунга кирер. Ында кирип турар чогаалдар дугайында силерниң санал-онаалыңарны маңаа тур бис, эргим номчукчулар.

УЖАР БОЛГАШ КИЖИЛЕР

Үш-дөрт салды кожуп
атташ,
Үзүлгизде, тыртында-даа
Ужар-биле мессиледеш,
Улугувус кежиин каңнап,
Чуртум хемим чүгенээн
сен.

Чүрүмалын сактыр боор
сен.
Даңгаар эртем туман
бүргээн.
Кежээ-херел чымчырыктаан
Даглар ужу шамчыгдыва
Кеде шөлээн бадып болбас—
Чалыгларның даажы безин
«Чедидаа!» деп сагындырар.
Хөректенгөн вдыг ышкаш,
Элер хөөлээн эндик аът дес
Кааптап, шилээн ужерже
сал
Карамадыр шылның
кирер—
Көвүктеңип шуранын сугнар
Эжер эрниң эктин тевер.
Эдерел аймаар болза,
Эшкижин-даа оскундурар.
Хемни доскан дашка
моңнаваш,
Келдеш бизе, карă хөңнү—
Амы-тынын оюучалаар,
Анаа үнзе —бодуң моруң.
Ындыг хемниң ижилери
Ынакшаланда, хорадаанда
Ужар ышкаш бага ындыг—
Ужур бодап, тала тыртып,
Чымчактаапас, мактаашпас
бис.
Шым деп чаңгыс аңнуктуг
бис.
Моңгун сааган нараш
ужар!
Моңге күжүн көрүп тур
мен.
Мөгүдевес, ашкемевес
Чаңчылвыс сенээ шылгап,
Моңге дөстүг чонувусту
Салгап алзан оолдары бис.

Ю. КЮНЗЕГЕШ.

ЧАЗЫЙ САСКАН

Саскан дег кижи хөнну чок амытан кайда боор. Чүнү-даа көргенде, «кычык-кычык, ында баарды, мында баарды» дээн соонда аал ноданы-даа, алаак-даа сымас кылдыр доюлдурүп каапкан. Сек көргенде, сергей-ле бээр. «Ында чыдыр, мында чыдыр» дээн соонда, хамык өөрү хайныл-ла келир, алгы-кыпкы, алгыш-кырыш-даа эгелээр.

Саскан дег чиирткм күш чок. Дузакка туттунган койгун, торлаа көргенде, буртла кылыр болтай, хөөкүй аңчы дою хоорулганда чедип кээр. Саскан ынчаар-ла чазыйлап чорааш, хоран-даа чипкен боор, какпага-даа кире бергилээр. Бодум безин көрген мен. Биир кыжын аска какпа салып каарымга, оон дылында чыпшырып каан чагны соктаар дээш, саскан думчуунун дезүнден какпын алган болган. Саскан боду чок, какпада думчуу үстүп чыдып калган болду. Сөөлүнде сигеннеп торуурумга, сараат иштинде саскан доңуп өлүп калган чыдыр. Көөрүмге, биеэ думчуу чок саскканым ол болду. Ол-даа барыктыг таварылга-дыр. чамдыкта мырынай хөлүн алнай бээр күш чораан. Ол хүгайын ам чугаалап берейн.

Биир-ле күзүн башкы хар чаапканда, хөй кадарын чор мен ок. Ангыста тараа хоорзазынган чангыс торлаа үжүп үнүп эвеспе. Тал бажынга орган саскан ону көрүп каапн. «кычык-кычык» кылыр алгырбышаан, сүрүлеттп. Торлаа бөкпек хараган дезүнге хөнүпту. Саскан база ында-ла барды.

Мен эвес болзумга, торлааны хилинчектеп өлүрер саскан чүве. Ийи куштуң аразы биир-ле ырай хона бээрге, саскканы чык-ла кылдым. Саскан далбаш лиди, торлаа хорүй берди. Чоокшулап чеде бээримге, оон ужар-даа харыы чок, чыдыктары хыралаай берген, аксын ажыдып алган, эзгиптеп чыдыр. Тыныжы болуунун шаа-биле бурунайнып үнүп тур. Дүүн топтап көөрүмге, улуг ажырбаан болду. Бо соскта хөөкүйүү ам ужуларга хоржок деп кээргээш, торлааны ол-ла черинге каапкаш барган мен.

Ийи-үш хонганда хөй бажы дозуп чораап, демги хараганымга келдим. Торлаа ыыттанып алган, ужуп чорүй барган болду, чалгынарыгын харда шыйып каан изин көрдүм. А саскан ол-ла черинде тышпына хөнүп калган чыдыр.

К. КУДАЖЫ.

ШҮҮЛДЕ ОЮН

Футболга бистиң республиканың бирги черн дээш маргылдааның шүүлде оюнунга киржир эрге дээш маргылдаалар июльдуң 18-19-та «Совет Тыванын 5 чылы» стадионга болган. Баштай бодунуң белүүнге бирги, ийиги черлерни алган Кызылдың «Торпедо» биле «Луч» командалары ужурашкан. Солун оюннуң түңнели 6:2 болуп, «Торпедонуң» тиилелгези-биле доозулган.

Июльдуң 19-та футболга эрткен чыгы республика чемпиону «Динамо» биле Хөву-Аксының «Металлург» командалары ойнааннар. Ужуражылганың түңнелиинде сан 2:1 болуп, «Динамонуң» тиилелгези-биле доозулган.

Бодунуң белүктеринге бирги черлерни алган «Торпедо» биле «Динамо» командаларының футболистериниң аразында республика чемпиону ат дээш шүүлде оюн бөгүн боюур.

В. АНДРЕЕВ.

ФЕСТИВАЛЬГА КИРЖИР

МОЛДАВ ССР. Кишинёв хоорайның Культура бажыңының «Миорица» танцы коллективи танцы коллективтериниң Бүгү-эвилел фестивалының шаңналының эдилекчизи, ол аныяктарның болгаш студентилерниң Берлинге болур Бүгү делегей фестивалынга баар эргени алган. Амгы үеде Молдав ССР-ниң улустуң артизи Павел Андрейченконуң удурткаиы ол танцычылар ГДР-ниң найысылалыкка оюн көргүзеринге кидин-тулук белеткенип турарлар.

ЧУРУКТА: «Кодрняска» деп танцы.

Е. ДРАЙШНЕРНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СЕПТЕЛГЕ ШЫНАРЛЫГ

Мөген-Бүрен сес чыл школазының башкылары болгаш техниктиг ажылдакчылары чаа, 1973—74 өөредилге чылынга школаларны, интернатты, башкылар бажыңарын ойлаанда септел белеткээр талазы-биле социалистиг чарышка киржип, капитал септелге болгаш өске-даа белеткел ажылдарын бо чылдың июльдуң эгезинде доозаннар.

Школага-даа, интернатка-даа, башкылар бажыңнарынга-даа бларга чаа дозунун, чугайның чыны келир. Бүгү өөредилге класстарын, интернатта үүлүр өрээлдерни септеп, бутуп, чугайлаан. Чаартса чогуур печкаларны, контромарканы септээн, чамыктарын шуут чаарткан. Парталар, башкылар столдары, самбыралар четчелеттингеп.

А-тозан кижи чурттаар, бус-биле олаар интернатта байлап кандыгыл? Чамгыс сес-биле чугаалаарга, кончуг-ла таарымчалыг. Үүлүр өрээлдерде оруннар салдынган, столсалдайлар четчелеттингеп, Ында чүгле ам өөреникчилерни келирни манап турар.

Чаа өөредилге чылынга утку-шынар чаа чүүлдерни немей кылганы оорунчуг. Башкылар болгаш техниктиг ажылдакчылар боттарының күжүү-биле колхозтуң эрги клубун 120 олуттуг кылдыр эзе септээш, ажыглалга киирттиер. Чаа өөредилге чылынга школа клубун, кинофильмнерни үдаа-даза үндүрериие, массалыг оюн-тоглаа, концерттер, кежээлер арттырериие, янзы-бүрү белгүмнер ажылдаарынга шынап-ла таарымчалыг кылдыр дерээнии мактап демдеглевес аргажок. Клубтуң печкаларын чаартканнар.

База бир каракка кажу эки чүүл болза, школаза күш-культура башкызы Куулар Бадый-оолдуң удурттагазы-биле школаның спорт шөлүн дериң тургусканы болур. Ол шөлде хол бембүү, баскетбол ойнаар черлер, чиик атлетиканы маргылдааларын организастаар черлер, мөөндактар эртериниң дериглерин шынарлыы-биле кылган.

Чаа өөредилге чылынга септелге болгаи өске-даа белеткелдер ажылдарын будурун кылып тура, эстетиктиг кижизидиргенин чугула негелдеериие дүүштүр кылганы кижи сеткил ханып эскерип көөр. Школаның болгаи интернаттың иштин база хаитын тематиктиг каастагга шимелдеби-ле көрүштүр кылган. Кижизидиргге утка-шынарлыг ол шимелдени кылырынга школаның чурулга башкызы Октябрь Бүрбү улуг киржилгеи болган, ылангыя В. И. Ленинии ажыл-чорудулгазынга. Тыва АССР-ниң ССРЭ-ге каттыжып киргениинден бээр 30 чыл оннга, ленинчи комсомолдуң гвогузуиге турааскаатка шимелдер онаалаңнар ве-тур.

Ам бо хүнерге оларр ыяш белеткели база хомур-даш сөөртүлгези уругулуулеп турар.

А. БЕГЗИ.

Монгун-Тайга район.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Граф Бажыңының бузуидуларында» 10.00, «Төлептиг ог-бүле» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Семург» 11.40, 13.20, «Дүне сылдыстар» 16.50, 18.40, 20.30; «Совет Эвилели—бистер бис» 15.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дядин чорук» 13.00, 15.00, «Бодунуң туружунда кижи» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хөл дүвүнде шыгжамыр» 9.00, 10.40, «Кара тажы» 12.20, 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Салтан хаан дугайында тоол» 10.00, 12.00, «Бердинчишкин» (2 сериязы катай) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ИЮЛЬ 23-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Уругларга фильм. 18.50 — Телемедээлер. 19.05— «Ефрат хемде гидроселдир». 19.25 — «Бистиң планетавыс». Дамчыдыпга. 19.55 —«Агаар болгаш кижилер». Эртем-неотеректелгг фильм. 20.05 — «Ажаап алышкынга белеткел». Дамчыдыпга. 20.35 — Телефильм. 21.00 — Телемедээлер. 21.10 — Чарлалдар. рекдама. 21.15—22.25 — «Мындаагыларның адыютантызы». 5-ки серия.

Агаар

Бөгүн республикага бүргээр, чамдык черлерге чаашкын чаар. Агаарның температуразы дүне 9—13 градус, хүндүс 28 градус чедир изиир.

Кызылга бүргээр, чаашкын чагбас. Дүне — 12, а хүндүс —28 градус чедир изиир.

телевидение

ИЮЛЬ 22-де

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдыпгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Бөгүн—Садыг ажылдакчыларының хүнү.

ССРЭ-ниң садыг министрииың бирги оралакчызы С. А. Трифоновтуң чугаазы. 12.25 — Садыг ажылдакчыларынга концерт. 13.10 — Өңнүг телекөргүзүг. Уран-чечен телефильм. 14.00—Өңнүг телекөргүзүг. «Кино аян-чоруктарының клубу». 15.00 — «Совет Эвилелиниг бараан боон түрмен». 16.00 —«Документалдыг экран». Дамчыдыпганы шудукчу Р. Рождественский чорудар. 17.30 — «Музыкалыг киоско. 18.00 — «Үе». Информастыг программа». 18.30 — 18.40 — Чапсар. 18.40 — Дамчыдыпгалар программазы. 18.45 — Өңнүг телекөргүзүг. Ст. Флешерова — Мускат. «Адазы». Телешин. 20.00 — Өңнүг телекөргүзүг. «Музыкалыг ужуражылгалар». М. Лисянскийниң шүүлүктериие ырлар.

КЫЗЫЛДАН

20.30 — Уругларга фильм. 20.50 — «Мындаагыларның адыютантызы». Уран-чечен телефильм. IV серия.

МОСКВАДАН.

22.00 — «Эрткен чылларның киноленталары».

23.00 — «Үе». Информастыг программа. 23.30 — 01.15 — Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Киев) — «Заря» (Ворошиловград). Киевтен дамчыдыпга.

Барыын-Хемчик районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң үндезилекчилериниң бирээзи, Маадыр-ие Хорлуу Пар-оловна КҮЖҮГЕТТИҢ

аар ажаан соонда 1973 чылдың июль 19-та мөөрээнии колхоз баштаар черн, партком болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Кара-Хөл көдээ Советиниң күүскому ханы нажылдал-биле дыңнадым, мөөрэн кижиниң төрелериие болгаш уругларына кажылдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Бызыл. Шетинкин-Бравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, карысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи аныыралл кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, көдээ ажылгый кылдызының 21-47, үлетпүр кылдызының 22-64, чагаа кылдызының 41-27, информация база совет гургузут кылдызының 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргавда 32-75 телефовче толгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Нар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫГ № 2262

Тыва АССР-ниң Министерлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Бызыл Шетинкин-Бравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—0668.

Бүтү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 172 (9247) | Вторник, 1973 чылдың июль 24 | 1925 чылда гидезиялеттингеи. | Өртээ 2 көп.

Шалыпкын, чидириг чокка!

Моторлар даажы соксавастаан

Доң хөвүзарының хевээр хүн белиргe-ле өскерлип турар. Дүүн чаа-ла алдын сарыг тараа чалгып чыткан черлерни бөгүн трактористер кээп аддырып, келир үеэнии дужудунге хөрааныыр белеткей берген тураалар.

Ол черде ийи миллион гектарның тараазын тавычалай кестирген. Шолдерде мотор даажы дүн-даа, хүн-даа дээйн. соксаал чок дагжап турар. Дужут дээш 16 муң ажыт комбайн ажылдап турар. Бир миллион гектар черниң тараазын бастырган.

Кубаньның ажыл-ишчилери-биле чарыштан Донның мурнакчызары илереп турар. Чижээ, Егорлык районда «Рассвет» колхозтуң комбайнери И. П. Санин нормазын дыка ажырып, хүн дургузунда 103 гектар тарааны кестирген. Ам дыка хөй комбайнерлер ынчаар шалыпчы ёзу-биле ажылдап тураалар.

(СЭТА-ның корр).

Донда-Ростов.

СЭКП ОБКОМУНДА, ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ БОЛГАШ ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДЕ

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофсоюзилелдер Чөвүлели 1973 чылдың ийиги кварталының социалистиг чарыжының түңнелин үндүргеш, дараазында коллективтерни чарыштың тиилекчилери деп саналаа:

Улетпүр будуруглеринден — Тыва даг-дүгү комбинат (директору В. А. Ухов, партком секретары Д. М. Сваньлый, местком даргазы Х. Ч. Хумай-оол). Коллектив продукция сайгарарының планын 110,4 хуу, ниити продукция будурериниң планын 107,4 хуу күүсеткен. Сайгарылганың темпизин өстүрериниң планын 15,6 хуу ажыр күүсеткен болгаш планнан ажыр 58 муң рубльдиң орулгазын алган.

Тудуг организацияларындан — «Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелези (начальнигни И. А. Остапец, партия организациязының секретары В. П. Муравьев, местком даргазы А. Г. Конева). Коллектив тудуг-монтаж ажылдарының планын 102,2 хуу, күш-ажылдың будурукчулуунуң планын 102,4 хуу күүсеткен. Керээ ёзугаар ышлар ажылдарны 8,5 хуу өстүргеш, болгаш ажыл төлевиринің фондузундан 8,8 муң рубльди камнап алган.

Транспорт организацияларындан — респотребсоюзтуң АТК-зы (директору П. Л. Маслов, партия организациязының секретары В. А. Головин, местком даргазы М. Я. Мельберт) Коллектив чүүл сөөртүүнүң планын 105,9 хуу, күш-ажылдың будурукчулуунуң планын 114,7 хуу күүсеткен болгаш бир тонна чүүлже хамаарыштыр сөөртүлгениң бот-үнезин 4,1 хуу чыгетпеен болгаш 15 муң рубльди планнан ажыр алган.

Садыг организацияларындан — Каа-Хем райпозу (даргазы А. Г. Пересторонин, партия организациязының секретары А. Ш. Петухова, местком даргазы А. Ф. Фоминова). Коллектив түрмектен садыр баразын сварылгазының планын 101 хуу күүсеткен болгаш сварылга чарыгдалдарын кызырган, планнан ажыр 2,7 муң рубльди алган.

Социалистиг чарышка тиилекчи болган коллективтерге партия обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофсоюзилелдер Чөвүлелиниң шаңчилгир Кызыл туктарын тыпсыр.

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң, № 48 тудуг эргелелиниң, № 3 АТБ-ниң, Кызылсадыгның, даараныла комбинадының коллективтериниң эки ажылдааның домдегээн.

Беш чылдың ниитилирлиг чылының күрүне планын ажыр күүсеткен дээш социалистиг чөрүшту улам калбартырын партия Кызыл хооркомунга, райкомнарга, парткомнарга болгаш черчерде партия организацияларынга, адырлардың профсоюзилел обкомнарынга, үлетпүр тудуг, садыг болгаш транспорт организацияларының удуртукчуларынга даскаан.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААЛЫ

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң байдалының болгаш ниити ортумак, профессионал-техниктиг, тускай ортумак база дээди өөредилгени улам сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглерниң дугайында

ССРЭ-де социализм тургузуушкуну, бүдүрүкчү күштериниң шапкын өзүлдези болгаш эртем-техниктиг дениилге бүгү ниитилелдиң база хамаатыг бүрүзүнүң культура, ниити эртем-билиг деңнелин соксаал чок бедидерин, боттарының идейлиг болгаш моральдыг шынарларының, культуразының база профессионалдыг биилгелериниң деңнелиниң аянгы-биле чедиишкинниг ажылдап, улус ажыл-агыйын, эртем, культураны бүгү хемчеглер-биле хогжүдер талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының салган соругаларын күүседип, ниитилел, күрүне амыдыралынга идепкейлиг киржип шыдаар, медерелдиг, бедик эртем-билиглиг инженерни белеткээрин негеп турар. Ынчангаш болганда өзүп олурар салгалды коммунистиг ёзугга кижилдирип, өөредирингe, бедик мергежилдиг ажылчыннарны болгаш тускай эртемниглерни белеткээрингe улус өөредилгезиниң бүгү системазының ролюн үргүлүг үлегдып турар.

ССРЭ-ге совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда ёзулуг культура революциязын боттандырган, эртем, культураның бүгү байлактары ажылчы чоннарның калбак массаларының өнчүзү болу берген, ол совет улустуң, социалистиг ниитилелдиң болгаш күрүнениң эрге-ажыктарынга бараан боор турар. Улус өөредилгезиниң ССРЭ-ге тургустунган демократтыг системазы хамаатыларның ортумак болгаш дээди эртем чедиг ап, оларның чогаадыкчы мергежилдерин, ниитилеэге идепкейлиин бүгү талалыг калбартып болур боттуг аргаларлыг болган турарын оларга хандырып берип турар.

Совет Эвилелинде аныяктарның ынаң-даа сес чыл школазы дооза өөредилгезин боттандырган, бүгү-ниитиг ортумак өөредилгезинче шилчимирин доозарының бүгү белеткелдерин тургустунуп турар. Профессионал-техниктиг, тускай ортумак болган дээди өөредилге дыка хөглөөн. Чүртте школа назының четпээн уругларның албан черлерининг, ниити эртем школаларының, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болган дээди өөредилге черлериниң калбак четкизи ажыдап турар.

ССРЭ-де экономиканың болган культураның чайгылыш чок хогжүдезин улус өөредилгезиниң системазын доктаамал сайзыраңгайжыдар, ниити эртем школаларынга, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болган дээди өөредилге черлеринге башкылаашкын ажылының шынарын база өөренүкчилерниң, студентилерниң белеткел деңнелин бедидер негелделиг.

ССРЭ-ниң часа 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң талазы-биле күрүнезин бөгүн чыл планының дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринге болгаш ССРЭ-ниң хоойлузугга дүүштүр ниитя ортумак, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болган дээди өөредилгезин база школа назының четпээнлерин кижилдерин улам хогжүдүп, сайзыраңгайжыларынче углаган чүгүла хой-хой хемчеглерни боттандырган. Дээди өөредилге черлериниң студентилериниң болгаш профессионал-техниктиг база ортумак тускай өөредилге черлериниң сургууларының материалдыг, чуртталга-амыдырал байдалдарын элээн экижилдер хемчеглер алыр талазы-биле ажылдар чоруткан. Өөредилге-кижизидилге албан черлериниң башкыларының болгаш башкы ажылдакчыларының эске-даа категорияларының ажыл төлевирни бедиткен. Улус өөредилгезиниң талазы-биле хоойлужудугга сайзыраңгайжып турар.

Ындыг турбуже өзүп олурар салгалды өөредип, кижизидеринің херээн улам экижидип болур бүгү аргалар ам-даа четче ажыглаттынмайн турар. Ниити эртем школаларындан болгаш эске-даа өөредилге черлеринден өөренүкчилерниң суурукталып үнери үргүлчүлеп, өөредилге программаларын сайзыраңгайжыдарынче, өөредилгениң деңнилгелиг чаа-чаа методтарын болгаш техниктиг аргаларлыг ажыглаарынче чугүр кичээнгей салдынмайн турар. Башкы кадрларны белеткээринде болгаш мергежилин бедидеринде четпестер бар. Түс-түс министерстволар болгаш ведомстволар, ажылчы чоннар депутаттарының чамдык чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттери өөредилге-кижизидилге албан черлеринің башкыларын тудуп, септээринче, оларны амгы үениң таарымчалыг чаа деритлери-биле хандырарынче эвээш кичээнгей салып турар.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң доктаадыры болза: ⁂

1. Экономиканы, эртем, культураны хогжүдериниң, ниитилелдиң болгаш эртем, техниканың деңнилгезиниң хереглелдеринге дүүштүр ниити ортумак, профессионал-техниктиг, ортумак тускай болгаш дээди өөредилгени улам сайзыраңгайжыдарынче, бо беш чылда аныяктарның бүгү-ниитиг ортумак өөредилгезинче шилчимирин доозарынче, профессионал-техниктиг, ортумак тускай база дээди өөредилге черлеринге мергежилдиг ажылчыннар, тускай эртемниглер белеткээринің шынарын экижидеринче утланган хемчеглерни соксаал чок боттандырарын күрүнениң эң чүгүлә соругазы деп саналаар.

2. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле ажыл-чорудулгазын болгаш совет хамаатыларының эртем-билиг деңнелин улам бедидер база улус ажыл-агыйының, эртем, культураның бүгү аңгыларынга мергежилдиг кадрлар белеткеп бээрин хандырар талазы-биле оон төлевилээн хемчеглерни чүүлдүг деп көөр.

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң бейдалының база ниити ортумак, профессионал-техниктиг, ортумак тускай болгаш дээди өөредилгени улам ыдал сайзыраңгайжыдар хемчеглерниң дугайында айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң алдыгы сессиязынга чугаалажып турда, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының доктаамал комиссияларының эдеринчи изелделгелерге база депутаттарның чугаалаан саналдарын болгаш сагындырыгларын чугаалажып көөрүн ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниг дагзыр.

3. Ниити эртем школаларының, профессионал-техниктиг, ортумак тускай болгаш дээди өөредилге черлериниң ажылчорудулгазын улам ыдал экижидеринче утланган хемчеглер алырын ССРЭ-ниң Чыргыдыышкын министерстволугга, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүзелиниң профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле Күрүне Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерстволугга, ССРЭ-ниң өөредилге черлери бар министерстволарынга база ведомстволарынга, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүзелиниге, ажылдыг чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниге, оларның күүсекчи комитеттеринге дагзыр.

Оон-биле чергелештир эргежок чугула деп саналаар чүүлдер болза:

Урутларны болгаш аныяктарны кижизидеринге өөредилге биле кижизидилгениң чангыс аай болур чоруун, школаның, ог-бүлениң болгаш хой-ниитиниин дем каттыштырып ажылдаарын, өзүп олурар салгалды өөредип, күш-ажылга кижизидерин коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле холбаштырарын быжыглаан тургаш, школаларга база эске-даа өөредилге черлериниге өөредилге-кижизидилге ажылын доктаамал сайзыраңгайжыдар;

өөредилге-кижизидилге албан черлерин таарыштыр тургузарын база мергежилдиг ажылчыннарны болгаш тускай эртемниглерни белеткээрин планнаарын экижидер; ылангыя кадаа черлерге өөредилге-кижизидилге албан черлериниң өөредилге-материалдыг баазазын быжыглаарынче утланган хемчеглерни алыр; өөредилге-кижизидилге черлериниң тудуунун чоруп турарын база шынарын болгаш ажыглаяга чогуур өйүлде кииерин контрольдаарын бүүтелдирер;

башкыларның болгаш эске-даа өөредилге-кижизидилге ажылдакчыларының ажылының шынарын бедидер, оларның мергежил билигдерин доктаамал бедидерингe эргежөк чугула байдалдарның бар турарын хандырар;

ортумак эртемниг болуруңче аныяктарны улам четче хаара тударын хандырар; кежээки (эзлечлиг) болгаш боттөөредилгелиг ниити эртем школаларының ажылын экижидер;

бүгү тала-биле сайзыраңгай, техниктиг эртем-билиглиг, мергежилдиг аныяк ажылчыннарны белеткээрин хандырып турган, профессионал-техниктиг өөредилге черлеринге өөредилгениң шынарын бедидер; аныяк ажылчыннарны шуут будуруге черлеринге белеткээрин методика талазы-биле удуртуруп экижидер;

дээди болгаш тускай отумак өөредилге черлерин доосканнарның теоретиктиг, профессионалдыг биилгелериниң деңнелин бедидерин база эртем, техникавын чаа-чаа болгаш перспективтиг углапмышкыннарының эйлеп-биле кадрлар белеткээрин калбартырын хандырар.

Өөредилге-кижизидилге албан черлерингe дуза чедирер талазы-биле будуруге, албан черлериниң, колхоз, совхозтарның, эске-даа организацияларның, совет калбак хөй-ниитиниин ажыл-чорудулгазын таарыштыр башкарарын экижидерин ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниге, оларның күүсекчи комитеттеринге дагзыр.

ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

МОСКВА, КРЕМЛЬ.
1973 чылдың июль 19.

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезиннерин бадылаар дугайында

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАЛАР ЭВИЛЕЛИНИҢ ХООЙЛУЗУ

1 чүүл. ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезиннерин бадылаар болгаш 1974 чылдың январь 1-ден эгелеп ону күүтүг болдурар.

2 чүүл. ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезиннерин күүтүг болдурорының чурумуя доктаадырын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга дагзыр болгаш ук Үндезиннер ёзугаар ССР Эвилелиниң хоойлужудулгазын доктаадыр.

3 чүүл. Эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазын ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезиннерин барымдаалаан доктаадырын эвилелдешкен республикаларның Дээди Совединиге дагзыр.

4 чүүл. «Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш ССРЭ-де улус өөредилгезиниң системазын улам ыдал хөглүдер дугайында» 1958 чылдың декабрь 24-те үндүрген ССРЭ-ниң Хоойлузун 1974 чылдың январь 1-ден эгелеп күш чок болдурар. (ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Ведомостилери, 1959 ч., № 1, арын 5).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1973 чылдың июль 19.

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЭРИНИҢ ШАЛЫПЧЫ АЙЫ

Ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткээрингe комсомолчуларның болгаш аныяктарның идепкейлиг киржилгезин хандырар соругабиле ВЛКСМ обкомунуң бюрозу, Кодээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы, республиканың совхозтарының будуруге каттыжымышкыны июль 20-деп август 20-ге чедир шалыпчы айны чарлаар дугайында доктаалды хүлээп алган. Оон-биле кады ниитиниң малынга чем белеткээрининң талазы-биле 1973 чылдың август 4-те комсомолчуларның болгаш аныяктарның Бүгү-республика субботнигин чорударын база-ла ол доктаалда айыткан.

Шалыпчы айны болгаш субботниктың эртирер талазы-биле ВЛКСМ обкомунуң секретары эш Г. С. Иргит даргалаан 8 кижи составтыг республика штабын тургускан.

Бо чугула ажыл-херекке комсомолчуларны болгаш аныяктарны, школачыларны, техникумнарның сургууларын, студентилериниң тудугжу отрядтарының кежигүннерин улам хөй-биле киириштирер дээш ажылды бүгү талалыг калбартып, шалыпчы айны болган субботниктың организаторлуг, бедик деңнелге чорударын ВЛКСМ-ниң Кызыл хооркомунга, районнар комитеттеринге, комсомол эге организациязынга, студентилериниң тудугжу отрядтарының республика штабынга ол доктаалда дагзып турар.

Комсомолчу-аныяктарны малга чем белеткээр шалыпчы бригадаларын болгаш отрядтарын тургускаш, оларга тодаргай даалгаларны бээр болгаш мал чемниң белеткелчилериниң ортузунга социалистиг чарышты улам калбартып, оон тиилекчилерин шаңчилгир-мактаарынга холбашкан немелде хемчеглерни ажылдап кылырын ол доктаалда демдеглээн. Чер-черге шалыпчы айны болгаш субботниктың эртирерининг талазы-биле штабтарны тургускулаан.

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткээрингe киржип турар оолдар, кыстарның ажылдаарынга, чурттаарынга болгаш дыштанмарынга таарымчалыг байдалды тургузар дээш чөгүүр сагыш салышкынын илергелээрин, оларны эргежөк чугула техника болгаш чепсек-херекселбиле четчир санныг кылдыр хандырар дугайында хемчеглерни алырын райкүүсконнарның көдээ ажыл-агый эргелелериниге, совхозтар директорларынга болгаш колхозтар даргаларынга сүмелээн.

Он хонуктан үндүрген түңнелди барымдаалаан, бо чугула ажыл-херекке идепкейлиг киришкен оолдар, кыстарны болгаш аныяктар коллективтерин ВЛКСМ обкомунуң Хүндүзел бижим, шилчимир Кызыл тугу-биле шаңнаар. Тыванның оолдар, кыстары ниитиниң малынга четчир чем-суурну белеткээр ажылга эң идепкейлиг киржип, шалыпчы айның болган субботниктың үезинде колхозтарга база совхозтарга улуг дуза көргүзер дээрзинге чигаанныг турбас.

„Шынның" болгаш радионуң каттышкан рейдизи

Мал чеминиң белеткелинде байдал кандыгыл?

Улут-Хем — Тыванның малчын районнарының бирээзи. Оон одар-белчиирлиг хонуу-шөлдери делгем. Районда 190 муң өшкү, хой, 17 муң мөңгүстүг бода мал, 3500 чылгы болгаш 6200 хаваа бар. Ол хире хой малды кезип кыштан хүр-менди ажырар, оларны азырап, чемгерер дээш улут-хемчилер 22575 тонна сигеп, 62000 тонна силос, 2000 тонна сенаж, 250 тонна витаминнит долгап белеткеп алыр соругламыр.

КЫЛЫР АЖЫЛДАР ТОДАРАТТЫНГАН

Тоску беш чыл планының шиитпирлиг үшкү чылының бирээ чартынында Улут-Хем районнуң аныяк-ишчилери күш-ажылчы, чедиишкиннерлиг болганнар. Олар мал ажылының продуктуларын будуреринге болгаш оны күрүнеге саларын дыка көвүдеткеннер. Район эртикен чартык чылда күрүнеге сүт саларының планын 118,6, эът — 115,3, дүктү — 129 хуу күүсеткен. Күш-ажылчы бедик көргүзүглер ажыл-ишчи кижилериниң четчир санныг мал чемин белеткеп алырынче, комбайннарны болгаш автомашиналарны бодик шынарлыг сеткеп алган, күскү дүжүт ажаан алышкының шалыпкын болгаш кыска хуусада чорударынче, ол ышкаш кыштагларлашкынга белеткелди организастыг чорударынче улам сорук киирип турар.

Аңгы үеде район мал чеминиң белеткелинче киргеп.

Сигеп кезилдезе, оон белеткеп ышкаш харыысалгалыг ишти чүгле колхоз, совхозтарның ажыл-ишчилери эвес, а район төвү —Шагаан-Арыг хоорайның албан, организацияның, будуруглe черлериниң болгаш кодээ суурларда хөй-ниитиг организацияларының төлөөлери киржип турар. Мал чеминиң белеткелинге олар боттарының эвээш-биче-даа бол улут-хуулун киирелер. Ол дугайын партияның Улут-Хем райкомунуң бюрозунга чугаалажып көрген болгаш хөй-ниитиг организацияларының удуртукчуларынга даалгаларны берип, кылыр ажылларның темаларын тодаргайлаан.

БАШТАЙГЫ ЧЕДИИШКИННЕР БОЛГАШ ЧЕТПЕСТЕР

Күш-ажылды кайда эң организастаалыг. Мына түлеэрек будуштур, темп бедик болуур. Оны «Күш-ажылдың тостуу» совхозтуң Чодураа болгаш Торгалыг салбырларының чижээнде көрдүвүс. Ол салбырларның сигенчилерем чангыс черде ажыдап турар. Олар ам Кожайже көже бергеш. Кайгымышың-даа көргүзүгдери эки, саратгаан сигеш-даа хөй. Ынчангаш аңгы үеде үк совхоз мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле бирги черни эдеп турары тоарыгга эвес. Июль 19-тагы медээ ёзугаар алырга совхоз 571 тонна сигенни белеткеп алган, планын 18,2 хуу күүсеткеш.

Совхозтуң Торгалыг салбырының сигенчи бригадазы 1378 тонна сигеп, 310 тонна сенаж, 8520 тонна силос белеткээр планныг. Соругга улуг, кылыр ажыл хөй. Ынчангаш салбырның удуртуучулары сараат салыр ийи, нолокушаалыг үш, грабльдыг дөрт, сигеп кезер үш трактору 15 кижи составтыг бригадада быжыглаан. Башгайгы хүннерден эгелээш-ле сигеп белеткелинге өөренүүр түңнелдер кестүп келгелээн. Бригадазының кежигүннери кыска үеэнии дургузунда 306 гектар черниң сигенни кестирип, оон 377 тоннаны болуп, сараатгаан.

Торгалыг салбырының сигенчилеринде мактанчыг, эки түүдер хөй. Машина-техниказы үредиген, кижи бүрүү хүн үлүгү үргүлүг ажыр күүседип келгеш. Улустуң удуур, тыдар черни эки хандырган. Ажылдың түңнелин хүнүгүн-не үндүрүп турар. Мурнакчыларның саны өскен. Сигеп кезикчилерни Владимир Шелехов, Василий Попов, Монгуш Нарыс-оол, сараатгакчылар Кыргыс Сузан-оол, Түлүш Солаан-оол, болдурукчулар Иван Мажит, Николай Никитин ышкаш шилычылларга бригада чорганнарлыр.

Чодураның сигенчилери баштайгы хүннерде торгалыгжылларны ажып турган. А сөөлүү ийи-үш хонукта аштыгыпкен. Олар 224 тонна сигенни болгеш, сараатгаан.

Ийи салбырның ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкинерия эки, өөрүүчүт-даа болза, оларның дыштанылгазын үүле лекция, беседа-биле кызыгаарлап турар. Сигенчилериниң чемненилгезин эки организаставаан. Эът үүктелди бээр, сүт эккелбес таварылгалар бар.

Улут-Шык — «Улут-Хаа» совхозтуң чылдың-на хөй сигеп кезип, ажаан алыр черл. Ында бо чылын совхозтуң үш салбырының — Кок-Чыраажык, Арыг-Бажыңның, Хайыракының сигенчилерия ажылдап турар.

Кок-Чыраажың сигенчилери 135 тонна сигенни белеткеп алганнар. Механизастаттынган звеновод 12 кижи бар.

Бир эвес кок-чыраажылар бөш хонукта 7 сараат тургускан болза, Арыг-Бажыңның сигенчилери үүле чангыс сараат тургускан. Оны безин кок-чыраажыларның дузазыбиле сараатгааннар. Чылдагаамы — сараат салыкчызының үрелгенинде болган.

Кайы-даа салбыр сенаж салырынче эм-даа кирбээн. Бир эвес Кок-Чыраа салбыры эртикен чылдың бо үеде 40 тонна сенажты салып алган болза, ам сигенинiң эки, ногаан үезин халас эртиришп, чангыс-даа тонна сенаж салбааны алдептир. База бир четпес үүле —сигенчилериниң культурлуг дыштанылгазынче сагыш салбааны. Үш салбырның үлүгү чангыс черде турар болганда, ында кижиниң хөй болдиптир. Ынчалза-даа турлагда шыдыраа, шашкы, хол-бөмбүү чок. Сигенчилер кино, концерт-даа көрбээн. Чем-биле хандырылга үзүктел чок-даа болза, чангыс аай.

«Найыралл» совхоз эң куду көргүзүүлүг болуп турар. Ында үүле 19 тонна сигеп белеттингеп. Оон ангыда 55 тонна будук-бүрүүт белеткээн. Оон 22 тонналыын районуң ыдыраал хандырылга комбинадының ажылчыннары Кара-Тал салбырга шефтээшкин дузазы-биле белеткээш, кыштагларда чедирип каан.

Мал чеминиң белеткелинче оолдарын киргеп чыдатаалары чангыс: сигеп эки үнмээн дээр хөөн бар. Улут-Хемниң ыдыында ортулуктарны сүт алган дээш сүтнүң сыягарын манап турда-ла, каан, ало хүннер эртип турар. А совхозтуң мурнунда соругга улут: 2004 тонна сигеп, 1206 тонна силос, 400 тонна сенаж белеткээр. Ук эвээш арткан. Үүге дээрге август үнгеп соонда сигеп соокталып, эки шынарларын чедирип эгелээр. Ынчангаш «Найыралдың» удуртукчуларының болгаш сигенчилериниң мурнунда үештакты камнаар, организастыг ажылдаарының айтырыы турун келген. Ону совхозтуң директору эш Текеев, партком секретары эш Оюн дарый шиитпирлээр ужурлуг.

ЧАРЫШ ДУГАЙЫНДА БОДАЛДАР

Социалистиг чарышты организастап, оон негелделерни канчаар боттандырып турарын удуртукчу эштерден-даа сигенчилериниң боттарындаадаа сонуургап, айтырып чордувус. Районнуң ажыл-агыйларының чамдыктары мал чеминиң белеткелинче киргеп-ле 12—15 хонгаңда, а өскелери бир ай чоокшулай бергенде: «Чарыштың түңнелин ам-даа үндүрбөөн, мурнакчыларны шаңнаваан бис» деп харыылаар бээр болдувур. Шынында: «Социалистиг чарыштың негелделин бүүлгаар күш-ажылды беш хонуктан түңнээр, мурнакчыларны илередир олардың даңнаан мактаарга деп, чараштыр бижип, парлап кали негелделиг саазынналарны «Күш-ажылдың хостуу» совхозта ажылчын комитет даргазы М. Д. Баймыскаан столундан үштүп экке көргүстү. Ону «Улут-Хаа» совхозтуң Улут-Шыкта сигенчилериниң турлаандаадаа номчаан, «Найыралл» совхозта ажылчын комитет даргазы Е. Д. Чамзырындаадаа дыңнаан бис. Ажыы-биле чугаалаарга, социалистиг чарышты негелделер ажылдап кылыры-биле кыыгаарлап болбас-ла болгай.

Рейдиден кандыг ниитя түңнел үндүрүп болуруңу? Районнуң колхоз, совхозтары мал чеминиң белеткелинче организастыг киргеш, башгайгы күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болуп турза-даа, чамдык ажыл-агыйларда сигеннің үшүжү шоолуг эвес даар хөөнге алыскаш, маажымнаш, эки үеэнии эртирип турар. Оон ышкаш социалистиг чарышты дээштиг организастаавайн, оон түңнелин доктаамал үндүрбейн келгеш — эрвегелээшкиннинг уржуу болгай.

Дүжүт ажаан алышкыны удавас эгелээр. Оон бетинде районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары мал чеминиң белеткелиниче бүгү күштү моолдеп, олче чонну эвилелдеп турган, планның онаалдаларын күүседип ап, ниитиниң малынга четчир санныг чем-суурну белеткээр ажылга эң идепкейлиг киржип, шалыпчы айның болган субботниктың үезинде колхозтарга база совхозтарга улуг дуазы көргүзер дээрзинге чигаанныг турбас.

Каттышкан рейд бригадазы: Н. Белек — «Улут-Хаа» совхозта улустуң контроль бөлүүнүң кежигүнү, Д. Аракчаа — радионуң Улут-Хем районда редактор—организатору, Б. Сыпый-оол — Торгалыг көдээ Совединиң депутады, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта сигенчи, Д. Сандын — радионуң корреспондентизи, Ш. Доржу —«Шынның» корреспондентизи.

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРНЫҢ ХООЙЛУЖУДУЛГА ҮНДЕЗИННЕРИ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бистиң туттыг улус өөредилгезинге, эртемни болгаш культураны хөгжүдеринге политиктиг, аковомиктиг болгаш социал талазы-биле төөрүмчелиг байдалдарны тургускан.

Төөгүүнүң кыска үезинде дүргүзүнде совет ниитилелдиң утаан-бодал амыдыралының бүгү талаларынга социалистиг идеология бадыткатывыскан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле коммунизмны тургузуккузу чаа кижиин чаагай моөу-шынарга кижизидеринең сорулгазы чедиишкинниг боттанып турар.

Улус өөредилгезиниң ёзулуг демократтыг системазы кижи төрелгетпезинең төөгүзүнде бир-ле дугаарында бистиң туттыг туружулгага, эртемни болгаш культураны хөгжүдеринге политиктиг, аковомиктиг болгаш социал талазы-биле совет улусту материалдыг чаагай моөу-шынарга кижизидеринге, күш-ажыктыг удам бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алырынга дегиимче болбушпаан, утаан ажылы-биле күш-ажылының аразында, хоорай биле коданың арасында боттуг ылгалдарны чоорту узуткаарынга чүгүлә чүүл болур.

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң сорулгазы болза марксизм-ленинизмниң идеяларынга, совет хоойлудуларны болгаш социалистиг коруу-чүрүмүн хүндүзеринге, күш-ажыкты коммунистиг өзу-биле коруңге кижизиттингең, кадык-шынарак, ажылагый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң янзы-бүрү адырларынга чедиишкинниг ажылдан шыдаар, хөй-ниитиниң болгаш күрүнениң ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржир аргалыг, социалистиг Төрээн чуртту кыдыгаар чок камгалаарынга, оон материалдыг база үеэн-бодал байлакторын кадагалаарынга база көөдедиринге, бойдусту хумагалаарынга база камгалазынга белен коммунистиг ниитилелдиң бедик эртем-билигниг, бүгү талазы-биле совет хамаатыларның иегеледелерин база сайзырадыр социалистиг ниитилелдиң хереглелериң эң долдур хандырар, улус ажылагының чогуур мергежилдиг ажылчыннар болгаш специалистер-биле хандырар дээш, улус өөредилгезиниң талазы-биле ниитилел харылзаалазорын тааржыткар.

2 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазы

Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазы болза амгы Үндезиннерден база оларга дүүштүр ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң бүгү хевирлери салгапаак болур, өөредилгезиниң кудукчу чадаларындан дээди чадаларынче шилчилгени ол хандырар:

3 ЧҮҮЛ. ССРЭ хамаатыларының өөренир эргеэн

ССРЭ-ниң хамаатылары ССРЭ Конституциязын ёзулуг өөренир эргелиг.

Ол эрге болза бүгү-ниитиниң ыяап-ла өөренир сес чыл өөредилгези, аныяктарның бүгү-ниитин өртмак өөредилгезин боттандырары, өөредилгезин амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкунуун практиказы-биле холбаштырарынга үндезилеэн профессионал-техниктиг, тускай өртмак болгаш дээди өөредилгезиниң калбак хөгжүддезиг-биле, школаларга төрээн дылының кырынга өөренирин, школа назыны четпээн уруглар албан черлериниң база школадан дашкаар албан черлериниң четкиниң калбартыры-биле, өөредилгениң бүгү хевирлериниң талас болуруубиле, күрүне стипендиаларыныа болгаш сургуулдарга база студентилерге материалдыг дузаламчының оске-даа хевирлериниң системазы-биле, будүрүлге өөредилгезиниң база ажылчы човчуп мергежилин белидеринге янзы-бүрү хевирлерин организастаары-биле хандыртынар.

Өзүп орар салгалды кижизидеринге болгаш өөредиринге эң тааржымчалыг үүлдерни тургузар сорулга-биле ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазы студентилерге чогуур чаагай деталарын тургузар.

4 ЧҮҮЛ. ССРЭ-де улус өөредилгезиниң кол принциптери

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң кол принциптери болза:

1) эртем-билиг чедип алырынга ССРЭ-ниң бүгү хамаатылары кеп-сөөгүндеп болгаш национальндан, эр, хереэженнеден, шажын-чүдүлгезинден, эт-хөреглилиннеден база социал байдалындан хамаарылга чокка дең эргелиг;

2) бичии болгаш алээди уруглардың өөренири албан;

3) бүгү өөредилге-кижизидилге черлери күрүненин болгаш хөй-ниитиниң болур;

4) өөредилге дылын шилип алыры хостуг: төрээн дылы-биле аяк ССРЭ-ниң оске үлүзүнүн дылы-биле өөренир болур;

5) өөредилгениң бүгү хевирлериниң халас болуру, сургуулдарның чамдыкызын күрүненин долу хандырылгазынга тургузары, сургуулдар болгаш студентилерниң стипендия хандырылгазы база оларга оске-даа материалдыг дузаламчы көргүзери;

6) улус өөредилгезиниң системазы чаңгыс аяй болгаш өөредилге черлериниң бүгү хевирлери салгапаак болур, өөредилгениң күдукчу чадаларындан дээди чадаларынче шилчилгени ол хандырар;

7) өөредилге болгаш коммунистиг кижизидилге чаңгыс аяй; уруглары болгаш авыяктарны кижизидиринге школа, ог-буле болгаш хөй-ниитиниң кады ажылдаар;

8) озүп орар салгалдың өөредилгези болгаш кижизидилгезиң амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкунуун практиказы-биле харылаалыг;

9) өөредилге эртемге үнезилеттинер, эртеминиң, техниканың, культураның эң чаа чедиишкиннерин барымдаалап, оны доктаамал сайзыраңгайжидар;

10) өөредилге болгаш кижизидилге гуманныг база чаагай моөу-шынарга үндезиленнир;

11) уруглар болдар кады өөренир;

12) өөредилге шажын салдарындан хостуг, хамааты утказыныарлыг.

5 ЧҮҮЛ. ССРЭ-де улус өөредилгезиниң системазы

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң системазы мынды:

школа назыны четпээнмерниң кижизидилгези;

ниити өртмак өөредилге;

школадан дашкаар кижизидилге;

профессионал-техниктиг өөредилге;

тускай өртмак өөредилге;

дээди өөредилге.

6 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң талазы-биле ССР Эвилелиниң бүгү эргелери

Күрүне эрге-чагыргазының дээди органнарының болгаш күрүненин эргелеп-башкарар органнарының нуурундеп улус өөредилгезиниң талазы-биле эвилелдешкен республиканың эргезинге хамаарыжыр үүлдер болза:

1) ССРЭ-де улус өөредилгезиниң удуртурунуң болгаш эргелеп башкарарының системазының ниити принциптерин доктаадыры;

2) улус өөредилгезин хөгжүдериниң бүгү-эвилел планнарын болгаш чүрттүн улус ажыл-агыныңе мергежилдиг ажылчыннар база специалистер белеткээриниң планнарын доктаадыры;

3) ССР Эвилелиниң улус өөредилге органнарын удуртуру: улус өөредилге системазының эвилел чагыргалыг өөредилге-кижизидилге, эртем-шинчилел албан черлерин база будүрүлгелерин эргелеп башкарары;

4) өөредилге черлериниң болгаш улус өөредилгезиниң оске-даа албан черлериниң хевирлерин доктаадыры, оларның үйлүмүнүң бүгү-эвилел планнарын тургузары;

5) дээди өөредилге черлериниң, а ол шыкаш эвилелге чагырткан тускай өртмак, профессионал-техниктиг өөредилге черлерин, ниити билиг школаларын организастаары, эде организастаары болгаш дүжүрери;

6) өөредилге черлериниң болгаш улус өөредилгезиниң оске-даа албан черлериниң штаттарын тодарадырының, ажылдакчыларының күш-ажылын нормалаарының база төлээринең чүрүмүн доктаадыры;

7) бүгү өөредилге-кижизидилге албан черлерине өөредилге-методиктиг удуртулганың ниити принциптерин доктаадыры, өөредилге планнарын базылары болгаш өөредилге программаларын бадылаарының чүрүмүн тодарадыры;

8) өөредилге черлериниң болгаш улус өөредилгезиниң оске-даа албан черлериниң өөредилге-материалдыг база-зын хөгжүдеринең ниити-эвилел планнарын доктаадыры;

9) өөредилге-кижизидилге албан черлеринде өөренир болгаш ниити кижилиттирип турар кижилерге материалдыг дузалампының хевирлерин болгаш норма-чижеэтерин доктаадыры;

10) улус өөредилгезиниң талазы-биле күрүне контролю болгаш оны боттандырарының чүрүмүн доктаадыры;

11) улус өөредилгезиниң талазы-биле статистиктиг үүттүн болгаш отчёттун чаңгыс аяй системазын доктаадыры;

12) ССРЭ-ниң Конституциязын болгаш бо Үндезиннерни ёзулуг ССР Эвилелиниң эргезинге шилчиткен улус өөредилгезиниң оске-даа айтырыгларын шиитпирлээри.

7 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң талазы-биле эвилелдешкен республикаларның бүгү эргелери

Күрүне эрге-чагыргазының дээди органнарының болгаш күрүне эргелелиниң органнарының нуурундеп улус өөредилгезиниң талазы-биле эвилелдешкен республиканың эргезинге хамаарыжыр үүлдер болза:

1) улус өөредилгезин хөгжүдериниң республика планнарын болгаш мергежилдиг ажылчыннарны база специалистерни белеткээриниң планнарын тургузары;

2) эвилелдешкен республиканың улус өөредилге органнарын удуртуру; республика чагыргалыг улус өөредилге системазының өөредилге-кижизидилге, эртем-шинчилел албан черлерин болгаш будүрүлгелерин башкарары;

3) ниити билиг школаларын, профессионал-техниктиг өөредилге черлерин, а ол шыкаш республика чагыргалыг тускай өртмак өөредилге черлерин доктаадыры;

4) республика болгаш тус чер чагыргалыг өөредилге-кижизидилге албан черлериниң эртем-методиктиг удуртулгазын доктаттынган чүрүм ёзугаар боттандырары;

5) республика болгаш тус чер чагыргалыг улус өөредилге албан черлериниң өөредилге-материалдыг базазын хөгжүдеринең республика планнарын тургузары;

6) эвилелдешкен республиканың девискээринде өөредилге черлериниң болгаш оске-даа улус өөредилге албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга күрүне контролюн боттандырары;

7) ССРЭ Конституциязын, эвилелдешкен республикаларның Конституциязарын болгаш бо Үндезиннер ёзугаар эвилелдешкен республиканың эргезинге хамаарыжыкан улус өөредилгезиниң оске-даа айтырыгларын шиитпирээри.

8 ЧҮҮЛ. ССРЭ-де улус өөредилгезин удуртуру

Улус өөредилгезиниң херээн удуртурун ССРЭ Конституциязы, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Конституциязарын ёзугаар күрүне эрге-чагыргазының дээди органнары болгаш ССР Эвилелиниң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның күрүне эргелелиниң органнары, а ол шыкаш ажылчы човнар депутаттарының чер-чер Советтери болгаш оларның күүсекчи комитеттери боттандырып чорудар.

ССРЭ-ниң улус өөредилгезиниң күрүне эргелелиниң органнарын удуртуру: улус өөредилге системазының эвилел чагыргалыг өөредилге-кижизидилге, эртем-шинчилел албан черлерин база будүрүлгелерин эргелеп башкарары;

4) өөредилге черлериниң болгаш улус өөредилгезиниң оске-даа албан черлериниң хевирлерин доктаадыры, оларның үйлүмүнүң бүгү-эвилел планнарын тургузары;

5) дээди өөредилге черлерин, а ол шыкаш эвилелге чагырткан тускай өртмак, профессионал-техниктиг өөредилге черлерин, ниити билиг школаларын организастаары, эде организастаары болгаш дүжүрери;

6) өөредилге черлериниң болгаш улус өөредилгезиниң оске-даа албан черлериниң штаттарын тодарадырының, ажылдакчыларының күш-ажылын нормалаарының база төлээринең чүрүмүн доктаадыры;

7) бүгү өөредилге-кижизидилге албан черлерине өөредилге-методиктиг удуртулганың ниити принциптерин доктаадыры, өөредилге планнарын базылары болгаш өөредилге программаларын бадылаарының чүрүмүн тодарадыры;

8) өөредилге черлериниң болгаш улус өөредилгезиниң оске-даа албан черлериниң өөредилге-материалдыг база-зын хөгжүдеринең ниити-эвилел планнарын доктаадыры;

9) өөредилге-кижизидилге албан черлеринде өөренир болгаш ниити кижилиттирип турар кижилерге материалдыг дузалампының хевирлерин болгаш норма-чижеэтерин доктаадыры;

10) улус өөредилгезиниң талазы-биле күрүне контролю болгаш оны боттандырарының чүрүмүн доктаадыры;

11) улус өөредилгезиниң талазы-биле статистиктиг үүттүн болгаш отчёттун чаңгыс аяй системазын доктаадыры;

12) ССРЭ-ниң Конституциязын болгаш бо Үндезиннерни ёзугаар ССР Эвилелиниң эргезинге шилчиткен улус өөредилгезиниң оске-даа айтырыгларын шиитпирээри.

I бөлүк
НИИТИ ҮҮЛДЕР

1 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң дугайында совет хоойлужудулганың сорулгалары

Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазы болза озүп орар салгалдың өөредилгезиниң болгаш коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле совет хамаатыларның иегеледелерин база сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң хереглелериң эң долдур хандырар, улус ажылагының чогуур мергежилдиг ажылчыннар болгаш специалистер-биле хандырар дээш, улус өөредилгезиниң талазы-биле ниитилел харылаалорын тааржыткар.

2 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазы

Улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазы болза амгы Үндезиннерден база оларга дүүштүр ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң бүгү хевирлери салгапаак болур, өөредилгениң күдукчу чадаларындан дээди чадаларынче шилчилгени ол хандырар:

3 ЧҮҮЛ. ССРЭ хамаатыларының өөренир эргеэн

ССРЭ-ниң хамаатылары ССРЭ Конституциязын ёзугаар өөренир эргелиг.

Ол эрге болза бүгү-ниитиниң ыяап-ла өөренир сес чыл өөредилгези, аныяктарның бүгү-ниитин өртмак өөредилгезин боттандырары, өөредилгезин амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкунуун практиказы-биле холбаштырарынга үндезилеэн профессионал-техниктиг, тускай өртмак болгаш дээди өөредилгезиниң калбак хөгжүддезиг-биле, школаларга төрээн дылының кырынга өөренирин, школа назыны четпээн уруглар албан черлериниң база школадан дашкаар албан черлериниң четкиниң калбартыры-биле, өөредилгениң бүгү хевирлериниң талас болуруубиле, күрүне стипендиаларының болгаш сургуулдарга база студентилерге материалдыг дузаламчының оске-даа хевирлериниң системазы-биле, будүрүлге өөредилгезиниң база ажылчы човчуп мергежилин белидеринге янзы-бүрү хевирлерин организастаары-биле хандыртынар.

Өзүп орар салгалды кижизидеринге болгаш өөредиринге эң тааржымчалыг үүлдерни тургузар сорулга-биле ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазы студентилерге чогуур чаагай деталарын тургузар.

4 ЧҮҮЛ. ССРЭ-де улус өөредилгезиниң кол принциптери

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң кол принциптери болза:

1) эртем-билиг чедип алырынга ССРЭ-ниң бүгү хамаатылары кеп-сөөгүндеп болгаш национальндан, эр, хереэженнеден, шажын-чүдүлгезинден, эт-хөреглилиннеден база социал байдалындан хамаарылга чокка дең эргелиг;

2) бичии болгаш алээди уруглардың өөренири албан;

3) бүгү өөредилге-кижизидилге черлери күрүненин болгаш хөй-ниитиниң болур;

4) өөредилге дылын шилип алыры хостуг: төрээн дылы-биле аяк ССРЭ-ниң оске үлүзүнүн дылы-биле өөренир болур;

5) өөредилгениң бүгү хевирлериниң халас болуру, сургуулдарның чамдыкызын күрүненин долу хандырылгазынга тургузары, сургуулдар болгаш студентилерниң стипендия хандырылгазы база оларга оске-даа материалдыг дузаламчы көргүзери;

6) улус өөредилгезиниң системазы чаңгыс аяй болгаш өөредилге черлериниң бүгү хевирлери салгапаак болур, өөредилгениң күдукчу чадаларындан дээди чадаларынче шилчилгени ол хандырар;

7) өөредилге болгаш коммунистиг кижизидилге чаңгыс аяй; уруглары болгаш авыяктарны кижизидиринге школа, ог-буле болгаш хөй-ниитиниң кады ажылдаар;

8) озүп орар салгалдың өөредилгези болгаш кижизидилгезиң амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкунуун практиказы-биле харылаалыг;

9) өөредилге эртемге үнезилеттинер, эртеминиң, техниканың, культураның эң чаа чедиишкиннерин барымдаалап, оны доктаамал сайзыраңгайжидар;

10) өөредилге болгаш кижизидилге гуманныг база чаагай моөу-шынарга үндезиленнир;

11) уруглар болдар кады өөренир;

12) өөредилге шажын салдарындан хостуг, хамааты утказыныарлыг.

5 ЧҮҮЛ. ССРЭ-де улус өөредилгезиниң системазы

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң системазы мынды:

школа назыны четпээнмерниң кижизидилгези;

ниити өртмак өөредилге;

школадан дашкаар кижизидилге;

профессионал-техниктиг өөредилге;

тускай өртмак өөредилге;

дээди өөредилге.

6 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң талазы-биле ССР Эвилелиниң бүгү эргелери

Күрүне эрге-чагыргазының дээди органнарының болгаш күрүненин эргелеп-башкарар органнарының нуурундеп улус өөредилгезиниң талазы-биле эвилелдешкен республиканың эргезинге хамаарыжыр үүлдер болза:

1) улус өөредилгезин хөгжүдериниң республика планнарын болгаш мергежилдиг ажылчыннарны база специалистерни белеткээриниң планнарын тургузары;

2) эвилелдешкен республиканың улус өөредилге органнарын удуртуру; республика чагыргалыг улус өөредилге системазының өөредилге-кижизидилге, эртем-шинчилел албан черлерин болгаш будүрүлгелерин башкарары;

3) ниити билиг школаларын, профессионал-техниктиг өөредилге черлерин, а ол шыкаш республика чагыргалыг тускай өртмак өөредилге черлерин доктаттынган чүрүм ёзугаар боттандырары;

4) республика болгаш тус чер чагыргалыг өөредилге-кижизидилге албан черлериниң өөредилге-материалдыг базазын хөгжүдеринең республика планнарын тургузары;

5) эвилелдешкен республиканың девискээринде өөредилге черлериниң болгаш оске-даа улус өөредилге албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга күрүне контролюн боттандырары;

6) эвилелдешкен республиканың Конституциязын, эвилелдешкен республикаларның Конституциязарын болгаш бо Үндезиннер ёзугаар эвилелдешкен республиканың эргезинге хамаарыжыкан улус өөредилгезиниң оске-даа айтырыгларын шиитпирээри.

II бөлүк
ШКОЛА МУРНУУ ЧАРЫЫНЫҢ КИЖИЗИДИЛГЕЗИ

13 ЧҮҮЛ. Школа назыны четпээн уруглар албан черлери.

Школа назыны четпээн уруглар албан черлерин кижизидиринге эң-не тааржымчалыг байдалды тургузар болгаш өг-бүлеге эргежок чугула дузаны көргүзер сорулга-биле ниити болгаш тускай хевирниң уруглар ясилерин, уруглар садтарын, уруглар ясли-садтарын болгаш школа назыны четпээн уруглардың оске-даа албан черлерин тургускулаар.

Школа назыны четпээн уруглар албан черлериниге ажылчы човнар депутаттарының район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтериниң күүсекомнары, база ол ышкаш, оларның човчаарели-биле күрүне будүрүлгелери, албан черлери болгаш организацияларны, колхоптар, кооперативтер болгаш оске-даа хөй-ниитиниң организацияларны организастаар.

14 ЧҮҮЛ. Школа мурнуу чарыының кижизидилгезиниң сорулгалары

Школа назыны четпээн уруглар албан черлери өг-бүле-биле сыгый холбаалыг болуп алгаш, уруглардың бүгү талалыг дески өзүп сайзыраарын болгаш кижизидерин боттандырар, оларның кадының камталаар болгаш бижыглаар, амыдыралдың чаңчылдарын болгаш күш-ажылга ынак болуруп оларга сиңиктирер, улуг кижилерни дүүлүлларының, социалистиг Төрээн чуртуна болгаш төрээн черинге ынак болуруңуң үтаан-бодалынга оларны кижизидер.

15 ЧҮҮЛ. Школа назыны четпээн уруглардың албан черлерин организастаары

Школа назыны четпээн уруглар албан черлерин ажылчы човнар депутаттарының район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтериниң күүсекомнары, база ол ышкаш, оларның човчаарели-биле күрүне будүрүлгелери, албан черлери болгаш организацияларны, колхоптар, кооперативтер болгаш оске-даа албан черлерин тургускулаар.

Школа назыны четпээн уруглар албан черлерине ажылчы човнар депутаттарының район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтериниң күүсекомнары, база ол ышкаш, оларның човчаарели-биле күрүне будүрүлгелери, албан черлери болгаш организацияларны, колхоптар, кооперативтер болгаш оске-даа хөй-ниитиниң организацияларны организастаар.

16 ЧҮҮЛ. Школа назыны четпээн уруглар албан черлерин педагогика талазы-биле удуртуру

Школа назыны четпээн уруглар албан черлерин педагогика талазы-биле удуртурун болгаш педагогика кадрларын-биле хандырарын оларның кымның-даа чагыргазында ССРЭ-ниң Чырыдыышкын министерствозу, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның чырыдыышкын (улус өөредилгезиниң) министерстволары болгаш оларның чер-черге органнары боттандырар.

Уруглар-биле эмнелге-профилактиктиг ажылды болгаш школа назыны четпээн албан черлерин медицина ажылдакчыларын-биле хандырарын кадык камталалының органнары боттандырар.

III бөлүк
ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ

17 ЧҮҮЛ. Бүгү-ниити ортумак өөредилге

ССРЭ-ниң човунун билиниң деңелиин улам ында бедидер сорулга-биле өзүп орар салгалдың бүгү-ниити ортумак өөредилгезин чер болганга боттандырар, бо чорук бистиң ниитилелдиң коммунизмче социал-политиктиг болгаш экономиктиг хөгжүддезиниң, ажылчы човнарның социалистиг медерелиниң болгаш культуразының өзүлдезиниң эң чугула негеледелериниң бирээзи болур.

Бүгү-ниити ортумак өөредилгеня ниити билигниң ортумак школаларында, ортумак профессионал-техниктиг училищелерге болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге боттандырар.

IV бөлүк
НИИТИ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ

18 ЧҮҮЛ. Ниити билигниң ортумак школазы.

Ниити билигниң ортумак школазы (ниити ортумак эртемни чедип алырының кол хевириң) болаа уруглары болгаш аныяктарны өөредиринге чаңгыс аяй, күш-ажылчы, политехниктиг школа болур.

Ниити билигниң ортумак школазының чаңгыс аяй чорую өөредилге-кижизидилгелиг ажылды организастаарының принциптериниң ниитилешкээ-биле, эвилелдешкен республикаларның човунун национал онаа үүлдерин бүгү тала-биле көрбүшаан, ССРЭ-ниң бүгү девискээринге ниити өөредилгениң утказының болгаш деңелиниң чаңгыс аяй үндезиниит болуру-биле хандыртынар.

Өөренирлерниң политехниктиг өөредилгези, күш-ажылчы кижизидилгези болгаш профессия шилип алыры эртемниң үндезиннерин өөренирининң, күш-ажылга өөредиринің, классстан дашкаар янзы-бүрү ажылдарның, оларның ниитилелге ажыктыг күш-ажылдың үезинде боттанныр. Школага өөредилге - кижизидилгелиг ажылды организастаарының кол хевири кичээл болур.

Ниити билигниң ортумак школаларды боттарының ажылчорудулгазын ССРЭ-ниң Министрлер Човуулелининң бадылаамы ниити билигниң ортумак школазының уставынга дүүштүр боттандырар.

19 ЧҮҮЛ. Ниити билигниң ортумак школазының кол сорулгалары

Ниити билигниң ортумак школазының кол сорулгалары болза:

уругларның болгаш аныяктарның ниитилел база эртемтехниктиг деңгээлиниң амгы үедеги негеледелериге дүжүп турар ниити ортумак өөредилгеня боттандырар, өөренирлерниң эртемперниң үндезиннериниң ханы болгаш бижыг билиглери-биле чөпсеглээр, олар боттарының билиглерин доктаамал чок сайзыраңгайжидарынче чүткүдүт болурунга болгаш оларны боттуспайлаң долдуруп билиригге база практиканга ажыглап шыдаар чаңчылга кижизидер;

өөренирлерниң, оларның культураның бүгү талалыг дең-дески сайзыралын хандырар; кадыкшылың бижыглаар, эстетика болгаш күш-дамыр кижизидилгезин чорудар;

өөренирлерни идепкейлиг күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи ажыл-чорудулгага, профессизиың медерелдин-биле шилип алырына белеткээр.

20 ЧҮҮЛ. Ниити билиг школазынга өөредилгениң дылы

Ниити билиг школаларының өөренирлерниге төрээн дылы-биле азы ССРЭ-ниң оске үлүзүнүң дылы-биле өөренир эргелиг. Ада-иелер азы оларны солаан кижилер чогуур дылда өөредип турар школазы боттарының күзелин-биле шилип алыр эргелиг. Башкылаашкынны чорудуп турар дыядан аңгыда, өөренирлерниң боттарының күзелин-биле ССРЭ-ниң оске үлүзүнүң дылын өөренир болур.

21 ЧҮҮЛ. Ниити билиг школазының өөренирлерге чедиишкин болуруп хандырары

Өөренирлерге школазын девискээр талазы-биле чедиишкин чорую школаларны чедиштир хуваары-биле, кодээ черлерге өөренирлерни школаже болгаш школадан хаалас өөртүү-биле, школалар үезинге чаагайжыды туттуунган интернаттар-биле хандыртынар.

Чер-черниң байлалдарынга хамаарыштыр ниити ортумак өөредилгениң бүгү чадаларының чаңгыс аяй чорууң болгаш салгажырын барымдаалавышаан, I—III (IV) класстарлыг эге школаларны, I—VIII класстарлыг сес чыл школаларын болгаш I—X (XI) класстарлыг ортумак школаларны аңгы-аңгы тургузар.

22 ЧҮҮЛ. Белеткел класстары.

Төрээн дылывдан оске дылга өөренир уругларны болгаш школа назыны четпээн уруглар албан черлерине кижизиттинмээн уругларны школага белеткээр сорулгабиле эргежок таварылталарда школаларга белеткел класстарын организастаар.

Белеткел класстарын организастаарын ССРЭ-ниң Министрлер Човуулелининң докладаткан чурумун ёзугаар чорудар.

23 ЧҮҮЛ. Узаткан хүнүг ниити билиг школалары болгаш узаткан хүнүг бөлүктер. Школа-интернаттар

Өөренирлерниң бүгү талалыг сайзыралынга улам таарымчалыг байдалдарны тургузар болгаш өг-бүлелериниң оларны кижизидиринге дузалаар сорулга-биле, өөредилге-материалдыг база-зын барда, узаткан хүнүг ниити билиг школаларын азы узаткан хүнүг бөлүктерни тургузар.

Ол-ла сорулга-биле өг-бүлеэ-зинде кижизидилгеге таарымчалыг байдалдар чок бичии болгаш алээди уругларга школа-интернаттарны тургузар.

24 ЧҮҮЛ. Уруглар бажыңнары.

Ада-иелериниң хайгаараалын оскунган бичии болгаш алээди уругларга уруглар бажыңнарын организастаар, аңаа бичии болгаш алээди уруглар-ны ажаар, өөредир база кижизидер.

25 ЧҮҮЛ. Тускай ниити билиг школалары болгаш школа-интернаттар

Уруглар-биле эмнелге-профилактиктиг ажылды болгаш школа назыны четпээн албан черлерин медицина ажылдакчыларын-биле хандырарын кадык камталалының органнары боттандырар.

V бөлүк
ШКОЛАДАН ДАШКААР КИЖИЗИДИЛГЕ

29 ЧҮҮЛ. Школадан дашкаар албан черлери

Өөренирлерниң аргаларын болгаш сундулуг үүлдерин бүгү талазы-биле сайзырадыр, оларны хөй-ниитичи идепкейлиг чорукка, күш-ажылга, эртемге, техникага, уран үүлге, спортка, шериг хереэнге сонуургалдыг болурунга кижизидер, а ол ышкаш оларның культурлуг дыштанылгазын организастаар болгаш кадыкшылын бижыглаары-биле күрүне будүрүлгелери, албан черлери болгаш организациялар, колхоптар, кооперативтер, профэвилел, комсомол болгаш оске-даа хөй-ниитиниң организацияларны пионерлер ордуларын база бажыңнарын, аныяк техниктерниң, аныяк натуралистерниң, аныяк туристерниң станцияларын, уруглар библиотекаларын, спорт, уран үүл, музыка школаларын, пионер лагерьлерин болгаш оске-даа школадан дашкаар албан черлерин тургузар.

VI бөлүк
ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕ

30 ЧҮҮЛ. Профессионал-техниктиг өөредилге черлери.

Профессионал - техниктиг өөредилге черлери болза аныяктарның профессионал-техниктиг өөредилгезиниң болгаш ажылчын ангының төлептиг салгайын кижизидериниң кол школазы болур.

Профессионал-техниктиг өөредилге черлериниге (училищелерге, профессия школаларына) ниити билигниң сес чыл ниитиниң ортумак школазын доозаан ССРЭ-ниң хамаатыларын хүлээп алыр.

Профессионал-техниктиг өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынны ССРЭ-ниң Министрлер Човуулелининң Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле күрүне комитединиң бадылаамы дүрүмге дүүштүр чорудар.

Профессионал-техниктиг өөредилге черлери бодунуң ажыл-чорудулгазын ССРЭниң Министрлер Човуулелининң бадылаамы дүрүмге үндезилеп боттандырар.

31 ЧҮҮЛ. Профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң кол сорулгалары

Профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң кол сорулгалары болза:

амгы үениң будүрүлгезиниң, эртем-техниктиг деңгээлиниң негеледелериниге болгаш оларны сайзырадырының перспективаларынга дүжүр, профессионал мергежилдиг, бүгү тала-биле сайзыраңгай, техниктиг билиглерлиг болгаш культурлуг, ажыл-ишчы мергежилдиг аныяк ажылчыннарны улус ажыл-агыныңга белеткеп баэр;

аныяктарның профессионалдыг болгаш ниити ортумак эртем чедип алыр өөредилгезиниң профессионал-техниктиг ортумак өөредилге черлериниге боттандырар:

өөренирлерни марксизм-ленинизмни үзел-бодалга кижизидери, оларны мораль талазы-биле бедик пывларлыг кылдыр, социалистиг интернационализмге, совет патриотизмге, күш-ажылды болгаш ниитиниң өөүг-хорлугузын коммунистиг өзу-биле көөрүнге, ажылчын ангының революстуг база күш-ажылчы чаагай чаңчылдарын хумагалап арбыладырынга белеп кылдыр кижизидер;

өөренирлерни эстетика, болгаш күш-шыдал талазы-биле кижизидер, оларның кадыын бижыглаар, социалистиг Төрээн чуртту камгалаарынга белеткээр.

32 ЧҮҮЛ. Бааза болур будүрүлге, албан черлери болгаш организациялар-биле профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң харылаалары

Профессионал-техниктиг өөредилге черлери улус ажыл-агыйының адырларының аймы-биле ажылчын кадрлар белеткээр кылдыр тускайжыттынар болгаш боттарының ажылын чогуур будүрүлгеге, албан черлериге база организацияларга үндезилеэндир чорудар.

Профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң база болур будүрүлгеге, албан черлерия-биле болгаш организацияларын-биле харылаалааларының база ол өөредилге черлериниң өөредилге-материалдыг база-зынын тургузар, улам бижыглаар болгаш чедиишкиннериг ажылдаарынга эргежок чугула байдалды база өөредилге-будүрүлгеге баазазын будүрүлге, албан черлери болгаш организацияларга тургузуп баэр.

34 ЧҮҮЛ. Мергежил чергезин тыпсыры, аттестат болгаш диплом баэры

Профессионал-техниктиг өөредилге черлерин доозаан кижилерге чогуур мергежил чергезин (разряд, черге, категория) профессия аймы-биле тыпсыр болгаш доктаттынган майлык ёзугаар аттестат, а өөредилгеге, үлегериниг сагылга-чурумнуг болурунга оңаа чедиишкиннериг болганнарга — оңаа үнелелдиг аттестат тыпсыр.

Профессионал-техниктиг ортумак өөредилге черлерин доозаан кижилерге профессия талазы-биле мергежил чергезин тыпсыкан дугайында болган ортумак эртем доозуп алганының дугайында диплом, ынчаарга оңаа тылгараавнарга — шылгалдың дипломун тыпсыр.

Профессионал-техниктиг өөредилге черлерин доозаан ки-

(Уланчызы 3-ну арыында)

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРНЫҢ ХООЙЛУЖУДУЛГА ҮНДЕЗИННЕРИ

(Төнчүүр. Эгээн 2-ги арынга).

шелерге тывысман бүдүрүлге үзүрлүтарын, чергелерин, категорияларны ССРЭ-ниң бүтү бүдүрүлге, албан черлери болгаш организацияларыг ынап-ла барымдаалаар.

Чаа профессия талазы-биле өөредилгени шүүт бүдүрүлге черинге эртикен ийикке мергежилиг бедидер, квалификациялыг категорияларны дүгайынга чедиишкинниг дүмээгаттарга оларның өөренип алган туска эртемниң база тывысказ разрядының, чергезиниң категориязының дугайында чаартыс аай майыктыг тергиилелиг бээр.

VII бөлүк

ТУСКАЙ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ

35 ЧҮҮЛ. Туслай ортумак өөредилге черлерин

Тускай ортумак эртем чедиш алыр өөредилгени доктаатыгаш түрүм ёзугаар тускай ортумак өөредилге черлерингe хамаарыштырган техникумнарга, үөнзиштелерге болгаш өске-даа өөредилге черлерингe боттандырар.

Тускай ортумак өөредилге черлерингe хүндүс, кежээ болгаш дашаартан өөренир өөредилгени чорудуп болур.

Бүдүрүлгеге ажылдавышаан тускай ортумак өөредилге черлерингe өөренирп улус ажыл-агыйының түүлбүрү адырларында ажылдап турар кижилерниң тускай эртем чедип алырының болгаш мергежилиг бедидерининг хевири болур.

Тускай ортумак өөредилге черлери боттарының ажыл-чорудулгазын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылаазы ССРЭ-ниң дээди өөредилге черлериниң дутайында дүрүмге болгаш ол дүрүмге дүүштүр дээди өөредилге черге бүрүзүнүң ажылдап кылганы база дээди өөредилге черининг чагыртып турары министерствонуң аза ведомствонуң бадылаазы уставтарга үндезилеп чорудар.

36 ЧҮҮЛ. Тускай ортумак өөредилге черлерининг кол сорулгалары

Тускай ортумак өөредилге черлерининг кол сорулгалары болза:

тускай ортумак болгаш анаты ортумак эртемниг, тускай эртемниң аайы-биле теоретиктиг эргежок чүүлга билигдерлиг болгаш чаңчыккан практиктыг маркснам-ленинизмниң идеяларынга кижизиткен, массе-политиктиг болгаш кижизидилге ажылын организастаарынга өөренип алган билиглерлиг, мергежилдиг тускай эртемниглерни белеткээр:

аңгы үениң бүдүрүлгезиниң, эртем, техниказының, культура-негелделерин болгаш оларны сайгыдарыгның перспективаларын барымдаалап тургаш, тускай эртемниглер белеткээрининг шынарын үрүлүү сайгырангайжыдар;

өөреникчилерни мораль талазы-биле бедик шынарларлыг кылдыр, күш-ажылды бедик мергежилиг болурунга кижизидер;

студентилерни коммунистиг ёзу-биле коорүнге, культурега, социалистиг интернационализмге, совет патриотизмге, социалистиг Төрээн чүртүү камгалаарынга белеп кылдыр кижизидер;

эртемден-башкы кадрларны белеткээр;

дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлерниң башкы составының, а оң ышкаш улус ажыл-агыйының чогуур адырларында ажылдап турар дээди эртемниг специалистерниң мергежилиг бедидер.

42 ЧҮҮЛ. Дээди өөредилге черлерингe кирер эрге

Ортумак эртемниг ССРЭ хамаатылары дээди өөредилге черлерингe кирер эргелиг. Дээди өөредилге черлерингe кирерлерни ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунуң бадылаан дүрүмү ёзугаар чорудар.

38 ЧҮҮЛ. Тускай ортумак өөредилге черлерининг сургуулдарының практикалаары

Тускай ортумак өөредилге черлерининг сургуулдарының практикалаары өөредилге-кижизидилге ажылының база бир чүгүла кезээ болур, оон түңнелинде өөреникчилер тускай эртемниглер кылдыр ажылдарынга өөренир, шинчаарга техниктиг болгаш кодээ ажыл-агый тускай эртемнерининг аайы-биле — оон аңгыда, ажылчын профессиялардың бирээзининг талазы-биле мергежилиг болдурунга чаңчыгар.

Сургуулдарның практикалаарын тускай ортумак өөредилге черлерининг өөреникчилерининг практикалаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунуң бадылаан чүрүмүнге дүүштүр боттандырар.

39 ЧҮҮЛ. Мергежил чергезиң тыпсыры болгаш диплом бээри

Тускай ортумак өөредилге черлерин дооскан кижилерге чедип алган тускай эртемниң аайы-биле мергежил чергезин тыпсыр, доктааттыстан майык ёзугаар диплом биле хорек демдээн бээр.

Тускай ортумак өөредилге черлерин дооскан, өөредилгеге улуг чедиишкинниг болган, хөй-иниң ажылынга идепкейлиин илеткен кижилерге шылгаралдың диплому тыпсыр.

VIII бөлүк

ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ

40 ЧҮҮЛ. Дээди өөредилге черлери

Дээди өөредилгени университеттерде, институттарда, академияларда болгаш доктаатканы чүрүм ёзугаар дээди өөредилге черлери кылдыр санаткан өске-даа өөредилге черлеринде боттандырып турар.

Дээди өөредилге черлерингe хүндүскү, кежээки болгаш бот-өөредилгени чорудуп болур.

Бүдүрүлгеге ажылдавышаан дээди өөредилге черлерингe өөренирп дээрге улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында ажылдап турар кижилерниң тускай эртем чедип алырының болгаш мергежилиг бедидерининг хевири болур.

Дээди өөредилге черлери боттарының ажыл-чорудулгазын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылаазы ССРЭ-ниң дээди өөредилге черлериниң дутайында дүрүмге болгаш ол дүрүмге дүүштүр дээди өөредилге черлерингe ёзугаар ажылдап турар.

41 ЧҮҮЛ. Дээди өөредилге черлериниң кол сорулгалары

Дээди өөредилге черлериниң кол сорулгалары болза:

марксисчи-ленинчи теорияны билир, тускай эртемниң талазы-биле болгаш масса-политиктиг база кижизидилге ажылының талазы-биле ханы теоретиктиг билиглерлиг, практиктиг чаңчылдарлыг бедик мергежилдиг специалистерни белеткээр;

студентилерни бедик моральдыг мөзүг-шынарларга, коммунистиг медереллиг чоруккa, культурага, социалистиг интернационализмге, совет патриотизмге, социалистиг Төрээн чүртүн камгалаарынга белеп кылдыр кижизидер;

студентилерниң практикалаарын тускай ортумак өөредилге черлерининг өөреникчилерининг практикалаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунуң бадылаан чүрүмүнге дүүштүр чорудар.

42 ЧҮҮЛ. Дээди өөредилге черлерингe кирер эрге

Ортумак эртемниг ССРЭ хамаатылары дээди өөредилге черлерингe кирер эргелиг. Дээди өөредилге черлерингe кирерлерни ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунуң бадылаан дүрүмү ёзугаар чорудар.

43 ЧҮҮЛ. Студентилерниң практиказы болгаш дээди өөредилге черлериниң доозукчуларының өөредилге черлери

Дээди өөредилге черлериниң студентилерниң практиказы болза өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың бир кезээ болур. Дээди өөредилге черлериниң студентилериниң практиказын ССРЭ-ниң Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министерствозунуң бадылаазы практика дугайында дүрүмүн ёзугаар чорудар.

Дээди өөредилге черлериниң доозукчулары практиктиг чаңчылдарын сайзырангайжыдары-биле чогуур бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң болгаш организацияларының администрацияларының удуртулгазы-биле база дээди өөредилге черлериниң контролюбиле тускай эртемниң талазы-биле белеткел өөредилгени артер.

44 ЧҮҮЛ. Квалификация тыпсыры болгаш диплом бээри

Дээди өөредилге черлерин дооскан кижилерге аңгы тускай эртемниг дүүштүр квалификациялыг тыпсыр, доктаатканы хевириниң дипломуун база хөрек демдээн бээр.

Дээди өөредилге черлерин доозарда, өөредилгеге улуг чедиишкиннерлиг болган болгаш эртем база хөй-иниң ажылынга идепкейлиин илеткен кижилерге шылгаралдың дипломун тыпсыр.

45 ЧҮҮЛ. Улус ажыл-агыйының специалистериниң мергежилиг бедидери

Улус ажыл-агыйының специалистерининг мергежилиг ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаатканы чүрүмүн ёзугаар мергежил бедидерининг институттарынга дээди өөредилге черлериниң факультеттеринге болгаш салбырларынга эртем-шинчилел черлеринге, мергежил бедидерининг курстарынга, мурнакчы будүрүлгелерге бедидер.

IX бөлүк

СУРГУУЛДАРНЫҢ БОЛГАШ СТУДЕНТИЛЕРНИҢ ЭРГЕЛЕРИ БОЛГАШ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

46 ЧҮҮЛ. Сургуулдарның болгаш студентилерниң эргелери

Сургуулдар болгаш студентилер өөредилге черлериниң лабораторияларын, кабинеттерин, аудиторияларын, номчулга залдарын, библиотекаларын болгаш өске-даа өөредилге-дузаалал черлерин база ол ышкаш спорт базаларын, тудугларын, эт-херекселдерин болгаш өске-даа дериглерин халас ажыглаар эргелиг.

Сургуулдар болгаш студентилер хоойлужудулгада доктааткан чүрүм ёзугаар стипендия, дузаламчы, общежитие, интернат-биле, өөредилге-кижизидилге албан черинин медицина дузаламчызы-биле хандыртынар, транспортка халас азы чиик холеэи-биле чоруур болгаш өске-даа материалдыг дузаламчыны алыр эргелиг.

Будүрүлгеде ажылдавышаан өөренип турар сургуулдар болгаш студентилер хоойлужудулгада доктааткан чүрүм ёзугаар стипендия, дузаламчы, общежитие, интернат-биле, өөредилге-кижизидилге албан черинин медицина дузаламчызы-биле хандыртынар, транспортка халас азы чиик холеэи-биле чоруур болгаш өске-даа материалдыг дузаламчыны алыр эргелиг.

Будүрүлгеде ажылдавышаан өөренип турар сургуулдар болгаш студентилер хоойлужудулгада доктааткан чүрүм ёзугаар ажылдап турар черинден немелде төлээни алыр, кызырган ажыл неделязын ёзугаар ажылдаар болгаш өске-даа чигелделерни алыр эргелиг.

Профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгаш дээди өөредилге черлерин дооскан кижилер чедип алган тускай эртемниң болгаш мергежилиниң аайы-биле ажыл-биле хандыртынар.

Сургуулдар болгаш студентилер боттарының хөй-иниң организацияларын дамчыштыр өөредилге чорудулгазын, идей-кижизидилгиг ажылды сайзырангайжыдарының айтырыгларын, өөредилгениң, күш-ажылдың болгаш өөредилге чорумунуң айтырыгларын база ол ышкаш сургуулдарның болгаш студентилериниң өөредилгезинге, амыдыралынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажырынга киржир эргелиг.

47 ЧҮҮЛ. Сургуулдарның болгаш студентилерниң хүлээлгелери

Сургуулдар болгаш студентилер билиглерни база практиктиг ажылдарны доктаалмал ханы шиңгээдип алыр, өөредилге кичээлдерине олуржур, өөредилге планнарында болгаш программаларында айтыгланган бүтү онаалгаларны чогуур хуусаазында күүседнр, бодунуң идейлиг болгаш культурлуг денелиин бедидер, ниитилелге ажыктыг күш-ажылга, бот хандырылгага киржир, өөредилге-кижизидилгелиг албан черинниң ниитиин чүрүмүнүң дүрүмнерин сагыыр хүлээлгелиг.

Сургуулдар болгаш студентилер сагылга-чүрүмнүг болгаш организастыг болур, социалистиг ниити чурттагланың дүрүмнерин сагыыр, ниитилелге удур кандыг-даа болуушкуннарга эптеп чок болур, социалистиг ончүнү камгалаар болгаш быжыглаар, коллективтиң хөй-ниити ажылынга киржир хүлээлгелиг.

X бөлүк

БАШКЫ КАДРЛАРНЫ БЕЛЕТКЭЭРИ. БАШКЫ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГА. УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ПРОФЕССИОНАЛ ЭРГЕЛЕРИ БОЛГАШ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ.

48 ЧҮҮЛ. Өөредилге-кижизидилге черлерингe башкы кадрларны белеткээри

Өөредилге-кижизидилгелиг албан черлерингe башкы кадрларын белеткээрин университеттерге, институттарга болгаш өске-даа дээди өөредилге черлерингe, а чамдык мергежилдер талазы-биле тускай ортумак өөредилге черлерингe боттандырар.

49 ЧҮҮЛ. Эртемден-башкы болгаш эртем кадрларын белеткээри

Эртемден-башкы болгаш эртем кадрларын белеткээрининг кол хевири болза дээди өөредилге болгаш эртем-шинчилел албан черлерингe, мурнакчы будүрүлге черлерингe, а ол ышкаш мергежил бедидерининг курстарынга бедидер.

Ниити билигниң ортумак школаларынга, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгаш өске-даа өөредилге черлерингe удуртукчу ажылдакчыларны дээди эртемниг болгаш педагогика ажылының талазы-биле дуржулгалыг кижилерниң ниитиден белеткээр.

Педагогика ажылдакчыларының профессионалдыг билиглерин улам сайзырангайжыдып, быжыглаар хемчеглерни улус өөредилгезиниң чогуур органнары боттандырып чорудар.

53 ЧҮҮЛ. Педагогика болгаш улус өөредилгезиниң өске-даа ажылдакчыларының профессионалдыг албан-хүлээлгелерин күүседиринге таарымчалыг байдалды тургузар.

Ажылчы чоннар депутаттарыгың чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттери, улус өөредилгезиниң органнары болгаш албан черлери, министерстволар база ведомстволар педагогика болгаш улус өөредилгезиниң өске-даа ажылдакчыларының чедиишкиниг ажылдаарынга база мергежилиг үүлдерни тургузарын, оларга хоойлу ёзугаар доктаатканы чигелделерни база артык эргедерни тыпсырын хандырар, а ол ышкаш педагогика ажылдакчыларының ат-адарын камгалаарынче, оларның күжүн болгаш ажыл шагын шыныбиле ажыглаарынче сагыш салыр, ол кижилерниң дүрүмнерин чардыктырбас.

54 ЧҮҮЛ. Чингелделер болгаш артык эргелер

Улус өөредилгезиниң ажылдакчылары хоойлу-дүрүмүү ёзугаар күрүне күсели-биле төлээр узун хуусаалыг шелээни алыр, кадзы черлерге одалгалыг болгаш чыртыкылыг халас чурттагланың шөлүн ажылгаар, пенсия хандырылгазының талазы-биле артык эргелерни болгаш өске-даа чингелделерни база артык эргедерни ажыглаар.

55 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң ажылдакчыларын онза ачы-хавыяазы дээш шаңнап, мактаары

Өзүп олурар салгакчыларны өөредирнге болгаш кижизидерингe база специалистер белеткээрингe онза ачы-хавыяазы дээш улус өөредилгезиниң ажылдакчыларын тургустунган моруй-чуруй ёзугаар:

ССРЭ-ниң ордендеринер болгаш медальдары-биле шаңнаарыбиле;

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң ажылдакчыларынга хамаарышкан хоойлужудулгазы-биле тургустунган аттыг медальдар-биле, шылгаралдың медальдары болгаш демдектери-биле шаңнаары-биле;

ССР Эвилелиниң хүндүлүг аттарын болгаш эвилелдешкен республикаларның хүндүлүг аттарын тыпсыры-биле саналдап киирер.

XI бөлүк

АДА-ИЕНИҢ БАЗА УРУГЛАРНЫ КИЖИЗИДЕР БОЛГАШ ӨӨРЕДИР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОЛАРНЫ СОЛУП ТУРАР КИЖИЛЕРНИҢ ЭРГЕЛЕРИ БОЛГАШ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

56 ЧҮҮЛ. Ада-иениң болгаш оларны солаан кижилерниң эргелери

Ада-иелериң болгаш оларны солаан кижилерниң эргелери:

52 ЧҮҮЛ. Педагогика ажылдакчыларының мергежилин белеткээри

Педагогика ажылдакчыларының мергежилин дээди өөредилге черлерингe, башкылар билии бедидер институттарга, мергежил бедидерининг өөредилге болгаш эртем-шинчилел албан черлерингe, мурнакчы будүрүлге черлерингe, а ол ышкаш мергежил бедидерининг курстарынга бедидер.

Ниити билигниң ортумак школаларынга, профессионал-техниктиг, тускай ортумак болгаш өске-даа өөредилге черлерингe удуртукчу ажылдакчыларны дээди эртемниг болгаш педагогика ажылының талазы-биле дуржулгалыг кижилерниң ниитиден белеткээр.

Педагогика ажылдакчыларының профессионалдыг билиглерин улам сайзырангайжыдып, быжыглаар хемчеглерни улус өөредилгезиниң чогуур органнары боттандырып чорудар.

53 ЧҮҮЛ. Педагогика болгаш улус өөредилгезиниң өске-даа ажылдакчыларының профессионалдыг албан-хүлээлгелерин күүседиринге таарымчалыг байдалды тургузар.

Ажылчы чоннар депутаттарыгың чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттери, улус өөредилгезиниң органнары болгаш албан черлери, министерстволар база ведомстволар педагогика болгаш улус өөредилгезиниң өске-даа ажылдакчыларының чедиишкиниг ажылдаарынга база мергежилиг үүлдерни тургузарын, оларга хоойлу ёзугаар доктаатканы чигелделерни база артык эргедерни тыпсырын хандырар, а ол ышкаш педагогика ажылдакчыларының ат-адарын камгалаарынче, оларның күжүн болгаш ажыл шагын шыныбиле ажыглаарынче сагыш салыр, ол кижилерниң дүрүмнерин чардыктырбас.

54 ЧҮҮЛ. Чингелделер болгаш артык эргелер

Улус өөредилгезиниң ажылдакчылары хоойлу-дүрүмүү ёзугаар күрүне күсели-биле төлээр узун хуусаалыг шелээни алыр, кадзы черлерге одалгалыг болгаш чыртыкылыг халас чурттагланың шөлүн ажылгаар, пенсия хандырылгазының талазы-биле артык эргелерни болгаш өске-даа чингелделерни база артык эргедерни ажыглаар.

55 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң ажылдакчыларын онза ачы-хавыяазы дээш шаңнап, мактаары

Өзүп олурар салгакчыларны өөредирнге болгаш кижизидерингe база специалистер белеткээрингe онза ачы-хавыяазы дээш улус өөредилгезиниң ажылдакчыларын тургустунган моруй-чуруй ёзугаар:

ССРЭ-ниң ордендеринер болгаш медальдары-биле шаңнаарыбиле;

ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң ажылдакчыларынга хамаарышкан хоойлужудулгазы-биле тургустунган аттыг медальдар-биле, шылгаралдың медальдары болгаш демдектери-биле шаңнаары-биле;

ССР Эвилелиниң хүндүлүг аттарын болгаш эвилелдешкен республикаларның хүндүлүг аттарын тыпсыры-биле саналдап киирер.

уругларны чурттап турар девискээринiң аайы-биле школа назы четпээн уругларның албан черлерингe болгаш ниити билиг школаларынга, а ол ышкаш профессионал-техниктиг азы тускай ортумак өөредилге черлерингe кижизидип, өөредирә-биле киирер;

уругларны өөредириниң болгаш кижизидериниң айтырыгларын чугаалажырынга, боттарының уругларының өөренип турары өөредилге-кижизидилге албан черинин класстан дашкаар, школадан дашкаар болгаш кадыкпыла ажылдарын чорударынга киржир;

школаларда болгаш өске-даа өөредилге-кижизидилге албан черлерингe ада-иелерниң хөй-ниити комитеттерин (төвүлелдерин) соңгуур болгаш аңаа соңгуттурар.

57 ЧҮҮЛ. Ада-иелериң болгаш оларны солуп турар кижилериң хүлээлгелери

Ада-иелер болгаш оларны солуп турар кижилериң хүлээлгелери болза:

уругларны коммунистиг бедик мөзүг-шынарның ёзугаарга, социалистиг оңчү-хөреңгини хумагалаар кадагалазырынга кижизидер, оларны күш-ажылга чаңчыктырар болгаш ниитилелге ажыктыг ажыл-чорудулгага белеткээр.

XII бөлүк

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕ АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ ӨӨРЕДИЛГЕ-МАТЕРИАЛДЫГ БААЗАЗЫ

59 ЧҮҮЛ. Өөредилге-кижизидилге албан черлерин ажыдарының чүрүмү

Өөредилге-кижизидилге албан черлери чүгле чогуур бажыңнар, өөредилге дериг-херекселдерн болгаш башкы кадрлар бар таварылгода ажыттынып болур.

60 ЧҮҮЛ. Өөредилге-кижизидилге албан черлериниң бажыңнарын ажыглаары

Улус өөредилге албан черлериниң өөредилге бажыңнарын чүгле оң херегелге дорт ажыглаар.

61 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң албан черлериниң өөредилге-материалдыг баазазын хөгжүдери

Улус өөредилге албан черлериниң өөредилге-материалдыг баазазын хөгжүдерин күрүне бюджединиң хөреңгизав-биле база улус ажыл-агый планында көрдүнген капитал салыышкыннарының күсели-биле боттандырар. Бо сорулгага ол ышкаш будүрүлгелериниң, колхозтарның, кооперативтиң болгаш өске-даа организацияларның хөреңгизин оларның чөпшээрелии ёзугаар киирип болур.

Өөредилге-кижизидилге албан черлериниң бажыңнарын доктааткан чүрүм ёзугаар бадылаан төлевилелдер-биле тудар ужурлуг.

62 ЧҮҮЛ. Өөредилге-кижизидилге албан черлериниң өөредилге-материалдыг баазазын быжыглаарынга будүрүлгелерниң, албан черлериниң болгаш организацияларның киржилгези.

Күрүне будүрүлгелери, албан черлери база организациялар, колхозтар, кооперативтер, профзвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организациялар өөредилге-кижизидилге албан черлериниң өөредилге-материалдыг баазазын быжыглаарынга доктааткан чүрүм ёзугаар киржир.

XIII бөлүк

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА ХООЙЛУЖУДУЛГАНЫ ҮРЭЭНИ ДЭЭШ ХАРЫЫСАЛГА

63 ЧҮҮЛ. Улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулганы үрээни дээш харыысалга.

Бүгү-ниитиниң ыяап-да өөренир сес чыл өөредилгезиниң дугайында, школаны хүрээ-хиитten аңгылаарының дугайында хоойлужудулганы үрээн болгаш улус өөредилгезиниң талазы-биле хоойлужудулганы өске-даа хевир-биле үрээн албан дужаалдыг кижилер болгаш хамаатылар ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулгазында доктаатынган ёзугаар харыысалга хүлээр.

XIV бөлүк

ДАШТЫКЫ, ХАМААТЫЛАРНЫҢ БОЛГАШ ХАМААТЫЖЫЛГА ЧОК КИЖИЛЕРНИҢ ССРЭ-ГЕ ЭРТЕМ ЧЕДИП АЛЫРЫНГА ЭРГЕЗИ. УЛУСТАР АРАЗЫНЫҢ КЕРЭЭЛЕРИ БОЛГАШ ДУГУРЖУЛГАЛАРЫ

64 ЧҮҮЛ. Даштыкы хамаатыларның болгаш хамаатыжылга чок кижилерниң ССРЭ-ге эртем чедип алырынга эргези

ССРЭ-де чурттап турар даштыкы хамаатылар болгаш хамаатыжылга чок кижилер ССР Эвилелиниң доктааткан хоойлужудулгазынга дүүштүр ССРЭ-ге эртем чедип алыр Талазы-биле совет хамаатылар-биле дең эргелиг.

65 ЧҮҮЛ. Делегей керээлери болгаш дугуржулгалары

Бир эвес ССРЭ азы эвилелдешкен республика кирип турар делегей керээзин ийикпе делегей дугуржулгазын ёзугаар ССР Эвилелиниң ийикпо чогуур эвилелдешкен республиканың улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулгазынга кирип турар делегей керээзиниң ийикпе делегей дугуржулгазының дүрүмүн ажыглаар.

Ужудуушкунда „Марс-4“

СЭТА-ның дыңнадыы

Космос делгемин болгаш хүн системазының планеталарын шинчилээр программага дүүштүр 1973 чылдың июль 21-де Москваныы-биле 22 шак 31 минута турда планеталар аразынга ужугар автоматтыг «Марс-4» станциязы Совет Эвилелинден салып үндүрген.

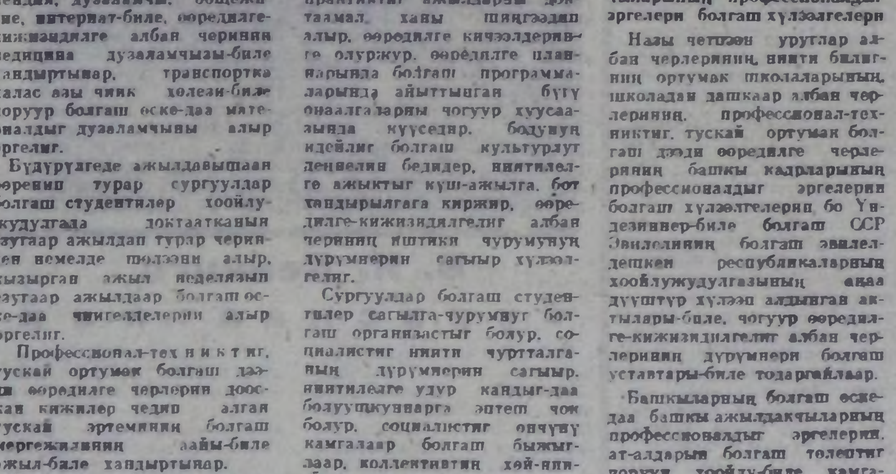
Ол станцияны салып үндүргениниң кол сорулгалы болза 1971 чылда планеталар аразының автоматтыг «Марс-2» болган «Марс-3» станцияларның эгелээни ажылын — Марсты болгаш ону долгандыр делгемнерни эртем ёзуу-биле шинчилээрин үргүлчүлээри болуур.

«Марс-4» станцияны Черинн кылымал эдеринчизинни орбитазындан Марсче ужугар углавыыткынче салып үндүрген. Чедиргинчи ракетаның соолгу кезээ станцияны ийикпе космос дүргедээшкинниинче киирген, станцияның параметрлери санап каапкыга чоок боон турар.

Планеталар аразынга алды ай ажыг уе дургузунда ужудуушкуннуң үезинде космос делгемининг байдалын ол шинчилеп, хемчээр.

Телеметрлиг медээлериниң сан-түңнелдерин ёзугаар алырга, станцияның системалары болгаш аппаратуразы чогумчалыг ажылдап чоруур.

Планеталар аразывың автоматтыг станциязы «Марс-4» ту Ыраккы космос харылаалаарының төвү башкарып турар. Башкарылга-саналга төвү кээп турар медээлерни ажылдап кылып турар.

Москвада Ленин орденниг аът-чем комбинады янзы-бүрү 200 хевириниң продукциязын бүдүрүп турар.

Бүдүрүлгени механизастаарын болгаш автоматчыдарын пештереткенининг түңнелинде комбипаттың коллективи күш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн бедидериниң беш чылдың соолгу чылынга кылдыр планнаан хүлээлгезин күүседипкен болгаш бо чылдың эгезинден бээр маандан ажыр чүс-чүс муи рубльдиң продукциязын бүдүрген. Чурукта — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы комсомолчу И. Окойская автоматчыткан шугумда операторлап ажылдап тур. Ол — нарын аппаратураны эки шиңгээдип алган болгаш бүдүрүлге планның чедиишкинниг күүседип турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ПЛАННАР КҮҮСЕТТИНГЕН

Мөңгүн-Тайга районнуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың үшкү чылының баштайгы чартыында күрүнеге эът, дүк садарының планнарын күүседир дээш кыазмаккай ажылдаан.

Районнуң «Малчын» колхозу күрүнеге чартык чылда 100 тонна эът садар планын 108 тоннага күүсеткеш. А «Моген-Бүрен» колхоз 70 тонна эът садар тургаш, 70,6 тонналы садып, планын 100,3 хуу күүсеткеш.

Районнуң колхозтары күрүнеге дүк садарының планнарын ажыр күүсеткилээнвер. «Малчын» колхоз чартык чылда 60 центнер дүк садар тургаш, 141,4 тоннаны сыкаш, планны 234,6 хуу. «Моген-Бүрен» колхоз 40 центнер дүк садар тургаш, планын үш катап ажыр күүсеткеш.

Ынчангаш район шиитпирлиг чылдың баштайгы чартыында эът садар планын 113,4 хуу, дүктү —230 хуу ажыр күүсеткеш.

А. БЕГЗИ.

АЖЫРЫПКАН

Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхоз — мал ажылының семиртилге угланышкынныг ажыл-агыйы. Ынчалаа-даа ында хойжулар бар арталарны санап коргеш, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында 13 тоннадан эвээш эвес дүктү күрүнеге дужаар дээш социалистиг хүлээлгезин бо хүнперде 15 тонна кылдыр ажыр күүсеткеш.

Хойжулардан Куулар Бавук хой бүрүзүнге онаалтыр ортумаа-биле 3600 грамм, Монгуш Соңгулда — 3200, Оскуржап Чанчыш — 3200 грамм дүктү кыргып алгылаан.

Я. ДОРЖУ.

МАЛЧЫННЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Хомушку Сайыт Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунда 10 чыл хойжулап турар. Тоску беш чылдың бо шиитпирлиг үшкү чылында Хомушку Сүрүнович хойжу эш-ооруу-биле бир дөмей, бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

Төрүүр чүс хойдан-на базала ынча хураганы онча-мейди доруктуруп, чартык парын дүктүг хойларының бирээзинге опаалтыр 2,5 кг. дүктү кыргаан, колхозтуң малчынларының аразынга чарыштың тиилекчизи болган.

О. НАМЧЫЛАК.

ИНФОРМАЦИЯЛАР

Бегелей бо хүннерде

Тайбың үениң шылгалдазы

ХАНОЙ. Демократтыг Вьетнамның школаларының херимнеринин иштинде болгаш бориторларында уругларның ыыт-шимээни база катап диимиреп-ле турар. Ийиги чаданың школаларының доозукчулары — чедиги классчыларда шылгалда кидин-түлүк чоруп турар. Вьетнам школачыларга ол дээрге тайбыңнын катап тургускаанының соонда эң баштайгы шылгалда боор турар.

Школаларның казастап шимээн. Хаиойиун 23 мун чедиги классчылары баштайгы шылгалдаларны тутканнар. Оларның хей кезии күзүн профессионал-техниктиг болгаш түскай ортумак өөредилге черлериже кирер азы найысылалдың үлетшур-бүзүрүлгелеринге, хоорай чоогунун кедээ ажыл-агый кооперативтеринге ажылдаар. Оон өскелери ниити билиг школаларынга — он школазынга өөредилгезин уламчылаар.

Чедиги классчыларның түүп турар шылгалдаларының темаларын оларның литература болгаш төөгү-даа, бойдүс дугайында эртемнин-даа талазыбиле оларның билиинин кайы хире ханызын тодарадыр.

Улус өөредилгезинин хоорай болгаш районнар органнарының төлээлекчилериден база башкылардан тургустунган шыңгыы комиссиялар шылгалдаларны эрттирип турар.

А. МИНЕЕВ
СЭТА-ның корр.

Нүгүлдүг шуугаазынның буурааны

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА). Берлиннин солуннары болгаш чамдык политиктиг бөлүктериниң төлээлекчилери ГДР-ге удур ийи хүн дургузунда хоолук чугуругушкунну кылып келген. Оон чылдагаанны кылдыр четвергтен пятницаже дүне када ГДР биле Барыын Берлиннин аразында кызыгаарга болган таварылганы ажыглап турганнар. Шак ол үеде кылыгаар таныиллары Барыын Берлинче дезип киреринге ораалдакшан бир-ле биилиимес кижиин өлүрген деп нүгүлду нептереткенин турган.

Июль 23-те ол бүгү өнчүкченгээлиг шуугаазын ат-алдар чогу-биле бууран, сойгаттынган. Ол черниң-биле 15.00 шак турда Шоссе-трассте кылыгаар хайгаралының черии таварты Барыын Берлинче Клаус Гомерт дээр кижи артып бар чорган. Ол кижи хей санныг кем-керек үүлгедиишкинивери болгаш күүне кызыгаарын чажыды-биле үреп эртериниң ораалажышкыны дээш ГДР-ден үндүр сывыртан турган. Солуннар, радио болгаш телезидение төлээлекчилериниң айтырыынга Гомерт харыылаан, ол шынап-ла четвергтен пятницаже дүне Барыын Берлинче дезип киреринге ораалдакшан, янчалза-даа ыыгаар шугумунуң девискээринге сагындырыг боолдашкыннардан ара соксаан болган. Ол кандыг-даа балыгланыышкынга азы кемдээшкинге таварышпаан.

Оон мурнунда бодунуң үүлгеткени кеминг хераа дээш ол шиитиргеи турган болгаш хоругдалдан келдерел ёзугаар хосталганың база миннип чугаалаан.

Барыын Берлинче киргеи соонда Гомерти барыын-берлин полициязының ажылдакчылары биилиимес черже аппаргаи.

Үүлгедиишкинивери болгаш күүне кызыгаарын чажыды-биле үреп эртериниң ораалажышкыны дээш ГДР-ден үндүр сывыртан турган. Солуннар, радио болгаш телезидение төлээлекчилериниң айтырыынга Гомерт харыылаан, ол шынап-ла четвергтен пятницаже дүне Барыын Берлинче дезип киреринге ораалдакшан, янчалза-даа ыыгаар шугумунуң девискээринге сагындырыг боолдашкыннардан ара соксаан болган. Ол кандыг-даа балыгланыышкынга азы кемдээшкинге таварышпаан.

Оон мурнунда бодунуң үүлгеткени кеминг хераа дээш ол шиитиргеи турган болгаш хоругдалдан келдерел ёзугаар хосталганың база миннип чугаалаан.

Барыын Берлинче киргеи соонда Гомертти барыын-берлин полициязының ажылдакчылары биилиимес черже аппаргаи.

Байдал улам шыңгыыраан

ЛОНДОН. (СЭТА). «Айыыл чок чорук күштериниң» сөөлгү үш хонук дургузунда чоруткаиы «хорум-чурум тударыныц» ходелиишкиннери Ольстерде байдалды улам нарыдаткан болгаш чаа-чаа мөсилдежиишкиннерни болдурган, оон түнелиинде дорт ирландылар өлген. Оон өске каш кижи балыгланган. Чамдык хоорайларда бомба частымышкыннарыидан албан бажыңнары бузулган азы шуут үрелгеи.

Лонг Кеш дээр хорутдал лагериже амгы үеде Соңгу Ирландияның хамааты эргелер дээш 600 демисетчилерни хандыг-даа суд болгаш истелге чокка тудуп турар.

Фестивальдың сөөлгү болуушкуннары

Фестивальчы ажыл-иштиң сөөлгү болуушкуннары эртип турар. Кинематографчылар биле солуннар төлээлекчилериниң чанчыл апарган эртеиги ужуражышкыны эрткен дыштанар үүнде мурнундагызындан орай эгелээн: аалчылар Ленинград чорааш, чап-чаа келгеиner.

Мексиканың кинематографистери чурттуң төөгүзүиде революстуг болуушкуннарны көргүзүп турар «Ол чылдарда» деп чечен чогаал фильмин канчаар кылып, тургусканының дугайын парлалга конференциязында чугаалаанмар. Ол кинофильмде сүрааглыг киноактриса болгаш балерина Соня Амелио тыртыргаи.

— Мээң эң-не улуг күзелим — совет-мексика таланың кады кылыр фильминге ойнаарым болур — деп, ол чугаалаан.

Латин Американың оон өске бир чурту — Чилиниң төлээлекчилери боттарының кинематографиязы «ийиги удаа катап тургустунуп турарын» журналистерге медеглээннер. Ол чурттуң чер дугайында кинофильминиң көрүлдези-биле конкурска киргеи фильмнерни үндүрери июль 22-де доозулган. Чили кинематографистер социал айтырыгларын, амгы үениң политиктиг амыралыныц чугула болуушкунзарын көргүзеринче кино ажылдакчыларының чүткүлүн демдеглээн. Олар совет кино ажылдакчылары-биле мурнундагызындан орай эгелээн: аалчылар Ленинград чорааш, чап-чаа келгеиner.

Мексиканың кинематографистери чурттуң төөгүзүиде революстуг болуушкуннарны көргүзүп турар «Ол чылдарда» деп чечен чогаал фильмин канчаар кылып, тургусканының дугайын парлалга конференциязында чугаалаанмар. Ол кинофильмде сүрааглыг киноактриса болгаш балерина Соня Амелио тыртыргаи.

— Мээң эң-не улуг күзелим — совет-мексика таланың кады кылыр фильминге ойнаарым болур — деп, ол чугаалаан.

Латин Американың оон өске бир чурту — Чилиниң төлээлекчилери боттарының кинематографиязы «ийиги удаа катап тургустунуп турарын» журналистерге медеглээннер. Ол чурттуң чер дугайында кинофильминиң көрүлдези-биле конкурска киргеи фильмнерни үндүрери июль 22-де доозулган. Чили кинематографистер социал айтырыгларын, амгы үениң политиктиг амыралыныц чугула болуушкуннарын көргүзеринче кино ажылдакчыларының чүткүлүн демдеглээн. Олар совет кино ажылдакчылары-биле мурнундагызындан орай эгелээн: аалчылар Ленинград чорааш, чап-чаа келгеиner.

Мексиканың кинематографистери чурттуң төөгүзүиде революстуг болуушкуннарны көргүзүп турар «Ол чылдарда» деп чечен чогаал фильмин канчаар кылып, тургусканының дугайын парлалга конференциязында чугаалаанмар. Ол кинофильмде сүрааглыг киноактриса болгаш балерина Соня Амелио тыртыргаи.

— Мээң эң-не улуг күзелим — совет-мексика таланың кады кылыр фильминге ойнаарым болур — деп, ол чугаалаан.

Латин Американың оон өске бир чурту — Чилиниң төлээлекчилери боттарының кинематографиязы «ийиги удаа катап тургустунуп турарын» журналистерге медеглээннер. Ол чурттуң чер дугайында кинофильминиң көрүлдези-биле конкурска киргеи фильмнерни үндүрери июль 22-де доозулган. Чили кинематографистер социал айтырыгларын, амгы үениң политиктиг амыралыныц чугула болуушкуннарын көргүзеринче кино ажылдакчыларының чүткүлүн демдеглээн. Олар совет кино ажылдакчылары-биле мурнундагызындан орай эгелээн: аалчылар Ленинград чорааш, чап-чаа келгеиner.

Мексиканың кинематографистери чурттуң төөгүзүиде революстуг болуушкуннарны көргүзүп турар «Ол чылдарда» деп чечен чогаал фильмин канчаар кылып, тургусканының дугайын парлалга конференциязында чугаалаанмар. Ол кинофильмде сүрааглыг киноактриса болгаш балерина Соня Амелио тыртыргаи.

— Мээң эң-не улуг күзелим — совет-мексика таланың кады кылыр фильминге ойнаарым болур — деп, ол чугаалаан.

Латин Американың оон өске бир чурту — Чилиниң төлээлекчилери боттарының кинематографиязы «ийиги удаа катап тургустунуп турарын» журналистерге медеглээннер. Ол чурттуң чер дугайында кинофильминиң көрүлдези-биле конкурска киргеи фильмнерни үндүрери июль 22-де доозулган. Чили кинематографистер социал айтырыгларын, амгы үениң политиктиг амыралыныц чугула болуушкуннарын көргүзеринче кино ажылдакчыларының чүткүлүн демдеглээн. Олар совет кино ажылдакчылары-биле мурнундагызындан орай эгелээн: аалчылар Ленинград чорааш, чап-чаа келгеиner.

Мексиканың кинематографистери чурттуң төөгүзүиде революстуг болуушкуннарны көргүзүп турар «Ол чылдарда» деп чечен чогаал фильмин канчаар кылып, тургусканының дугайын парлалга конференциязында чугаалаанмар. Ол кинофильмде сүрааглыг киноактриса болгаш балерина Соня Амелио тыртыргаи.

— Мээң эң-не улуг күзелим — совет-мексика таланың кады кылыр фильминге ойнаарым болур — деп, ол чугаалаан.

Латин Американың оон өске бир чурту — Чилиниң төлээлекчилери боттарының кинематографиязы «ийиги удаа катап тургустунуп турарын» журналистерге медеглээннер. Ол чурттуң чер дугайында кинофильминиң көрүлдези-биле конкурска киргеи фильмнерни үндүрери июль 22-де доозулган. Чили кинематографистер социал айтырыгларын, амгы үениң политиктиг амыралыныц чугула болуушкуннарын көргүзеринче кино ажылдакчыларының чүткүлүн демдеглээн. Олар совет кино ажылдакчылары-биле мурнундагызындан орай эгелээн: аалчылар Ленинград чорааш, чап-чаа келгеиner.

Мексиканың кинематографистери чурттуң төөгүзүиде революстуг болуушкуннарны көргүзүп турар «Ол чылдарда» деп чечен чогаал фильмин канчаар кылып, тургусканының дугайын парлалга конференциязында чугаалаанмар. Ол кинофильмде сүрааглыг киноактриса болгаш балерина Соня Амелио тыртыргаи.

— Мээң эң-не улуг күзелим — совет-мексика таланың кады кылыр фильминге ойнаарым болур — деп, ол чугаалаан.

Латин Американың оон өске бир чурту — Чилиниң төлээлекчилери боттарының кинематографиязы «ийиги удаа катап тургустунуп турарын» журналистерге медеглээннер. Ол чурттуң чер дугайында кинофильминиң көрүлдези-биле конкурска киргеи фильмнерни үндүрери июль 22-де доозулган. Чили кинематографистер социал айтырыгларын, амгы үениң политиктиг амыралыныц чугула болуушкуннарын көргүзеринче кино ажылдакчыларының чүткүлүн демдеглээн. Олар совет кино ажылдакчылары-биле мурнундагызындан орай эгелээн: аалчылар Ленинград чорааш, чап-чаа келгеиner.

Мексиканың кинематографистери чурттуң төөгүзүиде революстуг болуушкуннарны көргүзүп турар «Ол чылдарда» деп чечен чогаал фильмин канчаар кылып, тургусканының дугайын парлалга конференциязында чугаалаанмар. Ол кинофильмде сүрааглыг киноактриса болгаш балерина Соня Амелио тыртыргаи.

— Мээң эң-не улуг күзелим — совет-мексика таланың кады кылыр фильминге ойнаарым болур — деп, ол чугаалаан.

Латин Американың оон өске бир чурту — Чилиниң төлээлекчилери боттарының кинематографиязы «ийиги удаа катап тургустунуп турарын» журналистерге медеглээннер. Ол чурттуң чер дугайында кинофильминиң көрүлдези-биле конкурска киргеи фильмнерни үндүрери июль 22-де доозулган. Чили кинематографистер социал айтырыгларын, амгы үениң политиктиг амыралыныц чугула болуушкуннарын көргүзеринче кино ажылдакчыларының чүткүлүн демдеглээн. Олар совет кино ажылдакчылары-биле мурнундагызындан орай эгелээн: аалчылар Ленинград чорааш, чап-чаа келгеиner.

(СЭТА-ның корр.).

ТРЕНЕР ЛАТЫНИНА

—Гимнастика талазы-биле маргылдааларга түгле режиссёрнуң ролюн күүседир апарганымга мынчаар дээр мырыкай шуут бүзүревес-тир мен — дең, алдарлыг совет гимнаст. Мельбурнга болган Римге болган олимпий оюнарының түлгап чемпионну Лариса Латынина чугаалаар.— Кажан мээң өөреникчилерим маргылдаа үеинде сыарлтарга шимээнникин кылып турда мээң бодалым, бүтү сеткил-сагыжым база-ла ол шимээнникиниргин, оларниц кылган чалгыларын кылып, чедиишкиниис болган таварылгаларны хуузуурүн-даа турар кижиден сагыдырар ийиг — дең, ол чугаазын уламчылады.

Мээң маргылдаалар үеинде тренер Латынинаны чанчыс удаа оон хайгаарал келген мен. Ол үргүлчү-ле күүседеп кижи болурун холчок ораалаар. Чамдыкта харында үелүн артып ооруум алаар.

Латынина тренерлеп келген үеинде ыллың келген ажылын макталп чугаалаар хөнүү чок. Анаа шоолуг ажыл кылбаан кижиден сагыдырар. Ынчалза-даа ССРЭ-ниң гимнастика талазы-биле херээжээнериниң шиликтиг командазын удуртуп келгеиниң үеинде оон кижилерниң чедип ап келгеи. Ол дугайын делегейниң бүтү спорт үүлдары, спорт организациялары магадап демдеглеп турар.

Лариса Латынина 1966 чылдан эгелеп тренерлеп эгелээн. Баштайгы үеде аныяк тренериин мурнунга дыка парып, берге сорулга саадынган турган. Оон-биле кады сургалыг гимнастар Тамара Манина, Софья Муратова, Полина Астахова, Лидия Иванова, Тамара Люхина олар гимнастика маргылдааларында киришпейн барганнар. ССРЭ-ниң шиликтиг командазының тренериниң мурнунга мырыйан чаа составтыг командаиы катап тургузар дугайында айтырыг турун келгеи. Харын-даа чаа командаиы бүгү үеиеш билир, дуржулгалыг гимнастардан эвес, а түгле өөреникчи уруглардан тургузар үүнүрге таварышкан. Удаваанда школачы уруглар гимнастика талазы-биле делегей маргылдааларынга кирижир эгелээн.

Чаа, парын мергежилгелерни бичии уругларга өөредирге, олар золгур, шимчегир болгаш дүрген өөреникчел болганын Латынина эскерип каан. Ынчангаш аныяк гимнастар командазын шилип ап тургаш, келир үеде «кайгамчык талантыг команда» тургустунарынга ол бүүреп турган.

Лариса Латынинаның маргылдааларга киржип турган үеинде чүүлүн ишзы-бүрү будуңнарынга бичии уруглар-биле ажылдап чанчыккан, байлак дуржулгалыг, талантыг тренерлер тыптып келгилеэн. Оларның чамдыктары, хөөчүп башкылар келир үеде чүүлүн шиликтиг командазынга кирип болур шырак гимнастарны белеткеэн.

Тамара Люхинаны кижизиткеи тренер Юрий Штукман, Любовь Бурдаиы шиликтиг командага белеткеэн. Лариса Петрик биле Тамара Латаковичтен Дмитриевтиң өөреникчилери. Рейольд Кныштың өөревикчизи Ольга Корбут сөөлгү үеде гимнастикага кайгамчык чедишкиниерни чедип алган. Тренер Владислав Расторопский Людмила Турищевага келир үеде делегейниң болгаи олимпий оюнарының түлгап чемпионну болур орулту ажыдып берген.

Ынчалза-даа команда талазы-биле демиселге чанғыс кижи дег сагыыта-чурумнуг болур чорукка чанчыктырып кижизидери эргежок чугула. Ынчангаш Лариса Латынина кажи бүрүзүнүң түс-түс программаларынга, ажыл-чанынга эдилгелерни киирер үүргә таварышкан.

Тренер бүрүзү бодунуң командазының чедишкиниг болуруи күүзээр. ССРЭ-ниң шиликтиг командаларының тренерлериниң өөрүшкүүдээ, хомудалы-даа инитпе. Олар кандыг-бир айтырыгга хамаарыштыр бот-боттарыга чөпшээрешпеен, үр-де маргыжын болурлар, ынчалза-даа ол бүгү сөөлүнде барып чанғыс саналга, шиитп түнелге чедирип келири чугаажок.

Ажы-анды ажы-чанныг уруглар-биле кайчаар ажылдап турар силер? — деп, Латынинадан айтырарга «түгле чөптүг арга херек» деп харыылап каар.

«Талант-биле кызымак чоруктуң кайыыш үнелээр силер?» — деп айтырыгга Латынина мынчаар харыылаар: «Талант, гимнастикага янакшыл, мергежил болгаш хүнбүрү күжениишкиниг ажыл эргежок чугулам».

Лилия КОВАЛЕВА.
ПМА.

В. И. Ленинге тураскаатткан

В. И. Ленинге тураскаатткан делгелге дүүн Кызылда Политиктиг чырыдыышкыны бажыңында ажыттынган. Ону Шушенскоениң чурук таверезиы организастаан. РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чыл болганымга холбаштыртан ол делгелгени Тыва АССР-ниң культура министри эш М. С. Хомушку ажыттаан. СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш Д. Оржак допчу чүве чугаалаан, республиканың культура амыдыралынга бо делгелгениң улуг ужур-дузалыын демдеглээн.

Мында ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу, ССРЭ-ниң уран чуруда академизиязының корреспондент-кежигүзү, Күүне шаңналдарының лауреады Н. Н. Жуковтуң 32 ажылдарын делгээн. Сураглыг совет чурукчузуң хей чылдар дургузунда ажыдан келгеи турускан чуруктарында В. И. Ленинниң ажыл-амыдыралын онза билдингир болгаш шыны-биле көргүскүлээн. «Студент чылдары», «Маркс-биле сүмележиилиишкиннер», «В. И. Ленин индирде», «Интервенциянын чылдарында», «Ленин уруглар аразында» болгаш өске-даа чуруктарда баштыңгының бистиң партиязыстың болгаш күүневисти тургузар дээш ажок улуг ажыл-иштиниң янзы-бүрү үелерни каракка көзүлдүр, сагышка артып калыр кыдыр көргүскени шынап-ла магалыг.

Демисел чидигленген

«Хөм мячик» клубунуң шаңналы дээш 1961—62 чылдарда төрүттүнген ооллардың РСФСР-ниң ийиги эвазының шүүлде оюннарынга киржир дээш келген, өзүп орар, аныяк футболистерниң парады июльдуң 21-де республика найысылалының Ленин аттыг шелүнге болган.

Маргылдаанның киржикчилериниг СЭБП Кызыл хоорайгускомунуң даргазынын орлакчызы Е. Удуракина, ВЛКСМ обкомунуң ийиги секретары Г. Иргит болгаш «Хөм мячик» клубунуң шаңналы дээш маргылдаалар эрттиреринин Бүгү-эвилел штабынын кежигүнү В. Куделихин олар чүве чугаалаан, футболистерге улуг-улуг спортчу чедиишкиннерниг болурун күзээннер. Оон соонда зона маргылдааларынга киржип келген командаларның капитаннары совет күрүнениң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинге тураскаалдың баарынга гирлиг чечектерни салганнар.

«Совет Тываның 5 чылы» стадионга зона маргылдаазының баштайгы оюнуң Новосибирск хоорайдың келген «Космос» биле Омск областың «Юность» командаларының футболистери эгелээн. Ол ийи команданың кайызы-даа техника болгаш мергежил талазыбиле эки белеткенгенин көргүзүп, стадионда олурганнарга солун оюнуң бараалгаткан. Спортчу чилиг демиселдиң түнелинде сан 2:1 болуп, Омск областың футболистери тиилээн. Ол оюнуң соонда Тыва АССР-ниң «Чебурашка» деп командазы биле Курган областың футболистери ужурашкан. Оюнуң эгезинден төнүзүне чедир кайы-даа командаларның хаалгазының чанынга дүшкүүрлүг демисел болган. Ынчалза-даа Курган областың оолдары бистиң командавыстың хаалгазынче бир санныг кире депкеш, тиилекчи болуп үнгеи.

Зона маргылдаазында киржип турар 10 командаиы ийи бөлүкке чаргап. Үш ужуражылганың соонда бирги бөлүкте Омск областың командазы чангыс-даа аштырышкын чок чоруп орар. Ол команда Новосибирск биле Томск хоорайларның футболистерин уткан. Ийиги бөлүкте эрткен чылын бо зонага чемпион болган Кемерово областың оолдар командазы Челябинск биле Иркутск областарның аныяк футболистерин чигги-биле үдуп алгаш, үк оюнарга багай эвес белеткенгенин көргүскеи.

Маргылдаа үргүлчүлеп турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: зона маргылдазының түүн командаларның капитаннары кодурүп турары (үстүнде): оюн үезинде мячик дээш демисел (алдында).
Авторлуң фотолары.

Макталдыг бригада

Барыын-Хемчик районнуң карылаа бедидериниң ажылдакчыларының чонга ачы-дуза чедиреринин талазы-биле боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин эки күүседир дээш калбарган социалистиг чарыышның бирги одуруунда чолаачылар бригадазы чоруп турар. Коммунист эш К. Даңзыга удуртқан беш чолаачы составтыг бригада бирги кварталдың планның 110 хуу, а ийиги кварталының 130 хуу күүсеткен.

Бригада кежигүннери колдуунда хоочуп чолаачылар. Чижилээргө, эш О. Кан-оол 8 чыл, С. Дүлүг-оол 9 чыл дургузунда чолаачылаан ажылдап турар.

Харылаа бедидериниң чолаачылары районнуң бүгү-ле чурттакчызыг суурларының аразында чүүк соөртүрүнүң планның ажыр күүседир дээш хайыышкынывыт ажылдап турар.

С. ТАВА-САМБУУ.

КИЖИ МАГАДААР

Чоокку хүнерде арткан херээжээнериниң съездизинге тураскаатткан уран-шевер кылыглар делгелгезин улуг сонуургал-биле көрдүм. Делгелгени көргенним соонда бодалымга мындыг түүл кирди. Сөөлгү чылдарда солуннар арыннарынга тураскаал белектер дугайында хей-хей авторларның материаддары парлаттынганын билир бис.

Мен үстүнде делгелгени көргеш, оларның иштинден тергиин ажылдарга үндезилээш, белек кылдыр садарыбиле кылып ап болур чүүлдер бар деп бодадым. Өвүр районда Арат-оол Арапмааның чаш уруг кедер торгу тодарлыг анай кежи чучакты, бөрттү, бошукту магададым. Кылгавы шевер, чараш.

Чоон-Хемчиктиң Чыраа-Бажында херээжээнниер човуелининң шилип чоруткаиы Оржак Күдерииң шокарлап кылганы ылай согаажы болгаш ыыштан оюп сиилбин кылганы «Дезиг аът», «Он ийи адыр мыйыстыг сыын» деп ажыддары онзагай ылгалыр чорду.

Найысылаа Кызылга тураскаал белектиң тускай саадыныга магалыг болгаш өске-даа хей аазы херииниң уран-шевер кылыглары бүдүрүп кылгаш, садар үүне болза ону черле ыыш алыксавас деп.

В. ЧАЛБАА.
музей ажылдакчызы.

Кубок — динамочуларда

Футболга бистиң республиканың кубогу дээш «Динамо» биле «Торпедо» командаларның түнелге оюну воскресеньеде «Совет Тываның 5 чылы» стадионга болуп эртген. Маргылдаанның баштайгы минуталарында «Торпедонуң» ойнакчылары удуртканыкчызының хаалгазынче ийи мячикти киир депкен. Ынчалза-даа «Динамонуң» ойнакчылары маргылдалдың ыыш тургулуп тургаш, удур халдаашкынны кылган, ынчангаш 23-ку минутада Павел Головапов удуртканыкчызының хаалгазынче бир мячикти киир тепкен. Оон соонда ол база бир мячикти киргеи.

Оюнуң ийиги чартыында «Торпедонуң» ойнакчылары бир санныг «Динамонуң» хаалгазынче киргеи. Анаа харыы кылыр «Динамо» командазының халдакчызы Геннадий Багай-оол ийи мячикти удуртканыкчызының хаалгазынче киргеи, командазын тиилелгеге чедиргеи. Оюнуң түнелги 4:1 болуп, «Динамонуң» тиилелгээ-биле доозулгаи.

Футболга республиканың эрткен чылгы чемпионну — «Динамо» мергежилдиг оюнубиле тиилекчи болуп үнгеи, республиканың Күш-культура болгаш спорт комитединиң футболга шилчилир кубогун чаалаан алган.

(БИСТИҢ КОРР).

телевидение

ИЮЛЬ 24-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Уруглarга фильм. 18.50 — Телемедээлер. 19.05— «Автомобиль, хоорай болгаш бис». Документалдыг фильм. 19.15 — «Тараажының судалы». Дамчыдылга. 19.45 — Документалдыг фильм. 20.00— Ножурнал. 20.25— «Чеҗээш». 20.25—«Чеҗээш». Дамчыдылга. 20.40—«Фитиль». Киножурнал. 20.25—«Чеҗээш» Дамчыдылга. 21.10—Документалдыг фильм. 21.20—Телемедээлер. 21.30—Чарлалдар, реклама. 21.30—23.00—«Иван Бровкин кур черде» Кинокомелия.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮЛЬ 24-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Угаандан уттундурбас» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда:

«КАА-ХЕМ»: «Кара тажы» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Күрүйе херектээли» 11.30, «Чечек болгаш лаш» (2 серизы катай) 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «5 «б»-де хөктүг оол» 9.00, 10.40, 12.40, «Боду билдингир» 14.30, 16.30, «Телептиг өг-бүлелер» 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Дүне сылдыстар» 15.00, «Бодуиуң туружууда кижи» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

Өрт айыылын болдурбас

УРУГЛАРНЫ ОТ-БИЛЕ ОЙНАТПАҢАР

Өрттүң тыптып келир чылдагаанзары янзы-бүрү. Ынчалзажок оларның өөскүп үнериниң чамдык чылдагазыы (беш өрттүң биразы-ле) бичии уругларның от-биле кайы хамаан чок ойнаи турарындан өөскүп турар. Ол дугайын кажы чыл уламчылаттыр чорудуп келген анализ көргүскеи.

Бичии уругларга от тудуспалы, от херекселдери-биле ойнатпазы, а элээдилерин оттуу оларымчалыг ажыглап билиринге өөредири ада-иелерден хамааржыр. Чаштар чедикар четкиже чедир боттарының ойнунга улуг кижилерниң, тодаргайлаарга, ада-иелериниң, чоок кижилериниң кылый турар ажылын, оларның ажы-чанып өттүнүп ойнаарлар. Чаштың сонуургалы улуг. Ынангыя «сону түгпа», «сону кылба» дээн сөстер оон сонуургалын улам дайыктырар. Иези серенгиин шаптарга, печкада ыяштар кывыр, керосин лампалы чырыр, бажын ишти чылыыр, дмданныг чем белен апаар. Улуг улузу чокта бичии уруг ол бүгүнү боду кылыптарын ораалажыр, ойнаарактарын «чемгерер» дээш бала-ла электроплиталарны иилип, печкага отту сала бээр. Бо бүгүнүң түнелиинде орт үнер болгай.

Ынчангаш ада-иелерниң талазындан серемчилелдиг болуру черле чугула. Чамдык кижилер бичии уругларын «билир улус, «ажырбас улус» дээш, от аймаа-биле кайы хамаан чок ойнадып, оларны хайгаарал чок аян бажынга каапкаш, ажылдап чорун турарлар. Бүгү чүве кезээде экн чланнын болур эвес, таварылга болуп оттуг кезек печкадан уштунганда, электроприборлардан сонга, стол пестери кыпканда бичии кижилер ону бат удур өжүрүп күш четпестер, ангаан дээрлер. Оон ам орт үнер.

Ындыг таварылгалардан болган өртгериниң чамдыызын чугаалап көрейн. Эрзин районга болук бичии оолдар серенги-биле ойнап турган, кывыр-чаар чүүлдер складын өрттеткеннер. Оон когаралы 2 мун рубль болган. Ол-ла районнуң бир суурунга өгге уругларны хайгаарал чок каапкаш бааргa, орт үнген, ог иштинин этхерекселя байтык бичии чаштар артыргенгенер. Эрткен чылдан бээр ындыг аянзыг берге таварылгалар Терлиг-Хая суурга, «Сут-Хөл» совхозка болган Барыын-Хемчик районга болгулаан.

Чүгле эрткен чылдың дургузунда от-биле ойнаан чаштар 35 удаа орт өөскүткеи. Оларның чамдыызы улуг когаралды ажыл-агыйларга таварыштырган. Чижээ, апрель 29-та Бочетово суурга бичии оолдар улуг складты өрттеткенинден 6 мун рубльдың когаралы болдунган.

Улуг кижилерниң, ылангыя чаштарга хамаарыштыр кайы хире серемчилелдиг болуруп бо чижектер көргүзүп турар. Школа, ясли-садтарның, комсомол, пионер организацияларының кижизидилге ажылынга дузалашпаан, бичии уруглар бажыңынга турар үеде оларны каракгап хайгаараары, от-серенги, ооскбижек дээн ышкаш чүүлдерби-ле ойнатпазын ада-иелерге артык эвес.

В. САННИКОВ,
орт нангалалының инспектору.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киличизиниң 23-54 харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амытырал киличизиниң 37-13, культура киличизиниң 23-54, кезээ ажылгый киличизиниң 21-47, үлетпүр киличизиниң 22-64, чагаа киличизиниң 41-27, информация база совет тургузут киличизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче холгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫГ 2263

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле аргелелиниң типографиязы. (Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00738

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 173 (9248) | Среда, 1973 чылдың июль 25 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 көп.

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

Днепропетровск областың кодаа ажыл-агый ишчилери тараазы болгаш чер ажылынын эске-даа продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүледири дээш бүгү-әвиледдин социалистиг тарылганга киришкеш, күрүнеге тараа садар талазы-биле 1973 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен.

Улус ажыл-агыйының планында айыткандан оранчок хәй, 1 миллион 55 мун тонна тараа хүлээп алышкын черлеринде киргеп. 472 мун тонна кызыл-тас садар планныг тургаш, 970 мун тонналы саткан. Кок-тараа, арбай болгаш тараа-бобы культураларын садарының планнарын база ажыр күүсеткен. Күрүнеге тараа садары үргүлүүлеп турар.

Областың совхозтар ажылдакчылары, партия, совет болгаш кодаа ажыл-агый организациларының дүжүт ажаап алырын доозарынче, күрүнеге кукуруза база эске-даа орай бижар дүжүттүг культураларның садарының планнарын күүседиринче, күзүн чажыл тарыыр культураларны тарыырынга, мал чемин белеткээринге, мал кыштагладырын эрттиреринге белеткениринче кол күжениишкиннерин салып турар.

(СЭТА).

КРЕМЛЬГЕ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кинематография талазы-биле күрүне комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Кинематографистер эвилелиниң Москвага делегейиниң VIII кинофестивалының доозугланыгга холбаштыр хүлээп алышкынны июль 23-те Кремльдиң Улуг ордузунуң Георгиев залынга тургускан.

Хүлээп алышкынга фестивальдың жюри кежигүнерин болгаш авлучылары, совет культурааның ажылдакчылары, пайысхалдың хөй-ниитизиниң төлөөлекчилери, журналистер киришкеннер.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КҮРҮНЕ ПЛАНЫ — ХООЙЛУ

Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринең күрүне планын 1973 чылдың бирги чартыынга күүсеткенинииң түнелдерин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге тугаалажып коргеп.

Тоску бет чылдың шинтпирлиг үшкү чылының бирги чартыында республиканың үлетүрү, көдээ ажыл-агыйы продукция сайгарарының хемчээлиниң болгаш чамдык кылыгларның хевирлерин бүдүрериниң талазы-биле даалгаларын күүседип, планнан ажыр 1,6 миллион рубльдиң продукциязын сайгарган. Ол-ла үениң дургузунда күн-ажылдың бүдүргүкчүлүү 5,2 хуу өскен. Ниити ажыглалдың автотранспорту түрк соорткан, күрүне болгаш кооперация садыы үүрмектеп садар бараан саарылгазының база чонга ачы-дузаа чедирер ажылдар талазы-биле чартык чыл планы күүсеттинген.

Ынчалза-даа республиканың ажыл-агый планының күүседелдеринде улуг четнестер бар болган дээрзин Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга демдеглээн. Ылангыя оң бүдүрүлге (оон иштинде «Тудуг кезектери» комбинат, «Тыва кобальт» комбинат, республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны, Аъш-чем үлетүрүнүң эргелери) сайгарылга планың күүсеттээн болган оон үржүндан 704 мун рубльдиң продукциязын чедир бербээн. Оттуглар түүл эргелери планнан 75 мун рубль эвээш продукцияны бүдүрген, ол дээрге эрткен чылдың бо үедеги дөңнели-биле алырга, 52 мун рубль эвээш болуп турар. Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу болгаш Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Улуг-Хем райкүүскомнар чугай, бажың дериг херексели болгаш туйбу бүдүрериниң чартык чыл планын күүседирин хандырбаан. Аъш-чем үлетүрүнүң эргелери 114 тонна хлеб болгаш булочкалар аймаан, 23 мун декалитр пиво болгаш 19 мун декалитр суксуннарны планга чедир бүдүрбээн, «Тудуг кезектери» комбинат—дилгеп ыяш материалдары, ыяш сөөртүр; дааранырга комбинат — даараныларга аймаанның кылыгларын; сүт комбинады — сүт бүдүрериниң планнарын күүсеттээн.

Үзөрби үлетүр бүдүргүлгелер күн-ажылдың бүдүргүкчүлүүн бедиидер талазы-биле планын күүсеттээн, оон хараазындан 459 мун рубльдиң продукциязын чедир бербээн болгаш харын-даа күн-ажылдың бүдүргүкчүлүүнүң дөңнели эрткен чылдың бо үезинниң дөңнели-биле алырга куду болуп турар. Ынчалза бүдүргүлгелерге «Тудуг кезектери» комбинат, пиво заводу, даараныларга комбинады, автосепгелге заводу, Чадаананың болгаш Барыын-Хемчиктиң ыяш ажылагыйлары, Бай-Хаактың хлеб заводу, республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны хамаарыжыр.

Оон-биле чергелештир Улуг-Хемниң мыны ажыл-агый черя, Устүү-Еныесейниң балык заводу, Ак-Довуракпың хлеб заводу, Тываның электрочеткээн даэш ыяштан бүдүргүлгелер ажыл толевириниң ортумак дениселиниң темпизин күшажылдың бүдүргүкчүлүүнден ажырган.

Чеди бүдүргүлгелер бо чылдың беш айларында бараанныг продукция бүдүрериниң бот-үнезин улгаттырган. Чижээлээргө, «Тыва кобальт» комбинат 342 мун рубль чедир, «Тудуг кезектери» комбинат 320 мун рубль чедир.

Ниити ажыглалдың транспортунуң техниктиг байдалы куду болуп артпышаан. Чүүк сөөртүр автотранспорттуң техниктиг байдалы түгээ планга чедир күүсеттимейн турар эвес, а харын белен транспортту долузуу-биле ажыглаарын чедип албаан.

Чамдык министерстволар, ведомстволар болгаш хоорайкүүскомнар капитал тудугнуң планын күүседир дээш чогуур хемчеглерин албаан. Январь-июнь айларда күрүнениң капитал салыышкынының планы түгээ 90,3 хуузга күүсеттинген. Оон иштинде чер-чер Советтерин төнүүтвен капитал салыышкынындан 326 мун рубльди шиңгээдип ап шыдаваан. Ылаңгыя школа, үруглар албан черлерин, эмнелге, коммунал ажыл-агый черлерин тудар болгаш ону ажыглалга киприр ажылдар база таарымча чок байдалда турар дээрзин Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга демдеглээн.

«Тыва көдээ тудуг» трест керээлиг ажылдар планын ниитизин-биле күүсеткен-даа болза, чер-чер Советтерниң тудугмонтаж ажылдар хемчээлиниң күүседилээн хандырбаан, школа-интернаттарның общежитилерининиң. Бүдүүн-Терек школазының, Бай-Хаакта улус судунуң бажыңычын тудуун коңчуг четнес чорудуун турар.

«Тыва септелге-тудуг» трест улус чырыдышкыга черлериниң, амыдырал болгаш коммунал херегселиниң объектилериниң тудуун үзүп турөр. Туранда уруглар садыы бирги чартык чылда дужаар тургаш, ону ам-даа дооспаан. Өвүр районнуң Солчурда школа тудуунга, «Тыва газ» бааззазының, Эрзинде чунар-бажың болгаш хеп чуур комбинаттың, Мугур-Аксыда чунар-бажың тулугларын уламдыктырып туруп берген.

Тыва респотребсоюз болгаш Тожу, Чөөн-Хемчик, Өвүр күүскомнары үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын күүседирин чедип албаан.

Садыг министерствозу болгаш Кызыл хооркүүскомниинин чемненнилгелиниң бүдүргүлгелериниң боттарының бүдүрген продукциязын саарар планын күүседирин хандырбаан.

Чамдык бүдүргүлге, тудуг черлерги болгаш организациялар хөй түүнүг бараан-материалдарның үнелиг чүүлдерин нормадан ажыр курлавырап алганындан олар саарылгага кирбейн, сац-хоо бергедедеринде ол бүдүргүлгеерге таварыштырып, дең-дески ажылдаарынга шаптыг болуп турар багай практика ам-даа үргүлүүлевишаан. 1973 чылдың июнь 1-де «Тудуг кезектери» комбинатта 286 мун рубль түнүг бараан-материалдарның нормадан ажыр артышкынналары, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинде — 344 мун, Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйында — 165 мун рубль түнүг артышкынналар бар болган.

Республиканың ажыл-агый планын 1973 чылдың бирги чартынында күүседип турарында улуг четнестерниң чылдаганы — хөй-хөй министерстволарның болгаш ведомстволарының, райхооркүүскомнар удуртукчуларының күрүне планын күүседириниге түс-түзунда харыысалга тогуп, олардың удуртуп турар бүдүргүлге, тудуг болгаш оске-даа организацияларының удуртукчуларынга негелде тогун хереңнеп турар деп чүвеин Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга демдеглээн.

Ылаңгыя Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң, оттуглар түүл-база аъш-чем үлетүр эргелелериниң, «Тыва септелге-тудуг» трестиң удуртукчулары эштер Х. Даржаа, Н. Малышев, В. Коганков, М. Емельянцев олар күрүне планы күүсеттес чорукту аналга чүве бодап, тоол көрбейн, ону янзы-бүрү чылдагаан-биле тайылбырлаарын ораалдажыр, чылдың-на ыңдыг чорукту болдуруп келген дээрзин анда буруу шапкан.

Күрүне планының күүселдезинге хамаарыштыр база бир көдүрген айтыыр — министерстволарның, ведомстволарның, организацияларның, районнарның 1973 чылда социалистиг хүлээлгелериниң дугайы. Чыл эгезинде чамдык удуртукчулар хүлээлгелерни алырда ону экономиктиг санашкынга үндезилевейн, аңаа-ла барымдаа чок черге кааскан хүлээлге алган дээрзин чартык чыл планының күүселдезинден ылгеп турар. Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга чамдык эштер чартык чыл дургузунда күүсеттээн планын июль айда күүседиптер бис деп, барымдаа чок аазаапшкынар берип турганын шыңгыы шүүмчүлээн.

Тыва АССР-ниң 1973 чылда ажыл-агый планының чартык чылда күүселдезинниң дугайында түңнелин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалашкаш, оон чогуур түңнелдерни үндүрүп, бирги чартык чылда болган хожудавашкыннарны моон соңгаар болдурбас талазы-биле соңгаардаттышпас хемчегдерни алырын министерстволар, ведомстволар, организациялар болгаш хооррайкүүскомнар удуртукчуларынга дааскан.

Районнуң мурнакчылары

Тоску бет чылдың шинтпирлиг үшкү чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле доозар дээш Мөңгүн-Тайга районнуң малчыннарының ортузунда калбаргап, социалистиг чарыштың чартык чылда көргүзүглерин түңнээн.

Малдың чаш төлүн меңнечалгай өстүрер болгаш хөй дүк кыргып алырының талазы-биле «Малчын» колхозтуң хойжузу, коммунист Дамдын Буянгыевич Тей тергиидээн. Ол төрүүр үүс хойдан чүс бир хураганны, тыва үкседлиг бир хойдан-на 1800 грамм дүктү кыргып алган.

«Мөген-Бүрен» колхозтуң аныяк малчыны Хүлер-оол Пригович Дептер-оол хоочун малчыннардан дүдек чок ажылдап база эки көргүзүглерин чедип ап, төрүүр 100 хойдан 101 хураганны, бир хойдан ортумаа-биле 1600 грамм дүктү алган. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, «Малчын» колхозтуң хоочун хойжузу, коммунист Донгак Мазыкыевич Бичө-оол база мурнакчыларның оңгуруунда кирген.

«Малчын», «Мөген-Бүрен» колхозтарның сарлык кадарчыларының аразында чартык чылдың түңнели-биле мурнакчылар база илереэн. «Малчын» колхозтуң Тоолайлыг бригадазының сарлык кадарчызы Очур Боратанович Донгак чартык чылда төрүүр үүс инектен 98 бызаалы камгалап албышаан, кодан инектиң баш санын үүс хуу мөнги кыш ажырган. Ол-ла колхозтуң хоочун малчыны коммунист Хунан-Кара Ламажыкович Хертек төрүүр 100 сарлыктан 98 бызаалы камгалап алган.

А. БЕГЗИ.

Мөңгүн-Тайга район.

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫ ИЖИ

Чартык чылдың санныг айлары биндиртейн эрте берген. Ажыл-агый, коллектив бүрүзү кылган ажылын түңнеп, социалистиг чарыштың тиилекчилерин тодарадып турар. Бистиң Таңды район шинтпирлиг, үшкү чылдың бирги чартынын күш-ажылчы чаа чедиишкиннерлиг доозун, шалыпчы ажылдаан. Чылдың баштайгы чартынында күрүнеге 10.650 центнер эът дужаар планныг тургаш, Төрээн чуртка 11.785 центнер эътти дужааган, азы 110,7 хуу бүүсеткен. Ажыл-агыйлардан күрүне-биле үзе санашпайн барган черлер чок. Колхоз, совхозтар боттарының планнарын дыка ажырган. Чижээ, «Элегес» совхозту көрээл. Совхозтуң ишчилери чартык чылда 1690 центнер эътти күрүнеге садар хүлээлге алганнар. Аазаан сес ажыл-херек-биле карышпаан. Ол ажыл-агыйдан 2010 центнер эът күрүнеге кирген. Эът садары эрткен чылдың бо үези-биле деннаарге 148,4 хуу өскен. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз, «Революцияның Чалбыыжы», «Коммунизмниң херели» колхозтар. Дуржулга станциязы эът садарын 112-деп 124,4 хуу чедир ажыр күүсеткилээн. Эрткен чартык чылда бир инектен саап алган сүт районга 1000 литр болган. Ынчаарга ниити район күрүнеге сүт садарының планын 108,9 хуу, азы 32.590 центнер сүт садар тургаш, ону 35.489 центнер кылдыр күүсеткен. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуп (эргелекчизи М. М. Махмутов), Доора-Хадын (эргелекчизи З. Г. Дурнова), Дуржулга станциязының төп (эргелекчизи Н. С. Рудаков) сүт-бараан фермаларының коллективтери боттарының эвээш эвес үлүүн киргеннер. Ылангыя Кара-Булуп фермазының көргүзүүлерин бедик. Чартык чылда ол ферма бир инектен 1663 литр сүттү саап алган. Ол чүүл бистиң районда эвес, харын-даа республикада дээре көргүзүг болган.

Чыл бүрүде бир инекке онаштыр хөй сүт саап келген саанчылар районда хөй. Олар үк ажылдың ёзулуг мастерлери апарганнар. Галина Корзун, Зинаида Реодько, Тамара Семиранова, Мария Оюн сугларның аттары республикада сураглыг. Олар бир инекке онаштыр 9 ай дургузунда 2120—2606 литр чедир сүттү саап, социалистиг чарышка тиилекчилер болган. Аныяк саанчы Тамара Семиранованга чоргаарланып турар бис. Биче сеткилдии, ажылшчызы, хөй-ниитизиниң ажылынга идепкейлиг чоруу-биле Тыванын оолдар, кыстарының мурнундан ГДР-ниң төвү—Берлин хоорайга ажыттынар аныяктарның Бүгү-делегей фестивалынга киржир эргени ол кыс чаалап алган.

Чартык чылда күрүнеге дүк садар план чедиишкинниг күүсеттинген. Район 687 центнер дүктү садар тургаш, 942 центнерни садып, 137,3 хуу күүсеткен. Дүктүң чартык чыл планын күүседиринге ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз, «Революцияның чалбыыжы» колхоз улуг салыышкынын киирген.

Малдың ажаалдазын, чемгерилгезин, суггадын шын организастап, экижиткенниинг түңнелинде, ниитинин малының хоралар чоруу эвээжээн. Малдың чаш төлүн меңги доруктуруп турар хойжу бригаларга Виктор Аксеновка (ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз), Михаил Кокуленкога («Элегес» совхоз), Каадыр-оол Сыратка («Революцияның чалбыыжы» колхоз) удуртқан коллективтер хамаарыжыр. Ол хойжу бригалалар 100 хойга онаштыр 95—106 баш хураганны меңги камгалап алган. «Революцияның чалбыыжы» колхозта И. Сафонов 100 хойдан 137, «Элегес» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры У. Бавун-оол—115, Дуржулга станциязында Далар-оол Монгуш—123, «Элегес» совхозта Лодай-оол Түлуш—123 хураганны меңги алган.

П. ДЕЖНЕВ.

Таңды райиүүскомунуң кодаа ажыл-агый эргелелиниң начальниги.

АЛДАРЖААН МАЛЧЫН

Торгалыг-Хемниң чайлаа бо. Максим Дондупович Сувандии бодунуң кодан хоюн чылдын-на чайын маңаа эвээр.

Хүн бүрүнүң күжениишкиннииг ажыл-ижинге чардыкаш, Максим Дондупович назылап кырый бергенин безин эскербейн барган. Чулчургайында буурул дүктер бар апаргылаан, арнынга ханы сыгылар чытымлапкан. Алдан ашканда ыңдыг болбас арга чок. Ынчалзажок карактары көрүнгүр, холдары шыырак, кылажы дыңзыг. Ол бодунуң төрээн колхозунга ам-даа хөй ажыктыг ажыл-ишти бүдүрүп, ниитинин малын малдавышаан.

Бис оон чайлаанга чеде бердивис.

— Чиик-чаагай-ла бе, Максим Дондупович?

— Амыдыында ажырбас ийин— деп, ол хоюу харыылады.

Тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының Сувандии төрүүр үүс хой бүрүзүнден 100-түү алырын хүлээнген. А херек кырында 102-ни меңги доруктурган. Ол он дөрт чыл дургузунда малдап келген. Оон хойларын көргеш, кижи магадап ханмас. Шүпту улуг, шыырак, күш-деңгели эки. Хөй чылдарда кызымак ажылы дээш ол «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаңнаткан болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп бедик атты чедип алган. Максим Дондупович малчыннарның республика Наадымының киржикчизи болган.

Н. ВАНЬКОВ.

Хой кыргылдазының ийи пунктузунда

«Шынның» корреспондентизи «Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырынга болгаш «Кызыл тараачын» колхозтуң Эәрбек участогунга баргаш, од черлерде хой кыргылдазының чорун турарын сонуургап көргеп. Бо ийи салбыр чаңгыс кырлаң ажылдыр кожа турар. А хөй ажылында чугула кампания—дүк кыргылдазын ол черлерде организастааны мырыңай домейлеппес. Сесерлиг салбырының удуртукчулары кыргылданы ажыл-агыйжы эвес чоруткан. Ында дүктүң чидиринии улуг. Эәрбекчилер ону багай эвес организастаан.

ШЫНАРЫ КУДУЛААН ДҮК

«САЯН» совхозтуң Сесерлиг салбырының кыргылда пунктузунга ол хүнүң ажылы кидиш түүктээн турбыла-мында электриг чачылар-ла чылыраар. Пунктуда черле чайлыг кижи чок хире: шуптузу-ла ажылдап турар.

Дүктү савалап, пресстеп турар чер. Кыргылда пунктузунуң эргелекчизи Зоя Байланмаа, хойжу бригадының бригадири Долзат Мацган-оол, салбырда партия организациязының секретары Салчак Шаравии-ында турлар. Пунктуда ниити байдал-биле бистя тавыштырдылар.

Кыргыыр бүтү хой 18 мун, кыргаанны 15 мун ажыг. Алган дүк 35,5 тонна ажыг. Пунктуга кыргылданың баштайгы хүннеринде 70 чедир кижи ажылдап турган. Ол сап ам элээн кызырлы берген. Кыргылданы ийи хонгаш доозар деп турар. Кыргыкчыларның ортузунда чарыштыг организастаан, улустуг хүн бүрүде кылган ажылының түңнелин бижээн алыр, ону он хонгаш-ла үндүрүп, тиилекчи болганнарны шаңнап мактап турар. Кыргыкчылардан Салчак Кара-оол, Моңге Баяйлаң, Виктор Логулай олар хүнде 56 кг дүк кыргыыр нормазын бүдүн чартык катап алыр күүседип келген.

БО САН-ЧУРАГАЙЛАРЫ

барымдаалап алыр түүе болза, кыргылда шыпан-ла эки чорун турар хире. Оон ээлээ хой кыргыш турар черге бардывыс. Хойларны чамдык кыргыкчылар шуут-ла аштаттынмаан одектиг шала кырында хүлүп алган кыргыш турлар. Бис көруп турувыстала бар кыргыкчы хойну экелгеш, үс, малгаш былчажы берген шала кырынга сертеда чок кыргыш киирипти. Оон хойдан кыргаан дүктери довуракка, хоолдеш берген үске боравыстыр дүктүн тур. Партия организациязының секретары Салчак Шаравиидеп айтырдым:

— Мындыг одек, довурак кырынга хөй кыргыырга болур чүве бе, дарга? Хамык дүгү одекке боражып-ла халгай!

Секретарь арай эгенген хенирлиг, эпчоксуган аян-биле харыылады:

— Аштап алыр-ла чүве. Ам канчап аштаваан улус боор...

Одектиг силгип, аштап каапты болур дижик харын. А оон-даа дора чүве—хойнуң дүгүн электриг чачы-биле ыяш эвес кыргаапы, хээлдектей кезип турары. Шала кырында ында-мында хээлдектей кескен, тоглаан дүк мыйнай кижи бээр чер чок. Хайыраан үнелиг дүктү пык мынчаар хээлдектей кезип, өдек, довуракка холуштуруп, черде тогладып турары харааданчыг болду. Бо дээрге ажыл-агыйжы эвес, харыысалга чок чорук-тур. Салбырның удуртукчулары ону мынчага чедир канчап керекке албайн, алаа эрттирип келген чүве шинк?!

КЫРГЫЛДА ЭГЕЛЭЭНДЕН

бээр үш хире-ле шак эрткен. А ол аразында дүк сорттап турар Биче-оол Өртөмейниң столунуң оң-бо талазында тогланчы дүк дөңнели бергеп чыдыр.

— Бо чүү дүгүү?—деп оон айтырдывыс.

— Хээлдектей кестингеп дүк-түр ийин—деп, ол харыылады.

— Мынчаар кыргыырга болур чүве бе, мынчаш?

— Кайыы болур боор—деп, ол каттыштыы.— Хээ кестингеп болгаш, шынары бакырап, сорту кудулап турар дүк ышкажыл бо...

Ынчан бистиң чанывыска турган парторганизация секретары-даа, хойжу бригаданың бригадири-даа ыыттаңнадылар. Ол үүн аңаа хоюн кыргыдың келген хойжу Салчак Адыяа хараадап чүгаалай-дыр:

— Бо оолдар хойларның өөзинң дүгүн бээн кыргывайн, олчаан салыптар улустур. Ынчаар кыргыырга кайың боор. Дүктү хээ кыргып, хойнуң кежин кезип каар, ат чүве-дир.

— Кыргылданың шынары дээш хыналда-контрольду тургускааныңар оң бе, дарга?—деп, секретарьдан айтырдым.

— Эгезинде ыңдыг чугаа турган чүве. А сөөлүредир хыналда кошкаан-дыр ийин бо...

АМ ХЫНАЛДА КЫЛЫРЫ

орайтаан. Кыргылда доозулган ышкаасыл. Ол дээш буруу совхозтуң удуртукчуларынга онаажыр апаар. Бо ажылды дорт харыылап турар кол зоотехниктен шыңгыы айтырар ужурлуг. Совхозтуң күрүнеге садар дүк планы 82 тонна. Бир эвес ол ажыл-агыйның оске кыргылда пунктузунда кыргылданы база-ла шак мынчаар чорудуп турар чүве болза, планны күүседирип берге.

ПЛАННЫ КҮҮСЕДИРИНГЕ БҮЗҮРЕЛДИГ

«КЫЗЫЛ ТАРААЧЫН» колхозтуң Эәрбек участогунуң кыргылда пунктузунда ажылды организастаанын Сесерлиг деңнээр арга чок. Пунктунуң пшта арыг-силиг. Одекти удур-ла аштап, шырбып, тоглаан дүктү дораан чыып ап турөр. Кыргыкчыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускан. Ында дүрген кыргылданың мастерлери эвээш эвес.

Эәрбек участогу 23 мун баш хойну кыргыыр. Оон ам 17,5 мунун кыргып алган. Колхоз 84 тонна дүк дужаар күлээлгелиг. Бо хүнге чедир 47 тонна дүктү чүдүрүп коруткан. А чорудары-биле савалап, белеткээн дүк кыргылда пунктузунда ам-даа хөй.

САЛБЫРНЫҢ ЭРГЕЛЕКЧИЗИ А. Моңгуш мынча деп чугаалады:

— Бистиң саяаш турарывыс-биле алырга, ам арткан улуг хойларны кыргаам, оон кырынга немей 1000 хире хураган кыргыыр болзувусса, күрүнеге дужаар дүгүвүс планы күүсеттинер. Аңаа бүрүн бүзүрелдиг бис. Кыргыттынган хойларның баш бүрүзүнге онааштыр барык-ла 2,5 кг хире дүктү алдывыс. Дүктүң чидиринии болдурбазынче, ону шынарлыг кыргып алырынче онаа кичээнгей салып тур бис. Ында дүктү ылгап, сорттап турар книживис ол ажылга үр болган, дуржулгалыг. Ындыг болзаажок бистиң моон чоруткан дүгүвүстү Туранга база хынап турар.

Ында кыргыкчыларга чемненнир столоваяны тургускан, дүүште болгаш кежээ чемгерип турар. А Сесерлигде столовая чок, кыргыкчылар бажыңнарынче чоруп, ажылга саадаашкын-биле кээп турар. Сесерлигде чарыштың түңнелин он хонгаш үндүрүп турар болза, Эәрбекте ону беш хонгаш-ла үндүрүп турар.

Ажылды эки организастаан черде темп бедик, шынар эки, а багай организастаанында — дүүтүн чидирип улгадып, шынары кудулап турары бо ийи пунктунуң ажылынган толартай-дыр.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

УЛУГ-ХЕМНИҢ АЖЫЛ-АГЫЙЛАРЫНДА

Бистиң «Улуг-Хаа» совхозтуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылының баштайгы чартынында багай эвес ажылданнар. Олар чылдың эгезинден бээр-ле чарыштыг калбартып чоруткан.

Совхоз чылдың баштайгы чартынында күрүнеге 1730 центнер эът садар тургаш, ону 1737 центнер кылдыр, 2800 центнер сүт садар планын 3183 центнерге ажыр күүсеткен. 150 центнер дүк садар планын 210 центнерге күүсеткен.

Совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи социалистиг чарышка бирги черни алган. Ферма сүттү будуреринин-даа, күрүнеге садарының-даа планын ажырган. Малдың чаш төлүн меңги камгалап алыр талазы-биле Хайыракан салбыры эки көргүзүглүг болган.

Совхозта мурнакчыларның сайы көвүдеп турар. Ылангыя бо чартык чылда Дугар Эниккыс, Нурсат Өлчей, Серен Сүгежик, Дашпыл-оол Кок-кыс олар боттарында быжыглаан ивек бүрүзүнден 800—1313 кг сүттү саап алган. Хойжулар Шыырапай Конгаажык, Сергей Шактар-оол, Түлүт Данзын-оол, Самбуу Доржукай, Донгак Балдан-оол төрүүр 100 хойга онааштыр 90-дан 113 чедир хураганны меңги доруктурган.

О. ТАВАА.

* * *

Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң малчыннары болгаш сигенчилери сиген кезилдезин үш салбырларда массалыы-биле чорудуп турар. Олар баштайгы хүнүнерден эгелээп боттарының аразында социалистиг чарышты калбарткан. Торгалыгда — 263 тонна, Чодураада—190 тонна сигенни белеткээп.

Сигенчи звенолардан Торгалыг салбырда Буян Сыпый-оолдуң, Чодураада Норбу Кара-оолдуң звенолары тергиннеп, хүн бүрүнүң ажыл нормазын 110—120 хуу күүселип турарлар.

Оон ангыда «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хемде он тракторлуг механизастаттынган звено он хопук иштиңде 150 тонна сигенни сараатгаар хүлээлгезин 163 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Ында сиген сараатгаар техника башкарыкчызы Байырмаа Чыртай-оол, сиген болдурукчулары Василий Кеңнеп, Алексей Ары-Уре олар чарышка шылгарап, мурнуку одуругда чорун турарлар.

К. МААДЫ.

Эәрбек участогунда дүрген кыргылданың мастерлери Сат Кыялы-оол биле Уре Шаңнаан-оол оларның хой кыргып турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫННАРГА АЛДАР!

1973 чылдың июль 1-ге чедир көргүзүглерни бө арында киирген

ХОЙЖУЛАР

Фамилиязы, ады, адазының ады	ажыл-агыйы	район	100 хойдан хураган
Доржу О. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	140
Сафонов Я. П.	«Революциянын чалбыжы» к-з	Танды	137
Дажы-Намчы О. Ч.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	134
Соскарма Ч. К.	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	125
Даадар-оол М. С.	Дуржулга станциязы	Танды	123
Монгуш М. Я.	—«—	—«—	123
Лодай-оол Т. О.	«Элегес» с-з	—«—	122
Торлаа Д. Т.	—«—	—«—	121
Эртине С. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	120
Кан-оол Х. Ш.	«Ленинчи орук» к-з	Каа-Хем	117
Бажин Г. П.	«Революциянын чалбыжы» колхоз	Танды	116
Содунам А. Б.	«Х Улуг хурал» к-з	Улуг-Хем	115
Бавуи-оол У. А.	«Элегес» с-з	Танды	115
Чапчак Т-Х. Х.	—«—	—«—	115
Оскур С. Н.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	114
Седен М. Ч.	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	114
Шимчавай К. Ш.	«Улуг-Хая» с-з	—«—	113
Ашак-оол С. С.	Ленин аттыг к-з	Чөөн-Хемчик	112
Бичс-кыс М. Д.	«Элегес» с-з	Танды	112
Алдай-оол М. Б.	«Коммунизмнин херели» к-з	Танды	110
Серен-оол О.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	—«—	110
Чимит-оол С. Б.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	110
Чимит-оол С. А.	—«—	—«—	110
Очур-оол М. Ч.	«Чыраа-Бажы» с-з	—«—	110
Машпак М. Х-Ч.	«Октябрь 30 чылы» к-з	—«—	109
Дажуруп Е. Ш.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	108
Ырыш М. С.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чөөн-Хемчик	108
Белекпаа А. Б.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	108
Мижит-оол С. М.	«Кызыл туң» с-з	Каа-Хем	107
Хеймерек К. К.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чөөн-Хемчик	107
Серен Д. Д.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	107
Хамыкин С. Ш.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	107
Терлаа О. Б.	«Өөк» с-з	Бии-Хем	107
Тойбу С. С. Д.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	106
Сувандии М. Д.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	106
Өктек-оол М. Б.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	106
Ширяндыпын С.	«Тиилелге» к-з	Каа-Хем	105
Чамыржы К.	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	105
Шыдыраа М. Д.	«Шекпээр» с-з	—«—	105
Намдак О. С.	«Мөрен» к-з	Эрзин	105
Доржу О. С.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	105
Баадан Х. М.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	104
Сыраа Б. Ч.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	104
Доржу О. Б.	«Искра» к-з	Чөөн-Хемчик	104
Сандый-оол О. К.	«Элегес» с-з	Танды	104
Аккаа О. С.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	104
Доржу Н. Н.	«Өөк» с-з	Бии-Хем	104
Кызыл-оол М. Д.	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	103
Бегзи С. С.	Ленин аттыг к-з	Чөөн-Хемчик	103
Кенден К. Л.	«Октябрь 30 чылы» к-з	—«—	103
Седен К. У.	«Чыраа-Бажы» с-з	—«—	103
Чухуймаа С. Ч.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	—«—	103
Седен Д. Д.	«Чыраа-Бажы» с-з	—«—	103
Алдын-оол О. М. Б.	«Искра» к-з	—«—	102
Нордуп-оол Х. С.	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	102
Чыртак-Хуна М. Б.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	102
Серен О. А.	—«—	—«—	102
Хостан М. Н.	—«—	—«—	102
Өнчаа О. Л.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	—«—	102
Даадар-оол М. С.	«Алдан-Маадыр» с-з	—«—	102
Бина М. Д.	«Чыраа-Бажы» с-з	—«—	102
Адыг-оол Д. Б.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	101
Тегус-оол М. С.	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	101
Бичс-оол С. Т.	—«—	—«—	101
Хүлер-оол И. Д.	«Мөген-Бүрен» к-з	Мөнгүн-Тайга	101
Аяк О. Д.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чөөн-Хемчик	101
Шоон К. С.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	101
Орамбаа О. О.	«Элегес» с-з	Танды	101
Медээ М. К.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	101
Ханыргай Х. М.	—«—	Чөөн-Хемчик	101
Севек О. Д.	«Кызыл-Туң» к-з	Өвүр	100
Серемот Х. К.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	100
Чамзым Ч. У.	«Х Улуг хурал» к-з	Улуг-Хем	100
Шагдыр К. Д.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чөөн-Хемчик	100
Хуналай О. Д.	Ленин аттыг к-з	—«—	100
Уурлак Х. К.	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	100
Күрседи О. С.	«Шекпээр» с-з	—«—	100
Дарый Х. С.	—«—	—«—	100
Чимба К. Т.	—«—	—«—	100
Попур-оол С. А.	—«—	—«—	100
Шимээ С. Ш.	«Мөрен» к-з	Эрзин	100
Шимит Ш. К.	—«—	—«—	100
Дамчай Д. Д.	«Чаа орук» к-з	—«—	100
Учурал М.	«Мөрен» к-з	—«—	100
Эрес-оол Х. Н.	«Большевик» к-з	Барыын-Хемчик	100
Сания Х. С.	—«—	—«—	100
Тейин Д. Б.	«Малчын» к-з	Мөнгүн-Тайга	100
Конбу И. Ч.	«Мөген-Бүрен» к-з	—«—	100
Доржу Т. Р.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	100
Сайчи Х. М-Б.	—«—	—«—	100
Шактер-оол С. Ч.	«Улуг-Хая» с-з	—«—	100
Сайчи И. Д.	«Күш-ажылдың хостуу» с-з	—«—	100
Тайбын Б. Л.	Жданов аттыг с-з	—«—	100
Дестүк А. О.	«Ак-Туруг» с-з	—«—	100
Бопуик О. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	100
Чола М. Д.	«Чыраа-Бажы» с-з	—«—	100
Баран-оол О. Д.	«Сут-Хөл» с-з	—«—	100
Даажи О. Д.	«Сут-Хөл» с-з	—«—	100
Хоклалдай К. Э.	«Чыраа-Бажы» с-з	—«—	100

Хойжу бригадалар

Фамилиязы, ады, адазының ады	ажыл-агыйы	район	100 хойдан хураган
Сырат К. Т.	«Революциянын чалбыжы» колхоз	Танды	106
Оттук М. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	102
Кешкар-оол М. Ш.	«Октябрь 30 чылы» к-з	—«—	100
Серен О. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	—«—	99
Конуугенко М. Г.	«Элегес» с-з	Танды	98
Шаранын Б. Д.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	97
Аксенов В. С.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	95
Бугаев В. М.	«Элегес» с-з	—«—	95
Алдын-оол С. С.	«Чаа орук» к-з	Эрзин	93
Моя А. Т.	«Мөрен» к-з	—«—	90
Чаш-оол М. С.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	90
Брауи В. К.	«Элегес» с-з	Танды	89
Сат Ы. М.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	88
Нурсет Д. С.	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	87
Машпак К. Ч-Х.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чөөн-Хемчик	87
Дамчат С. Д.	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	87
Лимба М. С.	«Искра» к-з	Чөөн-Хемчик	86
Нербу С. С.	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	86

Тыванын малчыннары, мал ажылынын продуктуларын бүдүрерин улам-на көвүдедиилиңер!

САНЧЫЛАР

Фамилиязы, ады адазының ады	ажыл-агыйы	район	бир пөктөн сагган сүт кг-биле
Кораун Г. Г.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	1999
Реодько З. С.	—«—	—«—	1909
Семиранова Т. А.	—«—	—«—	1862
Долганнна В. А.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл хоорсовет	1853
Алдын-кыс М. С.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	1816
Иванова Ф. К.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	1809
Хайдывай Г. И.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1784
Курастикова З. А.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл хоорсовет	1743
Матина Т. И.	«Саян» с-з	Бии-Хем	1733
Захарова А. А.	«Кызыл тараачын» к-з	—«—	1730
Кочкина А. В.	—«—	—«—	1690
Конобеевская Т. З.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл хоорсовет	1689
Оюн Т. С.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	1663
Гусакова А. К.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл хоорсовет	1658
Прокопьева Е. И.	—«—	—«—	1648
Романова Л. Г.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1618
Кара-Сал Д. К.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	1614
Бай-кара Б. К-Х.	«Элегес» с-з	Танды	1614
Тешикова Н. Ф.	«Саян» с-з	Бии-Хем	1543
Иргит Н. С.	«Кызыл тараачын» к-з	—«—	1530
Федорова Н. Н.	—«—	—«—	1527
Калчаа-оол А. Б.	«Саян» с-з	—«—	1506
Сат Б. Д.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл хоорсовет	1506
Даажи С. Т.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	1501
Бужуева Е. П.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	1494
Ткаченко М. Ф.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл хоорсовет	1441
Оюн М. К.	Дуржулга станциязы	Танды	1421
Любина А. И.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1411
Куулар С. Д.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	1407
Бренъ Ф. А.	Дуржулга станциязы	—«—	1403
Ооржак А. Ч.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	1400
Ширап С. А.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1394
Попова М. К.	—«—	—«—	1387
Монгуш Б-К. М.	«Саян» с-з	—«—	1387
Чамбал А. В.	—«—	—«—	1387
Оплакова Н. Н.	«Россия» с-з	Танды	1375
Седипей З. А.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1355
Гельцер З. Ф.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	1344
Протасова З. Е.	«Өөк» с-з	Бии-Хем	1340
Дамдын Ч. Д.	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	1333
Даваа О. М.	«УТКА 25 чылы» с-з	—«—	1328
Дугар Э-К. К.	«Улуг-Хая» с-з	—«—	1310
Чооду В. С.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	1300
Ондар Б-У. С.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл хоорсовет	1297
Кужугет С. Ш	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	1295
Шавлан З. Л.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1289
Натпит Д. Д.	«Саян» с-з	—«—	1272
Херелмаа К. Х.	«Кызыл тараачын» к-з	—«—	1268
Даваа А. К.	«Тиилелге» к-з	Каа-Хем	1264
Оюн М. У.	«Элегес» с-з	Танды	1257
Эртине О. Д.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	1254
Ошарматова М. В.	«Өөк» с-з	Бии-Хем	1251
Момаа М. Л.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	1247
Монгуш В. Ю.	«Элегес» с-з	Танды	1236
Шовдайты Х. Д-Б.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	1235
Салчак А. А.	«Тиилелге» с-з	Танды	1223
Бочкарева М. К.	«Россия»	—«—	1220
Субботина Т. И.	«Кара-Хаак» с-з	Кызыл хоорсовет	1211
Кувискаал Х. С.	«Чыраа-Бажы» с-з	Чөөн-Хемчик	1208
Гаан К-С. Д.	—«—	—«—	1208
Даажи П. Т.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	1197
Бюрбю Р. С.	—«—	—«—	1187
Андреева А. Т.	«Өөк» с-з	Бии-Хем	1184
Седеи Д. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	1174
Васильева У. А.	«Элегес» с-з	Танды	1174
Лепзепма О. У.	—«—	—«—	1169
Эник М. С.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1167
Намчай-оол Т. Б.	«Саян» с-з	—«—	1165
Самбукай С. Л.	«Өөк» с-з	—«—	1159
Кызырыкай Ч. Д.	«Кара-Хаак» с-з	Кызыл хоорсовет	1141
Баир З. П.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1131
Вершинина Ф. Я.	«Тиилелге» к-з	Каа-Хем	1129
Махтолова Ф. Ф.	«Кара-Хаак» с-з	Кызыл хоорсовет	1128
Монгуш З. С.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	1127
Артемихина А. В.	«Тиилелге» к-з	Каа-Хем	1125
Көк М. С.	«Чыраа-Бажы» с-з	Чөөн-Хемчик	1120
Даржимба Р. М.	Дуржулга станциязы	Танды	1116
Эттек М. К.	«Тиилелге» с-з	—«—	1105
Ширина Е. С.	—«—	Каа-Хем	1103
Соломенникова В. Н.	«Революциянын чалбыжы» к-з	Танды	1100
Оюн Л. Н.	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	1100
Кара Д. Ө-С.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	1100
Логинова Р. Н.	«Революциянын чалбыжы» к-з	Танды	1092
Ондар Н. Д.	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	1090
Шортак О. М.	«Алдан-Маадыр» с-з	—«—	1088
Нанзан М. У.	—«—	—«—	1080
Дейнак-кыс С. У.	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	1060
Копцева Н. А.	«Саян» с-з	Бии-Хем	1060

Чылгы, теве, хаван малдакчылары

Фамилиязы, ады, адазының ады	ажыл-агыйы	район	100 башка ойлаштыр чаш төл
ЧЫЛГЫЧЫЛАР:			
Доидуп О. П.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Каа-Хем	100
Ыналлай Б-Х. С-М.	«Чаа орук» к-з	Эрзин	100
Шыдар-Белек М. К.	«Коммунизмче орук» к-з	Өвүр	83
Арбын-оол Д. Т.	—«—	—«—	83
ТЕВЕ КАДАРЧЫЛАРЫ:			
Седеи-оол Х. Ч.	Ленин аттыг к-з	Эрзин	56
ХАВАН АЖААКЧЫЛАРЫ:		Хонукта ортумак немелде дедэн (грамм-биле)	
Трегубов В. И.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	420
Логинов П. А.	«Ленинчи орук» к-з	Каа-Хем	284

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫ

Фамилиязы, ады, адазының ады	фермаиың ады	ажыл-агыйы	район	бир инектен сагган сүт кг
Махмутов М. М.	Кара-Буруп	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	1603
Дороиин Д. С.	Туран	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	1395
Шубин В. И.	Могой	«Саян» с-з	—«—	1388
Сат Б. Д.	Көк-Тей	«Көк-Тей» с-з	Кызыл хоорсовет	1349
Бардинов В. И.	Элегес	«Элегес» с-з	Танды	1270
Сагоин И. П.	Красноярский	«Революциянын чалбыжы» к-з	—«—	1248
Алдын-кыс М. С-Б.	Дергун	СЭКП-нин XXII съездиин аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	1186
Маценко А. И.	Кулузун	«Элегес» с-з»	Танды	1130
Черниговцев В. М.	Узюк	«Саян» с-з	Бии-Хем	1120
Чимбаа Ш. Т.	Тоо	«УТКА 25 чылы с-з»	Улуг-Хем	1112
Чамын О. М.	Ак-Даш	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	1080
Дугаржап А. С.	Арыг-Бажы	«Улуг-Хая» с-з	Улуг-Хем	1056
Симпляев В. И.	Чанагаш	«Өөк» с-з	Бии-Хем	1058
Иванова А. П.	Кара-Хаак	«Кара-Хаак» с-з	Кызыл хоорсовет	1031
Рудаков Н. С.	Тоо	Дуржулга станциязы	Танды	961
Лимзина Н. А.	—«—	«Бүрен» с-з	Каа-Хем	948
Серин Х. Д.	Арыская	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	927
Шевов Н. М.	Сушь	«Саян» с-з	Бии-Хем	918
Ойнаров Н. О.	Бижиктиг-Хая	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	896
Маадыр-оол В. Д.	Оймак	Жданов аттыг с-з	Улуг-Хем	850

ИНЕК КАДАРЧЫЛАРЫ

Фамилиязы, ады, адазының ады	ажыл-агыйы	Район	хонукта ортумак немелде дедэн грамм-биле
Борисенко Ю. И.	«Ленинчи орук» к-з	Каа-Хем	1007
Даржаев Н. М.	«Октябрь 30 чылы» к-з	—«—	940
Наксы Б. И.	«Россия» к-з	Танды	890
Бугалдай К. Л.	—«—	—«—	817
Дамдын М. С.	«Тиилелге» с-з	—«—	808
Беспалов А. В.	Дуржулга станциязы	—«—	809
Кол Н. А.	«Кызыл туң» с-з	Каа-Хем	792
Бадан Б. В.	«Ленинчи орук» к-з	—«—	790
Кудрявцев С. В.	«Бүрен» с-з	—«—	780
Бабкин М. А.	Дуржулга станциязы	Танды	780
Борбак-Кара Т. Д-К.	«Күш-ажылдын хостуу» с-з	Улуг-Хем	764
Бии-оол Х. С.	«Революциянын чалбыжы» к-з	Танды	704
Өктек-оол О.	«Күш-ажылдын хостуу» с-з	Улуг-Хем	686
Ярусова Л. П.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	636
Толзаа В. С.	«Тиилелге» к-з	Каа-Хем	618
Санаров П. М.	—«—	—«—	587

ХӨЙ БЫЗАА АЛГАННАР

Фамилиязы, ады, адазының ады	ажыл-агыйы	Район	100 инектен бызаа
Салчак Ч. Ч.	«Кызыл туң» с-з	Каа-Хем	100
Тожу Б. А.	—«—	—«—	100
Очур Д. Б.	«Малчын» к-з	Мөнгүн-Тайга	98
Балыкай К. С.	«Коммунизмче орук» к-з	Өвүр	87
Идам М. Ч.	«Тере-Хөл» к-з	Кызыл хоорсовет	86
Кенеп-Кара Х. Л.	«Малчын» к-з	Мөнгүн-Тайга	85
Кара-оол Н. О.	«Улуг-Хая» с-з	Улуг-Хем	85
Нотай-оол Д. Ш.	«Торгалыг» с-з	Өвүр	80

БЫЗАА АЖААКЧЫЛАРЫ

Фамилиязы, ады, адазының ады	ажыл-агыйы	Район	хонукта ортумак немелде дедэн грамм-биле
Белот А. К.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	1077
Никифорова М. П.	«Кызыл-туң» с-з	Каа-Хем	975
Гончарова М. Г.	«Саян» с-з	Бии-Хем	830
Агапова М. М.	«Ленинчи орук» к-з	Каа-Хем	830
Сандан Д. Х.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	818
Грудинина Н. М.	«Революциянын чалбыжы» к-з	Танды	805
Сизина П. Н.	«Саян» с-з	Бии-Хем	800
Макарова М. Ф.	«Өөк» с-з	—«—	795
Селезнева М. П.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Каа-Хем	790
Бушуева А. А.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхоз	Танды	785
Чащина Т. П.	Дуржулга станциязы	—«—	756
Савуа А. И.	«Революциянын чалбыжы» к-з	—«—	754
Араптан Д. О.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	752
Пичеи Е. Б.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	737
Куртукова Н. Л.	«Революциянын чалбыжы» к-з	Танды	723
Киселева Е. А.	«Хадын» к-з	Бии-Хем	709
Казанцева А. М.	«Өөк» с-з	—«—	680
Лебедева А. С.	«Революциянын чалбыжы» к-з	Танды	680
Сандан Д. Х.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	664
Салчак К. С.	—«—	—«—	646
Лакша А. Ч.	«Бурунгаар» с-з	Каа-Хем	640
Бадайдулина Е. Я.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-з	Танды	622
Касимова М. Ф.	«Революциянын чалбыжы» к-з	—«—	615
Захарова О. Г.	«Россия» с-з	Танды	613
Шивитмаа О. С.	«Коммунизмнин херели» к-з	—«—	600
Баева Т. Р.	«Кызыл тараачын» к-з	Бии-Хем	600
Кызыл-оол Т. Б.	—«—	—«—	600

ДЕЛЕ-ХОЛДУҢ МАЛЧЫННАРЫНДА

Ыраккы «Кара-Хөл» колхозтуң Дале-Холда № 3 бригадазының малчыннарының ажыл-ажы-биле танышып, оларның аныдырал-чуртталгазын сонуургап, чоокта чаа өлче бригадир Хертек Каадыр-оол-биле колхоз төвү Кара-Хөл суурлап-аттыг хаанган бис.

Бир-ле дугаарында малчыннарның сиген кезер шелерин эргип көрдүвүс.

— Малчыннарның сиген кезер шелериниң анчалгазы, суггарылгазы болган шинги үнүжү кандыг-дыр? — деп, бригадирден чугаа эреп айтырдым.

— Эрткен чылдың агаар-бойдузунуң берге байдалынга кеземче көрген малчыннар чүве бө. Кестүп чыткан, чүвени чүү дээр боор, ажаалга, суггарылганы бө чазын эки кылган улуг болгай. Ам дерээн кезер сиген мышкажыл — диди.

Шынаа-ла мал чеми белеткээр кол чер — Дале-Хөл девискаарында сиген эки үнген болду.

Оон соолунде түс-түс малчыннарның өдек-кыштагларын эргип көрдүвүс. 17 кыштагның шунтузунуң өдээн көнтарып, агар сентелгезин кылып каан. Чамдык Малчын-оол, Доржу, Балды мышкаш кадарчылар кижиин өлаар ыяшын бөлүн каккаш, тургузуп алганнар.

Ортаа Ак-Хөл деп черге кээривиске, инек кадарчызы Бүжүгет Сүгдер-оолдуң 100 баш инек кирер чаа каашазының түлүүн чаа-ла доозган болду. 20 шаа кижи ында шефтээн турлар.

— Кажаа шынарлыг, эки туттунган мышкажыл, ам кырын шириктеп, чылыглаары артган бе? — дидим.

Ол-ла малчыннарның чаа сонгуп алганы, кодаа Советтиң депутады Бүжүгет Дамдың тургаш:

— Ам бир хүн бүгү кадарчылар шефиле шириктеп, чылыглап каапкар бис, — деп карыылады.

Чайлагларда 12 кодан аягор ошку, 4 кодан бода мал семирип турар. Ол-ла малчыннар 800 ажыг сергелерни, 60 ажыг шарыларны бригадаиың эът планынга садары-биле Барыын-Хемчиктиң базазынче чоруткан.

Дале-Холдуң малчыннары бүгү-де ажыларны чангыс кижи дег дем-биле кылып чанчыскан: мал чеми-даа белеткээрде, «дек-кыштаг-даа септээрде кады ажылдаар. Бир эвес ким-бир кижи шефке келбейн барган болза, ону кадарчыларның бүдүрүлге хураларынга тургузуп чугаалажыр.

С. БЕЛЕК.

колхозта улусчу контроль болуунуң даргазы.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДААР

«Шын» солуннуң шериг-патриоттуг үндүрүлгези № 11 (17)

ӨӨРЕНГЕН ЧҮҮЛДҮ БЫЖЫГЛААР

Хамааты камгалалы—школага өөренир эртемверниң база бирээзи болур. Школага өөренижилер беш класстан эгелээн хамааты камгалалыының айтырыгларыг-биле таныжып, ядролуг, хамиктиг болган бактериялыг чевсектерниң халдавырыг факторларын өөренир болган оон камгалаңырыының өргаларын, дайының халдашкынының үезинде хамааты камгалалының медпомерин ёзутаар сагыыр турумнарыны, халдашкынга таварышканда болугга болган эш-өөрүгге дуза чедирерин өөренип эртер. Бо айтырыгларны өөренип эртеринге чылдың-на 15 өөредилге планнарын чарыгдаарын программада көргеп. Ынчалза-даа материалды бижыг-биле шимээдип алырыкта бо тускайлаан шактан аңыда, школага өөренип эрткен түүлдерни бижыглаарынга болган оңу херек кырында ажыттаан биливирге пионерлерниң болган школачыларының пионер лагерьлеринге эртирер дыштанышпазының үезинде оңу чеп ажыттап болур.

Пионер лагерьлеринге чайгы үеде хөй-хөй ажыктыг ажыл-херектер, ылаңгыя спортчу маргылдаалар, оюннар, туристиг походтар, отрядтар одагларының чанында солун беседалар болгузап турар.

Ол ышкаш бо ажылга «Зарница» деп шеригжиткен спортчу оюнуң чер-чедиве штабтары, хамааты камгалалының штабтарының болган курстарының ажылдакчылары, дайынчылар, сержанттылар, курлавырда офицерлер, дайының хоочун киржикчилери улуг дузалы чедирерлер. Пионер лагерьлеринге хамааты камгалалының ажылының техникизиниг күүседиринге чүүл кадарлыг болган оюн-наадыны, күш-ажыл болган угаан сайгарадырыгга дузалаар. «Зарница» оюнну пионер лагеринге сезон төнчүзүнде эрттирерин чурумчуткан, Орта сезон дургузунда лагерьге чоруттунган шериг-патриоттуг ажылдың түңнелин үндүрер.

Бо чылдың июнь айның соңгу, хүнеринде бирги сезонның дооскаанының соонда Таңды-Уула тайгазының аразында чараш турумалдыг Чагытай хөлдүң девиск кээрээде Терешкова аттыг «Байлак» «Орлёнок» лагерьлерге хамааты камгалалының талазы-биле шеригжиткен спортчу оюннарны организастап эрттиргеп. Ук оюннарга шилтээзи-биле 483 пионер болган школачы киришкеп. Бо оюнну эрттиреринге «Орлёнок» лагерьниң улуг вожатыйы Галина Саморокова, «Байлак» лагерьде күш-культура башкызы Владимир Богичев идепкейлиг чоруун көргүскеннер. Бо лагерьлерде хамааты камгалалының талазы-биле тускай булуңчуганнарны көргүүтүр жыгалларыгга, күш-ажыл болган угаан сайгарадырыгга дузалаар. «Зарница» оюнну пионер лагеринге сезон төнчүзүнде эрттиреринге чурумчуткан, Орта сезон дургузунда лагерьге чоруттунган шериг-патриоттуг ажылдың түңнелин үндүрер.

Бо чылдың июнь айның соңгу, хүнеринде бирги сезонның дооскаанының соонда Таңды-Уула тайгазының аразында чараш турумалдыг Чагытай хөлдүң девиск кээрээде Терешкова аттыг, «Байлак», «Орлёнок» лагерьлерге хамааты камгалалының талазы-биле шеригжиткен спортчу оюннарны организастап эрттиргеп. Ук оюннарга шилтээзи-биле 483 пионер болган школачы киришкеп. Бо оюнну эрттиреринге «Орлёнок» лагерьниң улуг вожатыйы Галина Саморокова, «Байлак» лагерьде күш-культура башкызы Владимир Богичев идепкейлиг чоруун көргүскеннер. Бо лагерьлерде хамааты камгалалының талазы-биле тускай булуңчуганнарны көргүүтүр жыгалларыгга, күш-ажыл болган угаан сайгарадырыгга дузалаар. «Зарница» оюнну пионер лагеринге сезон төнчүзүнде эрттиреринге чурумчуткан, Орта сезон дургузунда лагерьге чоруттунган шериг-патриоттуг ажылдың түңнелин үндүрер.

Бо чылдың июнь айның соңгу, хүнеринде бирги сезонның дооскаанының соонда Таңды-Уула тайгазының аразында чараш турумалдыг Чагытай хөлдүң девиск кээрээде Терешкова аттыг, «Байлак», «Орлёнок» лагерьлерге хамааты камгалалының талазы-биле шеригжиткен спортчу оюннарны организастап эрттиргеп. Ук оюннарга шилтээзи-биле 483 пионер болган школачы киришкеп. Бо оюнну эрттиреринге «Орлёнок» лагерьниң улуг вожатыйы Галина Саморокова, «Байлак» лагерьде күш-культура башкызы Владимир Богичев идепкейлиг чоруун көргүскеннер. Бо лагерьлерде хамааты камгалалының талазы-биле тускай булуңчуганнарны көргүүтүр жыгалларыгга, күш-ажыл болган угаан сайгарадырыгга дузалаар. «Зарница» оюнну пионер лагеринге сезон төнчүзүнде эрттиреринге чурумчуткан, Орта сезон дургузунда лагерьге чоруттунган шериг-патриоттуг ажылдың түңнелин үндүрер.

Бо ышкаш бо тема тыва чурукчуларының чуруктарында база бар. Оларны көргеш Тывага Совет эрге-чагырганы тургузар дээш оруе-тыва партизаннарның тыныыг демисеглин, маадырлыг чоруктарын, ханы пайыралын билип алыр бис.

Оруе-тыва партизаннарның бүүдүбас пайыралын көргүскен бо чурукту Москваның Сурков аттыг чурулга институдунуң студентизи Макар Монгуш биске эккелген. Аныяк чурукчуның тоогу-биле холбашкан бо чуруун номчукчуларының кичээнгейинге бараалгаттывыс.

Совет Армиянын дуржалеринге эки өөренип, сагыыга-чүрүмүнүг турарын даяп чоокта чаа шилээлеп чаныл чордум. Өөрээн суурумга ээримге, кыска үениң дургузунда дыка-ла өскерии берген болду. Школаны кады дооскан өөрүмнүң чамдыызы төрээн совхозунда багай эвес ажылдап турар. Ийи кижи садыг училищезин дооскаш, садыгдай бергеп. Чаңгыс-классчыл

ЧАГАА

кыстар Красноярскиниң кодээ ажыл-агый институдунда өөренип турар болду. Олар каш чыл болгаш төрээн черинге тускай эртемниг кижилер болуп ажылдап келирлер. А чаңыктары механизаторлар, чалаачылар болуп, совхозтуң ажыл-ижинге боттарының үлүг-хүүзүн киирип турарынга кижиниң сеткил-сагыыжы өөрүп келир чорду.

Совет Армиянын хүрээлеринде албаным уламчылаавышаан, Төрээн чурттумну камгалажып турарымга чоогаарланып чор мен.

Владимир СОДУНАМ.

Н-кезектиң дайынчызы.

Маадырларга тураскаал

Ивано-Франко облазы. Надворян районга Ада-чурттуң Улуг дайынының чыдарында Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры С. А. Ковпактың партизан катгыжыышкынының гитлерни эжелекчилер-биле маадырлыг тулушкан черн болуп турар. 1943 чылдың июль—август айларында партизаннар даг черге бүдүлеттирген турган. Чоннуң өжээн негекчилери дайзын-биле эрес-дидим, дең эвес тулчушкунну кылганнар. Олар немец штабты, харылзаа бедидирин чок кылган болгаш көвүргүү буза тепсип-кеннер. Дайзын чүе-чүе солдаттарын, офицерлерин өскүнген. Кадыг-берге сегиргин алышкын үезинде партизан катгыжышкынының комиссары, Совет Эвилелиниң Маадыры С. В. Руднев маадырлыы-биле өлген.

Надворян районнуң ажыл-ишчилери эрес-маадырлыг партизаннарның дугайын утпайн, тураскаадырыы-биле сактып чоруурлар. Яремча хоорайда партизан алдарның музейин болгаш партизан ковпакчыларның тураскаадын ажыткан. Тулчуушкун болуп турган черлерде тураскаадыг демдектерни кылгаш.

Чылдың-на Совет Эвилелиниң ады-бүрү булуңнарындан мун-мун туристилер партизаннарның дайынчы алдар черлерин сонуургап, көрүп, ковпакчыларга дузалажып турган кижилер-биле ужуражып турарлар.

ЧУРУКТА: Яремчада партизан-ковпакчыларга тураскаал. Авторлары — УССР-ниң улустуң чурукчузу В. Бородай, архитекторлар А. Иващенко болгаш Кариат тулчуушкуннарының кирижикчизи, Совет Эвилелиниң Маадыры С. Тутченко.

В. МИГОВИЧ болгаш А. КРАСОВСКИЙ оларның фотозу.

Кым, чүү-даа уттундурбаан

Кызыл истекчилерге дузалаар

1969 чылда Бии-Хем районнуң Өөк 8 чыл школазының кызыл истекчилериниң кежигүнүнге киргеп мен. Ынчан ук школаның башкызы П. К. Палилова Тывага совет эрге-чагырга дээш туржуп турган кызыл партизаннарның маадырлыг чоруктарының дугайында пионерлерге чугаалап бээрин дилээн чүве.

Мен бодумнуң чангыс чер чурттугларымның бактаап турганы кызыл партизаннарның дөртүү ротазының дугайын төөгүн бердим. Ынчан 1918 чылдың февральда мээң өөрүм Т. Е. Власов, М. Н. Турков олар Туранның болгаш Өөктүң кулак-байларын базарынга эрес-маадырлыг чоруун көргүзүп, аңаа идепкейлиг киришкеннер. Олар үр-даа болбаанда, ол-ла чылдың майның үште дайзынналрның холуудан өлгеннер. Ол ышкаш кадыг-берге демисеглин үезинде кызыл партизаннар Н. Крюков база С. Беспалов олар чонунуң аас-кежии дээш тулчуушкуннарга каш удаа киржип чораан, сөөлүнде барып өлүрткеннер.

1919 чылдың июльдуң төнчүзүнде Бии-Хем районнуң Хадыңга болган чүве. Трофим болгаш Алексей Ткаченкиин алышкылар Козаковтарның өг-бүлезин, Константин Макаров олар дөртүү партизан ротазының командирининг дужаалыбиле Усинск суурдан дайынчыларның оък-чепсээн чажыдыр-биле үндүр сөөртүр даалганы алган. Ону дүне чажыт өзу-биле чорудар турган. Олар шеригнин чажыт даалгазын төнчүзүнге чедир күүседип шыдаваннар. Ынчалзажок ол кызыл партизаннарны кулак-байлар ак-гвардейжилерге садыкан. Олар дайынналрның холунга киргеннер. Кызыл партизаннарның өнүү-көрежизин хавыргап, мал-маганы-биле кады ак-гвардейжилер Туранче сүрүн апартаннар.

Козакова кадайның көрээнге дилиглиг октар хавын азындыргаш «бистер кызыл партизаннар бис» деп кудумчуга алгырарын дужааганнар Ынчан ол чүүү-даа ыыттаваан. Оон бажының дүгүн чуда тыртып, Ширинн дээр байның бажыңынга чедир сөөртүп эттээн. Кажан тут-турганнарны байның херимнинг иштинге киирип экижээрге, оларны элирик актар угаан-медерелин оскунгүжечедир соп, эриндеп келгеннер. Олар моорап барып ужарга, сут кудуп тургап, оңгарып ап, база катап эриндеп турган. Оон соонда оларны хем эриинге эккелгеш, араатанзыы-биле хилинчектеп, салаазларын одура кезип, алак соонда селеме-биле баштарын одура шаап өлүрүп кааннар.

Партизаннарның өлген сөөктөрин эрги хөөрүң чанында тейжигешке хөөп каапкан. Туранның ламазы партизаннарны төөрге оруукшуларын өөредип, хемчег алырын ораадажып эгелээр. Оон шериг хүдээлгезин ак сеткилдиг арттирип турарын кезектиг командирлери мактаар чорду. Ынчангаш бодунуң төрээн чери Хандагайты суурже шилээлеп чанар эргени ол чедип алган.

Өскен черинге чанып келирге, ону бичии дунмалары магадап, хөрээнде чайнап чоруур хөрек демдектерин суйбагылап, кандыг кижи ону эдилээр чүвел дээрзин айтырып турганнар. Ада-иези-даа өөрүп, арткан чылды оон-даа эки челишкиннерлиг арттиреринн аңаа күзээш, оглуң база да А. С. Звягинцевтуң удуртугпаы-биле кызыл партизаннарның чажыт организациязы ажыдаан эгелээн. Ол ышкаш Кравченко биле Щетинкинниң отрядтары Тывага кээриниң мурнунда өске-даа партизаннар отрядтары тургустунуп, ак казахтарга удур демисеглп чорудуп турган.

Кажан командир Кочетов Москваже чоруткан соонда, оон отрядының командирлеп мени томуйлаан чүве. Ынчан бүгү Тывага 6 рота турган. Оон командирлерин силерге бижип чоруткан болгай мен. Силерниң биле харылзажырыының мурнунда, материалдарны солуннарга база парлаткай мен. Оон номчуп ап болур силер. Силерниң пионержи ажыл-херээнерге чедишкиннерни күзедим» деп, ол түнелинде бижээн.

Оөк 8 чыл школазының кызыл истекчилери хоочун салгалдың кижилериниң революстуу, дайынчы болган күш-ажылчы чаагай чаңчылдарын салган ап турарындан аңгыда, оларның дутайында солун материалларны чыып турарынга кым-даа өөрүүр. Ынчангаш бистер хоочун партизаннар, дайынчылар кызыл истекчилериниң пионержи ажыл-херектеринге ам-даа шыдаар шаавыс-биле дузаны көргүзер ужурлуг бис.

С. БЕЗЫЗВЕСТНЫХ.

Ада-чурттуң Улуг дайынының кирижикчизи.

АДАЗЫН САЛГААН

Аныяк хөйжу Маскыр-оол Дукар-оол 1972 чылда дунгужун төрүүр 320 аныяк хойну хүлээп алган, түс хойга онаалыгтыр 96 тураганны алган, а бо чылын оон көргүзүүр 97 болган, келир чылын түс ажыр алырынга ол быжыг бүзүрелдиг. Түге дээрге, оон коданы ам төлгүр үезинче чаа-ла четчип кирген.

Дукар-оол кадарган хөөн чайын чедиштир семиртип алган, кыштан хүр ажырып, чаш мал, дүк алыр планнарын бүзүрелдиг күүседип чаңчыскан. Оон ындыг быжыг туруштуунун бир бүзүрелдиг магадылалы болза, оон аданезининң, бригадазының дуржулгелиг малчынналрының хүн бүрүде боттуг арга-сүмелп, ачы-дузазы боон келген.

Оон ачазы Донгак Санчыевич Маскыр-оол, авазы Ховалыг Терек-ооловна Айыраа түс черинн хоочун арат малчыннары. Олар чөрбн ажыг чыдарның дургузунда нинтининг малын кадарып келгеш, ам пенсияже үнгеннер. Мал малдан өөренген кырганнар ол чокка одуруп-даа шыдавас, ынчангаш хөөн оглу, кенинге хүлээпп берзе-даа, ында дузалакчылавышааннар.

Аныяк малчынларга ол база улуг дузалыг, түге дээрге, Донгак Санчыевич шээр малдын онзагай ажы-чаңын чүгле эки билир эвес, а база ол ышкаш түс черинн агаар-бойдузун, сүүзүнүүг одар-белчимирин билир, а Ховалыг Терек-ооловна дуржулгалыг сакманчы.

Олар уктуг малчыннар. Шаандан тура Үрбүннүң, Каравейнин, Саргалдың одарларынга көжүп, мал хавырып келген, ялыы-түренги ада-иезинин чымыштыг ижин көрүп, чаа амыдыралдың аас-кежиктиг ак оруунче үнген.

Ада-чурттуң Улуг дайзы эгелей берген дошкун үеде олар фронтуга кызыл коштар организастаар ажылга идепкейлиг киришкен. Боттарының улуг-хүүзүнде фронтуга белек кылдыр 7 аътты, 80 хой, өшкүнү болгап 5 мун тыва акшаны берген.

Ада-иезинин буянныг малчын ижин ам оглу Дукар-оол биле кенин Дадар төлептиг уламчылап, чонунуң хүндүткелин, өөрүшкү, чоргааралын чаалап алган. Аныяк хойжу өг-бүле тускайлаан малчынналарла ам алды чыл ажып чоруур.

Дукар-оол Маскыр-оол Улуг-Хем район Советининн депутадынга ам ийи удаа сонгуткан. Куш-ажылдың Кызыл Тук орденнин эдилекчизи, ВЛКСМ обкомунуң кежигүнү, ВЛКСМ Төп Комитединиң дээди шанналы «Куш-ажылчы шылгараде» деп хөрек демдээнин эдилекчизи. Дадар кодээ Советтиң депутадынга каш удаа сонгудуп чораан.

«Найырал» совхозтуң бо аныяк-даа, хөөчун-даа база Үрбүннүң өске-даа малчыннары хөй кыргылдазын, чууладзын организастыг дооскаш, шапкын Улуг-Хемнин Каравей кызаазындан хойларын кежирип, хем ол чарының серинн чайлагларынче көжүп турган үеде, аңаа чораан мен.

Совет Тыванын өске-даа хөй-хөй малчыннары ышкаш, оларның өөрүшкү-маңнайы ажок. Түге дээрге совхоз чартык чылда күүгнеге сүт, хүк, эът дужаар планнарын чедиишкининг күүседкеш, республика Наадымын төлептиг уткаан.

А. БУЯК.

Совет эрге-чагырга дээш оруе-тыва партизаннарның эрес-маадырлыг чоруктарының дугайында чечен чугаалар, шулуктер, ырлар хөйүбиле бижиттингеп. Олар аныяк оолдар, кыстарны адаларның революстуу, дайынчы болган күш-ажылчы чаагай чаңчылдарынга кижизидерингге улуг ужур-дузалыг болуп турер.

Ол ышкаш бо тема тыва чурукчуларының чуруктарында база бар. Оларны көргеш Тывага Совет эрге-чагырганы тургузар дээш оруе-тыва партизаннарның тыныыг демисеглин, маадырлыг чоруктарын, ханы пайыралын билип алыр бис.

Оруе-тыва партизаннарның бүүдүбас пайыралын көргүскен бо чурукту Москваның Сурков аттыг чурулга институдунуң студентизи Макар Монгуш биске эккелген. Аныяк чурукчуның тоогу-биле холбашкан бо чуруун номчукчуларының кичээнгейинге бараалгаттывыс.

КЫЗЫГААРЖЫ

Чоокта чаа шеригнин Н кезээнге чордум. Ында чангыс чер-чурттуум солдун кызыгааржы хүлээлгезинн канчаар эрттирип турарын сонуургап көрдүм.

Оон алын Владимир Кара-Сал дээр. Ол дайынчы болган политиктиг белеткелдин тергиинин. Кажан кызыгаарга хайгааракчылап чоруп турда, оон овааырымчалыг чоруун, чурттуунуун аш-өөрү кайгаар.

Владимир хүндүс болгаш дүне хайгааракчыларның ие көөр тускай керекселиг шын ажыглап биливр болгаш кызыгаарга чыткан даштар турумунда эвес болза, дораан-на эскерип, хемчег алырын ораадажып эгелээр. Оон шериг хүдээлгезин ак сеткилдиг арттирип турарын кезектиг командирлери мактаар чорду. Ынчангаш бодунуң төрээн чери Хандагайты суурже шилээлеп чанар эргени ол чедип алган.

Өскен черинге чанып келирге, ону бичии дунмалары магадап, хөрээнде чайнап чоруур хөрек демдектерин суйбагылап, кандыг кижи ону эдилээр чүвел дээрзин айтырып турганнар. Ада-иези-даа өөрүп, арткан чылды оон-даа эки челишкиннерлиг арттиреринн аңаа күзээш, оглуң база

катап турар кезээнче үдеп чорудупканнар.

Заставага келгеш, хүдээлгезин күүседип киринкен. Удатпаанда ол база-ла тергиининерниң бирээзи болуп, «Тергиин кызыгааржы» хөрек демдээнин II-ги чергези-биле шаңнаткан.

Ындыг хөрек демдектерин кызыгааржы кижи бүрүзү чедип албас. Ол комсомол кежигүнү, разрядлыг спортчу. Төрээн чурттуң кызыгаарын карак өгү дег камгалапшыаан, шериг албанын В. Кара-Сал ынчалдыр ак сеткилдиг арттирип турар.

О. МОНГУШ.

БОТ-ӨӨРЕДИЛГЕЛИГ БАШКЫЛАР

Дээди өөредилге черлериниң бот-өөредилге системазы-биле тускай эртемнигларни белеткээры аныяктар дугайында СЭКП-нин XXIV съездизининг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш биспин чурттувуста чугула хемчегларни чорудуп турар. Түге тоскуу беш чылда безин дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлерги 9 миллион хире тускай эртемнигларни белеткээр.

Улус ажыл-агый сорулгаларын чедиишкининг шиитпирлээрингге дээди школаларның ужур-дузазын партия болгаш чазак онзалап көрүп турар. 1971 чылдың октябрьда студентилерниң Бүгүзвилел слёзунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев мынча деп чугаалаан: «Амгы үеде университеттерге, институттарда, техниктиг ортумак өөредилге черлериниде өөренип турар кижилер дээргеле биспин планнарывысты күүседиринге аң чоокку үеде иденкейлиг, чогаадыкчы ёзуубиле киржир ужурлуг кижилер болур».

Ынчангаш башкарылганың амгы үе-чадада методтарынга, чаа түүлдү медереп билириниге, эртем-техниктиг деңнелгенин перспективин эскерип билиринге, чаа айтырыгларны шиитпирлээрининң эң эки орулгарын тывармынга доозувучуларны белеткээр дээш, дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлери өөредилге-кижизидилге ажылларын улам сайзырадын турар. Ол сорулгага дүүштүр өөредилге программалары, планнары чаартынган. Өөредилге черлери биле бүдүрүлгелериниң аразында холбаазы улам күштелген. Тускай эртемниглерни белеткээр айтырыг түгле өөредилге черлериниң эвес, а бүгү шиитпиниң херээ.

Амгы үеде бистиң чурттувустун дээди өөредилге черлериниде бүгү студентилерниң 36 хуузу, азы 1 миллион 600 мун ажыг кижилер бот-өөредилге системазын дамчыштыр тускай эртемни чедип ап турар. Бо улуг херекке Кызылда күрүменин башкы институду болуунун улуг-хүүзүн база киирип, республиканың хөгжүдезинге чүүл кадрларны — башкыларны белеткеп турар. Институттуң бот-өөредилге салбырының үш факультединде 800 ажыг студентилер өөренип турар.

Бо өөредилге чылының төнчүзүнде 72 кижи бот-өөредилге салбырын чедиишкинниг доозуп, орус, тыва дылдар болгаш математика биология башкылаар тускай дээди эртемни чедип алгае.

Чайгы сессияның үезинде факультеттерниң I, II, III, IV курстарының бот-өөредилгелиг студентилери өөредилге планнарын долузу-биле эрткен. Олар лабораторияларга практиктиг ажылдарны күүседип, хову-шөлдер үнүп, колхоз, совхозтарның ажыл-агый черлеринге барып, хайгаарлаларын дуржулгаларны кылганнар.

Институттуң талазындан студентилерниң өөренир, чурттаарынга таарымчалыг байлаштарны тургускан. Ылаңгыя өөредилге корпустарынга пинг чемниг буфеттерни эки организастаан. Чаш уругларлыг херээжен студентилерни чурттаар черлер-биле бүрүн хандырган.

Факультеттерде өөредилгенин шынары экижээн. Бешки түнелди физика-математика факультединиң II, III курстары чедип алган. Маңаа математика кафедразының эргелекчизи Х. О. Ондарның болгаш декан В. И. Даңылейконуң киирген үлүүн онзалап айтыры чугула. Биохимия факультединиң студентилериниң өөредилге-экзаменниг сессиялырга киржилерин элээн экижээн.

Бот-өөредилгелиг студентилернин иштинден дыка хөй кижилер эки өөренип турар. Оларга хамаарышгыр Улуг-Хемнин Арыг-Узүүнден О. В. Стихин, Бай-Тайганын Кара-Хөлдең Д. Д. Салчак, Кызылдың школа-интернатган Л. Д. Антышева, «Барлык» совхозтун школазындан Л. Б. Даңбар. Тээли 8 чыл школазындан Л. Д. Салчак дээш өскелерниг-даа адап болур.

Бо 1972—73 өөредилге чылында бот-өөредилгелиглерни долуу-биле хааре тудар дээш элээн хемчегларни алгылаан бис. Бистин ажылывыска Чырдыышкын министерствозу, чырдыышкынның, дээди школаның болгаш эртем черлериним ажыллакчыларының профсоюзил обкому база СЭКП райкомнары боттуг дегкимчеин көргүзүп келген. Оон түнелинде кышкы, чайгы сессияларга келир студентилерниң саны көвүдээн, өөредилгезинин шынары экижээн орар. Чамдык онза чылдагаанның киижилер сессияга кээп шылаваан чылдагаанын баал чокка дынадып турар. Өөренир күзелдиглерниң саны көвүдээн. Чаа өөредилге чылында бот-өөредилгелиг салбырга 125 кижини хүлээп алыр ужурлуг турлы, орта 300 ажыг киижи биллириишкин киирип, конкурска тирилкен.

Бистин ажылывыска чамдык чедиишкинер-биле чергелештир четпестер база хөй. Ылаңгыя студентилерниң сессияларын ооладаар азы келбейн баар чуруктары ам-даа бар. Чижээлээрге, чайгы сессияга Моңгун-Тайгадан келзе чогуур 6 студентиден түгле 1 кижи, Тес-Хемден келзе чогуур 7 кижиден түгле 3 кижи келген, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга болгаш өске-даа районнарга байдал база-ла ийи эвес.

Институттуң бот-өөредилге салбырында амгы үеде өөренип турар болгаш моон соңгаар амаа кирер башкыларның амыдырал - чурттагаа ы б ч е, өөредилгезинче онза кичээнгейин салып, оларның дугайында башкыларының ажыгуут хуралларында институттаа барган материалдарны сайгарып, делгереңгейн-биле чугаалажыры чугула.

К. СИМЧИТ,

Кызылда башкы институдумуң бот-өөредимге талазы-биле проректору.

СОДАК

Рассказ

I.

Бестиг-Ажыктың чечек шыпкан, серинн, чайлаа мөнгилиг кожагарның баарында чаштыгаан. Маңаа машина безин кээр эвес, чүгле майгынчарлыг малчыннар мал семиртип келир чер-ле боягай. Мында кадарчыларның ян-не ажурагының Күдүктээр ирей. Чогум ады Чоксум, а Күдүктээр даарге шаанда хүрежип чоруур үезинде ат боон артыкан шолазы дижир чүве.

Хүн алаан хереп келгенде Күдүктээрлериниң аалының кырынга вертолёт ужуп келгеш, селбер пөштеринин будуктарын, чечек, ситенни эстетнипаан хонупкан. Вертолёттуң чиктезинде узун хүртүлериниң долганыры соксап турда, оон эжин ажыттынган соонда, совхоз директору Ондар биле хойжу бригаданың солукчу кадарчызы Кошкар-оол дужуп келгеннер.

Агаар «аъдындан» дүшкен кижилер-биле аал эелери амыр-меңги айтыржып чолугушкан соонда, Ондар даргa даалаштырып чугаалаан:

— Бистиң районнуң ырак чайлагларындан Наадымга баар кижилерни район төвүнге чыыры-биле тускай вертолёт чоруткан чүве-дир. Силер база баар болгай силер, малчын, дүрген олурар-ла-дыр. Сени солуурy-биле кадарчы база экелиивис — дээш, Кошкар-оолче айткан.

— Божуула че, малчын. Мен-даа сээн коданыңны кайы чокталыр ийик мен — деп, Кошкар-оол деткээн.

— Менде чүү боор ийик, белеп-ле болгай мен — дээш, Күдүктээр шериг таалынын ажык аскынга салгаш: — Маңаа содак бар чүве ийин — дивишаан, барба үжей берген.

— Алдан хар ажып турган, ам кээп содакты чоорун ол? Үзарбя, үжен чылдар мурнунда чүве мынчага чыдар чүве бе — деп, оон казайы кылыктанган.

«Кыраан назыда кырган Күдүктээр күрежир дээн-дир. Алдар кылыыр алдан дөртке олурупса-даа чүл ынчаш» — дижип, майгынга кижилер ону кыжыраннар.

— Оо, бо чыдыр. Кижите бээр деп болдан чүве-ле болгай — дивишаан, малчын үгүлээлап турган даараан, кара савыяа содакты чаза түткан.

Улус кезек ыят чок ону маган, белдүчүп келген.

— Ачай, бо содаанны музейге берип каг! — деп, деймер кызы Сайлык сүмелээн.

— Шупту кыс боорунарга мынзыг-ыр. Оон башка моны кедип, хүрешпес силер бе. Созакты чүгле улус көөр эвес, ону кеткен эрес-кашпагай эрнин хүрежир күзенчиг болгай. Бээр кижи тыпты бээр он, уруум — деп, Күдүктээр хүрежип чоруур үезин сактып, занязын хайыладыр таакпылап, кезек орган.

Малчын содаан таалынналаш, вертолётка олурупкан. Удаткан чок оон аътыг, чадаг хой кадарып өскен, ынак черлери соога өттүр чүгүртүленнир көзүлүлеп келген. Ол бүгү чүрүмелер малчынны содаанын төөгүзүнден чарыктыыпкан.

Наадымга бараалгаткан хүреш Күдүктээрге байырлалдын ак-не солун үүлү ышкаш сагыныргаан. Ол хүреш үезинде каш-даа удаа алгырбышаан, тура халаан. Шүүлген, үжүүрлешкен болгаш үшкү, дөртку черни алган мөгелерни шаңгай бээрге, ол шыдашпайн ынаар маннаткан. Ынчалзажок стадионда корум-чүрүм түдүп турар кижилер ону мөгелерже чоокшулатпаан.

Шүүлген мөге доруг аътыг шанналга алташ, стадионну долганыр чыраладып эгелээн. Танывазы мөге оон дужунга кәөрге: — Оглум, эрестиг-ле болдун! — деп. Күдүктээр боду безин билбейн алгырыпкаш, солунда ораап алган үүлүн өру колургеш, чайлаан.

Шаннал тыпсыры доозулган. «Даан-дээнинин» хоюг аалгазы, чоннун хөлээзинин келереп келген. Күдүктээр «канчап-ла шүүлген мөгеге дужар чоор» дээн бодал-биле мөгелернин беттинип турар черинче маннапкан.

Шүүлген мөгени долгавыр оон эш-өөрү, корреспонденглер дээш кижи-ле эндерик. Эзер-чүгек. бүрүн

доруг аътты-даа шоолуг тоовайн, малчын шүүлген мөгеделе барган. Ол шүүлген аныяк эрнин холун бодунуң чоон салаалары-биле ынаыг түпүшаан, чугаалаан:

— Оглум! Эки-ле хүрештин. Мен — «Херел» совхозтуң малчынны кижи мен. ТАР үезинде каш кожуун маргылаазынга шүүлүп-даа чордум. Мээн белээм кылдыр бо содакты хүлээп ап көр. Шаанда Арзылан шолалыг мөге кижи менээ берген чүве.

Мөге савыяа содакты чада түпүшаан: — Четтирдим, акый. Адынарны кайызы дээр ирги? — деп айтырган.

— Чоскум дээр. Хөйде тараан адымны Күдүктээр дээр болдуур ийин.

«Сураглыг мөге чораан Күдүктээр бодуңун содаан шүүлген мөге Сиир-оолга түтсүп тур!» — деп, бир кижи алырган соонда, фотоаппараттар чыскыгайны берген. Күдүктээр сүрээзээнинден мөге-биле чугаалажып четтикпээн. Оон кадында кады чораан өөрү база даалаштыра берген.

— Күдүктээр акый, белээнерни чүүн-биле харылаар кижи боор мен. Торгу тоннуг кижи мээн бо шаннаткан аъдымны мунуп, маңаа кезек чортуп көрүнерем — деп, Сиир-оол сагыш човап чугаалаш, аъттың ынын түтсүп берген.

Торгу тоннуг, шаңналыг малчын чыраа аъттыг кезек бастырыларга, чоп ону сонуургап дойлуп турган.

III.

Сиир-оол кежээге чедир белекке алган содаан магадап, эш-өөрүнге көргүзүп, чаагай сеткилдиг малчыннын дугайын бодап келген. Хенертен оон бажында бир-ле бодал чык дээн.

«Адыр-адыр... Ачамның адазы Арзылан Дүгүр алдан тос харлыг турган, тос кожуун байырлалынга ону октаан, аныяк мөге эрге савыяа содаан берген деп чугаа бар ышкажыгай. Ол кижи Күдүктээр ол эвес ирги бе?...».

Яңы-бүгү бодалдар Сиир-оолду оожургатпаан. Ол малчыннар турар черлерни эргий чораан, арай деп Күдүктээрни тып алган. Чугаалажы-чугаалажы кээрге, оолдуң кырган адазының союза ылапла ол болган.

Хоочун болгаш аныяк ийи мөге чугаалашкан түүм-на бот-боттарын улам билчип, мырынай адаштылар ышкаш апарган.

— Кай Улан-Удэ хоорайда өөренип турар ышкажыл сен, оглум? — деп. Күдүктээр чугааны улампчылаан.

— Ийе, ында көлээ ажылагый институдунуң дөртку курузунда мен.

— Мээн уруум база ол хоорайның культура сургуулунда үүве ийин.

— Ады ким ийик?

— Сайлык. Ам аалда ыыштанып тур.

— Сайлык! Сайлык Чоскум Донгаковна ышкажыл.

— Ийе ол. Таңыыр-дыр сен бе?

Сиир-оолдуң мага-бодунче бир-ле от чүгүре берген ышкаш апарган, харлыгып. Күдүктээрнин делгем эктинген кусластанныпкаш, чугаалаан:

— Силер Сайлыктың адазы ышкажыл силер! Сайлык-биле бис. Бис шагда-ла бот-боттарывыска...

— Билдим, билдим, оглум.

— Төрел болур бис. Төрел аалым.

— Каттышкылар эвес ыйнаан — дээш, малчын хүлүмзүрбүшаан, караан базып казн.

Сиир-оол бодамчалыы конмуг, бажын чөпшээрежиниң өзүлү-биле согап кылган, үламчылап чугаалаан:

— Магалыг-ла хүн ужурашкан-дыр бис. Савыяа содаанарны чамга-хирге боравайн, чарыныгның аланга дүшпес мен. Шаңналга алган аъдымны силерге берейн. Сайлыкка чедирип көрүнер.

— «Күдээзинин күжүн көөр» деп чүве бо ышкажыл? Аныяк назын үезинде арай халажып болбас, оглум. Аъдыңны баштай адан-иенге, арат-чонупга коргус. Оон соонда Салымныг-Арг баштап, бистиң чайлаавыска чыраладып чедип кел. Аъы-төл силерге аас-кежиинден артык чүүн күзээр мен — дээш, Күдүктээр оолдуң колун тутган.

В. СЕРЕН-ООЛ

ДЕЛЕГЕИНИҢ VIII КИНОФЕСТИВАЛЫ БАЙЫРЛАЛДЫГ ХАГДЫНГАН

«Россия» деп гостиницада Күрүнениң концерт залынга Москвага делегейниң VIII кинофестивалының аалгазы соолгу катап чагыланган. Совет найысылалга 86 чурттуң экран мастерлерин чыылдырган ең улуг дээн кино-чыыш делегейниң дешилгелиг кино уран үүлүүнүң чайынналчак көргүзүү болган. Фестивальдың тугунда: «Кино уран үүлүүнүң гуманизми дээш, тайбың болгаш улустар аразынга тайбың дээш» — деп, буянныг-чаагай кыйгырыгны бижип каан. Москва фестивалынга 1.700 ажыт режиссёр-лар, сценаристер, актёрлар, критиктер, журналистер чыылган. Ол сан база-да, экраның улам хөй мастерлерив үстүнде кыйгырыг каттыштырып турарының херечизи-дир.

Фестивальдың июль 23-те «Россиявыда» концерт залынга делегейниң дешилгелиг кино уран үүлүүнүң чайынналчак көргүзүү болган. Сценада — фестивальдың организаксы комитединиң болгаш директизиязының кежигүннери, конкурс жюрилериниң кежигүннери, хүндүлүг аалчылар, экраның сураглыг мастерлери.

Конкурс жюрилериниң дараалары — ССРЭ-ниң улустуң артизи С. Ф. Бондарчук (чечен чогаал фильмверниң), ССРЭ-ниң улустуң артизи А. М. Згуриди (кыска хемчээлиг фильмнер), чогаалчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. В. Михалков (уругларга фильмнер) олар тиилекчилерин адап, оларга шаңналдарны тывыскылаан.

Кинопрессаның (ФИПРЕССИ) Делегей каттыжышкынының оралакчы президентизи Г. А. Капралов биле ССРЭ-ниң Кинематографистер эвилелиниң баштаар черинiң бирги секретары Л. А. Кулиджанов олар ФИПРЕССИ-ниң болгаш ССРЭ-ниң КЭ-ниң шаңналдарын тывыскан. Москвага делегейниң VIII кинофестивалының Чыдыгыр директору В. Е. Баскаков хөй-ниитү организацияларының тывыскан шаңналдарының дутайын чарлаан.

Фестивальдың оргкомитединиң даргазы, ССРЭ-ниң Күреживо даргазы Ф. Т. Ермаш чыыланнарга чүве үгээлээн.

Бистиң бо чыыжывыс делегейге тааржычалыг байдалдың үезинде боон арткан деп, ол чугаалаан. Л. И. Брежневтиң амгы үеде ниитилел амыралынга кино чогум кандыг черни эзээр ужурлугул хөөраанны дугайында болдунун чагаазында айтыкланын фестивальдың киржикчилерин шупту ам-даа утпааннар. Чер кырынып улустары бот-боттарының аразынга билчишкинге болгаш тайбынга, кады ажылдажылгага, гуманизмнин болгаш найыралдың тиилээринге идиг кылыр, ынаыг чогаалдарны акран мастерлерин-ден манап турар.

Фестиваль хүннеринде карылгаалар эжиккээн, солуун планнар болгаш бодалдар тыылган. Ол бүгү удавас экраннарга боттанып, костюр болгаш көркүүлерниң өөрүшкүүн болдурарынга идегелиг Оргкомитет даргазы изереткен.

Фестиваль хагдыгган деп чарлаан. Залга Совет Эвилелиниң күрүне гимнизи чаңгыланган.

Москвага катап ужурашкынже чеңир, байырлыг!

(СЭТА).

Москва кинофестивалының шаңналдары

Делегейниң Москвага болган VIII кинофестивалының түңнелдерин июль 23-те чарлаан.

Четчо хемчээлдиг чечен чогаал киноларының конкурузунга алдын медаль шаңналдарны «Хосталга — таалынчыг-ла сөс!» деп кинога (ССРЭ); режиссёр Стенли Крамерге (АКШ, «Шынында Оклахома» деп кино) — гуманизм темаларын кино уран үүлүүнге көргүзериниң шын боттандырганы дээш; «Ынакшыл» деп кино-чурукка (Болгария) тывыскан.

Журнинiң тускай шаңналдары-биле «Маттеотинни өлүрген үүлгедиг» деп кинону (Италия) — политиктиг теманы чайынналчак көргүскенин дээш; «Сутеска» кинону (Югославия) — фашизмге удур демисел темазын эки көргүскенин дээш: «Оң чылдар» кинону (Мексика) — национал-хосталгалыг демисел темаларын эки көргүскенин дээш шаңналаан.

Моңгун медаль шаңналдарны «Фотография» (Венгрия), «Коперник» (Польша), «Оорлаашкын» (Франция) деп киноларга алган.

Херээжен рольдарны эң эки нүүсеткенинин шаңналдарын Ча Жанга («17 дугаар параллель: хүннер, дүннер» деп кинога, ВДР) болгаш Ингрид Вардундуга («Линияның куда дужүргенин» деп кинога, Норвегия) тывыскан.

Эр кижиниң ролүн эң эки нүүсеткенинин шаңналдарын Сержио Корбуччиге («Майсинику чурттуг кижи» деп кино, Куба) болгаш Рамаз Чхиквадзеге («Тарымал олурбулгалар» деп кино, ССРЭ) тывыскан.

Журнинiң дипломнары-биле «Оскерликти болурунуң хүнери» (Чехословакия), «Аал, эргим аал» (Бельгия), «Тарымал олурбулгалар» (ССРЭ), «Туки-Буки» (Сенегал), «Частымышкын» (Румыния) деп киноларны шаңналаан.

Хроника-документалдыг эң эки кино-чуруктар дээш кыска хемчээлдиг кино-чуруктар конкурузунуң моңгун медаль шаңналдарын «Ажылдаар черге олум» (Италия); «Мунгаранчыг алдын» (Колумбия); «Чуонг Сонче орук» (ВДР) деп киноларга — дайынның берге үезинде кино репортажын дидим, шудургу тыртырганы дээш тывыскан.

Эң эки артем-тайылбырлал киноларга моңгун медаль шаңналдарны «Кызыл хуу» (Дания) болгаш «Сут адаанын агынары» (Великобритания) киноларга алган.

Бойдус камгалаар дээш кижиниң демиселиниң темазын көргүзериниң чедишкинниг шиитпирлээни дээш журнинiң дипломнары-биле «Селгүүстээшкин» деп кинону (Чехословакия) — ширит-чуруккудулганы онза шиитпирлеп көргүскени дээш; «Том Сойер» кинога (АКШ) — Марк Твениң чогаалын экранчыларын чаартканы дээш тывыскан.

(СЭТА).

Моңгун медаль шаңналдарны «Аяң-чорук» (Иран), «Оңдаа дерзин, ойлукчок оол» (Польша), «Точка, точка бичесек...» (ССРЭ) деп киноларга алган.

Жури хүлер медаль шаңналдарны «Адыг адыг биле кюуи Цибулька» (Чехословакия) кинога — эң эки комедия дээш; «Вероника» кинога (Румыния) — төөл жаврыг эң эки хөгжүм чогаалы дээш тывыскан.

Журнинiң тускай дипломнары-биле «Селгүүстээшкин» деп кинону (Чехословакия) — ширит-чуруккудулганы онза шиитпирлеп көргүскени дээш; «Том Сойер» кинога (АКШ) — Марк Твениң чогаалын экранчыларын чаартканы дээш тывыскан.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

РАУЛЬ КАСТРОНУҢ ЧУГААЗЫ

ГАБАНА. (СЭТА). Кубаның Революстуг чазааның премьер-министрiниң бирги орлакчызы, Коммунистиг партияның Төп Комитединиң ийиги секретары болгаш Революстуг чепсектиг күштер министри Рауль Кастро Кубаның дээди шериг-инженер училищезинiң доозукчуларынга офицер атты тыпсырыгын ёзуулалынга үүве чугаалээн. Куба улустуң революстуг чаалап алышкынарын камгалаарының херээжен Чепсектиг Күштериниң улуг ролюн, солдаттарның болгаш офицерлериниң дайынчы белеткелиниң өзүп турарын демдеглээн.

Совет Эвилелиниң бүгү талелыг, харам чок дузалажыгының Кубаның Чепсектиг Күштерин улам быжыглаарынга онза улуг ужурдузалыын министр онзалап демдеглээн.

Совет Эвилелиниң тайбыгга ынакшылыг даштыкы политиказының салдарындан делегейде амгы үеде боон турар чаартыгларже онза кичээнгей салгаш, Рауль Кастро болза, ол дээрге СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чоокта чаа аян-чоруунуң түңнели дээрзин айыткан.

Революстуг чепсектиг күштер министри чугаазының түңнелинде партияның база революстуг чазактың оларның мурнунда салган сорулгаларны алдарлыы-биле күүсединче солдаттарны база офицерлерни кыйыргаан.

АФГАНИСТАНДА БАЙДАЛ

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистан Республиканың найысылалында байдал бүрүү-биле оожукkан.

Бахтар агентилелдең дыңадып турарын ёзугаар алыр-га, Джелалабад, Кундуз хоорайларының байдалы тайбың апарган. Чурттуң хоорайларының болгаш можударының чону удуртулга черин деткип турарын илергейлээн телеграммаларын алаа чорудуп берип турар.

Солуннар эрге-чагырганың кыйгырыын парлап үндүргеп. Афган шеригниң офицерлери продуктулар өртээн шыңгыы контроллдаарын хамааты кижилер-биле кады боттандырып турар деп, ол кыйгырыг-ла чугаалаан. Салар продуктулар өртээн боттарының тураазы-биле улгаттырган элээн хөй магазиннер ээлерин тулуп хорудаан деп, Кабул радиозу дыңнаткан.

Чаа республиканы Совет Эвилели баштай хүлээп көрген, аңаа сеткил ханганын «Кабул таймс» солуң Афганистанның республика болган күрүне тургузуун хөй күрүнелериниң хүлээп көрген дугайында үүлүүнге илергейлээн.

Бодунуң улузунуң чаагай чаңчылдарын барымдаалаар үндезини болдургаш, республикa тайбынның, улустар арасының айыыл чок чорууның эрге-ажыктарынга дүүштүр шериг эвилелдеринге каттыштазының, нейтралитеттиг политиказының чайгыыш чок сагыыр деп солун демдеглээн.

Афганистан Республиканы хүлээп көргенин ЧССР-ниң, ГДР-ниң, МАР-ның, Индияның, Бангладештиң, Ираның, ГФР-ниң болгаш өскелээ чурттарның чазактары база медеглээн.

АЙТЫРЫГЛАР ШИИТПИРЛЕТТИНМЭЭН

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). Июль 23-те Копенгагенге «ниити рынокту» министрлер чөвүлелиниң сессиязы доозулган. Сессияга Европаның экономика каттыжышкынының кежигүннери чурттар биле АКШ-тың аразында нарын айтырыгларны база ол каттыжышкынының кежигүннерп тос күрүнениң аразынга даштыкы политиканы төлевилээрин чугаалашкан.

Сессия даштыкы керектериниң министрлери дедиелдиг эртикен. Министрлер даштыкы политиканың бүгү айтырыгларының талазы-биле сүмележир демин улам сырый каттыштырар деп айткан, 12 үүлдең тургустуган планны үүлүүг деп көргеп. Чазак баштыңнары үүлдүг деп көргеп соонда ол план күштүг болур. Европаның экономика каттыжышкынының АКШ-ка хамаарыштыр ээлээр туружун сессияга чугулалап чугаалашкан турбуже, сессиның киржикчилери ол айтырыгның талазы-биле дугуражылга чедип ап шыдаваан. Барыын чүкте сан-валюта бергедээшкиниериниң узамындан чидивленген ол айтырыны чугаалажыр дээш, министрлер сентябрь 10—11-де катап чыглыр.

Чер-черинiң хайгаарактыларының демдеглеп турарын ёзугаар алырга, ук сессия боон турда, киржикчилериниң, ылаптыя Франция, Англия биле Барыын Германияның аразында сагыш-бодалының аажок маргылдаа-чөрүүлээлин билдиинген.

АНВАР САДАТТЫҢ ЧУГААЗЫ

КАИР. (СЭТА). 1952 чылдың Июль революциязының 21 чыл оюнга таварыштыр Араб социалистиг эвилелдиң ТК-зының болгаш ЕАР-ның Үзүе хуралының июль 23-те каттышкан хуралынга президент Анвар Садат чүве чугаалаан. ажелеткен девискээрни дайындан бүрүн хостаарынга база Палестинаның араб улузунуң аргелерин катап тургузарынга чедир демисежир деп египет улустуң олигпирлиин демдеглээн. ЕАР-ның президентиниң демдеглээнин ёзугаар алырга, Каттышкан Штаттарга деткиткен болгаш Чоокку Чоон чүкке частыышкын болдурар аймылдыг амгы байдалды хевээр арттырарынче утпаган Израильдың КПО-нун Айның чок чорук Чөвүлелиниде кажарлаашкыннарын президент шыңгыы буруу шапкан.

Анвар Садат чурттуң экономика болгаш шериг күүзүнүн улгатканын демдеглээн. «Египет ыланган чуртка үлетпүр тургузарынга, аграр реформазын чорударынга, бедик Асуан плотинязын тударынга, социал чаартылгаларны боттандырарынга болгаш будүрүлгенин чепсек-херекселдеринге улусчу күштериниң контроллон тургузарынга улут чедиишкиниерин чедип алган» — деп, ол чугаалаан.

Политика, экономика болгаш шериг талазы-биле Совет Эвилелиниң, оон удуртукчуларының Египетке үргүлчү дузалажы корггузуп келгенинге өөрүп четтиргенин президент илергейлээн. «1967 чылдың шылгаалазының эң берге хүнеринде бистиң шылажып үнериивиске Совет Эвилелиниң дузалажызы биске ачы-дузалыг болгаш. Оны ындыг эвес дээр болза, кара сагыштыг болганы ол» — деп, президент демдеглээн.

Израиль-милитаристер «Голан» даар бригадаларының калбак шериг өредилгелерин Ливан-биле кызыгаарлажып турар районнарынга чоокта чаа эрттирген.

ЧУРУКТА: израиль милитаристер ол шериг өредилгезиниң үезинде.

Камера Пресс-СЭТА-ның фотозу.

СПОРТЧУ МЕДЭЭЛЕР

ШЫДЫРААА. Аныяктар ортузунга хөл-шыдыраа талазы-биле делегей чемпионун өнерелиринiң маргылдаазынга Лондонда боон турар шиилиг ужуражышкынының алдыгы ойнаашкынының соонда шыдыраачы А. Белявский мурнай бертен. Ол 5,5 санныг, Швейцар чурум ёзугаар эртирип турар маргылдааның төнчүзүнге чедир чаңгыс-ла салыг арткан. Шиилиг кылып турар ийи бөлүктүң кайызында-даа алды-алды эң дааре шыдыраачылардың ужуражышкынының түңнелинде ким делегей чемпиону болуру илереэр ужурлуг.

• • •

ЧИИК АТЛЕТИКА. Олимпий чемпиону — ГДР-ниң спортсмени Рената Штехер Дрезденде боон турар маргылдаага киришкеш, 100 метрге чарышка делегейниң рекордун тургузуп, ону 10,8 секундада эрткен. Ол бодунуң-на мурнудагы рекордун 0,1 секундага эжиктиккен. Штехер—100 метрни 11 секундада маңнап эрткен эң-не баштайгы хөрээжен спортсмен боон турар. А оон чаңгыс командада кирип турар эжи Аннели Эрхард моондактыг чарышка база-ла делегей рекордун тургузуп — 12,3 секунда түңнелдиг болган. Ол ийи түңнелдер ГДР-ниң маргылдаазынга көргүстүнген.

ССРЭ биле АКШ-тың шилиндек командаларының аразынга чаңчыл болган маргылдаазының бо чылын Минскиде эртип турар ужуражышкынларында совет чиик атлетиктер бүүрелдин-биле мурнап турар. Маргылдааның баштайгы хүнүнде болган он сес чүүл маргылдаларының он үжүнге совет спортсменнер түңнелдени чедип алганнар.

• • •

СУГГА ЭШТИРИ. Ленинград чурттуг 14 харлыг школачы Тамара Шелофастова 100 метрге хостуг эштирiниң талазы-биле чурттуң чемпионадынга киришкеш, ону 1 минута 0,3 секундада эрткеш, алдын медальды чаалап алган. Ол—ССРЭ-ниң чаа рекордуу-дур. Брасс деп арга-биле 200 метрге эштирiнге Людмила Порубайко (Краснодар) түңнел, ону 2 минута 43,8 секундада эштип эрткен. Ленинградчы Александра Морзон ол-ла дистанцияга баттерфлайнган эштирiнге түңнел — 1 минута 07,3 секунда түңнелдиг болган.

• • •

ЧАДАГ-ТЕРГЕ. Чазаглыг оруккa: чадаг-терге чарыкының талазы-биле Киевте боон турар маргылдаага 182,5 километрге бөлүк чарышка москвачы Анатолий Старков түңнээн, алдын медальды, а Юрий Михайлов («Күйбышев) — «моңгунуу», Юрий Лаврушкин (Москва) — «хүлерни» алганнар. Херээженнериниң бөлүк чарыжынга Людмила Маркелова (Ташкент) чемпион атты чаалап алган.

80 километрге маргылдаага москвачы Юрий Кравченко бирги черни алган. Делегейниң XXVI маргылдаазының маадыры, Горький чурттуг Валерий Лихачев ийиги черде болган.

(СЭТА).

телевидение

ИЮЛЬ 25-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдыглалар программазы. 13.35—Медээлер. 13.45—Өөнүт телекөргүүлүг. Мультфильмнер программазы. 14.20—«Эр-хейлер!». Аныяктарга спортчу программа. 15.50—«Профессор». Уран-чечен телефильм. 16.50—«Кинопанорама». Делегейниң сески Москва кинофестивалының хагдыганы.

КЫЗЫЛДАН

17.50—Телемедээлер. 18.05 — Уруглarга фильм. 18.15—Телемедээлер. 18.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.30—Аныяктарның болгаш студентилерниң ырлары. 19.00—Өөнүт телекөргүүлүг. Чиик атлетика талазы-биле делегей маргылдаазы. ССРЭ—АКШ, Минскиден дамчыдылга. 21.30—«Кинопанорама». Делегейниң сески Москва кинофестивалының хагдыганы. 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.00—01.00—Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң куботу. «Заря» (Ворошиловград)—«Арарат» (Ереван). 2-ги оюн.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр. Барыын чүк угланыышкынныг хаттын дүргени. секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы республикага 26—28 градус чылыг болуур. Кызылга 28—30 градус изиир.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Кинотеатрларга

ИЮЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кижи чааскаан авес» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Цирк парады» 15.00, «Төлептиг өг-бүлелер» 16.55, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Кино чыыды 11.30, «Кара тажы» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Полктуң оглу» 9.00, 10.30, 12.20, «Угаанлан уттундурбас» 14.20, 16.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Удут селгүүстээшкин» (2 сериязы катай) 15.15, 20.00, «Адам биле Хева» 18.10 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көлээ ажылагый киллизиниң 21-47, үзетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 Чагыт 2264

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үнүрер чер, полиграфия болгаш ном сатыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00241

Бүтү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 174 (9249) | Четверг, 1973 чылдың июль 26 | 1925 чылда гидеэилеттинген. | Өртээ 2 кап.

Л. И. Брежнев Э. Форну хүлээп алган

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев Франция Республиканың Национал хуралының даргазы Э. Форну бо чылдың июль 24-те хүлээп алган. Э. Фор Франциянның парламент төлээлерин баштап, Совет Эвилелинде чоруп турар.

Найыралдыг арткен беседага совет-француз харылзаларны калбартырының болгаш делегей байдалының чогуур өйү келген айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган. Анаа холбаштыр Европага, бүтү делегейге тайбыңның болгаш айыл чок чоруктун эрге-ажыктарынга үүшүтүр ССРЭ биле Францияның аразында найыралды, кады ажылдажылганы улам ханылазырының ужур-дузалыы демдеглеттинген.

Эш Л. И. Брежневтиң Киевте чеде бергени

Июльдуң 25-те СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Киевте чеде берген.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы З. Н. Нуриев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң белеткел министри Г. С. Золотухин, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы Г. Э. Цуканов, СЭКП Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов олар ында чеде бергеннер.

Вокзалга эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның КП ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. С. Грушецкий, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы А. П. Ляшко, Украинаның КП Киев обкомунуң бирги секретары В. М. Цыбулько, Украинаның КП Киев хооркомунуң бирги секретары А. П. Ботвин, Украинаның КП ТК-зының Политбюрозунуң кежигүннери болгаш кежигүнүнге кандидаттары, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери, республиканың министерстволарының болгаш ведомстволарының, областың, Киевтиң болгаш хоорай районнарының партия болгаш совет органнарының удуртукчулары, хей-ниитиниң төлээлекчилери уткуп алганнар.

(СЭТА).

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГАЛАРНЫ НЕПТЕРЕДИР

Мал ажылының продуктулуун бедидериниң үндезини болза, эки шынарлыг мал чеми болур. Ынчангаш республиканың колхозтары болгаш совхозтары сөөлгү чылдарда ниитиниң малынга бедик шынарлыг чемни белеткеп алырынга улуг кичээнгейни салып турар апарган. Республикада мал бажы көвүдеп турары-биле чергелештир, хей санныг болгаш эки шынарлыг чемнер негеттинип турар. Ону барымдаалаш, мал чеми белеткээриниң депшилгелиг аргаларын ажылагый бүргүзүнге калбаа-биле ажыглаары — амгы үеде хүнүң негелделиг айтырыы болуу бергеш.

Ам дыка хей ажыл-агыйаар мал чемин белеткеп, шынааларда чайгаар үнген сигеннерни, күзүл чашкан көк-тараанны, хей чылдыг тарымал сигеннерни кестирип турар. Чижээ, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз 300 тонна эки шынарлыг сигенни, «Тиилелге» совхоз 250 тонна, «УТКА 25 чылы» совхоз 360 ажыг тонна сигенни болуп сараатталн. Ол ышкаш «Россия», «Кызыл туң», «Күш-ажылдың хостуу», «Элегес», «Большевик» совхостар, Каа-Хем районнуң «Тиилелге», «Коммунизмче оруң», «Ленинчи оруң», Чөөн-Хемчик районнуң «Искра», «Октябрь 30 чылы» колхозтары база Бии-Хемниң ажыл-агыйлары сигеп кезилдезин организастыг чорудуп эгелээннер.

Ынчалзажок Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Тожу районнарның ажыл-агыйлары, «Алдан-Маадыр», СЭКШ-ниң XXII съездиниң аттыг, «Найырал», «Ак-Туруг» совхостар, Улуг-Хемниң «Х Улуг хурал» колхозу мал чемниң белеткелин ам-даа болуур-чогууруу-биле организаставаан болуп турар. Ынчаларга ажыл-агыйлар сенаж салырынче, сигенни күштүг салгынадыышкын-биле кургадырынче, тырып боодалдаарынче ам-даа эгелеп киргээн.

Витаминниг сиген далганы белеткээринге хереглээр, республикада бар болуп турар АВМ-0,4 деп 4 агрегаттың түгле ийиги—Көдээ ажыл-агыйның дүржулга станциязында болгаш «УТКА 25 чылы» совхозта ажылдап турар. «Элегес» совхозта ындыг агрегатты ажыглап турары бай. Ол агрегаттарның үш хелчеглиг ажылдаарын организаставаан. «Элегес» совхоз (директору Ф. М. Зверева) ол күүлүг агрегатты эрткен чылын кончуг багай ажыглаан. Сезон дургузуунда 300 ажыг тонна витаминниг далган белеткээр нормалыг турда, түгле 100 тонна далган белеткээн.

1972 чылда дыка хей ажыл-агыйлар мал чеми белеткээриниң депшилгелиг аргаларын шинчээдип алган, чем баазазын элээп бижыглаан. Ынчалзажок республиканың чамдык ажыл-агыйларында мал чеми чедишпейн, чемнериниң шынары куду болуп турган. Малдың баш санын улам ында өстүрериниң, ооң продуктулуун бедидеринге болгаш продукциянның бот-үнезин чиңгедиринге ол чорук шынгы шаптыктаашкынны таварыштырган.

Эки шынарлыг, эвээш чарыгдаддыг мал чеми бүдүрерин ковүдедир, мал чемнин белеткээринге депшилгелиг технологияны калбаа-биле ажыглаар, СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың январь 15-теги доктаалын боттандырар сорулга-биле колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары, түскай эртемниглери сенаж салырының, сигенни тырып боодалдаарының, күштүг салгынадыышкынны кын-биле кургадырының, витаминниг далган белеткээриниң депшилгелиг аргаларын ажыглап тургаш, мал чемни белеткээриниң планын чедир болгаш ажыр күүседирип хандырар ужурлуг. Ажыл-агыйларның түскай эртемниглери мал чемни белеткээриниң депшилгелиг технологиязын ажыглаары, ону калбаа-биле нептередири дээш харыысалгалыг болуур болгаш ол аргаларның дугайында тайылбырны чорудар, ону ажыглаарынга мал чемининг белеткекчилерин өөредир херек.

Мал чемни белеткээриниң депшилгелиг технологиязын шинчээдип алыры дээш бригадалар, звеноолар, ажыл-агыйлар аразынга социалистиг чарыштыг калбартыры, мурнакчыларның дуржулгазын пеитередири, чаа технологияны быжыг-туруштуг шинчээдип ап турар кижилерни деткип, шаңнап-мактаарының хемчеглерин алыры эртежок чугула.

Витаминниг сиген далганы белеткээр АВМ-0,4 агрегаттар бар ажыл-агыйгүргүзүнге витаминниг далган бүдүрериниң план-онаалдазын түгле бо чылын күүседир эвес, харын дараазында чылдарда ындыг далганны бүдүрерин ковүдедир дээш ажыл-агыйларның түскай эртемнигларин ук агрегаттарны ажыглаарын эки-жидер херек.

Суггаттыг, культурлуг одарларны тургузары база-ла депшилгелиг арга болур. Ону барымдаалаш, республиканың ажыл-агыйларынга ындыг одарларны тургузарының планын күүседири чугула.

Республиканың совхозтарында силос салыр 41 траншея бар. Анаа 73 муң тонна силосту салып болур. Орта немей 14 муң тонна силосту салып болур 12 траншеяны кылып турар. А сенаж салырынга хереглээр 12 траншея бар, анаа немей 5-ти тудуп турар. Ол оңгарларга 1080 тонна ажыг сенажты салып болур. Чамдык ажыл-агыйлар сенаж салырынче киришкен. Чижээ, «Саян» совхоз 250 тонна, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз 100 тонна, «УТКА 25 чылы» совхоз 50 тонна сенажты салган. Ынчалзажок сенаж салган оңгарларны кырындан дуглай шывар түскай шывыг-пленка ол ажыл-агыйларда чедишпейн турар. Эки шынарлыг сенажты алыр төлөдө, шывыг материалдары хөйү-биле херек. Ону «Сельхозтехника» каттыжыыпкыны хандырар ужурлуг.

Сигенни тырып боодалдаарынга база күштүг салгынадыышкын-биле кургадырынга херек четчир санныг вентиляторлар, карвастар, прессподборщиктер ажыл-агыйларда бар. Түгле ол бүтү техниканы мергежилдиг ажыглавар херек.

1973 чылда республиканың ажыл-агыйлары 15,3 муң тонна сенажты салыр, 1200 тонна витаминниг далганы белеткээр, 40 муң тонна сигенни тырып боодалдаар, 5 муң тонна сигенни күштүг салгынадыышкын-биле кургадыр ужурлуг. Ам мал чемнин бүгү-ле черлерге белеткеп киирер ой келген. Мал чемни депшилгелиг арга-биле белеткээр социалистиг хүзөлөгелерни күүседири болгурунуң бүтү аргалары бар.

Партия, совет, профсоюзтар болгаш көдээ ажыл-агый органнары мал чемни белеткээриниң депшилгелиг аргаларын ажыглаарынче кичээнгей салып, тоску беш чылдың шиитпиринг үшкү чылында малга быжыг чем-суурну тургузарының планын күүседиринче көдээниң бүгү ажыл-ишчилерин мобилизастаар хүзөлөгелиг.

Хомушку Кувисиаал — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, дуржулгалыг саанчы. Ол Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунга хей чылдарда ажылдап келген. Кувисиаал Самбуевна сүт саап алыр хүзөлгезин чыл бүрүде күүседип, ажыл-ишчи чедишкиннер-биле төрээн совхозунуң экономиказын быжыглаарынга эвээш эвес үлүүн киирген.

Ол бо шиитпирлиг үшкү чылдың бирги чартыын бедик көргүзүглеряиг доозкаш, республиканың мурнакчы саанчыларының одуруунга кирген. Ол бир инектен 1208 литр сүттү саап алган.

ЧУРУКТА: Х. С. Кувисиаал.
К. АРАКЧААНЫҢ фотозу.

Таңды районнуң ССРЭ-ниң 50 чыяы аттыг совхозунуң Кара-Булуң сүт-бараан фермазында республикага ат-сураглыг саанчылар бар. Оларның бирээзи—Галина Корзун. Ол бирги чартык чылда бир инектен-не 1990 литр сүт сапташ, Тываның бүгү саанчыларының мурнуну одуруунда чоруп турар.

Кады ажылдап турар эш-өөрү-биле эпнайыралдыг, хей-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип чоруур төлептиг саанчы чедишкинге сорун кирип, чылда алган хүзөлгезин, ажыр күүседир соруяганы салган.

ЧУРУКТА: саанчы Г. Г. Корзун.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ХООЙЛУЖУДУЛГА ҮНДЕЗИННЕРИН НОМЧААШ...

Бо хүннерде совет улус ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чоокта чаа эрткен сессиязының ажылын болгаш анаа чугаалашкан айтырыгларны улуг сонуургал-биле номчуп, чугаалажыш турар.

Сессия улус өөредилгезиниң дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлужудулга Үндезинилерин бадылаан. Ол болза совет улустуң культуразын- улам хогжүдер, коммунистиг үзел-бодалга кижизидер, күш-ажылдың будуруучүлүүн улам бедидер дугайында партияның болгаш Совет чазакның салып салыпкынының чаа плереги болур.

ССРЭ-де улус өөредилгезиниң системазы — ёзулуг демократтыг система. Ол дээрге бистиң чүрттүң улустарынга бүгү талалыг хөгжүлдениң орулун ажыткан Улуг Октябрьның улуг чаазал алышкыны. Эртем-билиг чедип алырынга ССРЭ хамаатыларының кеш-сөөгү болгаш националды хамаарылга чокка деп эргелии, бүтү уругларның ыяап-ла өөреиниң, өөредилгекижизидилге албан черлериниң күүрүнниң болгаш хөй-ниитиниин болуп турары. Өөредилгениң дылын хостуг шилип алыры, өөредилгениң бүтү хевирлериниң чаазал болуру болгаш өске-даа үүлдер ССРЭ-ниң Конституциязында бижиттингеи, хамаатыларның өөреиир эргезин долузу-биле хандырып турар. Ындыг чедиишир болгаш ыяап-ла өөредилге кандыктаа капиталистиг чүртте ток болгаш туруп шыдавас-даа.

Хаанныг империята дарладып, базындырып чораан бичe-бүүрай улустар Улуг Октябрьның ачызында бүтү талалыг хөгжүлдеге дең эргени алган. Бистиң Тыва АССР-ниң экономика болгаш культура талазы-биле чедиишкиннери ол дугайын тодаргай херечилеп турар.

Тываның улус чырыдыышкынынга улуг чаартылгалар 1930 чылда национал бижикти тургусканындан эгелээн. Ам бистиң республиканың бүгү чоңу бижик-биликтиг. Республикада ниитү билигниң 166 ортумак сес чыл болгаш эге школдар ажылдап, оларда 3 муң ажыг башкылар 60 муң хире школчуларны өөредип турар. Тыва АССР 10 муң чүрттакчы чоңга хамаарыштыр студентилер санының талазы-биле Англия, Франция, Италия, ГФР ышкаш капиталистиг чүрттарны ажып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бедылааны улус өөредилгезиниң дугайында хоойлужудулга Үндезиннери бистиң совет улус даашкы, партиявыс болгаш чазаавыс даашкы чоргаарадыы чүректерге кыпсып турар.

С. СИЗЕНЕВ,
Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң инспектору.

ИНФОРМАЦИЯЛАР

◆ Крым областың тараа хүлээп алыр черлеринге 590 муң тонна тараа дужааттынган.

◆ Запорожье областың тарааажылары белеткел черлеринге 1105 муң тонна тарааны чедирген.

ТАРААЖЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Крым болгаш Запорожье областарның көдээ ажыл-агыйының ишчилери беш чылдың үшкү, шиитпирлиг чылында көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик дүжүдүн алыр дээш социалистиг чарышка киришкеш, күрүнеге тараа садар талазы-биле хүзөлгелерин хуусаадан эрте ажыр күүсеткеннер.

Крым областың тараа хүлээп алыр черлеринге 590 муң тонна тарааны дужааган. Ол болза улус ажыл-агыйының планын 109 хуу күүсеткени ол-дур.

Запорожье областың тарааажылары белеткел черлеринге 1105 муң тонна тарааны чедирген. Кызыл-тасты, арбайны болгаш тараа-бобы культураларын садарының планнарын ооң-биле дыка ажырган.

Крым болгаш Запорожье областарның колхозчулары, совхостар, ажылчыннары, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары дүжүт ажаап алышкынның шалыпкын доозар болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларын күрүнеге садар планнарны ажыр күүседир дээш, күзүн чамаар культураларны тарыырынга, мал чемин четчири-биле нурлавырлаарынга болгаш мал кыштаглаашкынын чедишкинниг эрттирерингe бымыг үндезинни салыр дээш бүтү күжүн салып ажылдап турар.

ҮШ МИЛЛИОН ТОННА

КРАСНОДАР. (СЭТА-ның корр). Тараа сөөртken автопоездилер элеваторларже болгаш хүлээп алыышкын черлеринче Кубань орукгарын дургаар шуумул турар. Тараажылар алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседири дээш чарышпышаам, күрүнеге тараазын массалыг садып турар. Тараа кадагалаар черлерге уруп берген кызыл-тас биле арбай ийи миллион тонна болу берген. Июль 24-те колхоз, совхостар үш миллион тонна болурунуң үүүнге киирер тараазын хүлээп алыышкын черлеринче дажыглап эгелей берген.

Көдээ ажыл-ишчилерниң дүжүт ажаап алырынга үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларның ажылчыннары улуг дузаны чедирип турар. Тараа сөөртүрүнүң субботнигги болган. Аңаа хоорайлардан болгаш ажылчын суурлардан барган муң-муң автомашина чолаачылары киришкен. Чүс-чүс ажылчыннар болгаш студентилер отрядтары шефтеп турар колхоз, совхозтарның дүжүдүн ажаажыл берип турар.

* * *

Азербайджан ССР-ниң көдээ ишчилери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедишкиннииг боттандырары дээш Бүгү-эвилелдиг социалистиг чарыжынга киришпишаан, күрүнеге тараа садар социалистиг хүлээлгезин база хуусаадан эрте күүседипкеннер.

Белеткел черлеринге олар улус ажыл-агый планындан 25 муң тонна хөйну чедирип, 200 муң тоннаны күрүнеге саткан. Ооң-биле кызыл-тас болгаш арбай садар план амыр күүсеттинген.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге тараа садарын үргүлүүлеп турар.

Чүдүрүп чорудуп турар

Репортаж

«Кызыл тараачыл» колхозтуң Зәрбек участогунуң шөлдеринде сигеп чаагай үнген. Ыланғыл сугтаттыг черлерде сигеннің бедии чартык метр чедип турар. Салбырның сигенчилери мал чемин белеткээринче эгелеп киргенден бээр каш-ла хонук эрткен. Ол хиреде-ле сигенл кестинген шөлдер хүн бүрү удам калбарып бар чыдар. Сигеп чаагай болгаш, кестирген оорлар кырлаң чалдар аварган тыткылаар.

Хүннүң ийин чалыннығ-ла чүве. Зәрбектиң Улуг-Хемге кирген аксында, талдад, трекгер-биле хаажылашып алган буландыг сигенни прессгээн, хөшкөнээн, дырбаашбиле тырттырган тур. Ак-көк «Беларусьтар» ында-мында соңгө чоруп турлар. Хүнге кургай берген сигенниң чаагай, көксүт чыды салгын-биле кааз турар.

Бо бригадада ийи сеноколкалары, ийи пресс-подборщиктер, ийи трактор граблин, 7 трактордуң быжыглаан. Механизастаан бригаданың составы 11 кижи. Олар 900 тонна сигеп бедеткээр планныг.

Сигенни боду болуп хөшкөнээр чаа машинаның чанында каш кижи хостуг тур. Сигенчилер бригадазының удуртукчузу Иван Николаевич Максимов ында болду. Хөшкөн салыр бо машина Тывага бар-ле дугаар келгени ол. Ооң бүдүрүкчүлүүн совуургап айтырдывыс.

— Бо чаа машинаны комплектель-подборщик дээр—деп Иван Николаевич тайылбырлады. — Моок бүдүрүкчүлүү шакта 9 тонна сигенни, а элчегде 100 тонна сигенни хөшкөнээри болур. Моону трактористе сөөртүшаан, чаасказан башкарар. Доскаларының пилиите сигеп долдур тырыттына бээрге, машина боду-ла халыын ажыдыптар, ынчангаш хөшкөн чергe олуруп каар.

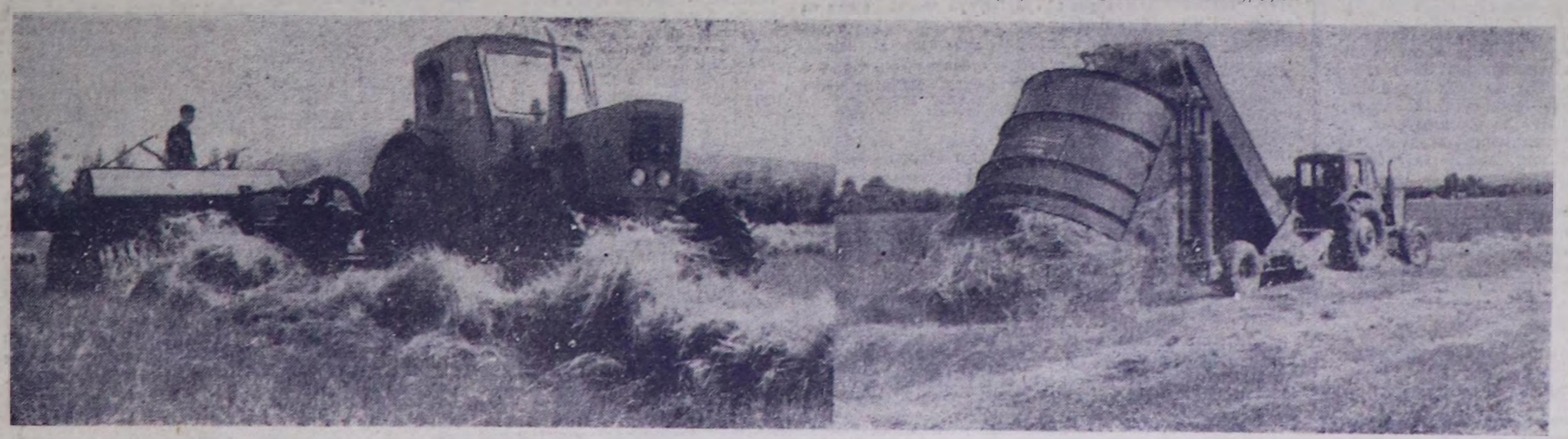
Үш хонукта 197 ганың чаагай сигени кестинген. Бо бригадада чаа чүве болза, кестингеп болгаш кургай берген сигенни сараатталвайн, ол дораан-на пресс-подборщиктербиле тырып боодалдаашаш, оларны машинага чүдүргеш, кыжын сигеп чёдирери бергедей бээр ырак кыштагларга чедирип турары болур. Боодалдаан сигенни чүдүрүп чедиреринге малчыннар боттары ажылдаар. Сигеп сөөртүрүнге дөрт машинаны доктаамал тургузары көрдүлгеп. Чоокку хүннерде малчыннардан 10 кижи сигенче киирер.

Сигенни удур-ла кыштагларже чедирер чорук чарыгдалды эвээжедип, кышкы үеде сигеп сөөртүрүндеи чайгаарының аргазын берип турар.

— Баштайгы хүннерниң түнелги-биле алырга, сигенчилерниң ажылдап турары бай эвес-тир—деп, Иван Максимов биске чугаалады.— «Т-25» трактор-биле сигеп кестирип турар Николай Седипоол биле Шыырап Кан-оол олар хүнде 7 га черниң сигенни кестирер нормазының орнунга 15—16 га чедирип, ийи норманы күүседип турарлар. Пресс-подборщик сөөртүп турар тракторист Василий Дмитриев биле ооң дузалакчызы Валерий Дмитриев олар база-ла нормазын ажыглып турар. Оларның хүнде прессгээр нормазы 3500 боодал, ону олар —4200 чедирип турар. Валерий Брюханов эрхей. Ол боду аныяк-даа болза, трактор-биле хүнде 21 га черниң сигенни бөлдүрер турган, 42 га чедирип турар.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» түскай корр.

ЧУРУКТАРДА: Эзрбектиң сигенчи бригадазында (солагай талазыкдан) кургаг сигенни пресс-подборщик-биле тырып боодалдап база копнитель-подборщик-биле хөпээннедип турары.

Ийи звено

«О-Шынаа» совхозтуң Ак-Чыраа салбырында хой кыргыладазы доозулган. Ниити кыргаан хойдан 10 тонна дүктү алган. Ам 3000 хурагаянын кыргыладазынче киргеи. Амдыызында хураган бүрүзүнден 500 грамм дүктү ап турар.

Салбырның ажыл-ишчилери дүк кыргыладазы-биле чергелештир ниитиниң малынга чем белеткелин чоруда бергеи. План ёзугаар 450 тонна сигенни, 10 тонна будук-бүрүну кыска хуусаа иштинде белеткээри-биле 30 кижи составтыг ийи звенону тургускан. Олар сиген кезилделин организастыг чорудуп, баштайгы сарааттарны салып, ажылдың темпизин шапкынчыткан.

Б. БУМБАЖАЙ.

Тес-Хем район.

Сигенчи бригада

Чаа тургустунган «Шамбалыг» совхозтуң сигенчи бригадазы Даштыг-Кожагар деп черде ажылдап турар. Хову, шөлдерниң сигени каанга алзып, таарыы үнгенин барымдаалаш, эзимнер эдектеринде онгул-чингил черлерде, ойнактарда сигенни кестирип турар.

Бригадада сиген кезер ийи, граблы сөөртүр ийи, сараат салыр бир, волокуша сөөртүр бир—шупту 6 трактор быжыглаттынган. Сигенни бөлер, сарааттаар, кестирер ажылда 16 кижи бар. Оларның ажылы хайныышкынныг.

Эш Дажыга удурткан ол бригаданың кылыр ажылы тодаргай, сигенчилерниң социалистиг хүлээлгезн —350 тонна. Олар сөөлгү хүннерге чедир 155 тоннаны сарааттааннар. Ажыл-ишчи коллективте трактористер Монгуш Алдын-оол, Ооржак Ендан, болдукчу Мөңге Хүрен-оол, повар Любов Байыскылан эки ажылдай, мурнакчылар болуп турарлар.

С. МОНГУШ.

Таңды район.

РСДРП-НИҢ II СЪЕЗДИЗИНИҢ ДЕЛЕГЕЙГЕ УЖУР-ДУЗАЗЫ

РЕВОЛЮСУЧУ шимчээшкиннэр теву Барыын Европадан Россияже XIX чүс чыдыҥ төнчүүзүндэ—XX чүс чыдыҥ эгезинде шилчий берген. Россия ол үеде империалистиг системаның бүгү чөрүүдэлериниҥ белдир пунктузу болгаш ооң ап кошкак авезозу апарган. Россия пролетариадының мурнунга чүтүлэл айтырыг тургустунуп келген—эрги тургузугну революсучу бай-биле дүжүр октаарывыче ажылчын массаларны баштап, удуртуп, бүгү-де айтырыларны шиитпирлеп шыдаар партия херек апарган. Чогум-на ындыг партияны Ленин үндээнилеп тургускан.

Большевик партияның туруступгаары РСДРП-ниҥ II съездизи-биле тудуш холбашкан. Ол съездиге Россияның революсучу марксчы организациялары каттыштырар сөрүлгэ шиитпирлеттинген болгаш В. И. Ленининиҥ ажылдап кылганы идей-политиктиг база организастыг принциптеривиге үндезилээш, ажылчыя аҥгының партиязын турускан. Ол үеде тургулаан бүгү-де партиялардан бодуунуң сорулгалары, стратегиязы болгаш тактиказы, идей болгаш организастыг принциптери-биле шуут ылгалдыг, чаа төлевилиг партиязы туруступгаан.

Капиталламиниҥ «тайбың» хөгжүдээшиниҥ байдалдарынга тургустунган. II Интернационалдың социал-демократтыг партиялары демиселдиҥ парламент. треd-юниончыдыг хевирлеринче кол киҥээшкейни салып турган. Ылаҥгыя Эдуард Бернштейн марксизмниҥ кол үндезинь чүүдерин аас көөрүн ажыы-биле саналдап турган. Барыын чүкте болгаш Россияда реформызыг күштер делегей ревизионизминиҥ бир ядыы манифезин апарган «Социализмниҥ тургузарынга баштайгы белеткелдер болгаш социал-демократияның сорулгалары» деп ооң ломуи чүүдэлүтүнүп хүлээп алганнар. Бо таварылгада Бернштейниҥ үзел-бодалдың кала-даа идеэзиниҥ идей талазы-биле чылча шаварыы аҥгының партиязын турускан. Ол үеде тургулаан бүгү-де партиялардан бодуунуң сорулгалары, стратегиязы болгаш тактиказы, идей болгаш организастыг принциптери-биле шуут ылгалдыг чөрүүдэлериниҥ белдир пунктузу болгаш ооң ап кошкак авезозу апарган. Россия пролетариадының мурнунга чүтүлэл айтырыг тургустунуп келген—эрги тургузугну революсучу бай-биле дүжүр октаарывыче ажылчын массаларны баштап, удуртуп, бүгү-де айтырыларны шиитпирлеп шыдаар партия херек апарган. Чогум-на ындыг партияны Ленин үндээнилеп тургускан.

Большевик партияның туруступгаары РСДРП-ниҥ II съездизи-биле тудуш холбашкан. Ол съездиге Россияның революсучу марксчы организациялары каттыштырар сөрүлгэ шиитпирлеттинген болгаш В. И. Ленининиҥ ажылдап кылганы идей-политиктиг база организастыг принциптеривиге үндезилээш, ажылчыя

«Шын» солуннуң бижикчилеринге

Күш-ажылчы базымны — парлалгага

Төсму беш чылдың шиитпирииг үшкү чылының планныг ажаалдаларын хуусавазында күүседир дээш бистиң республиканың хоорай, суурларында, чурттакчылыг чер бүрүзүкде ажылчы чон бедик кедүрлүүшүнүнүг ажылдап турар. Чонуң ажыл-ишинде, амыдырал-чурттаалгазында чедиишкиннерни болгаш ажылдаарыңга, чурттаарыңга шаптыктыг ийи чаңгыс четпестерни илередикен он-он чагаалар бистиң солуннуң адрезинге хүннүң-не изап турар. Ылаңгыя «Шынның» почтазыбиле июль 23-те янзы-бүрү темалыг 33 чагаа келген. Кедзиниң ажыл-ишчилериниң ниитиниң малынга четчир чем-суурну тургузар дээш шудургу ижининң болгаш чаа 1973—74 середиге чылынга уткыштур чер-черде школалар, интернаттар септелгезиниң хайныышкынныг чоруп турарын ол чагааларда бижигилээн.

Чаңгыс хүннүң почтазы-биле келген ол чагаалардың аразында партия амыдыралынга болгаш будүрүлге, кедзэ ажыл-агыл темаларынга хамаарышкан материалдар бөза бар. Ылаңгыя СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары А. Монгуштуң «Районда партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзи өзүп турар» деп эгелиг, база ол-ла темага «Тээли» совхозтуң Зэр-Хаван сүт-барааң фермазында партия эге организациязының организакчы кижизидикчи ажыл-ижининиң дугайында Б. Барбаның чүүлдери келгилээн. Ук материалдар солуннуң дараазында номерлеринге парлаттынар.

Солуннуң адрезинге хүн-бүрүде он-он, харын-даа чамдык хүннерде осн-даа хей чагаалар изап турар. Чижээ, чыл эгезинден бээр июльдуң баштайгы чартыынга чедир «Шын» солуннуң редакциязынга 3680 ажыг чагаа келген. Ол чагааларның 1522-зи чырынче үнүп, солун арныңга парлаттынган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга беттандырар дээш республиканың ажылчы чону, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, бедик кедүрлүүшүнүнүг ажылдап турар. Бистиң партиявыстың чурттуң мурнунга салган сорулгаларын күүседир дээш Тываның чонунуң шудургу ажылдап, эртем-техникада, амыдырал-чурттаалгада чаа үүлдерни шиңгээдип, билип алыр дээш кузелдии-биле өөренип турарының болгаш ажылдаарынга, чурттаарынга шаптыктыг ийи-чаңгыс четпестерниң дугайында авторлар ол чагааларында тодаргай бижээнкер.

Эргим номчукчулар! Бистиң чуртувусна коммунизм тургузарының төсму беш чыл планының шиитпирлиг үшкү чылының ийиги чартыының баштайгы айы доостур чедип турар. Шиитпирлиг чылда бедик будүрүкчүүр ажылдаар дээш бүдүн-бүдүн будүрүлгелерден, коллективтерден эгелээш цехтер, бригадалар, фермаларга чедир харын-даа аңгы-аңгы кижилерге чедир социалистиг чарыштыг чылдың эгезинде алган болгай бис. Чылдың чартыы эрткен. Ол чарыштың түңнели чартык чылда мандыг болганыл? Бир эвес эки болза, чедиишкинниң үндезини чүден үнгенил, а багай болза, ону дедир тыртып турар четпестерни тода илередип, социалистиг чарыш талазы-биле чартык чылдың түңнелин солун арныңга чырыдар үе бе. Оөң-биле чергелештир үлетпүр будүрүлге коллективтеринде, мал, чер ажылында кандыг чаа үүлдер барыл, азы чүнү кылза эки, саналыңарны, сүмбекерни сөлүп дамчыштыр үлежиңер.

Кедзэниң ажыл-ишчилери малга быжыг чем-суурну тургузар дээш бо хүннерде сиген кезилдээшинче организастыг ииргеп. Сигенчи бригадаларда ажылдың чоруп турарын, оларның машина-техника, аъш-чем, оран-сава-биле хандырылгазының байдалын бистиң бижикчилеривис редакцияга дыңнадып турарлар. Амдыызында ол чагаалар чүгле дыңнадып, кедзэлеп турарының үмурунда номчукчуның күзелинге четпес дээрзи билдингир. Ынчангаш малга быжыг чем-суурну тургузар дээш кызымак ажылдап турар хүннүң маадырларын илередири — бистиң кедзэ корреспондентилеривистиң хүндүлүг хүлээлгези болуур.

Оөң-биле чергелештир амгы үеде колхозтарның совхозтарның машина-трактор мастерскаяларында чаа дүмүттүг тараазын ажаал алыр комбайннар болгаш ол улуг кампанияга кирижир өске-даа машина-техника септелгези түлүктеп турар. Ынчангаш ажылчын болгаш кедзэ корреспондентилер! ИТМ-лерге барып, септелгениң байдалын көрүп, бо чаагай херек дээш сагыш салыры база силерниң чүгүле сорулгаңар болур.

Колхозтарның, совхозтарның тараа шөлдеринде чиңгир могаан тараа саглаңнадыр чалгып эгелээн. Ону малга чаза бастырбайн, кааң халыынга алыспайн өстүрүп, ажаал алыр дээш бистиң тараажыларывыс ону суггарып, хайгаарап, бүгү мүмүн салып турарлар. Ол ышкаш республиканың малчынары келир кыштан малды хүр, семис ажырар сорулга-биле серимн чайлагларда, мал-маганын чедире берген одарлаып турарлар. Бистиң чер-черде он-он бижикчилеривис бо-ла бүгү чаагай херекти билип, көрүп, хайгаарап, тараажының, малчынның могаг чок, кызымакчай ажыл-ижининиң дугайында солуннарга бижип, чырыдарынче далажыңар.

ЧАА ОТРЯД

Чоокта чаа Кызылдың № 35 профтехучилищезин бистиң республиканың сайыпрап, хөжүп турар хоорай, суурларынга ажылдаар тускай мергежилдиг 300 ажыг аныяк-түдугжуну белеткеп үндүргеп.

Шылгалдалар эгелээрининиң мурнуу чарында, аныяк түдугжулар боттарының практика эрттирер базазы—«Тыва тудуга» трестиң хоорайда тудугларынга ажылдап турганнар. Оларның хей кезии түдүт талазы-биле чаагай мергежилдиг алырынга боттарының бажыг билиин, арга-мергежилдиин көргүскеннер. Ылаңгыя бүдүрүлге өөредилгезининиң мастери Людмила Андреевна Горшковага удуртқан уругларның малар-штукатур белүү училищени доозарының мурнуу чарында эки көргүзүүлерни чедип алган. Ында хаара түттүнган 31 уруглар ортумак школаны доозкаш, бо училищеге кирген. Олар өөренип келген хуусавазының дургузунда өске сургуулдарга үлегер-чижээн көргүскеннер.

Училищениң башкы надзорары сургуулдарга быжыг мергежилди бээр дээш бүгү билиин, практиктиг ажылын харам чокка бараалгатканың мааны база демдеглеер херек. Үш чыл хуусаа-биле өөренип турарлар тускай мергежилди алырындан аңгыда ортуман биликтиг база чедии ап турар.

Бо чылын училищени доосканнарының шупгузу ортуман эртемнин аттестаттарын база алгылаан болгаш оларның чамдыызы ам даады середилге черлериниг шууг база бот-середилге-биле өөренир хөзээ акзаменнерни тударынга белеткеп турар.

Училище чүгле түдүт мергежилдин болгаш ортуман артем талазы-биле билиг бээр эвес, а харын аңаа өөренип кирген-нер техниктиг середилгениң база чогаадымчы ураа чүүлдүг бөлүүмнерниге кирежип турган, шынга биликтиг, арга-мергежилдиг бедидеп ап турар.

Д. ЭНДАН.

Хей уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Дүктүг-ооловна Монгуш — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Байырты Дошкутовна Ооржак — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Дартай Сендажиевна Ооржак — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Сее уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Намдан Каранмаевна Дүчүмаа — Дөң-Терезин суурда өг-бүле эзэн.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дарый Маңзыр-ооловна Ооржак — Хөнделең суурда өг-бүле эзэн.

Күш-оол Маннай-ооловна Ооржак — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Кузурмаевна Ооржак — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Чүстүкей Белчээевна Ооржак — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кыржыландмай Семис-ооловна Күжүгет — Шекпээр ортумак школаанның башкызы.

Ангыр Сотпаевна Монгуш — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Доос Лопсановна Хомушку — Хөнделең суурда өг-бүле эзэн.

Чылбакай Даттыгбаевна Ооржак — Хөнделең суурда өг-бүле эзэн.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сесенмаа Дочуп-ооловна Күжүгет — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Алдын-кыс Сендажиевна Монгуш — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Диизенмаа Дамбаевна Монгуш — Хөнделең суурда өг-бүле эзэн.

Александра Ладыковна Ооржак — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Оюу Көк-Хунаевна Ооржак — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Клара Сангыевна Сая — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Светлана Сангыевна Сарыглар — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Оюдай Чүлдүмовна Сержи — Хөнделең суурда өг-бүле эзэн.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бичия-Көк Улуп-Сарытовна Буудар — районнуң музыка школаазының ажылчыны.

Бичия-кыс Нуралаевна Ооржак — Чадаана хоорайда өг-бүле эзэн.

Сее уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара Семис-ооловна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Мартый Седен-Сатовна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Серээ Буртутовна Сарыглар — район эмнелгезиниң ажылчыны.

Маны Бадыевна Чульдум — Хорум-Дагда уругларлиг ясли-садының эргелекчизи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кызыл-Сарыг Сандаковна Долаан — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Анчымаа Сагбыевна Монгуш — Чадаанада чонуң амыдырал-хандырылга комбинадының ажылчыны.

Өргепей Шыгыза-ооловна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Зоя Дондуковна Сат — Чадаана районозунуң ажылчыны.

Кызыл-Сарыг Сандаковна Тюлюш — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Елизавета Хос-Хаайевна Донгак — Хорум-Даг школазының ажылчыны.

Александра Достай-ооловна Монгуш — Чадаана хоорайда өг-бүле эзэн.

Стюра Суваповна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Оолакай Дамбажыковна Ооржак — Чадаананың № 1 ортумак школазының интернат ажылчыны.

Дал Сандынмаевна Соскур-оол — Чадаана АТБ-зиниң ажылчыны.

Хөнзигбен Сайын-ооловна Ховалыг — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бүрүнмаа Сыйдыгыровна Донгак — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Чечек Салчаковна Донгак — Чадаананың № 1 столоваязының ажылчыны.

Зоя Борисовна Инкижекова — Чадаананың № 2 школазының башкызы.

Зоя Седипейевна Ондар — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Любовь Хапынаковна Ондар — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Тамара Шыдыраевна Ооржак — Чадаана хоорайда өг-бүле эзэн.

Борбак Күдер-ооловна Сарыглар — Чадаана хоорайда өг-бүле эзэн.

Кара-кыс Сундуй-ооловна Сат — Чадаана хоорайда өг-бүле эзэн.

Зоя Очур-ооловна Ховалыг — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Чимис Айыжиевна Ховалыг — райпо ажылчыны.

Ирин Дадар-ооловна Шойдак — Чадаанада сеителге туулут участогунуң ажылчыны.

ӨВҮР РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ.

Сандынмаа Чамзырыновна Бүрбү — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Шыдыраа Ойдуповна Кыргыс — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Хураганчык Сундуйовна Монгуш — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Оюмаа Шажыковна Ооржак — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Сее уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сумуя Шараповна Тумат — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ.

Уйнук Тулушевна Айлыжы — районнуң прокуратура черинин ажылдакчызы.

Валентина Думен-ооловна Донгак — Торгалыг суурда өг-бүле эзэн.

Дүден-оол Дуран-ооловна Монгуш — Солчур ортумак школазының ажылчыны.

Көк Салбаевна Монгуш — район эмнелгезиниң бухгалтери.

Бавык Каштановна Ооржак — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Дыртый Маадыровна Төмүр — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ.

Кызыл-Уруг Тумаповна Балчий — Торгалыг суурда өг-бүле эзэн.

Бичче-кыс Модуй-ооловна Куулар — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Саңмыр Эдер-ооловна Монгуш — Солчур суурда өг-бүле эзэн.

Чимиана Савчайовна Монгуш — район эмнелгезиниң ажылчыны.

Таспан Дагбаевна Монгуш — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Национал Казаевна Натпит-оол — Торгалыг совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ажаан Монгушевна Баныжай — Торгалыг ортумак школазының ажылчыны.

Анайбан Түлүшовна Дадар-оол — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Диизенмаа Санчыевна Дингилаа — райпо бухгалтери.

Валентина Натпит-ооловна Монгуш — Торгалыг суурда өг-бүле эзэн.

Дапыт Алдыв-ооловна Монгуш — Солчур кодээ Совединиң күүскомунуң ажылчыны.

Сержин Хүргүл-ооловна Монгуш — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Өткү-Саар Маңзырыкчыевна Ооржак — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Зоя Тюлюшевна Тюлюш — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Биллия Хүреп-ооловна Ховалыг — Солчурда уруглар ясли-садының ажаанчызы.

Екатерина Доңгаковна Шагдыр — район эмнелгезиниң повары.

(Уланчылыг).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Бүгү-делегей фестивалынче

ХЕЛЬСИНКИ. СЭТА-ның корр. В. Додоновтуң дыңнаттыры:

Фин төлээлер аныяктарның болгаш студентилерниң Берлинге болур X Бүгү-делегей фестивалынче чоруптаннар. Олар Выборгту, Ленинградты болгаш Минскини дамчыштыр Берлинге баар. Фин аныяктар совет черге өөрүшкүлүг ужуражышкынныарга таваржыр. Баштайгы ынчыг ужуражышкын Выборгка болур. Минскиге совет болгаш фин аныяктарның найырал болгаш кады ажылдажылга, бот-боттарынга дузаламчы дугайында советфин керээнин 25 чылынга тураскаатқан найырал байырлалы база болур.

Төлээлерниң Хельсинкиден аъттанып чоруптарының мурнуу чарында Финляндияның президентизи У. К. Кекконен фин төлээлерниң удуртукчуларын хүлээп алган.

Фин төлээлерниң составы 800 кижи. Оларның хей кезии — ажылчын аныяктарның төлээлекчилери. Артыннарны — студентилер болгаш өөренекчилер боол турар.

ТОКИО. (СЭТА-ның корр). Аныяктарның болгаш студентилерниң Берлинге болур X Бүгү-делегей фестивалынга киржири-биле 319 япон оолдар, кыстар «Урицкий» дээр совет пароходка олурупкаш, Ниигата порттан чорупканнар. Японияның демократтыг аныяктар лигазының, Японияның социалистиг аныяктар лигазының болгаш чурттуң өске-даа депшилгелиг аныяктар организациязының төлээлекчилери төлээлерниң составында киржии турар.

СЭТА-ның корреспондентизи Японияның демократтыг аныяктар лигазынга баарга, ол төлээлерниң кежигүннериниң аразында ажылчыннар, студентилер, тараачыннар болгаш албан хаакчылар бар деп дыңнаткан. Япон аныяктар фестивальга көргүзер дээш байырлалдың эстрада программазын белеткээн болгаш боттарының дашпыкыда өөнүктерининге Японияның шаандакы болгаш амгы үеде-даа танцыларын база ырыларын сонуургадыр. Төлээлерниң аразында чиик атлетиктер, гимнаечылар, хөл бөмбүкчүлери болгаш спорттуң өске-даа хевирлериниң төлээлекчилери база бар.

В. КЛЕНОВ.

БОЛГАРИЯ. Дунайның эриинде Козлодуй хоорайда аныяктарның национал тудуунун тугу мооң-биле үш чыл дургузунда киниеип келген. Болгар энергетиканың даартагы хүнү — бирги атомнуг электри станциязы ында кылдыкын турар. «Козлодуй» дээр АЭС-ти совет специалистериниг дорт киржидгеи-биле тудуп турар. Олар ооң кол-кол корпустарымың төлевилелии кылып, станциянын эптээр ажылдарынга дузалажып турар. Дериг-херекселдериниг хөй кезиин база-ла ССРЭ-деп чедуп берген.

ЧУРУКТА: бирги турбинаны эптеп ажылдап турар совет болгаш болгар специалистер.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ӨӨРҮШКҮЛҮГ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Компартиязының ТК-зының болгаш Революстуг чазаанын чалааның ёзугаар Кубаның революстуг байырлалы Моникаңның казармаларынче шаап халдаашкынның 20 чыл оюн демдеглээринге киржири-биле ында чеде берген СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгихке баштаткан совет партия-чазак төлээлери ол чурт-биле таныжарын үргүлчүлеп турар.

ССРЭ-ден барган аалчылар Мариель хоорайда (Гавана моңу) «Максимо Гомес» дээр электри станциязынга барып чораан. Кубаның Компартиязының ТК-зының секретариадының кежигүнү Рауль Гарсиа Пелаес төлээлерни үдеп чораан. Чаа социалистиг ниитилелди тургузарынга харам чок дузаламчызы дээш Совет Эвиделинин Коммунистиг партиязынга, бүгү совет улуска ханызы-биле өөрүп чоттиришкинин оөң директору Хулио Чабиан илергейлээн.

Совет төлээлер ол ышкаш Гавананың төвүнде Кубаның «Байырлал» делгелгезиниң павильонунга база чорааннар. Ол делгелгеде Фидель Кастрога баштаткан аныяк патриоттарның диктаторжу эрге-чагырганың шивээзи — Монкада казармаларже шаап халдаашкын кылганы уттундурбас болуушкуннуң дугайын делгереңгейинде көргүскен. Ол ышкаш Кубаның социализмче оруккa чедип алган улуг чедиишкиннерин база оон көрүп болуур.

Тайбыңче кыйгырык

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Тайбынның бүгү-делегей Чөвүлели Мозамбикте, Анголада болгаш Гвинеяда (Биссау) чонну өөгээр массалыг кырып турар португал колонизаторларга удур дээштиг хемчеглер алырынче Каттышкан Нациалар Организациязын кыйгырган.

КНО-нуң колониализмни дүжүрер болгаш Мурнуу-Африка Республиканың аңдартеид политиказын буруу шавар талазы-биле тускай комитетеринин даргаларынга Тайбынның бүгү-делегей Чөвүлелининг чоруткан чагаазын июль 24-те Хельсинкиге чарлап үндүрген. Виримму — португал колонизаторларының араатанзыг үүлгедиглериниң хөй-хөй чижектериниң чүгле чаңгызы көзүлген суур болган деп, ол чагаада демдеглээн.

Португалияның НАТО аайы-биле эвилелчилериниң талазындан деткимче чок турган болза колония ажеэлээр дерзин тергиндеп Португалия үламчылай албас ийик деп, ТБЧ демдеглээн.

Тайбынның бүгү делегей Чөвүлели Виримүта массалыы-биле өлүм-чидимниг үүлгелиге удурланырының болгаш Мозамбикти хоргаарының национал фронтузун шудургу деткиринин хүнү кылдыр Мозамбиктиң улуу-биле эшсеткил каттыштырылгазының делегей хүнүн бо чылдың сентябрь 25-те демдеглээринче тайбынның национал шимчээшкиннерни кыйгырган.

Делегейниң улустарының киленнээшкини

● **ПРАГА.** Мозамбикте Виримму суурнуң тайбың 400 чурттакчызын португал колонизаторларның араатанзыг кырып кааны — кижи төрелгетенге удур кемниг керек үүлгедии болган, аңаа бүгү делегейниң улустары киленнээн деп, Профэвиледдерниң бүгү-делегей каттыжышкынының секретарнадының Прагага чарлап дыңнаткан медегленде чугаалаан. НАТО-нуң Мурнуу-Африка Республиканың болгаш Мурнуу Родезиялың сөөк-ааы ыяшаар үзеллиг ёзу-чурумнарының талазындан дорт деткимче ап, делегейниң хөй-нийтизии чоңгээлээр үүлгедиглерни хөй чылдар дургузунда кылып келген Португалияның колониалдыг ёзу-чурумунуң араатанзыг үүлгедиглериге делегейниң улустары шиитпиранг удурлавыл турар. Профэвиледдерниң бүгү делегей каттыжышкынызы ол кемниг херек үүлгедиглерниге шиитпирлиг удурлашыл үнеринче болгаш Португалдың фашистиг ёзу-чурумунга удур чогуур хемчеглер алырын база ол чуртка шериг чепсекчилерин аъдыын доозараан бүрүн соксадырын негээринче бүгү-делегейниң профэвилел организациялары кыйгырган.

● **ПАРИЖ.** Африканың тайбың чонун португал колонизаторларның араатанзыг кырып турар үүлгедиглериниң фактылары бүгү-делегейге билдингеп. Оны Франциянын демократтыг хей-нийтизи киленнеп буруу шаңнап. Португалияның колониалдыг лайыннар чорудуп турарынга болгаш оон уламыдан тайбың чонну массалыг кырып турарынга холбаштыр француз улустуң ханызы-биле киленнээнин Португалияның чазаанга дыңнадырын Франциянын Коммунистиг, Социалистиг партиялары, чөөн үеллиг радикалдар шимчээшкинип, профэвилел каттыжышкыннары-биле кады үжеп организациязы Франциявыг даштыкы херектер министриниң дилеп, чугаа чоруткан.

БИСИНИҢ ЧУРТУУСТА

● Ливан эмчи медицина эртемнериниң кандидады деп эртем адын камгалаан.

● *Киев киностудиязы беш сериялыг «Эрги шиөөн», он сериялыг «Милиция комиссары чугаалаар тур» деп фильмнерни тырттырып турар.*

КИЕВ СТУДИЯЗЫ ТЕЛЕКӨРҮКЧҮЛЕРГЕ

Киевтиң Довженко аттыг студиязы Төп телевидениениң чагыын ёзугаар чылда 16 хире телесериялардыг фильмни үндүрүп турар.

Киев киностудиязының телевизиз каттыжышкыныының кол редактору Владимир Сосыра мынчаар чугаалаар:

— Аңгы үениң темазынга бижиттиивен телекинолар амыдыралдың чүгүде айтыырларын чырыдып турар деп бодап турар бис. Бүгү-эвилел телевидениезинге «Варькадың чери» деп кино үнген соонда, дыка хөй чугааларны алган бис. Оон соонда удаваанда амгы үениң көдээзиниң дугайында «Партком секретары», «Үш неделя дургузунда», «Идегел» деп бөлүк телефильмдерни тургускан.

Студия революция болгаш хамаатты дайынының үелериниң темаларынга тургускан киноларны база үндүрүп турар. Бир эвес «Бонивурдуң чүрээ» деп фильминиң кол утказы ёзулуг амыдыралды, хамаатты дайынының маадырының өлүм чок чоруунуң дугайын чугаалап турар болза «Бумбараш» деп фильмде болушкуннарны улустуң маадырлыг комедия жанры-биле дөргүскен.

Киев студиязының база бир кол режиссерларының бирээзи Николай Мащенко Николай Островскийниң «Кан канчап катканыл?» деп романынган беш сериялыг фильмни тырттырып турар.

— Ол номну экранчыдар аас-кежиктиг болдум. Бичиимде ол чогаалды номчаанымдан сактыышкыннар хевээр артып калган. Фильмни чогаадып кылып тургаш, ол сактыышкыннарны үттүп болбас деп бодаар мен—деп, ол чугаалаар. Бир эвес ол кинону чүге тырттырып турар сен деп айтырар болза, дыка хөй кижилерниң ынак маадыры апарган Павел Корчагин дээш, кижиниң дээди күзел-чүткүүл дээш, оон келир үеде бүзүрелиг көргүзер дээш — деп дарый харыы бээр мен.

Оон кол ролунда Харьковтуң уруглар театрының артизи Владимир Конкин ойнап турар. Ол дээрге Конкиниң кинога эң баштайгы роли-дур.

Ам Киев киностудиязында «Эрги шивээ» (беш сериялыг), ийи сериялыг «Докерлер» болгаш он сериялыг «Милиция комиссары чугаалап тур» деп фильмнерни тырттырып турар.

Святослав ИВАНОВ, (ПМА-ның корр.).

ССРЭ-ниң улустуң чуруучузу, ССРЭ-ниң уран чурулга академиязының корреспондент-кежигүнү, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады Николай Николаевич Жуковтуң Владимир Ильич Ленинге турасмааткан чурулга деягелгези Кызылдың Политиктиг чырыдыышкын бажыңында «Студент чылдар», «Матрестар-биле ужуражылга», «В. И. Ленин уруглар аразында» дээш оон-даа өске хөлге билдингир чуруктар кирген. Деягелгени республика найысылалының чурттакчы чону улуг сонуургал-биле көрүп турар.

ЧУРУКТА: Н. Н. Жуковтуң «В. И. Ленинниң тараачыннар-биле ужуражылгазы» деп чуруу.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ЭРТЕМЧЕ ОРУК

Москваның Сеченов аттыг I медицина институдунуң хураалаар залынга хөй-ле кижи чыдыган. Ливандан келген аныяк эмчи Мишель Самаха диссертация камгалаан. Ол Совет Эвилелинге бир-ле дугаарында он чыл мурнунда келген болгаш Патрис Лумумба аттыг Улустарның найыралы университетке өөренип кирген. Оон эмнелге факультединге өөренип турган үелери уттундурбас бооп, сагыжында мөңге артып калган. Нарын, берге тускай эртемнер, негелделиг профессорлар, студентилериниң эртем ниитилели (ол анаа хамчок идепкейлиг киржип турган) ливан оол Мишельди хөй-ле чүвеге өөреткен.

1967 чылда Мишель Самаха Улустарның найыралы университетти дипломун алгаш, төрээн чуртунга ээп чанып келген. Ливанның муниципалитеттериниң бирээзинге кол эмчи боол ажылдап турган болгаш боду чамдык эртем шинчилелдерин чорудуп келген. 1970 чылда ол Совет Эвилелинге база катап чедип келгеш, Москвада Бүгү-эвилелдиң гастроэнтерология эртем-шинчилел институдунуң аспирантуразынга өөренип киргеп болгаш 1973 чылдың майда оны челиишкинниг доосхан.

Оон эртем ажылының удуртукчузу, медицина эртемнериниң доктору, профессор Анатолий Логинов Мишель Самаханың ажылын тайылбырлап тура, баар аарыгларының диагнозун тодаралыр талазы-биле диссертацияның авторунуң чаа аргаларны ажылдап кылганы үнелиг эртем болгаш практиктиг сонуургалды болдурган деп онзалап айткан. Эртем ажылының шүүлчүдекчилери баар аарыгларының диагнозун вофавердин деп херекселдин дузазы-биле тодарадырын болгаш ол сорулгаларга ажыглаарыбиле Мишельдин бодунуң чогаадып кылган деряг-херексели ниитизи-биле медицина эртемин болгаш клиниктиг медицинаны хөгжүдеринге чаа салыышкын болур деп демдеглээннер. Эртем чөвүлелиниң кежигүннери Мишель Самахага медицина эртемериниң кандидады деп эртем адын тыпсырын бир үн-биле бадыланнар.

Өөренириниң таарымчалыг бүгү байдалдарны тургусканы дээш бала диссертация ажылын бижип турда болгаш клиниктиг шинчилелдерни чорудуп турган үезинде анаа чедирген дузаламчы-деткимче дээш бодунуң башкыларының мурнунган бүгү совет кижилерге, Совет Чазакка өөрүп четтиргенин Мишель Самаха түңнел чугаазынга илереткен.

— Совет Эвилелинге дашты чурттан келген мен деп бодумну шагда-ла санавас апарган мен. Мен мында ёзулуг өөнүктерлиг мен. Бедик мергежилдиг эмчи, эртемден болдун дээш бүгү-ле түүлүү кылган совет кижилерге сеткилимнин ханызындан кызыгаар чок өөрүп четтиргенимни илереттим — деп. Мишель Самаха чугаалаан.

Эдуард АСЛАНЬЯН, (ПМА).

ЧОННУҢ ХАЙЫРАЗЫ

Шагаан-Арыг хоорайның турар черинге келир үеде Саян далай тургустуна бээр болгай, ынчангаш оон тургустунган төөгүзүнге база чурттакчы чонунга хамаарышкан материалдар чыып чордум. Тыңнап олчам хөлже болду. Алдан-маадыр аттыг музейге чоннуң хайырлаан белээн допчулай аарак бижип көрейн.

ШЕВЕРЛЕРНИҢ ХЕРЕКСЕЛИ

Бөк-Чыраа суурга чеде берген мен, чүге дээрге ол базала далай суу алыр черде болгай. Ыяштан азы-хөл болгаш могелер чазаар Оканчык Чыттаровичи Донгактың хеймер дүнмазы 73 харлыг Доңчаа Донгак угбайга база уруу Татьяна Оканчыковна Орусоолга ужуражы бердим. Кырган шеверниң болу туткаш, чурттап-чурттап, мөчүй берген бажыңынга кирип, оон амыдыралын улам хандыр черзиледим. Чоруум аайлыг болду. Шеверниң уруу биле дүнмазы оөп кымга-даа тудуспайн чораан бир хомду ишти нарын херекселин белекке берди. Дүрбүү, шүүче, өрүм, үттээш, эгээ, хайырга, таспы, маска, кызырар-кыскаш, ыяшмаска, хаарылга, хирээ, будук дээш чээрби сес санныг херекселин өөрүп хүлээп алдым.

Сураглыг шевер Черинин улуг уруу Өнер Монгуштуң бажыңынга база бардым. Адазының сөөлгү чылдарда элиелеп чорааны көк таспызын, ыяш болгаш даш чона сонгаар ийи баштыг кан алагазын, кара өңнүг- чонар-даштан кылганы, таакпы хүлү кактап чораан «согаажинге», мөчүй бээринин мурнуу чарынга сиилбип чыткаңы он адыр мыйыстыг сыйның белекке берди.

— Мен кара чажымда-ла Тывага келген мен. Өөм ээзи хакас кижи. Тос уругнуң нези мен. Ажы-төлүмүү тыва өөге азыраан мен. Ашаам орус, тыва байларның ажылын кылып берип чораан. Үш оглум бо-ла хоорайдан дайылдажып чоруткаш, ол олчаан келбейн барган, оларымның орустап, тывалап бижип тургулаан чагаалары чоокка чедир чораан чүве... Чоннуң музейинге бөдүмнүң аргып каанын чаа хевисти бээр-дир мен.

Чүс харлыг кижиниң кылган ажылын аныяк өскен көргеш, кылыр ишке улам-на хандыкшыыр болзуң!

Каш чүс чыл мурнунда кылган, керосин кыпсыр, шой дүүтүг көк-ногаан шил шажанныг лампаны баштадыр орус шеверлерниң кылгылаанын ховар эт-сеңги Шагаан-Арыг хоорайның чурттакчыларындан тыпкыладым.

Чылдар билдиртпейн эрте бээр. Ынчан эрги Шагаан-Арыгның болгаш олаа-навыга чурттап чораан кижилериниң адын-севин музейдеп бөгүнгү кырганнарның ажы-төлү көрө бээр.

ДЕМИР ӨРГЕН

Немей бижиир чүвем база бир уткалыг. Саян далайның суу алыр черлерде ыяшы-бүрү эртемденнер бар. Ленинградтан келген суг-далай оруун шинчилээр болук эртемденнерге ужураштым. Кол геодезист Д. М. Кокот менээ 325 дугаарлыг демир өргенни бердя. Ол болза Саян далайның кургаг чер-биле кызыгаарын айтыр онзагай кызыгаар демдек-тир. Сентябрь ай үнгелекте түскай бижиктиг демир өргеннер черкиин-сүүнүн келир үеде болур кызыгаарын айтып, Хайыракан даанын алдыы талазынга дизе-диже чыскаалыптар.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

ССРЭ УЛУСТАРЫНЫҢ ЧАЙГЫ СПАРТАКИАДАЗЫ

ССРЭ-ниң улустарының алдыгы чайгы Спартакиадазын 1974-1975 чылдарның дургузунда эрттирээр деп турар. Ону 1941-1945 чылдарның Ада-чурттуң Улуг дайынының тиилээнииң 30 чыл ооның турааскаадыр. Оон кыйгырыы мынчыг: «Күш-амыыла бөлгаш ССРЭ-ни камгалаарынга белен».

Спартакиаданың программазында спорттуң 40 янзы-бүрү хевири кирип турар, оон иштинде 15 шериг-техниктиг хевир бар. Спартакиада дөрт чадага болуп эртер.

Спартакиаданың бирги чадазының спорттчу маргылдаалары чурттакчылыг черлерде, Чепсектиг Күштерниң көзөнтөринде болгаш подразделениелеринге, өөредилге болгаш албан черлеринге, совхоздарга болгаш колхоздарга, тудугларга болгаш будурулгелерге, күш-культура коллективтеринге база ДОСААФ-тың эге организацияларынга спорттуң чамдык хевирлеринге болгаш янзы-бүрү хевирлеринге массаныы-биле бооп эртер.

Спартакиаданың ийиги чадазы күш-культура коллективтеринииң болгаш ДОСААФ эге организацияларының командалары районнарга болгаш хоорайларга маргышар.

Спартакиаданың үшүү чадазы областтарга, крайларга, автономнуг республикаларга, РСФСР-ниң зона спартакиадаларынга, эвилелдешкен республикалар спартакиадаларынга, Москвага, Ленинградка болуп эртер.

ССРЭ улустарының спартакиадазының түңнел маргылдаалары — зң сөөлгү дөртку чадазы 1975 чылдың июль-августа, совет спорттуң чедимишкиннериниң көргүзүү бооп, Москвага, бүгү эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, Ленинградка, Севастополька, Воронежге, Грозныйга, Калининге, Каунаска, Курскиге, Орловка, Полтавага, Тернополька, Тулага, Харьковка болгаш Ярославльге хары угда бооп эртер.

ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазы — чурттуң спорттчу амыдыралынга улуг боюушкун. Камгалал массалыг болгаш спорттчу-күш-культура ажылының байдалының зң калбак көргүзүү ол болур. «Күш-амыыла бөлгаш» ССРЭ-ни камгалаарынга белен» деп Бүгү-эвилеядың күш-культура комплексизиниге үндезилээш, күш-культураны совет кижилериң хүн бүгүдеги амыдыралының чаңчылы болдурар. Чурттакчы чонну, зң ылаңгыя амыктарны шериг-патриотчу кижизидилгеге кижизидеринге, совет кижилериң кадыын быжыглаарынга, адыытырарынга, оларны бүгү тала-биле сайзырадырынга күш-культураны ажыглаарын зэмзидер. Чонну Төрээн чуртун камгалаарынга белен тургузар, күш-амыыды бөлгаш дыштанылганы эртем ёзугаар планнап тургаш, улетпүрге, колхоздарга, совхоздарга күш-амыыдың зң бедик будурукчүлүүн чедип алыры — ол бүгү күш-культурлиг хемчеглениң сорулгазы болур. Совет спортчуларның мергежилин улам бедидеринче, спорттуң нол хевирлерин бүгү талаалыг хөгжүдеринче өнза кичээнгейни салыр. Спортчу базаларны, спортчу-техниктиг клубтарны, спортчу дериг-херекселдербиле дериир, чепсегээр эвээш эвес организастыг ажылдарны кылыры негеттинип турар.

ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазының программазын ёзугаар будурулгелерге, тудугларга, колхоздарга, совхоздарга, албан бөлгаш өөредилге черлеринге, ол ышкаш хоорай, район спартакиадазының спортчу маргылдаалары чүгле ажылдан бөлгаш өөредилгеден хостуг үелерде бөлүп эртер апаар.

ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазының нол сорулгазы — күш-нультураны миллион-миллион совет кижилериң хүн бүгүдеги чаңчылы болдурары, күш-культура шимчээшкинин бүгү улустуң шимчээшкини ныдыр хууларары болур.

КУРОРТТА БАЙЫРЛАЛ

ЛАТВИ ССР. Юрмалага чаңчыл ёзугаар курорт байырлалы боол эртикен. Ону театрлыткан коргузуглербиле эгелээн. Аныяк черлерге танцы коллективтери оюн коргузуп, хогжум, ыр-шоор чаңгыланып турган. Дамчыыр чугаа ёзугаар алырга, кижилерге чыргалдыг аас-кежиин болгаш өөрүшкүнү бээр Дайле-биле ужуражышкын байырлыг ёзулалдың зң солун чүүлү ол болган. Оон даартазында ол курорт хоорайның кудумчуларын дамчыштыр дыштанычылар эртикеш, «Яунциба» стадионга болган спортчу улуг байырлалга киришкеннер.

ЧУРУКТА: Эстониянын «Найякас» дээр улуусчу танцы коллективиниң танцычылары.

Ж. ГРАУБИЦТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы)

«телевидение»

ИЮЛЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35 — Мелодээлер. 13.45 — Школачыларга концерт. 15.15 — Өөнүт телекөргүзүг. Чиик атлетика талазы-биле делегей маргылдаазы. ССРЭ—АКШ. Минскиден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.50 — Телемедээлер. 18.05 — «Мээң хемним Кама-да». Документалдыг фильм. 18.15 — Телемедээлер. 18.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.30 — Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу. «Заря» (Ворошиловград) — «Арарат» (Ереван). 2-ги оон. 19.15 — «Чореалгадан келген дөрт кижи». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия. 20.20 — Өөнүт телекөргүзүг. Чиик атлетика талазы-биле делегей маргылдаазы. ССРЭ — АКШ. Минскиден дамчыдылга. 22.35 — Өөнүт телекөргүзүг. «Кежээки аялгалар». Концерт. 23.00—23.30 — «Ye». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аялып турар хүн болур. Дынмирээр, чаъс чагбас. Соңгу-барыын хаттың дургеин секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы датыкы черлерге 20—24, чавыс черлерге 26—30 градус чедир ылгыр.

Кызылга чаъс чагбас, бүргеп, аялып турар хүн болур. Агаарның температуразы 28—30 градус чедир ылгыр.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮЛЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Кижи чаасказан эвес» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Цирк парады» 14.35, «Бердинияшкин» (2 серизы катай) 16.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кара тажы» 11.30, 17.00, 21.00, «Чедиги дээр» 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Мультфильмнер 10.30, «Ох, бо-ла Настяны» 12.40, 14.20, «Угаандан уттундурбас» 16.25, 18.10, «Кашмирге ынакшыл» 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Дидям чорук» 16.00, 18.00, «Амыдыралче эглип келгени» (2 серизы катай) 17.20, 20.00 шактарда.

Чонга бараан болур

ЧАА МАГАЗИННЕР

Минскиде эң улуг «Горизонт» деп түснаймыктан магазин ажыттынган. Телевизорларны болгаш радио барааннарны садып алыычылар оон күзелдии-биле шилип ап болур. Мергежилдиг садыгчылар келген кижилерниң бараан шилип алырынга дузажып, боттарының арга-сүмезин берип турар.

Республикада садыг будурулгелериниң болгаш ниитиниң чемненилгезиниң четкилерн улам нөвүдеп турар. Чыл эгезинден тура хоорайларда болгаш ажылчын суурларда 30 хире чаа магазиннер, столовоялар болгаш рестораннар ажыттынган. Минскиде үш садыг төвүн ажыглалга киирген. Кодээ черлерде база-ла чаа-чаа садыг будурулгелери немешкен.

(СЭТА-ның корр).

МИНСК.

• • •

Армян ССР-ниң Кировокане хоорайында универсалдыг магазинни ажыглалга киирген. Садыглаар черниң 4 муң дөрбелчин метр шөлүн бараанны садып алыычылар боттары шилип алыр беш секция эзлээн. Чыл эгезинден тура республикада 45 чаа магазин ажыглалга киирген болгаш ниитиниң чемненилге четкизинге 1300 олут немешкен. Ереванның бир районунда туруп турар универмаг болгаш Ленинниканеде берен хептер магазини чаа улус тудугларга хамаарлыр.

(СЭТА-ның корр.).

ЕРЕВАН.

• • •

БАРААННЫ БОДУ ШИЛИП АЛЫР

Кишиневтуң зң хөй кижилиг магистралы — Котовск шоссезинде «Минск» деп универсалдыг магазин ажыттынган. Ол магазин Молдав ССР-ниң төвүнде бо чылын ажыглалга киирген магазинниң (бараанны боду шилип алыр) өң үш дугаары болган.

Тираспольда, Бендерыда болгаш Бельцыда магазиннерниң хөй незии база чаа арга-биле ажылдап турар. Бо хоорайларда бүгү бараанныың 70—80 хуузун бараанны боду шилип алыр аргаже шилчиткен. Ол чорук садып алыычыларга үени камнап алыр арганы бээр. Бараанны боттары шилип алыр аргаже шилчээн магазинниң садып алыычыларны хандырар аргазы 40 хуу нөвүзээн.

(СЭТА-ның корр.).

КИШИНЕВ.

ЧАГЫГЛАРНЫ ХҮЛЭЭП АЛЫР

Бакуда нефть болбаазырадыкчыларының суурунда чөөкта чаа база бир магазин ажыттынган. Оон ийи чүс кижи хавы угда бараанны хостуг садып ап болур. Азербайджанда сөөлгү ийи чыл дургузунда садыглаашкынның депшилгелиг аргазын ажыглап турар садыг будурулгелериниң саны үш катап өскен.

Бакунуң болгаш Сумгаитиниң улуг-уяуг будурулгелеринде ажыглалда киргилээн чаа магазиннер садып алыычыларның кичээнгейин хаара тудуп турар. Ажылчыннар аяыл хүну эгелээриниң мурнуу чарынга магазинге кире дүшкеш, кандыг бараанны хереглеп турарының чагыын киирил каап, аяыл соонда кээп ап турар.

(СЭТА-ның корр.).

БАКУ.

• • •

КӨДЭЭДЕ УНИВЕРСАЛДЫГ МАГАЗИННЕР

Кыргыс ССР-де Пик деп суурда чаа универсалдыг магазин ажыттынган. Республиканың хөөчүн садыг ажылдакчыларының бирээзи садыгчы К. Каратаева ол магазинни тудар дугайында инициативаны үндүрген.

Универсалдыг магазиннер Киргизияның чүгле хоорайларында эвес, суурларында база нөвүдээн. Амгы үеде 1300 ынаыг магазиннер көдээниң ажыл-ишчилерин янзы-бүрү хереглелдиг бараанналары-биле хандырып турар.

(СЭТА-ның корр.).

ФРУНЗЕ.

Концерттиг аалдаашкын

Сарыг-Септин Культура ажылының эң Самейленко удуртқан «Романтика» аттыг агитқультбригадазының киржикчилери чөөкта чаа «Бурунгаар» совхозтуң мыйыстыг бода мал бригадазының ажылчыннарынга солун программалыг концерттиг аалдап чораан.

Көрүкчүлер ыланғыя Татьяна Белозерова, Зоя Такалова оларның ырларын, Тамара Кораблинаның танцылаарын сонуургап көрүп, дыңнаннар.

С. БАЗЫР.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, ажыын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, карыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыралга киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, кодээ ажылгый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун неделяда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫТ 2265.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу ажыын № 1). ТС—00743.

Бүрү чүдээриниң пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-чиң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 175 (9250) | Пятница, 1973 чылдың июль 27 | 1925 чыда үнелеп чедип эгелээн. | Өртээ 2 бот.

1973: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШИИТПИРЛИГ ЧЫЛЫ

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ

Таңды районнуң ажыл-агыйлары сиген кезилдеэн эгелээнден бээр 4634 га черниң сигенин кестирген, 1663 тонна сигенни сараатпан алганнар.

Бо хүнүерде 210 ажыг кижи, 96 трактор мал чеминиң белеткелинде хаара тутунган.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Элегес», «Тиилелге» совхозтарда болгаш «Коммунизминиң херели» колхозта мал чеминиң белеткели дээре чоруп турар. Ылангыя «Элегес» совхоз — 350, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз 263 тонна сигенни сараатпан алтыпаан.

СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ ИШ

Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтуң хол кадыры-биле сиген кестирер 17 кижи составтыг бир бригадазы Ак-Суг тайгазының эзимнер иштинин сигенин кестирип киргикен.

Баштайгы неделяда олар сес тонна сүүзүнүг сигенни белеткээн. Тус черниң чаашкының агаар-бойдузунуң байдалында олар хол-биле кесиен сигенниң тавычаларын ол-ла дораан долгаап, ыяштар будуузуна арта каап кургадып ап турарлар. Сигенни ыяаар белеткээрге, оок чемгир-сүүзүнүү эки болур. Ол ажылга Шуй ортумак школазының өөреникилери эки дузалажып турарлар. Оларның аразында Шуй ортумак школазының челиги класының өөреникчилери Костя Хертек, Данил Иргит олар эки ажылдап, хүнде 150—200 долгат сигенни азып кургадып турарлар.

Ол-ла районда «Тээли» совхозтуң Наймыраа салбырында хол кадыры-биле сиген кестирип турар бригадазы Хемчик улууның ыяш аразында сигенни кестирип киргеп. Ында сиген кезиичилери Хомушку Бичө-оол, Сергей Ламажык, Олег Даңдар-оол олар шилгереп, хүн бүрүнүң ажыл нормазын үргүлүү ажыр күүсеннип белгеннер.

К. МААДЫ.

БЕДИК КӨРГҮЗҮҮГЛЕР

Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» совхозтуң Көк-Чыраа салбырының сигенчилери малга быжыг чем-суурну белеткээр дээш, боттарының бүгү күжүн олче салган. Салбырда механизастаан бир звено база хем-биле белеткеп турар ийи звено бар. Олар эки көргүзүглерлиг ажылдап, бо дүнге чедир ниитизи-биле 226 тонна чайгаар үнген сигенни болгаш 65 тонна пресстээн көктараанны белеткээн.

Ниитинин малынга чем белеткелинде сиген кезиичилери Семён Маковкин, Анай-оол Шивидеп, сараат салыкчылары Николай Цыбин, Бөдүш Маадыр-оол олар аң сетиндит кызымаккай ажылдап, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар. Хол-биле сиген белеткеп турар звеноларның мурнуку одуруунда Карааол Очурга удуртукан звено мурнап турар.

О. КЫРГЫС.

ТАРЛАГНЫҢ СИГЕНЧИЛЕРИНДЕ

Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң Тарлаг салбырында мал чеминиң белеткели хайнышкынныг. Салбырның сигенчилери 400 га черниң сигенин кезип, 220 тонна ногаан сигенни бөлүп сараатпаан. Ол ышкаш будук-бүрүнү 7 тоннаны белеткээннер.

Кезиичилер Д. Маадыр-оол, Ч. Хунай-оол болгаш Ч. Кызыл-оол сиген бөлүүркүлери И. Маадыр-оол, В. Норбу олар мурнакчы ажылдап турарлар.

Ол-ла совхозтуң мурнакчы хөйжүзу Иван Ооржак бо ажыл-агый чылында 15 тонна сиген белеткеп алыр үлүзелгелиг. Эзимнер адаа болгаш оймактардан 12 га черни кескеш 5 тонна сигенни белеткеп алган. Алган үлүзелгезин күүсеттир даап малчын сиген белеткелин үргүлүлеп турар.

М. МААЖЫК.

ХҮЛЭЭЭЛГЕМНИ КҮҮСЕТТИМ

Беш чылдың шиитпирлиг үшүү чылында «Мурнакчы» колхозтуң Ооржак Өлдей-оол улуртакан хөйжү бригадазының коллективи багай эвес ажыктаан. Хөйжү бүргүзүнүң күш-ажылчы чедишкиннери сагыш-сеткилди өөртүп, тураскорукту кодурүп турар. Бодум хуумда шору көргүзүглерлиг болдум. Коданымда бөдүүн дүктүг хөйлер бар. Эрткен күзүн агарлап каан хөйнүң бирээзинден-не 1,7 кг дүктү кыргыш, чүс башка онаалыгыр 104 хураганы менди ап, хүлээлгем күүсеткен мен.

Эрткен чылдың кыжынында чайдан эгелеп белеткеп бердим. Четчир санныг өдекти бөлүп ап, Маң-Чүректе кажаанның аар-саар сеткелгезин чорудуп, 8 тонна сигенни бодумнуң күжүм-биле кезип алган мен. Ооң-биле ниитиниң малын темгерип, арай бакшырай берген хөйларны аңгы ажаап, азырап турган, оларны кыштан хүр-менди ажырган мен.

Хөй оолдаашкынының дугайында чаңгыс бодалым бар. Малды арте тарып бооладыр болза эки. Декабрь, январь айларда төрүттүнген хураганнар күштүг, шырак болур, бүдүн чөй дургузунда эки семирип ап чоттиптирлер, дүкүр-даа, аътыыр-даа болур.

Кыш — хөйжү кижиге улуг шылгалда. Ынчангаш бодум дуржулгам мындыг: кажаанны кыяк чылыглап алыр. Хөй төрүп эгелээрге бирлек кадатты аалче чоокшулаалыр. Төрөөн хөйларны үзүп ап каар болгаш хураганнары-биле кады тургузар. Чаш мал кончуг шиитавчал, суксаачал боор чүве. Хураган бичии дорута бээрге бирлек оларга тускай коналчыгаштарга аазы хуунчуктарга хөртүк бүзүп экжеп каап бээр бис. Чаш мал ону читтеп, суксуну чидер, өзүүчеа, доругуучал болур. Суксуну ханмаан хураган неилп эндере эөп алыр, ыяачаган ишти уягадып, аарып-бакшыраар чүве оон тыптыр.

Мээң ийи уруум базо малтын. Ийилээ тускай оң-бүлелиг, урут-дарыглыг. Бичейлээ чедп чыл хөй кадарын келген. Чылдың-на мактадып, эки ажыктан келди. Бо чылын ол район Советтиниң депутадынга соңгуткан. Көргүзүү эки: 100 хөйдөн 101 хураган. Өске уруум Чочек сеелгү хаш чыдда күүнеге седиер сарлык, молдурга семирти кадарып, ону ажаап, каяктап келди. Ажы-төлүмнүң чедишкиннери меня өөртүп турар.

Х. БААДАН,
хөйжү.

Бай-Тайга район.

ЧААРТЫКЧЫ САНАЛ

Тудуг ажылдарының шынарын эниидер, хуусаазын кызырар талазы-биле алаан хөй тодаргай хемчегларни алгам. Ылангыя чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның ажылын күштелдиргенче кичээнгейин күштелдирген. Ооң ачызында эртнен чылын 110 мун рубльдүң камналгазын чедип алдынган.

— Көдээде тудуг организациялардында эртнен чылын № 585 тудуг колоннаазынан чаартыкчы болгаш чогаадыкчы санал хөй кирген. Ол мехколоннаның ажылчыннарының киргени 12 санал ээ ажыктыг болган. Ажылчыннарның чогаадыкчы инициативазын көдүреринге таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгейин салып турар бис. Ынчангаш бо талазы-биле ажыл эртнен айларда бала-ла эки түңнелдерни берген — деп, «Тыва көдээ-тудуг» трестиң кол инженери М. Ширин чугаалап турар.

Иштики курнавырларны пеередип тыпар, будуруге чоруудулгазынга чаа аргаларны шингээдир дээш, көдээ тудугжуларын идепкейлиг ажылдап турары чеже өөрүнчүг. Бо чылдың эртнен алды айларында 28 чогаадыкчы санал будуругеде шингээттингеп, оларның чыда экономиктиг ажыы 30 мун рубль ажып турар. Киргеп ол саналдарның чимдыкы ам-даа будуругеде шингээттинмээн, белеткээр ажылы чоруп турар.

Чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның мурнуку одуруунда будуруглериниң мурнакчылары чоруп турар. Чижээлээрге, Шуурмакта чазанылга цехиниң бригадири К. Радостев биле ажылчын В. Быков чаартыкчы 7 саналды будуруглеге шингээткен, оларның ийиги ажыы 19 мун рубль четкен. Бо эштериил ажылдап турары СРЗ-3 деп ставок маазылаар болгаш брустар уштары кезегинден өске ажылдарга ажыглаттынмас турган. Ону эде дерип, өске түүлдерни кылыр кылдыр чаартыптарга ооң будуруткулуг ийи катап улгатканын. Ам ол станокка шала, ийзы-бүрү хемчээлдиг брус дээш, өске-даа түүлдерни хары угда кылдырып турар. Анаа ажылдаар бижилериниң саны мурнукулуудан көвүдеэвээн, электри энергиязының чарыгдалы эвээжээн.

Шуурмактың ажылчыннары токпак хирээлээр болгаш ооң-даа өске станоктарны ажыктыг кылдыр чаартып, чамдыкшын боттары чогаадып кылып алган. Ол чорук ыяш белеткээр пунктунуң чартык чылдың будуруглеге планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүседирип хандырган. Трестиң чартык чылда чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдардан алган камналгазының хөй кезии шуурмакчылардан киргеп.

Н. ВАНЬКОВ.

ТУРГУЗУКЧУ АЖЫЛ-ИШТИҢ БАЗЫМЫ

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының Күрүне планының 1973 чылдың бирги чартыында күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының күрүне планының 1973 чылдың бирги чартыында күүселдезиниң түңнелдерин үнүргеп. Совет Эвилелиниң ажылчы фоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдралга күүседип. 1973 чылдың планын хуусаазындан эрте күүседирип дээш социалистиг чарышты калбаткап, улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге, улустуң чаагай чоруун база культурлуг деңнелин бедидеринге улуг чедишкиннерни чедип алганын ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң лынаадында демдеглээн.

Бирги чартык чылдың планының кол-кол даалгалары күүсеттингеп, а чамдык көргүзүлгер талазы-биле ажыр күүсеттингеп.

Үлетпүр продукциязын сайгарарының чартык чыл планы болгаш кыштыларның эң чугула хевирлерин бүдүрүп үндүрериниң планы ажыр күүсеттингеп. Пландан ажыр 4,6 миллиард рубльлиг продукциязын бүдүрүп үндүргеш, сайгарган. Эрткен чылдың бо-ла үеанидезин-биле деңнээрге, үлетпүр продукциязының немелде өзүлдезин 7 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүмчүлүү 5,4 хуу өскен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерининг күсели-биле продукциязын немелде өзүлдезинин 80 хуузун чедип алган.

Үлетпүрүнүң аңгы-аңгы адыларының продукция бүдүрүп үндүрериниң көвүдээзи 1972 чылдың бирги чартыында турганы-биле деңнээрге мындыг болган: электроэнергетика — 5 хуу; оттулар түүл үлетпүрү — 6; кара болгаш өңнүг металлургия 6; химия болгаш нефть-химия үлетпүрү — 10; машина тудуушкуну болгаш металл болбазырадылгазы — 12; ыяш, ыяш болбазырадыр база целлюлоза-саазын үлетпүрү — 5; тудуг материалдарының үлетпүрү — 8; чиик үлетпүр — 3; аъш-чем үлетпүрү — 3; культура-амыдырал хереглелиниң болгаш ажыл-агыйга хереглелиниң бараанналарын бүдүрүп үндүрери — 10 хуу.

Нинти-эвилел болгаш эвилел-республика үлетпүр министерстволары болгаш бүгү эвилелдешкен республикалар чылдың бирги чартыының планын ажыр күүсеткилээн.

ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыңнадыында бүгү чүртте продукцияның эң чугула хевирлерин бүдүрүп үндүргенин көргүзүп турар сан-түңнелдерни киргеп. Оларның чамдыктары мындыг-дыр. 1973 чылдың бирги чартыында бүдүргеп түүлдер болза: 449 миллиард киловатт-шак электри энергиязы, 203 миллион тонна нефть, 117 миллиард кубометр газ; 235 миллион тонна хөмүр-даш; ооң иштинде коксталар хөмүр-даш — 86,5 миллион тонна; 47,1 миллион тонна шөй; 65 миллион тонна көп; кара металл прокады — 51,1 миллион тонна, ооң иштинде белең прокат — 45,4 миллион тонна; 1113 миллион метр (7 миллион тонна) кең хоорай; 106 миллион тонна демир рудазы; 35,4 миллион тонна чижек саныыр минералдыг чемишчидилге; чүс хуу чемаштыг бүдүмелдиг кылдыр саналарга — 8,6 миллион тонна чемишчидилге; үнүштерни камгалаарының химиктиг түүлдерин чижек сан-биле алырга — 172 мун тонна; чүс хуу-биле баштайгы саналага-биле алырга — 101 мун тонна; синтетиктиг чүктер болгаш пластиктиг массалар — 1,1 миллион тонна; химиктиг волокно—401 мун тонна; авто-

(Уланчызы 3-кү арында).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ КИЕВТЕ ЧОРУП ТУРАРЫ

Украинаның Компартиязының ТК-зының Политбюро кежигүннери-биле болгаш кежигүнмеринге кандидаттар-биле СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң ужуражышкыны Украинаның КП ТК-зынга бүрүнгү хүн болган.

Ужуражышкынга СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы З. Н. Нуриев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң белеткелдер министри Г. С. Золотухин, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчылары—СЭКП ТК-ның кежигүнү Г. Э. Цуканов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү А. М. Александров, А. И. Блатов олар киришкен.

* * *

Ол-ла үеде СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев болган ону үдеп чоруур кижилер партия обкомнарының, бирги секретарлары-биле, облүүскомнар дарга-лары-биле, республика министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары-биле Украинаның КП ТК-зынга эрттирген чөвүлел хуралга киришкен.

1973 чылда улус ажыл-агый планын болгаш социалистиг үлээлгелерин күүседиринин айтырыгларын, а ол ышкаш республикада дүүжүт ажаан алышкынының болгаш өскелээ көдээ ажыл-агый ажылдарының ханчаар чоруп турарын ол чөвүлел хуралга чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү Украинаның КП ТК-зының бирги секретары эш В. В. Щербицкий дыңнадыг кылган.

Чугаалажылгага партия обкомнарының бирги секретарлары—Днепропетровскиниң—А. Ф. Ватченко, Крымның—Н. К. Кириченко, Запорожтуң—Н. М. Всеволожский, Донецкиниң—В. И. Дегтярев, Полтавтың—Ф. Т. Моргун олар киришкен.

(СЭТА).

КУБА УДУРТУКЧУЛАРГА БАЙЫР ЧЕДИРГЕН

Кубаның төөгүзүнде демдеглелдиг болуушкунуун — Монкада казарманы штурмалаанының 20 чыл болганы-биле холбаштыр Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары, Куба Республиканың революстуг чазалың премьер-министри эш Кастро Русче, Куба Республиканың президентиниң эш Освальдо Дортикос Торрадоже эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин олар байыр чедирген телеграмманы уруткан.

Кубаның эш Фидель Кастро баштаан коргуш чок революстучуларының кылган маадырлыг чоруу Кубага антиимпериалистиг, хосталгалыг шинчээшкининиң эгезин салган, дашпыкы монополияларның, помещиктерниң болгаш капиталистерниң эрге-чатыртазынга удур революстуг демисселче ажылчы чоннарны сорук киргген деп, телеграммада чугаалаан. Кубаның дайынчы революстуг чаңчылдарын национал тура хамыжыкшының хүнү уламчылаан болгаш чаа бедикче көдүргеп.

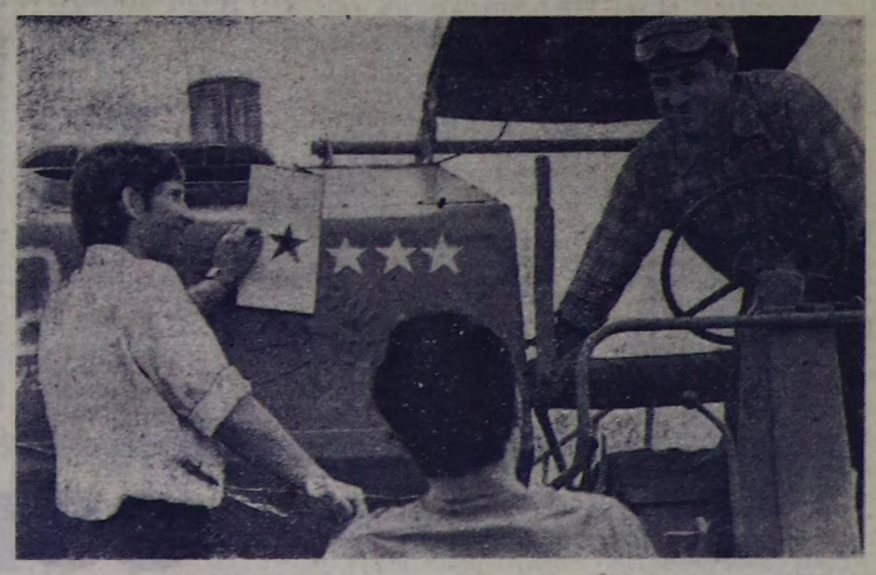
Бөгүн, тәэрби чыл эрте бергенде, Монкаданың чайгылыш чок угаан-бодал үлегери кубажыларының күш-ажылчы көдүрүүшүнүнде, социалистиг чарышта, Төрээн чуртунуң мурнунга, революциянның херээниң мурнунга бедик хүлээлгелиг болурунуң медерелинде сананнаккеп дээрзин телеграм-мада демдеглээн.

Кубаның делегейде туружунуң чайгылыш чокка быжыгып турарынга совет кижилер өөрүп турар. Социалистиг чаалаа алышкыннарны камгалаарынга быжыы, хосталганың болгаш хамаарышпас чоруктуң херээнге бердингени делегенниң улустарының араазында Кубаның ат-алдарын бедиткен.

Совет Эвилели биле Куба Республиканың араазында пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилеттингеп харылзааларының чыл-чызы-биле хөгжүп, быжыгып, улам-на улуг утка-шынарлыг болу бергеп турарын совет удуртукчулар ол телеграммада сеткил ханыышкыны-биле демдеглээннер.

Революстуг Кубаның алдарлыг национал байырлалының хүнүнде олар болза социалистиг тургузуушкунга, экономиканы быжыглаарынга, амыдчы чоннарның материалдыг чаагай чоруун улам бедидеринге, Куба Республиканың делегей талазы-биле туружунуң быжыглаарынга улам ынайгы чедишкиннерлиг болурун аңы-дүңмалыышкы бүгү күбе улуска күзээннер.

(СЭТА).

СТАВРОПОЛЬ КРАЙ. Киров районнуң Калинин аттыг колхозунуң коллективи Төрээн чурттуң шыгжамырынга пландан ийи муң тонна хөй — 6.000 тонна тараанны урап деп бодунга алган хүлээлгезин чедишкиннинг күүседип турар. Ында кызыл-тас дыка чаагай боолп — гектардан-на 32—35 центнер тараанны ап турар.

Комбайн — шаң — элеватор аразынга үзүк-соксаал чонка шимчээшкинини барымдаалап ажылдаар чорукту ында кол кичээнгейге ап турар. Хүннүң-не күруне шыгжамырынче 350—400 тонна эки шынарлыг кызыл-тасты чүдүрүп чорудуп турар.

Бо чылын ажаап алышкынга комбайнер А. Строев бедик түңнелди көргүзүп турар. Ол бир-ле дугаарында бодунуң комбайны-биле 4.000 центнер тараанны бастыргаш, дужааган. Ол бо чылын он муң центнер тараанны бастырар хүлээлгелиг.

Доктааткан чаңчыл өзугаар бир муң центнерни бастырган соонда-ла комбайнга бир сыдысты чуруп турар.

ЧУРУКТА: агитатор Николай Неколаев (солагай талазында) болгаш комбайнер Александр Строев (оң талазында) олар. Ооң комбайнында дөрт дугаар сыдысты чуруп каан.

К. ТАРУКОВТУҢ фотозу.

ОЗАЛДААШКЫНДАН УШТУНГАШ, ОРГАНИЗАСТЫГ АЖЫЛДААР

«Шынның» рейдизи

БАРЫЫН-ХЕМЧИК район-тоску беш чылдың шиитпирлиг үшүү чылында 25 мун тонна силостуг, 5 мун тонна сеңажтуг, 9 мун тонна сигенни болгаш 250 тонна будук-бүрү белеткээрин социалистиг үлээлгезинде айыткан. Ниитиниң малының баш санын өстүрери болгаш ооң продукцуларын бүдүрерин кеңээдирип, күрүне планының чедишкиннинг күүседири, бирги эллчегде, малга четчир санныг, эки шынарлыг чемнерни белеткеп алырындан хамаарыжып дүрүмге малчын бүрүзү эки билир.

Бо чугула политиктиг ажылга районнуң колхоз, совхозтары чогум канчаар белеткеннин алганы? «Шынның» рейд бригадазының кежигүннери чер-терге барып, сиген кезилдезинче эгелеп киргеп кижилер, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш мал ажылтының тускай артемингилери-биле чугаалаашкан.

Байдал кандыгыл? «Шекпээр» совхозтуң Бичө-Тей салбыры июль 13-тен эгелеп сиген кезилдезинче организастыг киргеп. Кургаан сигенни болуп, ону Сут-Кажаа сүт-бараан фермазының кыштаанда сараатпан турар.

Ажыы-биле чугаалаарга, районнуң колхоз, совхозтары мал чеминиң белеткелин коңнаң организастаан. Моон түңнелинде «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая, Хөнделең, Аксы-Бардык салбырлары болгаш «Доң-Терезин» совхоз июль 20-те чедир сиген кезилдезинче массалыы-биле эгелеп кирбээннер. Чоокка чедир районда 170 га черниң сигенин кескеп, ооң 35 газының сигенин болуп, түгээ 27 сараат солган.

Эрткен чылын бо үеде сиген кезилдезинге 300 ажыг кижи ажылдап турган болза, эң түгээ 116 кижи ажылдап турар, оларның хөй кезии школучылар.

Рейд чоруп турган хүн СЭКП райкомуна чыыдырган колхоз, совхозтарның удуртукчуларының болгаш тускай артемингилериниң төвүлел хуралының ажылынга киржип, орта сиген кезилдезинге белеткел талазы-биле ажыы-агыйларның удуртукчуларынга хөрүнүп, оларны сиген кезер, болдурер болгаш сараатталар машина-техника-биле ажыл-агыйлар хандырынгаа боон турар.

Ам кол чүүл — механизаторларга болгаш сиген ажылынга мобилизастаан бүгү кижилерге таарымчалыг байдалды тургузуп, техниканы камнаар, будуруктуг ажыглаары болур. Барыын-Хемчикте Барлык, Эдегейниң шөлдеринден, Бижиктиг-Хаяның шыгындан аңгыда машина-биле кестирер дептем шөлдер чок.

Ында болганда ажыы-агыйлар бугалар кыдыгларында, харганнар, талдар аразында, хемпер унунда болгаш азымнер электеринде чайгаар үнген эдбек дужуттуг сигенни хол кадыры-биле кезип, ажаап алырынче хөрээнгей салза чогуур. «Сигенниң үнүжү чавыс-тыр, амдаа маңаар» дээр хөөннер бар. Ол шын эвес.

Социалистиг үлээлге сүүлаар малчын бүрүзү 10—12 тонна сигенни белеткээр ужурдуг. Хой кыртыдазын тее дооскаш, кадарчылар Баян-Кол, Ак, Теве-Адар, Берт-Ой, Сукпак чайлагларынче көжүп чорутканнар.

Олар август айда, кажан сигенниң хоолулуг шынары читкенде дедир көжүп кээрлер. Үлетпүр, будуруглеге транспорт, тудуг, салыг болгаш албан-органнаалгылар ниитизи-биле колхоз, совхозтарга шеф тузаламчыны-биле 200 тонна сиген белеткеп бээр дугайында СЭКП райкому болгаш райкүүском докгаал хүлээп алган.

Ындыг турбуже бөгүнге чедир чаңгыс-даа организация сиген белеткеп эгелевээн. Мал чеминиң белеткелин хүн бүру оперативтиг удуртур, ажыл-агыйларның удуртукчуларының шыңгыы айтырар, негээр хүлээлгелиг райкүүскомуң көдээ ажыл-агый эргелели (начальнигы эш Хангаев, кол агровому В. Кобзов, кол аозотехниги Т. Додикова) шүүлпеп ажылдап турары үстүнде фактыларын илдеп-дир.

Район бирги чартык чылда күрүнеге эът, сүт, дүк садаанының планын күүсеткен-даа болза, ниитиниң малының баш санын өстүрериниң планын күүсеттинээн. Чүс баш төрүүр малга онаалыгыр эң эвээш быяза, анай, хураган кулун камгалап алдынган.

Моон кол чылдагаанын сөөлгү 2—3 чылдар дургузунда ниитиниң малынга четчир санныг бөдүүн, чулуктуг-даа чемнерни белеткеп албайн келгени-биле тайылбырлаттынар. Сиген кезилдезинче массалыг эгелеп кирбээн «Барлык», «Доң-Терезин» совхозтарны чугаалаваска, сиген кезилдезин элээн шуудадып чоруда берген «Шекпээр» совхозтуң Бичө-Тей салбырының Көп-Кежигде хову бригадазының төвүнде сигенчилерни күш-ажылче сорук киирер плакаттар, лозунгнар, агитхуудустар чок.

Ниитиниң чемненилгезин логумчалыг организаставаан ужурунда сигенни хол-биле кезип азы болуп турар аныяктар аъш-чемни залдарындан боттары экжеп турар. Мындыг байдалдыг турган кижилер будуруктуг ажылдап шыдавас.

Райкүүскомнуң культура киядизиниң (эргелекчизи эш Конгар) агитбригадазы сиген бригадаларынче үнмээн. СЭКП райкомунга болгаш чөвүлел хуралга дугурушканын ёзугаар хөжудаашкыннан шиитпирлиг уштунуп, чоокку хүннерде сиген шөлдеринге ажылдаар кижилерниң, техниканың саны көвүдээр, ажыл хөнүгар дээрэлп ажыл-агыйларның удуртукчуларга аазаанвар.

«Шынның» рейд бригадазының кежигүннери: В. ЧАДАМБА — районнуң улустуг контроль комитединиң даргазы, С. КОМБУЙ-ООЛ—СЭКП райкомуның инструктору, Т. ТАЛГАНЧЫК — «Шынның» корр.

СӨГЛЭЭН СӨСКЕ ЭЭ БОЛУР

Чуртуун өске бүтү черлерниде ышкаш, Каа-Хемниң алымчы чоннары тоску беш чылдың шинтирилиг, ушку чылында кежээ аңыл-агый ажылдакчыларының Бүгүзелел социалистиг чарыжыга киришпишаан, ажыл-агыйның түс-түс адырларының айы-биле бедиктен социалистиг хүлээлгезин алган.

Районуң партия, совет, ажыл-агый болгаш өске-даа хөй-шинтө организациялары оң хүлээлгелерни күүседиргенче ажыл-ишчилериң күзүүн болгаш аргаларын мобилизастеп, бар күрлавырларны ажыдазарынче чогуур кичээнгейни салып келгенинден түңелиндө бо чылдың - биргн чартыында чамдык эки көргүзүглер чедип алдынган.

Район шинтиин-биле чартык чылдаа күрүнеге эът садар планын 104,5 хуу, сүттүүн — 112 хуу, дүнүүн — 176,4 хуу күүсеткен. Ажыл-агыйлар планнан ажыр 403 центнер эътти, 1337 центнер сүттү, 347 центнер дүктү күрүнеге сагкан. Бо чылдың июль 1-де түңнедип бүгүзээр арткан чылдың бо үеэш-биле деңнээрге малдың баш савы база өскен. Ол чедишкиннер районуң партия организацияларының ажыл-ишчилер ортузунга партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажылды күштелдирип, социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастап, оон чорудулгазын доктаамал удуртуп, контрольдап келгенинден түңнелиннде чедип алдынган.

СӘКП райкому болгаш партия эге организацияларының хүлээлгелериниң болгаш план күүседилгенин айтырыгларын доктаамал кичээнгейге ап, ол дугайын бюроларга болгаш партия хуралдарынга чугаажыр келген. Чижээ, партия райкомунуң бюрозунга «Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтарда партор-ганизациялардың чарышты удуртуп, хүлээлгелер күүседээш контрольдап турарының дугайында илеткелдерин, малчыннарның амыдрал-чуртталгазының культуразын бедидери-биле хolбаштыр чарышты организастап турарының дугайында «Октябрь 14 чылы» колхозта партия организациязының секретарының илеткелин дыңнаан.

«Тандагар» колхозта, «Бүрен» совхозта парторганизациялар (секретарлары Н. Д. Монгуш, М. И. Полежаев) ажыл-ишчилер ортузунга чарышты дээштиг кылдыр организастаан. Бо черлерде малчыннарның чарыжының түңнелин ай санында, а сеэонут ажылдың соонда механизаторларның ажылының инити түңнелин үндүрүп, ханлуу анализтээр хемчеглерин эп турар.

Алган социалистиг хүлээлгелерни күүседирингө эртken чартык чылда «Тандагар», «Коммунизмиче орук» колхозтар, № 958 механолошна, Ильинка кежээ Советиң, райпо болгаш өске-даа коллективтер бетик коргуулгаларын чедип алган. Оларга СӘКП райкомунуң болгаш райүүскомунуң шилчиир Кызыл туктарын тыныскылаан. Ол ышкаш «Октябрь 14 чылы» колхозтуң, «Бүрен» совхозтуң ажыл-ишчилери социалистиг хүлээлгелерни күүседир талазы-биле база күжениишкиниг ажылдаан. Ол коллективтерде партия организациялары, Советтер, болгаш өске-даа хөй-шинтө организацияларының социалистиг чарышты калбак иештелдиг, үре-түңнелдиг, дээштиг кылдыр организастап, оон күүседилгенин доктаамал контрольдап турар.

Пааның болгаш алган хүлээлгелерин боттуг күүседири—ажыл-ишчи бүрүзүнүң кызымакай шудургу ажыдылдап, оон быжыг сагылга-чуруумнаан, чүүлдүг чорудулгаже удуу-биле хемаарыжыр. Партия организацияларының хөй санныг агитаторлары, политинформаторлары, лекторлары боттарының лекцияларында, беседаларында ол дугайын чугаалавышаан, чүртүүн ишкин болгаш дамтыкы байдалын районуң база түс-түс ажыл-агыйларының мурнунда турар соруглаларбиле холбаштыр тайылбырлап, политиктиг ажылды калбартып турар. Оон-биле кады партия организацияларының чарыштың түңнелдерин фермадар, бригадалар айы-биле чогуур ой-шаанда үндүрүп келген. Ынчангаш чарыш үлам үре-түңнелдиг болуп, мурнакчыларның саны өзүп турар.

Партийжи амыдырал

Күш-ажылга үлегер-чижээ көргүзүп, бедик түңнедерни чедип алган мурнакчылар эвээш эвес. Оларга төрүүр 100 хойга онаштыр чүгле 51-52 хураганны алган. «Кызыл туң» совхозта бода малдың өлүр төрүү дыка хөнүүлүг болуп турар.

Бо ажыл-агыйларның удуртукчулеры, түөкей эртемнитлери, партия организацияларының мал ажылының продуктуларын көвүдедир, төрүүр үүс баш малга онаштыр хөй чаш төл алыр, малдың өлүү хоразар төрүүр эвээжедир талазы-биле хемчеглерни чедче албайн, ажыл-херек даап харысалганы кошкадың турары соруглаларбиле холбаштыр тайылбырлап, политиктиг ажылды калбартып турар. Оон-биле кады партия организацияларының чарыштың түңнелдерни фермадар, бригадалар айы-биле чогуур ой-шаанда үндүрүп келген. Ынчангаш чарыш үлам үре-түңнелдиг болуп, мурнакчыларның саны өзүп турар.

Ынитининг малынга четчир санныг чемин белетеэр даап районуң колхозтары болган совхозтары сиген кезалдазынче массалыг-биле киришкен. Бо айның сөөлгү он хонуу ағеазинге чедир 2169 ажыт тонна сигенин кезип, сараттаан. СӘКП райкому болган партия эге организацияларының өске хөй-шинтө органнары-биле кады чер-черде мал чемин белеткеп турар ажыл-ишчилер ортузунга социалистиг чарыштың негелдезерни амыдап кылган, оон күүсеңдээни организастаар ажылды күштелдирип турар.

Бо чугула ажыл-херекче «Коммунизмиче орук», «Октябрь 14 чылы» колхозтарның, «Бурунгаар» совхозтуң ажыл-ишчилери организастыг киргеп. «Коммунизмиче орук» колхозтуң ийи звенодан тургустунган хөп В. Дюсгазовка удуртқан механизастаттынган бригадазы Сарганга 250 ажыт тонна сигенни кежип сараттаан, амгы үеде Кара-Суг деп черде келген турар. Бригаданың кежүтүнериден Александр, Юрий, Григорий, Сергей Лубопинов алышкылар, сарат салыкчылары М. Чылбакнай, Х. Орустүк олар эрес шудургу ажылдап, хүн нормазын доктаамал 125—132 хуу кылдыр күүсеңдир келген.

Амгы үеде районуң ажыл-ишчилериниң мурнунда кол соруглга болза, ынитининг малынга четчир санныг сигенни, сизосту болгаш семажты, сиген далганың база өскедаа чемнерни белеткеп ап, дүжүүт ажаап алышкынынга бүтү талалыг белеткевири болур. Ынчангаш ам районуң партия организацияларының организаторлуг болгаш политиктиг ажылын олче үлгаландырбышаан, ажыл-агыйжы бо чугула соруглаларды чедишкиннинг шинтирлэрнче ажыл-ишчилериниң күзүн моолдар үжүрлүг.

Чылдың ийиги чартынында үлам күжениишкиниг ажылдап турган, каа-хемчилер СӘКП-ниң XXIV съездизининг шинтирлерни болгаш тоскубеп чылдың шинтирлиг үшку чылының соруглаларын күүседирингө тодаглыг үлүүн киирээ шылаарлар.

Ш. СЕРЭЭДАР,
СӘКП Каа-Хем райкомунуң ийиги секретары.

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларында

КҮРҮНЕГЕ ХӨЙ ДҮК ДЭЭШ

Улуг-Хем район бо чылын күрүнеге 497 тонна дүк садар планныг. Амгы үеде ажыл-агыйлардан келген дүктү хүлээп алыры үргүлчүлеп турар. Күрүне шыгламырынче ниитизи-биле 201 тонна дүк киргеп ийикпе азы план 40,5 хуу күүсеттинген.

Хөй кыргылдазын организастыг чорудун, күрүнеге дүк садарын шаңкынчыдып турар ажыл-агыйлар районда өзүмзөөс. Ылаңгыя «Найырал» совхозтуң көргүзүглери өскелерден эки. Ол ажыл-агый-61 тоннаны сиген. Совхозтуң Кара-Тал салбарының кыргылда пунктузунда ажыл-хайнышкынат. Оны кыргылдага таарычалыг кылдыр зерип, чаартып кылган. Ында ажылдап турар кижилерни соруглгазы чаңгыс грамм дүк-даа черге кагбайн, кыргылданы ынарлыг чорудары.

Кыргыкчыларның арасында шалыпчы инчилерге сзнадып, эки ажылдап турар кижилер бар. Чижээ, Зоя Санак хөл хачызы-биле үүнде 45 кг дүк кыргыпар хүлээлгезин 55—60 кг чедирип турар. Электрилиг хачы-биле үүнде 69—71 кг дүктү кыргаан дүжээн турар Кызаан Кара-оолдуң азы нурпакчыларның арасында. Ажылынга ол дыка мергежин. Ынчангаш чарышка тиилеп, шалыпчыларнын одуруунда үнмейн келгенинин чылдагаанды ында.

Кара-Тал салбыры күрүнеге 24 тонна дүк дүжаган. Ам ында хөй кыргылдазы алактаалын турар. Ниитизи-биле 300 ажыл баш ярт, 112 кошкар артаан.

Оң салбарының хойчулары ниитиргиг үшку чылда алган хүлээлгезинге өө болуп, оны күүседиккеннер. Чижээ, Монгуш Пөрбу бир хойдан 3,3 кг дүк кыргып алыр дээн болза, ол 4,2 кг дүктү хөй бүрүзүнден кыргып алган. Дүк талазы-биле хүлээлгезин үүлүп Шогжал 3,7 кг, өшкү кадарчызы Чаизан Соскармаа 880 грамм кылдыр күүсеткен.

Күрүнеге 44 тонна дүк садар планныг «Күш-ажылдың хөстүүн» совхоз 21 тонналы дүжаган. Совхозтуң төп кыргылда пунктуун Улуг-Хемге тургустунган.

Эртken чылын ниитининг малын эки семиртеп, оларны ыыттан хүр-менди ажырып, ажаалдазын жижиктеминиң түңнелиннде малдан алыр дүктүн шынары ажыжо, саны ковудээн. Ылаңгыя өшкү кадарчызы Биче-оол Шүүт-оолдуң көргүзүүзи эң эки болган. Ол бир өшкүден-не 1,1 кг дүктү ылаглап алган.

Д. ДРАНЧАА.

ИНЕКТИҢ СҮДҮ—АЗЫРАЛЫНДА

Тайга эдээ чараш. Чурумалдыг черде сүт-бараан фермазы бар. Оңу Ииттии-Хем дзор. Фермаың төвү — сууржуган чаартыныр, чыдыш-на арны өсперлип, алыкеып орар. Хадың, дыт бүргээн черинде шыкаа талазында тараа, сиген шөлдери чаптылып чоруй бартылаан. Салбырының чамдык шөлдери сугаттыг. Оон бо чылын дээк сигенин ажаап болгур. Ам ында мал чеминиң белеткери түүлүг чорун турар. Кан аттар башкарган кижилериниң чамдыктары кезип турда, өскелери сигенин болуп, сараттап киришкен.

Фермаың адаа талазында, удуг-ла ырак эвеете, Хадыңмыг-Оорга деп черде ажылдап турар сигенчилерге дүүн эрте бергенде келдивис. Хүннүң ишки кончуг. Бистер машина хөлегезинче чоокшулай туруп алгынывыс:

— Кнаң, аас хүннер биеке дузалыг. Ажылдың бүдүрүкчүлүү оон кончуг хамаарыжыр. Ам безин көрүлер. Бо сараатты удаваа доозуптар биз. Сиген кургаг — сараатпан турда амыр чүве-дир — деп, салбырының агровону А. М. Зебрев чугаалай-дыр.

Чоорту бедип бар чыдар сараатты магадап көрүп тура эртken чылдың декабрь эгезинде бо фермага чораанын сактып келдим. Ферма эртелекчизиниге чаа ажылдап ээлээн Ш. Чымбаның инчангы чугаазын утпаан мен. Ол мынча дээн: «1972 чылдың эртем-билиг деңнели партияның составынга төлөпүн-биле төлөөлеттинген турар дугайында база СӘКП сагыш салып турар. Партия кежигүннериниг кандидаттар кылдыр хүлээп ап турарларының барык дорттуң бир кезээ — инженерлер, агрономнар, башкылар, эмчилер, эртем ажылдакчылары, литератураның болгаш уран чүүлдүн ажылдакчылары.

XXIV съездиниң болгаш СӘКП ТК-ниң май (1972 чыл) Пленумунуң шинтирлериниге түүштүр партия документилериниң солуушкуну партияда чорун турар. Тургустунуп келген чанчыл ёлүгаар чаа хевирнинг бир дугаарлыг партбилединг Совет Эвилелиниин Коммунистиг партиязының үзелиилекчизи болгаш баштынчызы — Владимир Ильич Ленининиң адынга СӘКП Төп Комитединге бижээн. Ленининиң партия билединге СӘКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнек ат салган.

Партдокументилер солуурунун белеткели чорун база туружун хамдырарынче СӘКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң салган угланышкыны амыдыралда чедишкининг чоруттунуп турар. 1972 чылда партияга чаа киргеннериниң 57,3 хуузу ажылчыннар болган.

Партияның хүлээп алышкын дугайында сай-медээлер болза, чүртүүн ажылчын ангызы, бүтү ажылчы чоннарны партияны ханы ыыакшыл болган хүндүткел-биле көрүп, ону боттарының шылгаттынган баштынчызы кылдыр билип турарын хереглеп турар. Совет улустуң эң мекереллиг, мурнакчы кезээ оон-биле бодунуң салым-чолун организис талазы-биле холбаарын, оон үүрлеңиниге киирелип күзеп турар. Совет чүртүүн төөгүзүнүн эң нарын, эң харыысалгалыг үе-чаагайларында партияга ажылчы чоннар эң хөйүбиле кирип келгени оон баштыкалы болур.

Совет ниитилелдиң удуртукчу болган үглакчы күжү кылдыр партияның ролиниң үлам өзүп турары-биле кадыөөк үүрлеңиниге киирип үүларларга негелдеер база өзүп, партияның хереэ даап, оон политиказын боттандырары чаңы коммунистерниң харыысалгалы бедип турар.

Партияның социал составында ажылчын ангызын бөл чоннарны партияны ханы ыыакшыл болган хүндүткел-биле көрүп, ону боттарының шылгаттынган баштынчызы кылдыр билип турарын хереглеп турар. Совет улустуң эң мекереллиг, мурнакчы кезээ оон-биле бодунуң салым-чолун организис талазы-биле холбаарын, оон үүрлеңиниге киирелип күзеп турар. Совет чүртүүн төөгүзүнүн эң нарын, эң харыысалгалыг үе-чаагайларында партияга ажылчы чоннар эң хөйүбиле кирип келгени оон баштыкалы болур.

Совет ниитилелдиң удуртукчу болган үглакчы күжү кылдыр партияның ролиниң үлам өзүп турары-биле кадыөөк үүрлеңиниге киирип үүларларга негелдеер база өзүп, партияның хереэ даап, оон политиказын боттандырары чаңы коммунистерниң харыысалгалы бедип турар.

Партияның социал составында ажылчын ангызын бөл

Бистин күш-ажылчы совет интеллигенциязы партияның составынга төлөпүн-биле төлөөлеттинген турар дугайында база СӘКП сагыш салып турар. Партия кежигүннериниг кандидаттар кылдыр хүлээп ап турарларының барык дорттуң бир кезээ — инженерлер, агрономнар, башкылар, эмчилер, эртем ажылдакчылары, литератураның болгаш уран чүүлдүн ажылдакчылары.

XXIV съездиниң болгаш СӘКП ТК-ның май (1972 чыл) Пленумунуң шинтирлериниге түүштүр партия документилериниң солуушкуну партияда чорун турар. Тургустунуп келген чанчыл ёлүгаар чаа хевирнинг бир дугаарлыг партбилединг Совет Эвилелиниин Коммунистиг партиязының үзелиилекчизи болгаш баштынчызы — Владимир Ильич Ленининиң адынга СӘКП Төп Комитединге бижээн. Ленининиң партия билединге СӘКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнек ат салган.

Партдокументилер солуурунун белеткели чорун база

КИЖИНИҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

Республикамың чуртталга-коммунал ажыл-агый ажылдакчыларының партия активиниң човүлел хуралы чоокта чаа Кызыл хоорайга өөп эрткен. Ук хуралга Тыва АССР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агый министри эш В. М. Еремеев «Тоску беш чылдың шинтирлиг, үшку чылының баштайгы чартынында чуртталга-коммунал ажыл талазы-биле чоруттунган ажылдарының түңнедерни болгаш моон соңгаарга соруглалар дутайында» илеткелди кылган.

Кызылдың чуртталга-коммунал эргелелиниң, суг-навал эргелелдиң, Тыва тудуг-септелге трестиң, Тыва-гаа болгаш районнарының коммунал будүрүлгелер комбинаттарының ажыл-чорудулгазында чартык чылда чедип алдынган чамдык тодаглай чедишкиннер барын эш Еремеев илеткелиниң эгезинге айтkан.

— Чурттакчы човга коммунал-чуртталга ачы-дуза чедерининг планын ниитизи-биле 142,2 хуу күүсеткен. Оон ыыттында гостиницалар ботарының планын 108 хуу, чунар-бажыңнар — 101,7 хуу, хеп чүүр черлер 107 хуу күүсеткээн. Коммунал будүрүлгелериниң талазы-биле республикада калбарган социалистиг чарышка баштайгы чартык чылда Чадаананың коммунал ажыл-агый комбинады бирги черни, а Сарыг-Септиң комбинады — ийиги черни алгылаан.

Чонга чуртталга-коммунал ачы-дуза көргүзер талазы-биле үстүде чедип алдынган чедишкиннер-биле кады улут четчестерни тодаргай илереткишаан, ол четчестерни принципиалдыг бау-биле дарый чайладырынче партия активиниң киржикчилериниң кичээнгейин хуралга углаадырган.

Кызыл хоорайда болгаш районнар төптеринде чамдык чүвәр-бажыңнар, хеп чүүр черлер, гостиницалар амгы үениң негелдеринден ыракта куду ажылдап, харын-даа чамдык таварылгаларда ийиги-биле хаавыкшинг турун келген. Чижээ, Кызылдың № 7, Каа-Хем суурда чүвәр-бажың, Кызылдың хеп чүүр чүвәр-бажың комбинады четпес ажылдазын министр айыткан. Ол ышкаш чамдык таварылгаларда, районнарның электростанцияларының «Мугур-Аксының, Тээлиниң, Хандагайтылының) болганчок-ла үзүктелиишкиниг ажылдан келген.

Тоора-Хемниң, Туранның, Тес-Хемниң, Мөңгүш-Тайганың коммунал будүрүлгелер комбинаттары чуртталга фондузунуң чартык чыл планнарын ажылчын күжүнүн, тудуг материалдарының чедишпейн турганы-биле ол ышкаш капитал септелгеже чогуур хичээнгей салбайн барганыбиле күүседип шыдавааннар.

Капитал септелгенин шынары, хоорайлар, суурлар, чурттакчылыг черлериниң чаагайжыдыга объектилерни кылырының шынары дыка куду деңнелде дээрзин хуралга айыткан.

Районнарның чамдык тудуг-септелге участоктарында база Кызылдың тудуг-септелге эргелелиниде күш-ажылдың сагылга-чуруму ам-даа дыка куду, чыдагаан чөк черге хөй-хөй ажылчыннар ажыл шагын үзүп, прогулдаар чоруктар бар. Районнарның тудуг-септелге участоктары, илангыя Мугур-Аксының, Хандагайтының, Тээлиниң, Эрзиниң участоктары чутуда тудуг материалдары-биле, шала, соңга, хөрөм будуур будунтар-биле, хөрөм кылыр материалдар-биле, шифер, түүнбу-биле үзүктелиишкиниг хандыртынып келген. Бо талазы-биле хамыктын мурнунда «Тыва тудуг-септелге» трест (начальниги эш Емельянцев, кол инженери эш Кузнецов) улут бурузулуг. Ынчангаш сорулга чүл үнзе, үстүүле айыткан четчестерни дарый чайладыры-биле ук трестиң талазындан тодаргай хемчеглер боттандырары болур.

А. БЕТЗИ.

НОМ ФОНДУЗУ ЭВЭЭШ

Кур чер суурда кежээ библиотека бар. Библиотеканың турар чери таарымчалыг. Зал делгем. Аңаа стол, сандайларны чедиштир салыптар болза, ээзээ номчукчулар хостуг шагында номчуттунуп, дыштанып болур арга бар.

Бисте номчукчулар саны алды чүс хире кижи. А ном фондузу чүгле бөш муң. Номчукчуларның сонуургалын бүрүн хандырар арга берге, чүге дээрге номнар саны эвээш. Эргижирээн номнар хөй. Ылаңгыя кежээ ажыл-агый литературазын специалистер ап номчуур дээрге колдуу эргижирээн. Ол черле таарымча чок. Чаа номнарга чагыны киирээ-даа, ону бүрүнү-биле садып алыр арга чок. Чүге дээрге акша чок. Совхозтуң удуртулгазы номгадып алырынга дузаалаар боон аазала-даа, ол херек кырында боттанмайн турар.

Хүнүүн темазынга хамаарышкан делгелгелерни доктаамал чорудун турар биске. Экономиктиг билиглер пропагандазынче сагыш салып турар. Адды бригадага кежер библиотекаларны организастаан.

Библиотеканың номчукчуларының составы янзы-бүрү. Онда бичии уруглар, улут кижилер, специалистер дээш ким-даа бар. О. Кертик, Т. Кужугет, О. Дукур-оол, В. Старикова, А. Монгуш, Т. Чылбак, Е. Мазурина, С. Нордуп-оол ышкаш идевейлиглериниң иттарын адап болур.

З. ОПДАР,
библиотека эргелекчизи.

Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчи херээженнери хөй кыргылдазынга идепкейлиг киришкен. Олар ажылга кызымак чорун көргүзүп, дүктү дүрген болгаш чидириг чоокка кыргып алыр дээш шалыпчы-даа ажылдааннар.

Хөй кыргылдазынга ылаңгыя Чүнгер Куулар онга шылгарап, хүнде-ле 75 килограмм чедир дүктү кыргып турган. Оон шудургу ижиңге аныяк өскен оргаарланып, үлегерин эдерип турган. Карасал Намчылак база-да эки ажылдаан. Хүн дургузунда 45 килограмм чедир дүктү кыргып турар.

ЧУРУКТАРДА: хөй кыргылдазының мурнакчылары Карасал НАМЧЫЛАК (үстүнде) биле Чүнгер КУУЛАР. *С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.*

РСДРП-ниң II съездизининг 70 чылынга

СЭКП ЧУРАГАЙЛАР-БИЛЕ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫ

РСДРП-ниң II съездизининг 70 чылын демдеглеп турар СӘКП Төп Комитединиң доктаалынга өөрээлеп демдеглээнин бүгүзээр алырга, ол съездиниң бүгү делегейге теоглулуг үхүрүзүзү чүл дээрге революстуг марксизмче организацияларны каттыштырарының дээрээ ниити даскалы болган В. И. Ленининиң ажылдап кылганы идей-политиктиг болгаш организастыг принциптерге Россияның ажылчын ангызының партизын тургусканы болур. Чаа хевирнин пролетаржы партиязы, большевиктер партиязы, ленинчи өндүр улуг партия тыптып келген».

70 чыл дургузунда бистин партиявыс улуг болгаш аларлыг оруктү эрткен. Ынчангы-ла хөй эвес кежигүннүг чажыт ажылдыг организация турганыңдан ол дээрге күүлүг, баяк ол бөш миллион

«СӘКП чурагайлардан» дээш СӘКП ТК-ниң Партийжи-организастыг ажыл кылдыгының белеткээн материалдарын «Партийная жизнь» журналдың эдлегезиг 14-ку номеринде парлаан.

коммунистерлиг партия, дележилгедеги чүүлдерни ап, 366 муң кижи немей өскен. Чүртүүн чедишкен назылыг чонунуң аразында коммунистер ам 9 хуу болуп турар. ССРЭ-ниң 18 харлыг болган оон өрү назылыг барык оң бирги хамаатты бүрүзү партиниң хүрээлениниде бактаан турар.

Бистин партиявыс канчаар өзүп болган хөгжүп келгенинин дугайында тодаргай билиишкинни СӘКП-ниң составынга сан болган шынар талазы-биле болуп келген өскерилиишкиннерни дугайында парлаттынган сан-медээлер берип турар. СӘКП-ниң сан составы 1905 чылда партияның 8.400 кежигүннүг, 1917 чылда (октябрь) — 350.000 кежигүннүг, 1941 чылда — партияның 2.490.479 кежигүннүг болган партия кежигүнүнге 1.381.986 кандидаттыг, 1945 чылда — 3.965.530 кежигүннүг болган 1.794.839 кандидаттыг, 1973 чылда партияның 14.330.525 кежигүннүг болган партия кежигүнүнге 490.506 кандидаттыг болуп бергеп.

СӘКП-ниң XXIII болганы XXIV съездилериниң аразындагы бөш чыл дургузунда партияның сан составы 1.984 кижи, XXIV съездиниң соонда ийи чыл дургузунда — 3.000 кижи артаан. Чүртүүн чедишкен назылыг чонунуң аразында коммунистер ам 9 хуу болуп турар, ССРЭ-ниң 18 харлыг болган оон өрү назылыг барык оң бирги хамаатты бүрүзү партиниң хүрээлениниде бактаан турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында эвилелдешкен бүгү республикалар магалыг хөгжээн. Ам олар шупту бедии-биле сайзыраан экономиказыг, эртемниг болган культуралыг, оларның боттарының ажылчын ангызы оскен, тараачыннарының өвүр-хевири өскерилген, улустуң интеллигенциязының кадрлары белеткеттинген. Ол бүгү болза Совет Эвилелиниң чаңгыс алаң Коммунистиг партиязының улуг отрядтары болуп турар республикаларның партия организацияларының сан талазы-биле өзүлелиишкинден бай илергейлеттинин турар. Бистин партиявыстың эң улуг отряды РСФСР-ниң дыка хөй область болган край партия организацияларының болуп турар.

Партияга хүлээп алышкын дугайында сай-медээлер болза, чүртүүн ажылчын ангызы, бүгү ажылчы чоннарны партияны ханы ыыакшыл болган хүндүткел-биле көрүп, ону боттарының шылгаттынган баштынчызы кылдыр билип турарын хереглеп турар. Совет улустуң эң мекереллиг, мурнакчы кезээ оон-биле бодунуң салым-чолун организис талазы-биле холбаарын, оон үүрлеңиниге киирелип күзеп турар. Совет чүртүүн төөгүзүнүн эң нарын, эң харыысалгалыг үе-чаагайларында партияга ажылчы чоннар эң хөйүбиле кирип келгени оон баштыкалы болур.

Совет ниитилелдиң удуртукчу болган үглакчы күжү кылдыр партияның ролиниң үлам өзүп турары-биле кадыөөк үүрлеңиниге киирип үүларларга негелдеер база өзүп, партияның хереэ даап, оон политиказын боттандырары чаңы коммунистерниң харыысалгалы бедип турар.

Партияның социал составында ажылчын ангызын бөл

Бистин күш-ажылчы совет интеллигенциязы партияның составынга төлөпүн-биле төлөөлеттинген турар дугайында база СӘКП сагыш салып турар. Партия кежигүннеринге кандидаттар кылдыр хүлээп ап турарларының барык дорттуң бир кезээ — инженерлер, агрономнар, башкылар, эмчилер, эртем ажылдакчылары, литератураның болгаш уран чүүлдүн ажылдакчылары.

XXIV съездиниң болгаш СӘКП ТК-ның май (1972 чыл) Пленумунуң шинтирлериниге түүштүр партия документилериниң солуушкуну партияда чорун турар. Тургустунуп келген чанчыл ёлүгаар чаа хевирнинг бир дугаарлыг партбилединг Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының үзелиилекчизи болгаш баштынчызы — Владимир Ильич Ленининиң адынга СӘКП Төп Комитединге бижээн. Ленининиң партия билединге СӘКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнек ат салган.

Партдокументилер солуурунун белеткели чорун база

ТУРГУЗУКЧУ АЖЫЛ-ИШТИҢ БАЗЫМЫ

ССРЭ-ниң үлүс ажыл-агыйының күрүне планының 1973 чылдың бирги чартынында күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

(Төнүүү. Эгээ 1-ги арыда).

дутуйлар — 20,7 миллион санныг, турбиналар — 7,1 миллион киловатт; турбиналар генераторлары — 7,9 миллион киловатт; долгамал эвес тоотуң электри хөдөлгүрлигчилери — 30,7 миллион киловатт; демир тондурар станоктар — 105 муң санныг (610 миллион рубль); демир тондурар станоктарның ишти санындан — саннаг программа сүүгаар башкарар станоктар — 1,8 миллион санныг болгаш.

Башгайгы чартык чылда белетеген бүдүрген дарганнаар-биле машиналары 23,2 муң кезек (159 миллион рубльдиң), автоматчыдылга чеңсек-херекселдериниң приборлары болгаш оларның артык иезолтери — 1,8 миллиард рубль түңнүг; сананга техниканың чеңсек-херекселдери болгаш оларның артык иезолтери — 727 миллион рубль түңнүг; металлургия дериглери — 168 муң тонна; хөмүр-даш арыглаар комбайннар — 476 кезек; шахтылы комбайннары —219, хөмүр-даш шахталарынга арыглаашкыны кыймыр ажылдарга чыгыылаар комплектер болгаш механизастеттинген бөлүктелиишкин дериглери — 222 түү; көбүрү аппаратуразы — 30,1 муң тонна; химия дериглери болгаш оларның артык иезолтери — 314 миллион рубль түңнүг; автомобильдер — 774,7 муң, оон ишкинде чүүл автомобильдери — 309,1 муң чиик автомобильдер — 437,3 муң; автобустар — 28,3 муң; тракторлар — 250 муң; кедөө ажыл-агый машиналары — 1441 миллион рубль түңнүг; тарга ажаан алыр комбайннар — 50,9 муң, кукуруза ажаан алырлары — 4,1 муң, картофель ажаан алырлары—4,1 муң, сөөлө ажаан алырлары — 6,8 муң; силос ажаан алырлары — 20,6 муң; экскаваторлар — 17,7 муң; бульдозерлер — 22,7 муң; гудуг шнеги (колхозтарның белеткеен шнеги санавасла) — 163 миллион кубометр; целлюлоза — 3 миллион тонна; сөөлө — 2,4 миллион тонна; цемент — 53,9 миллион тонна; чыш эмзээр демир-бетон — 50 миллион кубометр.

Бүдүрүү үңгүрген хөвең-саазың пос — 3284 миллион дөрбелчин метр, дүктеп кылганы — 346 миллион, ёзёдан аргааны — 404 миллион, торгу пос аймаа — 662 миллион дөрбелчин метр; дааранылга ишыглары — 8,7 миллиард рубль түңнүг; хөй ишктер — 340 миллион ширээ; эът (үлетүргө бозбазыратқан) —3,6 миллион тонна; колбаса кыныглары—1,3 миллион тонна; мал саржаа— 59,7 муң тонна; үңүш үзүү— 1,2 миллион тонна; комбикорнаар — 17,1 миллион тонна; тактар — 23,2 миллион; шаажан сава аймаа— 405 миллион кезек; сорттуг сава — 122 миллион рубль түңнүг; радиоприёмниктер болгаш радиолавар — 4,1 миллион; телевизорнар — 3,1 миллион; соодукчуулар — 2,7 миллион; хөп чүүр машиналар — 1,5 миллион; мотоциклдер болгаш моторолллер — 461 муң; чадаг-тергелер болгаш моторлуг чадаг-тергелер — 2,4 миллион; мебель — 1,8 миллион рубль түңнүг болган.

Бүдүрүлге черлериниң техника-экономактыг көргүзүглери эжикээн. Үлетүүр продукциязының бот-үнези чигээн. Башгайгы чартык чылдың арыг орулга планы улус ажыл-агыныга болгаш үлетпүрге ишктиг-биле күүсеттинген. Үлетпүрүүң арыг орулгазы 1972 чылдың башгайгы чартынында турганындан 11 хуу өскен.

Чартык чыл планың үлетпүр ишктиг-биле күүсеткөн турда, продукция сайгарар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш чыындалар талазы-биле доктаатткынган онаалдарлыг чамдык бүдүрүлге черлери күүсеттээн. Каустиктиг сода, күүгүр кислотазы, нефть ишпаратуразы, химия дериглери болгаш оларның артык иезолтерин, картофель ажаан алыр комбайннарны, тудуг ышкыш, целлюлоза, мартон, тудуг туунбузу, трансторж кыныгзары, хөп ишктер, хөп чүүр машиналар, электропылесостар болгаш өске-даа чамдык кылыгаар хевирлерни бүдүрериниң планы чедир күүсеттинмээн. Бүдүрүүшкүнү улам көвүдериниң курнавырларын хөй-хөй бүдүрүлге черлерге ам-даа четче ажыглавайн турар, бүдүрүлгениң күүү-шыдалдарын ажыл шагыг, чаг-эттиг ажыглап турарында четчестер бар; хереглеттинген ассортиментилиг болгаш бедик шынарлыг кылыгаар бүдүрүү үңгүреринг чамдык черлерде хамаарбайн турар.

Көдөө ажыл-агыныңа ажылдакчыларга часкы хову ажылдарын организастыг эрттиргөн деп, ССРЭ-ниң Төп статистика Эргелелиниң дыңнадымында оон мөөн тургаалаан. Колхоз, совхозтар часкы тарылга планнын чедиишкиниинг күүсеткен. Чазын чажар кызыл-тасты, тараа болуур кукуругазы, ристи, чигир свёклазын, хөвеңги, картофельды болгаш көдөө ажыл-агыйның өске-даа культураларын планда төлевилөннинден хөйнү тараан.

1973 чылдың дүмүдүүн тарылга шөлдери чуртта эртиен чыдаазындан 3,8 миллион гектар ажыг болуп, 214,5 миллион гектар болган. Тараа культураларының, чигир свёклазының, потаның болгаш көдөө ажыл-агыйның өске-даа чамдык культураларының тарылга шөлдери калбаргаң. Суггатыг болгаш курганган черлериң тарылга шөлдериниң хемчээли өскен.

Сиген келийдезиниң болгаш мал чемнери белеткээриниң талазы-биле ажылдар эртиен чылдан чедиишкиниг чоруп турар, сигенни, сенажты, витамин-сиген даганың колхозтарда болгаш совхозтарда июльдуң ортан үезинге чедир эртиен чылдың ол-ла үезиндээнден хөйнү белеткээн, мал чемнерин силостаар талазы-биле ажылзар идепкейлиг малбаргаң.

Хөй районнарда тараа культураларын массалыы-биле ажаап киргеп, хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда тараяны бастырып турары эртиен чылларныңдан хөй болуп турар.

Эрткен чылдың бирги чартыны бүдүрерлиг планнарге, мал ажылының продуктуларын бүдүрерлиг колхозтарда болгаш совхозтарда өскеңи болза, сөөт—6 хуу чүүгүлөр —13 хуу. Башгайгы чартык чылда улус ажыл-агый планы күүнеге мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле ажыр күүсеттингеп.

Көдөө ажыл-агыйның материал-техниктиг бөөлээзин улам ышкаш быжыглаары уламчылап турган. Көдөө ажыл-агыйны бүгү комплекстер талазы-биле хөнүдеринге күүнеңиң болгаш колхозтарның капитал салышкыны 10,5 миллиард рубль болган болгаш 1972 чылдың бирги чартык чылынга деңнээрге 10 хуу көвүдээн.

Техниканың эң чүгүлга хевирлерин, минералдыг чемиинчилгелерни болгаш мал чеми фосфаттарны бээрининг чартык чыл планы күүсеттингеп.

Бүгү хевириниң транспортунуң түүк сөөртүлгээн 2,2 триллион тонна-километр болгаш эртиен чылдың бирги чартык чылынга деңнээрге 8 хуу көвүдээн. Бүгү хевириниң транспортунуң пассажирлер сөөртүлгээн 299 миллиард пассажир-километр болган болгаш 6 хуу өскеп.

Эрткен чартык чылда күүнеңиң капитал салышкыныңың үзеели-биле 12,4 миллиард рубль эртектиг ког фондуну ажыглалга киргеп ивы эртиен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге ол 13 хуу хөй болган.

Улус ажыл-агыйныга күүнеңиң капитал салышкыны 35,9 миллиард рубль болган, ол болза эртиен чылдың бирги чартынында күүсеткенинден 6 хуу хөй-дүр.

Көрөө ёзугаар ажылдаар тудуг-монтаж организациялары ажылдың ишти хемчээлиниң талазы-биле чартык чыл планын 102 хуу күүсеткеп, ажылдың хемчээли 7 хуу көвүдээн.

Колхозтар аразының тудуг организацияларының күүсеткен ажылдарының хемчээли 10 хуу көвүдээн.

Тудуг-монтаж организацияларын планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг берипшкининиң чаа системазынга шилчидерни уламчылап турар. 963 тудуг-монтаж трестери, бажың тудуунуң комбинаттары болгаш өске-даа организациялар чаа система-биле ажылдап турор, олар болза улус ажыл-агыйында көрөө ёзугаар ажылдап турар ажылдарның ишти хемчээлиниң 35 хуузун хаара тутқан.

Тудугда күш-ажылдың бүдүрүмчүлүү 4,2 хуу өскеп. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези чигээн. Арыг орулга 9 хуу көвүдээн.

Оон-биле кады, кол фондуларны болгаш капитал салышкыннарын ажыглалга киперининг планнары чедир күүсеттинмээн дээрзин ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелели демдеглээн. Тудуг болгаш монтаж организацияларының алзан хөй санныг керөө ёзугаар кылыр ажылдарның хемчээлиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң, орулганың болгаш тудуг ажылдарының бот-үнезин чигедириниң талазы-биле планның онаалдарны күүсеттээн.

Улус ажыл-агыйында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны чартык чылда ортумаа-биле 96,2 миллион кижи болган болгаш эртиен чылдың бирги чартык чылыбиле деңнээрге 2,5 миллион кижиге азы 2,7 хууга көвүдээн.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири 133 рубль болуп, 1972 чылдың баштайгы чартык чылындаазы-биле деңнээрге 3,4 хуу көвүдээн. Ишиттилел фондуларындан төлелгелерни болгаш чиигедиелерни немептерге ажыл төлевири 179 рубль болуп, 3 хуу көвүдээн. Колхозчуларның күш-ажыл төлевири 5 хууга бедөөн.

Херегледдиң ишиттилел фондузундан чурттавчы чонуң ап турар төлевирлери болгаш чиигедиелери 37 миллиард рубль болган эртиен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 4,5 хуу көвүдээн. Халас өөредилгени болгаш медицина дузаламчыны, пенсия, дузаламчы болгаш социал хандырыга талазы-биле өске-даа чарыгдалдар төлевирин, стипендия төөрин, санаторийлерже болгаш дыштанылга бажыңнарынче халас болгаш чиигелделиг путёвкалар тыпсырын, школа назыны четпээн уруглар албан черлерин деңнээрин, шелөөки болгаш социал-культура хандырылгазының өске-даа хемчээлин ол көремгилериниң күүсели-биле хандырган.

Бирги чартык чылда чурттакчы чонуң ажаалга массаларында салыышкыннары 3,6 миллиард рубльге көвүдээн.

Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы 88,4 миллиард рубль болган болгаш деңнештирген өртектер-биле 5,5 хуу көвүдээн. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының чартык чылда планы 100,5 хуу күүсеттинген.

Бирги чартык чылда Совет Эвилелиниң дыштыкы садыг саарылгазы 14,4 миллиард рубль болган болгаш 15 хуу көвүдээн.

Күрүнеиниң капитал салышкыннарының болгаш чурттагга-тудуг кооперациязының хөреңгилериниң үүсели-биле 27 миллион ажыг дөрбелчин метр шөлдүг чаагайжыг туттунган 605 муң чаа квартираларны ажыглалга киирген. Оон ашгыда колхозтар база ол ышкаш чурттакчы чон бодунуң хөреңгиэ-биле болган күрүне чээлизининң дузазы-биле хөй санныг квартираларны болгаш тус-тус чурттагга бажыңнарын тутқан. Күрүнеиниң капитал салышкыннарының күүсели-биле 96 муң олуттуг ишти билиг школаларын, 72 муң олуттуг школа назыны четпээн уруглар албан черлерин, эмнелгелерни, поликлиникаларны болгаш культура-амыдыралдың өске-даа объектилерин амыдаларга киирткеп. Чурттагга болгаш культура-амыдырал тудуунуң чартык чыл планы чедир күүсеттинмээн.

Хоорай болгаш суурларны чаагайжыдар талазы-биле ажылдар чоруттунгуланган. Чартык чыл дургузында 1 миллион 709 муң ажыг квартираларны газ-биле хандырган.

Улус өөредилгезин, эртемни болгаш культураны, надыр камгалалын хөгжүдеринің талазы-биле чедиишкиннер чедип алдынган.

1973 чылдың июль 1-де Совет Эвилелиниң чурттакчы чонуның ишти саны 249,7 миллион кижи болган.

(СЭТА).

А. Н. КОСЫГИННИҢ ГАСТОН ТОРН-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

Люксембургтуң даштыкы херектер министри Гастон Торн албанның аян-чоруун кылып, Совет Эвилелиниде келгеп. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин бурунгу үн оны Кремльге хүлээп алган. Люксембургтуң ССРЭ-де элчизин А. Майн биле Люксембургтуң ДХМ-ниң киидис эргелекчизи П. Хельмингер ол министрни үдеп чоргаан.

Билчиишиниишиң байдалынга эрткен беседа үеазинде Европа даапте дүнмүүрдүг чоруктуң конказашкынын ханылалырынга болгаш айтыыш чок чоруктуу быжыглаарынга, хамаарышкан айтырыгларны, а ол ышкаш ийи чурттуң сонуургап турары долегейниң өске-даа айтырыгларын чугаалашкан. Совет Люксембург харылаалларны болгаш янзы-бүрү адырларга харылзажылгаларны улам ыяап калбартырынга белеп чорук ишергейлеттингеп.

Беседага ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко биле ССРЭ-ниң Люксембургта элчизин Е. А. Косарев олар киришкеп.

МАРСЧЕ ЧАА „МАРС-5“ СТАНЦИЯ ҮНҮПКЕН

Космос делгемин болгаш Хүн системазының планеталарын шинчилээриниң программазынга дүүшүүр 1973 чылдың июль 25-те Москваны-биле 21 шак 56 минутада Совет Эвилелиниң планеталар аразының автоматтыг «Марс-5» станциязын октаргай делгеминче салып үндүрген.

Автоматтыг «Марс-5» станция 1973 чылдың июль 21-де салып үндүрген. «Марс-4» станция-биле дөмей бүдүштүг болгаш ажыглаттынар сорулгалыг. Станцияда тургускан эртем аппаратуразының дузазы-биле Марс планетаны болгаш ону долгандыр октаргай делгемин шинчилээр, ушудуушкунуун эртер орузунга планеталар аразының шинчилел хемчээшкиниерни база кылыр ажылды чорудар.

Эртем шинчилелдерин «Марс-4», «Марс-5» деп ийи станция-биле хары угда чорудары ук планетаның болгаш октаргай делгемининде бооп турар бойдус болуушкуннарының динамиказының дугайында улам четче барымдаалларны алыр арганы баар.

Станцияларда тургускан системалар болгаш аппаратура чогумчалыг ажылдап чоруур. Автоматтыг «Марс-4» болгаш «Марс-5» станциялар Марс планетаның чоок кавыаныга 1974 чылдың февраль ортан үезинде чедер.

Планеталар аразының автоматтыг станцияларының ужудуушкунун ыраккы космос харылаазының төвүүден боттандырар.

Станцияладан кээп турар медээлерни сайгарып ажылдап турар. (СЭТА).

ВЦСПС-ТИН ПЛЕНУМУ

Июль 25-те Москвада Күш-ажыл ордузунга ВЦСПС-тиң дөртүү пленуму болуп эрткен. Оон ажылынга СЭКП ТК-ның харыысалгалыг ажылдакчылары, министерстволарның, төп организацияларның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, будүүлгенин мурнакчылары киришкеп.

Пленум 1973 чыда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш, үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш кодө ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП, ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның докгаалының күүселдезиниң чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Ол айтырыг талазы-биле Нефть, химия болгаш газ үлетпүрүнүң ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зының харгазы Н. П. Светлов биле профэвилелдериниң Кемерово область чөвүлелиниң даргазы В. И. Ситников олар илеткелдер кылган. ВЦСПС-тиң секретары И. М. Владыченко эдериичи илеткел кылган.

1973 чылды малынчы күш-ажылдың чылы болдурар деп, партияның кыйгырыгы совет кижилериниң изиг деткимчезин алган дээрзин илеткелчилер болгаш санал берген эштер демдеглээн.

Бүгү улустуң социалистиг чарыжы массаларының инициативазын хөгжүдеринің күүүлүг чепсээ апарган. Чаржык турарларның кыженишкини шынар көргүзүглерин эжиктеринге, чаа техниканы нептередирин дүргедедиринге, бүдүрүлге күүүлерин шингээдип алырынга улуу-биле моөннеттинип турар апарган.

Пленумнуң киржикчилери чарыштың практиказын эжиктер, ону организастаарының эки дүржүлгазын быжыглаар талазы-биле элээп хөй тодаргай саналдарны киирген.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кыптаны даштыкы политиктиг угланышкынны амыдыралга боттандырганының чедиишкиннери бистиң улузувустуң үре-түңнелдиг, чогаалыкчы күш-ажылынга идиг болуп турар. ССРЭ-ниң даштыкы политиказы — совет улустуң делегейниң ажылчы чоннарының болгаш дешилгелиг күштериниң эрге-ажыктарынга бүрүн дүжүп турар, аңгы талазы-биле туруштуг политика дээрзин ораторлар демдеглээн. Олар Тайбың программазын боттандырар дээш СЭКП ТК-ның, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң могаг-шылаг чок болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын изиннбиле деткээннер. Чүве чугаалаанар «Улустар аразынга тайбынны быжыглаары дээш» деп делегейниң Ленинчи шаңналың тывысканы-биле холбаштыр эш Л. И. Брежневке чүректиң ханылыңдан байыр чедиргеннер.

ВЦСПС-тиң пленумунга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВЦСПС-тиң даргазы А. Н. Шелепин чүве чугаалаан. Совет улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле тоску беш чылдың бирги чартының чедиишкининг доозкай болгаш оон ийги чартыынче бүзүрелдиг кирип турар дээрзин ол демдеглээн.

Партияның ажылдан кылган планнарын амыдыралга боттандырбышаан, совет кижилер коммунистиг тургузуушкунуун бүгү кол угланышкынарынга улуг-улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Оон ынай эш А. Н. Шелепин тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылынга социалистиг чарыштың организастаарының айтырыгларынга доктааган. Бешки чылдың үшкү малынчы чылында партияның идип үндүргенин Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының идеязын бүгү чон боттарының төрөөн, ханламырыңдан херээ кылдыр хүлээп алган. Социалистиг чарыштың чугула өскерилгелер болуп турар. Ол өскерилгелерниң үгказы чүдел дээрге, олар СЭКП-ниң XXIV съезжизиниң айытканы партияның экономиктиг политиказының ханы эргилдеге бүрүнү-биле дүжүп турар болгаш чарыштың сорулгаларын партияның экономиктиг база социал политиказының кол угланышкыннары-биле улам сырый холбаштырар сорулгалыг.

Шиитпирлээриниге профэвилелдериниң кичээнгейин мөөнээри эргежок чугула айтырыгларже — улус ажыл-агыйының болгаш социал талазыбиле тодаргай айтырыгларже оратор кичээнгейни угландырган. Ол дээрге чүнүң-даа мурнында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедидер, продукцияның шынарын эжиктер, бүдүрүлге күүүлерин, эртем-техниктиг дешилгени эң-не долузу-биле болгаш ажыктыы-биле ажыглаарын хандырар, күш-ажыл курлавырларын чөптүү-биле ажыглаар, хамыктың мурнында хол-биле кылыр, аар ажылдарны кызырыш тургаш, күш-ажылчы чаргыдалдарны авээжедип, паиналга чүрүмүн шынгыы сагыыр, күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн быжыглаар, ажылга организастыг чоруктуу бедидер дугайында сагыш човаашкын болуур.

Бүгү күштерни бөгүнгү айтырыгларны шиитпирлээринге мөөнөвишаан, бүдүрүлге, тудуг, колхоз, совхоз бүрүзүнде ажыглаттынмайн турар курлавырларны амдан эгелеп ханызы-биле, анализтээри, оларны келир чылдың планнарынга болгаш хүзээлгелеринге киирери, беш чылдың үшкү чылынга Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының идеязын бүгү чон боттарының төрөөн, ханламырыңдан херээ кылдыр хүлээп алган. Социалистиг чарыштың чугула өскерилгелер болуп турар. Ол өскерилгелерниң үгказы чүдел дээрге, олар СЭКП-ниң XXIV съезжизиниң айытканы партияның экономиктиг политиказының ханы эргилдеге бүрүнү-биле дүжүп турар болгаш чарыштың сорулгаларын партияның экономиктиг база социал политиказының кол угланышкыннары-биле улам сырый холбаштырар сорулгалыг.

Шиитпирлээриниге профэвилелдериниң кичээнгейин мөөнээри эргежок чугула айтырыгларже — улус ажыл-агыйының болгаш социал талазыбиле тодаргай айтырыгларже оратор кичээнгейни угландырган. Ол дээрге чүнүң-даа мурнында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедидер, продукцияның шынарын эжиктер, бүдүрүлге күүүлерин, эртем-техниктиг дешилгени эң-не долузу-биле болгаш ажыктыы-биле ажыглаарын хандырар, күш-ажыл курлавырларын чөптүү-биле ажыглаар, хамыктың мурнында хол-биле кылыр, аар ажылдарны кызырыш тургаш, күш-ажылчы чаргыдалдарны авээжедип, паиналга чүрүмүн шынгыы сагыыр, күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн быжыглаар, ажылга организастыг чоруктуу бедидер дугайында сагыш човаашкын болуур.

Бүгү күштерни бөгүнгү айтырыгларны шиитпирлээринге мөөнөвишаан, бүдүрүлге, тудуг, колхоз, совхоз бүрүзүнде ажыглаттынмайн турар курлавырларны амдан эгелеп ханызы-биле, анализтээри, оларны келир чылдың планнарынга болгаш хүзээлгелеринге киирери, беш чылдың үшкү чылынга Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжына чедип алдынган бүгү күүүлерни быжыглаары болгаш хөгжүдери, оон-биле тоску беш чылдың дараазындагы, дөртку чылында улам улуг чедиишкиннерни хандырары өргежок чугула дээрзин эш А. Н. Шелепин демдеглээн.

ВЦСПС-тиң пленуму чугаалашкан айтырыг талазы-биле докгаалды чангыс үн-биле күлээп алган.

Пленумнар аразында ВЦСПС-тиң президиумунуң ажылының дугайында ВЦСПС-тиң секретары Л. А. Земляникованың медээзин пленумга дыңнаан.

В. А. Блюнуң өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр ону ВЦСПС-тиң президиум кежигүнү күлээлгезиниден пленум хостаан.

Пленум ВЦСПС-тиң президиум кежигүнүнге профэвилелдериниң Литва республика чөвүлелиниң даргазы К. И. Манкевичуусту сонгаан.

ВЦСПС-тиң пленуму оон-биле ажылын доозкай.

СВЕРДЛОВСК ОБЛАСТЬ. Чурттуң машина тудуушкунуун кол улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи — алды орденниг «Уралмаш» заводтуң продукциязы калбак сураглыг. Оон үндүргөн маркалыг машиналар бистиң чурттуустуң болгаш даштыкының бүдүрүлгелеринде ажылдап турар. Уралмаш-завод бодунуң 40 чылын чаа демдеглээн. Бүдүрүлгенин ажыл-ишчилери байырлалдыр эки көргүзүглерниг үткаан. Юбилейниңге белек кылдыр чурттуң ийзы-бүрү бүдүрүлгелериниң чагытларын хуусаа бетинде бүдүрүп үндүрериң чедип алган.

ЧУРУКТА: «Уралмаштың» сураглыг кижилери — фасон шуткуур цехтың өзек кылыкчыларының бригадири, ССРЭниң Дээди Советиниң депутаты Нина Ивановна ЖЕРУНОВА биле эзриилдер бизекчиин, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, СЭКП ТК-ның кежигүнү Александр Иванович ХРАМЦОВ.

А. ГРАХОВТУҢ фотозу

(СЭТА-ның фотохранилязы).

налдыы болуп турарындан хамаарылга чокка — чангыс аай лениичв партияның кежигүнеринде. Оларның бир дөмей эргелерлиг болгаш хүлээлгелерлиг, чүрттүң салымчалу дээш бир ден харыысалганы чүктээрлер» — деп, ССР Эвилелиниң 50 чылынга алдар болдурган байырлыг хуралга Л. И. Брежнев чугаалаан.

Совет Эвилелиниде чурттаан 100 ажыг национларның болгаш улус чоннарның төлээдекчилери бистиң партиявыстың хүрээлениниде бактаан турар.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның, автономнуг областарның болгаш национал округтарның партия организацияларының составында үндезин национализдың коммунистериниң саны көвүдеп турар. Оон-биле чергелештир партия организацияларының боттарының составының талазы-биле улам-на интернационалчы болуп бар чыдар. Ол дээрге республикаларның, областарның, округтарның экономиказының болгаш культураязының хөгжүдезиниң, бүгү национализдың болгаш улус чоннарның ажылчы чоннарының политиктиг идепкейиниң өзүлдезиниң, ССРЭ-ниң бүгү клустарының чоннарының

жышкынының түңнели-дир.

Янзы-бүрү салгалдың кижилери СЭКП-де бактаан турар. Оон хүрээлениниде революция мурнундагы стажтыг большевиктер, В. И. Ленин-биле кады чоннуң хосталгазы болгаш аас-кежик дээш хемиежип чораан Октябрь революциязының болгаш Хамаатың дайынның киржикчилери бар. Башгайгы беш чылдарның үезинде Совет күрүнеиниң экономиктиг күүү-шыдалын тургускуп, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында холдарынга ок-боону туткаш, болунун Төрээн чуртун камгалажып чорааннар шында эвээш эвес. Партияның хөй кезии коммунистериниң аныяк салгалының кижилери болур.

Коммунистериниң амгы үеде-ги составын алырга мында: 1917 чылга чедир стажтыглар — 702 кижи, 1917 чылдагылары — 3340, 1918 — 1921 чылдарныы — 33509, 1922 чылдыы — 1860, 1923 чылдыы — 1877, 1924 чыл — 12399, 1925—1940 чылдарныы —860424, 1941 — 1945 чылдарныы — 2033719 кижи. Партия кежигүнеринииң дөртүүн үш кезии азы 11 млн. 382 муң 695 кижи дайын соолундагы чылдарда кежигүнге киргеп.

СЭКП-ниң Программазында болгаш партияның XXIII база XXIV съездилериниң шиитпирлериниде бистиң кол сорулгавыс болза, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын түргүзары болур деп айыткан. Ынчангаш партияның коммунистериниң хөй кезии экономика кавызынга, материалдыг бүдүрүлгенин адырларынга ажылдаан турарынче кичээнгей салып турары таварылга эвес.

Амгы үеде коммунистерниң дөрттүүн үш кезии материалдыг түүлгерни бүдүрүп турар адырларда хаара тутпуган. Олар ол адырларда чүгле хаара тутпуган эвес, партияның XXIV съездизиниң ажылдап кылган экономиктиг планнарын амыдыралга боттандырар, тоску беш чылдың планның онаалдаларын ажыр күүсединр, техниктиг дешилге дээш, ишиттилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун бедидер дээш демиселдиң бирги олурууңда чоруп турарлар.

Амгы үеде партия эге организацияларының көдээниң болгаш хоорайның ажылчы чоннарының коллектив бүрүзүнде бар бооп турар. Партияның политиказын амыдыралга боттандырар, совет кижилерни коммунистиг мөзүге кижизидер, партияның массалар-биле харылзааларын бижыглаар хөреңге олар улуг рольду ойнап турар.

Партия эге организацияларын контроль кылыр эргелиг, эрге чок дээр моон мурнундагы будулчак чорукка СЭКП-ниң XXIV съездизи дорт харыыны берген. Бүгү-ле төлевилел организацияларының, конструкторлар бюроларының, эртемшинчилел институттарының, өөредилге черлериниң, культура-чырыдыышкын, эмнелге болгаш бодунуң харылап турар функциязы үк коллективтен, дашкаарлавас администрация черлериниң ажыл-чорудулгазын ол черлерде партия организациялары контрольдаар эргелиг.

Министерстволарда, күрүне комитеттеринде болгаш өскеде төп база чер-черлерде совет, ажыл-агый органнарында болгаш ведомстволарда партия организацияларынга хамаарыштыр алырга олар партия болгаш чазыктың директивалларының күүсеттинин туварынга, совет хөйлүжүдүлгазы сагып турарынга контрольду боттандырар ужурлуг деп съезд тодараткан. Амгы үеде чуртта 378 муң 740 партия эге организациязы бар.

Чер-черде партия организацияларының болгаш оларның удуртукчу органнарының структуразы сайзырангайжып турар. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң соонда 11 партия обкомун, 41 партия хооркомун, улуг хоорайларда 101 партия райкомун, көдөө черлерде 323 партия райкомун тургускан. Чаа партия организацияларын болгаш оларның удуртукчу органнарын тургускаңы ажылдың чугула участокторунга партийжи салдарны күштелдирер арганы берген.

Партияның бүгү ажыл-херээ калбак демократтыг үндезинге дүүштүр боттанып турар. Партия организацияларының ажылынга бүгү коммунистерниң киришкеп турарын чедип алырынче СЭКП доктаамал кичээнгейни салып турар. Партияның активчилериниң хүрээлени доктаамал калбарып турар. Партияның сонгуур активиниң саны 4 миллион кижи чедип турарын маңаа чугаалаарта четчир.

Улус ажыл-агыйының янзыбүрү адырларында, эртем, культура кавызында, күрүне болгаш хөй-ниити организарында ажылдап турар коммунистерниң төлээлекчилери партия организарында хаара тутпинган.

Сонгулдалыг партия организарының составында ажылчын болгаш колхозчу коммунистерниң саны көвүдээн. Эге болгаш цех партия организацияларының бюроларында, парткомнарында миллион ажыг ажылчын болгаш колхозчу сонгуткан. Партия райкомнарының кежигүнеринде болгаш кежигүнерниң кандидаттарында сонгутканнарның 40 хуузу, а СЭКП обкомнарының, крайкомнарының болгаш эвилелдешкен республикаларның ТК-ларының кежигүннеринин болгаш кежигүнүнге кандидаттарының барык 30 хуузу ажылчыннар болгаш колхозчулар. Ажылчыннар болгаш колхозчулар партия райкомнарының, хооркомнарының бюроларының составында бар бооп турар. Партияның XXIV съездизинге партия ТК-ның болгаш Төп ревизия комиссиязының составынга 32 ажылчын болгаш колхозчу сонгуткан.

Партийжи ажылдакчыларның бүгү категорияларының политиктиг болгаш ажылагыйжы шынарларын бедидеринче СЭКП улуг кичээнгейни салып турар. Партийжи кадрларны белеткээринин болгаш катап белеткээринин чангыс ай системазы тургустунган. СЭКП ТК-ның чанында шиитпирлел артемнериниң Академиязы, СЭКП ТК-ның чанында партияның Дээди школазы, партияның бот-өөредилге Дээди школазы, партияның ийи болгаш дөрт чыл хуусаалаарлыг республика болгаш областар аразының 14 Дээди школалары, 19 совпартшкола партийжи кадрларны белеткеп турар. Партияның XXIII болгаш XXIV съездилериниң аразында 200 муң партия болгаш совет удуртукчу ажылдакчы, а XXIV съездиниң соонда ийи чылдың дургузунда 120 муң кижи куретарга катап белеткелди эрткеп.

РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылы СЭКП-ниң болгаш бистиң бүгү чуртувустуң база делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиниинин · төөгүзүнде алдарлыг болуушкун. В. И. Ленининиң партияның идейлиг болгаш организастыг үндезинниериниң дугайында ажыддап. кылган өөредиининиң чайгылыш чогун, партия-болза ажылчын ангыынын революшчу организациязының дээди хевири болур дугайында ленинчи өөредигиниң амыдыралчы күштүүн СЭКПниң эртеп оруу бадыткаан.

Ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү болур Коммунистиг партияның роль социализм болгаш коммунизм тургузуушкунуун үезинде доктаамал өзер дээр дугайында өөредигиниң шынныы төөгүлүг хуражулга бадыткаан. Партияның шынар составы экижээн, оон организация, кежигүн бүргүү идепкейлиг ажылдаан, партийжи чуруп быжыкаан болгаш партия кежигүнеринииң идейтеоретиктиг деңнели бедээн тудуп партия болуунуң ол ролюн чедиишкининг боттандырар.

СЭКП-ниң XXIV съездизи партия дугайында марксисчилениичи өөредигиин хөгжүдеринге улуг салыышкынны кылган. Партия тургузуушкунуунуң талазы-биле оон хүлээп алган угланышкынны — ниитилелдиң удуртуруунуң партийжи арганың сайзырангайжыдарының, партийжи амыдыралдың нормазын шынгыы сагыырының, партийжи хүрээлениң улам сырый катгыштырарының, партияның ажылчын аңгы-биле болгаш бүгү совет улус-биле харылзааларын бүгү талалыг улам быжыглаарының угланышкыны болур. Съездиниң ол айтыышкыннарын чайгылыш чок амыдыралга боттандырары коммунизм тургузуушкунуун чедиишкининг шиитпирлээр арганы бистиң партиявыска баар.

(«ПРАВДА» СОЛУНДАН).

УЛУГ СЕСТРА

Тамара Дөпур-оолевна Чимба—1942 чылда ынчаардагы Кызылдың өөредилге комбинадының эмчи салбырын дооскан. Оон бээр бо хүннерге чедир, 31 чылдарның дургузунда, ол Кызылда республиканың поликлиниказының улуг сестразы болуп ажылдап турар.

Т. Д. Чимба—1940 чылдан бээр СЭКП кежигүнү. Ол бодунуң оңаашкан ажылын ам сетиилдиг, бедик харыысалгалыг кылып турарындан аңгыда, коллективтиң болгаш хоорайның хөй-нимити ажылынга идепкейлиг киржип келген. Күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профсөвиелә өскомунуң президиум кежигүнүнүң хүлээлгезин ам 10 чыл ажыр күүседип турар.

Эш-өөрүнге болгаш эмнелгеге келген чонга эрлеп, сагыш чевенгир Тамара Дөпур-оолевнаның каран кызыл нуш-ажылын Совет чазак болгаш хөй-нимити бедии-биле үнелээн. Кадык камгалал шугумунга хөй чылдарда үре-түкпелдиг ажылдап келгени дээш ол «Нуш-ажылчы эрес-маадырлыг черүүн дээш» деп медаль-биле, Ленинчи юбилей медалы-биле бөзә ВЦСПС-тиң «Профсөвиелдерингө идепкейлиг ажылдааны дээш» деп хөрек демдээ болгаш күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профсөвиелә Тәп Комитединиң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Тываның кадык камгалалының хөөчүн ажылдакчыларының бирээзи—Тамара Дөпур-оолевна Чимбаны бөгүн республиканың поликлиниказының коллективи пенсияга үдээр.

ЧУРУКТА: Т. Д. ЧИМБА.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ССРЭ-ниң Москвада Улуг ажыл-агый чедиишкиннериниң делегезинге совет улустуң революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының оруу-биле комсомолчуларның, инженерлериң походунуң киржикчилериниң VI Бүгү-эвилел слёдунуң байырлыг ажыдымышкыны чоокта чаа болган. Совет Эвилелиниң Маадыры Совет Эвилелиниң Маршалы И. Х. Баграмян сәйгүү ажыктан. Ол—походтуң Төп штабының баштап турар.

ЧУРУКТА: Улуг ажыл-агый чедиишкиннериниң делегезинче кирер хаалга чанында Москваның комсомолунуң толээлекчилери И. Х. Баграмянга чаңчыл ёзугаар хүндүткелдиң чем белээн тудусканы.

В. ЗУФАРОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ШИЛИНДЕКТЕР ШИЛИТТИНГЕН

АВГУСТУҢ ийи дугаар он хонуктарында Кызылда күрүшениң башкы институдунуң үш кат бажыңына чалыы назын тергиндээн турган. Коридорларда аргышкан, шуушкан, айтырышкан, сүмелешкен кижилер дээрге шаарнаваан. Чүрттүң дээди өөредилге черлеринге конкурстан дашкаар кирип, өөренир эрге дээш, боттарының билиглерин шенеп, аразында Маргыжар дээш келген аныяктарның хөлзең турганы ол-дур. Бирги каатта № 114 өрээл онза хөй хөлдүг болган. Чүге дээрге мында хүлээп алышкын комиссиязының харыысалгалыг секретары, аныяк башкы З. К. Монгуш болгаш оон дузалакчылары ажылдап турар. Орта кадыг айтырыглыг, дилеглиг кижи келбес дээр. Кижи бүрүүбиле чугаалажыр, сүмелээр, тайылбырлаар болгай.

Ам дээди өөредилге черлеринче киреринниң экзаменнери доозулаан. Институттуң башкыны хозаң, түлээп алышкын комиссиязы сөөлгү түнелдерин кылып турар.

120 ажыг аныяк кижилер докаатгынгаа экзаменнерни чедимишкиннииг дужаагаш, явзы-бүрү дээди өөредилге черлеринге барып өөренир дугайында чогуур шыйымга-биажиктерин алдаш, өөрүшкүлүт, хөрээ хостуг тараа чангыланган. Чижээ, Шагаан-Арыг школазының доозукчузу Екатерина Норбу-оол Москваның күрүне университединиң биология факультединге, Ак-Довуратан келген, 2 чыл ажыл стажтыг Надежда Бады-Сагаан Иркутскиниң күрүне университединиң правоведение факультединге, Каа-Хем районда «Кызыл туң» совхозтуң тудугжузу, 5 чыл ажыл стажтыг Виктор Нурсат Томскиниң күрүне университединиң политэкономия факультединге. Балгазыг школазының доозукчузу Светлана Кочага ол-ла университеттиң орус дыл болгаш литература факультединге, Эрзин эмнелгезиниң сестразы, 3 чыл ажыл стажтыг Вера Доржу, ол-ла эмнелгениң санитарказы, 1 чыл ажыл стажтыг Марина Бүрбү, Суг-Аксы эмнелгезиниң фельдшери, 6 чыл ажыл стажтыг Бурумчап Монгуш олар янзы-бүрү эмчи институттарынга өөренир шыйымгаларын алгылаан.

Киреринниң экзаменнерин өөрү дужаагаш, дээди өөредилге черлеринче кирип турар аныяктар каш чылдар эрткен соонда, бедик мергежилдиг, биилиг биилиглиг специалистер болуп, эөп чанып келир дээрзи чигзиниг чок.

Ынчаарга экзаменнерниң дугайында ниити бодалдарны борта чугаалаза артык авес. Бо чылын чүс ажыг аныяк кижилер чүрттүң улуг хоорайларында сураглыг өөредилге черлеринге киргени эки болбайн аан. Ынчалза-даа оларның араазында экзаменнерни «кончуг эки» демдектерге дужааган ийикше оргумак школаны алдын медальдыг азы макталга биижиктиг дооскан кижилериниң саны өөскөн болганы республиканың башкылар коллективтерин бодаадырар ужуралут. Чамдык школаларның доозукчулары өөренир изиг күзелдиг келгеш, доктаатказан экзаменнерни түүп шыдаавын баргылаан. Чижээ, Кызыл-Мажалык школазының 7, Самагалдай школазының 5, Чадаананың № 1 школазының 4, Торгалыг школазының (Өвүр районда) 4 доозукчулары эмчи институттарынга киреринниң экзаменнеринге шупту чадажып каан. Ындыг чижектерни оондаа ыяай уламчылап болур.

Бо чорук өөреникчилерниң билиинниң шынарын, оларның ниити культуразын бедидериниң онза чугулазын база катап сагындырып, негеп турар.

Оон-биле кады профессия шилилгезинин талазы-биле ажылдар школаларда ам-даа ыракта четпес тургустугаанын дээди өөредилге черлеринге киреринниң экзаменнерин тодаргай көргүскен. Оон уламындан школа доозукчулары мелир үеде чедип алыр тускай эртеминиң, оон онза чүүлдериниң болгаш негеделерининг дүтээш чедир билбейн турар. Кайы-даа институтка киреилер баштай-ла боттарының шилип алган тускай эртеминге дорт хамаарыылгалыг эртеминер талазы-биле экзамен тудар болгай. Ынчаарга хөй-хөй кижилер чогум-на ол баштайгы шылгалданы түүп шылавас чоруктар бар. Орус дылга болгаш литературага экзамен дужаагаш соонда, Иркутскиниң күрүне университединиң төөгү факультединге киреп дээн 17 кижиден 9, правоведение факультединге киржиксээн 21 кижиден 11 кижи оон ыяай конкурска киржир арга чок апарган. Химия болгаш биология- экзаменнериниң соонда, Москваның ветеринария академиязынга өөреникээн 10 кижиден чүгле 4, физика болгаш биология экзаменнерин дужаагаш соонда, Красноярскиниң көдээ ажылчай институдунуң зоотехния факультединге киржиксээн 26 кижиден чүгле 11, физика болгаш химия экзаменнериниң соолгуде Томскиниң эмчи институдунуң эмнелге хөрөзинің факультединге өөреникээн 58 кижиден чүгле 18 кижи артып, өскө экзаменнерге киржир аргалыг болган.

Ниитизин-биле алырга, билдирилишкин киирген 545 кижиден баштайгы ийи-ийи экзаменнериниң соонда чүгле 265 кижи арткан. А 280 кижи экзаменнер доозулбаанда-ла, оон ыяай шыдаашаазы херек кырынга көргеш, боттары билиргеш, дужаагаан документтерин карак ажыт алгаш чорупкан.

Олар дээрге бистиң школаларывыстың доозукчулары болгай. Олар конкурска алган саны четпеин баргаш авес, а багай демдектер алгаш чорукан болганда, улус өөредилге органнары моон шыгыы түнелдерин үндүрери негеттиниң турар.

Б. ОНДАР.

Концерт-биле

Тываның күрүне филармониязының бөлүк артистери «Кодур-оол биле Биче-ыыс» деп шинии районнарга көргүүл чораап, эөп чанып келген. Үк бөлүк Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Өвүр, Чөөн-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарга 41 катап ойнаан, 8500 кижиге солун концертти көргүүл бараалгаткан.

Күрүне шаңнаныының лауреады Салчак Калбак-Хөрекович Токаның ол чогаалын ойнаарактар шинии ыыдыр тургусканы Тываның күрүне филармониязының артистериниң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазында база бир бурунгаар бөлүмнүг болган. Ол шинии чүгле уругаар эвес, харын улуг улус улуг сонуургал-биле көрүп турар.

Күрүне филармониязының артистериниң ол бөлүү ам Тожу районнуң ажылчы чоннарынга концертин бараалгадыр.

К. МААДЫ.

телевидение

ИЮЛЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30— Дамчыдыкчылар программазы. 13.35—Мелээлер. 13.45—Школчуларга «Юннатчы чай». 14.15—Оңнуг телекөргүүт. Мультфильмнер программазы. 14.35— «Эртикен чыл-дарның киноленталары. Уран-чечен фильмнер. 15.35—Оңнуг телекөргүүт. Чиик атлетика талазы-биле делегей мартылаазы. ССРЭ—АКШ. Миннеаполистен дамчыдыкка.

КЫЗЫЛДАН

17.50—Телемелээлер. 18.05—Документалдыг фильм. 18.15—Телемелээлер. 18.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.30—Байдарка болгаш каноэ хемелерге ажыпаарер талазы-биле делегейниң болгаш Европаның чемпионады. Финалиндеден дамчыдыкка. 19.00—РСДРП-ниң II-ги съездизиниң 70 чылынга. «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы—Ленинниң партиязы». В. И. Ленинниң музейиндеи репортаж. 19.30—«Чоргаарадан келген дөрт кижи». Уран-чечен телефильм. 2-ги серия. 20.35—«Диззошкин». Тележурнал. Дамчыдыкчыланы чогаалчы С. Смирнов чорудар. 21.20— Оңнуг телекөргүүт. Музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүүт. «Валентина Ленко». 22.15— Эфирде—«Чалыы назын». 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргей, ажыыр, чамык черлерге чаъс чаан, динмирээр. Барыын чүк уттанымышкынның хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 20—24, арткаңнарында 28—32 градус чылыг болгур. Кызылга 27—29 градус изиңир.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

ИЮЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хөглүг жабокричлер» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыында 10.00, «Угаандан уттундурбес» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эрги дуган чанынга ужуражылга» 11.30, «Төлептиг өг-бүлелер» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Мультфильмнер 9.00, 10.40, «Үш метингирлер» 12.20, 14.20, «Кижи чааскан эвес» 16.20, 18.20, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Даглларга ужуражылга» 15.30, «Ийи катап хөйнү аза чүү-даа херек чок» (2 сериязы катай) 17.20, 20.00 шактарда.

Бай-Тайга районнуң Бай-Талда ортумак школаны Чечекмаа Монгушевна Аракчаанның 1967—68 өөредилге чылында дооскан № 086305 аттестады читкев. Ук аттестатты күш чок деп санаар.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажында ортумак школаны Галина Монгушевна Маннайның 1971—72 өөредилге чылында дооскан А № 264714 аттестады читкен. Ол аттестатты күш чок деп санаар.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КУБА—РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ КАВАЙЫ

ГАВАНА. СЭТА-ның корреспондентизи В. Глеба дамчыткан:

Сантьяго-де-Куба — революстуг алдар хоорайы — аңы-дуңма социалистиг чурттарның, тус-тус диптериң депшилгелиг, демократтыг күштериниң төлээлекчилерин бо хүннерде өөрушкү-хүндүткелдиг уткуп турар. Монкада казармаларынга шавар халдаашынының 20 чыл ою — национал тура халышкын хүнүнүң нол байырлалынга киржир дээш олар ында барган. Совет партия-чазак төлээлерин СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгих баштап чеде берген.

Улусчу эрге-чагырганың революция соонда боттандырган социал-экономиктиг ханы чаартылгаларынга республиканың эң улуг можузу Орьентениң болгаш чурттуң бүгү чөөн девискээрииниң административтиг төвү — Сантьяго таныттынмас ыыдыр ескиряаган. Орьенте можу ортулуктуң бай девискээри, чигир болгаш кофе, никель байлактыг, малчын девискээри болуу берген.

Хоорай чөөгүнде эзнизиргей турган черлерде чаагаймыттынган суурлар тургустунган, оларда эмнелге черлери, школалар, кинотеатрлар, уруглар садтары болгаш яслилери бар.

Чуртталганың «Хосе Марти» райомунуң ажылчын, албан-хаакчылары байырлал будуузунде 700 чаа башыңны алган. Бусбиле ажылдаар «Эктор павон электростанциянның чаа генератор блогун эптеп тургузар ажылдар дооступ чөөкшулай берген. Ол хоорайның чурттаичылары «сантьягерострың» алыр электроэнергиязы ол электростанциянның ажыглалга киргеи соонда ийи катап нөөдээр.

Сантьяго-де-Куба — Кариб далай девискээриниң эң улуг нуьытура төптериниң бирээзи. Ында университеттер, чүүл-бүрү эртем ниитилелдери, эң эки төөгү музейлериниң бирээзи база бар.

Ам Орьентениң Сантьяго, өске-даа хоорай, суурлары байырлалдыг шиметтинген. Моңу бөгүн база-ла республиканың оон өске девискээрлери дег, чайынналчак, байырлалчы аян-шинчилиг.

ЯПОН САМОЛЁТКА ТАВАРЫШКАН ҮҮЛГЕДИГ ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫГЛАР

БЕЙРУТ. (СЭТА). Палестинаның удурланыышкын шимчээшкининиң Бейрутта төлээлериг организациялары дыңнадыг чарлап үндүргеш, пассажирлер дажыглаар япон «Боинг-747» самолёттуг биллинмес бөлүк кижилериниң араптар-биле кады үреп, чок кылганын шинтпирлиг буруу шапкан.

Ол самолёттуг өөрлааннар Ливияның Бенгази хоорайынга ону чаза тепсинкен.

Ындыг үүлгедиглер «палестин революциянын сөөлгаларынга болгаш методтарынга дүүшпес» деп, дыңнадыгла демдеглээн.

Ол самолёттуг өөрлап аппарган, үзүткен каан үүлгедиг-ге хамаарыштыр палестин организацияларының удуртулга чеүрм Бейрутка тускай хуралын эрттирген. Израиль эжелекчилерге удур палестин партизаннарның күштелип турар демисели-биле ол үүлгедиглериниң аразында ниити каныт-даа холбаа чок деп, ук удуртулга чери айыткан.

КАИР. (СЭТА). Пассажирлер дажыглаар ол япон лайнерни өөрлап алган, үреп каапкан кижилер туттурган деп, Ливияның Революстуг командылал чөвүзелиниң кежигүнү болгаш иштики херектер министри Аль-Ихмейди Триполиге медеглел кылган. Ол самолёттуг өөрлап аппарган үүлгедиг-ге Ливияның хамаарыылгазы чок деп, министр айыткан.

Ам «Боинг-747» самолёттуг үзээриниг чедирген чылдагааннарны Ливияның найысылынга негеп-хынап турар. Триполи радиозунуң дыңнатканын ёзугаар алырга, ол самолёттуг үзээн кижилер сулка шинтпирер.

ДАШТЫКЫ ХЕРЕКТЕР МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЗИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХАНОЙ. (СЭТА). АКШ-тың разведка кылыр сөөлгалыг самолёзу июль 22-де ВДР-ниң агаар делгеминче Конко ортулуктуң девискээриниг шургуп киргеи болган Куангбинь можунуң чамдык черлериниң агаар делгеминге ужудуушкун кылып эрткен деп, ВДР-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчизи медеглел кылган. ВДР-ниң бүрүн аргазын болгаш будуң девискээрлиг турарын, Вьетнам талазы-биле Нарын дугуржулгазының чогуур үүлдерин дора көргеи дерзин хажыдыышкын болган деп, ону медеглелде янчалдыр демдеглээн.

ВДР-ниң Даштыкы херектер министерствозу АКШ-тың ол үүлгедиглерин бүрүү шапкан болгаш Вьетнам талазы-биле Парих дугуржулгазының бүгү негеделерин бааз бо чылдың июнь 13-те кады кылган ыынадыгының айыткан үүлдерин илап күүседирин негээн.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

РАБАТ. (СЭТА). Мароккоңуң хааны Хасан II биле Алжирниң Революстуг Чөвүзелиниң даргазы Бумедьеннің болгаш Мавританиянның президентизи Мактар Ульд Дадың аразынга Мароккоңуң Агадир хоорайынга эрттирген чөвүлел турал доозугаан соонда вторникте Рабатка кады кылган дыңнадыг тарлаттынып үнген.

Агадирге болган ужуражыышкын «ийи таланың болгаш девискээрлер аразының база делегей байдалының айтырыгларын чугаалажып көөр аргавы берген. Үш күрүшениң баштыңнары дем катыштырып амыдыралын быжыглаар сорулгалыг күжениишкиннер кылырынче чүткүл салырын уламчылаар күзелдиин илергейлээн...» деп, ол дыңнадыгда айыткан.

Испаниянның тергиделиниг базывдырып турар Сахара девискээриниң айтырыын чугаалажырынче онза ынчээнгейни салган деп, дыңнадыгда чугаалаан.

УЖУРАШКЫЫШКЫН БОЛГАШ ХИТ ОЛАР УЖУРАШКАН

ЛОНДОН. (СЭТА). Лондонда албан түзүүнде чоруп турар Пакистанның президентизи Бхутто Англияның премьер-министри Хит-биле вторникте ужурашкан. Беседага паштыкы херектер министри Дуглас-Хьюм киришкен. Англи-пакистан харылзааларының айтырыгларын база Англияда пакистан хамаатыларның байдалыя чугаалашкан.

Лондонга Бхутто паштыкы чурттарның журналистер катыжышкынының кежигүнеринин мурнунга чүве чугаалаан. Пакистан бүгү күрүнелер-биле найырадыг харылзааларны тудар кеп, ол тускаар чугаалаан. Президент делегей байдалының хөгжүп турарынга сеткил ханганын илергейлээш, ам дүшкүүрүг байдалдың чавырлып турарын болгаш улуг күрүнелериниң аразынга чугаалажыышкыннар кылыр байдалдың тургустуунуп турарын демдеглээн. Бхутто Пакистан биле Индияның аразынга сөөлгү үнзезинниг, чаагай кожа-челбээ харылзаалардыг турарын» күзеп турарын чугаалаан. «Афганистан-биле чазгай харылзааларны тургузарынче угланган чүткүлдүг болурунга Пакистан күжениишкиннерин харамнанмайн бөөр деп, ол база чугаалаан.

МАРКОСТУҢ ШИИТПИРИ

МАНИЛА. (СЭТА). Филиппины Республиканың президентиий Фердинанд Маркос чурттуң онза байдалдыг турарын июль 23-тен 28-ке чедир сөксаткан. Чазакка удур үзелдиглерниң ажыл-чорудулгазының идепкейжээнинге холбаштыр, онза байдалды эрткен чылдың сентябрьга тургускан. Ф. Маркостуң моон соңгаар президент болурунуң база чуртта чоруқуп турар чаартылгаларны доозарының дугайында айтырыг талазы-биле саналгалал алырының ниити-национал бадылаашкынынга белеткенирининг, эрттиринин уламынан чурттуң онза байдалдыг турарын тур сөксаткан.

Афганистан президентиниң парлалга конференциязы

КАБУЛ. (СЭТА). Кабулга парлалга конференциязы болган. Ында афган күрүненин баштыны Мухаммед Дауд чүве чугаалаан. Афганистанны республика кылдыр чарлаанының кол чылдагаана болза, ылаңгыя чурттуң ядыы байдалдыы, эргечагырга черлеринин саттынакчылар апарганы болган деп, ол медеглээш, революция улустуң чаагай амыдыралдыг, аасхежиктиг болурун хандырар сорулгалыг деп айыткан.

Хаан ол-буянының кежигүннери чорааннарга каңныг-даа хора чедирер чорук болбаан, олар ам чурттуң авал хамаатылары деп санадып турар дээрзин Мухаммед Дауд ыыннаткан.

Моон мурнунда Афганистанга турган ёзу-чурумнуң талалакчыларын истеп-сүрүп, олурүп турар деп дыңнадыглар барыын чүктүң парлалгазынга кестүп келген. Президент-оны бүрүү шапкан. Афган улустуң болгаш армиянын бүрүн дет-кимчези-биле болган эргилдеге 8-ле полицейжи болгаш солдат өлген деп, ол чугаалаан.

Июль 17-де болган күрүне эргилдезинге чаңгыс-даа паштыкы күрүненин хамаарыылгазы турбаан болгаш боттангаан болуушкуннар афган улустуң болунун иштики хөрээ болган деп, М. Дауд айтырыглар харылзап тура демдеглээн.

Президентиниң чугаалаанын ёзугаар алырга, чурттуң иштики амыдыралының талазы-биле чазактың кол сорулгалары экономиканы хөгжүдери, улустуң амыдырал деннелин бедидери, хөөйлү-турумну сагыыры болгаш үндезини социал чаартылгаларны чорудары болур.

Афганистанга республика тургузуун чарлааны чурттуң моон мурнунда үндезини хөөйлүзүн күш чок болдурган. Чаа үндезини «хөөйлүну чоокку үеде белеткээн турар болгаш ол үндезини хөөйлү ёзулуг демократтыг болган турар деп, Мухаммед Дауд чугаалаан.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амытыгал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылчый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуут киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫГ 2286.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00745

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 176 (9251) | Суббота, 1973 чылдың июль 28 | 1925 чылда гадезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВ КИЕВТЕН ЧОРУПКАН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев июль 27-дэ Киевтен Крымче чорупкан.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы Г. Э. Цуканов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов олар бала чорупканнар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның КП ТК-ның бирги секретары В. В. Щербицкий, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы З. Н. Нуриев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң белеткелдер министри Г. С. Золотухин, УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. С. Грушецкий, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшко, Украинаның КП ТК-ның Политбюро кежигүннери болган кежигүнүвге кавидаттар, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары. Дээди Советтиң Президиумунуң кежигүннери Борисполь аэропортундан эш Л. И. Брежневти удаанвер.

Чурттуң шөлдеринде

Казахстанның механизаторлары үшкү миллион гектар шөлдүң тараазын кестирип кирешкеннер. Кестиптеп шөлдүң оныуң барык тос кезиин бастырган. Чимкент областың кол тараалаң шөлдериниң дужуду ажаан алдынган. Джамбул областың ажыл-агыйлары база-ла тараа шөлүүн үштүң бир кезиинин дужудуп ажаан апкан.

Талды-Кургая областың суггат чок черлерни рекорд дужуттуг берип турар: Чимээ, «Карачок» совхоз 36 центнер чедир тараазы гектардан-на бастырып ап турар. Суттаттыг черлерниң тараазы база-ла чаагай.

Белоруссияның Гродно районунуң «Прогресс» колхозу база-ла тергиин дужуттуг ап, ооң механизаторлары гектардан-на 35—40 центнер тараазы бастырып турар. Ол колхозта техниктиг хандырылга чери кежээн болгаш дүмейдээ үелерде совсаал чок ажылдан турар. Ол ажылды чаа ёзу-биле организастаан. Ынчаптан БССР-ниң кодаа ажылагый министерствозу «Прогресстиң» дужкулгазын түүлдүг деп санаап, ону бүгү колхозтарга, совхозтарга нептередирин сүмелээн.

(СЭТА).

ЧАҢГЫС ОДУРУГ-БИЛЕ—ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ

Украин ССР-ге Улустарның найыралы орденни тывысканы

Улуг Октябрьның чалбыышты одуңга төрүттүнген Украин Совет Социалистиг Республика бистиң хөй националдыг Төрээн чуртувустуң бүгү улустары-биле чаңгыс одуруг боон алгаш, демиселдиң болгаш тиилелгелериниң алдарлыг оруун эрткен. ССР Эвилелиниң төөгүзүнге эвээш эвес чайынначак арыннарны киирип бижиттирген. Республиканың ажылчы чоннары Коммунистиг партиянып, СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединиң болгаш ооң Политбюрозунуң ишкиси болгаш дештыкы-даа политиказын изиг, чаңгыс үн-биле деткиишаан, бистиң чуртка коммунистиг тургузуушкунга улуг салыышкыны киирип турар. Олар СЭКП-ниң XXIV сезээдиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, тоску беш чылдың үшкү, шиитпирлиг чылының планын күүселиири дээш чедиишкинниг чаржын туралдар.

Украин ССР-ниң ажылчы чоннарының дайынчы болгаш күш-ажылчы чедиишкиннери ийи Ленин орденн болгаш Октябрь Революциязы орденнерге демдеглеткен. Бөгүн республиканың тугунга дөргү орден немежир. ССР Эвилелиң тургузуп, быжыглаарыга, найыралды болгаш акыдуңма ёзузунуң чоруун быжыглаарынга ажылчы чоннарны улуг ачы-хавыяазы дээш, Совет күрүнениң экономиктиг, социал-политиктиг болгаш культуралыг хөгжүлдезинге улуг салыышкыны дээш база ССРЭ-ниң 50 чылынга холбаштыр Украин Совет Социалистиг Республиканы Улустарның найыралы орден-биле шаңнаан.

Украин ССР-ниң ажылчы чоннарының дайынчы болгаш күш-ажылчы чедиишкиннери ийи Ленин орденн болгаш Октябрь Революциязы орденнерге демдеглеткен. Бөгүн республиканың тугунга дөргү орден немежир. ССР Эвилелиң тургузуп, быжыглаарыга, найыралды болгаш акыдуңма ёзузунуң чоруун быжыглаарынга ажылчы чоннарны улуг ачы-хавыяазы дээш, Совет күрүнениң экономиктиг, социал-политиктиг болгаш культуралыг хөгжүлдезинге улуг салыышкыны дээш база ССРЭ-ниң 50 чылынга холбаштыр Украин Совет Социалистиг Республиканы Улустарның найыралы орден-биле шаңнаан.

Украин ССР-ниң найысалады Киевти байыр шинчи кижи шаңнээн турган. Культура ордузу «Украинаның» чанында ССР Эвилелиниң, тугу, ажыдуңма бүгү эвилелдешкен республикаларның туктары кииспп турган. Анаа июль 25-да Украинаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Төрээн чуртувустуң бедик шаңналын республикага тыпсырыпга тураскаатканы ажыттыг-шиңнеп ыйнаан байырлыг хүралы болган.

Украинаның Компартиязының ТК-зының шиитпиринер, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң депутаттары, республиканың партия, совет болгаш хөй-ниитә организацияларының удуртукчулары, Киевтиң ажылчы чоннарының телээлекчилери, үлетпүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары, эртемниң база культураның ажылдакчылары. Совет Армияның дайынчылары залга чыылган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти чыылганнар изиг, үргүлүлдиг адыш часкаашкыны-биле утказаннар.

Байырлыг хүралдың президиумунда—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның КП ТК-ның Бирги секретары В. В. Щербицкий, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы З. Н. Нуриев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң белеткелдер министри Г. С. Золотухин, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. С. Грушецкий, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшко, Украинаның КП ТК-ның Политбюро кежигүнүнерин болгаш кежигүнге кандидаттар, Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнүнери.

Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. С. Грушецкий байырлыг хүралды ажыткан.

Совет Эвилелиниң болгаш Украин ССР-ниң күрүне гимнерин күүсеткен.

Байырлыг хүралдың киржикчилери СЭКП ТК-ның Политбюро составын хүндүлүг президиумга улуг сорук киришкинниг сонгаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке сөс берген. Чыыглаңнар эш Л. И. Брежневти туруп келгеш, диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле утказаннар. СЭКП-ге, ооң ленинчи Төп Комитединге алдар кылдыр, ТК-ның Политбюрозунга алдар кылдыр төрээл салыышкыннавы залга чаңгыланып турган.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер! Өөңүктер!

Төөгүде өндүр улут болуушкунуун—Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң тургустунганывыңдан 50 чыл ою-биле холбаштыр биске Улустарның найыралы орденни тургускан болгай. Ынчаптаң бистиң совет күрүневистиң аку-дуңма ог-бүлезинде бактаан турар эвилелдешкен бүгү 15 республиканы ынчаарда, байырлал хүннеринде, ол орденнер-биле шаңнаан.

Ол орденни Украинага тыпсыр аас-кежиктиг алдар мөңгө таварышкан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың өмүүзовиден ол бедик шаңнал-биле холбаштыр байырлыг хүралдың киржикчилери силерге, база силерниң күүрүер-биле республиканың бүгү ажылчы чоннарынга чүректиң хавызындан изиг байырны чедирип тур мен! (Адыш часкаашкыны).

Украин Совет Социалистиг Республиканың күш-ажылчы болгаш дайынчы эрес-маадырлыг чоруктуң алдары-биле бүргеттингген Тугунга ийи Ленин орденн болгаш Октябрь Революциязы орден-биле кожа ам Улустарның найыралы орденн чайынналыр. (Адыш часкаашкыны). Ол — чүге украин улуска эвес, харын бистиң хөй националдыг ондур улуг Төрээн чуртувустуң бүгү хамаатыларынга база сеткил ханыышкынныг болгаш өөрүшкүдүг болуушкун болуур-дур.

Мээң бодумга ол өөрүшкүңүз силерниң-биле кады үлежирип конгуг өөрүшкүлүг болуп турарын чажырар хөңнүм чогул, эргим өөңүктер. (Адыш часкаашкыны). Украинага хөй чыл ажылдадым, дайынның хүннеринде ооң черинге тулчуп чоруп турдум, ынчаптаң орус болгаш еске-даа кижилер-биле бир дөмей украин улустуң кайтавыгсак эки шынарын эки билир мен, анаа сеткилдин ханызындан, оглу ышкаш кылдыр инакшаан мен. (Үргүлүлдиг адыш часкаашкыннары).

Бистиң Төрээн чуртувустуң хөй санныг улуг, бичө улустары ам чартык чүс чыл ажыг үе дургузунда чаңгыс аай күчүлүг Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинде ажылдап, чаа коммунистиг нииилелдиг тургузуп турардыр. Акы-дуңмалышкы найыралы оларның улус бүрүзүнге болгаш оларны шуптузуп катай-даа алырга, кайы хире улуг арганы берип турар дээрзинге доду хөмүзолдинбиле олар ол үениң дургузунда бүзүреп шылааннар.

Украин коммунистериниң ажылчыннарының болгаш тараачыннарның национал айтырыгны шын шиитпирлээри дээш, улустарның найыралыг быжыглаары дээш демиселиниң Б. И. Ленининиң кайы хире чугулага көрүп турганын ам сактып көөру чугула-дыр, эштер. Совет Эвилели тургустунганда—1919 чылдың декабрьда —Украинаның ажылчыннарынга болгаш тараачыннарынга чагаанны ол чоруткан. Совет эрге-чагыртә дээш база революциянның өске-даа соругаларын шиитпирлээри дээш, яңзы-бүрү национал отрядтарының кады демиселиринең чугулазын ол чагаазынга демдеглевишаан, Ленининиң ыяшгыя биязын болза: «Россияның болгаш Украинаның коммунистери шыдамык, чүткүлдүг, шудургу кады ажылыбиле чүүл бүрү буржуазиниң националистиг чимезиништиниринең, яңзы-бүрү националистиг артыышкыннарны тиилеп алгаш, яңзы-бүрү нацияларның ажылчыннарының болгаш тараачыннарының ёзулуг бижыг мелилиниң үлегер-чажээн бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга көргүскеннер...» (Адыш часкаашкыннары). (Чогаадарның долу чыыладзы, том 40, арын 47).

Бөгүн чүгле Россияның болгаш Украинаның эвес, харын база Белоруссияның, Казахстанның болгаш Молдавияның, Прибалтиканың, Закавказьенің болгаш Ортаа Азияның ажылчыннары болгаш тараачыннары—чаңгыс сос-биле чугаалаарга, бистиң эвилелдешкен бүгү он беш республикаларыстың ажылчыннарының болгаш тараачыннары: ленинчи ол чагыгны Совет Эвилелинде амыдырал долузу-биле боттандырга! Яңзы-бүрү нацияларның, ажылчыннарының болгаш тараачыннарының бижыг эвилели бүгү ажылчы чоннарның, Совет Эвилелиниң бүгү республикаларының национал талазы-биле ондур улуг чаңгыс эптиг апаргавының үнделгини болу берген деп, дүрүм ёзугаар чоргаарадбиле чугаалап болурлар.

Социалистиг Украинаның бөгүнгү чедиишкиннери, ол дээрге бирги эдээгде — украин улустуң, ооң болдарының болгаш кыстарының күш-ажылының үре-түңнелин-дир. Украина бистиң ниити хөрөзөвиске-даа кайы хире хөй үүлүг кылып берип турарын эвилелдешкен республика бүрүзү бодунуң дуржулгазындан билир.

Өске талазы-биле алырга, Украинаның чедиишкиннери —ол болза элээн хемчээл-биле бүгү совет чурттуң акы-дуңмалышкы улустарының найыралының үре-түңнели, оларның кады ажылының үре-түңнели болуп турар.

Совет улустарның акы-дуңмалышкы ёзузунуң амыдыралчы күжү оларның күш-ажылчы ажыл-херектеривиле илереп турар. Чижээлээрге, Украинаның ажылчы чоннарының бистиң эвилелдиң өске-даа республикаларының будурулгелериниң, районнарының болгаш областарының күш-ажылчы коллективтеривиле чарыштары болгаш дуржулганы доктаамал солчуп турары Донецкиниң болгаш Кемеровоның шахтерларының, Приднепровьениң болгаш Казахстанның металлургтарының, грузин акы-дуңмалары-биле херсонщинаның колхозчуларының будурулге талазы-биле харылзаалары ол дугайын чүгээлап турар эвес деппе! Улустарның доктаамал, чайгылыш чокка бижыгып турар кады ажылдажыпазы бистиң чүртте чаа ниитилелдиг тургузуп тударының амыдыралчы үүлгө шегелдеен, чүгүлө үнелеэнии болу берген.

Ол бүгү ёндүр улуг тургузуушкунуун, бистиң бүгү дайынчы, хайыын турар амыдыралывыстың баштаачызы болгаш организакчызы Ленининиң тургусканы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болтур. (Диниттиг, үргүлүлелиг адыш часкаашкыны).

Силерниң улузуңарның күш-ажылчы улуг тиилелгелеринде бүгү чуртуң коммунистериниң улуг, алдарлыг отряды—Украинаның компартиязының организакчы болгаш политиктиг ажылы илереп турар. Республиканың бүгү коммунистеринге, районнар, хоорайлар болгаш областар организацияларынга, Украинаның компартиязының Төп Комитединге, ооң Политбюрозуунуң бистиң шуптузустуң эки билириниз болгаш ханызы-биле хүндүлеириниз кежигүннеринге коммунистиг шиитпилеңдиг тургузарының ондур улуг хөрөзүнге улуг чедиишкиннерлиг болууруң, чаа-чаа соругларны чедип алырын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди күүсеп турар. (Адыш часкаашкыннары).

Эштер! Силерниң республиканың бөгүн ап турары орден, —ол дээрге Совет күрүнениң экономика, социал-политика болгаш культура хөгжүлдезинге, бистиң чуртуң улустарының интернационалдыг найыралын быжыглаарынга Украинаның улузунуң киирген салыышкынын бедик-биле үнелээни ол-дур. Ол ооң-биле кады, Украинаның ажылчын аңгыланмыг күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруун база үнелээни ол-дур.

Эрткен үениң дуржулгазы болгаш бөгүнүвүн чедиишкиннери болза Украинаның ажылчын аңгылаш ол-не нарын, ол-не улуг хемчээлдиг соругларны шиитпирлеп шыдаар дээрзин көргүзүп турар-дыр. Донбасстың болгаш Кривоожьенин дагыларын, Приднепровьенин металлургтарын болгаш энергетиктерин, Киевтиң болгаш Харьковтуң машина тулукчуларын—Совет Украинаның күш-ажылчы алдарлыг гвардиязын бистиң бүгү чуртувуста биилир болгаш хүндүлээр. Москвадың болгаш Ленинградтың, Уралдың болгаш Карагандының—Кара болгаш Ак далайга чедир, Балтыкадан Оожум океанга чедир, бистиң бүгү республикаларыстың ажылчыннарының күш-ажылы-биле кады Украинаның күш-ажылчы алдарлыг гвардиязының эрес-маадырлыг күш-ажылы—бистиң ондур улуг Төрээн чуртувустуң ыңжы болгаш байлаан үзүктел чокка ковудедип турар ниити күүлүг агым болуп каттыжып турар. (Адыш часкаашкыннары).

Совет улус ам тоску беш чыл планының ониилдиларын чедиишкиниг күүселивиде ам кылдынган чүүлдерден эвээш эвес, харын хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг бис дээрзин үттуп болбас. Партияның 1973 чылга планнаан туруштарын чедип алыры-биле база ооң ынай улам бүрүнгаар шиитпирлээрге эргежок чугула чүүлдерни хандырары-биле ам-даа хөй ажылдаар херек. Ынчаарга бо аразында шиитпирлээр ужурлуг кол соругга болза бистиң бүгү үлетпүрүвүстүң ажылының ажыктыын улам бедидери болгаш шынар көргүзүлгелерин экижидери болур. Амгы үениң байдалдарында ол соругга бирги чергеде туруп турар дээрзин XXIV сезээдиниң ониилал үнделээн болгай.

Ол айтырыг—ниити ажылагыйның айтырыы. Бүгү ядырларга ол хамаарыкыр. Ону шиитпирлээри чүгле партия, совет болгаш ажыл-агый организацияның кызымак, хүн бүрүдегы ажылын эвес, харын совет чуртуң бүгү ажылчы чоннарының, бүгү совет улустуң идепкейлиг киржилгезин иеген турар.

Бедик хөгжээн үлетпүрүлүг, ажылчын аңгылаш, инженертехниктиг ажылдакчыларның тургускаңы эки бүдүрүлге таңчылдарлыг база улуг дуржулгалыг Совет Украина бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер дугайында съездиниң шиитпирлериниң күүселдирери дээш ниитилеп ийиленнер бис.

ЧАҢГЫС ОДУРУГ-БИЛЕ—ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ

(Уланчыгы. Эгеси 1-ги арыда).

дээрге бо чылын миллиард пуд тараны күрүнеге садорыгын дугайында-дыр, эттер. (Адыш часкаапкыны).

Ол кончуг эки, магазыг багым болур. Оны чедип алыры бистиң бүтүү совет улус чергаарлавыр улуг чедиишкиниг болур. Күрүнеге тараа дужаарыгның планын түгле тараа культураларының күселе-биле хуусаа бетинде күүсеткен Днепропетровск, Крым болган Запорож областтарын ажыл-ишчилериҥе чүректин ханызындан байыр чедиргин чоппээрел көрүүлер! Украинадан миллиард пуд тараа дужаар дээн бүткен хуналгенериҥ чедиишкиниг күүсеттиниҥ күзээрин чоппээрел көрүүлер, эргим эттер! (Диимиттиг адыш часкаапкыны).

Күрүнеге миллиард пуд тараа дужаар дээн хүнзалгенер моон соңгаар силериҥ бичe хемчээлдиг дээн нормаар аппар болзуп деп күзел тур мен.

Аттаар-бойдустуң таварымча чок чорууннан тургустунган эртекен чылдың бергелериг ажып эрткениниҥ база бо чылын бүзүрелдиг бүрүнгаардап оранныыс колхозчу тараачыларның, совхозтар ажылдакчыларының күш-ажылчы маадырлыг чорууң хереченип турер, ол дээш оларга улуу-биле четтирииниҥ деп чүтээлап турар бис! (Адыш часкаапкыны).

Ынчалзажок оң, эттер, оларның ол улуг күжениишкинниҥ, бир эвес партияның болган бүтүү улустуң күжениишкинниҥ-биле деткиттиниҥээ болза, улуг ажыкты берип шыдаавас турган.

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлеринге (1965 чыл) болган кодаа ажыл-агый айтырыгларынга тураскаатказ оон соонгаары-даа Пленумның база кодаа ажыл-агый талазы-биле бистиң партиластың боттандырып турар утказыпкыны — бо бүгү бистиң кодаа чедиишкиннеривистиң үндезини ол болур. Кодаа ажыл-агый будүрүлгезин хөгжүдеринге бистер моон соңгаар-даа хөй акша-хөреңгиниҥ үндүрериҥ болган оон техникага, чемиишдиилгедерге негелдеринге хандыраары база мелиорация ажылдарын калбак фронт-биле чорударын көрүп турар бис. Бойдустуң ямзы-бүрү байдалдарынган кодаа ажыл-агыйның хамаарыгалгыг болур чорууң эвээжедир деп партияның XXIV съездиниҥ ук айтырыгларны чүтүлээга көргеш.

Эттер! Улеторуңу болган кодаа ажыл-агыйны, эртемниң болган культураны хөгжүдериниҥ планнарының чедиишкиниг күүсеттиниҥ тураы совет кижилериниҥ чалгай амыдыралының деңнелиг улам бедидер арганы берип турар.

Совет улустар бүрүзүнүң социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирлиг болган интернационалчы моолуг культураазың хөгжүдеринче бистиң партиабыс келээде улуг кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар.

Совет культураазы моонгаай улам хөгжүдеринге, Совет Эвилелиниҥ улустарының найыралың болган акыдыңма чорууң улам бижыгдаар херекке украин интеллигенциязының алдарлыг отряды моон соңгаар-даа төлеп тиг черни золаар дээрлиҥге партия Төп Комитедиҥ долуүзүрелдиг! (Адыш часкаатказыны).

Эттер! Улеторуңу болган кодаа ажыл-агыйны, эртемниң болган культураны хөгжүдериниҥ планнарының чедиишкиниг күүсеттиниҥ тураы совет кижилериниҥ чалгай амыдыралының деңнелиг улам бедидер арганы берип турар.

Кижилериниҥ амыдырал байдалын экижидериниҥ программазының чылдан чылче боттаныш орарынга бистер чапчыга берген бис. Ынчалзажок оны боттанырарыг улуг күжениишкинниерни негээр дээрзин чамдыкта уттуүлевтар бис. «Халас» дей сөстүң үргүлүү чугаалап турар бис: халаска өөренири, халаска эмнедири, халас путевка... Алыс утказы-биле алырга ол кончуг-да тыын. Аарый бергенде азы уруун школага өөредириде бодуңуң акша-хөреңгизиниҥ чарыгдаар шүүдел совет хамаатыга турбас. Ынчаарга башкының, эмчиниҥ күш-ажылын, школаларны, эмнелгелерни болгаш өске-даа черлерни тударының чарыгдалдарын кым-бир кижи төлээр апаар. Бо уткага хамаарыштыр «халас» дей дүве турбас үжүрлүг. Ол бүгү чарыгдалдарны күүрве, бүгү улус, чүртта ажылдап турар кижилер боттарынга үндүрүп турар. Чүгле бистерниҥ ниити карак кылыл ажылывыс боттарывыстың амыдыралывысты экижидип, чүрттүң моон ынайгы чечектелиишкинин ханызыгыр турар. Дорт-даа чугаалаарга, эки ажылдаар болзувусса-ла, амыдыралывыс улам экижиир болгай. (Адыш часкаапкыны).

Чоннуң амыдыралын экижидер, оон социал-амыдырал негелдеринге долу хандырар дээш партия моон соңгаар-даа бүгү-ле болдувар чүүлдерни кылыр. Ол дээрге партияның XXIV съездиниҥ ажылдап кылганы бистиң бызыг угланышкынывыс-тыр. Чоннуң күш-ажылчы чедиишкиниҥ-биле даяныышкын. Ынчангаш ол хемчеглер район, область болган республика бүрүзүнүң иштики күрлавырларын уламна дүрген дилеп тыварының болган мобилизастаарының чугулазын хөлегелевес үжүрлүг. Ол күрлавырлар ам-даа ыракта чедир ажыгларттынмайн турар.

Аңыл-хөрекке, ажыл-агыйжы болуру, кадрларны билдилиг таварыштыр тургузары, бир техниканы эң ажыктыг ажыглавры — бо бүгү кодээ партия, совет ажылдакчы бүрүзүүң, бистиң колхозтарывыстың болган совхозтарывыстың ажыл-ишчи бүрүзүнүң амыдырал-ажылынга доктаамал, чайгылыш чок хөөлүү болган турар үжүрлүг. Мария Демченко болган Марк Озерный, Александр Гитаров болган Ольга Диптан дээш оон-даа өске бедик дүжүттүң мун-мун мастерлерни остүрген Украинадан өске ким бо хөрекке эки үзүлер-чижэн көргүзер боор!

Эттер! Бистиң коммунистиг тургузуушкуюувустуң бүгү фронтузарында ажылчынар болгаш колхозчу тараачыпар-биле кады совет интеллигенция үре-түңнелдиг ажылдап турар!

Бөгүн Украинаның ап турар бедик шаналы болза оон интеллигенциязының — эртемденнериҥ болгаш инженерлериҥ, уран чүүл болгаш эргелел аппарадының ажылдакчыларының, эмчилериҥ болгаш башкыларның, агрономнарның болгаш библиотекарыларның — чаңгыс сес-биле чугаалаарга, эртемниң, техниканың болгаш культураның бүгү-ле аттарында ажылдап турар кижилериҥ база шаналы болур. (Адыш часкаапкыны).

Аңыдырал-биле болгаш оон негелделери-биле дооре ба-

• • •

лыы, бодуңуң мурнуңда салдыңган сорулгаларыңы чедиишкиниг шиитпирлеп турар Украинаның интеллигенциязынга чогуур үнеделди бээр херек. Чоннуң интернационалчы чоруккa кижизидер партийжи херекке оон үнелиг салыышкынынны киирип, турары улут ужур-дузалыг.

Совет улустар бүрүзүнүң социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирлиг болган интернационалчы моолуг культураазың хөгжүдеринче бистиң партиавыс келээде улут кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар.

Совет культураазы моонгай улам хөгжүдеринге, Совет Эвилелиниҥ улустарының найыралың болган акыдыңма чорууң улам бижыгдаар херекке украин интеллигенциязының алдарлыг отряды моон соңгаар-даа төлеп тиг черни золаар дээрлиҥге партия Төп Комитедиҥ долуүзүрелдиг! (Адыш часкаатказыны).

Чоннуң амыдыралын экижидер, оон социал-амыдырал негелдеринге долу хандырар дээш партия моон соңгаар-даа бүгү-ле болдувар чүүлдерни кылыр. Ол дээрге партияның XXIV съездиниҥ ажылдап кылганы бистиң бызыг угланышкынывыс-тыр. Чоннуң күш-ажылчы чедиишкиниҥ-биле даяныышкын. Ынчангаш ол хемчеглер район, область болган республика бүрүзүнүң иштики күрлавырларын уламна дүрген дилеп тыварының болган мобилизастаарының чугулазын хөлегелевес үжүрлүг. Ол күрлавырлар ам-даа ыракта чедир ажыгларттынмайн турар.

Аңыл-хөрекке, ажыл-агыйжы болуру, кадрларны билдилиг таварыштыр тургузары, бир техниканы эң ажыктыг ажыглавры — бо бүгү кодээ партия, совет ажылдакчы бүрүзүн

Эш В. В. ЩЕРБИЦКИЙНИҢ чугаазының төнчүзү

(Эгези 2-ги арыында).

Совет украиналыг ажаа-даа көстүп көрбээн чечектелишкинин, экономикалык, эртемнин болгаш культураның бүгү адырларынга оон кайгамчыктыг чедишкиннери — бистиң республиканың ажылчы хонаарының Советтер чуртунуң аксы-дузма улустары-биле, хамыктың мурнунда улуг орус улус-биле чаңгыс аай хөделишкининиң бадыткалдыг түңнели-дир. (Адыш часкаашкыны).

Иштики болгаш даштыкы-даа контрреволюцияга удур аар-дерге демисселге хоозураан Россия Федерациязының улуг каража-когаралга таварыжып тура-ла, өске республикаларның ажылчы хонаарының чаа, социалистиг амыдыралды тургузарынга аксы-дүнмэ ёзуулу-биле дузалаан турганы үеэн бистер ыяк билир болгаш кажан-даа утпас бис. Бистер бүгү совет улустуң бижыг тура-соруубиле болгаш маадырлыг күжениишкиннери-биле бистиң республиканы болгаш бүгү чурттуң-даа индустриалдыг күүү-шыдалы тургустунуп турган баштайгы беш чылларның соруктуг чылдарын кажан-даа утпас бис. Бистер боттарывыстың хөй национал-дыг Ада-чуртувустуң аас-кежии болгаш хамаарышпас чоруу дээш ами-тынын берип, бистиң чурттуң бүгү улустарынын чүректеринге эргим болгаш чоок Совет Украинаны фашистиг шаап-халаашкындан хостап алган ооларбогаш кыстарның, турескээлин мөңгеэм-биле кадагалаар бис. (Адыш часкаашкыны).

Улустарның найыралы — социализмниң эң улуг болгаш эң үнелиг чаалап алышкынынарының бирээзи. Ниитя национал чоргаарлаашкынны, совет патриотизмин болгаш социалистиг интернационализмни чалбыштыг ёзу-биле сагыыры бүгү совет киижилериң чорылбас ажыл-чаңы болу бергеи.

Улустарның найыралы — бистиң күүзүүс-түр, оон тургузулгу ажыл-иштиң төнмес үевер дээш-дүр. Ынчангаш улустарның ленинчи найыралы бистер кажан-даа карак оту дег камгалап, бистиң эң үнелиг түүлүвүс кылыр үнелээр бис. (Адыш часкаашкыны).

ССРЭ-ниң 50 чылының бүрүзүлүнүң үезинде бүгү улустуң күш-ажылчы болгаш политиктиг кедүрлүүшкүүнүң өөрүшкүлүг байдалын бистер шуптувус утпаан бис. Оон СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының, парти биле улустуң чаңгыс эвиинде, бистиң чуртувустуң бүгү национал-дыг эвилелдериниң болгаш бичебүүрей улустарывыстың акы-дүнмэ ёзуунуң найыралының эң чайыннавчак иорүүлүү ол болган. Амгы үениң тургузукчу күш-ажылындан, бистиң бүгү чуртта нептерээн бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының калбарганындан совет киижилериниң улуг патриотизмин удам тодаглы-биле көстүп турар.

Чаңгыс аай улус ажылагыйжы комплектиг чарылбас келээ — бистиң республиканың экономиказы аксы-дүнмалыткы бүгү республикаларның экономикалы-биле үзүлбес, бижыг холбаалыг болуп турар. Украин ССР-ниң ажылчы хонаары улус ажылагыйының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсседир дээш, чүс муруннга боттарының чаргысалгазын кажан-даа утпас, олар эвээш эвес эки эгелээшкиннерин кылып, бар курлавырларны оң долдур ажыттаар дээш күжүн харыпаавайн турарлар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында бистиң республиканың ажылчыл аңгызын, колхозчу тараачыларын, интеллигенциязын бедии-биле үнелээнинге ханызы-биле өөрүп четтирип турар бис. Бистерге ол бедик алдар-ат. Биске ол өөрүнчүг, ынчангаш бистерде аңаа чоргаарлавыр ёолу эрге бар-даа (Адыш часкаашкыны).

Оон-биле чергелештир Украинаның ажылчы хонаары бистер — чаңгыс аай совет өг-бүленин — бистиң республикаларның — улуг ленинчи эвилелиниң ооллары болгаш кыстары бис деп чүвеин ханызы-биле медереп билип турарлар. Бистиң чедип алган бүгү түүлдеривис, чечектелишкинниг Украинаның алдарыын турар бүгү түүлдери — ол дээрге бүгү совет улустуң соруктуг күш-ажылының түңнели, ол дээрге бистиң эниит чедишкининивис-тир, ол дээрге бистиң тиилелгевис-тир. (Адыш часкаашкыны).

Бүгү украин улус хөй националдыг бүгү совет улустуң эрге-ажыктары-биле, угаанбодалы-биле болгаш чүтүүлүүбиле кады чурттап турар — деп СЭКП ТК-га, Совет чаазакка медеглеп болур бис. Бистер москвачыларның болгаш ленинградчыларның, Сибирьиин нефть хоорээларының тудугжуларының болгаш Караганданың шахтёрларының-даа күш-ажылчы маадырлыг чоруун магадап турар бис. Бистер шуптувус өске республикаларның тараажыларының чедишкининиринге, чурттуң үлетүүрүнүң чартык чыланының хуусаадан эрте күүсеттингенинге база өөрүп турар бис.

Хостуг күш-ажылдың Төрээн чуртка ынакшыл-биле тудуш улуг энергияаң шынап-ла пайгамчыктыг түүлдерин бүдүрүп турар. Ол дээрге совет ниитилелдиң интернационализминиң болгаш буузубас чаңгыс эвиинин, улустарның найыралының амыдыралга тургузукчу күжүнүң эң чайыннавчак илерээшкиннериниң бирээзи. (Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).

Хүндүткелдиг Леонид Ильич!

Бистер Силерге, партияның Төп Комитединге Төрээн чурттуң бедик шаңналы дээш, бистиң республиканың, оон улузунуң дугайында чаагай сөстерицер дээш, чалбышты-биле өөрүп четтирип тур бис. (Адыш часкаашкыны).

Силерниң чугаалаан бүгү түүлүүер шуптузу Украинаның бүгү улузун чаа-чаа маадырлыг чоруктарны болгаш тиилелгелерни чедип алырынга сорук киирип, көдүрер. (Адыш часкаашкыны).

Дөрт дакпыр орденниг Совет Украинаның коммунистери, бүгү ажылчы хонаары СЭКП-ниң XXIV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин, коммунистиг тургузуушкунның программазын амыдыралга чедишкининг боттанып чорудары дээш демисселим мурнуку одурүүрга ажаа-кежөде туржуруп Украинаның Компартиязының ТК-зының, республиканың Дээди Советиниң болгаш чазианың, бистиң бо хуралывыстың киржикчилериниң өмүнээзинден СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге, оон Политбюротунга, ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунга байырлалдыбыле бадыткаарын чөпшээреп көрүнер! (Димиттиг, үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).

—◆—

Байырлыг хуралдың киржикчилери боттарының чугааларынга Коммунистиг партияга болгаш Совет, чаазакка бедик шаңнал дээш чүректин ханызындан өөрүп четтиргенин илередип турганнар.

Донецк областын «Краснолиманская» шахтазының дагжылар бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. В. Степанов, Житомир областың «Большевик» колхозунуң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Л. А. Любченко, УССР-ниң Эртемнер академиязының Президентиниң, СЭКП ТК-ның кежигүүн, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Б. Е. Патон, Львов областың Чайково ортумак школазының башкызы Л. И. Кошлох олар байырлыг хуралга чүве чугаалаашкын. Коммунистиг партияга, Советтер чуртунуң бүгү улустарынга, улуг орус улуска кылыгаар чок өөрүп четтириишкинниң илередип, чырыткылыг келир үе — коммунизм тургузуушкуну дээш украин ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар болгаш интеллигенция бүгү күжүн моон-даа соңгаар харам чокка бээрин бүзүреткеннер.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагааны улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

Байырлыг хурал хагдынган деп чарлаан. Оон киржикчилери партийжи гимн «Интернационалды» улуг сорук кириишкин-биле күүсеткеннер.

СЭКП-ге, оон Ленинчи Төп Комитединге алдар болдурган, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң болгаш ССРЭ-ниң улустарының акы-дүнмэ найыралынга алдар болдурган йөрээл салыышкынныары ээлга чаңгыланып турган.

(СЭТА).

Мөген-Бүреннің хойжузу

„Мөген-Бүрен“ колхозтуң хойжузу Иргит Комбунуң эки ажылчының дугайын колхоз конторазынгаа-даа, хураа-суглаага-да бо-ла дыннап шаг болган мен.

Ынчаарга малчының бодубиле амыр-менди айтыржып, хол тутчуп, арын көржүп бо чылын таныштканым уттунмазын.

Колхозтуң мал эмчизи Моңгуш Кижнир-оол-биле Мөген-Бүрен хемниң бажы—Шын деп черде малчыныарның амыдырал-чуртталгазы - биле болгаш ажыл-үүдезин-биле танылажар сорулгалыг бар чыткан бис. Кижнир-оол эмчи шоолуг чугаакыр эвес-даа болза, кижиниң салган айтырыгына допчу, тодө, төлептиг харылаар кижи чораан. Кызыл-Хая суурдан ырап, бирле калбак кежигден Мөген-Бүренин кешкеш, хемниң ол чарыы аянга үве хаяды бергеш, човаачы машиназын доктаады ыаптар аразында, эмчиден чугаа эреп айтыра бердим.

— Чугааларың аяның бодаарга, Мөген-Бүренге үр чуртташ, ук черниң байдалын эки бяле бергеи, малчыныарны сала базып санап турар апарган-дыр силер. Иргит Комбу деп кымыл ол? Ол малчынның дугайын чугаалап көрүнерем.

— Кыалдың көдээ ажылагый техникумунуң ветеринария салбырын доозуп, тускай ортумак эртем чедип алган, Мөген-Бүренге кээп ажылдай бергеннимден бээр сес чыл эрте. Сес чылдың дургузунда колхозтуң хөй малчыныарын кыш, чай чок чеже-даа катап эргээп мен. Иргит Комбуну кончуг эки билир мен...

Тайга чечектери колдап үнген аянга биче када дыштанып алгаш, оруубусту уламчылап хаңканывыста, чонаада шоолуг үүве ыыттавас Кижнир-оол Мөген-Бүреннин хоочун хойжуларының бирээзи—Иргит Комбунуң ажыламыдыралынга болган бир ужуралды сеткилиниң ханызындан чугаалааның сонуургавас аргам чок болган.

...Эрткен 1972 чылдың июльдуң бир хүнү турду. Хой кыргыздааы кидиң түүлүктээн. Кыргылда пунктузунга Иргит Комбу кодан хоюн база сүрүп экжелген. (Күш-дешгелдиг кыш ашкан хойнуң дүгү дүргеи хозаачал ээрэп-ле шыы). Оон кадарган хойларының дүгү эки хозалганындан кыргыкчылар оон кодан хоюн дүргеи кыргый клапканнар.

Чаа кыргаан хойну кажаадан ажыдып үндүрүпкен. Хой одарынче баш былаажып үнүптерге, Комбу кара-доруун мунгаш, соондан каллар ыдып эдертинкей чортуп оргаш. Элээн болганда, орук ара оттаан хойнуң ажы үнүп, чылар-чылбас кыпы бергеи.

Чайлаг ырак. Ара хонуп чедер. Хүн даг бажыңга одургалакта, ээрге көзек кара булуттар дыргелип туруп-туруп, чуга чайыктай каапкан. Од-даа канчаар, чаа кыргыттынган хойнуң харын хир-чуңга арыгай. Чаңык соонда өскелии сүргей, дыныг-дыңгыг сымыады хадып келген. «Кончуг чер-ле болгай. Хенертен харын тө каап, долу дүжүрер болду бе?»—деп, малчын сезиктиг дүвүреп чораан. Чаглак тывары-биле кодан хоюн бөле-хөвара хай деп чорда, хет улам дынзып, шуургааның тыныжы билдиңнип келген.

Чоорту оттаан хойлар тода бергеи, бөкпердежип алган, чылып орган. Хат-шуурган болурун билген чүве дег, өшкүлер янда-мында быжыргылаар-да.

Кежээликтей апарганда, малчын хоюн Кушкап-Ойда кыштатта сүрүп чедире бергеи. Келдик бе дээнзиг, ээрдеп хар төктүп эгелээн. Кажаалаптар дээрге, оон иштин ол болган.

Малчын Күшкап-Ойнуң баарында чаглак болгу дег, ыжык черде калбак хая баарын сакты хонуп келген. Кодан хоюн оон баарынга чаглактандырып хондурган. Данны атсы карак шимээн. Ол дүне чаңгыс-даа хой, хураган чаштап өлбээн. Малчының өөрээнии, амыраанын чү дээр оны.

Эртенинде кудай багы арлып, дээр аскан. Артында чылыды хүннээ келген. Ийи сымчыгаштыг ашкаш, Комбу аалынга өөрүшкүлүг чеде бергеи. Өөнүң иштп Бараан оон чанынга дүвүреп маңнап келгеи, мөгүдеп айтырган:

— Малын менди бе? Чамдык аалдарда хойлар чаштап өлгеи, ат үүве-дир. Сеңи дээп угаан-кут чок бис.

— Дүвүреп, сагыш човаа! Мал-маганывыс менди болду. Куш-Ойнуң малбак хая баарынга чаглактандырып хонгум...».

Иргит Чыргалович төрээн черинге колхоз тургустунары билек-ле хой надырып келген. Оон бээр ам тээрби чыл болган. Төрүүр шээр малды малдаары кончуг чымыштыг. Чыл санында Иргит Чыргалович биле Бараан Авыдаевна тыва уксаалыг үүс хойга онааштыр 90-дан 100 баш чедир хураганны доруктуруп, баш бүрүзүнден 1,5 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып ап, чыл санында чарышка киржип, оон түңнелинде эки көргүүлгелерни чедип ап келгеи.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының бирги чартыында калбаргап социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, эки түңнелдерни чедип ап шыдаан. Үүс хойдан үүс хураганны, хой бүрүзүндеи 1,5 килограмм дүктү алган. Сиген кезии ахыры-биле 3 гектар черниң дажын аштаан. Чазаглап, чайдаглап чоруптарының бүдүүзүнде кыштаанда-даа, чазаанда-даа кажаа-хораазының көрженин хоорган болгаш үүрмек септелгезин кылып каан.

Баштайгы чартык чылдың чарыжының тиилекчиин Комбута колхоз баштаар черн, партия организациязы шилчиир ыыпнелдиң тыпсыр, эртектиг белек-биле шаңнаан.

Республиканың ырак колхозтарының бирээзи — «Мөген-Бүрен» колхозтуң хоочун хойжузу Комбу чазактың орден-хавыязы-биле база шаңнаткан. Оон хөрээн Күшкажылдың Кызыл Тугу орден, Ленинчи юбилей медалы каастап чоруур.

А. БЕГЗИ.

Мөңгүн-Тайга район.

СААНЧЫ НОРДУП

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң Кужур-Чыраа сүт-бараан фермазының мурнакчы саанчызы Нордуп Иргитке республиканың малчыннар Наадымы болуп турда ужурамга бердим.

Амыр-менди солушканывыс соонда, чугаавыс ажыл-иш дугайынче шилчий берди.

— Саанчылап ажылдаа-ла наш чыл болдуңар, угбай?

— Таптыг-ла он ийи чыл саанчылап келдим. Оок-биле чергелештир ийи чыл дургузунда ферманың учётчиги хүлээлгемни база дакпырлап турдум.

— Социалистиг чарышка ким деп саанчыны ыыйгырган силер? Найыңнарның көргүзүү бо чартык чылда дээре болду?

— Социалистиг чарышка «Кызыл Тук» колхозтуң Чараш-Дыт фермазында мурнакчы саанчы У. Ооржакты ыыйгырган кижи мен. Найывыстың-даа түңнелпивис эки болуп турар. Мен бодум хуумда чартык чылда саар ужурлуг судумну амырган мен.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында мурнакчы саанчы коммунист Нордуп Иргит улам хей-аътыг ажылдап, аныяк саанчыларга үлегер-чижээн көргүспүшаан, байлак дуржулгазын дамчыдып берип турар.

М. ДОРЖУ.

Ажыл үргүлчүлевишаан

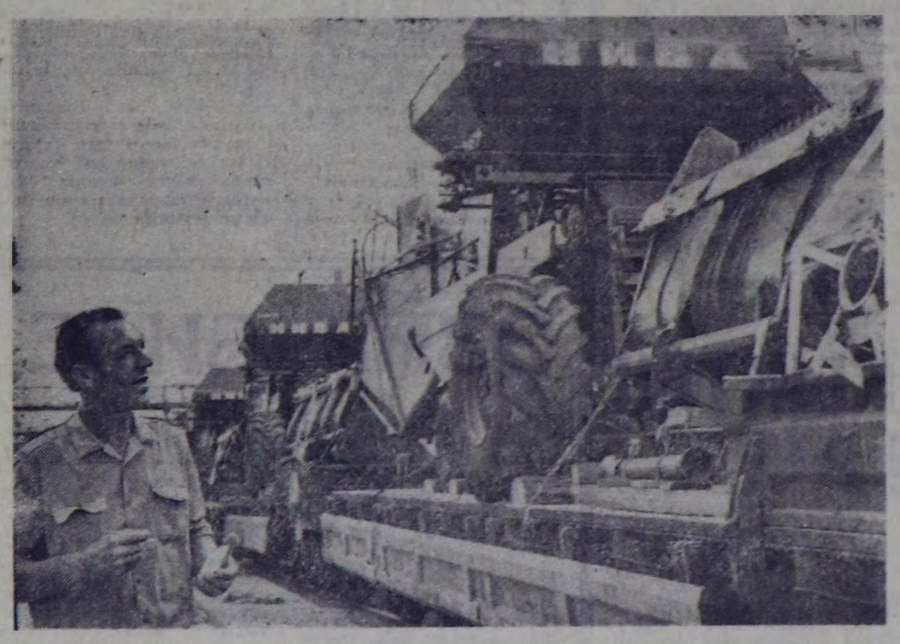
Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозу кыргылданы организастыг чорудуп турар. Шүй суурдан ырак эвесте кыргылда черин чогуур ойнаанда белеткеп, электрижиттинген агрегат-биле дерээн. Дүк ылгаар, дензилээр черни болгаш ону шыгжаар складты септеп кылган. Көжүп чоруур электрилиг кыргылда агрегадының дузалы-биле колхоз ажыктерин шалыпкын кыргаан.

Амгы үеде кыргылда черинде ажыл үргүлчүлевишаан. Кижилериң канчаар ажылдап турарын удаа-дараа үнүрүүп турар агитхүүдүстан көрүп ап болур. Кыргыкчыларның аразында чарлаттынган социалистиг чарышты беш хонгаала түңнеп, тиилекчилерге 8—10 рубльдиг өртектиг белектерни тыпсыры чанчыл апарган. Чарыштың сөөлгү түңнелинде комсомолчу кыс Надежда Хомушку, хоочун кыргыкчылар Салчак Очур, Салчак Бичен олар тиилекчилер болганнар. Кыргылда черинге колхозта парткомнуң лекторлары үргүлчү кээп, солун лекция, беседаларны кылып берип турар.

Кыргыттынган 5978 хойдан 8321 кг дүктү ажаап алган.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ДОНДА-РОСТОВ. Донның ховуларында чаагай тараа быжа берген. Областың тараажылары беш чылдың үшкү чылында тараа культураларының дүжүдүн бир гектардан-на 21 центнер чедирер болгаш бүгү тарыга шөлүндеи 7 миллион тоннадан эвээш эвес тараа ажаап алыр сорулгаяы салган. Дүжүт ажаап алырын бүгү тала-биле ыыап белеткедиг уткуурунче, техниканы чогумчалыг ажыглаарынче, тараа дүжүдүн шалыпкын болгаш чидириг чок ажаап алырынче кол кичээнгейин салып турар. Оларга «Ростсельмаштың» коллективи улуг дузаны чедирип турар. Заводта алдарсуралгыг «СК-4» комбайннарны бүдүрүп үндүрери-биле черглештир «Нива» комбайнарины бүдүрерин база организастаам.

ЧУРУКТА: «Ростсельмаштың» чүдүрүлге шөлүндеи «Нивалар» чүдүрген эшелонну сайгарылга цехиниң эргелекчизи Г. П. Козьменконун чорудуп турары.

В. ТУРБИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭКП Тес-Хем райкомунуң пленуму

Дүүн, СЭКП Тес-Хем райкомунуң XI пленуму болуп эртеи. Аңаа мал чемининг белеткелии чогуур ойнаанда чорудар болгаш колхоэтарның, совхоэтарның мал кыштагларашкынынга белеткедиг дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаалын күүседир талазыбиле районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Пленумга организастыг айтырыгны база чугаалашкан. Эш Н. В. Чындыгырның өске ажылче шилчээнии барымдаалаашкы, оңу СЭКП райкомунуң ийнги секретары хүлээлгезинден, эш М. О. Минзэмээның өске ажылче шилчээнин-биле оңу секретарь хүлээлгезинден пленум хостаан.

СЭКП Тес-Хем райкомунуң ийнги секретарыга эш С. С. Кууларны, секретарыга эш Л. А. Фандюшинны сонгаан.

Партия райкомунуң пленумунга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширинн киришкен.

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге уткуштур

КЕЗЭЭДЕ ДАЙЫНЧЫ ЭЭЛЧЕГДЕ

Контр-адмирал Н. УСЕНКО, Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг эргелелиниң начальнигининң оралакчызы, Совет Эвилелиниң Маадыры

Совет киижилер болгаш бистиң даштыкы өөнүүтеривис ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүн байырлалдыбыла демдеглээр. Чаңчыл аларган бо байырлал — бистиң хоорай, суурларывыстың ажыл-ишчилериниң социалистиг Төрээн чуртунуң ак-көк кызыгаарының маадырлыг камгалакчыларынга ханы ынанчылыгын илертейлээшкин. Бистиң чонувустуң улуг чаалап алышкынын серемчилелдиг, идегелдиг, туруштуг камгалаар деп. СЭКПниң XXIV съездиниң совет дайынчыларга тагымнга шынчызының бистиң далайжыларывыс көргускеннер.

Совет күрүвениң тоогуунге уттундурбес, алдарлыг ариларны далай перштери артырып каан. Ажылчыннар болгаш революсчу хөөнүүг создаттар-биле кады олар 1917 чылдың Октябрьның оттуг хүннеринде В. И. Ленинниң, большевиктер партиязының удуртулгазы-биле идегелдиг чоруп, хамаатты дайынның үезинде совет эргечагырга дээш иштики контрреволюцияга болгаш даштыкы интервенция-биле коргуш чок демисешкеннер. Далай шеринниң хевин кеткен 75 муң дайынчылар бүгү фронтуларга дайзыннар-биле эрес-маадырлыг тулушканнар.

Бистиң флодувустуң хөгжүдеэи болгаш бижыгышкынды улуг Ленинниң ады-биле хаяы харылаалыг. Оон сентябрь сентаяр РКП(б)-ниң X съездиниң шериг-далай шеринин тургузар болгаш онуулам шиңгээ хөгжүдер дугайында докгаалды хүлээп алган. В. И. Ленинниң савалыбиле 1922 чылдың октябрь 16-да комсомолдуң бешки Бүгү-россия съездиэ Шериг-Далай Флодуң шефке алыр дугайында шиитпирни үндүрген. Оон соонда мун-мун аныяк оолдар шериг далайжыларының одуруунга эки турабиле киргеннер. Оларның аразындан дыка хөй киижилер Флоттуң алдарлыг шериг валыныктеры апарган болгаш Төрээн чурт дээш тулчуушкуннарга Шериг-Далай флодунуң каттыжышкынынарын, кезектерин бладилиг удуртуп турганнар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Шериг-Далай Флоду Төрээн чуртунуң мурнунга хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткеп. Бистиң корабльдериис, каттыжышкынныварывыс далай делгемеринге дайзын-биле сегиржип алышкынынарга эрес-маадырлыг чоруктарын көргускеннер.

Далай шеригленнің маадырлыг чоруктарын Төрээн чурт бедии-биле үнелээн. 517 киижи Совет Эвилелиниң Маадырлары болганнар. 7 киижи ол атты ийи катап алганнар. Дайын чылдарында 238 корабль болгаш кезектер ордener-биле шаңнаткан, а олардың 78-и гвардейжи апарган. Бистиң Соңгу, Кызыл туктуг Балтий, Кара далай, Оожум океан флоттарывыс дайынчы ачы-хавыязы, хөй санныг эрес-маадырлыг чоруктары дээш Кызыл Тук ордеи-биле шаңнаткан.

Дайын соонда чылдарда бистиң Шериг-Далай Флодувус үндезинии-биле чаартынган болгаш эртем-техника талазы-биле улуг төгжүдеэни чедип алган.

Суг адаанын хемелерии ядро октагтыг, ыракшылыдыг, баллистиктиг ракеталар, ырак чоруктуг, бодуу шыгаар торпедолар, суг адаанга чоруп болур чаа техника, хайгаарал болгаш харылаза, нарын электрониканың бары, кол саналга тургузуу Делегей океанының кандыг-даа точказынга чедип болурунуң бүгү аргаларын берип турар. Шак ыыгыг бедик шыварлар суг адаанын хемелерии Шериг-Далай флодунуң кол күжү болдургап.

Флоттуң авиациязынга база улуг ескерилгелер болгулаап. Ракеталар даяыыр самолеттар ырын техника-биле хандыртынган. Олар суг адаанын хемелерин беденибиле чок кылыр амгы үениң күштүг хереселдери-биле чепсеглевген. Ол ишкаш бистиң суг адаа-биле чоруур хемелеривис чаа техника-биле кылдынган. Олар аң күштүг ракета болгаш артиллерии чепсектерлиг.

Амгы үениң корабльдериниң болгаш дайынчы самолеттарының, атомнуг болгаш ракеталыг чепсектериниң башкарыкчылары — коммунизмниң херээже шынчы бердинген, тускай өөредии каан специалистер. Олар дайынчы хүлээлгезин ак сеткилдиг эртирип турарлар. Шериг-Далай Флодунуң хүүда составының эң бедик белеткелинге чорганнанып болур бис. Шериг албанында далайжыларның хөй кезии ортумак болгаш ортумак-техниктиг эртемниг. Оларның 50 хуузу дайынчы болгаш политиктиг белеткедиң тергиннерии, 90 хуузу класстыг специалистер. Корабльдерде офиперлериниң 90 хуузу— дээди эртемниг.

Совет корабльдер даштыкы порттарга бо-ла чеде бээр. Сөөлгү бөш чылдың дургузунда делегейниц 61 күрүнеи совет далайжылар-биле танылажар аргалыг болган. Улустарның национал чаңчылдарын болгаш ёзу-чуруумун хүндүлеп билирп, чурттакчылар-биле найыралчы харылзаалары, чаагай сагыш-сеткилдии, бижыг юрум-чуруумнуу болгаш боттарын культурлуг ап билир чоруу-биле Ленин чуртунуң төлээлекчилери улуг хүндүткелдң, ынакшылды ол чурттарның чонунан таалап алган.

Чоокта чаа корабльдер отряды сирий порт Латакияга, а «Адмирал Спиридов» крейсер ырак порт Ум-Касерге чораан. Ол корабльдериниң хүндулуг аалчылар дептерлерииде ында чоралан кижилерниң сагыш-сеткилии илередип бижээн үнелели бар. Ол бижимелдерниң чамдызы бо: «Совет Шериг-Далай Флоду улустар аразында пайыралчы хүлээлгезин шынчы күүседип турар. Биске бава матап келиңер».

Флоттуң мурнунда салдывган чугула сорулгаларың шиитпирлээринге социалистиг чарыш чугула рольду ойнап турар. Ол, Кызыл туктуг Соңгу Флоттуң ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг суг адаанын атомнуг хемезининг дайынчыларының эгелекчи заводы-биле калбарып эгелээн. Эң тергиин ол корабльдиң экипажы бодунга бедиткен хүлээлгеии албышаан, «Дайынчы техниканы болгаш чепсекти эң эки ишиңгээдип алыр, оңу кезээде арыг-пиевер туруузар база оларны бладилии-биле ажыглаар» деп кыйгырыгның адаабиле Чепсектиг Күштериниң бүгү дайынчыларын социалистиг чарышты калбартырынче кыйгырган. Ол эгелекчи саналды Армияның болгаш Флоттуң бүгү дайынчылары деткеен.

Далай шеригленри алган хүлээлгелерин эрестиг күүседир дээш шудургу демисеэни эгелээн. Мурнуку одурүүда СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Юбилейжи хүндүлел демдектери-биле шаңнаткан корабльдер болгаш кежектер чоруп турар. Оларның аразында гвардейжи-ракетчи «Варяг» крейсер, хемеге удур «Кронштадт» корабль, «Дзержинский» крейсер болгаш өске-даа корабльдер, кезектер бар. Кызыл Туктуг Оожум океан Флодунуң «Дмитрий Пожарский» крейсериниң экипажы дайынчы болгаш политиктиг белеткелге бедик көргүзүлгеи дээш ВЛКСМ ТКның шилчилер Кызыл тугубиле шаңнаткан.

Бистиң чонувустуң шудургу күш-ажылы, Коммунистиг партияның, оон Ленинчи Төп Комитединиң чурттуң камгалал күүзүзүн улам быжыглаар дугайында ада сагыш салыышкыны, совет дайынчыларның дайынчы болгаш ядей талалы-биле дадыгышкыны далай шеригленристи дайынчы болгаш политиктиг чаа-чаа чедишкинниерже улам хей-аът киргеи. Партия, чазактың удуртукчулары Флоттуң корабльдеринге, кезектеринге докгаамал кээп, далайжыларның ажыл-хөрээ-биле танылажары барык чаңгыл апарган.

Бистиң чуртувустуң Шериг-Далай Флоду далайларга болгаш океанларга дүн, хүн дивейн дайынчы хүлээлгелин ортгырип турар. Далай шеригленри хандыг-даа агрессорну тылча шилирынга кезээде белеп. Төрээн чуртуң, совет чонуң бистиң далайжыларывыс карак огу дег камгалап, боттарының ыдыктыг хүлээлгелинге шынчы барган болуп турарлар.

Төрээн чуртка — хөй дүктү

КЫСКА МЕДЭЭЛЕР

БАРЫЫН-ХЕМЧИК. «Шемээр» совхозтуң Бичө-Тей салбырында 38 электриглиг, 20 хөл хачылыг кыргылда пунктузу ажылдап турар. Аңаа салбырның 32 кодан хоюн кыргыыр.

Кыргынчыларның ортузунда чарыш ыялбарган. Орта Оожак Алдын-кыс, Сергей Моңгуш, Зоя Ким, Моңгуш Ыйлык, Моңгуш Чудуруюпан тиилекчилер болуп, шаңнадып келгеннер. Дүк тырынчылары Сарыглар Багай-оол, Мынчаа Моңгун-оол, дөңзилекчи Ооржак Кызыл-оол, классировщик Моңгуш Сюр-оол оларның ажылы мактаалдыг.

Кыргылда пунктузунда көргүзүг самбыраларын аспан, Лекция, беседаларны кыргынчыларга кылып турар.

С. ТАВА-САМБУ.

• • •

УЛУГ-ХЕМ. «Ак-Туруг» совхозтуң төп салбыры 25 тонна дүк думаар хүлээлгеиг. Ында 6867 баш хой кыргыттынган болгаш күрүнеге 17 тонна дүктү думааган.

Салбырда эки көргүзүглуг хөймүлар бар. Оларга Моңгуш Очур-оол, Даспак Дүкар хамаарлыр. Бир башка онаштыр 2,5—2,7 кг дүктү олар кыргып алганнар.

Кыргылда пунктузунда столовая, кызыл-булуң бар. Поварлар Маша Сүктер, Моңгуш Күнзеңмаа олар амданныг чемни беметкеп, кызыгаар ажылдап турарлар.

М. ДАМА.

• • •

Оя-да совхозтуң Кызыл-Даг салбыры 15.000 хой болгаш 3000 хураган кыргыыр.

Салбырның кыргылда пунктузунда электриглиг 30 хачы ажылдап турар. Кыргылданың темпизин дүргедемдо сорулга-биле 30 кижи хол хачызы-биле кыргып эгелээн.

Салбыр 20 тонна дүктү күрүнеге дүмаагаан. Ам кыргызы чогуур 5 кодан хөй артнан.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

САКМАНЩИК

Чоокей Деверекович Акты «Тоора-Хем» совхозта таныыас кижи хөвар. Ол кызымаккай күш-ажылы-биле чонуң хүндүткелии чаалап алган.

Бо чылдың май өгезинден июнь 15 чедир совхозтуң Уузу звенозунда ном кадарчызы Кылбыжа Актың кодамынга ол сакманщиктээш 50 баш аиайны өстүрүп, өөретвеш, малчынга хүлээткеи. Мал оолдаашкынының үезинде аныяк сакманщик Чоокей Ак чүгле быжыглатпаан малчынынга эвес, харын иштп звеноиуң ажыл-ижинге эки дузалашкан.

К. ХҮЛЕРБЕН.

ЫРААЖЫ КОЛА БЕЛЬДЫ

СЦЕНА кырынга артистиң чазык хүлүмзүрүүн, каттырымзаан сыгыр карактарын көргеш, харыызынга кижи ала чайгаар-ла хүлүмзүрүй бербеэнинин аргазы чок.

«Паровоз эки, пароход эки, самолёт чүгээр, а ивилер тергиин!» деп Кола Бельды ырлап турар.

Амур тайгазында Муха деп нанай суур бар. Ол ат суурнуң хемчээлин болуп-ла чугаалап турар. Оон бүтү чурттакчылары төрел-даа. Төрел эвес-де кижилер шупту Бельды деп фамилиялыг. Кёлир үенин талантылыг артизи Кола Бельды ол суурга тарүүттүнген болгаш анаа ол болгунуң бичии чораан үезин эртиргеп.

Уктуг балыкчының болгаш амчының оглу Кола бичиизинде-ле өскүс артып калган. Уруглар бажыңынга өскен. Школага өөренип тургаш, боттывынгыр уран чүүл болгунуже ырлап эгелээн. Максим Горькийниң чаш чорааныңын дугайында кинофильмни Кола бир-ле дугаарында көргеш, анаа күүседеткен ырны доктаадыр шаап алган. Сонуургаачал оол суурга кажуп чоруур кино келирге черле чыда калбайн, албан биле көөр турган. Бичиизинде далайжылар дугайында кино көргеш, дыка сонуургаан. Оон соонда далайжы болур мен деп шуут шиитпирлеп алган. Бир-ле катап орай кежээ бичежек дурт сыныыг оол чүү-хөө үүвезин эгин ажыр түктээш, суурдан хоорайже үглай балып чорупкан. Ол ийи неделя эрткен соонда калбак шырайлыг, чолдаксымаар, хүлүмзүрүүрге ак тиштерэя чайынап турар, тырын мага-боттуг оолчуган далай судноузунга көстүп келген.

Аныяк оолдуң ырлаарынга хандыкшылдыын, талантылыын үлүг дораан-на эскерип каан. Шериг-Далай Флодунга албан эрттирер хүлээлгезин Кызыл тукгут. Оожум океан флодунуң ыр болгаш танцы ансамблинге уламчылап, бодунуң талантызын чонга бараалгадып эгелээн. Оон эгелээш-ле артистиң ынак «Үтеэ» деп ырызы оон репертуарынга келээде артып калган. Флотка шериг албанын эрттирген соонда Кола Бельды Саратов консерваториязын доозкан болгаш удаваанда эстрада ырларыныңзын эки күүседикчилериниң бирээзи болуп ажыдып турган. Ооң-биле кады Совет Эвилелинниң ангы-ангы областарынга болгаш республикаларынга оон көргүзүп чораан, бодунуң чонунуң болгаш Ираккы Чоон чүктүң өске-даа улустарының — якуттарның, ненецтерниң, эвенкилерниң, ульчилерниң, нивхилерниң, ительменнерниң онзагай аялгалыг ырларын дыннакчыларга сонуургадып, таныштырып чоруур. Ол ырларның хөй кезиин Кола Бельды танцы шимчээшкиннерин-биле кады аянныг, ээлгир, чаптанчыг кылдыр күүседирге көрүкчүлер онза сонуургап магадаар.

— Мен бистиң чуртувустуң барык бүтү булуңнарынга чоогшуулап чеде бергеш, оон онзагай калбак шырайлыг, чаптанчыг хүлүмзүрүүн кайгап, «гримнеринге» албажык ирги бе бо дээжинг ылавылап топтап көргеш, арнында кандыг-даа өзүп чаазан чүве чок, ёзулуттула анаа нанай кижи-ле-дир деп чүвеге ылап бүүдүвээнер.

— Бис силерден өске нанай кижилерни чүге билбес улус боор бис? — деп, француз кыстар оон айтырган.

— Бистиннге чедип келинер, мен силерни нанайлар-биле таныштырып каар мен. Бис он муң ажыг улус бис — деп, баштайгы нанай профессионал ыраажы, Якут АССР-ниң алдарлыг артизи, Бүгү-эвилелдиң болгаш делегей фестивальларының лауреады Кола Бельды хүлүмзүрүүшаан харыылаан.

ФЕЛИКС НОСКОВ.

(ПМА).

Чаа ном

НОМЧУКЧУГА БЕЛЕК

Тываның ном үндүрер чери бирги чартык чылда 35 янзы-бүрү аттыг номнарны үндүрүп, планын 105,7 хуу. а тираж талазы-биле 208,4 муң мезеитиң орнунга 217,4 муңну үндүрүп, планын 104,3 хуу күүсетиген.

Партаттынган болгаш республиканың ном садыгларында киргеп номнарның арасында полититиг, экономитиг өөредилгениң дыңнакчыларынга дузаламчылар, чечен чогаалдың элээн номнары бар.

Чижээ, совет Тываның хөөчүн чогаалчыларының бирээзи Сергей Бакизовичиң Пюрбөөнүң 60 харлаарынга уткуштур парлаан ооң шилиттинген чогаалдары «Чогаалдар чыындызы» деп ат-биле үнген. Ында чогаалчының үжен дөрт чыл дургузунда бижээн чогаалдарының эң шилиндектери киргеп. Чыындыны «Шүлүк чогаалдары», «Проза чогаалдары», «Шии чогаалдары» деп үш бөлүктен тургустунган. «Шүлүк чогаалдары» деп бөлүкту номчуп ора, өөнүс калган тыва уруг Чечен-биле, ооң амыдыралының оруктары-биле болгаш база баштайгы ынаныышылдың өлүм билбес эрес-дидим хей-аъдыбиле танышпар бис. Ук шүлүглелдиң баштайгы вариантызын автор чээрби алды харлыг тургаш бижээн. Бо чорук бистиң аныяк шүлүкчүлериивисти бодандырар үнүлүүт. Чүл дээрге эртиен-даа, амгыдаа төөгүлер-биле хөлбашкан мындыг үлүг хемчээлдиг чогаалды чээрби хар иштинде бижиптиген шүлүкчү оларның арасында амдыызында чок болгаш.

«Проза чогаалдарында» номчукчуларга биледингир «Эргелей дугайында төөгүдан» ады, элээн хөй чечен чугаалар киргеп.

Сергей Бакизович Пюрбөө сөөлгү чылдарда хөй болгаш чаңгыс номегелиг шиирлерни бижип, көрүкчүлерниң чөгүүр үнелелдерин чаазал алган. Оларның арасында Тывага национал-хосталгалыг революцияның үезинде болуушкунуну көргүскен «Кызыл үер» деп шии онзаланып турар.

Партизан болгаш чекист П. Е. Щетинниннің дугайында «Улустуң маадыры» деп сөлун төөжүну М. Колесникова биле М. Колесников кады бижээннер. Ону тыва дылче Суттуг-оол Куулар чедимчелиг очулдургаш, номчукчуларга бараалгадып турар.

Поэзияга ынактар Анатолий Емельяновтуң шүлүктериниң «Кеззэде сургакчылаашкында» деп үшкү чыындызы-биле таныжарлар. Автор үр үеде Тывада ажылдап, чуруттап турар болгаш ооң ажыл-ишчилериниң аразынга үргүлчү чоруп, оларның дугайында сөлун шүлүктерни бижээн.

Чаа номнарның утка-шынарының болгаш каасталгазының дугайында санал-онаалдарны номчуичулар сөлунналже ийикпе ном үндүрер черже бижимир бээр деп идеген турар бис.

М. ДОРЖУ,

ном үндүрер черниң редактору.

АҢЧЫНЫҢ ОЛЧАЗЫ.

Тоджу районда кооперацияның аңнаыр ажыл-агый чергинин аңчызы Шүүрге Ак эрткен чазын 12 бөрзекти олургеп. 80 килограмм дыт чугун база чыып дужаагаң. Ол балыктаарынга база дыка шынак. Тоокта чаа од ажылагыйга 24 тонна балыкты дужаагаң.

Ш. Актың ог-бүлеми эрткен аңнаыр сезонунда белеткел пунктузунга 28 кишти. 100 ажыг дыңнаы дужаагаш, мурнакчыларның олуруунга биргеп турган. Тоску беш чыл-дың шиитпирлиг үшкү чылында Шүүрге Бак-оолович бүдүүргеге 2500 рубльдиң өлүк байлаан киирерин хүлээнгеп.

В. КУРТУЖЕК.

Алды бөрзекти узуткаан

Өвүр районуң «Торгалыг» совхозунуң Чаа-Суур салбырының хойжузу Хуурак Апыт-оол бөрү агаларынга мергежээн. Ол чоокта чаа бир бөрүнү, алды бөрзекти узуткаан.

Б. САМДАН.

Дыштанылга, хостуг үе-шак, культура амыдыралы

КҮШ-АЖЫЛГА БӨЛГАШ СПОРТКА

«Тиилелгениң» аныяктары совхоз бүдүүлгезинге улуг үлүг-хууну киирип турарын кым-даа билир. Эрткен 1972 чылда ВЛКСМ ТК-да комсомолдуң төөгү депторинге бистиң комсомол организациязы киирип бижиткен. Ам бисте 110 комсомолчу бар, опардан чүгле 20 шаа хире ажыг үргүдарыглыг дээш өске-даа чылдагааннарбиле түр үеде ажылдавайн турарлар. Кёлла адырывыс тараа бүдүүлгези болгаш часкы, чайгы болгаш күскү сезоннуг ажылдар үезинде аңаа хөй аныяктар киржип турар. Оон аңгыда мал ажылында база хаара туттунганнар хөй.

Аныяктарның өөредилгезинче улуг хичээнгей салдынган. «Аныяк кижи бүрүзүнге — ортуман эртем» деп лозуңну удуртулга болдуруп турар бис. Бистиң аныяктар өөредилге комбинадынга ортумак эртемни чедип албышаан, келир үеде ажылдаарынга таарымчалыг иергежилге база өөренип турар. Келир өөредилге чылында өөренирлерниң четчелээшкининин шагда-ла кылган бис. Күзүн чүгле немеже четчелээшкинни чорудар.

Бистиң аныяктарывыс хостуг үе-шагын ажыктыг, солун кылдыр эрттиреринче улуг чүткүлдүг улус. Уран чүүлге сонуургалдыглар хөй. Агитация-уран чүүл бригадазы юын-концертти бо-ла организастай берген турар. Сөөлгү үеде ажыл шала сулараан.

Комсомол организациязының амыдыралында көскү черни спорт ажылы эзлей берген. Эрткен болгаш бо чылдың дургузунда спортчу маргылдааларны хөйүү организастап чоруткан бис. Аныяктарны спортче хаара тудар, ону организастап башмарары черле ынчуг чүгүлә деп санап турар мен. Чүге дээрге спорт дээрге бирги эзлчегде — кадыкшыл-дыр, ийиде — көрүм-чурум болгаш хостуг үе-шактың нүүттүрлүг, чөп ажыглаарынга ол таарымчалыг болур.

Бистиң совхозта спорт ажылын удуртуру-биле тускай методисти тургузуп каан. Ону таарымчалыг деп санап турар бис. Культура башкынында спорт залы база бар. Кыжын аңаа секциялар ынчээлдээр. Чайгы үеде коллуунда даштыгаа спортчу маргылдааларар эрттирип турар бис. Бо чылын Балгазынга, Элегеске үш удаа; Дүргенге дөрт катап, ол ышкаш Бай-Хаакка, Мөмегейге барып, шыдыраа, волейбол, баскетбол талазы-биле эш хуу умуражыгаларны, маргылдааларны эрттирдивис.

Хөөчүннарның ажыл-херектери бисти сонуургадып турар болбайн аам. Дайын чылдарында Төрээн чуртун камгалаан чорааннар база уттундурбаан. Оларның дайынчы сактыышкыннары, бөгүнгү ажыл-херектери аныяктарга үлегер-чижек болур. Кайы-даа культура одагларынга шаа ыңдыг умуражыгаларны баш бурунгаар планнап тургаш, бир янзы солун кылдыр чорудары чүгүлә.

- Комсомол организациязының амылында спорт көскү черни эзлеп турары өөрүнчүг. Дыштанылгага, хостуг үе-шакты чөп ажыглаарынга ол улуг рельдуг. Республиканың өске комсомол организацияларында бо талазы-биле ажыл канчаар тургустунганын дыңнаары күзенчиг.

Б. КҮЖҮГЕТ,

ВЛКСМ комитединиң секретары.

КЫМГА-ДАА АЖЫКТЫГ КЫЛДЫР

Башкы кижиниң ажылы чымыштыг, хөй үе-шак, белеткел вегетттиер дижиря макталыг, хоорөдиг-даа чок черле шын. Республиканың школаларынче 20 ажыг чылдарда ажылдан келгеш, ол бүгүнү бодум бүүдүреп көргеп мен.

Ажыл чеже-даа чай чок болза, хөй-ниитиниң херээн кылыр шак-үе черле тыптыг кезиир чүве, Ылангыя кодзо куурларда башкылар чөп ортузунга - агитатор, политинформатер, пропагандист болуру дээш хөй-ниитиң каңдыг даалгаларны күүсетпелил. Ылангыя херээжеп башкылар херээженнер чөвүлелдеринде, агитквартираларда база хөй даалгаларны күүседип турар.

Школага ажылдап турар үемде көл ажылымдан дашкаар хөй-ниитиң даалгаларны база хире-чергези-биле күүседип келген мен. Алды уруглар-ның пези кижиге, ылаңгыя олар чаш турда, бүгү ажылдарны, даалгаларны каткай хаара күүседиры белен эвес болбайн аам.

Школага ажылдаарымдан аңгыда хостуг үе-шагымны болумга, өг-бүлемге болгаш ниитиг ажыктыг кылдыр чөп ажыглаарын оралаажыр кижи мен. Ада-иениң талазындан уруглар кижилиглегинче сагыш садыры эң чүгүлә сорудга.

Бир үе хостуг үе-шак дүнәнында каксы-даа бол чүү чорурда берген болганымда бодум ону канчаар ажыглап турарымны чугаалаар ужурдуг мен. Хостуг шагымда кино, концерт көөр, ада-иелер-биле ажылдаар, оларга солун номчуп, беседа чорудар, бажың ажылы кылыр, ном. солун номчуур дээш черле чүү чогул. Ада-иелериниң ажыл-амыдыралы-биле таныжып, оларны культурага чаңчыктырары ковчуг чүгүлә.

Кодзо суурнуң хөй-ниитиң амыдыралы-биле бистериниң башкыларывыс бүгү-ле ажылжиниг, хостуг үе-шагывыс-даа, культурлуг дыштанылгавыс-даа сырый холбашкан боол турарында кижи кайгаар чүве чок.

С. МОНГУШ-ООЛ,

Кур чер школазының башкызы.

Кадрлар чокта...

Совхозтуң Культура бажыңы делгем улуг-да болдур ийин. Улуг залынга 250 кижи олурар. Тиилелгежилер кино, концерт болганда сонуургалы улуг чон. Кежээлерде киноларга кижи долу болур. Анаа уруглары-даа база көрүп болур. Уруглар киноузун тускай хүннерде доктааттынган чурум-биле көргүзер болза эки-ле чүве ийик.

Магалыг чаагай орду дег культура бажыңы чамдыкта барык эвээ чүве дег тургулаары таарымча чок. Оон бир чылдагааны доктаамал кадрлар чогунда деп бодаар мен.

Чаңгыс күзел чүл дээрге клуувус соңгалары кеззэде чайнап, чонну, хойнуу кыйгырып турар болзуун!

О. ТУМАП,

ферма бригадир.

РЕДАКЦИЯДАН: «Дыштанылга, хостуг үе-шак, культура амыдыралы» деп чаа рубриканы редакция ажыдып турар. Аңаа амыйчы чоннарның дыштанылгазын канчаар организастап турарының дугайында материалдарны парлаар. Оң ышкаш ховорай, суурларда чурттап, ажылдап турар ниилер хостуг үе-шагын, дыштанылгазын канчаар организастап, таарыштыр тургузуп турарын сөлүнче бижиирин эргим номчуичуларар силерден диледивис.

Чоннуң дыштанылгазын чөп организастаарынга культураның эдегларының ролю улуг. Оларның ажылында четпестер база эвээш эвес. Оны таарыштыр тургузуп, эдип алырының оруктарын дилеп тывары чугула. Маңаа хамаарышкан саналаңналарыңарны база бижиңер.

Хостуг шакты чөп ажыглал турары, бот-тывынгыр уран чүүлге, спортка, номчулгага хандыкшыл, чаа чараш чаңчылдар, байырлалдарны эрттиреринің дугайында бижээн силерниң материалдарыңарны маңап тур бис.

Малчыннарның культура хандырылгазы, ылаңгыя эзэчегликтиг кадатче шилчээннериниң хостуг үе-шагын канчаар ажыглап турарының дугайын сөлүн арнындан номчуурун күзенчиг.

Чагааларыңарны маңап тур бис, эргим номчуичуларар.

ЛАЗЕРЛИГ ТЕЛЕВИЗОР

МОСКВА. СССР-ниң Эртемнер академиязының П. А. Лебедев аттыг физика институдуңу херел радиофизиказының лабораториязынга академик Н. Г. Басовтуң удуртулгазы-биле телевидение дүрүзелдерин улгаттырып көргүзер лазер-биле деритингеп экранныг, электроннохерел чырыдылгазын бөр хооллайжыгаш — лазерлиг киноескопту чогаадып тургускан.

Ол чогаадылганың авторлары академик Н. Г. Басов, физика-математика эртемнериниң доктору профессор О. В. Богданкевич болгаш техника эртемнериниң кандидады А. С. Насибов ындыг лазерлерни ажыглап тургаш, телевидение-биле киноуң мырынай чаа системазын тургузуп болур деп турар. Лазерлиг киноескоп санаалга техниказынга болгаш башкарылда системаларынга база ажыглаттынып болур.

ЧУРУКТА: (солагай талдан оң талаже): лазерлиг киноескоптуң шинчилеп дериин инженер В. И. Козловский, аспирант В. П. Папуша болгаш чогаадыдыга авторларының бирээзи, техника эртемнериниң кандидады А. С. Насибов олариың тааржыптыр тургузуп турары.

О. КУЗЬМИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭЗИР БИЛЕ ЭЛИК

Чечен чугаа

КҮСКЭЭР кижиң чүве. Диңнээшкин үезин. Эртен эрте хүн дээр бедик сыннар үзээнде-ле сыгыр-дан бажыңдала, чоруптум. Диңнэр эртен хүн карааңга дөгеленир дээш, ыяаар маңнажып үнер болгай.

Бир-ле сиртти өрү үнүп олурүмда, чер чырыш, боо хараалы кирип турар апарды. Чоокта хамаан чок, ырактар баранның белии көрүп болур. Кырында модур хайралыг комагарга үнүп келгеп, дыштаның алыры-биле дапка сандайландыр олуруптум. Оорган ораң-делегейниң көскүдээ магалыг. Элдиг-Хем ыяаар-да доңуп куду, үнгеген кара кашпай ниитинде чаштының алган түве дег кылдыр сагындырар. Ооң хая-даштарга боолбаин, доп-куп аът дег, шурыш, дыбыдап чылар шапкын суунуң даажын бо бедик сын кырындан дыңнаарга, бир дескн шаладаар, харын-даа моган-турупкан кылдыр сагындырар.

Элдиг-Хем. Бо дээрге аттуралыг байдак ораң болгай аам. Мында ап-мең сыннымыгаш, бүүр-булан, элик-хүдүү, яак-чары, адыг, бөрү, дырбактыг эгээртингмес. Черле кандыг аңгы мында чок дээр боор! А одуң аңнарын чугаалаан-даа хереэ чок. Диңнээш, олдынын баруг оравы бө. Чайын конзиргей чыткан Элдиг-Хем шала күскээр кыжын «тогу, «тогу» дээш даалгашкыны-биле доңдуңа бээр. Ол дээрге диңнээш, киштээн экер-эрес, соруктуг аңчыларның «чымчак алдынаар» туралары ол. Диңнээшкин үезинде аңаа бөө даажы эртен дан хамаанынан көжээ каранмылааже чедир диңнейиңиң келир. Ол чарыкта, бо чарыкта кара-кара мөөрүктерде диңгилеткен аңчылар бот-боттарының аразында чаржып, аңнаар мурнуун былаажып турган-на түве...

Сувур кырынга олуруп, багырында ойже көрүптеримге, ийи шириктиг элик шөлээн сыгтап чор. Оон эзирлерге ам доругуп, улуг эликтер апарган болду. Шириктер дешкилежип ойнап каан түрлар. А ол аразында өрү аяк-кок дээрге улуг-ла ала эзир оъттаан эликтерни хайгаарап, өрү улам-на бедик алыры-биле долгандыр дескиин үнүп бар чораанын көрүп кагдым. Эзир черле түве темер дээрге, дээрже аажок бедик үне бээр. Өрү бедиктен октаалы бедарга, дүргеп-даа, куштуг-даа болур.

Кыжаның келген аңнылаканты бөлбөөн эликтер чаңнап баштап, тоор-сестир чүвези чок апаргаш, кылаптажып чорлар эвесше. Бо эзир элик теп аштар дээраже улуг-ла бүүдүрексевейн, аяк-ла сонуургап көөру-биле аймчеп дивейн одур мен. «Дээрге ол хире ырак эзир кылыптып бадып олуругже, эликтер ыыргай аргаже маңнажып кире бергей-ле» ыладыр бодадым.

Эзир дескиниже-дескизе, мырынай талиниң үне берде. Чердеп оны аяк карак-биле көөрге, кеге-бүге дег бичии болгу. Оон эзир хевертей-не черже кылаптыпкан соонда, октаан дан дег борбак кара түве апаарды. Соонче шала калкайтып алган улуг талгынары-биле агаарны чара түктүүрге, даап-шимээни ана коолаар түве.

Черде оъттаан чораан эликтер баштай коолаан даап дыңнаашн, чүвениң үжүруун орта бидбөөн, чаңгыс черге болдуңчу бергеш, кайгап турлар. Октаган эзир оларның кырынга барып-ла ийп чүс-метр хире чоокшулап келгенде, эликтер ам-на ону эскерип каап, аргаже салчыш ыяап-ла болду. Эзир-даа түү боор, оларның сыр соонда сүре-ле барды.

Даап-шимээн-даа, ялаңышкы-даа сураг, түү-даа болганы биллиниес. Сувур кырынга элэзи маңнагыныш олур мен. Аргадан эзир-даа ужуп үнмеди.

«Тулчуушкун» шөлүнде түү болганын көөрү-биле эзирниң болгаш эликтериң баргап үүнче бызыл чорупторум. Аңаа баргаш, мырынай халаптыг үүвенин хереечизи болдум.

Соонда чораан кыргай эликтиг эзир-даа кээп, өөрге кырындан бир будуңуң ооң-чуг чидиг дыргактары-биле ес-элимге кижи аспактанган болду. Эзирниң ийи чазгының эликтин ол-бо талазында харны чаяа шыйгылай берипгир. Элик тын дөмейлеп, карак-кулак чок маңнаар орта. кырында муңупкан эзир ону доктаадыры-биле чаңнаан чээн шеттеи бир будуу-биле сегирип алган үүвеп иргеп. Элик октадыр шуураар орта. эзирниң будуу кайым шылаар иймек! Чоон шетте, эзирниң бир будуу бо халамайның, ханы төктүп тур. Элик эзирниң будуун чара тыртпышаан, черге будурүп кээп дүшкеп, чаңгыс бүттүг эраатанны сөөртүшаан, хан-чиин төктүп, ыңай-ла маңнаап мыдыр. Соонда истей бээримге, элик дөө ол шөйлү бергеп чыдыр. Шагда-ла «дой» дооступ каап-тыр. Элик-даа, эзирдаа олген болду.

Аргага болуп турар халаптарның бирээзи ол-дур. Бойдуста амыдырал дээш демисел үзүк-соксаал чок. Шак ыңдыг кадыг-дөшкүн сегирикиң алышкызына халдакчыдаа, камгаланыкчы-даа катап олуруу ховар эвес болгулаар. Оон бирээзи бо-дур.

К. АРАКЧАА.

ЭЛДИ БӨРЗЕКТИ ЧЕЛЕЗИНГЕ

Ак-Довурак сумузунуң Ак-Чыраа чонунуң Ховалыг Ооржак Ооржакович Ак-Довурактың

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 177 (9252) | Воскресенье, 1973 чылдың июль 29 | 1925 чылда үдезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

ТАРААНЫ—КҮРҮНЕГЕ

Туркмен ССР-ниң МАРЫ ОБЛАЗЫНЫҢ көдээ ажыл-ишчилери чер ажылынын продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришкеш, күрүнеге тараа садар талазы-биле боттарынга алган социалистиг хүлэлгезиин күүседипкеннер. Тараа садарының улус ажылагый планы 135 хуу ажыр күүсеттинген. Кызыл-тасты болгаш арбайны садар планнар ажыр күүсеттинген.

Күрүнеге тараа садары үргүлчүлевишаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Крымда чеде бергени

СИМФЕРОПОЛЬ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретары эш Л. И. Брежнев июль 27-де Крымда чеде берген.

СЭКП ТК-ның Политбюро бежингүнүге кандизат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның бежингүнүге кандизат, Украинаның КП Крым обкомунуң бирги секретары Н. К. Кириченко болгаш албанның оске-даа хынжилери эш Л. И. Брежневти Симферополь аэропортка барып үткүп алганнар.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Францияның даштыкы херектер министри М. Жобер-биле беседазы

СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретары Л. И. Брежнев Францияның даштыкы херектер министри М. Жоберни июль 27-де хүлээп алган. М. Жобер албан хуузунда ажы-чорук кылып, Совет Эвилелинде чоруп турар.

Рамбуйеда даазы дениелте болган совет-француз чугаалажылгыларга уламчылал кылдыр, Европаның аймак чок чорууның хамаарыжыын айтырыглар-биле катай амгы үеде делегей байдалының хөй-хөй улуг айтырыгларын анаа чугаалашкан.

Дүшкүүрлүг байдалды чаңырыгдырынга, тайбыңны быжыглырынга, доктаамал быжыглыг турар совет-француз кадыг ажылдажылганың болгаш ССРЭ-биле Францияның улустарының аразында найыралдың чугулазы аңаа демдеглеттингеш.

Беседа найыралдыг байдалга эрткен.

Беседага совет талазадан СЭКП ТК-ның Политбюро бежингүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Францияда элчизи С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретарының дузалакчызы А. И. Блатов; Француз талазадан—Францияның ССРЭ-де элчизи Ж. Вимон, Францияның ДХМ-ниң политиктиг эргелелиниң директорунуң оралакчызы К. Арно, Францияның ДХМ-ниң политиктиг эргелелиниң парлаага болгаш информация киллизиниң эргелекчизи Р. Дело олар киришкен.

Афганистанның күрүне баштыңы болгаш премьер-министри дээрги Мухаммед Даудка

КАБУЛ.

Силерни Афганистан Республиканың күрүне баштыңынга болгаш Премьер-министрлиг сонгаавы-биле холбаштыр ыяк байыр чедиргенивисти хүлээп ап көрүңер. Бистиң-биле найыралдыг болгаш кожа-хелбээ афган улустуң чаагай чорууна силерниң ажыл-чорудулгаларыңар чедиишкиниг болуруун күзеп тур бис.

Совет Эвилели биле Афганистанның аразында найыралдың болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганың ёзулуг чаагай чугулаалары ийи чурттуң улустарының болгаш бүгү-ниитиниң хөрээнин эрге-ажыктарына дүүштүр моон соңгаар-даа чедиишкиниг хөгжүдүрүнге илереди илерейлеп тур бис.

Л. Брежнев, Н. Подгорный, А. Косыгин.

Францияның национал хуралының төлээлериН. В. Подгорный хүлээп алган

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный июль 27-де Кремльге Франция Республиканың Национал хуралының Национал хуралдың даргазы Эдгар Форга баштаткан төлээлерни хүлээп алган.

Хүндүткелдиг, найыралдыг байдалга беседа үезинде совет-француз харылзааларының хөгжүдүрииниң айтырыглары болгаш делегейниң өске-даа айтырыглары чугаалашкан. ССРЭ-биле Францияның арагызында парламент харылзааларының үргүлчү калбарып турарын ийи тала сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн.

Францияның Национал хуралының төлээлекчилериниң Совет Эвилелинге чорааны ийи чурттуң болгаш оларның улустарының аразында тайчы болган найыралдыг харылзаалаарны улам быжыглаарынга хөгжүдүрүнге идиг болуруңга идегелин Н. В. Подгорный илереткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң даргазы А. П. Шитяков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары Г. А. Жуков биле В. Л. Кудрявцев олар беседага киришкеннер.

БӨГҮН ДҮҮНГҮЗҮНДЕН-ДАА, ДААРТА БӨГҮНДЕН-ДАА ЭКИ АЖЫЛДААР

Эш В. В. ЩЕРБИЦКИЙНИҢ илеткели

Улуг делгем Совет чурттың кижилери, бистиң республикада база-да чогаадыкчы ажыл-ишти хайныл, бистиң партияның юл шугуму чайгылыш чокка боттанып, коммунизмниң материал-техниктиг базазын чедиишкиниг тургустунуп, СЭКП-ниң XXIV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырала боттанып турар деп ол чугаалаан.

Амгы үеде партияда болгаш чурттa экн ажыл-херекчи, чогаадыкчы болгаш негелдиг байдал тургустувган.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле бистиң партияның, ооң Ленинчи Төп Комитединиң делегейге чайгылыш чок ажыл-чорудулгазының түңнелинде тургустувган тәрымчалыг даштыкы политиктиг байдал коммунистиг тургузуушкунуг чедиишкининг чорударынга ээ чугула ужур-дүзелт. Республиканың коммунистери, бүгү ажылчы чоннары партияның XXIV съездиниге эш Л. И. Брежневтиң көдүрүп үндүрген программазын, СЭКП ТК-ның апрель (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирин иэин-биле деткээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретары эш Л. И. Брежневтиң Американың Каттыжкан Штаттарынга аян-чоруу оңза болушкуун боол турар. Эш Л. И. Брежнев АКШ-ка, а ол шыкаан Парижке, Боннга, ажы-дүжүма социалистиг чурттарга чоргаар, кайы хире төөгүлүг улуг ужур-дүзелтиг ажылдарны кылганын совет кижилер ханыы-биле билип турар. Ооң ажыл-херекчи, тавакыр, бүзүреалдыг, быжыг тургустуг болгаш принципиалдыг шынарларынга бүгү делегей бистиң ленинчи партивистиг, обалгүскомварныг партиязын, бистиң күүгүлүг Совет күрүневистиң өдүрүлүг болгаш күштүг чорууң көрүп турар.

Тайбыңның эрге-ажыктары болгаш улустарның ас-кежик дээш могаг-шылаг чок ажыл-ижи-биле, совет улустуң база делегей социалдизминиң ажыл талазы-биле эрге-ажыктарын камгалаарынга чайгылыш чок, принципиалдыг чоруу-биле эш Л. И. Брежнев бурунгаар дешпилгелиг — бүгү кижи төрелгетөнө ханыы-биле хүндүлеп турар. Ол болза аңаа делегейниң «Улустар аразында тайбыңны быжыглаары дээш» политиктиг тывыскаңныдан төөргайы-биле коступ турар.

Дараазында эш Щербицкий 1973 чылдың бирги чартыында улус ажыл-агый планының күүсеттингенинин түңнелдериге доктааган. Бешчылдың эгезинден бээр Украинаның бүдүрүлгелери пландан ажыр барык 3,5 миллиард рубльдың үлетпүр продукциязын сейгарган. 1286 бүдүрүлге болгаш үлетпүр комплекстерин, 23,4 миллиард рубль кол фондуну, 45 миллион дөрбелчин метр ажыг турталга төлүп ажыглаалга киирген. Мал ажылының продуктуларын белеткээр планнар база күүсеттинип турар.

СЭКП ТК-ның декабрь (1972 ч.) Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыны, 1973 чылдың улус ажыл-агый планын төлептиг күүседири дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын күжүндүр, республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының алдырыг хөрөө-дир. Ынчангаш ону бистер чедиишкининг күүседир ужурлуг бис.

Бо көдээ ажыл-агый чылын доозарда, келир чылын көдээ ажыл-агыйның бүгү культуралырының, ылангыя тараанның бедик дүжүдүн өстүрер дутайында ойза сагыш салыр ужурлуг бис.

Партияның XXIV съездиниң айтыкаңы угланышкынының, ТК-ның март (1965 ч.) болгаш июль (1970 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин СЭКП Төп Комитединиң чайгылыш чок боттандырып торутканының, ынаа ажыл-агыйның улам хөгжүдүкүнүң талазы-биле хөй-хөй хемчеглерни алганының түңнелинде ол бүгү чүүлдер чедип алдынган. Бо талазы-биле СЭКП ТК-ның, ылангыя бистиң партияның Төп Комитединиң Чиңгиве секретары Л. И. Брежневтиң ачы-хавыяазы улуг деп дөрт чугаалаар херек.

Эш Щербицкий ооң ыяк партийжи-организастыг болган масса-политиктиг ажылды сайгырангайжыдарының сорулгаларын тодаргай чугаалаан.

Бистиң партиявыс, бүгү совет улус даштыкыда бистиң инициктивиис бо хүннерде большевиктер партиязын үндевилеп тургускан РСДРП-ниң II съездиниң 70 чыл болганын демдеглеп турар. Бистиң ленинчи партиявыс чиик эвес, алдарлыг төөгүлүг оруктуу эрткен.

«Ленин, ооң-биле кады демисежии болгаш тиилеп чораан кижилер социализм болгаш коммунизм тургузуушкунуңун үезинде большевиктерни бистерге сорук киирикчи, өппес үлегер-чижек болуур—деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

Украинаның коммунистери, бүгү ажылчы чоннары Ленинниң улуг чагыгларын күүсеттиптаан, бүгү партия-биле, бүгү совет улус-биле бир демниг чоруп, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтыкан шыныг оруу-биле моон-даа соңгаар чайгылыш чок чоруур.

Эш В. В. Щербицкийниң илеткелиниң үезинде үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны хөй улаа болуп турган.

Украин ССР-ниң партия ажыл-агый активиниң хуралы

ажыл-агый планын төлептиг күүседири дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын күжүндүр, республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының алдырыг хөрөө-дир. Ынчангаш ону бистер чедиишкининг күүседир ужурлуг бис.

Партияның XXIV съездизиниң айтыкаңы угланышкынының, ТК-ның март (1965 ч.) болгаш июль (1970 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин СЭКП Төп Комитединиң чайгылыш чок боттандырып торутканының, ынаа ажыл-агыйның улам хөгжүдүкүнүң талазы-биле хөй-хөй хемчеглерни алганының түңнелинде ол бүгү чүүлдер чедип алдынган. Бо талазы-биле СЭКП ТК-ның, ылангыя бистиң партияның Төп Комитединиң Чиңгиве секретары Л. И. Брежневтиң ачы-хавыяазы улуг деп дөрт чугаалаар херек.

Эш Щербицкий ооң ыяк партийжи-организастыг болган масса-политиктиг ажылды сайгырангайжыдарының сорулгаларын тодаргай чугаалаан.

Бистиң партиявыс, бүгү совет улус даштыкыда бистиң инициктивиис бо хүннерде большевиктер партиязын үндевилеп тургускан РСДРП-ниң II съездиниң 70 чыл болганын демдеглеп турар. Бистиң ленинчи партиявыс чиик эвес, алдарлыг төөгүлүг оруктуу эрткен.

«Ленин, ооң-биле кады демисежии болгаш тиилеп чораан кижилер социализм болгаш коммунизм тургузуушкунуңун үезинде большевиктер партиязын үндевилеп тургускан РСДРП-ниң II съездиниң 70 чыл болганын демдеглеп турар. Бистиң ленинчи партиявыс чиик эвес, алдарлыг төөгүлүг оруктуу эрткен.

«Ленин, ооң-биле кады демисежии болгаш тиилеп чораан кижилер социализм болгаш коммунизм тургузуушкунуңун үезинде большевиктер партиязын үндевилеп тургускан РСДРП-ниң II съездиниң 70 чыл болганын демдеглеп турар. Бистиң ленинчи партиявыс чиик эвес, алдарлыг төөгүлүг оруктуу эрткен.

Ол айтырыгларның эң чугулаларын, бистиң бүгү ажылчорудулгавыстың кол угланышкынларын партияның съездилериниң болгаш Төп Комитеттиң Пленумнарының шиитпирлери-биле тодаргайлаар. Ол шиитпирлерни бистиң чурттуң ажылчы чоннары партия организациязының удуртулгазы-биле амыдырала боттандырар.

СЭКП Төп Комитединиң доктаамал кичөөнгейи болза, хамыктың мурнунда, бистиң партиязының иштики амыдыралывга онаажып турар. Партиязының XXIII съездиниң соонда эрткен чылдарда болган ылангыя XXIV съездизиниң соонда эрткен чылдарда партиязының хүрээлеңги дыка өскен, ооң соонда шынар составы ажыккан. Хамыктың мурнунда партия кежингүү ажылчыныарының хуузу көвүдээн. Партиязының ажылының стилин экижидер, инициативага идиг бээр, партия организациялыарының болгаш коммунист бүрүзүнүң талазындан ажыл-херекти чогаадыкчы бөө-биле көөрүнге идиг бээр дээш, ТК болгаш ооң Политбюродуу авазын эвес ажылдарны кылган. Эвилелдешкен республикаларның Коммунистиг партияларының Төп Комитеттериниң, партияның область комитеттериниң, партияның база ол ышкаш район авенозунуң ажылдакчыларының—партия райкомнарының секретарларының, заводтарның, совхозтарның, колхозтарның, өөредилге черлериниң партия комитеттериниң, партияның эге организацияларының секретарларының улуг болгаш харылсалгалыг ролюн эш Брежнев демдеглээн, олар масса-биле шуут болгаш хүн бүрүзүнде холбаалыг турар болгаш партияның политиказын массаның оргузунга чорудуп турар болгай.

Бистиң чурттуң экономика болгаш культура талазы-биле хөгжүдүлгезиниң, совет улустуң чаагай чорууп улам бедидериниң, СЭКП-ниң XXIV съездизи ажылдаа кылган, партияның болгаш совет күрүнеиин таңбыга ынакшылдыг даштыкы политиказының кол шугумнарын тодаргайлаан. Ниитилеп-биле съездиниң айтыкан программазы амыдырала чедиишкиниг боттанып турар деп чугаалап болур бис.

Бистиң Төрээн чуртувустуң экономика талазы-биле күүзүн бединдер талазы-биле хөй чүүлдер кылдынып турар. Чыл-чылы-биле үлетпүр бүдүрүлгезин өөрүп турар, бистиң Төрээн чуртувуста бай болуп турар ажыктыг байлактар курлавырын совет улуска баазан болдурар сорулга-биле дыка улуг болгаш калбаа-биле боллаттынган хемчеглерни ап турар.

Совет экономиказың удам ыяй хөгжүдүрүнге улус ажыл-агый планын ёзугаар дээвилээн капитал салыышкынының улуг ужур-дүзелтиин демдеглеп, ынаа ажыл-агыйның бүгү культуразын бедидеринче угланышкынны СЭКП кайгамчык улуг ужур-дүзелт деп үнелеп турарын демдеглээн. Аңаа хамаарыштыр совлгу чылдар дургузунда коңчуг хөй ажылдарны кылган. Ажыл-ниитилерниң хөй-хөй категорияларының ажыл төлевирииниң бетинги чижек хемчээл деңиелин бедиткеш, колхозчуларга пенсиялар тургузуп бергени, хамаатылардың өске-даа бодүктериниң пенсия ханыырылгазын улаттыргавы, будүрүлгеде ажылдап турар хөрөөженнерге хөй-хөй сонгал чинчеддерни бергени болгаш ооң-даа өске чижектиг хемчеглерни алганын сагыдырып чугаалаарга-да, ооң ужуру биладыр бөөр. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төлевилээн совет улустуң амыдырал деңиелин бодилеринче угланган хемчеглер алырын партия чайгылыш чок боттандырып турар.

Эш Брежнев ооң ыяк партиязың идей-кижизидилге ажылдарының, улус өөредилгезиниң болгаш кадрлар орг-

(Төөчүзүг 4-кү арыңда).

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНГА

Идыынкаың тараажылары часкы тарылга үезинде бедик дүжүттүң үндезинин салган. Оларның күш-ажылының үре-түңнелинде бистиң шөлдеривисте тараа сырый, деске үнүп олурар. Чаагай дүжүттү алырының демдектеря кестүп келгенде бистиң колхозчуларывысты өөрүп, дүжүт ажаалдазынга белеткеличе сорук киргерген. Бистиң механизаторларывыс ховунуң 19 корабльдерин, тодаргайлаарга, 15 саннаг СКД-5 «Сибиряк» дээр, 4 «СК-4» комбайннарны башкарып, дүжүт ажаал киирер.

Механизаторларның кызымак ажылының түңнелинде комбайнинар септелгези ам дооступ . турар. СКД-5 биле «СК-4» дээр ийи комбайнының үүрмек септелгези артыын болгаш олар чоокку хүннерде септелгеден үнер.

Бистиң тараажыс шөлүн комбайнларга хүваай бодап коорге, бир комбайнга-ла ортумаа-биле 300 га черниң тараазын ажаары опаажып турар. Бо дээрге амыр эвес ажыл-дыр. Бо чыгыы тараанның сывы бедик, сырый болуур деп чүвени база немеп каар херек.

Комбайнинар септелгези-биле кады жатказларны база белеткеп турар. ЖБН-6 дээр сөс жатка тараанны тавычалай керииче кирер. Амгы байдалбиле алырга, 6 жатка септетпиген. Бистиң тараажыларывыс тараанны тавычалай керииниң сундулуг талалакчызы. Ол арга-биле тараа керии элээн шаг-үеии ойнап алыр арганы бээр болгаш тараа кыргат, ол дораан күрүнеге садар арганы бээр.

Ыядыг болза-даа төп шаңда кургадыкчывыс база бар. Ол дээрге ховукта 300 тонна, шахта 20 тонна тараанны кургадыр. Тараажылар ооң септелгеии эгелээн болгаш ам дөрээр чоокшулаан.

Автопарктың дүжүт ажаалдазынга база белеткеп турар. Тараа сөөртүп ажаалдаар машиналарның күзөвтарын септеп, ооң дыдык черлерин чыскыыр ажылдар эгелээн.

Дүжүт ажаалдазынга белеткелде бир чугула чүве ховуглаарын ой-шаанда деринип болгай. Бистиң кол турлаавыста үргүлүг ажылишчилер турар болгаш ында эт-херекселдер үргүлүг камгаладыгт турар. Ындыг болзада-даа турлагны деринип, ылангыя ону чугайлаары эртежок чугула. Ол ажылдар удавас доостур.

Дүжүт ажаалдазының эрткен чылгы мастерлери техниканы мык белеткээрнинге үлегер-чижээн бо чылын база коргускеннер. Эрткен чылын 830 тонна тараанны бастырган Ленин орденинин элекчизи Дойбан Даваа, ооң кадыш чок ажылдаан Петр Морозов, Леонид Мусихин, Гаврилл Ажегин олар хамыкты мурнай комбайнарын белеткеп алганнар. Оларның үлегер-чижээ-биле септелге дүрген чоруп, ам барык дооступ турар. Дүжүт ажаалдазы дээрге улуг шылгалда болгай. Ынчангаш аңаа бүгү талазы-биле белеткелдиг киргеш, дүжүттү кыска хугсаада, чидирят чокка ажаан алыры—бистиң эң чугула сорулгавыс болтур.

Н. ПЛЕТНЕВ,
«Тиилелге» колхозтуң машина-трактор мастерскаязының эргелекчизи.

КЫРГЫЛДАНЫ ДООЗУПКАН

Каа-Хем районнуң «Буруңгаар» совхозунуң малчыннары мал ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киришпишаан, боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкининг күүседекен. Шээр-даа, бода-даа малдың чаш толу эрткен кыштаглаашкында улуг хорамчага таварышпаан болгаш бүгү малдың баш саны эрткен чылын мынган турганындан немешкен. Совхозтуң алыяк хойжузу Биликти Артышпан тус чер уксаалыг торүүр 100 баш хойга опаштыр 90 хураганы, бир хойдан-на 1,7 кг дүктү кыргыш алыр дээн социалистиг хүлээлгезин чедиишкининг күүседип, малчыннар ортузунга бирги черни алган.

Амгы үеде ажыл-агый кыргыза чогуур 6212 баш хойну кыргыш дооскан. Бо чылын совхоз күрүнеге 19 тонна дүктү дужаар турган болза, чүгле баштайгы бо кыргылдадан 17 тоннаны киирген. Совхозка хой кыргылдазы моон мурнунда үелерге бодаарга организастыг эрткен.

Партия, профсоюзтар, комсомол организациялары кыргыкчылар ортузунга социалистиг чарыштыг эки организастаалының түңнелинде ыйдыг чедиишкин чедип алдынган. Социалистиг чарыштың негелдерин баш бурунгаар ажылдап кылгаш, ону декада айбыбиле түңнеп, мурнакчыларга акша шандалыы, өртектиг белектерни дозаамал тыпсып турган. Шүүлү 26 кыргыкчы ол чугула ажыллы чогуур хуусаада доозар дээш, тус-тус авеноларга үстүп алгаш, бедик темп-биле, шынарлыг ажылдаанын айтыры чугула.

Дүржүлгелиг кыргыкчылар Виталий Байыр-оол, Ефим Доржу олар кыргылда кампаниязының эгезинден түрө бирги черге чоруп, электриияг хачы-биле хүнде ортумабило 45—60 хойну кыргыш турганнар. Оларның мурнакчы үлегери Вера Шорай, Надзатмаа Кардн, Елизавета Байыр-оол, Виталий Черменев, Хинчет Самар-оол дээш оске-даа кыргыкчыларны хейаът киирген. Ооң түңнелиндесовхозка хой кыргылдазы чогуур үезинде организастыг доозулган.

В. МОЛЬБИ.

ЧУРУКТА: шалыпчы кыргыкчылар В. Байыр-оол (солагай талала) биле Е. Дорж.
Авторнуң фотозу.

ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯГА АЛДАР

КҮЖҮВҮС ОЛ

Чыыдан чыгче улам хогжүп,
Чырыы дендээн чуртувусту
Күштүг холдар, эптиг сеткил
Күзээн хевээр чаартып келгеи—
Ада Ленин партиязы
Айтып, баштаан күжүвүс ол.

Ажыл биле хогжуп ыр-даа
Алышкылар болу бергеи.
Чыргал дээштиң хүрешпетерге
Шыхаг билбес апарган бис.
Ада Ленин партиязы
Айтып, баштаан күжүвүс ол.

Тайбың тудуг, пайырал, эң
Дангырак дег ырывыс ол.
Кадыг кым-ла ирлаксай-дыр,
Кагбайн, харын деткип чор
бис —
Ада Ленин партиязы.
Айтып, баштаан күжүвүс ол.

С. САРЫГ-ООЛ.

ПАРТИЯГА

Хаяа кызыл тутуп тутпаш,
Кадыгыр, маска чепээ-биле
Ирик пош дег хаанның
шагыы
Ие-чуртуп шырбып
хаапкан —
Партиямга
Мактал, алдар.

Эргим чонум, ынак чуртум
Эчис соруун түрептелгеш,
Тайбың чечээн ораннарга
Дазылданыыр тарып
турар —
Партиямга
Мактал, алдар.

Чурттаптага, ажыл-ишке
Сулаа болуп кады чоруур
Ильичиниң чагыгларын
Идегелдиг боттандырган —
Партиямга
Мактал, алдар.

С. КУУЛАР.

Совет чуртум

Девгегейге, ханык чонга
тайбың күзеп.
Ленинг, күштүг пайырадыг
хөрээзелеткеп.
Иэнг ынак Ленинниң
айтыышкынын
Ие-чуртка боттандырган
Совет чуртум.

О. КАВАА.

КОЛЛЕКТИВТИҢ КОЛ ӨЗЭЭ

Партия эге организациялары кедээниң болган хоорайның ажылчы чоннарының коллектив бүргузүүң кол удуртукчу өзээ болуп турар. Партияның политиказың ажыл-херек кырынга боттандырар, совет кижилерни коммунистиг ёзугга кижизидер, партияның чоп-биле харылзаларын бижытпаар херекке олар удуг ролду ойнап турар.

«Тывелгее» колхозта партия организациязында бактаан турар орус, тыва, украин база өске-даа нацин 27 коммунистер төрээн колхозунуң ажыл-херээ дээш бир эй-сеткилдиг ажылдап турар. Колхозтуң кол экономиказы мал болган чер ажылы. Ында коммунистерниң 70 хуузу ажылдап турар.

Колхоз будурүлгезинде ак сеткилдиг ажылдап турар мурнакчы коммунистерни чоргаарал-биле адап болур. Оларга мал чеми белетээр бригаданың удуртукчузу К. Яковлев, механизатор Д. Даваа, хойжу бригаданың бригадири Н. Чимбин, хойжу К. Сырат болган өскелер-даа хамаарыкшыр.

Партийжи-организастыг болган политиктиг ажыл бисте колхоз будурүлгезиниң улам хогжүдеринче утпаанган. Партия хуралдары Устав ёзугаар эртип, аңаа эң чугула айтырыгларны чүтаалажып турар. Чоокта болган партия хуралынга мал ажылдакчызы В. Горидийниң, мал чеми белеткээр бригаданың удуртукчузу К. Яковлевтиң отчеттарын дыцпаан болган чогуур доктаалды хүлээп алган. Партия организациязының хүрээлеңге колхоз будурүлгезиниң мурнакчылларының күселп-биле өлүп турар. Бо чылын партия кежигүнүге кандидатка йи, СЭКП-ниң кежигүнүге йи кижини хүлээп алган.

Чөп ортузунга политикижизидилгелиг ажыл, ылаңгыя лекцияларны номчуурун, илеткелдерни, беседаларны кылыры доктаамал чоруп турар. Соолгу үеде РСДРП-ниң II съездиниң 70 чыл ооюнга турускаткан илеткелдер, беседалар элээн кат чөрлерге болган.

Партия организациязының удуртулгазы-биле колхоз чаазы чедишкиннерни чедип ап келген. Тоскү беш чылдың баштайгы чартының планыг онаалдаларны ажыр күүсеттинген болган чылдың ийиги чартының баштайгы айында ажыл-херек эки чоруп турар. Ылаңгыя Петропавловка болган төп сүт-бараан фермаларының коллективтери үеки ажылдаан. Колхозтуң үш фермазы 552 саар инектеп бирги чартык-чылда 505 тонна сүттү азы бир инектеп-ле 921 кг сүттү сагган.

Колхозчулар амгы үеде чугула бир сорулганы шиитпирлеп киринекеп. Ол болза мал чеминиң бүдүн чартык чылда курлавырын тургузары дээш хайныккан ажыл-ин болур. Мал чеми белеткээр бригада бо чылын 2500 тонна сигенни, 11 муң тонна силосту, 180 тонна сенажды белеткээр хүлээглелиг.

Ильинжаның сигенчилерге, ылаңгыя коммунистер үстүнде айтыкка сорулганы күүседиргенче улуг кедүрелүшкүн-биле киринекеп. Мал чеми белеткээр бригада (партбюродан түскай бижыглаткан удуртукчузу К. Яковлев) үш звеводан тургустунган. Ол звеволарның составы ынаар: сигең женчилерниң өпенозу «КДП-4» деп, сигең кезер машина-биле чепсегленген. Ол звено сигенни түгле кезип каар, сигең кургаары билек, оңу бедер болган сараяттаар йи звено бар.

В. И. Ленин чурттуң шөдеринге 100 муң тракторларның көстүп кээрин күзеп фораан. Ам кандыг-дыр, бистиң сигенчи бригадавыста безин 16 трактор бар ышкажыл.

Мал чемниң белеткээри бисте ам кадың түлүк эоруп турар. Сигенчилер бо хүнверге чедир 580 га черниң сигенни кескен, 330 га черниң сигенни сараяттаан, а нийтизи-биле 419 тонна болуп турар. Моон алгаш көөрге, ажылдың темпизи бедик. Бистиң бир кол шөлүвүс Чаглаадыгның сигенн кестиптеп, ам ажыл Эшкеп-Чер биле Эргектээ шөдеринде чоруп турар. Малдың болүүн чемни белеткээри адакталып чорда, чулуктуг чемнерни белеткээри, силос салыры эгелээр. Бо талазы-биле бистиң кылыр ажылывыстың хемчээли улут. Бистиң фермаларывыска болган кол-кол кошаларның чанында 11 муң тонна силос салдынар ужурлуг.

Мал чеминиң белеткелинде ажылдап турар кижилерге материалдыг болгаш моральдыг идиг берилгенинин көргүзерни партбюрога көрген. Чарыпты он хонгаш-ла түүнеп турар. Партбюродан томуйлаң каан, ажылдың шынарын хынаарывыны, социалистиг чарыштың түүнелиң үнүрериниң түскай комиссиязы бар. Оон составы янзы-бүрү төлээлекчилерден тургустунган. Чижээ, К. Яковлев партбюроның төлөзи, Л. Бортникова профвилел организациязының, Ф. Толмачев комсомол организациязының төлөлекчилери база мал зоотехниг Л. Шаповалова, мал мал эмчизи И. Ников олар комиссиниң составында кирип турар. Чарыштың тиилекчилериниң тукчуташтарыны болгаш акша шаңнаадарын тыпсып турар.

Эът, сүт, дук будурериң көөдедири дээрге-ле малга бижыг чем-суурну тургузары болур. Ынчангаш ильинжалыдар, ылаңгыя коммунистер оң айтырыгже улут кичээнгейни салып турар.

Бистиң колхозтуң коммунистери бүгү чүүлдерге төлөктүг болуруун орадлажып турар. Бир эвес сен коммунист болзуңза, сээн хүлээлген бергедериңниң мурнунга торулабас, хожудаңгай сагыш-сеткилге алыспас, партияның медерелдиг болгаш идепкейлиг дайынчызы болур ужурлуг сен деп партия өөредип турар. Ынчангаш ажылга-даа, нийтилел амыдыралынга-даа, өөредилгеге болгаш амыдыралынга-даа коммунист кижи кажан кезээде, кайа-даа коммунист болуп аргар, бистиң ленинчи партивыстың кежигүнүүнүң бедик адын төлептин-биле элээр ужурлуг хей принципти удуртулга болдурүп турар бис.

Н. МОНГУШ.

Каа-Хем районда «Тывелгее» колхозта партбюро секретары.

Партияның күр күжү болган дайынчы дузалакчызы болур хүзээдегиин ленинчи комсомол кезээде алдарлыыбиле күүседип келген болгаш күүседип-даа турар. Ленинчи партияның чагыгларынга шынчы комсомолчуң удуртукчу болгаш организакчы ролю өскей. Оон көскү чижээн бистиң Ак-Довуракты комсомол комитединиң ажылчорудулгазындан бенин көрүп болур.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседиргиниң үлүүн кирер дээш хоорайның комсомолчу-аныяктары бо хүнверге улам шудургу ажылдап турардар. Ылаңгыя комсол организациязы аныяктар оргузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды куштелдиргеп. Оон түнелиңде аныяк оолдар, кыстарның хей-ниитти ажылдарынга киржилеген улам идепкейжээн.

Комсомол эге организациязы РСДРП-ниң II-ги съездизиниң 70 чыл ооюнга утпаанган масса-политиктиг ажылды түскай план ёзугаар чоруткан. Маңаа хамаарыкшыл лекция, беседа хөй-биле номчуттунган. Ол ышкаш РСДРПниң II-ги съездизиниң турускаткан комсомол хуралдарын эрттиргилээн бис. Аңаа чамдык оолдар, кыстар улам эки ажылдаарын хүлээнген, олар ол сөзүүге шынчы болуп артканнар-даа.

Күш-ажылга, өөредизгеге кезээде мурнакчы болур дээш комсомол организациязының мурнунда салдынган сорулганы аныяк оолдар, кыстар чедишкиннер күүседип турар. Ылаңгыя Зоя Салчакның удуртканы комсомолчу-аныяктарның шевердекчилер бригадазының ажылын маңаа чижеек киирип болур. Ында 18 кижи хаара туттунган. Оларның иштинден аныяктарның кежээки школазында 8 кижи, кежээки техникумда 2 комсомолчу болгаш дээди өөредилге черинде бир кижи өөренип турар. Нийтизи-биле ол бригада чартык чылдың планын 120 хуу күүседткен. Ол ышкаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цехиниң чолаачызы Анатолий Матвеев, монтажник Николай Чижик, үлегүүр-будурулекиниң күүседкени база хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржилеген дээш хоорайның комсомол организациязының Хүндүлел депгеринге «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказында № 5 звеңчегиин (комсоргу Лиза Ооржак), энергетиктиг цехтиң № 4 звеңчегиин (комсоргу Николай Канытин). Ак-Довуракты АТБ-зинде техниктиг сеңгелге бригадазының (комсоргу Анатолий Медников) коллективтерин киир бижээн. Хоорайның мурнакчы комсомолчулары шпукатур-маляр Александра Хомушку, карбюраторщик Алексей Романцов, хлеб заводунуң ажылчыны Елена Ногаан-оол оларның аттары база Хүндүлел депгеринде киргеп.

Бо чылын ВЛКСМ Төп Комитедиң «1973 чылдың шалычызы» деп хүндүлел демдээн бадылаан болгай. Ол таңналды төп будурүлге лабораториязының лаборантызы Екатерина Агеева, машина сеңгээр цехтиң слесары Николай Аладин болгаш өскелер-даа алган.

Коммунизм тургузуучузу аныяк кижи бүргүүнүң сагыпга-чурумун болгаш организастыг чоруун, инициативказын база будурүлгеге идепкейлиг бедидиринге, күш-ажылды коммунистиг ёзуу-биле көөрүнге, ол ышкаш социалистиг чарыштыг калбартырынга Ак-Довуракты комсомол организациязы коммунистерниң удуртулгазы-биле уреттүнелдеп чамдык ажылдарны кылган. Ында гыя аныяктарның интернационалчыл кижилидилгезинче кичээнгейлиг күштелдиргеп бис.

Ак-Довуракты комсомол организациязында 14 нацин-

ЛЕНИНЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

Кызылдың парторганизациязынга партия документилерни солуп эгелеп турда, чаа хевирнин партийжи билеттерни баштай болуп хоочун коммунистерге тывыскан.

ЧУРУКТА: найысыладың болук хоочун коммунистери СЭКП хооркомунун бирги секретары В. Д. Добромыслов-биле кады (артыкы одургда, солагай талазындан ийи дугаарында).

«РСДРП-ниң II съездизиниң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазы чүл дээргеч марксисчи революсчу организацияларны каттыштырарының херээн аңаа доосканы болгаш В. И. Ленинниң ажылдап кылганы идей-политиктиг база организастыг принциптеринге Россияның ажылчын ангызының партиязын тургусканы болур. Чаа хевирниң пролетар партиязы, большевиктер партиязы, ленинчи үлүг партия аңаа тывылган».

(«РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылдыгын бүрүзүккээр» СЭКП ТК-ниң постановлениязы).

КЕЗЭЭДЕ БЕДИК КАДАГАЛААР

Үлүг Ленинниң чуруун сиилбээн, «Партия — бистиң үнүн үгааны, алдары болгаш күүрү»— деп, Владимир Ильич Ленинниң кайгамчык сөстерин бижээн чаа партбилеттерни Кызылдың партия организациязында партдокументилерни солуп эгелеп турда, СЭКП хооркомунун бирги секретары В. Б. Добромыслов болүк хоочун коммунистерге, бистерге ымыскаан. Ол минуталарда кижиниң сагыш-сеткили кайгамчык-ла кедүрүлүшкүнүүр, өөрүшкүлүг боор чүве чорду.

Даярта РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чылын байырлалдыы-биле демдеглээр бис. В. И. Ленинниң үндезилеп турускаш, быжыглап, каңнаанны бистиң Коммунистиг партивис төөгүлүг болгаш алдарлыг орукту эрткен. Оон кежигүнү болуп, партийжи хүрээлеңге ажылдап чүрттээры дээрге, чаагай алдар-дыр. Партияның болгаш улустуң херээ дээш могаг шылаг чок ажылдаар. Ленинниң номналын ёзугаар ажылдап, чүрттээрнин дангыраглаан, партияга кирген хүнүмден бээр ам барык-да 50 чыл чоокшулап чоруур. Бо үениң дургузунда төрээн Тываага болган кайгамчык улуг чаартылгаларга коммунист өске өөрүм-биле кады кире-шаам-биле бодунуңун улүг-хуумну база кирген мен.

Партия кежигүнүүнүң адын бедик-де, бедик база улам-на бедик кедурер дугайын Владимир Ильич чагып чораан. Оон ол чагыын эдербишаан, коммунист бүргүү кала-даа, кажан кезээде бистиң ленинчи партивистың кежигүнүүнүң бедик адын төлептир эдилээрин орадлажып чоруур.

Улустуң эң мурнакчы, медерелдиг кезээ партияны бүгү ажылчы чоннар ханы ынакшыл болгаш хүндүткел-биле коруп, оңу башкарыкчы күш, шыларттыынан башпыныкчызы кылдыр-хандыр медереп билип турар. Ынчангаш ленинчи партия-биле бодунуң салым-чолун организас талазы-биле кезээде холбаштырып, оон хүрээлеңинге кирген кижи бүргүү партиянын медерелдиг болгаш идепкейлиг дайынчызы болур ужуру-даа ол. В. И. Ленинниң чуруун сиилбээн партбилетти болгаш коммунистиг бедик адын төлептин-биле кадагалаары — бистиң ыдыктыг хүзээлгевис.

Д. ДАНЗЫЫН-ООЛ.

1923 чылдан бээр партия кежигүнү, персоналдыг пенсионер.

ЧОРГААРАЛ

Мея чыл бурунгаар партия биледим холга алгаш, даяаар-даа ажок өөрүп, коммунистиг бедик адынга кезээде төлептиг болурун дангыраглаан мен. Ынчангаш сөзүүге ээ болур дээш партиянын Уставын ыңгыы сагып, оон негелделерин ак сеткилдиимбиле күүседип чоруур мен.

Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхозтуң Улуг-Күзеп сүт-бараан фермазының бригадир-учётчиги болуп ажылдап тур мен. Бо фермага сес классты дооскан дораан келдим. Саанчы болуруун черле күзеп чордум. Ам оон бээр үш чыл болду. Бо үениң дургузунда ажылымга арга-дуржулгам-даа өстү, хей-ниитиниң ажылдарынга киржилеге-даа идепкейжээн.

Бир-ле катап ферма эргелекчиин биле колхоз даргазы мени кел дээн. Чеде баарымга: —Сээн фермаңның бригадир-учётчиги кылдыр томуйлап тур бис, ону кавчаар өөрүп тур силер?— дээн чүве.

Бир-тээ менээ бүзүрел турар болганда, ол ажылды кылып киришкен мен.

Фермада ажылдап турар кижи бүргүүнүң сагыпга-чурумун, организастыг чоруун, инициативказын болгаш будурүлгечи идепкейлиг бедидиринге, күш-ажылды коммунистиг ёзуу-биле көөрүнге болгаш социалистиг чарышка эки киришкен турарынга улүг дузаны көргүзээр дээш ында хей-ниити организацилдары хей чүүлдү кылган. Бо талазы-биле фермаңың коммунистериниң чорудуп келген шудургу ажылының түнелиңде ферма эки көргүзүүнү тоскү беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының бирге чартыында чедип алган.

Мээң ажылдап турар фермам чартык чылда күрүнеге 230 центнер сүт садар планын 318 центнер кылдыр күүседтеп. Саанчыларның аразындан партия кежигүнүнге кады киргеп өөрүм Зоя Чамзы, Фина Эрендей оларның мурнакчылар болуп шылгаран турарын өөрүнүүт. Олар кайызы-даа чартык чылда бир инекке оналыктыр 800-900 кг сүттү сагтаннар.

Бистиң фермаңың коллективи РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чыл ооюнга байырлалдыы-биле демдеглеп эрттиргеп. Ленинчи партиявыстың эртип келген төөгүлүг, алдарлыг оруунуң дугайында плетелдиг аңаа кылган мен. Фермаңың саанчылары, ажылчынары ам-даа кызымаккай ажылдарын ол хуралга хүлээлеп турдулар.

Алдарлыг орукту эрткен, ада Ленинниң турусканы Коммунистиг партиявың кежигүнү болганыыга чоргаарланып чоруур мен.

Фина ЧУРУК.

БҮГҮ-ЛЕ ӨЖЭЭНЗИРЕК ДАЙЫННАРГА УДУР

Ленинчи партиянын болган бистиң, чуртувустуң төөгүзүнде, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниниң төөгүзүнде кайгамчыктыг үе-чаага апарган, РСДРП-ниң II съездизиниң ажыттынган хүнүнден бээр 70 чыл оон аарта демдеглээр бис.

Революциянын болган социализминиң тиилелгези дээш партиянын ондур улуг демиселиниң төөгүзүнде од съездиниң шыңгаргыларының роли, кысказы-биле чугаалаар чүве болза, аңаа большевиктер партиязы — бистиң алдарлыг ленинчи партиявысты үнезилеп тургусканы-биле тодаратпышын турар деп, Москва хоорайның партия, совет, хөй-ниити организацилдарының болгаш ажылчы чоннар төлээлекчилериниң од төөгүлүг хүнге тураскаткан байырлыг хуралынга эш Л. И. Брежнев медеглээн.

«Бүгүн, ол ажок ырак, оон-биле кады, биске кончуг чоок болуп турар» эртекей чеже хая коруп хоргем, бистиң партиявысты — чаа хевирнин төөгүде эң баштайгы партиязын тургускан болгаш оңу бүгү-де ажээнзирек идегелтерге алыспайн, беш чылдың баррикадаларын дамчыштыр— он чеди чылдың февральга, он чеди чылдың февральдан— Улуг Октябрьның тиилелгезинге чедирип келген Ленинниң болгаш оон соратникшериниң ажыл-херээн чугаалаваас аргажок» — деп, ол чугаалаан.

РСДРП-ниң II съездизин делегейниң ажылчын шимчээшкинниге база эртилелиг үе-чаага болган. Ол съездиге большевик партияны үнезилеп тургускан чоруук болза, реформисчи оруктуг чайгылын киргеп эрги социал-демократтыг партиялар ажылчын ангыны революсчу оруктан баштап шыдаваскаарының бүзүрелиминбиле коргускеп. Чүгле чаа хевирнин партиязы иштилелиг революсчу ёзуу-биле чаартыр ёзугга кижизидип, капитализмден социализмче болган коммунизмче революстуг шилчилгеге баштакчы күш боон шыдаар.

I.

Россияга марксисчи-ленинчи партияны тургузары марксизмге ажээнзирек пароляникчерге, «ажык марксистерге», «экономистерге» удур революсчу социал-демократтарның хей чылдагы демисели-биле холбажып келген. Марксизмге ажээнзирек народниктер, «ажык марксистер», «экономистер» революсчу теорияны ажылчын ангының оргузунга шептередиринге шантыктаарын, ажылчы чоннарны социал хостазга ёзугга политиктиг демиселден чарлыктырарын орадлажып турганнар.

Россияга ажылчын ангының партиязын организастаар сорулганы сонгаарладып болбас болгаш практиктиг сорулга кылдыр В. И. Ленин эң баштай ийиге үндүрген. Чайгаар өскээн ажылчын шимчээшкинниң хаанчы болгаш капитализмнең дарлалынга үлүг бүгү ажылчын ангының организастыг демиселинче шилчиндир, ажылчын маселаларны социалистиг революциянын тиилелгезинге чедирип шыдаар революсчу партияны тургузарынче РСДРП-ниң II съездизиниң шуурунда-да бижиглээн ажылдарынга Ленин кыйгырган.

Чаа хевирнин партиязының дугайында молчудел-дарлалган хостаалары ёзугга ажылчын ангының демиселинге партиявыстың төөгүлүг эргежок чугулалының болгаш удуртукчу ролюнуң дугайында, ажыл-херекке удуртулга болур шуурнакчы революсчу теорияның канчаар-даа ажок улуг ужур-дузазының дугайында; пролетар революциялларының үелериниң тодаргай байдалдарынга болгаш сорулгаларынга харылзап турар, чаа хевирнин партиязының, организастыг принциптеринин дугайында чангыс ай өөредигнин В. И. Ленин ажылдап кылган. Партияның теоретиктиг, программныг болгаш организастыг үндезилиннерин, оон стратегиязын болгаш тактиказын, партийжи ажыдыралдың база партия тургузуунуң норма-чижектерин болгаш принциптерин ол бүгү талазыбиле ажылдап кылган.

В. И. Ленинниң тургускаңы «Ажылчын ангының хостаарының дээш демиселдиң эвилели» Петербургка турган бүгү-ле марксисчи ажылчын болгумнерни каттыштырган, эртенниг социализмниң идеяларын ажылчын шимчээшкинин-биле каттыштырарын херек кырынга эң баштай боттандырып мелээн. «Демиселдиң эвилели» Россияга чаа хевирнин революсчу пролетар партиязының ёзулуг эгези болган.

1898 чылда болуп эрткен РСДРП-ниң I съездизин Россияның социал-демократтыг партиязының үндезилеттингенин чарлаан. Ынчалзажок съезд партияның Программазын болгаш Уставын чогаадып кылбаан, а аңаа сонгуттурган ТК удаазын туттуруп бажынаткан. I съезд социал-демократтыг шимчээшкинниң ангыланчак чоруун ажып эртип, идея болгаш организация талазы-биле каттышкан чангыс ай партияны тургузуп шыдаваан.

Россияга тургустунган байдал чаа хевирнин партияның тургузарын шуут негеп келген. Ынчалзажок оңу организастаарын съездиниң чыылдырарындан эгелеп болбас турган. Баштай «Экономистерниң» опортунизми-биле идея талазыбиле ангыланып ап, марксизмниң платформазынга социал-демократтыг комитеттерни каттыштырган, партияның программазының болгаш Уставының төлевилелдерин белеткеп алыры чугула турган. Ол сорулганы В. И. Ленинниң турусканы болган удуртканы Россияның политиктиг чажыт «Искра» деп солуну күүсеткен. Ленинчи идеяларның шынчы тарадыкчылары болуп турган партияның чер-чер комитеттери, профессионалдыг хей-хей революционерлер ол солунну долгандыр принципиалдыг марксисчи үндезинге каттышканнар. «Искра» Россияның бүгү революсчу пролетариадын каттыштырган, марксизмниң революсчу теориязы дээш демиселдиң түгүн бедик түзүп, ажылчын ангының хаан чазаккз улур бүгү улустуң демиселиниң удуртукчузу кылдыр кижизидип турган. 1903 чылдың июль 17 (30) хүнүнде РСДРП-ниң II съездизин ажыттынган. В. И. Ленинге баштаткан чайгылыг чок искрачыларның «Экономистерге», бундачыларга, центристерге, «чайгылчак» искрачылар даяр чепшээрежикчилерге удур демисели ол съездиге кончуг чидиг болган. Съезд партияның марксисчи-ленинчи Программазын, хаанныг чазакты, поменшиктерниң болгаш капиталистерниң эргелагыргазын дужурери дээш шиитпирлерди социалистиг ёзуубиле чаартырының чугула чепсээ болур пролетар диктатуразын тургузары дээш демиселдин программазын хүлээп алган. Ынчангаш большевизмниң «экономистер» оппортунизмниң тиилээри оонбиле быжыглаттынган делегейниң социал-демократизында оларның чангыс үзел-бодалдыгларынга улуг согуушкунну ол таварыштырган.

Съездиге Ленинге баштаткан чайгылыг чок марксистер оппортунистерден ангыланып чыгылган. Партияның төп органнарынче сонгуулалар чоруп турда, бадылаашкын үезинде хей кезиин алганнарны большевиктер, а эвээш кезиин алганнарны — меньшевиктер деп адаар апарган. «Экономизмни» чылча шапканы-биле холбаштыр Россияның ажылчын шимчээшкинниң реформисчи оруктуг үглаар болгаш Барыын Европаның чепшээрежилгелиг партияларынга барык демей ленвирлиг ыңдыг партияны тургузар дээр орадлажыышкын үзүткаттынган. «Большевик партияны тургускаңы Россияның болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкинниге чаа үе-чаданы ажыткан. «Төөгүлүг чаа байдалдарга бүзүнүн социал хостаалары дээш пролетариаттың демиселин ленинскинниг үлүгүн ышдаар организацияны пролетариат бир-ле дугаар алган» — деп,

«Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл ооюнга» СЭКП ТК-ның Тезистеринде демдеглээн.

II.

Буржуаз болгаш бичe буржуаз идеологияга, ревизионизмге, троцкизмге барыын болгаш «чээн» үзелдиг оппортунизмге, социал шовинистерге база национал чайгылчактарга, марксизмниң бүгү-ле хаанныларынга үдур демиселге партияны В. И. Ленин тургузуп, быжыглаан болгаш каннап дакыткырган.

Партияның удуртулгазы-биле Россияның ажылчын ангызы Октябрьның социалистиг Улуг революциязын иескүткеп, СЭКП баштарыкчы чыдыгга болуу берген. Партия тораан-на ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга чарын болгаш ажок улуг сорулгаларны шиитпирлээр ужурлуг апарган. Партия үлүстүн чогаалыкчы күжүн болгаш коллективтиг ууган-бодалын хамаатты айыылга болгаш интернационалга үрегеттирген улус ажыл-агыйын катап тургузарынче, үндезиин социал чаартылгаларже, социализм тургулуушкунунче угланнырган.

Бөгүн—Шериг-Далай Флодунуң хүнү

СОВЕТТЕР ЧУРТУНУҢ ФЛОДУ

Вице-адмирал С. АВАРЧУК.

Бистин чуртувус — далайның болган океанның улуг чуртү. Оон далай кыдыгаарының узуну 47 мун километр болган оңу 12 далай, ийи океан эжиндирип турар.

Бистин Шериг-Далай Флодувустуң теогузу маадырлыг. Оларның арадынан чангыс 1917 чылдың Октябрь хүннерин айтырга-ла четчир. Ынчаарда далай шеригжилери большевиктер партиязын, Ленинни эдерип, солдаттар болган ажылчынпар-биле кады революсчу шеригнин назе болганнар. Крейсер «Аврора» бодунуң теогулуг бөлөөшкинары-биле Россияда революцияның туиилээнин, чаа чечаданың — социализмнин чечаланының бүгү делегейге дыннатқан.

Ада-чуртуң Улуг дайынының чылдарында далайжыдаа массалыг маадырлыг чорууң көргүскен. Олар дайынны Баренцево, Балтий болгаш Бара далайларга. Оожум океанга, Волгага, Днепрге болгаш Дунайга чылча шаап турганнар. Дайын үезинде совет далайжылар дайынның 2 мун ажыг шериг болгаш транспорт корабльлерин чок кылган, далайлап тактиктиг болгаш оперативтиг шериглер дужуреринге 100 ажыг удаа чоруткан. Совет Армияның кезектери-биле кады олар Прибалтиканы, Сталинград чоогунга, Заполярье болгаш Кавказка, Ленинград болгаш Севастополь чоогунга тулчуп. Москваны болгаш Одессаны камгалап турган.

Бистин Төрээн чуртувустуң хосталгазы болган хамаарышпас чорук ээдп тулчуп турган флоттуң дайынчыларының маадырлыг үүлелерин бедик үнелээн: 515 далайжыга Совет Эвилелинин Маадыры атты тывыскан, 350 мун ажыг кижиниң орденнер болгаш медальдар-биле шаннаан.

Бо чылын Шериг-Далай Флодунуң хүнүн партиянын XXIV съездизинин теогулуг шиитпирлерин чедиишкиниг боттанып турары-биле холбашкан политика болгаш күшажыл талазы-биле улуг көдүлүүшкүнүн байдалында демдеглеп турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизинин ажылдап кылганы Тайбынның программазы чедиишкиниг боттанып турар. Оңу боттандырары боттуг түңнелдерни берип турар. СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң ГФР-ге, АКШ-ка болгаш Франциягa човааны, ол чуртталарның үдуртукчуларыбиле оон чугаалажыышкынналары болгаш чедип алдынган Ур ие иитинде поодтар болган ооредилгелер чөрүзары корабльдиң экипажының денгески ажылдаарын хандырар, оон мергежилин бедидер.

Флоттуң дайынчы күүгүнүн үндезини суг алдаанга торуур атомнуг демелер, ракета-биле суг иштинге чоруур корабльдер, ракета чедирер ужар чүүл болуп турар. Ынчалза-даа флоттуң кол байлаа — кижилер, бедик мергежилдиг офицерлер болгаш мичманнар, старшиналар болгаш матростар болуп турар, олар Төрээн чуртунга бердингеннер, боттарының дайынчы хүлээлгезин бедик харыысалгалыы-биле күүседип турарлао.

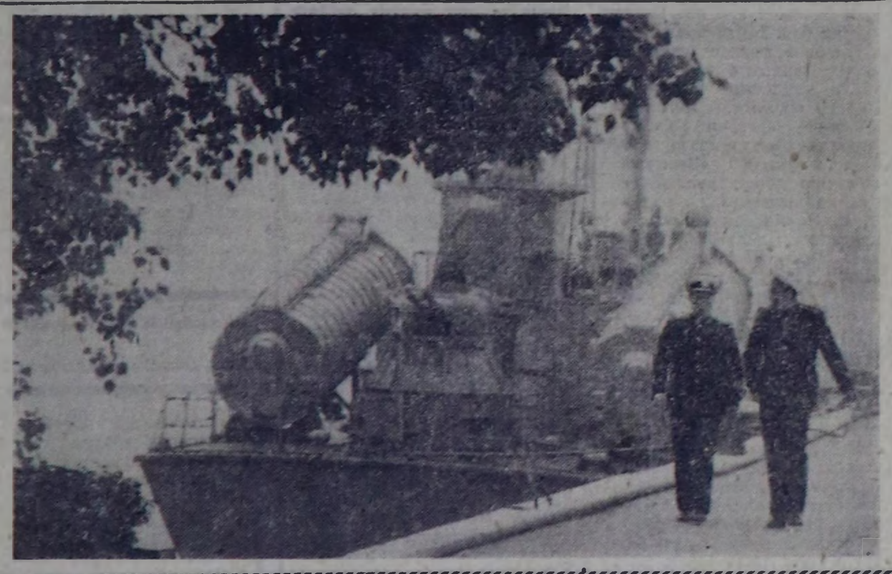
Дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чедиишкиннери дээш, Шериг-Далай Флодунуң хөй-хөй корабльдерин, кезектерин СССР-нин 50 чыл ошкыда СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Дээди Соведининн Президиумунуң, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниин болгаш ВЦСПС-тин Хүндүлел демдектери-биле шаннаан. Ыңдыг мурнакчы корабльдер бистехөй.

Кыдыл туктуг. Сонгу үүк Флодунуң ССРЭ-нин 50 чылы аттыг, суг иштинге чоруур, атомнуг, I чергенин капитаны В. Анохин командылаан хемнин бот-составы бо чылын Чепсектиг Күштерниң социалистиг чарыжының эгелекчилери болганнар. Чарыштың негелдези: боо-чепсекти болган дайынчы техниканы тергиин билир болуру болган хумагалаары, оларны мергежилдиг ажылээри болуп турар. Ол корабль чоокта чаа ырак походтан чаап чанып келген, бүгү-ле өөредилге-дайынчы сорулгаларын оон экипажы чедиишкинниг күүсеткен.

Шериг далайжыларының амыдыралында чүгүла чернн найыралдын аян-чорууң кылып, даштыкыже чоруп турары эдеп турар.

Бистин далайжыларывыстың бедик культуралыы, организастыы болгаш бижыг сарыга-чүрүмнүү дээш, түс черлернин чоңун найыралдыы-биле көөру, оларның чанчылдарын хүндүлеп көөру дээш, даштыкы чуттарның кижилери совет кижилерге боттарының магадап турарын илергейлеп турарлар.

Бистин алдарлыг Шериг-Далай Флодувус Чепсектиг Күштерини өске-даа түзүн шеригилери-биле кады кандыг-даа агрессиге өйтүр шавыышкынны бәзринге келээде белен.

Шериг-Далай Флодунуң ракетчиниринің өөредилгеден соп келгени.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Ракета согуушкунунуң часпас адыгжылары

Ракета катери — күчүлүг алышкын кылыр, дендий дүрген маңнаар шынарлыг. Ол корабль «Дайынчы дувураазын» медээзин өлүгаар олумнуг ойтур шавыышкынны бәзринге белеткелге кат-ла секунданы чарыгдаар.

Матростарның идиктери корабльдин шалаларынга болгаш чалдарынга дазылаан соонда, олар белеңнинин дугайын улаштыр-улаштыр айыткап-ла турарлар. Оон хаалгаларын болгаш үттерин ыяк дугдаан соонда, чүгле антенналар агаарны ыяк хайгаарап эгелээр.

— Катерни ракета-биле боолаашкынга белеткенер!

Командирнин ынчаар дужаганының соонда хамык улус хайнып-ла үнер. Он-он приборлар, электроннуг айтыкчылар, дүрген шимчээр керекселдер шуптузу ажылдап-ла эгелээр. Боо чажының ажыктаны ышкап даап ыынналыр. Муң-муң ат күштүг моторлар диимиреп-ле үнер, катерниң соонда чалгыг мөөп-ле эгелээр! А корабльдин иштинде дүшкүүрлүг шалып ажыл чоруп турар — корабльдин командазы дыка ырак, ажыт черде «Караны харааллга киирер» дээш бедетккенин турары ол-дур. Амгы үеде башкарылга төөүнге, прибор самбыраларына, амгы үениң дүрген чоруктуг корабльдериниң штурвалынга туруп, ажылдаар кижи бүрүзү техниканы тергиин эки биле болган ажыглаар, ыяк сагылгачурумнуг, телептиг болур үүлүлүг.

Хенертен чалбыраап үнүп келген. Ракета маңын соксады каапкан катерни бурунгаар соорту берген-даа ышкаш сагындырар. Оон дегзир даа карааы частырыптарын орадлаткан. Ынчалза-даа бооланшкын чаазы чок болган!

Ийи дакпыр Кыдыл Туктуг Балтий флодунуң Н кезээнин далайжылары чазыг чок бооланарынга чанчыккан. Оларның артқан ракеталарындан караны часканы черле чок. Далайжыларның часпас адар мергежилдиң болгаш чангыс эптиин, бедик дайынчы белеткел болгаш Ада-чуртуң Улуг дайынының маадырларының туружкан чанчылдарынга шынчы чоруу ындыг түңнелге чедирип турар. Ийи орден — Балтийнин катержилериниң кадыг-дошкун тулчушкүннэрге маадырлыг чоруу дээш шаннал болур.

...Катерниң соонда чалгыглар чавырлып, моторларның күштүг даажы оожургай берген. Өртээлге катерлер база катап кээп далайже үнүптеринге белен тургулаар.

ЧУРУКТА: Н кезектин эң дээре матростары. Мурнуку талазында — 1-ги чергенин старшиназы, тергиин специалист Анатолий Старовойтов.

О. ПОРОХОВНИКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

МААДЫРЛЫГ ЧОРУККА БЕЛЕН

Төрээн чуртуң далай кыдыгаарларын серемчилелдиг камгалап турар комсомолдуң эң эки бөддары-биле ССРЭ-нин Шериг-Далай Флодунуң хүнүнүң бүдүүзүнде ВЛКСМ ТК-га ужуражышкын кылыры чаагай таңчыл болу берген.

ВЛКСМ ТК-ның хуралдаар залынга июль 27-де шериг далайжылар, дайынчы болгаш политиктиг белеткелге шылгараннар чыылган. Балтий, Соңгу болгаш Кара далай Флоттарының төлээлери-биле ужуражышкынны ВЛКСМ ТК-ның секретары С. Г. Арутюнян ажыткан. Ленинчи комсомол, Шериг-Далай Флодунга ам чартык чус чылдан ажыг үе дургузунде шефтеп келген Комсомол Төрээн чуртуң дайынчы күүгүзүн быжыглаарынга, корабльдерге шериг албанын эрттиреринге аныяктарны белеткээринге улуг улгужуну киирген. Ол ажыл амдаа үргүлчүлеп турар.

Улустуң тургускан бүгү чүүлдерин идегелдиг камгаланып турар ужурлуг! Ынчалза сорулганы Чепсектиг Күштерниң мурнунга партия тургускан деп, С. Г. Арутюнян демдеглээн. Оңу шериг далайжыларның күүсединп турарын ганчылвар чугаалаан.

Дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чазагай түңнелдерниг болганы дээш Флоттарның төлээлеринге ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижиктерин, демдектерин болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Дайынчы эрес-маадырлыг чорук», «Комсомолга идепкейлиг ажылдааны дээш» демдектерин тывыскан.

Байырлалга таварыштыр Шериг Чөвүлелиниң кежигүнү—Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг эргелелиниң начальниги адмирал В. М. Гришанов, ССРЭ-нин үжүдүкчүкосмонавтызы, Совет Эвилелиниң Маадыры, полковник А. В. Филипченко болгаш оондаа өскелер чүректиң ханызындан изиг байыр чедирген.

(СЭТА).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЗЫНГА ҮНЕЛЕЛ

Украин ССР-ге Улустарның найыралы орденин тыспырыга таварыштыр Киевке болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазын делегей калбаа-биле үнелеп демдеглээн. Оңу бүгү чуруттарның парлалгазы цитаталар аайыбиле тодаргай тайылбырлап турар. Социалистиг дем каттыштырылгазының солуннары, радио, телевиденнеэн бүгү совет республикаларның ажылчы чоннарының бижыг эвилелинге, национал акыдүүмга найыралынга, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннеринге, кол сорулгаларынга, совет улус бүрүзүнүң социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирииг болгаш интернационалчы мозулуг культуразын хөгжүдеринге Коммунистиг партиянын сагыш салыы турарынга ук чугаанның хамаарышкаа кезектеринче онза киженгейин салып турар.

ГДР-ниң солуннары Л. И. Брежневтиң чугаазын тайылырлаанының эгелеринге «Тайбының ленинчи политиказы улуг чедиишкиннерлиг болган», «Тайбының программазы амыдыралга боттанып турар», «Брежнев: чаа үе-чадавың эгези салдыган дээш»—деп үнелээн. «Совет Эвилелиниң болган социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чуруттарының дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарынче углаган политиказы бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дугжуп турар» деп, «Берлиннер пайтунг» бадыткаан.

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-ының органы «Трибуна людуў» солуннуң бижип турарын ёзугаар алырга, бөгүнгү делегейнің эң нарын айтырыгларыны тайбың арга-биле, күш ажыглаар чорук, күш дөгээр кыжаныышкын чокка, дайынмар чокка шиитпирлеттингеп туруп болур деп бүүрел Л. И. Брежневтиң чугаазында илергейлеттингеп.

Болгар «Работническо дело» солун Совет Эвилелиниң болган акы-дүнма өске-даа социалистиг чуруттарның чорудуп турар тайбынга ынак лаптыкы политиказының улуг чедиишкиннерин айыткан.

Айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле ниитиевропа чөвүдел хуралының дугайында Л. И. Брежневтиң чугаалаан бодалдарының чугулазын социалистиг дем каттыштырылгазының, барыын-европа чуруттарының парлалгазы айытнан. Европага дайын чок турарын, бүгү улустарга ажыктыг кылыр Европа күрүнеелериниң тайбың кады ажылдажылгазын калбартырынга төөрүмчалыг байдалдарны үүлгаттыр тургузарын чугаалаан, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары ниитиевропа күзелди илергейлээн деп, хөй-хөй солуннар демдеглээн. (СЭТА).

КАТАП ТУРГУСТУНГАН

БЕЛГРАД. Социалистиг республика Македонияның найысылалы Скопление югославтар хүлденип калган катап тургустунган, хуулгаазын хоорай дижир. Вардарда бурунгу ол славян хоорай чер шимчээшкининге дөгере үрелген. Оон бээр он чыл болган. Ол хоорай ам катап тургустунган болгаш биеэкизинден-даа чараш апарган.

Скопленин катап тургустугун төөгүзү — улустар аразының эп-сеткил каттыштырылгазының төөгүзү, ук хоорайга он-он чуруттарның, улустарының көргүзүп келген чагаай сеткилдиг дузаламчызының үлегер-чижээ. Югославияның улустарының акы-дүнма найыралдыг, чангыс эптиинин чайыныачак илереди ол. Ында ажы-дүнма югослав республикаларның—Сербияның, Хорватияның, Босния биле Герцоговинаның, Черногорияның, Словенцияның тудуп тургускан чутталга кварталдары бар. Чехословакияның, Болгарияның, Польшаның, Румынияның, Францияның, Италияның, Финляндияның... улустарының болгаш казакстарының белээ — «Делегей кварталы» база бар. Скопледе чыл дургузунда 1200 квартира тудар күүлүг бажың комбинады ажылдап турар. Ол комбинат — Совет Эвилелиниң белээ.

Ол хоорай Югославияның культура талазы-биле база бир улуг төвү болу берген.

(СЭТА).

В. Шеельдиң чугаазы

БОНН. (СЭТА). Германияның социал-демократтыг — хостуг демократтыг партияларының чазак эвилелинге удурлайыкчы христиан-демократтыг эвилел — христиан-социал эвилел партиялары чазак эвилелиниң политиказынга хостуг демократтыг партияның шынчызын чигзиниг кылдыр көргүзер деп оралдажышкынналр кылган. ГФР-ниң дашгыкы херектер министри В. Шеель ол оралдажышкынналрны айтыр шапкан. Социал-демократтыг болгаш хостуг демократтыг партияларның төлээлекчилериниң ГФР-ге эвилелдешкен чазак эң башгай 1969 чылда күзүн тургустунган. Оон бээр «социал-демократтар биле хостуг демократтар боттарының аразынга чедиишкиниг дем каттыштырып ажылдап келген» деп, «Франкфуртер рундшау» солунга бижээн чүүлүнге В. Шеель демдеглээн.

«ХДЭ-ХСЭ-ниң политиктиг угланышкынны амгы үениң херек кырында байдалынга дүүшпейн турар болгаш ХДЭ-ниң кежигүннериниң хөй нуруузунуң политиктиг болгаш угаан-бодал байдалы муңгаштаалышкынныг апарган» деп ол чугаалаан, ол партияларның политиктиг угланышкынын В. Шеель буруу шаап, шүгүмчүлээн.

БҮГҮ УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

ГАВАНА. Куба улус национал тура халышкын хүнүн — Монкада казарналарынга шавар халдаашкыминиң 20 чыл оюн байырлаан. Батистаның реакцылыг дерзин чазаанга улуг чепсектиг демисел оң тура халышкынның эгелээн Батистаның диктатуразы 1959 чылда дужуртткен.

Кубаның эң массалыг организациязы — революция камгалалар комитеттериниң кежигүннери хоорай, суттарның кудумчуларын чаагайжыгыг сайырадыр ажылды калбартып, байырлал мурнунда алган хүлээлгелерини күүседип турар. Чүгле найысылал районну Аригуанабокун ол комитединиң кежигүннери безин субботник воскресниктерге 750 мун ажыг шак ажылдаан.

Үлетүүр будүүлгелериниң, түдүгларлан болгаш ховулардан байырлалга аллар болдурган хүлээлгелерини күүсеттинген дугайында ыыналыглар келген.

Орьенте можунуң шахтёрлары байырлал мурнунуң шалыпчы ажыл чарыжынче кирипкеш, никель рудазын казарын эрткен чылдың ол үезинде турганыңдан 10 хуу көвүдеткен. Шахтёрлар, түдүгжулар база ачыр-чачыр ажылдап турар. Чижээ, Камагуай можуда бадык комбинадын хандырар улуг соодукчу тудары хуусаа бетинге дооступ турар. Комбинаттың балык залганы бүүтпер цеги ажыглага киреринге белен. Ол объектилерини түдүгжулары июль планын 126 хуу күүсеткен. Судно верфизи «Альсидес пино» (Орьенте можу) чартык чыл планын 109 хуу күүсеткен.

Кубаның гидротүдүгжулары байырлалды кончуг эки белектиг үткаан. Чуруттуң барын кезээнде эң улуг «Хувентуд» плотинаның түдүү Пинар-дель-Рио можуда дооступ турар. Плотинадан эремнелген суг турар шөлдүн ишкири 105 миллион кубометр. Можунуң өне тарыыр улуг шөлдеринче суг шуудар арганы ол бээр.

Чөвүлелге дыннадыг

ДАМАСК. (СЭТА). Израильге ажелеткен девискээрлериниң араб чонунуң көскү 100 хире төлээлекчизи Айыыл чок чорук Чөвүлелинге дыннадыг чагаазын чорудуп берген. Олар нараль эжелелди чок кылырын негээн. Дыннадыгда ат салганнарның аразында хөй-хөй хоорайларның чагырга черлериниң даргалары болгаш Иордан хемнин барын эрининиң база Газа сектөрүнүң садыг палаталарының удуртукчулары бар.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазынын төнчүзү

(Эгези 1-ги арыында).

тузунга чорулар аныядың айтырыгларына доктаагаш. Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң, ыяадгыя бистиң аныяктарывыстың культурулуг болгаш политиктиг деңнелги бедидеринче сагыш салыры бистиң партивыстың база бир эң чугула сорулгазы деп, ол чугаалаан. Партияның бодунуң кадзыларын белеткээринче база улуг кичээнгейни салып турар бис. Партия ажылдакчыларының — партком-нарның, партия райкомнарының, хоорайнарының секретарларының биилиг бедидер түүн-бүрү партия школдарында болгаш курстарының келиргелей калбаргаш четкээн — бистиң кадрларывыска чалгай дүмчүүшү боон турар. Партия ажылдакчыларын ынчалдыр өөредир ажыдыы моон сонгаар-даа чорудар бис.

Бистиң ажылчыя аңгывыстың иниги эртем-биилиг деңнелиин үргүлүү бедидеп турарын улуг четиишкин деп санаар турар бис. Ол дээрге коммунистиг тургузуушкунуң кол үнелиг мөзүлеринниң бирээзи, үениң аян-шинчизиндир.

Партияның кадрлар талазы-биле политиказының шын болдуру, бүгү участоктарга кадрларны шын үнелеп көөр конгуг чугула. Бүгү адырларның ажылдакчыларынга сагыш човаңгыр, кичээнгейлиг болгаш хүндүткелдиг бүүбилге үнелеринге бедик негелде-биле хандаштыр чорударын чедип алыр дээш кыяш турар бис. Ажылдакчыга эки, чөптүг болуру ажылдаарывыга эң эки деткимче болур. Шынаныже негелделиг болуруң база үстүүн болбас.

Партия, совет, ажыл-агыя кадрлары чаңгыс черге үр ажылдавас, үргүлүү солчуп турар болза, ол конгуг багай. Ону болдурбазын кызыр херек. Ынчалза-даа багай ажылдан турар, хүлээлгезин күүседип шыдаваан турар хиилер эрге-дужаалыкка үеэн эртер үр саалаар болза, ол оон-даа дора. Ындыг ажылдакчы бодундан артық белеткелиг, бодундан артық таланчылыг, бодундан артық шудургу, эки мергежиниг болгаш организакчыга олудун чайлап бээр ужуруглуг. Ону ажыл-херектиң эрге-ажыктары негеп турар. Оон-биле тергелештир эки, ак сеткиллиг, дузалыг ажылдакчыларны хумагалыг көөр ужуруг.

Бистиң бүгү чедишкинивиске, партияның айыткан планнарын күүседиргиге ажылчы чоннарның калбак массалары — коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң, ажылчыя аңгының, тараачыннарның, интеллигенциниң плантырлыг ролю онзагыл турарын эш Брежнев онзалап демдеглээн. Оларның кызымаккай чогаадыкчы ажыл-ижи эвес болза, коммунизм тургузуушкунуна чедишкиннер дүгайын болдаа-даа херээ чок.

Эш Брежнев бодунуң чугаазынга оон ыяай даштыкы политиканың чамдык айтырыгларын тайылбырлаан. Тайбың кампаалары, бот-боттарының иштики хөреглериниг боттандырыры дээш демиселдиң мурнуку одуругунга моон-даа соңгаар турукчуруп дүгайын чугаалаанзыр.

Олар иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле партияның, оон Төп Комитединиң болгаш эш Л. И. Брежневтиң болдуңң хуузундаа кайчаар-даа ажоок улуг ажыл-чорудулгазын ааны-биле түүдүгээүүн туруарын илереткеннер.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле үлегерекчей доктаалды хүлээп алган.

(СҮГА).

ПАРЛААЛГА ПРОДУКЦИЯЗЫН УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер черлер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелеп бо чылдың эгезинде тургустунган. Оон сорулгазы болза, ном үндүрүлгезин болгаш полиграфия херектерин удуртуру, ном, брошюра, журнал, солуун үндүрүлгезин улам экижидери, оон материал-техниктиг хандырылгазын организастаары. Бо сорулгаларны эртелеп шаңчаар күүседип, бодунуң чагыргазында турар бүдүрүлгелерни каңчаар удуртуп келгенинин, ном үндүрер чер болгаш типография 1973 чылдың бирги чартыында каңчаар ажылдаанының дүгээйында илеткелди чоокта болуп эрткен оон коллегиязынга эргеледдиң начальныгга К. Д. Будук-оол кылган.

Ном үндүрер чер (директору В. Моңгуш) эрткен чылдар-биле деңнеп көөрге, бо чылдың бирги чартыында шуудургу, оруглалыг ажылдап, күрүше планнарын долузу-биле, күүседирин чедип алган. Ону тодаргайлаарга: чартык чылда 35 аттыг 208,4 муң тиражтыг, янзы-бүрү ном үндүрер тургаш, 217,4 муң тираждыг 37 ном үндүрген. Тыванның ном үндүрер чери эрткен чыл-биле деңзээрге, бо чылын план ёзугаар кордүнген карыгланың түңүн 33 муң рубль кудуладып, материалдарның канналганын чедип алган.

Бо тыныш номчуучу В. И. Ленииниң «Аныяктар эвилелдериниң сорулгалары» деп номун бичии хемчээлдиг, чараш картыг кылдыр үндүрген. Л. И. Брежневтиң «Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң 50 чылынын дүгайында» илеткели база тыва дыл кырында парлаттынган. ТДЛТӨШИ-ниң эртемденнер коллективи оруда кырында «Тыва АССР-ның экономиказы» деп улуг шинчилел ажылын болгаш ССРЭ-ниң ЭА Сибирь салбыры-биле катай «Сибирь—Адачурттуң Улуг дайынының чылдарында» деп солуп номну бижип үндүрген.

Ном үндүрер чер июль 25-ке чедир тыва дыл кырында тос өөредилге номун үндүрер даалгазын хуусаа бетинде, май 1-де парлап доозган, ол дээш РСФСР-ниң Парлаага комитединиң макталын алган.

Номнарны чүгле ат саны болгаш оон хөй тиражтыгыбиле үндүрериве эвес, оон ыңнарын экижидер айтырыгже Тыванның ном үндүрер чери улуг кичээнгей салып турар. Бо чылдан эгелээш «Тыва литератураның библиотеказы» деп тускай серия доктаамал үнүп эгелээн. Оон баштайгы ному — С. Пюрбюүң «Чогаалдар чыындызы» болган. Ону полиграфиянын негеледелериниг дүүштүр эки шынарлыг парлап, каастап кыпкан.

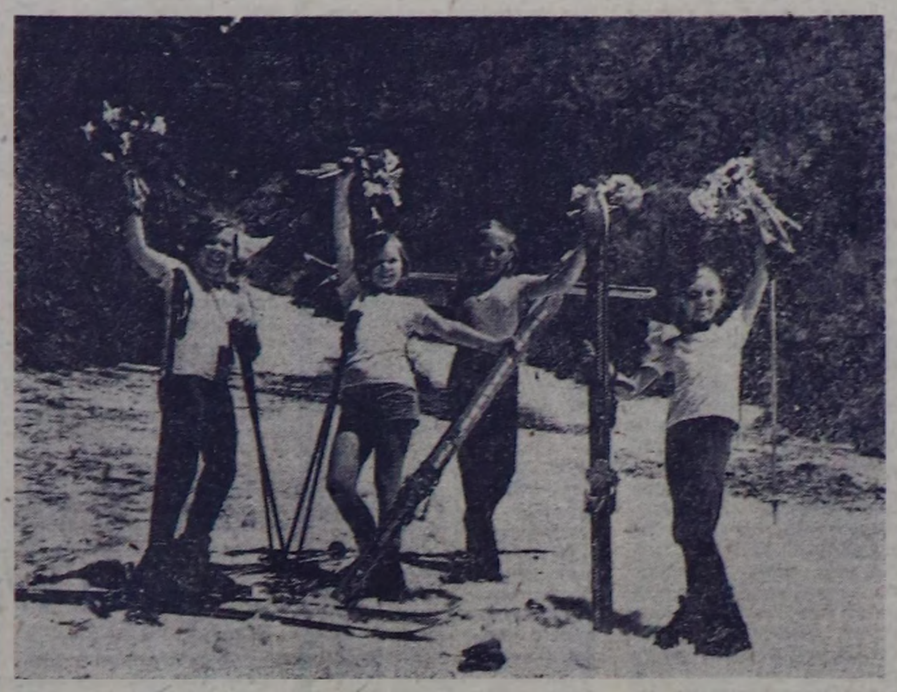
Бичии уруглар тыва болгаш оруг дылдар кырында «Үш эртемниг оол» деп тоолду күзел-биле номчуур.

Республика типографизазы (директору В. Чемков) продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгарарының чартык чыл планның база ажыр күүседип, эрткен чылдың ол үезиндеги деңнели-биле 4,6 муң рубльдиң продукциязын хөйнү бүдүрген болгаш 2,7 муң рубльдиң продукциязын ажыр сайгарган.

Ынчалза-даа типография күш-ажылдын бүдүргүчүлүүн бедидер планын күүседип ыңдаваан болгаш ажыл төлевирииң фондузунга артык төлевир кылып, бо талазыбыде карыгланыг болган. Коллегия бо айтырыгны тодаратқаш, күш-ажылды организастаарын экижидер хемчеглерни ап, артык ажылчыны күзүү үндүрериң болдурбазын оон директивазынга дамжаган.

Ном үндүрер чер болгаш типография моон соңгаар бүгү күженнишкинин үндүрүп турар продукциязының ыңнарынче ноо кичээнгей салып, күш-ажылдын бүдүргүчүлүүн бедидер талазы-биле хемчеглерни ап чорударын, чыл планын болгаш социалистиг хүлээлгелериң хүүсаа бетинде күүседиринче углаан шинтиирии коллегия хүлээп алган.

ЧАЙЫН ХААКТАП

Мурнуу-Сахалинск. Бо чылын даглардан хөй-хөй метр кылын хар көшкеленин батқаш дүжер орта, ол хаак спортунга сонуургалдыларга бойдустуң чайгаар суна калыкаш, оорунуг белээ болу берген. Эки-турачы спорт янитилели «Спартактың» спортчу уруглар школазының 50 хире даргы хаакчылары ногаан үнүштер аразында хаактаар харлыг оруунуң дүжүнга майгынналыг спортчу лагерь тургуза тыртып алган. Спортчулар дүргүлгалыг тренерлериниң удургулгазы-биле 250 метр дурттуг слалом оруунуң деңискээринде мергежил белеткелин эртирип турар. Грамплиндеп халыырлар мергежил белеткелин база ында эртирип турар. Сахалинниер хаакчыларның чаңчыл болган чайгы маргылдааларынга Камчатка вулканнарының харлыг мээстеринде белеткенип турар.

ЧУРУКТА: аныяк хаакчылар (солагай таладан оң талаже) — Лена Гинзбург, Нина Александрова, Алла Заполытнов болгаш Таня Мяоотник.

О. ГАЛУШКОНУҢ фотозу. (СҮГА-ның фотохрониказы).

ШЫННЫҢ ПОЧТАЗЫНДАН

Бистиң солунувус номчукчулардан хүвүүн-не оң-оң чагааларны ап турар. Ында улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ак сеткилдиг, карак кыял ажылдап турар мурнакчы кижилерниң дугайын, оларның буянныг үүлгедиглерин мактап, оларга чоргаарланып турарын айтып, чоннуң амыдырал хандырылгазында четпестерин шүүмүүлеп бижип турар. Чамдык чагаалардан одуругларын моон адаанда парлатывыс.

ОРУК ТҮТТУНГАН

Моңгуш-Тайга районунуң Мөген-Бүрен колхозунуң малының колдуу Мөген-Бүрен хемниң бажында коданнарда турлаглаан. Ында ферма төвүнге чедир чоокка үеге чедир автомашина оруу чок, харылзажыры берге турган.

Сая Халдыбага удуртқан комсомолчу-аныяктарның түүдүгээлдуу бо чаңын кадыберт, хая-даштар чер-биле үш километрлиг-оруктуг кылып, чаалар даалгазы алган, оозун алдарлыы-биле түүсткеп. Аныяктарның шүдүргү ажылының ачылында бо чаңын ол орук ажыглазга киргеп болгаш ферма-биле машинадар, тракторлар саат чок аргыжын эгелээн.

Х. Кечил.

ЧОНГА ХҮНДҮТКЕЛДИГ

Кызыл сельпозунуң Сесерлигде кодээ магазин эргелекчизи Константин Федосеевич Репях шиңа эм бөш чыл ажылдап турар. Ол үениң иштинде салып алыкчыларның хүндүткелин ол чаалаап, оларның хереглеин долузу-биле хандырып келген. Ак сеткилдиг ажылы-биле хереглекчилер эвилелиниң мурнакчы ажылдакчыларының санынга ол кирген. Оон ажылында оваа түүл — малчыларга таарыыр янзы-бүрү баазаннарны шилип экеп, садыглап турары.

Т. Иргит.

БЕДИК БҮЗҮРЕЛ

Барыын Таңды-Уланың овур базарында «Кызыл тукэ» колхоз — Овур районнуң безин эң ырак ажыл-агыйы. Оон малчыннарынга машинабиле чедери ыяпыг-да амыр эвес. Ынчалза-даа районнуң автоланка чолчачы-садыгызы Лайсон Ооржак машиналарга чугула херектелдиг баазаннарны, чедирип, садып алыкчыларның чагыгларын бүрүү-биле күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар кижилериниң бирээзи.

Автомашиназынга камнаг, оон чыдагаан чок аваа турарын чолачы-садыгжы болдурбайн, бодунуң хүлээлгезин карак кыяш күүседип келген. Оон шылгаранган ажыл-ижин чоп бедик үнелеп. Дайзоп Шыраповна Ооржакты эжелеп чоннар депутаттарының Сагыы кодээ Советинин депутадынга соңгаан.

О. Хөвелмей.

КОЖАНАР БИС

Белдир-Арыг суур Самагалдайдан «каш-ла базым» черде ийин. Ол ийи суур удавас каттыштыр туттувар четкен. Ыдгаа — Белдир-Арыг суур — «Чодураа» колхозтуң төвү, а бирээзи — район төвү. Администратиглиг үлегелгелер-биле ынчаар ыглалыр. А садыг хандырылгазы-биле ийи кожа суур база ылгалдыг.

Колхоз төвүнге ажылдап турган хлеб бышырар черни хаттандан бээр ийи ой ашкан. Оон эгелээш Белдир-Арыг суурнуң чурттакчыларынга хлеб хандырылгазы үргүлүү үүгүп турар эпарган. Оон чылдагаанызбиле колхозчулар ажыл шагы үзүп, Самагалдайдан хлебтоор үжүрге таваржып турар. Бо талазы-биле төвүнүң негелдезинге Тос-Хем районунуң баштаар черя кулаан мыскан олурупкан.

Ол-ла суурда аң-чем аймаанның магазинин хөнзиг бистим бажында турар. Улус чыгны бээрге, ол дорааш дола бээр. Ол магазинни алгыдар, ону оске бажынче көжүрер дугайында айтырыгны хүүтүлар каш удаа кедүрүп турзаа-даа, пегелде түүнеп чок болуп артып турар.

Д. ДИРЧИН.

ХҮНҮҮН-НЕ ШООДАЙГА ХЛЕБ ЧУКТЭЭР

«Бай-Тал» совхозтуң төвү Бай-Тайга районда бир улуг чурттакчылыг суурларның бирээзи. Оон чурттакчыларын хлеб-биле райпо Тээлээн дорт хандырар хүлээлгелиг. Ынчалза-даа ол хүлээлге оон үдуртукчуларының чүгле хүлээлгезин болуп артып турар. А хлебти суурга 3—4 хонгаш, четпес санныг аяккы, чүгле улустуң чибизин хайындырып каар.

Бо байдалдың үржүндэн ажылчыннар эртен, дан бажында, магазин чанынга чыглы, «хлеб богун келир пе» деп, маңнап турар. А бир мезин, чогелп тонгеш, шоодайын чүктээп. Түүн суурже базыптар. Ол аразы 18 километр. Баарда, ээрде бүүн ажыл хүнү ынчаар олур.

Бирии хереглелдиң чемнеп чоңгу ыяпаар хандырып турарын райпо баштаар черинде, кедүү Советтиң күскомунда, совхоз дирекциязында билип турар. Ол хиреде ыяпаар кайгаргей салбазын кайган, хомудап, төгенип тур бис.

Х. ОНДАР.

М. МОНГУШТУҢ чураан «Авашкылар» деп чуруу.

Пионержи чай

ИЙИГИ СЕЗОН

Уругларның чайгы үеде пионер лагерьлеринге хөглүг болгаш ажыктыг дыштанылгазы ам-даа үргүлчүлевишаан. Чоокта чаа, ийиги сезонның төнчүзүнде. Таңды аазының эң чараш чурумалдыг черинде. Чагытай хөлдүң девискээринде тургустунган Терешкова аттыг, «Байлак», «Орленок» пионер лагерьлерине ийиги сезонның байырлыг хаашкыны болуп эрткен. Бо сезонның дүргүзүнде лагерь бүргүзү план ёзугаар янзы-бүрү спортчу оюннарны, шеригжиткен походтарны, «Зарницаны», хамааты кампаалының талазы-биле шеригжиткен оюннарны эстафеталарны, викториналарны организастап эртиргеп. Ылаңгыя бүт бомбүүлүг, баскетболга, шашкыга лагерьлер аразында эң хүүзүүн ужуражылгаларын чорутқан. Түнелиивде «Орленок» лагерьниң спортчулары тиилекчи болганнар. Бо лагерьге «Спортчу хүн» солун эрткен. Ынчаш сутка эртиргеге, ГТО зачеттарын дужаарыкка, чиик атлетикага, шашкыга маргылдаалар болгулаан. Тиилээн командаларны мактал бижиктер-биле, а киржикчилерни өртектиг барааннар-биле шанвап демдеглээн. Ол ыяпаар сезон хагдынарынга турас-каяктаан концерттерни эртиргеп, аңаа тус-тус лагерьлерниң пионерлери бөт-боттарын чалажы аалдажып турган.

Лагерьлерге сезон санында хана солун докгаамал үнүп турар. Таңды районнуң сураглыг кижилери-биле, дуражуга станциязының, Хову-Аксы комбинатының эртемденнери-биле солун ужуражылгалар болгулаан.

Ийити сезонда лагерь бүргүзүүге уруглар бирги сезонда ыяпаан хөглүг, мага хавдыр дыштанганын демдеглээри ооруңүт. Лагерьлерде тускайлаан бойдус ороалчигештеринде янзы-бүрү дириг амытаннарның дурат-хевирий көргүзүп турар боду бүткеп үнүштерни, дазылдарны, даштарны, гербарийлерни, чечектер аймаан, хөрүүн довураан уругларның делгеп көргүскеп ыяка солун. Черле уруглар чүнү кылбастар, чүвү ойнавастар дээр. Изиг каан хүннерде хөлге аштап, элезинге чиниевип, хүнге дадытып, арга ыяштынге походтап, ыяштарны, от-сигненнерни, чечектерни чаагай чыдып тыныш ап чоруурга, магалның чүге денээр.

Лагерьлерге сезон хагдынарынга тураскаатаан одаг ажыдыышкынын эртиргеп чурумчуткан. Аңаа чоогунда лагерьлерниң уругларын чалап келдирип, баттыыкан концерттерни оюнчары организастаап.

Ам үшкү —сөөлгү сезон эгелээн. Бо сезонда бүгү лагерьлерге уруглар база-ла солун, ажыктыг дыштанып, чаавча чүүлдерни көрүп, шиңгээлип, чаа күштүг немеп алыр дээримге чаганыыг турбас.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

В. КОМАРОВ АТТЫГ

«Күш-ажылдың хостуг» совхозтуң Чодураа салбырының чоогунда дыт, тал бүргээн бичежек аймакта пионер лагерь бар. Ында чаңгыс зан хевир-биле тутқан бажыңнар — уругларның ойнаан төгээр, удуур, чемнежир черлери ол. Пионер ороалгы оларның биразында дериң кылган. Өрээлдиң ортузунда улус стол кырында «Вожатый», «Пионер» деп журналдар, солуунар чыдыр. Өске өрээлде В. И. Ленин дугайында чуруктарны, дептерлерни аскан. Ында «Шүшенскоеде ленинчи черлер» деп чуруктар-лыг стенд кичээнгейни хаара түрүп бээр.

Бо лагерьни 1967 чылда тутқан. Оон бээр ол оскуг уругларның дыштанып чери апарган. Бо чылдың бирги сезонунда 50 ажыг школачы аңаа дыштанган. Орта Улуг-Хем районунуң аңгы-аңгы школаларындан келгилеп уругларны таныжып, өөнүктежип бергилээн. Олар лагерьге болгулаан спортчу оюннарга киржип, мурнакчылар-биле ужуражып, походтарны организастап эртиргилээннер. Ылаңгыя Хову-Аксы суурга барып, комбинаттың үүдүүр совуургап көргеш, оон ажылчы кижилери-биле ужурашканы — уругларга уттунмас болуп турар.

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы, Совет Эвилелиниң Маадыры В. Комаров аттыг дружина «Дириг будун» организастаан. Аңаа пионерлерниң ийи отряды идепкейлиг киришкен. Ол ышкаш чоок-кавышкы аярга-арыяндан дириг амытаннарга дөмейлештиргек будуктарны тыскаш, пионер өрээлиниге делген салганы солуп.

Чурук чуруурунга хандыкшыдыг уругларның аразында конкурс база чарлаан. Аңаа хөй кижи киришкен. Оон чуруктарны шилээш, делген каяа. Ол конкурска Арыг-Узуу ортумак школазының 8-ки класчының өөренчизи Сергей Очурнуң «Паруктар» деп чуруу биргя, а ийи дә черни Шагаал-Арыгнын № 2 ортумак школазының өөренчизи Петя Сандыйның «Бөгатыры» деп чуруу алган. Лагерьде дыштаныры-биле 56 кижи чыглып кайтеп. Оларның ортузунга солуп ажыдарны, уларгажылгаларны, спортчу маргылдаалаарны эртиргеп лагерьниң пионер вожатыйы Кызылдың педагогика институдунуң 4-ку курузунуң студентизи Светлана Оңдар боттарының эптери-биле планнап турар. Уруглар лагерьге хөглүг дыштанып, чаа күш немеп алгаш, тус-тус школаларынга барып өөренип кээптер.

Ш. ДОРЖУ.

Телевидение

ИЮЛЬ 29-ТА

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Мелодиялар. 12.10 — «Бөгүн — ССРЭ-ниң Шериг-Далай» Флодуиуң хүнү». ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодуиуң көл командылакчызының бирги оралакчызы флот адмиралы В. А. Касатоновтуң чугаазы. 12.25 —«Совет Эвилелиниг бараан боол тур мен». «Тайбыңның вахтазында». 13.25 — Өөнүт телекоргүзүү. Мультфильмнер программазы. 13.50 — Өөнүт телекоргүзүү. Аныяктарның болгаш студентилерниң X бүгү делегей фестивалының ажыдыышкыны. Берлиндеи дамчыдыгга. 17.50 —18.00 Чаңсар. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30 — Байдарка болгаш каноэ хемнерге экижидериниң талазы-биле делегейниң болгаш Европаның чемпионады. Финляндиядан дамчыдылга. 19.00 — Өөнүт телекоргүзүү. Хенлигиниң телетеатры. Оон баштак-биле. 19.45—«Кижи. Чер, Октаргай». Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы В. П. Севастьянов дамчыдылганы чорудар.

КЫЗЫЛДАН

20.15 — «Кижиниң салымчолуу». Урян-чеченфильм.

МОСКВАДАН

21.45 — «Бистиң теплоходувусту «Лермонтов» дээр». Телесочерк. 22.00 — Өөнүт телекоргүзүү. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА — «Спартак». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнан дамчыдылга. 00.00—00.30—«Үе». Информастыг программа.

ИЮЛЬ 30-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

18.30—Уругларга фильм. 18.50 — Телемедээлер. 19.05—«Даш чомукчулары». Телефильм. 19.20 — «Янитилел амыдыралының экраныо». Дамчыдылга. 19.50 — Телемедээлер. 20.00 — «Кариысөөл ырлап тур». Фильм-концерт. 20.10 — «Аныяк гвардия». Дамчыдылга. 20.40 — Чарлаалар, реклама. 20.45 — «Корабльдер болгаш кижилер». Телефильм. 21.10—22.50 —«Июль — чайның эгези». Хөөкүм-шин театрының шинаи.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Персоналдыг пенсионер, партияның хөөчүн кежигүнү болгаш партия, совет организацияның харысалгалыг ажылдакчызы чорааш

Салчак Баазанович КОНЧУГУН

элекке чогаалчын СЭКП Барыын-Хемчик райкому, ажылдың чоннар депутаттарының район Советиниң күскому дыштанышаан. мочаэн кижиниң ог-булезинге, төрелдеринге болгаш чоок эш-оруңге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

КИНОТЕАТРЛААРДА

ИЮЛЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Хөглүг жабокричилер» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночымыды 11.40; «№ 306 херек» 13.20 15.00, 18.40; «Дүнеиың болуушкуннары» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Угаандан утунтурбас» 12.00, 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шуптузун оруг кыйгырымнар» 9.00, 10.40, 12.20; «Кижи чаасқаан эвес» 14.20, 16.20; «Дээрги 420» 18.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Кара тажы» 11.00, 15.00, 17.00, 19.00, 21.00, «Совет Эвилеля — бистер бис» 13.00 шактарда.

ИЮЛЬ 30-ДЕ

НАЙЫРАЛ»: «Помбейниң сөөлгү хүнеери» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кижи чаасқаан эвес» 15.00, 18.30, 18.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Уш метпиргилер» 11.30; «Дүнеиың болуушкуннары» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хөглүг жабокричилер» 10.00, 12.00, 14.00 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Понедельникке чедир чурттаалыңар» 15.00; «Толстяттиг ог-булелер» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партияжа амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, садыг ажылчыгый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15,953 Чагыг № 2288

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелеминиң типографизазы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1). ТС—00826

Бүгү чуртарының пролетарибелери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 178 (9253) | Вторник, 1973 чылдың июль 31 | 1925 чылда үдезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

Эштер Я. Кадар, Т. Живков, Н. Чаушеску, Э. Хонеккер олар чедип келген

СИМФЕРОПОЛЬ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның чалаанын ёзугаар Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Я. Кадар дыштанып дээш Совет Эвилелинде чедип келген.

СЭКП ТК-ның чалаанын ёзугаар Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары, Бур-нун Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков дыштанып дээш Совет Эвилелинде чедип келген.

СИМФЕРОПОЛЬ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның чалаанын ёзугаар Румыниянның Коммунистиг партиязының Чикгине секретары, РСР-нин Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Н. Чаушеску дыштанып дээш Крымда чедип келген.

СИМФЕРОПОЛЬ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның чалаанын ёзугаар Германияның социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының Бирги секретары Э. Хонеккер Крымда чедип келген.

ТЫВА АССР-НИҢ ЭРТЕМИНИҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ ДЕП ХҮНДҮЛҮГ АТТЫ И. В. ТОРОПЦЕВКЕ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫГЫ

Эртемни хөгжүдеринге, медицина кадрларын белеткээринге болгаш республиканың ажылгы чонарының кадыкшылын камгалаарынга ачы-хавыяазы дээш Томскиниң медицина институдунуң ректору **Иннокентий Васильевич Торопцевке Тыва АССР-ниң эртемининң алдарлыг ажылдакчызы** деп хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы
Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Секретары
С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1973 чылдың июль 24.

РСФСР-ниң Дээди Соведини...

сески чыыжының бешки сессиязы

Дүүн Кремльге

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Совединиң сески чыыжының бешки сессиязы Кремльдин Улуг ордузунда июль 30-де ажылдап эгелээн.

Эштер **Ю. В. Андропов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Куланов, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих** оларны депутаттар болгаш аалчылар үргүлчүлелдиг адыш часкап утказа.

Сессиниң чугаалажыр айтырыглары: РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазын улам ынай экижидер талазы-биле хемчеглер дүгайы; РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаары.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы депутат **Е. Ф. Карпова** чугаалажыр бирги айтырыгның талазы-биле илеткел кылган.

(СЭТА).

Россия фермаларының чемпионнары

КАЛУГА. (СЭТА-ның хорр). Дзержинский районуң «Коммунизмче орук» колхозунуң тей суury — Редькино суурнуң культура бажыңы бирларалчы шиметтинген. Машиналыг инек саар мастерлериң бешки бүгү-эвилел конкурузу доостурга, ооң киржикчилери анаа чыыглан. Аппаратуро адырыл, эртем белдирин, дисс саарының шыырыкының болган шыварының ыяда механизастаттынган фермага олар педеля дургузунда көргүзүп келген. Түнеп үндүрер үе келген.

Машина-биле инек саар мастерлер конкурузунуң хемчээлин тодаргай көргүзүп турар барымдаа ыңдыг. Бо чылын колхозтарга, совхозтарга, районнарга, областтарга, крайларга болган автономнуг республикаларга эртиргеп шилип алыышкын маргылдааларыңга үш түс мүң ажыг малчын киришкен. Шүүдүлге маргылдаазынга оларның ээ-эвилери келген.

Херээжен саанчыларның Россия чемпиону болган А. Н. Буртвёвага (Москва областтың Шелковск районунуң «Ильичиниң чагыглары» колхозу) улуг алдын медальды, чемпион демдээн, бирги чергелиг дипломну болгаш акша шаңналың тывыскан. Ооң төзээлекчилээн Москва области РСФСР-ниң Кедээ ажыл-агый министерствозунуң шилчиир күбогун тывыскан.

Эр саанчыларның РСФСР-ниң чемпиону Н. Н. Грачев (Мал ажылының эртем-шинчилелиниң болган төлевидел-технологизының Сибирь институдунуң «Боровское» дуржулга-будуруге ажыл-агыйын) база ынчалдыр шаңналган.

Машина-биле инек саар аныяк мастерлерден республика чемпиону атты Любовь Киселевна (Татар АССР-ниң «Кураловский» совхозу) болган Владимир Тутин (Рязань областың Касимов районунуң «Коммунизмче орук» колхозу) чедип алган. Оларга бичелдың медальдар тывыскан.

Чемпионаттың шылгаралдыг түңнеглер чедип алган бөлүк киржикчилерин монгун болган түлер медальдар-биле, хүндүлел бижиктер-биле шаңналган. Оң эки малчынналардан машина-биле инек саарының дөртүү бүгү-эвилел конкурузунга Россия Федерациязының аддарын камгалаар команда туруктуганган. Ол конкурс Латвий ССР-ге августа болур.

ШИЛЧИИР ТУК ТЫВЫСКАН

Респотребсоюзтуң АТК-зының коллективи тоску беш чылдың шинтипрлиг, үшкү чылының ийиги кварталында республиканың автотранспорт будуруулегериниң аразынга бирги черип алган, социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп үнген. Ол коллективке СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, обпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

АТК-ның чолаачылары ийиги кварталда чүүк соортүрүнүң планын 105,9 хуу, күш-ажылдың будуруқчулуунуң планын 114,7 хуу күүсеткен болгаш бир тонна чүүкке хамаарыштыр соортулгенин бот-үнезин 4,1 хуу чигеткен, көрдүнген планындан ажыр 15 муң рубльдин орулгазын алган.

Будуругледе чолаачылар бригадалары боттарының аразында социалистиг чарышты калбартпышаан, коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп хүндүлүг атты чедип алыр дээш туружуп турарлар.

Ийиги кварталдың түңнели-биле алыргаа Николай Куратининиң удурткалы чолаачылар бригадазы тиилекчи болган. Ол бригадага коллектив 50 рубльди шаңнап кылдыр тывыскан. А түе-түе чолаачылар аразынга чарышка Федор Хольшин, Михаил Огородников, Валерий Митин болган Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Парамон Петров олар хүн бүрүнүң планывыг даалгаларын 30—40 хуу ажыр күүсеткен.

Чолаачыларның машиналары үрелиишкин чок ажылдарынга септекчилерниң кирип турар үлүг-хуузу база бар. Септекчилерден Иван Зинкер, Юрий Ерефеев, Алексей Богаров олар шылгараашнар.

Амгы үеде респотребсоюзтуң АТК-зының чолаачылары, септекчилери ол чедишкиннеринге ара доктаавайн, улам сорук кирип, үшкү кварталдың планын база хуусаа бетинде күүседир дээш ажылдап турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: АТК-да бедик мергежилдиг дарганнарның бирээзи ИВАН КАРЛОВИЧ ЗИНКЕР (солагай талада) биле кампаниа ЛЕОНИД ЗЛАСЕНКО.

СААНЧЫЛАРНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Сүт-бараан фермаларының аразынга чарыштың тиилекчилеринге ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң, «УГБА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем, бистин Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң Петропавловка фермалары болган деп саналы. ол фермаларга 600 рубльдин шаңналарын тыпсыр деп медээни радиога чарлапкан, а дараазында ону республика солунналарынга парлаан. Бистин ферма коллективиниң кежигүннери ону оорушку-биле ыынап каап, бот-боттарывыска байыр чедирижип турдувус.

Бистин фермада 191 саар инек бар. Оларның бирээзиндеи-не бирги чартык чылда 904 кг сүттү саап алган. Ийи чүс чыгыы инекти 7-ле саанчы саап турар. Оларга 26-27-28 саар инек онаажыр кылдыр быжыглаан. Саанчылар электросаалданы эки шингээнин алган болгаш онаашкан ажылын бергедээшкин чокка күүседип турар.

Бистиң саанчыларывыс хүнүн-не 1 тонна 450—1 тонна 460 кг сүттү будуруп, инек бүрүзүнден 8 кг чедир сүттү ап турар. Ону багай эвес көргүзүг деп санап турар бис.

Бирги чартык чылда саанчылар аразынга калбарган чарыштың тиилекчизи Анна Даваа болган. Ол саар инек бүрүзүнден-не 1040 кг сүттү сагган. Салчак Өшкү-Саар саар инектен-не 959 кг сүттү, Галина Уксаар — 953 кг сүттү сапташ, ийиги, үшкү черлерни алган. Оон ооскө саанчылар Анай Сувактың, Лиза Чокнекоолдуң, А. Н. Давааның, Наташа Мижиттиң чедип алган көргүзүгүлерин багай деп болбас.

Фермаңың сүт-сааны элбек бооп турары кадарчылардан база улуу-биле хамаарыжыр. Инек кадарчылары Салчак Ламбык, Шимит Дамба, Шимит Кок-оол олар база ак сеткилдиг ажылдап турар дээрзин демдеглээр херек. Бистин кадарчыларывыс чүгле инектерни оттуг черлерже кадарып турар эвес, тараанын база тарымал мал чемнериниң кадагаланын эки тургустунганы-биле база мактадыглар. Тараа шилү фермаңың мырынай кажаанының чанында ынай чаттыын чоруткан хиреде, ол малга бастырбаан дескн, сырый үнүп олурар.

Бистин ажыл-дерээвисти сан-чурагайлар-биле көргүзерден аңгыда ажылын чарудулгазы-биле база көргүзүп болур. Эртенги саалайны 5 шакта эгелээр бис. Ол 7 шак чартык турда доостуру биле, инектерни дораан оларже үндүрер. Кадарчылар инектерни хүндүс одарладып-даа, тевээдежип-даа хүзээр.

Кежээки саалдыны 6 шакта эгелээш, ону сес шакта доскаш, инектерни дыштандырып каар бис. Ажыл шагын ынчаар чурумчудуп алырга, кижилерниң ажылынга таарымчалыг, продукт баар мал аңаа чанчыгып каар.

Бистиң ажылывыста бир эки деп демдеглээр чүве болза, бо чылын 195 бызаанны мениң дорукторгаш, дужаап бергенивис болур. Олар колхозтуң кодан малынга немешкен.

Тарып боозадылганы беттэрывыс кылып турар бис. Тодаргайлаарга, осеменатор болдум. Мен тарып боозадылганы ажыгланы инектерниң кызыраар чоруун болдурбастаан.

Сүт продуктуларын сайгарып турар дугайында каш сөс. Бис сүттүң ээ арыг болуруглээш демисежип турар бис. Сүт сагдына бээрге-ле ону дораан Ильинкаже (колхоз төвүче) чорудуп турар. Ында бистиң соодукчувус бар. Оон соонда ону сүт заводунче чорудар.

Петропавловка фермазының ажыл-ижин допчулап чугаалаарга мындыг-дыр. Тоску беш чылдың үшкү чылының ийиги чартыы эгелээн. Ынчангаш ам-даа улам шудургу ажылдаар бис.

Мария ДАВАА,
Петропавловка сүт-бараан фермазының эргелевчизи.

СҮТ-ХӨЛДҮҢ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчылары болгаш оон түскай эртемниглери ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар, мал кыштаглашкынынга үлегерлиг белеткеңир дугайында республиканың көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилеринге кыйгырыгны үндүрген болгай.

Совхоз бо чылын 1830 тонна сигенни, 7300 тонна силосту белеткээр соруглалыг. Сегээн созуңге төлептиг ээ болур дээш сүт-хөлчүлер малга чем белеткээрин шалыпкын темпбиле чорудуп турарлар. Дирекция, партия, профсоюзил комитеттери бо тугума камчаныны чорударынче онза киҥээнгейни салып турар. Үш механизастаттынган бригаданы тургускан. Амгы үеде сигенни хол-биле, ааът машиназы-биле кезер, болер 27 звенода 155 кижи хаара туттунган. Олар аразында социалистиг чарышты салып алган эрес-шудургу ажылдап турарлар.

Совхозтуң ажыл-ишчилери бо хүннерге чедир дөрт чүс бежен гектар черниң сигенин кезип, ооң 400 гектарының сигемин белгеш, 24 сараатты тургузуп аңнан. Сиген белеткээриниң планы 19 хуу күүсеттинген. Хей сиген белеткээр дээш салбырлар аразында хайыккан социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Киров салбыры чоруп, сиген белеткээр планын 27 хуу күүседипкен. Ол салбырда Монгуш Доржунуң удурткаңы механизастаттынган бригадазы шалыпчы ажыдып, он ийи кижи беш кожуглуг трактор-биле сигенни кезип, болуп сараатган, күш-ажылдың будуруқчулуун эртирген чылдан бүдүн чартык капай бедиткен. Ол бригаданың кежигүннери кыска үеним иштинде 120 ажыг тонна сигенни сараатган алган. Ында трактористер Монгуш Эрес-оол, Сат Кара-оол, Борис Сортуй-оол олар хүн бүрү ажыл нормазын 110—120 хуу күүседипкен, ескелерге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Ол-ла салбырда хол-биле сиген кезип турар Куулар Борбак-оолдуң, Кара-Чыраа сүтбараан фермазында Ондар Чолдак-оолдуң звеноларының социалистиг чарыштың шалыпчылары болуп турар. Чөөкта чаа совхозтуң дирекциязы болгаш партия, ажылчын комитеттери сигенчилерниң социалистиг чарыжының башпайгы түнелин үндүрген. Аңаа бирги черни Монгуш Экер-оолдуң звенозу алган. Ол звенога алдар болдуруп, совхоз төвүнде Күш-ажылчы алдарның Кызыл тугун кодүрген. Ийиги черни алган Кирев салбырда Монгуш Доржунуң механизастаттынганы —звенозунга шилчиир кызыл вымпелди тывыскан болгаш ортехтиг белек-биле шаңнаан.

Ишкинде Ховалыг Аралдиниң удурткаңы хову-трактор бригадазы чарышка үшкү черни эгелээш, акша-биле шаңнаткан.

Совхозта партия комитедин болгаш партия эге организациялары сигенчилерниң ортузунда чарыштың дээштиг кылдыр организастап, звеноларда, бригадаларда агитаторларны болгаш политинформаторларны быжыглаан. Чамдык бригадаларда партия болгаш үлүсчү контроль бөлүктерин тургускан. Олар күш-ажылады организастарын эжиндип, ажылдың шыпарын хынап, арыг-бага, харагаң, тал аразында үнген сигенни артырбайн, ажаал алырын организастап турар.

К. ХЕРТЕК.

ГДР-НИҢ НАЙЫСЫЛАЛЫНДА ФЕСТИВАЛЬ ОДУН КЫВЫСКАН

ГДР-ниң найысылалы фестиваль ажыттыварының хүнүн манаашаан турган. Июль 28-те, ол хүн келгенде, чылы назынның улуг байырлалын коор, аңаа киржир дээш, бодунчулер теп-кудумчуларга үнгүлеп келгеп. Делегейниң 140 чуртунуң аныяк салгакчыларының класс-шинчи колоннаары хоорайны кежиидир Делегей аныяктарының стадионучо чорушкан. Хоорайга хөгжүм аллгаазы дыргыл чаңгыланып турган. Ырлар, бөрөөл сестери делегейниң улустарының янзы-бүрү ыыдарыңдан ыңдыалып турган. Ол хүн ол хоорайга чыылганнарның шуптузун ыңдыг үш сес аваледдештиргеп: Эң-сеткил каттыштырылгазын! Тэйбын! Найырал!

Амгы фестиваль — ооң дугаар, юбилейжи. Беш диптиң оолдар, кыстарының тайбың, социал дешилге болгаш эң эки келир үе дээш империализмге удур демисселинин үлегер-чижээ болган аныяктарның фестиваль шимчээшкини делегейге 26 чыл дургузунда үргүлчүлеп келгеп.

Фестиваль бүргүү делегейниң аныяктар шимчээшкинин назбартырынга чугула үе-чада боор, боттарының хүрээлеңин оолдар, кыстарны сыры катгыштырарынга, аныяктар организацияларының ажыл-чорудулгазынга кол утпалыышкыннарны айтып, таварыштар башкарарынга ол дуза чедирип келгеп. Ю үзээда бала ыядыг. Амгы фестивальга белеткел чорун турда, янзы-бүрү чуртталга аныяктар биле студентилерниң 1700 организацияязының төлээлекчилээн 135 надколл белеткел комитеди ажылдап тургаш. X фестивальниң «Империализмге удур эң-сеткил каттыштырылгазы, тейбың болгаш найырал дээш!» деп ном дозугну барымдаалаар, аныяктарның эң калбак кежиктери эвилелдепкеп.

Вьетнам Демократтыг Республиканың төлээлери болган Мурнуу. Вьетнамның патриотту аныяктарының төлээлекчизеэ индир чаны-биле эртерге, адыш часкаашкынналары диңмирээп. Маадыр вьетнам улус-биле эң-сеткил каттыштырылгазы делегей аныяктарының эң чугула хөрөө боон келген болгаш боон-даа турар. Амгы фестивальдың кол темаларының бирээзи ол болур.

Олөрның соонда чурттарның адаттынар эге үжүктеринең аайы-биле дараалаттыр Египет Араб Республиказы, Алжирниң, Анголаның, Аргентинаның, Афганистаның төлээлери чорупкан. Индирлерге турганнар Бангладештиң аныяктарынга ийиг байыр чедиргеп. Бодуңуң хамаарышпас чорууң дүмчеглеге чаалап алган, ол аныяк күрүне эртеен IX Бүгү делегей фестивальның үениле турғустунаалак турган.

Стадион Чилиниң аныяктар төлээлериңе чүрөктиң ханыңдың байыр чедирип үткээн. Ол чуртка фестиваль белеткелди шыңгыы политиктиг демисселге эртеен. Республиканың аныяктары боттарының улуг-шуптузунуң революстуг чаалап алыышкынарын делегей империализмниң болган ишкин реакциянның чимзенилиишкиннеринден камгалаарынга улуг үлүг-хуузу киргеп.

Чехословакияның болган Польшаның, Японияның, Францияның база АКШ-тың аныяктар делегациязыларына тыныгланнар ийиг байырны чедирип турганнар.

Адыш часкаашкынналары үзээм күштелип, диңмитгелп турган: «Совет аныяктар делегезиниң», «Ленинчи комсомолга — ура!», «Найырал!» — «Фронтшафт» дээн бөрөөлер чаңгыланып үнген. Бо фестивальга Советтер чуртунуң аныяк салгалын 45 национальдарының муң хире ээ эки оолдар, кыстары төлээлээн. Бистиң чуртувуң олигур Кызыл тугун олимпиецкен чемпион Александр Медведь бедик-биле тудуп тораан.

Байырлыг чыскаалдыг X Бүгү делегей фестивалы эртип турар чуртувуң аныяктарының төлээлери хаттан. Чер бөмбүрзөөнің чалыы назынының салыш-сеткилди хайыктырган бо шуулганын белеткээринге онза харысаала ГДР-ниң аныяктарынга онаашкан. Ынчаарга боттарының интернационалчы хүрээлегзин күүседипшаан, ол чуртуң аныяктары бо чугула соруглаңы алдарлы-биле күүсеткеп. Социалистиг немец күрүненин аныяк салгалының делегаттарынга байырны чедирбишаан, фестивальга келген аалчылар эвилеп-задек аалы бөү-биле хүлээп алганы дээш ГДР-ниң аныяктарынга чагай өөрүп четтирилгенин илгереелеп турганнар.

Чалыы назынның каас шинээк байырлалдыг чыскаалы доозулган. Ынчангаш шыырлыг оруктарга ажык тос машина чедип келген, оларны 1947 чылда Прагага, 1949 чылда Будапештке, 1951 — Берлинге, 1953—Бухарестке, 1955 — Варшава, 1957—Москвага, 1959 — Венага, 1962 — Хельсинкиге, 1968—Софияга болгулаан фестивальларның эрткилеп чорээринең болган чылдарының дугайы сагыындырып кээр кылдыр каастап шиңээ хаая. Машиналар чөрүп олурлаш, ооскүлээй берглээн. Олардан оттуг чыырткылар тутпулаан аныяктар үнгүлеп келгеплээн. Чалыы назынның байырлалдарын эртиргеннең шиңмелдилер боттарының фестивальчы оттуг чыырткызы аныяктарының Бүгү делегей шуулганынга эстафета кылдыр дамчылып бергеп.

120 фанфарның музыкантылар ыңдыг үдезилеттинген. Чер бөмбүрзөөнің чалыы назынының салыш-сеткилди хайыктырган бо шуулганын белеткээринге онза харысаала ГДР-ниң аныяктарынга онаашкан. Ынчаарга боттарының интернационалчы хүрээлегзин күүсеттинген

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

«1973 чылдың улус ажылагый планын хуусаа бетинде күүседир дээш үлетпүрүүн, тудугнун болгаш транспорттун ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-ның докладаалынга дүүштүр «Тыва тудуг» трест социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш, ону күүседир дээш чамдык боттуг хемчеглерни алган. Трестин тудугжулары төскү беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылында эвээш чарыгдалды үндүрүп тургаш, эки шынарлыг, хөй продукцияны күүрегее баар деп кыйгырыг-биле ажылдап турарлар.

Трестке хамаарышкан тудуг организациларының партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары партияның XXIV съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттанды-рар дээш социалистиг чарышты дээштиг организастап, будурулгенин курлавырын долуу-биле ажыглап, мурнакчы арга-дүржүлганы калбартып, масса-политиктиг болгаш организаксаң ажылды күштелдирип чоруткавының түнелинде чамдык ажыл-агыйжы чедиишкиннерни бирги чартык чылда чедип алган.

Ылангыя чаа техниканы шинчээдип алыр талазы-биле чамдык боттуг ажылдарны № 48 тудуг эргелели кылып чоруткан. Моон мурнунда бир ажылчын кижи 7 дөрбелчин метр кылыр турган болза, ам штукатур ажылынга механизастаттынган арганы ажыглай бергенинин түнелинде 14 дөрбелчин метрни кылыр апарган.

Бо чылдың май айга Красноярскинин кол тудуг эргелининин 4 трестинин толаалекчилериниң киржилгези-биле бистин бригадаларывыстың базазынга мурнакчы арга-дүржүлгә солчур талазы-биле чаргылаа болуп эртken. Анаа Е. С. Краснобаевaның, Н. Коптеваның шеверлекчи бригадалары күш-ажылдың түскай мергежилин канчаар чедип ап турарын чугаалааннар.

Шак ындыг эки арга-дүржулганын түнелинде Кызылда № 48 тудуг эргелелининг Е. С. Краснобаевага үдуртkан тудуг бригадазы хүн нормазын доктаамал 140—150 хуу күүседип келген. Мынчангаш ол бригада чартык чылдын социалистиг чарышнга бирги черни алган. Оң ышкаш «Кызыл тудуг» эргелининин Б. Белковка үдуртkан дашчылар бригадазы, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиденен К. Зуевтин, «Тыва даг-дугу» эргелелден К. Алдын-оолдун, «Тыва кобальт тудуг» участогунган эш Карповтун бригадалары бирги чартык чылга эки түнелдерни коргүзүп, социалистиг чарыштын тиилекчилери болганнар.

Бригадалардан аңгыда, боттарының ак сеткилдиг күш-ажыллы-биле макталга кирип, эш-оорүнун хүндүтөлгин чедип алган, социалистиг чарыштын тиилекчилери — тудугжулар бисте кайы хөй. Оларга «Кызыл тудуг» эргелелинден П. Конен, Т. Тулуш, С. Борбак-оол, № 48 тудуг эргелелиндеп Р. Григорович, В. Чаймин, «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелиндеп К. Данзырык, К. Салчак болгаш өскелер-даа хамаарыжыр. Кижилерниң хүүда ышкыг чедиишкиннери үстүнде адаттынган эргелелдерниң партия, комсомол болгаш профэвилел организациаларының социалистиг чарышты чүгле бригадалар, звенолар, цехтер аразынга калбартып чорудуп турарын эскерип, а түс-түс кижилер оргузунга дээштиг организастап турарын коргүзүп турар.

Бо чартык чылда намтанбиле «Тыва тудуг» трест күш-ажылдың будурукчулуун бедидерининиң планын 104,5 хуу күүсеткен. Эртken чылдың бо үезинге деннээрге, ол 10,2 хуу хөй болган.

Кызыл хөорайда туруг организациялары ынчангы керекселдери шыгжаар бир складты, бир станция тудуун, 17424 дөрбелчин метр чурттаалга бажынын ажыглалга киирген, азы эрткен чылдын бо үезинге деннээрге, чурттаалга шилү 58 хуу өскен.

Ынчалза-даа чамдык тудуг эргелелдери кереэ ёзугаар кылыр тудуг ажылдарының планның даалгаларын күүсеткеннин. Ылангыя «Тыва даг-дугу тудуг» эргелели ону чүгле 96,2 хуу, «Тыва кобальт тудуг»—80,3 хуу, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели — 89,3 хуу күүсеткен. Бо эргелелер ажылчыннар оргузунга масса-политиктиг ажылды дээштиг организастап, ылангыя моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкинин калбаа-биле чорудуп, чарышты массалыг калбарткан турган болза, эки түнелдерни чедип алыр турганийих.

Ол ышкаш «Тыва кобальт тудуг» участогу күш-ажылдын будурукчулуун бедидер талазы-биле бар аргаларны долу ажыглавайн турар. Инда партия организациялары социалистиг чарышты организастаарынче кошкак кичээнгейни салып, анаа удуртулганы кошкадып, чарыштын түнелдерин ой-шаанда үндүрбейн келген.

Бо чартык чылда чедир күлүшмээн ажылдарның түнелинде трестин тудуг организациялары 2667 кижизүн ажылын үекен. Оон иштинде № 48 тудуг эргелели — 797, «Тыва даг-дугу тудуг» эргелели — 686, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели — 565 кижи-хүну оскунган. Бо даярге үстүнде тудуг эргелелдериниң партия организацияларының политмассалыг болгаш кижизидилге ажылдарын кошкак чорудуп келгенинин түнелиндир.

Бо бүгү четпестерни болдурбас дээш инженер-техниктиг ажылдакчылар ол талазы-биле чугула хемчеглерни ап, цехтер, бригадалар, түстүг кижилер аразынга социалистиг чарышты калбартырынга идепкейлиг киржир апаар.

«Тыва тудуг» трестин партия, комсомол, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниитн организациялары социалистиг чарышты моон сонгаар улам калбартыр дээш чамдык боттуг хемчеглерни ап, политмассалыг болгаш организастыг ажылдарны чорудар. Трестин тудугжулары төскү беш чылдын шиитпирлиг, үшкү чылында бедиткен социалистиг хүлээлгезин болгаш боттарының салдынган соруглаларын күүседир дээш шүзүрүг ажылдап турар.

Ч-Д. ОНДАР,

«Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи.

МУРНАКЧЫЛАР

Моңгүн-Тайга районунун малчыннары төскү беш чыл планының шиитпиргиг, үшкү чылының баштайгы чартының түнелин үндүрүп, чылдың арткан айларында кылыр ажылдарны тодараткан. Чартык чылды түнээн хуралга чаржын турары Өвүр районнун толаалекчилери база киришкен.

Районнун ажыл-агыйлары 1973 чылдың бирги чартының коз-кол коргүзүглер талазы-биле багай эвес доозкан. Малдың кышкы кададын, ажаалда-тежээлдезин биилдиг организастап, шүдүргү ажылдаанының түнелинде, дыка хөй малчыннар малдың үлүг бодун-даа, чаш төлүн-даа менди камгалап алган. Чижээ, «Малчын» колхозтун № 1 бригадазының хойжулары Бичеоол Дыртыына, Тейнин Дамдын олар төрүүр 100 хойга онааштыр 97—100 хураганны доруктурган. Ол-ла ажылагыйның сарлык бригадазының кадарчызы Бортан Очур төрүүр 100 сарлыктан 98 бызаны алган.

«Мөген-Бүрен» колхозтун хойжуу Делгер-оол Хүлер-оол 100 хойга онааштыр 101 хураганны ап, районнун малчынларының социалистиг чарыжында бирги черни эзлээн. Ол колхозтун хоочун хойжузу Иргит Комбу 100-тен 100-ту алган. Агаар-бойдустун байдалы берге болза-даа, 87-ден 101 чедир хураган алган хойжуларның саны бо чылын хөй болган.

Колхозтар бо шиитпирлиг чылда мал бажын өстүрериниң планын күүсеттиишаан, күрүнеге чартык чылда өгт, дук садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен. Районга хой кыргылдазын организастыг чоруткан болгаш ол чугула кампания ам адакталып турар.

Колхозтардан социалистиг чарышка «Мөген-Бүрен» тиилекчи болган. Ол ажыл-агыйга СЭКП райкомунун болгаш райкүүскомнун шилчнир Кызыл тугун тывыскан. Бригадалардан ол-ла колхозтун № 2 хойжу бригадазы мурнакчы болган, районнун Күш-ажылчы алдарның тугун анаа тураскаадып көдүрбүшаан, шилчнир ымпелди тывыскан.

Ынчалзажок чартык чылда чедир ажыглаттынмаан ажылдарның түнелинде трестин тудуг организациялары 2667 кижизүн ажылын үекен. Оон иштинде № 48 тудуг эргелели — 797, «Тыва даг-дугу тудуг» эргелели — 686, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели — 565 кижи-хүну оскунган. Бо даярге үстүнде тудуг эргелелдериниң партия организацияларының политмассалыг болгаш кижизидилге ажылдарын кошкак чорудуп келгенинин түнелиндир.

Ынчалзажок чартык чылда чедир ажыглаттынмаан курлавырлар болгаш болдунар аргалар эвээш эвес болуп турар. Колхозтарның күрүнеге саткан малдарының күш-дегтеги ортумактан шоолуг-ла өрүлевээн. Куду денелиг арган мал сатканының улазындан колхозтар орулга алыр туржук, карылгалыг болган. Садар малды тускай үлеп үзер, семиртир азыраар ажыл чоруттунмаанының түнели ол-дур. Ынаы-бүрү чыдагааннардан малдың олуп хораар чоруу кайы-даа колхозка эрткен ийи-үш чыл дыңыдан эвээжээр хамаан чок харын көвдеп турары дуурениг. Хорааи малдың орнуу чоннуң хуузунда малын садып алырының аргазы-биле дугаан болур-ла харын. Ынчалзажок ол курлавыр-даа чоп ажыглаттынын болур төлээде, колхозчуларның хуузунда малынга-даа чогуур ажаалда-тежээлдеин, четчир чем-суурну тургузар херек. А херек кырында колхозтарда байдал ындыг эвес. Ол ышкаш ийи колхозтун кайызыда хойдан эвээш дук алган—бир башка онааштыр 1,2—1,3 кг. Бо чүнү хереченип турарыл дээрге, дуктун чидирип эвээш эвес болган-дыр.

Малчыннар чарыжын түнээш, чылдын арткан чартының улам-на күжениишкиниг ажылдаарын, бар арга-курлавырларны бүрүн ажыглаарын, ынчангаш күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының планын бүрүн күүседирин шиитпирлээнер.

С. МОЛДУРГА.

ЧУРУКТАРДА: «Малчын» колхозтун мурнакчы хойжулу Тейнин ДАМДЫН биле ол-ла колхозта сарлык кадарчызы Бортан ОЧУР.

О. МАСПЫЙ-ООЛДУН фотолары.

Кызыл туктар киискээн ферма

Беш чылдың кижилери

МАЛЧЫННАР НААДЫМЫНЫҢ хүнеринде Кызылдың культураның болгаш дыптанмалганың Гастелло аттыг парыгында чартык чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилеринге болгаш Наадымның бүгү киржикчилеринге тураскаатkан театржыткан коргүзүг болуп эртип турган чүве.

Ынчан бир-ле кижиниң «Экин» диттеп үвүн дыңнап кагдым. Хая корнүн келиримге, мээң чаңгыс чер-чурттуум, Чоон-Хемчик районнун «Большевик» совхозунун мурнакчы саанчыларының бирээзи Анна Ондар бо тур. Мендилешкеш, элээн хөөрежип чугаалашканывыс соонда:—Чер-чуртувуста онза солуун чүү болуп тур, эки ажылдаш, наадымнап келген шпкажыл?—деп, оон айтырдым.

— Солуун чүве-ле хөй. Дүүн малчыннар Наадымынга тураскаатkан байырлыг хуралга олуруштум. Чартык чылда күрүнеге сүт садар планын 118,9 хуу, эттиг — 105,4 хуу, дуктуг — 170,5 хуу күүсеткеп, бистиң район чартык чыдыңы социалистиг чарыжының бирги черни алган, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тин шилчнир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Анаа канчап чорааварыс боор—деп, ол өөрүшкүлүг чугаалады.

— Силерниң Арыг-Бажы фермаларның коллективи база-ла шаңналга четкен чорду, але?

— Чартык чылда эки ажылдаан болдур бис ийин. Республиканың сүт-бараан фермаларының чарыжынга ийи черни алган, бистиң коллектививис Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң болгаш обл-профсөвүлелдиң Хүндүлел бижим болгаш 600 рубль-биле шаңнаткан. А мен «Москвич» деп чаа машинаны колчег чок садып алыр әргеви чедип алдым—деп, саанчы тайылбырлады.

— «Москвичиниң»-даа аптар деп барган шпкажыл силер?

— Элчег чокка садып алыр талон барда чүү боор...

— Фермаар бирги чартык чылда арестиг-ле ажылдаандыр. Ол чедиишкинин канчап чедип алганынар дугайын чугаалап берип көрүдерем, Анна?

Саанчы мээң сөолгу айтырымга долу харыны берген чүве. Ол бодунун районунун болгаш ажылдап турар коллективиниң ажыл-херээ дээш сеткил-сагыжы дүвүреп чоруур кижилериң бирээзи болду. Коммунист Анна Ондар ылангыя фермазының ажыл-агыйының дугайында меңээ хөйнү-ле чугаалап берди.

Арыг-Бажы фермазы Борбак-Арыгның үстүнде каас, чараш чурумалдыг черде турар. Инектиң эъткир, сүткүр чоруун чедип алырынга таарымчалыг, серпин, от-сигенниг черни шилип алганы чеде эки. Механизастаттынган бо чаа ферма эрткен чылын ажыглаага киргеп. Даштыг-Тейге турган коммунистиг күш-ажылдың фермазының коллективи ам ында ажылдап турар.

Фермада сес саанчыга 200 инекти быжыглаан. Олар инекти электрилиг аппарат-биле саарын бо хүнгерде 50 көпеек кылдыр эвээжеткенин демдеглээн. Бо дээрге саанчыларның кызымаккай, ак сеткилдиг ажылының түнелин-дир.

Масса-политиктиг болгаш организакчы ажылдарны ферманың коллектививиге кадбартып чорударынга ферманың коммунистери идепкейлиг чоруун коргускеннер. Коллективте тос коммунистен тургустунган партболүк бар. Оңу Бакаан Кара-Сал эки удуртуп турар. Коммунистер саанчылар, кадарчылар ортузунга лекция, беседаны план бүгаар чорудуп келген. Ылангыя чоокта чаа СЭКП ТК-ның Чөнгүвее секретары Л. И. Брежневтиң Америка болгаш Францияга аян-чоруунун дугайында ферма эргелекчизи Иргит Күдер-оолдун кылган беседазы солун болган.

Социалистиг чарышты түстүс саанчылар ортузунда эки организастаан. Декада, ай, квартал аайы-биле оон түнелинин үндүрүп, тиилекчи болганнарны шаңнап-мактап турар. Ферманың болгаш саанчыларның ажыл-ижин коргүзүг самбыразынга доктаамал көргүзүп, эки ажылдаан кижилерни Хүндүлел самбыразынга киирип, хана солунга бижип турар.

Ол ышкаш Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи «Чыраа-Бажы» совхозтун Шык-Бажы фермазы-биле социалистиг чарыштыг. Олар чарыштыг фермазынга арга-дүржүлга солчуу-биле доктаамал барып, олардың ажыктыг чүүлдерин боттарынга шиңгээдип ап келгеннер. Шак ындыг улур-дедир ажылдаткын ийи ферманың кайызынга-даа ажыктыг хөй чүүлдерни берген.

Арыг-Бажы фермазында культура-массалыг ажыл база эки тургустунган. Ферманың бот-тывыгыр артистери совхозтун ажыл-ишчилеринге солун программалыг концертти көргүзүп турар эвес, а районнун чамдык колхоз, совхозтарынга база-ла ажлап чедип турар. Ылангыя чоокта чаа олар - «Чыраа-Бажы» совхозка концерттиг барып чорааннар. Бо ажылды коммунист Кара-Сал Бакаан эки удурткан. Ол ышкаш фермада библиотека салбыры бар. Оон эргелекчизи Валентина Иргит саанчыларны, кадарчыларны, ажылчыннарны солун номнар-биле хаңдырар талазы-биле эки ажылдап турар.

Масса-политиктиг болгаш организакчы ажылдарны ферманың ажыл-ишчилериниң ортузунга ында партия болгуның эки тургусканының түнелинде, бо коллектив чартык чылда эки көргүзүглерни чедип алган. Ынчангаш чартык чылда ажыл-ишчи чедиишкиннери дээш ферма СЭКП Чоон-Хемчик райкомунун болгаш райкүүскомунун шилчнир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Оларны кызыл-булунда көскү черде азыы каан.

Совхозтун бо фермазы төскү беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылын чедиишкиниг ажыл-ишчи-биле доозар дээш социалистиг чарышты калбартып, бо хүнгерде улам кызымаккай ажылдап турар.

К. САРЫГ-ООЛ

ЧЕДИРИЛГЕНИ ЭКИЖИДЕР

Мурнуку чылдарның деңелиивге бодаарга Чоон-Хемчик районнун «Искра» колхозунда почта чедирилгези дыка бакыраан. Ажылчы чоннуң чагытkан солуун-сеткүүдүн болгаш чагаа-бижиин чогуур үезинде эдерининге чедирер талазы-биле колхозта парткомнун, көдээ Советтиң талазындан дээштиг хемчеглер албайн келген.

Колхозтун Теректе № 1 хөвү бригадазының кежигүннери чагытkан солуун-сеткүүдүн чамдыкта бүдүн айда-даа албайн баргылаар. Ол ышкаш ырак-узак одарларда малчыннар чагытkан солуун-сеткүүдүн 8 ала 10 хонук эрткенде ээлдеваашкынныг ап турар.

Эрткен чылгы солуун-сеткүүл чагыдылгазының кампаниязының үезинде будулгаазыннар база турган. Бо чылдың ийиги чартының-да чагытkадывыс «Шын» солуннуң чаңгыс-даа номерин ап номчувадывыс. Бистиң амгы чурттап турар хүнеривисс дээрге кайгамчыктыг хайынмышкынныг үе-дир. Республиканың ажыл-ишчилери төскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш бүгү чурттаазы дег ажыл-иште хаара туттунган турда ийи-чаңгыс кижилериниң харыысалга чогундан солуун-сеткүүл номчуваска бөгөй-дир.

Чоннуң чагытkан солуун-сеткүүл, чагаа-бижиин чогуур үезинде эдерининге чедирер дээш көдээ Советтиң харыысалга талазының талазындан, бо бүгүнү парткомнун контрольга айыры негеттинип турар

М. МӨНГҮШ.

* * *

Найысылал Кызылдан Сесерлиг суур 24-ле километр черде, эвилел үжүр-дүзалыг орук кыдында турар. Бо суурда почта харыысазазы болгаш радио дамчыдылгазының байдалы дыка четпес тургустунган. Суурда бажыңнарның раңдозу чамдыкта бүдүн неделяда ыыттавайн баар.

А чоннуң чагытkан солуун-сеткүүлү 2—3 хонук ээлдеп кээп турар. Маңаа тодаргай чижек. Чоокта чаа Баян-Кол, Ачылыг Баян Баян-Хем районнун «Кызыл тараачын» колхозунуң малчыннарынга чордум. А бистиң суурда үш хонук бурунгаар үнген солуннар бээлп келгээнде, малчыннар ол-ла хүн үнген солуннарны номчуп турар болду.

Телеграммалар чедирилгеп мырыңай эдептиг. Сесерлиг суурнуң чурттакчыларына баар телеграмма баалтай. Туруп хоорайга баар, оон чагаа-биле бир демеш келир-дир.

Суурда чурттакчы чоң эрбын, «Саян» совхозтун хөй ажылдыг үлүг салбырының төвү. Сесерлигжилер суурунга почта салбырын тургузуп, анда ажаалга кассазын ажыдарын дыка-ла күзеп турар.

Т. ИРГИТ.

КАДЫР-ӨӨСТҮҢ ЧАЙЛААНДА

«Тоора-Хем» совхозтун Май-1 салбырының 3200 ивизин ыраанны Кадыр-Өөсте чайлагладып турар. Ында 26 кодан бар. Кадарчылар эрткен кыштың эки ажыл, төрээн 888 мыңдыларының анайларын менди алганнар.

Дуржулгалыг малчыннар Ак Мылчыгыр, Деверек Күнзекмаа, Ак Деңгиме, Ак Чазыйбан олар 100 мыңдыдан 80—86 анайны камгалап ап, социалистиг чарышка тиилекчи болганнар.

Ферманың ивижилери бирги кварталда 61 тонна зэтти думааган.

Совхоз дирекциязы, партком, ажылчын комитеди малчыннарның амыдырал-чурттаалгазын эскижидеринче доктаамал сагыш салып турар. Фермада радиостанция, приёмник, библиотека ажылдап турар. Хоочун почтачы Ак Чочанчык малчыннарның чагытkан алганы солун-сеткүүлдерин чогуур ойунде чедирип турар. Радист Севен Сандан, библиотекарь Ноя Комбукай, ферма эргелекчизи Санаа Чамдыгыр олар ивижилер ортузунга лекция, беседаларны номчуп турарлар.

Кадыр-Өөстүң ивижилери малының чайгы одарын шын чорудуп, малдың ортумактан өрү семис деңгелдиг турарын чедип алырын, ыңнын ыыттаар черлеринге 10 бажыңны тудуп алырын хүлээнгеннер.

Ыраанны чайлагда ивижилер фермада мал эмчизиниң чогунга, агитбригаданың оларга аалдап барбайын турарынга, кышкы үеде политворедилгени организаставайн келгенинге хомудап турарлар.

А. ДОРЖУ.

Тоджу район.

Көдээ Советтерде

ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ ИШ

Малга чем белеткээри тараа ажаап алыышкыны дег базе бир харыысалгалыг ажыл болгай. Бир эвес сигенни чогуур үезинде кезип, болбаазырадыш, сараатпан албас болза, оон хоолузу баскыраар дээрзин малчын кижи эки билир. Ынчангаш бо хүнгерде колхозтарның, совхозтарның күжениишкини ынаар угланган.

Мал чеминиң белеткели — көдээ Советтериң бир кол кичээнгей салыр айтырыы. Маңаа оларның организакчы, удуртукчу, контрольчу ролю улуг салдарны чедирер. Улуг-Хем районнун Кок-Чыраа көдээ Советиниң бодунуң девискээринде совхозтун салбырлары малга быжыг чем-суур тургузар ажылды сиген дээлдезининиң баштайгы хүнеринден эгелээш шынгыы контрольга тургускан.

Эрткен неделяда көдээ Советтиң күүскомунуң хуралыга «Улуг-Хая» совхозтун Кок-Чыраа салбырында сигең белеткелиниң айтырыын чугаалажып корген. Салбыр бо чылын 1500 тонна сигең белеткээр планныг. Сигең кезилдезин эгелээри-биле ынаар 10 трактору, сигең кезер, болер агрегаттарыны болгаш 45 кижини хаара туткан, оларны үш звено кылдыр үскеп. Бир звено механизастаттынган, ийи звено оңгар-чингил, ыыштар аразы, буга унварындаң, машина эртип ыыдавас үлүг эвес черлерден хол кадыры-биле сигең кезер сорулгалыг.

Салбырның төлдеринде чайгаар үнген сигенниң дүжүдү эки, хамык үжүр оңу аажап алырында. Сигенчилер каш-ла хүн дургузунда 132 га черниң сигенин кезип, 206 тонналы сараатпан.

Күүскомунуң хуралынга баштайгы ажылдарны түңнеп коргеш, оон темпизи ам-даа кудуу, сигең белеткээр звеволар ам-даа чогуур күжениишкин чок ажылдап турар дээрзин демдеглээн. Бар турар аргаларны санап коорге, үш звено ниитизи-биле хүнде 60 тонна сигенни чайлыг белеткеп шыдаар. Ынчалаа-даа олар үзе-ле 40 тонна чедирип турар. Кок-Чыраада Очур Кара-оолдун удуртkан 7 кижи составтыг звеновозу июль 19-ка чедир 15 тонна сигенни белеткээн турда, Алдыы-Шынзада Сенээп-Хуурак Херлиштен баштаан 19 кижи составтыг звено ол-ла үе иштинде база 15 тонна сигең белеткээн болуп турар. Ажыл түңнелиниң ангы-аңгы чылдагаанындан — оңу шын, будурукчулуг кылдыр организаставаанында. Ол чорукту дарый чайладып, мал чемнең белеткээр аяслыды үениң негелдезинге чедирер бөдүк темпилиг чорударын салбыр эртелекчизи О. Домүр-оолдан күүскөм негээн.

Совхозтун малчыннарынга көдээ чурттакчылар чогуур дузаны чедирер чемчеглерни күүском база чугаалашкан. Көдээ Советтиң девискээринде турар албан, организацияларга черлеринге сиген кезер талазы-биле шеф дузазын чедирериниң планын бадылаан, ол чугула кампанияга чурттакчыларны киириштирери база көрдүзен. Оларның күжүн чөп ажыглап, шефке ажыглаар транспорт болгаш оскедаа-чогуур херекселдерни белеткээрин салбыр эргелекчизинге дааскан. Сиген кезилдезининиң үезинде культура-массалыг чемчеглерни база ажылдап кылган.

Мал чеми белеткээр чугуда кампаниягa көдээ Советтиң депутаттары онза идепкейлиг киржип, чоннуң ынаар организастаар, боттары хүүда үлегерин коргүзер дээрзин күүскомга демдеглээн.

Совхозтун Кок-Чыраа салбыры малынга долуу-биле четчир чайгаар үнген сигеннерни белеткээр бүгү аргалары бар. Кол чүве—ону чедиишкиниг боттандырарында.

О. ТАВАА.

ЭРЕСТИГ ЧЫЛГЫЧЫЛАР

Чылгычылар Ак Доглаамай, Кол Бичейен 400 ажыг чылгывын хур-менди чыл ажырганнар. Төрээн 75 беден 75 кулун четче алдынган. Чаш мал алырын ам-даа үргүлчүдеп турар. Ынчангаш Тожуда «Тоора-Хем» совхозтун Май 1-ги салбырының чылгычылары 100 беден 80 кулун естурүп, доруктурар дээн хүлээлгезин ажыр күүседип шыгаарынга бүзүредилгер.

Эрестиг чылгычылар ян-не ырак одарларның бирээзи—Ак-Сугнун көктүг, шыктыг тайгаларынче малын одарладып үндүре берген, инда чайлаглап турарлар.

* * *

Хоочун чылгычы Доспан Дудеп Улуг-Хем районнун «УТКА 25 чылы» совхозта ажылдап турар. Оон хайгаарал-ында 149 мал бар.

Бо чылын чылгычы төрүүр 56 беден ол хире кулунну чеңди алырын хүлээнген. Амгы үеде 49 бе төрээн. Оларның кулуннары онча-менди.

О. ТУЛУШ.

Колхоз тургустунганының баштайгы чылдарындан эгелээн Бадый Шокар тудугга ажылдап келген. Эки тудугжу диртип мактадып-даа чораан. Ынчалза-даа ол дөрт чыл бурунгаар мергежилин эскертип, харыысалгалыг ин — малчыннарын шилип алган. Эрткен чылын ол төрүүр 100 өшкүден 108 анайны, а бо шиитпирлиг чылда 110 анайны камгалап алган.

ЧУРУКТА: Тес-Хем районда «О-Шынаа» совхозтун өшкү кадарчызы Б. ШОКАР.

А. ДЕМБРЕЛЬДИН фотозу.

ӨӨРҮНЧҮГ ТҮҢНЕЛ

Хой кыргыыр бачым үеде Арыг-Узуу суурга чорааш, совхозтуң төп конторазында мал ажылының специалистеринии әрээлиңге баргаш, анда олурганнар-биле мендилештивис.

— Экии, Борис Иванович Мындзагы ажылымны уламчылаан. Базыр-оол Донгаковичиге ужуражыр сагыштыг келдим — дидим. «УТКА 25 чылы» совхозта малдың кол амчызын Б. И. Горячев мынча дей-дир:

— Билир мен, дуңмай. Шаравинниң бригадазы ам хөөн кыргыдыл тур. Анаа баарымда бетинде, партком секретарыга кире дүжээл.

Ол улуг ажыл-агыйның партия комитединиң секретары Н. Л. Кыпың-оол ук хойжу бригаданың дүгайында телевиденнеге дамчыдар кино тырттырар дээнивисти билир, анаа баш удур белеткелди ол организастаан.

Делгем, чырык кабинетке кирип келгиривиске, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Николай Лопсанович Кылың-оол ынчан дорааи-на чоруптарыңга, ажылдан киришкеринге белеп болду. Чоп ортузунга ажылдап чаңчыккан, сагыш-соваңгыр, ёзулуг ажыл-ишчи болганындан ол чонунга хүндүткеледир.

Төп кыргыда пунктузунче чоруп олурувуста, Балыр-оол Донгаковичиниң аразын дорт аъдын мунукан, даг теңээниң артындан кашпагай чеди-зип үнүп олур. Оон ажылы база ындыг—кезээде чай чок, бачым. Мал одарларынга-даа, хой кыргаан азы чуттая черлерге-даа ол анаа турбас, кижилерни ол-бо ажылче организастаан, оларга дузалашкан, оларның-биле ажыл-ишчин дугайын чугаалашкан турар.

Ынчан малчыннар Новембриның бүдүүзү чүве болгай. Кыргында пунктузунуң көскү черлеринде ажыл-ишчилерни чаа-чаа ажыл-херектерже, төску беп чылды чедиишкиннер дооскарынче кыйгырган лозун, плакаттарны аскылаан. Төп пунктуга ынчаарга түс ажыт электрә хачылыг агрегат әртенги хаяадан кежээки ишкире чедир ажылдап, оон аңгыда, алдан ажыг кижи хол хачызы-биле кыргып турган. Хачыларның шиилээн даажы, кижилерниң хөгүүт чугаа-сооду, шәәр малдың хөлээлээни — каңдыг-ла бир хөгжүм музыка дег боол турган.

Б. Д. Шаравиниң удуртканы № 1 хойжу бригадазының малчыннары он ажыг кодан 7 муң ажыг хөөн маңан улуктеп чок сүрүп кааш, кыргылданы түгле беш хүн иштинде организастыг эрттирип, шалычы ажылдаан. Оон түңнели-даа өөрүнчүг болган: бүдүүн дуктуг тыва хойнуң баш бүрүзүнден бригада ортумаа-биле үш килограмм-дан хөй дүктү кыргып олган. Төрүүр түс хойга овааптыр бригада 98 хураганны алган. Эрте төрээн хураганнар ам барык улуг хойлар-биле деңнежи берген. Кодаңнарның күш-деңгели шыырак. Ынчангаш чартык чылдың планнары кол көргүзүглер талазы-биле бүрүн күүсеттингеп.

Бо дээрге, ук бригаданың малчыннарының кыш, чай чок чымыштыг ажыл-ишчи түңнээн дүүшүү чурагайлар-дыр. Кол чүве — хойжуларның күш-ажылчы соруу бо чылын кайгамчык бедик. Чүге дээрге, бо чыл тоску беш чылдың онзагадаларын боттандырарынга шилтиргени чыл. Оңу чедиишкиниң дооскары ажылагыйның экономиказын улам ыңай быжыглаарынга чугула базым деп малчын бүрүзү бедик харыысалга-биле билип турар.

Ол дугайын биске бригадир Б. Д. Шаравия-даа, оон бригадазының кежигүннери, хөөчүн малчыннар Монгуш Чамзырынович Чаш-оол, Түлүш Ламбевич Хавакчык болган өскелер-даа улуг бүзүрел-биле чугаалап олурдулар.

Шивээлиниң делгем чайлагларынче орукка чоруусута, ол быжыг бүзүрелдиң үндезини кедээ ишчилериниң коммунистиг үзел-бодалының быжыкканында, экономиктиг билиниңде бедээнгидеэ деп, Николай Лопсанович чугаалап чорду. Анаа дээштиг салдарны оларның боттарының политиктиг, күш-ажылчы идепкейи, партия дирыгыышкынының системазынга оөредилге, чоп ортузунга политмассалыг ажыл чедирип турар.

Совхозтуң Иштии-Хем салбырында партия эге организациязының кижизидилге болган организас-массалыг ажылы соолгу чылдарда коскуубиле экижок. коммунистерниң бот-ыдепкейи дыка бедээн. Иниитпиин мал ажылының харыысалгалыг участоктарында кижилер-биле билдилиг ажыдап билир организакчы коммунистерни эге организациянның бюро кежигүннериңден быжыглаан. Хөөчүн коммунист Түлүш Дарыкаевич Ламаны № 1 хойжу бригадада быжыглаан. Пенсияже үнде-даа ажылгыр, соруккур ол кырган хойжуларга үргүлүү барып, оларның ортузунга политмассалыг ажылды чорударынга дээштиг салдарын чедирип келген. Салбырда партия эге организациязының секретары. шында сес чыл школазының директору Т. Дары-Сүрүң малчыннарның база күзелдиг далчызы, өөреникчилер-биле кады оларга оон-концерт көргүзүп, шефтеп бо-ла чеде бээр.

Партбюроңуң чоокта чаа болган хуралынга хөй кыргылдазының база чүүлдазының дугайында бригадирлеринең отчедун дыннап чугаалашкан, тус-тус хойжуларның чайлар черлерин тодарадып, чайгы үеде мал чеми белеткээринең болган кыпталгар сеңгелгеш торударының талазы-биле хемчеглер дугайын тугаалажып көргеп.

Иштин-Хеминиң хойжуларын ам Шивээлиг, Артыы, Иштии хемнер баштарының серии чайлагларынче көжүп үнүлей бергилээп. Чаагай чайның хүн бүрүзүн чөп ажыглап, малын эки семиртип алыр дээш чарыпты олар калбартып турарлар.

Ә. ДАРЖАА,
журналист.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

ВАРШАВА. (СЭТА). Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Премьер-Министри Фам Ван Донг баштаан ВДР-ниң партия-чазак төлээлериниң ПУР-га чорааи албан хуузунда найыралдың аян-чоруу доозуйган.

Вьетнам төлээлер ПУР-дан чорупкан. Аэродромга төлээлерни ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич, Польшаның өске-даа партия, күүгүне ажылданчылары үдээн.

ЧАЛАЛГА ЁЗУГААР

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ниң чалааның ёзугаар Палестинаны хостаарының организациязының күүсномунуң даргазы Я. Арафатка баштатиан үк организацияның төлээлери Берлинде чеде берген.

ЧЕЧЕКТЕР САЛГАН

БЕРЛИН. (СЭТА). Аныяктарның болгаш студентилерниң X бүгү-делегей фестивалында Совет Эвилелиниң, ГДР-ниң төлээлериниң кежигүннери Берлинниң Трепт-парыгынга баргаш, Совет хостаичы-дайынчыга алдар болдурган турасиаалга чечектер салган. Төлээлериниң өмүнээзинден салган чечек богаазында «Силерге четтирдивис, совет солдаттар» —дээн бижиктиг, совет төлээлериниң салган чечээниң богаазында «Бистиң Ада-чуртувустуң маадырларынга алдар болгаш мактал» —деп бижээн.

Чилиге хамааты дайынын болдурбас дээш

Июль 26-да чили реакция база катап ханныг үүлгедиишкинни кылган: оларның чоруткан террористери Чилиниң президентизиниин алъютантызы капитан Артуро Арайюну араатанзыг ёзу-биле өлүргеннер. Июнь 29-та шериг үймээни бүүрап дүшкеидаа болза, бүтпес идегеттер президент Альенденин улусчу чазаанга үдүр үүлгедиишкиннерин ам-даа соксатпайн турары оон илереэн. Шериг үймээни үндүреп дээн ораллажыышкынны чазакка дпынчы боол артқан ажылчы чоннарның болгаш шериглернин күчүлүг удурланыышкыны-биле базып каап болгай. Чогум-на оон соонда чазакка үдүр идегеттер боттарының тактиказын өскерткеш, чепсектиг күштер-биле чоннун аразынга месилдежиишкиннииг сегиржип алыышкынны өөскүдер дээш бүгү чүүлдерни ажыглап турар апарганнар. Ол соолгу хүннерде улусчу чангыс аптин чазаанда кирип турар эрге-чагыргаларга болган партияларга үдүр үүлгедиишкиннерни кылырынзан ангыда, бүтпес идегеттер Чепсектиг Күштерниин төлээлекчилериигге үдүр шаап халдаашкыннарны кылып турар. Артуро Арайюну өлүргеи чорук — аиаа-ла таварыга эвес-тир. Өлүрүкчу үүлгедиишкиннер үргүлчү боол турар апарган. Чоокта чаа барыын үзелдиг идегеттер вице-адмирал Исмаэль Уэртаның квартиразынче, а ол ышкаш офиперлернин өг-бүлелери-биле кады чүрттап турар бажынче частыр бөмбүктерни октаан болгаш оон-даа өске элээн хөй үүлгедиишкиннерни кылган. Чилиде хамааты дайынның өөскүп үнүп болуру ындыг айыылдыг байдал тургустунуп кел чыдар.

Чили улустуң санап четпес каража-когаралга болгаш ажыг-шүжүгге чедирип болуп чепсектиг месилдежиишкинии болдурбазы-биле президент Альенде июль 25-те Чилиниң ажылчы чоннарының чаңгыс аай профтөвүнүн каттыжыыпкыныиың пленумунуң хуралынга чүве чугаалаан. түргустелган байдалды политика талазы-биле шиитпирлээри-биле бүгү-ле партиялар болгаш организациялар-биле чугаалажыышкыннар кылырынче кыйгырган. Иинти-национал эргежыктар дээш санал-өнаа солчуушкуну хамыктың мурнунда дүрүм ёзугаар эрге-чагырганы быжыглаарынче үтланган болур ужурлуг дээрэйи ол онзалап демдеглээн. Чижээ, ол чүрттүн таваржып турары экономиктиг бергелерин ажып эртер сорулга-биле инфляция-биле демисел дугайында, продукция будүүзүн үндүреэни көөдедир. бүдүүлгени организастаарын экижидер болгаш аъш-чем продуктуларын хуваар талазы-биле дүрген хемчеглер дугайында айтывырларны чугаалажырын сүмелеп турар.

Президентинин саналын чүрттө калбаа-биле деткип турар. Оны хөй-иниитиниң ыяа хөй көскү ажылдакчылары база детпээн. Ол ышкаш христиан-демократтыг партияның чамдык ажылдакчылары болгаш католиктиг, хүрээ-хиитпик дүрүткүчүлары база чүүлдүгзүнүп көрүп турар. Чилиниң Компартиязының Чингине секретары Л. Корвалан Сантьягога чүве чугаалаан. чазактың талалакчызы эвес-даа болза, хамааты дайынга үдүрлаиып турар кижилер-биле чугаалажыышкынны кылып база болдурун демдеглээн. Ынчалзаа дүрүм ёзугаар эрге-чагырганы дүжүрер болгаш эрги үеин катап түргүзар дээш чүүнүп турафлар-биле кандыгдаа чугаалажыышкын түрүп болбас ужурлуг деп, ол сагындырган.

Президент Альенденин саналын чүрттүн салым-хүүзүнга үдүг ужур-дүзалыг боол турар. Ол санал Чилиниң болгаш оон үлүзүнүн айыыл чок чөрүүн болгаш чечектелиишкиниң үнелеп көрүп турар ёзулуг патриоттарның бот-боттарын ыяк билир болдурунче оруктуг ажыдып турар.

(СЭТА).

АГРЕССИЯ ОДААН УЗУТКААР

ССРЭ-ниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказының ачызында делегей байдалы шалыпкыны-биле экижип турар бо хүннерде Чоокку Чөөн чүкте дүшкүүрлүг чорук улуг дүвүрээзиинни болдурун турар. Израильдиң кожазы араб күрүнелерге удур агрессия политиказы ол девискээрниң бүгү улустарының, ооранын-биле кады Палестинаның араб улузунуң-даа дүрүм ёзугаар эргелерин болгаш эрге-ажыктарын хандырып, девискээрлериң бүдүн болур чоруун чедип алырынга идиглиг болуру чугаа чок.

Израильдиң төлээлекчиэи Текоаның чугаазы Чоокку Чөөн чүк кризизин үзе шиитпирлээринче утланган бүгү хөмчеглерге Тель-Авив шуут удурланып турарын көргүскеп. Ол үстүнде айыттынган резолюцияны хүлээп алырын болдурбас дээш бар-ла шаа-биле орааллажыышкынны кылган.

Бадылаашкынга киржириидеи ойталаан Кыдаттан аңгы бүгү чурттар сес күрүнениң киирген төлевилели дээш бадылаан. Ынчалза-даа Каттышкан Штаттар ол төлевилелге удурланыышкынын илередип, хүлээп албас деп шиитпирлээн. Ол ийи чурттуң ук резолюция төлевилелин хүлээп алырындан ойталааны Чоокку Чөөн чүк айтырыын шиитпирлээринге шаптыктаашкынны болдурган, ынчангаш Вашингтон бо талазы-биле Тель-Авивти деткип турары оон улам тодаргай көзүлгеп.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ ХӨГЖҮДЕРИНГЕ ЧУГУЛА

ТОКИО. «Агаар-бойдустуң өскерлиичеи чоорту аиаа чүве болуп бар чыдар» деп, Японияның метеорология эргелиниң информация бюрозунуң эргелекчизи С. Миядзава чугаалаан, бо чылын агаарның температуразы болгаш өлүшыктың деңнели хөй-хөй он чылдарның ортумак көргүзүглериидеи улуу-биле ылгалдыг болган дыка хөй черлерниң узун дажының уштуп эккелген.

Агаар-бойдустуң чылда ортумак көргүзүглериидеи өскерлиишкиннер Японияга база улуг болган. Бүгү чуртта ур ве дургузунда соок болуп уламчылаышаан. Ол дыка хөй районнарда көдээ ажыл-агый культураларынга шыңгыы когаралды чедирген. Март айда Токиога түгле 10 миллиметр өл-шык дүшкен, ол дээрге сөөлгу 20 чыл иштинде эң куду деңнел болур. Ынчаарга июньның баштайгы он хоногтарында аиаа аиаадазындаи ийи катап хөй өл-шык дүшкен.

Планетага агаар-бойдустуң өскерлиишкиннерин баш удурын чугаалаары кижи төрелгеттенге улуг ужур-дузалыг, ол сорулга-биле эртемден-метеорологтарның делегейге кады ажылдажылгазын көгүдерп эргежок чугула деп, С. Миядзава чугаалаан.

(СЭТА).

БАЛЫКЧЫ-СОНУУРГАКТАРГА

БЕРЛИН. ГДР-ниң 50 чурттакчызының бирээзи-ле балыкчы-спорттуг деп кежигүн билеттинг. ГДР-ниң балыкчылар эвилелиниң 300 муң ажыг кежигүнериниң аразында 13 муң херээженнер болгаш 90 муң ажыг аныяк оолдар база кыстар бар.

Балыкчы-спортчулар Балтий далайның эрик чоогунда сугларын болгаш иинти шөлү 30 муң гектар хемнерни, көлдерни ажыглап турар. Балыктаарынга сонуургактар эки тура бригадалары болуп каттыжып алгаш, республиканың балык байлактарын доктаамал кам-галаары—бүгү-иинтиниң херээ. Бо билдингир. Ынчалза-даа ол эки лоауң дыка хөй таварылгаларда чүгле кыйгырыг болуп артып турары хомуданчыг. Самчыгдакчыларның, оорларның херээн прокуратура, суд, милиция органнарынче шилчидип бээрге, ону чогуур үезинде, дарый көрбес, харын-даа будаар чүүлдер бар. Улус судтары бистин негелделеривисти ой-шаанда шиитпирлевес, а суд күүсекчилери ореиг кижилерден оре төлеттирер талазы-биле шиитпирлиг хемчеглер албайн турар. «Найырал» совхозта рабкоопка ажылдап тургаш, каш-ла чыл буруигаар улуг дудагдал кылган Шыжаның орезин төлеттирер дугайында Улуг-Хем районнуң улус судунуң шиитпирии Чөөн-Хемчик район судунче чорудуп бөргөн турган. Ынчалзаада күүсекчи хуудусту ол судтуң ажылдакчылары чидиринкен болган. Ынчангаш самчыгдакчы Шыжаа «Тыва» совхозта ажылдап, чурттап, турза-даа, чаңгыс көпеек-даа төлевейн турганы илереэн.

Ол ышкаш Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң кежигүнү улуг хемчээлдиг дудагдал кылган Сат Чигжиттен оон орезин төледир дугайында күүсекчи хуудусту ол колхозтуң баштаар черинче чоруткан турган. Ынчаза-даа колхозтуң бухгалтериязы ол кижиден чүү-даа тыртпаан, а суд күүсекчиэи ону база контрольдаваин турганы тодараан.

Шыжаа биле Чигжиттиң херектерииге холбаштыр, оларның орезин «Тыва» совхозтан болгаш Ленин аттыг колхозтан тыртар дугайында негелде билдиримшкиниин 1972 чылдың ноябрь айда Чөөн-Хемчик районнуң улус судунче шилчиткен бис. Бөгүнге чедир бо талазы-биле кандыг-даа хемчег алдывмаан.

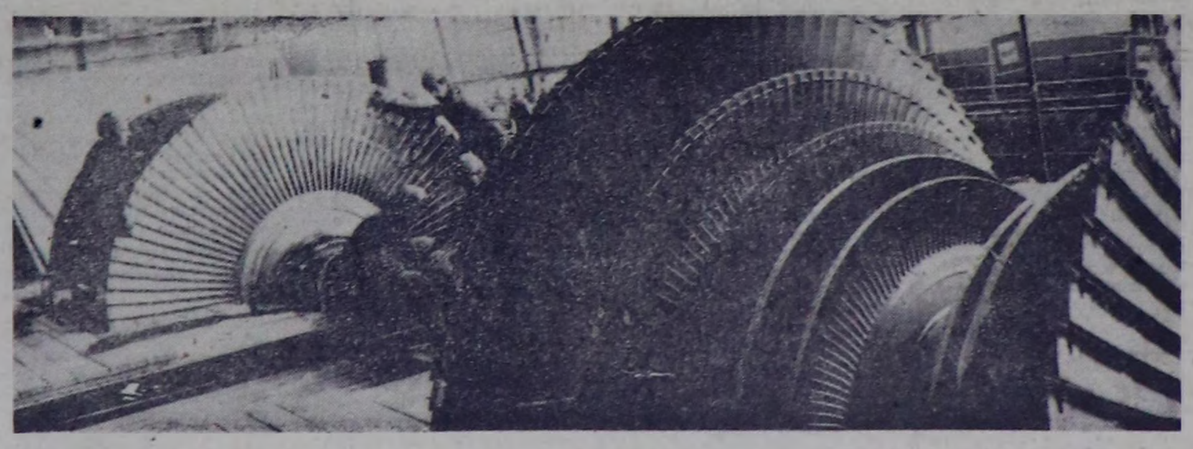
Иинтиниң өнүүзүнүң камгалалы дээш туржуру бистиң база бир хүлээлгебис. Ону Тываның кооператорлары эки билип, ол дээш бүгү хемчеглерни ап, оон-биле тоску беш чылдың планныг даалгаларын болгаш боттарынысха алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш соруктуг ажылдаар ужурлуг бис.

А. СИДОРКИН,
Тыва респотребсоюзтуң кол бухгалтери.

БУХАРЕСТИДЕ БАРГАН

БУХАРЕСТ. (СЭТА). РКП ТК-ниң болгаш РСР-ниң чазааның чалааның ёзугаар ВАЧП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Премьер-Министри Фам Ван Донг баштаан ВДР-ниң партия-чазак төлээлери албан хуузунда найыралдыг аян-чорук кылып, Бухарестиде чеде берген.

Аэропортка төлээлерни РСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы И. Г. Маурер болгаш өске-даа албан кижилери утиаан.

«Хагенвергер-III» электростанция—социалистиг дем каттыштырылга чурттарының чеднишкиниг кады ажылдажылгазының база бир үлегерчижээ. ГДР-ниң тудугжулары Совет Эвилелинден, Венгриядан, Польшадан, Чехословакиядан барган тускай эртемниглер-биле кады Дрезден округта бүс күжү-биле ажылдаар станция тудуп турар. Ол станция хүрен хөмүр-дашбиле ажылдаар.

ЧУРУКТА: полик монтажчыларның 500 мегаватт күчүлүг турбина роторун эптеп турары. Немец өнүүктерге ол турбинаны Ленинградка будүрүп бээр.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

УЖУДУУШКУНДА „АПОЛЛОН"

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Каттышкан Штаттарга космос корабли «Аполлоину» салып үндүрерин боттандырган. Орбитага ужар космос станциязы «Скайлэбтиң» иштеги экипажын олурткаш, ол корабльди салып үндүрген. Экижаптың составы—Алан Бин, Оуэн Гэрриот болгаш Джек Лусма олар. «Аполлон» корабльди Флорида штатта Кеннеди шеиектеи «Сатури-1В» ракета-хөлге ап үндүргеш, чер чоогунда төлевилеттинген орбитага чедирген.

Ужудуушкун программазын ёзугаар космонавтар 59 хоиук дургузунда ужудуушкун кылыр. Космонавтылар ол үеиң дургузунда медицина шенелделерин болгаш эртем шинчилелдерии кылыр.

КАМНАЛГА ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИР

Улустуң өнүүзүнге камныг болуру социалистиг экономиканың байдалынга хамаарыштыр үнүп турар негелде-дир. Социалистиг өнүү-херектиии камгалаары дээш, чидириглерни болгаш ажыы чок чарыгдалдарны болдурбас дээш хажык чок демиселди чорудары СӨКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринде онзалай демдеглеттингеп. Ол негелделер хереглекчилер кооперациязынга долузу-биле хамаржыр. Кооператорларда аажок хөй хөреиги бар болгай. Түгле Тываның кооперация организацияларында 4800 кижи ажылдап турар. Оларның холдарын хүнде-ле бир миллион рубль дамчып эртип турар. Миллион-миллион рубль түңнүг үлеттүр болгаш аъш-чем барааннары оларның бот-харыысалгазында турар. Ынчангаш иинтиниң өнүү-хөреиииң камнаар, камгалаар айтырыг кооперация ажылдакчыларының мурнунга эң чидии-биле тургустунуп турары билдингир.

Республиканың хереглекчилер иинтилелдериниң колдуу-ла чидиргилери, самчыгдалдарны, чарыгдалдарны эвээжедир, орулгалыг ажылдаар, сан-хөө байдалын экижидер дээш күжениишкиниг ажылдап, оон ачызында багай эвес уре-түңнелдя чедип алган. Ылаңгыя Каа-Хем, Таңды, Бии-Хем, Эрзин, Тожу райоиары, Кызыл болгаи Балгазын сельзоиу, «Өөк», «Найырал» болгаи «Элегес» совхозтарында рабкооптар чылдың-на бо талазы-биле шудургу ажылдап келген. Бо чылдың бирги чартыында Бай-Тайга болгаш Чөөн-Хемчик райоиары, «УТКА 25 чылы» болгаи «Элегес» совхозтарда рабкооптар оре-самчыгдал болгаш оорлаашкын чоруун болдурбаан.

Ынчаза-даа бөгүнге чедир кооперация шугумунда эскиттинмээн бүгү ореҥерии түңү хой болуп артып турар. Оиу дагыи эгидип эп шыдавайн турарывыстың тылдагаиы — чамдык хереглекчилер ониледеери бо талазы-биле харыысалга болгаш контроль чок, оре-самчыгдалдар-биле демисеппес, орулга планыи күүсеппес, хуулчулар дадмырыи чедир чыбас, ажылагыйжы эвес чоруктардан болуп турар. Ындыг байдалдар «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы», «Тиилелге» совхозтарда рабкооптарда, Монгүн-Тайга, Өвүр, Тес-Хем, Бай-Тайга райоиларында, Тожуның кооперацияның ашныыр-тывыш ажылагыйында, республотребсоюзтуң септемге-тудуг эргелиигде тургустунган. Ол хереглекчилер иинтилелдери 390 муң рубль түңнүг эгидер ореии тыртпайн турар. Бир эвес ол хөреиииң эгидип алган болза, чаңгыс аай хевир-биле кылган 10 кодаң магазиннии тудуп болуур ийик.

Материалдыг когараилы болгаш мораль талазы-биле улуг хораны самчыгдалдар болгаш оорлаар чоруктар чедирип турар. Оон-биле түгле кооперацияның өнүүзү тетчегеттиниш турар эвес, складтарны болгаш магазиннерни ур ве иштинде хаар, саналр ужурга таварыжыр, а ол дээрге бараал саарылгазынга база улуг шаптык болур. А кол-ла багай чүве—ол үеде чуруттакчы чоннуң бараан хандырылгазы үстүү бээрге болуур.

Ынчангаш самчыгдалдар болгаш оорлаар чоруктар-биле демисел, оларны баш удур болдурбазы — кооперацияның бүгү ажылдакчыларының болгаш хөй-иниитиниң хереэ болур.

Самчыгдалдың болгаш оорлаашкыиның болуп турар чылдагаанзары — бир талазыида, материал-харыысалгалыг ажылдарга душкап-на кижилерни хүлээп ап турарында. Оларды ореге мурнунда оор чорук, самчыгдал дээш шиитпирип чоргааннар, арагачылар, дуржулга чок кижилер болуп турар. Оон-биле чергелеттир кооперацияның яиы-бүрү мөргежилдиг ажылдакчыларыа-биле кижилдилго акылы хөпчүг кошкак, олардан негелде сула, оларның ажылынга болгаш чуруумуга контроль чогуур негелдезинге четпес. Чүгле ыиды: байдалдың харазыидаи соолгу үеде «Сүт-Хөл» совхозтуң рабкооперунга 25 муң рубль түңнүг 10 самчыгдал болганы илереттинген. Харын-даа эвээш бараанныг столоваяның буфединиң эргелекчизи 2400 рубльдя самчыгдаан болган.

Ийи талазында, инвентаризацияны болгаш ревизияны чогуур үезинде эвес болгаш шывар чок чорудуп турар. Кииридде-чарыгдал документилерии чогуур үезинде түргузарын негевейн, киргеи акша-көпеекти дораан дужаап турарын чедип албайн турар. Складтарда, садыг черлериидеи нормадан ажыр барааи артышпкыны хөй. Бараан хүлээп алырда кичээигей чок болуп, оптуг кижилерге негелдир таварылгалар бар.

Садыгның болгаш иинтиниң чемненилгезиниң ажылдакчылары боттарының дөргүл-төрелдеринге, таныш-көрүштеринге бараанны чедирип бээр чорук копчуг хөй. Ол дээрге ийитиниң материалдыг өнүүзүн хүлээп алган кижи ону бодунуң хууда өнүүзү ышкаш көөрүнүң илереидир. «Чегдиришкин» түге чедире бээрин бодаиайн, а «чээп ап» турарлар чээли берикчизин «тамыже» кииp идип турарын хереэке албас сеткил-дир. Шак ыиды, хойнуң карманын бодунуң карманы-биле будлар чоруктар-биле демиселди калбартыр ус келгеи. Чоокта чаа Өвүр районнуң улус судуи (шиитпкекчи эш Күжүтет) аъш-чем бараанварывыи эргелекчизи турган дудагдал кылган Салчак Серемзаның хереэи коргеш, ол кижиден чээли ап турган районнуң харыысалгалыг ажылдакчыларының дугайында тускай доктаал үндүргеш, чогуур черлерже чоруткаиы копчуг чөп.

Магазиннер, даректар, столоваялар оорлаан таварыштаарны ореиии көөрге, оон чылдагаанны чүгле багай камгалалдан болуп турар. Төсиыл кылдыр колдуунда кырган чөнүк азы чалгаа-сула, арагачы кижилерии ажылдадып алган, сигнализация системазын хайгаарап, ону чоп ажыглавайн турар таварылгалар эвээш эвес. Бай-Тайга районнуң Найырал суурда магазиии таңныылы Даваын Күжүтет бо чылдың апрель айда ажыл үезинде арагалаи алгаш, ужуи калган. Ону элээди оолдар көрүп каап эзирикпейиниң карманыидан бир шил арагаиы уштуп ишкеш, оон соонда магазиннии оорлааннар. Ол-ла районуң бир таңныылы аъш-чем складынче киргеш, аиаа бир хонук арагалап турганын кым-даа эскербээн. Дараазында хүн оозу чанар дээш, складтың соңга караандан үнүп турган, эзириниң улуу-биле черге кээп дүшкеш, удуп каарга, ам ону көрүп каан.

Бо бүгү чылдагыаннар дээрге хереглекчилер иинтилелдериниң удуртукчуларынга билдингир түүлдер-дир. А ону чайладыр дээш түге хемчег албайн турарыл? Ол дээрге, чамдык райпо, сельпо, рабкооп даргаларының, оларның кол бухгалтерлериниң, садыг киидистериниң эргелекчилериниң бот-харыысалга чогу-дур. Ындыг эштер, чижээлээрге, «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда рабкооп даргалары кооперацияның өнүү-хөреиииэиң камгалары, ол дээш харыысалгалыг болуру түгле материал-харыысалгалыг кижилерден эвес, харын оларның боттарындан бир дугаарында хамаарыжыр дээрэйи үттүп турар.

Кооперация өнүүзүнге камналгалыг болур талазы-биле айтырыгга респотребсоюзтуң баштаар чери доктаамал кичээигей салып турар. Ону чөвүлелдин, баштаар черинң хуралдарында тодаргай чугаалажып, буруулугларга хемчег хүлээдип турар. Хереглекчилер иинтилелдериичe боттуг дуза чедирер сорулга-биле ыиаар харыысалгалыг ажылдакчылар болгаш дуржулгалыг специалистер бригадалары сургакчылап чоруп турар. Чижээлээрге, түгле июнь айда бүгү хереглекчилер иинтилелдериичe болгаш респотребсоюзтуң бодунуң будүрүлгелериичe 50 ажыг ажылдакчылар үнүп, организакчы ажылды чоруткан. Мындыг хемчеглер чогуур түңнелди берип турар.

Иинтиниң өнүү-хөреиииэин карак огу дег камнаар, ынчангаш ооң ажыглалынга ынак, ооң чылдагаанын чүгле багай камгалалдан болуп турар. Ону элээди оолдар көрүп каап эзирикпейиниң карманыидан бир шил арагаиы уштуп ишкеш, оон соонда магазиннии оорлааннар. Ол-ла районуң бир таңныылы аъш-чем складынче киргеш, аиаа бир хонук арагалап турганын кым-даа эскербээн. Дараазында хүн оозу чанар дээш, складтың соңга караандан үнүп турган, эзириниң улуу-биле черге кээп дүшкеш, удуп каарга, ам ону көрүп каан.

Бо бүгү чылдагааннар дээрге хереглекчилер иинтилелдериниң удуртукчуларынга билдингир түүлдер-дир. А ону чайладыр дээш түге хемчег албайн турарыл? Ол дээрге, чамдык райпо, сельпо, рабкооп даргаларының, оларның кол бухгалтерлериниң, садыг киидистериниң эргелекчилериниң бот-харыысалга чогу-дур. Ындыг эштер, чижээлээрге, «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда рабкооп даргалары кооперацияның өнүү-хөреиииэиң камгалары, ол дээш харыысалгалыг болуру түгле материал-харыысалгалыг кижилерден эвес, харын оларның боттарындан бир дугаарында хамаарыжыр дээрэйи үттүп турар.

Кооперация өнүүзүнге камналгалыг болур талазы-биле айтырыгга респотребсоюзтуң баштаар чери доктаамал кичээигей салып турар. Ону чөвүлелдин, баштаар черинң хуралдарында тодаргай чугаалажып, буруулугларга хемчег хүлээдип турар. Хереглекчилер иинтилелдериичe боттуг дуза чедирер сорулга-биле ыиаар харыысалгалыг ажылдакчылар болгаш дуржулгалыг специалистер бригадалары сургакчылап чоруп турар. Чижээлээрге, түгле июнь айда бүгү хереглекчилер иинтилелдериичe болгаш респотребсоюзтуң бодунуң будүрүлгелериичe 50 ажыг ажылдакчылар үнүп, организакчы ажылды чоруткан. Мындыг хемчеглер чогуур түңнелди берип турар.

Иинтиниң өнүү-хөреиииэин карак огу дег камнаар, ынчангаш ооң ажыглалынга ынак, ооң чылдагаанын чүгле багай камгалалдан болуп турар. Ону элээди оолдар көрүп каап эзирикпейиниң карманыидан бир шил арагаиы уштуп ишкеш, оон соонда магазиннии оорлааннар. Ол-ла районуң бир таңныылы аъш-чем складынче киргеш, аиаа бир хонук арагалап турганын кым-даа эскербээн. Дараазында хүн оозу чанар дээш, складтың соңга караандан үнүп турган, эзириниң улуу-биле черге кээп дүшкеш, удуп каарга, ам ону көрүп каан.

Бо бүгү чылдагааннар дээрге хереглекчилер иинтилелдериниң удуртукчуларынга билдингир түүлдер-дир. А ону чайладыр дээш түге хемчег албайн турарыл? Ол дээрге, чамдык райпо, сельпо, рабкооп даргаларының, оларның кол бухгалтерлериниң, садыг киидистериниң эргелекчилериниң бот-харыысалга чогу-дур. Ындыг эштер, чижээлээрге, «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда рабкооп даргалары кооперацияның өнүү-хөреиииэиң камгалары, ол дээш харыысалгалыг болуру түгле материал-харыысалгалыг кижилерден эвес, харын оларның боттарындан бир дугаарында хамаарыжыр дээрэйи үттүп турар.

Кооперация өнүүзүнге камналгалыг болур талазы-биле айтырыгга респотребсоюзтуң баштаар чери доктаамал кичээигей салып турар. Ону чөвүлелдин, баштаар черинң хуралдарында тодаргай чугаалажып, буруулугларга хемчег хүлээдип турар. Хереглекчилер иинтилелдериичe боттуг дуза чедирер сорулга-биле ыиаар харыысалгалыг ажылдакчылар болгаш дуржулгалыг специалистер бригадалары сургакчылап чоруп турар. Чижээлээрге, түгле июнь айда бүгү хереглекчилер иинтилелдериичe болгаш респотребсоюзтуң бодунуң будүрүлгелериичe 50 ажыг ажылдакчылар үнүп, организакчы ажылды чоруткан. Мындыг хемчеглер чогуур түңнелди берип турар.

Иинтиниң өнүү-хөреиииэин карак огу дег камнаар, ынчангаш ооң ажыглалынга ынак, ооң чылдагаанын чүгле багай камгалалдан болуп турар. Ону элээди оолдар көрүп каап эзирикпейиниң карманыидан бир шил арагаиы уштуп ишкеш, оон соонда магазиннии оорлааннар. Ол-ла районуң бир таңныылы аъш-чем складынче киргеш, аиаа бир хонук арагалап турганын кым-даа эскербээн. Дараазында хүн оозу чанар дээш, складтың соңга караандан үнүп турган, эзириниң улуу-биле черге кээп дүшкеш, удуп каарга, ам ону көрүп каан.

Бо бүгү чылдагааннар дээрге хереглекчилер иинтилелдериниң удуртукчуларынга билдингир түүлдер-дир. А ону чайладыр дээш түге хемчег албайн турарыл? Ол дээрге, чамдык райпо, сельпо, рабкооп даргаларының, оларның кол бухгалтерлериниң, садыг киидистериниң эргелекчилериниң бот-харыысалга чогу-дур. Ындыг эштер, чижээлээрге, «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда рабкооп даргалары кооперацияның өнүү-хөреиииэиң камгалары, ол дээш харыысалгалыг болуру түгле материал-харыысалгалыг кижилерден эвес, харын оларның боттарындан бир дугаарында хамаарыжыр дээрэйи үттүп турар.

Кооперация өнүүзүнге камналгалыг болур талазы-биле айтырыгга респотребсоюзтуң баштаар чери доктаамал кичээигей салып турар. Ону чөвүлелдин, баштаар черинң хуралдарында тодаргай чугаалажып, буруулугларга хемчег хүлээдип турар. Хереглекчилер иинтилелдериичe боттуг дуза чедирер сорулга-биле ыиаар харыысалгалыг ажылдакчылар болгаш дуржулгалыг специалистер бригадалары сургакчылап чоруп турар. Чижээлээрге, түгле июнь айда бүгү хереглекчилер иинтилелдериичe болгаш респотребсоюзтуң бодунуң будүрүлгелериичe 50 ажыг ажылдакчылар үнүп, организакчы ажылды чоруткан. Мындыг хемчеглер чогуур түңнелди берип турар.

„ОРЛЁНОК“ ЛАГЕРЬДЕ

Чагытай хөлдүң эриктерииге эртелги хүнүң керелдери ойнажажок, чаа-ла эртенгиниң 7 шак чедип чор. Садыг болгаш кооперация ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң «Орлёнок» деп пионер лагерииниң девискээри ыржым — уругларның турар шагы ам-даа элек.

Ынчалзажок лагерьге бир чаа хүнүң эгелээнин ол: лагерь начальниги Зоя Михайловна Сташевская, пионериң улуг вожатыйы Галина Ивановна Саморокова лагерьде ажылдап турар, кижизидикчи башкыларны, вожатыйларны, эмнелге ажылдакчыларын чыып алган эртенги планерканы эрттирип тур.

— Лагерьнии дүүнгү хүнү база-ла план ёзугаар эрткем. 3-кү отрядтың пионерлери Танды сыныче походтап чораан, өске отрядтарның уруглары спорт хүнүн эрттирген. «Байлак» пионер лагериниң бүтүмбүкчүдерин бистин күш-культуржуларывыс 0:3 санга үткан — деп чугаалаан, Зоя Михайловна уламчылады.—Кежээ спорт талазы-биле хөглүлгелериниң болгаш тывынгыларының клубун база эрттирдивис, ону организастаанымда чамдык четпес чүүлдер бар, өөреникчилерни аңаа эки белеткээр ужурлуг турган. Оон уламыдан дыка хөй солун айтырыглар харылаттынмады. Моон сонгаар олче кичээнгей салбас болза хоржок. Мевде бо-ла. Чүве чугаалаксап турар кижи бар бе?

— Кожавыста фермаже концерт көргүзери-биле каш шакта чоруур бис?—деп, бир вожатый уруг айтырды.

— Ынаар 11 шакта баар бис. Фермага чүтле пионерлерниң эвес, а лагерьде ажылдап чаяа башкыларның база концерти болур. Эртенги чем соонда номерлерни база катап тодарадыр бис. Бөгүмү лагерь хүнүнүң түгүн дүүнгү аяк-чоруктү эки организастаан үшкү сорядтың төлээзинге көдүртүр деп санал бар. Кандыгыл?

Чаглактыг төгерик стол артында органнар шупту чөпшээрешкен, ол хүн лагерьге хүнү канчаар эрттирерин шупту дугуржуп алган.

Удаваанда горнинуң үйү чаңгыланды. Демейлешкек корпустардан спортчу хептиг уруглар шуужуп алган маннажып ор. Олар спорт шөлүнге чыскаалыпкаш, эртенги зарядканы кылып. Чагытайның ары суугa чүнүп алды.

Тыва АССР-ниң пионер чемпионунуң алдарлыг ажылдакчызы Надежда Васильевна Кокоринага удурткан садыг-кооперация училищезиниң практика эрттирип турар бөлүк сургуулдары уругларны эртенги чемче чалаан. Пионерлер чырык, арыг столовайынга кээп, чемнеринп алгап.

Оон соонда эртенги шүгүм чыскаалын эрттирип, эрткен хүнүң түңнелин үндүргеш, бөгүн чүү кылырын уругларга дыннатты. «Орлёнокка» база бир чаа лагерь хүнүнүң эгелээнииң медээзизи — Кызыл тук бедик кинекип тур.

Чайгы театрга баяа хөгжүмнүң үнү чаңгыланып эгеледи. Уругларның шинти ыры сценага турупкаш, «Чечектелле, Тёрээн Тывам», «Эзиржиттер ужуп өөренир тур» деп ырларны уругларның музыка школазының башкызы Юрий Михайлович Соловьевтүң удуртулгазы-биле ырлап эгеледи. Оон соонда дүржулга станциязының сүт-бараан фермазынче ырлаштынаан олар чорупту.

Пионер лагерьлериге ажылдаар талазы-биле байлак дүржулгалыг башкыларның бирээзи Зоя Михайловна Сташевская-биле кады фермаже чоруп ор бис. Ол лагерьге бо чайын кылган ажылдарының дугайын мынчаар чугаалап чор:

— Биске республиканың барык-ла бүгү районнарындан 167 уруглар бирги сезонда дыштанылгазын хөглүг болган ажыктыг эрттирген. Сезон ажыдышкынының одаа, улустарның найыралының фестивалы, Иштүннүң байырлалы болгаш өске-даа солун чүүлдерни урутлар организастаан. Лагерьде ырының, танцының, чурук тырттырарының, шевер холдарның, шиппин, сутка эттиринии, балыкчыларның болгүмнери ажылдап турар. Чоок-кавы аътталарже, хөл эриин дүргаар ээн-чорук кылырынга пионерлер ыпак. Сезон санында Дус-Хөлге, дүржулга станциязының фермазынга «Металлург», «Байлак» болгаш Терешкова аттыг лагерьлерге концерт көргүзери, спортчу маргылдаалар эрттирери бистиң эки чаңчылывыс апарган.

Бо дээрге лагерьге кылдынган ажылдарның түгле чамдызы-дыр. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ында уруглар-биле ажылды солун болгаш хаңы үткалыг организастаан. Лагерьге дыштанылгазынга хамаарыштыр чамдык пионерлерниң чугаалаанын болза:

Оюпана Иргит (Бай-Тайга):

— Мен «Орлёнокка» эки дыштанып алдым, хүн бүргүү солун эртип турганымдан сеаон көнгүс билдиртпеди. Ам кедир чылын база-ла маңаа кээп дыштанып жок.

Саша Мельниченко (Кызыл):

— Лагерьге хөй эки оолдар-биле таныжып, ураа чүүл болган спорт болгүмнеринге киржип турдум. Бир эвес авам, ачам база путёвка садып берее үшкү сезонда артып каар күзелдиг мен. Маңаа дыштанырга эки-дир.

Башкы институдувуң 3-кү курузунуң студентизи Арбык Ховалыг, башкы училищезиниң 3-кү курузунуң сургуулу Вера Ондар олар лагерьде практика эрттирип турар.

— Бис уруглар ортузунга пионер ажылын организастаар талазы-биле эки чүүлдерни билип алдывыс. Улус өөредиглезиниң тергиин, пионериниң улуг вожатыйы Г. И. Саморокованың пионер ороолун дериш кылганын көөрге, онза. Шак ынчаар утка-шынарлыг, чараш дериттинген, бүгү кижизидилге ажылының төвү болган пионер ороолун өске лагерьлерде ховар. Дүржулгалыг башкылар болгаш кижизидикчилер З. М. Сташевская, Г. И. Саморокова болгаш өскелерден-даа хөй, ажыктыг чүүлдерни билип алдывыс. Оларга четтирдивис.

«Орлёнок» пионер лагеринден өске лагерьлерге үлегер болур солун, эки чүүлдер шыва-ла хөй.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: пионер отрядтың пионерлерге номчулга үезинде.

АВТОРНУҢ фотозу.

Пионержи чай

ЗООТЕХНИК БОЛУКСАЗЫНЗА...

Көдээ ажыл-агый будурулгезинге массалыг мергежилдиг тускай эртемниглери болгаш кадрлары хөйүү-биле негеттинип турар. Тыва АССР-ниң колхоз, совхозтарынга тускай эртемниглерни болгаш бедик мергежилдиг кадрларны белетээр сөрулга-биле 1946 чылда көдээ ажыл-агый техникумун ажыткан. Оон бээр 571 зоотехник, 565 ветфельшер, 549 агроном, 783 экономист болгаш бухгалтео, 330 механик техникумчу доозуп үнген.

Хөй-хөй доозукчулар фермаларның, бригадаларның, салбырларның эргелекчилери болуп, өскелери ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери апаргылаан.

Тываның көдээ ажыл-агый техникумуу 1973-74 өөредилге чылында зоотехния, ветеринария, агрономия, бухгалтер учёдунуң салбырынга сургуулдар хүлээп алырын чарлаан болгай. Бистиң республиканың аңгы-аңгы булуңнарында чурттап турар оолдар, ыыстардан билдириишкиннер хүлээп алыр комиссияда кээп турар.

Зоотехник болгаш башкы кижи болганымда техникумнуң зоотехния салбырының дугайында чугаалап көрейн. Көдээ ажыл-агый будурулгезиниң бир чугула адыры болза, мал ажылы болур. Ол тускай эртемниг кижиден теоретиктиг болгаш практиктиг хөй билигни негээр. Фермада зоотехник кижи дээрге будурулгениң организатору, технолог-дур. Оон билиг, мергежилинден хөй чүүл хамааржыр.

Зоотехния салбырынга хаңы билиг чедип алыр дээн сургууль бүргүү көдээ ажыл-агый малының анатомиязының болгаш физиологиязының үндезиннерин, мал чемин белетээрин болгаш будурерин, ниити зоотехнияны, көдээ ажыл-агый будурулгелериниң механизациязын, экономиказын, организациязын өөренип эртер.

Техникумда көргүзүг материалдары-биле дериттинген кабинеттер, лабораториялар бар. Чыл дургузунда техниктиг чогаадылганың, дүржулга чорударының болгаш илеткелдер белеткеп бижиринииң эртемнер аайы-биле бөлүмнери ажылдап турар. Ол бүгү шилип алганы эртемин сургууль бүргүү эки шиңгээдип алырынга дузалаар.

Сургуулдар шилип алган кол эртеминден аңгыда малды тарып боозадырының техниги ийикпе, азы автомашина човаачыларар эргени чедип ап болур аргалыг.

Техникумну дооснан тускай эртемниглер фермаларның, хөйжу бригадаларның, салбырларның, уксажыдылга болгаш тарып боозадылга станцияларының зоотехниктери, дүржулга станцияларының болгаш эртем-шинчилел черлериниң эртем ажылдакчылары болуп ажылдаарлар.

Техникумга 8 класс дооснан оолдар, ыыстарны хүлээп алыр. Зоотехния салбырынга өөренириниң хуусаазы—3 чыл 5 ай.

А. СОБОЛЕВА.

Совет далайжылар байырлалы

Совет улус июль 29-та ССРЭ-нин Шериг-Далай Флодунуң хүнүн демдеглээн. Далайжылар—балтыйжылар, кара-далайжылар, оожум-океанчылар, соңгу-далайжылар шериг-далай парадтарынга база шериг-спорт байырлалдарынга күжүн, маадыр-шыдургузун, эрес-дидимин илергейлеп көргускен. Москвада Химкиниң суг делгемниге суг спортунуң улуг байыралы болган.

(СЭТА).

Хөглүг, солун эрткен

Эртген дыштанып хүнде Сарыг-Сеп суурга хөйге үттундурбас солун байырлал эрткен. Иштүннүң байырлалын сарыг-сепчилер моон-биле ам ийи удаа организастап эртирип турары ол.

Суур чавында хем эриинге хөй чон чыылган. Иштүн болгаш оон аңгы-бүру «Дузалакчылары» хөйүү хөглелии магадзткан.

Ол хүн маңаа солун концерт база болган. Ук байырлалды район төвүнүң культура ажылдакчылары комсомол райкому-биле кады организастап эрттирген.

Бистиң мөөр.

телевидение

ИЮЛЬ 31-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Медээлер 13.45—«Жираф бажыңны канчап тудуп алганыл». Мультфильм. 14.00—Оңнуг телекөргүзүг. Аныяктарның болгаш студентилериң Берлинде X бүгү делегей фестивалынга. 14.45—РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутаттары чугаалап тур. 15.10—«Театр музыказы». «Киноактёрнуң театр-студиязының артистери концерт студиязында». 16.05—Оңнуг телекөргүзүг. Аныяктарның болгаш студентилериң Берлинде X бүгү делегей фестивалында.

КЫЗЫЛДАН

17.50—Уругларга фильмнер. 18.05—Телемедээлер. 18.20—«Карангыда будумчу». Кыска метражтыг фильм. 18.30—«Кижи болгаш хоойлу». Дамчыдылга. 19.00—Телемедээлер. 19.10 Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.15—Оңнуг телекөргүзүг. Аныяктарның болгаш студентилериң X бүгү делегей фестивалында. 21.00—Делегей панорамазы. 21.20—Оңнуг телекөргүзүг. Аныяктарның болгаш студентилериң X бүгү делегей фестивалында. 23.00—23.30—«Үе» Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага болган Кызылга бүргеп, аялыр, чамдык черлерге чаъс чаап, дыңмирээр. Барыын чүк угланымышкынныг хаттың дүргени секундала 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы дагыг районнарга 18—22, арткаларынга 24—28 градус чылыг болур. Кызылга агаарның температуразы 26—28 градус шилир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮЛЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Номбейниң соолгу хүннери» 10.00, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда. 15.45,

«КАА-ХЕМ»: «Вратарь» 15.00, 18.40, «Гайдуктар» 20.30 шактарда. 16.50,

«ВОСТОК»: «Майның дүнеги азы сугга дүшкен кижи» 11.30, «Кижи часкаан эвес» 17.00, 19.00 шактарда. 11.45,

«ПИОНЕР»: Киночыыпды. «Адыр, маңа» 9.00, 10.30, 21.00, 14.00, «Хөглүг жабокрячилер» 16.00, 18.10, 20.10 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Революцияның аттыг кижизерии» 15.00, «Уваидан уттундурбас» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«Шынның» почтазындан

ЧЫЛГЫЖЕ САГЫШ САЛЫР

«Шын» солунга 1972 чылда Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң улуг чылгычызы М. К. Шыдар-Белектиң ол болхозта чыгты малды канчаар өстүрүп, ажаан турарының база ооң колхозка оруглалының, ажыктыын тодаргайы-биле бижээн чүүлүн сонуургап номчаанымны утпаан мен. Бодум «Шын» солунуң номчукчузу болуп турарымвын уламыдан чамдык ажыл-агыйларга болгаш кижилериң амыдырал-чурттал-газыныга-даа сонуургапчыт, ажыктыг чагаалларны оон номчуп, чурттап, ажылдап турар колхозумнуп, организациямның амыдыралындан чамдык чүүлдерни чижеглеп денмеп, үлегер-чижээн алыксап чоруур мен. Бо удаада Эрзиниң «Коммунизмче орук» колхозунда чылгы малды канчаар ажаап, өстүрүп, ажыглап турарын «Шын» солуннуу дамчыштыр бижикседим.

Нарын—бистиң Тываның мурнуу-чөөн талакы кызыгаарында чаптылган, Сенгилен сыпарының эдээнде Нарын, Качык, Тес хемнериң көчүг-шыктыг делгемнеринде дыка улуг шөлдү эзлеп чыдар. Ол делгемнер «Коммунизмче орук» колхозтуу-дур.

Бир катап колхозтуң хураанга болуп турган саналдарны дыңнап орарымга, хойжуларга, кадарчыларга бижыглап берген аъттары шупту кыраан. Оларны чылгыдап солуп алыр дээрге, чаап аъттывылбас болган. Колхоз хөй чылгылыг тургаш, оларны өөредип мунмас, терге, шанакка өөредилес чүүлдер бары аңаа илереэн.

Чылгыны өстүрүп, ковудедир дээр болза, оларның уксаазын экижидиринче сагыш салза чогуур. Эрткен чылын орлов уксаалыг 2 аскыр садып эккелгеш, оларны азырал-тежээлго тургускаанындан бир аскыр өлген.

Чылгы малдың одарын таарыштырбас болганындан хөй чылгы түгле Качыкка чайлаглап, а кыжын Нарын, Тес унарынга хой, ишек-биле холуй оъттап кыштаар ужурга таваржып турар.

Ооң-биле чергелештир чылгының хораар чоруу база бар апарган. Бо чылын 26 баш мал саналшкын үезинде лудаая. Ол дээрге, түгле улуг малдарның саны-дыр. Бо талазы-биле Эрзин районнуң улусчу контроль комитеди, колхозтуң ревизия комиссиязы кандыг-даа хыналдаларны кылбайн турарын кижи кайгаар.

Колхозтуң чылгы малы орулгалыг турар кылдыр ажылдап, ооң одар-белчиринии бөп чыдар Чинчилик, Чартыс, Балыктыг, Эрзин бажыңнар сыннарынче утландырза кавчап болбас деп?

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

ХАЙГААРААР ЧҮҮЛ

Тес-Хем районнуң Берт-Даг кодээ Советиниң сессиязынга суур чаагайжыдылгазының айтырыын чылдың чугаалажыр. Оон шиитпирин күүседир сорулга-биле суурга чыл санында 100—100 дес ыяштарны олуртуп каар. Чай эртерге ол ыяштар кандап, кадып калган болур. Ындыг байдалды Кидиспей аттыг, Найырал, ССРЭ-ниң 50 чылы, Хавак кудумчуларындан көрүп болур.

Чылдагааны билдингир—оларны суггарар, ажаар дээш кым-даа сагыш салбас. Суг чок нийнен деп бодаваннар. Суурнуң ортузу-биле Теректиг-Хемниң терец суу бадып чыдар. Колга чүве ол белен суглуу чон ажылдап, эрги бугадарны аштаап, ынаар бадырып, оон-биле олурткан ыяштарны суггарары бүтпейн турар. Ону организастаар кижилер чок.

Чурттакчылар бокту суурнуң кудумчуларында кайы-бир чок чорге оваалай төп каан чыдар. Мурнунда тутку-лаан херимнер элеп, үрелгеп, ону улус одап турар.

Суур чурттакчыларының хууда пиектериң бөлүп кадаар сорулгалыг тутхан ийи кажаанын изи ам шуут чок. Оларны кадарбайн турары-биле, пиектер тараа шөлдериниче кирип турар.

Суурнуң амыдыралында мындыг четпестерни көдээ Советтиң күүскому, Советтиң депутаттары бирги эзлегде эскерип, чогуур хемчеглерни алыр ужурлуг. Ынчалза-даа аңга чедир бо айтырыгларны ким-даа көдүрбейн турар.

Айтыышкым-на маңап турар хире...

М. ТИРЧИН.

ТЕЛЕФОННААШКЫН

Пятницада чем хамыдырар газывыс төнген. Телефоннап чагыларывыска, чогуур хемчээлдиг балон чок болган, ону понедельникте тодарадып алынар дээн. А четвертте чүү-даа болаа эккеш салган. Ынчалзаа-даа оозу бир-ле чылдагаан-биле ажылдавас болган: газ плитазын кыпсып каэрга, бичии хып чораап, өжө бээр. Ол дугайын хоорга конторазынга дыңнадырывыска, даартазында **ийи** мастер келгеш, плитаны кыпсып көргеш, «аңаа ажылдап турар чүве ышкажыл» дишкеш, чоруй бараннар.

Чораан мастерлер чүнү-даа кылбаан, чүү-даа чүве хынап көрбээнде плита чүге ажылдаар боор. База катап хоорга-зака чугааладывыс. Бо удаада херээжен мастер келгеш, плита, балонның редуктору-биле «бер, жип-бержип», редукторну сонулар дээн. Солун эккелдивис. Ону салгаш, плита кыпсырга, газ дөмей-ле чедир келбес болган. Мастер бир хемчээл алыр деп аавааш, чоруй барды.

Бир хүн маңаан, ийи хүн маңаан... Сурат. Телефоннашкын. «Даарта бажыңнарга олурткар» деп айтыышкын берди. Даартазында демги балонну солаш, өске балон эккеп каан. Оон-биле бораланып хонгаш, эртен чем кылыр дээрге, газ чок болган. Ам база-ла телефонче халыдым. Удаваакы база-ла ийи кижи келгеш, редукторну бичии када-ла тазарыштырып каэрга, газ плитазы ногумчалыг ажылдап эгелээн.

Черле кайгаш, мурнунда көзү турган мастерлер ону ынчаар чүге кылбайн турганын олардан айтырарымга:

— Чүнү канчаарыл билбес улус чораан болгай аан—деп, тайылбырлады.

Барык пай неделя иштинде ынчап, газ чок болган бис.

«От-көс-биле хандырар хүлээлгениң хоорга багай күүседип турар-дыр» деп бодал-даа кирер болду. Ону «Тыва газ» эргелелиниң начальниги И. Королев канчаар тайылбырлаар ирги?

С. ПАВУ.

Кежиге.

Дүвүренчиг медээ

ҮНЕЛИГ ДУК ХОРАП ТУРДА...

Торгалыг хемниң унунда «Күш-ажылдың хостуу» совхоатуң сүт-бараан фермазының кажаазының иштинде, хой кыргыыр түскай черни кылып, мында чээрби ажыг электрилиг хачыны тургускан. Орта үш кодан хой, бир кодан кошкар кыргыыр.

Кыргылда этелээ-зе ай чоок-шулаан. Ужуру чүл? Ол чорук ажылдан турар кижилериң харыысалга чогундан, совхоатуң түскай эртемниглериниң олуттай чоруунуң уржуундан болган.

Кыргыкчылар хүн дургузууда беэни бир кип иштп дук кыргып көрбээн. Ол дугайында депдилекчи коммунист. Хунажык Кыргыстың хомудалы кончуг шын. Ажылдың саңдаргай чоруунуң бир чылдагаапы —пунктуда удуртукчу, башкарыкчы кижиниң чогунда. Акша-палың апкарда, кыргыкчылар ийи хүн суг ажылдавайн баар. Июль 24—25 хүнүнде хол хачылыг үш кижи ажылдаан.

— Үнелиг дук хорап турда, салбыр эргелекчизи эш И. Грецкий контора эзлеп орган херээ чүл?—деп, кошкар кадарчызы Иван Дудинниң нетелдези чоптут.

— Бистиң салбырывыс хоо эвес-тир — деп, эш Грецкий тоомча чок хөректенип каар.

Хендерге Жданов аттыг совхоатуң салбыры аңаарга аңаа турган хойну Торгалыгже эккелгенин канчап билбес эргелекчи боор?

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Чогаадыкчы планнар ёзугаар

Тываның Чурукчулар эвилелиниң организастаанын ёзугаар М. Петров, Ю. Курский, Д. Май-ооп, К. Булугун, И. Данилин дээш өске-даа чурукчулар Хову-Аксы кавызы ол ынчаар дөрт үнүнүк дургузууда чогаадыкчы аян-чорук кылып чораап келгеннер.

Белир чылын болур «Социалистиг Сибирь» деп зона делгелгезинге биржири-биле чаа, солун материалдарны чурукчулар чыып ап чорааннар. Бойдус чурумалдарын көргускен этюдтарны хөйнү чургузуп бис. Малчыннарның ажыл-амыдыралы-биле база танышып, чаа, солун планнарны кижи бүргүү болувун мурнунга салган.

С. ЛАНЗЫ.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

ТҮҢНЕЛ ОЮННАР

«Хөм мячик» клубунуң шаңналы дээш он бир, он ийи харлыг оолдарның РСФСР-ниң ийиги зоназының шүүлге маргылдаазы бистиң республиканың найысылалы Кызыл хоорайга июльдуң 21-деп 28-не чедир үргүлүүлээн. Ол үеник дургузунда Сибирьниң улуг, улуг хоорайларындан келген оолдар бот-боттары таныжып, футбол ойнаарының талазы-биле боттарының арга-дүржулгазы-биле база солушканнар.

Маргылдаага киржип келген аныяк футболистер бистиң республиканың тураскаалдыг черлери-биле танышканнар. Алдан-маадыр аттыг чурт-шинчилел музейин олар улуг сонуургал-биле көрүп, Тываның эртеен болгаш амгы үезин көргускен экспонаттардан дыка хөй ажыктыг чүүлдерни билип алганнар. Маргылдаавың киржикчилерин Улуг-Хемни дургаар «Заря» теплоходка бир хүнүң туризчи походун кылып, хостуг үе-плагын ынчаар эрттиргеннер.

Үргүлүүлеп келген маргылдаанын түңнел ойнагы эрткен субботада Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионунга болган. Баштайгы оюнда Челябинск биле Томск областарның футболистери тоску, онгу чер дээш ойнааннар. Анаа Челябинскинин футболистери тоскуу, Томскиниң спортчулары онгу черлерни эзлээннер. Иркутск биле Новосибирск областарның спортчуларының оюну 1:0 болуп, Иркутскиден келген оолдарның түнелгезинбиле доозулган. Ынчангаш олар чедиги черни эзлээннер. Бешки, алдыгы чер дээш Тюмень биле Кемерово областардан келген спортчуларның оюну Тюменьниң түнелгезин-биле доозулган.

Бистиң республиканың бичии футболистериниң «Чебурашка» деп командазы бо зона маргылдаазынга кажаргызындан-даа эки ойнаан. Бир эвес моон мурнунда чылдарда бистиң республиканың футболистери зона маргылдааларынга киришкеп сөөлгү черлерни ап турган болза, бо удаада олар Алтай крайның спортчуларыбиле үшкү, дөрткү чер дээш ойнаашкаш, тиилекчи болуп, үшкү черни алган. А бирги, ийиги чер дээш оюн Курган областың «Глобус» биле Омск областың «Юность» командаларының аразынга болган.

Ук оюн маргылдаанын айтыкан шагын сөстаар 1:1 болуп доозулган. Ынчангаш ол ийи команданың аразында тиилекчиля илередири-биле немедле 20 минутаны база бергеи. Анаа Курган областың бичии футболистери бүгү бар аргазын, техниказын болгаш мергежилия үндүрүп тургаш, удурланыкчының хаалгазынче бир мяктп кирип тепкеп. Оон соонда Омск областың командазының камгалакчызы билбейн бодунуң хаалгазынче база бир мячпи кирген. Спортчу чидиг демиселдиң түкнеливде сан 3:1 болуп, Курган областың «Глобус» командазының тиилелгези-биле доозулган.

Ол оюнуң соонда зона маргылдаазын хаганының шаңналары болган. Анаа сес хүн үргүлүүлеп келген маргылдаавың түнелдерни үндүрген.

Курган областың «Глобус» командазының бичии футболистериниң «Хөм мячик» клубунуң 1961—62 чылдарда төрүттүнген оолдарның РСФСР-ниң ийиги зоназының шилгээр кубогун, бирги черниң дипломун болгаш тураскаалдыг выменелия тывыскан. Ынчангаш ол команда Украинаның Николаев хоорайынга болуп эртер «Хөм мячик» клубунуң Бүгү-эвилел түнел маргылдаазынга киржир эргени чаалап алган.

Омск областың спортчулары ийиги черниң диплому, а бистиң республиканың бичии футболистери үшкү черниң дипломун алганнар. «Эң эки халдакчы» деп «Шын» солунуң тургускан шаңналын бистиң республиканың «Чебурашка» командазының ойнакчызы Вова Черепанов чаалап алган. «Тувинская правда» солунунуң «Тиилелгеже улуг түткүлдүг команда» деп шаңналын Омскинин командазынга тывыскан.

Кызыл хоорайның үлегер будурулгелериниң комсомол организацияларының төлээлери зона маргылдаазының киржикчилериге тураскаалдыг белектерни тывыскан. Оон соонда «Хөм мячик» клубунуң шаңналы дээш маргылдаалар эрттиреринин Бүгү-эвилел штабының кежигүнү В. Куделиля зона маргылдаазын бедик деңнелге организастап эрттиргени дээш маргылдаазы эрттиргеп оргкомитетке өөрүп, четтиргенин илереткеп.

ЧУРУКТА: Курган областың зона маргылдаазынга биргн черни алган аныяк футболистери.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуп 24-63, редакторнуп оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информацпа база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15.953 Чагыг № 2268

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үнүдүрер чер, полиграфия болгаш ном сатыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1). ТС—00870